کانی کتێب

فەرهەنگی

ڕووەکناسی کوردستان

کوردی، فارسی، ئینگلیزی، عەرەبی، لاتین

گژوگیا، دار و دەوەن، دارچک و چڵاک، دڕک و داڵ، چقڵ و گوڵ
گیادەوایی و گیابژار، گیابڕ و گیابۆژان، گوڵی ئینجانە و جوانکاری

لەگەڵ شوێنگەی ڕسکان و شینبوون لە ناوچەکانی کوردەواری
ئێران، عێراق، تورکیە و سووریە

کۆکردنەوە و توێژینەوە

ئەندازیار ئیرەج مورادی (باقلاوایی)

وه ناو خودا كه دەهندەس و دلۆڤان

فەرهەنگی ڕووەکناسی کوردستان

فەرهەنگی ڕووەکناسی کوردستان

(کوردی- فارسی- ئینگلیزی- عەرەبی- لاتین یا زانستی)

گژوگیا، دار و دەوەن، دارچک و چلاک، دڕکوداڵ، چقڵ و گوڵ، گیادەوایی و گیابژار، گیابڕ و گیابۆژان، گوڵی ئینجانە و جوانکاری

لەگەڵ شوێنگەی ڕسکان و شینبوون لە ناوچەکانی کوردەواری
ئێران، عێراق، تورکیە و سووریە

کۆکردنەوە و توێژینەوە

ئەندازیار ئیرەج مورادی (باقلاوایی)

سرشناسه:	مرادی ایرج، ۱۳۶۳
عنوان و نام پدیدآور:	فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستان (کوردی ـ فارسی ـ ئینگلیزی ـ عەرەبی ـ زانستی یا لاتینی) / کوکردنەوە و تویژینەوە: ئیرەج مورادی (باقلاوایی)
مشخصات نشر:	تهران: کانی کتیب، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری:	[پەنجاوپەنج]، ۷۴۸ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۹۶۸-۰۹-۳
وضعیت فهرست نویسی:	فیپا
یادداشت:	چندزبانه
موضوع:	گیاهان دارویی ـ واژەنامەهای چندزبانه
موضوع:	کردی ـ واژەنامەها ـ چندزبانه
ردەبندی کنگره:	۱۳۹۴ ۴ف ۴ م /RS۵۱
ردەبندی دیویی	۶۱۵/ ۳۲۰۳
شماره کتابشناسی ملی:	۳۴۲۲۹۱۹

فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستان

ئیرەج مورادی (باقلاوایی)

ڕازاندنەوەی لاپەڕەکان: مەحیەدین کەریمیان
ڕووبەرگ: مەسعوود نیکخاه
چاپ: ١٣٩٤، یەکەم
تیراژ: ١٥٠٠ دانە
شابک: ٣-٠٩-٧٩٦٨-٦٠٠-٩٧٨
سەرپەرشتی چاپ: شوان تاهیری
نرخ: ٣٠٠٠٠ تمەن ـ ١٢٠٠٠ دینار
ناوەندی بڵاو کردنەوە:
سنە، **کانی کتێب** ـ ٠٨٧ـ٣٣١٢٥٢٥٩

دیاری بە:

- سروشتی جوانی کوردستان و گشت وەرزێر، ڕەزوان، باخەوان، دەشتەوان، شوان، ژینگەوان، سەپان، تەڕەوان، تووچین، شاخەوان، دارەوان، جووتیار، نمامکار، ئاودێر، گیاپەروەر، گیاپزیشک، گیافرۆش، گیاخۆر، گیاناس، گیادۆست، هەتوانساز، حەکیمی خۆمالی، پزیشک و گیادەرمانی کوردەواری

- دایک و باوکی خۆشەویستم کە لە پێناو پەروەردە و خوێندنمدا گەلێک ماندوو بوونە
- خێزانی هاوسەر، هاوژین، هاوبیر و هاوڕێم کە هەمیشە هاندەر و هاریکارم بووە
- کیژۆڵەی دڵگەشم «ژیانا» گیان

- هۆنەری پایەبەرز مامۆستا شەریف حوسێن‌پەناهی کە یەکەمجار لە فێرگەکەیدا فێری خوێندن و نووسینی کوردی بووم
- نووسەر و وێژەوانی هێژا کاک ماجدی مەردۆخ ڕۆحانی کە ڕێچکەی فەرهەنگ‌نووسی پێ ناساندم و ئاشنای کەند و لەندەکانی ئەم بەستێنەی کردم
- حەکیم کاک بورهان حوسەینی گیادەرمان و مامۆستای پزیشکی خۆماڵیی کوردەواری لە ناوەندی گیادەرمانی شەفای کوردستان کە چرای پێوەندی گیاناسی و گیادەرمانی پێ نیشان دام و ئاشنای بنەماکانی سامانی بەنرخی پزیشکی خۆماڵیی کوردەواری (KTM) کردم
- هەڤاڵی هێژا کاک مەحیەدینی کەریمیان کە هەر لە سەرەتای فەرهەنگی فارسی - کوردی زانکۆی کوردستانەوە بۆ ئامادەکاری و ڕێکخستنی ئەم بەرهەمە ڕووەکناسیە یارمەتی داوم و سەرنجام کاری ڕازاندنەوەکەشی وەئەستۆ گرت
- هەڤاڵی بەڕێز و زانام دوکتور یەدوڵلا پەشابادی مامۆستای زانکۆی باهونەری کرمان کە پێشەکیەکەی خوێندەوە و زۆر خاڵی گرینگی پێ نیشان دامەوە

پێرستی گشتی

دەسپێک

ئەی خاوەن ڕەحمەت! درگاگەل ڕەحمەت	وا بـــــکەرەوە بـە ڕووی دڵـــــمانا
بە دڵ، بە زوان، بە قـــەڵـــەم، بـە مـاڵ	ڕێژنەی ڕەحمـەت بـین بـە سـەر بێسـانا:
بێسـانی تینـــووی ژیـانی هـــــەژار	کوڵۆڵـی بـار کـا لـە نـــاو ئینــــسانا

بـەجێگـەتـرین و جـوانترین جلکـی شـیاو بـۆ سروشـتی سـەرگۆی زەویـن -کـە خواگیـان ئافراندوویە- «ڕوەک»ـە. ڕوەک ڕسکانی ژیانە لە ناخی خاکەوە بۆ ئاقاری سەرزەوی.

بەپێی بۆچوونی ژیرمەندان و پسپۆڕانی زانسـتی، زینـدەوەرانی گێتـی بـریتین لـە دەسـتەی زینـدەوەرانـی بـەرایـی و دوایـی. دەسـتە بـەراییـەکـان ئـەوانـەن کـە زۆرتـر بـەهـۆی ئـامێرە مایکرۆسکۆپیکەکانەوە دەبینرێن وەکوو بەکتریا و کـوارگ. دەسـتەی زینـدەوەرانـی دواییش وەکـی کـرپێژەبـەرد، ڕوەک، مێـروو، مـەل، مـار، ئـاژەڵ و مـرۆڤ، بـەڵـام بـەپێـی بیرۆکـەی فەیلەسووفان "گیان" بە شێوەی زیندەواری و پێشکەوتوو چووەتە تەن و تـاری سێ دەستەی ڕوەک، حەیوان (ئاژەڵ، مێروو، مەل و مۆر) و ئینسان. بەواتایەکی ئاسان گیانێکە ئێمەی مرۆڤ لەم دنیایەدا پێی زیندووین هەمان گیانە لە شانەی ڕوەک و تەنی حەیوانەکان، بەڵـام ئـەم گیانـە لە ڕوەکەوە پلەکانی پێشکەوتن دەپێویت هەتا دەگاتە ئێمەی مرۆڤ.

بەستێنێ کە بە فراوانی و پانتایی سەرگۆی زەوی هەر سێ دەسـتەی ڕوەک و حـەیوان و مرۆڤی لە خۆدا گرتووە، سروشتە. سروشت واتا هەمان ماکە سەرەکیەکـانی ئـاو، هـەوا و خـاک کە پێوەری تاک و تایبەتین بۆ هەمی زیندەوەران. ڕەنگە ئەوەیکـە فەیلـەسـووفەکـان دەسـپێکی ژیان لە ڕوەکەوە باسی لێو دەکەن هەمان بابەت بێ کە ئەگەر ڕوەک بسـڕێتەوە لـە سروشـت، بـە ئێجگاری هەر دوو دەستەی مرۆڤ و ئاژەڵ لەنـاو دەچـن. چونکـوو ڕوەکـە وزەی سـەرچـاوەی سـەرەکی گەردوون لە هـەتـاو وەردەگـرێ و دەیکـا بـە بژیـو و هـەناسـەی ژیـان. ڕوەک بـەهـۆی کارگەی فتۆسەنتزەوە چێشتەمەنی و ئۆکسیژن مسۆگەر دەکات و بە هەمـی زینـدەوەرانـی زەوی دەبەخشێ؛ بۆیە بێ ڕوەک ژیان ناگەشێ.

ڕوەک سامانێکی بەهامەند و دەوڵەمەندە. سفرە و خوانێکی ڕەنگین و سەنگین و زەنگینە. خوانێکە خواگیان پێش خولقانی مرۆڤ ئافراندوویە و ناومالی زەوی چەشنی بژیو، سەیران، گوزەران، هەتوان و ڕاخەری نیشتمان ئامادە کردووە. بێ دەستێوەردانی مرۆڤ، ڕوەک خۆی دەڕوێت و دەگەشێت، بەر دەدات و سێبەر دێنێت، دووکەڵ هەڵدەمژێ و هەناسە دەپشێت، تاو دەگرێت و تین دەبەخشێ، بەرگری دەکا لە داشۆرانی زەوی و ڕادەگرێ پیت و پێزی، باراناو گل دەدات و بەری بۆران دەوەستێ، شوێنی هێلانە و پشووی سەیرانە، بیاوان دەکات بە کوێستان و بەهار دێنێ بری زستان، بەڵام کاتێ دەستێوەردانی مرۆڤ بە هەموو شێوە لە کشتوکاڵ و کۆڵان و کێڵان هەتا دەگاتە سووتان و قڕان و بڕان دەتوانێ زنجیرەی ئاسایی سروشت تێک بدات و جەماوەری ڕوەک بخاتە بازنەی باس و مەترسیەوە. کەوابوو ئێمەی چینی مرۆڤ وەک زیندەواری ژیرمەند و پێشکەوتوو بەرپرسیارین بەرانبەر پاراستن و ناساندنی جەماوەری ڕوەک. پێویستە بە هەستێکی ئەمەگداری و نیازپاکانەوە بەرامبەر هەموو چڵێکی ڕوەک دانوسان بکەین. چونکە کاتێ هەڵسوکەوتی ئێمە لە پێناو ڕوەک و گشت سروشتدا باش و لەبار بێت فرەترمان پێ دەبەخشێ و ڕاژەمان مشەمەرتر پێ دەبڕێ.

بەگشتی سەرەتا ئەرکی پاراستن ڕوو دەکاتە هەموو تاک و توێژێکی کۆمەڵ پاشان ئەرکی ناساندن و پێناسە کردنیش دەکەوێتە ئەستۆی چینی پسپۆڕ و بەرپرسیاری تایبەت. بۆیە ڕەوایە دانیشتوانی سەرزەوی بۆ بەدیهاتنی پێوەندی بەردەوام لەگەڵ ئەم جەماوەرە مەزنە بکۆشن تا سروشتپەروەری لە بیری هەموان بچەسپێنن و بسەلمێنن. کەوابوو تەنیا لە بیری سوود وەرگرتن و بەکارهێنانی سروشتدا نەبین. چونکە هەڵوێستی سوود وەرگرتن وەبێ سوود گەیاندن، هۆکاری پسانی زنجیرەی ئاسایی پێوەندیەکانی سروشتە. بەواتایەکی زۆر ئاسایی وا نەبێت سک تێر کەین و سفرەکە بدڕێنین. لەم سفرەیەدا بەشی هەموومان دانراوە، بۆیە پێویستە بەشی خۆمانیش بەرپرسیار بین و هەست بەم ئەرکداریەش بکەین. هەمی دەزانین کۆی زیندەوەرانی سەرگۆی زەوی بێ ڕوەک بەڕێوە ناچن و ژیانیان بێ ژیست دەبێ.

بنەماڵەی ڕوەک بە شێوەی گشتی و تایبەتی لای خەڵکی ئاسایی و پسپۆڕان بەم شێوەیە دەناسرێ: **گژوگیا، دار و دەوەن، دارچک و چلاک، دڕکوداڵ، گیادەوایی و گیابژار، گیابڕ و گیابۆژان، چقڵ و گوڵ، گوڵی ئینجانە و جوانکاری.**

لە ڕوانگەی پارێزەرانی ژینگە دوو ئەرکی ناساندن و پاراستنی ڕوەک لە سەرووی هەموو دروشمەکانی ژینگەپارێزی و ڕوەکپەروەری سروشتن. سەرجەم سەرچاوەکانی ژینگە، پاژێکی مەزن دەژمێردرێن لە سەنگ و سامانی نەتەوەیی و بۆ هیچ نیشتمانپەروەر و باوەڕمەندێکی ئاینیش ڕەوا نییە لەم ڕێبازە کەمتەرخەمی بنوێنێت.

ڕێنامەی ئەم ڕێبازە پیرۆزە چییە؟

هەمیشە کورد گوتوویەتی: «کوردەواری بەهەشتی سەرزەوینە». واتا نیشتمانێکە هێندە بژوێن و شیناورد و دارستانە چەشنی ئەو بەهەشتەیە کە باسی دەکرێ. بەڵام ئایا تەنیا بە

پێداهەڵگوتن و هۆنینەوەی دروشم ئەرکی نیشتمانپەروەری و نەتەوەخوازی بەجێ دەهێنرێ و چرۆی خۆشەویستی نیشتمان گەشە دەستێنێ؟ پێویستە هەستی دەروونمان بگەشێنین و چەشنی کار و کردەوە بکەوێتە راژە و گەشەی نیشتمان. سروشت جلکی نیشتمانە. بۆیە شیاوە بۆ جێبەجێ کردنی دروشمی نیشتمانپەروەری مشەمەرترین خزمەت ئاراستەی رووەکی سروشتەکەمان بکەین.

بەڵێ بەراستی جەماوەری نەژاد و جۆری رووەکی کوردەواری نموونەی نمایشت و وێنەیەکی رەنگینی جیهانە و بۆی ئەشێ چەشنی سەرمایەیەکی هەرمان و سوودمەند سەیر بکرێ و بخرێتە بەر زانین و توێژینەوە؛ بەلام سەرەتاییترین ئەرکی پێزانین لە سروشتی کوردستان، ناساندن و پێناسەکردنی هەموو جۆر و شێوەجۆرەکانی گژوگیایە بە زوانی دایکی خۆمان و زوانی خوێندنگاکانمان، هەتا بەرەی ئێستا و داهاتوومان ئەگەر بەنیازی توێژینەوەی زانستی رووەکناسی، رووەکخۆری، هەتوانگەری، گیادەرمانی، هەتوانسازی، شاخەوانی، رووەکپەروەری، گیاپزیشکی، کشتوکاڵی، ژینگەوانی و کیمیا بوون ـ بە ئاسوودەیی لە ئامێزی چیا و دەشتی کوێستان و گەرمێنی سوود وەرگرن و هەست بە سروشتێکی ناسراو و پێناسەداری نیشتمانەکەیان بکەن.

خوێنەرانی هێژا ئێستاکە ئیدی لە دنیا کەمتر شوێن و وڵاتێک بەرچاو دەکەوێ کە سەرژمێری جەماوەری رووەکی نیشتمانەکەیان نەکردبێت. پێناسە کردن و سەرژمێری کردنی رووەک ئەرکی سەرەکی پسپۆڕان و شارەزایانی بواری رووەکناسیە. ئەگەر سروشتی وڵاتێک خاوەنی پەرتووک و پەرگەیەکی تایبەتی بێت بۆ ناسنامە و روونکردنەوە و وێنەداری رووەکەکان، ئەوە نیشاندەری پێگەیشتنی دانیشتوانی ئەو شوێنەیە بە ئاستی پێزانین و رێزلێنان لە سروشتەکەیان. زەنگینی و سەنگینی نیشتمان و کیانێک کاتێ دەرئەکەوێ کە ئاستی سەنگ و سامان و بەربڵاوی زۆر بێت. توخمەکانی پێویست بۆ ئەم زەنگینی و سەنگینیە دەتوانن بریتی بن لە: کانزا، کانیاو، رووبار، سووتەمەنی ژێرزەوی، وزەی تاو و با، سروشتی رەنگین، دەوڵەمەندی بەروبووم، زەوی بەپیت، توانستی گەشتیاری، ئاسەواری مێژوویی و هتد. جا یەکێ لە کارە گرینگەکانی چینی بەرپرس و پسپۆڕ پێناسە کردن و ژمارتنی توخمەکانی سروشتی نیشتمانە. ئایا ئێمە بەتایبەت خوێندەواران و پسپۆڕانی بواری رووەکناسی و کشتوکاڵی ـ هێندە کە شیاو و پێویستی سروشتی کوردەواریە ـ جەماوەری گژوگیای خۆمان ناساندووە و پێوەندی نێوان سروشت و مرۆڤمان پاراستووە؟

ئەگەر چاوێک بە گەشتنامە و بیرەوەری ئەو گەشتیارانە ـ کە بە کوردستاندا تێپەڕیون ـ بخشێنین ئەم راستیەمان بۆ دەردەکەوێ کە تا ئەوڕۆکە گەلی کورد کەمتر ئاوڕی لە تایبەتمەندیەکانی سروشتی نیشتمانەکەی داوەتەوە. تەنانەت دەتوانین بێژین کەسانێکی دەگمەن پێنووس و تێنووسیان بۆ تۆمار کردنی بواری گژوگیای ولاتەکەیان هەڵگرتووە. لەو لاوە زۆربەی گەلان و ولاتانی دنیا دەمێکە ئەم رچەیانە شکاندووە و شاکاریان خولقاندووە.

کەسانێک دەڵێن: ئاخر چارەنووسی گەلی کورد جیاواز بووە و زۆرکات دەسەڵاتدارانی داسەپێنراو لە کوردەواری، پێشیان بە بەرەی بەهاپێدەری فەرهەنگی کوردی گرتووە و سەرخستنی پلەکانی پەیژەی ویژەیی ئەم خەڵکەیان لە ویژەی سەرزارەکی هێشتۆتەوە و ویژەی نووسراوەیان لەڕ و لاواز کردووە. ئەگەرچی مێژوو سەلماندوویە ئەم گەلە هێندەش نەخوێندەوار نەبووە و بۆ ئاخێزی باڵای زیندووی نەتەوایەتی خۆی وێکڕای گەلانی دیکەی دنیا کەمتەرخەمی و تەوەزەلی نەنواندووە. بەڵام ئەمە پرسیارێکە و هاتۆتە ئاراوە: **بۆچی کورد بەم چارەنووسە گیرۆدە بوو؟**

وەرام: پاش تێکشکانی دەسەڵاتداری مادەکان، گەلی کورد سێبەری بێدەسەڵاتی میری و کارگێڕی بە سەردا هات. واتا: بە فەرمی نووسین و خوێندنی کوردی کەوتە پەراوێزەوە. پاشان میرانی جێگر و لاوەکی هەمیشە قێز و بێزیان لە مانەوە و گەشەی زوانی کوردی دەکردەوە. لە لایەکی دیکە ئەم گەلە خاوەن فەرهەنگ و پێشکەوتن‌خوازە هەمیشە ویستوویە لە کاروانی پێشکەوتنی مرۆڤ بەجێ نەمێنێ. بۆیە بە ناچاری پێنووسی بۆ فارس و تورک و عەرەب هەڵگرتووە و بەرهەمی ماڵی کورد بە ناوی ئەوان نووسراوە و مۆرکی کوردی لە سەر رووشاوە و بووەتە سامانی بیانی. بۆ دەرکەوتنی ڕاستی ئەم پەیڤە پەرتووکی"ناودارانی کورد" بەرهەمی"بابامەردۆخی ڕۆحانی" هەزاران چیرۆکی ڕاستەقینەی سووتان، فەوتان، ڕزان و تالانی بەرهەمی کەڵەپیاوان و زانایانی کوردستانی هێناوە. ڕەنگە ئەگەر نەهامەتی نەبوونی دەسەڵاتی خۆیی بە سەر ئەم گەلەدا نەهاتبایە، هەنووکە هەزاران پەرتووک و بەرهەمی ناودارانی کوردستان ـکە ئێستە تەنیا ناوێکی رووتیان لێ بەجێ‌ماوەـ لە بەردەستدا دەبوون کە لەوانە بەرهەمێکی کوردی ڕوەکناسی و گیادەرمانی دەبوو.

جا ئەگەر گەلان شانازی دەکەن بە مێژووی لەمێژینەی نووسراوەیی ڕوەکناسی و گیادەرمانیان، ئێمەی کورد نابێ هەست بە لاوازی توانستی فەرهەنگ و زوانەکەمان بکەین. بەڵکوو دەتوانین بە پێچەوانە دەسرە و چۆپی رووسووری هەڵگرین و چیرۆکی پەلەقاژەی پاڵەوانەتی ویژە و فەرهەنگی کورد لە ژێر پاڵەپەستۆی داگیرکاران هەڵوێژین. ئەمە شانازییەکی گەورەیە بۆ بوێری و ورەبەرزی کورد کە زوان و فەرهەنگی تاکوو ئێستا زیندوو ماوەتەوە. ئەڵبەت نابێ ئەم دروشمە خەوپەرچێنمان بکات بەڵکوو پێویستە وەخۆ کەوین و کاری نووسینەوە و کۆکردنەوەی هەموو توخمە فەرهەنگییەکانی سەرزارەکی بەتایبەت پێناسەی ناو و دەرمانی ڕوەک دەست پێ بکەین. برادەرینە کات درەنگە و خەریکە زەنگی کۆتایی دەزرێ و پەیتاپەیتا چینی هەڵگر و پارێزەری فەرهەنگی سەرزارەکی (پیر و زورهانی بەتایبەت دێنشین) مەکۆ چۆڵ دەکەن. جا ئەگەر فریای خۆمان نەکەوین"ئەوە لەتەک کۆچی هەر پیرێک بۆ هەمیشە پەرتووکێکی یەک نوسخەیی کوردی لەناو دەچێ".

ئەگەرچی پێشینیان ئەرکی فەرهەنگی نووسراوەیان نەکرد بەڵام دەستیان لە بەرۆکی وشە و ئەزموونە دەرمانیەکانی ڕەسەن و ڕوەکی کوردەواری بەرنەدا و دەماودەم هێنایان و پاراستیان.

زانایێکی پایەبەرز دەڵێ: ئەو گەلانەی کە نووسینیان نەبووە، بە یاریدەی گۆرانی، هەڵبەست، بەیت و باڵۆرە، هەتوان و تیماری خۆماڵی، پەند و پەیڤی پێشینیان و بابەتە کەلتووریەکانی دیکە ناسنامەی فەرهەنگ و تەنانەت مێژووی ولاتەکەیان ڕاگواستووە. نها نۆگەی ئێمەیە و یادگەی پیرەژنان و پیرەپیاوانی لادێیی و هەوارنشین. خوێنەرینە هەمووو بزانین ڕێبازێکی ئەرکدار و گرانبارە، بەڵام ئاکامی ئەم خزمەتە بۆ پێتاندن و نرخاندنی فەرهەنگ و مۆرکی نەتەوایەتی بۆ هەرمان لە یادگەی مێژوودا زیندوو دەمێنێتەوە.

من هەست دەکەم لەو ڕۆژەوە کە چارەی ئێمە وا لێدرا لە تەنگەلانی کۆساران و پێدەشتانی ناوچۆمان بژین و دەسپێکی ژیانمان لە چیای مانشتی ئیلام سەرهەڵبدا، چارەنووسێکی لێڵ نەبوو بەڵکوو قازانجی خێڵ بوو. ڕووبەری بەرفراوانی کوردەواری لە زاگرۆس و قەندیل هەتا جوودی و شەنگال و کۆبانێ خاوەنی دەیان زاراوە و گەنجینەی فەرهەنگی جیاجیان. ئەم دەوڵەمەندییە بۆ زوان و فەرهەنگی کورد دەتوانێت بە قوڵ هەڵمالین و تێکۆشانی ئێمە، سەدان پەرتووک و بەرهەمی بەنرخ لە ئاستی سەرزارەکی دابەزێنێتە سەر نووسراوە. پیاوان و ژنانی کوردەواری هەمیشە ناوی ڕوەکەکانیان بە بۆنەی ئامانجەکانی گیادەرمانی، ئینجانە، تفاق، گیابرژۆکە و چێشت لە یادگەیان هەڵگرتووە هەتا لە درێژایی هەزاران ساڵەی ژیان، کورد بە کەمترین ئاستی تۆمارکردن و نووسین هێشتا هەر خاوەنی گەورەترین وشەدانی ڕوەکناسی و گیادەرمانی خۆماڵی بێت. ئێستاکەش کەسانێک دەتوانن لەم بوارە سەرکەوتن بەدەس بێنن کەوا پەروەردەی باوەشی کوێستان و بێستانی لادێ بن یان پێوەندی پتەویان لەتەک سروشت و گوندی کوردەواریدا هەبێت.

نووسینەوەی گەنجینەی سەرزارەکی، ئەتوانێ بەڵگەیەکی پشت ئەستوور بێت بۆ بنەمای نەتەوەیی و سەربەرزی هەموو تاکێکی ئەم گەلە بەتایبەت پۆلی خوێندکار و توێژەر. جا کاتێ لە ئالی تێکۆشەرانی لێزان، زۆربەی ئەم گەنجینەیە بوو بە نووسراوە، ئەوە دەبینین ڕۆژبەڕۆژ سوودی زانیارانی دیار و نادیاری ڕابردوو و ئێستاکەمان لە خزمەت ناوچەی خۆمان و خەڵکانی دیکەی دنیا ڕاشکاو و درەوشاوە دەبێت.

خوێندەوارینە! وەرن قوڵی لێ هەڵمالین و ئەم خەباتە پیرۆزە هەڵبژێرین. چونکە دەمێکە زۆربەی گەلانی دنیا ئەم ڕێگەیانە بڕیوە و لە سای زانستی خۆماڵی بە سەرووی هەموو لووتکەکانی زانستی نوێ گەیشتوون. ئێمەیش ئەگەر بمانەوێت بەبێ بنەمای زانستی خۆولاتی ڕێگە بپێوین و بەرەو لووتکەی زانستی سەردەم بڕۆین ئەوە لە سەر بنەما و بە پاڵپشتی زانستی گەلانی دیکە سەر کەوتووین و لە سەر بناغەی ئەلفوبێی زانستی خۆمان دیواری پێشکەوتنمان هەڵنەچنیوە. بە بۆچوونی من ئەم هەستە لە ناخ و دەروونی هەموو تاکێکی کوردا هەیە و تەنیا ڕێبەری دەوێ ڕچە بشکێنێ و ڕێچکە بکاتەوە. کاتێ بە ڕاستەقانی ئەم پەیڤە گەیشتین چێژی کاکڵەی ئەم پەندەی پێشینیان وەردەگرین و خەمی بێخۆ ناخۆین و

راناوەستین و بە ئارخەیانی ئەم ڕێگە پڕپیت و پیرۆزە دەگرینە بەر: «تازە ڕابردوو بورد، فەرموو ئەوە گۆ و ئەوەش گۆڕەپان».

هێژاینە ئەم پەرتووکەی لە بەردەستانە باسی ناونامەی گژوگیای گشت کوردەواری دەکات و بنەمایەکی پێویستە بۆ کارەکانی داهاتوو لە بوارەکانی ڕووەکناسی و ڕووەکدەرمانیدا.

بەردی بناغەی ڕووەکناسی و ڕووەکدەرمانی دەتوانێ بریتی بێت لەمانەی خوارەوە (بەڕیزەوە):

- پەیدا کردن و پاراستنی گشت بەرهەمە نووسراوەکانی وڵاتەکەمان
- کۆکردنەوەی ناو و پێناسەی گیاکان لە هەموو گوند و شار و زاراوە و ناوچەکان
- نووسینەوەی هەموو شێوە هەتوان و سارێژەکانی ڕووەکدەرمانی لە پزیشکی خۆماڵی
- پێناسە، ئەزمووننامە و ڕێنامەی حەکیمان و پسپۆڕانی خۆماڵی سەبارەت بە گژوگیا
- ئاستی ڕووەک و بەرهەمەکانی لە ژیانی ئاسایی، فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی خەڵکدا

ئەگەر خوا بە یار بگرین و ورەی هەناومان بەرز بکەینەوە، هێندە نابات لە کۆسپی نووسینەوەی گەنجینەی سەرزارەکی ڕووەکناسی و ڕووەکدەرمانیش دەرباز دەبین. ئینجا لە سەر ئەم بناغە پتەوە گەلەخانێ زانستی چێ دەکەین و ئاڵای سەرکەوتن و پێشکەوتن هەڵدەدەین.

ئەورۆکە زۆربەی گەلانی دنیا پاش تێپەڕاندنی قۆناغەکانی سەرەوە، زۆرێک لە بوارانەکانی دیکە و تازەی ئەم زانستانەیان تێپەڕاندووە، وەکوو:

- نووسینەوەی جۆرەکانی ڕووەک بەپێی ناوی زانستی و پۆلێنبەندی ڕووەکناسی
- دابەشکردنی جۆرەکانی ڕووەک هەتا نەژاد، جۆر، ژێرجۆر، تیپ، فۆرم و کوڵتیوار
- پۆلێنبەندی گیا بەپێی مورفۆلۆژیک (وێکچوون و جۆراجۆری گشت ئەندامانی گیا)
- ڕیزبەندی ڕووەک بەپێی فیرۆژنێتیک (وەکوو ئاڵوگۆڕی مولوکوولی سەر دەنکی هەڵاڵەی گوڵەکان)
- بژاردنی مولوکوولە تایبەتیەکانی ڕووەک بۆ ئامانجی زانستی (وەکوو دۆزینەوەی مولوکوولی تایبەت بۆ نەخۆشی)
- دەسنیشان کردنی تایبەتمەندیە ژنێتیکیەکانی گیا لە ئاستی نەژاد تا فۆرم و کوڵتیوار
- دۆزینەوەی پێوەندی و ئاوڕدانەوەی (زوانی فیزیۆلۆژیک) جۆرەکانی ڕووەک بەرانبەر ژینگە و هاوجۆرەکانی دیکەی ڕووەک
- بەدەسهێنانی پێوەندی نێوان جۆری کێوی و کشتوکاڵیی ڕووەک
- دەرهێنانی ئاوتک، بۆن، ڕۆن، جەوی، شیلاوە، شیرە، تۆم، توێکڵ، تووڵ و هاڕاوەی ڕووەک بۆ مەبەستی خواردن، هەتوان، جوانکاری و پیشەسازی.

پێشینەی گیاناسی لە کوردەواری

ئاشکرایە ئەوسا پسپۆڕان و شارەزایانی ڕووەک، سەرەتا ڕووەکناس بوون پاشان چوونەتە ناو بوارەکانی دیکە وەکوو گیادەرمانی، گیاخۆری و گیاپەروەری. بەڵگەی ئەم پەیڤە لە گەنجینەی بەنرخی پزیشک و حەکیمی گەورە (ابوعلی سینا)دا لە بەردەستە. ئەم بژیشکە هەرەلێزانە پەرتووکی دووهەمی (قانون در طب)ی بۆ گیاناسی و شیکاری ڕووەکە دەرمانیەکان داناوە. تەنانەت ئەگەر سەیری کارنامە و ژینامەی حەکیمان و بژیشکە خۆماڵی و دێنشینانی کوردەواری بکەین، دەبینین زۆربەیان لەپێشدا سەرجەم گیای گوند و ناوچەکەی خۆیان ناسیوە، پاشان بە یارمەتی ئەم ڕووەکانە پرێسکەی دەرمانییان ئاخنیوە و لە نووسینگەی بژیشکی و دەرمانگەرییان بەکاریان هێناوە. ئەگەر لەم ڕوانگەیەوە بۆی داچین، دەتوانین خۆشبینانە دانوسان لەتەک شوێنەوارەکانی بەجێماوی پێشینیان ـکە زۆربەیان سەرزارەکین و نەنووسراون ـ بکەینەوە.

ئەوسا لە هەموو جێگەیەکی ئەم وڵاتە بەتایبەت لادێیەکان خەڵکی خۆیان لە فێر بوون و هەڵگرتنی دەرمان و هەتوانی سروشتی نەدەبوێرا. تا ئەو ئاستەی لە سەرەپیریدا بەتایبەت ژنان، دەبوون بە گەورەترین گیاناس، سارێژکار و هەتوانسازی سروشتی. هەروەها لە هەر گوند و ناوچەیەک کەسێکی سەرباشقە بە ناوی حەکیم، کارە گەورە و گرانەکانی دەرمانی ئەنجام دەدا و ڕووەکە گرینگ و دەگمەنەکانیشی بە جوانی دەناسی و بەکاری دەهێنا. بەڵام ئەوڕۆکە زانستی نوێ و داسەپێندراوی دەرەکی بە سەر هەموو لایەنی ژیانمان وایکردووە خەریکە ئەزموون و گەنجینەی هەزاران ساڵەی پێشینیانمان لە بیر بچێتەوە. ئەگەر هێمان کەسانێ خۆیان لە پاراستن و درێژەدانی ئەم ڕێچکە بناغەدارە نەتەکاندووە و بەخۆڕایی کاری دەرمان و هەتوانی کوردیاتی دەکەن، لە بەرانبەردا هەندێ یار و نەیار بەم کەلەپوورەی کوردەواری بە تەشقەڵە و تیتاڵی پێ دەکەنن و سەرناوی نەخوێندەوار و دووکتەر بان قووڵینەیان پێ ئێژن. جا ئەمەیە ژانی ناسۆر و کاریی لە سەر پەیکەرەی فەرهەنگی کوردستان بەتایبەت مژاری پاراستن و ناساندنی گیادەرمانی خۆماڵیی کوردەواری.

ئەگەر تێ نەکۆشین هێورهێور ئەو کەسانەی ناوی ڕەسەنی گژوگیای کوردەواریان لە بەر دەکرد و گیاناس و گیادەرمانی بەنرخی خۆوڵاتی بوون، کۆچ دەکەن و کەسانی بێبەرپرس و گەمەجاڕی ئەم بوارە سەر هەڵدێنن و لە پشتیانەوە ڕێچکە دەبەستن.

گەلۆ! پێویستە وەخۆ کەوین و بەرەیکی کارامەی لەخۆبردوو ساز بکەین و بەرانبەر بەم ڕێچکە مەترسیدارە ڕاوەستێ و بوێری نیشان بدا و پوختە و گەوهەرەی تێکۆشانی خۆی بکا بە گەورەترین و کاریگەرترین بەرگر بەرامبەر بە فەوتانی پێناسەی نەتەوایەتی.

هۆیەکی هەرەگەورەی هاندەر بۆ نووسین و کۆکردنەوەی ئەم پەرتووکە، هەستی لەبیر چوونەوە و کەمتەرخەمی بەرامبەر فەرهەنگی ڕووەکناسی لە ناو جەماوەری کوردەواری بوو.

ئەگەرچی کەڵەپیاوانێ وەکی میرزا سدیق چنگیانی، نوورەدین سەدرەدین، سەید شەهابی خزری، کەمال جەلال غەریب، ئەمیر ئەمینی، ساڵح سروشت، هەردەویڵ کاکەیی و هتد، ناوی گەلێک ڕووەکیان لە بەرهەمەکانیان تۆمار کردووە و لە فەوتان ڕزگاریان کردوون، بەڵام تەنیا ناوەرۆکی ئەم پریسکانە وەرامی هۆگران و خوێندەوارانی ئەم سەردەمەی کورد نادەنەوە. واتا پێویستە کەسانێک بینە پردی پێوەندی نێوان ئەزموون و هەبانەی پێشینیان و زانستی هاوچەرخ. ئەگەر خوێندکارێکی کورد ڕێچکەی چەند بواری توێشەی حەکیمان و گیادەرمانانی خۆماڵی، زانستی ڕووەکناسی سەردەم و هەبانەی وشە و دەستەواژەی پەرتووکەکانی کوردی بخاتە سەر یەک ئەوە دەتوانێ ماجوومێکی نوێ بگرێتەوە و پیشانی بەرەی هاوچەرخی بدات و ئەوانیش پاڵ بدەنە کار و ئەزموونی پێشینیان و بەرهەمی خۆیان ئاراستەی کاروانی زانستی مرۆڤ بکەن. بەختەوەرانە ئەم چرایە خەریکە تین دەگرێ و بەرەو ڕەوینەوەی تاریکیەکانی ئەم بوارە دەچین. بەو هیوایە ڕۆژێک دابێ گشت خوازیاران و لایەنە پێوەندیدارەکانی کوردەواری لە بەر ڕووناکی ئەم چرایە بنووسن و بخوێنن و بەرهەم بنوێنن.

ڕووەکناسان و گیادەرمانانی مێژووی کوردەواری

هەر وەک گوتمان، بەداخەوە بەشی نەتەوەی کورد لە گەنجینەی مێژووی پەرتووکی گیاناسی و گیادەرمانی چۆلە و ـناشوکری نەبێت ـ بەهرەی کەمی پێ براوە. ئەگەرچی ناوەرۆکی پەڕاوە مێژوویی‌ەکان و یادگەی پزیشکی خۆماڵی کوردەواری ڕوونی دەکەنەوە؛ کوردستان هەمیشە نشینگەی پیاوان و ژنانێک بووە کە پێوەندیان لەگەڵ سروشت و ژینگەکەیان نەپچڕاندووە و بە یارمەتی ناسینەوە و بەکارئانینی گیاکان، بە سوود و قازانجی خواردن و دەرمانی گەیشتوون و ڕەنگە دەیان پەرتووکی ڕووەکیشیان نووسیبێت، بەڵام هەر وەکوو مێژووی ناودارانی کورد دەڵێ: هەموو یان زۆربەیان فەوتاون و تەنیا نێوێکیان ماوە. ئەگەریش زۆر هێڤیدار بین ئەوە بەرهەمەکانیان بە کوردی نەنووسراونەتەوە و لە نمایشتی مۆزەخانەی هەندەرانە یان سووچی ڕزانی میراتبەران.

نموونەی ڕووەکناسان و گیادەرمانانی مێژووی کوردەواری:

- ئەبووحەنیفەی دینەوەری (۳۰۰ کۆچی) گیاناس و گیادەرمانی ناوچەی دینەوەری کرماشان و خاوەنی بەرهەمی"کتاب‌النبات"
- ئیبنولکوردی شارەزووری (۷۸۱ کۆچی) خاوەنی نووسینگە و پریسکەی پڕ ئەزموونیگیاناسی و گیادەرمانی لە شاری مەککە
- شەمسەدینی سنجاری (شەنگالی) (۸۰۰ کۆچی) بژیشک و گیازان و نووسەری بواری گیادەرمانی دانشتووی قاهیرە
- مامۆستای هۆنەر سەیدی هەورامی (۱۵۰۰ زایینی) یەکێ لە پزیشکانی بەناوبانگی گیادەرمانی دەڤەری هەورامان

- عەلائەدینی تەبیبی هەولێری (١٠٠٠ کۆچی) خەڵکی حەڵەب لە ڕۆژاوای کوردستان
- زەکی ئەفەندی سۆرانی (١١٠٠ کۆچی) زانای ڕوەک و حەکیمی ناوچەی سەردەشت خاوەنی نامیلکەی (مختصر قانون در طب ابن‌سینا)
- نۆژدار سمایل حەکیم سلێڤانی دهۆکی (١٨١٠ ز.) گیادەرمانی لێزان لە ناوچەی بادینان، خاوەنی پەرتووکی گیادەرمانی "گیابەند"
- حاجی عەلی ئەدیب بۆکانی (١٢٩٥ هـ.) حەکیمی تایبەتی نەخۆشیەکانی پێست، ئێستاکەش ماڵباتی ئەم حەکیمە یەکێ لە هەتوانەکانی بە ناوی "مەڵهەمی ئەدیب" داوەتە بازاڕی پزیشکی دنیا. ئەم مەڵهەمە خاوەنی مۆڵەتی تەندروستی ئێرانە و مەدالیای برۆنزی ئاڵمانی وەرگرتووە
- ماڵباتی سەید ڕەحمەتی باینچۆی سنە بەتایبەت سەی حەمە حەکیم (١٣٥٢ کۆچی)
- شێخ عەولای هەزارکانیانی پسپۆڕ و خوێندەواری هەموو پەرتووکەکانی گیاناسی و گیادەرمانی سەردەمی خۆی تا ساڵی ١٣٥١ کۆچی، دانشتووی گوندی هەزارکانیان لە ناوچەی سارالی دیواندەرە
- شێخ عەلادینی نەقشبەندی تەوێڵە و شێخانی بیارەی هەورامان
- ماڵباتی حەکیمانی گوندی سەبەتلووی بانە
- ئەشرەفولحوکەمای سنە و بنەماڵەی ئەلیاسیەکان
- مەلا خدری ڕواری هەورامی خاوەنی پەرتووکی "ئێقباڵنامە" کە مەلا عەبدولکەریمی مودەڕس لە هۆنراوەی هەورامیانە کردوویەتیە سۆرانی
- حەکیم حاجی برایم خاوەری ئاساوڵەیی لە شاری کرماشان
- شێخ عوسمانی نەقشبەندی دووڕۆ لە ناوچەی سەوڵاوا
- شێخ موحەممەدی نەقشبەندی سوورکەوڵ لە ناوچەی کۆماسی مەریوان
- حەکیمە کۆڵەی گردەکشانێ لە ناوچەی دەشتی لاجانی پیرانشار
- گیادەرمان و پزیشکی خۆماڵیی کوردەواری (KTM: Kurdish Tradishnal Medicen) کاک بورهان حوسەینی لە ناوەندی گیادەرمانی شەفا لە شاری سنە
- گیادەرمان و وەبەرهێنەری گیایی خەیاڵ عەبدولازادە خەڵکی گوندی هەمزاوای مەهاباد، کەسایەتی ناسراو و بلیمەتی کۆمەڵەی ژنان و بەتایبەت بەرهەمهێنەرانی ناوچەکە و تەنانەت گشت ئێران

ئاستی ڕوەک لای خەڵکی کورد

پەرتووکی (گیاهان دارویی) ئەمیر ئەمینی بە گێرانەوە لە سەرچاوەکانی مێژووی کەونارای ئێران و گەلانی هەرەمێژینەی ناوچەی ناوچۆمان بەتایبەت دەسەلاتدارانی ماد و ئاسووری، ناو و یادگاری کەسانێکی بژیشک و گیاناسی وەکی «حەکیم نەمری و نیشان»ی

هێناوە. سەردەمی ئاسووریەکان نیشتمانی ماد بە ناوی بژیشکی کورد «نەمری» دەناسرا. نووسینگە و نەخۆشخانەی ئەم بژیشکە هێژایە شاری کەونینەی سازان (پاوەی ئەمڕۆکە) و ئالان (ناوچەی باشووری سەردەشت) بووە. هەندێ لە مێژوونووسان وەکوو دیمورگان و هێرۆدوت ناوی ئەم دوو شارەیان لە ئاسەوارەکانیان هێناوە. لە ئاکامی شەڕ و ئاژاوەکانی دوو وڵاتی کۆنی ماد و ئاسووری، حەکیم نەمری ویکڕای هەموو نووسراوە و بەرهەمەکانی دەگوازرێتەوە بۆ ناوەندی دەسەڵاتداری ئاسووریەکان. هەروەها لە هێرشی سارگۆنی دووهەم بۆ سەر مادەکان، دانیشتوانی کوردستان دەڕفێندرێن بۆ لای هێگمەتانە و حەکیم نیشانیش بە نووسینگە و نەخۆشخانەیەوە دەبرێت بۆ پێتەختی ئاسوور. ئەم پسپۆڕە مەزنە گەلەک هەتوانی لە ڕوەکی گوڵنیشان بەدەس هێنابوو.

ڕۆژگاری ئیمپراتوری ماد ڕوەکی سێوەخووگانە زۆرترین ئاستی هەناردەی بۆ وڵاتانی دراوسێ هەبووە. حەکیم نەمری لە گوشراوەی گوڵەدەوری، هومێو و هەسەبەگی هەتوانێکی بە ناوی «سارێژ» چێ‌کردووە کە بازرگانانی ماد بۆ وڵاتانی ئاسوور، ڕۆم و یونانیان هەناردووە. لە دۆزراوەکانی شوێنەوارە بەردینە و سوالەتیەکانی لای مووسڵ ڕاستی ئەم قسە دەرکەوتووە. مێژوونووسی فەرانسەوی دیمورگان نووسیویە یەکەم جار حەکیمی ماد بە ناوی«تائێل» لە دەسەڵاتداری ئاسووریەکان بۆ دەرمانی زەردۆیی و لاڕەشە لە داری تایلە کەڵکی وەرگرتووە. ڕەنگە نزیکایەتی وشەی تایلە لە زوانی کوردیدا و ناوی تائێل هەر بەم بۆنەوە بێت.

مێژووی گشتی جیهان دەگێڕێتەوە: سەرهەڵدانی شۆڕشی کشتوکاڵی و نرخاندنی ڕوەک لە ناو ژیانی مرۆڤەکاندا لە ناوچەی ناوچۆمان ـچوار بەشی کوردستانی ئەوڕۆکە و هێندێ سنووری وڵاتانی دراوسێـ دەستی پێکردووە. چاندنی تۆمی گیاکان بەتایبەت گەنم و هێنانە ناو گەردوونەی ژیان لە لایەن دانیشتوانی مەڵبەندی ناوبراو، دەگەڕێتەوە بۆ سەرەتای چەرخی شارستانیەت و فەرهەنگی کشتوکاڵی و سروشتپەروەری. ئێستاکەش لە سای گشت ئایینیەکانی کورد و پەیامە بەرزەکانی شارستانیەتی گەل، کوردان چەشنی بوونەوەرێکی زیندوو لەگەڵ ڕوەکدا دانوسان دەکەن و نرخی بەرزی زیندەواری بۆ دادەنێن.

بەپێی پێشینەی فەرهەنگی ئابووری و کشتوکاڵی گەلانی دنیا، ڕوەک دەتوانێ چەشنی نیشانە و هێمایەک بێت بۆ پێناسەی هەر نەتەوەیەک. بۆ نموونە خورما لای عەرەب، پستە لای فارس، برێنج لای گیلەک و مازەنی و ئەنبە لای هێندیەکان. سەبارەت بە نیشانەی سروشتی بۆ نەتەوەی کورد ـ بە حوکمی دابەشبوونی کوردستانـ سپیدار و دارتوو دانراوە. جا لەمەڕ سەلماندنی ئەم دوو دارە نموونەی دوو چیرۆک لە بەر دەستدایە. سەردەمی شالاوەکانی ئەنفال بۆ سەر کوردانی کەرکوک، سەدام فەرمانی دەرکرد بە عەرەباندنی جلک و دیمەنی ئەم شارە. یەکێ لە کاولکاریەکانی ڕژێمی بەعس بڕینی داری توو و گوێز و چاندنی نمامی خورما بوو. چیرۆکی دووهەم ساڵی ٢٠١٢ باژێرڤانی دیاربەکر لە پەیڤێکدا ئاشکرای کرد بۆ پیشاندان و سەلماندنی ڕوخساری کوردی شارەکەیان، دەستیان داوەتە ناشتنی سپیدار لە کەناری شەقام و

گۆڕەپانی باخەکانی ناوشار هەتا دیمەنی کوردی سەقام بگرێتەوە لە جێی تابلۆی تورکیی باکووری کوردستان.

لە سەربهوردی ئێزەدیەکاندا هاتووە: کاتێ نەیاران هێرشیان هێنایە سەر شوێنکەوتوانی شێخ عودەی، گەلێک پێشەوا و خەباتکاری ئێزەدی لە مووچە و کێڵگەکان کوژران. لەو کاتەوە ئێزەدیەکان لە خواردنی«کیوەر، کەلەرم و لووبیا» خۆ دەپارێزن و چەشنی بەرهەمی پاوانە بۆیان. هەروەها پەرتووکی (دائرەالمعارف مذاهب) دەریخستووە پێغەمبەری سەرەکی ئێزەدیەکان ناوی خاسیە بووە ولەگەڵ ڕوەکی خاس (کیوەر) هاوناوە. هەرچەن پەیڤێکی‌تر لە دەستەی ئێزەدیانی مەلەکەتاوس‌ویست هەیە کە لە چێشتی مجێوری مامۆستا هەژاردا باسی کراوە: ئەو کاتەی بابادەم بە هۆی شەیتانەوە دەرکرایە سەرزەوی و خوا لە شەیتان ڕەنجیا، شەیتان لە بن چڵێکی کیوەر خۆی شاردەوە بەڵام کیوەر گەڵای هەڵدایەوە و ئاشکرای کرد.

دۆزراوەکانی سواڵەتی شنۆ و زیویەی لای سەقزیش دەریدەخەن کە ڕوەکی «گوڵەبەرۆژە» بۆ خەڵکانی دانشتووی ئەو ناوچەیە نیشانە و دروشمی ڕووناکی و پشت بەستن بە کشتوکاڵی بووە. هەروەها مێژوونووسان دەگێڕنەوە کە سووتاندنی تووی «قانگ و خەربەنگ» نەریتێکی کۆنی کوردەواریە و لە باوڕەکانی ئایینی زەرتوشتەوە بەجێ ماوە و کاتێ نوێژخوێنان و نزاکاران دەچوونە ئاتەژگە، لەگەڵ خۆیان تۆمی قانگ و خەربەنگیان دەبرد و لە سەر کڵی ئاگریان دەپرژاند. جا باوڕیان وابوو بە هۆی دووکەڵی ئەو ڕوەکانە ئەهریمەن دوور دەکەوێتەوە. لە پەرتووکی (نفحات‌الانس)ی جامیشدا هاتووە: کوردەکان بۆ هەتوان و سارێژی برین و زیپکەی کاریی، بەرهەمێکیان بە ناوی «نەجار» لە کوتراوەی تووی قانگ و ڕۆنی زەنگ چێ کردووە. تەنانەت حەمزە برای سڵتان سەهاکی پیر و ڕێبەری یارسانەکانیش بە بازرگانی نەجارەوە خەریک بووە.

ژێدەری کەونارای مێژووی ئێران دەگێڕێتەوە: مانی نیگارکێش و پێغەمبەری ئێرانی، شەوێک لە خەویدا فریشتەیک چڵێ «ڕەشە ڕێحانە»ی پێ دیاری دەکا. بەیانی دەسبەجێ دەست بە کێشانی وێنای خەونەکەیدەکا و لە سەر ڕووپەڕی بەرگی کۆپەڕەکەی (ئەرژەنگ) دایدەبەزێنێ. ئێستاکە شوێنکەوتوانی ئایینی مانی لە چیاکانی شەنگال و مووسڵ ماون و بیرەوەری ڕێحانەیان هێشتا لە بیر ماوە. بە گوێرەی ژێدەری (تقویم الابدان) کاتی هێرشی ئێسکەندەر بۆ سەر دەڤەری خانێ، سەربازان بۆ بەهێز کردنی وورەی خەباتکاریان تووی ڕوەکی «پێچن»یان دەخوارد چونکە پێچن توانەی پزیشکان و حەکیمانی ئەو سەردەمە بوو.

مێژوونووس گیرشمەن دەڵێت: لە سەردەمی ساسانیەکاندا کوردانی تەنیشت ئاورگەی شیز لای سەقز و بۆکان، بۆ ساز کردنی هەتوانی نەخۆشی نۆگە (مالاریا) هومار و کۆگاکانیان لە توێکڵی جۆرەکانی داربی ئاخنیبوو. هەروەها هێزەکانی ماد لە شەڕی سارگۆنی دووهەم بۆ بەرگری لە نۆگە و تاوبردوویی ڕوەکی وەردینەیان دەخوارد یان مێژووی ئەشکانیەکان

دەگێڕێتەوە: لە کاولکاریەکانی ڕۆم لە کوردەواری، پاشای ئازا میهرداد دووهەم ئەگاتە فریای کوردەکان و ئەوانیش تاجەگوڵینەیک لە «گوڵی وەنەوشە»ی پێ دیاری دەکەن.

ساڵی ١٣٢٤ هەتاوی لە هومبەیەکی پڕ لە هەرزن لە ناو گۆڕە کەونینەیکی هەوراماندا بەڵگەیک دۆزرایەوە ـکە مێژوونووسان ئێژن: کۆنترین بەڵگەیە بۆ زوانی پالەوی ئەشکانی. ئەم بەڵگەیە لە سەر چەرمی گا نووسراوە کە قەباڵەی دانوسانی پارچەیکی «ڕەز» بە کەرەستەی ئاوداشتنی گۆزەییە و چەند وشەی کوردیشی تێدا بەجێماوە. مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ نزیکەی ٢٠٠٠ ساڵ پێش ئێستا. جا ئەگەر لەم دەسکەوتە بەنرخە ورد بینەوە بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە ئاستی کشتوکاڵی ئەو سەردەمە چەندە بەرز بووە کە شێوازی ئاودێری و پاراستنی باخ و ڕەزیان لە چ ئاستێکدا بووە. هەروەها باسێک هەیە لە سەر پزیشکی گەورە ـئەبووعەلی سینا. کە بێهۆ نەبووە سەرەڕای دەرباری سامانیان، نووسینگە و تاقیگەی لە بوخاراوە کۆچاند و نیشتمانی خۆی بەجێ هێشت و لە تەنیشتی خاکی کوردانا لە هێگمەتانە گیرسایەوە. لە دەسپێکی وەرگێڕانی کتێوەکەی (قانون در طب)، مامۆستا هەژار نووسیویەتی: شوێن پێی زوانی کوردی و کاریگەری سەردانی نەخۆشانی کورد بۆ لای ئیبنەسینا لە بەرهەمە عەرەبیەکەیدا زۆر بەرچاو دەکەوێت.

***

پێگە و زانستی ڕووەکناسی

ڕووەکناسی یان زانستی گیایی یەکێ لە لقەکانی زانستی ژیناسیە و دەپەرژێتە سەر توێژینەوە و خوێندنەوەی گیاکان. بەواتایەکی دیکە سەرقاڵی ژیان و گەشە و کاریگەری ڕووەکەکان دەبێت کە ئەم جەماوەرە بناسێت، لە بواری ژیان و گەشە کردنیان بکۆڵێتەوە، هەڵوێست و لاکردنەوەی گیا بەرانبەر ژینگە و زیندەوەران نیشان بدات و لە هەموو گرینگتر پێوەندی ڕووەک لەگەڵ ژیان و بژیو و هەتوانی مرۆڤ لێک بداتەوە و ئەنجامی پێویست پێشکەش بە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بکات. ئەم زانستە گەلێک لقوکەی وەکوو تاکسۆنۆمی (پۆلێنبەندی)، مۆرفۆلۆژی، فیزیۆلۆژی، هەڵاڵەناسی، گیاپزیشکی، ژنێتیکی گیایی، کوارگناسی، قەوزەناسی، سیتۆلۆژی، ژینگەناسی گیایی و گیادەرمانی لێ جوێ دەبێتەوە.

سەرەتا با لاپەڕەیەک هەڵدەینەوە لە ئەنجامی توێژینەوەی زانایانی بایۆلۆژی (ژیناسی) کە سەبارەت بە بازنەی بوونەوەرانی زیندووی جیهان دەریان خستووە. زانایان سەرجەم زیندەوەرانی ورد و درشتی دنیایان لە پێنج ئاستدا پۆلێن کردووە:

١- ئاستی Monera: مۆنێراکان خاوەنی پێکهاتەیەکی تەکخانین و خانەکانیان ناوکیان نییە. ڕێژەی ئەمانە لە هەموو زیندەوەرانی دنیا زۆرترە و دابەش دەبن بە بەکتریای ئەرێنی و نەرێنی. بەکتریا ئەرێنیەکان ئەوانەن کە بۆ ژیانی بوونەوەرانی دیکە سوودمەندن و بە هەموو شێوە لە چێشت و خۆراکەکاندا هەیە یان هۆکاری سەرەکی

شیکردنەوە و توانەوەی زبڵ و پاشەڕۆ و خاشاکن. بەکتریا نەرێنیەکانیش ئەوانەن کە دەبنە هۆی دروستبوونی نەخۆشی. ژمارەی بەکتریاکان ٥ تا ١٠ ملیون دانە خەملێندراون. لە بەکتریاکانیش بوونەوەری بچووکتر وەکوو ڤایرۆس هەن، بەڵکوو ئەمان لە ئاستی زیندەوەراندا پۆلێن ناکرێن. چونکە بۆچوونی زۆربەی پسپۆڕان ئەمەیە کە ڤایرۆسەکان پارچەیەک لە (RNA) یا (DNA)ـە و خۆیان لە پۆشەنێکی پرۆتەییدا گرتووە. واتا چەشنی بەکتریا یەکەی خان نین بەڵکوو پارچەیەک خانن.

٢- ئاستی Protists: ئەمانەش چەشنی مۆنێراکان تەنیا خاوەنی یەک خانن بەڵام خانی پرۆتیستەکان ناوکیان هەیە و زۆرتر ئاوژین وەکی ئامیب، قەوزە و پارامسی. قەوزە بەتایبەت قەوزە سەوزەکان دەتوانن چەشنی ڕوەکە پێشکەوتووەکان بەهۆی پێکهاتەی (Clorophyll) فتۆسەنتز بکەن و ئۆکسیژن و چێشتەمەنی بەرهەم بهێنن. پتر لە ٨٠٠٠ جۆر لەم ئاستەدا تۆمار کراوە.

٣- ئاستی کوارگەکان (Fungi): کوارگ لە کۆگای خانەکانەوە بە ناوی هیف گەشە دەکات. کوارگەکان بەگشتی شێوازێکی تاڵئاسایان هەیە و چونکە پێکهاتەی فتۆسەنتزیان نییە پێویستە خۆیان بکەن بە لاکوت و مشەخۆر بۆ دروستبوونی نەخۆشی یان لەگەڵ مایکۆرێزا و کرێژەبەردەکاندا هاوژین دەبن و چێشتەمەنی و ئاوی خۆیان دابین دەکەن، هەروەها بە شێوازێکی دیکە واتا ساپرۆفیت خۆیان بە تەن و لاشەی بێگیان و مردووی گیا و بوونەوەرانی دیکە دەچەسپێنن و ئاو و چێشتەمەنیان وەردەگرن و لە ئەنجامدا ئەوانیش شی دەکەنەوە. دەستەی کوارگە خۆراکی و ژەهراویەکان لە ئەنجامی ژیانی ساپرۆفیتیە. ژمارەی سەرجەم کوارگە میکرۆسکۆپی و ماکرۆسکۆپیەکان ٧٤٠٠٠ تا ١٢٠٠٠٠ دانە بەراورد کراوە، ئەگەرچی ڕێژەی کوارگە ماکرۆسکۆپیەکان (خۆراکی و ژەهراوی) تا ١٦٠٠٠ جۆر گەیشتووە.

٤- ئاستی ڕوەکە پێشکەوتووەکان: پێکهاتەیەکی جیاوازە لە دەستەیەکی هەرەزۆری خانەکان کە تایبەتمەندی سەرەکیان کلۆرۆفیل (کارگەی فتۆسەنتز) و ڕیشە و گوڵ و لاسکە. ئەم دەستەیە دەتوانن ئۆکسیژن (O_2) و چێشتەمەنی خۆیان و زیندەوەرانی دیکە بەهۆی ئاو و (CO_2) بەدەست بێنن. تا ئێستا ژمارەی ڕوەکەکان ٢٩٧٣٢٦ دانە بەراورد کراوە. هەر چەند ڕوەکناسان بەردەوام جۆری تازە پتر دەکەن بەم ژمارەیە.

٥- ئاستی گیانەوەران: پێکهاتەی ئەم ئاستەیەش چەشنی ڕوەکەکان خاوەنی دەستەیەکی زۆر لە کۆگای خانەکانە، بەڵام لێرەدا گەلێک پێشکەوتن بەرچاوترە لە ڕوەکەکان. واتا بۆ مانەوە پێویستیان بە خواردنە لە زنجیرەکانی دیکە و هەروەها خاوەنی کۆندامی دەمار و دەروونین. ژمارەی ئەم ئاستە ١٢٦٣١٨٦ دانەیە.

بەگشتی تاکوو ئێستا ژمارەی تەواوی زیندەوەران لە سەرجەم ئاستەکانی سەرەوە بە دەست نەهاتوون. هەر ساڵ نزیک بە ١٠٠٠٠ جۆر زیندەوەری ورد و درشت دەدۆزرێنەوە.

زانایان پێشبینی دەکەن ژمارەی گشت زیندەوەرانی سەرگۆی زەوی لە نێوان ١٥٠٠٠٠٠ تا ٨ ملیۆن جۆر - بێجگە لە بەکتریاکان- بێت. ئەڵبەت ئێستاکە نزیک بە ١٨٠٠٠٠٠ جۆر بینراوەتەوە و پێناسە کراون. هەر لە دەسپێکی ئەم سەدەیەدا پسپۆڕان توانیویانە ساڵانە نزیک بە ١٧٥٠٠ جۆر ناونووس و پێناسە بکەن. ئەگەرچی کاتی پێناسە کردنی جۆرەکان دووبارەکاری زۆر دەکرێت، چونکە جاری وایە بۆ یەک جۆر چەندین ناو ڕیز کراوە. ئەمە وایکردووە ژمارەی جۆرەکان هەمیشە بان و خوار بکەن. هەر چەند تا ڕادەیەکی زۆر شێوازی ناونیانی زانستی لینە پێناسە و ژمارتنی جۆرەکانی ئاسان کردووە و دووبارەکاری دابەزاندووە.

زانستی پۆلێنبەندی (Taxonomy) ڕووەکناسی

ئەگەر گەرەکمان بێت جۆرێک ڕووەکی دیاریکراو بناسین پێویستمان بە کۆمەڵێک نیشانە و دروشم و پەسنی بەرچاو هەیە. تاکوو لەگەڵ جۆرەکانی دیکە یان هاوجۆری نزیکیدا بە هەڵە پێناسە نەکرێت و ناسینەوەی بۆ ڕووەکناس و کەسانی دیکە ئاسان بێتەوە. مەبەست لە پێناسەی جۆرێکی ڕووەک، جیاکردنەوەیە لە جۆرەکانی دیکە. کەوابوو بۆ گەیشتن بەم ئامانجە هەنگاوی یەکەم و ئاسانترین شێواز، پۆلێنبەندی ڕووەکەکانە بە گوێرەی نیشانە و تایبەتمەندیە هاوبەشەکان کە ئەمانە بنەما و بنەچەی زانستی پۆلێنبەندیین.

لەو کاتەیەوە کە مرۆڤ دەستی کرد بە خواردنی ڕووەکەکان، جیاوازی ڕووەکەکانی لە ڕەنگ، بۆ، بەرزی، نەوی، تاڵی، شیرینی، ترشی، ژەهراوی و هتد هەست پێکرد. هەروەها بە سەرهەڵدانی شۆڕشی کشتوکاڵی، مرۆڤ توانی ڕووەکەکان بە شێوازێکی زۆر گشتی دابەش بکات بە خواردن، دەرمان، جوانکاری و ژەهراوی. یەکەم کەسێک کە هەندێک پێشکەوتووتر گیاکانی پۆلێن کرد و بە باوکی ڕووەکناسیش دەناسرێ (Theopherast) شاگردی ئەفلاتوونی حەکیم بوو. تێئۆفراست سەردەمی خۆی (٢٨٠ پ. ز) ٥٠٠ تاکسۆن ڕووەکی بەپێی شێوازی (دار، دارچک، دەوەن، بنچک) و تایبەتمەندیەکانی میوە و گوڵ، لە پەرتووکچەی بەناوی (Historia Plantarum) نووسی. پاشان لە سەدەی یەکەمی زایینیدا پزیشکی یۆنانی (Dioscrides) لە ٦٠٠ تاکسۆندا ڕووەکە دەرمانیەکانی نووسیەوە و لە پەرتووکێکدا بە ناوی (Materia medica) تۆماری کرد. هەروەها ساڵی ١٦٢٧ زایینی زانای بریتانیایی (Jay Ray) ١٨٠٠ جۆر ڕووەکی بەپێی ژمارەی (Cotyledon) پۆلێنبەندی کرد.

ئەگەرچی تا سەردەمی پاش (Jay Ray) ڕووەکناسی بە ئاستی پۆلێنبەندی نەژاد نەگەیشتبوو، بەڵام (Tourenfort) یەکەم کەس بوو ساڵی ١٦٦٠ ڕووەکەکانی لە ئاستی نەژاد پۆلێن کرد. ئەم ڕووەکناسە ٢٢٠ ڕیز، ٧٠٠ نەژاد و ٩٠٠٠ جۆری خستە ناو خشتەی پۆلێنبەندی ڕووەکناسی. ئەنجامی پۆلێنبەندی بە گوێرەی دەستەی گوڵپەڕەی یەکپارچە، گوڵپەڕەی جیا و بێ گوڵپەڕە -کە هێشتا بەکار دەبرێت- بیرۆکەی تۆرێنفۆرت بوو.

تا سالی ١٥٧٦ هەندێ سەرچاوە و پەرتووکی ڕووەکناسان و کەسانی دیکەی ئەو سەردەمە و پێشتر، تەنیا باسی کۆمەڵێک کەمی ڕووەکی کشتوکاڵی یان گژوگیای ژینگە و ناوچەیەکی بەرتەسکیان کردووە ئەویش تەنیا بە شرۆڤەیەکی سادە لە ڕواڵەت و تایبەتمەندی ڕووەکەکان. ئاشکرایە ئەورۆکە ئەگەر لە سەر بنەما و ڕێچکەیەکی تایبەتی یان پاڵپشت بە بیرۆکەیەکی دیاریکراو کاری ناساندن و هەڵاواردن نەکرێت، ئەم هەمووجۆر و ڕەنگاوڕەنگیەی ڕووەکەکان بە دروستی و تۆکمەیی جیا ناکرێنەوە. ئەگەرچی لە سەرچاوە کۆنانەدا هەندێ گەڵاڵەی سەرەتایی بۆ هەڵاواردن بەرچاو دەکەوێت، وەکوو دەستەی ڕووەکە چەتریەکان، گوڵ ئەستێرەییەکان، پوونگەکان و هتد، بەڵام ئەم هەنگاوە سەرەتاییە ناتوانێ وڵامی ئاستی زانست و پێشکەوتنی ئەورۆکەی بوارەکانی تایبەت بە گژوگیا بداتەوە.

پاش ئەم هەنگاوە سەرەتاییە، وردەوردە تۆمار کردنی ژمارەی ڕووەکەکان ڕوویان لە زۆربوون کرد. زانایانی ڕووەکناس و زانستە سروشتیەکان بۆ پشکنینی سروشت و پێتاندنی ئەزموونەکانی خۆیان، بە گەشت و گەڕان ڕوویان لە دەشت و کوێستانە بەرزەکانی هەموو وڵاتانی دنیا کرد. بە جۆرێک کە یەکێ لە بەرنامە گرینگەکانی گەشتیاری ناسین و دیتنەوەی ڕووەکە تازەکان بوو تا تۆماری بکەن و ڕێژەی ناوی ڕووەکەکان زۆر بکەن. لە لایەکی دیکەوە داهێنانی ئامێری مایکرۆسکۆپ لە سەدەی حەڤدەی زاینیدا توانی پێشکەوتنێکی خێرا ببەخشێ بە بواری ڕووەکناسی گشتی و دۆزینەوەی تایبەتمەندیەکانی زاوزێ و بەشی ناوەکی گوڵەکان. چونکە ڕوونبوونەوەی ئەم بەشە، ڕووەکناسانی نزیکتر کردەوە بە پۆلێنبەندی پێشکەوتوو.

سالی ١٧٥٨ لینە (Carl Nilsson Linnaeus) قەشە و ڕووەکناسی سویدی دەرگای ڕووەکناسی نوێی ئاوەڵاتر کرد و سەرەتا ٦٢٠٠ و پاشان ٧٧٠٠ جۆر ڕووەکی لە کتێبەکەی (Systema Naturae) پۆلێنبەندی کرد. هەروەها لینە شێوازی ناونیانی دوانەیی (Binominal) داهێنا و کۆمەڵێک ڕێنمایی و ڕوونکردنەوەی لەم بارەوە لە پەرتووکێکدا بە ناوی (Species Plantarum) دەرخست. لە لایەکی دیکە ئەم ڕووەکناسە سەبارەت بە شرۆڤەی تایبەتمەندی و سیفاتی جۆرەکان شێوازێکی بەکارهێنا کە تاکوو ئێستاش لە لایەن ڕووەکناسانەوە بەکار دەبرێت. لینە بەهۆی ناونیانی دوانەیی خزمەتێکی شیاوی بە بواری ناونیان و پێناسەی زیندەوەران بەخشی. ئەم ڕووەکناسە ناوە دوور و درێژ و چەند وشەییەکانی ئەو سەردەمەی کرد بە دوو وشەی نەژاد و جۆر. بۆ نموونە جۆرێک ڕووەکی بزگیلە بە ناوی درێژی (Physalis amno ramosissime ramis angulosis glabris foliis dentoserratis) کردی بە (*Physalis angulate* L.) واتا بزگیلەی ئانگۆلاتا. ئەم ڕووەکناسە لە سەر ژمارەی ئەندامی نێری (Stamen) گوڵەکان بیرۆکە و بنەمای خۆی بۆ پۆلێنبەندی دامەزراند. بەم پێیە ڕووەکەکانی بە ٢٤ دەستە دابەش کرد: وەکوو Monodria (گوڵێکە یەک ئەندامی نێری هەیە)، Diandria (گوڵێکە دوو ئەندامی نێری هەیە) و هتد.

ڕەوتی گەشەکردنی زانستی پۆلێنبەندی چەشنی هەموو زانستەکانی مرۆڤ ئاڵوگۆڕی زۆری بە سەردا هاتووە. بە شێوازێک پسپۆڕانی ئەم بوارە هەمیشە هەوڵیان داوە سەرەداوی جیاوازی سەرەکی نێوان جۆرەکان بدۆزنەوە و بە یارمەتی جیاوازیەکانی دەرەکی (وەکوو گوڵ، گەڵا، لاسک و ڕیشە) و ناوەکی (وەکوو بواری فیرۆژێنتیک)، ڕووەکەکان لە ئاستی خۆیاندا پۆلێنبەندی بکەن تا ناسین و توێژینەوە و بەکارئانینی بۆ مرۆڤ ئاسان بێتەوە. کەوابوو ئەم زانستە تاکوو ئێستا چەندین قۆناغی تێپەڕاندووە و بیرۆکەی تازە و داهێنانی نیشان داوە.

پۆلێنبەندی کۆن (دەسکرد)

شێوازی ئەم پۆلێنبەندیە لە سەر جیاوازی یەک یان دوو دروشم (سیفەت) دامەزراوە. وەکوو پۆلێن کردن بەگوێرەی ژمارەی ئەندامەکانی نێر و مێ گوڵەکان، بیچمی گەڵاکان، تەمەنی ڕووەک یان وەرزی پشکوتنی گوڵ و هتد. بنیاتنەری ئەم پۆلێنبەندیە کارل لینە بوو. بەهۆی سانایی و ئاسانبوونیەوە سەردەمی لینە گەلێک پێشوازی لێ کرا. پاش ماوەیەک بە تێڕوانین لە جەماوەری زۆری گیاکان، پۆلێنبەندی ناوبراو کەوتە بەر ڕەخنە و پێشنیارەوە. ئەورۆکە پۆلێنبەندی کۆن تەنیا بۆ دانانی کلیلەکانی ڕووەکناسی و بۆ جیاکردنەوەی بەشێکی کەم لە فلۆری یەک ناوچە بەکار دەهێندرێ. ڕەخنەیەکی بەرز کە زانایان لەم پۆلێنبەندیە دەیگرن ئەوەیە: زۆر جار ئەو ڕووەکانەی کە لە یەک دەستەدا پۆلێن کراون کەمترین وێکچوونی ڕواڵەتی و پێوەندی بنەماڵەیان پێکەوە نییە. وەکوو هاودەستە بوونی داری بی و گیای شیرنۆکە لە دەستەی Diandria. ئەم دوو ڕووەکە زۆر جیاوازیان پێکەوە هەیە و لە دوو بنەماڵە و ڕیزی جیاوازیشدان.

پۆلێنبەندی سروشتی

لەم پۆلێنبەندییەدا هەوڵ دراوە کە ئەو ڕووەکانە کە خاوەنی زۆرترین وێکچوونی دەرەکی و ناوەکین وەکوو ڕواڵەتی ڕووەک، پێکهاتەی کۆندامی گەشە، شێوازی جێگیربوونی گەڵا لە سەر لاسکەکان، پان و باریک بوونی گەڵا و هتد، بخرێنە یەک دەستەوە. وێکچوون و دروشمەکانی پۆلێنبەندی سروشتی زۆرتر وەکوو پێوەرێکی ناساندن و دەسنیشان کردنی ڕێژەی پێوەندی بنەماڵەیی ڕووەکەکان دادەنرێ. بنەمای سەرەکی ئەم پۆلێنبەندییە، جۆری ڕووەکە. بۆ دانانی یەک جۆر تەنیا جیاوازی یەک نیشانە و دروشم لە بەرچاو ناگیردرێ، بەڵکوو نیشانەکانی دیکەش بۆ ناساندنی جۆرێکی تایبەتی دەسنیشان دەکەن.

داهێنەرانی پۆلێنبەندی سروشتی، ڕووەکناسی فەڕانسەوی Dejussieu و سویدی Decandole بوون. هەر چەند ئەم پۆلێنبەندیەش هەمیشە ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتووە. ئاخرین ئاڵوگۆڕ شێوازی ڕووەکناسان Hooker و Bentham کە تاکوو ئێستا نزیک بە ۷۰۰۰ نەژاد و ۹۷ هەزار جۆر ڕووەکیان پۆلێن کردووە. لە پۆلێنبەندی سروشتیدا دەستەی (Gymnosperms) کەوتۆتە نێوان گەڵاپان و گەڵاباریکەکانەوە، کە ئەمە ڕەخنەی سەرەکیە

لە سەر ئەم پۆلێنبەندیە. ئێستاکە پۆلێنبەندی سروشتی لە زۆربەی ڕێکخراوە و بنکەکانی ڕوەکناسی دنیادا بەکار دەبرێت.

بنچینەی بیرۆکەی ئەم پۆلێنبەندییە، بنەمایەکە لە ژێر ناوی نەگۆڕی جۆرەکان (Fixism). واتا بەرچاوترین نیشانە و سیفەت، سیفەتێکە کە ئەگەری نەگۆڕیی ١٠٠ و ئەگەری گۆڕانی سیفرە.

پۆلێنبەندی تەکامولی (فیلۆژێنتیک)

لامارک ڕوەکناسی فەڕانسەوی بیرۆکەی پۆلێنبەندی فیلۆژێنتیکی دەرخست. پاشان لە سەر ئەم ڕێچکەیە، بەهۆی توێژینەوەکانی داروین و هەروەها پشکنین و دەرنجامی کەلەخەبەردەکانی گیایی (Paleobotanic)، ڕوەکناسان بۆیان دەرکەوت: دێرینەی ڕوەکەکان نیشانی دەدەن جۆرەکانی ڕوەک بەپێی دیاردەی تەکامول و گووران بەدی هاتوون. واتا ڕوەکەکان ڕەگەزنامەی (شەجەرەنامە) خۆیان هەیە و هەر (Phyllum)ی ڕوەک چلێک لەم ڕەگەزنامەیە ئەژمار دەکرێت. بیرۆکەی ئەم پۆلێنبەندییە لە سەر بنەمای گۆڕان و گوورانی جۆرەکانە لە درێژایی مێژوودا، کە ئاوڕی لە هەمان بیرۆکەی داروین داوەتەوە.

شێوازی (Engle - Prantle): لەم شێوازەدا سەرەڕای قبوولْ کردنی تایبەتمەندیەکانی پۆلێنبەندی سروشتی، بنەما و قۆناغەکانی گووران و تەکامولی ڕوەکەکانیش پاشکۆ کراوە و یەکەمین دەسپێکە لە پۆلێنبەندی تەکامولیدا. لە شێوازی ناوبراو ڕوەکەکانی (Angiosperms) بوون بە دوو بەشی گەڵاپان و گەڵاباریک. کەوابوو جیاواز لە پۆلێنبەندی سروشتی، ڕوەکەکان دەبن بە سێ بەشی (Gymnosperms) و گەڵاپان و گەڵاباریکەوە.

شێوازی (Bessey) یان بیرۆکەی ڕانالی: بە شوێن شێوازی (Engle - Prantle) کە پەسەندی زۆربەی ڕوەکناسان بوو، Bessey بنەماڵەی (Ranunculaceae) بە سەرچاوەی سەرهەڵدانی سەرجەم (Angiosperms) دانا. پۆلێنبەندی Bessey دەریخست کە بنەماڵەی (Ranunculaceae) لە سێ ڕێبازی جیاوازدا ئاڵوگۆڕیان بە سەردا هاتووە. ڕێبازێک بۆ گەڵاباریکەکان و دوو ڕێبازی دیکە سەرجەم گەڵاپانەکانی لێ جیا بووەتەوە.

شێوازی (Hutchinson) یان بیرۆکەی ماگنۆلیایی: Hutchinson لەم شێوازەدا سەرجەم ڕوەکەکانی بە دوو دەستەی ئالیکی (Herbraize) و چێوی (Lignosae) دابەش کرد. بە بۆچوونی ئەم ڕوەکناسە ڕوەکە ئالیکیەکان لە گۆڕانی بنەماڵەی (Ranunculaceae) و ڕوەکە داری و چێویەکانیش لە بنەماڵەی (Magnoliaceae) سەرچاوەیان گرتووە. شێوازی ناوبراو لە چاوەی شێوازەکانی دیکە کەمتر پێشوازی زانستی لێ دەکرێ.

بەگشتی لە سەر سیستەمی دوو ناوی لینە و هەروەها پۆلێنبەندی سروشتی، ئەورۆکە ئیدی بنەمای سەرەکی بۆ پێناسە کردنی هەموو جۆرەکانی ڕوەک هەمان ناوی زانستیە. کەوابوو لە زانستی بایۆلۆژیدا بۆ هەموو زیندەوەرانی ڕوەک و ناڕوەک دەتوانین لە ئاستی زنجیرەوە هەتا

جـۆر و بنجـۆر و هتـد بـرۆین، بـەم شـێوەیـە: زنجـیرە (Kindom)، لـق (Division)، پـۆل (Class)، ڕیز (Order)، بنەماڵە (Family)، نەژاد (Genus)، جۆر (Species)

زنجیرەی ڕووەک بە ٤ لق دابەش دەبێت:

- لقـی (Tallophytes) وەکـوو قـەوزە، کـرێژەبـەرد و کـوارگ: ئـەندامـەکـانی ڕیشـە و پەلک و لاسکی گووراو و تەکامولیان نییە بەڵکوو تەنیا پێکهاتوون لە چـەندین ڕیز خانە (سێلوول)
- لقی (Bryophytes) وەکوو کـەفس (Mosses) و (Hepatic): ئـەندامی لاسـک و پەلکیان هەیە بەڵام ڕیشەیان نەگووراوە
- لقـی (Petridophytes) وەکـوو گیـا پـەلـەکـەرگ و فیـزۆک و Lycopodineae: ئەندامەکانی ڕیشە و پەلک و لاسکیان هەیە بەڵام ئەندامی گوڵ لەماندا نەگووراوە
- لقـــی (Spermatophytes) وەکـــوو ســـەرجـــەم (Gymnospermes) و (Angiospermes): هەموو ئەندامەکانی گوڵ، پەلک، لاسک و ڕیشـە بـە شـێوەی گووراو لەم لقەدا دەبینرێت. زۆربەی ڕووەکەکان لە ئاستی ئەم لقەدا پۆلێن کراون
- دەسـتەی (Gymnospermes) وەکـوو بنـەماڵـەکـانی کـاژ (Pinaceae)، ئـەسـروو (Cupressaceae) و (Taxacaeae)
- لقـی (Angiospermes) دەبـن بـە ٢ پـۆلی گـەڵـاباریک (Monocotyledon) و گەڵاپان (Dicotyledon)
- پۆلی گەڵاباریکەکان (Monocotyledon) وەکوو بنەماڵەکانی پیـواز (Liliaceae)، گەنم (Poaceae)، خورما (Palmaceae)، زافەران (Iridaceae)
- پۆلی گەڵاپانەکان (Dicotyledon) دەبن بە ٣ ڕیزی بێگوڵـپەڕەکـان (Apetales)، جودا گوڵپەڕەکان (Dialypetales) و گوڵپەڕە یەکپارچەکان (Gamopetales)
- ڕیزی بێگوڵپەڕەکان (Apetales) وەکوو بنەماڵەکانی فنەق (Corylaceae)، گـوێز (Juglandaceae)، وزم (Ulmaceae)، دارتـــــوو (Moraceae)، ســـــپیناخ (Chenopodiaceae)، ترشۆکە (Polygonaceae)
- ڕیزی جودا گوڵپەڕەکان (Dialypetales) وەکوو چنارەکەڵـە (Ranunculaceae)، وەنەوشە (Violaceae)، هێرۆ (Malvaceae)، زرێشـک (Berberidaceae)، گـەز (Tamaricaeae)، نـــۆک (Fabaceae)، سمـــاق (Anacardiaceae)، تـــرێ (Vitaceae)، بەڕەزا (Apiaceae)
- ڕیزی گوڵپەڕە یەکپارچەکان (Gamopetales) وەکوو زەیتوون (Oleaceae)، ژاڵـە (Apocynaceae)، گۆزروان (Boraginaceae)، سێف زەمینـی (Solanaceae)، کوولەکە (Cucurbitaceae)، پوونگە (Lamiaceae)، چەقچەقە (Asteraceae)

- بنەماڵە دەتوانێت خاوەنی یەک تا چەندین نەژاد (Genus) بێت وەکوو بنەماڵەی (Rosaceae): نەژادەکانی گوڵباخی (Rosa)، هەرمێ (Pyrus)، بەهێڤ (Amygdalus)، هەڵووچە (Prunus)، سێو (Malus)، تووودڕک (Rubus)، توفەرەنگی (Fragaria)، گوێژەمازەنی (Mespilus)، گوێژ (Crataegus)، براڵووک (Cerasus)، بەهێ (Cydonia)
- نەژاد دەتوانێت خاوەنی یەک تا چەندین جۆر (Species) بێت وەکوو نەژادی بەهێڤ (Amygdalus): دار بەهێڤ (*A. communis*)، تەنگس (*A. lycioides*)، بایەمە شینکە (*A. haussknechtii*)، بەهێڤە ڕەواندزی (*A. carduchorum*)، هەرجن (*A. wendelboi*)، بایەمە کێوی (*A. scoparia*)
- جۆرەکانیش دەتوانن خاوەنی یەک تا چەندین ژێرجۆر، وارێتە، فۆرم و کولتیوار (ڕەقەم) بن. هەرکام لە ئاستەکانی خوارتر لە جۆر دەتوانن بەهۆی نیشانە و سیفەت و تایبەتمەندییەکەوە دەربکەون.

کولتیوار لە کشتوکاڵدا بەکار دەبرێت و بەپێی شوێنی جوغرافیایی، کەش‌وهەوا، خاک و ئاو هەڵوێستی جۆراجۆری بۆ بەرهەم هەیە. کولتیوارەکان دەتوانن لە هەر ناوچە و وڵاتێکدا جیاواز بن و هەر ساڵە توێژەران ڕەقەمی تازە پێشکەش دەکەن، وەکوو چەند نموونە لە ڕەقەمەکانی گەنم (*Triticum aestivum* L.) لە ئێران (بێستوون، ئازەر، خەزەر، زەڕین، سەرداری، چورەک، کاوە، نەوید، ئەڵوەند و ئازادی). هەرکام لە ڕەقەمەکانی ناوبراو بۆ بەدەست هێنانی ئاستی بەرهەمی شیاو تایبەت بە ناوچە، کەش‌وهەوا، خۆڕاگری بە سەرما یان گەرما، بەرزی لاسک، خۆڕاگری بە زۆری یان کەمی ئاو و هتد، تەرخان کراوە.

ئاستی وارێتە تەنیا لە یەک یان چەند سیفەت و دروشمی بچووک و کەم‌بەها بەڵام دیار و بەرچاو بەرامبەر جۆری سەرەکی جیاوازی هەیە. بۆ نموونە گوڵپەڕەکانی وەنەوشەی بۆنخۆش (*Viola odorata* L.) ڕەنگیان بەنەوشە بەڵام لە وارێتەدا ڕەنگی سپی گرتووە یان وارێتەی بایەمی شیرین (*Amygdalus communis* L. var *dulcis*) و بایەمی تاڵ (*A. communis* L. var *amara* (DC.) focke.) و بایەمی گەڵوازە (*A. communis* L. var *fragilis* (Bovkh.) focke.). بایەمی شیرین و گەڵوازە ناوکەیان شیرینە و هەروەها پێشەی بایەمی شیرین و تاڵ ڕەقە و بایەمی گە-ڵوازە ناسکە. جیاوازییەکانی دروشم و نیشانەکانی وارێتە بەرامبەر جۆری سەرەکی دە-توانن لە بیچمی گەڵاکان، بوون و نەبوونی کولک، دڕکدار و بێ‌دڕک، ڕەنگی گوڵپەڕە، شیرین و تاڵ بوونی ناوکە، ناسک و ڕەق بوونی پێشەی ناوکە و هتد جیاواز بێت. سە-رهەڵدان و دروستبوونی وارێتەی تازە بەهۆی دیاردەکانی موتاسیۆن (وەرسووڕانی ژێنێتیکی) و هیبریداسیۆن (دووڕەگەگیری) بەدی دێت.

ژێرجۆر یەکێ لە پۆلێنەکانی ڕووەکناسیە کە وێکچوونی زۆرە لەگەڵ جۆری سەرەکی، بەڵام بەهۆی دیاردەی تەکامول و گووران، ژێرجۆرەکان لە DNA ناو خانەکانیان لێک جیاوازن. ڕووەکناسان باس لەوە دەکەن کە دووری لە یەکتر و کات و شوێنی ڕسکانی ژێرجۆرەکان، جۆری سەرەکی و ژێرجۆرەکان لێک جیا دەکاتەوە. بۆ نموونە جیاوازی نێوان دوو ژێرجۆری خاشە لە جۆری (*Onobrychis aucheri*Boiss.) لە ڕێژەی کرۆمۆزۆمەکاندا دەرکەوتووە. ژێرجۆری خاشەی بیاوانی خیزەڵانی (*O. aucherri*Boiss. subsp. *Psammophila*(Bornm.) Rech. F.) تێتراپلۆییدە و ٣٢ کرۆمۆزۆمی هەیە بەڵام ژێرجۆری خاشەی بیاوانی تارانی (*O. aucherri*Boiss. subsp. *teheranica*(Bornm.) Rech. F.) دیپلۆییدە و خاوەنی ١٦ کرۆمۆزۆمە.

ڕێنماییەکانی ناوی زانستی

١- ناوی زانستی ڕووەکەکان، بەپێی پەسەندنامە و پێڕەوەکانی بنکەی ناونیانی ناودەوڵەتی ڕووەکناسی (IPNI: International Plant Names Index) و ڕەچاوَ کردنی بنەماکانی کۆدی نێونەتەوەیی ناوی ڕووەکەکانە (NICB: Nomencalture International Code of Botanical). ناوی زانستی دانراو لە لایەن (NICB) هەمان ناوێکە کە لە تەواوی دنیا، جۆری ئەو ڕووەکەی پێ دەناسن. ڕێچکەی سەرەکی هەمان یاسای ناوی دوانەیی (Binomial) لینەیە.

٢- زوانی فەرمی بۆ دانانی ناوی زانستی هەمان زوانی لاتینە، کە هەندێ جار بە ناوی لاتینیش دەیناسن. ئەم ناوە پێکهاتووە لە: سەرەتا نەژاد پاشان جۆر (سیفەتی تایبەتی نەژاد). وشەی دانراو بۆ نەژاد و جۆر (بێجگە لە هەندێ ئاوارتە) هەمیشە یەک وشەییە. لە دۆخی ئاوارتەدا شێوازی نووسینی ناوی زانستی بەم شێوە دەبێت:
Ziziphus spina-christii (L.) Wild.

٣- پیتی (.L) کە پاش ناوی جۆر بە پێنووسی ئاسایی دێت هەمان کورتکراوی ناوی لینەیە کە سەرەتا لینە ئەو ناوەی داناوە. هەر چەند دواتر بۆ جۆرەکانی تازە ڕووەکناسێک یان چەند ڕووەکناس پێکەوە ناوێکی زانستیان داناوە، کورتکراوی ناوی ئەوانیش پاش جۆر هاوپێچ کراوە.

٤- زۆربەی ناوە زانستیەکان وەرگیراوە لە زوانی لاتینی کە دەکرێت دروشم و سیفەتێکی بەرچاوی ئەو جۆرە ڕووەکە بێت، بۆ نموونە:

- بەکارهێنانی جۆر چەشنی گیای دەرمانی بە (officinalis)
- بەهۆی پێکهاتەی دەرمانی یان کیمیاوی تایبەتی ناو جۆر بە (mannifera)
- ڕەنگی تایبەتی گوڵ یان ئەندامێکی‌تری گیا بە (alba) بۆ سپی و (nigra) بۆ ڕەش
- سەرچاوەی سەرەکی ڕسکانی جۆر بە (arvensis) بۆ دەشت و (montana) کوێستانی

- ناوی گشتی بۆ جۆر بە (vulgaris) یانێ ئاسایی
- شوێنگەی سەرەکی ڕسکانی جۆر بە (kurdistanica)
- شوێنی یەکەم جاری کۆکردنەوەی جۆر بە (elymaitica) یانێ ئیلامی
- شێوازی ڕسکانی جۆر بە (sativum, sativus, sativa) واتا جۆری کشتوکاڵی
- نیشانە و دروشمێک لە جۆر بە (monophyllum) واتا یەک پەل
- ئەندازەی تایبەتی جۆر بە (minus) بۆ بچووک و (major) بۆ گەورە

٥- لە زوانی لاتیندا سیفەت بە نێر، مێ و بێلایەن دەسنیشان دەکرێت. بۆیە لە کۆتایی جۆر بە (us) بۆ نێر، (a) بۆ مێ و (um) بێلایەن دەرئەکەوێت. وەکوو *Arum acolantum*، *Medicago sativa* و *Carthamus tinctorius*

٦- ناوی زانستی بە شێوەی ئیتالیک دەنووسرێت، هەروەها لە دەقی دەسنووسدا پێویستە هێڵێک بکێشرێتە بنیدا.

٧- کاتێک لە دەقێکدا پێویستە چەندین جار ناوی زانستی ڕوەکێ بهێندرێت، دەکرێ یەکەم جار ناوی دوانی تەواو بنووسرێت. ئیدی لە جارەکانی دیکە پیتی یەکەمی نەژاد بە شێوازی گەورە و لە پەنای یەک خاڵدا بهێندرێت (*A. macolamtum*)

٨- کاتێ بۆ ناوی زانستی مەبەست جۆرێکی نەدیار و نەناسراو لە یەک نەژاد بوو، ئەوە پاش نەژاد (sp.) بەڵام نەک ئیتالیک، دەنووسرێتەوە. وەکوو *Poa* sp.

٩- ئەگەر لە ناوی زانستیدا مەبەست لە چەند جۆری یەک نەژاد بوو، ئەوە (spp.) بێ ئیتالیک دەنووسرێت. وەکوو *Cousinis* spp.

١٠- هەر یەکەی جۆری ڕوەک تەنیا یەک ناوی زانستی بۆ پەسەند دەکرێت و نابێ ناوێکی زانستی بۆ دوو جۆر ڕوەک دابنرێت.

١١- لە ناو نەژادەکانی یەک بنەماڵەدا پاشگری (aceae) دەخرێتە پاڵ نەژادێکی ناسراوی ئەو بنەماڵە و چەشنی ناوی بنەماڵە دەناسێنرێت، وەکوو لە بنەماڵەی وەنەوشەدا پاشگری (aceae) دەکەوێتە پاش (viola) ـکە نەژادی بەناوبانگ و زۆرینەی ئەم بنەماڵەیەـ و دەبێت بە بنەماڵەی (Violaceae). لە کوردیشدا بۆ ناوهێنانی بنەماڵە هەر بەم شێوازەیە بەڵام پاشگری (یەکان) دەگرێت، وەکوو: وەنەوشەییەکان، پوونگە-ییەکان، پیوازیەکان، پرتەقاڵیەکان، کەرەوزیەکان، کەلەرمیەکان، چیمەنیەکان و هتد. هەندێ لە بنەماڵەکان پێش ئەم یاسایە ناوی بنەماڵەیان بۆ دانراوە وەکوو (Composite: Asteraceae, Umbelliferae: Apiaceae, Cruciferae: Brasicaceae, Gramineae: Poaceae, Labiatae: Lamiaceae,)

١٢- کاتێک جۆرێکی ڕوەک سەرەتا لە بازنەی نەژادێکدا جێ گرتبێت، بەڵام دواتر بەهۆی ڕوەکناسێکی دیکەوە ببرێتە ناو نەژادێکی‌تر، پێویستە ناوی ئەو ڕوەکناسە کە

سەرەتا ئەو جۆرەی داناوە لە کەوانەدا پاش جۆر بهێندرێت و بە شوێنیدا ناوی ڕوەکناسی دووهەم تۆمار بکرێت، وەکوو *Torilis nodosa* (L.) Gaertn.

١٣-کاتێ بۆ یەکەم جار جۆرێکی ڕوەک ناو دەنرێت، پێویستە ئەو ڕوەکناسە کە جۆرەکەی کۆ کردۆتەوە نموونەیەکی تەواو و تۆکمە بنێرێت بۆ یەکێ لە ڕێکخراوەی (IPNI) هەتا لەوێ پارێزگاری بکرێت و ناوەکەی تۆمار بکات. ئەم نموونەیە بە Type یا Holotype ناوی لێ دەبەن. ئەگەر ڕوەکناس لەبری یەک نموونە، چەندین نموونە بنێرێت یەکێک لەوانە Holotype و ئەوانی دیکەش بە Paratype دەناسرێن. هەروەها ئەگەر ڕوەکناس سەرەڕای Holotype، نموونەی دیکە لەو ڕوەکە ناسراوە بنێرێت بۆ ڕێکخراوەکانی دیکە، ئەوە ئەو نموونە نێردراوانە بە Isotype ناودێر دەکرێت. جاری وایە ڕوەکناس Holotype دیاری ناکات بەڵکوو Holotype لە لایەن ڕوەکناسانی دیکەوە بژاردە دەکرێت، لێرەدا نموونە بە Lectotype دەناسرێت.

ئەم پەرتووکە (فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستان) ڕێچکەی یاساکانی (IPNI) و (ICNB) ڕەچاو کردووە، واتا:

١- ناوی زانستی یان لاتینی جۆرەکان بەپێی نوێترین ناوی پەسەندکراو دانراوە

٢- دانانی سەرناوی جۆر لە ناوی زانستیەکە کە پێناسەیەکی کوردەواریە (بەهێقی ورمێیی: *Amygdalus urumiensis* چنارەکەڵەی ئیلامی: *Ranunculus elymaticus*، خاشەی شاهۆیی: *Onobrychis schahuensis*، مێوەخۆرکەی کوردی: *Cuscuta kurdica*)

٣- تایبەتمەندی ڕواوگەی تیپی ڕوەک کە یەکەم جار لەو شوێنگە تایبەتیە کۆ کراوەتەوە (بۆزانەی زاگرۆسی: *Achilleafilipendula* بەهێقی ڕەواندزی: *Amygdaluscarduchorum* گوڵە گوارەی مەریوانی: *Onosmarechingeri*، ئەسپۆنی هەولێری: *Gypsophila boissierni*)

٤- وەرگێڕانی لاتینی ناوی جۆر (ئەسپەکی ڕاست: *Bromus erectus* ئەولیاگەونی پەلکدار: *Acantholimon bracteatum* کەتانی سپی: *Linum album*)

٥- ڕوەکناسان ناوی زانستی هێندێ لە ڕوەکەکانیان لە سەرەتای تۆمار کردنی ناویانەوە تاکوو ئێستا یەک یان چەند جار گۆڕیوە کە لێرە دوایین و نوێترین ناو سەرەتا نووسراوە پاشان هاوناوەکانی دیکەیش هاتووە، چونکە ناوی تازە ناوێکی پەسەند و درووسترە لە بنکەکانی ڕوەکناسی و ناوەندە زانستیەکاندا (*Verbascum nudicaule* (Wydi.) Takht. = *V. persicum* (C. A. Mey.) O. Kuntze. = *Celsia nudicaule* (Wydi.) B. Fedtsch. = *Celsia persica* C. A. Mey. = *Scrophularia nudicaule* Wydl.).

* * *

باخی ڕوەکناسی

ڕووبەرێکی بەرفراوان و تەرخانکراو کە بەشێوەی دەسکرد جۆرەکانی ڕوەکی تێدا دەچێنن و پەروەردەی دەکەن. ڕێکخراوەی جیهانی یۆنێسکۆ ژمارەی باخە ڕوەکناسیەکانی دنیای تاکوو ئێستا نزیک بە ۲۰۰۰ دانە تۆمار کردووە. ٤٧٠ ساڵ پێش، ئیتالیاییەکان باخەکانی ڕوەکناسی "پیزا و پادوا"یان لە وڵاتەکەیان بنیات نا یان لە وڵاتی ئێران ساڵی ۱۳٤٧ بناغەی باخی ڕوەکناسی نەتەوەیی لە ناوچەی چیتگەر لە سەر ڕێگەی تاران بۆ کەرج لە زەوینێکی ۱٤٥ هێکتاری دەست پێکرا. باخی کیوو (Royal Botanic Garden Kew) یەکێ لە تۆکمەترین و دەوڵەمەندترینی باخەکانی ڕوەکناسی دنیا. ساڵی ۱۷٥۹ لە لایەن کۆمەڵێک ڕوەکناس لە شاری لەندەن لە زەمینێکی ۱٥ هێکتاری دەست بە دروستکردنی کرا. ئێستاکە ڕووبەری گشتی باخی کیوو بە ۱۲۱ هێکتار گەیشتووە و ۲۲۰ ڕوەکناسی پسپۆڕ و ٥۰۰ کارمەندی دیکە وەکوو فیلمساز، مامۆستای زانکۆ، خوێندکاری ناوخۆ و بیانی، ژمێریار و بەرپرسی‌تر لەم باخە سەرقاڵی کار و توێژینەوەن. ئەم باخە تاکوو ئێستا توانیویە ساڵانە نزیک بە ٤۰۰۰ جۆر ڕوەک لە سەرانسەر دنیا -کە خەریکە لە ناو دەچێ یان لە ناو چووە- دیسانەوە زیندوو بکاتەوە و بەخێویان بکات. هێرباریۆمی کیوو باتر لە ۷ ملیۆن نموونەی وشک‌کراوی جۆرەکانی ڕوەکی بە شێوازێکی زانستی هەڵگرتووە و چەشنی مۆزەخانەیەکی گەورەی ڕوەکناسی ڕۆژانە هەزاران گەشتیار و توێژەر سەردانی دەکەن. ئەم هێرباریۆمە ڕەنگە بۆ هەر یەک جۆر ڕوەک لە سەرانسەری دنیا چەندین نموونەی هەڵگرتبێت. هەروەها کیوو شوێنگەیکە کە باتر لە ۳۰۰۰۰ جۆر ڕوەکی دنیای تێدا چاندراوە و پەروەردە دەکرێت. ڕێکخراوەی (IPNI) -کە ئەرکی ناونیانی زانستی جۆرەکانی ڕوەکی لە ئەستۆدایە- لە ئەنجامی یارمەتی و هاریکاری هاوئاهەنگ لە نێوان بنکەی ڕوەکناسی باخی کیوو لە لەندەن، هێرباریۆمی زانکۆی هاروارد لە ئەمریکا و هێرباریۆمی سروشتی ئوسترالیا پێکهاتووە.

باخی ڕوەکناسی دەتوانێت ڕوەکستانێکی سروشتی بێت بۆ چاندن، ناساندن، توێژینەوە و نیشاندانی سەرجەم جۆرەکانی ڕوەک کە تایبەت بە گشت جیهانە یان سنوورێکی دیاریکراو. هەروەها شوێنێکە بۆ کۆکردنەوەی بانکی ژێنێتیکی جۆرەکانی دنیا یان چاندنی ئەو ڕوەکانە کە لە دنیا خەریکە لە ناو دەچێت یان دەمێکە تووی بڕاوەتەوە. بەگشتی دەتوانین ئامانجەکانی باخی ڕوەکناسی بەم شێوەیە ڕیز بکەین: کۆکردنەوە، ناساندن، چاندن، توێژینەوە، ناونیان، بانکی زانیاری سروشتی، بانکی ژێنێتیک، هەڵگرتنی جۆرەکانی تایبەتی و سەرنج‌ڕاکێش، ڕزگار کردنی ڕوەکە دەگمەن و لە ناوچووەکان، هەڵگرتن و زیاد کردنی تووی جۆرەکان، مۆزەخانەی سروشتی و ڕوەکستان (هێرباریۆم)، پێشانگای هەمیشەیی ڕوەک و سروشت، نیشاندانی بارودۆخ و کەشی سروشتی و ڕوەکناسی هەموو ناوچەکان لە یەک شوێندا و هەروەها ئاشنا کردنەوەی مرۆڤ لەگەڵ زنجیرەی ڕوەکەکانی سروشتی جیهان.

باخی ڕوەکناسی نەتەوەیی ئێران ـکە خاوەنی چەندین لقی دیکەیە لە ناوچەکانی دیکەی ئێران ـ بانتر لە ٤٠٠٠ جۆر ڕوەکی تێدایە. ڕێژەیەکی بەرچاو لە ڕوەکەکانی فلۆری کوردستان لە بەشی ناوچەی ئازربایجان، قەفقاز، خووزستان و زاگرۆس لەم باخەدا دەبینرێن. باخی ناوبراو دابەش کراوە بە ناوچەکانی جوغرافیایی زاگرۆس، ئەلبورز، خەزەر، ئێران و توورانی، باخی پیازی، باخی میوەی ئێرانی، گەڵاپانە هەمیشەسەوزەکان، گوڵخانەی ڕوەکەکانی نیوەگەرمیانی و هەروەها شوێنگەی ڕوەکەکانی ئورووپا، ئەمریکا، قەفقاز، هیمالیا، چین و ژاپۆن. هەروەها لقەکانی لاوەکی لە شارەکانی دیکە بریتین لە: باخی نەوشەهری مازندەران (ڕوەکی ناوچەکانی ئورووپا)، تەوریز (ڕوەکی ناوچەکانی ڕۆژاوای ئێران کە کوردستانیش دەگرێتەوە و بە باخی ئێرانی و توورانی و هیرکانی دەناسرێ)، فەدەک لە خووزستان (ڕوەکی ناوچەکانی گەرمێن و وشکەکان)، کاشان و یەزد (ڕوەکی ناوچەکانی گەرم و بیاوانی)، مەشهەد (ڕوەکەکانی ئێرانی و توورانی) و هەمەدان (ڕوەکە دەرمانیەکان). هەروەها دەستەی پسپۆڕان و ڕوەکناسانی باخی ڕوەکناسی ئێران چەندین ساڵە گۆڤاری ڕوەکناسی ئێران بە زوانی ئینگلیزی چاپ دەکەن و دەرنجامە تازەکان وەکوو دیتنەوەی جۆرەکانی تازەی ڕوەک لە سنووری ئێران و گۆڕانی ئاستەکانی پۆلێنبەندی ڕوەکناسی تێدا تۆمار و بڵاو دەبێتەوە. ئەم گۆڤارە گەلێک جۆری ڕوەکی تازە کە لە کوردستاندا بینراوەتەوە تێیدا چاپ کراوە.

ئەوڕۆکە وڵاتانی پێشکەوتوو دەستیان داوەتە بنیادنانی باخە تایبەتیەکان وەکوو باخی ڕوەکناسی گوڵباخی و گوڵە داویتیەکان. لەم باخانەدا سەرجەم جۆر و ژێرجۆر و فۆرم و شێوەجۆرەکانی یەک جۆر ڕوەک بە هەموو جیاوازیەکانی ڕەنگ، بۆ، ئەندازە، جوانی و ژینێتیک لە تەواوی دنیا لە یەک شوێندا کۆ دەکەنەوە و گەلێک سوودی فرۆش، توێژینەوە، زانیاری و گەشتیاری لێ بە دەست دێنن.

فلۆری کوردستان

فلۆر (Flora) دوو واتای لێ دەبێتەوە: یەکەم بە مانای سەرجەم جۆرەکانی گژوگیای ناوچەیێکی جوغرافیایی یان سیاسی، دووهەم بریتیە لە پەرتووکی ڕوەکناسی کە تێیدا سەرجەم ڕوەکەکانی یەک ناوچە یا وڵاتێکی پێناسە کردووە. زۆر جار فلۆری تایبەت بە وڵات یان نیشتمانی یەک نەتەوە دەتوانێت چەشنی نیشانە و دروشمێکی چەسپاو بێت لە سەر ناسنامەی نەتەوەیی. تەنانەت وڵاتان کاتێ فلۆری نیشتمانیان ئامادە دەبێ بۆ نیشاندان و بانگەشەی پێناسەی سروشتەکەیان ئاهەنگێکی بەرفراوانی بۆ دەگرن و دنیای پێ ئاگەدار دەکەنەوە. پاڵپشتی سەرەکی فلۆر، هێرباریۆمی گیاکانە. هێرباریۆم بنکەیەکی دیاریکراوە کە ڕوەکەکانی کۆکراوە، ئامادەکراو و ناودێرکراوی یەک یان چەندین ناوچە یاخود وڵاتێک، بە شێوازێکی تۆکمە و ڕێکوپێک هەڵدەگرێت و پارێزگاریان لێو دەکات و کاتی زۆر پێویست ڕوەکناسانی سەرەکی یان خوێندکارانی تایبەت سەردانی دەکەن.

ناوچەکانی کوردەواری کەوتوتە ناو سنووری وڵاتانی ئێران، عێراق، تورکیە، سووریە و ئەرمەنستان. بە حوکمی ئەوە کە نیشتمانی کوردستان خاوەنی گەلێک زنجیرە چیا و دەشتی بەرین و بەپیتە، چاوەڕێ دەکرێت جەماوەرێکی زۆر جۆری ڕوەکی تێدا بەرچاو بکەوێت. شاخاوی بوونی کوردستان لە لایەک و هەروەها ناتەناهی بوونی هەندێک لە ناوچەکانی وایکردووە ڕوەکناسان بەتەواوی نەتوانن فلۆری ئەم بەشە لە دنیا پێناسە بکەن. بۆ نموونە زنجیرە چیای قەندیل لە نێوان سێ سنووری ئێران و عێراق و تورکیە -کە بەردەوام شوێنگەیەکی ناتەناهی بووە- تاکوو ئێستا پێناسەی تەواوی جەماوەری ڕوەکی بۆ نەکراوە. کاتێک گەرەکمان بێت فلۆری جوغرافیای کوردستان کۆ بکەینەوە پێویستە فلۆری ئەو وڵاتانەی -کە بەشێکی کوردستانیان تێدایە- بەتەواوی و وردی بپشکنین و بەشی کوردستانیان لێ جیا بکەینەوە و فلۆری تایبەتی کوردستان بنووسین. بۆ ئەم پەرتووکە، سەرەتا ئامانجم دانانی فلۆری کوردستان بوو. بۆیە هەولی زۆرم خستە گەڕ هەتا فلۆری وڵاتانی ناوبراو بەدەست بێنم بەڵام تەنیا فلۆری ئێرانم دەست کەوت. ئەڵبەت کاتی تەرخانکراو و باری ماڵیش کاریگەر بوو. ئیدی پشت بە خوا لە خشتەی بەرنامەی داهاتووم داناوە کە فلۆری ئەو وڵاتانەش بەدەست بهێنم و بەشی کوردەواریان لێ هەڵبژێرم و فلۆری کوردستان ئاراستەی کتێبخانەی کوردی بکەم.

سەردەمی ڕوەکناسی نوێ (زانستی) و دانانی بەرنامەی فلۆری وڵاتان بۆ پاش ڕۆنێسانسی ئەورووپا دەگەڕێتەوە. واتا ئورووپاییەکان ٣٢٠ ساڵ لەمەو پێش دەستیان دایە ناسینەوە و کۆکردنەوەی گژوگیای وڵاتەکانیان و فلۆری خۆیان پێش هەموان ئامادە کرد. ئەو کاتەی ئیدی فلۆرەکانیان لە سووچ و سەرای زانکۆ و قوتابخانەکان دانا و کردیان بە سەرکاروانی سەرچاوەی فلۆری دنیا، هەستان و هاتن بەرەو وڵاتانی دیکە وەکوو ڕۆژهەلاتی دنیا. دەسکەوتی هەر گەشتێکی کورت و درێژی ئەم ڕوەکناسانە، دەیان و سەدان جۆری ڕوەکی بێ ناونیشان بوو. بە ویستی خۆیان سەرناوی زانستییان لە سەر دادەنا و بە کۆمەڵ و ڕێکخراوەی ڕوەکناسی دنیایان دەناساند. ئەگەر چاوێک بە پێرستی ناوی زانستی ڕوەکەکانی خۆماندا بخشێنین، دەبینین زۆربەیان بە ناو و نازناوی ڕوەکناس، نیشتمان و باوڕ و فەرهەنگی دەرەکی ناودێر کراون: نەژادی ڕوەکی Abelia وەرگیراو لە ناوی فیزیکزانی چینی Dr. ClarkeAbel، نەژادی Allium ناوی زوانی لاتینیە بۆ گیای سیر، Amygdalusناوێکی یۆنانیە، Begoniaناوی ڕوەکناسی کەنەدی MichelBegon و هتد.

یەکەم جار ساڵی ١٦٨٥ زایینی ئورووپاییەکان کاری ناسینەوە و کۆکردنەوەی جۆرەکانی گژوگیای سروشتی ئێرانیان دەست پێکرد. ساڵی ١٩٣٧ دکتور ئەحمەدی پارسا کاری فلۆری ئێرانی لە ژێر ناوی (Flora de L'Iran) بە فەڕانسەوی و لاتینی نووسی. هەروەها ڕوەکناسی توانا (Rechinger) ساڵی ١٩٦٣ دەستی کرد بە نووسینی فلۆری ئێران لە ژێر ناوی (Flora Iranica) بە زوانی ئینگلیزی و لاتین. تایبەتمەندیەکانی فلۆری ڕشینگێر ئەوە بوو زۆربەی ڕوەکەکانی سنووری ئێران، باکووری عێراق (باشووری کوردستان)،

ئەفغانستان و ڕۆژاوای پاکستانیشی لە خۆدا کۆ کردبۆوە. ساڵی ١٣٥٤ هەتاوی دکتۆر قەهرەمان دەستی کرد بە نووسین و ئامادە کردنی فلۆری ڕەنگی ئێران لە ٨٠ بەرگدا. ئەم فلۆرە تاکوو ئێستا ٢٥ بەرگی چاپ کراوە. بەگشتی ئەورۆکە بەهۆی بنکەی توێژینەوەکانی ڕووەکناسی پارێزگاکان، زۆربەی ناوچە و پارێزگاکانی ئێران فلۆری تایبەتی خۆیان هەیە. بۆ نموونە فلۆری ئیلام (دانەری دوکتۆر موزەفەریان)، کوردستان (دانەری ئەندازیار حوسێن مەعرووفی)، کرماشان (ناوەندی توێژینەوەی کشتوکاڵی و ژینگەی پارێزگای کرماشان) و ورمێ (ناوەندی توێژینەوەی کشتوکاڵی و ژینگەی ورمێ). یەکێ لەو فلۆرانە کە بە تێزی و تۆکمە کاری لە سەر کراوە و دەکرێت چەشنی بنەمای فلۆری گشت کوردستان کاری لە سەر بکرێت، فلۆری پارێزگای کوردستانە کە ئێستا ئامادەی چاپە و بڕیارە ناوەندی توێژینەوەی کشتوکاڵی و ژینگەی سنە بڵاوی بکاتەوە. ئەم فلۆرە بریتییە لە هەموو گژوگیای سنووری پارێزگای کوردستانی ئێران ـکە هەر چەند ئەژمارێکی زۆر لە جۆرەکانی ڕووەکی ئەم سنوورە لەتەک شارە کوردنشینەکانی پارێزگاکانی دیکە و تەنانەت باشووری کوردستانیش یەکسانەـ و داگری ١١٣ بنەماڵە، ٦٢٩ جنس و ٢١٠٠ جۆری ڕووەکە. بەپێی بۆچوون و لێکدانەوەی پرۆفیسۆر ئەحمەدی قەهرەمان، تەنیا وڵاتی ئێران نێزیک بە ٨٠٠٠ جۆر ـ واتا تا ساڵی ١٣٨٣ـ ڕووەکی لێ تۆمار کراوە و بەرابەرە لەتەک کۆی ڕووەکی گشت ئورووپا و دووبەرابەری ئورووپای ناوەندی. لە کۆی ٨٠٠٠ جۆر ڕووەکی ئێران تەنیا نزیک بە ١٧٥٠ جۆر ڕووەک تایبەتی خۆیە (ئێندێمیک). فلۆری پارێزگای کوردستان ٢٥٪ (بانتر لە ٢٠٠٠ جۆر)، ئیلام ١٥٪ (١٥٠٠ جۆر)، کرماشان ١٨٪ (١٨٠٠ جۆر) و ورمێ ١١٪ (بانتر لە ١١٠٠ جۆر) فلۆری گژوگیای ئێرانیان هەڵگرتووە.

ساڵی ١٩٦٥ لە ئەنجامی ڕێکەوتنامەی نێوان بنکەی ڕووەکناسی کیوو لە بریتانیا و وزارەتی کشتوکاڵی عێراق، دەست بە نووسین و داڕشتنی فلۆری عێراق کرا. لە نێوان ساڵەکانی ١٩٦٦ تا ١٩٨٥ بە سەرپەرشتی ڕووەکناسان شاهین غەزەنفەر و (John Edmondson) کۆی ٣٣٠٣ جۆر ڕووەک لە سنووری ناو عێراق کۆ کرایەوە کە نزیک بە ٩٠٠ جۆری تەنیا تایبەتی فلۆری عێراقە واتا بە جۆرەکانی ئێندێمیکی عێراق دەناسرێن. سەرجەم ١٧٨٣ جۆری لە بەرگەکانی ١، ٢، ٣، ٤ (بەشی ١ و ٢)، ٨ و ٩ چاپ بوون، هەروەها ساڵی ٢٠١٢ دیسان لە لایەن بنکەی ڕووەکناسی کیوو ١٥٢٠ جۆری دیکەی کۆکراو لە بەرگەکانی ٥ (بەشی ١: Chenopodiaceae & Caryophilaceae و بەشی ٢: Apiaceae)، ٦ (Asteraceae) و ٧ (Lamiaceae, Convolvulaceae & Boraginaceae) لە درێژەی ئەو ڕێکەوتنامەیە بە چاپ گەیشت. خاڵی گرینگ لە فلۆری عێراق ئەمەیە کە بەهۆی کێشە و شەڕەکانی دەرەکی و ناوەکی لەم وڵاتە، پاش ساڵەکانی ١٩٨٥ کەمتر ئاوڕیان داوەتەوە لە تازە کردنەوە و زیاد کردنی سەرژمێری فلۆری عێراق.

سالی ١٩٦٥ وزارەتی کشتوکاڵی تورکیە و زانکۆی (Edinburgh) ئیسکاتلەند کاری کۆکردنەوە ڕووەکەکان و فلۆری تورکیە دەستی پێکرا. سەرپەرشتیار و بەرپرسی زانستی ئەم کارە بە ئەستۆی ڕووەکناسی گەورە (Peter Davis) بوو. لە ئەنجامی توێژینەوە و گەڕانەکانیان تا سالی ١٩٨٨، سەرژمێری و کۆکردنەوەی ٩٠٠٠ جۆر ڕووەک لە سنووری ناو تورکیە بوو کە لە ١٠ بەرگدا چاپیان کرد. سالی ٢٠٠١ بەرگی ١١ لەم فلۆرە لە لایەن ڕووەکناسی تورک (Adil Guner) کە تەنیا نزیک بە ٣٠٠٠ جۆری تایبەتی فلۆری تورکیایە و بە جۆرەکانی ئێندمیکی ئەو فلۆرە دەناسرێن، چاپ کرد. دەیویس هەروەها پێش فلۆری تورکیا بۆ توێژینەوە و پێناسە کردنی فلۆر سەردانی سروشتی کوردستان و ڕووسیایشی کردبوو. بەم بۆنەیەوە سالی ١٩٥٩ لە لایەن ڕێکخراوی جوغرافیایی پاوشایی بریتانیا خەڵاتی تایبەتی وەرگرت. ڕێچکەی کاری ڕووەکناسانی ناوخۆی تورکیا لە پاش کۆکردنەوە و توێژینەوەکانی دەیویس دەستی پێکرد. تا سالی ٢٠٠٠ نزیک بە ٣٠٠ جۆر ڕووەکی تازە پاشکۆی فلۆری تورکیا کرا، واتا کۆی گشتی فلۆری تورکیا بە ٩٣٠٠ جۆر ڕووەک گەیشت.

بەشی فلۆری تایبەت بە سنووری وڵاتی سووریە دەکەوێتە ناو فلۆری سینا، سووریە و فلیستین کە سالەکانی ١٨٣ تا ١٨٩٦ بە سەرپەرستی ڕووەکناس (George Edward) زانکۆی پرۆتێستانی سووریە سالی ١٩٣٠ چاپی کرد. هەر چەند ئەم فلۆرە بۆ ڕووەکناسان چەشنی ژێدەرێکی باوڕپێکراو نییە. چونکە سەردەمی کۆکردنەوە و نووسینی فلۆری ناوبراو زۆربەی یاسا و پێڕەوەکانی ڕووەکناسی و ناونیانی ڕووەکی تێدا نەبووە، بەڵام دەکرێت چەشنی سەرچاوەیەک بۆ نموونەکانی کۆکراوە و ناسێندراوی ئەو سەردەمە سوودی لێ وەربگیردرێ. سالی ١٩٧٠ ڕووەکناس (Pere Mouterde) فلۆری (Mouterde) نووسی کە داگری سەرجەم ڕووەکەکانی سووریە و لوبنانە. بەپێی ئەم فلۆرە ٣٠٧٧ جۆر ڕووەک تایبەتی سروشتی سووریایە، هەروەها ٣٠٤ جۆر بە جۆرەکانی ئێندمیکی سووریە دەناسرێن.

بۆ نووسین و دانانی "فلۆری کوردستان" پێویستە ورد و تۆکمە هەموو لاپەڕەکانی فلۆری ئێران، تورکیە، سووریە و عێراق هەڵبدرێتەوە. بەرهەم هێنانی ئەم فلۆرە پشتیوانی و هاریکاری حکوومەت و دڵسۆزانی ڕووەکناس لە بنکەکانی توێژینەوەی کشتوکاڵی و ڕووەکناسی گەرەک دە-بێت. بەرهەمی "فەرهەنگی ڕووەکناسی کوردستان" دەتوانێت چەشنی بەردی بناغە و هەروەها ڕچەشکێنی فلۆری کوردستان بەکار بهێنرێت. بەپێی ئەو ژماردن و ئامارەی لەم پەرتووکە بەدە-ستم هێناوە، سەرجەم جۆرەکانی ڕووەک لە پارچەکانی کوردستان بریتین لە: ڕۆژهەڵات (٩٥٪)، باشوور (٥٥٪)، باکوور (٤٠٪) و ڕۆژاوا (٢٥٪). ئەگەرچی ڕێژەیەکی زۆر ڕووەک ـکە لە قامووس و سەرچاوەکاندا هاتوون- بێ بەرامبەری ناوی زانستی یا کوردی ماوەتەوە کە ئەگەر لە داهاتوو کاری زۆرتریان لە سەر بکرێت جەماوەری ڕووەکی کوردەواری زۆرتر دەبێت.

پێڕەو کردنی ڕێچکەی ناوی زانستی لە پاڵ پاراستنی ناوی کوردی پەسەندکراو، کارێکی ژیرانە و سەردەمیانەیە کە مرۆڤی کورد لە ئاکارەکانی شەڕەگەڕەک و ناڕێکەوتن

دەپارێزێت. دیارە دنیای ئەورۆ وردبینانە دەڕواتە نێو ناسینی هەموو جۆرەکانی ڕوەک. خوێندکاران و توێژەرانی تاقیگە هەتا وردترین جیاوازی نێوان جۆرەکانی گیا دەکۆڵنەوە. چونکە ئەمان پێی گەیشتوون کە ڕوەکەکان تەنیا لە ڕووی جیاوازی ڕەنگ و بیچمی گوڵ و گەڵا جیا ناکرێنەوە. واتا پێناسە کردن بەگوێرەی ڕواڵەتی گیاکانیان تێپەڕاندووە و خۆیان خەریکی بواری ژنێتیک و سەر مولوکوولەکان کردووە. جا ئایا ئێمە لەم بوارە مەزنەدا پێویستمان بە خۆ هاوڕێک کردنی زوانی دایکیمان لەتەک ڕێچکەی زانستی سەردەم نابێت؟ بۆیە ئێمەیش بەم چەشنە وەکوو گەلانی دراوسێ خۆ هاوڕێک و هاوڕێی زانستی سەردەم دەکەین و ناوی زانستی و کوردی چەشنی دوو برای هاوزێن و هاریکار دەخەینە کایەوە.

لەم سالانەی دوایی لە ئێران پرۆفیسۆری ڕوەکناس دکتۆر موزەفەریان، لە بەرهەمەکەیدا ڕچەی ئەم ڕێچکەیە بۆ زوانی فارسی شکاند. هێندێ لە وردەکاری ڕێنامەکەی بەم شێوەیە باس دەکات: «ڕوەکی وا هەیە لە باشووری ئێران شین دەبێت و لە سەرچاوەکان ناوی تورکی یان عەرەبی بۆ نووسراوە یان زۆر ناوی دیکە کە جێی باوڕ و متمانەی زانستی و فەرهەنگی زوانی فارسی نیین، هەروەها دەبینین ناوێک بۆ دوو یان چەند جۆر ڕوەکی جیاواز هاتووە. ڕاستیەکەی ئەوەیە بەگشتی لە ئێران بۆ زۆربەی گیاکان تەنیا ناوێکی فارسی یان زۆر جاران ناوی نەژاد (Genus) یان ناوی جۆرێکی(Species) ئەو نەژادە بەکار دەبرێت. بۆ نموونە، بانتر لە ٥٥ جۆری Ranunculus بە (آلاله: چنارەکەڵە) دەناسرێت لە حاڵێکدا ئەم ناوە تەنیا بۆ یەک جۆری ئەم گیایە پەسەند و دروستە، ئیدی جۆرەکانی دیکە ناوی فارسیان نییە یان بۆ ٨٣ جۆری Acantholimon ناوی (کلاه میرحسن: ئەولیاگەون) دانراوە و ناوی جۆرێکی تایبەتی نییە. بۆ چارەی ئەم کێشەیە هێندێک لە توێژەران لەم ئاخرانەدا شێوازی «جۆرێکی ئەولیاگەون» یان «جۆرێکی چنارەکەڵە»یان داناوە کە ئەمەش کێشەی ناونیانی ڕوەکی چارەسەر نەکرد».

پێوەندی پێناسەی ڕوەک و فەرهەنگی وێژە

وێژەوانان دەڵێن: وێژەی زوانی هەر گەلێ چەشنی زەریایە و بوارەکانی زانستیش وەکوو ماسی و زیندەوارەکانی ئاوزێن. پسپۆڕانی بوارە جیاوازەکانی زانست لە هەر وڵاتێک، تێکڕا بەهۆی یەک زوانەوە ئەویش زوانی فەرمی و دایکی- پێوەندی دەکەن و لێک تێ دەگەن. ئەگەر لە هەر بوارێکی زانستیدا زانایان لە ئاراستەی خۆیانەوە بجووڵێن و خزمەت بە وێژەی گشتی زوانەکەیان بکەن ئەوە زوانی دایکیان هەمیشە چەشنی ئاوێکی ڕوون دەبێت و لە زوانی گەلانی دیکە ئامێتە یان نوقم نابێت. دیتنەوە و دانانی وشەی نوێ بۆ وشە دەرەکیەکان چەشنی خاوێن کردنەوە و دۆزینەوەی کانیەکانێ بۆ ناو زەریای وێژەکەمان. ئێژن: کۆڕی زانیاری لە ڕووسیا هێندە دەسەڵاتی هەمەلایانەی هەیە کە پێش ئەوە وشەیەکی دەرەکی لە کۆمەڵگادا باو بێت، وشەی هەمبەری ڕووسی بۆ دادەنرێت.

زانستی ڕوەکناسی دەتوانێت بۆ پێناسە و پەرەپێدانی سروشت، لە بوارەکانی وێژەیی، کشتوکاڵی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و دەروونی مرۆڤ خزمەت بکات. ئەگەر لە بواری

وێژەییەوە ئاوڕ لەم باسە بدەینەوە، دەبینین سروشت بەتایبەت کۆمەڵی ڕووەک چەشنی چەمکێکی ناسک بۆ ژیانی مرۆڤ دەرکەوتووە. لە فەرهەنگی کوردەواریدا گوڵ نیشانەی ئەوپەڕی ڕازاوەیی و جوانییە، پەلک دروشمی نرخداری تەمەنە، ڕیشە سەرەتای وردبینی و گرینگی ژیانە، میوە هەمان دەسهاتە، ناوی مێوینە و هەموو شتە هەستیارە دەروونیەکانیش لە گوڵ و ڕەنگامەی سروشت وەرگیراون، وەکوو: شیلان، وەنەوشە، چنوور، هەلالە و گولالە.

هەندێ لە پسپۆرانی ڕووەکناس باوڕیان وایە کە پێویستە تەنیا گرینگی بە ناوی زانستی بدرێت و ئیدیدەس هەڵگرین لە ناوی خۆماڵی و نیشتمانی بەلام ئایا بەم شێوەیە داهاتووی زوانی دایکیمان چی بەسەر دێت یان زوانی خەڵکی ئاسایی بەرەو کوێ دەڕوات؟ ئێمە دەتوانین سەیری ئەزموونی ولاتانی فارس و عەرەب بکەین و داهاتووی هاوڕییەتی ناوی زانستی و کوردی خۆمان ببینینەوە. بە گوێرەی دەسکەوتەکانی پرۆفیسۆر ئەحمەدی قەهرەمان تەنیا ۲۵۰۰ جۆری ڕووەک تایبەتی ناو سنووری ئێرانە و بە جۆرەکانی ئێندمیکی ئێرانی دەناسرێن، واتا پێویستە هەرکام ناوی فارسیان بێت بەلام ڕاستیەکەی ئەوەیە زۆربەیان پێناسەی فارسیان نییە. سالی ۱۳۸۵ هەتاوی دکتور موزەفەریان لە بەرهەمەکەی (اسامی گیاهان ایران) ناوی هەموو جۆرەکانی گژوگیای ئێرانییە سێ زوانی فارسی و ئینگلیسی و لاتین پێشکەشی بازاڕ و کۆڕی زانکۆکان کرد. هەر وەک خۆی لە پێشەکی کتێبەکەی ئاماژەی پێ کردووە، ئامانجی سەرەکی پاراستنی ناوی فارسی ڕووەکەکانی ئێرانە. هەروەها ئەگەر سەرێک لە کارنامەی وانە و کاری پرۆفیسۆر ڕاشد موحەسێل -کە یەکێ لە ئەندامانی سەرەکی دامەزراندنی لقی وانەی گیابژارەکانی زانکۆیە و ئاستی هەرەبەرزی وانەی هەیە بۆ خوێندکارانی بواری کشتوکاڵی لە پلەی کارناسی بالا و دوکتۆریدا- بدەینەوە بۆمان دەردەکەوێت نرخ و هێژاییێکی زۆر بەرامبەر ناوی فارسی ڕووەکەکان لە پەرتووک و وتارە زانستیەکانیدا دیارە. لە دەرفەتێ کە دوو وانەی گرینگی ماستری لە خزمەت پرۆفیسۆری ناوبراودا بووم ئەم ئەزموونەم بە ڕاشکاوی هەست پێ دەکرد.

پرسێکی دیکە بۆ گرینگی ئەم بوارە، دابین کردنی بەستێنی بانگەشە و نیشاندانی ناوی کوردی ڕووەکەکانە لە سەر بەرهەمەکانی بازرگانی و تەندروستی خواردن و دەرمانی سروشتی. هەروەها لە ڕێگای ناوەرۆکی وتار، پەرتووک، ماڵپەر، ڕاگەیاندن و کارگەکان ئەرکی پاراستنی زوانی دایکی و پەرەپێدانی بواری ڕووەکناسی لە بیر نەبەینەوە.

بە بۆچوونی من، ڕەچاوکردنی ئامانجی سەرەوە پێویستی بەمژارەکانی ژێرەوە دەبێت:

- مامۆستایان و خوێندکارانی زانکۆ و ناوەندەکانی توێژینەوەی ڕووەکناسی ناوچە کوردنشینەکان، چەشنی سامانێکی نیشتمانی بەرامبەر بە ڕووەک بجووڵێنەوە.
- چالاکانی بواری فەرهەنگی و وێژەیی کوردی کە هۆگری باری گژوگیان، هەوڵ بدەن پردێکی پێوەندی لە نێوان خۆیان و دەسکەوتەکانی زانستی مامۆستایان و خوێندکاران پێک بهێنن.

- ناوەندەکانی توێژینەوە و مەزرینگەکانی کشتوکالی و ژینگەیی بە پێویستی بزانن کە چەشنی کەلەپووریکی کوردی، نموونەی وشک یان وێنە و فیلمی گژوگیای دەوروبەری خۆیان هەڵگرن هەتا یاریدەری هێرباریۆم و مۆزەخانەی سروشتی ولاتەکەیان بن.
- ئەگەر خوایکرد و ڕۆژێ بوو ناوەندە پێوەندیدارەکان لە هەموو کوردەواری بەتایبەت ئیلام، کرماشان، سنە، مەهاباد، ورمێ، دیاربەکر، وان، دێرسیم، بۆتان، هەکاری، ماردین، قامیشلۆ، کۆبانێ، کەرکووک، خانقین، شەنگال، هەولێر و سلێمانی بەو ئاستە گەیشتن کە دەبێ فەرهەنگ و سەرچاوەیکی گشتی ڕووەک دەستەبەر بکەن بۆ سامانی سروشتی ئەم نیشتمانە، ئەوە پێویستە لەپێشدا زۆر کار و هەرمانی ورد و درشت (وەکی تۆمار کردنی نێوی گیاکان لە هەموو زاراوە و ناوچەکان، وێنە و ناونیشانی ڕوان و شینبوون، هەمبەری ناوی زانستی و کوردی و هتد) ئامادە بێت.

***

ئێژن: کاری هێند گەورە تەنیا شیاوی گەورەکانە. ئەمە تەنیا پەیڤێکە پڕ بە پێستی نووسینی فەرهەنگ و هەگبەی زوانی هەر نەتەوەیک یان دەگوترێت نووسینی فەرهەنگنامەی گشتی، پێویستی بە هاویاری و هاوڕاوێژی دەستەی لێزان و پسپۆڕانی ناو سنووری یەک ولاتە. نموونەی ئەم قسانە زۆرن و بوێژیان مشەمەرە بەلام تا کەنگێ بە هیوای هاتنی سرووشی ئاسمانی و فریاڕەسی هەندەران دابنیشین تا هەموو کۆت و بەندەکانی مادی و مەعنەوی نێوان پیاوەزن و پسپۆران بپسێنێ و کۆڕیکی لەبار و تەبا بۆ ئەم نیازە نیشتمانییە پێک بهێنێ. ئاواتێکی نسک و ناهمێیە. ناشوکری نەبێت سنوورەکانی جوغرافیایی، ڕامیاری، زانکۆ و ناوەندەکانی کوردەواری هێند زۆرن کەم کەس فریای بەشداری لەم کۆڕەیدا دەبێت.

پاش چەند ساڵ کۆکردنەوەی زانست و ئەزموون بەو قەناعەتە گەیشتم کە دەتوانم هێندێ لەم ڕێگایە بێپوم و بەرهەمێ هەر چەند کەمایەسیدار بگەینمە جێ. ئیدی دەستەنیا چوومە چەقی ئەم گۆڕەپانە و بۆی دانشتم ورد و درشتی ئەم خەرمانەم جەز کرد. جا ئێتر کورد وتەنی: "تەڕە، هەسە، هەر ئەمەسە!" بەلان بە دڵ پێی گەیشتووم و باوڕم کرد ئەم کارە کەموکوڕی زۆری تێدایە و پێویستی بە ڕێنوێنی و ڕێنامەی تاک و کۆمەلانی شارەزای زۆر دەبێت. کەوابوو بۆ لابردنی کەمایەسیەکان بەردەوام ئامادە بووم بۆ قسە و بۆچوونی دۆستان و مامۆستایانی دەوروبەرم و ئێستاکەش دیسان ئامادەم بۆ جێبەجێ کردنی ڕەخنە و پێشنیار و هەلەگری دژواری یاران و وەرگرتنی تیر و توانجی نەیاران. بۆیە تکایە خوێنەران ـ هەرچەند بە ئەرکیش دەبێت ـ لە هەر لاپەڕە و شوێنێکی ئەم پەرتووکەدا هەڵە و ناڕاستی و شێواوییەک کەوتە بەرچاویان یاخود پێویستی بە پێشنیار و بۆچوون و ڕەخنەی هەبوو ئەوە دەسبەجێ لە ڕێگای ناونیشانەکان ـ کە لە کۆتایی ئەم پێشەکیەدا هاتووە ـ بۆم بەرێ بکەن، لە سەرچاوی

دادەنم و بۆ چاپەکانی داهاتوو ڕەچاوی دەکەم. چونکە بەڕاستی ئەم پەرتووکە بێهەڵە نییە و پێویستی بە یارمەتی و دەسگرتنی ئێوەی بەرز و بەڕێز هەیە.

ڕەوتی کۆکردنەوە و نووسینی ئەم پەرتووکە

لە ئامێزی گژوگیای لادێ تێکڕای سینگی پڕ وشە و ناوی ڕەسەنی جەماوەری کوردەواری گەورە بووم. هەر بە منداڵی بە توورەکە و قوتووی ڕەنگاوڕەنگی گوڵی دەوایی و گیای ناوچێشتی دایکم ئاشنا بووم. جاری وابوو بەتایبەت بەهارانە، لەتەک ئەم شۆڕەژنە گیاناسە بۆ گیابرژێوە دەچووینە دەشت و کێو. جا پرساپرسا فێری ناوی زۆر گژوگیای گوندی خۆمان ـباقلاواـ بووم. هاوشانی باوکم لەگەڵ بژار کردن و گیادوورین ساڵ بە ساڵ کۆگای ئەم ئەزموونەم هەڵدەچنی. هەروەها هاوینانە و کاتی پشوودانەکانی قوتابخانە بە نێو نسار و خۆرەتاوی کەوشەنی دێ تێکڕای هاوتەمەنان و گاوان و شوانانی لادێ بۆ بەرغەلەوانی گەلێک وشەی ئەم بوارە فێر بووم. ئەتوانم بێژم ئەم ژینامە کورتەڵەیە، بوو بە بەردی بناغەی کاری داهاتووم و بەستێنی هێزەکی بۆ توێژینەوە و نووسینی ناوی گیاکانی کوردەواری.

بۆ خوێندنی داواناوەندی چوومە هونەرستانی کشتوکاڵی شاری سنە. لەو ساڵانەدا بوو بە نووسین و خوێندنەوەی زوانی دایکیم لای هۆنەری گەورە ماموستا شەریف چاوم ڕوون بۆوە. سەرەتا هێندە سەرقاڵی خوێندنەوەی پەرتووکی کوردی بووبووم لەوانە بوو وانەی خۆم لە بیر وەچێت. خاڵێکی‌تری هاندەر بۆ ئەم کارە ئەوە بوو جارجارە لە زاری مامۆستایانی بەشی کشتوکاڵی هونەرستانم دەبیست کە هەمبەری کوردی ڕوەکەکان ئەمانە دەبن: بۆژانە، شیلان، هێرۆ، پەلک، نیسک، خوشیلک، هەڵیترگ و هتد. پاشان بە بەردەوامی تێدەکۆشیم هەمبەری گیاکان لە زاری هاوپۆلانم ـکە لە هەموو بنزاراوەکانی کوردی شارەکانی پارێزگای کوردستان بوونـ هەڵگرم و فێریان بم.

وردەوردە پەیجۆری ئەم خولیایە بووم هەتا ڕۆژبەڕۆژ فرەتر بۆ فێربوونی ناوی کوردی گیاکان ئاشنا دەبووم. بەم شێوەیە بەو ئاستە گەیشتم کە نێوی کوردی هەموو گیاکانم لە پەرتووکەکانمدا نووسیبوو. ئەو کاتە بیرم لەوە دەکردەوە، ئاخۆ پەرتووکێ نەبێت بە شێوەی زانستی و ڕێکوپێک نێوی کوردی هەموو ڕوەکی کوردەواری تێدا نووسرا بێت. پاشان هەستام و هەموو پەرتووکفرۆشەکانی ناوشارم پشکنی. سەرەتا هەستم دەکرد هێشتا لە بواری ڕوەکناسی کوردی ڕچە نەشکاوە ـ ئاخر منداڵ بووم و ڕوانگەی ئاوەزی تەمەنم هەر ئەوەندەی دەبڕیـ بۆ خۆم دەمگوت: من دەتوانم کارێک بکەم چەشنی ئەو کارانە لە ناو فارسەکاندا کراوە. پاشان پرساپرسا بە فەرهەنگ و پەرتووکگەلێ گەیشتم و بۆیان دانشتم و مرخم لێیان خۆش کرد و وە-بەر خوێندن و هەڵسەنگاندنم دان. ئیدی بە یەکجاری وەکی خوێندەوارێکی تامازرۆ، دەستم دایە کۆکردنەوە و دۆزینەوەی ناوی کوردی گیاکان و هەمبەرەکانیان لە فارسی و لاتیندا.

ئاشکرایە تێخزانی کەڵکەڵەیکی ئاوەها لە مێشکدا، با ئەزموونی ژیانیش هێمان زۆری دنیا نەبڕیبێ و لە جەرگەی ئاواتە بەرزەکانی گەنجیدا نوقم بێت، بەڵام ئاواتی دەرکەوتنی

پەرتووکێکی ڕووەکناسی کوردی بۆ گیادەرمانی و پاراستنی فەرهەنگی نەتەوەیی، بوو بە کەڵکەڵەی ژیانم و ئاقاریکی فرەی لە هەگبەی هیواکانی داگیر کردم.

وێڕای ئەزموونی کاڵ و کرچیم، بە کەم ئاوردانەوەی پسپۆڕانی ڕووەکناسی و گیادەرمانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان گەیشتم. بۆیە هیوام بەست بە کاری زانکۆ و بنکە تایبەتی و زانستیەکانی کشتوکاڵی و ژینگەپارێزی بەشی باشوور. سەردەمانێک هەر کەسێکی ناسراوی شارەزا و ناشارەزا بۆ هەولێر و سلێمانی دەچوون پێیانم دەسپارد بەشکوو بگەڕێن و بپرسن لە بواری ڕووەکناسی و گیادەرمانیەوە پەرتووکێکم بۆ وەبینن، بەڵام چ بکەم بەشی ئەم لا و ئەو لای ماڵی کورد هەر ڕووتی و پەتی بوو. لەم دواییانەشدا بۆ خۆم بە تەسەلی چەند ڕۆژ لە بازاڕ و زانکۆکانی هەولێر و سلێمانی گەڕام، کەچی دۆخ هەمان دۆخی جاران بوو.

لە ماوەی ئەم ساڵانە هەستم بەوە کردبوو کە کاری دانان و دەرهێنانی فەرهەنگێکی ڕووەک، پێویستی یەکجار بە پشکنینی کوێستان و گەرمێن و دانشتن لە لای پیران و دانیشتوانی گوندی کوردەواری هەیە. هەروەها خوێندنەوە و شیکردنەوەی هەرچی پەرتووک و پەڕاوی کوردی و بیانییە کە لە بواری ڕووەکناسیەوە کراوە. بۆیە بە دانیانی ئەم بەرهەمە بەقەدەر شانی خۆم لە قورسایی ئەم بارەم کەم کردۆتەوە و بۆ پوختە و پەرەپێدانی ئەم کارە هەتا بتوانم لە داهاتوویشدا تێدەکۆشم.

پاش دوو ساڵەی یەکەمی خوێندنی گیاپزشکیم لە زانکۆی ساری، گەیشتم بە خزمەت بەرایی پەرتووکی ڕووەکناسی لە کوردەواری (کارەکانی کاک ئەمیری ئەمینی و کاک شەهابی خزری). ئەمجارە لە بەر خوێندنیان دانشتم و لاپەڕەکانیانم وەکی پەرتووکەکانی پۆلی یەکی سەرەتاییم بە سەردا هێنان. بە دەرچوونم بۆ پلەی کارناسی ڕەزگەری زانکۆی کوردستان، چوومە نێو دەستەی نووسەرانی فەرهەنگی گەورەی (فارسی‌ـکُردی دانشگاه کردستان) بە سەرپەرشتیاری کاک ماجدی ڕۆحانی. تێکڕای ئەو کارانە کە لەو فەرهەنگە بەنرخەدا ئەنجامم دان، بەشی ڕووەکناسیشم لە ئەستۆ گرت. پاش چاپدانی فەرهەنگی نابراو پوختەی کاری چەند ساڵەم بوو بە نامیلکەیکی فارسی ـ کوردی دار و دەوەن و گیا و گوڵی کوردی.

پاش هەلی پڕبەهرەی دانشتنەکانی فەرهەنگنووسی و کەڵک وەرگرتن لە خزمەت ئەزموونی کاک ماجد و هاوکاران، خۆم بۆ گرانباری و هەستیاری کاری فەرهەنگی ڕووەکی گەلەکەم ساز کرد. ماوەی چوار ساڵ کاری فەرهەنگنووسی زانکۆی کوردستان بە ڕاستەقانی زۆر کار و کێشەی گەلی کورد گەیشتم و لە سای درگای ئاوەڵای دانشتنەکانی فەرهەنگنووسی ـکە کەسانێ بە جۆرێ خاوەنی کەڵکەڵەی فەرهەنگی کوردی بوون، بۆ جارێ یان چەند جار هاریکارمان دەبوون. گەلێک ئەزموونم بە دەست هێنا و نرخ و هەژیانی کاری بەکۆمەڵم بۆ دەرکەوت. چوونکا قسەی هەمیشەی کاک ماجد بوو کە کارێک کەموکوڕیەکانی دادەبەزێت کە بەکۆمەڵ بکرێت یان کاری زانستی و تایبەتی ئەشێ دەستەی پیاوانی زانستمەند و بەئەزموونی خۆی بیکەن. جا وێڕای ڕەچاو کردنی ئەم ڕێنوێنیە بەرزە، بۆ

نووسینی ئەم فەرهەنگە هەمیشە دەستەوداوێنی زۆر کەس وەکوو ڕووەکناس، خوێندکار، شارەزای ڕووەک و کوێستان، عەتار و گیافرۆش بووم. هەموو پچڕپچڕ و دوورادوور بە ڕۆژێ یان چەند ڕۆژ هاوشان و هاریکاریان کردووم، بەڵام ئێستاکەش باوەڕم وایە ئەم کارە ئەگەر پوختەتر بکرێت دەبێ کۆمەڵێکی گەورەو شارەزا و لێزان لێی دانیشن یان بەو هیوایە بنکەیەکی تایبەتی فلۆرای کوردستان لە شوێنێک وەکوو یەکێ لە زانکۆکانی کوردستان یان لە تەنیشت کۆڕی زانیاری (ئاکادمیای) کوردی لە هەولێر بۆی بکرێتەوە.

بۆ تێپەڕاندنی سەربازی چوومە مەزرینگەی کشتوکاڵی چنارە و جانەورە سەربە شاری مەریوان. هەلێکی ڕەخساو بوو، سەردانەکانی کارناسیمان بۆ لادێیەکان و گەڕان بە نێو کوێستان و بێستانی ناوچەی سەرشیو و بەرپلەی ساراڵ و هەروەها وەرگرتنی ئەزموونی کارمەندانی مەزرینگە، قازانجێکی تەواوی بۆ کاری من هەبوو. دوابەدوای سەربازی بۆ خوێندنی کارناسی باڵا (ماستەر) لە بەشی زانستی گیابژارەکان چوومە زانکۆی بیرجەند. لەم قۆناغە چوومە ناو بواری ئەزموونی‌تر، وەکوو: دەرفەت و هەلی زۆرتر بۆ گەڕان و پشکنینی هەموو ماڵپەڕە کشتوکاڵی و وێستگە توێژینەوەکانی ڕووەکناسی بۆ دەسکەوتی نوێی ڕووەک لە ڕۆژاوای ئێران یان بەگشتی کوردستان، بایەگانی کردنی ئەنجامەکانی ڕووەکناسی و گیاگەلی داروویی خوێندکارانی کارناسی و کارناسی باڵای زانکۆکان لە ناوچە جۆراجۆرەکانی ئێران، پرسینەوە بۆ وەدۆزینی ناوی فارسی و لاتینی گەلێک جۆری گیا (جاری وابوو بۆ ئەم بەشە دەچوومە لای پرۆفسۆر حەسەن ڕاشد موحەسل و مامۆستایانی بەشی تاقیگەی ڕووەکناسی زانکۆی بیرجەند یان هاوپۆلانی شارەزا لە زانکۆ)، کۆکردنەوەی پرۆژە و وانەکانی پرۆفیسۆر موحەسل لە بواری ڕووەکناسی و بژارناسی، ئەنجامی پرۆژەی گیابژارەکانی باخ و مووچەکانی دەڤەری بیرجەند بۆ مەزرینگەی کشتوکاڵی و گەلێک کاری جیاجیای دیکە کە هەموو هۆکارەکانی یاریدەر و وزەبەخش بوون بۆ ئەم کارە.

پاش خوێندنی کارناسی باڵا، هاتمە شاری سەردەشت و هێدی‌هێدی چوومە ناو بازاڕی کار و بژیوی ژیان. ئیدی بە سووک بوونی دەرس و دەور، دانشتم لە پای ڕێکوپێک کردنی پەڕاوە و نووسراوەکانم. شوکر بۆ خوا لەم قۆناغەیشدا لەگەڵ خەڵکی لادێیەکانی سەردەشت لە بەشدارگەکانی خزمەتگوزاری کشتوکاڵی بنار و بیمەی ڕەزگەری بانکی کشتوکاڵی گەلێک زانیاری دیکەم هاویشتە ناو هەگبەی وشەدانەکە.

خوێنەرینە! ئەگەر دەتەوێت ناوەرۆکی ئەم بەرهەمە هەڵەی تێدا نەمێنێ و پوختە و پاراوتر بێت، تۆخوا بە قسەی ئەم برالەیەت بکە و ڕاسپاردەکانی خوارەوەم ڕەچاو بکە:

- هەموو کاری نووسینەوە و پیتچنی خۆم کردوومن، جا لە هەڵەکاری دوور و پەتی نییە (هەڵە لە فەرهەنگ‌نووسیدا چەشنی وایرووسە، ئەگەر لە چاپی داهاتوو نەسڕێنەوە هەموو پەڕە و زاری کۆمەڵگا دەگرێتەوە)؛

- دەزانم ئەم پەرتووکە لە هەموو شار و گوندەکانی کوردستان خوێنەری دەبێت و هەموو خوێنەران هاوزاراوە نیین، ئاشکرایە: هەمبەری کوردی لە هەموو زاراوە و شێوەزارەکانم نەنووسیوە؛
- شوکر بۆ خودا نیشتمانی کوردەواری هێند بەربلاوە کە بەقەد چەند ولاتی ئوروویایی و عەرەبی دەبێت. جا ڕەنگە لە نووسینی کوردی شار، گوند، کێو و ناوچەکان تووشی هەڵە بووبێتم یان هەمان زاراوەی فارسی، تورکی و عەرەبیم نووسیبێ؛
- هەندێ لە ڕووەکان کە تازە ئاستی جۆر و ژێرجوری ڕووەکناسیان بەدەس هاتووە و گیاناسان ناوی زانستیان بۆ داناوە بەلام هێشتا ناوی کوردیان نییە، لەم پەرتووکە بە نیشانەی (....) بێ‌هەمبەر هاتووە؛
- بەقەدەر خوێندەواریم پێشەکی ئەم پەرتووکەم نووسیوە، جا ڕەنگە خوێنەران پاژ و باری دیکەیان پێ بێت؛
- لە بەشی هەمبەری ناوە زانستیەکان، تێکۆشیوم سەرەڕای زۆربەی هاوناوەکان، دوایین ناوی پەسەندکراو بهێنم و سەرەتا بە پێنووسی بولد بینووسم. دیارە خوێنەری پسپۆڕ، ئێستاکە یان داهاتوو تووشی ناوی پەسەندکراوی دیکە دەبێتەوە یان خێراتر قامک لە سەر هەڵەی زانستی دادەنێت؛
- بۆ ئەم کارە زۆر هەوڵم داوە بەشکوو هەندێ سەرچاوە و دەقی وتاری ڕووەکناسی کە سەبارەت بە بەشەکانی سروشت و ڕووەکناسی کوردەوارییە لای تورک و عەرەبەکان، بەدەست بێنم بەلام زۆر سەرکەوتوو نەبووم؛
- تا ئەو جێگەیە توانیبێتم سەرچاوەی شینبوونی ڕووەکەکانم بێ بەڵگە نەهێناوە و ناونیشانی یەک یان چەند ژێدەرم هێناوە. جا ڕەنگە ڕووەکێ لە زۆر جێگا شین ببێت و ئەمن ناوی هەمووانم نەهێنابێ. بۆ ئەمە تووشی سەرقاڵی و هەڵەکاری متمانەی زانستی کارەکە نەبم تەنیا کارم بەو ژێدەرانەوە بووە کە لە بەردەستمدا بوون (ئەگینا زۆر جۆری ڕووەکم لە گەلێک ناوچە و چیادا بەرچاو کەوتووە، تەنیا بۆ پیویست ـکە ڕووەکێ سەرچاوەی ڕواوگەی کەم بووبێت. دەسکەوتی خۆم بۆ نووسیوە)؛
- بەشی ڕواوگە بۆ ڕووەکەکانی بەشەکانی کوردەواری (بەڕیزەوە) لە ڕۆژاوا، باکوور و باشوور نیازی بە کارکردنی زۆرتر هەیە؛
- بەو هیوایە لە داهاتوو دوو بەشی گەورە و گران پاشکۆ بکەم واتا وێنەی ڕووەکەکان و بۆ هەر ڕووەکیش بەندێکی دیکە بە ناوی «تایبەتمەندی هەتوان و سارێژ» ـکە بە هەموو شێوە گیای نابراو لە فەرهەنگی ژیان و پزیشکی کوردەواری (KTM) هاتووە. بینووسمەوە؛

(لێرەدا جێی خۆیەتی کە بڵێم: ئێستاکە تەنیا کەسێ لەم کوردستانە قۆڵی لێ هەڵماڵیوە و بناغەی بەرنامەی هێنانە ناو چوارچێوەی زانست بۆ پزیشکی خۆماڵی کوردەواری داناوە؛ حە-

کیم کاک بورهان حوسەینیە. ئەم پسپۆڕەی بواری گیادەرمانی ساڵانێکە دەستی داوەتە کۆکردنەوە و نووسینەوەی وردەکاری پزیشکی کوردەواری، تەنانەت خشتە و ڕێنامەی سەرە-کی بۆ لق و بنەواکانی ئەم پزیشکییەی داڕشتووە و لە سەر ڕووپەڕێکی گەورەی خستووە و لە نووسینگەکەیشی چەسپاندوویە و چەشنی بەڵگەیەکی بەنرخ بۆ کورد ئامادە کراوە. خاڵی گرینگ ئەوەیە کە دەبێ ئیدی شارەزایانی ئەم بوارە ڕێک بکەون و بە هاوکاری ئەم حەکیمە مەواد و کەرەستەی ئەم ڕێنامەیە لە کوردەواری کۆ بکەنەوە. خۆشبەختانە کەڵکەڵەی ئەم کارە لە ناوەندی گیادەرمانی شەفا هەیە. کەوابوو کاتی ئەوە گەیشتووە هەموان بە ئەرکی نەتەوایەتی خۆمان بزانین و دەست بکەین بە ڕێکوپێک کردن و ڕێکخستنی لق و پۆی ئەم بوارە پزیشکیە هەتا بەشکوو ڕۆژێک دەسەڵاتی کوردی یان دەسەڵاتدارانی ناوەندی لە پارچەکانی کوردستان ڕێکەوتنامەی تۆمار کردنی پزیشکی خۆماڵی کوردەواری بخەنە گەڕ و چەشنی ئەرکێکی نیشتمانی مایەی بۆ دابنێن. هیوادارم ناوەندی شەفا ـ کە ئێستاکە بووەتە ڕچەشکێن و پێشەنگی ئەم کارە ـ هەڵێکی تایبەت بۆ کاک بورهان و هاوکارانی «تاد[1]» تەرخان بکات و ڕێخۆشکەری بکات لەگەڵ وزارەتی تەندرووستی ئێران و حکوومەتی هەرێمی باشووری کوردستان و لایەنە پێوەندیدارەکانی دیکە، هەتا ئیدی ئەم سامانە نیشتمانییە مەترسی لەبیرچوونەوە و فەوتانی لە ئارادا نەبێت.)

کەوابوو هەر جۆرە ڕەخنە و پێشنیار و هاریکاری کە بۆ ڕاستکردنەوە، هەموار کردنەوە، نووسینەوە، پاشکۆ و زەنگینی ئەم پەرتووکە لە تێبینییەکانی سەرەوە یان بابەتی دیکە دەکەوێتە بیر و بەرچاوی خوێنەرانی هێژا بینێرن. هەموو خاڵ و دەقی ئێوە لە سەر چاو دادەنێم و ڕەچاویان دەکەم، هەروەها لە چاپەکانی داهاتووشدا ناوی بەڕێزتان ـ بە یادگاریش بێت ـ لە کتێبەکە دەهێنمەوە.

چەند تێبینی گرینگ

- ئەم فەرهەنگە بەرهەمێکی پسپۆڕی ڕووەکناسییە. جیا لە دەقە بنەڕەتیەکەی کە بە زمانی کوردییە، نێوی ڕووەکەکانیش بە زمانەکانی کوردی، فارسی، ئینگلیزی، عەرەبی و لاتین (زانستی) هاتووە.
- تا ئەو جێگایە خەزێنەی فەرهەنگە گشتی و زانستیەکانی کوردی لەتەک دیاری ناو پرێسکەی گەڕیان و توێژینەوەکانم توانیویانە نێوی کوردی گیاکان لە هەموو زاراوەکانی چوار بەشی کوردەواری هەڵبگرن، لەم فەرهەنگەدا ئاخنراون و تەنیا چاو لە سەر زاراوە یان ناوچەیێک زەق نەکراوە.
- بە بۆنەی فرەزاراوەیی کوردەواری و جۆراجۆری کوێستان و گەرمێنی بەرفراوان، بۆ هەر ڕووەکێ لە هەر ناوچە و زاراوەیێک ناوێک تەرخان کراوە. بۆ نموونە گیای بۆژانە

---

[1]. تولید و آموزش و درمان: بەرهەم و فێرکاری و هەتوان

نێزیک بە ٣٠ نێوی کوردی بۆ بینراوەتەوە. لێرە سەروشەیەکی کوردی کە بە ناوی لێمای سەرەکی هەڵبژێردراوە و هەموو هەمبەرەکانی‌تر لە بەرامیەریدا ڕیز کراون. بۆ ئەم بەشە چەند تێبینی گرینگ ڕەچاو بووە:

یەکەم: نێوێک کە بە ئاسانی و ڕەوانی بگوترێت و گرفتی بێژە لە زوانی یەکگرتووی کوردی نەهێنێتە ئاراوە

دووهەم:هەندێ ناسراوی و نووسراوەیی لە بەش و ناوچەیکی پان و گەورەی کوردەواریدا هەبوویێت

سێهەم: سەروشەکان تێکەلاوی و نارێکی لە ناو زاراوەیکی‌تری کوردی چێ نەکات و وەها نەبێت بۆ ڕوەکێ یان چەند ڕوەکی‌تر بەکار بێن.

- بۆ دیتنەوەی هەمبەرەکان لە زوانەکانی‌تر بەتایبەت ناوی لاتین، لە سەرەکی‌ترین ژێدەر کەڵک وەرگیراوە.
- مەرجی سەرەکی لە هێنانی نەژاد یان جۆرەکان، شینبوونی ڕوەکە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (پارێزگاکانی سنە، ورمێ (ئەو شارانە کوردن یان دانشتووی یەکەم یان دووهەمیان کوردن: سەردەشت، خانێ، شنۆ، نەغەدە، مەهاباد، بۆکان، ورمێ، تیکاب، شاهیندژ، خوی، ماکۆ، سەڵماس)، کرماشان و ئیلام، هەروەها شاری لەکشنینی کوودەشت لە لوڕستان، شاری لەکنشینی ئەسەداوا لە هەمەدان،)، عێراق (پارێزگاکانی سلێمانی، کەرکووک، دهۆک، هەولێر، خانەقین و بەشی کوردنشینی مووسڵ: شەنگال، زوممار، سنوون، قەیرەوان و هتد)، تورکیە (پارێزگاکانی قارس، ئەرزەڕۆم، ئەرزەنجان، سیواس، دەرسیم، قەرەکۆسە، وان، مووش، بینگۆل، ئەلازیغ، مەلاتیە، مەرعەش، گازی ئانتەپ، ئەسکەندەرۆنس، ئورفە، ئادیەمەن، دیاربەکر، ماردین، سیرت، بدلیس و هەکاری) و سووریە (شارەکانی حەسەکە، سەرووکانێ، حەڵەب، تەلتەمەر، کۆبانێ، بەلوونە، عفرین، حەساویەقانی و قامیشلۆ).
- هێندێ ڕوەک کە سەردەمانێکە لە فەرهەنگ و بازاڕی کوردەواریدا وەک بەرهەمێکی خواردەمەنی، بازرگانی، دەرمانی و هتد بەکار دەچێت، لێرەدا ڕواوگەی بۆ نەهاتووە و تەنیا مۆرکی وشەکەی کە بۆ زوانی کوردییە ڕەچاو کراوە، وەکوو: مۆز، دارچین، نارگیل، زەنجەفیل، ئەنبە، وانیل، کافوور، دارئاوەنووس و هتد.
- بۆ دیتنەوەی بەڵگە و گوزارشتی ڕوەکناسی ڕوەکەکان، گەلێک پەڕە و قوژبنی نامە و نووسراوم پشکنیوە هەتا ناوی جۆرێکی ڕوەک بە کارەکەم پتر بکەم و پێرست و هەژماری ڕوەکەکانی کوردستان پتر بین. ئەگەرچی بەناچاری بۆ ئەم بەشە، لە فەرهەنگە گشتیە-کانیش کەڵکم وەرگرتووە، وەکوو فەرهەنگی گیو. ئەم سەرچاوەیە بەڵگەی ڕەسەنایەتی وشەکەی بە ناوی هۆز، زاراوە و ناوچەکەی هێناوە، وەکوو ناوچەکانی زاراوەی زازا لە باکووری کوردستان (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سیوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر و ئەرزنجان) یان دەڤەری ڕەواندز لە باشووری کوردستان (چۆمان، خەلیفان و

ڕەواندز). هەروەها گیو لە چەند جێگە ئاماژەی پێ کردووە کە گەواهی کوردی بوونی گە-
لێک ڕوەک لە ڕۆژاوای کوردستان، مامۆستا جگەرخوێنە کە بەشێکی زۆر لە گژوگیای ئەو
بەشەی کوردستانی لەو فەرهەنگەدا ئاخنیوە. لاپەڕەی ١٤ی پەرتووکی شەرەفنامەیش
شوێنی ڕوانی شابەڕووی ناوچەی خێزان و ئەسعەرد لە دیاربەکر هێناوە کە ئەمەیشم چە-
شنی نموونەیکی گوزارشتی ڕواوگە داناوە.

- هەندێ لە سەرچاوە و گوزارشتەکانی ئێرانی و فلۆرەکان بۆ ڕواوگەی جۆرەکانی ڕوەک بە شێوەی گشتی وەکی باکووری عێراق، ڕۆژهەلاتی تورکیە، بەرزاییەکانی شاهۆ، کێلگەکانی تووەفەرەنگی ڕۆژاوای ئێران و هتد ئاماژەیان پێ کردووە. لێرەدا ئەم وێراییەم بە خۆ داوە و بە پالپشتی هەندێ لێزانی و ئەزموون و ڕوونکردنەوەی ژیدەر و توێژینەوەی‌تر، گوزارشتەکەم بەم شێوەیە هێناوە: باکووری عێراق (وەکی بەشی باشووری کوردستان)، ڕۆژهەلاتی تورکیە (وەکی بەشی باکووری کوردستان)، کێلگەکانی تووەفەرەنگی ڕۆژاوای ئێران (مەریوان، سەولاوا، کامیاران، سنە و هەورامان: زۆرترین تووەفەرەنگی ئێران لە پارێزگای کوردستانی ئێران بەرهەم دێت.
- هەژمارێک لە جۆرەکانی ڕوەک لە زوانی فارسی -کە ڕوەکناسانی ئێران یەکەم جار لە کوردستان گوزارشتیان کردووە- بە ناوی شار، ناوچە یان پێناسەیکی کوردستانی ناونراوە. بۆیە ئەگەر گوزارشتی ڕواوگەیشم بۆ نەدیبێتەوە وەکوو جۆری ڕوەکی کوردەواری هێناومن. وەکوو ئەسپۆنی کرماشانی، مێخەکی ئیلامی، براپوونگەی کرێندی، بەڕەزای تاقەوسانی، بایەمە ڕەواندزی، پشیلۆکەی ئەرزەڕۆمی، پووشەنەرمەی کوردستانی، مێوەخۆرکەی کوردی، هالیکۆکی تەرگەوەڕی، هێرۆی هەولێری و هتد.

لە کۆتاییدا سپاس و پێزانینی خۆم ئاراستەی هەموو دۆستان و برادەرانم دەکەم و سەری ڕێزیان بۆ دائەنەوێنم کە بە تاقە وشەیەک تا وانە و وێنەی گیایەک دەستیان گرتم. بۆیە بە ئەرکی سەرشانی دەزانم ئەو کەسانەی کە زۆرتر یارمەتی پسپۆڕی، ڕوونکردنەوە و هونەریان بەخشیوە بە ناوهێنانێک کەمترین وەرامیان بدەمەوە. کاک: ماجد مەردۆخ ڕۆحانی (سنە)، مەحیەدین کەریمیان (سەقز)، بورهان و موحەمەد حەسیب حوسەینی (گیادەرمانی شەفا: سنە)، کەماڵ ڕەحمانی (خانێ)، موحسێن ساڵحی (بانە)، ئیسماعیل ئیبراهیمی (قووچان)، ئەبووزەر ئیسماعیلی (شیراز)، ئیبراهیم ئیمانی فیرووزابادی (ڕەشت)، مەحیەدین ڕەسووڵیان (ڕەبەت)، قاسم عەبدالی (ئیلام)، حوسێن مەعرووفی (سنە)، دکتۆر ئازاد ڕەستگار (ڕوەکناس: مەریوان)، سادق ئەبولموحەمەدی (سەقز)، یەدوڵا پەشابادی (کامیەران)، وریا دیوانی (سنە)، حەسەن موحەمەدی (مەریوان)، ئەفشین بەهاریزەڕ (سنە)، ئیسماعیل ڕەوانگەرد (مەریوان)، خانم کەریمپوور (کارناسی ڕوەکناسی تاقیگەی زانکۆی بیرجەند)، خانم شاهبەیگی (بەرپرسی کتێبخانەی زانکۆی کشتوکالی بیرجەند)، دکتۆر سامان ئەفراسیاب (ڕوەکناس:

زانكۆی كشتوكاڵی سلێمانی/ بەكرەجۆ)، حەبیب و موحەممەد كەریمی (ڕوانسەر)، كارمەندانی كتێبخانەی بنكەی توێژینەوەكانی كشتوكاڵی و ژینگەی سنە، ئەندامانی كۆمەڵەی ڕووەكناسی لە سلێمانی (جەلال سەید كەریم گەڕاوی، ئیسماعیل خەلیفە سابیر و قەیوم عەبدولكەریم هەورامی)، ئەندازیار سەیفەدین هەورامی (فەرمانگەی كشتوكاڵی خورماڵ)، ئەمین تاهێری (بیجاڕ) و دادە گولاڵەی بەهرامی (سنە). بەو هیوایە خواگیان ئەم كارە بە پاكی و ماكی لێمان وەربگرێ و چەشنی جۆگەلەیكی ئاژین بە كوردەواریدا بگەڕێ و ئاوێكی هەرمان بێ بۆ تینوانی بوارەكانی ژینگە، كشتوكاڵ، سروشت پەروەری و گیادەرمانی.

تكایە لە دۆعای خێرتان بێبەریمان مەكەن. هیوادارم ئەم شەقاوە شیاوە شایستەی ئەوە بێت چەشنی باقیات الصالحاتی دوارۆژمان چاوەنواڕی بكەین.

"فەزای دڵ وێنەی هەوای كوردستـــــان — خەوش كا ڕەحمەت و بەرەكەت بـــاران
بۆ هـــــەزار لاوێن لە زاڵــــم بەســـام — پێغــــەمبەری خوا سەڵەوات و ســــەلام"

خزمەتكاری سروشتی كوردەواری
ئیرەج مورادی
٦ی ڕەشەمەی ٢٧١١ كوردی (١٣٩٠ هـ.) ـ گوندی باقلاوا
(بە هەندێ زیاد كردن و ڕاستكردنەوە ـ ١٢/٣/٩٣ـ سلێمانی)

ناونیشانی وەرگرتنی پەیام و نامەی خوێنەران (بۆ ڕەخنە، پێشنیار، زانیاری، زیادكردن، هەڵەگری، ڕاستكردنەوە و تێبینی):

- ئیمەیل: komasy٢٧٠٦@Gmail.com
- پەڕەی فەیسبووك: www.facebook.com/Iraj Moradi
- سنە، ناوچەی كەلاتەرزان، پشتی بەنداوی"ئازاد"ی كوردستان، گوندی باقلاوا، كۆدی پۆستی ٣١٣٥١-٦٦٧٦١
- شاری سنە، شەقامی شوهەدا (فەراح)، تەپەی ئەولیابەگ، پلاك ٥٧، كۆدی پۆستی ٤٧٣٥٣- ٦٦١٤٨
- شاری سنە، دەور مەیدان، بەرانبەر مزگەوتی داروغە، ناوەندی گیادەرمانی شەفای كوردستان، نووسینگەی تیمی"تاد"
- سەردەشت، ڕەبەت، شەقامی خۆمارۆ، تەنیشت مزگەوتی ڕەبەتی خواروو، كۆدی پۆستی ١٥٩٥٥-٥٩٦٩١

به نێوی پەروردگاری بێ‌گیان و گیا و گیانلەبەر و ئینسان

پزیشکی خۆماڵی کوردەواری (KTM: KurdishTradishnal Medicine)

یەکێ لە ئاستە پزیشکیەکانی مرۆڤ هەمان پزیشکی خۆماڵی کوردەواریە کە سەرچاوەی لە ناو ژیان و شارستانیەتی خەڵکی کوردستانا بەرچاو ئەکەوێ. ئەم ئاستە پزیشکیە وەکوو پزیشکی هەموو گەلانی مێژووداری جیهان باوە و بەکار ئەچێت.

تایبەتمەندیەکانی یەکجار زۆرە بەلام بەداخەوە نووسراوەی ئێجگار کەمە. چونکە سین-بەسین لە پێشینیانەوە هاتووە و گەیوەتە بەرەکانی دواتر. هەمیشە زۆرتر لە ناو چینی دێنشین و خەڵکی ئاساییدا پەروەردە بووە و بۆیە ئاوێتەی ژیانی خەڵکی لادێ و شوان و پیرەژنان و پیرەپیاوان بووە. بەگشتی ئەگەر گەرەکمان بێ گشت سەرچاوە و لقەکانی بدۆزینەوە ئەشێ بچینە گوندەکان و لای خەڵکی بەئەزموون و پسپۆڕی گوندنشین پزیشکی خۆماڵی کوردەواری بناسین و شارەزایی لێ بەدەس بێرین.

برای خوێنشیرینم کاک ئیرەجی موراد‌ی نووسەری ئەم پەرتووکە جوان و کەم‌وێنەیە (فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستان) ئاماژەیەکی کورتی بە ڕابردووی گیادەرمانی و پزیشکی و گیاناسی لە کوردستانا داوە و کەمێک لە بوار و گۆشەکانی پلەی دەرمانگەری و پێوەندی خەڵکی کورد لەتەک سروشتدا بەتایبەت گیادەرمانی باس کردووە. هیوادارم بەرا پێشەکی ئەم کتێبە بەنرخە بخوێننەوە هەتا باشتر کەڵک لەم کتێبە وەرگرن.

بە گوێرەی دەسهاتەکانی چەن ساڵەی ناوەندی گیادەرمانی شەفای کوردستان ـکە بنکەی سەرەکیی لە ناوەندی شاری سنەیە و خاوەنی دەیان بریکار و نوێنەرە لە کوردستان و بڕێ لە شارەکانی ئێران- پزیشکی خۆماڵی کوردەواری خاوەنی ناوەرۆک و گەلێک بنەمای پتەوە کە

ئێمە زۆرتر لە سی ساڵە کاری کۆکردنەوە و توێژینەوەی لە سەر ئەکەین. بۆ نموونە بۆمان دەرکەوتووە کە نزیک بە ٣٠٪ بنەماکانی ئەم پزیشکیە سوود وەرگرتنە لە ڕوەک و بەرهەمە ڕوەکیەکان، هەروەها ٧٠٪ پاشماوەی سەر بە بابەتەکانی دیکەیە وەکوو بەرهەمە ئاژەڵیەکان، کانزاکان، ئاو، خاک و هتد. بۆیە ئێمە لە ماوەی تێکۆشانی ٣٠ ساڵەماندا هەوڵی زۆرمان خستوەتە سەر کۆکردنەوەی ناو و بەرهەمە ڕوەکیەکانی کوردەواری. جێی خۆشحاڵیە لەم ساڵانەی دواییەدا ئەژمارێک کتێو و سەرچاوەی پێوەندیدار بە پزیشکی و فەرهەنگی گیادەرمانی و گیاناسی کوردەواری هاتوونەتە بازاڕ کە یەکێ لە بەنرخترینی ئەو کتێبانە ئەم کتێبەی فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستانە.

ئێستاکە لە زۆربەی وڵاتانی دنیادا گرنگی و بەهایەکی تایبەتی ئەدرێت بە پزیشکی خۆماڵیان کە ئەنجامی ئەزموونی سەدان و هەزاران ساڵەی پێشینانیانە. ساڵی ٢٠٠٢ "ڕێکخراوەی نێو نەتەوەیی تەندروستی" (WHO) ڕێنامەی سەرەکی ساڵی تەرخان کردبوو بە گرنگی پێدان بە پزیشکی خۆماڵی هەموو گەلانی گەورە و بچووکی دنیا. یەکێ لە بڕگەکانی ئەم ڕێنامەیە؛ ڕێنوێنی کردنی هەموو خەڵک بەتایبەت دەسەڵاتداران و خاوەن حکوومەتان بوو بەرامبەر پزیشکی خۆماڵی و پێشینیانیان. بۆیە پێویستە فریای هەڵگرتن و پاراستنی ئەزموونی پێشینیان بکەوین و نابێت پزیشکی سەردەم هەموو ئاستە پزیشکیەکانی دیکە وەکوو گیادەرمانی، پزیشکی پارێز، ئاودەرمانی و هتد لە ناو ببات.

هەر وەک کاک ئیرەجی بەڕێز باسی کردووە: شوکر بۆ پەروردگار ولاتی کوردەواری لە ڕوەکە دەرمانیەکاندا ئێجگار دەوڵەمەندە و دەتوانین سوودی زۆریان لێ وەرگرین بۆ دەرمان و چارەسەری ئازار و نەخۆشیەکانمان. ئومێدم هەیە ئەم کتێبە بە ئێوەی هێژا یارمەتی بدات کە لە ڕێگای دەرمانی گیایی و ناسینی بەرهەمەکانی کشتوکاڵی و سروشتی هەنگاوێکی باش هەڵێنین و وەرامێکی شیاو ئاراستەی ڕێکخراوەی تەندروستی جیهانی بکەین.

ئازیزان سی ساڵ لەمەو پێش لە ئامریکا پزیشکی "دەرزیئاژنین: "سوزنی"چینی، وەکوو کارێکی دڕندایەتی باسیان دەکرد. کەچی بە پێی گوزارشتی ڕێکخراوەی ناونەتەوەیی تەنەروستی ساڵی ٢٠٠٢، پزیشکی دەرزیئاژنین لە ٣٩ ئەیالەتی ئامریکا بە فەرمی ناسراوە و لە ٩ ئەیالەتی دیکە خەریکە دەناسرێ. دیارە تا ئێستا ـ٢٠١٣ـ لە هەموو شوێنی ئەو ولاتە پێشکەوتووە بە فەرمی ناسراوە؛ کەچی لێپرسراوان و پزیشکانی ولاتانی ئێمە کە باسی پێشکەوتوویش دەکەن، ئاوەها لە گەڕانەوە بۆ پزیشکیە خۆماڵیەکان وەکوو پزیشکی خۆماڵی کوردەواری بە دواکەوتوویی دەزانن!! بۆچی؟! بۆیە!!...

جا بەڕێزان ئەوەی ئێمە لە پزیشکی خۆماڵی کوردەواری دیومانە؛ گەلێک نەخۆشی جۆراوجۆری دنیای ئەمڕۆی بە ئاسانی چارەسەر کردووە. کەوابوو ڕەوا نییە ئێمە لە گەنجینەی کۆن و بەنرخی خۆمان بێگانە بین و بۆ هەموو دەرد و دەرمانێک دەس بە داوێنی ولاتانیتر بین. لە کاتێکدا کە بۆ زیاتر لە ٥٠٪ نەخۆشینەکانی خۆمان ئەتوانین لەم پزیشکیە کەڵک وەربگرین؛ کە دیارە چەندە کار و پیشەی باش بۆ ڕۆڵەکانی خۆمان ساز دەکەین و چەندە لە چوونی پارەی گەلەکەمان بۆ دەرەوە بەرگری ئەکەین و چەندە دەتوانین گەشتیار و خوازیارانی تەندروستی بهێنینە ناو وڵاتەکەمان.

جێی شانازیە کە بێژین: "شەفای کوردستان" ماوەی بیست ساڵ پێش لەو ڕێنامەیە هەموو ئەو ئامانج و مەبەستانەی لە پێش گرتووە و هەزاران بەڵگەی بۆ ئەم بابەتەی هەیە. ئەمەش بە ودمی کەڵەپیاوان و شێرەژنانی کوردەواری بوو، وە بە لوتفی خودا کە تەوفیقی داین لە پەنای شاهۆی سەربەرزو سەرسەوزەوە لە پیرە بە ئەزموونەکانمان شتی زۆر وەرگرین و بە خەڵکەکەمانی خەڵات کەین.

کام ڕوەک، ئەبێ دەرمانی بێ؟

ڕوەکە دەرمانیەکان لە بنەڕەتدا دوو دەستەن:

١ـ ئەوەی لە مێژووی گەلاندا ناسراوە و لە سەر زاری خەڵک و لە نێو پەرتووکە کۆن و نوێیەکاندا نووسراون.

٢ـ ئەوەی کە بە شێوازی زانستی و تاقیگەیی کاری لە سەر کراوە و دوای ڕونێسانسی ئورووپا بەم لاوە ـورده ورده ـ گەشەی سەندووە.

دەستەی یەکەم: لەگەڵ ژیانی مرۆڤدا هاتووە و زۆر ئەزموون و کاری لە سەر کراوە: زەکریای ڕازی، ئەبووعەلی سینا و دینەوەری لە پێشکەوتوانی ئەم دەستەن؛ کە ئەڵبەت لە دیسکۆرید و بوقرات و جالینووس و کەڵەپیاوانی یۆنانی کۆن و دیکە کەڵکی زۆریان وەرگرتووە. سەدان بەڵکوو هەزاران ـ پەرتووکی بەنرخ لە زانایانی سەردەمی دەستەلاتی موسوڵمانان بەجێ ماوە، کە لە بواری ڕوەکناسیدا لە هەمووان شارەزاتر ئیبنەبەیتارە. کەسێکە سێ قورنەی ئەفریقا و ئاسیا و ئورووپای ئەو سەردەمە گەڕاوە تا کتێبی "جامعی ابن بیطار" نووسیوە واتا نزیکەی ١٦٠٠ ڕوەکی دەرمانی بە وردی ناساندووە و بەڕاس کەڵەپیاوی ڕوەکناسی دەستەی یەکەمە. هەروەها باشترە بزانین کە ئەم زانایە لە زۆر جێگەی کتێبەکەیدا ناوی بلیمەتی کوردستان **ئەبووحەنیفەی دینەوەری**. دەبا و زۆرێک شەڕ و هەرای گیاناسانی

به وردبینیه جوانەکانی دینەوەریڕاستکردۆتەوە. کاک ئیرەج لە پێشەکیدا باسی دینەوەری کردووە و بەداخەوە لە کۆی پێنج بەرگی بەرهەمی دینەوەری تەنیا یەک پێنجەمی ماوە و ئەویش پاش گەڕانێکی زۆرمان بە وڵاتاندا ئاخری بەهۆی کابرایەکی سووریەیی بەدەستمان هێنا و ئێستا کە کتێبخانەی شەفای کوردستانە.

دەستەی دووهەم، لە زانای پایەبەرزی ئورووپا بە ناوی **"لینە"**وە دەستی پێ کردووە کە زۆربەی زانکۆکان لەم شێوازە زانستیە پەیرەوی دەکەن. باشی ئەم شێوە لەمەدایە کە هەر روەکێ بۆ یەکەمجار و لە هەر کوێ ناسرا، بۆ هەموو گەلان هەر ئەوەیە و ئیتر جێی گێرە و کێشە نییە. بەلام لە دەستەی هەوەڵدا وا نییە.

باشی دەستەی ئەوەڵ ئەمەیە کە ئەزموونی زۆر و زەبەنەی هەموو گەلانی لەسەرە. کەوابوو زۆر حەیفە بایەخی باشی پێ نەدرێ، بەلام ئەگەر لە نێوان هەر دوو دەستەکەدا ئاشتی زانستی بکرێ، نە تەنیا لە خەیر و بەهرەی هەردووکیان بەشدار ئەبین بەڵکوو ناتەواوی هەرکامیشیان قەرەبوو ئەکەینەوە. ئەگەر بە جوانی سەرنجی ئەو رێکارەی ٢٠٠٢ رێکخراوەی نێونەتەوەیی تەندروستی بدەین، ئەبینین بەشی گرینگی ئامانجی هەر ئەمەیە. بەلام داخەکەم، وزارەتی تەندروستی لە زۆربەی ولاتانی خۆماندا هەمیشە زۆر دواکەوتوون لەو هەڕەشە جیهانیانە، کە:"خەڵکینە ئەگەر ئاگاتان نەبێ و بە جوانی و بە کات و جێی خۆی نەجووڵێنەوە، پزیشکی خۆماڵیتان لەم دنیای بازرگانی و هێرشی بەستەبەندی خۆراکیە جۆراوجۆرانەوە فەوتاوە. بەداخەوە بۆ گەلی خۆمان و ئەو گەلانە کە نوسراوەیان نییە یان کەمە، بە مردنی هەر پیرێک بەڕاس کتێبێکی تایبەتی ئەچێتە ژێر خاکەوە و بۆ هەتاهەتایە دەفەوتێت. کەوابوو ئەرکی سەرشانی هەموومانە: هەموو ئەزموونەکان و قسە کۆنەکانی باپیر و دایەپیرانمان تۆمار کەین و بە هەر بەهانەیکەوە بێ قسە و باسیان بێنین. با لێشیان تێنەگەین یان باسەکانیان بەکەڵک نەزانین، هەر بینووسین و بە هەر شێوەیێک تۆماری کەین. متمانەتان هەبێ شەفای کوردستان لە ماوەی سی ساڵدا، بەم شتانەوە بوو بە "شەفا"! کە ئێستا سەدان نەخۆشینی سەیروسەمەرە چارەسەر دەکا و بە سەدان هەزار کەس لە داودەرمانی کوردەواری لە شاری سنە و شوێنەکانی‌تر کەڵکیان وەر ئەگرن. جا بڕوای من ئەوەیە: رێژەی ٥٪ لەم پزیشکییە کۆن و گەورەیەمان هێشتا بە کار نەهێناوە. بۆیە پێویستە گشتمان بکۆشین هەمووی ئەم سامانە کوردیە پەروەردە بکەین با گەشە بستێنێ و لە خزمەت خۆمان و خەڵکانی دیکەیشدا بێ. ئومێدم هەیە ئەم کورتە باسە بۆ ئێوەی هێژا بەس بێ.

ڕازی هەزار ساڵەی قانوونی هەژار

ئەبووعەلی سینای فارس زمان، هەزار ساڵە پێش قانوونی بە زمانی عەرەبی نووسیوە؛ جا بەم هەمووە زوانەوان و وەرگێڕە گەورانە لە زانکۆکانی ئێران، نەیانتوانی قانوون بە زمانی خۆیان وەرگێڕنەوە. کەچی هەژارێک لە کوردەواری ئەم چاچۆڵەی شکاند. ئەوە چۆن؟

بیس و چەن ساڵ لەمەوپێش لە تاران کۆبوونەوەیەکی نێونەتەوەیی سەبارەت بە مێژووی پزیشکی ئیسلام و ئێران لە زانکۆی تاران ساز کرابوو. بڕیار بوو لە موسکۆ بەڕێوە بچێت بەڵام بەهۆی هەڵوەشانەوەی کۆمارەکانی شەورەوی خستیانە تاران. هەر بەم بۆنەوە زۆر گرنگ بەڕێوەیان برد. لە سالۆنی نمایشدا دەیان نوسخەی ناتەواوی وەرگێڕاوی قانوونیان دانابوو. هەموویان بۆ زۆرێک لە وشە و دەستەواژە و زاراوەکان شتێکیان دەس نەکەوتبوو. بەم هۆیەوە کە لە زۆرێ لەو دەستەواژە و وشانە تێ نەگەیشتبوون. بۆچی؟ بۆ ئەوە ئەو وشانە کوردی بوون و ئیبنیسینا، کەموکۆڕیەکانی زمانی عەرەبی و فارسی و یۆنانی ئەو سەردەمەی، بەم زمانە دەوڵەمەندە پڕ کردبۆوە. (ئاخر ئیبنی سینا لە هەمەدان دەژیا و لەگەڵ زانایانی کوردەواری ئەو سەردەمەدا هاتوچووی بووە) دیارە: هەزار ساڵ لەمەوپێش چەندە فەرهەنگی داودەرمانی کوردەواری، تەژی و دارا و دەوڵەمەند بووە.

کەوابوو وەرامی ئەم پرسیارە بە ڕوونی دەردەکەوێ کە: وەرگێڕی قانوونپێویستە زانای سێ زمانی کوردی و فارسی و عەرەبی بێ تا دەرەقەتی ئەم پەرتووکە هەرە بەنرخە بێ. مامۆستای نەمر هەژاری هێژا و بلیمەت بۆ خۆی باسی ئەم وەرگێڕانە دەکا و کاک ئیرەجیش لە سەرەتای فەرهەنگەکەیدا ئاماژەی پێ کردووە. کەوابوو وەرن: با نەختاڵێ جوانتر و وردتر سرنجەی ئەو فەرهەنگە دارا و هەژارەی خۆمان بدەین (دارا لە پێشینیانەوە و هەژار بە دەستی ئێمەی نووسەر و کاربەدەست و دەستەڵاتداری ئەم دنیای تەلەفوون و ئینتەرنێت و کامێرا و ماهوارە و شتومەکی جۆراوجۆری تۆمارکردن و هتد).

کێشەی ناوی جۆراوجۆری ڕوەکەکان

وەک دەزانن هەموو ولاتێ وشەی تایبەتی خۆی هەیە. گەلانی ڕابردوو لە سەردەمی پشکوتوویی ئیسلامدا لە میسرەوە تا چین، لە ڕۆمەوە تا هێندووستان، لە یەمەن و سوودانەوە تا گورجستان و ئازەربایجان، لە ئەندلوسەوە (واتە: ئیسپانیای ئەمڕۆ) تا ڕۆژهەلاتی دوور ـ کە سەدان زمان و زاراوەی تێدا بوون ـ هەموویان بە زمانی یەکگرتووی عەرەبی، کە

هەوەڵین و تەنیا زمانی نێونەتەوەیی زیاتر لە هەزار ساڵی مێژووی گەلان بوو، وە زمانی فەرمی حوکوومەتانی ئەمەوی، عەباسی، فاتمی، عوسمانی و تەنانەت زۆربەی پاوشاکانی ئێرانی بوو. کەوابوو دیارە زۆربەی نێوی ڕوەکەکانیش بە عەرەبی نووسراون. جا ئاشکرایە کە هیچ زمانێ ئاوا تەواو و بێ‌کەمایەسی نییە کە بۆ وێنە ناوی هەموو ڕوەکێکی تێدا بێ. وەک ئەبینین: "وەنەوشە"ی کوردی بووەتە "بنفسج" عەرەبی، "هەنگوان" بووەتە "انجدان"، "بابونە"ی فارسی بووەتە "بابونج"، بەڕوو بووەتە "بلوط"، "سوورەبنە" بووەتە "بن‌سور" لە نێوان فارس و عەرەبدا، "عاقرقرحە"ی عەرەبی بووەتە "ئاکرکرا یان (لە وشە دەرمانیەکانا): "کولون"ی یۆنانی بووەتە "قولون"ی عەرەبی یان "ئاورین"ی کوردی بوەتە "آزرگون" کە تێکڵاوی عەرەبی و فارسیە.

وشەی سریانی، بەربەری، عیبری، تورکی، ئازەری، ئوردوو، پشتوو، بەلووچی، لاتینی، یۆنانی، پارسی کۆن و چەن زاراوەی کوردی بەتایبەت هەورامی، کەلوڕی، لوڕی، سۆرانی، کرمانجی و زازایی؛ هەروەها زاراوە فەوتاوەکانی هۆزە عەرەبەکان و زمانە جۆراوجۆرەکانی هیندوستان و بەنگالی و... هەمووی ئەمانە هاتوونەتە ناو کتێبە ڕوەکناسیەکان و سەیریش ئەمەیە کە لە هەر زمانێکیشدا وشە بیانیەکان چوونەتە نێو چوارچێوی تایبەتی ئەو زمانەوە و سەر و پێیان زۆر شکاوە. جا دیارە کە: لێکدانەوەی هەمووی ئەمانە تەنیا کاری کۆڕێ یان دوو- سێ کۆڕی تایبەتیش نییە. زیاد لەمانە، زۆرێ لە ڕوەکەکان وێکچوونیان لەتەک یەکا هەیە، زۆرێ ناو بۆ چەن ڕوەک بە کار براوە. ئەگەر وابێ -کە وایە- قەت ناتوانین وشەیێکی غەیرە زانستی بە کار بێنین، کە پەسندی هەموان بێ. بۆیە هەوڵمان لەسەر ئەوە بێ وشەیێ بە کار ببەین کە زۆرتر وێژەری هەیە؛ بەتایبەت لە چەن شوێن و ناوچە بەکار بچێ. جا دیارە ئەمەش هاوکاریی هەموو ئێوەی ئازیزی پێویستە.

کارێ کە تا ئێستا کراوە و کاک ئیرەجیش زۆری کۆ کردۆتەوە و ڕێکی خستووە، بە بڕوای من زیاد لە ۹۵٪ دروستە. جا بۆ ڕاستکردنەوەی هەموو هەڵەکان و پڕکردنەوەی کەمایەسیەکان ئەشێ گشتمان هەوڵمان یەک بخەین و یارمەتی ئەم پەرتووکە بدەین.

کاری هەرەگرنگی ئێستا ئەمەیە کە: ۱- نێوی زانستی ۲- وێنەی ڕوەک ۳- نێوی ڕەسەن و پەسەنی کوردیان بۆ دیاری کەین. ئەمجار پاشماوەی نێوەکانی‌تر -کە لە پەرتووکە دەرمانیە کۆن و نوێکاندا هاتووە- وردە وردە ڕوون دەبێتەوە. جێی خۆیە سپاسی تایبەتی کاک ئیرەج و چەن هاوکاریتر بکەم کە بۆ ئەم مەبەستە و بۆ شیکردنەوەی نێوە جۆراوجۆرەکانی ڕوەکەکان، ماوەی دووساڵە یارمەتی "تیمی تاد" لە شەفای کوردستان ئەدەن؛ کە ئومێدمان هەیە بتوانین

زۆربەی ئەو هەڵە و هەرایانە ڕاست کەینەوە؛ بە بۆنەی چەند پێویستی و بەستێنەوە:

١ـ بەتایبەت، کە کتێبە بەنرخەکەی **"گیابەند"**ی نۆژدار "سمایل حەکیمی سلێڤانی"مان پێ سپێراوە و بڕێ نێوی کوردی و زۆرێ نێوی فارسی و عەرەبی و هندی تێدایە (بڕیار وایە بەم زووانە نوسخەی فارسی و کوردی "گیابەند" لە تاران و دهۆک ـکوردیەکەی بە هاوکاری "دوکتۆر سالم ئەلحەکیم" لە بنەماڵەی خوالێخۆشبوو: سمایل حەکیم. لە چاپ بدرێ. دیارە کە نابێ: ئەم پەرتووکە، کە دوای ١٥٠ ساڵ بڵاو ئەبێتەوە، پڕ لە هەڵە بێ و هەڵە کۆنەکانی ڕابردووی تێدا بێ.)

٢ـ زانکۆی کوردستان لە شاری "سنە" بە سەرپەرستی کاک ماجیدی ڕۆحانی، فەرهەنگی گەورەی کوردیـ کوردیان لە دەستایە، کە بە کۆمەکی ئەم فەرهەنگەی کاک ئیرەج و چاکسازییە دواییەکانی، هیوادارین: زۆرێ لە هەڵەکانی پەرتووکە پێشووەکانی ئەم بوارە، سەبارەت بە وشەکانی ڕوەک لێرەدا دووپات نەبێتەوە.

٣ـ کتێبخانەی شەفا لە سنە، سەدان پەرتووکی پسپۆڕانە و تایبەتی داودەرمان و ڕوەکی تێدایە کە ئەرکی سەر شانمان بۆ ئەم کارە گرنگە زۆرتر ئەکات.

٤ـ خوالێخۆشبوو د. ئەحمەدی قارەمان کە فلۆری ئێرانی نووسیوە، لەم ساڵانی ئاخرەدا کتێبێکی بە ناوی "تطبیق نامهای کهن گیاهان دارویی با نامهای علمی" نووسیوە کە بۆ ئەم مەبەستە زۆر کۆمەک ئەکات. ئەڵبەت ٨٥ ساڵ لەمەوپێش د. ئەحمەد عیسا لە قاهیرە ئەم کارەی کردووە. نێوی کتێبەکەی "معجم أسماء النبات"ە؛ کە دوای کتێبەکەی قارەمان دەسمان کەوت؛ ئەڵبەت نێوی زانستی لەم کتێبەدا لەگەڵ ئەمڕۆدا زۆر فەرقی هەیە کە پێشکەوتنی ئەم زانستە پیشان ئەدات.

ئومێدمان هەیە بە بۆنەی ئەم چەند بەستێنەوە، بەتایبەت فەرهەنگی ڕوەکناسی کوردستان کە زیاتر لە دە ساڵ ئەندازیار کاک ئیرەجی مورادی کاری بەتاقەت و حەوسەڵەی لە سەری کردووە، فەرهەنگی ڕوەکناسی و داودەرمانی کوردەواری بە گەلە بەڕێزەکەی خۆمان و گەلانی‌تر بە باشی بناسێنین. لە دواییدا دیسان دووپاتی دەکەمەوە کە ئەم کارە هەرەگرنگە فەرهەنگییە هێشتا زۆری ماوە و چەن هەنگاوی بەنرخ بەڵام کورتی بۆ هەڵگیراوە و لە هەر بوارێکەوە بە دڵسۆزی و یارمەتی ئێوە پێویستی هەیە. ئەگەر وابێ ئەرکی سەرشانی زانایانی وڵاتەکەمانە کە کەم و کوڕیەکانی ئەم بوارە بخەنە پێش چاومان و بە هەر شێوازێ کە بۆتان ئەکرێ، ئاگادارمان کەن کە هەموو پێکەوە گەنجینەی فەرهەنگی وڵاتەکەمان بناسێنین؛ هەروا کە لە فەرهەنگی گەلانی‌تر کەڵکی زۆر وەرئەگرین، هەر بەم جۆرە گەلانی‌تریش لە دەسهاتی

ولاتەکەمان بێبەش نەکەین. گرنگ ئەمەیە کە بڕوامان بێت ئێمەش شتێکمان بۆ گوتن هەیە.

جا، ئازیزانی هێژا! خۆ ئێمە ئاوامان لێ نەقەوماوە. ولاتێکی پان و بەرینیشمان هەیە. دەی تۆخوا" **دەست لە ئێمە و قەوەت لە خوا**"وەرن بۆ ژیانەوەی فەرهەنگی ولاتەکەمان.

ئیتر هەموتان بە خوای مەزن ئەسپێرم.

بورهان حوسەینی - borhan١shafa@yahoo.com
ناوەندی گیادەرمانی شەفای کوردستان – ١٣٩٢/٧/١ – سنە

وتاری سەرۆکی کۆمەڵەی ڕووەکناسانی کوردستان — هەولێر

هەر لەو کاتەوە کە خودای گەورە مرۆڤی هێناوەتە سەر ڕووی زەوی، مرۆڤ بۆ بەردەوامبوونی ژیانی خۆی بە +
پێویستی زانیوە بەرەنگاری ئەو نەخۆشیانە بێتەوە کە تووشی دەبن. یەکێ لەو هۆکارانەی کە بۆ ئەم بەرەنگاریە سوودی لێ وەرگرتوون، بەکارهێنانی ڕووەکە پزیشکیەکانە. بۆیە ئەگەر سەرنج بدەین، دەبینین کە هەر لە کۆنەوە کوردستان ئەزموون و پێشینەیەکی پرشنگداری هەبووە لە بەکارهێنانی گیادەرمانییەکان بۆ دەرمان و چارەسەری نەخۆشیەکان. بۆ نموونە لە پەرتووکەکانی (Remington) و (The Healing Herbs) مایکل کاسلمان هاتووە کە ئەشکەوتی شانەدەر لە باشووری کوردستان دەرمانگەیەکی سروشتی بووە کە لەم شوێنەدا شوێنەواری هەرەکۆنی بەکارهێنانی گوڵی هێرۆ و گیاکانی دیکەی تێدا دۆزراوەتەوە.

جا بۆیە ئێمە وەکوو "کۆمەڵەی ڕووەکناسانی کوردستان" ئامانجی سەرەکیمان نوێکردنەوە و پاراستنی سامانی "پزیشکی میللی کوردە" و هەروەها برەودانی زیاتر بە بەرهەمەکانی گوڵ و گیا و ڕووەکە پزیشکییەکانە. ئەم بەرهەمە نووسراوەیە لە بەردەستاندایە سەرچاوەیەکی زانستی چەند زمانەیە بۆ ناسنامە و پاراستنی سەرجەم ڕووەکی چوار پارچەی کوردستان، کە تێیدا هەموو ڕووەکەکان بە دار و گیا و گوڵی دەرمانی و پزیشکی تێدایە. زۆر بە خۆشحاڵییەوە دەڕوانینە بەرهەمی ماندووبوونی بەڕێز "ئیرەج مورادی" ئەندازیاری ماستەری کشتوکاڵ لە بەشی زانستی گیابژارەکان، کە ئەم بەرهەمە سوودبەخش و پڕ زانیارییە ئامادە کردووە. ئەم بەرهەمە جێگەی دەسخۆشی و پێزانیە چونکە چۆڵاییەکی گەورەی لە کتێبخانەی کوردی پڕ کردەوە. بەو هیوایە وێنەی ئەم بەرهەمە و لەم شێوەیە لەناوماندا زۆرتر بێت. هەروەها دەستخۆشی لە هەر بەڕێزێکی دیکە دەکەین کەوا پیتێک زیاد بکات بە پەرتووکخانەی کوردی بەتایبەت بواری ڕووەکی پزیشکی و گیادەرمانی.

سەرفراز و سەرکەوتن بۆ ئەو کەسانەیە کە دەیانەوێت بە تاقە وشەیەکیش بێ یارمەتی مرۆڤایەتی بدەن.

ئیسماعیل موشیر عوسمان

سەرۆکی کۆمەڵەی ڕووەکناسانی کوردستان — ٢٠١٥/٨/١٠ — هەولێر

بەشی یەکەم

ئ

ئاخچەباش ☜ مەندێ -٣

ئاخچەواش ☜ مەندێ -٣

ئارج ☜ قامیشی گەرمیان

ئارژنگی ☜ بەهێڤ -١٦

ئارژەنگ ☜ بەهێڤ -١٦

ئارو ☜ کالەک -٢

ئاروێ ☜ کالەک -٢

ئاروو ☜ کالەک -٢

ئاروونگ ☜ شێلانە

ئارموەن ☜ سەوڵ

ئاریباری ☜ ئالووبالووک

ئاژموەن ☜ سەوڵ

ئاسپەناخ ☜ ئەسپەناخ

ئاسەمین: گولـە مـەرانـە، یاسمـەنـە، یاسـەمـەنـە، یاسەمین، یاسەمەن، سـەمـەن، سیمەک، سێمەسا، سمنسا

فارسی: یاسمن سفید، یاس سفید

ئینگلیزی: Common jasmine, Common shop jasmine, Common white jasmine

عەرەبی: عَریف، شرخات، یاسَمَن، سجلاط

ناوی زانستی: *Jasminum officinale* L.

بنەماڵە: Oleaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەکانی زازانشین (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر و ئەرزنجان) (٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی ئاسەمین:

١) گولە رازقی: راسقی

فارسی: رازقی، گل رازقی، یاس رازقی

ئینگلیزی: Arabian jasmine, White-flowerd Indian jasmine

عەرەبی: سَمَن، فَل، راسقی، فُل

ناوی زانستی: *J. sambac* Soland.

رواوگە: کوردستان (٥م)؛ وەکوو بەشی باشوور (٦و)

ئالۆبالۆ ☜ ئالووبالووک

ئالۆشە ☜ گەزگەسک

ئالووبالوو ☜ ئالووبالووک

ئالووبالووک: هالەبلالووک، برالووکە باخی، ئاریباری، ئالووبالوو، هالووبالوو، ئالۆبالۆ، هالووبلالووک، هالەبەلالووک، هەلهەلۆک

فارسی: آلبالو، آلوبالو

ئینگلیزی: Sour cherry, Red cherry, Black cherry

عەرەبی: قراصیا، قراسیا، جراسیا

ناوی زانستی: *Cerasus vulgaris* Mill. = *Prunus cerasus* L.

بنەماڵە: Rosaceae

رواوگــــە: ناوچــــەی لاجــــان (پەســــوێ، گردەکشــانێ، زەنگیــاوێ، کاســەکــەران، شـێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ پارێزگــای کوردســتان (٦٧و؛ ٣٢و)؛ ژاوەرۆ، هەورامان، سەردەشت (٣١و)؛ سنە (کۆلەسارە، ڕەشــنەش، هوویــە، ســەرهوویە و ساڵــیان) و دیلوڕان (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی ئالووبالووک:

١) دار مـەڵـهەم: دار مێلـەو، دار مـەلـەم، دار مەڵــحەم، مــەلحــوو، مــەلــوو، دار کــەنــرە، دار کەنێرە

فارسی: آلبالو تلخه، محلب

ئینگلیــزی: Mahlab cherry, Perfumed cherry Rock cherry

عەرەبی: كَرَز بَرى، محلب، شجره الادريس

ناوی زانستی: *C. mahaleb* (L.) Miller.

رواوگـە: سنە (بـاخی خـان)، مـەریوان (کێـوی گاڕان، سەرشیو)، سەقز، بانە (٦٣/٢٠و)؛ سەقز (قولقولــەی مـیرەدێ)، هــەورامان (کوێســتانی کۆســـالان، کالیســــەر، ڕێگـــای ســـەولاوا بـــۆ (خوســملی)، ژیـوار)، سنە (شیان، ڕەشنەش)، ســلێمانی، ڕەوانــدز (٤٩و)؛ کــەل زمزیــران، بەردەسـووی لای ورمـێ و مەرگـەوەڕ (٨٥و)؛ شاهیندژ، سەردەشت و شنۆ(٤٧و)

٢) براڵووک: براڵیک، بلالـوک، بەلالـووک، بەراڵووک، براڵوێ، براڵوو، بلالوێ، وەلالیک، بــەلالیــک، بلالــک، براڵــوویی، هــەلالــک، هەلالووک، باچک، بلالووکە کیفیلە، بلالووک دەیمی، بلالووک کێفی، هەلوونە، گلیاز

فارسی: آلبالو کوهی، آلبالو وحشـی، رانـاس، چوبچیق

ئینگلیزی: Agriot tree

عەرەبی: حبالملوک

نـاوی زانسـتی: *C. microcarpa* (C. A. Mey) Boiss. subsp. *microcarpa*

رواوگـە: سـەردەشـت (کێـوەکـانی بولـفەت، بێوران، لەقلەق، (سید) و کێلێ) (٢٩و)؛ کێوی کانیمیل و بـاکووری قەسری شیرین، کرێند و سـەحنە (بەرزاییـەکـانی (سـیاه ونــە)، کـەل (بیدســــرخ)، دینــەوەر)، ســونقور، کوێســتانی شاهۆ، کێوی (اوتە) و ماکوان لە باشووری پاوە و کێـوی وەرمنجـە (٦٥و)؛ ورمـێ، مـەهابـاد، خانێ، میراوێ، دەربەندی قاسملوو، شـاهیندژ، لای زەریـای زریبـار، کـەل سـەڵـواتاوای سـنە (٦٣/٢٠و)؛ سنە (هوویـە، ساڵیان، کۆڵـەسارە، زەنان، هەشەمێز، کوچکەسووری ئەویهـەنگ، ئاویـەر، کوێسـتانی ئـارێز)، مـەریوان (ژیـوار، کۆســـالان، کێـــوەکـــانی هـــەورامان، زۆنـــج، ســـوورکەوڵ، کوێســـتانی سلـــتان ئـــەحمـــەو، خواشت، دزلی، کەڵتەتە، ڕێگـای مـەریوان بـۆ سـەقـز و گونـدەکـانی سـەرشـیو، دەرەویـان)، کامیــەران (تــەنگیســەر، کوێســتانی شــاهۆ، پالنگان)، پاوە، سەردەشـت، شنۆ، سـەرشیوی سەقز، دەربەندی قاسملوو، سونقور، کوێستانی دالاهـوو، ڕیژاو، ئیسـلاماوی ڕۆژاوا، هەرسین، بێســتوون، کــەنگاوەر، کــەل قــەلاجــێ ئـیلام (٤٩و)؛ نــەلاس (٨٥و)؛ تیکــاب و شـــاهیندژ (کوێسـتانی جـەیران) (٢٧و)؛ نەغـەدە (٤٧و)؛ حاجی عومەران، دیانا، سۆران، پێنجوێن، ڕانیە، قەڵادزێ، دووکان و شەقڵاوا (٧٨و)

٣) براڵووک

فارسی: آلبالو کوهی، مرمره

ناوی زانســتی: *C. incana* (Pall.) Spach. = *Amygdalus incana* Pall. = *Prunus*

incana (Pall.) Batsch.

رواوگە: کەلی قووشچی، خۆی (٦٣/١٦و)؛ سەڵماس (٨هو)؛ ورمێ (٤٧و)

٤) گیلاس: گلیار، گەلاز، گێلاس، گەلاس

فارسی: گیلاس، آلو کک، مازارد

ئینگلیزی: Cherry, Sweet cherry, Cerisier, Cherry tree

عەرەبی: کرز

ناوی زانستی: *C. avium* (L.) Moench. = *Prunus avium* L.

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ ورمێ، نازلوو، سۆمای برادۆست (٢٦و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

ئالووچ ☜ هەڵوژە

ئاڵەت ☜ بیبەری ڕەش

ئاڵەت ☜ دار ئاڵەت

ئاڵەتە چەرمگ ☜ دار ئاڵەت

ئاڵەتە کێنفیلە ☜ دووسمۆرکە

ئاڵەتی ڕەش ☜ بیبەری ڕەش

ئاڵەقوق ☜ هالیکۆک

ئاڵەکۆک ☜ هالیکۆک

ئالیقوق ☜ هالیکۆک

ئاڤۆک ☜ کوولەکە

ئاغچەواش ☜ مەندێ -٣

ئافرا ☜ هەڤرست

ئاقاقیا ☜ عەناوە

ئالیکپینج ☜ مێوەخۆرکە

ئامیان پەنێر ☜ دووگنە

ئامیان دەڵەمە ☜ دووگنە

ئاورێژە ☜ ئەشەدبو

ئاونووس: دار ئابنووس، ئەبانۆس، عەبەنووس، ئەبانووس

فارسی: آبنوس، درخت آبنوس، شیز

ئینگلیزی: Ebony, Ceylon bony

عەرەبی: الکاکی، آبنوس‌الهندی

ناوی زانستی: ***Diospyrus ebenum* Koenig.**

بنەماڵە: Ebenaceae

ئاهووری ☜ شێلمۆکەسپی -١

ئسبە ن ☜ گیاقانگ

ئسپناخ ☜ ئەسپەناخ

ئسپەناج ☜ ئەسپەناخ

ئورڤیج ☜ برێتج

ئوکالیپتووس ☜ قەڵەمتۆس

ئوکالیتووس ☜ قەڵەمتۆس

ئە بانۆس ☜ ئاونوس

ئە بانووس ☜ ئاونووس

ئە پسەنتین ☜ گیاخاو

ئە پلۆک ☜ هالیکۆک

ئە رجن ☜ بەهێف -١٦

ئە رجە ☜ بەهێف -١٦

ئە رجەن ☜ بەهێف -١٦

ئە رجین ☜ بەهێف -١٦

ئەرخەوان: دار ئەرخەوان، ئەرغوو

فارسی: ارغوان، درخت ارغوان

ئینگلیزی: Judas tree, Red bud, Love tree

عەرەبی: ارجوان العرب، زعید، خزریق

ناوی زانستی: ***Cercis siliquastrum* L.**

بنەماڵە: Caeslpinaceae

رواوگە: قەراخی چۆمی سیروان، هەورامانی تەخت، هەجیج، داریان، مرخیل، ناوچەی زاوەرۆ، پاوە (٣١و)؛ سەولاوا (کۆسالان،

ســەرریز، نــزاز و گــواز) (٩ﻫو)؛ دووکـــان، سلێمانی، هەولێر و پێنجوێن (٧٨)

جۆرەکانی دیکەی ئەرخەوان:

١) ئەرخەوان

فارسی: ارغوان افغانی

ناوی زانستی: *C. griffihii* **Boiss.**

رواوگە: پارێزگای ئیلام وەکی بەرزاییەکانی بانتر لە ١٠٠٠ تا ١٥٠٠م. لە ئاستی زەریا (وەکی مانشت، قەلاقیران، کوور)، ناوچەی هەورامان (قەراخی چۆمی سیروان، بلبەر، کەماڵە، زیوار، مرخیل، داریان، هەجیج، هەورامان تەخت)، سلێمانی (٩ﻫو)

ئەرز ☜ عەرعەر

ئەرزن ☜ هەرزن

ئەرژن ☜ بەهیف -١٦

ئەرژەنگ ☜ بەهیف -١٦

ئەرغوو ☜ ئەرخەوان

ئەزبۆلە ☜ جاترە کێویلە

ئەزبووە ناوی ☜ جاترە

ئەزبووە کێفیلە ☜ جاترە کێویلە

ئەزبی شاخی ☜ جاترە کێویلە

ئەزبی کێفی ☜ جاترە کێویلە

ئەزوە کێفی ☜ جاترە کێویلە

ئەسپۆن: سپۆن، هەسپۆن، گلۆکە، گلۆان

فارسی: گچ دوست

ئینگلیزی: Gypsophila, Chalk plant, breath Babies

عەرەبی: عرق الحلاوه، صابون الثیاب، کندس

ناوی زانستی: *Gypsophila spp.*

بنەماڵە: Caryophylaceae

رواوگە: باکووری کوردستان (١و)؛ دەڤەری هیران، رانیە، قەڵادزێ، خۆشناو و شەقلاوا (١٦و؛ ٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی ئەسپۆن:

١) ئەسپۆنی گەلاناردینی

فارسی: گچ دوست برگ جگنی، گچ دوست طوقەای

ناوی زانستی: *G. caricifolia* **Boiss.**

رواوگە: دەڤەری سەقز (قولقولەی میرەدێ، ڕێگای خورخورە، سووتە، نێوان کانیسەیی و قامیشەلە و میرەدێ) (٩ﻫو)

٢) ئەسپۆنی ڕەنگ‌کاڵ

فارسی: گچ دوست کم‌رنگ

ناوی زانستی: *G. pallida* **Stapf. var.** *pallida.*

رواوگە: عەین خوەش لە دیلوڕان (٧١و)

٣) ئەسپۆنی هەولێری

فارسی: گچ دوست اربیلی، گچ دوست الوان

ناوی زانستی: *G. boissiernia* **Hausskn. & Bornm.**

رواوگە: سەردەشت، ٦٠ کم. بیجاڕ بۆ سنە، ٦٥ کم. سنە بۆ دیواندەرە، کەل گاڕانی لای مەریوان، حسەیناوا و دیواندەرە (٦٣/٢٠و)

٤) ئەسپۆنی کرماشانی

فارسی: گچ دوست کرمانشاهی، گچ دوست برگ پهن

ناوی زانستی: *G. platyphylla* **Boiss.**

٥) ئەسپۆنی ماکۆیی

فارسی: گچ دوست ماکوئی، گچ دوست پشتەای

ناوی زانستی: *G. pulvinaris* **Rech. f.**

٦) گۆشبەرخیلە: گۆشتبەرغیلە (بەجوانی)، سوالەپژێنە (بەپیری)، گۆشبەرخۆک، گۆشتە بەرخیلە، گوێبەرخە، بەرخیلە، گوهبەران، گیامەرانە، سوالەپژێنە، سوالەشێوێنکە

فارسی: گچ دوست مزرعەروی، گچ دوست

دورنگ

ئینگلیزی: Babies breath, Mist

ناوی زانستی: *G. bicolor* (Freyn. & Sint.) Grossh. = *G. paniculata* L.

رواوگە: سنە (رەشنەش، دادانە، هەشەمێز، شیان، تەوریوەر، کەرجو، کێلانە، نجی، سالیان، کۆرکۆرە، ڕێگای سنە بۆ دیواندەرە و سەقز، حەسەناوا)، دیواندەرە و سەقز (خەرکە، ئیبرایماوا، بست، چل‌چەمە، ماینەدۆڵ، زەردەوان، دۆڵەڕەش، گوندەکانی سەرشیو، هەرمێدۆڵ)، بیجاڕ (شارەک، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب و کوڕانی، ڕێگای تاماسقولی بۆ پەنجەعەلی لەیلاخ)، قوروە و دیولان (گوندەکانی بان لەیلاخ، کوێستانی پەنجەعەلی، ڕامۆڵ، گەزگەزارە)، مەریوان (بلچەسوور، کوێستانی قەڵەبەرد، کۆسەی هەجیج، کەل تەتە، کانی حسێن بەگ)، گوندەکانی لای بانە و کوێستانی ئاربەبا (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

ئەسپست ☜ وێنجە

ئەسپندار ☜ ئەسپیدار

ئەسپنگ ☜ هەسپنگ

ئەسپەرزە ☜ ڕکێشە-٢

ئەسپەک: جۆمشکە، پوارەکۆرە، کەرخەنۆک، سیازاخ

فارسی: علف پشمکی، برنجک، جارو علفی

ئینگلیزی: Brome, Brome grass, Cheat, Chess broom grass, Blubber grass

عەرەبی: دَنقە، ثَری

ناوی زانستی: *Bromus spp.*

بنەماڵە: Poaceae

جۆرەکانی دیکەی جۆ خنکێنە:

١) ئەسپەکی ڕاس

فارسی: علف پشمکی راست

ناوی زانستی: *B. erectus* Hudson.

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٧٠و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی مەڵبەندی کوردەواری) (٦٧و)

٢) ئەسپەکی ئالیکی

فارسی: علف پشمکی علفی

ناوی زانستی: *B. tomentellus* Boiss.

رواوگە: کوێستانی (بیرک) بۆکان، کوێستانی (کالەبردیال) لای خانێ، کوێستانی نالۆس و سەری مەیدانی شنۆ (٢٩و)؛ باینگان (٦٥و)؛ ماکۆ (٢٨و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کوێستانی تمین) (٢٧و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٣) ئەسپەکی نەزۆک

فارسی: علف پشمکی نازا

ئینگلیزی: Poverty brome, Drake, Barren brome grass

ناوی زانستی: *B. sterilis* L.

رواوگە: پارێزگای ئیلام (٦٣/٢٤و)؛ ئازربایجانی ڕۆژاوا (وەکی مەهاباد، بۆکان، سەردەشت، خانێ، شنۆ، نەغەدە، ورمێ، ماکۆ، خۆی و سەلماس) (٥٠و)؛ کرماشان (٦٧و)

٤) ئەسپەک

فارسی: علف پشمکی بامی

ئینگلیزی: Cheatgrass brome, Downy brome, Roof brome grass, Wall brome

grass

ناوی زانستی: *B. tectorum* L.

رواوگە: کویستانی (بدوی) بۆکان، کویستانی (توبە و تورژالـە) لە هەنگەویَ خانێ (٢٩و)؛ گوندی هاویان و (کـاورتوەتـاق) لە کویستانی (اناران)ی ئیلام (٧١و)؛ ورمێ (٦٣/١١و)؛ شنۆ (٠ھو)؛ سنە (٧٠و؛ ٦٨و)

٥) ئەسپەک

فارسی: علف پشمکی بامی

ناوی زانستی: *B. tectorum* L. var. *hirsutus* Regel.

رواوگە: رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٠ھو)

٦) ئەسپەکی ئیسپانیایی

فارسی: علف پشمکی اسپانیایی

ئینگلیزی: Spanish brome

ناوی زانستی: *B. madritensis* L. = *B. mollis* L.

رواوگە: دەڤەری کرێند، کرماشان و کویستانی دالاهوو (٦٧و؛ ٠ھو)

٧) ئەسپەکی ژاپونی

فارسی: علف پشمکی ژاپنی

ئینگلیزی: Japanes brome

ناوی زانستی: *B. japanicus* Thunb.

رواوگە: دەڤەری شنۆ (٣٩/١و)

٨) ئەسپەک

فارسی: علف پشمکی هرز، علف پشمکی تالشی

ناوی زانستی: *B. danthoniae* Trin.

رواوگە: کویستانی چەرمەڵە لە سونقور، کرماشـان (وەرمنجە و نیجیوران)، کێوی ئەمرۆڵە لە باکوور سەحنە و کەنگاوەر، جوانرۆ (باینگان، تەختگای حوسەینی لە باباکۆسە)، کێوی (گـاوی) بەرەو چـۆمی (لیمـا) (٦٥و)؛ گوندی ویان لەسەر ڕێگای مێهران بۆ دیلوران، کویستانی (سیاه کوه) لە دیلوران، ئابدانان (٧١و)؛ کامیەران، کرماشان (٦٣/٨و؛ ٧٠و)؛ بانە، سنە، مەریوان، سەقز (٧٥و)

ئەسپەن ☜ گیاقانگ

ئەسپەناج ☜ ئەسپەناخ

ئەسپەناخ: ئەسپیناخ، ئەسفەناج، ئەسپەناغ، ئسپناخ، سپناخ، سپەناغ، سپیناغ، سپیناخ، ئاسپەناخ، ئیسفەناج، ئەسپەناج، ئسپەناج، ئەسپیناغ

فارسی: اسفناج، اسفاناج، اسفاناخ

ئینگلیزی: Spinach, Spinage, Garden spinach

عەرەبی: اسفناج، السبیناغ

ناوی زانستی: *Spinacia oleracea* L.

بنەماڵە: Chenopoiaceae

رواوگە: پاریزگای کوردستان (٩ھو)؛ سلێمانی، دهۆک، کەرکووک و هەولێر (١٠و)

ئەسپەناغ ☜ ئەسپەناخ

ئەسپەند ☜ گیاقانگ

ئەسپەندەر ☜ گیاقانگ

ئەسپیدار ☜ ئەسپیدار

ئەسپین ☜ ئەسپیدار

ئەسپیناخ ☜ ئەسپەناخ

ئەسپیناغ ☜ ئەسپەناخ

ئەسپیندار: سپیدار، سپیندار، ئەسپیدار، ئەسپین، ئەسپندار، کووە، کییەوە، سپیەچنار، هەڤران، هەوران

فارسی: سپیدار، سفیدار، کبوده

ئینگلیزی: White poplar, Abele tree

عەرەبی: الحور الابیض، حَورازرق، غَرب، القوغ الفضی

ناوی زانستی: *Populus alba* L.
بنەماڵە: Salicaceae
رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)؛ وەکی پێنجوێن، عەربەت، چەمچەماڵ، هەولێر و سلێمانی (٧٨)؛ خۆی، سەلماس، شاهیندژ (٨هو)؛ نەغەده و ورمێ (٤٧و)
جۆرەکانی دیکەی ئەسپیندار:
١) سنۆبەر: ناژین، سنەووەر، سنەوەر، سنەوبەر، ناژوو، نەوز، ناجوو
فارسی: صنوبر، صنوبر لرزان
ئینگلیزی: European aspen, Trembling aspen, Aspen
عەرەبی: تَنّوب، حور الجراج
ناوی زانستی: *P. tremula* L.
رواوگە: رۆژهەڵات (٧٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)
٢) چنار: دار شۆخ، دار چنار، چەنار، خوور، شەلی
فارسی: تبریزی، شالک، بدل چنار
ئینگلیزی: Lambardy poplar, Black poplar
عەرەبی: حورالاسود، القوغ الاسود، بقس
ناوی زانستی: *P. nigra* L. var. *pyramidalis* = *P. nigra* L. var. *italic*
رواوگە: ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)؛ دیلوران (٤٩و)؛ نەغەده و ورمێ (٤٧و)؛ حاجی عومەران، دیانا، سۆران، پێنجوێن، رانیە، قەڵادزێ، سلێمانی، هەولێر، عەربەت، چەمچەماڵ، دووکان و شەقڵاوا (٧٨و)
٣) کوولەکە چنار (ئەم جۆرە ژێر گەلاکانی سپیە)
فارسی: سفید پلت
ناوی زانستی: *P. caspica* Bornm.
رواوگە: خۆی و پارێزگای کرماشان (٦٣/٨و)
٤) پەلک: زڕگوێز، دارپەلک، ویرۆڵە شیرین، بیکانی، سوورەچنار، پەلک، زەڕگوێز، شاتۆن، شاتان، گوێزەڕەش
فارسی: پده، پیچوب، پدەبید، بید سمرقندی، بید فراتی
ئینگلیزی: Willows, Sinde popolar, Euphrates popolar
عەرەبی: غَرب، حورومی، الحور، مرسیس
ناوی زانستی: *P. euphratica* Oliv.
رواوگە: قەراخی رووباری (دویرج) و (چیخواب) ئیلام بەرەو سنووری مەنەلی و بەدره (٧١و)؛ سنە، کامیەران، کرماشان (دەربەندی گاوەرۆ و جەم نازوو) (١٢/٦٣و)؛ بۆکان، بانە و دیواندەره (٣١و)؛ زاوەرۆ (تەنگیسەر و رەشنەش)، مەریوان (گوندی میانە)، سەردەشت، پاوە، ئامێد، سلێمانی (٤٩و)

ئەسپینگ ☜ هەسپنگ
ئەستری ☜ تەڵووکە
ئەستری ☜ شافێر
ئەسرۆ ☜ سەوڵ
ئەسرێک ☜ خوژە
ئەسروو ☜ سەوڵ
ئەسریلەک ☜ مێخەک -١
ئەسفەناج ☜ ئەسپەناخ
ئەشەدبۆ: ناورێژە، سملەتیف
فارسی: سنبل الطیب طبی
ئینگلیزی: Common valerian, Valerian
عەرەبی: والِیریانَه، سنبل الطیب طبی
ناوی زانستی: *Valeriana officinalis* L.
بنەماڵە: Valerianaceae
رواوگە: رۆژهەلاتی ئاناتوولی (وەکی بەشی

باکووری کوردستان) (٧٤و)؛ پارێزگای کوردستان و کرماشان (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی ئەشەدبۆ:

١) گیامێلەم: مەلەم، گیامەلەم

فارسی: سنبل الطیب کوهستانی

ناوی زانستی: *V. sisymbriifolia* Vahl.

رواوگە: رۆژهەلاتی ئاناتوولی (وەکی بەشی باکووری کوردستان) (٧٤و)؛ ژاوەرۆ (گەلێن، خانەگای گەلێن، شیان، هەشەمێز، زەنان) و کوێستانی قەلەبەردی مەریوان (٩٤و)

ئەلامەتشكێن ☜ قەلەمتوس

ئەلز ☜ هەلز

ئەلووژە ☜ هەلووژە

ئەفرا ☜ هەفرست

ئەكاكی ☜ عەناوە

ئەلوو ☜ هەلووژە

ئەلووچە ☜ هەلووژە

ئەلووكە ☜ هەلووژە

ئەلی سیە ☜ هەلووژە -٢

ئەلی ☜ هەلووژە

ئەمبە ☜ ئەنبە

ئەمرۆ ☜ هەرمێ

ئەنار ☜ هەنار

ئەناڤ ☜ سنجرازی

ئەناو ☜ سنجرازی

ئەنبە: ئەمبە، عەمبە، عەنبە

فارسی: انبە، درخت انبە

ئینگلیزی: Mango, Common mango

عەرەبی: أنبَج، منجو

ناوی زانستی: *Mangifera indica* L.

بنەماڵە: Anacardiaceae

ئەنجیر ☜ هەنجیر

ئەندرێشە ☜ پیواز -١٩

ئەنگوور ☜ ترێ

ئەنگیر ☜ ترێ

ئەنوویر ☜ ترێ

ئەنیژ ☜ بۆزانە

ئەنیوور ☜ ترێ

ئەولیاگەون: سەرپنجە

فارسی: کلاه میرحسن، گل‌کە

ئینگلیزی: Prickly thrift

عەرەبی: الغملول

ناوی زانستی: ***Acantholimon festucaceum*** **Jaub. & Hausskn. Ex Bunge.**

بنەماڵە: Plumbaginaceae

رواوگە: ناوچەی زاگرۆس (وەکی کرماشان و ئیلام) (٦٧و)؛ پارێزگای کوردستان (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی ئەولیاگەون:

١) ئەولیاگەونی کرماشانی

فارسی: کلاه میرحسن کرمانشاهی، کلاه میرحسن جارو علفی

ناوی زانستی: *A. bromifolium* Boiss. = *A. iranicum* Bornm.

٢) ئەولیاگەون

فارسی: کلاه میرحسن

ناوی زانستی: ***A. bromifolium*** **Boiss. var. *platyphyllum*** **Bornm.**

رواوگە: چلچەمەی دیواندەرە و کوێستانی دالاخانی سونقور (٦٣/١٧و)

٣) ئەولیاگەون

فارسی: کلاه میرحسن کوهسری

ناوی زانستی: ***A. hohenackeri*** **(Jaub. & Spach.) Boiss.**

رواوگە: گووربابا عەلی قوروە و بیجار (٦٣/١٦و)

٤) ئەولیاگەونی سەرحەدی

فارسی: کلاه میرحسن سرحدی، کلاه میرحسن سنبل‌کوتاه
ناوی زانستی: *A. brachystachyum* **Boiss.**
رواوگە: سەقز، سنە و بانە (٧٥و)
٥) ئەولیاگەونی نەخجەوانی
فارسی: کلاه میرحسن نخجوانی
ناوی زانستی: *A. karelinii* **(Stschegl.) Bge.** = *A. szovitsii* Boiss. & Buhse.
رواوگە: دەڤەری ماکو، خۆی، سەلماس، ئەختەخانە و ورمێ (٦٣/١٦و)
٦) ئەولیاگەونی مووسڵی
فارسی: کلاه میرحسن موصلی
ناوی زانستی: *A. caryophyllaceum* **Boiss.**
٧) ئەولیاگەونی سیچڕی
فارسی: کلاه میرحسن خارپشتی
ناوی زانستی: *A. erinaceum* **(Jaub. & Spach.) Lincz.** = *A. parsianum* Lincz. = *A. purpureum* Parsa. = *A. roseum* Boiss.
رواوگە: کێوی دالاخانی لە سونقور (٦٣/٨و)
٨) ئەولیاگەونی فوراتی
فارسی: کلاه میرحسن فراتی
ناوی زانستی: *A. genistoides* **(Jaub. & Spach.) Boiss.**
٩) ئەولیاگەونی هەمەدانی
فارسی: کلاه میرحسن همدانی
ناوی زانستی: *A. olivieri* **(Jaub. & Spach.) Boiss.**
رواوگە: کرێند، کێوی (امرالە)ی سونقور، ساڵحاوای ئیلام، مەریوان، سنە (٦٣/١١و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کویستانی تمین) (٢٧و)
١٠) ئەولیاگەونی پەلکدار
فارسی: کلاه میرحسن برگەدار، کلاه میرحسن تماشائی
ناوی زانستی: *A. bracteatum* **(Girard.) Boiss.**
رواوگە: کویستانی (گامیشالدرو و بی‌بی کندی) بۆکان، کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ ورمێ و خۆی (٥٨و)
١١) ئەولیاگەونی ونووسی
فارسی: کلاه میرحسن ونوسی، کلاه میرحسن زیبا
ناوی زانستی: *A. venustum* **Boiss.**
رواوگە: دەڤەری ورمێ (٥٨و)
١٢) ئەولیاگەونی ورمێیی
فارسی: کلاه میرحسن ارومیەای، کلاه میرحسن پرخار
ناوی زانستی: *A. tragacanthinum* **(Jaub. & Spach.) Boiss.**
رواوگە: کەناری زەریاچەی ورمێ (٦٣/٤و)؛ خۆی (٥٨و)
١٣) ئەولیاگەونی کێوی بەمۆ
فارسی: کلاه میرحسن کوه بمو
ناوی زانستی: *A. asphodelinum* **Mobayen.**
١٣) ئەولیاگەونی مەرعەشی
فارسی: کلاه میرحسن مرعشی
ناوی زانستی: ... *A. gokunicum*
رواوگە: ناوچەی غوقسوون لە مەرعەش و سنووری باکووری ڕۆژاوای کوردستان (٥و)
ئەیالە کەرەسێ ☜ بەرەزا-١
ئێرڤست ☜ هەڤرست
ئێسۆت ☜ بیبەری ڕەش
ئێسفەناج ☜ ئەسپەناخ
ئێسیووت ☜ بیبەری ڕەش
ئێو ☜ جو

ب

بابردەڵە ☜ گوڵە باویلکە

بابن ☜ بەیبوون

بابوون ☜ بەیبوون

باتوو ☜ پرتەقاڵ -١

باجان ☜ باینجانە سوورە

باجانێ سوور ☜ باینجانە سوورە

باچک ☜ ئاڵووباڵووک -٢

باچک ☜ گزیەشاری

باچیک ☜ هەرزن

بادۆم ☜ بەهیڤ

بادام ☜ بەهیڤ

بادەم ☜ بەهیڤ

بادەمە کەرۆس ☜ بەهیڤ -٩

بادەم هێندی ☜ بەهیڤی هێندی

بارێزە ☜ بەرەزا

بارۆن ☜ پرتەقاڵ -١

باروونە ☜ پرتەقاڵ -١

باژان ☜ باینجانە سوورە

باژانا سوور ☜ باینجانە سوورە

بافرێنکە ☜ گوڵە باویلکە

باڤلک ☜ چەوەندەر -٥

باڤلە ☜ مزیوەرد -١

باڤلە مەلووچکانە ☜ نانەحاجیلە

باڤیلە ☜ مزیوەرد -١

بالجانە ☜ باینجانە سوورە

بالدرجانە ☜ باینجانە سوورە

بالووکبڕ ☜ گادەمە

باڵە کەویلە: تەقلەسەرە، توقتوقیلە

فارسی: سینه کبکی، علف کبکی

ئینگلیزی: Borage, Boragewort

عەرەبی: عُرف الدیک

ناوی زانستی: ***Bongardia chrysogonum*** **(L.) Boiss.** = *Leontica chrysogonum* L.

بنەماڵە: Podophyllaceae

رواوگە: سنە (گەلین و خانەگا، شیان، تەکیە، زەنان، قەڵای حەسەناوا، کەڵهەمرۆی تیژتیژ، ئاویەر، مەڵکشان، هەشەمێز، ئەویهەنگ، وێسەر، ڕەشنەش)، مەریوان (کێوی قەڵەبەرد، نیاوا، بەرقڕوو، ئەسپەریز، هەجیج، کانی حسێن بەگ)، گوندەکانی سەرشیو، سەقز و دیواندەرە (کویستانی نەکەرۆز، ڕێگای بست بۆ کەلەکان، ڕێگای بانە بۆ سەقز)، پاوە، جوانڕۆ، هەرسین، مایدەشت، کرێند، سونقور (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران،

شـێلمجاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قەلاتـەڕەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مەنگوڕایـەتـی خانێ (٧٨و)

باڵەنگ ☜ پرتەقاڵ -١

بام ☜ بەهێف

بامبوو ☜ قامیشی گەرمیان

بامێ: بامیە

فارسی: بامیه، باميا

ئینگلیـزی: Orka, Gambo, Eatable hibiscus, Indian red and white sorrel, Musk-mallow

عەرەبی: باميَه

ناوی زانستی: *Hibiscus esculentus* L. = *Abelmoschus esculentus* Moench.

بنەماڵە: Malvaceae

ڕواوگـە: دێلـوران، مـەریوان، سـنە (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)؛ وەکی پێنجوێن، شـارەزوور، عـەربـەت، سـلێمانی، دووکـان، ڕێگای چەمچەماڵ بۆ کەرکووک، هەولێر، شەقڵـاوا، سـۆران، دیانـا، ڕانیـە و قـەڵـادزێ (٧٨)

بامجان ☜ باینجانە ڕەشە

بامەخوەشە ☜ بەهێف -١

بامیە ☜ بامێ

بامیە پێچ ☜ سینامەکی

باواینە ☜ بەیبوون

باوێلی ☜ گوڵە باویلکە

باوەشێنکە ☜ فرەبێ

باوەینە ☜ بەیبوون

باوی ☜ بەهێف

باویلێ ☜ گوڵە باویلکە

باهێف ☜ بەهێف

بایام ☜ بەهێف

بایجان ☜ باینجانە سوورە

بایمجۆ ☜ باینجانە ڕەشە

باینجان ☜ باینجانە سوورە

باینجانە مارانە ☜ سێوەخووگانە

باینجانە ☜ باینجانە ڕەشە

باینجانە ڕەشە: بامجان، باینجانە، بایمجۆ

فارسی: بادمجان، بادنجان، باتنگان

ئینگلیـزی: Egg plant, Garden Eggplant, Jew apple brinjal, Purple egg plant

عەرەبی: وَغد، مَغد

ناوی زانستی: *Solanum melongena* L.

بنەماڵە: Solanaceae

ڕواوگە: دەڤەری دێلوران (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

باینجانە سوورە: باینجـان، بایجـان، باجـان، بـاژان، باژاناسـوور، باجانـێ سـوور، تماتـێ، تـەماتـە، تۆماتێز، باینجانی، بالجانە، بالدرجانە

فارسی: گوجەفرنگی

ئینگلیزی: Tomato, Love apple, Common tomato

عەرەبی: قُوطَه، طَماطِم، البندوره

ناوی زانسـتی: *Lycopersicum esculentum* Mill.

بنەماڵە: Solanaceae

ڕواوگـــە: پارێزگـــای کرماشـــان (٦٥و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیـاوێ، کاسەکەران، شێلم جاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قەلاتـەڕەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مـەنگوڕایـەتـی خانێ (٧٩و)

باینجانی ☜ باینجانە سوورە

باینە پێنج ☜ بەیبوون

بایە ڤ ☜ بەهێف

بایە م زەوینی ☜ بەهێفە شامی

بایە م ☜ بەهێف

بایە مە ئازا ☜ بەهێف -٣

بایە مە تاڵە ☜ بەهێف -٢

بایە مە خۆشە ☜ بەهێف -١

بایە مە ڕەواندزی ☜ بەهێف -١٠

بایە مە زاگرۆسی ☜ بەهێف -٤

بایە مە گە ڵوازە ☜ بەهێف -٣

بایە مە کێفیلە ☜ بەهێف -١٦

بایبلکە ☜ گوڵە باویلکە

باییم ☜ بەهێف

بتە سوورە ☜ گیاخاو -١١

بخوری کوردی: براڕەزیانە، ڕازیانە بەرازە

فارسی: بخورالاکراد، رازیانە کوهی

ئینگلیزی: Common hog-fennel, Sow fennel

عەرەبی: بخورالاکراد، شمرە الخنازیر

ناوی زانستی: *Peucedanum officinale* L.

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: دەڤەری دیاربەکر (٩٤و)

براسەونچکە: سەونجە

فارسی: خارکو، شوخ، خارگونی

ئینگلیزی: Noaea

عەرەبی: عَثیر، زیرَق، شوک الحَنَش

ناوی زانستی: ***Noaea mucronata*** **(Forsk.) Aschers. et Schweinf.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

ڕواوگە: کوێستانی (گردوشان) مەهاباد، کوێستانی (گامیشالدرو، بیبیکندی و بیرک) بۆکان، خانێ وەکی کوێستانی (قلعە دم، الحاب، توبە و تورژالە) و کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ، سەردەشت وەکی کێوی (زردکە) (٢٩و)؛ بێستوون، کێوی شێخمیرزا، کەل (بیدسرخ) لە سەحنە، کوێستانی شاهۆ، کێوی (اوتە) و ماکوان لە باشووری پاوە و کێوی وەرمنجە (٦٥و)؛ ئابدانان (٧١و)؛ سەرپێڵی زەهاو، قەسری شیرین، ماکۆ، سەڵماس، کوێستانی چلچەمە، ڕێگای مەریوان بۆ سەقز، دیواندەرە (٦٣/٢٣و)؛ نێوان سەڵماس و ورمێ نزیکی خان تەختی، خۆی، مەهاباد بەرەو میاندواو، کەلی ئەسەداوا، خوسرەوی، ئیلام بۆ ساڵحاوا (٣٠و)؛ سنە (سەڵواتاوا، توارمەلا، ڕەشنەش، وترەزەوی، ئەویهەنگ، هەشەمێز، کەرجۆ، نجێ، ساڵیان، کەل ماموخ، کوێستانی سەخناخ، سەرهوویە، هوویە، زەنان، مەڵکشان، ئارەنان، کەڵەکان، شیان، تەکیە)، مەریوان (گوندەکانی سەرشیو، کوڕەمیانە، کوێستانی سڵتان ئەحمەو، میانە، چەم دەرەزەنجیر، گلیە، کوێستانی پیازە، خواشت، کوێستانی قەڵەبەرد)، سەقز و دیواندەرە (دۆڵەڕەش، ماینەدۆل، کوێستانی نەکەرۆز، خورخورە، پیرعومەران، کەوەڵە، کۆڵ، دۆزەغەرە)، کامیەران (کەڕەسی، کوچکچنار، کەوبوار، کوێستانی عەوالان)، بیجار (کوێستانی حەمزەعەرەب، قەمچوقا)، قوروە و دیولان (شیشەڕێ، کوێستانی پەنجەعەلی، حەسەیناوای کونگرە)، ڕوانسەر، جوانرۆ، پاوە (٩٤و)

جۆر و شێوەجۆرەکانی براسەونچکە لە کوردستان:

١) براسەونچکە

فارسی: خارکو

ناوی زانستی: ***N. mucronata*** **(Forsk.) Aschers. et Schweinf. subsp. *tournefortii*.**

رواوگـە: ڕۆژهـەلاتـی دیلـوران تـا گونـدی سـەنگەر نـادر و کێـوی گوتبـە (٧١و)؛ ورمـێ، مـاکۆ، خـۆی، ٢٠ کـم. ورمـێ بـۆ مـەهابـاد، کێوەکانی پشت سەری پاوە، ئاسەفی بان و کێوەکانی کانی بەرزەی قوروە (٣٠و)

براباجان ☜ تاتوولە

براپسڵ ☜ پیواز -١٣

براپوونگ ☜ براپوونگە

براپوونگـە: مووپـەرە، مافـەرە، گیامافـەڕکـە، مافەڕکە، براپوونگ

فارسی: پونەسا، مفرح

ئینگلیـزی: Nepeta, Catmint, Catnep, Ground ivy

عەرەبی: قَطرَم، حَشیشَه الهَر، حَشیشَه القط

ناوی زانستی: *Nepeta crispa* Willd.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگـــە: چیاکـــانی لای قـــوروە و کـــانی شاپەســـەنی کوێســـتانی بەوروپەرێشـــان، ســـنە (زەنان، سەڵواتاوا) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی براپوونگە:

١) براپوونگەی ئێرانی

فارسی: پونەسای ایرانی

ناوی زانستی: *N. persica* Boiss.

رواوگـە: خانـێ وەکـی کوێسـتانی مـەیـدان هێنسـتری و جـەمیلان لای هـەنگـەوێ (٢٩و)؛ تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

٢) براپوونگەی ئیلامی

فارسی: پونەسای ایلامی، پونـەسـای اشـتران کوهی

ناوی زانستی: *N. elymaitica* Bornm.

براپوونگەی پەلکورد

فارسی: پونەسای شکافته

نـاوی زانسـتی: *N. fissa* C. A. Mey. = *N. microphylla* Stapf. = *N. trautvetteri* Boiss. & Buhse. = *N. teucriifolia sensu* Boiss. = *N. carmanica* Bornm.

رواوگـە کوێسـتانی بـەیتاسـی مـەهاباد، کوێسـتانی (بـدوی) بۆکـان (٢٩و)؛ چـۆمی قەزڵەوزەن لای سەقز، سنە بەرەو دیواندەرە، حسـەیناوا، مەریوان و حسـەیناوای بیجـاڕ (٦٣/١٤و)

٣) براپوونگەی کرێندی

فارسی: پونەسای کِرندی

ناوی زانستی: *N. assadii* Jamzad.

٤) براپوونگەی پشیلەیی

فارسی: پونەسای گربەای، نعناع گربەای

ئینگلیزی: Catnip, Catmint

ناوی زانستی: *N. cataria* L.

رواوگـــە: ســـلووکی نزیـــک ورمـــێ، جەماڵـکەندی لای مـاکۆ، بەردەشـۆر، گـۆلی زریبـــار، کرماشـــان و ڕێـــزاو (٦٣/١٦و)؛ تیکاب (٤٠و)

٥) براپوونگەی کورتیلە

فارسـی: پونـەسـای کوتولـە، پونـەسـای پاکوتاه

ناوی زانستی: *N. humilis* Bunge.

رواوگە: دەڤەری سەردەشت و خۆی (٦٣/٦و)

٦) براپوونگەی شیرین

فارسی: پونەسای شیرین

ناوی زانستی: *N. saccharata* Benth.

رواوگە: دەڤەری بیجاڕ بۆ زەنگان (٦٣/١٣و)

٧) براپوونگەی مراوکەیی

فارسی: پونەسای آفتاب پرسـتی، پونـەسـای خوش‌رنگ

ناوی زانستی: *N. heliotropifolia* Lam. = *N. callichria* Haussk. & Briq.

ڕواوگـە: نـەغـەدە، مـەهابـاد، شـنۆ بـەرەو ورمـێ، سـنە، حسـەینـاوا، مـەریوان و سـەقـز (١٠/٦٣و)

٨) شەوبۆی بەنەوش

فارسی: پونەسای البرزی، پونەسای خوشەای

ناوی زانستی: *N. racemosa* Lam. = *N. elbursensis* Rech. f.

ڕواوگە: گوندی کەرجـۆ لای سنە، مەریوان (کویستانی پیازە، گلیە، بلچەسوور)، کویستانی چلچەمە، بیجار (شارەک)، کێوی پەنجەعەلی قوروە (٩٤و)

براپیژک ☜ زەفیروو - ٣

براترشکە ☜ سێپەرە ترشە

براتوورکە: گوڵە پەنجۆڵە

فارسی: علفنقرەای، پنجەبرگ، پنجە انگشت، پنجە انگشت غازی

ئینگلیزی: Cinquefoil, Five-finger, Potentil

عەرەبی: بَنطافُلن، ذوخمسە اوراق، ذوخمسە اجنجە

ناوی زانستی: ***Potentilla argentea*** **L.**

بنەماڵە: Rosaceae

ڕواوگە: دەڤەری مەریوان (١٤/٦٣و)

جۆرەکانی دیکەی براتوورکە:

١) براتوورکەی زاگرۆسی

فارسی: علفنقرەای زاگروسی

ناوی زانستی: ***P. discipulorum*** **Davis.**

٢) براتوورکەی خوڵەمێشی

فارسی: علف نقرەای خاکستری

ناوی زانستی: ***P. canescens*** **Besser.**

ڕواوگـە: ورمـێ، دەڤـەری کلیـساکەنـدی و تەرگەوەڕ (٢١/٦٣و)

٣) براتوورکە

فارسی: علف نقرەای تماشائی

ناوی زانستی: ***P. speciosa*** **Willd.** = *P. straussil* Bornm.

ڕواوگـە: کێـوی کنشـت لای کرماشـان و دەربەندی قاسملوو (٢١/٦٣و)

٤) براتوورکەی خزۆک

فارسی: علف نقرەای رونده، پنجه برگ

ئینگلیزی: Creeping cinquefoil, Cinquefoil

ناوی زانستی: ***P. reptans*** **L.**

ڕواوگە: لێرەواری (دیونـە) و کێوی دینار لە ئیلام (٧١و)

٥) براتوورکەی پەلک بڵاو

فارسی: علف نقرەای برگ فرشی، پنجه بـرگ گسترده

ئینگلیزی: Carpet cinquefoil

ناوی زانستی: ***P. supine*** **L.** = *P. cicutariaefolia* Willd.

ڕواوگە: دەڤەری مەهاباد (٢٠/٦٣و)

٦) براتوورکەی کوردی

فارسی: علفنقرەای کُردی

ناوی زانستی: ***P. kurdica*** **Boiss. & Hohen.**

ڕواوگە: ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردەواری) و باشووری کوردستان (٥٤و)

٧) براتوورکە

فارسی: علفنقرەای

ناوی زانستی: ***P. persica*** **Boiss. & Hohen.**

ڕواوگـە: پارێزگـای کوردسـتان، ئازربایجـانی ڕۆژاوا و کرماشان (٥٤و)

براخـوژە: پیـازەمارانـە، شـێلاخە، گیاشـەلاخـە، قەمچی شەلاق

فارسی: گرمینە زرد

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: عُنصُل

ناوی زانستی: *Unginea flava* **Boiss. & Hausskn.**

بنەماڵە: Amaryllidaceae

رواوگە: سنە (کویستانی ئاریز، وترەزەوی، ئەویهەنگ، خانەگای گەلین، هەشەمیز، شیان، هوویە، سەرهوویە، قازیبەکر، شانشین، نجێ، زەنان، گەلین، دەرەکوڵە، کێوی ئاویەر گەورە، ڕەشنەش، نایەر، قەڵەمان، سەڵواتاوا و گەردەنە، ساڵیان)، مەریوان (دریڵە، بنیەر، زۆنج، سڵتان ئەحمەوی جانەورە، کویستانی کوڕەمیانە، کۆساڵان)، دیواندەرە (خورخورە، دۆڵەڕەش، مایندۆڵ، کەوەڵە، کۆڵ، دۆزەغەرە)، کامیەران (کەوبوار و عەوالان، ڕێگای کامیەران بۆ ڕوانسەر)، بیجاڕ، سەردەشت، زمزیران، میراوای، شنۆ، خانێ، مەهاباد، ڕێگای کرماشان بۆ پاوە (۴۹و)

براڕەزیانە ☜ بخوری کوردی

براشنگە: زرەهەسپینگ

فارسی: ریش میش، شیر تلخک

ئینگلیزی: Sheep beard

عەرەبی: جَلَوین، سَلیس، جُوشَب

ناوی زانستی: *Urospermum picroides* **(L.) Desf.** = *Tragopogon picroides* L. = *U. asperum* (L.) DC.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: خۆی، کرماشان، بێستوون، دیلوران (۶۳/۱٤و؛ ۶۳/۲٤و)؛ کێوی بەندزەردی سەرپێل (۶۵و)؛ ئاناتوولی (وەکی بەشی باکووری کوردستان)، عێراق (وەکی بەشی کوردستانی باشوور) و سووریە (وەکی بەشی ڕۆژاوای کوردستان) (۷٤و)

براکوشە نەر: درکەدەوا، کەراوی، درێ هەرانە

فارسی: خارمقدس

ئینگلیزی: Blessed thistle, Cnicus thistle, Common thistle, Horse thistle

عەرەبی: اَلشَوکە المَبَرَکَە

ناوی زانستی: *Cnicus benedictus* **L.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: خۆی، ورمێ، باشووری سەڵماس و پاریزگای کرماشان (۶۷و)

براکیوار: کیوارە بووچکە، چقڵەکەرە، قەڵەمەشینە

فارسی: خارلتە، کنگر صحرایی، کنگر هرز، انگنار

ئینگلیزی: Cannada parrot feather, Cannada thistle, Boar thistle, Common sawwort

عەرەبی: شوکە البواسیر، شوک الحقول، قصوان، ذنب السبع

ناوی زانستی: *Cirsium arvense* **(L.) Scop.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: کویستانی چەرمەڵە لە سونقور (۶۵و)؛ ژاوەرۆ (زەنان، کەرجۆ، وێسەر، تەوریوەر، تەکیە)، کامیەران (ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، کویستانی شاهۆ)، بیجاڕ (شارەک، ڕێگای تیکاب بۆ کوڕانی و بیجاڕ)، دیواندەرە و سەقز (کۆڵ، دۆزەغەرە، زەردەوان، دۆڵەڕەش، مایندۆڵ، چلچەمە، قولقولەی میرەدێ، نەکەرۆز)، مەریوان (بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو، خواشت)، ڕێگای سنە بۆ دیولان، کویستانی پەنجەعەلی و بەوروبەریشانی قوروە، ڕوانسەر، پاوە، ڕێگای سەردەشت بۆ شنۆ (۴۹و)؛ پەریزەکانی گەنمەشامی پاریزگای کرماشان (۴۲و)

جۆرەكانی دیكەی براكیوار:

۱) براكیوار

فارسی: خارلته، كنگر صحرایی، كنگر هرز، انگنار

ناوی زانستی: ***C. arvense*** **(L.) Scop. var. *incanum*.**

رواوگە: ماكۆ و دەربەندی قاسملوو (۹/٦۳و)

۲) كیوار: كیڤار، كیفار، كیمار، كیفوار، قیڤار

فارسی: كنگر زاگروسی، خارلته سهندی

ناوی زانستی: ***C. haussknechtii*** **Boiss.** = *C. sahaendi* Boiss.

رواوگە: سنە، دیواندەرە، سەقز، بەرزاییەكانی شاهۆ، تیكاب (۱۸/٦۳و)؛ ژاوەرۆ (ئەویهەنگ، وترەزەوی، هەشەمیز) (۹۵و)؛ باشووری كوردستان (۱و)؛ مەڵبەندی زازانشین (۸و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەكشانێ، زەنگیاوێ، كاسەكەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەكۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (۷۹و)

۳) براكیواری ئێرانی

فارسی: كنگر هرز ایرانی

ناوی زانستی: ***C. arvense*** **(L.) Scop. var. *iranicum*** **(S. G. Gmelin.) Ledeb.**

رواوگە: پیرئەحمەدی نزیك ماكۆ، دەربەندی قاسملوو و ورمێ (۲۳/٦۳و)

٤) براكیواری ڕیشۆڵدار

فارسی: كنگر ریش‌دار

ناوی زانستی: ***C. strihosum*** **(M. B.) M. B. var. *strigosum*.**

رواوگە: بیجاڕ بەرەو دیواندەرە، دەڤەری نێوان بیجاڕ و زەنگان (۲۱/٦۳و)

۵) براكیوار

فارسی: كنگر یامی

ناوی زانستی: ***C. aduncum*** **Fisch. & C. A. Mey.** = *C. yamense* Turill. = *C. calvescens* Sojak. = *C. fallax* Fisch. & C. A. Mey.

رواوگە: دەڤەری سنە (۲۱/٦۳و)

٦) براكیواری باڵدار

فارسی: كنگر بالدار

ناوی زانستی: ***C. alatum*** **(S. G. Gmelin.) Bobrov.**

رواوگە: خۆی، ماكۆ و ئەحمەداوا، شەرەفخانە، ڕۆژهەلاتی سەلماس، كرماشان، كامیاران، سنە و تاقەوسان (۲۱/٦۳و)

۷) براكیوارە زۆنگی

فارسی: كنگر باتلاقی

ناوی زانستی: ***C. elodes*** **M. B.**

رواوگە: شنۆ بۆ زیوە، دەربەندی مەرگەوەڕ، بەرزاییەكانی هەورامان (۱۸/٦۳و)

۸) دڕكەهەرانە: دڕكەكەرانە، قنگەرەكەرانە

فارسی: كنگر صحرایی انبوه، كنگر صحرایی متراكم

ناوی زانستی: ***C. congestum*** **Fisch. & C. A. Mey. ex DC.**

رواوگە: ڕۆژهەلاتی دیلوڕان تا گوندی سەنگەر نادر و كێوی گوتبە (۷۱و)؛ سنە (شیان، هوویە، سەرهوویە، زەنان، هەشەمیز، كەرجۆ، ئەویهەنگ، ڕەشنەش، تەكیە، گەلێن و خانەگا، ڕێگای كەلەكان بۆ بست، ڕێگای كەڕەسی بۆ هەشەمیز)، هەورامان (كەل تەتە و ژالانە، شانشین، دەروەن دزلی، هەورامان تەخت)، گوندەكانی سەرشیو، ڕێگای بانە بۆ سەقز و سەردەشت، قوروە (كێوی پەنجەعەلی، رامول)، پاوە، جوانڕۆ، ڕوانسەر

(٩٤و)

٩) براکیواری برژانگدار

فارسی: کنگر مژەدار

ناوی زانستی: *C. ciliatum* (Murry.) Moench. subsp. *ciliatum*.

رواوگە: تاقەوسان، کرماشان، سنە و کامیاران (٢١/٦٣و)

١٠) براکیواری تووچالی

فارسی: کنگر توچالی، کنگر رطوبت پسند

ناوی زانستی: *C. hygrophilum* Boiss.

رواوگە: سنە (رەشنەش، کەرجو، هەشەمێز، شیان)، مەریوان (بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، پاوە (٩٤و)

براگەزنەک ☜ گەزنە کیفیلە

براڵۆێ ☜ ئالووباڵووک -٢

براڵوو ☜ ئالووباڵووک -٢

براڵووک ☜ ئالووباڵووک -٢

براڵووکە باخی ☜ ئالووباڵووک

براڵووی ☜ ئالووباڵووک -٢

براڵیک ☜ ئالووباڵووک -٢

برامۆرتکە

فارسی: مورد کاذب، سُدابی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: شجرە الریح، ریحە، ضراطە

ناوی زانستی: *Haplophyllum perforatum* (M. B.) Kar. & Kir. = *H. acutifolia* DC. = *Ruta perforate* M. B.

بنەماڵە: Rutaceae

رواوگە: سنە، کامیەران، ورمێ، کرماشان و قەسری شیرین (٧/٦٣و)

جۆرەکانی دیکەی برامۆرتکە:

١) برامۆرتکەی ناوچۆمانی

فارسی: سدابی بین‌النهرینی، سدابی مزوپوتامیا

ناوی زانستی: *H. buxbaumii* (Poir.) G. Don. subsp. *mesopotamicum* (Boiss.) C. C. Townsend. = *H. mesopotamicum* Boiss. = *H. pycnanthum* Boiss. & Hausskn.= *Ruta buxbaumii* Poir.

رواوگە: ورمێ، کرماشان و سنە (١١/٦٣و)

٢) برامۆرتکەی باشووری

فارسی: سدابی جنوبی، سدابی زگیل‌دار

ناوی زانستی: *H. tuberculatum* (Forssk.) Juss. = *H. dichotomum*(DC.) G. Don. = *H. kotschui* (Spach.) Pau. = *H. filifolium* Spach. = *H. eremophilum* Boiss. & Hausskn. = *H. propinquum* Spach. = *H. stocksianum* Boiss. = *H. trichostylum* Bge. ex Boiss. = *H. haussknechtii* Boiss. = *Ruta tuberculata* Forssk.

رواوگە: کوێستانی (سیاەکوە) لە دیلوران، سنووری بەدرە لەتەک مەنەلی و بەدرە، ئابدانان، کێوی (مرز)، ناوچەی کاسە ماست و کێوی (شلت)، ڕێگای مێهران بۆ دیلوران، گوندی هاویان و (کاورتوەتاق) لە کوێستانی (انااران) (٧١و)؛ قەسری شیرین (١٠/٦٣و)

برامێکووکە: زرەمێکووک، ورەبەلەک، بەلەکە تاڵە

فارسی: تلخبیان

ئینگلیزی: Pagoda tree

عەرەبی: سوفورا، سوفارعە

ناوی زانستی: *Sophora alopecuroides* L. = *Goebelia alopecuroides* (L.) Bunge ex Boiss.

بنەماڵە: Popilionaceae

رواوگە: سنە، مایەشت و کرماشان (٧٠و)

برامەرەزە: مەرەزەولە، مەرەسەولە، دژگال

فارسی: سوروف، راخ پاتی، برنج ارزنی

ئینگلیزی: Panic grass, Cockspur, Barnyarad grass, Chicken panic grass

عەرەبی: دهنان، ابورکبه

ناوی زانستی: *Echinochloa crus-galli* (L.) P. Beauv.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٦٧و)؛ پەریزەکانی گەنمەشامی پارێزگای ئیلام (٢٥و)

براوکە: گیابنێشت، گیاچەقە

فارسی: قندرون، کاسنی صمغی

ئینگلیزی: Rush skeleton weed, Gum succor, Naked weed

عەرەبی: جعضیض، یعضیض، مروریه

ناوی زانستی: *Chondrilla juncea* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: بەردەسوو، تاقەوسان، کرماشان (٩/٦٣و)؛ سنە (ئارەنان، سوورەزە، نەوەرە، ئاربز، رەشنەش، رێگای سنە بۆ دیولان، تەکیە، شیان، هەشەمیز)، رێگای سەقز بۆ مەریوان و گوندەکانی سەرشیو، رێگای بیجار بۆ دیواندەرە، سەقز، کامیەران (تا، هەنیمن)، روانسەر، پاوە، جوانرۆ، بانە (٤٩و)؛ شنۆ (٣٩/١و)؛ ورمێ، سەردەشت و خۆی (٥١و)

برایمە بۆگەنە ☜ هەربەنگ

برنج: برینج، برنج، مەرەزە، گرینج، فرینج، ڤیرینج، ئورڤیج، ڤریهی

فارسی: برنج

ئینگلیزی: Rice, Rice plant

عەرەبی: أرز، أرُز، أرّز

ناوی زانستی: *Oryza sativa* L.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ ئەیوان، موورمووری، شیروان، ئیلام، ئابدانان، قەسری شیرین، ناوچەی لاجانی خانێ، مەریوان (خاو، میراوا) (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

برنجۆنە ☜ پلاوسەدری

برنچ ☜ برینج

برینچ ☜ برینج

برینجداسە ☜ گیاخاو -٥

بزگیلە: تەماتە جنانە، گزگیلە

فارسی: عروسک پشت پرده، کاکنج

ئینگلیزی: Strawberry ground cherry, Chinese lantern plant, Alekengi, Winter cherry

عەرەبی: حَبّ اللهو، جَوز المزج، کاکنج، کزرالقدس

ناوی زانستی: *Physalis alkekengi* L.

بنەماڵە: Solanaceae

رواوگە: کامیەران (تا، هەنیمن) (٤٩و)؛ پەریزەکانی گەنمەشامی کرماشان (٢٥و)؛ دەڤەری لەکنشینی کوودەشت (٣٩/١و)

بزنە ریش ☜ چنوور -١

بزنە ریشە ☜ چنوور -١

بزنە ریشە ☜ زرەبیژان

بزوو ☜ بی

بزی ☜ بناوج -٢

بستە ☜ پستە

بسۆک ☜ گولەئاسۆ

بعیف ☜ بەهیف

بفز ☜ بناوج -٢

بکێڵومەکێڵ ☜ گولە ئاوەنیا

بکێلیەی پاییز ☜ گولە ئاوەنیا

بلت ☜ گویژ

بلچ ☜ گویژ

بلچ ☜ گویژ

بلچه زەردە ☜ گویژ -١

بلچه کۆلێ ☜ گویژ -٦

بلچی ☜ گویژ

بلوول ☜ مژیوەرد -١

بله ت ☜ گویژ

بله تی ☜ گویژ

بلاٌنک ☜ ئالووبالووک -٢

بلاٌنووک ☜ ئالووبالووک -٢

بلاٌنووک دە یمی ☜ ئالووبالووک -٢

بلاٌنووک کێفی ☜ ئالووبالووک -٢

بلاٌنووکه کیفیله ☜ ئالووبالووک -٢

بلاٌلوێ ☜ ئالووبالووک -٢

بناو ☜ بناوچ

بنـاوچ: بـەنـاف، بـەنـاوچ، بنـاو، بنـاوەچ، بنـاوی، بەناف، وناو، وناوچ، دار بناوچ

فارسی: زبان گنجشک، وَن، بَنو

ئینگلیزی: Round-leaf ash, Angelica tree

عـەرەبی: لِسـانَ العَصـافیر، لِسـانَ العَصـفُور، الدردار العادی

نـاوی زانسـتی: ***Fraxinus rotundifolia*** **Miller. subsp.** ***rotundifolia*** = *F. parvifolia* Lam. = *F. oxyphylla* M. B. = *F. syriaca* Boiss. = *F. oxycarpa* Willd.

بنەماڵە: Oleaceae

رواوگە: سەردەشت (کێوەکانی بولـفەت لای بێوران و کێلێ، (سید)، کوێستانی بەردەسوور و گورەشێر لای گوندی ئالیەمەران و دۆڵەتوو، کوێستانی تەرخـان و لـەقلـەق)، خانێ وەکـی کێـوی (کالـەبردیـال) (٢٩و؛ سنه (گـەلێن و خانەگا، تالەسوار، رەشنەش)، مەریوان (چەم دەرەزەنجیر، ژیوار، گوندەکانی سەرشیو، گلیە، وەیسـیان، سـلێن، هـەورامـان تـەخـت، بلـبەر، خواشت، گواز، دوورو)، خورخورە لای سەقز، کامیـەران (پالـنگان، تـەنگیـوەر)، روانســەر، کرماشـان (٦٣/٨و؛ ٩٤و)؛ خـۆی، دەربـەنـدی قـاسملوو، پـسـانی ورمـێ، سـیلوانا، قوتـوور، بەردەسووی سیلوانا و گوندی حەمرانی لای خانێ (٨٥و)

جۆرەکانی دیکەی بناوچ:

١) بناوچ

فارسی: زبان گنجشک، ون

ئینگلیزی: European ash, Wood-broney

نـاوی زانسـتی: ***F. excelsior*** **L. subsp.** ***coriariifolia*** **(Scheele.) E. Murray.** = *F. coriariifolia* Scheele.

رواوگـە: سـەردەشـت وەکـی کوێسـتانی قووچقەلان لای دۆڵەنێ، ئەڵوەتان، میراوێ، قـەنـدیلی بـەشـی پـیران، بادینـاوێ (٢٩و)؛ مەهاباد، راژان، قوتوور و خانێ (٨٥و)؛ خـۆی، ورمێ، شنۆ و نەغەدە (٧٤و)

٢) بووز: گەزم، بقز، دار توفانە، دار مێشوولە، بەوز، بزی

فارسی: زبان گنجشک گُل

ئینگلیـزی: Flowering ash, Manna ash, Round-leaved ash

ناوی زانستی: ***F. ornus*** **L.**

رواوگـە: بـەشـی باشـووری (٦و؛ ١٦و)؛ و رۆژهـەڵـاتی کوردسـتان (٩٤و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیـاوێ، شـێلم جـاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قەلاتـەرەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مـەنگورایـەتـی خانێ (٧٩و)

بناوەتۆم: هەویدار، ویسار، گەلا بناوەتۆم، بەناوەتۆم، گەلاهەوارە، هەوادار، ولگەڕنە، جلگرە، کزنیکەسەرە، ڕێویگرە

فارسی: باباآدم، باردان

ئینگلیزی: Burdock, Clot-bur

عەرەبی: فیلجوش، لوف کبیر، ارقیطون

ناوی زانستی: *Arctium lappa* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: سنە (ویسەر، هوویە، سەرهوویە، گەلێن)، مەریوان (سوورکەوڵ، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، بیجاڕ و دیواندەرە (حەڵوایی، ئالبولاغ چەتاق، قزلجە، قزلبلاغ، ڕێگای بست بۆ کەلەکان، دەرەویان فارس، تەخت، کوڵ، دۆزەغەرە)، خورخورەی سەقز، کامیەران (کەوبوار و عەوالان)، بۆکان، مەهاباد (عیساکەند، سەهۆلان)، میراوێ سەردەشت، تەوێڵە، بیارە (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی بناوەتۆم:

١) بناوەتۆمی خۆیی

فارسی: باباآدم خوئی

ناوی زانستی: *A. palladindd* (Macrow.) Grossh.

بناوەچ ☜ بناوچ

بناوی ☜ بناوچ

بنجیلەکەشیە ☜ شیرڕێژ

بنچکە تەقلە ☜ مێشەگرە -١

بندەقێ ☜ فەندەق

بنەسۆریە ☜ پیواز -٢٧

بنەفش ☜ وەنەوشە

بنەوشە ☜ وەنەوشە

بنەوەشیلە ☜ پستە -٢

بۆخۆشکە ☜ جاترە کێویلە -٤

بۆخەڵە ☜ درووە شینکە

بۆر ☜ هەڵز

بۆریژانگ ☜ بۆژانە

بۆژان ☜ بۆژانە

بۆژانگ ☜ بۆژانە

بۆژانگە ☜ بۆژانە

بۆژانە چەرموو ☜ بۆژانە -٣

بۆژانە چەرمە ☜ بۆژانە -٤

بۆژانە کێفی ☜ بۆژانە -٣

بۆژانە: بێژان، بۆژان، بۆریژانگ، بێژانە، بیژان، بۆیژان، بێژەن، بیویژان، بووژان، بیژانە، بووژانە، نۆویژان، بیڤژان، ئەنیژ، ژابیژ، بوومارنە، بوومااران، بوومااروو، بۆمااران، بۆمارانە، بوویمارانە، بۆمایران، گوڵە مارانێ، گوڵە هەسێل، هەزارگەڵا، زەردە شابەنگ، بێژانگ، بۆژانگە، بۆژانگ، شابەنگ

فارسی: بومادران، بوماران

ئینگلیزی: Milifoil, Yarrow, Yarrows

عەرەبی: حَبَقُ الرَّاعی، اخیلیا

ناوی زانستی: *Achillea millefolium* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ ورمێ (٦٧و)؛ سنە (باقلاوای حەسیناوا، کەرجۆ، باوەرێز، سارووقامیش، وترەزەوی، تەیتوور، کێلانە، ڕەشنەش، دانەی کەمانگەر، ئارەنان، نەوەرە، توارمەلا، قەلای حەسەناوا)، مەریوان (گوندەکانی سەرشیو، مازیبن، نیاوا، بەرقروو، گلیە، کوێستانی پیازە، میانە، کۆسالان، بلچەسوور، دیوەزناو، دەگاگا، کێوی

ئاشـقانی لای سـپیران، سلـتان ئـەحمـەو)، کامیـاران (پالـنگان، عـەوالان، کـەوبوار، کوێستانی شـاهۆ، ڕێگـای کامیـەران بـۆ ڕوانسـەر)، دیوانـدەرە و سـەقـز (خوڕخـوڕە، بسـت، دۆڵـەڕەش، زەردەوان، مانگـاهوول، ماینـدۆڵ، دۆڵـەڕەش، گونـدەکـانی سـەرشـیو، کوێستانی نەکەڕۆز، کێلەشین)، بانە (کـەلیخـان، کێـوی ئاربـەبـا)، پـاوە، بیجـاڕ، دیوانـدەرە، سەردەشـت، شـنۆ، بۆکـان، مـەهاباد، دێلـوڕان، هـەولێـر، مووسـڵ، کـەرکووک (٩٤و)؛ تیکـاب (٠٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٨و)

جۆرەکانی دیکەی بۆژانە:

١) بۆژانەی کرماشانی

فارسی: بومادران کرمانشاهی، بومادران حلبی

ناوی زانستی: ***A. aleppica*** **DC. subsp.** ***aleooica***

٢) گوڵ هەنگ: هەلالە هەنگان، هەلالە هەنگ

فارسی: بومادران زاگرسی، بومادران خزری

ئینگلیزی: Caspian milhfoil

ناوی زانستی: ***A. filipendula*** **Lam.** = *A. hausskneehtii* Boiss.

ڕواوگە: کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ ورمێ، دەربەندی قاسملوو، دەڤەری نێوان شنۆ و زیوە، تەرگەوەر، سەردەشت، مەهاباد، بانە، کـەلـی قووشـچی (٦٣/١٥و)؛ ژاوەرۆ (ئەویهەنگ، گەلێن، خانەگـای گـەلێن)، سـەقز (خوڕخوڕە، گوندەکـانی سـەرشـیو، چـلچـەمـە، قولقولـەی مـیرەدێ، پیرعومـەران)، مـەریـوان (خواشت، سوورکەوڵ، بلچەسوور) (٩٤و)

٣) بۆژانـە کێفـی: بۆگلـە، گـوڵ تـۆپ، بۆگلـە، بۆگلەوکەشی

فارسی: بومادران هزاربرگ

ئینگلیزی: Common yarrow, Nose-bleed, Bloodwort, Cammock, Sneezewort

ناوی زانستی: ***A. millefolium*** **L. subsp.** ***millefolium***

ڕواوگە: تەپۆڵکەکانی لای کێوی سیر و شێخ تـەپـەی ورمـێ (٦٣/٨و)؛ بیجـاڕ (ئالبالـغی چـەتاق، قزلـجە، چـالاو، شـارەک، قزلـبلاغ و تـەخت)، دیوانـدەرە (ماینـدۆڵ و زەردەوان)؛ ژیوار و هەورامانی تەخت) (٩٤و)

٤) بۆژانە چەرمە: بۆژانە چەرمووە

فارسی: بومادران تماشایی، بومادران شریف

ناوی زانستی: ***A. nobilis*** **L.**

ڕواوگـە: کـەلـی قووشـچی، کارنـاروی نزیـک سەلماس، ورمێ و کێوی (امرالـه) لە سونقور (٦٣/١٩و)

٥) بۆژانە بیاوانی

فارسی: بومادران بیابانی

ناوی زانستی: ***A. tenuifolia*** **Lam.**

ڕواوگە: مـاکۆ، خـۆی، سەلـماس، ورمێ، شـنۆ بـەرەو نەغـەدە، نێـوان بیجـاڕ و زەنگـان، سـنە، دیوانـدەرە، بۆکـان، مـەهابـاد، کرماشـان، بانـە (٦٣/١٥و)؛ زمزیـران، سەردەشـت، سـەقـز (کوێسـتانی نەکـەڕۆز، خوڕخـوڕە، کێلەشـین، گوندەکانی سەرشیو، بست، چلچەمە، ڕێگـای سـەقـز بـۆ مـەریـوان، پیرعومـەران)، مـەریـوان (گوندەکانی سەرشیو، بلچەسوور، ماسیەر، کەل ژالانە و تەتە)، ژاوەرۆ (تەکیە، هەشەمێز، شیان، زەنان، مەلکشان) (٩٤و)

٦) بۆژانە کوێستانی

فارسی: بومادران کوهستانی، چوپان کبریتی

ئینگلیـزی: Lavender cotton, Santalin yarrow
ناوی زانستی: A. vermicularis C. Koch.
رواوگـە: مـەهابـاد (کویسـتانی سـویناس و مامسوار)، خانێ (کویستانی مەیدان هێستری هـەنگـەوێ) (٢٩و)؛ ناوچـەی باینگـان، کێـوی شێخ میرزا، کێوی (هجر) لای سەحنە (٦٥و)؛ ورمـێ، دەربـەنـدی قـاسملوو، دەڤـەری نێـوان مەهاباد و سەردەشت (وەکی خەلیفان، کانیەڕەش، کاولان، کەلەکاوێ، ڕەبەت، زمزیران و چەمی کەلوێ)، سـەلـماس، سنە، مـەریوان، خـۆی (٦٣/١١و)؛ سـنە (گـەلێن، خانـەگـای گـەلـێن، وتـرەزەوی، هوویـە، سـەرهوویـە، ئـەویهـەنـگ، تـەکیـە، هەشـەمێز، ئـاریژ، تێژتێژ، سەلـواتاوا، ئاویـەر)، کامیەران (کۆلەسارە، تەنگیسەر، سەربناو، تـا، هـەنـیمن)، شیشـەڕێـی دیگـولان، مـەریـوان (باقلاوای شێخ حسـەین، بنیـەر، دڕێلـە، زۆنج، پیرخێـران، بلچـەسـوور، ڕێگـای مـەریـوان بـۆ سەقز، سلتان ئـەحمـەو، کـەل تـەتـە، شانشین)، گونـدەکـانی سـەرشـیو، قولقولـەی مـیرەدێ و خورخـورە سـەقـز، روانسـەر و پـاوە (٤٩و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کویستانی جەیران) (٢٧و)

٧) بۆژانە کرمانی

فارسی: بومادران کرمانی
ئینگلیـزی: Lavender cotton, Santalin yarrow
ناوی زانستی: A. wilhelmsii C. Koch. = A. kermanica Gand. = A. santolina...
رواوگـە: کێـوی بـەنـدزەرد لـە سـەرێل زەهـاو، پاوە، ئیسـلاماوا، (کـوە سـفید) و (بیـد سـرخ) لای سـەحنە (٦٥و)؛ پیرئەحمـەد لای مـاکۆ، خۆی، دەڤەری زەریای ورمێ، نەغـەدە، شنۆ، شـاهیندژ، سـنە، سـەقـز، بانـە، کرماشـان و بێسـتوون (٦٣/٢٥و)

٨) بۆژانەی بەختیاری

فارسـی: بومـادران سـبزکوهی، بومـادران بختیاری
ناوی زانستی: A. kellalensis Boiss. & Hausskn. = A. haussknechtii Boiss. = A. micrantha Willd.
رواوگـە: کرێنـد، ڕێژاو، خوسـرەوی، ورمـێ و کەلی قووشچی (٦٣/٨و)

٩) بۆژانە ڕەشە: بێژانە سیاوە

فارسی: بومادران سیاه
ناوی زانستی: A. santolina L.
رواوگـە: سـەلـماس و سنە (٧٠و)؛ سـەرشـیو، باخان و چنارە هەورامان، گاڕان، (٣١و)

بۆژانە چەرمووە ☜ بۆژانە -٤
بۆژانە خوەشە ☜ گورالە چەرمە
بۆژانە ڕەشە ☜ بۆژانە -٩
بۆژانە عەتری ☜ گورالە چەرمە
بۆژانە گوڵ زەرد ☜ چلچاوکە
بۆگڵە ☜ بۆژانە -٣
بۆگلە ☜ بۆژانە -٣
بۆگلەوکەشی ☜ بۆژانە -٣
بۆماران ☜ بۆژانە
بۆمارانە ☜ بۆژانە
بۆمایران ☜ بۆژانە
بۆمترەکە ☜ گوڵەک
بۆندۆ ☜ سیاولە
بۆوموشی ☜ گوڵەپووران -٢٤
بۆیژان ☜ بۆژانە
بۆین ☜ پوونگە -٢
بووز ☜ بناوچ -٢
بووژان ☜ بۆژانە
بووژانە ☜ بۆژانە

بووماران ☜ بۆژانە

بوومارنە ☜ بۆژانە

بووماروو ☜ بۆژانە

بوومە ترکە ☜ گوڵەک

بوویمارانە ☜ بۆژانە

بووینە ☜ بەیبوون

بەرنافتاو ☜ گوڵە بەرۆژە

بەراڵووک ☜ ئاڵووباڵووک -٢

بەرێ ☜ مژیوەرد -١

بەرخیلە ☜ ئەسپۆن -٦

بەرددانکە ☜ گێزەرە جافی

بەردەمووکانە ☜ دەمووکانە

بەردەمووکە ☜ دەمووکانە

بەردەمووکە ☜ دەمووکانە

بەرزەڵنگ ☜ گیاخاو -٦

بەرزەڵینگە ☜ گیاخاو -٦

بەرزەک ☜ کەتان

بەرزەلنگ ☜ گیاخاو -٦

بەرگەمێ ☜ کووزەڵە

بەروو ☜ بەڕوو

بەرەسماق ☜ ترشۆکە

بەری ☜ بەڕوو

بەریەمێ ☜ کووزەڵە

بەڕوار ☜ بەڕوو

بەڕوو: دار بەڕوو، بەلی، بەڕی، بەری، نەرە، بەڕوار، نەڕە، بەلووت، سەق، بەروو، بەڕوی، شەکی، دار شەکی، دار دەمەل

فارسی: بلوط، بلوت، پالوت، درخت بلوط

ئینگلیزی: Oak tree, Oak, Woak

عەرەبی: شجرالبلوط، ثمرالفواد، سنديان، بلوط

ناوی زانستی: ***Quercus spp.***

بنەماڵە: Fagaceae

رواوگە: پارێزگاکانی کوردستان، کرماشان و ئیلام، باشووری کوردستان (٩ﻫو)؛ وەکی پێنجوێن، سلێمانی، بەنداوی دووکان، رانیە، قەڵادزێ، حاجی عومەران، شەقڵاوا، سۆران و دیانا (٧٨)

جۆرەکانی دیکەی بەڕوو:

١) بەڕوودار: دار بەڕوو، بەڕوار، بەڕوو

فارسی: برودار، بلوط زاگروسی

ئینگلیزی: Oak manna tree

ناوی زانستی: ***Q. brantii*** **Lindl.**

رواوگە: سەردەشت وەکی کوێستانی تەرخان، قووچقەلان لای دۆڵەنێ، ئەڵوەتان، میراوێ و قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ (٢٩و)؛ سەرپێڵ زەهاو (کێوی بەندزەرد، کێوی (شفیلە)، کێوی کانیمیل و باکووری قەسری شیرین، بەرزاییەکانی (سیاە ونە) کرێند و باکووری سەحنە، باینگان، باشووری پاوە، ئیسلاماوای رۆژاوا، تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانرۆ (٦٥و)؛ کێوی گالە حاجی لە نێوان کرماشان و سنە (٦٣/٢٠و)؛ رێژاو، نەوسوو، قووری قەڵای جوانرۆ، کرێند، گێلانی رۆژاوا، کەل قەڵاجیی ئیلام (٩ﻫو)؛ ورمێ (٧ﻫو)؛ باکووری کوردستان (٦٢و)

٢) بەڕووی کوردستان

فارسی: بلوط ایرانی کردستانی، بلوط کردستانی

ئینگلیزی: Kurdestanica Oak

ناوی زانستی: ***Q. brantii*** **Lindl. subsp.** ***belangeri*** **(DC.) Zohary.**

رواوگە: سنە (دەروێشان، دانیکەش، رەشنەش، نگڵ، گەلێن، گواز)، مەریوان (ژیوار، دوورۆ، هەورامان تەخت، سەولاوا، چەم دەرەزەنجیر، دزلی، کوچکچنار، بەرقڕوو، گوندەکانی

سەرشیو، کەماڵە، دریێلە، بنیەر، زۆنج و خانەگا، گلیە، باقلاوای شێخ حسەین، پیرخیران)، کامیەران (سەرچی، تەنگیسەر، کۆلەسارە، سەربناو)، ڕوانسەر، سەردەشت، میراوێ، سەبەتلووی بانە، جوانڕۆ، پاوە (٤٩و)

٣) بەڕووی ئێرانی

فارسی: بلوط ایرانی

ئینگلیزی: Persica Oak manna tree

ناوی زانستی: *Q. brantii* Lindl. subsp. *persica* (Jaub. & Spach.) Zohary.

ڕواوگە: سەردەشت وەکی کێوەکانی بولفەت، بێوران و کێلێ، (سید) و لەقلەق (٢٩و)؛ دێلوڕان (٧١و)؛ جەنگەڵەکانی کوردستان و کرماشان (٦٧و)؛ بویلاپووشی خۆی، مەرگەوەڕ (٥٨و)؛ بانە (شوێ، میراوا، هەژدەدوڵان، تەرخاناوا، سەبەتلوو، چیچوران) (٦١و)

٤) ویۆل: ویول، وەیول، وهۆل، ویهۆل، ویولە، ویولە، ویوول

فارسی: بلوط لبنانی

ئینگلیزی: Lebanon oak

ناوی زانستی: *Q. libani* Oliv. = *Q. carduchorum* C. Koch.

ڕواوگە: کوێستانی سوێناسی مەهاباد، کێوی گردەشینانی هەنگەوێ لای خانێ (٢٩و)؛ مەریوان، باخی خانی سنە، بانە، باشووری کوردستان (٢٤/٦٣و)؛ وەکی حاجی عومەران، وەجاجی کاخدری و ئاکۆ (دەڤەری پشدەر، دووگۆمانە و ئیندزە) (٢٠و)؛ هەورامان، پاوە (٦٧و)؛ مەریوان (دەربەند دزلی، نێ، کێوی میراجێ) (٤٩و)؛ تەرگەوەڕ، سەردەشت (تەرخان، گەوەلان، زمزیران، میراوێ و سنووری قەلادزێ)، بانە (وەکی بروێشکانی، نەنور، ئارمەردە، سوورەکی، بلەکێ، سەیرانبەند، کانیسێف، کەلیخان و ناوە) چۆمان، پێنجوێن و ڕانیە، مەریوان (باخان، چنارە، گومارەلەنگ، دەڤەری زریبار، سیاناو)، ڕۆژاوا و باکووری (هەکاری، چوقورچا و شەمدینلی) کوردستا، ئامێد، کانیەڕەش، حەسەنبەگ، سەرسەنگ، باکووری دەربەند، مرۆ، حاجی عومەران و پێنجوێن (٦٢و)

٥) ویۆل

فارسی: بلوط لبنانی

ناوی زانستی: *Q. libani* Oliv. var. *magnosquamata* Ghaheman. & Iranshahr.

ڕواوگە: سەردەشت وەکی کوێستانی بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆلەتوو بەرەو سنووری قەلادزێ (٢٩و)؛ مەریوان، بانە بەرەو تەنوور (٢٤/٦٣و)

٦) بەڕوو

فارسی: بلوط دمدار، بلوط پایکدار

ناوی زانستی: *Q. longipes* Steven.

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٢٠/٦٣و)؛ بانە و مەریوان (٧٤و)

٧) مازوو: دارمازوو، دارمازوول، دارمازی، مازووار، مازیدار، مازوودار، دارمازگ، مازێر، دارکلکاف، داردەقلووک

فارسی: بلوط حلبی، بلوط مازو، مازوج، دارمازو

ئینگلیزی: Aleppo oak, Gall oak, Dyer oak, Oriental gall oak

عەرەبی: عفص، مازوج، بلوط عفصی

ناوی زانستی: *Q. infectoria* Oliv. Subsp. *boissieri* (Reut.) O. Schwarz.

ڕواوگە: سەردەشت وەکی کوێستانی تەرخان،

بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو و کێوی (سید و زردکە) (٢٩و)؛ کێوی بەندزەرد لە سەرپێڵ زەهاو، (سیاوەنە) کرێند و باکووری سەحنە (٦٥و)؛ باخ خانی سنە، مەهاباد، کرماشان، کوێستانی شاهۆ، میراوێ (٦٣/٢٠و)؛ ناوچەکانی زازانشین (وەکی سندووس، دیرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)؛ مەریوان (گۆڕستانی ئەسحاب لە کێوی میراجێ، دەروەن دزڵی، گوندەکانی سەرشیو، هەورامان تەخت) (٩٤و)؛ باشوور (١٦و؛ ١٠و)؛ و باکووری کوردستان (٦٢و)؛ بانە (سوورەکێو، وشترمل، گەنمان، ناوە، ئەسراوا، قولیئاوا) (٦١و)؛ ورمێ (٧٤و)

٨) بەڕووی ئینگلیسی

فارسی: بلوط انگلیسی

ئینگلیزی: English oak, British oak, oak, Pedunculate oak, Common Durmast oak

ناوی زانستی: *Q. robur* L. = Q. *sessiliflora* Salisb.

ڕواوگە: خۆی (٦٣/٢٠و؛ ٨٥و)؛ ورمێ (٦٧و)

بەڕوودار ☜ بەڕوو -١

بەڕوەخاسە: شەمبەلوو، شابەڕوو

فارسی: شاه بلوط

ئینگلیزی: European chestnut, Spanish chestnut, Sweet chestnut

عەرەبی: بَلوطُ المَلک، قسطل، قسطنه هندی، شَجَرَه قَسطل، الکستناء

ناوی زانستی: ***Castanea sativa* Mill.**

بنەماڵە: Fagaceae

ڕواوگە: دیاربەکر، سعرت و خیزان (٤و)

بەڕوی ☜ بەڕوو

بەڕەزا: گیالاوە، بەرێزە، بارێزە، بەرێزا، بەڕێزای شاخان، خەزەرۆک

فارسی: رازیانە کوهی صخرەروی، رازیانە خوک

ئینگلیزی: Bear wort, Sulphur-wort, Hog-fennel

عەرەبی: رازیانج بری

ناوی زانستی: ***Peucedanum aucheri*** **Boiss.** = *Zeravschanica aucheri* (Boiss.) M. Pimen.

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: کۆیە (٢٠و)؛ سنە (ئەویهەنگ، کۆرکۆرە، کوێستانی سەختاخ، ویسەر، زەنان، سەڵواتاوا، دەرویشان، هەشەمێز، ڕەشنەش)، مەریوان (کوێستانی کورەمیانە، هەورامان تەخت، کوێستانی گاران، باخان، بەردیسپی، گلیە، کۆسالان، بۆریەر، کەماڵە، ژیوار، دزڵی)، سەقز و دیواندەرە (کێوی نەکەرۆز، سەیفاوا، چلچەمە، مایندۆڵ، دۆڵەڕەش، کەکەوسان، دەرەویان خواری، پیرعومەران)، کامیەران (سەرچی، تا، هەنیمن، کوێستانی شاهۆ، پالنگان، لون، ویزیەر) (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (دۆڵەڕەش، مێشەدێ، سەیداوێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ، ڕەواندوز و گەلی عەلیبەگ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی بەڕەزا:

١) **ئەیالە کەرەسێ**: کەرەوزی کۆسالان

فارسی: رازیانە کوهی غشایی

ناوی زانستی: ***P. membranaceum* Boiss.** = *Zeravschanica membranaceum* (Boiss.) M. Pimen.

رواوگە: هەورامان (کۆسالان، ژیوار، نێوان دووڕۆ وسەولاوا) (٩٤و)

٢) **بەڕەزای تاقەوسان**

فارسی: رازیانە کوهی تاق‌بستانی

ناوی زانستی: ***P. oligactis*** **Rech. F. & H. Riedl.** = *Joherniopsis oligactis* (Rech. F. & H. Riedl.) M. Pimen.

بەڕەژە ☜ کەما -٢

بەڕەژەکەما ☜ کەما -٢

بەڕێ ☜ بەڕوو

بەڕێزا ☜ بەڕەزا

بەڕێزای شاخان ☜ بەڕەزا

بەڕێزە ☜ بەڕەزا

بەزەرەک ☜ کەتان

بەئاڵووک ☜ ئالووبالووک -٢

بەعیف ☜ بەهێف

بەقڵ ☜ چەوەندەر -٥

بەلازیر ☜ گوڵەزیوا -١١

بەلالیک ☜ ئالووبالووک -٢

بەلبەلە شوانانە ☜ مەندێ -١

بەلبەلە شوانە ☜ مەندێ -١

بەلبەنی ☜ شوێتە

بەلیک ☜ مێکووک

بەلووت ☜ بەڕوو

بەلەچ ☜ گوێز

بەلەشوانە ☜ مەندێ -١

بەلەک ☜ مێکووک

بەلەکە تاڵە ☜ برامێکووکە

بەلەکە شیرینە ☜ مێکووک

بەلی ☜ بەڕوو

بەنۆش ☜ وەنەوشە

بەنۆشە ☜ وەنەوشە

بەنۆشەک: هەنگەوەر

فارسی: فرنجمشک، وارنگ‌بو

ئینگلیزی: Balm, Balum-balm, Common balm

عەرەبی: حَشیشَە النَحل، ملیس

ناوی زانستی: ***Melissa officinalis*** **L.** = *Calaminta officinalis* Monech.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: کرماشان، شالان و ڕیژاو (٦٣/٩و؛ ٦٧و)

بەنا ☜ مەندێ

بەناڕۆمی ☜ گزنیزە

بەناشوانە ☜ مەندێ -١

بەناڤ ☜ بناوچ

بەناف ☜ بناوچ

بەناوچ ☜ بناوچ

بەناوشە ☜ وەنەوشە

بەناوەتۆم ☜ بناوەتۆم

بەنێ ☜ مەندێ

بەندک ☜ مەندێ

بەنگ: شادان، شاگانە، گوڵەلیوە، شەدانە

فارسی: شاهدانە، حشیش

ئینگلیزی: Hemp, Congo tobacco, Diamba plant, Gallow grass

عەرەبی: شاهدانَج، تیل، قِنِب

ناوی زانستی: ***Cannabis sativa*** **L.**

بنەماڵە: Cannabaceae

رواوگە: بیجاڕ (٩٤و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەغەری کوردەواری) (٦٧و)

بەنگ ☜ هەربەنگ

بەنگەکێوی: زڕەشادان

فارسی: شاهدانە وش، شبە شاهدانە

ئینگلیزی: Bastard hemp, Cretan hemp plant

عەرەبی: جُبَّل الهِندی
ناوی زانستی: *Datisca cannabina* L.
بنەماڵە: Datiscaceae
رواوگە: بەرزاییەکانی زاگرۆس (وەکی ناوچەی کوردەواری) (٧٤و)؛ کامیەران (تا، هەنیمن، سەرچی) (٩٤و)

بەنگی کوردی ☜ هەربەنگ

بهنوونی ☜ لاولاۆک

بەنەوشە ☜ وەنەوشە

بەنەوشە ☜ وەنەوشە

بەوز ☜ بناوچ -٢

بهۆک ☜ بەهێ

بهۆکێ ☜ بی

بەهـ ☜ بەهێ

بەهۆک ☜ بەهێ

بەهێ: بەی، دار بەی، بهێ، بوی، بیە، بیوو، هێوە، هەیوە، بهۆک، بەهۆک، بەهـ بەیانە، بیۆک، بینۆک، حەیوا، حەیوە
فارسی: به، درخت به، آبرود، آبی
ئینگلیزی: Apple quince, Quince
عەرەبی: سَفرجَل
ناوی زانستی: *Cydonia oblonga* Mill.
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: سنە (هوویە، سەرهوویە، ئەوبەهەنگ)، کامیەران (تا، نزاز) (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ سەردەشت، خۆی (٨٥و)؛ تیکاب (٤٠و)

بهێ ☜ بەهێ

بەهێڤ: بادەم، بادام، بام، بایام، بایێم، باوی، بادۆم، بایەم، چوالە، بەعیف، بەهیف، دار وام، بەهیف، دەینەک، دینەک، ڤادام، ڤیمە، بعیف، بهیف، بایەف، بەیف، باهیف، واهام، واهانی
فارسی: بادام، درخت بادام
ئینگلیزی: Almond
عەرەبی: لَوز
ناوی زانستی: *Amygdalus spp.*
بنەماڵە: Rosaceae
جۆرەکانی دیکەی بەهێڤ:
١) **بایەمە خۆشە**: چواڵە شیرین، بامە خوەشە، بەهێڤە شیرینە، شەکرەباوی
فارسی: بادام شیرین
ئینگلیزی: Sweet almond
عەرەبی: لوز الحلوە
ناوی زانستی: *A. communis* L. var. *dulcis*
رواوگە: سنە (مەرەبزان، ڕێگای سنە بۆ مەریوان: شوێشە، تەیتوور، ئاریژ، کەلاتەرزان)، هەورامان (تەخت زەنگی، هەورامان تەخت، سەرشێلانە، دزلی، دەرەکێ)، مەریوان، سەقز (قولقوەی میرەدێ)، ئەعزەماوای کامیەران، پاریزگای کرماشان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و؛ ١٠و)؛ سەردەشت، شنۆ، مەهاباد، ماکۆ، زمزیران (٨٥و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ خانێ، سەلماس، ورمێ و بۆکان (٤٦و)
٢) **بایەمە تاڵە**: چواڵە تاڵە
فارسی: بادام تلخ
ئینگلیزی: Bitter almond
عەرەبی: لوزالمر
ناوی زانستی: *A. communis* L. var. *amara*
رواوگە: سنە (مەرەبزان، ڕێگای سنە بۆ مەریوان: شوێشە، تەیتوور، ئاریژ، کەلاتەرزان)، هەورامان (تەخت زەنگی، هەورامان تەخت، سەرشێلانە، دزلی، دەرەکێ)، ئەعزەماوای کامیەران، مەریوان، سەقز (بست، کێلەشین،

قولقوەی میرەدێ)، پارێزگای کرماشان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و؛ ١٠و)؛ سەردەشت، زمزیران، شنۆ، مەهاباد و ماکۆ (٥٨و)

٣) بایەمە گەڵوازە: بایەمە ئازا، پستە بەهێڤ، پوستە

فارسی: بادام کاغذی، بادام منقا، بادام خاتونی

ئینگلیزی: Jordan almond tree

ناوی زانستی: *A. communis* L. *var. fragilis*

٤) بایەمە زاگرۆسی: هەرژنکە، شەواشینگ، کاڵەشین، چواڵە شینکە، شقهە شینگ، شفشینگ

فارسی: بادام زاگرسی، بادام اراکی، ارجنک

ناوی زانستی: *A. haussknechtii* Bornm.

رواوگە: ئیلام، ئیسلاماوای رۆژاوا، ٣٢ کم. مەریوان بۆ پاوە، دەروەن دزلی، تامینە و کامیاران (٦٣/٢٠و)؛ سنە (گەلێن، هەناراو، دەرویشان، کوێستانی ئاریز)، هەورامان (بەرزاییەکانی ١٤٢٩ تا ١٩٠٠م. دەڤەری سیروان) (٩٤و)

٥) بایەمە کوردستانی

فارسی: بادام کردستانی

ناوی زانستی: *A. kotschyi* Boiss.

رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٣١و)؛ بانە، سنە (کەرجۆ)، مەریوان (بەرزاییەکانی ١٤٠٠ تا ٢٣٠٠ م. سیروان، سەردۆش، دزلی، چنارە، نگل، هەورامان تەخت، کانی حسەین بەگ، تەخت زەنگی، لاین، دەرەکێ)، کۆڵەسارەی کامیەران (٩٤و)؛ مەرگەوەڕ، سیر و ورمێ (٥٨و)؛ مەهاباد، سەردەشت، خانێ، دەربەندی قاسملوو، سەڵماس و بۆکان (٤٦و)

٦) تەنگس: تەنگەس، تەنگسک، تەنگسەک، تنگیز، تنگیز، تەنگیز، تەنگگس، تەنگەزی، تەنگسی، تەنگەزی، تەنگگز، تەنگز، تینگز، تنگس، تنگیز، تنگەس، تیکان

فارسی: بادام خارآلود، تنگرس، سفید خار، بادام کوهی مریوانی، بادام خارآلود وحشی، بادامک

ناوی زانستی: *A. lychoides* spach. var. *lychoides*

رواوگە: کوێستانی (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) و ناوچەی کوێستانی (منالە) لای مەهاباد، کێوی گردەشینان، کوێستانی (قلعەدم، توبە و تورژالە) و (بردە گل) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ تاقەوسان، کرماشان، بیستوون (٦٣/٩و)؛ سنە (ئەویهەنگ، کوێستانی کوچکەسوور، هوویە، سەرهوویە، ڕەشنەش، ڕێگای سنە بۆ کەرەسی، هەشەمێز، دادانەی کەمانگەر، گەلێن و خانەگا، کەرجۆ، شیان، تەکیە، دەرویشنان، کوێستانی ئاویەر، حەسەناوا، زەنان)، مەریوان (دڕێلە، بنیەر، خانەگای جووجوو، باقلاوای شێخ حسەین، زۆنج، چەم دەرەزەنجیر، دواو و لەنگەرێز، گوندەکانی سەرشیو، ژیوار، هەجیج، لای تافەکەی بل، قەراخی چۆمی سیروان، هەورامان تەخت، خواشت، پیرخێران، بلچەسوور)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەقز و دیواندەرە (گوندەکانی سەرشیو، چلچەمە)، کامیەران (کەرەسی، تەنگیوەر، کوێستانی شاهۆ)، جوانڕۆ، سنە، کرماشان، ڕوانسەر، پاوە (٩٤و)؛ ورمێ، گنگچین، شنۆ، سیلوانا، قووشچی، نازلوو (٢٦و)؛ باکووری ڕۆژهەلاتی بیجاڕ، بانە (٧٥و)؛ تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)؛ مەهاباد، سەردەشت، خانێ، سەڵماس و بۆکان (٤٦و)

٧) تەنگسی مەریوانی
فارسی: بادام خارآلود، تنگرس، سفید خار، بادام کوهی مریوانی، بادام خارآلود وحشی، بادامک
ناوی زانستی: ***A. lychoides*** **spach. var.** ***horrida*** **(Spach.) Browicz.** = *A. horrida* Spach.
رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین، بێستوون (٦٣/٩و)؛ شاهیندژ، ورمێ (٨مو)؛ مەهاباد، سەردەشت، خانێ، سەلماس و بۆکان (٦٤و)
٨) چالووک: تەنگەزە کۆلێ، چەقیلۆک، چواله گوریانە
فارسی: بادام خاکستری، بادام وحشی
ناوی زانستی: ***A. eburnean*** **Spach.**
رواوگە: کرماشان، قەسر شیرین، گیلانی ڕۆژاوا (٦٣/٤و)؛ شارەزوور و سلێمانی (٢٠و)؛ سەرپێل (٩٤و)؛ دەولەتابادی ورمێ (٨مو)
٩) بادەمە کەرۆس: حاجی بایولک
فارسی: بادام مخملی
ناوی زانستی: ***A. trichamygdalus*** **(Hand-Mazz) Woronow.**
رواوگە: باکووری کوردستان، مەریوان (دەگاگا، قەلاشێخان، تەینال، چنارە، بایەوە، هەورامان تەخت، بۆریەر، تەخت زەنگی، مازیین، گلیان، سەردۆش، پایگەلان، دەرەکێ، بەرزاییەکانی ١٥٥٠ تا ١٧٠٠م. دەقەری چۆمی سیروان)، کامیەران (گشکی، کۆلەسارە)، خانێ، نەغەدە، دەربەندی قاسملوو (٩٤و)؛ ورمێ و ١٠ کم. باکووری شنۆ (٨مو)؛ مەهاباد، سەردەشت، سەلماس و بۆکان (٦٤و)
١٠) بایەمە ڕەواندزی: چواله کاردۆکی
فارسی: بادام رواندوزی، بادام کاردوکی، چغالک
ناوی زانستی: ***A. carduchorum*** **Bornm.**
رواوگە: ورمێ، تەرگەوەر، دەربەندی قاسملوو، بەردەسوو، سنە، کەلی خان لە بانە، هەورامان (کەل تەتە، دزلی، هانە گەرمەلە) (٦٣/٢٠و)؛ باکووری کوردستان، ڕەواندز، سنە (نشوور، کەرجو)، مەریوان (چنارە، پایگەلان، دزلی، بۆریەر، تافی بل، دەوروبەر مەریوان، دەرەکێ، بەرزاییەکانی ١٤٢٠ تا ١٩٠٠م. چۆمی سیروان) (٩٤و)؛ سەردەشت، مەهاباد (٨مو)؛ خانێ، سەلماس و بۆکان (٦٤و)
١١) بایەمە ورمێیی
فارسی: بادام ارومیەای
ناوی زانستی: ***A. urumiensis*** **(Bornm.) Browicz.**
رواوگە: سەلماس، ورمێ، کەل قووشچی (٨مو)؛ مەهاباد، سەردەشت، خانێ و بۆکان (٦٤و)
١٢) بایەمە کێوی هەورامان
فارسی: بادام کوهی هورامانی
ناوی زانستی: ***A. nairica***
رواوگە: تەخت زەنگی هەورامان و قەراخی چۆمی سیروان (٩٤و)
١٣) بایەمە تاوسی
فارسی: بادام طاووسی، وامچک
ناوی زانستی: ***A. arabica***
رواوگە: باکوور، باشوور و ڕۆژاوای کوردستان، هەورامان (هەجیج و بەرزایی ٧٥٠ تا ١٤٥٠م. چۆمی سیروان لە هەجیج)، هەنگووژانی کامیەران (٩٤و)؛ مەهاباد، سەردەشت، خانێ، دەربەندی قاسملوو، سەلماس، ورمێ و بۆکان (٦٤و)

١٤) بایەمە کێوی سەردەشت

فارسی: بادام کوهی سردشتی

ناوی زانستی: ***A. pabotii***

رواوگە: بەندەنی زمزیرانی سەردەشت، بەرزاییەکانی ١٢٠٠ تا ١٧٥٠م. گوندەکانی دزلی، نجار و گەلین (٤٩و)

١٥) بایەمە رۆژهەلاتی

فارسی: بادام شرقی، بخورک

ناوی زانستی: ***A. orientalis*** **Duh.**

رواوگە: سەرپێل زەهاو (کێوی بەندزەرد و کێوی باغ)، کوێستانی چەرمەلە لە سونقور، بەرزاییەکانی بێستوون، بەرزاییەکانی (سیاەونە) لە کرێند، باینگان، ئیسلاماوای رۆژاوا، ناوچەی تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانرۆ، بەرزاییەکانی پاوە، کێوی (گونی) و شیراز لە باشووری سەحنە (٦٥و)؛ کەل قەلاجێ ئیلام، کوێستانی شاهۆ، سنە (کەرجۆ)، مەریوان (بەرزاییەکانی ٤٠٠ تا ٢٣٠٠م. دەڤەری چۆمی سیروان، دزلی، چنارە، کانیکووزەلە، نگل، بۆریەر، کانی حسەینبەگ، تەینال، قەلاشێخان، گلیان، چنارە)، بانە (٤٩و)؛ لێرەوارەکانی بەرووی نێوان سەردەشت و مەهاباد (وەکی رەبەت، سارکێ، بریسوێ، زمزیران، نستان، سویرۆێ، دولەشریخە و سیسر) (٥٨و)؛ خانێ، دەربەندی قاسملوو، سەلماس، ورمێ و بۆکان (٤٦و)

١٦) هەرژن: بەهێفە کێویلە، هەرزن، هەرژنگ، هەرجن، ئەرژن، ئەرجن، ئەرجە، ئەرجین، هەرجنگ، ئەرجەن، ئەرژەنگ، ئارژەنگ، ئارژنگی، هەرجانە، بایەمە کێفیلە، وامە کەشێ، بەهێف ئاژنگ، چلدسە، تەنگەژی

فارسی: ارجن، ارژن، بادامتلخ کوهی، بادام گنوئی، بادامکوهگنوئی

عەرەبی: الإرزن

ناوی زانستی: ***A. wendelboi*** **Freitag.**

رواوگە: ئیلام و کرماشان، سنە (مەلکشان، رەشنەش، حەسەناوا، سەلواتاوا، هەشەمێز، شیان، زەنان، گەلین)، مەریوان (زۆنج، چەم دەرەزەنجیر، کۆسالان، گلیە، بلچەسوور، کوێستانی سلتان ئەحمەو، بەرقروو، نیاوا، هەورامان تەخت، گوندەکانی سەرشیو و رێگای سەقز بۆ مەریوان، دەرەکێ، دەرەویان، بلبەر، خواشت)، کوێستانی نەکەرۆزی سەقز، کامیەران (لۆنی سادات، کوێستانی شاهۆ، پالنگان)، جوانرۆ، پاوە، رێگای بانە بۆ سەقز (٤٩و)

١٧) بەهێفی قەرەباغی

فارسی: بادام قرەباغی

ناوی زانستی: ***A. fenzliana*** **(Fotsch) Lipsky.** = *Prunus fenzliana* Fritsch.

رواوگە: خۆی، سەلماس، نەغەدە، مەهاباد و ورمێ (٥٨و)

١٨) هەرژنی بێستوون: بایەمە کێوی کرماشان

فارسی: ارجن کرمانشاهی، بادام کوهی کرمانشاهی

ئینگلیزی: Mountain almond

ناوی زانستی: ***A. scoparia*** **Spach.**

رواوگە: پاوە، ئیسلاماوای رۆژاوا، کرماشان (کێوی وەرمنجە و نیجیوران)، سەحنە و کەنگاوە (کێوی ئەمرۆلە، کێوی (گونی) و شیراز)، تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانرۆ، کێوی شێخمیرزا، کوێستانی چەرمەلە لە سونقور، کێوی باغ لە باکووری سەرپێلی زەهاو (٦٥و)؛ رووباری (دویرج) و جەبەل حەمرین هەتا نزیک شاری مووسیان (٧١و)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی

دەفەری کوردەواری) (٦٧و)؛ تاقەوسان، پاتاق، نەوسوو، گێلانی ڕۆژاوا و دێلوران (٩٤و)

بەهێڤ ئاژنگ ☜ بەهێڤ -١٦

بەهێڤە شامی: بایەم زەوینی، زرە پستە

فارسی: بادام زمینی، بادام خاکی، پسته زمینی، پسته شامی

ئینگلیزی: Pea nut, Ground nut, Earth nut, Earth almond, Teuss oil plant, Underground kidney bean, Monkey-nut

عەرەبی: فُول سُودانی، فستق السودانی، فستق الحقل

ناوی زانستی: ***Arachis hypogaea*** **L.**

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

بەهێڤە شیرینە ☜ بەهێڤ -١

بەهێڤە کێویلە ☜ بەهێڤ -١٦

بەهێڤی هیندی: بادەم هیندی

فارسی: لوز هندی، بادام هندی

ئینگلیزی: Tropical almond, Malabar almond, Indian almond, Bastard almond, Country almond, Myrobalan

عەرەبی: بلیله، بلیلج

ناوی زانستی: ***Terminalia catapa*** **L.**

بنەماڵە: Combretaceae

بەهەک: زمانە، زمان، زۆ، زو، زووی کرماشانی، کەمارەشە

فارسی: کندل کوهی، وشا، وشق، کما کندل

ئینگلیزی: Dorema

عەرەبی: أُشَقِ البَری

ناوی زانستی: ***Dorema aucheri*** **Boiss.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: کوێستانی دالاهوو، کرێند، کرماشان (٦٧و)؛ و بێستوون (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی بەهەک:

١- بەهەک

فارسی: وشا، وشق، کما کندل

ئینگلیزی: Bombay sumbul, Ammoniac plant, Gum ammoniac plant

عەرەبی: شجرەالأُشَق

ناوی زانستی: ***D. ammoniacum*** **D. Don.**

ڕواوگە: بەرزاییەکانی (سیاوەنە) لە باکووری کرێند، باینگان، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان (کێوی وەرمنجە و نیجیوران)، کێوی ئەمرۆلە لە باکوور سەحنە و کەنگاوەر، کوێستانی شاهۆ، سەرپێلی زەهاو (کێوی (شفیله) و تازاوا) (٦٥و)

بەهیڤ ☜ بەهێڤ

بەهیف ☜ بەهێڤ

بەی ☜ بەهێ

بەیانە ☜ بەهێ

بەیبوون: گوڵە بەیبوون، گوڵە چاوێشە، باواینە، بابوون، بووینە، باینەپێچ، گوراڵە کەچەڵێ، بابن، گوڵە چەرمگە، گوڵە چەرمەڵە، حاجیبەیان، حاجیلە، گوڵە حاجیلە، گوڵە حاجیانە، گوڵە چاوێشانە، گوڵە فەقێ، گوڵ تووتک، گوراڵە حاجیانە، باوەینە،گوڵە چەمێشە، گوراڵە چەمێشاڵێ، گوڵە حاجی، گوڵە تووتک، گوڵە کانی، گوراڵە مێری

فارسی: بابونه، گل بابونه، بابونه حقیقی، بابونه رومی یا انگلیسی

ئینگلیزی: Camomile, Chamomile Roman chamomile, English chamomile,

عەرەبی: بابونج، أقحَوان

ناوی زانستی: ***Anthemis nobilis*** **L.**

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: کرماشان، ڕێگای سنە بۆ دیولان و

مووچش و دیواندەرە، سنە (گەلێن و خانەگا، حسەیناوا، نشوور، تاینە، حەسەناوا، مەڵکشان، کێلانە، دادانەی مەرەبزان، شیان، هەشەمێز، کەرجۆ، تەکیە، وێسەر، ڕەشنەش، وترەزەوی، دادانەی کەمانگەر، کەل هەمرۆی تێژتێژ، زەنان، دەروێشان، کانیمشکان، ئەوێهەنگ، کێوی ئاوێەر، مانگساهووڵ، زەردەوان)، گوندەکانی هەورامان، مەریوان (کۆسالان، سوورکەوڵ، خانەگای جووجوو، بنیەر، باقلاوای شێخ حسەین، سەولاوا، بلبەر، ژیوار، بووکومارانی، ئەسپەریز، سلێن، دوورۆ، دەروەن دزلی، گلیە، تەرخاناوا، کەمالە، دەرەکێ، درێلە)، بیجاڕ (ڕێگای تیکاب بۆ بیجاڕ، شارەک)، سەقز و دیواندەرە (وێستگەی تۆێژینەوەی کشتوکالی خەرکە، پیرعومەران، مەولاناوا، سەیفاوا، خورخورە، قبغلوجە، ماییندۆڵ، دۆڵەڕەش، دەرەویان فارس، کوێستانی نەکەرۆز و چل چەمە، قولقولە)، کامیەران (نیەر، مێراو، تەنگیوەر، کۆڵەسارە)، بەرووپەرێشانی قوروە، ڕێگای دیولان بۆ مووچش و قوروە، ڕێگای سەردەشت بۆ مەهاباد (وەکی بریسوێ، ڕەبەت، نستان، سوێروێ، سارتکێ، بناویلێ، زمزیران، کەلەکاوێ، کاولان، بەیتاس، سوێتاس، خەلیفان، کانیەڕەش)، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت (وەکی کەوێنج، شوێ، زەرواو، دارساوێن، بلەسەن، بەردەڕەش، کانیسوور، کۆخان، دۆلەرزن، هەژدەدۆلان، بناویلێ کوردان)، ڕێگای شنۆ بۆ خانێ و سەردەشت، پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ، ڕێگای بانە بۆ سەقز (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی بەیبوون:

١) کارتیمۆک: بەیبوونە گەورە، کارتیمۆڵ، کارتمۆڵ، کارتمۆک، قەوان

فارسی: بابونه سگ، بابونه گل سفید بزرگ، بابونه بهاری، بابونه گاوچشم

ئینگلیزی: Wild camomile, Dog chamomile

عەرەبی: اقحوان متعفن

ناوی زانستی: ***A. cotula* L.**

رواوگە: گوندی ماهووتە و کوێستانی (دینارکوه) ئیلام (٧١و)؛ کرماشان (٣٩/١و)؛ ئیلام، ئەیوان، شیروان چارداوڵ، دەرەشار، دیلوران (٣٩/٢و)؛ باکووری کوردستان (٢٠و)

٢) بەیبوونی کەرەجی

فارسی: بابونه کرجی

ناوی زانستی: ***A. brachystephana* Bornm. & Gauba.**

رواوگە: نەغەدە (کێوی هەوارەبی)، کوێستانی قەندیلی مامەکۆیان (نەمنجێ، قەلاتەڕەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەلی حاجی برایم) و کوێستانی تەمەرچیان بەرەو سنووری حاجی عومەران (٢٩و)؛ سەقز و بیجاڕ (٧٥و)

٣) بەیبوونی شەخەلانی

فارسی: بابونه بیشەزاری

ناوی زانستی: ***A. triumfettii* (L.) All. subsp. *triumfettii* = *A. rigescens* Willd. = *A. dumetorum* Sosn.**

رواوگە: تەرگەوەڕ، ورمێ و بەردەسوو، ڕازان و مەرگەوەر (٢٠/٦٣و)

٤) بەیبوونە زەردە: گیازان، گوڵە حاجیلێ زەرد و بەرز

فارسی: بابونه زرد، بابونه کوچک

ئینگلیـزی: Dyer chamomile, Yellow chamomile

ناوی زانستی: ***A. tinctoria* L.**

عەرەبی: بابونج اصغر

رواوگـە: کوێستانی ساکان لـە نێوان گونـدی گەنـەدار و هـەنگـەوێ لای خانـێ، کوێسـتانی (گامیشالدرو، بێبێ‌کَندی) لای بۆکـان (٢٩و)؛ ورمێ، ملـەی قووشچی، دەربەنـدی قـاسملوو، دیواندەرە (٦٣/ ٤و)؛ سنە (رەشنەش، کـەرجۆ)، مەریوان (دەرەویان، دوورێ، قەڵای مەحمووداوا، ئەسـپەریز، کـانی حسـەیـن‌بـەگ، سلـتان ئەحمەوی جانەورە، کۆسـەی هـەجیج، گلـیە)، سـەقـز (رێگـای مـیرەدێ، پیرعومـەران، خورخورە، کوێستانی نەکـەرۆز و چـل‌چـەمە)، کامیـەران (عـەوالان، کـەوبـوار، تـا، دۆلاو، تەنگی‌سەر، کەکەوسان، نیەر، سـەرچـی، مێراو، نـزاز، تـەنگیـوەر)، ڕوانسـەر، لای ئەشـکەوتی قووری قەڵای جوانڕۆ (٩٤و)

٥) بەیبوونی کێوی

فارسی: بابونه صحرایی یا وحشی

ئینگلیـزی: Field chamomile, Corn chamomile, Horse gowan pers

ناوی زانستی: ***A. arvensis* L.**

رواوگە: ورمێ و دیلوران (٦٨و)

٦) بەیبوونی زاگرۆسی

فارسی: بابونه زاگروسی یا سوری

ناوی زانستی: ***A. haussknechtii* Boiss. & Ky.**

رواوگە: ناوچەی ماژین لە ئابدانان (٧١و)

٧) بەیبوونی ئاناتوولی

فارسی: بابونه آناتولی

ناوی زانستی: ***A. wiedemanniana* Fisch. & C. A. Mey.**

رواوگە: کەلی قووشچی ورمێ (٦٣/ ٤و)

٨) بەیبوونی شەفا

فارسی: بابونه شفا

ناوی زانستی: ***A. haylin* DC.**

رواوگـە: کێڵـگەکـانی تووەفـەرەنگی سـەولاوا، هەورامان، مەریوان، سنە و کامیاران (٤٢و)

٩) بەیبونی ئیسفەهانی

فارسی: بابونه اصفهانی

ناوی زانستی: ***A. gayana* Boiss.**

رواوگە: گوندی ماژین لە ئابدانان (٧١و)

١٠) بەیبوونی بالابەرز

فارسی: بابونه رفیع، بابونه قدبلند

ناوی زانستی: ***A. altissima* L.**

رواوگە: سەرپێڵ و کرماشان (٦٣/١٣و)

١١) بـەیبـوونی شـاخی: گوڵـە حاجیلـێ ناوبەرد

فارسـی: بابونـە کـوهی، بابونـە تـاجدنـدانی لولەای

ناوی زانستی: ***A. odonotostephana* Boiss. var. *tubicina* (Boiss. & Hausskn.) Bornm.**

رواوگـە: کرماشـان، قـەسـر شـیرین، گـیلان (٦٣/١١و)؛ سـنە (هەشـەمیـز)، کۆسـالان، کۆسـەی هـەجـیج، نـەکـەرۆز و شـاهۆ، پالنگان (٩٤و)

بەیبوونە زەردە ☜ بەیبوون -٤

بـەیبوونـە سـپیکە: گوڵـە حاجیلە چـەرمـە، گوڵـە حاجیلـێ چـەرمـگ و بـەرز، گوراڵـە چەرمێ

فارسـی: بابونەگـاوی، بابونـەبـزرگ، کرکـاش، کرکیش

ئینگلیزی: Feverfew, Fever few

عەرەبی: بابونج کبیر، اُقحوان کبیر
ناوی زانستی: *Tanacetum parthenium* **(L.) Schultz-Bip.** = chrysanthemum. = *Chrysanthemum parthenium* (L.) Bernh. = *Matricaria parthenium* L.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: پیرئەحمەدی ماکۆ، خۆی، مەریوان، ناوچەی سەرشیوی سەقز (١١/٦٣و)؛ سنە (ئەویهەنگ، شیان، تەوریوەر، گەلێن، خانەگای گەلێن، تەکیە، هوویە، سەرهوویە، هەشەمێز، رەشنەش)، مەریوان (بلچەسوور، چەم دەرەزەنجیر، میانە)، دیواندەرە (ناوچەی سارال، ماینەدۆل، دۆلەرەش)، کامیەران (تەنگیسەر، مێراو، نیەر)، جوانرۆ، روانسەر، پاوە، باشووری کوردستان (٩٤و)

بەیبوونە گەورە ☜ بەیبوون -١

بەیبوونە خاسە: چاوپشیلە، گولە حاجیلێ چاوپشیلە
فارسی: بابونە دارویی، بابونە اروپایی، بابونە هنگری، بابونەرسمی، بابونەایرانی، بابونە شیرازی
ئینگلیزی: German chamomile, Bitter chamomile, Common chamomile
عەرەبی: عین‌القط، بابونج، بابونق، حنکریس
ناوی زانستی: *Matricaria recutita* **L.** = *Chamomilla vulgaris S. F. Gray.*
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: مەریوان (باخان، کویستانی ناوتاق گاران)، سەقز (مووسماوای خورخورە، سەیفاوا) (٩٤و)؛ تیکاب (٠٤و)

بەیبوونە کێویلە ☜ هەمیشە بەهار

بەیبوونی شاخی ☜ بەیبوون -١١

بهیڤ ☜ بەهیڤ

بەیڤ ☜ بەهیڤ

بی: بزوو، دار بی، دارەبی، بیک، بهۆکێ، دارا بنابێ، وی، ڤێ، ڤی، بێ، ویرۆڵ
فارسی: بید، درخت بید
ئینگلیزی: Willow, Osier
عەرەبی: صفصاف، خَلاف، خِلاف
ناوی زانستی: *Salix spp.*
بنەماڵە: Salicaceae
رواوگە: باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)؛ وەکی رێگای چەمچەماڵ بۆ کەرکووک، سلێمانی، هەولێر، پێنجوێن، رانیە، قەڵادزێ، حاجی عومەران، پیرمام، عەربەت و شارەزوور (٧٨)

جۆرەکانی دیکەی بی:

١) شۆڕەبی: شەنگەبی، شینەبی، بیەشەنگ، پیتک، پێتگ، ماشەبهی، شنگەبهی
فارسی: بید مجنون
عەرەبی: الصفصاف الباکی، الصفصاف الحزین، امالشعور، شعرالبنت
ئینگلیزی: Babylon weeping willow, Weeping willow
ناوی زانستی: ***S. babylonica* L.**
رواوگە: مەهاباد (کویستانی سویناس) (٢٩و)؛ ورمێ (٦٧و)؛ سنە و مەریوان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ دەڤەری زازانشین (وەکی سندووس، دیرسیم، خەرپووت، سیوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

٢) شابی: بیمیسک، بیمشک، شەکەرە بی، شاویرۆڵ
فارسی: بیدمشک، شاه بید، بید طبری، گربە بید، گل‌بیدک، مِشبد، مشک فیک
ئینگلیزی: Egyptian willow

عەرەبی: خِلاف بان، بَهرامَج، خِـلاف البَلخـی، الصفصاف المصری

ناوی زانستی: *S. aegyptiaca* L. var. *longifrous*

رواوگە: (کێوی (بردەگل) لە هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ بەرزاییەکانی زاگرۆس (وەکی ناوچەکانی کوردەواری) (٦٣/٨و)؛ مەهاباد (٩٤و)؛ بۆکان، شنۆ (٥٣و)؛ ورمێ (٥٨و)؛ خۆی (٤٧و)

٣) بی مروار: بی مرواری

فارسی: بیدمرجان، بیدمرجانی

ناوی زانستی: *S. carmanica* Bornm. ex. Gorz.

رواوگە: رۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری)، کرماشان (٦٣/٢٠و)؛ زاوەرۆ (هوویە، سەرهویە، تەکیە، هەشەمیز) (٩٤و)؛ ورمێ (٥٨و)

٤) زەردە بی: پەلەبی، زەربی، زەرەبی

فارسی: زرد بید، بید زرد

ناوی زانستی: *S. acomophylla* Boiss.

رواوگە: مەهاباد (کوێستانی (چکس، سولفە، قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) و برایمخان)، کێوی (توبە و تورژالە) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ مەریوان، سنە، کامیاران، کرماشان، کێوی تاریخای سەرپێلی زەهاو، رێژاو، جەم نازووی کرماشان (٦٣/٢٠و)؛ سەحنە (٦٧و)

٥) بیە سپیکە: بی چەرمە

فارسی: بید سفید، فک

ئینگلیزی: White willow, Golden osier, Water willow, Huntingdon willow

ناوی زانستی: *S. alba* L. = *S. angustifolia* Willd.

رواوگە: کوێستانی بەیتاسی مەهاباد، کێوی (قلعە دم) و جەمیلانی لای هەنگەوێ خانێ، کوێستانی قووچقەلان لای دۆڵەنێ و قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ، ئەڵوەتان و میراوێ و کێوی (زردکە) سەردەشت (٢٩و)؛ کرماشان، سونقور، بێستوون، بەرزاییەکانی رێژاو، کرێند، کێوی جەم نازوو، گاوارە، سنە (٦٣/٢٠و)؛ دالاهوو (٦٧و)؛ زاوەرۆ (هوویە، سەرهوویە، هەشەمیز، رەشنەش، تەکیە) (٩٤و)؛ مەهاباد (٥٨و)؛ ورمێ و خۆی (٤٧و)

٦) بی

فارسی: بید بادامی، بید سەپرچمی، بید فرانسوی

ئینگلیزی: French willow, Almond-leaved willow, French osier

ناوی زانستی: *S. triandra* L. subsp. *triandra*

رواوگە: سەردەشت (کوێستانی بەردەسوور و گورەشیر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو)، کوێستانی کانیەسپی و برایم خانی مەهاباد، خانێ (کێوی گردەشینان و کێوی (اصحاب و قلعەدم) هەنگەوێ) (٢٩و)؛ ورمێ، سەلماس، قەرەداغ، دەقەری بارانـدووز (٥٨و)؛ شنۆ و تیکاب (٤٧و)

٧) سوورەبی: ویرۆلە سووری، سۆرەبی

فارسی: بیدسرخ، سرخ بید

ئینگلیزی: Purple osier willow, Purple willow, Rose willow

ناوی زانستی: *S. elbursensis* Boiss. = *S. purpurea* L.

رواوگە: سەردەشت (کوێستانی بەردەسوور و گورەشیر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو) (٢٩و)؛ سەراو نیلووفەری کرماشان (٦٣/٢٠و)؛ ورمێ (٦٧و)؛ مەریوان، بۆکان و مەهاباد (٣١و)

٨) ڕەشەبی: بیە ڕەشە، سیا بی، سیا ویرۆڵ
فارسی: بیدسیاه، بیدمرتفع، فوکا
ناوی زانستی: *S. excels* **S. G. Gmelin.**
ڕواوگــه: کویســتانی (ســـولفە) مــەهاباد (٢٩و)؛ کرماشــان (کێــوی پــاروو، ســەراو نیلووفــەر، دەقــەری نێــوان قاســە و پاتــاقی ســەرپــێل (٦٣/٢٠و)؛ ســنه (ڕەشــنەش) (٤٩و)؛ تیکــاب و شــاهیندژ (کویســتانی بەیان و فران) (٢٧و)

بیبار ☜ بیبەر

بیباری ڕەش ☜ بیبەری ڕەش

بیبەر: بیبار، بیوەر، بیوار، پیپەر، بیپەر، گیزگ، هچهار، هیچهار
فارسی: فلفل سبز، فلفل قرمز
ئینگلیزی: Red pepper, Bush red pepper, Spanish pepper, Guinea pepper, Cayenne pepper
عەرەبی: فِلفِل الأحمَر، الفلفل الحلو
ناوی زانستی: *Capsicum annum* L. = *C. frutescens* L.
بنەماڵە: Solanaceae
ڕواوگــه: بــاکووری کوردســتان، دەقــەری بادینــان (وەکــوو ئــاکرێ، ئامێــد، دهــۆک، زاخــۆ، شــنگار، شــێخان و عــەیــن‌ســفنی) (١و؛ ٢٠و)؛ پارێزگــای کرماشــان (٤٩و)؛ ناوچــەی لاجــان (پــەسوێ، گــردەکشــانێ، زەنگیــاوێ، کاســەکــەران، شــێلم‌جــاران، مێشــەدێ، پردانــان)، قــەندیلی مامــەکوێــە (قــەلاتــەڕەشــە، دۆڵــەنــێ، بادینــاوێ)، پــیران، مامــەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٨و)

بیبــەری ڕەش: ئاڵــەتــی ڕەش، دەرمانــک، ئاڵــەت، گــووزەک، بیبــاری ڕەش، ئیســوت، ئیسیوەت
فارسی: فلفل سیاه
ئینگلیزی: Black pepper, Pepper
عەرەبی: فِلفِل الأسوَد
ناوی زانستی: *Piper nigrum* L.
بنەماڵە: Piperaceae
ڕواوگــه: کوردســتان (٥٥و)؛ دیلــوران و پارێزگای کرماشان (٤٩و)

بیپەر ☜ بیبەر

بی چەرمە ☜ بی -٥

بیزا ☜ کەما -١٠

بیژان ☜ بۆژانە

بێژانە ☜ بۆژانە

بیڤیژان ☜ بۆژانە

بیک ☜ بی

بی کانی ☜ ئەسپیدار -٤

بیلە هاڕ ☜ بێلەهار

بیلە هار ☜ بێلەهار

بیلە هەڕ ☜ بێلەهار

بی مروار ☜ بی -٣

بی مرواری ☜ بی -٣

بیمشک ☜ بی -٢

بیمیسک ☜ بی -٢

بینۆک ☜ بەهێ

بیوار ☜ بیبەر

بیۆک ☜ بەهێ

بیوو ☜ بەهێ

بیوەر ☜ بیبەر

بیویژان ☜ بۆژانە

بیە ☜ بەهێ

بیە ڕەشە ☜ بی -٨

بیە سپیکە ☜ بی -٥

بیە شەنگ ☜ بی -١

بێ ☜ بی

بێزا ☜ کەما -١٠

بێزبالووک ☜ هەڤرست -٣

بێزوو ☜ کەما -١٠

بێزەروو ☜ کووزەڵە

بێژ ☜ بێلەهار

بێژان ☜ بۆژانە

بێژانگ ☜ بۆژانە

بێژانە ☜ بۆژانە

بێژانە سیاوە ☜ بۆژانە -٩

بێژەن ☜ بۆژانە

بێلە هار: بێژ، بیلەهار، بێلەهار، بیلەهارِ، بیلەهەرِ، بێلەهەرە، بێلەهەرِ

فارسی: پیکَل

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Smyrniopsis aucheri* Boiss.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: ناوچەی (کـوه سـفید) و بەرزاییەکانی (بید سرخ) سەحنە، کێوی (اوتـە) و ماکوانی پاوە، کێوی وەرمنجە (٦٥و)؛ خانێ، سەردەشت، بەرزاییەکانی شاهۆ، کێوی تاریخا، کرماشان، نێوان مەریوان و پاوە (٦٣/١٠و)؛ زنجیرە چیاکانی زاگرۆس (مەڵبەندی کوردەواری)، ئاناتوولی (وەکی بەشی باکووری کوردستان) و عێراق (وەکی بەشی کوردستانی باشوور) (٧٤و)؛ ورمێ، دەربەندی قاسملوو، مەهاباد، رەبەت، سنە (تەکیە، رێگای کەڵەکان، ویسەر، گەڵین و خانەگا، مەلکشان، کەرجۆ، ئاویەر، سەڵواتاو، قەڵەمان)، مەریوان (سوورکەوڵ، باقلاوای شێخ حسەین، زونج، کوێستانی سلتان ئەحمەو، گڵیە، باخان، هەورامان تەخت، کەماڵە، بڵبەر، ژیوار، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، کامیەران (پاڵنگان، کوێستانی شاهۆ، کەوبوار و عەوالان)، دیواندەرە و سەقز (چلچەمە، خورخورە، کەوەڵە، کێلەشین، کۆڵ، دۆزەخەرە، دۆڵەرەش، مایندۆڵ، قولقولەی میرەدێ) و لادییەکانی قوروە و دیولان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)

بێلە هارە گولانە ☜ بێلەهارە رەشە

بێلە هە ڕ ☜ بێلەهار

بێلە هە ڕە ☜ بێلەهار

بێلە هارِ ☜ بێلەهار

بێلە هارە رەشە: بێلەهارە گولانە

فارسی: پیکل زاگرسی، پیکل آناتولی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Heptaptera anisoptera* Margot & Reut.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: بەشەکانی باکوور، باشوور و رۆژاوای کوردستان، مەهاباد، ورمێ، نەغەدە، سەردەشت، خانێ، بۆکان، تیکاب، شنۆ، سەڵماس، سنە (رەشنەش، کەڵ مامۆخ، سەڵواتاوا) و رێگای سەقز بۆ مەریوان (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی بێلەهارە رەشە:

١) بێلەهارە رەشەی ئاناتولی

فارسی: پیکل زاگرسی آناتولی

ناوی زانستی: *H. anatolica* Margot & Reut.

بێنخۆشکە ☜ شاگوڵبەند

بێنخۆشکە ☜ کەنێرە

پ

پاپشیله ☜ گوڵه میرگ

پاچناریّ ☜ کەرەوز -١

پاچه سورخ ☜ پیواز -٣

پاچه سورخه ☜ پیواز -٣

پارپاره ☜ پەڵپینه

پاڵدمه ☜ هالیکوّک -١

پاڵدومه ☜ هالیکوّک -١

پاڵمه ☜ هالیکوّک -١

پاڵەوی ☜ گوڵه بەڕوّژه

پافک ☜ زەفیروو -٢

پاقازه ☜ قازیاخه

پاقله ☜ مزیوەرد -١

پاکه پاکه ☜ سیفوّک

پاکه متیاره ☜ شافیر

پاکیشکانه ☜ نانه حاجیله

پاگورگانه ☜ گوڵه میرگ

پاگوریانه ☜ گوڵه میرگ

پالدم ☜ هالیکوّک -١

پالدمه ☜ هالیکوّک -١

پالدمه ☜ هالیکوّک -١

پالمه ☜ هالیکوّک -١

پامه لووچکانه ☜ نانه حاجیله

پتات ☜ سیفوّک

پته پته ☜ سیفوّک

پتیته ☜ سیفوّک

پرپره ☜ پەڵپینه

پرووزوّکه: پرووزه

فارسی: آتشک کَردی، سرفیلی، زِره

ئینگلیزی: Rhynchocorys

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Rhynchocorys kurdica*** **Nab.**

بنەماڵه: Scrophulariaceae

پرووزه ☜ پرووزوّکه

پرپره ☜ پەڵپینه

پرپریک ☜ پەڵپینه

پرپلیک ☜ پەڵپینه

پرپینه ☜ پەڵپینه

پرته قار ☜ پرتەقاڵ

پرته قاڵ: پرتەقار، پرتەقاڵ، فلتەقاڵ

فارسی: پرتقال

ئینگلیزی: Sweet orange, China orange, Common orange tree, Portugal, Orange

عەرەبی: بُرتَقال

ناوی زانستی: ***Citrus sinensis*** **(L.) Osbeck.**

بنەماڵە: Rutaceae

ڕواوگە: دەرەشاری ئیلام (٩٤و)؛ ناو حەوش و دیبەری ماڵان لە سلێمانی، هەولێر، پێنجوێن، دووکان و چەمچەماڵ (٧٨)

جۆرەکانی دیکەی پرتەقاڵ:

١) بارروونە: باڵەنگ، بارۆن، باتوو، شەوشین، ترنجۆک

فارسی: بالنگ، بادرنگ، ترنج، بادرنگ مادی

ئینگلیزی: Citron tree, Citron, Persian apple

عەرەبی: اترج، تُرنج، تفاح ماهی

ناوی زانستی: ***C. medica*** **L.**

ڕواوگە: دەڤەری زازانشین (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

٢) لیمۆ شیرین

فارسی: لیمو شیرین

ئینگلیزی: Sweet lemon, Sweet lime

عەرەبی: لیمُون حُلْو

ناوی زانستی: ***C. limon*** **(L.) Burm. f.** = *C. medica* var. *lumia*

ڕواوگە: دەرەشاری ئیلام (٩٤و)

٣) گریفرووت

فارسی: گریپ فروت

ئینگلیزی: Grapefruit

عەرەبی: لیمون هندی، کریبفروت

ناوی زانستی: ***C. paradise*** **Macfardane.**

٤) لیمۆ ترش: مسکی

فارسی: لیمو ترش

ئینگلیزی: Cedrat tree, Citron tree, Adam apple

عەرەبی: لیمُون بَلَدی، لیمون حامض

ناوی زانستی: ***C. medica*** **L. var.** ***cedrata***

٥) لیمۆ ترشی عەممانی

فارسی: لیمو ترش عمانی، لیمو عمانی

ئینگلیزی: Mexican lime, Lime

ناوی زانستی: ***C. aurantifolia*** **(Christm.) Swingle.** =*C. limetta* Risso.

٦) نارنج: نارینج، نارنجە، نارنگ

فارسی: نارنج، نارنگ

ئینگلیزی: Sour orange, Seville orange, Bitter orange, Sour Seville orange

عەرەبی: نارِنج، نَفاش، کَباد

ناوی زانستی: ***C. aurantium*** **L.** = *C. amara* Link. = *C. bigaradia* L. = *C. vulgaris* Loisel.

ڕواوگە: کوردستان (٩٤و؛ ٥٥و)

٧) نارینگی: نارنجی، نارنگی، نارەنگی

فارسی: نارنگی

ئینگلیزی: Mandarin orange, Tangerine, Noble orange, Tangerine orange

عەرەبی: یُوسِف أفَندي، اللالنجي

ناوی زانستی: ***C. nobilis*** **Loureire. var.** ***deliciosa*** **Ten.** = *C. aurantium* L. var. *deliciosa* = *C. reticulata* Blanco.

ڕواوگە: ئابدانان، شارۆچکەی هەزارانی و کویستانی کوور (٧١و)؛ ئیلام و دەرەشار (٩٤و)؛ ناو دیبەری ماڵان لە سلێمانی، هەولێر، پێنجوێن، دووکان و چەمچەماڵ (٧٨)

پرتەقال ☜ پرتەقاڵ

پرچەتاوسی ☜ یەزانپەرەس

پزیشکە ☜ پەرمێشکە

پستە بەهێف ☜ بەهێف - ٣

پستە: فستق، بستە، پسە

فارسی: پستە، درخت پستە

ئینگلیزی: Common pistache, Pistache nut tree, True pistache tree

عەرەبی: فُستَق

ناوی زانستی: *Pistacia vera* L.

بنەماڵە: Anacardiaceae

رواوگــە: ئــیلام، کرماشـــان و پاریزگـــای کوردستانی (٣١و)؛ هەولێر، دووکان، سلێمانی، چەمچەماڵ و پێنجوێن (٧٨)

جۆرەکانی دیکەی پستە:

١) وەن: دار قـــەزوان، دار وەن، قـــــقەوان، قەسـقەوان، قـزوان، قـەسـوان، قـەسـکەوان، قەســـخەوان، وەنـــی، دارەوەن، دارەبـــەن، دار کەســکانی، وەنـەتـەق، قـەزقـەوان، شـینۆک، قەسقان، دار بنێشت، دار جاچکە، دار داچکە، قەزکوان، قەزکەوان، کەژوان، وەنەتاق

فارسی: بنــه کُــردی، بنــه کردســتانی، پســته وحشی کُردی، نانکش، کُلخُنگ، سقز

ئینگلیــزی: Pistacia Kurdica, Wild pistacia, Mount Atlas pistache

عـەرەبی: حَبـه الخضـرا، بُطـم سـاقِس، بطـم الاطلسی کبیر

نـاوی زانسـتی: *P. atlantica* **Desf. subsp.** ***kurdica*** **(Zohary.) Rech.**

رواوگە: کێوی (سید و زردکە) لە سەردەشت، کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ ســەرپێلــی زەهــاو (کێــوی بــەنــدزەرد، کێـوی(شـفیلە) لـە تـازاوا)، (سـیاه ونـە) لـە باکووری کرێند، کرماشان (کێوی وەرمنجە و نیجیـوران)، کێـوی ئـەمرۆلـەی سـەحنـە و کـــەنگاوەر (٦٥و)؛ ناوچـــەی زاگـــرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٣١و)؛ سنە (هوویە، سەرهوویە، ئەویهەنگ، دادانەی کـەمانگـەر، تەکیـە، رەشنەش، کـەل مـامۆخ)، مەریوان (دەروەن دزلی، بلبەر، سلێن، کەماڵە، چەم دەرەزەنجیر، کۆسالان، نیاوا، گلیە، ژیـوار، گـواز، نـزاز، خواشـت، هـەجـیج، هـەورامان تـەخت، بـەرقـروو)، خورخـورەی سـەقـز، کامیـەران (تـەنگیـوەر، پاڵـنگان، هـەورامـانی لهۆن)، پاوە، ئیلام، گێلان، ئیسـلاماوای رۆژاوا (٤٩و)؛ خۆی، شێخ‌ئالان، دەربەندی قاسملوو، شـنۆ، شـاهیندژ، خانـێ (٥٨و)، سـەلـماس و نەغەدە (٤٧و؛ ٥١و)

٢) بنەوەشیلە: کولەنگ، کولینگ، کولنگ

فارسی: چاتلانقوش، بنه جاتلانقوش

ئینگلیزی: Turk terebinth pistache

نـاوی زانسـتی: *P. atlantica* **Desf. subsp.** ***mutica*** **(Fisch. & C. A. Mey.) Rech. f.** = *P. mutica* Fisch. & C. A. Mey

رواوگە: سەردەشت (کێوەکانی بولـفەت لای بێوران و کێلێ، (سید)، لەقلەق، ئەڵوەتـان و میراوێ، تەرخان، بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو)، (کالە بردیـال) خانێ (٢٩و)؛ کرماشـــان (کێـــوی وەرمنجـــە و نیجیوران)، کێوی ئەمرۆلە لە باکوور سەحنە و کـەنگـاوەر، کێـوی (شـفیلە) لـە ناوچـەی تـازاوای سـەرپـێل (٦٥و)؛ پـاوە (٦٣/١و)؛ خۆی، مەریوان (٦٧و)؛ باکووری کوردستان (٣١و)؛ ئیسـلاماوای رۆژاوا، گـێلان، کێـوی مـاکوانی جوانـرۆ، نـەوسـوو، کرێنـد، ئـیلام (٤٩و)

٣) نەرمەوەن: نـەرمە کولـەنگ، وەنەمشـک، وەنەمشکی، وەناوشەک، وەنەوش، کینجووک، کینجک

فارسی: بنه خینجوک، خینجوک

عەرەبی: بطم الاخضر

ناوی زانستی: *P. khinjuk* **Stocks.**

رواوگـە: تـەنگـەی دینـەوەر لای سـەحنـە، کرماشـان، کوێسـتانی شـاهۆ، ڕێـژاو، شـابازانی بێســـتوون، پشـــتکوو و دێلـــوڕان (٦٣/١٥و)؛ پارێزگای کوردستان (٦٧و)؛ کەل پاتاق، پـاوە، دەگـای ژیـوار، نەوسـوو، سەلاسـی بـاوەجـانی، کەل قەلاجێ (٩٤و)

پسڵ ☜ پیواز -١٠

پسڵە بۆوەنە ☜ پیواز -١٣

پسڵە ☜ پیواز -١٠

پسڵە بۆوەنکە ☜ پیواز -١٣

پسڵە شاخی ☜ پیواز -١١

پسڵە شینە ☜ پیواز -١٣

پسڵە کەوە ☜ پیواز -١٣

پسڵە کەوەڵە ☜ پیواز -١٣

پسڵی ☜ پیواز -١٠

پسلە کەوڵە ☜ پیواز -١٣

پسنچک ☜ پیزلک

پسە ☜ پستە

پشۆک ☜ زەفیروو -٢

پشی پاییزە ☜ گوڵە پەپوو

پشیلۆک ☜ پشیلۆکە

پشیلۆکە: گوڵە قارپە، پشیلۆک، گیاپیرەژنە

فارسی: زلف پیر، پیر گیاه

ئینگلیـــزی: Common groundsel, Groundsel, Squaw-weed

عەرەبی: بابونَج الطیوُر، مریره، شیخ‌الربیع

ناوی زانستی: ***Senecio vulgaris*** **L.**

بنەماڵە: Asteraceae

جۆرەکانی دیکەی پشیلۆکە:

١) پشیلۆکەی جۆباری

فارسی: پیرگیاه جویباری

نـاوی زانســتی: ***S. mollis*** **Willd.** = *S. calvertii* Boiss.

رواوگە: ورمێ و سنە (٦٣/١٦و؛ ٦٣/٢٦و)

٢) پشیلۆکەی ئەرزەڕۆمی

فارسی: پیر گیاه ارزرومی

ناوی زانستی: ***S. lorentii*** **Hochst.**

٣) پشیلۆکەی زەرد کێوی

فارسی: پیـر گیـاه زرد کـوهی، پیـر گیـاه کوهسری

نـاوی زانســتی: ***S. paucilobus*** **DC.** = *Iranecio paucilobus* (DC.) B. Nord.

رواوگە: کوێستانی شاهۆ، سنە، مەریوان، دزڵی و هانە گەرمەڵە (٦٣/٢١و)

٤) پشیلۆکەی ڕۆژهەڵاتی

فارسی: پیرگیاه شرقی

نــاوی زانســتی: ***S. pseudo-orientalis*** **Schischk.** = *S. orientalis* Willd.

رواوگـە: کوێسـتانی (بـدوی و بیـرک) بۆکـان (٢٩و)؛ بـەرزاییـەکـانی قووشـچی، مـەرگـەوەڕ، نێوان ورمێ و (سرو)، نـەغـەدە، مـەهابـاد، شـنۆ، تەرگەوەڕ، دیواندەرە، زەڕینە، هەوەتوو، سـەقز، تیکاب و شاهیندژ (٦٣/٢١و)

٥) پشیلۆکە

فارسی: پیر گیاه رایج، پیام بهار، زرد تی‌تی

ناوی زانستی: ***S. glaucus*** **L.** = *S. gallicus* Chaix. = *S. coronopifolius* Desf. = *S. subdentatus* Ledeb. = *S. lacerus* Boiss. = *S. noeanus* Rupr. = *S. desfontainei* Druce.

رواوگـە: خانـێ (تەمـەرچیان بـەرەو سـنووری حـاجی عومـەران)، کێـوی (توبـە و تورژالـە) هەنگـەوێ، قەنـدیلی مامـەکۆیان (نـەمنجێ، قەلاتەرەشە، ناوچەی پیران، بادینـاوێ، گـەڵـی حاجی برایم) (٢٩و)؛ سەرپێڵ (٦٣/م)

٦) پشیلۆکەی زستانە

فارسی: پیر گیاه زمستانه، قاصد بهار، پیر گیاه بهاره
ناوی زانستی: *S. vernalis* Boiss.
رواوگە: کوێستانی هەوارەبی نەغەدە، خانێ (٢٩و)؛ (کوه سفید) و (بید سرخ) لە رۆژهەلاتی سەحنە (٦٥و)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٧٠و)

پلاوسەدری: برێنجۆنە
فارسی: عسلی
ئینگلیزی: Lesser honeywort, Waxflower
عەرەبی: حشیشه البَرَص
ناوی زانستی: ***Cerinthe minor*** **L.**
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: مەریوان (بلچەسوور، کۆسالان و قەلەبەرد)، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، کێلەشین، گوندەکانی ناوچەی سارال: عەوالەمەیی، نەرگەلە، کول، دوزەغەرە، هەزارکانیان، گوریچە، مەیدول، سۆفیبلە، گولچیەر، مانگاهوول، بست، زەردەوان، فەراوا، دەرەویان فارس و خواری)، پالنگان (٩٤و)

پلپینە ☜ پەلپینە
پلوێن ☜ کەنێرە
پلەسۆ ☜ سولان
پنرێشک ☜ پەرمێشکە
پنرێشکە ☜ پەرمێشکە
پنرێشکە ☜ پەرمێشکە
پنگ ☜ پوونگە
پنگە ☜ پوونگە
پنگەبۆرە ☜ زرەپنگ
پنگەزۆفا ☜ زوفا
پوارەکۆرە ☜ ئەسپەک
پوتێتە ☜ سێفۆک
پوستە ☜ بەهێف - ٣

پونگ ☜ پوونگە
پونگە ☜ پوونگە
پوینگە ☜ پوونگە
پوینە ☜ پوونگە
پویینە ☜ پوونگە

پۆپەکەڵەشێرە: گوڵە سووراوک، گوڵە باقلەک، گوڵە پۆپنەکەڵەشێرە
فارسی: تاجخروس خونفام، تاجخروس قرمز
ئینگلیزی: Love-lies-bleeding, Tumbleweed, Amaranth
عەرەبی: قَطیفَه، عرفالدیک
ناوی زانستی: ***Amaranthus cruentus*** **L.** = *A. paniculatus* L.
بنەماڵە: Amaranthaceae
رواوگە: سنە (کەرجۆ، هەشەمێز، حەسەناوا، میانە)، پالنگان، نەمەشیری بانە، کرماشان (٩٤و)؛ پەرێزە چەوەندەرەکانی شنۆ و نەغەدە (٢٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دولەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی لە خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی پۆپەکەڵەشێرە:
١) گوڵە قەیفە
فارسی: زلفعروسان، تاجخروس، آشکینه
ئینگلیزی: Redroot amaranth, Beet-root, Careless weed, Pigweed, Wild beed
ناوی زانستی: ***A. retroflexus*** **L.**
رواوگە: رۆژهەلات (٦٧و)؛ و باشووری کوردستان (او)؛ سنە (چەم شوێشە، رەشنەش)، کامیەران (چەمی تا، هەنیمن، سەرچی) (٩٤و)

پۆلکە ☜ گاگۆز

پۆلکە زەردە ☜ ولیرە -٥

پۆلکە فەرەنگی ☜ گاگۆز

پۆنە ☜ پوونگە

پوودینە ☜ پوونگە

پوورئاشۆ ☜ پوورئاشۆکە

پوورئاشۆکە: پوورئاشۆ

فارسی: بادآورد، ابلک

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: بَوال، خُرفیش کبیر، لَخلاخ

ناوی زانستی: *Carduus syriacua* L. = *Notobasis syriaca* (L.) Cass.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: کرماشان، نێوان قەسری شیرین و ئیمام حەسەن، کێوی ماراب و پایین تەخت (٢٢/٦٣و)؛ رۆژهەلاتی ئاناتۆلی (وەکی باکووری کوردستان)، سووریە (وەکی بەشی رۆژاوا) (٧٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و)؛ خورخورەی سەقز (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

پوورەگوڵ: گوڵە یاس

فارسی: یاس، گل یاس

ئینگلیزی: Lilac, Pipe orivet, Pipe tree

عەرەبی: لیلَج، لیلاق

ناوی زانستی: *Syringa spp.*

بنەماڵە: Oleaceae

جۆرەکانی دیکەی پوورە گوڵ:

١) یاسە کەوە

فارسی: یاس رسمی، یاس بنفش، یاس خوشەای

ئینگلیزی: Common lilac, Syringa

ناوی زانستی: *S. vulgaris* L.

رواوگە: بانە، سەقز، ناوچەی گەلاواخی دیواندەرە و مەریوان، هەوشاری تیکاب (٣١و)

٢) یاسە بەنەوشە

فارسی: یاس ایرانی، یاس بنفش ایرانی

ئینگلیزی: Persian lilac, Persian jasmine

ناوی زانستی: *S. persica* L.

پووزێنچ ☜ حەشەگیرە

پووزل ☜ پیزلک

پووزەڵ ☜ پیزلک

پووشە پەخشانە ☜ پووشە نەرمە

پووشە چۆلچۆلە ☜ پووشەوارە

پووشە چۆلەکە ☜ پووشەوارە

پووشە چۆلە ☜ پووشە لەرزانە

پووشە شێخانە ☜ پووشە نەرمە

پووشە مە لووچکە ☜ پووشەوارە

پووشە سوورە ☜ گیاخاو -١١

پووش عەنتەر ☜ سەونچک

پووشە کەوە ☜ گوڵە ئەرخەوانکە

پووشە نەرمە: پووشە پەخشانە، پووشە شێخانە

فارسی: بهمن سفید، چمن‌پری، چمن‌سوزنی، استپی طناز

ئینگلیزی: Needdle grass, Feather grass

عەرەبی: صمعە

ناوی زانستی: *Stipa pulcherrima* C. Koch. = *S. barbata* Desf.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: کێلەشینی شنۆ، مەهاباد (کێوی (کومەبران)، کانیەسپی و نەلۆسە)، کوێستانی (گامیشالدرو، بێبێ‌کندی) بۆکان، خانێ (کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ، (کالە بردیال)، قەندیلی مامەکۆیان (نەمنجێ، قەلاتەرەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەلێ

حـاجی بـرایم) و تەمـەرچیانی خانـێ بـەرەو حـاجی عومەران) (٢٩و)؛ کێـوی (هجـر) لای سەحنە (٦٥و)؛ قەراخی زەریای ورمێ (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی پووشە نەرمە:

١) پووشە نەرمەی کوێستانی

فارسی: بهمن کوهستانی

نـاوی زانسـتی: *S. lessingiana* **Trin. & Rupr.**

رواوگە: دەڤەری شنۆ (٦٣/١٤و)

٢) پووشە نەرمەی بێروونی

فارسی: استپی بیابانی

ناوی زانستی: *S. hohenackeriana* **Trin. & Rupr.**

رواوگـە: ئـیلام (چـۆمی (دویـرج) و جـەبـەل حەمرین تا نزیک مووسیان، سنووری بەدرە و دێلوڕان لەتەک خانەقین و مەنەلی، بازگەی (نهرعنبر) و (بیات) لە (شرهانی)، (برسـیم) و شێخقەندی، کێوی (چرمـی) و (سـیاەکـوە)، ناوچەی (ابوغویر)، مووڕمووری) (٧١و)

٣) پووشە نەرمەی ڕیشۆڵدار

فارسی: استپی ریشدار

نـاوی زانسـتی: *S. barbata* **Desf.** = *S. szowitsiana* Trin.

رواوگـە: ورمـێ، گـنگچین، شـنۆ، سـیلوانا، قووشـچی، نـازلوو (٢٦و)؛ تیکـاب و شـاهیندژ (٢٧و)

٤) پووشە نەرمەی جوان

فارسی: بهمن طناز

ناوی زانستی: *S. pulcherrima* **C. Koch.** = *S. capensis* **Thunb.**

رواوگە: ئیلام (گوندی ویان، دێلوڕان، گونـدی ماهووتە، (دینـارکوە)، ئابـدانان، کێـوی (مـرز)، ناوچـەی کاسـەماسـت و کێـوی (شـلت)، سنووری لای مەندەلی و خانەقین، کێوی گـەچ لە مووڕمووری (٧١و)؛ مێهران (٦٣/١٣و)

٥) پووشە نەرمەی کوردستانی

فارسی: بهمنی سفید کردستانی

ناوی زانستی: *S. kurdistanica* **Bor.**

پووشە لەرزانە: پووشە چۆلە

فارسی: علـف بـره، لرزانـک قرمـز، فسـتوکا، چمن فتان قرمز

ئینگلیزی: Red festuca, Creeping festuca, Red sheep fesque

عەرەبی: الفِستوکه

ناوی زانستی: *F. vallesiaca* Schlech ex **Gaud.** = ***Festuca rubra*** **L.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: ئیسلاماوا (٣٩/٢و)؛ سەلماس، ورمێ، بێستوون (٧٠و)؛ کرماشان و شنۆ (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی پووشە لەرزانە:

١) پووشە لەرزانەی بەرز

فارسی: علف بره غولآسا

ئینگلیـزی: Giant brome grass, Giant fescue grass, Tall fescue grass

ناوی زانستی: ***F. gigantuea*** **(L.) Vill.** = *F. myuros* L.

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٥٠و)

٢) پووشە لەرزانەی زەلی

فارسی: چمن فتان بلند، علف بره نیمانند

ئینگلیزی: Reed fescue

ناوی زانستی: ***F. arundinaceae*** **Schreb.**

رواوگە: ئیسلاماوا (٣٩/٢و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

٣) پووشە لەرزانەی چکوولە

فارسی: علف بره کوچک، لرزانک صغیر

ئینگلیـزی: Sheep festue, Hard festue grass, Black twitch

نـاوی زانسـتی: *F. ovina* L. = *F. bornmulleri* (Hauk.) Krecz. & Bobrov. = *F. vallesiaca* Schlech. ex Gaud.

رواوگـە: کویسـتانی (بـدوی) بۆکـان، کویستانی کانیەسپی، سویتاس و مامسواری مەهاباد، کێوی هەوارەبی شنۆ، خانێ (کێوی (توبە و تورژالە)، مەیدان هێستر و (بردەگل) لای هەنگـەوێ، قـەنـدیلی مامـەکویـان (نـەمنجێ، قەلاتـەڕەشـە، ناوچـەی پـیران، بادیناوێ، گەلـی حـاجی برایم)، تەمـەرچیان بـەرەو سـنووری حـاجی عومـەران (٢٩و)؛ کرماشـان (٦٨و)؛ مـاکۆ (٢٨و)؛ تیکـاب و شاهیندژ (٢٧و)

پووشە نەورۆزە ☜ سەونچک

پووشەوارە بە رزە ☜ شاوەر

پووشەوارە: پووشە چۆلەکە، پووشە مەلووچکە، پووشە چۆلچۆلە

فارسی: اروای بزرگ، علف نیزار

ئینگلیزی: Cloud grass, Whicks, Black bent, Red top

عەرەبی: حمیر، المرجیه

ناوی زانستی: *Agrostis gigantean* Roth.

بنەماڵە: Poaceae

پوونگ ☜ پوونگە

پوونگە باخی ☜ پوونگە -٢

پوونگـە: پنـگ، پووینگـە، پنگـە، پۆنـە، پوونـە، پووینـە، پوودینـە، پونـگ، پونگـە، پینگـە، پوییـنـە، پوینە، پوینگە، پوونگ، پینە

فارسی: پونە، پودنە، پورچینگ، پدونە

ئینگلیزی: Horsemint, Brookmint

عەرەبی: فودنج، فُليجا، حَبق، فوتنج

نـاوی زانسـتی: *Mentha longifolia* (L.) Huds.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، کێلی، (سید)، بێوران و لەقلەق) (٢٩و)؛ سنە (کێوی ئاویـەر و ئـارێز، ئـارەنـان، نـەوەرە، ڕەشـنـەش، هەشەمێز، تەکیە، ئەویهەنگ، زەنان، مەڵکشان)، هـەورامـان (کۆسـالان، ژیـوار، دەرەویـان، هەورامان تەخت)، کامیەران (کویستانی شاهۆ، نیـەر، کۆلـەسـارە)، قـوروە، دیلـوران (٤٩و)؛ باشووری کورستان (١٦و؛ ١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شـێلم جـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆڵـەنێ، بادینـاوێ)، پیران، مامـەش و مـەنگوڕایـەتی خانـێ (٧٩و)؛ بۆکـان، تیکـاب، شـاهیندژ، خـۆی، مـاکۆ، شـنۆ، سەڵماس و ورمێ (٥١و)

جۆرەکانی دیکەی پوونگە:

١) پوونگەی ئاسیایی

فارسی: پونە آسیائی

نـاوی زانسـتی: ***M. longifolia* (L.) Huds. var. *asiatica* (Boriss.) Rech. f.** = *M. asiatica* Boriss.

رواوگـە: دەربـەنـدی قۆتـوور، خـۆی، شـنۆ، بالانش و کرماشان (٦٣/٢٣و)

١) نەعنا: پوونگە باخی، بۆین، هێزا، نەنا، نانا، نەعنە

فارسی: نعنا، نعناع معمولی، نعناع پرورشی

ئینگلیـزی: Peppermint, Lamb-mint, Black mint

عەرەبی: نَعناع، اللَّمام

ناوی زانستی: ***M. piperita* L.**

رواوگـە: جوانـڕۆ، پـاوە، مـەریوان، بێسـاران، سەردەشت، بیجاڕ (٣١و)؛ پاریزگای کرماشان (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

٢) پوونگەی لێرەواری
فارسی: پونه جنگلی
ناوی زانستی: *M. longifolia* (L.) Hudson var. *kotschyana* (Boiss.) Briquet. = *M. sylvestris* L. subsp. *kotschyana* (Boiss.) Briquet.
ڕواوگە: شنۆ و کوێستانی نەڵۆس لە کێوی (کومەبران) مەهاباد (٢٩و)

٣) پوونگەی بۆنخۆش
فارسی: پونه معطر، خالواش، کوتکوتی
ئینگلیزی: Penny royal, Pudding herb, Pudding grass, Flea mint
عەرەبی: فليحا، فليه
ناوی زانستی: *M. pulegium* L.

٤) پوونگە ڕێوی: تەهتاوک، تەتاقک، تهتاقک، تەهتاقک، تهتاوک
فارسی: پونه آبی، سوسنبر، نعناع صحرائی، نعناع کوهی
ئینگلیزی: Water mint, Fish mint, Hairy mint
عەرەبی: نَعناع البَری
ناوی زانستی: *M. aquatic* L. = *M. arvensis* L.
ڕواوگە: دەڤەری تیکاب (٤٠و)

پوونگە ڕێوی ☜ پوونگە -٥
پوونە ☜ پوونگە
پووینگە ☜ پوونگە
پووینە ☜ پوونگە
پووینە هەرانە ☜ زرەبنگ
پە پکە چۆلەکە ☜ نانە حاجیلە
پە پکە چەورە ☜ نانە حاجیلە
پە پکە چەورە ☜ نانە حاجیلە
پە پکە مەلووچک ☜ نانە حاجیلە
پە پکە مەلووچکانە ☜ نانە حاجیلە
پە پکە مەلیچکانە ☜ نانە حاجیلە
پە پکە مەلیچکە ☜ نانە حاجیلە
پە پوو پاییزە ☜ گوڵە پەپوو
پە پوولە پاییزە ☜ گوڵە پەپوو
پە پە چەورە ☜ نانە حاجیلە
پە پە لە چەورە ☜ نانە حاجیلە
پە تاتە ☜ سێفوک
پە ڕپە ڕۆک ☜ لاولاڤوک
پە ڕپین ☜ پەڵپینە
پە ڕپینە ☜ پەڵپینە
پە ڕش ☜ چەوان -٤
پە ڕشت ☜ چەوان -٤

پـە رمێشـکە: کـونجرە، پـەرنێشـکە، پـەرەمێشـکە، پـەرەنێشـکە، پـەرمیشـکە، پـەرنێشـە، پـەمرێشـکە، پەرەنشک، پەرەنێشـک، پـەرەنیشـک، پـەنرێشـکە، پەنگەرێشـک، کونجرکـە، کـوونجرە، کوونجرکـە، پـەنگرێشـکە، پنرێشـکە، پنرێشـک، پـەنیرشـک، پزیشکە، پنرێشکە، هەرواڵە، مـەرواڵـە، دیسـنەک، دیسینەک، چـەسپۆک، مچقاسـە، پـەندەرێشـک، کەتەوڵ
فارسی: چسبک، ماستونک، گـیس‌چسـبک، گیس میماسی
ئینگلیزی: Broad caucalis, Cat tail, Great burparsely
عەرەبی: لِسانُ الکَلب، اللزيج
نـاوی زانسـتی: *Turgenia latifolia* (L.) Hoff.
بنەماڵە: Apiaceae
ڕواوگـە: ئـەیـوان، ئـیلام، شـیروان، دەرەشـار، دیلـوران (٢/٣٩و)؛ مایـەشـت، ئیسـلاماوا (٧٠و)؛ سـنە (ئەویهـەنـگ، ڕەشـنەش، سەڵـواتاوا، قـەڵای حەسـەنـاوا، زەنـان،

مەلکشان، کویستانی ئاریز)، مەریوان (میانە، گوندەکانی سەرشیو، کۆسالان)، سەقز و دیواندەرە (خورخورە، کول، دۆزەغەرە، کەولە، کێلەشین، ڕێگای بانە بۆ سەقز، کویستانی نەکەرۆز، ڕێگای خورخورە بۆ مەریوان)، کامیەران (کەوبوار، عەوالان، نزاز، نیەر، مێراو)، بیجار، مەهاباد (عیساکەند، سەهۆلان) (٩هو)؛ پەریزەکانی گەنمەشامی کرماشان (٢هو)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی پەرمیشکە:

١) پەرمێنشکە

فارسی: ماستونک

ناوی زانستی: *T. arvensis* **Link.**

ڕواوگە: حەسەنلووی نەغەدە، نێوان ڕێژاو و سەراوی ئەسکەندەر، کرماشان و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٢١/٦٣و)

پەرمیشکە ☜ پەرمێشکە

پەرنێشکە ☜ پەرمێشکە

پەرنێشە ☜ پەرمێشکە

پەرەپەلیک ☜ پەڵپینە

پەرەپیلیک ☜ پەڵپینە

پەرەمێشکە ☜ پەرمێشکە

پەرەنێشک ☜ پەرمێشکە

پەرەنێشکە ☜ پەرمێشکە

پەرەنشک ☜ پەرمێشکە

پەرەنیشک ☜ پەرمێشکە

پەڕپین ☜ پەڵپینە

پەڕپینە ☜ پەڵپینە

پەرسیاوەحش ☜ قەیتەران

پەرسیاوەش ☜ قەیتەران

پەڕش ☜ چەوان -٤

پەڕشت ☜ چەوان -٤

پەڕشە ☜ چەوان -٤

پەزکوژە ☜ گاوگوراڵە

پەفک ☜ زەفیروو -٢

پەلۆش ☜ گادەمە

پەلپین ☜ پەڵپینە

پەلپینە ☜ پەڵپینە

پەلک ☜ ئەسپیدار -٤

پەلەبی ☜ بی -٤

پەلە پسێ ☜ پەلەورچە

پەلە پسە ☜ پەلەورچە

پەلەشوانە ☜ مەندێ -١

پەلەشوانە کەرانە ☜ کاشمەکێوی

پەلەکەرگ ☜ فرەیێ

پەلەورچە: پەلەپسە، پەلەپسێ، پەڵەپسێ

فارسی: پای‌خرس

ئینگلیزی: Bear-breech, Beare briche, Bear foot

عەرەبی: شَوکَت الهَیوَد، اقنثا

ناوی زانستی: ***Acanthus dioscoridus* L.**

بنەماڵە: Acanthaceae

ڕواوگە: کویستانی شاهۆ، (سەرو) و تەرگەوەری (٢/٦٣و)؛ پاریزگای کوردستان، (ناوچەکانی کوردنشینی) ئازربایجانی ڕۆژاوا (٧٤و)؛ هەورامان (خواشت، دووڕێ، گوندەکانی سەرشیو، هەورامان تەخت، کۆسالان)، سەقز (قولقولەی میرەدێ، کەلی خان)، کامیەران (پالنگان، تەنگیوەر، کویستانی شاهۆ)، پاوە (٩هو)

جۆرەکانی دیکەی پەلەورچە:

٨) **گیائالۆش**: گیواوه سەودا
فارسی: پای خرس نرم
ئینگلیزی: Bear breech, Brank ursine, Soft acanthus, Artist acanthus
ناوی زانستی: *A. mollis* L.

پەلەوشان: گوڵە بۆسار
فارسی: مریم، گل مریم
ئینگلیزی: Tuberose, Pipe-flower
عەرەبی: مِسک رومی، یاسمین بحری، زنبل
ناوی زانستی: *Polianthes tuberose* L.
بنەماڵە: Amaryllidaceae
رواوگە: هەڵەبجە، کەرکووک و کێوی بەمۆی جوانرۆ (٣١و)

پەلی سیاوشان ☜ قەیتەران

پەلی سیاوەش ☜ قەیتەران

پەڵپین ☜ پەڵپینە

پەڵپینە: پەرپینە، پرپرە، پەلپینە، پەلپین، پەرپین، پەرپینە، پەڵپین، پەرەپەلیک، پرپریک، پرپلیک، پەرەپیلیک، پیرپیلیک، پرپرە، پارپارە، پەرپین، پلپینە، پرپینە، دگان‌تیژکەرە
فارسی: خرفە، پرپهن، پروین
ئینگلیزی: Common purslane, Purslan
عەرەبی: بُقلە الحَمقاء، بُقلە اللینە، بُقلە المُبارَکه، بقلە فاطمە، بقلە الزهرا، حَرفه
ناوی زانستی: *Portulaca oleraceae* L.
بنەماڵە: Portulaceae
رواوگە: ورمێ، ئیلام، کرماشان، مەهاباد، سنە (٧٠و)؛ ژاوەرۆ (هەشەمێز، تەکیە)، هەورامان تەخت و ژیوار، کەوبواری کامیەران، ئیسلاماوی ڕۆژاوا، کوزران، بێستوون، قەسری شیرین، دیلوران (٩٤و)؛ ناوچەی کوودەشت (٣٩/١و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی سلێمانی، هەولێر، دووکان، پیرمام، شەقڵاوا، سۆران، دیانا، حاجی عومەران، ڕانیە، قەڵادزێ و پێنجوێن (٧٨)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی (٧٩و)؛ خانێ، سەردەشت، بۆکان، تیکاب، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، ماکۆ، خۆی و سەڵماس (٨١و)

جۆرەکانی دیکەی پەڵپینە:

٨) **گوڵە نازنازی**: گوڵە شەرمینۆک، گوڵەنازی
فارسی: خرفە زینتی، گل ناز
ئینگلیزی: French parsley, Mexican rose, Sun plant, Rose-moss, Double-flowered moss-rose
ناوی زانستی: *P. grandiflora* Hock.
رواوگە: کوردستان (٥٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (١و)

پەڵک ☜ ئەسپیدار -٤

پەڵووکە باخی ☜ عەرزیلە

پەڵە پسێ ☜ پەلەورچە

پەڵەوشە ☜ کاسە شۆرە -٦

پەم ☜ پەموو

پەمۆ ☜ پەموو

پەمبی ☜ پەموو

پەمبێ ☜ پەموو

پەمرێشکە ☜ پەرمێشکە

پەمگ ☜ پەموو

پەموو: گیالۆکە، پەمۆ، پەمە، پەمبێ، پەمبی، پەمبۆ، پەمگ، پەنبۆ، پەنبی، لۆکە
فارسی: پنبە، لوزە
ئینگلیزی: Cotton, Cotton plant, Bombast, Levant plant
عەرەبی: قُطن، جوزق

ناوی زانستی: .Gossypium herbaceum L
بنەماڵە: Malvaceae
رواوگـــە: پاریزگـــای کرماشـــان (٦٥و)؛ و کوردســتان، دیلــوران (٩٤و)؛ کێــوی شــاهۆ، هــەورامان تــەخــت، پــاوە (٣١و)؛ باشــووری کوردستان (٨و؛١٠و)

پەمە ☜ پەموو

پەمە سیاوڵە ☜ قەیتەران

پەنبۆ ☜ پەموو

پەنبی ☜ پەموو

پەنجۆڵەژەن ☜ گیاپەنجەک

پەنجیەلک ☜ پەنجەلەک

پەنجەداڵ ☜ گیاتاران

پەنجەلەک: پەنجیەلک
فارسی: فلفلی، جوجَک
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانســتی: *Lisaes heterocarpa* (DC.) Boiss.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: ناو پەرێزە گەنمەکانی کوودەشت و پاریزگای کرماشان (٧٠و)

پەنجە هەرێز ☜ سیسە هەرێز

پەندەرێشک ☜ پەرمێشکە

پەنرێشکە ☜ پەرمێشکە

پەنگرێشکە ☜ پەرمێشکە

پەنگەرێشک ☜ پەرمێشکە

پەنیرشک ☜ پەرمێشکە

پەنیرە ☜ نانەحاجیلە

پەنێرۆکە ☜ نانە حاجیلە

پەنێرە ☜ نانە حاجیلە

پـــەیکـــوڵ: درەســـووچە، گوڵـــە چامـــە، گوڵــەرێزان، پێکــۆل، پــەیکــۆل، پــەیکولــی، پەیکولـــێ، پـــەیکـــول، قونجـــڕ، قونجرکـــە، قونجریـــــکە، قونجلیـــــکە، ســـــێچوکل، سێدانە، سێدانکە، پەیکولە
فارسی: خارخسک، سه کوهه، خار مُغیلان
ئینگلیزی: Caltrop, Caltrapn, Tribulus, Land caltrop, Puncture vine, Turkey-blossom
عەرەبی: حَسَک، ضَرسُ العَجُوز
ناوی زانستی: *Tribulus terrestris* L.
بنەماڵە: Zygophyllaceae
رواوگە: مەریوان (ڕەشنەش، میانە، زیوار، هەورامان تەخت، ماسیەر، گلیە)، بیجاڕ، سەقز (بست، مەولاناوا)، کامیەران (پالنگان، نزاز)، قوروە، دیلوران، مەهاباد (٩٤و)؛ کوودەشت (١/٣٩)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی چەمچەماڵ، ڕێگای کەرکووک بۆ هەولێر، سلێمانی و دووکان (٧٨)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

پەیکولێ ☜ پەیکول

پەیکولە ☜ پەیکول

پەیکولی ☜ پەیکول

پەیکول ☜ پەیکول

پەیکۆڵ ☜ پەیکول

پەیکە ☜ نانە حاجیلە

پیاز ☜ پیواز

پیازۆک ☜ پیواز -٩

پیازۆکە ☜ پیواز -٩

پیازە جنانە ☜ پیواز -٦

پیازە خۆیانە ☜ جەوالوو -٥

پیازە خوانە ☜ جەوالوو -٥
پیازە خووان ☜ جەوالوو -٥
پیازە خووانە ☜ جەوالوو -٥
پیازە خووکانە ☜ جەوالوو -٥
پیازە خووگان ☜ جەوالوو -٥
پیازە خووگانە ☜ جەوالوو -٥
پیازە خیوانە ☜ جەوالوو -٥
پیازە کیفیلە ☜ پیواز -٩
پیازە گەنە ☜ پیواز -٦
پیازە مارانە ☜ براخوژە
پیازە مازنە ☜ پیازە مشکانە
پیازە مشکانە: پیازە مازنە
فارسی: عنصل
ئینگلیزی: Shore sea onion, Medicinal squill
عەرەبی: بَصَل العُنصُل، اشقیل، اسقال
ناوی زانستی: *Urginea maritime* (L.) **Baker.**
بنەماڵە: Liliaceae
رواوگە: گۆرستان و لێرەوارەکانی پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ شنۆ (٥١و)
پیازە مووسڵی ☜ پیواز -٢١
پیازی خۆماڵی ☜ پیواز
پیەر ☜ بیبەر
پیتۆکە ☜ مەندی -٣
پیتک ☜ بی -١
پیتووکە ☜ مەندی -٣
پیچک ☜ پیواز -١٩
پیچکە ☜ پیواز -١٩
پیچکی کەلانە ☜ پیواز -١٩
پیر پیلیک ☜ پەلپینە
پیرەسکە: دەرزیلە، دەرزیلۆکە، قلەوە، پێ لەگلەگە، گیاچەلێ، گیژینگ
فارسی: شمعدانی عطری، نوک لکلکی
ئینگلیزی: Heron-bill, Stork bill, Crane bill, Field crane bill, Hemlock stork-bill, Pin grass
عەرەبی: غزیل، اَبرَه العَجوز
ناوی زانستی: ***Erodium spp.***
بنەماڵە: Geraniaceae
جۆرەکانی دیکەی پیرەسکە:
١) پیرەسکەی بژارە
فارسی: شمعدانی عطری هرز، سوزنک
ئینگلیزی: Pin grass, Hemlock stock-bill, Field crane bill
ناوی زانستی: ***E. cicutarium*** **(L.) L Her.**
رواوگە: سونقور، خۆی، میهران (٦٣/٦و)؛ ناوچەی ماژینی ئابدانانی (٧١و)؛ لای زەریای ورمێ، قەسری شیرین، دیلوران (٩/٦٣و)؛ کێلگەکانی تووەفەرەنگی مەریوان، سەوڵاوا، هەورامان، سنە و کامیەران (٥٢و)؛ پارێزگای کرماشان (٧٠و)؛ سەقز (٦٧و)
٢) پیرەسکە
فارسی: نوک لکلکی دراز
ئینگلیزی: Long-beaked heron bill
ناوی زانستی: ***E. ciconium*** **(Jusl.) L Her. ex Aiton.**
رواوگە: ئابدانان (کێوی (گلاب) لە گوندی (بیشەزار)، کێوی (چرمی)، (سیاه کوه)، گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر) و دەفەری دیلوران بۆ مووروووری (٧١و)
٣) پیرەسکە
فارسی: نوک لکلکی
ناوی زانستی: ***E. gruinum*** **(L.) L Her. ex Aiton.**

رواوگە: مێهران، قەسری شیرین، سەرپێڵی زەهاو، گیلانی رۆژاوا، ئیسلاماوای رۆژاوا (٦٣/١٥و)؛ دەڤەری بادینان (وەک ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

٤) پیرەسکەی تیژ

فارسی: نوک لکلکی تیز

ناوی زانستی: E. oxyrrhynchum M. B.

رواوگە: ئابدانان (گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر) (٧١و)؛ خۆی، ماکۆ، کرماشان، سونقور، ئیلام، پوشتکوو (٦٣/١٠و)؛ ناوچەی ناوچۆمان (وەکی بەشەکانی کوردستان لە ئێران، تورکیە، عێراق و سووریە) (٧٤و)

٥) پیرەسکەی بۆندار

فارسی: نوک لکلکی معطر

ئینگلیزی: Graund needle, Heron bill, Musky afilerilla

ناوی زانستی: ***E. moschatum*** **(L.) L,Her ex Aiton.**

رواوگە: ناوچەی (کوهنک) لە دیلوران (٧٠و)

٦) پیرەسکەی زاگرۆسی

فارسی: نوک لکلکی زاگرسی، نوک لکلکی کلمی رنگ

ناوی زانستی: ***E. glaucophyllum*** **(L.) Aiton.**

رواوگە: ناوچەی ناوچۆمان (وەکی بەشەکانی کوردستان لە ئێران، تورکیە، عێراق و سووریە) (٧٤و)

پیز ☜ کووزەلە

پیزاڵ ☜ پیزلک

پیزڵ ☜ پیزلک

پیزلک: پیزل، پیزینگ، پیزینل، پیزلک، پیزال، پووزەل، پیزەل، پووزل، پسنچک

فارسی: سازو، سوف

ئینگلیزی: Hard rush, Rush, Bog rush, Thrash, Seave

عەرەبی: سَمار، اسل

ناوی زانستی: ***Juncus inflexus*** **L.**

بنەماڵە: Juncaceae

رواوگە: پاریزگای کرماشان، سنە (دادانە، میانە، کەرجۆ، کێلانە، رەشنەش، رێگای کەرەسی بۆ هەشەمێز)، سەقز (خورخورە، پیرعومەران، کوێستانی نەکەرۆز، قولقولەی میرەدێ)، کامیەران (رێگای سەربناو بۆ تا، نزاز)، حسەیناوای کونگرە لای قوروە (٤٩و)؛ سەقز (٦٣/٩و)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی قەراخی چۆم و بەنداوی دووکان (٨٧)

جۆرەکانی دیکەی پیزلک:

١) پیزلکە قربۆقی

فارسی: سازوی وزغی

ئینگلیزی: Toad rush, Frog grass

ناوی زانستی: ***J. bufonius*** **L.**

رواوگە: کرماشان و قەسری شیرین (٦٣/١٨و)

٢) پیزلکی تورکستانی

فارسی: سازوی ترکستانی

ناوی زانستی: ***J. turkestanicus*** **V. Krecz. & Gontsch.**

رواوگە: ورمێ و ٥ کم. مەهاباد بۆ سەردەشت (دەڤەری بەنداوی مەهاباد و رێ خەلیفان) (٦٣/٢٥و)

٣) پیزلک

فارسی: ژرک

ئینگلیزی: Clock-seave, Spreat, Closs, Sprot, Clock-sives

ناوی زانستی: ***J. articulates*** **Ehrh.**

رواوگە: کێوی (گامیشـالدرو، بـی‌بـی‌کنـدی) بۆکان (٢٩و)؛ ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٢٠/٦٣و)؛ پارێزگای کوردستان (٦٧و)

پیزەڵ ☜ پیزلک

پیزنێڵ ☜ پیزلک

پیزینگ ☜ پیزلک

پیژۆک ☜ زەفیروو -٢

پیژک ☜ زەفیروو -٢

پیژگ: هەسپەرە

فارسی: اسپرک، افسانی، ورث

ئینگلیـزی: Mignonette, Reseda, Dyer weed, Yellow mingnonette, Yellow woad

عەرەبی: زایر، ضریع، بلیحه، ویبه

ناوی زانستی: ***Reseda lutea*** **L.**

بنەماڵە: Resedaceae

رواوگـە: سـەردەشـت (کێـوەکـانی بولـفەتـی بێوران، (سید)، لەقلەق و کێلێ) (٢٩و)؛ قوروە و دیواندەرە (٧٥و)

جۆرەکانی دیکەی پیژگ:

١) پیژگی بێروونی پەلکدار

فارسی: اسپرک بیابانی برگەدار

نـاوی زانسـتی: ***R. aucheri*** **Boiss. subsp.** ***bracteata*** **(Boiss.) Rech. f.** = *R. bracteata* Boiss.

رواوگە: قەسری شیرین (کێوی کانیمیل، (چـاە سـیزدە) و لـەوەرگـای گـەرمێنی یـاریوەران)، سەرپێڵ زەهاو (کێوی باغ و بەندزەرد)، کێوی (گاوی) بـەرەو چـۆمی (لیمـا) (٦٥و)؛ دەفـەری عـەیـن خـوەش لـە دێلـوران (٧١و)؛ کرماشـان، مێهران، قەسری شیرین و خوسرەوی (٧/٦٣و)

پیشۆک ☜ زەفیروو -٢

پیشۆکە ☜ زەفیروو -٢

پیشۆکی ☜ زەفیروو -٢

پیشوکی ☜ زەفیروو -٢

پیشوک ☜ زەفیروو -٢

پیفۆک ☜ زەفیروو -٢

پیفۆکە ☜ زەفیروو -٢

پیڤاز ☜ پیواز

پیڤەلۆک ☜ زەفیروو -٢

پینگە ☜ پوونگە

پینە ☜ پوونگە

پیواز: پیاز، پیڤاز، پیازی خۆماڵی

فارسی: پیاز، پیاز معمولی، پیاز رسـمی، پیـاز باغی، پیاز آشپزخانه

ئینگلیزی: Onion, Cepa, Chibbal, Garden onion, Cullak, Faverel, Ingan, Ingowne

عەرەبی: بَصَل

ناوی زانستی: ***Allium cepa*** **L.**

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگـــە: پارێزگـــای کرماشـــان (٦٥و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی پیواز:

١) پیوازی ناوچۆمان

فارسی: پیاز بین‌النهرینی

ناوی زانستی: ***A. olivieri*** **Boiss.**

٢) پیوازی کویەشتی

فارسی: پیاز کوهدشتی، پیاز بدون‌کرک

ناوی زانستی: ***A. leave*** **Wendelbo & von Bothmer.**

رواوگە: ناوچەی ڕێژاو، کرماشان، کامیەران و سنە (٢٢/٦٣و)

٣) پاچە سورخە: پاچە سورخ

فارسی: پیاز زنگولەای، سیرک زنگولەای

ناوی زانسـتی: ***A. paradoxum*** **(M. B.) G. Don.**

رواوگـە: دەڤـەری کـوودەشـت و پاریزگـای کرماشان (٩٤و)

٤) پیوازی زاگرۆسی: پیوازە خاپووتی

فارسی: پیاز زاگرسی، پیاز ترکیەای

ناوی زانستی: *A. kharputense* **Freyn & Sint.** = *A. kopeetdagense* Verd.

رواوگە: سەڵماس و سنە (٦٣/ ٤و)

٥) پیوازی کاردۆکی

فارسی: پیاز گیلانی، پیاز کاردوکی

ناوی زانستی: *A. aucheri* **Boiss.** = *A. carduchorum* C. Koch. = *A. bakhtiaricum* Regel.

٦) پیازە گەنە: پیازە جنانە

فارسی: پیاز منگوله، منگله، پیاز بنفش، پیاز مزرعەروی

ناوی زانستی: *A. atroviolaceum* **Boiss.**

رواوگە: ورمێ و ناوچەی رۆژاوای ئیران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٧٠و)

٧) پیوازە فیفۆکەیی

فارسی: پیاز گل حسرتی

ناوی زانستی: *A. colchicifolium* **Boiss.** = *A. haussknechtii* Nab. = *A. straussii* Bornm.

رواوگە: سنە و کرماشان (٦٣/١و)

٨) پیواز

فارسی: پیاز

ناوی زانستی: *A. schelvinkovii* **Grossh.**

رواوگـە: دەڤـەری ورمـێ (٧٠و)؛ دەربـەنـدی قاسملوو (٨٤و)

٩) پیازۆک: پیازۆکە، پیوازۆک، پیازە کیفیلە

فارسـی: پیازچـه، پیـازکوهی، موسـیر اسپانیایی

ئینگلیـزی: Chive, Chive garlic, Cive, Rush garlic, Rush-leaved onion, Rush leek

ناوی زانستی: *A. schoenoprasum* **L.**

رواوگـە: سـەقـز و دیوانـدەرە (بـسـت، کـانی چـاورەشـی کویستانی چـل چـەمـە، کویستانی نەکـەرۆز، پیرعومـەران، کـۆڵ، دۆزەغـەرە، خورخورە) و بانە (٩٤و)

١٠) لووشـە: پسـڵ، پسـلـە شـاخی، گیالووشـە، گیـادۆخوا، گیادۆخەوا، گیادۆکولـیو، گیالۆشـە، پسلـی، لۆشـە، لـوش، پسلـە، گیاپسـڵ، لووشـە خاسە، قولەمیرە

فارسی: پیاز غول‌آسا، پیاز غول

ناوی زانستی: *A. giganteum* **Regel.**

رواوگە: سنە (هەشـەمیز، توسـی‌وار، رەشـنەش، کـەل سەڵـواتاوا، زەنـان، کوچکـەسـووری ئەویهەنگ، قەلاتەرەش)، مەریوان (بنیەر، شیخ شـەروەتـی، سلـتان ئەحمـەو، بـەردی سـپی، باخان، کورەمیانە و گاران، ژیوار، بلچەسوور، کەل ژالانـە، گلـیە، دەگاگـا، نیـزڵ، کـەل تـەتـە، کۆسـالان و قـەلـەبـەرد)، سـەقـز و دیوانـدەرە (چلچەمە، کۆڵ، دۆزەغـەرە، دەرەویـان فـارس، خورخـورە، کویسـتانەکـانی سـەقـز)، کێـوی بەوروپەریشـانی قـوروە، چـەرمـەلـەی بـان لـە سونقور، بانە، پاوە، روانسـەر (٩٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (١و)؛ ناوچـەی لاجـان (زەنگیـاوێ، مێشـەدێ، پردانان)، قەندیلی مامـەکۆیـە (قەلاتـە رەشە، دۆڵـەنێ، دیڵـەرەش، بادینـاوێ)، پیـران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

١١) کوول: کوڵ، کۆڵ، کۆڵێ

فارسی: پیاز خونین رنگ، پیاز خـونین رنـگ غول‌آسا

ناوی زانستی: *A. haemanthoides* **Boiss. & Reut ex Regel.**

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

١٢) لووشە گورگانەی چکوولە

فارسی: والک کوچک

ناوی زانستی: *A. derderianum* Regel.

رواوگە: کوێستانی (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد، کێوی (بردە گل) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ بەرزاییەکانی (سیاه ونە) لە کرێند و سەحنە (٦٥و)

١٣) لووشە گورگانە: پسلە کەوەلە، براپسل، پسلە کەوە، پسلە کەولە، پسلە شینە، پسلە بۆوەنکە، سیرەخرتە، پسلە بۆوەنە، کوڵە بۆوەنە

فارسی: ترە فرنگی کوهی، شیرخرس، والک

ئینگلیزی: Ramsons broad-leaved garlic, Bear garlic, Wild-leek

عەرەبی: کراث الدب، کراث الثوم، کراث بری

ناوی زانستی: *A. akaka* Gmel.

رواوگە: سنە (هەشەمێز، تۆسیوار، ڕەشنەش، کەل سەڵواتاوا، زەنان، کوچکەسووری ئەویهەنگ، کێوی ئاویەر، تەکیە، سەرهوویە، هوویە)، مەریوان (مازین، هەورامان تەخت، کەماڵە، بڵبەر، سلێن، نسڵ، بنیەر، شێخ شەرووەتی، سڵتان ئەحمەو، بەردی سپی، باخان، کوڕەمیانە، قەڵەبەرد و کۆسالان، کێوی گاران، ژیوار، بلچەسوور، کەل زالانە و تەتە، گلیە، دەگاگا، نیزل)، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، کۆل، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس، خوڕخوڕە، کوێستانەکانی سەقز، قولقولەی میرەدێ)، کامیەران (کۆڵەسارە، کەکەوسان، پالنگان، نزاز) پاوە، ڕوانسەر (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ کێوی سیری ورمێ (٨٤و)؛ خۆی و خانێ (١٥و)

١٤) پیازی ئیروانی

فارسی: پیاز ایروانی

ناوی زانستی: *A. synthamanthum* C. Koch.

رواوگە: چیای (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ خۆی، ماکۆ و ئیسلاماوا (٦٣/٤و)

١٥) پیازی گوڵ زەرد

فارسی: پیاز گل زرد، سیرک چاک پیاز

ناوی زانستی: *A. scabriscapum* Boiss. & Ky.

رواوگە: کوێستانی (سولفە) لای مەهاباد (٢٩و)؛ بەرزاییەکانی (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ سنە، کرماشان، سەڵماس (٦٣/٤و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کوێستانی شانشین و کەمەر زەرد) (٢٧و)

١٦) پیاز

فارسی: پیاز سرگرد

ناوی زانستی: *A. rotundum* L.

رواوگە: ئیلام، دەڤەری نێوان خۆی و سەراو (٦٣/٤و)؛ ورمێ (٨٤و)

١٧) پیاز

فارسی: والک سوری

ناوی زانستی: *A. noeaum* Reut. & Regel. = *A. dilutum* Stapf. = *A. jenischianum* Regel.

رواوگە: بێستوون، باینگان، پاوە (کێوی (اوتە) و ماکوان)، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان (کێوی وەرمنجە و نیجیوران)، کەنگاوەر، سەحنە (کێوی (هجر) و ئەمرۆڵە)، کوێستانی چەرمەڵەی سونقور (٦٥و)؛ سەقز (٦٣/٤و)

١٨) کنیواڵ: کوڕادە کێوی، کنیوالی، کنیواڵە هەردیلە، کوڕاد، کوڕادە، کوڕایە، کورادە، کورایە، کەوەرە کنیویلە، کەوەری کێوی، سیرە خاسە، قوڕاڵە، هیرسومل

فارسی: پیاز کلاغ، انجمک، طلم، سیرسفید

ئینگلیزی: Great round-headed garlic, Perennial sweet leek, Blue-wild-vine leek, Pearl leek, Summer leek

عەرەبی: كُراث نَبطی، بصل العفریت

ناوی زانستی: *A. ampeloparasum* L. subsp *iranicum* Wendelbo.

رواوگە: كرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، مایەشت، ڕەحمەتاوای پاوە، سنە (ئەویهەنگ، ڕەشنەش، سەڵواتاوا، تەكیە، كێوی ئاویەر، كوێستانی ئاریز، گەلێن و خانەگا، ویسەر، وترەزەوی، زەنان)، مەریوان (كۆسالان، كەل زالانە، ژیوار، هەورامان تەخت، كوێستانی شاهۆ، سلتان ئەحمەو، دەرەویان، كوڕەمیانە و قەلەبەرد، بۆریەر، دەگاگا، بلبەر، كەمالە، سلێن، گوندەكانی سەرشیو)، بیجاڕ (شارەك)، سەقز و دیواندەرە (كێلەشین، پیرعومەران، كۆل، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس، نەكەرۆز و چل چەمە)، كامیەران (كەكەوسان، تەنگیسەر، نیەر، هەنیمن، سەرچی، كوێستانی شاهۆ و عەوالان، پاڵنگان، دۆلاو)، بەرزاییەكانی بەرووپەریشانی قوروە، كێوی ئاربەبا و كەلی خانی بانە، پاوە، ڕوانسەر، كەل زمزیران (٩ع‌و)؛ باشووری كوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەكشانێ، زەنگیاوێ، كاسەكەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەكۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

١٩) پیچك: پیچكە، پێچووكە، پیوچكە، پیپچك، پیوچك، پیپچكە، فستیش، ئەندریشە، هەندریشە، پیچكی كەلانە

فارسی: پیاز برگ‌كركی دریده

ئینگلیزی: Seno prazo

عەرەبی: بصل الذئب

ناوی زانستی: *A. eriophyllum* Boiss. var *laceratum* (Boiss. & Noe.) Wendelbo.

رواوگە: ورمێ، دەڤەری نێوان خانێ و سەردەشت (وەكی بادیناوێ، پردانان، قەبری حوسەین، میراوێ، ئەڵوەتان، چەكۆ، بریتە، نەلاس) (٦٣/ع‌و)؛ باشووری كوردستان (١و)

٢٠) پیچكە كوڵكنە

فارسی: پیاز برگ‌كركی، پیاز گل‌درشت

ناوی زانستی: *A. eriophyllum* Boiss. var *eriophyllum*

رواوگە: كرماشان، كرێند، خوسرەوی، كوێستانی دالاهوو، قەسری شیرین، گیلان، پاتاق لە سەرپێل (١٣/٦٣و)؛ پاوە، زاوەرۆ (دەگای تەكیە)، مەریوان (كوڕەمیانە، دەرەویان، كێوی سلتان ئەحمەو، بەرزاییەكانی میراجی و گولبن)، كوێستانی چل‌چەمە، پاڵنگان (٩ع‌و)؛ ورمێ و خۆی (٨ع‌و)

٢١) سیرۆكە: پیازە مووسلی، زیسك، سیرۆك، مووسلی، سیرەعەجەمی، زیزك، زیل

فارسی: پیاز موسیر، موسیر، پیاز تلخ

ئینگلیزی: Ascalonian garlic, Scallion, Shallot

عەرەبی: ثوم جبلی، كراث ابوشوشه

ناوی زانستی: *A. hirtifolium* Boiss. = *A. atropurpureum* Waldst. & Kit. = *A. ascalonicum* L.

رواوگە: بێستوون، باینگان، پاوە، ئیسلاماوا، كرماشان (بەرزاییەكانی وەرمنجە و نیجیوران)، كەنگاوەر، كێوی ئەمرۆڵەی سەحنە، سونقور (كوێستانی چەرمەڵە) (٦٥و)؛ رامول لای قوروە (٩ع‌و)؛ ورمێ، خۆی و خانێ (١ھو)

٢٢) سیرەقوراتە: سیرقوراتە، سیرەقوراتە

فارسی: پیاز دشتی
ناوی زانستی:**A. stamineum Boiss.**
رواوگە: خانێ (کوێستانی ساکان، گەنەدار، هەنگەوێ) (٢٩و)؛ کامیەران، کرماشان، سنە، سۆفیانی خانێ (٦٣/٢و)؛ بیجاڕ، ناوچەی سارال و سەیفاوای سەقز (٤٩و)

٢٣) کەوەرگ: کەوەری، کەوەر، کاراد، کەرەسا، کورگ، کەرەوزان، تەرە
فارسی: ترە، ترەفرنگی، گندنا
ئینگلیزی: Leek, French leek, Garden-leek, Purret, Scallion
عەرەبی: کراث البقل، کراث رومی، کراث الثوم، کراث المائدە، کراث
ناوی زانستی: **A. porrum L.**
رواوگە: پارێزگای کرماشان و کوردستان (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

٢٤) سیر: سیرێ، سیرک، سیری بازاڕ
فارسی: سیر، سیر معمولی
ئینگلیزی: Garlic, Cherlys tryacle, English garlic, Clown treacle, Pourett, Country man treacle, Poor man treacle
عەرەبی: الثّوم
ناوی زانستی: **A. sativum L.**
رواوگە: کوردستان (٥٥و)؛ وەکی بەشی باشووری (٦و؛ ١٠و)؛ بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ و عەینسفنی) (٢٠و)

٢٥) سیرە دیمیلە: سیرە کاخلی، سیرکە دیمیلکە
فارسی: سیرک چاک پیاز، پیاز گل زرد، سیر گل زرد
ناوی زانستی: **A. scabriscapum Boiss. & Ky.**
رواوگە: ناوچەی شامیان و گوندی لەنگەرێزی لای سەولاوا (٤٩و)

٢٦) پیوازی یەزدی
فارسی: پیاز یزدی
ناوی زانستی: **A. *jesdianum* Boiss. & Buhse.** = *A. kazerouni* Parsa.
رواوگە: کرماشان و کێوی شاهۆ (٦٣/١٦و)

٢٧) سوورەبنە: سیرەونە، بنەسۆریە، سیرە ورچە، سیرە ورچانە، سیردم، سوورم، سیر پفک
فارسی: سیر کوهی، سیر جنگلی
ئینگلیزی: Bear garlic
عەرەبی: کُراث الدُّب
ناوی زانستی:**A. ursinum L.**
رواوگە: باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا، چۆمان، خەلیفان و ڕەواندز، ناوچەکانی زازانشین (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ، سنە (کێوی عاشقانی سپیران، کەرجۆ، قەڵەمان، نایسەر، نشوور، مووچش، قەلای حەسەناوا، کۆرکۆرە، ئەوێهەنگ، ڕەشنەش، سەڵواتاوا، تەکیە، کێوی ئاویەر، کوێستانی ئارێز، گەڵێن و خانەگا، ویسەر، وترەزەوی، زەنان)، مەریوان (قەڵەبەرد و کۆسالان، کەل زالانە، ژیوار، هەورامان تەخت، کێوی شاهۆ، سڵتان ئەحمەو، دەرەویان، کوێستانی کورەمیانە، بۆڕیەر، دەگاگا، بڵبەر، کەماڵە، سڵێن، گوندەکانی

سەرشیو)، بیجاڕ (شارەک)، سەقز و دیواندەرە (ناوچەی تیلەکۆ و سارال، هەزارکانیان، کیلەشین، پیرعومەران، کۆل، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس، نەکەرۆز و چلچەمە)، کامیەران (کەوبوار، کەکەوسان، تەنگیسەر، نیەر، هەنیمن، سەرچی، پالنگان، دۆلاو، عەوالان)، قوروە و دیولان (کویستانی پەنجەعەلی، حسەیناوای کونگرە، بەرزاییەکانی بەوروپەریشان) (٩٤و)

٢٨) سیرە کێفیلە: سۆریاس، سۆرپاس، سۆریاز

فارسی: سیر کوهی، سیر جنگلی

ئینگلیزی: Bear garlic

عەرەبی: كُراث الدّب

ناوی زانستی: ***A. ursinum*** **L.**

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ پاریزگای کرماشان، سنە (کێوی عاشقانی سپیران، کەرجۆ، قەلەمان، نایسەر، نشوور، مووچش، قەلای حەسەناوا، کۆرکۆرە، ئەویهەنگ، ڕەشنەش، سەلواتاوا، شیان، تەکیە، کێوی ئاویەر و ئاریز، گەلین و خانەگا، ویسەر، وترەزەوی، زەنان)، مەریوان (قەلەبەرد و کۆسالان، کەل زالانە، ژیوار، هەورامان تەخت، کێوی شاهۆ، سلتان ئەحمەو و کورەمیانە، دەرەویان، بۆریەر، دەگاگا، بلبەر، کەمالە، سلێن، گوندەکانی سەرشیو)، بیجاڕ (شارەک)، سەقز و دیواندەرە (ناوچەی تیلەکۆ و سارال، هەزارکانیان، کیلەشین، پیرعومەران، کۆل، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس، نەکەرۆز و کێوی چلچەمە)، کامیەران (کەوبوار، کەکەوسان، تەنگیسەر، نیەر، هەنیمن، سەرچی، کویستانی شاهۆ، پالنگان، دۆلاو، عەوالان)، قوروە و دیولان (کویستانی پەنجەعەلی، حسەیناوای کونگرە، بەرزاییەکانی بەوروپەریشان) (٩٤و)

٢٩) پیوازی کرێندی

فارسی: پیاز کرندی

ناوی زانستی: ***A. kirindicum*** **Bornm.**

پیوازۆک ☜ پیواز-٩

پیوچک ☜ پیواز -١٩

پیوچکە ☜ پیواز -١٩

پیچکە ☜ پیواز -١٩

پێتۆکە ☜ مەندی -٣

پێتک ☜ بی -١

پێچێ ☜ گیاپەچکە

پێچکە ☜ گیاپەچکە

پێچن ☜ گیاپەچکە

پێچووکە ☜ پیواز -١٩

پێزنک ☜ پیزلک

پێکۆڵ ☜ پەیکوڵ

پێلەگلەگە ☜ پیرەسکە

پێمریشکە: چیمە هەریز

فارسی: بونو، بونی، چمن شور

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: نَجیل شَیطانی، مَلّیح، عِکرِش

ناوی زانستی: ***Aeluropus macrostachys*** **Hack.** = *A. repens* (Desf.) Parl.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: دەڤەری ورمێ (٧٠و)

جۆرەکانی دیکەی پێمریشکە:

١) پێمریشکەی کنارێنی

فارسی: چمن شور ساحلی

ناوی زانستی: ***A. littoralis*** **(Gouan.) Parl.**

رواوگە: قەراخی چۆمی (دویرج) و (چیخواب) لە ئیلام بەرەو خانەقین و مەنەلی (٧١و)

ت

تنۆک ☜ تایله

تاتۆڵه ☜ تاتوولە

تاتووره ☜ تاتوولە

تاتووڵـــه: تاتویلــه، تاتوولــه، تاتیوڵــه، تاتیولــه، تاتووره، تاتۆله، گوڵه بۆقی، براباجان، ژووزیله

فارسی: تاتوره، داتوره، طاتوره

ئینگلیزی: Datura, Thorn-apple, Apple of perou, Jimson-weed datura, Devil apple

عەرەبی: جوزالماثل، جوزماثا، جوزماثم، صفیر السلطان

ناوی زانستی: ***Datura stramonium* L.**

بنەماڵه: Solanaceae

رواوگـــه: ڕەشـــنەش لای ســـنه، پارێزگـــای کرماشـان (٩٤و)؛ ورمـێ (٦٧و)؛ و باشـووری کوردستان (١و)

تاتووله ☜ تاتوولە

تاتویله ☜ تاتوولە

تاتیوڵه ☜ تاتوولە

تاتیوله ☜ تاتوولە

تاخلیفینگ ☜ تایله

تارخوون ☜ گیاخاو -١

تاریتۆسک ☜ تالینتووس

تاسنەور ☜ شێلمۆکه سپی

تاڤەگوڵه: گوڵه پەڕاوه

فارسی: گل صد تومانی

ئینگلیزی: Peony, Paeony

عەرەبی: عَود الریح، عود الصلیب

نـاوی زانسـتی: ***Paeonia wittmanniana* Hartw.**

بنەماڵه: Paeoniaceae

تالبی ☜ کالەک -٤

تالشک ☜ گوڵه پەپوو -٦

تالیتۆسک ☜ تالینتووس

تالیتووس ☜ تالینتووس

تالیشک ☜ گوڵه پەپوو -٦

تالیشکه ☜ گوڵه پەپوو -٦

تالیشکه ☜ گوڵه پەپوو -٦

تالیشکی کەو ☜ گوڵه پەپوو -٦

تالینتووس ☜ تالینتووس

تالیندوس ☜ تالینتووس

تالژگی ☜ گوڵه پەپوو -٦

تاڵشاری ☜ تالیشاری

تالک ☜ تالگ

تالگ: تالـی، تیەلـه، تالـوه تالـه، تالـگه، تالـوو، تاله، تالک، تیلگ، تیەلگ، تەحلک

فارسی: گل گندم

ئینگلیـــزی: Centaurea, Centaury, Knapweed, Iron-weed, Star thistle

عەرەبی: مُرّار، بَهمَن ابیض

ناوی زانستی: *Centaurea spp.*

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: سنە (ئاویەر و ئاریز، نجی، ساڵیان، باوەریز، مەڵکشان، ساروقامیش، ڕیگای سنە بۆ کەرەسی، هەشەمیز، سەڵواتاوا، کویستانی عاشقانی لای سپیران، گەڵین، کەل مامۆخ، حەسەناوا، شیان، سەرهوویە، ڕیگای سنە بۆ دیگولان)، مەریوان (کویستانی سلتان ئەحمەو و کۆساڵان، دریلە، بنیەر، زۆنج، پیرخیران، خانەگای جووجوو، باقلاوای شیخ حسەین، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو: گلە، گومارەلەنگ، دوەیسە، قامیشەلە، ماسیەر، زویران، دەرەوەزان، عیسەولی، ئاگجە، گۆگجە، کانی‌تەمەرخان، قەمچیان، دزلی، کەل ژالانە)، سەقز و دیواندەرە (چل‌چەمە، میرەدێ، ڕیگای کەلەکان بۆ بست، ڕیگای سەقز بۆ بانە، پیرعومەران، ئیبرایماوا، ڕیگای سنە بۆ دیواندەرە، کۆل، کویستانی نەکەرۆز)، کامیەران (کویستانی شاهۆ و عەوالان، کەرەسی، پالنگان، تا، کۆلەسارە، سەرچی، هەنیمن)، ڕیگای دیولان بۆ قوروە، پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ (٩٤و)؛ پاریزگای کرماشان (٢هـ)

جۆرەکانی دیکەی تالگ:

١) تالوو: تالووە تالە، تالگە چەقە

فارسی: گل گندم زاگرسی

ناوی زانستی: *C. aucheri* (DC.) Wagenitz. subsp. *aucheri*

رواوگە: سەقز، دیواندەرە، بیجاڕ، سنە، بانە، کرماشان و بەرزاییەکانی سیری لای ورمێ، موغانجوقی لای سەڵماس (٦٣/٦و)؛ هەزارکانیان لای دیواندەرە (٩٤و)

٢) تالووک

فارسی: گل گندم زاگرسی

ناوی زانستی: *C. aucheri* (DC.) Wagenitz. subsp. *szowitssm.*

رواوگە: سەڵماس، شنۆ، خۆی، نەغەدە، تەرگەوەر، مەهاباد، دەربەندی قاسملوو، کرماشان، سنە و سەنگەری برزووخانی ورمێ (٦٣/٦و)

٣) تالگە دەماوەندی

فارسی: گل گندم دماوندی

ناوی زانستی: *C. kotschyi* (Boiss. & Heldr.) Hayek. var. *persica* (Boiss.) Wagenitz.

رواوگە: چیای حەمزەعەرەبی بیجاڕ (٦٣/١٦و)

٤) تالگە خورەماوایی

فارسی: گل گندم خرم‌آبادی

ناوی زانستی: *C. koeieana* Bornm.

رواوگە: کرماشان، کریند و ڕیژاو (٦٣/٢١و)

٥) تالگە خۆیی

فارسی: گل گندم خوئی

ناوی زانستی: *C. glastifolia* L.

رواوگە: خۆی، دەربەندی قاسملوو و شنۆ (٦٣/١٩و)

٦) تالگە

فارسی: گل گندم طوسکی، گل گندم ماميسائی

ناوی زانستی: *C. pseudoscabiosa* Boiss. & Buhse.

رواوگە: سنە، شاهیندژ، میراوای سەردەشت، کویستانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ، دیواندەرە، بیجاڕ، سەقز، بانە، ورمێ و دەربەندی قاسملوو (٦٣/٦و)

٧) تالگی تاقەوسان
فارسی: گل گندم طاق‌بستانی
ناوی زانستی: *C. irritans* Wagenitz.
رواوگە: سنە، کامیاران، کرماشان (کێوی (پارو))، تاقەوسان، بێستوون، کەل قەلاجێی لای ئیسلاماوا، ئیلام، ڕێژاو و پاوە (٦٣/٦و)
٨) تالگە خۆشە: کورە تالوو، تالگە وەشە، تالیە خوەشە
فارسی: گل گندم سنندجی، گل گندم سنبلەای
ناوی زانستی: *C. nemecii* Nab.
رواوگە: هەوەتوو، سەقز، ساحێب، تیلەکۆ، ئیرانخا، حسەیناوا، مەریوان (٦٣/١٩و)؛ سنە (کەل مامۆخ، وێسەر، سالیان، کەل هەمرۆی تێژتیژ، کۆرکۆرە، مووچش)، ڕێگای سنە بۆ دیواندەرە و قوروە، گوندەکانی سەرشیو، مەریوان (گلیە، بلچەسوور، کوێستانی سلتان ئەحمەو و کۆسالان، کەل تەتە و ژالانە، دزلی)، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، کۆل، دۆزەغەرە، بست، قولقولەی میرەدێ، دەرەویان فارس، دۆلەرەش، ماینەدۆل)، پالنگان، کوێستانی شاهۆ (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (او)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم‌جاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)
٩) تالگە تۆپزە: تالگە سیاوە
فارسی: گل گندم اشرافی
ناوی زانستی: *C. imperialis* Hausskn. ex Bornm.
رواوگە: سەردەشت (قەبری حوسێن، میراوێ، ئەلوەتان، دەشتی وەزنێ و نەلاس)، بالانش، شنۆ، ورمێ، سەرشووران، نەغەدە، سنە، مەریوان، حسەیناوا، کرماشان، کەنگاوەر و کوێستانی دالاهوو (٦٣/١٩و)؛ ژاوەرۆ (هەشەمێز، زەنان)، گوندەکانی سەرشیو، کوێستانی کۆسالان، پالنگان، پاوە (٩٤و)
١٠) تالگی ماکۆیی
فارسی: گل گندم ماکوئی
ناوی زانستی: *C. phaeopappoides* Bordzil.
١١) تالگی هەورامانی: تالگی نەوسوویی
فارسی: گل گندم اورامانی، گل گندم نوسودی
ناوی زانستی: *C. phlomoides* Boiss. & Hausskn.
رواوگە: پاوە، پالنگان و نەوسوو (٦٣/٢٠و)
١٢) تالگی کرماشانی
فارسی: گل گندم کرمانشاهی
ناوی زانستی: *C. regia* Boiss. subsp. *regia*
١٣) تالگی ورمێیی
فارسی: گل گندمی ارومیەای
ناوی زانستی: *C. ustulata* DC.
١٤) تالگی وانی: تالگی سەلماسی
فارسی: گل گندم وانی، گل گندم سلماسی
ناوی زانستی: *C. vanensis* Wagenitz.
١٥) تالگی درەوشاوە
فارسی: گل گندم درخشان
ناوی زانستی: *C. albonitens* Turrii.
١٦) تالگە تالەی کوردی
فارسی: گل گندم طلائی کُردی
ناوی زانستی: *C. behen* L. var. *kurdica* Ghahreman.
رواوگە: کێوی (هجر) لای سەحنە (٦٥و)؛ سنە (٦٣/١و)

١٧) تالگ

فارسی: گل گندم طلائی

ئینگلیزی: White behen, White rhapontic

ناوی زانستی: ***C. behen* L.**

رواوگــه: پــاوه، ئیــسلاماوای ڕۆژاوا (٦٥و)؛ پارێزگــای کوردســتان (٦٣/١و)؛ کوێــستانی حەمزە عەرەبی بیجار، ڕێگای بیجار بۆ تیکاب، ناوچەی سارال، ڕوانسەر، جوانرۆ، پاوه (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

١٨) گوڵه گۆچیله: تالگه شینه

فارسی: گل گندم آبی

ئینگلیزی: Cornflower, Bachelor-button, Bluebottle

ناوی زانستی: ***C. cyanus* L.**

رواوگه: دەڤەری تیکاب (٤٠و)

١٩) گراڵک: ڕاوارە، سمیتک

فارسی: گل گندم انبوه

ناوی زانستی: ***C. aggregate* Fisch. & C. A. Mey. ex DC.**

رواوگــه: خــۆی، کــەل زمزیــران، تــەرگــەوەڕ، ڕازان، کوێستانی چلچەمە، کوێستانی شاهۆ (٦٣/١٩و)؛ ســنه (ڕەشــنەش، ساڵــیان، نجــێ، تەکیە، هەشـەمێز، شیان، ئەویهـەنگ، هوویە، ســەرهوویــە، تــەوریــوەر، کانیمشــکان، کێلانــە، ڕێگـای سنە بـۆ دیواندەرە)، مـەریـوان (میانـە، چەم دەرەزەنجیر، کۆسالان، کەل تەتە و ژالانە، بلچەسوور، کۆسـەی هـەجیج، کـانی حـسـەین بەگ، گوندەکانی سەرشیو: وشکەلان، بەردەڕەشـە، دوویلـوورە، زوێـران، ماسـیەر، کوێـستانی مێشـەڵـواز، تووەسـووران، گـەوێلـە، ڕێگـای مـەریـوان بـۆ کامیـەران: دەگاگـا، مـازیین، سـەردەشـت، دێقانـان، سـوورەتوو، زرێژە، دیوەزنـاو)، سـەقـز و دیوانـدەرە (قولقولەی میرەدێ، ڕێگای سنه بۆ دیواندەرە: حـسـەیناوا، باقلاوا، عـەباسـاوا، زاخـە، ئەسـحاو، کـەیـەک، کـەوەڵـە، خـەرکـە، نسـارە، ئـەحمـاوا، مـەحمـوواوا)، کامیـەران (تـا، هـەنـیمن، سـەرچـی)، قـورە، ڕوانســەر، پــاوە، جوانــڕۆ (٤٩و)؛ باشــووری کوردستان (١و)

٢٠) تالیه چاوزەردە

فارسی: گل گندم زرد

ئینگلیـزی: Yellow centaurea, Barnaby thistle, St. Barnaby thistle

ناوی زانستی: ***C. solstitialis* L.**

رواوگه: نێوان مەهاباد و سەردەشت (حەمزاوا، دەڤەری ڕەبەت، چیاکانی نـستان و تـەرخـان، سـارکێ، ناوچـەی گـەورک و مـەڵـکاری، زمزیـران، هـورمزاوێ، هـەمران، بالـان، وتمانـاوێ، دۆڵەشـریخە، بـەیتـاس، سوێتاس، کـاولان، کەڵەکاوێ، کانیـەڕەش، کانیـەسـپی، سوێرێ، مێونە، بلاو)، ورمێ، تەرگەوەڕ، سەڵماس، کرێند، سـەراو نیلووفـەری کرماشـان (٦٣/٢و)؛ ســەڵــماس، ئــەیــوان (٧٠و)؛ ســنه (شــیان، هەشەمێز، کەرجۆ، کانیمشکان، ڕێگای سنه بۆ سەقز، ڕێگای سنه بۆ کەرەسێ، ڕێگای سنه بۆ هـەشـەمێـز)، کوێـستانی کۆسـالان، مـەریـوان (گوندەکـانی سـەرشیو، بلچـەسـوور)، کامیـەران (کۆڵـەسـارە، پاڵـنگان، کـەرەسـێ)، قـوروە و دیگـولان (حـسـەیناوای کـونگره، تاماسـقولی)، ڕوانسەر، لای ئەشکەوتی قووری قەڵای پاوە، جوانرۆ (٤٩و)

٢١) تالووه چاوزاقله: تالووه کەڵـەمێ، تالیه چاوزاقلی، ستری جاڤیلۆف، ستری زەرک

فارسی: گل گندم چمن‌زار، شش پر تیغ

نـاوی زانسـتی: ***C. iberica* Trev-ex Spreng.**

رواوگه: ورمێ، ماکۆ، نەغەدە، تەرگەوەڕ، شنۆ، کرماشــان (٦٣/٦و)؛ ســەحنــە و دینــەوەر،

مایەشت، کەنگاوەر (٧٠و)؛ سنە (زەنان، توارمەلا، ڕەشنەش، کویستانی ئاریز، هەشەمیز، تەختە، تەکیە، کۆرکۆرە، کانی مشکان، کێلانە، دادانە، مەلەکشان، شیان)، مەریوان (میانە، دڕێلە، باقلاوای شێخ حسەین، زۆنج، بلچەسوور، بنیەر، گوندەکانی سەرشیو)، بیجاڕ (ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، چالاب، ئالبولاق، چەتاق، تاماسقولی)، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەلەکان بۆ بست، کەوەلە، کۆل، دۆزەغەرە، ڕێگای دیواندەرە بۆ بیجاڕ، ڕێگای سنە بۆ دیواندەرە، دۆلەڕەش، دەرەویان فارس، زەردەوان)، کامیەران (کەکەوسان، ڕێگای سنە بۆ کەڕەسی)، قوروە و دیگولان (کویستانی پەنجەعەلی و بەوروپەرێشان، ڕێگای سنە بۆ قوروە، حسەیناوای کونگرە)، پاوە، جوانڕۆ، ڕوانسەر (٤٩و)

٢٢) تالگە گێچەلانی

فارسی: گل گندم درهم برهم، گل گندم گچ دوست

ناوی زانستی: *C. intricata* Boiss. subsp. *kermanshahensis* Wagenitz.

ڕواوگە: گوندی ماهوتە و (دینارکوە) لە ئیلام (٧١و)؛ قەسری شیرین، کرماشان، ڕیژاو، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، دەڕەشار (٦٣/١٩و)

٢٣) تالگ

فارسی: گل گندم معمولی

ناوی زانستی: *C. depressa* M. B.

ڕواوگە: ورمێ، خۆی و کرماشان (٦٣/١و)؛ ئەیوانی ڕۆژاوا (٧٠و)

٢٤) تالگە هەمەدانی

فارسی: گل گندم همدانی

ناوی زانستی: *C. amadanensis* Schultz-Bip. var *amadanensis*.

ڕواوگە: کرماشان، کویستانی قەلاجێ و گاوارە (٦٣/٢١و)

٢٥) تالگە پەلەکەرگی

فارسی: گل گندم بسفایجی

ناوی زانستی: *C. polypodiifolia* Boiss. var. *polypodiifolia*

ڕواوگە: خۆی، سەلماس و دەفەری زەریای ورمێ (٦٣/١٩و)

٢٦) تالگە کۆچەری

فارسی: گل گندم مهاجر

ناوی زانستی: *C. bruguieriana* (DC.) Hand.-Mzt. subsp. *belangerana* (DC.) Bornm.

ڕواوگە: بیجاڕ (٦٣/٦و)؛ ئیلام (کێوی (اناران) و دینار)، ناوچەی مازینی ئابدانان (٧١و)

٢٧) تالگە ڕەنگواڕەنگ

فارسی: گل گندم رنگارنگ

ناوی زانستی: *C. triumfettii* All.

ڕواوگە: کرماشان، خان گولی ماکۆ، ورمێ، نەغەدە، سنە، بیجاڕ، ڕێژاو، کرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا و ئیلام (٦٣/٤و)

٢٨) تالگە کاردۆیی

فارسی: گل گندم ایرانی، گل گندم کاردوئی

ناوی زانستی: *C. carduiformis* DC.

٢٩) تالگە قۆتووری

فارسی: گل گندم قطوری، گل گندم عاجی

ناوی زانستی: *C. incanescens* (DC.) Schultz-Bip.

ڕواوگە: خۆی (کێوی خانی زیارەتی، حەبەشی سەرەوی)، دەربەندی قۆتوور بەرەو بایەزید و باشقەلا (٦٣/٢٢و)

٣٠) تالگ

فارسی: گل گندم عزیزی

ناوی زانستی: *C. aziziana* **Rech. f.**
رواوگە: شاهیندژ، سەلماس و ورمێ (٦٣/٦و)
٣١) تالگە رازانی
فارسی: گل گندم راژانی
ناوی زانستی: *C. urvillei* DC. = *C. urvillei* DC. var. *longicaulis* Parsa.
رواوگە: سەلماس، دەربەندی قاسملوو، ورمێ و نەغەدە (٦٣/٦و)
٣٢) تالگە قەشەنگە
فارسی: گل گندم زیبا
ناوی زانستی: *C. pulchella* **Ledeb.**
رواوگە: کێوی (قلعەدم) لە گوندی هەنگەوێ خانێ (٢٩و)
٣٣) تالگە ئەرخەوانی
فارسی: گل گندم ارغوانی
ناوی زانستی: *C. leuzeoides* **(Jaub. & Spach.) Waip.**
رواوگە: دەڤەری سنە (٦٣/٦و)
٣٤) تالگە دەوەنە
فارسی: گل گندم بوتەای، گل گندم ترکەای
ناوی زانستی: *C. virgata* **Lam.**
رواوگە: کێوی (گامیشالدرو، بیبی‌کندی) بۆکان (٢٩و)؛ کێوی (گونی) و شیراز لە سەحنە (٦٥و)؛ کەنگاوەر، کرماشان (٧٠و)؛ تیکاب و شاهیندژ (وەکی کێوی تمین) (٢٧و)
تالگە ☜ تالگ
تالگە تۆیزە ☜ تالگ -٩
تالگە تالە ☜ تالگ
تالگە چەقە ☜ تالگ -١
تالگە خۆشە ☜ تالگ -٨
تالگە سیاوە ☜ تالگ -٩
تالگە شمتی ☜ شووتی -١
تالگە شینە ☜ تالگ -١٨

تالگە گووژانک ☜ شووتی -١
تالگە وەشە ☜ تالگ -٨
تالوو تالە ☜ تالگ -١
تالۆرکە ☜ تالەکرە
تالۆکە ☜ سیەرەتالە
تالوو ☜ تالگ
تالووک ☜ تالگ -١
تالووە چاوزاقلە ☜ تالگ -٢١
تالووە کەلەمێ ☜ تالگ -٢١
تالە ☜ تالگ
تالە تیزە ☜ توورەک
تالەرکە ☜ تالەکرە
تالە شووتی ☜ شووتی -١
تالەک ☜ سیەرەتالە
تالەکرە: تالۆرکە، تالەرکە
فارسی: وریکە، گل گندمی
ئینگلیزی: Sow-wort
عەرەبی: وُرَیکە
ناوی زانستی: ***Serratula spp.***
بنەماڵە: Asteraceae
جۆرەکانی دیکەی تالەکرە:
١) تالەکرەی شاهۆیی
فارسی: وریکە شاهویی
ناوی زانستی: ***S. haussknechtii*** **Boiss.** = *Centaurea albinervis* Parsa.
٢) تالەکرە
فارسی: وریکە ساقە آغوش
ناوی زانستی: ***S. cerinthifolia*** **(Sm.) Boiss.** = *Centaurea cerinthifolia* Sm.
رواوگە: شەلیل کێوی لای مەهاباد (٦٣/١١و)؛ ورمێ، دەربەندی قاسملوو، بالانش، شنۆ، کوێستانی چلچەمە، مەریوان، سەردەشت و بانە: چەمی کەلوێ، بریسوێ، بەردەرەش، هەژدە

دولان، کانیسوور، نەمەشیر، شوێ و ساوان (٦٣/٢٦و)

٣) تالەکرە

فارسی: گل گندمی

ناوی زانستی: = *S. latifolia* Boiss. *Centaurea plumosa* Aitch. & Hemsl.

رواوگە: کرماشان و کێوی گتوند (٦٣/٢٤و)

٤) تالەکرەی کوردستانی

فارسی: وریکە کردستانی، گل گندمی لب قرمز

ناوی زانستی: ***S. melanochelia* Boiss. & Hausskn.**

٥) تالەکرەی پاییزە

فارسی: وریکە پائیزە، گل گندمی چرمی

ناوی زانستی: ***S. coriacea* Fisch. & C. A. Mey.**

رواوگە: خۆی و سەلماس (٦٣/٦و)

٦) تالەکرەی کوردی

فارسی: وریکە کُردی، گل گندمی برگ بزرگ

ناوی زانستی: ***S. grandifolia* P. H. Davis.**

رواوگە: کوێستانی چلچەمە، نێوان سنە و مەریوان (ناوچەی کەڵاتەرزان، کۆماسی، چەم شوێشە و شامیان)، کوێستانی گاران و مێشەڵوازی مەریوان (٦٣/٢١و)

تالەگەزە: تالیتوک، قوناولە، دووپەلە، قنگاولە، قنگاولێ، قوناگرە

فارسی: أزمک، بلقیس

ئینگلیزی: Pepperweed whitetop, Hoary cress

عەرەبی: جنیبرە، قنیبرە، لسلس

ناوی زانستی: ***Cardaria draba* (L.) Desv.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: کوێستانی برایمخان لە مەهاباد، سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، کێلێ، (سید)، لەقلەق و بێوران) (٢٩و)؛ کێڵگەکانی توفەرەنگی مەریوان، سەولاوا، سنە، کامیەران (٢٥و)؛ باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)؛ و ورمێ (١٥و)

تالەمارانە ☜ کانیزە

تالی ☜ تالگ

تالیتۆز ☜ تالینتووس

تالیتووز ☜ تالینتووس

تالیتووس ☜ تالینتووس

تالیتووک ☜ تالەگەزە

تالیش ☜ گوڵەبەیوو -٦

تالیشار ☜ تالیشاری

تالیشاری: ژەقنەمووت، تالشاری، تالیشار، ژەقنە

فارسی: صیر زرد طبی

ئینگلیزی: Medicine aleo, Medicine plant true aloe, Common aloe, Yellow-flowered aloe

عەرەبی: الصَبر، صبارە، المَقر

ناوی زانستی: *Aloe vera* L.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: باشووری کوردستان وەکی باخەکۆن و بیارە (هەورامانی شێخان) (١و)

تالیشک ☜ گوڵەبەیوو -٦

تالیشکێ ☜ گوڵەبەیوو -٦

تالیشکە ☜ گوڵەبەیوو -٦

تالیشکەکەوە ☜ گوڵەبەیوو -٦

تالیگە ☜ تالینتووس

تالینتۆز ☜ تالینتووس

تالینتۆس ☜ تالینتووس

تالینتووز ☜ تالینتووس

تالینتووس: سیبلۆکە، تالیگە، تالینتۆس، تالیتووس، تالیتووس، تالینتووس، تالیتووز،

تالینتووز، تالینتۆز، تالیتۆز، کورەلۆس، لۆس، لۆسی، تاریتۆسک، تالیتۆسک، تانتۆز، تالیندوس
فارسی: تلخک، علفتلخ، تلخک معمولی
ئینگلیزی: Ox-tongue, Yellow succor
عەرەبی: مُرير، حَلْوان
ناوی زانستی: *Picris strigosa* M. B. subsp. *strigosa* = *P. persica* Gand.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: زەنان لای سنە، هەورامان تەخت و ژیوار (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
جۆرەکانی دیکەی تالینتووس:
١) تالینتووسی کوردی
فارسی: تلخک کُردی
ناوی زانستی: *P. strigosa* M. B. subsp. *kurdica* Lack.
رواوگە: سنە، کرماشان، ڕێژاو و تاقەوسان (٦٣/١٤و؛ ٦٣/٢٤و)
تاڵیە چاوزاقلی ☜ تالگ -٢١
تاڵیە چاوزەردە ☜ تالگ -٢٠
تاڵیە خوەشە ☜ تالگ -٨
تانتۆزر ☜ تالینتووس
تاوڵێ ☜ گزنیزە
تاوڵە ☜ گزنیزە
تاوکە تاڵە ☜ چالێ
تاوگ ☜ تایلە
تاولە ☜ گزنیزە
تاووت ☜ تایلە
تاووک ☜ تایلە
تاووگ ☜ تایلە
تاوی ☜ تایلە
تاویی ☜ تایلە
تایلێ ☜ تایلە
تایلە: تاوگ، تاووگ، تایلێ، تەیلە، تاووت، تاوی، تاووک، تەیلێ، تاویی، تێوک، تاخلیفینگ
فارسی: داغداغان، تاغوت، درخت تا، تادار، چوب نظر
ئینگلیزی: Nettle tree, Hackberry, Hag-berry Sugar-berry, Caucasian hackberry
عەرەبی: مَیس، المیس، النَشم الابیض، الطاوق القفقاسی، المیس
ناوی زانستی: *Celtis caucasica* Willd.
بنەماڵە: Ulmaceae
رواوگە: سەردەشت (کوێستانی قووچقەلان لای دۆڵەنێ، ئەلوەتان و مێراوێ، بولفەت، کێلێ، (سید)، لەقلەق و بێوران)، خانێ (کوێستانی (کوه کاله ردیال)، قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ) (٢٩و)؛ کرماشان (٦٣/٨و)؛ سنە (ڕەشنەش، دەروێشان، زەنان)، مەریوان (گلیە، هەورانان تەخت، بلچەسوور)، سەقز (ڕێگای مێرەدێ بۆ پیرعومەران)، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، ڕێگای سەربنا و بۆ تەنگیوەر، تا، هەنیمن، سەرچی) (٩٤و)؛ کێوەکانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچەی کوردەواری)، کرێند و قەسری شیرین (٦٧و)؛ سەرپێلی زەهاو، ڕێژاو، پاوە، ئەشکەوتی قووری قەلای جوانڕۆ، خۆی و شنۆ (٨٥و)؛ بۆکان (٧٤و)
جۆرەکانی دیکەی تایلە:
١) تایلە
فارسی: داغداغان
ئینگلیزی: European hackberry, European nettle tree

ناوی زانستی: C. australis L.
رواوگە: دەڤەری ورمێ، دەربەندی قاسملوو و ماکۆ (٨هو)
٢) تایلەی ڕۆژهەلاتی
فارسی: داغداغان شرقی
ئینگلیزی: Oriental hackberry
ناوی زانستی: C. tournefortii Lam. = C. orientalis Miller.
رواوگە: خۆی، گوند و سەیرانگای پردانانی خانێ (٨هو)؛ و سەلماس (٤٧و)
٣) تایلە گورجستانی
فارسی: داغداغان بی‌کرک، تایله‌گرجستانی
ناوی زانستی: C. glabrata Stev . ex Planch. = C. tournefortii Lam. Var. glabrata (Stev.) Boiss.
رواوگە: باکوور و باشووری کوردستان (٧٤و)؛ سنە (٦٧و)؛ و مەهاباد (سەهۆلان، عیساکەند) (٤٩و)

تتن ☜ تووتن
تتوون ☜ تووتن
ترۆزی ☜ کالەک -٣
ترۆزی چەمیلە ☜ کالەک -٣
ترپ ☜ توور
ترپۆکە ☜ شێلمۆکە سپی -١
ترپچە ☜ توور -٢
ترپە پاییزە ☜ توور
ترپە چەرموو ☜ توور
ترپە ☜ توور
ترپە ڕەشە ☜ توور -١
ترپە زۆنجی ☜ توور -٣
ترپە کێفی ☜ توور -٣
ترتە کەما ☜ کەما -٧
ترچکە ☜ مارچێوە

ترش: توتم، تمتم، سفۆک، سفووک، شۆک، تومتم، سپووک، ترشەسماق، سوماق، سماق، سوماخ، سماقی، تووتووم، تەتەری، سفووک
فارسی: سماق
ئینگلیزی: Sicilian sumac, Tanner sumach, Elm-leaved sumach
عەرەبی: سماق، سُماق الرباغین
ناوی زانستی: **Rhus coriaria L.**
بنەماڵە: Anacardiaceae
رواوگە: سەردەشت (کوێستانی تەرخان، کێلێ، (سید و زردکە)، لەقلەق و بێوران) (٢٩و)؛ ورمێ (٦٣/هو)؛ سنە (ڕەشنەش، گەلێن و خانەگا، ڕێگای سنە بۆ هەشەمیز و کەرەسی، گواز، سەلواتاوا، دەربەند لە پشت قەلای حەسەناوا)، مەریوان (دەرەویان، کۆسالان، زیوار، کەماڵە، گلیە، هەورامان تەخت)، خورخورەی سەقز، کامیەران (سەرچی، هەنیمن، تا، کەکەوسان، کەرەسی، تەنگیسەر)، نەوسوو، پاوە، سونقور (٩٤و)؛ کوێستانەکانی زاگرۆس (وەکی لای کوردەواری) (٦٧و؛ ٣١و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ دەربەندی قاسملوو (٨هو)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ شنۆ و ورمێ (٤٧و)
ترشۆک ☜ ترشۆکە
ترشۆکە بزنەشەلانە ☜ ترشۆکە -٨
ترشۆکە: سیچک، ترشکە، ترشک، ترشۆک، ترشکەی، ترشێنک، تووشکە، ترشکێ، توریشکە، تورشکێ، تورشێنەک، ترشکی، تیرشک، توریشکە، سیچکی، بەرەسماق
فارسی: ترشک، ترشک غده‌دار

ئینگلیزی: Dock, Sorrel, Phorams
عەرەبی: الحَماض، حماضه
ناوی زانستی: *Rumex tuberosus* L.
بنەماڵە: Polygonaceae
رواوگـە: سـنە (سەڵـواتاوا، کێـوی ئاویـەر، ڕەشنەش، ویسەر، حەسەناوا، زەنان، ساڵیان، نجێ، ئەویهەنگ، وترەزەوی، شیان، هەشەمێز، تەکیە)، مەریوان (کەل تەتە و ژالانە، دەروەن دزلی، هەورامان تەخت، باخان، بەردیسپی، دریلە، زۆنج، باقلاوای شێخحسەین، گلیە، بێرە، کورەمیانە)، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەلەکان بۆ بست، نەکەرۆز و چلچەمە، ڕێگای کەوەلە بۆ کۆل، دەرەویان، پیرعومەران، قولقولەی میرەدێ، بناوچان، خورخورە)، کامیەران (عەوالان، تەنگیسەر، نیەر، سەرچی، تا، هەنیمن، نزاز، دۆلاو)، کێوی پەنجەعەلی و ڕێگای دیولان بۆ قوروە، کرماشان، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت تا شنۆ (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ تیکاب و ورمێ (١٥و)

جۆرەکانی دیکەی ترشۆکە:

١) ترشۆکەی بەختیاری
فارسی: ترشک دریای سیاه، ترشک بختیاری
ناوی زانستی: *R. ponticus* E. H. L. Krause.
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)

٢) ترشۆکە ئێرانی
فارسی: ترشک حلبی، ترشک ایرانی
ناوی زانستی: *R. chalepensis* Miller.
رواوگـە: گوندەکانی سەرشیو، کەل تەتەی هەورامان، سەقز و دیواندەرە (قولقولە، کەلی خان، چلچەمە)، کوێستانی پەنجەعەلی و حسەیناوای کونگرە لە قوروە (٩٤و)

٣) ترشۆکە کێوی
فارسی: ترشک واریزەای، ترشک فرانسوی، ترش‌خال، ترشک کوهی
ئینگلیزی: French Sorrel, French garden sorrel
ناوی زانستی: *R. scutatus* L.
رواوگە: سنە، سەڵماس (٦٣/٩و)؛ مەریوان، میرەدێ سەقز، گوندەکانی سەرشیو، بانە (٩٤و)؛ و ورمێ (١٥و)

٤) ترشۆکە ڕیشۆڵەدار
فارسی: ترشک بهبهانی، ترشک ریش بزی
ناوی زانستی: *R. epheddroidws* Bornm.
رواوگە: دیلوران (گوندی ویان، (سیاه کوه)، مێهران، ئابدانان (گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر) (٧١و)؛ کرماشان، سەرپێل، قەسری شیرین، پیران، گیلان، سوومار، نەفتشار (٩٤و؛ ٦٥و)

٥) ترشکە گایە
فارسی: ترشک باغی
ئینگلیزی: Garden sorrel, Meadow sorrel, Sorrel
عەرەبی: الحماض کبیر
ناوی زانستی: *R. acetosa* L.
رواوگـە: دەڤەری ڕەزاوای قەسری شیرین، چیاکانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٧٠و)

٦) ترشۆکە ئەلبورزی
فارسی: ترشک البرزی
ناوی زانستی: *R. elbursnsis* Boiss.

رواوگـە: کێـوی (پـارو) لـە نێـوان کرماشـان و هەمــەدان (١١/٦٣و)؛ ســونقور، کــەنگــاوەر، ئیسلاماوای رۆژاوا، کرماشان (٩٤و)

٧) ترشۆکە سوورە

فارسی: ترشک قرمز

ناوی زانستی: *R. cyprius* **Murb.** = *R. roseus* L.

رواوگـە: کرماشـان، قـەسـری شـیرین، ئـیلام، هەلاتەی مێهران، دیلوران (١٥/٦٣و)

٨) ترشۆکە بزنەشەلانە: ترشـکە لـوول (گەلای بەرز و ئەستوور و گرنج گرنجە)

فارسی: ترشک مواج، اسک

ئینگلیـزی: Curly dock, Curled dock, Curled sorrel

ناوی زانستی: *R. crispus* **L.**

رواوگـە: ناوچـەی کرماشـان (٦٧و)؛ قەسـری شـیرین، پارێزگـای ئـیلام (٧٠و)؛ باشــووری کوردستان (١و)

ترشێنک ☜ ترشۆکە

ترشک ☜ ترشۆکە

ترشکێ ☜ ترشۆکە

ترشکە لوول ☜ ترشۆکە -٨

ترشکە ☜ ترشۆکە

ترشکەگایە ☜ ترشۆکە -٥

ترشکەی ☜ ترشۆکە

ترشکی ☜ ترشۆکە

ترشە سماق ☜ ترش

ترنجۆک ☜ پرتەقاڵ -١

ترنجە بین ☜ حوشترالووک -١

تروو ☜ تەرەبنە

تروزی ☜ کاڵەک -٣

ترە ☜ ترێ

ترە نجەمین ☜ حوشترالووک -١

ترەو ☜ توور

ترەوە سیاوێ ☜ توور -١

ترەوی ☜ توور

تری ☜ ترێ

تـرێ: هـەنگـوور، هـەنگـۆر، هـەنـویر، هـەنـوور، هەنگیر، هنگوور، هەنگەریر، ئەنوویر، ئەنیوور، هەوور، ئەنگوور، ئەنگیر، هەنگووری، تـرە، تـری، هەنگوورە، هنگور، مێو، مێڤ

فارسـی: انگور، مو، تاک، درخت انگور، درخت کشمش

ئینگلیزی: Grape, Grape vine, Vine, Vine tree, European grape

عەرەبی: عَنَب

ناوی زانستی: ***Vitis vinifera*** **L.**

بنەماڵە: Vitaceae

رواوگـە: خانـێ (کوێـستانی (کاڵـە بردیـاڵ)، بادیناوێ قووچقەلان لای دۆڵـەنێ، قەندیلی بەشی پیران)، سەردەشت (ئەڵوەتان و میراوێ و کێوی (سـید و زردکـە)، تـەرخـان) (٢٩و)؛ پارێزگــای کوردســتان و کرماشـــان (٩٤و)؛ مـەهاباد، خـۆی و ورمـێ (٧٤و)؛ باشــووری کوردستان (١٠و)؛ وەکی پیرمام، سۆران، دیانا، حـاجی عومـەران، ڕانیـە، قـەڵادزێ، عـەربـەت، شارەزوور، سلێمانی، هەولێر، پێنجوێن، دووکان و چەمچەماڵ (٧٨)

جۆرەکانی دیکەی ترێ:

١) مێوی ئێرانی

فارسی: مو ایرانی

ئینگلیزی: Persian vine

ناوی زانستی: *V. persica* **Boiss.**

رواوگــە: پارێزگــای کرماشــان و ناوچــەی زاگــرۆس و رۆژاوای ئێــران (وەکــی دەفــەری کوردەواری) (٦٧و)

٢) مێوه کەوی
فارسی: انگور وحشی
ئینگلیزی: Vine Vine grape
ناوی زانستی: *V. sylvestris* **Gmelin.**
رواوگە: ورمێ، پاریزگای کوردستان (٣ھ و)؛ لێرەوارەکانی نێوان خانێ و سەردەشت و گوندی شیومره و گرژاڵ، دەربەندی قاسملو، ڕاژان و قوتووری لای خۆی (٨ھ و)
ترێ رزیڤی ☜ هومێو
ترێزوو ☜ کاڵەک -٣
ترێ مارانە: مێوەمارانە، ترێ مارە، گیزوگوڵەنگ
فارسی: انگور فرنگی، گالش انگور قرمز، انگور مار، نوعی قرەقات
ئینگلیزی: Red currant, Wild red currant, Currant barriers
عەرەبی: عنب‌الحیه، عنب‌النصاری
ناوی زانستی: ***Ribes rubrum*** **L.**
بنەماڵە: Grossulariaceae
رواوگە: کامیەران (کوێستانی شاهۆ و لۆنی سادات) (٩ کو)؛ سەردەشت (٨ھ و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
ترێ مارە ☜ ترێ‌مارانە
ترێ مامرێوی ☜ ڕیزڵە
تسوێ ☜ تۆسی
تفێ ☜ توو
تفشک ☜ هەنجیر -٣
تفە ☜ توو
تفە دڕەی ☜ توودرک
تفە ڕەوەن ☜ توو -١

تفە سیاوێ ☜ توو -١
تفی ☜ توو
تفی ☜ توو
تڤر ☜ توور
تڤی ☜ توو
تماتێ ☜ باینجانەسوورە
تمتم ☜ ترش
تنگێز ☜ بەهێف -٦
تنگس ☜ بەهێف -٦
تنگە س ☜ بەهێف -٦
تنگیز ☜ بەهێف -٦
تنگیز ☜ بەهێف -٦
توپلەگیا ☜ کەلەرم -١
توتم ☜ ترش
تورێشکە ☜ ترشۆکە
تورێشکە ☜ ترشۆکە
تورشینەک ☜ ترشۆکە
تورشکێ ☜ ترشۆکە
توسی ☜ تۆسی
تولە ☜ کاڵەک
تولیە ☜ نانەحاجیلە
تومتم ☜ ترش
تویر ☜ توور
توێسوو ☜ تۆسی
توێسی ☜ تۆسی
توێسیە کەرانە ☜ تۆسی -٤
تۆ ☜ توو
تۆپەکەلەرم ☜ کەلەرم -٧
تۆتیا ☜ گوڵەتووتیا
تۆراخ ☜ شوێتە
تۆرکە ☜ نانە حاجیلە
تۆزەکەرە ☜ کاسەشۆرە -٧
تۆسی: توێسوو، تێسوو، تووسی، تووس، تیسوێ،

توویسی، تسوێ، توێسی، توسی، تیس، تیسوو، کرۆزرۆ

فارسی: بوقناق، زول، چوچاخ

ئینگلیزی: Eryngo, Sea holly, Button snake-root, Fever wort

عەرەبی: شَوكَه الابراهيم، فقيع، قرصنعه زرقاء

ناوی زانستی: *Eryngium spp.*

بنەماڵە: Apiaceae

جۆرەکانی دیکەی تۆسی:

١) تۆسیە خۆشە: توێسوو خاسە

فارسی: زول مخروطی

ناوی زانستی: ***E. pyramidale* Boiss & Hausskn.**

رواوگە: ڕوانسەر، جوانڕۆ، پاوە، سنە (توار مەلا، کۆرکۆرە، ئەویهەنگ، ڕەشنەش، کەل هەمرۆی تێژتێژ، سەڵواتاوا، شیان، تەکیە، ئاویەر و ئارێز، گەڵێن و خانەگا، کێلانە، زەردەوان، کانیمشکان)، مەریوان (گاڕان و قەڵەبەرد، کەل ژالانە، ژیوار، هەورامان تەخت، کوێستانی شاهۆ، سلتان ئەحمەوی جانەورە، دەرەویان، کوڕەمیانە و قەڵەبەرد، شانشین، گوندەکانی سەرشیو)، ڕێگای بیجاڕ بۆ شارەک و تیکاب، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای سەقز بۆ دیواندەرە: بان هەوەتوو، ساحێب، ئێرانشا، تیلەکۆ، سونەتە، پیرعومەران، کۆڵ، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس، نەکەرۆز و چلچەمە، ئیبرایماوا، قولقولەی میرەدێ، ڕێگای سەقز بۆ بانە: میرەدێ، سەبەتلوو، کێلەشین)، کامیەران (کەوبوار، تا، مێراو، کەکەوسان، تەنگیسەر، نیەر، هەنیمن، سەرچی، پالنگان، دۆلاو، عەوالان)، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت (وەکی کەوبێچ، نەمەشیر، زەرواو، بلەسەن، بەردەڕەش، هەزدەدولان، شوێ، دارساوێن، بریسوێ، بناویلێی کوردان، کانیسوور، کۆخان)، خانێ، شنۆ، سەردەشت (٤٩و)؛ قوروە، بەنداوی سنە، دیولان (٧٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، میشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٢) توێسیە خوراسانی

فارسی: زول خراسانی

ناوی زانستی: ***E. bungei* Boiss.**

رواوگە: کوێستانی (توبە و تورژالە) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ بەرزاییەکانی ١٣٠٠ تا ٢٣٠٠ م. ماکۆ (٢٨و)

٣) توێسیە گورزە

فارسی: زول گرزنی

ناوی زانستی: ***E. thyrsoideum* Boiss.**

رواوگە: سنە، کامیەران، کرماشان، قەسری شیرین، کرێند، تاقەوسان، بیجاڕ، دیواندەرە (٦٣/١٩و)؛ ڕێزاو، بێستوون، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، گێلان و پاوە (٤٩و)

٤) تۆسیە هەرانە: زرە تۆسی، توێسیە کەرانە

فارسی: زول

ناوی زانستی: ***E. billardiere* F. Delaroche.**

رواوگە: بێستوون، سەرپێڵ زەهاو (کێوی شەفیلە) و تازاوا) (٦٥و)؛ سنە (زەردەوان، ئەویهەنگ، دادانە، ڕەشنەش، کۆرکۆرە، کێلانە، هەشەمێز، توارمەلا، ئارەنان)، گوندەکانی سەرشیو، کەل تەتە و ژالانەی هەورامان، بیجاڕ (شارەک، ڕێگای بیجاڕ بۆ کورانی و تیکاب)، سەقز (ڕێگای بانە بۆ سەقز، کێلەشین، کانی سەیی، قولقولە، خوڕخوڕە)، کامیەران (پالنگان، کوێستانی شاهۆ، دیوەزناو)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، جوانڕۆ، پاوە،

ڕوانسەر (٩٤و)؛ دیولان (٧٥و)

تۆسینه ☜ سەونچک

تۆسیه خۆشه ☜ تۆسی -١

تۆسیه هه ڕانه ☜ تۆسی -٤

تۆقتۆقیله ☜ باڵەکەویلە

تۆلک ☜ نانەحاجیلە

تۆلکه ☜ نانەحاجیلە

تۆلەکێ ☜ نانەحاجیلە

تۆماتێز ☜ باینجانە سوورە

تۆمقفه ☜ گوڵەپووران -٢٧

تۆمگیر ☜ گادەمە

تۆیسوو خاسه ☜ تۆسی -١

توو: تفی، تیو، تی، تیت، تفی، تفێ، تفه، تڤی، تۆ، شمی، توەچەرمە، توەچەرموو، توەچەرمگ، توەسپیکە، توەسپی، دار توو

فارسی: توت، درخت توت، توت سفید، توت هراتی

ئینگلیزی: Mulberry, White mulberry, White fruited mulberry, Sycamine

عەرەبی: فِرصاد، توث

ناوی زانستی: ***Morus alba* L.**

بنەماڵە: Moraceae

ڕواوگە: سەردەشت (کێوی (سپید و زردکە)، کوێستانی بەردەسوور و گوڕەشێری گوندی ئالیەمەران و دۆڵەتوو) (٢٩و)؛ پاریزگای کرماشان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و؛ ١٠و)؛ ورمێ، خانێ و مەهاباد (٥٨و)

جۆرەکانی دیکەی توو:

١) **سوورەتوو**: توەگایە، توەڕەشە، تفەڕەوەن، تفەسیاوێ، تیشەمب، هویرک، تووشەمی

فارسی: توت سیاه، توت سرخ، شاەتوت

عەرەبی: تکی الشام، توث الشام

ئینگلیزی: Black mulberry, Common black mulberry, Mulberry tree

ناوی زانستی: *M. alba* L. var. ***nigra*** = *M. nigra* L.

ڕواوگە: ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردەواری)، ورمێ (٦٣/٤و؛ ٦٧و)؛ باکووری کوردستان، دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)؛ قەرەداغ، دەربەندیخان، بیارە (١٦و)؛ مەهاباد (عیساکەند، سەهۆڵان) (٩٤و)؛ دەربەندی قاسملوو، سەردەشت (٥٨و)؛ و سەڵماس (٤٧و)

٢) **شۆڕەتوو**: شەنگەتوو، شۆڕەتفی

فارسی: توت مجنون

ناوی زانستی: *M. alba* L. var. *pendula* Dipp.

ڕواوگە: کوردستان (٥٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٠و)

تووترک ☜ توودرک

تووترک ☜ توودرک

تووتن: تتن، تتوون

فارسی: توتون، تنباکو

ئینگلیزی: Real tobacco, East Indian tobacco, Syrian tobacco, Aztec tobacco, Turkey tobacco

عەرەبی: دُخان

ناوی زانستی: ***Nicotiana rustica* L.**

بنەماڵە: Solanaceae

ڕواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٥و)؛ گوندەکانی قەراخی گۆلی زریبار: کانی‌سپیکە، کانی‌سانان، پەنگیجە، کۆلان، سێف، ولەژێر، نێ، سەولاوا، مەهاباد، شنۆ، پەسوێی لای خانێ، کرماشان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ ورمێ، نازلوو، سۆمای برادۆست (٢٦و)

جۆرەکانی دیکەی تووتن:

١) تەماكۆ: تەنبەكی
فارسی: تنباكو، توتون كردستانی، تنباكوی قلیان
ئینگلیزی: Common tobacco, Tabacco, American tabacco
ناوی زانستی: *N. tabacum* L. = *N. persicum*
رواوگە: پارێزگای كرماشان (٦٥و)
تووتووم ☜ ترش
تووتەڕك ☜ توودڕك
تووتەرگ ☜ توودڕك
توودڕك: تووڕك، دڕدووك، تووڕكە، تووترك، تووترك، تووتەڕگ، تووتەرگ، تیرك، تیرگ، تیرە، توودڕە، توودڕەی، توودڕی، دڕووك، تووڕك، تووڕگ، دەڕدووك، دەڕدووگ، توودزیە، توودلقی، تفەدڕەی، دوریڕشك، دڕدڕی
فارسی: تمشك، تمشك كبود
ئینگلیزی: Raspberry, Bramble, Blackberry
عەرەبی: عُلیق، عُلیق الجبل، توت الشوكی
ناوی زانستی: ***Rubus caesius*** **L.**
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: ورمێ، دەربەندی قاسملوو، نشووری كامیاران (٦٣/٢٠و)؛ دەڤەری بادینان (وەكوو ئاكرێ، ئامێد، دهۆك، زاخو، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (١٦و؛ ٢٠و)؛ شیو و خرەكانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەكی دەڤەری كوردەواری) (٦٧و)؛ گوندەكانی مەریوان، پارێزگای كرماشان (٤٩و)؛ بەردەسووی سیلوانا، مەرگەوەڕ، بەند، زمزیران، دەربەندی سەرشی و سەردەشت (٨٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەكشانێ، زەنگیاوێ، كاسەكەران، شێلم جاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەكۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
جۆرەكانی دیكەی توودڕك:
١) توودڕكە وزمە
فارسی: تمشك برگ نارونی، تمشك درختی، تمشك آناتولی
ئینگلیزی: *Elm-leaved blackberry*
ناوی زانستی: ***R. sanctitus*** **Kuntze.** = *R. anatolicus* (Focke.) Fooke ex Hausskn.
رواوگە: كرماشان، قەسری شیرین (٦٣/٢٠و)؛ ڕێزاو، سەرپێلی زەهاو و پیران، گێلان، هەرسین، كوێستانی دالاهوو، كرێند، ئیسلاماوا، پاوە، جوانڕۆ، ڕوانسەر، سنە (هەشەمێز، شیان، هوویە، سەرهوویە، ئاریز و ئاویەر، دەرویشان، دۆڵەڕەش و مایندۆڵ، ئارەنان، كەرجۆ، حەسەناوا، ڕەشنەش)، مەریوان (ژیوار، زۆنج، بنیەر، باقلاوای شێخ حسەین، چەم دەرەزەنجیر، دواو، خواشت، كەماڵە، هەورامان تەخت، دەرەویان، بڵبەر، گوندەكانی سەرشیو)، كامیەران (كەرەسێ، مێراو، كۆڵەسارە، تا، هەنیمن، سەرچێ، ڕێگای سەربناو، كەكەوسان)، ڕێگای سنە بۆ كامیەران و مووچش، كوێستانی پەنجەعەلی لای قوروە (٤٩و)؛ سەردەشت، مەهاباد، خانێ (٨٥و)؛ ورمێ (٤٧و)
توودڕە ☜ توودڕك
توودڕەی ☜ توودڕك
توودڕی ☜ توودڕك
توودزیە ☜ توودڕك
توودلقی ☜ توودڕك
توور: ترپ، ترەو، ترەوی، تووری، تیرپ، تێرپ، تفر، توێر، ترپە، گۆر، ترپە پاییزە، توورە پاییزە، توورە سپیكە، ترپە چەرموو، تەفرك، تەفر

فارسی: تُرُب، تُرّب سفید
ئینگلیزی: Radish, Charlock
عەرەبی: فُجل مزروع، فُجل
ناوی زانستی: ***Rhaphanus sativus* L.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: پارێزگای کوردستان و کرماشان، ناوچەی هەورامان، دیلوڕان، گوندەکانی قوروە و کوێستانی بەوروپەریشان، دەڤەری بادینان (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)؛ ورمێ، ماکۆ، سەردەشت، شنۆ، تیکاب، نەغەدە، مەهاباد و شاهیندژ (٥١و)
جۆرەکانی دیکەی توور:
١) توورە ڕەشە: ترەوە سیاوێ، ترپە ڕەشە
فارسی: ترب سیاه، ترب زمستانه
ئینگلیزی: *Black radish, Spanish-radish*
عەرەبی: فُجل الحار
ناوی زانستی: ***R. maritiimus* Sm.**
٢) توورە سوورە: تربچە
فارسی: تربچە، ترب تابستانه
ئینگلیـزی: Garden radish, Radish, Cultivated radish
ناوی زانستی: ***R. sativa* L.**
رواوگە: ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
٣) **تیژتیژووکە**: ترپە زۆنجی، ترپە کێفی، توورە کێوی

فارسی: ترب وحشی، ترب علوفەای، ترب بدل
ئینگلیـزی: Wild radish, Chalock, Corn radish, Ravenella
عەرەبی: فَجل البری
ناوی زانستی: ***R. raphanistrum* L.**
رواوگە: ناو کێڵگەکانی دانەوێڵەی ورمێ، بۆکان، شنۆ، تیکاب، شاهیندژ، نەغەدە، مەرگەوەڕ و تەرگەوەڕ، خۆی (٥٢و)؛ مەهاباد (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
توورک ☜ توودڕک
توورە پاییزە ☜ توور
توورە سپیکە ☜ توور
توورە ڕەشە ☜ توور -١
توورە سوورە ☜ توور -٢
توورە کێوی ☜ توور -٣
توورەکە شوانە ☜ زوانە مەلووچکە
تووری ☜ توور
توورک ☜ توودڕک
توورکە ☜ توودڕک
توورگ ☜ توودڕک
تووز ☜ کووزەڵە
تووزەک: تاڵەتیزە، گیاتووزەکە
فارسی: ترەتیزک چمنی، ترەتیزک باتلاقی، ترتیزک تلخ
ئینگلیـزی: Bitter cress, Meadow cress, Lady smock, Smell smock
عەرەبی: حُرف، حُرف بابلی
ناوی زانستی: ***Cardamine pratensis* L.**

بنەماڵە: Brassicaceae
جۆرەکانی دیکەی تووزەک:
١) تووزەکە کوڵکنە
فارسی: ترتیزک باتلاقی کرکی
ناوی زانستی: *C. hirstuta* L.
رواوگە: سەڵماس، کرماشان، قەسری شیرین (٦٣/١٤و)؛ عێراق (وەکی بەشی کوردستان)، سووریە (وەکی بەشی کوردستان) و ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

تووس ☜ توسی

تووسی ☜ توسی

تووشکە ☜ ترشۆکە

تووشە می ☜ توو -١

تووڵە جەگەن ☜ ناردین

تووڵە ☜ نانە حاجیلە

تووڵە زەرە ☜ سێوە خووگانە

تووڵە زەردە ☜ ڕیزڵە

تووڵە کە ☜ نانە حاجیلە

تووڵە گزی ☜ دار ئاسن

توونە دار ☜ دارچین

توونە گیا ☜ گیاخاو -١

توونە گیواو ☜ گیاخاو -١

تووە چەرمگ ☜ توو

تووە چەرموو ☜ توو

تووە چەرمە ☜ توو

تووە ڕەشە ☜ توو -١

تووە سپی ☜ توو

تووە سپیکە ☜ توو

تووەفەرەنگی: شیلەک، توفەرەنگی، چلیک، شلیک
فارسی: توت‌فرنگی
ئینگلیزی: Eurppean strawberry, Wild strawberry, Strawberry
عەرەبی: فراولە
ناوی زانستی: *Fragaria vesca* L.
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ سنە (گوندەکانی چەمشار و ناوچەی ژاوەرۆ و کەلاتەرزان: کەلەکان، توارەرووتە، توارمەلا، توارسەمەیی، خورۆسە، ئالیاوا، گەنەوە، شویشە، بزان، کەریەنە، خانەگا، حاجی‌کەیە، دادانە، پەیچوون، گزەردەرە، دانیکەش، ڕەشنەش، وشکین، تالوزان، پلوورە، سوورەوان، قەلاجۆخ، قەلاشیخان، دەرەوشکە، دەرەویان قادر)، مەریوان (سەولاوا، ناوچەی شامیان، دواو، گوندەکانی هەورامان، گوندەکانی سەرشیو، گوندەکانی کۆماسی: زەنووری، سوورکەوڵ، بیرە، نیژڵ، گلیە، چوین، شایەر، پیرخیران، بلچەسوور، هەڵیزاوا، کورەرە، مامۆڵە، مۆڵێنان، پلیاندەر، لاویسان، بەردی‌سپی، گوندەکانی قەراخی زریبار)، کامیەران (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

تووفەرەنگی ☜ تووەفەرەنگی

تووەگایە ☜ توو -١

توومارانە: توومارە
فارسی: توت‌روباە، چفا، قیطرە، رشگک
ئینگلیزی: Burnet, Garden barnet, Salad burnet, Common burnet
عەرەبی: توت الثعلب
ناوی زانستی: *Sanguisorba minor* Scop. subsp. *lasicarpa.* = *Poterium sanguisorba* L.
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: مەهاباد (کوێستانی سوێناس، (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو)، مامسوار)، خانێ (کوێستانی ساکان، گەنەدار و هەنگەوێ، (توبە و تورژالە)، مەیدان هێستر، جەمیلان و

گردەشـــینان) (٢٩و)؛ کێـوی کانیمیـل لـە کرماشان، لەوەرگای گەرمێنی یاریوەران لە باشووری قەسری شیرین، کێوی بەندزەرد لە سەرپێلی زەهاو (٦٥و)؛ سنە، ورمێ (٦٣/٧و)؛ گـنگچین، شـنۆ، سیلوانا، قووشـچی، نـازلوو (٢٦و)؛ بانە، سەقز، مەریوان (٧٥و)؛ تیکاب و شاهیندژ (وەکی کوێستانی ئوجاق) (٢٧و)

تووماره ☜ تووەمارانە

تووێسی ☜ توسی

تەپلەڕەش ☜ گولە شامور

تەپلەقو ☜ گولپەری

تەپلەهەنالە ☜ گولپەری

تهتاڤک ☜ پوونگە -٥

تەتاڤک ☜ پوونگە -٥

تهتاوک ☜ پوونگە -٥

تەتەران ☜ وسمە

تەتەری ☜ ترش

تەحلک ☜ تالگ

تەحلەسیڤ ☜ شووتی -١

تەحلەسێف ☜ شووتی -١

تەحلی ☜ کەکرە

تەڕۆنە ☜ تەرەبنە

تەرازەن: تەرەزەن، تەرەزەن، تەرەزن

فارسی: شلیل، گیاه شلیل

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Rhabdosciadium aucheri* **Boiss.** = *R. stenophyllum* Boiss. & Hausskn. ex Boiss.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگـە: سـنە (سالـیان، ڕەشـنەش، کۆرکـۆرە، شیان، تەکیە، سەرهوویە، هەشەمیز، دۆلەرەش، مایندۆل)، مەریوان (هەورامان تـەخت، گلـیە، گوندەکانی سەرشیو، کەل تەتە، بلچەسوور، کوێستانی قەلـەبـەرد و کۆسـالان)، سـەقـز (خورخورە، قولقولەی میرەدێ) (٤٩و)

تەڕپی ☜ تەرەبنە

تەرە ☜ پیواز -٢٣

تەرەبن ☜ تەرەبنە

تەرەبنـە: تـەروو، تـەرەونـە، تـەرەون، تـەرەونـە، تەرینە، تەرەینە، تەرینێ، تەرەبن، تـەرۆنـە، تیروو، تیروێ، تەیروێ، ترووێ، تیروو، تەریو، تەریولـەک، تەریێ، تەرینێ، تەرینە، تەرینە، تەرپی، تـەرەوەن، تەرەون، تەرەبەنە، تیریک، تـەریۆلک، تـەرەبنـە، تەری، تەروانە

فارسی: برگ‌بوی زاگروسی، خوشک، خـیش، مازوریون، دافنه

ئینگلیـــزی: Daphne, Laurel herb, mezereon, Mezereum, Spruge-laurel

عەرەبی: صَف صاف الذئب، دفنه، البَقله

ناوی زانستی: ***Daphne mucronata*** **Royel.**

بنەماڵە: Thymelaaeaceae

رواوگـە: کوێسـتانی برایمخـانی مـەهابـاد، کوێستانی هـەوارەبی شنۆ، خانێ (کوێستانی (کوه کالـەبردیـال)، گـردەشینان و (قلعـەدم)، هەنگـەوێ، قەنـدیلی مامـەکۆیان (نـەمنجـێ، قەلاتەرەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەلـی حـاجی بـرایم)، کوێسـتانی تەمـەرچیان بـەرەو حـاجیعومـەران، قـووچقـەلان لای دۆلـەنێ)، سەردەشت (ئەلوەتان، میراوێ، کێوی (زردکە) و تـەرخـان) (٢٩و)؛ کوێسـتانی چـەرمـەلـە لە سونقور، بێستوون، بەرزاییەکانی (سیاوەنـە) لە باکووری کرێند و ناوچەی باکووری سـەحنە، باینگـان، پـاوە، ئیسـلاماوای رۆژاوا، تـەختگـای حوسەینی لە باباکوسەی جوانرۆ، رۆژهـەلاتـی سونقور، بەرزاییەکانی کێوی شێخمیرزا (٦٥و)؛

سەلـماس، ورمـێ، سـنە، مـەهابـاد، بیجـاڕ، دیوانــدەرە، کرماشــان، کامیــاران (٦٣/٧و)؛ باشــوور و بــاکووری کوردســـتان (٧٤و)؛ کێوەکـانی بانـە، کوێسـتانی گـاران، قـەراخـی چـۆمی سـیروان (٣١و)؛ ڕوانسـەر، گێلانـی ڕۆژاوا، کێوی وەرمنجە، کێوەکانی بنیگەز و بلخــان، ســنە (ســەرهوویــە، هوویــە، کوچکەسـووری ئـەویهـەنـگ، کێـوی ئاویـەر، ڕەشـنەش، شـیان، زەنـان، تـەکیـە)، مـەریـوان (خواشت، میانە، گلیە، هەورامان تەخت، ژیوار، کۆســالان و کــوڕەمیانــە، سلــتان ئەحمــەو، گوندەکانی سەرشیو، کەل تـەتە، بلچەسوور)، ڕێگـای بیجـاڕ بـۆ تیکـاب، سـەقز و دیوانـدەرە (بست ڕێگای کەلەکان، چلچەمە و نەکـەرۆز، دەوروبـەری سـەقـز، پیرعومـەران)، کامیـەران (ڕێگای سنە بۆ کەڕەسی، عـەوالان، کوێسـتانی شـاهۆ، پالـنگان، کـەوبوار) (٩٤و)؛ مەرگـەوەڕ، خانـێ (پردانـا و شـێومرە)، نـەغـەدە، ورمـێ، بەردەسووی سیلوانا، ڕاژان، شـاهیندژ و کـەلی قووشـچی (٨٥و)؛ تیکـاب (وەکـی کوێســتانی بەیان و فران) (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی تەڕەبنە:

١) تەڕەبنە

فارسی: برگ‌بوئی، الف، توربید

ناوی زانستی: ***D. oleoides*** **Schreb.**

ڕواوگە: کێوەکـانی ڕۆژاوای دەڤـەری بازرگـان (- بەرەو سنووری وان) (٨٥و)

تەڕەبەنە ☜ تەڕەبنە

تـەڕەتوورە: تـەڕەتیـزە، دیژنـک، تـەڕەتوولـە، ڕەشادۆک

فارسی: ترتیزک، شاهی، ترەتیزک

ئینگلیزی: Garden-cress, Peppergrass

عەرەبی: الرّشاد

ناوی زانستی: ***Lepidium sativum*** **L.**

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٩٤و)؛ باشووری کوردسـتان (١٠و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسوێ، گــردەکشــانێ، زەنگیــاوێ، کاســەکــەران، شـێلمجاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکوێـە (قەلاتـەڕەشە، دۆلـەنێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی تەڕەتوورە:

١) گیاکووزەڵە: دێژنکە تاڵە

فارسی: ترەتیزک وحشی، مُچە، مَکو، شیطرە

ئینگلیـــزی: European pepperwort, Dittander, Broad-leaved cress

عەرەبی: شیطرج، مسواک‌الراعی، عصاب

ناوی زانستی: ***L. latifolium*** **L.**

ڕواوگە: شنۆ (٣٩/١و)؛ سنە، کرماشان (٦٧و)؛ ورمێ و سەلماس (٥١و)

٢) گیاکووزەڵە

فارسی: ترەتیزک وحشی

ئینگلیزی: Whitlow-grass, Pepper wort, Peper gras

عەرەبی: حرف المشرقی، قنابری

ناوی زانستی: ***L. draba*** **L.**

ڕواوگە: چیاکـانی زاگـرۆس و ڕۆژاوای ئێـران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٧٠و)؛ ورمـێ، سنە، کرماشان، ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٧و)

٣) گیاکووزەڵە

فارسی: ترەتیزک ساقە آغوش

ئینگلیزی: Clasping pepperweed

ناوی زانستی: ***L. perfoliatum*** **L.**

ڕواوگـە: سـەلـماس، ورمـێ، کرماشـان و پارێزگای کوردستان (٦٧و)؛ خۆی (٥١و)

٤) گیاکووزەڵەی شاخان

فارسی: ترەتیزک ایرانی، شاهی صخرەروی
ناوی زانستی: *L. persicum* Boiss.
رواوگــه: بێســتوون، کوێســتانی دالاخــانی سونقور، کەنگاوەر و کرماشان (٩٤و)
تەرەتووله ☜ تەرەتووره
تەرەتیزه ☜ تەرەتووره
تەرەزن ☜ تەرازەن
تەرەزەن ☜ تەرازەن
تەرەژەن ☜ تەرازەن
تەرەژێه ☜ سرینچکه تاله
تەرەسێمانه: سەلمۆکه، تەرەسلێمانه، سەلێمکی، تەرەسرێمانه، سلێمانکه، سەڵمکه، سلێمانتەرە، شەڵمکه، سمرکه
فارسی: سلمەتره، سلمک، غازپا
ئینگلیزی: Lamb squarters goosefoot, Fat hen
عەرەبی: رغیله، حمظ
ناوی زانستی: ***Chenopodium album*** **L.**
بنەماڵه: Chenopodiaceae
رواوگه: ژاوەرۆ (دەرەکۆڵه، شیان، ڕێگای سنه بۆ هەشەمێز، تەکیه)، کوێستانی کۆسالان و کورەمیانه، گوندەکانی سەرشیو، پاوه، سونقور، سەحنه، کەنگاوەر، هەرسین، سەرپێلی زەهاو، خوســرەوی، ئیســلاماوای ڕۆژاوا، کرێنــد، کرماشـــان (٩٤و)؛ ناوچـــەی کـــوودەشـــت (٣٩/١و)؛ ورمـــێ (٦٧و)؛ چـــەوەندەرکالـــی خانێ، شنۆ، نەغەده (٢م)
جۆر جۆرەکانی دیکەی تەرەسێمانه:
١) سەوزە گیواو: سەوزەڵه
فارسی: سلمک اورشلیمی، درمنه ترکی
ئینگلیـــزی: Jerusalem-oak goosefoot, Jerusalem oak
عەرەبی: شقرالحمار، شقر، مسک‌الجن
ناوی زانستی: ***Ch. botrys*** **L.**
رواوگه: خۆی، کەلی خانی بانه، ماکۆ، ورمێ، سەردەشت و ڕێگای قەلەڕەش، میراوێ، کەلی لاینــی باشــووری ســنه، بێســتوون و تــەنگــه ئەژدەهای کرماشان (٣٠و)؛ هەورامان تەخت و کەل ژالانه، کۆلەسارەی کامیەران (٩٤و)
٢) تەرەسێمانه
فارسی: سلمک توت گنجشکی
ئینگلیزی: Strawberry blite
نـاوی زانســتی: ***Ch. foliosum*** **(Moench.) Aschers.**
رواوگـه: سـونقور، بێسـتوون، کوێسـتانی شـاهۆ (٩٤و)؛ مــاکۆ، خــۆی، ســەڵــماس، ورمــێ و سەردەشت (١م)
٣) تەرەسێمانه
فارسی: سلمک
ناوی زانستی: ***Ch. urbicum***
رواوگــه: ڕۆژاوا و بــاکووری ڕۆژاوای ئێــران (وەکی ناوچه کوردەواری)، دەربەنـدی تـەرگـەوەر، ورمێ و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٣٠و)
٤) تەرەسێمانه
فارسی: سلمک
ناوی زانستی: ***Ch. vulgaris***
رواوگه: سەرپێلی زەهاو (٣٠و)
٥) تەرەسێمانەی گەزگەزی
فارســی: ســلمک بــرگ گزنــەای، ســلمک دیواروی
ئینگلیـــزی: Nettle-leaf goosefoot, Australian spinach, Fat hen
عەرەبی: فساءالکلاب، رامرام
ناوی زانستی: ***Ch. murale*** **L.**
رواوگه: قەراخـی ڕووبـاری سیروان لـه نێوان پـاوه و نـەوسـوو، قـەراخـی چـۆمی سیمره و

قەرەسوو (٤٩و)

تەڕەسرێمانە ☜ تەرەسێمانە

تەڕەسڵێمانە ☜ تەرەسێمانە

تەڕەون ☜ تەرەبنە

تەڕەونە ☜ تەرەبنە

تەڕەونە ☜ تەرەبنە

تەڕەینە ☜ تەرەبنە

تەڕینێ ☜ تەرەبنە

تەڕینە ☜ تەرەبنە

تەڕینە ☜ تەرەبنە

تەڕۆزی ☜ کالەک -٣

تەڕچکە ☜ مارچێوە

تەڕخۆ ☜ گیاخاو -١

تەڕخان ☜ گیاخاو -١

تەڕخون ☜ گیاخاو -١

تەڕخوون ☜ گیاخاو -١

تەڕخوێن ☜ گیاخاو -١

تەڕزە مارانکە ☜ تەرزە مارانە

تەڕزە مارانە: تەرزە مارانکە

فارسی: تمیس، رَزَک

ئینگلیزی: Black bryony, Black bindweed, Common bryony, Beaten woman herb, Adder meat, Adder poison

عەرەبی: اصل الكرمە السوداء الكرم البری

ناوی زانستی: ***Tamus commonis* L.**

بنەماڵە: Dioscoraceae

ڕواوگە: کرماشان، ڕێژاو (٦٣/١٦و)؛ مەریوان (بۆریەر، زۆنج، میانە، ڕەشنەش)، پاڵنگان (٤٩و)؛ پارێزگای کوردستان (٦٧و)

تەڕوانە ☜ تەرەبنە

تەڕوو ☜ تەرەبنە

تەرەبنە ☜ تەرەبنە

تەرەون ☜ تەرەبنە

تەرەوەن ☜ تەرەبنە

تەری ☜ تەرەبنە

تەریۆلک ☜ تەرەبنە

تەرینێ ☜ تەرەبنە

تەرینە ☜ تەرەبنە

تەریو ☜ تەرەبنە

تەریولەک ☜ تەرەبنە

تەریی ☜ تەرەبنە

تەشیمل گیواو ☜ کوجیلە

تەڵخوون ☜ گیاخاو -١

تەڵووک ☜ تەڵووکە

تەڵووکە: درکەزیی، تەڵووک، تەلووک، تەڵووکی، درکەزی، زیی، درەباخی، زینە، ئەستری

فارسی: سیاه تلو

ئینگلیزی: Christ-thorn, Christ-thorn paliurus

عەرەبی: صامُور، الشبە

ناوی زانستی: ***Paliurus spina-christi*** **Miller.** = *P. paliurus* L.

بنەماڵە: Rhamnaceae

ڕواوگە: سەردەشت (کوێستانی تەرخان، ئەڵوەتان و میراوێ)، قووچقەلان لای دۆڵەنێ و قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ خانێ (٢٩و)؛ کێوی بەندزەرد لە سەرێتلی زەهاو، کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، بێستوون، باینگان (٦٥و)؛ سنە (دەرویشان، کۆرکۆرە، مەڵکشان، زەنان، هەشەمێز، کەل سەڵواتاوا)، گوندەکانی سەرشیو، دەروەن دزلی، هەورامان تەخت، کامیەران (ڕێگای سنە بۆ کەرەسی، تەنگیوەر، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، مێراو، کوچک چناری تاینە، نزاز، پاڵنگان)، ڕوانسەر، پاوە، جوانرۆ (٣٩و)؛ ناوچەی بادینان (٨و)؛

پاریزگای کرماشان (٦٧و)؛ ورمێ (٤٧و)

تە لووکی ☜ تەلووکە

تە لە مار ☜ مارگیرە

تە ڤر ☜ توور

تە ڤرک ☜ توور

تە ڤری ☜ سوورەچێو

تە عە و ☜ سنجرازی -١

تە قتە قە ☜ تەقلۆکە -١

تە قلۆکە: گرنووک، گرنووکە، تەقلەی کشمیشی

فارسی: چشم شیر، چاق‌چاق‌کُنک، ترب شیر

ئینگلیزی: Lion leaf, Lion , Leontice, Black turnip

عەرەبی: طحیج، خمیره الدار، راحتـه الاسـد، رقف

ناوی زانستی: *Leontice leontopetalum* L. subsp. *leontopetalum*

بنەماڵە: Podophyllaceae

رواوگـە: ناوچـەی گـەرووسـی بیجـاڕ، (کـوە سـفید) لای کرماشـان (٦٣/١و)؛ مـەریـوان، قوروە، دیولان، کامیەران (٧٠و)؛ سنە (گەلێن، زەنان، قەلای حەسەناوا) (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی تەقلۆکە:

١) تەقتەقە: گیاتەقە، گوڵ تەقە، شەقیلە

فارسـی: تـرب شـیر صـغیر، تـرب شـیر ارمنستانی، تق‌تقو

ناوی زانستی: *L. armeniaca* Boivin. = *L. minor* Boiss.

رواوگـە: سنە (ئەویهـەنگ، خانەگـای گـەلێن، هەشـەمێـز، قـەلای حـەسـەنـاوا، سـەرهوویـە، هوویـە، وتـرەزەوی، رەشـنـەش، دانیکـەش، ڕێگـای کـەلـەکـان بۆ بست، ڕێگـای سـنە بۆ مەریوان، سەڵواتاوا، ئاریز و ئاویەر)، مەریوان (شێخ شەروەتی، گوندەکانی سەرشیو، مازیبن، نجێ، سالیان، دەگاگا، بەرقروو، کانی حسـەین بـەگ، خواشت، کۆسـالان، گلـیە، ڕەزاو، نگـل، چەم دەرەزەنجیر، کوێستانی سلـتان ئـەحمـەو)، ڕێگـای بیجـاڕ بـۆ کـورانی و دیوانـدەرە، کـەنگاوەر، سـەحنـە، سوتقور، ڕوانسـەر، پـاوە، کرماشان، جوانڕۆ (٤٩و)

تە قلە چە رمووە ☜ مێشەگرە -١

تە قلە سە رە ☜ باڵەکەویلە

تە قلە گە ون ☜ هەنگەون -١٦

تە قلە ی کشمیشی ☜ تەقلۆکە

تە لخون ☜ گیاخاو -١

تە لخوون ☜ گیاخاو -١

تە لووک ☜ تەڵووکە

تە ماتە ☜ باینجانەسوورە

تە ماتە جنانە ☜ بزگیلە

تە ماتە مارانە ☜ هومێو

تە ماتە مرۆژە ☜ ڕێزڵە

تە ماکۆ ☜ توتن -١

تە مری هیندی: خورماهیندی

فارسی: تمرهندی، خنجه، انبله

ئینگلیـزی: Tamarind, Tamarind tree, Indian date

عەرەبی: شجره الصبار، حومر، صبار

ناوی زانستی: *Tamarindus indica* L.

بنەماڵە: Caesalpinaceae

تە نبە کی ☜ توتن -١

تە نگز ☜ بەهێف -٦

تە نگس ☜ بەهێف -٦

تە نگسک ☜ بەهێف -٦

تە نگسە ک ☜ بەهێف -٦

تە نگسی ☜ بەهێف -٦

تە نگگز ☜ بەهێف -٦

تە نگگس ☜ بەهێف -٦

تەنگەزە کۆلێ ☜ بەهیف -٨
تەنگەزی ☜ بەهیف -٦
تەنگەزی ☜ بەهیف -٦
تەنگەژی ☜ بەهیف -١٦
تەنگەس ☜ بەهیف -٦
تەنگیز ☜ بەهیف -٦
تەوسکە ☜ هەنجیر -٣
تەولەقوو ☜ گولپەری
تەولەکێ ☜ گولپەری
تەولەکە ☜ نانە حاجیلە
تەولەگوڵ: گیادەرمانە، گیاماملیە
فارسی: شاەپسند
ئینگلیزی: European verbena, Vervain, Iron-weed, Holy herb
عەرەبی: رعیُ الحمام، بربینا
ناوی زانستی: ***Verbena officinalis* L.**
بنەماڵە: Verbenaceae
رواوگە: ورمێ، نەغدە، سنە (٢١/٦٣و)؛ وەکوو گوندی میانە، سەقز و مەهاباد (٩٤و)
تەهتاڤک ☜ پوونگە -٥
تەهتاوک ☜ پوونگە -٥
تەیروێ ☜ تەرەبنە
تەیلێ ☜ تایلە
تەیلە ☜ تایلە
تی ☜ توو
تیت ☜ توو
تیرتک ☜ تەرەبنە
تیرک ☜ توودرک
تیرگ ☜ توودرک
تیرپ ☜ توور
تیروێ ☜ تەرەبنە
تیروو شاری: تیرووی پەرژین
فارسی: برگ‌بو
ئینگلیزی: Sweet bay, Bay tree, Laurel
عەرەبی: شَجَره الغار، حب الغار
ناوی زانستی: ***Laurus nobilis* L.**
بنەماڵە: Lauraceae
تیروو ☜ تەرەبنە
تیرووی پەرژین ☜ تیروو شاری
تیرە: کوندەر، کونەر
فارسی: کُندُر، درخت کندر، مزدکی
ئینگلیزی: Incens, Frankicense tree, Oli banm tree
عەرەبی: لبان الذکر
ناوی زانستی: ***Boswellia sacra* Fluek.**
بنەماڵە: Burseraceae
تیرە ☜ توودرک
تیژتیژووکە ☜ توور -٣
تیس ☜ توسی
تیسمۆرکە ☜ دووسمۆرکە
تیسوێ ☜ توسی
تیسوو ☜ توسی
تیشەمب ☜ توو -١
تیلگ ☜ تالگ
تیکان ☜ بەهیف -٦
تینۆک ☜ شیلمە
تینگز ☜ بەهیف -٦
تیو ☜ توو
تیەلگ ☜ تالگ
تیەلە ☜ تالگ
تیتوو ☜ شیلمە
تیرپ ☜ توور
تیرپووکە ☜ شیلمۆکە سپی -١
تیرشک ☜ ترشۆکە
تیروو ☜ تەرەبنە
تیسوو ☜ توسی

ج

جاترە: هەزبی، هەزبی مێرگ، جاترە ئاوی، هەزبی مێری، هەزوە باخی، هەزبی باخی، هەزوە تاڵە، هەزوێ تاڵە، هەزبی تاڵە، هەزوە مێرگی، ئەزبوە ئاوی، گۆشەملە، هەزبی گوێمشکە، مەرزەنگۆش، مەرزەنجۆش، چەویر، گیادانوو

فارسی: آویشن شیرازی، مرزنگوش، مرزنجوش، مرزنگوش وحشی، پونەکوهی

ئینگلیزی: Marjoram, Wild marjoram, Origanum

عەرەبی: فودنج الجبلی، سَرمق، بردقوش، مردقوش، ريحان الداوود

ناوی زانستی: *Origanum vulgar* L.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: کوێستانی کۆساڵان، ژاوەرۆ (شیان، تەکیە، ڕەشنەش، هوویە، سەرهوویە)، مەریوان (سوورکەوڵ، بلچەسوور، سلتان ئەحمەوی جانەورە، میانە، زۆنج)، سەقز و دیواندەرە (خورخورە، قولقولەی میرەدێ، کۆڵ، دۆزەغەرە)، کامیەران (نیەر، کوڵەسارە، تەنگیسەر)، سەردەشت (زمزیران، کانیەڕەش)، پاوە و دیهلوران (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و؛ ١٠و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ شنۆ، نەلاس، ڕەبەت، میراوێ، بێوران، خانێ و ورمێ (٥١و)

جاترە ئاوی ☜ جاترە

جاترە شاخی ☜ جاترە کێویلە

جاترە کێوی ☜ جاترە کێویلە

جاترە کێویلکە ☜ جاترە کێویلە

جاترە کێویلە: هەزبی کیفیلە، هەزبی کێفیلە، هەزبێ کێفی، ئەزبی کێفی، هەزبۆلە، ئەزبۆلە، هەزبۆوە کێفی، هوزبێ کێوی، هەزبە کێفی، هەزبۆ کێوی، هەزبی کیفی، هەزبی کێفیلە، هەزبی کیفیلێ، هەزبە کوێلێ، هەزوێ کێفیلە، هەزوە کێفی، هەزوە کێویلە، ئەزبووە کێفیلە، ئەزوە کێفی، جاترە کێویلکە، جاتیرە کێوی، جاتیرە کێویلکە، ئەزبی شاخی، جاترە کێوی، جاترە شاخی

فارسی: آویشن کوهی

ئینگلیزی: Thyme

عەرەبی: زعترالبری، صعترالبری

ناوی زانستی: *Thymus kotschyanus* **Boiss. & Hohen.**

بنەماڵە: Lamiaceae (Labiateae)

رواوگە: مەهاباد (کێوی (اصحاب و کومەبران) و کێلەشین)، کوێستانی (منالە) لە مەهاباد، کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ خانێ، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، کێوی (سیاەونە) لە کرێند،

سەحنە، باینگان، پاوە، ئیسلاماوا (٦٥و)؛ کەلی خان لای بانە، سەلماس (٦٣/٩و)؛ شنۆ (١ھو)؛ تاقەوسان، سەرپێل، کوێستانی دالاهوو، کرێند، دیلوران، کرماشان، ڕوانسەر، سنە (ویسەر، کێوی عاشقانی سپیران، کێوی سەعد و سەعید کەرجۆ، ڕەشنەش، تەوریوەر، گەلێن و خانەگا، قازیبەکر، نجێ، سالیان، ئەویهەنگ، سەلواتاوا، کۆرکۆرە، بۆرپەر، کێوی ئاویەر، هوویە، سەرهوویە، وترەزەوی، هەشەمێز)، مەریوان (دەرەویان، کەلجی، کێوەکانی هەورامان، کوڕەمیانە و سلتان ئەحمەو، زۆنج، کەل هەمرۆی تێژتێژ، چەم دەرەزەنجیر، خواشت، کالیسەر، دەگاگا، مازیبن، ڕێگای مەریوان بۆ کامیەران، ژیوار، کۆسالان، کەمالە، بلبەر، سلێن، هەجیج، بلچەسوور، ڕێگای مەریوان بۆ سەقز، گوندەکانی سەرشیو)، بیجاڕ (قەیسە، سەلواتاوا، شارەک)، سەقز و دیواندەرە (زەردەوان، خەرکە، ئیبرایماوا، پیرعومەران، بست، نەکەرۆز، کانی سەیی، قولقولەی میرەدێ، دۆڵەڕەش و مایندۆڵ، خورخورە، دەرەویان فارس، تازاوای ئاسەف، ناوچەی سارال، کۆڵ، دۆزەغەرە، چلچەمە، سەیفاوا، هەزارکانیان)، کامیەران (کەکەوسان، کوڵەسارە، شاهۆ و عەوالان، کەوبوار، نیەر، تا، سەرچێ، مێراو، هەنیمن، پالنگان، دۆلاو، ڕێگای کامیەران بۆ ڕوانسەر)، قوروە (کێوی پەنجەعەلی، بەورویەریشان، حسەیناوای کونگرە)، سلێمانی، ئامەد (٩ھو)؛ ورمێ (کێوی بەردەڕەش، چەمکوران، چۆمی برادۆست، کێوی شەهیدانی لە سنووری باکووری کوردستان، دالانپەڕ، دەربەندی قاسملوو) (٢٦و)؛ تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی جاترە:

١) جاترە کێویلکە کولکاوی

فارسی: آویشن کرکآلود

ناوی زانستی: ***Th. xylorrhizus*** **Boiss. &** Kotschy. *Th. pubescens* Boiss. & Kotschy. ex = **Celak.** =

ڕواوگە: خۆی (١ھو)؛ دەقەری نێوان بیجاڕ و زەنگان، کێوی (انگوران) و حەمزە عەرەب و تارم لە نێوان بیجاڕ و دیواندەرە (٦٣/٩و)

٢) جاترە کێویلەی قەرەباغی

فارسی: آویشن قرەباغی

ناوی زانستی: ***Th. fedtschenkoi*** **Ronneger.** = *Th. kotschyanus* Boiss. & Hohen. var. *handelii* Ronniger.

ڕواوگە: تیکاب و شاهیندژ (وەکی کوێستانی تمین) (٢٧و)

٣) جاترە کێویلەی ئازربایجانی

فارسی: آویشن آذربایجانی، کهلیک اوتی

ناوی زانستی: ***Th. migricus*** **Klokov. & Desj.-Shost.** = *Th. kotschyanus* Boiss. & Hohen. var. *migricus*.

ڕواوگە: مەهاباد (کێوی (چکس، سولفە، قوچ کرە میداب، شیلم ساغلو) و سوێتاس)، کێوی (بیرک) لە بۆکان، خانێ (کوێستانی (توبە و تورژالە)، قەندیلی مامەکوێیان (نەمنجێ، قەلاتەڕەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەلی حاجی برایم)، تەمەرچیان بەرەو حاجی عومەران)، شنۆ (نەلۆس و سەری مەیدان)، کێوی (زردکە) سەردەشت (٢٩و)؛ تیکاب و شاهیندژ (وەکی کوێستانی قایاغداغ و بەردە زەرد) (٢٧و)؛ دیزەج و نووشین شار (١ھو)

٤) سوێسنەبەر: سۆسنەمەر، سیسعومەر، سیسعەنبەر، سیسعەمر، سیسعەمەر، سووسەنبەر، سیسەنبەر، سوێسنبەر، بۆخۆشکە

فارسی: آویشـــن، آزربـــه، آویشـــن واقعـــی، سوسن‌عنبر، سیسنبر، آس‌بویه
ئینگلیزی: Bank thyme, Mother of thyme, Serpollet
عەرەبی: نمام‌الملک، حاشابری
ناوی زانستی: *Th. serpyllum* L.
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

جاتیره کێوی ☜ جاتره کێویلە

جاتیره کێویلکە ☜ جاتره کێویلە

جاچکەقولاجە ☜ مالیکوک - ٤

جاچکەقولاچکە ☜ مالیکوک - ٤

جافری: شانۆکە باخی، زۆرک، جەفەری، مەیدنۆز
فارسی: جعفری
ئینگلیـزی: Common garden oarsley, Parsley
عەرەبی: مقدنوس، بغدنوس، کرفس مقدنوس، مغدانوس، فِطراسیالون، حَزاء
نـاوی زانسـتی: *Petroselinum hortense* Hoffm. = *P. sativum* Hoffm.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: پارێزگای کوردستان و کرماشـان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسـەکـەران، شـێلم‌جـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قەنـدیلی مامـەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆڵـەنێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (او)

جافری کیفیلە ☜ شانۆکە

جافلقینە ☜ ماسریشمە

جاو ☜ جۆ

جل قوورواق ☜ قەوزە

جلگرە ☜ بناوەتوم

جلە ☜ مێوەخوەرکە

جلەلاوێن ☜ مێوەخوەرکە

جوالەدڕە: چاودڕکە، گیادڕکاوی
فارسی: هزار خار
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Cousinia spp.*
بنەماڵە: Asteraceae

جۆرەکانی دیکەی جوالدڕە:

١) جوالدڕەی ناسک
فارسی: هزارخار نازک، هزارخار آفتابی
ناوی زانستی: *C. tenuifolia* C. A. Mey.
رواوگە: دەقـەری زەریـای ورمـێ و چیاکـانی، بـەرزاییـەکـانی چیاکـانی ئـاگری لـە بـاکووری کوردستان (٦٣/٢٣و)

٢) جوالدڕەی بیجاری
فارسی: هزارخار بیجاری
ناوی زانستی: *C. bijarensis* Rech. f.

٣) جوالدڕەی مەزن
فارسی: هزارخار باشکوه
نـاوی زانسـتی: *C. concinna* Boiss. & Hausskn.
رواوگە: کرماشان، مەریوان، سنە و کەل کێڕێ لە جادەی کامیاران (٦٣/٢٣و)

٤) جوالدڕەی مەریوانی
فارسی: هزار خار مریوانی
ناوی زانستی: *C. fursei* Rech. f.
رواوگە: مەریوان، بیجاڕ، دیواندەرە، سەڵواتاوا، دەقەری نێوان سنە و مەریـوان: کوێـستانی نـارێز، تەیتوور، تووار مەلا، توارەرووتە، توارسەمەیی، خورۆسە، کەریەنە، خانەگا، کەل مۆتێ، شوێشـە، کەلاتـەرزان، نگـل، ڕەشـنەش، دانیکـەش، پەیچوون، کۆماسـی، شـامیان، دواو، ناوتاق و کەل گاڕانی لای چنارە (٦٣/٢٤و)

٥) جوالدڕەی ئیلامی

فارسی: هزار خار ایلامی، هزار خار بلوطستانی
ناوی زانستی: *C. jacobsii* Rech. f.
رواوگە: کێوی (چرمی و سیاەکوە) و موورمووری لە دیلوران (٧١و)؛ ئیلام، کێوی کنشت، شارازوولی ئەیوان (٦٣/٢٤و)

٦) جواڵدڕەی کرێندی
فارسی: هزار خار کرندی
ناوی زانستی: *C. kirrindica* Bornm. & Rech. f.
رواوگە: کرماشان، کرێند، ئیسلاماوا، سەحنە، کەنگاوەر، کێوی (امراله)ی سونقور، گوندی کلەجوویی ئیسلاماوای ڕۆژاوا و پاریزگای کوردستان (٦٣/٢٤و)

٧) جواڵدڕەی سلێمانیەیی
فارسی: هزار خار سلیمانیەای
ناوی زانستی: *C. kopi-karadaghensis* Rech. f.

٨) جواڵدڕەی سەحنەیی
فارسی: هزار خار صحنەای
ناوی زانستی: *C. lurorum* Bornm.
رواوگە: کەنگاوەر، کرماشان و کەل بووژانی لای مایەشت (٦٣/٢٤و)

٩) جواڵدڕەی سەڵماسی
فارسی: هزار خار سلماسی، هزار خار نخجوانی
ناوی زانستی: *C. macroptera* C. A. Mey. = *C. compacta* Turrill. = *C. obovata* Boiss.
رواوگە: باینگان، کوێستانی چەرمەلە لە سونقور (٦٥و)؛ ماکۆ، کرماشان، ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٣/٤و)؛ خۆی، سەڵماس، ورمێ و کەلی قووشچی (٦٣/١٦و)

١٠) جواڵدڕەی چلچەمەیی
فارسی: هزار خار چهلچشمەای
ناوی زانستی: *C. millefontana* Rech. f.
رواوگە: ڕێگای مەریوان بۆ بانە (چنارە، قەمچیان، تووەسووران، قامیشەلە، وشکەلان، گەویلە، کانی ئەمەرخان، دوویلووره، بەردەرەشە، سەرشیو، قەمچیان، بەسام و کانەعەمەت)، ٢ کم. پاش مەریوان بەرەو چنارە و بەرزاییەکانی قەڵا چەمشەی (٦٣/٢٣و)

١١) جواڵدڕەی خۆیی
فارسی: هزار خار خویی
ناوی زانستی: *C. microcephala* C. A. Mey. = *C. grossheimii* Bornm.

١٢) جواڵدڕەی بانەیی
فارسی: هزارخار بانەای
ناوی زانستی: *C. pergamacea* Boiss. & Hausskn.

١٣) جواڵدڕەی سنەیی
فارسی: هزار خار سنندجی
ناوی زانستی: *C. sanandajensis* Rech. f.
رواوگە: سنە، کوێستانی حەمزە عەرەبی بیجار و کەل ئەسەداوا (٦٣/٢٣و)

١٤) جواڵدڕەی سەردەشتی
فارسی: هزار خار سردشتی
ناوی زانستی: *C. sardashtensis* Rech. f.

١٥) جواڵدڕەی قەسرشیرینی
فارسی: هزار خار قصرشیرینی، هزار خار برگەدار
ناوی زانستی: *C. stenocephala* Boiss. = *C. involucrate* Boiss.
رواوگە: گوندی ویان لەسەر ڕێگای مێهران، گوندەکانی (پتک اعراب)، دالپری، جلیزی و ڕێگای دیلوران (٧١و)

١٦) جواڵدڕەی ورمێیی
فارسی: هزار خار ارومیەای
ناوی زانستی: *C. urumiensis* Bornm. = *C. azarbaijanensis* Parsa.

ڕواوگە: ماکۆ، خۆی و کویستانی کارنارۆی سەلماس (٦٣/٢٣و)

١٧) جواڵدڕەی سەقزی

فارسی: هزار خار سقزی، هزار خار سوتەای

ناوی زانستی: *C. stroterolepis* **Rech. f.**

١٨) جواڵدڕەی گێچەلانی

فارسی: هزارخار گچ‌دوست، هزار خار تلخەرودی

ناوی زانستی: *C. boissieri* **Buhse.**

ڕواوگە: نێوان بیجاڕ و زەنگان (٦٣/١٦و)

١٩) جواڵدڕەی گلیلی

فارسی: هزارخار استوانەای، هزارخار چهار دانگە

ناوی زانستی: *C. cylindracea* **Boiss.**

ڕواوگە: دەڤەری عەین خوەش لە دێلوڕان (٦٥و)؛ کرماشان، تاقەوسان و پارێزگای کوردستان (٦٣/٢٢و)

٢٠) جواڵدڕەی باخی بەمۆ

فارسی: هزارخار پارک بمو، هزارخار آهک دوست

ناوی زانستی: *C. calcitrapa* **Boiss. var.** ***interrupta*** **Heimerl in Stapf.** = *C. larvae* Bornm. & C. Winkl. = *C. xiphacantha* C. Winkl. & Strauss.

ڕواوگە: ٨٠ کم. ڕێگای سنە (٦٣/٢٣و)

٢١) جواڵدڕەی ئەلوەندی

فارسی: هزارخار الوندی

ناوی زانستی: *C. elwenensis* **Bornm.**

ڕواوگە: کوێستانەکانی پڕاو و کنشت لە کرماشان (٦٣/٢٣و)

٢٢) جواڵدڕەی کناڕێنی

فارسی: هزارخار ساحلی

ناوی زانستی: *C. bobeckii* **Rech. f.**

ڕواوگە: باڵانش و ڕشکان لای شنۆ و ورمێ (٦٣/٢٤و)

٢٣) جواڵدڕەی ئاگری

فارسی: هزارخار آناتولی، هزارخار قره تپەای

ناوی زانستی: *C. eriocephala* **Boiss. & Hausskn.**

ڕواوگە: خۆی بۆ عەسگەراوا و کلاوان، قەتوور و دەڤەری بەرەو سنووری بایەزید و باشقەڵا (٦٣/٢٤و)

٢٤) جواڵدڕەی سێرۆیی

فارسی: هزارخار سروئی

ناوی زانستی: *C. grantii* **Rech. f.**

ڕواوگە: ورمێ و دەڤەری تەرگەوەر نەگەیشتوو بە موانا (٦٣/٢٤و)

٢٥) جواڵدڕەی ناڕێک

فارسی: هزارخار بی‌شکل، هزارخار ناآراستە

ناوی زانستی: *C. incompta* **DC.** = *C. inflata* Boiss. & Hausskn.

ڕواوگە: کرماشان، کوێستانی شاهۆ، پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ، بایەنگان، نەوسوو بۆ مەریوان هەتا دزلی، هانە گەرمەڵە، کەل تەتە و زالانە (٦٣/٢٤و)

٢٦) جواڵدڕەی ئێرانشاری

فارسی: هزارخار ایرانشهری

ناوی زانستی: *C. iranshahriana* **Altar. & Maroofi.**

ڕواوگە: بەرزاییەکانی شاخاوی بانە، ١٥-٢٥ کم. بانە بۆ مەریوان و گوندی گوێزەکوێرەی لای مەریوان (١٦/٢و)

٢٧) جواڵدڕە

فارسی: هزار خار شیک

ناوی زانستی: *C. calocephala*

ڕواوگە: سنە (هوویە و سەرهوویە) (٩٤و)

جۆ: جەهـ جـاو، جیـو، جـە، جوویـە، یـەو، یـەوی، یەوە، ئیو

فارسی: جو

ئینگلیزی: Barley, Spring barley

عەرەبی: الشَعیر

ناوی زانستی: ***Hordeum vulgar* L.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: ئیسلاماوای رۆژاوا (۳۹/۲و)؛ سونقور کولیایی، سنە، مەریوان و هەورامان (۹٤و)؛ باشووری کوردستان (۱۰و)

جۆرەکانی دیکەی جۆ:

۱) جۆکێفیلـە: جـۆداس، جـۆ پێغـەمبـەرانـە، جەهداسی، جەهداسک

فارسی: جو موشک، جو صحرایی

ئینگلیزی: Mouse barley, Wall barley, Way barley, Barley grass

ناوی زانستی: ***H. leporinum* Link. = *H. murinum* L. var. *leporinum***

رواوگە: ناوچـەی مـازین لای ئـەودانان، دەشتی دیلـوران و موورمـووری (۷۱و)؛ کرماشـان (۰٥و)؛ بـاکووری کوردسـتان (۲۰و)؛ خـۆی (٦۷و)؛ مـەریـوان (ناوچـەی کۆماسـی: زەنووری، سوورکەوڵ، بێرە، نێزل، گلـە، چوین، لاویـان، شـایەر، پیرخێـران، مۆلـێنان، مامۆڵـە، کـورەرە، بـەردیـسـپی، بلچەسوور، پلیاندەر) (۹٤و)

۲) قومـام: جۆیـدار، قـەمامـە، کـەیـاخ، قـەیـاخ، قەمام، قومامە، قومامەگیا

فارسی: جو پیازدار، کَتو، شغال‌دم

ئینگلیزی: Bulby barley

ناوی زانستی: ***H. balbosum* L.**

رواوگە: بێستوون، باشووری چۆمی (کنگیـر) (٦٥و)؛ رێگـای مێهـران بـۆ دیلـوران (۷۱و)؛ ناوچەی دیمەکالی کرماشان، مایەشت، مەهاباد (۷۰و)؛ کۆسالان، هەورامان تـەخـت و ژیـوار، سنە و ژاوەرۆ (کەڵەکان، توارمەڵا، هەشـەمێز، شـیان، ئـارەنـان، کوێسـتانی ئـاربز، تـەکیـە)، کـەوبواری کامیـەران، پـاوە، روانسـەر (۹٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (۱و)؛ ناوچـەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شـێلم‌جـاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەڵاتـەرەشـە، دۆڵـەنێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (۷۹و)

۳) جۆتاڵە: یەوەتالێ، جووچکارە

فارسی: جو هرز

ناوی زانستی: ***H. glaucum* Link.**

رواوگـە: سـنووری قـەسـری شـیرین لـەتـەک خانەقین هەتا ناوچەی سیزدە (٦٥و)؛ قـەراخـی رووبـاری (دویــرج) و (چیخـــواب) بـەرەو سـنووری مـەنـدەلـی و بـەدرە (۷۱و)؛ سـنە، کرماشان و ورمێ (٦۳/۱۳و)

٤) جۆ شۆرەکاتی

فارسی: جو شورەزار، جو ساحلی

ئینگلیزی: Sea side barley, Squirrel-tail grass

ناوی زانستی: ***H. marinum* Hudson. = *H. maritimum* Witth.= *H. violaceum* Boiss. & Huet.**

رواوگـە: سـەردەشـت وەکـی کێـوی (سـید و زردکـە) لـە سـنووری قـەڵـادزێ و کوێسـتانی (کالەبردیال) خانێ (۲۹و)

٥) جۆ خۆڕسکە

فارسی: جو وحشی، جوخودروی، جودرِه

ناوی زانستی: ***H. spontaneum* C. Koch.**

رواوگـە: گـەنمکالـی پارێزگاکـانی کرماشـان، ئیلام و کوردستان (۳۹/۲و)؛ ورمێ، سـەڵماس (٦۷و)؛ ئەیوان، شـیروان چـارداوڵ، دەرەشـار و دیلوران (۳۹/۲و)

جۆ پێغەمبەرانە ☜ جۆ -١

جۆ تاڵە ☜ جۆ -٣

جۆداس ☜ جۆ -١

جۆ شامی ☜ کاڕام

جۆ کێفیلە ☜ جۆ -١

جۆمشکە ☜ ئەسپەک

جۆهەر: دار جوهەر، هۆلی، جەوهەر

فارسی: چنار

ئینگلیزی: Plane-tree, Oriental plane tree

عەرەبی: الصِنار

ناوی زانستی: ***Platanus oreintalis*** **L.**

بنەماڵە: Platanaceae

ڕواوگـە: خانـێ (کوێسـتانی قـووچقـەلانـی دۆڵـەنێ، قـەنـدیلی بـەشـی پـیران و بادینـاوێ)، سەردەشت (ئەڵوەتان، میراوێ، بولفەت، کێلێ، (سـیـد)، لـەقلـەق، کوێسـتانی بـەردەسـوور و گوڕەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵـەتوو) (٢٩و)؛ پارێزگـای کوردسـتان (٩٤و)؛ دەربـەنـدی قاسملوو و خۆی (٨٥و)؛ ورمێ (٧٤و)

جۆیدار ☜ جو -٢

جۆی هوورچ ☜ کاڕام

جووتیارۆک ☜ گوڵە ئاوەنیا

جووچکارە ☜ جۆ -٣

جوویە ☜ جۆ

جە ☜ جۆ

جەبەژ ☜ شووتی

جەبەش ☜ شووتی

جەژنۆکە ☜ مامجیژنۆکە

جەفەری ☜ جافری

جەواشیر ☜ کیوەر-٢

جەواشیلە ☜ کیوەر -٢

جەوالوو: چاوکەجیلان، کەژیلان، چاوکەژیلان

فارسی: تمشکین، تمشکین دجلەای

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: بَصَل الخَنزیر، بصل الجائفه

ناوی زانستی: ***Bellevalia olivieri*** **Baker.** = *B. persica* (Boiss. & Buhse.) Boiss. = *Muscaria pseduomuscai* (Boiss. & (Buhse.) Wendelbo.

بنەماڵە: Liliaceae

جۆرەکانی دیکەی جەوالوو:

١) جەوالوو

فارسی: تمشکین تماشائی

ناوی زانستی: ***B. sarmatica*** **(Pall. ex Georgi.) Woron.** = *B. speciosa* Woron.

ڕواوگە: دەڤەری نێوان بیجاڕ و زەنگان، سنە، دیواندەرە، سەقز، بۆکان، مەهاباد، پاڵنگان، ڕەوانسەر، جوانڕۆ، بایەنگان، پاوە (٦٣/١٦و)؛ ورمێ، قەرەتەپە، قووشچی، خۆی و سەلماس (٨٤و)

٢) جەوالووی پرگوڵ

فارسی: تمشکین پرگل، تمشکین پرپشت

ناوی زانستی: ***B. pycantha*** **(C. Koch.) A. Los.** = *B. elwendica* Hausskn. ex Bornm. = *Muscaria pycanthum* C. Koch.

ڕواوگە: پاوە، ڕوانسەر (پلنگانە، قازی کەراتە، لێرەوارەکانی بەڕوو) و گشت زاگرۆس (٦٣/٧و)

٣) جەوالووی ئازەری

فارسی: تمشکین آذری، تمشکین ارسی

ناوی زانستی: ***B. longistyla*** **(Miscz.) Grossh.** = *B. araxina* Woron. ex Bornm.

ڕواوگە: پاوە، ڕوانسەر (پلنگانە، قازی کەراتە، لێرەوارەکانی بەڕوو) و گشت زاگرۆس (٦٣/٧و)؛ ورمێ، قەرەتەپە، قووشچی، خۆی و سەلماس (٨٤و)

٤) جەوالووی کرماشانی

فارسی: تمشکین کرمانشاهی، تمشکین بیرنگ

ناوی زانستی: **B. decolorans Bornm.** = *B. elwendica* Hausskn ex Bornm. = *B. dichrosa* Hausskn ex Bornm.

رواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٣/٧و)؛ و نشووری لای سنە (٤٩و)

پیازە خووگانە: پیازە خوانە، پیازە خووانە، پیازە خووکانە، پیازە خویانە، پیازە خووان، پیازە خووگان، پیازە خیوانە، سیڤێ سیڤۆک

فارسی: تمشکین برگ آبی

ناوی زانستی: **B. glauca (Lindl.) Kunth.** = *Muscaria glaucum* Lindl.

رواوگە: سنە (سەڵواتاوا، کویستانی ئاریز و ئاویەر، کوچک‌چنار، ڕەشنەش، گەلین و خانەگا)، مەریوان (کۆسالان، شیخ شەروەتی، سلتان ئەحمەوی جانەورە، باقلاوای شیخ حسەین، گلیە، ڕۆنج، دزلی، کویستانی گاران)، ڕیگای بیجار بۆ تیکاب، سەقز و دیواندەرە (خورخورە، کانی‌سەیی، چل‌چەمە، مەولاناوا، دۆڵەڕەش و مایندۆل، کەوەڵە، کۆل، دوزەغەرە، پیرعومەران، میرەدێ)، تەنگیسەری کامیەران (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

جەوڕنە: خوم، ژانوبا، خومە

فارسی: اُرمک، درخت هوم، ریش‌بز، علی جونک، افدرا

ئینگلیزی: Joint fir, Ephedra, Sea grape, Shrubby, Horsetail

عەرەبی: عَلد

ناوی زانستی: ***Ephedra intermedia* Schrank et C. A. Mey.**

بنەماڵە: Ephedraceae

رواوگە: ئیلام، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، جوانڕۆ، پاوە، خانشوور (٣١و)؛ کویستانی هەیبەت سوڵتانی کۆیە، پاریزگاکانی کوردستان، ئیلام و کرماشان (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی جەوڕنە:

١) جەوڕنە

فارسی: ارمک، ریش‌بز

ناوی زانستی: ***E. procera* Fisch. Et Mey.**

رواوگە: دەڤەری ورمێ و نازلوو (٢٦و)؛ شاهیندژ و خۆی (٤٧و)

٢) جەوڕنەی گەورە

فارسی: ارمک بزرگ

ناوی زانستی: ***E. major* Host.**

رواوگە: کێوی بەندزەردی سەرپێلی زەهاو (٦٥و)؛ بیجاڕ (قەمچوقا، سەڵواتاوا، کویستانی حەمزەعەرەب، شارەک، گوڵستانە) (٤٩و)؛ قۆتوور و ماکۆ، کەلی قووشچی، سەلماس، شنۆ، بنار، دەربەندی قاسملوو و دەڤەری مەرگەوەڕ (٨٥و)

٣) جەوڕنەی خشۆک

فارسی: ارمک رونده

ناوی زانستی: ***E. foliata* Boiss. et Ky. var. *ciliata*.** = *E. ciliata* Fisch. et Mey. ex C. A. Mey.

رواوگە: قەراخی ڕووباری (دویرج) و (چیخواب) ئیلام بەرەو سنووری خانقین و بەدرە (٧١و)

٤) جەوڕنە

فارسی: ارمک

ناوی زانستی: ***E. transitora* Riedi.**

رواوگە: سالحاوا، بان ڕەحمان بەرەو پیرموحەممەد، منهران، دەڤەری سەرنی لە ئیلام (١٦/٢و)؛ قەراخی ڕووباری (دویرج) و (چیخواب) ئیلام بەرەو سنووری خانقین و بەدرە (٧١و)

٥) جەوڕنە

فارسی: ارمک، ریش‌بز
ناوی زانستی: *E. mucronata*
رواوگە: سنە، قوروە و دیولان (٧٥و)
جەوشەن ☜ سەونچک
جەوهەر ☜ جۆهەر

جەهـ ☜ جۆ
جەهداسک ☜ جۆ -١
جەهداسی ☜ جۆ -١
جیز ☜ گویز
جیو ☜ جۆ

چ

چا ☜ چایی

چاقرەشۆک ☜ گوڵە مەخمەلی

چالێ: تاوکەتاڵە

فارسی: آسە، دیوخار،گرگ‌تیغ، دهیر

ئینگلیزی: Wolf berry, Desert thorn, Squawbush, Box thorn

عەرەبی: فیل زَهرَج، لوقیون، دهیر، زیرک، عرقد، حضض

ناوی زانستی: ***Lycium depressum*** **Stocks.**

بنەماڵە: Solanaceae

رواوگە: قەراخی ڕووباری (دویرج) و (چیخواب) لە ئیلام بەرەو سنووری بەدرە و مەنەلی (٧١و)؛ کوێستانەکانی سەردەشت (وەکی تەرخان، هومل، دووپەزە، گیارەنگ، دەشتی وەزنێ، ئالیەمەران، چەکۆ، جەمالدین، کێلێ، چیای نستان، مەیدان چۆخە، کانیەبەرخ، جانداران، قەڵای کەنیشک) (٩٤و)؛ خۆی (٨٥و)

جۆرەکانی دیکەی چالێ:

١) چالێ

فارسی: دیوخار مجاری

ئینگلیزی: Russian boxthorn

ناوی زانستی: ***L. ruthenicum*** **Murr.**

رواوگە: دەفەری شاهیندژ و شەرەفخانەی ورمێ (٥٨و)

چاڵووک ☜ بەهێڤ -٨

چاوبازە: کەلوخان

فارسی: خار مریم

ئینگلیزی: Blessed milk thistle, St. Mary thistle, Milk thistle, Holy thistle

عەرەبی: حرش البری، شوک الدهن، عکوب

ناوی زانستی: ***Silybum marianum*** **(L.) Gaerth.** = *Carduus marianus* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: پاریزگای ئیلام و کرماشان (٢٦/٦٣و)؛ عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)

چاوبازەڵکە: چاوسپیکە

فارسی: سرطلائی

ئینگلیزی: Carline thistle, Common carlina, Fireweed

عەرەبی: زَند عَبد

ناوی زانستی: ***Carlina vulgaris*** **L.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ ناوچەی ئازربایجانی ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکانی ئازربایجانی ڕۆژاوا) (٧٤و)

چاوپشیلە ☜ بەیبوونە خاسە

چاودڕکه ☜ جوالەدڕه

چاوڕۆگه ☜ گۆزروان

چاوسپیکه ☜ چاوبازەڵکه

چاوکتکانه ☜ قازیاخه -١

چاوکتکه ☜ قازیاخه -١

چاوکەجیلان ☜ جەوالوو

چاوکەرەشیره ☜ چاوکەلەشیره

چاوکەژیلان ☜ جەوالوو

چاوکەسکه ☜ قازیاخه -١

چاوکه لەشێره: گوڵه کەلەشیره، گوڵـه نـەورۆزان، چاوکەرەشیره، وەلوەلەشیره

فارسی: چشم خروس، گل‌خروسک، آدونیس، چشم قرقاول

ئینگلیزی: Summer Adonis, Tall Adonis, Adonis flower, Pheasant eye, Pheasant foot, Bird eye

عەرەبی: عَینَ الدیک، ناب الجَمَل

ناوی زانستی: ***Adonis aestivalis*** **L.**

بنەماڵه: Ranunculaceae

رواوگه: ئەیـوان، شـیروان چـارداول، دەرەشـار، ئیلام، دیلوران (٣٩/٢و)؛ ڕێگـای مـووچش بـۆ دیـولان، مـەریـوان (ڕەشنەش، بـاقلاوای شـێخ حسـەیـن، کـورەمیانـه، گونـدەکـانی سـەرشـیو، سلتان ئەحمەوی جانەوره) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی چاوکەلەشیره:

١) **چاوکەلەشیرەی ئەرخەوانی**

فارسی: چشم خروس ارغوانی

نـاوی زانسـتی: ***A. carneum*** **(Banks. & Soland.) B. Fedtsch.**

رواوگـه: ورمـێ، خـۆی، سـەلـماس، کرماشـان، کێـوی پـاڕوو، ئیسـلاماوای ڕۆژاوا، قـەسـری شیرین و دیلوران (٦٣/٨و)

٢) **چاوکەلەشیرەی ئێرانی**

فارسی: چشم خروس ایرانی

نـاوی زانسـتی: ***A. dentata*** **Jacq. subsp.** ***persica*** **(Boiss.) H. Riedl.** = *A. persica* Boiss.

رواوگه: گوندی ماژینی ئابدانان (٧١و)

٣) **چاوکەلەشیرەی ئاگرین**

فارسی: چشم خروس آتشین

ئینگلیزی: Flame Adonis

نـاوی زانسـتی: ***A. flammea*** **Jacq. subsp.** ***flammea***

رواوگه: خـۆی، ناوچـەی زاگـرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)

چاوماره ☜ مارچیوه

چاویار ☜ چەوان

چای ☜ چایی

چایەر ☜ فریزوو

چایی: چا، چای

فارسی: چای

ئینگلیـزی: Common tea, Chinese tea, Tea, Tea plant

عەرەبی: الشای

نـاوی زانسـتی: ***Thea sinensis*** **L.** = *Camellia sinensis* (L.) Ktze.

بنەماڵه: Theeaceae

چایی کێوی ☜ گوڵه ڕیویلکه

چاییه شاخی ☜ زیزره مەرزه

چاییه کێفی ☜ گوڵه ڕیویلکه

چرنش ☜ خوزه

چلدسه ☜ بەهێف -١٦

چقلەبژار ☜ دریله

چقله کەره ☜ براکیوار

چقله کەڵەوێ ☜ درووەزەرده

چـلچاوکـه: سـورناتک، گیاخوینبـەس، زرناقـه،

زرناتەک، زرینکە، زرنیقە، سرناتک، زورناتە، زەرنیقە، قلینچکە هەوریشە، ڕەشەک، بۆژانە گوڵزەرد

فارسی: علف راعی، گل راعی، گل چایی، گل هزار چشم، هوفاریقون

ئینگلیزی: Grace of god, Hypericum, St. John-wort

عەرەبی: حَشیشَه القَلب، الروجه، العران، داذی

ناوی زانستی: *Hypericum spp.*

بنەماڵە: Hypericaceae

ڕواوگە: پاریزگای کوردستان و کرماشان (٤٩و؛ ٦٧و)؛ باشووری کوردستان (١و)

جۆرەکانی دیکەی چلچاوکە:

١) چلچاوکەی زاگرۆسی

فارسی: علف راعی آفتابی، علف راعی زاگرسی

ناوی زانستی: ***H. helianthemoides* (Spach.) Boiss.**

ڕواوگە: دەڤەری نێوان ڕێگای کرماشان و شاری هەمەدان (٦٧و)

٢) چلچاوکەی مووچەلانی

فارسی: علف راعی فردار، علف راعی مزرعه روی

ناوی زانستی: ***H. triquetrifolium* Turra.**

ڕواوگە: دەڤەری مەریوان (٦٣/٢٠و)

٣) چلچاوکەی کوردستانی

فارسی: علف راعی کردستانی، علف راعی علف بیدی

ناوی زانستی: ***H. lysimachioides* Boiss. & Noe.**

٤) چلچاوکەی کرماشانی

فارسی: علف راعی کرمانشاهی

ناوی زانستی: ***H. oliviere* (Spach.) Boiss.**

٥) چلچاوکە

فارسی: هوفاریقون، گل شهناز، گل راعی معمولی

ناوی زانستی: ***H. perforatum* L.**

ڕواوگە: کوێستانی برایمخانی مەهاباد، کوێستانی (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ ورمێ (٧٠و)

٦) چلچاوکە

فارسی: گل راعی دیهمی

ناوی زانستی: ***H. scabrum* L.**

ڕواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٥و)؛ کێوی سیر و ورمێ، سەڵماس، کێوی (پارو) لە نێوان کرماشان و هەمەدان، کرێند، ڕێژاو، قەسری شیرین، کوێستانی شاهۆ (٦٣/١٠و)؛ کوێستانی دالاهوو (٦٧و)؛ سنە (کوێستانی سەعد و سەعیدی کەرجۆ، کوێستانی عاشقانی سپێران، قەڵای حەسەناوا، سالیان، نجێ، کێوی ئاویەر، وێسەر، ئەویهەنگ، کەل سەڵواتاوا، هوویە، سەرهوویە، شیان، وترەزەوی، قازیبەکر، کەل هەمرۆی تێژتێژ، تەختە، شانشین، ڕێگای ساروو قامیش بۆ سارال، نجێ، سالیان، دوویسە)، مەریوان (ژیوار، هەورامان تەخت، پیرخیران، نسڵ، شانشین، کوێستانی پیازە، گلیە، دەرەکێ، خواشت، خوێسملێ، بلبەر، هەجیج، کانی حسەینبەگ، جێرانمنگە، وسیان، کەماڵە، کورەمیانە، دەروەن دزلێ، بلچەسوور، باقلاوای شێخحسەین، کەل ژالانە، زۆنج، بنیەر، دڕێلە، دەرەویان، مازیبن، بۆڕیەر، کوێستانی سڵتان ئەحمەو، کۆسالان، سەولاوا، دەگاگا)، بیجاڕ (قەمچوقا، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەڵواتاوا، کوێستانی حەمزەعەرەب، ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی و شارەک)، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، وێستگەی توێژینەوەی کشتوکاڵی خەرکە،

چل‌چەمە، زەردەوان، دەرەویان فارس، ڕێگای سەقز بۆ مەریوان، حاجیەول، ئالیجان، ڕێگای سەقز بۆ بانە، ڕێگای میرەدێ بۆ پیرعومەران، قولقولە، کۆڵ، دۆزەغەرە، کەوەڵە، مەولاناوا، سەیفاوا، کێلەشین، کەلی خان، سەبەتلوو)، کامیەران (کۆڵەسارە، کەرەسی، نشوور، هەنیمن، سەرچی، تا، پاڵنگان، مێراو، نزاز، لۆنی سادات، کوێستانی شاهۆ، وێزیەر، ڕێگای کامیەران بۆ ڕوانسەر، تەنگیسەر، تەنگیوەر، عەوالان، وەزێرا، نیەر، دۆلاو، نشوور، میرگەوار، پاڵنگان)، قوروە (کوێستانی پەنجەعەلی، رامول، حسەیناوای کونگرە، بەوروپەریشان، ڕێگای دیولان بۆ مووچش)، لای ئەشکەوتی قووری قەڵای جوانڕۆ، پاوە، ڕوانسەر، ڕێگای کرماشان بۆ پاوە، مەهاد بۆ بۆکان، ڕێگای سەردەشت بۆ مەهاباد، قەسری شیرین، کەلی زمزیران، ورمێ، ئاربەبای بانە، تەخت سلێمانی تیکاب و سەڵماس (٩٤و)

٧) چل‌چاوکە

فارسی: گل راعی زوفائی

ناوی زانستی: ***H. hyssopifolium*** **Chaix. Subsp.** ***elongatum*** **(Ledeb.) Woron.**

رواوگە: شنۆ (٦٧و)؛ ورمێ، زیوە (٦٣/١و)؛ دەربەندی (بردەشور) و دەڤەری نێوان گیلاس و شنۆ (٦٣/١٤و)

٨) چل‌چاوکەی ناوچۆمان

فارسی: گل راعی بین‌النهرینی، گل راعی لرستانی

ناوی زانستی: ***H. asperulum*** **Jaub. & Spach.** = *H. luristanicum* Rech. f. & Spach.

رواوگە: زەریای ورمێ، مەهاباد، پارێزگای کرماشان و ئیلام (٦٧و)

چلیک ☜ **توەفەرەنگی**

چنار ☜ **ئەسپیدار -٢**

چنارکلە ☜ **گوڵە مێرگ**

چنارکەڵە ☜ **گوڵە مێرگ**

چنارە ☜ **گوڵە مێرگ**

چنارەکەڵە ☜ **گوڵە مێرگ**

چنوور: گوڵە چنوور

فارسی: چویل، چویل سەپارە کردستانی

ئینگلیزی: Feralago, Montara planto

عەرەبی: قُناوَشَق

ناوی زانستی: ***Ferulago angulata*** **(Schlecht.) Boiss. Subsp.** ***carduchorum*** **(Boiss. & Hausskn.) Chamberlain.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، بەرزاییەکانی (سیاوەنە) لە باکووری کرێند، سەحنە، ناوچەی (کوە سفید) و (بید سرخ) لە سەحنە (٦٥و)؛ ئاناتولی (وەکی بەشی باکووری کوردستان)، سووریە (وەکی بەشی ڕۆژاوا) و باشووری کوردستان (٧٤و)؛ سنە (وێسەر، هەشەمێز، شیان، سەرهوویە، هوویە، تەکیە)، مەریوان (کۆسالان و قەڵەبەرد، چۆڕ، بلچەسوور، کەل تەتە، سلتان ئەحمەوی جانەورە، دەگاگا، پیازە و گلیە)، دیواندەرە (دەرەویان فارس، کۆڵ، دۆزەغەرە)، کامیەران (کەکەوسان، کوێستانی عەوالان)، کرماشان، پاوە، کێوی پراو، کوێستانی دالاهوو (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی چنوور:

١) بزنەڕیشە: ڕیشەبزنە، ڕیش‌بزن، بزنەڕیش، ڕیشەبزن

فارسی: چویل آناتولی، چویل آذربایجانی

ناوی زانستی: ***F. bernardi*** **Tomk. & M. Pimen.**

رواوگە: شنۆ، زیوە و بالانش، هەورامان، كێوی شاهۆ، كەل هەمرۆی لای شوێشە و دەڤەری نێوان سنە و مەریوان (٢١/٦٣و)؛ ئاناتوولی (وەكی بەشی باكووری كوردستان)، سووریە (وەكی بەشی ڕۆژاوا) (٧٤و)؛ و باشووری كوردستان (او)؛ سنە (قەلای حەسەناوا، كۆركۆرە، كەلێن و خانەگا، زەنان، كەكەوسان، شیان، قازیبەكر، هەشەمێز، هوویە، سەرهوویە، تەكیە، سالیان، نجێن)، گوندەكانی سەرشیو، مەریوان (كوێستانی گاڕان و سلتان ئەحمەو، دەرەویان، سووركەوڵ، بلچەسوور، باخان)، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، هەزاركانیان)، پاوە، كرماشان، ڕوانسەر، جوانڕۆ، مەهاباد (عیساكەند، سەهۆلان) (٤٩و)

٢) چنووره شوێتە

فارسی: چویل شویدی، چویل ستارەای

ناوی زانستی: *F. stellata* Boiss. = *F. koelziana* Rech. f.

رواوگە: كێوی تاریخای سەرپێلی زەهاو، مەریوان، سنە، دیواندەرە، سەقز، سەردەشت بەرەو بانە، كرماشان، كوێستانی دالاهوو، ملەی قەلاجێ، پاوە، دەڤەری نێوان دزلی و هانە گەرمەلە (٢١/٦٣و)

٣) چنووره سێپەلكە

فارسی: چویل سە پارە، چویل گوشەدار

ناوی زانستی: *F. angulata* (Schiecht.) Boiss. subsp. *angulata.*

رواوگە: دەڤەری هەورامان (١٧/٦٣و)

٤) چنووری تۆم ئەستوور

فارسی: چویل دانە درشت، چویل روشن بال

ناوی زانستی: *F. macrocarpa* (Fenzl.) Boiss. = *F. lophoptera* Boiss.

رواوگە: دەربەندی جەم نازووی كرماشان، بیجاڕ، شابازانی بێستوون، كوێستانی ئارێز، دەڤەری نێوان سنە و مەریوان (٢١/٦٣و)

٥) چنووره سەقزی

فارسی: چویل سقزی

ناوی زانستی: *F. phialocarpa* Rech. f.

رواوگە: (بەشەكانی كوردستان) لە ئاناتوولی، سووریە و عێراق (٧٤و)

٦) چنوور

فارسی: چویل

ناوی زانستی: *F. tenuisectum*

رواوگە: (بەشەكانی كوردستان) لە ئاناتوولی، سووریە و عێراق (٧٤و)؛ پارێزگای كوردستان (٤٩و)

چواله تاله ☜ بەهێڤ -٢

چواله شیرین ☜ بەهێڤ -١

چواله شینكە ☜ بەهێڤ -٤

چواله كاردۆكی ☜ بەهێڤ -١٠

چواله گوریانە ☜ بەهێڤ -٨

چواله ☜ بەهێڤ

چوریلگ ☜ گوڵەپووران -١١

چونگ ☜ گوڵەچونگ

چۆنەر ☜ چەوەندەر

چۆنەرە سوورە ☜ چەوەندەر -١

چۆنەری سەلك ☜ چەوەندەر -١

چۆنەری ☜ چەوەندەر

چووزركە ☜ شێلمۆكەسپی

چەپەترۆك ☜ كارام

چەپەترووكە ☜ كارام

چەرمگە گەون ☜ هەنگەون -١٠

چەسپۆك ☜ پەرمێشكە

چەسپەلووك ☜ دارخوەرك

چەسپەلووك ☜ دارخوەرك

چەقچەقۆكە: چەقچەقە، چەقەنە، چەقچەنەك، شیرەچاو، گیاشیلاو، واشێلاش

فارسی: کاسنی

ئینگلیزی: Common chicory, Chicory, Succory

عەرەبی: هِندَباء، سرس، شکوریە

ناوی زانستی: *Cichorium intybus* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: خانێ (کوێستانی ساکان، گەنەدار و هەنگەوێ) (٢٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)؛ سنووری قەسری شیرین لەتەک سنووری خانەقین هەتا ناوچەی سیزدە، کێوی گرە لای گوندی (ازگلە) (٦٥و)؛ گوندی (گدارناصر) و ناوچەی ماژینی ئابدانان (٧١و)؛ ڕێگای سنە بۆ دیولان و دیواندەرە، سنە (تەوریوەر، حسەیناوا، ڕێگای سنە بۆ هەشەمێز و کەرەسی، ئارەنان، ئارێز، حەسەناوا، کێلانە، هەشەمێز، کانیمشکان، شیان، دادانە)، مەریوان (بلبەر، دەروەن دزلی، ژیوار، سلێن، کەماڵە، گوندەکانی سەرشیو، هەورامان تەخت، بلچەسوور)، ڕێگای کوڕانی بۆ بیجاڕ و تیکاب)، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەلەکان بۆ بست، ساحێب، قەبغلوجە، پیرعومەران، ڕێگای دیواندەرە بۆ سەقز)، ڕێگای کامیەران بۆ ڕوانسەر، پالنگان و لۆنی سادات، ڕێگای قوروە بۆ هەمەدان و دیولان، پاوە، ڕوانسەر، جوانرۆ (٤٩و)؛ کرماشان (٢/٣٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ تیکاب (٤٠و)

چەقچەقە ☜ چەقچەقۆکە

چەقچەنەک ☜ چەقچەقۆکە

چەقلە دەندووکە ☜ گوڵە دەرزیلە

چەقەلۆ ☜ کەما -١

چەقەنە ☜ چەقچەقۆکە

چەقیلۆک ☜ بەهێف -٨

چەکمەڕەشە ☜ کەما -٤

چەکمەشینە ☜ کەما -٤

چەماو ☜ کالەک -٣

چەمقالاو ☜ گوڵە دیاری

چەمەرە ☜ کالەک -٣

چەمەرە ☜ کالەک -٣

چەمەرە خەیار ☜ کالەک -٣

چەمەسیاوڵە ☜ قەیتەران

چەمیلە ☜ کالەک -٣

چەنار ☜ ئەسپیدار -٢

چەنەوەر ☜ چەوەندەر

چەوان: چەودەر، چەودەن، چاویار، چەودار، چەوڵەک

فارسی: چاودار، دیوک

ئینگلیزی: Rye, Common rye, Rie

عەرەبی: آلِس

ناوی زانستی: *Secale cereal* L.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: ئیلام، ئەیوان، شیروان چارداوڵ، دەرەشار، دیلوران (٢/٣٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی پارێزگای کەرکووک (دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)؛ سنە (باقلاوا، مەڵکشان) (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی چەوان:

١) چەوانە کێوی

فارسی: چاودار کوهی

ئینگلیزی: Mountain rye

ناوی زانستی: *S. montanum* Guss.

رواوگە: کێوی (زردکە) سەردەشت، کوێستانی (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) لای مەهاباد،

خانێ (کێوی گردەشینان، هەنگەوێ)، کوێستانی هەوارەیی لە نەغەدە (٢٩و)؛ ورمێ، کێوەکانی هەورامان و شاهۆ (٦٧و؛ ٦٣/١٣و؛ ٦٣/١٦و)؛ بانە، سنە، مەریوان، سەقز (٧٥و)

٢) چەوانی زاگرۆسی

فارسی: چاودار زاگرسی، چاودار پوشە مژەای

ناوی زانستی: *S. ciliatiglume* (Boiss.) Grossh.

٣) چەوانی ئاناتوولی

فارسی: چاودار آناتولی

ناوی زانستی: *S. anatolicum* Boiss.

٤) پەڕشت: پەڕشە، پەڕش، پەرشت، پەرش، گیابڕویش، گیابڕیش، فرووشەک، شلێر، ولۆشە

فارسی: چاودار گندمی

ناوی زانستی: *S. spp.*

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)؛ ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێینە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم زاوەرۆ) (٢٠و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

چەواندەر ☜ چەوەندەر

چەودار ☜ چەوان

چەودەر ☜ چەوان

چەودەن ☜ چەوان

چەورۆکە ☜ مێشەگرە

چەورەکە ☜ گوڵەپووران -٢٧

چەوڵەک ☜ چەوان

چەوغان ☜ سەونچک

چەوەندەر: شەوانەر، چۆنەر، شەواندەر، سەوانەر، سەواندەر، چەواندەر، چۆنەری، چەوەنەر، چەنەوەر، سلک

فارسی: چغندر

ئینگلیزی: Beet, Common beet, Garden beet, Mangold root

عەرەبی: سِلق، سَلَق، بَنجَر

ناوی زانستی: *Beta vulgaris* L.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ و کوردستان (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی چەوەندەر:

١) چۆنەری سەلک: چۆنەرە سوورە، سلکێ سۆر

فارسی: چغندر معمولی، چغندر بنەای، چغندر لبو، لبو

ئینگلیزی: Red beet, Mangel

ناوی زانستی: *B. vulgaris* L. subsp. *esculenta* (Salisb.) Gurke.

رواوگە: ورمێ، ئیسلاماوای رۆژاوا، مەهاباد، خانێ، خۆی، بۆکان، قوروە و دیولان (٤٩و)

٢) چۆنەرقەن

فارسی: چغندرقند

ئینگلیزی: Sugar beet

ناوی زانستی: *B. vulgaris* L. subsp. *Esculenta* (Salisb.) Gurke. var. *altissima* Boissig.

٣) چەوەندەر

فارسی: چغندر

ناوی زانستی: *Beta corolliflora*
رواوگە: خۆی، ورمێ، دەربەندی قاسملوو، ماکۆ و باکووری کوردستان (٣٠و)
٤) چەوەندەر
فارسی: چغندر سنبلەای
ناوی زانستی: ***B. lomatogona*** **Fisch. & Mey.** = *B. longespicata* Moq.
رواوگە: ورمێ، شنۆ، نەغەدە، خۆی و قوروە (٣٠و)
٥) سلق: زلق، بەقل، باقلک
فارسی: چغندر برگی
عەرەبی: السلق
ناوی زانستی: ***B. vulgaris*** **L. subsp. *foliosa* (Ehrnb.) Asch. et Schweinf.**
رواوگە: دەڤەری کەرکووک (٦و؛ ١و؛ ١٠و)
چەوەنەر ☜ چەوەندەر
چەویر ☜ جاترە
چیتک ☜ زەل
چیچێ ☜ قەیتەران
چیم ☜ چیمەن
چیمەن: چیم، سەوزە
فارسی: چمن معمولی، شَلدَم، چمن هرز
ئینگلیزی: Poa, Blugrass, Meadow grass, Rough-stalk bluegrass, Rough-stalked meadow-grass
عەرەبی: تَف، عُنزیَعە
ناوی زانستی: ***Poa trivialis*** **L.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: کێوی (سید و زردکە) سەردەشت، خانێ (کێوی گردەشینان، هەنگەوێ)، کوێستانی (بەدوی) بۆکان، مەهاباد (کوێستانی برایمخان، (سولفە)، سوێناس و مامسوار) (٢٩و)؛ و پارێزگای کوردستان (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی چیمەن:
١) چیمەنی ئاگری
فارسی: چمن آراراتی
ناوی زانستی: ***P. araratica*** **Trautv.**
٢) چیمەی کنارێنی
فارسی: شالدم ساحلی
ناوی زانستی: ***P. maritimus*** **Wild.**
رواوگە: مێهران، مەریوان و سنە (٦٣/٢٥و)
٣) واشیرە
فارسی: چمن پیازکدار
ناوی زانستی: ***P. balbosa*** **L. var. *vivipara* Koel.**
رواوگە: کوێستانی (گامیشالدرو و بێبێ کندی) بۆکان، سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، (سید)، بیوران، لەقلەق و کێلێ)، کێوی (خلو لای مەهاباد (٢٩و)؛ ناوچەی تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانڕۆ (٦٥و)؛ ناوچەی مازێنی ئابدانان (٧١و)؛ بێستوون، مەهاباد، ورمێ، کرماشان و سەراوی لای دیواندەرە (٦٣/١١و)
٤) واشیرە: واشێلە، واشێرە، گیواو واشیێرە
فارسی: چمن پیازکدار، شَلدَم پیازی، مورغا
ناوی زانستی: ***P. balbosa*** **L.**
رواوگە: ئابدانان، دەشتی دیلوران (بەرزاییەکانی (دالپەری) و کێوی گەچ)، موورمووری، مێهران (٧١و)؛ ناو باخەکانی ئازربایجانی ڕۆژاوا (وەکی شارە کوردنشینەکانی (٥٠هو)؛ کرماشان، گێلان (٧٠و)؛ ژاوەرۆ (زەنان، کەلەکان، وێسەر، شیان، هەشەمێز، ئەوێهەنگ، تەکیە، مەلکشان)، هەورامان تەخت، گوندەکانی سەرشیو، مەریوان (گلێە، بلچەسوور)، سەقز و دیواندەرە (نەکەرۆز، کۆل،

دۆزەغــەرە، دەرەویــان فــارس، خورخــورە)، کوێســتانی شــاهۆ، پــاوە، ڕوانســەر، بۆکــان، مەهاباد، ڕێگای سەردەشت بۆ بانە و خانێ تا شنۆ (٩٤و)

٤) چیمەنی یەکساڵە

فارسی: چمن یکساله

ئینگلیزی: Annual bluegrass, Annual meadow grass

ناوی زانستی: ***P. annua*** **L.**

٥) چیمەنی لێرەواری

فارسی: چمن جنگلی

ئینگلیزی: Wood bluegrass, Wood meadow grass

ناوی زانستی: ***P. nemoralis*** **L.**

ڕواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٨و)

٦) چیمەنی سینایی

فارسی: چمن سینائی

ناوی زانستی: ***P. sinaica*** **Steud.** = *P. reuterana* Boiss. & Buhse.

ڕواوگە: گوندی حسەیناوای نێوان سنە و دیواندەرە (٦٣/٨و)

٧) چیمەن

فارسی: چمن مرتعی، چمن کنتاکی، چَبَر

ئینگلیزی: Kentucky bluegrass

ناوی زانستی: ***P. pratensis*** **L.**

ڕواوگە: ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٣٩/٢و)؛ ورمێ، کرماشان (٦٨و؛ ٧٠و)؛ و شنۆ (٣٩/٢و)

چیمە هەرێز ☜ پێمریشکە

ح

حاجی‌بایولک ☜ بەهێف -٩
حاجی‌بەیان ☜ بەیبوون
حاجیلە ☜ بەیبوون
حالووک ☜ هەڵووژە
حل ☜ هێل
حوژە ☜ خوژە
حوشترئالووک ☜ حوشترالووک
حوشتراڵووک ☜ حوشترالووک
حوشترالووک: وشترخوزە، وشتردڕوو، وشترخوار، وشـــترخوەرە، وشـــترخۆر، حوشـــترخۆر، وشـترخوەرکە، حوشتراڵـووک، حوشـترئالووک، شیرحوشتر، وشترخوز، هوشترالۆک، وشـترخار، عەگوڵ، ستری‌شینک، گەورک، یانداخ

فارسی: خارشتر، اشترخار
ئینگلیزی: Camel-thorn, Persian manna plant
عەرەبی: اَلحاج، حاج، عاقول، شَـوک الحَمیـر، شَوک الجمال
ناوی زانستی: ***Alhagi persarum*** **Boiss. & Buhse.** = *A. camelorum* Fisch.
بنەماڵە: Papilionaceae
ڕواوگە: خانێ وەکی کوێستانی ساکان لە نێوان گوندی گەنەدار و هەنگەوێ، ناوچەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شـێلم جـاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیە (گوندەکانی قەلاتەڕەشە، دۆلـەنێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مـەنگوڕایـەتـی (٧٩و؛ ٢٩و)؛ دەشـتی دیلـوڕان و شـارۆچکەی چنانـە لـە ئیلام (٧١و)؛ پارێزگـای کوردسـتانی ئێران (٢هو؛ ٧٠و)؛ پارێزگای کرماشان، بیجـاڕ (کـوڕانی، قـەمچوقـا، گونـدەکـانی لای بیجـاڕ، بیجاڕ بۆ زەنگان، سەڵواتاوا)، ڕێگای سنە بـۆ کرماشـان (٩٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (١و)؛ کوێسـتانی ئوجـاق لـە تیکـاب و شـاهیندژ (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی حوشتراڵووک:

١) ترنجەبین: ترەنجەمین
فارسی: خارشـتر مـان‌دار، تـرنجبین، علـف ترنجبین
ئینگلیزی: Hebrew manna plant
ناوی زانستی: ***A. mannifera*** **Desf.**

حوشترخۆر ☜ حوشترالووک
حوڵچەک ☜ هەڵووژە
حولووک ☜ هەڵووژە
حولیترشک ☜ هەڵووژە
حولیچەکە ☜ هەڵووژە

حولیک ☜ هەڵووژە

حەتحەتۆک ☜ هەڵووژە -٣

حەچەگیرە ☜ حەشەگیرە

حەچەمچە ☜ شافێر

حەسپن ☜ هەسپنگ

حەسپنگ ☜ هەسپنگ

حەسپین ☜ هەسپنگ

حەسپینگ ☜ هەسپنگ

حەسەنبەگی ☜ هەسەبەگی

حەشەگیرە: هەشەگرە، پووزینچ، حەچەگیرە، هەچەگیرە، گیاپژ، گیاژژوو

فارسی: توق، زردینه

ئینگلیزی: Lesser burdock, Cocklebur, Burdock clotweed

عەرەبی: حَشیشَه الخَنازیر، اللزیج الایطالی

ناوی زانستی: *Xanthium strumarium* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: بەرزاییەکانی (سیاوەنە) لە باکووری کریتد، ناوچەی باکووری سەحنە (٦٥و)؛ کێوی ئاویەر، مەریوان (قەلاجێ، رێگای سنە، کوێستانی کۆسالان، بەرقرەوو، نگل)، کامیەران (کوڵەسارە، کەوبوار)، رێگای سەقز بۆ بانە و سەردەشت و نەمەشیر (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی حەشەگیرە:

١) حەشەگیرەی دڕکدار

فارسی: توق خاردار

ئینگلیزی: Spiny cocklebur, Spiny clotbur

ناوی زانستی: *X. spinosum* L.

رواوگە: مەهاباد (٧٠و)؛ کێڵگەکانی گەنمەشامی پاریزگای کرماشان (٢٥و)

حەشەلۆرە ☜ کاسەشۆرە

حەکیمکوژە ☜ دوورەست

حەلۆکا ☜ هەڵووژە

حەلووچکە ☜ هەڵووژە

حەلووک ☜ هەڵووژە

حەلووکا زەر ☜ هەڵووژە -٣

حەمشین ☜ هەشتاڵوو -١

حەمەدەشین ☜ هەشتاڵوو -١

حەنجۆر ☜ کاڵەک -٥

حەندمگۆ ☜ شەوەرگ

حەوینج ☜ شمڵی

حەیزەران ☜ قامیشی گەرمیان

حەیوا ☜ بەهێ

حەیوە ☜ بەهێ

حێل ☜ هێل

خ

خۆخ ☜ هەشتالوو

خۆرەشیلە ☜ قازیاخە -١

خۆڵنگان ☜ قولنجانە

خۆڵوشیر ☜ شیوەران

خاردەڵ ☜ شیلمۆکە سپی

خارەڕەشە ☜ قەیتەران

خاز ☜ کاردوو

خازی ☜ کاردوو

خاسە کەما ☜ کەما -٣

خاسە مژیوەرد ☜ مژیوەرد -١١

خاشخاش ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خاشخاشک ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خاشخاشکە ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خاشخاشە ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خاشخاشە ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خاشخاشە ڕەشە ☜ گوڵە خاشخاشە -٦

خاشە: شەوەرگە، شەوەن، شەوەرە شەوەن

فارسی: اسپرس، اسپست

ئینگلیزی: Sainfoin, Holy clover, Medick vetch, Cock head, Hen bill

عەرەبی: عَرن، آنوبَروخیس

ناوی زانستی: ***Onobrychis*** *sativa* L. *O.* = ***altissima*** **Grossh.**

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: مەهاباد (کێوی (چکس و سولفە) و کانیەسپی)، خانێ (کوێستانی مەیدان هێستر)، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ کێوی چەرمەڵە لە سونقور، باینگان، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، (کوه سفید) و (بیدسرخ) سەحنە (٦٥و)؛ مەریوان (میانە، گلیە) (٤٩و)؛ کوێستانی تمین، قایاغداغ و بەردەزەردی تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی خاشە:

١) خاشە کوردستانی

فارسی: اسپرس کردستانی

ناوی زانستی: ***O. ardalanica*** **Bornm.**

٢) خاشە ئیلامی

فارسی: اسپرس ایلامی

ناوی زانستی: ***O. elymaitica*** **Boiss.**

٣) خاشە قەسرشیرینی

فارسی: اسپرس قصرشیرینی

ناوی زانستی: ***O. haussknechtii*** **Boiss.**

٤) خاشە شاهۆیی

فارسی: اسپرس شاهویی

ناوی زانستی: ***O. schahuensis*** **Bornm.**

٥) خاشە سەڵماسی

فارسی: اسپرس سلماسی

ناوی زانستی: ***O. shahpurensis* Rech. f.**

٦) خاشه سەولی

فارسی: اسپرس تاج خروسی

ناوی زانستی: ***O. crista-galli* (L.) Lam.** = *O. squarrosa* Viv.

رواوگە: ئابدانان (کێوی (گـلاب) و گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر) (٧١و)؛ هەلاتەی منهران و شابازانی لای بێستوون (٦٣/١٥و)

٧) خاشه کێوی

فارسی: اسپرس کوهی، اسپرس پشتەای

ناوی زانستی: ***O. cornuta* (L.) Desv. subsp. *cornuta*.**

رواوگە: خانێ (کوێستانی جەمیلان و ساکان)، (چکس و سولفە) مەهاباد (٢٩و)؛ بێستوون، (٦٥و)؛ کێوی (امرالـه)ی سونقور، کرماشان و پارێزگای کوردستان (٦٣/١١و)؛ ماکۆ و خۆی (٥٨و)؛ کوێستانی شانشین و کەمەر زەردی تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

٨) خاشه گورگانی

فارسی: اسپرس گرگانی، اسپرس زیارتی

ناوی زانستی: ***O. bungei* Boiss.**

رواوگە: قۆتووری خۆی و کوێستانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ (٦٣/٢٤و)

٩) خاشه کوڵک ڕەشه

فارسی: اسپرس سیاه کرک

ناوی زانستی: ***O. melanotricha* Boiss.**

رواوگە: کرماشان و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٣/١٧و؛ ٦٣/٢٥و)

خاشه گەون ☜ هەنگەون -٢٥

خاشیرە ☜ شیوەران

خاکشیر ☜ شیوەران

خاکشیل ☜ شیوەران

خێیار ☜ کاڵەک -٢

خرکە گازوولە ☜ سێفۆک

خرنووک ☜ شافێر

خرخندۆک ☜ زەفیروو -٢

خزۆک ☜ فرەبێ

خشیلک ☜ خوشیلک

خلێرە ☜ ولێرە

خلیرە ☜ ولێرە

خم ☜ وسمە

خمە ☜ وسمە

خمە هەردە ☜ وسمە

خنجێرە ☜ گوڵەزیوا -١١

خنیە ☜ خەنە

خواخورکە ☜ زوانە مەلووچکە

خوێمێ ☜ دووگنە

خوێنپاڵێن ☜ مامجێژنۆکە

خوێن سیاوەشان ☜ خوێنی سیاوەشان

خوێنی سیاوەشان: خوێن سیاوەشان، هوونە سیاوەش

فارسی: خون سیاوش

ئینگلیزی: Red showy broom rape

عەرەبی: دم الاخوین

ناوی زانستی: ***Anopolon coccineum* (M. B.) H. Riedi et Schiman-Czeika.** = *Phelypaea coccinea* (M. B.) Poir.

بنەماڵە: Orobanchaceae

رواوگە: تەخت سلێمانی تیکاب، نەغەدە، خانێ و جەلدیان، پارێزگای کوردستان، (٦٣/٢و)؛ سنە (دۆڵەرە لە سەڵواتاوا، مەلکشان، کوچکەڕەش، گەلێن و خانەگا)، کێوی سلتان ئەحمەوی جانەورە، کوێستانی نەکەرۆز (٩٤و)

خورما: قەسپ، هورما، خورمە، خوورما، خورماوی، خورماوە

فارسی: خرما، نخل

ئینگلیزی: Date, Date palm

عەرەبی: نَخل

ناوی زانستی: *Phoenix dactylifera* L.

بنەماڵە: Palmaceae

رواوگە: قەسری شیرین (٣م)؛ ناوچەی گەرمیان: کەرکووک، خانەقین، بەدرە، مەندەلی، دوزخورماتوو، مەخموور، شەنگار (١٠و)

خورماچیچان ☜ گوڵە خاشخاشە

خورماسویلک ☜ گوڵە ڕەبەنۆک -١

خورماڵوو: خورمەلوو، خورماڵە، خورمالوو

فارسی: خرمالو

ئینگلیزی: Kaki oersimmon, Chinese date, Japanese date plum, Kaki, Kau apple, Chinese persimmon, Kakee, Japanese persimmon

عەرەبی: کاکِی

ناوی زانستی: *Diospyros kaki* L.

بنەماڵە: Ebenaceae

خورماڵە ☜ خورماڵوو

خورمالوو ☜ خورماڵوو

خورماوە ☜ خورما

خورماوی ☜ خورما

خورما هیندی ☜ تەمری هیندی

خورمە ☜ خورما

خورمەلوو ☜ خورماڵوو

خوروقی ☜ گاڵ -١

خوری پەچنە ☜ قەوزە

خوریە جندە ☜ قەوزە

خوژە: چریش، گیاسریش، سریش، سریش، ئەسریلک، گوولک، بوخوشە، گوولک، کوولک، سریژ، شریژ، سترک، حوژە

فارسی: سریش تماشایی، علف سریش

ئینگلیزی: Majestic eremurus, Desert candle

عەرەبی: سَریش

ناوی زانستی: *Eremurus spectabilis* M. B.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: باشوور (١و)؛ و باکووری کوردستان، دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا و مەڵبەندی هۆزی دەربەندی لە گوندەکانی سێگردکان، ئۆمەر گونبەت و مام کورانە لای کۆیە (٢٠و)؛ هەرسین، نەوسوو، کەل دالاخانی نەوسوو، کێوی دالاهوو، روانسەر، ڕێگای کرماشان بۆ نەهاوەند، قەسری شیرین، سنە (شیان، کۆرکۆرە، زەنان، ویسەر، مەلکشان، ئەویهەنگ، هەڵوان، تەختە، کێوی ئاویەر، تەکیە، ڕەشنەش، کەل سەڵواتاوا، خانەگا و گەلین، هەشەمیز)، مەریوان (کۆسالان، هەورامان تەخت، کەماڵە، پیازە و گلیە، قەلەبەرد، دەروەن دزلی، گوندەکانی سەرشیو، کورەمیانە، زۆنج، قەڵەمان، کەل تەتە، دەرەویان، بلچەسوور، ژیوار، دەرەکێ)، ڕێگای بیجار بۆ کورانی و سەڵواتاوا، سەقز و دیواندەرە (قولقولەی میرەدێ، خورخورە، دەرەویان فارس، کۆل، دۆزەغەرە)، کامیەران (کەکەوسان، نیەر، تەنگیسەر، تەنگیوەر، پالنگان، عەوالان، وەزیرا، کێوی شاهۆ) (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ نەوروزلوو،

مـەهاباد، بۆکـان (٤٨و)؛ ورمـێ و شـاهیندژ (١٥و)

خوژیل ☜ خوشیلک

خوژیلکە ☜ خوشیلک

خوشوول ☜ خوشیلک

خوشیل ☜ خوشیلک

خوشیلک: شیرخوژیلک، شیرقولی، قوشیلک، خوشیلکە، خوژیلکە، شیرخوشیلک، خوشیل، خوژیل، خشیلک، سفتیچک، شفتیچکە، شوتکیلە، شیردیو، خوشوول، ماموونە، شۆتەژیە، شۆتریچکە، ژێرتیشگ، دەرمانورەوانی

فارسی: شیرسگ، شیرشیرک، فرفیون شاخه ضخیم

ئینگلیزی: Euphorbia, Burning thorny plant, Devil milk, Squrge, milkwort

عەرەبی: لبن السودا، حافظ الاطفال، حافظ النخل، قاتل النفسه، يَتّوع

ناوی زانستی: *Euphorbia macroclada* Boiss.

بنەماڵە: Euphorbiaceae

رواوگە: کێوی (زردکـە) لـە سـەردەشـت، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ ناوچەی لاجـان (پەسـوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیـاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)؛ پـاوە، ئیسـلامابادی رۆژاوا (٦٣/١و)؛ گـت جۆرەکانی خوشیلک لە ورمێ، کرماشان، ئیلام، مێهـران، قەسـری شیرین (٧٠و)؛ کێڵگەکانی توووەفەرنگی مەریوان، کامیەران، سنە، هەورامان و سەوڵاوا (٢٥و)؛ کوودەشت (٣٩/١و)؛ سـنە (رەشـنەش، کێـوی ئاوێـەر، هوویە، سەرهوویە، ئەویهەنگ، رێگای سنە بۆ کەرەسی و هەشەمێز، ئاریز، حەسەناوا، کۆرکۆرە، ئارەنان، دادانە، سەڵواتاوا، کەرجۆ، زەنان، مەلکشان، قەلای حەسەناوا)، مەریوان (سلتان ئەحمەو، هەورامان تەخت، درێلە، بنیەر، خانەگای جووجوو، باقلاوای شێخ حسەین، گلیە، کەل تەتە و ژالانە، بلچەسوور، کوێستانی قەلەبەرد، زۆنج، پیرخێران، باخان)، گوندەکانی سەرشیو، سەقز و دیواندەرە (رێگای کەلەکان بۆ بست، رێگای سنە بۆ سەقز و دیواندەرە، پیرعومەران، وێسگەی توێژینەوەکانی کشتوکالی خەرکە، چلچەمە، فەتاحاوای بان هەوەتوو، نەکەرۆز، هەرمێدۆل، قولقولە)، ئاربەبای بانە، کامیەران (عەوالان، کەوبوار، هەنیمن، تا، رێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، مێراو)، قورەوە و دیولان (رێگای سنە بۆ دیگولان و قورەوە، بەورویەرێشان، بەرزاییەکانی شیشەرێ، خەنانـاوا)، پـاوە، جوانرۆ، روانسەر (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی خوشیلک:

١) خوشیلکی بەلووتستانی

فارسی: شیرسگ بلوطستانی، شیرسگ قرمز شونده

ناوی زانستی: *E. macrostegia* Boiss.

رواوگە: ورمێ، پاریزگای کوردستان، پاوە و ئیسلاماوای رۆژاوا (٤٩و)

٢) خوشیلکی کوێستان

فارسی: شیرسگ کوهستانی

ناوی زانستی: *E. aucheri* Boiss. = *E. kurdica* Boiss. & Hausskn ex Boiss.

رواوگە: بەرزاییەکانی ناوچەی هەورامان و کوێستانی شاهۆ (٦٣/٢٤و)

٣) خوشیلکی کولکاوی

فارسی: شیرسگ کرکی، فرفیون پشمالو
ناوی زانستی: *E. petiolata* **Banks. & Soland.**
رواوگە: کێوی (اوتە) و ماکوان لای پاوە و کێوی وەرمنجەی کرماشان (٦٥و)

٤) خوشیلکی داسوولکەیی
فارسی: شیرسگ هلالی
ئینگلیزی: Sickle euphorbia
ناوی زانستی: *E. falcate* **L.**
رواوگە: خۆی، ورمێ، کرماشان، قەسری شیرین و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٣/٢٤و)

٥) خوشیلک
فارسی: شیرسگ
ناوی زانستی: *E. megalantha* **Boiss.** = *E. isfahanica* Boiss.
رواوگە: دیزج سیاوشی لای ورمێ، حەیدەراوا و مەهاباد، سنە و کرماشان (٦٣/١و)؛ سەحنە و دینەوەر، خۆی (٦٧و)

٦) خوشیلک
فارسی: شیرسگ تالشی
ناوی زانستی: *E. szovitsii* **Fisch. & C. A. Mey.**
رواوگە: خۆی، نێوان کوێستانی کارنارۆ و سەلماس و چاەریگ، دیرسیامەک هەتا زەریای ورمێ و سنە (٦٣/ ٢٣و)

٧) خوشیلک
فارسی: فرفیون
ناوی زانستی: *E. decipiens* **Boiss. et Buhse.**
رواوگە: تیکاب و تەخت سلێمان (٦٧و)

٨) خوشیلکی حەڵەبی
فارسی: فرفیون سوری، فرفیون حلبی
ناوی زانستی: *E. aleppica* **L.**
رواوگە: زەریای ورمێ، کێوی پاروو لە نێوان کرماشان و هەمەدان، قەسری شیرین، بێستوون، لێرەوارەکانی بەرووی کەل قەلاجێ و ڕێگای ئیلام (وەکی سەراولە، ئەیوان، کارەزان و کەل قەلاجێ)، (٦٣/١٧و)؛ سووریە (وەکی بەشی کوردستانی: حەلەب) و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)

٩) خوشیلکی هێشوویی
فارسی: فرفیون پس‌قلعه‌ای، فرفیون خوشه‌ای
ناوی زانستی: *E. cheriadenia* **Boiss. & Hohen. ex Boiss.** = *E. bothriosperma* Boiss. & Ky. ex Boiss.
رواوگە: بێستوون، ئیسلاماوی ڕۆژاوا، ئەسەداوا، دەڤەری زەریای ورمێ، مەریوان، بەرزاییەکانی هەورامان، کوێستانی شاهۆ و کرماشان (٦٣/١٤و)

١٠) خوشیلک
فارسی: فرفیون
ناوی زانستی: *E. chamaesyce* **L.**
رواوگە: کنارێنی زەریای ورمێ و پارێزگای کوردستان (٦٧و)

١١) خوشیلکی خەوتوو
فارسی: فرفیون
ناوی زانستی: *E. maculate* **L.**
رواوگە: دەڤەری ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٣٩/٢و)

١٢) خوشیلکی ددانەدار
فارسی: فرفیون الوندی
ناوی زانستی: *E. denticulate* **Lam.**
رواوگە: داوێنی چیای کوور سەرتر لە قەلاگوراز، سەراونەقوڵ، (گەل گەل) و (ژیور) لە ئیلام (٦٥و)؛ کرماشان، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، قەسری شیرین و ڕیژاو (٦٣/١و)

۱۳) خوشیلکی

فارسی: فرفیون فرقانی

ناوی زانستی: *E. variegate* **Heyne. ex Roth.** = *E. elegans* Spreng. = *E. marginata* Pursh. = *E. virgata* Waldst. & Kit. var. *orientalis.*

رواوگە: پاریزگای کوردستان (۱/٦۳و)

۱٤) خوشیلکی پوولەکدار

فارسی: فرفیون فلس‌دار، فرفیون سنگ‌پائی

ناوی زانستی: *E. squamosa* **Willd.** = *E. aspera* M. B. = *E. muricata* M. B.

رواوگە: کێوی سفید لە باکووری کرماشان، سەحنە، کێوی (اوتە) و ماکوان لە پاوە و کێوی وەرمنجە (٦٥و)

۱٥) خوشیلکی فەرانسەوی

فارسی: فرفیون فراسوی

ناوی زانستی: *E. myrsinites* **L.**

رواوگە: پاریزگای کرماشان (۲/٦۳و)

۱٦) خوشیلکی تووکاوی

فارسی: فرفیون کرکی، فرفیون پشمالو

ناوی زانستی: *E. petiolata* **Banks. & Soland.** = *E. lanata* Seib. ex Spreng.

رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین، تاقەوسان، سنە، دیواندەرە، سەقز، بۆکان و مەهاباد (۱۱/٦۳و)

۱۷) خوشیلک

فارسی: فرفیون ساقە آغوش

ناوی زانستی: *E. condylocarpa* **M. B.** = *E. amplexicaulis* Ledeb. = *cardiophylla* Boiss. & Heldr. ex Boiss.

رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین، ئیلام و ئیسلاماوای رۆژاوا (۷/٦۳و)

۱۸) خوشیلکی قووچانی

فارسی: فرفیون قوچانی

ناوی زانستی: *E. aellenii* **Rech. f.**

رواوگە: تیکاب و شاهین‌دژ (وەکی کویستانی تمین و جەیران) (۲۷و)

۱۹) خوشیلک

فارسی: فرفیون رفیع، فرفیون بوتەایی

ناوی زانستی: *E. boissieiana* **(Woron.) Prokh.** = *E. virgata* Waldst. & Kit. var. *orientalis*

رواوگە: دەڤەری سنە (۱۳/٦۳و)

خوشیلکە ☜ خوشیلک

خوڵەشێرە ☜ قازیاخە -۱

خولێرە ☜ ولێرە

خولنجانە ☜ قولنجانە

خوم ☜ جەورنە

خومە ☜ جەورنە

خووێرک ☜ درووە شینکە

خوور ☜ ئەسپیدار -۲

خوورما ☜ خورما

خەربنگ ☜ هەربەنگ

خەربەن ☜ هەربەنگ

خەربەند ☜ هەربەنگ

خەربەنگ ☜ هەربەنگ

خەرپۆن ☜ زرەپنگ

خەرپۆنگ ☜ زرەپنگ

خەرپۆنە ☜ زرەپنگ

خەرپنگ ☜ زرەپنگ

خەرپنە ☜ زرەپنگ

خەرپونگ ☜ زرەپنگ

خەرپوونگ ☜ زرەپنگ

خەرپوونگە ☜ زرەپنگ

خەرتەل ☜ شێلمۆکەسپی

خەرتەلە ☜ شێلمۆکەسپی

خەردالە ☜ شێلمۆکەسپی

خەردەڵ ☜ شێلمۆکەسپی

خەرڤیزە ☜ کاڵەک

خەرکووز ☜ خەرکووس

خەرکووس: خەرکووز

فارسی: شقایق جویباری، کرفس آبی

ئینگلیزی: Skirret water parsnip, Skirret

عەرەبی: کرفس الماء، جرجیر الماء، سیسارون

ناوی زانستی: *Sium sisarum* DC. = *S. sisaroideum* M. B.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: دەقەری (بەدلان) نزیک بە خۆی، بەندەنی زمزیران، نێوان مەهاباد و سەردەشت (وەکی ڕەبەت، ناوچەی مەڵکاری، گەورک و مەنگوڕان)، سنە (٦٣/١٥و)؛ خزر ئەلیاس، سەراو یاوەری، سەراو ڕوانسەر، سەراو نیلووفەر و سەرا لە کرماشان (٩٤و)

خەرنووک ☜ شافێر

خەرواش ☜ سوێتکە

خەروەنگ ☜ هەربەنگ

خەرویزە ☜ کاڵەک

خەرەبەنگ ☜ هەربەنگ

خەزێمە کێوی ☜ شاریحانە

خەزەرۆک ☜ بەرەزا

خەشخاش ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خەشخاشک ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خەشخاشکە ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خەشخاشە ☜ گوڵە خاشخاشە

خەشخاشەک ☜ گوڵە خاشخاشە -١٢

خەلاتەگیا ☜ گوڵە ئەوین

خەلە ☜ گەنم

خەلەندۆر ☜ نینۆر

خەلەندوور ☜ نینۆر

خەلەنگ ☜ گەزگەسک

خەنە: هونە، هەنە، خنیە، خەنی

فارسی: حنا

ئینگلیزی: Henna bush, Henna plant, Lawsonia

عەرەبی: رقان، رقون، الهَنا

ناوی زانستی: *Lawsonia inermis* L.

بنەماڵە: Lythraceae

خەنی ☜ خەنە

خەیار ☜ کاڵەک -٢

خەیار چەمبەر ☜ سینامەکی

خەیار چەمبەر ☜ کاڵەک -٣

خەیار چەمەر ☜ سینامەکی

خەیار چەمەر ☜ کاڵەک -٣

خەیار چەمەلە ☜ کاڵەک -٣

خەیار شینگ ☜ کاڵەک -٣

خەیار کیسەڵ ☜ کاڵەکەمارانە

خەیارە مارانە: قەتک، گیاقتی

فارسی: خیارخر، خیار آبپزان

ئینگلیزی: Squirting cucumber, Wild cucumber, Touch me not, Wild squirting

عەرەبی: مشط الذئب، قثاء الحمار، قثاء البری، فقوس الحمیر

ناوی زانستی: *Ecballium elaterium* (L.) Rich.

بنەماڵە: Cucurbitaceae

رواوگە: کوێستان و جێگەگەلی شێداری ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٣١و)

خەیزەران ☜ قامیشی گەرمیان

خیار ☜ کاڵەک -٢

خیار شین ☜ کاڵەک -٣

د

دار ئابنووس ☜ ئاونووس

دار ئەرخەوان ☜ ئەرخەوان

دار ئاسن: گزیە تووڵینە، تووڵە گزی، گزگە تووڵینە

فارسی: شیرخشت، سیاه چوب

ئینگلیزی: Cotoneaster, Quince-leaved medlar

عەرەبی: عرفج

ناوی زانستی: ***Cotoneaster nummularioides*** **Fisch. & C. A. Mey.**

بنەماڵە: Rosaceae

رواوگە: کێوی (قلعەدم) گوندی هەنگەوێ خانێ، کوێستانی (خلو) مەهاباد، شەردەشت (کوێستانی تەرخان، (زردکە)، بەردەسوور و گورەشیر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو) (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، کێوی وەرمنجە و نیجیوران لە کرماشان، سەحنە و کەنگاوەر (کێوی ئەمرۆڵە، کەل (بیدسرخ)، سفید)، کێوی (شفیلە) لە تازاوای سەرپێڵ (٦٥و)؛ ژاوەرۆ (گەلین، شیان، ڕەشنەش، تەکیە، هەشەمێز)، مەریوان (چەم دەرەزەنجیر، گلیە و پیازە، باقلاوای شێخ حسەین، کورەمیانە، خواشت، گوندەکانی سەرشیو، سوورکەوڵ، باخان، دواوا و لەنگەرێز)، سەقز و دیواندەرە (بست، پیرعومەران، قولقولەی میرەدێ)، کامیەران (کوێستانی عەوالان، نزاز، تەنگیوەر، نشوور)، کێوی ئاربەبای بانە، پاوە (٤٩و)؛ سەردەشت، خۆی، خانێ، پسانی ورمێ (٥٨و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کوێستانی بەیان و فران) (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی دار ئاسن:

١) دار ئاسنی کێوی

فارسی: شیرخشت کوهی، شیرخشت کپت داغی

ئینگلیزی: Bastard quince, Dwarf quince-leaved medlar, Bastard mespilus

ناوی زانستی: ***C. tytthocarpa*** **Pojark.** = *C. vulgaris* Lindl.

رواوگە: لێرەوارەکانی پارێزگای کوردستان، سەردەشت (٦٧و)؛ و بۆکان (٥٨و)

٢) دار ئاسنی خوراسانی

فارسی: شیر خشت خراسانی

ناوی زانستی: ***C. ovata*** **Pojark.**

رواوگە: مەهاباد، کێوی (کومە بران) لە شنۆ (٢٩و)؛ ورمێ و خۆی (٦٣/٨و)

٣) دار ئاسنی لوڕستانی

فارسی: شیر خشت لرستانی

ناوی زانستی: ***C. luristanica*** **Klotz.**

ڕواوگە: کویستانی شاهۆ (٨٣/٢٤و)

٤) دار ئاسنی زاگرۆسی

فارسی: شیرخشت زاگرسی

ناوی زانستی: *C. morulus* **Pojark.** = *C. multiflora* Bunge.

دار ئاڵەت: ئاڵەت، ئاڵەتە چەرمگ، وەرهەم

فارسی: بنگرو، بنگلە، درخت پاکدامن، پنج انگشت

ئینگلیزی: Chaste tree

عەرەبی: أثلَق، ذوخمسە اوراق، فِلفِل البِری، شجرە ابراهیم

ناوی زانستی: ***Vitex pseudo-negundo*** **(Hausskn.) Hand-Mzt.**

بنەماڵە: Verbenaceae

ڕواوگە: سەرپێڵی زەهاو و قەسری شیرین (کێوی بەندزەرد و (دنە خشک)، گوندی (ازگلە)، کێوی کانیمیل، (چاە سیزدە) و کێوی باغ، بەرزاییەکانی چۆمی (کنگیر)، لەوەڕگای یاریوەران)، دەشتی سوومار، ناوچەی کێوی (گاوی) بەرەو چۆمی (لیما)، کێوی (هجر) لای سەحنە (٦٥و)؛ ناو شیو و کنارێنی چۆمی سیروان لە خوار شاری سەوڵاوا (٩٤و)؛ سنووری بانە لەتەک باشووری کوردستان و قەراخی چۆمی چۆمان) (٦١و)

دارا بنابێ ☜ بی

دارا ڕەش ☜ وزم

دار بڤز ☜ ڕەشەوزم

دار بناوچ ☜ بناوچ

دار بنێشت ☜ پستە -١

دار بۆق ☜ شەقال -١

دار بەڕوو ☜ بەڕوو

دار بەوز ☜ ڕەشەوزم

دار بەی ☜ بەهێ

دار بی ☜ بی

دار بیسمیلا ☜ عەناوە

دار پەڵک ☜ ئەسپیدار -٤

دار تۆفانە ☜ ڕەشەوزم

دار تۆفانە ☜ بناوچ -٢

دار توو ☜ توو

دار تووز ☜ دار تووس

دار تووس: دار تووز

فارسی: غان، توس، سندر

ئینگلیزی: European white birch, Weeping birch, Commmon birch

عەرەبی: شجرە التامول، تیس، الثامول، القان

ناوی زانستی: ***Betula pendula*** **Roth.**

بنەماڵە: Betulaceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان و دەڤەری ڕەواندز (٩٤و)

دار تیتیکە ☜ سنجرازی -٢

دار جاچکە ☜ پستە -١

دار جۆهەر ☜ جۆهەر

دار جەوی ☜ عەناوە

دار چام ☜ کاژ

دار چنار ☜ ئەسپیدار -٢

دارچین: توونەدار، دارچینی

فارسی: دارچین

ئینگلیزی: Cinnamon tree, Ceylon cinnamon tree

عەرەبی: دارصینی، سلیخە، قرفە

ناوی زانستی: ***Cinnamomum zeylanicum*** **Nees.** = *Laurus cinnamomun* L.

بنەماڵە: Lauraceae

دارچینی ☜ دارچین

دار حەریرۆ: دار هەریرۆ، شەڤگەشە

فارسی: درخت گل ابریشم، شب خسب

ئینگلیزی: Silk tree, Silk-tree albizzia, Bastard tamarind, Julibrissin, Pink siris
عەرەبی: لَبخ، بُرهام، ذقن الباشا
نـاوی زانسـتی: ***Albizzia julibrissin* Durazz.**
بنەماڵە: Mimosaceae

دارخوەرک: چەسپەڵووک
فارسی: دارواش
ئینگلیزی: Mistletoe, Misseltoe, Misleto, European mistletoe, White mistletoe
عەرەبی: شجره الدبق
ناوی زانستی: ***Viscum album* L.**
بنەماڵە: Lorantaceae
رواوگـە: لێـرەوارەکـانی بـەرووی کوردسـتان (٣١و)؛ و سەردەشت (٥٨و)

دار خەڵات: سیاودەرمانە
فارسی: پیچ امین الدوله
ئینگلیزی: Sweet honeysuckle, Caprifole, Pale perfoliate honeysuckle
عەرەبی: سُلطانُ الجَبَل
ناوی زانستی: ***Lonicera caprifolium* L.**
بنەماڵە: Caprifoliaceae

دار داچکە ☜ پستە -١

دار درەوشک ☜ دار درەوشە

دار درەوشە: دار درەوشک، کاتاڵپا
فارسی: جوالدوزک، درخت کاتالپا
ئینگلیـزی: Hardy catalpa, Northern catalpa, Western catalpa
عەرەبی: الکتالبا
ناوی زانستی: ***Catalpa speciosa* Warder.**
بنەماڵە: Bignoniaceae
رواوگـە: سـنە (ئاویـەر، حـەوشـی زانکـۆی کوردسـتان)، بۆسـتانەکـانی ناوشـاری سـلێمانی و هەولێر (٧٨و)

دار دەرزی ☜ عەناوە

دار دەقلووک ☜ بەروو -٧

دار دەماخ ☜ سەوڵ -١

دار دەمەل ☜ بەروو

دار دیریک ☜ سنجرازی -٢

دار سەوڵ ☜ سەوڵ

دار سیواک ☜ سیواک

دار شرۆ ☜ شەهێن

دار شۆخ ☜ ئەسپیدار -٢

دار شەکی ☜ بەروو

دار قەزوان ☜ پستە -١

دار قەیسی ☜ شێلانە

دار کاژ ☜ کاژ

دار کلکاف ☜ بەروو -٧

دار کەسکانی ☜ پستە -١

دار کەنرە ☜ ئالووباڵووک -١

دار کەنێرە ☜ ئالووباڵووک -١

دار گزم ☜ گەز -٢

دار گەزگ ☜ گەز

دار لاولاو: لاولاوە
فارسی: گیشتر، گیشدر
ئینگلیزی: Silk vine, Periploca, Virginian sillk
عەرەبی: حَلیب الدابه، حَلَب، دَفس، مَرخ
ناوی زانستی: ***Periploca aphylla* Decne.**
بنەماڵە: Asclepiadaceae
رواوگە: پارێزگای ئیلام (٧٤و)

جۆرەکانی دیکەی دار لاولاو:

١) دار لاولاو
فارسی: گیشدرپیچ، کُتوس
ئینگلیـزی: Grecian Silk vine, Climbing dig bane, Virginian silk

ناوی زانستی: .P. graeca L
رواوگـە: گونـدی حـەمرانـی نێـوان خانـێ و سەردەشت (٥٨و)
دار مازگ ☜ بەڕوو -٧
دار مازوو ☜ بەڕوو -٧
دار مازوول ☜ بەڕوو -٧
دار مازی ☜ بەڕوو -٧
دار مڕ ☜ شینک -١
دار مەڵحەم ☜ ئالووبالووک -١
دار مەڵەم ☜ ئالووبالووک -١
دار مەڵهەم ☜ ئالووبالووک -١
دار مێشوولە ☜ ڕەشەوزم
دار مێشوولە ☜ بناوچ -٢
دار مێڵەو ☜ ئالووبالووک -١
دار ناژ ☜ سەول
دار وام ☜ بەهێڤ
دار ومن ☜ پستە -١
دارەبۆق ☜ شەقال -١
دارەبەن ☜ پستە -١
دارەبی ☜ بی
دار هێرۆ ☜ گوڵە دیزل -١
دارەڕەش ☜ وزم
دارەومن ☜ پستە -١
دار هەریرۆ ☜ دار حەریرۆ
دارە هەرمەڵە ☜ گوڵە دیزل -١
دارە یاوکوژ: دەرمانە لەرز
فارسی: گنه گنه
ئینگلیـزی: Cinchona tree, Peruvian bark tree
عەرەبی: کینین
ناوی زانستی: *Cinchona officinalis* L.
بنەماڵە: Rubiaceae
رواوگـە: کنـارێنی بەنـداوی دەربـەنـدیخان و کەلار (٣١و)
داشکەلەرم ☜ کەلەرم -٣
دانۆکە: نۆکیلە
فارسی: آدمک
ئینگلیزی: Biebersteinia
عەرەبی:.حبه العضفور
نـاوی زانسـتی: *Biebersteinia multifida* DC.
بنەماڵە: Geraniaceae
رواوگە: کرماشان، ڕیژاو، سەڵماس (٦٣/٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ سنە (سەڵواتاوا، قەڵای حەسەناوا، ئاویەری گەورە، کۆرکۆرە، ویسەر، کەل هەمرۆی تێژتێژ، هەشەمێز، شیان، ڕەشنەش، ئەویهەنگ، گەلێن)، مەریوان (شێخ شەروەتـی، دەگاگـا، میانـە، زۆنـج، کوێسـتانی سڵـتان ئەحمەو، چەم دەرەزەنجیر، خواشت، کـوڕەمیانـە، گونـدەکـانی سـەرشیو)، کامیـەران (کوێستانی شاهۆی ویژیەر، عەوالان، کەوبوار، پالنگان)، روانسەر (٩٤و)
دانۆکەقەلا ☜ دۆشاومژەڵە
داناره ☜ ویتجە -٤
دانە ڕۆنیە: شێلمە ڕۆنە، کولزا
فارسی: کلزا
ئینگلیـزی: Colza, Winter rape, Rape, Rape seed
عەرەبی: السّلجَم
ناوی زانستی: *Brassica napus* L.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٥و)
دانە مەلووجک ☜ دانە مەلوچکانە
دانـە مـەلووچکانـە: دانـە مـەلوچێـک، دانـە مەلووجک، دانە مەلووچکە
فارسی: گل آفتابی اروپائی

ئینگلیزی: Rock rose, Sun rose, Frost weed, Helianthemum, Holly rose, Little sunflower

عه‌ره‌بی: قُضیم، رِفافه، رفه، خُشَین

ناوی زانستی: *Helianthemum ledifolium* (L.) Miller. = *H. lasiocarpum* Willk.

بنه‌ماڵه: Cistaceae

رواوگه: ڕیژاو، قه‌سری شیرین، بیستوون، کێوی پارِوو، دیلوران، کرێند، کرماشان (٦٣/ ٤و)؛ ئیسلاماوای ڕۆژاوا، گیلان، نه‌وسوو، سه‌رپێلی زه‌هاو (٤٩و)

جۆره‌کانی دیکه‌ی دانه مه‌لووچکانه:

١) دارچکی دانه مه‌لووچکه

فارسی: گل آفتابی درختچه‌ای، گراموز

عه‌ره‌بی: رَفه، رَعله، خُشین، رَعال

ناوی زانستی: *H. lippii* (L.) Pers.

رواوگه: کێوی (گاوی) به‌ره‌و چۆمی (لیما) کرماشان (٦٥و)؛ ئیلام، مێهران (٦٣/٦و)؛ ڕووباری (دویرج) و جه‌به‌ل حه‌مرین هه‌تا نزیک شاری مووسیان (٧١و)

٢) دانه مه‌لووچکانه‌ی په‌ڵکه بی‌ئاسا

فارسی: گل آفتابی برگ بیدی، اسکوتر

ناوی زانستی: *H. salicifolium* (L.) Miller.

رواوگه: ئابدانان، دیلوران (گوندی سه‌نگه‌ر نادر و کێوی گوتبه، ده‌شتی دیلوران)، موورمووری (٧١و)؛ خۆی، قه‌سری شیرین، کویستانی دالاهوو، کرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا و مێهران (٦٧و)

دانه مه‌لووچکه ☜ دانه مه‌لووچکانه

دانه مه‌لووچێک ☜ دانه مه‌لووچکانه

داویتی ☜ گوڵه‌داویتی

دایکه گوڵاڵه سووره ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک

دایه‌وگوڵاڵه ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک

درێله ☜ درێله

درهی ☜ هه‌نجیر

دردڕی ☜ تووددرک

دردووک ☜ تووددرک

درکێله ☜ درێله

درکه بنێشته ☜ درکه جیکه‌نه

درکه جیکه‌نه: درکه بنێشته، درکه شینکه

فارسی: خارچرخه، اکیش

ئینگلیزی: Distaff thistle, Pine thistle

عه‌ره‌بی: اشخیص، اسد الارض، شوک العلک

ناوی زانستی: *Atractylis cancellata* L.

بنه‌ماڵه: Asteraceae

رواوگه: پارێزگای کرماشان (٦٧و)؛ قه‌سری شیرین و سه‌رده‌شت (٦٣/١٣و)

درکه چاوزه‌رده ☜ درووه زه‌رده

درکه‌چه‌وره ☜ درووه زه‌رده

درکه ده‌رزیله ☜ گوڵه‌ده‌رزیله

درکه دموا ☜ براکوشه‌نه‌ر

درکه زه‌رده ☜ درووه زه‌رده

درکه‌زی ☜ ته‌ڵووکه

درکه‌زیی ☜ ته‌ڵووکه

درکه‌ژاڵ: کۆله‌وار

فارسی: خارتیغال، خارخر، لوبیای شیطان

ئینگلیزی: Thorny ononis, Spimy rest harrow, Thorny rest harrow

عه‌ره‌بی: الشرش

ناوی زانستی: *Ononis spinosa* L.

بنه‌ماڵه: Papilionaceae

رواوگه: کرماشان، کرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٣/١٩و)؛ سنه (دوویسه، ڕه‌شنه‌ش، هه‌شه‌میز، شیان، که‌رجۆ، دادانه، ته‌کیه، کیلانه، کانیمشکان)، بلچه‌سووری مه‌ریوان، ڕێگای

بیجاڕ بۆ کوڕانی تا حەسەناوای یاسووکەند، کامیەران (تا، سەرچی، هەنیمن)، ڕێگای سنه بۆ قوروه، ڕوانسەر، مەهاباد (٩٤و)؛ ورمێ، خۆی، سەڵماس، بۆکان و سەردەشت (٥١و)

دڕکه شینکه ☜ دڕکه جیکەنه

دڕکه قاخلی ☜ قاخلی -٢

دڕکه کەرانه ☜ کیوار -٨

دڕکه کەوه ☜ دڕیلە

دڕکه گورزه ☜ شەکرۆکه

دڕکه هەرانه ☜ کیوار -٨

دڕکی ئاودۆ ☜ کوشەندەر

دڕکی دۆ ☜ کوشەندەر

دڕوه زەرده: دڕکە چەوره، دڕکە چاوزەرده، دڕه تالی، دڕکه زەرده، چقلە کەلەوێ، زەڕسیری

فارسی: خار زردک، زرد خار

ئینگلیزی: Yellow plume thistle

عەرەبی: شَوک مَسکی، اللحلاح

ناوی زانستی: ***Picnomon acarna* (L.) Cass.** = *Cirsium acama* Moench.

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: شارەزوور و سلێمانی (٦و؛ ٢٠و)؛ ورمێ، سنه، دیواندەره، کرماشان، کرێند (٦٣/١٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

دڕووه شینکه: کەرکۆڵ، کەرکووڵ، کەرکوول، کەرکۆلی، کەرکۆلی، کەرکولک، سەرتۆپڵ، بۆخەڵە، خوویرک، کەربەشه

فارسی: خار پنبه، خار زن بابا، خار پیرزن، خار بشقابی، شکاعی

ئینگلیزی: Cotton-thistle, Scotch thistle, Spear thistle

عەرەبی: شکاعی، شوکه البیضا، راس‌الشیخ، طوبه

ناوی زانستی: ***Onopordon acanthium* L.**

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: خانێ (کوێستانی (توبە و تورژاڵە) هەنگەوێ)، کێوی (زردکه) سەردەشت (٢٩و)؛ پارێزگای کوردستان، ورمێ (٦٣/١و)؛ دەڤەری کۆیە و چۆمان، خەلیفان و ڕەواندز (٢٠و)؛ ڕێگای سنه بۆ دیگولان و دیواندەره، ژاوەڕۆ (ڕەشنەش، وترەزەوی، ئەوێهەنگ، ئارەنان، کوێستانی ئارێز، کەرجۆ، شیان)، مەریوان (دووڕۆ، سەولاوا، پیرخێران، بلچەسوور، باقلاوای شێخ حسەین، زۆنج، بنیەر، دڕیلە، چەم دەرەزەنجیر، خواشت، دەروەن دزلی)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، دیواندەره (خوڕخوره، کۆڵ، دۆزەغەره)، سەقز، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، پالنگان، تا، سەرچی، هەنیمن، عەوالان)، حسەیناوای کونگره لە قورووه (٩٤و)؛ ورمێ، خۆی و ماکۆ (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی دڕووه شینکه:

١) دڕووه شینکەی دڕک نابار

فارسی: خارپنبه ناجور خار

ناوی زانستی: ***O. heteracanthum* C. A. Mey.**

ڕواوگە: کەنگاوەر (٦٣/٤و)؛ تەرگەوەر، ورمێ، کرماشان و ئیسلاماوا (٦٣/٢٦و)

٢) دڕووه شینکەی شاهۆیی: دڕووەشینکەی کاردۆکی

فارسی: خارپنبه شاهویی

ناوی زانستی: ***O. carduchorum* Bornm. & Beauv.**

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)

درووک ☜ توودرک
درووە کاژێرە ☜ قاخلی -٢
درەباخی ☜ تەڵووکە
درەبووڵینە ☜ درێڵە
درەتاڵێ ☜ درووە زەردە
درەسووچە ☜ پەیکوڵ
درەی زرو ☜ شۆرەک
درەی خانی ☜ مارگیرە
دری خانی ☜ مارگیرە
درێڵە ☜ درێڵە
درێلە ☜ درێڵە
درێڵێ ☜ درێڵە

درێڵە: درکێلە، درکەکەوە، درێلە، درێڵێ، درێلە، درێلە، چقلەبزار، درەبوولینە، دەرزیگیا
فارسی: خارمَشک، خار ایتالیایی، تاتاری
ئینگلیزی: Bristle thistle, Thistle, Plumeless thistle
عەرەبی: شَوک عَنتَر، عُلَیّض، سلبین، فریاس، لسان الضب
ناوی زانستی: ***Carduus hamulosus*** **Ehrn. Subsp. *Hystrix* (C. A. Mey.) Kazmi.** = *C. nutans* L.
بنەماڵە: Asteraceae
ڕواوگە: گوندی ڕەشنەش و هەشەمێزی سنە، مەریوان (بلچەسوور، میانە، زۆنج) (٩٤و)
جۆرەکانی دیکەی درێڵە:
١) درێڵەی پر گوڵ
فارسی: تاتاری پر گل
ناوی زانستی: ***C. pycnocephalus*** **L.**
ڕواوگە: ئیلام، ئەیوان، شیروان چارداوڵ، دەرەشار و دیلوران (٣٩/٢و)
٢) درێڵە کەرکوڵی
فارسی: تاتاری خار پنبەای
ناوی زانستی: ***C. onopordiodes*** **Fisch. ex M. B.**
ڕواوگە: سنە و دەربەندی قۆتووری لای خۆی (٦٣/١٩و)

درێ هەرانە ☜ براکوشەنەر
دڕگاڵ ☜ برامەرەزە
دگان تیژکەرە ☜ پەڵپینە
دلێق ☜ شیلان -٧
دلق ☜ شیلان -٧
دلقی ☜ شیلان -٧
دلیغ ☜ شیلان -٧
دلیق ☜ شیلان -٧
دلیق ☜ شیلان -٧
دلیک ☜ شیلان -٧
دمسمۆر ☜ دووسمۆرکە
دمسمۆرە ☜ دووسمۆرکە
دمکانا ☜ دەمووکانە
دمکانە ☜ دەمووکانە
دمکانە ☜ دەمووکانە
دمووکە ☜ دەمووکانە
دمەڕێواسڵە ☜ دووسمۆرکە
دمەڕواسڵە ☜ دووسمۆرکە
دنێب ☜ هەربەنگ
دورەست ☜ دوورەست
دوریرشک ☜ توودرک
دوزیلە ☜ گەزگەسک
دوفرۆقی ☜ گوڵە ڕیویلکە
دوگەقەنێش ☜ ڕازیانە توونە
دۆراخ ☜ شویتە
دۆرێ ☜ نینۆڕ
دۆریە ☜ نینۆڕ
دۆشان ☜ گوڵەجام
دۆشاوڵە ☜ گینوو-٣

دۆشاومژەڵە: گیا ئەشکەوت، دانۆکەقەلا
فارسی: شنگار، شنگال زرد، شنگال شرقی
ئینگلیزی: Alkanna, Yellow bugloss, Yellow gromwell
عەرەبی: ابوخلسا، حَنا الغُول، شَجَره الدَم، رجل الحَمامَه، خَس الحِمار، کحلاء
ناوی زانستی: *Alkanna orientalis* (L.) Boiss.
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: تاینە و دەوریشانی ژاوەرۆ، مەریوان (کویستانی قەلەبەرد و کۆسالان، گوندەکانی سەرشیو، گلیە، کەل تەتە)، خەنانـاوا و بەوروپەریشانی قوروە، روانسەر، پاوە، چەرمەلەی بان لە سونقور (٤٩و)؛ بەرزاییەکانی ١٤٠٠ تا ١٦٠٠ م. ماکۆ (٢٨و)
جۆرەکانی دیکەی دۆشاومژەلە:
١) دۆشاومژەلە کولکنە
فارسی: شنگار کرکی
ناوی زانستی: *A. trichophila* Huber-Morath.
رواوگە: کێوەکانی (دەقەری کوردەواری لە) ئیران، عیراق و ئاناتوولی (٧٤و)
دۆوراخ ☜ شویتە
دووپەلە ☜ تالەگەزە
دووچزە: دووچەقلە
فارسی: دودندان، دونیش
ئینگلیزی: Bur beggar-ticks, Bur marigold, Water agrimony
عەرەبی: حُسَیکە
ناوی زانستی: *Bidens tripartite* L.
بنەماڵە: Asteraceae
دووچەقلە ☜ دووچزە
دوودکەرە ☜ گوزروان -٢
دوودووکەرە ☜ گوزروان -٢
دوودیکەرە ☜ گوزروان -٢
دووڕەست: حەکیمکوژە، دورەست، مارەکوژە، زرە گیژنۆک
فارسی: شوکران کبیر، باریقون
ئینگلیزی: Hemlock, Poison hemlock
عەرەبی: شَوکَران، حفوظه، طحماء
ناوی زانستی: *Conium maculatum* L. = *Conopodium alliodes* Regel & Schmalh. = *Scaligeria alligides* (Regel & Schmalh.) Boiss.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: سنە هەتا سەوڵاوا (وەکی ئاریز، شویشە، نگل)، رۆژاوای زەریای ورمێ، شنۆ، کرماشان (٦٧و)؛ باشووری کوردستان (٦و)؛ وەکوو سلێمانی (٤٩و)
دووڕێویلە ☜ گولە ریویلکە
دووسمۆر ☜ دووسمۆرکە
دووسمۆرکە: دمەڕیواسلە، دمەرواسلە، دووسمۆرە، تیسمۆرکە، سرۆلە، دمسمۆرە، دووسمۆر، سمۆرە، دووسموورە، دمسمۆر، شواڵەدڕە، ئالەتە کێفیلە، کراوی، کراویە، گزەرکە
فارسی: شوید کوهی زبر
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Grammosciadium scabridum* Boiss. = *G. longilobum* Boiss. & Hausskn.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: ناوچەی لاجان (بەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکویە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و

مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ ژاوەڕۆ (ڕەشنەش، ئەویهەنگ، گەلێن و خانەگا، نەڕان، ویسەر)، مەریوان (سواریان، کوڕەمیانە و گاڕان، گلیە، زۆنج، و کۆسالان و گوندەکانی، ژیوار، بەردی سپی، باخان، قەلەبەرد و بلچەسوور، کەل تەتە، گوندەکانی سەرشیو، دەروەن دزلی، بەرزاییەکانی دەرەکێ)، سەقز و دیواندەرە (نەکەرۆز، قولقولەی میرەدێ، کەلی خان، کێلەشین، کۆڵ)، کامیەران (عەوالان، پالنگان، کوێستانی شاهۆ، تەنگیوەر)، گوندەکانی لای بەوروبەریشانی قوروە و پاوە (٩٤و)

دووسمۆره ☜ دووسمۆرکە

دووسمووره ☜ دووسمۆرکە

دووشاومژه: دووشاوەمژە

فارسی: چشم گربەای، چشم گربەای کرمانشاهی

ئینگلیزی: Nonea, Dwarf-flowered wild bugloss

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Nonnea hypoleia* Bornm.

بنەماڵە: Boraginaceae

جۆرەکانی دیکەی سەونچک:

١) دووشاومژەی ئێرانی

فارسی: چشم گربەای ایرانی

ناوی زانستی: *N. persica* Boiss.

ڕواوگە: سنە، کرماشان، ئیلام (٦٣/١١و)؛ کوێستانی شاهۆ، کوێستانی دالاهوو، کرێند، سونقور و بیستوون (٩٤و)

٢) دووشاومژەی مازەنی

فارسی: چشم گربەای خزری

ناوی زانستی: *N. caspica* (Willd.) G. Don. subsp. *zygomorpha* H. Riedi.

ڕواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٣/٢٣و)

٣) دووشاومژەی مازەنی

فارسی: چشم گربەای خزری

ناوی زانستی: *N. caspica* (Willd.) G. Don.

ڕواوگە: ناو کێلگەکانی تووەفەرەنگی مەریوان، سەولاوا، سنە، کامیەران و هەورامان (٥٢و)

دووشاومژه ☜ دووشاومژە

دووگنه: سۆتیچکە، دووگونە، ئامیان دەلەمە، ئامیان پەنیر، شۆتگرسێن، خوێمێ، مێزەرەمەلا، گیای دووسەرە، ڕۆناسەگیا، گرگتک

فارسی: شیرپنیر، بی‌تی‌راخ، علف پنیر

ئینگلیزی: Yellow bedstraw, Cheese recent

عەرەبی: خیثره، بقله اللبن، عاقِد اللَّبَن، خیثره، حشیشه الافعی

ناوی زانستی: *Galium verum* L.

بنەماڵە: Rubiaceae

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ ژاوەڕۆ (هەشەمێز، کەرجو، ڕەشنەش)، سنە، کۆسالان و گوندەکانی دەڤەری، مەریوان (چەم دەرەزەنجیر، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، سەقز و دیواندەرە (مایندۆڵ و دۆلەڕەش، ناوچەی سارال، خوڕخوڕە، هەزارکانیان، قولقولەی میرەدێ، بست، چلچەمە)، کامیەران (تا، هەنیمن، سەرچی، کەڕەسی)، کوێستانی پەنجەعەلی و حسەیناوای کونگرە لە قوروە (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی دووگنە:

١) دووگنە
فارسی: شیر پنیر شبە کُردی
ناوی زانستی: *G. pseudokurdicum*
٢) دووگنەی کوردی
فارسی: شیرپنیر کُردی
ناوی زانستی: *G. kurdicum*
٣) دووگنە
فارسی: شیر پنیر
ناوی زانستی: *G. spurium*
رواوگە: دەفەری ورمێ (٦٣/٢٠و)
٤) دووگنە
فارسی: شیر پنیر
ناوی زانستی: *G. subvelutnum* = *G. mite*
رواوگە: دەفەری پالنگان (٦٣/٢٢و)
٥) دووگنە
فارسی: شیر پنیر
ناوی زانستی: *G. humifusum*
رواوگە: دەفەری ورمێ (٦٣/١٤و)
٦) دووگنە
فارسی: شیر پنیر، بی‌تی‌راخ
ناوی زانستی: *G. setaceum*
رواوگە: ئابدانان (کێوی (انـاران) و (گـلاب)، (بیشـــەدراز) بـەرەو مەزارگـەی ئیمـامزا شوهرەمیر) (٧١و)؛ بیستوون (٦٣/١١و)
٧) دووگنە
فارسی: شیر پنیر، بی‌تی‌راخ
ئینگلیـزی: Catchweed, Catchweed bedstraw, Cleavers
ناوی زانستی: *G. aparine* L.
رواوگە: دەفەری شنۆ (٣٩/١و)
٨) نووسەکە: نوسنە، نووسەنگ، نووسەنەک، نووسنەک، نووسنەگ
فارسی: شیرپنیر سه شاخی
ئینگلیزی: Corn bedstraw, Rough-fruited corn bestraw
ناوی زانستی: *G. tricorne* Stokes.
رواوگـە: ئـیلام، ئـەیـوان، شـیروان، دەرەشـار، دیلـوران (٣٩/١و)؛ خـۆی، سـەقـز، سـەحنـە، کەنگاوەر، دەشتی مایەشـت (٦٨و)؛ ئیسـلاماوا، کرماشان (٦٧و)؛ ورمێ (٤٢و)

دووگونە ☜ دووگنە
دووگەگورگ ☜ گوڵە بەرازە
دوومگەماڵ ☜ گوڵە کویزرۆک
دەبووقان ☜ دەمووکانە
دەررە ☜ سنجرازی -٢
دەرزی‌گیا ☜ دریلە
دەرزیلۆکە ☜ پیرەسکە
دەرزیلە ☜ پیرەسکە
دەرمانک ☜ بیبەری رەش
دەرمانورەوانی ☜ خوشیلک
دەرمانە چەرمە ☜ گوڵە زیوا -١١
دەرمانە دڵە ☜ کاسەگوڵە
دەرمانە دیان ☜ کەفکەفۆکە
دەرمانە سپیە ☜ گوڵە زیوا -١١
دەرمانە لەرز ☜ دارە یاوکوژ
دەرمانە مارانە ☜ هومیۆ
دەرە ☜ گزیەشاری
دەڕدووک ☜ توودرک
دەڕدووگ ☜ توودرک
دەساموو ☜ کاڵەک -١
دەسخورێن ☜ گەزگەسک
دەسکێشی ڕێوی ☜ کاسەگوڵە
دەسەمێو ☜ کاڵەک -١
دەمارە تووتن ☜ سوارەدرە
دەمک ☜ دیهمک
دەمکانە ☜ دەمووکانە

دەمگەنکە ☜ مژیوەرد -۹

دەمووکە ☜ دەمووکانە

دەمووکانە: مێوژۆکە، دەمووکە، دەمکانە، دمکانە، دمکانا، دمکانە، دمووکە، دەنووکە، دیکانە، بەردەمووکە، بەردەمووکە، بەردەمووکانە، دەبووقان، نانێ شڤانێ، نانێ شوانێ، هۆداخ، کشمیشی کاوڵیان

فارسی: چشم بلبلی، موخور، مویزک، دبق

ئینگلیزی: Bird lime, Continental mistletoe

عەرەبی: بنتومە، زرق الطیر، دبق

ناوی زانستی: *Loranthus europeaus* **Jacq.**

بنەماڵە: Loranthaceae

رواوگە: کرماشان، نێوان ئیسلاماوای ڕۆژاوا، ڕیژاو، کرێند، گاوارە، گیلان، چل‌چەمە، کوێستانی دالاهوو، مەریوان، بانە (۱۹/٦۳و)؛ ناوچەکانی زازانشین (وەکی سندووس، دیرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (۲۰و)؛ لێرەوارەکانی بەرووی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦۷و)؛ خانێ، میراوێ (۸ەو)؛ سەردەشت (٤۷و)

جۆرەکانی دیکەی دەمووکانە:

۱) دەمووکانە

فارسی: چشم بلبلی

ناوی زانستی: *L. grewinkii* **Boiss. et. Buhse.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان، ئاتەژگای پاوە، ڕیژاو، کرماشان (۱۹/٦۳و)؛ سونقور، سەحنە، کرێند و پاوە (٤۹و)؛ قەسری شیرین (٦۷و)

دەندەلۆشک: زڕەساڵمە، دەنەلۆشک، کاروانکوژە، کارکوشە

فارسی: کاروانکش

ئینگلیزی: Goat-wheat

عەرەبی: سُراس، سُوَید

ناوی زانستی: *Atraphaxis spinosa* **L.**

بنەماڵە: Polygonaceae

رواوگە: کێوی (بەردەگڵ) لای گوندی هەنگەوێ خانێ (۲۹و)؛ دەوروبەری گۆلی ورمێ و جێگا وشکەکانی ملەی قووشچی (٦۳/٤و؛ ٤۷و)؛ سەلماس، خۆی، شاهیندژ (۸ەو)؛ و ماکۆ (۲۸و)

دەنووکە ☜ دەمووکانە

دەنووکەمەل ☜ گوڵە شێخانە

دەنەلۆشک ☜ دەندەلۆشک

دەینەک ☜ بەهێڤ

دیدی ☜ گیاقانگ

دیژەڵە ☜ گویژ

دیسنەک ☜ پەرمێشکە

دیسینەک ☜ پەرمێشکە

دێرۆ ☜ نینۆر

دێژنک ☜ تەرەتوورە

دێژنکە تاڵە ☜ تەرەتوورە -۱

دێکانە ☜ دەمووکانە

دێمیلە ☜ گاڵ

دێندک ☜ بەهێڤ

دێهمک: دهمک، دیهمەک

فارسی: راش

ئینگلیزی: Beech, Beech tree

عەرەبی: شجره النبع، نَبع، زان، بشجیر، الزان الشرقی

ناوی زانستی: *Fagus orientalis* **Lipsky.**

بنەماڵە: Fgaceae

رواوگە: ؟ باشووری کوردستان (۲۳و)

دێهمەک ☜ دیهمک

ر

رازیانــه: ڕاژانــه، ڕەزنــه، ڕەزیانــه، ڕێزیانــه، ڕەزیانک، ڕزیانک، ڕەزیانگ، ماردۆس، کەرەس

فارسی: رازیانه، بادیان سبز

ئینگلیزی: Fennel, Common fennel

عەرەبی: رازیانَج، شَمَر، شَمار

نــاوی زانســتی: ***Foeniculum vulgare*** **Miller.** = *F. officinale* All.

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: کوێستانی شاهۆ، دیبەر و بێستانەکانی کشتوکاڵی کوردستان (٦٧و)؛ وەکوو بەشی باکوور (٢٠و)؛ و باشوور (١٠و)؛ ناوەندی توژینەوەکانی کشتوکاڵی سنە، هەورامان (٤٩و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ ماکۆ، خۆی، سەلماس، ورمێ، سەردەشت و نەغەدە (٥١و)

رازیانه بەرازە ☜ بخوردی کوردی

رازیانه توونە: ڕازیانە وردە، دووگەقەڵێنش

فارسی: زنیان، بادیان رومی، نانخواه

ئینگلیــزی: Bishop weed, Ajowam caraway, Bullwort, Omum plant

عەرەبی: یانسون، أنیسون البِری

ناوی زانستی: ***Trachyspermum copticum*** **(L.) Link.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: مەهاباد (٤٩و)؛ ڕۆژاوای هەورامان بەرەو سنووری (پێنجوێن و هەڵەبجە)، پاوە (کێوەکانی بلەبزان، ژاڵە، مرخێلی قەراخ سیروان)، کێوەکانی ڕۆژاوای سەقز، مەریوان (کوێستانی گاران، چنارە)، بانە و سەردەشت (٣١و)؛ گوندی باسامبەگی خانێ (٧٩و)

رازیانه کێوی ☜ شانۆکە -٦

رازیانه وردە ☜ رازیانه توونه

راژانه ☜ رازیانه

راسقی ☜ ئاسەمین -١

راکێشه ☜ ڕکێشه

راوارە ☜ تالگ -١٩

راوەند ☜ ڕیڤاسەک

ربیز ☜ ریواس

ربیس ☜ ریواس

ربێز ☜ ریواس

ربێس ☜ ریواس

رتاخ ☜ سیفۆک

رحان ☜ ریحانه

رزیانک ☜ رازیانه

رکێشه باریکە ☜ ڕکێشه -٣

رکێشه توونە ☜ ڕکێشه -٤

رکێشه درێژە ☜ ڕکێشه -٢

ڕكێشه كوڵكنه ☜ ڕكێشه -٤

ڕكێشه گەڵاتەسک ☜ ڕكێشه -٣

ڕكێشه: هەرکێشه، گەڵارگێشه، ڕکیشه، ڕهکێشه، ڕەکێشه، ڕاکێشه، ڕووکێشه، هلەگشه، گەڵادمەڵ، زمانەبەرخه

فارسی: بارهنگ بزرگ، بارهنگ برگ‌پهن، بارتنگ بزرگ، چرغول، زبان‌بره

ئینگلیزی: Plantain, Waybread, Ripple-seed plantain, Great plantain

عەرەبی: لسان الحمل، لسان الحمل كبير

ناوی زانستی: ***Plantago major* L.**

بنەماڵە: Plantaginaceae

ڕواوگە: ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٧٠و)؛ سنه (باوەریز، ویسەر، زەنان، شیان، تەکیە، هەشەمیز، ڕەشنەش، تەوریوەر، گەلین، مەڵکشان)، مەریوان (کوێستانی گاران، سوورکەوڵ، زۆنج، باقلاوای شێخ حەسەین، گلیە، خواشت، گوندەکانی سەرشیو، هەورامان تەخت)، سەقز (قولقولەی میرەدێ، قەبغلوجە)، کامیەران (تا، عەوالان، نزاز، نشوور، سەرچی، هەنیمن، میراو، دۆلاو، تەنگیسەر)، ڕوانسەر، ئامێدی، ڕواندز، سلێمانی (٩٤و)؛ کوودەشت (٣٩/١و)؛ ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٣٩/٢و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (دۆڵەنێ، قەڵاتەرەشە، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی ڕکێشه:

١) ڕکێشه تەسکەی هێلکەیی

فارسی: اسفرزه مرغی، بارهنگ تخم‌مرغی

ئینگلیزی: Spogel seed plantain

عەرەبی: مشيطه، كباش، لقمه النعجه

ناوی زانستی: ***P. ovata* Forssk.** = *P. trichophylla* Nab.

ڕواوگە: تیکاب (٤٠و)؛ ئابدانان، دەشتی دیلوران (بەرزاییەکانی (دالپەری)، کێوی (چرمی) و (سیاهکوه) و کێوی گەچ، گوندی ویان)، مووردووری و مێهران (٧١و)

٢) ڕکێشه تەسکە: ئەسپەرزە، ڕکێشه درێژە، یاوز، گیاسنگێشه

فارسی: اسفرزه، اسپرزه، اسپغول، اسفیدش، اسپغل، بارهنگ کتانی

ئینگلیزی: Flaxseed plantain, Psyllium seed, Fleawort, Clammy plantain, Fleaseed

عەرەبی: حشيشه البراغيث، بزر قطوناء

ناوی زانستی: ***Plantago psyllium* L.**

ڕواوگە: دیلوران (گوندەکانی (پتک اعراب)، دالپەری، جلیزی، ڕووباری (دویرج)، بەرزاییەکانی جەبەلولحەمرین لە بازگەی (نهرعنبر) و (بیات) لە ناوچەی (شرهانی)، هێڵی سنووری لەتەک خانەقین و مەنەلی) (٧١و)؛ ئیلام، مێهران (٦٣/١١و)؛ و پارێزگای کوردستان (٦٧و)

٣) ڕکێشه باریکە: ڕکێشه گەڵاتەسک

فارسی: بارهنگ کوچک، بارهنگ سرنیزه‌ای، بارهنگ کاردی

ئینگلیزی: Buckhorn plantain, Lamb-tongue, Narrow-leaved plantain, Ribwort

عەرەبی: لسان الحمل صغير، آذان الكيش

ناوی زانستی: ***P. lanceolata* L.**

ڕواوگە: کوێستانی هەوارەبی نەغەدە، خانێ (کوێستانی (توبە و تورژالە) و گردەشینان (٢٩و)؛ ورمێ، خوێ (٦٣/٤٠؛ ٧٠و)؛ سنه

(کەرجۆ، کانیمشکان، ئاریز و ئاویەر، کێلانە، دادانە، سەڵواتاوا، باوەریز، ویسەر، زەنان، شیان، تەکیە، هەشەمیز، ڕەشنەش، تەوریوەر، گەلین، مەڵکشان)، مەریوان (باخان، زۆنج، باقلاوای شێخحسەین، سڵتان ئەحمەو، گلیە، خواشت، هەورامان تەخت، بلچەسوور)، سەقز و دیوانـدەرە (قولقولـەی مـیرەدێ، کـۆل، دۆزەغەرە)، کامیەران (تا نشوور، سەرچی، هەنیمن، میراو، کوێستانی عەوالان، نزاز، نیەر، تەنگیسەر بۆ سەربناو، کەکەوسان)، قوروە و دیگولان (چالاب، بەوروپەریشان)، ڕوانسەر، جوانرۆ، پاوە (٩٤و)؛ تیکاب (٠٤و)

٤) ڕکێشە تووکنە: ڕکێشە کوڵکنە

فارسی: بارهنگ معطر

ئینگلیزی: Sweet plantain, Hairy plantain, Hoary plantain, Seeded plantain

عەرەبی: مصاصه، بزر بلدی

ناوی زانستی: *P. media* L.

٥) ڕکێشەی سەوزەلانی

فارسی: بارهنگ دریایی، بارهنگ چمنزاری

ئینگلیزی: European sea-side Plantain, Sea Plantain

ناوی زانستی: *P. maritima* l. = *P. eucoronopus* pilger. = *P. crassifolia* Forssk. var. *trichopoda.*

ڕواوگە: ورمێ، خان تەختی لای سەڵماس و کەلی قووشچی (٦٣/١٧و)

٦) ڕکێشەی خیزەلانی

فارسی: بارهنگ شن روی

ناوی زانستی: *P. boissieri* Hausskn. & Bornm. = *P. albicans* Boiss.

ڕواوگە: دەڤەری دیلوڕان (٦٣/١٥و)

٧) ڕکێشە

فارسی: بارهنگ ساقه آغوش

ناوی زانستی: *P. amplexicaulis* Cau. subsp. *bauphula.*

ڕواوگە: دیلوڕان (گوندەکانی (پتک اعراب)، جلیزی، هێڵی سنووری لەتەک مەنەلی و خانەقین، ڕووباری (دویرج)، بەرزاییەکانی جەبەلولحەمرین لە بازگەی (تهرعنبر) و (بیات) لە ناوچەی (شرهانی)، ناوچەی (برسیم) و شێخقەندی، بەرزاییەکانی (دالپری) و کێوی گەچ)، موورمووری (٧١و)؛ و ئیلام (٦٣/١١و)

٨) ڕکێشە کورتەڵە

فارسی: بارهنگ کوتوله

ناوی زانستی: *P. exigu* Murray.

ڕواوگە: دیلوڕان و شارۆچکەی چنانە (٧١و)

٩) ڕکێشەی فەرانسەوی

فارسی: بارهنگ فرانسوی

ناوی زانستی: *P. bellardi* All. subsp. *deflexa* (Pilger.) Rech. f.

ڕواوگە: ئیلام، دیلوڕان و شابازانی لای بیستوون (٦٣/١٥و)

١٠) ڕکێشە

فارسی: بارهنگ شاخگوزنی، بارهنگ پاکلاغی

ئینگلیزی: Crowfoot plantain, Crowfoot, Buckhorn plantain, Star of the earth

عەرەبی: أوزینه، لسانالحمل أوزینه، اذینه

ناوی زانستی: *P. cornopus* L.

یەک. ڕکێشەی ژێر جۆری: *P. c.* subsp. *cornopus*

ڕواوگە: مێهران، کرماشان و ئیلام (٦٣/٩و)

دوو. ڕکێشەی ژێر جۆری: *P. c.* subsp. *commutate*

ڕکێشە ئاوی: گوڵە چەمچە، لیفەشرەی ئاوی

فارسی: بارهنگ آبی، قاشق واش سرنیزه‌ای

ئینگلیزی: Water-plantain
عەرەبی: آذان العَنز، زُمارَه اراعی
ناوی زانستی: *Alisma lanceolatum* With.
بنەماڵە: Alismataceae
ڕواوگە: ورمێ، سەقز (٦٣/١١و)؛ پارێزگای کوردستان و کرماشان (٧٠و)
جۆرەکانی دیکەی ڕکێشە ئاوی:
١) ڕکێشە ئاوی
فارسی: بارهنگ آبی
ناوی زانستی: *A. plantago-aquatica* L.
ڕواوگە: کرماشان، گۆلی ورمێ (٦٣/٧و)؛ و سەقز (٦٧و)

ڕکێشە تەسکە ☜ ڕکێشە -٢
ڕکیشە ☜ ڕکێشە
ڕمبێز ☜ ڕیواس
ڕمبێس ☜ ڕیواس
ڕمێز ☜ ڕیواس
ڕوێناس ☜ ڕۆنیاس
ڕوزقە ☜ ڕووسکە
ڕوسکە ☜ ڕووسکە
ڕونی ☜ ڕۆنیاس
ڕۆجیاپەرشت ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆجیارپرێس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆجیارپەرەس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆح تووتیا ☜ گوڵە تووتیا
ڕۆزاپەرەس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆزیارپەرەس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆژانپەرێز ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆژانپەرەس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆژگارپەرەس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆژیارپەرەس ☜ گوڵە بەڕۆژە
ڕۆژێک ☜ نیسک
ڕۆسقە ☜ ڕووسکە

ڕۆنۆک ☜ ڕۆنەک
ڕۆناس ☜ ڕۆنیاس
ڕۆناسەگیا ☜ دووگنە
ڕۆناسەگیا ☜ ڕۆنیاس
ڕۆنەک: ڕۆنۆک، گیاجەرگ
فارسی: غافث
ئینگلیزی: Agrimony, Common agrimony, Cockle bur, Beggar ticks, Church-steeple, White tansy, Wild tansy, Stickle-wort
عەرەبی: غافت، غافث
ناوی زانستی: *Agrimonia eupatoria* L.
بنەماڵە: Rosaceae
ڕواوگە: کێوی بەندزەرد لە سەرپێڵ (٦٥و)؛ کرماشان، کەنگاوەر (٦٣/١٣و)؛ ورمێ (٦٧و)؛ سنە (ڕەشنەش، هەشەمێز، شیان)، کوێستانی چلچەمە لە دیواندەرە (٤٩و)

ڕۆنیاس: سۆرنگ، ڕوونیاس، ڕوێناس، ڕۆناس، ڕۆیناس، ڕونی، ڕۆناسەگیا، ڕوونەرێس
فارسی: روناس، رودک
ئینگلیزی: Madder, Common madder
عەرەبی: عروق الصباغین، روناس، فوه الصباغین، فُوّه
ناوی زانستی: *Rubia tinctorum* L.
بنەماڵە: Rubiaceae
ڕواوگە: ورمێ، خۆی (٦٧و)؛ کوێستانی کۆساڵان، حەسەناوای یاسووکەند، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، قولقولەی میرەدێ، خورخورە، پیرعومەران، هەزارکانیان) (٤٩و)

ڕۆیناس ☜ ڕۆنیاس
ڕووتاج ☜ لاولاڤۆک
ڕووحانۆکە ☜ ڕیحانە
ڕووخانۆکە ☜ ڕیحانە
ڕووزقە ☜ ڕووسکە

رووسکە: ڕووزقە، ڕوزقە، ڕۆسقە، ڕوسکە

فارسی: شیرمرغ ایرانی

ئینگلیزی: Star-of-Bethlehem, Bethlem star

عەرەبی: زیطه، صاصل

ناوی زانستی: =*O. platyphyllum* Boiss. ***Ornithogalum persicum*** **Haussk. ex Bornm.**

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: کوردستان (٥٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ سنە، کامیەران (٦٣/٢و)؛ قەسری شیرین، کویستانی دالاهوو، شنۆ، تەپۆڵەکانی سیر لای ورمێ (٦٣/٥و)؛ ناوچەی ڕازوەند، جەمنازووی کرماشان (٧٠و)؛ پاوە (خانەگا، کێوی چوار زبر، سەرمیل)، مەریوان (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی رووسکە:

١) رووسکە کەوانی

فارسی: شیرمرغ کمانی

ناوی زانستی: *O. arcuatum* **Stev.** = *O. schelkovnikovii* Grossh.

رواوگە: سنە، مەریوان، دیواندەرە، کویستانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ (٦٣/٢٢و)

٢) رووسکە

فارسی: شیرمرغ سرسان

ناوی زانستی: ***O. brachystachys*** **C. Koch.**

رواوگە: خۆی، کێوی خانی زیارەتی قۆتوور، ڕازان، ورمێ، سێرۆ و بەند، نەغەدە، سەڵماس، سنە بەرەو مەریوان، قەسری شیرین، کرماشان، کرینەد، گێلان، ئیلام، هەلاتی میهران (٦٣/٢٠و)؛ سونقور، بیستوون، پاوە، کویستانی شاهۆ و جوانڕۆ (٩٤و)

٣) گیلاخە: سێپسکە، سێپسکۆک، سێپکۆکە، سێبسکۆلە، سێکبۆلە، گێلاخە، گێلەخ، گلێخە

فارسی: شیرمرغ، گلاغه

ناوی زانستی: *O. sp.*

رواوگە: باشوور (١و)؛ و باکووری کوردستان، شنۆ، ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەویلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)؛ سنە (تەکیە، هەشەمێز، حەسەناوا، سەڵواتاوا، ڕەشنەش، کۆرکۆرە، ئیبرایماوا، زەنان)، مەریوان (کویستانی کۆسالان و کورەمیانە، زۆنج، میانە، دەروەن دزلێ)، کویستانی چل چەمە، کویستانی شاهۆی وەزیرا (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گەردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

رووکێشە ☜ ڕکێشە

روول ☜ ژاڵە -١

رووڵک ☜ ژاڵە

روونەڕیس ☜ ڕۆنیاس

روونیاس ☜ ڕۆنیاس

رووێل ☜ ژاڵە -١

ڕەبناوگ ☜ سمل

ڕەزڕەزۆک ☜ ڕێزڵە

ڕەزڵێ ☜ ڕێزڵە

ڕەزڵە ☜ ڕێزڵە

ڕەزنە ☜ ڕازیانە

ڕەزیانک ☜ ڕازیانە

ڕەزیانگ ☜ ڕازیانە

ڕەزیانە ☜ ڕازیانە

ڕەسلی رووڤی ☜ ڕێزڵە

ڕەشادۆک ☜ تەرەتوورە

ڕەشکە ☜ سیاوڵە

ڕەشکەی نان ☜ سیاوڵە

ڕەشەبی ☜ بی -٨

ڕەشەدەرمان ☜ قەیتەران

ڕەشەڕێحانە ☜ ڕیحانە

ڕەشەک ☜ چلچاوکە

ڕەشە گێزەر: گیاچەپۆلە، گێزەرە دێمی، گزەرگە سیاویَ

فارسی: شقاقل صحرایی، گزر بری

ئینگلیزی: Wild parsinp, Parsnip

عەرەبی: شَقاقل، جَزَر البری، جزر اقلیطی

ناوی زانستی: ***Malabaila secacul* (Miller.) Boiss.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: ورمێ، سەلماس، مەهاباد، خۆی، بیجاڕ، کرماشان، کرند (٦٣/١٩و)؛ سەحنە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، سونقور (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی ڕەشە گێزەر:

١) ڕەشە گێزەری جەنگەڵی

فارسی: شقاقل صحرایی جنگلی

ناوی زانستی: ***M. porphyrodiscus* Stapf. & Wettst.** = *Peucedanum porphyrodiscus* (Stapf. & Wettst.) Hiroe.

ڕواوگە: جەم نازوو و (خرگوش جیکا)ی کرماشان، بیستوون و ناوچەی گەرووسی بیجار (٦٣/١٠و)

ڕەشەلۆ ☜ هەلز -٤

ڕەشەوزم: دار بەوز، دار تۆفانە، دار مێشوولە، دار بفز

فارسی: درخت آزاد، سیاهدار

ئینگلیزی: Elm zelkova, Elm of Siberia, Caucasian zelkova

عەرەبی: الزِلزَلخت، الآزادرِخت، أزدَرَخت

ناوی زانستی: ***Zelkova carpinifolia* (Pall.) Dipp.**

بنەماڵە: Ulmaceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٦٣/٨و)؛ هەولێر، دهۆک، کەرکووک، سلێمانی و خانقین (١٠و)

ڕەڤە گەون ☜ هەنگەون -٢٢

ڕەکێشە ☜ ڕکێشە

ڕەگێشە ☜ ڕکێشە

ڕەمەرانە ☜ هەرزن

ڕەوەتووڵ ☜ هەنگەون -٣٤

ڕەهازەر ☜ زەردەچێوە

ڕیحان ☜ ڕیحانە

ڕیحانە ☜ ڕیحانە

ڕیشاڵکە: گیاڕیشاڵ

فارسی: دیزسیانَج

ئینگلیزی: Boissiera

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Boissiera squarrosa* (Soland.) Nevski.**

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: دیلوران و شارۆچکەی چنانە (٧١و)؛ سنە، ورمێ (٦٣/١٣و)؛ کرماشان (٧٠و)؛ قوروە و دیولان (٧٥و)

ڕیشاڵوو ☜ گیاخاو -١

ڕیشاڵووک ☜ گیاخاو -١

ڕیشبزن ☜ چنوور -١

ڕیشەبزن ☜ چنوور -١

ڕیشەبزنە ☜ چنوور -١

ڕیڤاس ☜ ڕیواس

ڕیل ☜ زاڵە -١

ڕیلی ☜ گوێز

ڕیواس ☜ ڕیواس

ڕیواوی ☜ ڕیواس

ریوون ☜ ریحانە

ریوەن ☜ ریحانە

ڕێحان ☜ ریحانە

ڕێحانۆکە ☜ گیاسەودا

ڕێحانــە: ڕیهـان، ڕیحـان، ڕحـان، ریحـان، ڕەشـە ریحانـــە، ریحانـــە، ریـــوون، ریـــوەن، ژیـــون، ڕووحانۆکە، ڕووخانۆکە

فارسی: ریحان، تخم شربتی، بادروج، بادروگ

ئینگلیزی: Basil, Sweet basil

عەرەبی: رَیحانُ الملک، ضَمیران، ضـیمران، صعتر هندی

ناوی زانستی: *Ocimum basilicum* L.

بنەماڵە: Lamiaceae

ڕواوگــە: باشــووری کوردســتان (١٠و؛ ١٦و)؛ ناوچــەی لاجــان (پــەســوێ، گــردەکشــانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆڵـــەنـــێ، بادینـــاوێ)، پـــیران، مامـــەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

ڕێحانە ڕۆمی ☜ شاریحانە

ڕێخەداروو: گیاکتکە

فارسی: سنبل الطیب، علف گربە، سنبل رومی

ئینگلیـــزی: Spikenard, Cat valerian, Indian valerian

عەرەبی: حَشیشُ القِطَه

ناویزانستی: *Nardostachys jatamansii* DC.

بنەماڵە: Valerianaceae

ڕواوگە: بۆکان، مەهاباد، سەردەشت و سۆمای برادۆستی ورمێ (٣١و)

ڕێزڵــە: هـەڵـەریـزە، ڕەزڵـە، ڕەزڵـێ، ڕیـزەڵـە، ڕەزڕەزۆک، هـەڕەزاڵـە، تـەماتـە مـرۆژە، تووڵـە زەردە، ڕێزڵــە مارانــە، تــرێ مامــریوی، ڕەسڵــی ڕووڤی، هەلاڵە و زەمزەمە

فارسی: تـاجریزی سـیاه، سـگ انگـور، روبـاه تربک، انگور روباه

ئینگلیـزی: Nightshade black, Morel, Common nightshade

عەرەبی: عنب الثعلب مُجنن

ناوی زانستی: *Solanum nigrum* L.

بنەماڵە: Solanaceae

ڕواوگــە: باشــووری کوردســتان (١و)؛ وەکــی کەرکووک (دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حـەویجـە) و ناوچـەی هـەورامـان (هـەڵـەبجـە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سـەولاوا، بێسـاران، باینگـان و چـەم ژاوەڕۆ) (٢٠و)؛ سونقور، کرماشان، کرێنـد، ئیسـلاماوای ڕۆژاوا، سـەرپێڵـی زەهـاو، قـەسـری‌شـیرین، سـنە (دەرەکۆڵــە، ڕەشــنەش)، مـەریـوان (زۆنـج، مـازیبن، کۆسـالان، گونـدەکـانی سـەرشـیو، بۆریـەر)، کامیـەران (تـا، هـەنیمن، سـەرچـی)، بیجـاڕ، بۆکـان، شنۆ، سـەردەشـت، مـەهابـاد، بۆکـان، سـەلـماس، تیکـاب، مـاکۆ، خـۆی، شاهیندژ، ورمێ، خانێ، پاوە، نەغەدە (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی ڕێزڵە:

١) ڕێزڵەی زەرد

فارسی: تاجریزی زرد

ناوی زانستی: *S. luteum* Miller.

٢) ڕێزڵەی سوور

فارسی: تاجریزی قرمز، تاجریزی بالدار

ناوی زانستی: *S. alatum* Moench.

٣) ڕێزڵە پێچ

فارسی: تاجریزی پیچ، تاجریزی ایرانی، تـاک بیابانی

ئینگلیزی: Bitter nightshade, Bittersweet, Dulcamara myrtle vine, Woody nightshade, European bittersweet

عەرەبی: یاسمن بری، حلوه مُره

ناوی زانستی: *S. dulcamara* L. = *S. persicum* Willd. ex Roemer. & Schultes.

ڕواوگە: مەهاباد (٩٤و)؛ خۆی، بەند و حەسار لای ورمێ (٨٥و)؛ ورمێ (٧٤و)

ڕیزلە مارانە ☜ ڕیزلە

ڕیزەلە ☜ ڕیزلە

ڕیزیانە ☜ رازیانە

ڕیڤاس ☜ ڕیواس

ڕیڤاسەک: ڕیواسە، ڕاوەند

فارسی: اسکنبیل ایرانی، تَک، اسکنبول رودباری، کاروک

ئینگلیزی: Calligonum

عەرەبی: فُق، أعطا، أرته، رسو

ناوی زانستی: ***Callhgonum persicum* (Boiss. & Buhse) Boiss.**

بنەماڵە: Polygonaceae

ڕواوگە: دەڤەری گۆلی ورمێ (٨٥و)

ڕیواس: ڕیڤاس، ڕیواس، ڕبیس، ڕبیز، ڕیواو، ڕیواوی، ڕیواوی، ڕمبیز، ڕمبیس، ڕبیز، ڕبیس، ڕیواسی، ڕیڤاس، ڕمیز، نیز

فارسی: ریواس

ئینگلیزی: Rhubarb, Currant-fruited rhubarb, Warted-leaved

عەرەبی: ریباس، ریباج، یعمیصا

ناوی زانستی: ***Rheum ribes* L.**

بنەماڵە: Polygonaceae

ڕواوگە: کوێستانی (چکس و سولفە) مەهاباد، کوێستانی مەیدان هێستری هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەلە لە سونقور، کەل (بیدسرخ) و (هجر) لە سەحنە، کێوی (شفیلە) لە ناوچەی تازاوای سەرپێل، (اوتە) و ماکوان لە باشووری پاوە (٦٥و)؛ کێوی (پارو) لای کرماشان و بەرزاییەکانی کێوی سیری لای ورمێ (٦٣/١٠و)؛ باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)؛ سنە (زەنان، شیان، کەل سەڵواتاوا، گەلێن و خانەگا، ئارەنان، تەکیە، هەشەمێز، ئاریز و ئاویەر)، مەریوان (باخان، کۆسالان، ڕووەوەری، ژیوار، بەردی سپی، گڵیە، گوندەکانی سەرشیو، کەل تەتە و ژالانە، کەمالە، بلچەسوور، قەلەبەرد)، بیجاڕ (شارەک)، سەقز و دیواندەرە (پیرعومەران، میرەدێ، گوندەکانی قولقولە، ماینەدۆڵ، دۆڵەڕەش، ڕێگای کەوەڵە بۆ کۆل)، کامیەران (عەوالان، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر)، قورەوە و دیگولان (کوێستانی پەنجەعەلی، بەوروپەریشان، حەسیناوای کونگرە)، ڕوانسەر، کێوی وەرمنجە و پراوی کرماشان، ئیسلاماوا، گیلان، کەنگاوەر (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی ڕیواس:

١) ڕیوەنی چینی

فارسی: ریوند چینی

عەرەبی: راوند الصینی، راوند

ناوی زانستی: ***Rh. officinale* Baill.** = *Rh. palmtum* L.

ڕیواسە ☜ ڕیڤاسەک

ڕیواسی ☜ ڕیواس

ڕیواو ☜ ڕیواس

ڕیواوی ☜ ڕیواس

ڕیویگرە ☜ بناوەتوم

ڕیهان ☜ ڕیحانە

ز - ژ

زافران ☜ زەفیروو

زافەران ☜ زەفیروو

زرۆی ☜ شۆرەک

زرێشک ☜ زریسک

زرێشکە کێوی ☜ زریسک -١

زرک ☜ کالەک -٥

زرکە ☜ کالەک -٥

زرکەتاڵ ☜ شووتی -١

زرگەزۆک ☜ گەزگەسک

زرویَ ☜ شۆرەک

زرووی ☜ شۆرەک

زرووزەردە ☜ گوراڵە چەرمە -٥

زروی ☜ شۆرەک

زریزان ☜ زریزانە

زریزانە: زیزانە، زوان، زریزان، سجاولە ڕەشە

فارسی: صابونک، جغجغک

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: فول العَرَب

ناوی زانستی: ***Vaccaria graniflora* (Fisch. ex DC.) Jaub. & Spach.** = *V. pyramidata* Medicus.

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگـه: خـۆی، کرماشـان (٧٠و)؛ سـنە (حەسەناوا، ڕەشەنەش، هەشەمێز، کەل مامۆخ، شیان، مووچش)، مەریوان (زەنووری، دووڕۆ، سەولاوا، ژیوار، گوندەکانی سەرشیو)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەقز و دیواندەرە (مایندۆل، دۆڵـەڕەش، دەرەویـان فـارس، زەردەوان، هـەزارکانیان، هـەرمێدۆل، کویستانی ساراڵ، خوڕخـوڕە، سـەیفاوا)، مـەهاباد (سـەهـۆلان، عیساکەند) (٩٤و)؛ ئەیوان، شیروان چارداوڵ، دەرەشـار، دیلوران (٣٩/٢و)؛ ناوچـەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شـێلمجـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی زریزانە:

١) زریزانەی ددانە زەرد

فارسی: صابونک دندانه زرد

ناوی زانستی: ***V. oxyodonta* Boiss.** = *V. pyramidata* Medicus. var. *oxyodonta* Zohary.

رواوگە: ورمێ، بالانش بەرەو شنۆ، سەڵماس و دەڤەری نیوان بیجاڕ و زەنگان (٦٣/٢٦و)

زریسک: زریشک، زرێشک

فارسی: زرشک

ئینگلیـــزی: Berberry, Pipperidage, Barberry, Common berberry, Barberry bush, European barberry

عەرەبی: عُودُ الرِيح، عقده، انبرباریس

ناوی زانستی: *Berberis vulgaris* L. var. *orientalis* (Schn.) Grossh.

بنەماڵە: Berberidaceae

رواوگە: تیکاب (٠٤و)؛ پاریزگای کرماشان (٦٥و)؛ و خۆی (٤٧و)؛ خانێ (کێوی جەمیلان و کێوی (قلعـەدم) لای هەنگەوێ، دۆڵی لکبنێ)، سەردەشت (کێوی تەرخان، بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو) (٧٩و؛ ٢٩و)؛ دەربەندی قاسملوو، سۆفیان، مەهاباد، شنۆ، کەلی (خاک سرخ) ماکۆ، دەربەندی سەرشی (مەرگەوەڕ) لای ورمێ (٥٨و)

جۆرەکانی دیکەی زریسک:

١) **زریسکە کێڤی:** سەرچک، زرێشکە کێوی

فارسی: زرشک زرافشانی، زرشک وحشی

ناوی زانستی: *B. integerrima* Bge. = *B. densiflora* Boiss. & Buhse.

رواوگە: (کوردستان وەکی) رۆژاوای ئاناتوولی و رۆژهەڵاتی عیراق (٧٤و)؛ سونقور، کەنگاوەر، ئیسلاماوای رۆژاوا، کرێند، رەشنەش لای سنە، خورخورەی سەقز، قەیسەی بیجاڕ، خۆی، دەربەندی قۆتوور (٤٩و)؛ شێخئالان (٥٨و)؛ سەقز، بانە، مەریوان، سەقز (٧٥و)؛ خۆی، ورمێ، شنۆ، سەلماس (٤٧و)؛ خانێ (٥١و)

زریسکە کێڤی ☜ زریسک -١

زریشک ☜ زریسک

زرکەتان ☜ شووتی -١

زرگوێز ☜ ئەسپیدار -٤

زرناتەک ☜ چل‌چاوکە

زرناقە ☜ چل‌چاوکە

زرنیقە ☜ چل‌چاوکە

زرە پستە ☜ بەهێقە شامی

زرە تۆسی ☜ تۆسی -٤

زرە شەوبۆ ☜ گوڵە ئەرخەوانکە

زرەبێژان: گیا لووتەوانە، بزنەرێشە

فارسی: بابونە کاذب

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Tripelurospemum disciforme* (C. A. Mey.) Schultz-Bip.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: سنە (رەشنەش، کێوی ئاریز)، مەریوان (زۆنج، میانە، دریلە، باقلاوای شێخ حسەین، خواشت، بلچەسوور، گلیە و پیازە)، ریگای بیجاڕ بۆ تیکاب و شارەک)، سەقز و دیواندەرە (ریگای کەلەکان بۆ بست، پیرعومەران، خورخورە، میرەدێ، گوندەکانی سەرشیو، کەوەلە، مایندۆل، دۆلەرەش، خەرکە، کۆل، دۆزەغەرە، هەزارکانیان، کویستانی سارال، قولقولەی میرەدێ، زەردەوان)، کۆلەسارەی کامیەران و بەورووبەریشانی قوروە (٩٤و)

زرەبرالیک ☜ سوورەچێو

زرەپنگ: پنگەبۆرە، پووینە هەرانە، خەرپوونگە، خەرپوونگ، خەرپنگ، خەرپنە، خەرپۆن، خەرپونگ، خەرپۆنە، خەرپۆنگ، زرەپوونگە، گوریز

فارسی: خون فام، فَرندَل

ئینگلیزی: Lythrum, Loosestrife, Grass poly, Purple loosestrife

عەرەبی: فَرنَدَل، خَوخ الماء، سِراجیِه

ناوی زانستی: *Lythrum salicaria* L.

بنەماڵە: Lythraceae

ڕواوگـــە: کوردســـــتان (٥ەو)؛ پاریزگـــای کرماشان، دیلوران، سنە (ناوچەی کەلاتـەرزان: کەلەکان، سۆفیان، کویستانی ئاریز، توارمـەلا، توارەڕووتە، توارسەمەیی، خورۆسە، کـەریـەنـە، خانەگا، بزان، کـەلاتێ، شویشـە، حـاجیکـەیـە، پـەیچـوون، ڕەشـنـەش، دانیکـەش، تالـۆران، وشکین، گزەردەرە، تازاوا، سوورەوان، پلوورە، قەلاشێخان، قەلاجوخ، تیژتیژ، ئالیاوا، گـەنـەوە، باقلاوای شێخحسـەین، زۆنج، دریلە، خانـەگـای جووجوو، بنیەر)، دیوانـدەرە (ناوچـەی سـارال، کـۆل) (٩٤و)؛ ناوچـــەی لاجـــان (پـەسـوێ، گردەکشـــانێ، زەنگیـــاوێ، کاســـەکـــەران، شـێلمجاران، میشــەدێ، پردانــان)، قــەنــدیلی مامەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆلـەنـێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی زرەپنگ:

١) زرەپنگ

فارسی: خون فام

ناوی زانستی: *L. vulgaris* L.

ڕواوگـە: نێـوان سـەلـماس و ورمـێ و خـان تەختی لای کەلی قووشچی (١٧/٦٣و)

زرەپوونگە ☜ زرەپنگ

زرەپیشۆک ☜ زەفیروو -٣

زرەخاشیرە: خاکشیرە تالە

فارسی: خاکشیر تلخ، خاکشیر بیکرک

ئینگلیـزی: Sisymbrium, Hadge-mustard, Garlic hedge-mustard

عـەرەبی: سَـمارە، بـزر الخمخـم، أرسـیمن، أروسیمون، بزرالهُوە، تُوذریج

ناوی زانستی: *Sisymbrium loeselii* L.

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگـە: سـەلـماس و ورمـێ، خـەسـرەوی، کرماشان (٦٣/٨و؛ ٦٣/١١و)

جۆرەکانی دیکەی زرەخاشیرە:

١) زرەخاشیرەی حەلەبی

فارسی: خاکشیر حلبی

ناوی زانستی: *S. septulatum* DC.

ڕواوگـە: سـنووری بـەدرە لـەتـەک مـەنـەلـی، ئابدانان، ئیلام (ناوچـەی (ابوغـویر) و قـەراخـی ڕووبـاری (دویـرج)، گوندەکـانی سـەرکەمـەر، ئیمامزا سەیید برایم، هاویان و (کاورتوەتاق) لە کێوی (اناران) (٧١و)

٢) زرەخاشیرەی لەندەنی

فارسی: خاکشیر لندنی

عەرەبی: فُجل الجمال، خَرَى

ئینگلیـزی: London rocket, Broad-leaved hedge- mustard

ناوی زانستی: *S. irio* L.

ڕواوگە: کێوی سویناس و مامسواری مـەهابـاد (٢٩و)؛ کوێستانی ئوجاقی شاهیندژ (٢٧و)

زرەسالمە ☜ دەندەلوشک

زرەشادان ☜ بەنگەکێوی

زرەکاڕام ☜ شاوەر

زرەکاڕان ☜ شاوەر

زرەکەرموز ☜ کەرەوز -١

زرەگێژنۆک ☜ دووڕەست

زرەمیکووک ☜ برامیکووکە

زرەمەرزە ☜ زیزرە مەرزە

زرەنار ☜ هەنار -١

زرەناز: گەلاماسی

فارسی: آبرون، سدوم، ناز سفید

ئینگلیـزی: White stonecrop, Great stonecrop, Wild prick madam

عەرەبی: فاوانیا، حی العالم الصغیر

ناوی زانستی: *Sedum album* L.

بنەماڵە: Crassulaceae

ڕواوگە: دەڤەری سەلماس (٦٣/هو)

جۆرەکانی دیکەی زرەناز:

١) زرەنازی ئیسپانیایی

فارسی: ناز اسپانیائی

ئینگلیزی: Spanish stonecrop

ناوی زانستی: ***S. hispanicum*** **L.** = *S. pallidum* M. B.

ڕواوگە: دیلوران، سەلماس، کرماشان، قەسری شیرین، بیستوون و سەرپێلی زەهاو (٦٣/١٧و)

٢) زرەنازی سوور

فارسی: ناز قرمز

ئینگلیزی: Red stonecrop

ناوی زانستی: ***S. rubens*** **L.** = *S. steudelli* Boiss.

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/هو)

٣) زرەنازی یەکساڵە

فارسی: ناز یکساله

ئینگلیزی: Annual stonecrop

ناوی زانستی: ***S. annuum*** **L.**

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان و کویستانی شاهۆ (٦٣/١٧و)

زرەهەرێز ☜ سیسە هەرێز

زرەهەریز ☜ فریزوو

زرەهەسپینگ ☜ براشنگە

زرینکە ☜ چلچاوکە

زلفان ☜ سەنجرکە

زلفە ☜ سەنجرکە

زلق ☜ چەوەندەر -٥

زمان ☜ بەهەک

زمانە ☜ بەهەک

زمانە بەرخە ☜ ڕکێشە

زنج ☜ مێوەخوەرکە

زنگل زاوا ☜ مژیوەرد -١١

زو ☜ بەهەک

زوان ☜ زریزانە

زوانە مەلووچکە: خواخورکە، توورەکە شوانە، گیاقجی، گوڵە سەرکراو

فارسی: کیسە کشیش

ئینگلیزی: Shepherd-purse

عەرەبی: کیس الراعی، حشیشە السلطان، كِسّ الراعي

ناوی زانستی: ***Capsella bursa-pastoris*** **(L.) Medicus.**

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: کویستانی سویتاس و مامسواری مەهاباد (٢٩و)؛ ناوچەی ماژین لە ئابدانان، موورمووری (٧١و)؛ ئیلام، ئەیوان، شیروان، دەرەشار، دیلوران (٣٩/٢و)؛ کرماشان (٦٣/٨و)؛ قەسر شیرین (٧٠و)؛ ئامیدی، ڕەواندز، سلیمانی، بیستوون، پاوە، ئیسلاماوا، کوزران، سەرپێل، سەراو نیلووفەر، سونقور، سەقز (خورخورە، مووسماوا) (٩٤و)؛ کێلگەکانی دانەڕۆنی خۆی و بۆکان (٢هو)؛ شنۆ (٣٩/١و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دولەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ ورمێ و ماکۆ (١هو)

زورناتە ☜ چلچاوکە

زوڕات ☜ گەنمەشامی

زوڕاتە دێمیلە ☜ گزیە شاری

زۆ ☜ بەهەک

زۆرک ☜ جافری

زۆفا: پنگە زوفا

فارسی: نعناع چمنی

ئینگلیــزی: Common self-heal, Herb carpenter, Hookheal, Self-heal

عەرەبی: ....

نـاوی زانسـتی: *Prunella vulgaris* L. = *Brunella Vulgaris* Moench.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگـە: ناوچـەی سـەرشـیو لـە مـەریـوان و سـەقز، هـەوراما ن (کێـوی کوسـاڵان، کـانی کەڵیمل لای دەگاگـا و ڕەزاو، مێرگ فەرەج) و پاوه (٩٤و)

زووركه ☜ مامجێژنۆكە

زووی كرماشانی ☜ بەهەك

زەبەز ☜ شووتی

زەبەش ☜ شووتی

زەحفەران ☜ زەفیروو

زەربی ☜ بی -٤

زەرتك ☜ گێنوو

زەردەبی ☜ بی -٤

زەردەجوە ☜ زەردەچێوە

زەردەچۆ ☜ زەردەچێوە

زەردەچێـوە: زەردەچـۆ، زەردەجـوە، زەردەچـەوە، زەرەچــــەوە، ڕەهـــــازەر، ژەرژووە، كــــركم، زەردەچووە

فارسی: زردچوبه

ئینگلیزی: Eurcuma, Turmeric

عەرەبی: عُروق صفر، بُقلە الخاطیف، الكـركم، عقید هندی

ناوی زانستی: *Curcuma longa* L.

بنەماڵە: Zingiberaceae

زەردەچووە ☜ زەردەچێوە

زەردەچەوە ☜ زەردەچێوە

زەردە شابەنگ ☜ بۆژانە

زەردەلێ ☜ شێلانە

زەردەلوو ☜ شێلانە

زەردە لی ☜ شێلانە

زەردیباخ ☜ زەفیروو

زەردیبە ☜ قاخلی -١

زەرک ☜ سنجرازی -١

زەرک ☜ هەنجیر

زەرەبی ☜ بی -٤

زەرەچەوە ☜ زەردەچێوە

زەرەک ☜ وێنجە

زەرەكەما ☜ كەما -٦

زەرەند ☜ كاڵەكە مارانە

زەرەنگ ☜ كاڵەكە مارانە

زەڕاتە ☜ گەنمەشامی

زەڕاتە كێویلە ☜ هەرزن

زەڕسیری ☜ درووە زەردە

زەڕگوێز ☜ ئەسپیدار -٤

زەڕنیقە ☜ چلچاوكە

زەریەش ☜ شووتی

زەعفەران ☜ زەفیروو

زەفیروو: زافەران، زەعفەران، زافران، زەحفـەران، زەردیباخ

فارسی: زعفران

ئینگلیزی: Saffron, Crocus

عەرەبی: زَعفَران

ناوی زانستی: *Crocus sativus* L.

بنەماڵە: Iridaceae

رواوگـە: موورمـووری، ئـیلام و پاریزگـای كرماشان (٩٤و)

جۆرەكانی دیكەی زەفیروو:

١) پیشۆكی دووگوڵە

فارسی: زعفران دو گلی، زعفران كم گل

ئینگلیزی: Scotch, Crocus

ناوی زانستی: *C. biflorus* Miller.

ڕواوگە: کێوی سیر و زەریای ورمێ، کرماشان و پاتاقی لای سەرپێلی زەهاو (٦٣/٢٥و)

٢) پیشـۆک: پیـزۆک، پیشـۆکی، پیشـۆکە، پیشـووک، پیشـوکی، پیفـۆک، پیفۆکـە، پاقـک، پیفـەلۆک، کیفـۆک، خرخنـدۆک، شیرنشـۆک، پەفک، پیژک، پشۆک

فارسی: زعفران زاگرسی، زعفران وحشی

عەرەبی: بصل الذهب، زعفران اصفر

ناوی زانستی: *C. cancellatus* Herb.

ڕواوگـە: سـنە (ئـارەنـان، ڕەشـنەش، قـەڵای حەسـەنـاوا، کێـوی ئاویـەر)، مـەریـوان (ژیـوار، هـەورامان تـەخـت، گڵـیە، کۆسـالان)، سـەقز و دیوانـدەرە (مووسمـاوا، خورخـورە، قوڵقوڵـەی میـرەدێ، دەرەویـان فـارس، کـۆڵ، دۆزەغـەرە)، کامیەران (سـەرچی، نشـوور، تاینـە، کێوەکـانی یـەمینـان، عـەوالان، هـەنیمن)، دیلـوران، بۆکـان (٩٤و)؛ باشـــووری کوردســـتان (١٦و؛ ٥و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەڵاتـەڕەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامــەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٣) هاپلۆک: زەرەپیشۆک، براپیژک

فارسی: زعفران جوقاسم، جوقاسم

عەرەبی: زَعفَران أصفَر

ناوی زانستی: = *C. haussknechtii* Boiss. *C. korolkowii* Redgel ex Maw.

ڕواوگـە: کوێسـتانی دالاخـانی سـونقور (٦٣/١٠و)؛ باشـوور و بـاکووری کوردسـتان، کەل قەڵاجێ، ئیسلاماوا، کرێند، ڕیژاو، گاوارە، سەراو نیلووفەر، کرماشان و پاوە (٩٤و)

زەل: چیتک، لیک، لەیلک، قەڕەم، کامر، نەیجێ، نەی

فارسی: نی، بوریای رسمی

ئینگلیزی: Reed, Common reed

عەرەبی: قَصب، غاب، بوص

ناوی زانستی: ***Phragmites australis*** **(Cav.) Trin. ex Steud.** = *P. Communis* Trin.

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگـە: قـەراخـی ڕووبـاری (دویـرج) و (چیخـواب) بـەرەو سـنووری بـەدرە و مـەنـەلی (٧١و)؛ ناوچـەی شـێدار و زەلکـاو و زۆنگـی زاگـرۆس و ڕۆژاوای ئێـران (وەکـی دەفـەری کـوردەواری) (٦٧و؛ ٥٠و)؛ هـەشـەمێـزی سـنە، ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانێ، کامیەران (سـەرچی، تا، هەنیمن)، (٩٤و)؛ کێڵگەکانی تووەفەرەنگی سنە، مەریوان، کامیەران، سەولاوا، هەورامـان (٢٥و)؛ شـنۆ (٣٩/١و)؛ ناوچـەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەڵاتـەڕەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

زەلە ڕەشکە ☜ قامیشە ڕەشە

زەڵمە ☜ ناردین

زەمبەقە ☜ گوڵەزیوا

زەمەق ☜ گوڵەزیوا

زەمەقە ☜ گوڵەزیوا

زەمینا ☜ سێفۆک

زەمینە ☜ سێفۆک

زەنجەپیل ☜ زەنجەفیل

زەنجەفیل: هەلەزە، زەنجەفێل، زەنجەپیل

فارسی: زنجبیل

ئینگلیزی: Ginger, Canton ginger, Officinal ginger

عەرەبی: زَنجَبیل

ناوی زانستی: *Zingiber officinale* Rosc.
بنەماڵە: Zingiberaceae

زەنجەفیڵ ☜ زەنجەفیل

زەنگۆڵەبچک ☜ مەڵهەم

زەیتن ☜ زەیتوون

زەیتوون: زەیتن
فارسی: زیتون
ئینگلیزی: Olive tree, Olive, Common olive, European plive
عەرەبی: زَیتوّن، عَتم
ناوی زانستی: *Olea europaea* L.
بنەماڵە: Oleaceae
رواوگە: جوانڕۆ و سەلاس، کەلار، کەرکووک (٣١و)؛ موورمووری، ئابدانان، ئیلام، کرماشان (٤٩و)؛ و باشووری کوردستان (١٦و)

زیرن ☜ ژیرە

زیرە ☜ ژیرە

زیرەی کرمان ☜ ژیرە ڕەشە

زیزانە ☜ زریزانە

زیزرە شەوبۆ
فارسی: چلیپا، چلیپایی
ئینگلیزی: Stock, Gilliflower, Stock gilliflower
عەرەبی: منثوراللیلی
ناوی زانستی: *Matthiola longipetala* (Vent.) DC. = *M. oxyceras* DC. = *Cheiranthus longipetalus* Vent.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: میهران، موورمووری، ئابدانان، دیلوران (کێوی (چرمی) و (سیاه کوه)، دەشتی دیلوڕان، بەرزاییەکانی (دالپری) و کێوی گەچ) (٧١و)؛ سنە (سەڵواتاوا، تاینە)، کرماشان، بیستوون (٤٩و)؛ و ئیلام (٦٣/ ٤٩و)

زیزرە مەرزە: مەرزە کێفی، چاییە شاخی، مەرزە کێفیلە، زرەمەرزە
فارسی: آویشن برگ باریک، کاکوتی کوهی، مشک طرامشک
ئینگلیزی: Ziziphora, Field-basil
عەرەبی: کثیر الروس، زیزیفَرا
ناوی زانستی: *Ziziphora clinopodioides* Lam.
بنەماڵە: Lamiaceae
رواوگە: کوێستانی (بدوی) بۆکان، کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ خانێ، کوێستانی کێلەشینی شنۆ (٢٩و)؛ ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور (٦٥و)؛ ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٣/١٦و)؛ کوێستانی دالاهوو، کرێند، کرماشان، کێوی وەرمنجە، سنە (ویسەر، ڕەشنەش، مەڵکشان، زەنان، سەڵواتاوا، گەڵین و خانەگا، کورکۆرە، کوچکەسووری ئەوێهەنگ، کەرجۆ، شیان، هوویە، سەرهوویە، هەشەمیز، تەکیە، قازیبەکر)، مەریوان (پیازە و گلیە، کۆسالان، قەڵەبەرد و بلچەسوور)، بیجاڕ، تیکاب، سەقز و دیواندەرە (برایماوا، زەردەوان، دوڵەڕەش، ماینەدۆڵ، نەکەرۆز، پیرعومەران، قوڵقوڵەی میرەدێ، دەرەویان فارس، مووسماوا)، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، پاڵنگان، مێراو، نیەر، کۆڵەسارە، عەوالان، تەنگیسەر، نزاز)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، پاوە (٤٩و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کوێستانی شانشین و کەمەر زەرد) (٢٧و)؛ ورمێ، خۆی و سەردەشت (٥١و)

جۆرەکانی دیکەی زیزرە مەرزە:

١) زیزرە مەرزە
فارسی: کاکوتی

ناوی زانستی: *Z. tenuir* L.

رواوگه: بەرزاییەکانی (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە، سەرپێلی زەهاو (ڕۆژهەڵاتی (چاە سیزدە)، کێوی (گاوی) بەرەو چۆمی (لیما)، کێوی بەندزەرد)، لەوەرگای گەرمێنی یاریوەران لە باشووری قەسری شیرین، دەشتی سوومار (٦٥و)؛ خۆی، ورمێ، سەلماس، قەرەباغ، سنە، کێوی حەمزە عەرەبی بیجار، کرماشان، دیلوران، کێوی شیریز لای هەرسین (٦٣/١٤و)؛ بەرزاییەکانی ٢٥٠٠ تا ٣٠٠٠ م. ماکۆ (٢٨و)؛ قوروە و دیولان (٧٥و)

زیزک ☜ پیواز -٢١

زیسک ☜ پیواز -٢١

زیڤان ☜ مرۆر

زیل ☜ پیواز -٢١

زینە ☜ تەڵووکە

زیوان ☜ ولێرە

زیی ☜ تەڵووکە

ژابیژ ☜ بۆژانە

ژاژ ☜ هەڕشیر

ژاژۆک: ماشکە گەورە، ماشک، لۆپکە چاوڕەشکە

فارسی: لوبیا چشم بلبلی

ئینگلیزی: Catjang, Catjang cowpea, Black-eye pea

عەرەبی: الماش

ناوی زانستی: ***Vigna unguiculata*** **(L.) Walp.** = *Dolichos unguiculatus* L. = *Phaseolus cylindrical* L.

بنەماڵە: Papilionaceae

جۆرەکانی دیکەی ژاژۆک:

١) شولک: ماش، ماشە

فارسی: ماش

ئینگلیزی: Green gram, Mungbean

عەرەبی: ماش، لوبیا بلدی

ناوی زانستی: ***V. radiate*** **(L.) Wilczek.** = *Phaseolus radiates* L.

رواوگە: کوردستان (٥٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٠و)؛ دەرەشەشار، ئیلام (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

ژاژیلۆک ☜ هەڕشیر

ژاڵک ☜ ژاڵە -١

ژاڵە: ڕوولک، ژەلە، ژەلە، لوور، لۆرک، لوورک، لوولک، لوێر، کەرکوژە، قرژانک

فارسی: خرزهره

ئینگلیزی: Common oleander, Oleander, Willow of the brook, Rose laurel

عەرەبی: خرزهرج، زقوم، ورد الحمار، سم الحمار، دِفلی، جَبن، جَبین

ناوی زانستی: ***Nerium oleander*** **L.**

بنەماڵە: Apocynaceae

رواوگە: سلێمانی، دهۆک، کەرکووک، خانقین و هەولێر (١٦و؛ ١٠و)؛ پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ پێنجوێن، عەربەت، دووکان، چوارتا، ڕانیە، سەیی سایەق و چەمچەماڵ (٧٨و)

جۆرەکانی دیکەی ژاڵە:

١) ژاڵک: ڕوویل، ڕیل، ڕوول

فارسی: خرزهره معطر، کیش

ئینگلیزی: East Indian oleander, Sweet-scented oleander, Sweet scented rose bay

ناوی زانستی: ***N. indicum*** **Miller.** = *M.*

odorum Saland.

ژانوبا ☜ جەوڕنە

ژووزالک ☜ شووتی -۱

ژووژیلە ☜ تاتوولە

ژەبەژ ☜ شووتی

ژەبەش ☜ شووتی

ژەرژووە ☜ زەردەچێوە

ژەڵە ☜ زاڵە

ژەقنە ☜ تالیشاری

ژەقنەمووت ☜ تالیشاری

ژەلە ☜ زاڵە

ژەنگەشۆرە ☜ گوڵە دیزل

ژیرە: زیرن، زیرە

فارسی: زیره، زیره سبز

ئینگلیزی: Cumin, Cummin

عەرەبی: کُمّون أرمَنی، سنوت

ناوی زانستی: ***Cuminum cyminum*** **L.**

بنەماڵە: Apiaceae

ژیرە ڕەشە: زیرەی کرمان

فارسی: زیره سیاه اروپایی

ئینگلیزی: Caraway, Carraway

عەرەبی: کَمّون أسـوَد، کَمـون رومـی، تَقـده، کَرَویا

ناوی زانستی: ***Carum carvi*** **L.**

بنەماڵە: Apiaceae

ژیرە کێفیلە ☜ زیرە کێویلکە

ژیرە کێویلکە: زیرە کێفیلە

فارسی: توپی زیره، زیره وحشی

ئینگلیزی: Common wild Cummin, Wild Cummin

عەرەبی: کراویه البری، قردمانا

ناوی زانستی: ***Lagoecia cuminoides*** **L.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: قەسری شیرین، ڕیژاو، ئیلام، گیلان، شـابازانی لای بێسـتوون، کێـوی (نوآکـو)ی کرێند، پایین تـەخت، کێوی ماراب، سـەحنە، کرماشـان، بـەرزاییـەکـانی چیـای مانشـت و قەڵاقیرانی ئیلام (۲۲/٦۳و)

ژیون ☜ ڕیحانە

ژێرتیشگ ☜ خوشیلک

س

سادی ☜ گۆزروان

سارمە ☜ سالمە

سالم ☜ سالمە

سالمە پەنجە ☜ سالمە -٣

سالمە گردە ☜ سالمە -٦

سالمە: سارمە، سالم، گیاسالمە، گیاسەلمە

فارسی: ثعلب، ارکیده

ئینگلیزی: Orchis, Dog cods, Fly flowers, Frogwort, Standelwort, Standergrass

عەرەبی: ثعلب، شاطریون، حضیه الثعلب

ناوی زانستی: ***Orchis* spp.** = *Dactylorhiza umborsa* (Kar. & Kir.) Nevski.

بنەماڵە: Orchidaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (میشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی سالمە:

١) سالمەی ئاناتوولی

فارسی: ثعلب آناتولی

ناوی زانستی: ***O. anatolica*** **Boiss.**

رواوگە: کرماشان و کێوی (خرگوش چیکا)، کوێستانی دالاهوو، (تنگ داکوشیر) نزیک کرێند، واقاج، ڕیژاو، شابازانی لای بێستوون، ئیلام و گێلان (٦٣/٢٢و)

٢) سالمە

فارسی: ثعلب میمونی

ناوی زانستی: ***O. simia*** **Lam.**

ئینگلیزی: Ape orchis, Monkey orchis

رواوگە: کەلی زمزیران، دەڤەری نێوان مەهاباد و سەردەشت، کرماشان، کێوی تاریخا و (خرگوش چیکا) و کرێند (٦٣/١٤و)

٣) سالمەی ئاوی: سالمە پەنجە، سالمەی میرگ

فارسی: ثعلب باتلاقی

ئینگلیزی: Jersey orckis

ناوی زانستی: ***O. palustris*** **Jacq.** = *O. persica* Schltr.

رواوگە: خۆی، سەلماس، کرماشان، گێلان، دەڤەری کوڕانەی نێوان ورمێ و سەرو (٦٣/٢و)؛ کێوی (خرگوش جیکا)ی کرماشان، کرێند، ڕیژاو، قەسرشیرین (٦٣/١و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ پاوە، سەرمیل، چوارزبر، کوێستانی شاهۆ و دالاهوو، دیواندەرە (دەرەویان خواری، ناوچەی سارال) (٤٩و)؛ شنۆ، خانێ و

سەردەشت (١٥و)

٤) **سالمە خاڵدارە**

فارسی: ثعلب منقوط

ناوی زانستی: ***O. punctulata*** **Stev. ex Lindl.**

رواوگە: کێوی تاریخا و (خرگوش چیکا)ی کرماشان (٦٣/٢٥و)

٥) **سالمە**

فارسی: ثعلب

ناوی زانستی: ***O. latifolia*** **L.**

رواوگە: کرماشان (٦٣/١و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی لای کوردەواری) (٦٧و)؛ سنە (هەشەمێز، کوێستانی عاشقانی سپێران، کەرجۆ، ڕەشنەش، تەکیە، ئەویهەنگ، زەنان، شیان، سەراوی باینچقولی، وێسەر، سەڵواتاوا)، کامیەران (کەکەوسان، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، مێرگەوار، نشووری بان، عەوالان)، مەریوان (کوڕەمیانە (هەوراەکۆن، هەساریا)، گڵیە و پیازە، گوندەکانی سەرشیو، بلچەسوور، هەورامان تەخت)، بیجاڕ (شارەک)، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، کەوەڵە، کۆڵ، دۆزەغەرە، هەزارکانیان، قوڵقوڵەی میرەدێ، دەرەویان فارس، دۆڵەڕەش، ماینەدۆڵ، خورخورە، زەردەوان)، قوروە و دیگولان (بەورووبەریشان، کێوی پەنجەعەلی)، ڕەوانذز و سلێمانی (٩٤و)

٦) **سالمە دەیمی:** سالمە گردە

فارسی: ثعلب معطر

ناوی زانستی: ***O. coriophora*** **L.**

رواوگە: مەریوان، کرماشان، کرێند، خوی، ماکۆ، ورمێ، تەرگەوەڕ، نەغەدە، سەقز، مەهاباد، سنە (٦٣/٧و)؛ سەڵماس، ملەی قووشچی، ئیسلاماوای ڕۆژاوا و مەلاوی (٦٣/٤و)؛ جوانڕۆ، لێرەوارەکانی پاوە (سەرمیل، چوارزبر)، ڕێژاو، کوێستانی شاهۆ و دالاهوو، سەقز و دیواندەرە (هەزارکانیان، خورخورە، قوڵقوڵەی میرەدێ، چلچەمە، کۆڵ، دۆزەغەرە) (٩٤و)

سالمە دەیمی ☜ سالمە -٦

سالمەی ئاوی ☜ سالمە -٣

سالمەی مێرگ ☜ سالمە -٣

سام ☜ سێو

سامرێژ ☜ عەمرۆکە

ساوی ☜ سێو

ساوێ ☜ سێو

سپۆن ☜ ئەسپۆن

سپێناخ ☜ ئەسپەناخ

سپناخ ☜ ئەسپەناخ

سپووک ☜ ترش

سپەناغ ☜ ئەسپەناخ

سپیچنە ☜ گوڵە مێرگ

سپیدار ☜ ئەسپیدار

سپێناغ ☜ ئەسپەناخ

سپیندار ☜ ئەسپیدار

سپیەچنار ☜ ئەسپیدار

ستانگ ☜ کەنگر

سترک ☜ خوژە

ستری جاڤیلۆڤ ☜ تالگ -٢١

ستری زەرک ☜ تالگ -٢١

ستری شینک ☜ حوشترالووک

سجاوڵە ڕەشە ☜ زریزانە

سرۆڵە ☜ دووسمۆرکە

سرێش ☜ خوژە

سرێشم ☜ ماسریشمە

سرێشمە ☜ ماسریشمە

سرناتک ☜ چلچاوکە

سرنجی ☜ سرینچک

سرنچک ☜ سرینچک

سریژ ☜ خوژه

سریش ☜ خوژه

سرینچک: سنجوو، سرنچک، سیرینجی، سرنجی، سینچک، سەنجیە، سنج، سنجو، گووسنج، سنجید، سنجەی، سنجی، سنجوک، لاس

فارسی: سنجد، پستنک، ایده، قبیده بادام

ئینگلیزی: Russian olive, Oleaster, Narrow-leaved oleaster, Wild olive

عەرەبی: غُبیرا، نُقد، بُل، زیزفون، ضرع‌الکلبه

ناوی زانستی: *Elaeagnus angustifolia* L.

بنەماڵە: Elaegnaceae

رواوگە: سنە، کرماشان (٦٣/١و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ چیاکانی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٦٧و)؛ پاریزگای کوردستان، سونقور (٩٤و)؛ سەلماس، ماکۆ و شەرەفخانە (٨٥و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)؛ مەهاباد و سەردەشت (٤٧و)؛ خوێ و ورمێ (٥١و)

سرینچکە تاڵە: تەرەژیە

فارسی: سنجد تلخ، کهام

ئینگلیزی: Common sea buckthorn, Sea buckthorn, Willow-thorn, Rhamnus sea buckthorn

عەرەبی: شَوک القَصار، اَبوقانس، غاسول رومی

ناوی زانستی: *Hippophae rhamnoides* L.

بنەماڵە: Elaeagnaceae

رواوگە: سەردەشت (ئەڵوەتان، میراوێ، کێوەکانی بولفەت، کێلێ، (سید)، لەقلەق، بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو)، خانێ (کوێستانی قووچقەلان لای دۆڵەنێ و قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ، کوێستانی جەمیلانی لای هەنگەوێ) (٢٩و)؛ سنە و دیواندەرە (٣١و)؛ دەربەندی قزتوور (٨٥و)؛ خوێ (٤٧و)

سرینگ ☜ هەشیر -١

سفتیچک ☜ خوشیلک

سفووک ☜ ترش

سڤۆک ☜ ترش

سڤووک ☜ ترش

سکسارێژ ☜ گوڵە ڕێویلکە

سلێمانتەرە ☜ تەرەسێمانە

سلێمانکە ☜ تەرەسێمانە

سلگێ سۆر ☜ چەوەندەر -١

سلق ☜ چەوەندەر -٥

سمۆرە ☜ دووسمۆرکە

سماق ☜ ترش

سماقی ☜ ترش

سمتێ ☜ شووتی

سمتوو ☜ شووتی

سمتی ☜ شووتی

سمرکە ☜ تەرەسێمانە

سمل ☜ سمڵ

سمڵ: گوڵە سۆتکە، هەلال، سمل، سۆتک، سەرەشە، رەبناوگ

فارسی: سنبل

ئینگلیـزی: Hyacinth, Jacinth, Garden hyacinth, Oriental hyacinth, Common hyacinth

عەرەبی: سنبل البری، قسطل الارض

ناوی زانستی: *Hyacinthus orienthalis* L.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (۱و)

سمڵەتیف ☜ ئەشەدبۆ

سمڵە کێوی: سمڵە کیفیلە

فارسی: نجم آبی بیستونی، پیاز دریایی

ئینگلیزی: Squil, Wild hyacinth

عەرەبی: بصل‌الحیه

ناوی زانستی: *Scilla bisotunsis* Speta. = *S. koelzi* Meikie.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: کرماشان و بێستوون (۷/٦۳و)

جۆرەکانی دیکەی سمڵە کێوی:

۱) سمڵە کێوی

فارسی: نجم آبی لب برگشته

ناوی زانستی: *S. hohenackeri* Fisch. et C. A. Mey.

رواوگە: ڕێژاو، بێستوون و کوێستانی پارووی کرماشان (۸/٦۳و)

۲) سمڵە کێوی

فارسی: نجم آبی

ناوی زانستی: *S. persica* Hausskn.

رواوگە: کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە) و کێوی گرە، کێوی کانیمیل، ڕۆژهەلاتی (چاەسیزدە) لە قەسری‌شیرین، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ ڕێژاو، قەسری شیرین، ڕوانسەر، پاوە (۳/٦۳و)؛ خۆی و چیای کێلەشینی شنۆ (۸٤و)؛ سەردەشت، مەهاباد، تیکاب، سەڵماس، خانێ، نەغەدە و ورمێ (۵۱و)

سمڵە کیفیلە ☜ سمڵە کێوی

سمنسا ☜ ئاسەمین

سمیتک ☜ تالگ -۱۹

سنۆبەر ☜ ئەسپیدار -۱

سنج ☜ سرینچک

سنجۆ ☜ سرینچک

سنجۆک ☜ سرینچک

سنجرازی: سووراف، سنجەی، سینجەی، سنجی، ونوو، عەناو، عەناف، ئەناف، ئەناو

فارسی: عناب

ئینگلیزی: Common jujube tree, Jujuba

عەرەبی: عُناب

ناوی زانستی: *Ziziphus jujube* Mill.

بنەماڵە: Rhamnaceae

رواوگە: سەردەشت، پارێزگای کوردستان (٦۷و)؛ ڕەشنەشی لای سنە، کامیەران (تا، هەنیمن) (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (۱و)؛ دەربەندی قاسملوو (۸٥و)

جۆرەکانی دیکەی سنجرازی:

۱) کینار: تەعەو، کونار، ونار، کناری، سیتر، زەرک، نەبگ

فارسی: سدر، کُنار

ئینگلیزی: Christ thorn, Nubk tree

عەرەبی: شَجَرَه النبق، نبق

ناوی زانستی: *Z. spina-chirsti* (L.) Willd.

رواوگە: ئابدانان، موورمووری، زەرین‌ئاوا (۷۱و)؛ سوومار، کرماشان و نەفتشار (٩٤و)

۲) دار دیریک: دەررە، دار تیتیکە

فارسی: رملیک، کورار

ئینگلیزی: Camel thorn

ناوی زانستی: *Z. nummularia* (Burm. F.) Wighth & Arn.

رواوگـه: گونـدی مـازین لـه ئابـدانان، کێـوی (اناران) و کێوی دینار (٧١و)؛ ئیلام، مێهران، مووســیان، موورمــووری، دیلــوران (٤٩و)؛ ناوچــەی زاگــرۆس و ڕۆژاوای ئێــران (وەکـی دەقەری کوردەواری) (٥٧و)

سنجوو ☜ سرینچک

سنجەی ☜ سرینچک

سنجەی ☜ سنجرازی

سنجی ☜ سرینچک

سنجی ☜ سنجرازی

سنجید ☜ سرینچک

سنەوبەر ☜ ئەسپیدار -١

سنەووەر ☜ ئەسپیدار -١

سنەوەر ☜ ئەسپیدار -١

سوارەدرە: دەمارەتووتن

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: شلوه خضراء

نـــاوی زانســـتی: *Sterigmostemum sulphureum* M. B.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگـە: پاریزگـای کوردسـتان و کرماشـان (٦/٦٣و)؛ ماکۆ، سەڵماس، خۆی، بێسـتوون، کویسـتانی دالاهـوو (١٠/٦٣و)؛ (ناوچـەکـانی کوردسـتان لـە) ئانـاتوولی، سـووریە و عێـراق (٧٤و)

سواڵەپژێنە ☜ ئەسپۆن -٦

سواڵەپژێنە ☜ ئەسپۆن -٦

سواڵەشێوێنکە ☜ ئەسپۆن -٦

سورمەسەگ ☜ کاردوو

سورناتک ☜ چلچاوکە

سوماخ ☜ ترش

سوماق ☜ ترش

سویتکە: سیاوسەرە، خەرواش

فارسی: راسن، زنجبیل شامی، مصفا

ئینگلیزی: Inula, Elecampane, Scab-wort, Common inula, Wild sunflower, Horseheale

عەرەبی: راسَن، شجره البراغیث، طباق منتن

ناوی زانستی: ***Inula helenium*** **L.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگـە: مـەهاباد، ورمـێ، بانـە و کـەلی خـان، مـەریوان، سـەقـز، مـەریـوان (٢٢/٦٣و)؛ کویســتانی چــلچــەمــە (٦٧و)؛ چیاکــانی کوردستان (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی سویتکە:

١) سویتکەی ماکۆ

فارسی: راسن ماکویی، راسن فراتی

ناوی زانستی: ***I. montbretiana*** **DC.**

رواوگـە: مـاکۆ، نێـوان خـۆی و قوتـوور پـاش ویستگەی رازی (٢٢/٦٣و)

٢) سویتکە

فارسی: راسن چشم مسیح

ئینگلیزی: Austraian fleabane, Christ eye, Hoary flea-bane

نـاوی زانسـتی: ***I. oculus-christi*** **L.** = *I. montana* M. B.

رواوگـــە: پاریزگـــای کوردســـتان، مـــاکۆ، ورمـێ، بـەرزاییـەکـانی قوشـچی، شـاهیندژ، سـەردەشـت، خانـێ، شـەریفـاوا و مـەهابـاد (٩/٦٣و)

٣) سویتکەی شورەکاتی

فارسی: راسن شورپسند، مصفای فراتی

نـاوی زانسـتی: ***I. aucheriana*** **DC.** = *I. seidlitizii* Boiss. = *I. armena* Bordzii.

ڕواوگـە: گووربابـاعـەلـی، قـوروە، دیگـولان، شـەریفاوای لای دیواندەرە، سـەقز (هـەوەتوو، سـاحێب، تیلـەکـۆ، ئێرانشـا)، حسـەیناوا و سەڵواتاوا (٦٣/٢٢و)

٤) سوێتکە لێرەواری

فارسی: مصفای جنگلی، مصفای قفقازی

ناوی زانستی: *I. thapsoides* (M. B. ex Willd.) Spreng. = *Conyza thapsoides* Willd.

ڕواوگـە: شـنۆ و زیـوە، ورمـێ و سـەنگـەری برزووخان (٦٣/ ٤و)

٥) سوێتکە

فارسی: مصفای برگ بیدی

ئینگلیـزی: Willow-leaved inula, Toothed-flowered inula

ناوی زانستی: *I. salicina* L. subsp. *aspera*

ڕواوگە: شنۆ، کەلی قووشچی، زەریای ورمێ و زریبار (٦٣/١٦و)

٦) سوێتکەی ئاناتوولی

فارسی: راسن آناتولی

ناوی زانستی: *I. acaulis* Schott et Ky.

سوێسنبەر ☜ جاترە کێویلە -٤

سوێسـنە: گوڵـە سوێسـن، سوێسـنە سـپیکە، سۆسەنێ، سۆسەن، سیسەن، سێسنە

فارسی: سوسن، گل سوسن، سوسن سفید

ئینگلیزی: Lily, Lilywort

عەرەبی: سُوسَن أبیَض

ناوی زانستی: ***Lilium candidum*** L.

بنەماڵە: Liliaceae

ڕواوگە: سلێمانی، دهۆک، هەولێر، خانەقین و کـەرکـووک (٢٠و؛ ١و؛ ١٠و)؛ پارێزگـای کوردستان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

سوێسنەبەر ☜ جاترە کێویلە -٤

سوێسنە زەردە: گوڵە سوێسنی زەرد

فارسی: سوسـن زرد، زنبـق رشـتی، سوسـن حنایی

ئینگلیـزی: Day lily, Lemon day lily, Common yellow day lily

عەرەبی: سُوسَن

ناوی زانستی: ***Hemerocallis flava*** L.

بنەماڵە: Liliaceae

جۆرەکانی دیکەی سوێسنە زەردە:

١) سوێسنە زەردە

فارسی: سوسن زرد

ئینگلیـزی: Forrest day lily, Yellow day lily, Tawny day lily, Common day lily, Common orange day lily

عەرەبی: سُوسَن اصفر

ناوی زانستی: *H. fulva* L.

سوێسنە سپیکە ☜ سوێسنە

سۆ ☜ سوڵان

سۆبلەتی ☜ گوێز -٣

سۆتک ☜ سمل

سۆتیچکە ☜ دووگنە

سۆرپاس ☜ پیواز -٢٨

سۆرک ☜ هەرزن

سۆرگوڵ ☜ شیلان -١

سۆرنگ ☜ ڕۆنیاس

سۆرەبی ☜ بی -٧

سۆرپاز ☜ پیواز -٢٨

سۆرپاس ☜ پیواز -٢٨

سۆسنەمەر ☜ جاترە کێویلە -٤

سۆسەن ☜ سوێسنە

سۆسەنێ ☜ سویسنە

سۆڵان: سوولان، گوڵەسۆ، سۆ، پلەسۆ، سەرتیپە

فارسی: گلپر

ئینگلیزی: Cow parsnip, Giant parsnip hogweed, Persian cow-parsnip

عەرەبی: سَقَنْدُلْیُون، غیطل

ناوی زانستی: ***Heracleum persicum* Desf. ex Fischer.** = *H. glabrescens* Boiss. & Hohen. = *H. pubescens* Rech. f.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگـە: ناوچـەی موکریـان: مـەهابـاد، بۆکـان، شـاهیندژ، شـنۆ، نـەغـەدە، سـەردەشـت و خانێ (٢٠و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی لای کوردەواری) (٦٧و)؛ سنە (ویسـەر، ڕەشـنەش، زەنـان، ئـەویهـەنـگ، شـیان، تـەکیـە، هـەڵـوان، هەشەمیز)، مەریوان (نیزڵ، کوڕەمیانە و چاوکە لـە گونـدی میانـە، گونـدەکانی سـەرشـیو، بلچەسوور و قـەڵـەبـەرد)، سـەقز و دیوانـدەرە (نەکـەروز و چـل‌چـەمـە، قولقولـەی میرەدێ، پیرعومـــەران، کێلـــەشـــین)، کامیـــەران (بەرزاییـەکانی میرگـا، تـەنگیـسەر، کۆلـەسارە، میـراو، نیـەر، میرگـەوار)، سـونقور، کـەنگـاوەر، کرماشان (٩٤و)؛ ورمێ و خۆی (٥١و)

جۆرەکانی دیکەی سۆڵان:

١) کاشمە: کەلەمەکاشی

فارسی: کرسوم، گلپر کوهستانی، گلپر برفی

ناوی زانستی: ***H. lasiopetalum* Boiss.** = *Tetraenium lasiopetalum* (Boiss.) Manden.

رواوگـــە: کویـــستانی شـــاهۆ (٦٣/٢٣و)؛ مـــەریوان (دەرەویـــان، گونـــدەکـــانی سەرشـیو، کـوڕەمیانـە، هـەورامـان تـەخـت)، سـەقـز و دیوانـدەرە (دەرەویـان فـارس، چـــڵ‌چـــەمـــە، کـــۆڵ، دۆزەغـــەرە)، کەکەوســـانی کامیـــەران)، کویـــستانەکانی کرماشـــان، ڕوانســـەر (٩٤و)؛ باشـــووری کوردســـــتان (او)؛ وەکـــوو دەفـــەری باڵـەکایەتـی (گـەلالـە، چۆمـان، برادۆسـت و ڕەواندز) (٢٠و)

٢) سۆڵانی هەولێری

فارسی: گلپر اربیلی، گلپر سبلانی

ناوی زانستی: ***H. rawianum* C. C. Townend.**

سۆڵکێ ☜ سۆڵەکە

سۆڵەکێ ☜ سۆڵەکە

سۆڵەکە: سۆڵەکێ، سۆڵکێ

فارسی: شانە ونوس

ئینگلیزی: Shepherd-needle, Lady-comb, Venus-comb, Adam needle, Scandix

عەرەبی: مشیطە، مشطە، مشط الراعی

ناوی زانستی: ***Scandix pectin-veneris* L.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگـە: کرماشان (٦٣/٩و)؛ ژاوەرۆ (ویسـەر، ڕەشنەش، شیان، هەشەمیز، وترەزەوی، سالیان، ئەویهەنگ)، مەریوان (زۆنج، باقلاوای شێخ حسەین، سوورکەوڵ، هەورامان تەخت، ژیوار، دڕێلە، بنیەر، خانەگای جووجوو، بلچەسوور، گونـدەکـانی سـەرشـیو)، سـەقـز و دیوانـدەرە (ڕێگـای سـەقـز بـۆ بانـە، کـۆڵ، دۆزەغـەرە، کەوەڵە)، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت، جوانڕۆ، ڕوانسەر، پاوە (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی سۆڵەکە:

١) سۆڵەکە قەفقازی

فارسی: شانە ونوس، ناخن پرندە

ناوی زانستی: ***S. iberica* M. B.** = *S. falcate* Lond.

ڕواوگـە: مـەهابـاد، بێسـتوون، خـۆی، ورمـێ، سەڵـــماس و پاریزگــــای کوردســـــتان (٧/٦٣و)

سۆول ☜ گوڵە سەول

سۆیا: سوویا

فارسی: سویا، لوبیای روغنی

ئینگلیزی: Soybean, Soya bean, Soja

عەرەبی: فُول صوّيَه

ناوی زانستی: **Glycine max (L.) Merrill.** = *G. hispida* Moench. = *Soja max* (L.) Piper. = *Phaseolus max* L.

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٥و)

سووراڤ ☜ سنجرازی

سوورم ☜ پیواز -٢٧

سوورەبنە ☜ پیواز -٢٧

سوورەبی ☜ بی -٧

سوورەتوو ☜ توو -١

سوورەچێو: سوورەچوو، زرەبرالیک، تەقری

فارسی: بارانک ایرانی، دیوآلبالو

ئینگلیزی: Mountain ash, Service tree

عەرەبی: غَبير البری، السوربس

ناوی زانستی: ***Sorbus persica* Hedi.**

بنەماڵە: Rosaceae

ڕواوگە: سنە (تەکیە، سەرهوویە، هوویە، میرگە فـەرەج لـە ڕەشـنەش)، مـەریـوان (خواشـت، باخان) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی سوورەچێو:

١) سوورەچێوی پەلک شانەیی

فارسی: بارانک برگ شانەای، تیس

ئینگلیـزی: Service tree, Service-tree mountain ash, Flower service-tree, Mountain ash

نـاوی زانسـتی: ***S. aucuparia* L.** = *S. boissieri* C. A. Schneider. = *S. domestica* L. var. *boissieri*.

ڕواوگـە: کویسـتانی (سـید و زردکـە) لای سەردەشت (٢٩و)

٢) سوورەچێوی خوڵەمێشی

فارسی: بارانک خاکستری

ئینگلیزی: Whitebeam mountain ash

نـاوی زانسـتی: ***S. graeca* (Spach.) Loddiges ex Schauer.** = *S. aria* (L.) Crantz. var. *graeca*

ڕواوگـە: سـەردەشـت (کێـوەکـانی بولـفەت، (سید)، کێلێ و لەقلەق) (٢٩و)؛ و پاریزگای کوردستان (٩٤و)

سووره چنار ☜ ئەسپیدار -٤

سوورەچوو ☜ سوورەچێو

سووره گوڵ ☜ گوڵە خەندەران -١

سووره هەڵاڵە ☜ گوڵە هەراڵە

سووریتکە ☜ سەڵمکە

سووژنە شوانە ☜ گوڵە دەرزیلە

سووژنەلە ☜ گوڵە دەرزیلە

سووسەنبەر ☜ جاترە کێویلە -٤

سوولان ☜ سۆلان

سوویا ☜ سۆیا

سوویل ☜ مێوەخوەرکە

سەبیلەگیا ☜ گوڵە خاشخاشە

سە پانترنە ☜ کانیژە -٢

سە پر ☜ شەوەرگ -٨

سەراجە ☜ مێوەخوەرکە

سەرەشە ☜ سمل

سەرپنج ☜ شاقێر

سەرپنجە ☜ ئەولیاگەون

سەرتۆپز ☜ درووە شینکە

سەرتەشی ☜ شەکروکە

سەرتەشیلە ☜ شەکروکە

سەرتیپە ☜ سولان

سەرتیکە ☜ هەلز -٦

سەرچک ☜ زریسک -١

سەروەناز ☜ سەول -١

سەروی شاتان ☜ سەول

سەق ☜ بەروو

سەقلە وینجە ☜ شاگولبەند -١

سەلیمکی ☜ تەرەسیمانە

سەلفی ☜ سەول

سەلکەتەشی ☜ شەکروکە

سەلکەمۆر ☜ گولە شامۆر

سەلمۆکە ☜ تەرەسیمانە

سەرلو ☜ سەول

سەرلوو ☜ سەول

سەڵمکە: سووریتکە، کاچۆنەرێ

فارسی: اسفناج وحشی، آتریپلکس، سلمکی، سلمکسا، سلمکی برگ پیکانی

ئینگلیزی: Delt orach, Lamb quarters, Sea-beach orach

عەرەبی: رغل، قَطَف البحری

ناوی زانستی: ***Atriplex hastata*** **L.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: کوردستان (٧٠و)؛ وەک بەشی باشوور (١و)؛ هەورامان تەخت، گوندەکانی سەرشیو، سەقز و دیواندەرە (ماسیەر، کوڵ، دۆزەغەرە، خورخورە)، کۆڵەسارەی کامیەران، روانسەر، جوانرۆ و پاوە (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی سەڵمکە:

١) سەڵمکەی لاسک سپی

فارسی: سلمکی ساقە سفید

ناوی زانستی: ***A. leucoclada*** **(Boiss.) Aellen.**

رواوگە: کێوی (کمکو) لە رۆژاوای چەم ئیمام حەسەنی کرماشان، سنوری قەسر شیرین لەتەک خانقین تا ناوچەی سیزدە، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ سەڵماس، ورمێ، سوومار، ساڵحاوا، گوندی گوان و ئیلام (٣٠و)

٢) سەڵمکەی زەلکاوی

فارسی: سلمکی باتلاقی، سلمکی زگیل‌دار، سنجتو

ناوی زانستی: = ***A. verrucifera*** **M. B.** *Halimone verrucifera* (M. B.) Aellen.

رواوگە: ورمێ، خۆی و گوندی ئەردەشاهی ورمێ (٣٠و)

٣) سەڵمکەی سپی

فارسی: اسفناج وحشی سفید، بوتە شور سفید

ئینگلیزی: Buckwheat sage, Sage brush, Saltbush, Salty sage, Shad scale, White sage

ناوی زانستی: ***A. canescens*** **James.**

رواوگە: پاریزگای کرماشان (٣٠و)

٤) سەڵمکە تاتاری

فارسی: اسفناج وحشی تاتاری

ئینگلیزی: Tatarian saltbush

ناوی زانستی: ***A. tatarica*** **L.**

رواوگە: خۆی، ماکۆ، کم. ٧٠ ریگای بیجار بۆ هەمەدان (٣٠و)؛ ناوچەی رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٧٠و)

سەڵمکە ☜ تەرەسیمانە

سەمەن ☜ ئاسەمین

سەنا ☜ سینامەکی

سەنجرکە: زلفە، زلفان

فارسی: زوفا
ئینگلیزی: Common hyssop, Hyssop
عەرەبی: جَسمی، زوفا، حسل
ناوی زانستی: *Hyssopus angustifolius* M. B. = *H. officinalis* L. var. *angustifolius*
بنەماڵە: Lamiaceae
رواوگە: هەورامان تەخت، مەهاباد (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (٦و)

سە نجیە ☜ سرینچک
سەواندەر ☜ چەوەندەر
سەوانەر ☜ چەوەندەر
سەوزە ☜ چیمەن
سەوزەخەیار ☜ کالەک -٢
سەوزەڵە ☜ تەرەسیمانە -١
سەوزە گیواو ☜ تەرەسیمانە -١

سەوڵ: دار سەوڵ، ئەسروو، ئەسرۆ، سەلقی، ئازەوەن، ئارەوەن، سەلوو، سەلو، دار ناز، سەروی شاتان

فارسی: سرو
ئینگلیزی: Italian cypress, Cypress, Common cypress, Evergreen cypress
عەرەبی: شَجره الحَیات، السرو، السرو العمودی
ناوی زانستی: *Cupressus sempervirens* L.
بنەماڵە: Cupressaceae
رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و؛ ١٠و)

جۆرەکانی دیکەی سەوڵ:

١) سەرووەناز: سەوڵەناز، دار دەماخ
فارسی: سروناز
ناوی زانستی: *C. sempervirens* L. var. *cereiformis*
رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

سەوڵ ☜ گوڵە سەوڵ
سەوڵە کێوی ☜ ناژوەن
سەوڵەناز ☜ سەوڵ -١
سەونجە ☜ براسەونچک
سەونجە ☜ سەونچک

سەونچک: جەوشەن، سەونجە، یەوشە، هلۆت، هیلۆ، پووشعەنتەر، پووشە نەورۆزە، چەوغان، تۆسینە

فارسی: چوبک، چوبک ایرانی، چوبک بوتەای، آذربو، گلیم‌شوی
ئینگلیزی: Spoawort
عەرەبی: غاسول، عَرطنیثا، صابونیە، سطرونیون
ناوی زانستی: *Acanthophyllum microcephalum* Boiss.
بنەماڵە: Caryophyllaceae
رواوگە: کوێستانی (اصحاب) مەهاباد، کوێستانی نەڵۆس و سەری مەیدانی شنۆ (٢٩و)؛ ژاوەرۆ (گەڵین، خانەگای گەڵین)، کامیەران (نشوور، تا، دۆڵاو) (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ سەقز، باشووری سنە، بانە (٧٥و)

جۆرەکانی دیکەی سەونچک:

١) سەونچکی دڕکدار
فارسی: چوبک سوزنی
ناوی زانستی: *A. acerosum* Sosn.
رواوگە: کەلی قووشچی، دەڤەری بەند لای ورمێ، شنۆ، زیوە، بەردەشۆر، سنە، مەهاباد بەرەو سەردەشت (٦٣/١٦و)؛ کوێستانی قایاغداغ و بەردەزەردی شاهیندژ (٢٧و)

٢) سەونچکی پەلکدار
فارسی: چوبک برگەدار، چوبک تماشائی
ناوی زانستی: *A. bracteatum* (Girard.)

Boiss.

رواوگە: ناوچەی کوێستانی (بدوی) بۆکان، کوێستانی کێلەشینی شنۆ (٢٩و)؛ ورمێ (٢/٦٣و)؛ سونقور و کێوی (امراله)، کرماشان (١٢/٦٣و)؛ کوێستانی ئوجاقی شاهیندژ (٢٧و)

٣) سەونجکی پەلکئەستوور

فارسی: چوبک بیابانی، چوبک برگ کلفت

ناوی زانستی: ***A. crassifolium* Boiss.**

رواوگە: بەرزاییەکانی (سیاوونە) کرێند و سەحنە (٦٥و)

٤) سەونجکی زرۆ

فارسی: چوبک برگەدار زبر

ناوی زانستی: ***A. squarrosum* Boiss.**

رواوگە: کێوی بەندزەرد لە سەرپێڵ زەهاو، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، (کوه سفید) و (بیدسرخ) لە سەحنە (٦٥و)

٥) سەونجکی تەپلەیی

فارسی: چوبک پشتەای

ناوی زانستی: ***A. caespitosum* Boiss.**

رواوگە: کرماشان، بێستوون، کەنگاوەر، نێوان کرێند و گاوارە (١٨/٦٣و)

٦) سەونجکی کوردی: سەونجکی کرماشانی

فارسی: چوبک کُردی، چوبک کرمانشاهی

ناوی زانستی: *A. kurdicum* Boiss. & Hausskn.

سەیران: سێیەران (ژیدەری (٧٤و): لەم جنسە تەنیا *F. kochii* (Ledeb.) Iranshahr & Rech. (f. = *Ranunculus edulis* Boiss. & Hohen. هەیە کە لە ئاناتوولی (بەشی باکووری کوردستان) و عێراق (و باشووری کوردستان)دا ئەڕوێ

فارسی: زرد مرغک

ئینگلیزی: Lesser celandine

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Ficaria ficarioides* Bory et Chaub.**

بنەماڵە: Ranunculaceae

رواوگە: کرێند، دالاهوو، کوێستانی نوا، کرماشان، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، سونقور، تەختگەی سورتخانم و پاوە (٤٩و؛ ٧٦و)

سیابی ☜ بی -٨

سیاپۆس ☜ قەیتەران

سیاپووز ☜ قەیتەران

سیازاخ ☜ ئەسپەک

سیاسوونی ☜ سیاوڵە -٢

سیاسەرە ☜ هەشیر -١

سیاسەنج ☜ سیاوڵە -٢

سیاکووز ☜ قەیتەران

سیاودەرمانە ☜ دار خەڵات

سیاوسەرە ☜ سوێتکە

سیاوشان ☜ قەیتەران

سیاوڵە: ڕەشکە، سیاولە، ڕەشکەی نان، هەبرەش، هەبرەشک، کورە، بۆندۆ

فارسی: سیاهدانە، شونیز

ئینگلیزی: Garden fennel-flower, Black cumin, Nutmeg flower, Roman coriander

عەرەبی: حَبَّةُ السوداء، شونیز، حبە البرکە

ناوی زانستی: ***Nigella sativa* L.**

بنەماڵە: Ranunculaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)؛ خانێ و مەهاباد (٥١و)؛ باشووری

کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی سیاوڵە:

١) سیاوڵەی بزار

فارسی: سیاهدانه هرز

ئینگلیزی: Field fennel-flower

ناوی زانستی: *N. arvensis* L.

رواوگە: ورمێ، سنووری ئێران و باشووری کوردستان (سنووری بادینان، حاجی عومەران، هەکاری، وان) و قەرەتەپەی لای خۆی (٦٣/١و)

٢) سیاوڵە کێفیلە: سیاسوونی، سیاسەنج

فارسی: سیاهدانه ایرانی

ناوی زانستی: *N. oxypetala* Boiss. = *N. persica* Boiss.

رواوگە: مایەشت، هەرسین، کرماشان، کوێستانی شاهۆ، سونقور، شاهیندژ، ناوەندی توێژینەوەکانی ژینگە و کشتوکاڵی مەریوان لە گاران، هەورامان تەخت، ورمێ، سلێمانی، ڕەواندز، هەولێر، شەقلاوا، کوێستانی قەندیل و نێوان شەهیدان و پشتی تاشان (٩٤و)

سیاوڵە کێفیلە ☜ سیاوڵە -٢

سیاوڵە ☜ سیاوڵە

سیاوشان ☜ قەیتەران

سیا ویرۆڵ ☜ بی -٨

سیپالینە ☜ کاسەشۆرە -٧

سیپەسوو: سیپیسوو

فارسی: سپستان، سرپستان، سەپستان

ئینگلیزی: Sebestan, Sapistan, Sebestan tree, Sepistan plum, Doges dugs

عەرەبی: سِبجستان، إطباء الكَلبه، مخيط، مخيطا

ناوی زانستی: *Cordia myxa* L.

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

سیپیسوو ☜ سیپەسوو

سیتر ☜ سنجرازی -١

سیچرۆ ☜ سیچرۆکە

سیچرۆکە: گریچکە، سیچرۆ

فارسی: علف هفت بند، بندواش

ئینگلیزی: Persicaria, Knotweed, Wireweed

عەرەبی: طُرنه، شبط الغول، مصاله

ناوی زانستی: *Polygonum aviculare* L.

بنەماڵە: Polygonaceae

رواوگە: سنە، تەختی سلێمان لای تیکاب (٦٧و)؛ دانەوێڵەکاڵی پارێزگای کرماشان و کوردستان، مەهاباد، بۆکان، تیکاب، شاهیندژ، نەغەدە، شنۆ، خانێ، ورمێ (٢مو)

جۆرەکانی دیکەی سیچرۆکە:

١) مارەوڵە: مێوژە هەواری

فارسی: انگبار، انجبار، هفتبند اروپائی

ئینگلیزی: European bistort, Bistort, Bistort snackweed, Dragonwort

عەرەبی: انجبار، انارف

ناوی زانستی: *P. bistortr* L.

رواوگە: مەریوان (پشت باخ شێخ موحەممەد لە گوندی سوورکەوڵ) (٩٤و)

٢) سیچرۆکە کێلانی

فارسی: هفت بند غلافی

ناوی زانستی: *P. luzuloides* Jaub. & Spach.

رواوگە: کرماشان، کرند و کوێستانی دالاخانی سونقور (٦٣/٢٢و)

٣) سیچرۆکە ترشۆکەیی

فارسی: هفت بند برگ بیدی، هفت بند ترشکی

ئینگلیزی: Curltrop lady-thumb, Black heart, Pale flowered persicaria, Willow-weed

ناوی زانستی: *P. lapathifolium* L.

رواوگە: سنە بەرەو ناوچەی ژاوەرۆ و دواوی لای سەولاوا (۷۰و)

٤) سیچرۆکە مەلەویچەیی

فارسی: هفت بند پیچکی

ئینگلیزی: Dull-seed cornbind, Black bindweed, Trailing bindweed

ناوی زانستی: *P. convolvulaceae* L.

رواوگە: دەڤەری ورمێ (۷۰و)

٥) سیچرۆکە هەشتالوویی

فارسی: هفت بند هلویی

ئینگلیزی: Persicaria, Heart-spot knotweed, Peachwort, Virgin Mary pinch

ناوی زانستی: *P. persicaria* L.

رواوگە: سنە، ورمێ، بە گشتی پاریزگای کوردستان (۶۳/ھو)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)

٦) سیچرۆکە کوێستانی

فارسی: علف هفت بند کوهستانی

ناوی زانستی: *P. alpestre* C. A. Mey.

رواوگە: مەهاباد، خۆی، کرماشان و ئیسلاماوای رۆژاوا (۶۳/۱٤و؛ ٦٧و)

٧) سیچرۆکە متهەنگی

فارسی: علف هفت بند عقربکی

ناوی زانستی: *P. paronychioides* C. A. Mey. ex Hohen.

رواوگە: خۆی و سنە (۶۳/ھو)

٨) سیچرۆکەی بلاو

فارسی: علف هفت بند گسترده، علف هفت بند پاکوتاه

ناوی زانستی: *P. patulum* M. B.

رواوگە: ورمێ، خۆی و سنە (۶۳/ھو)

٩) سیچرۆکە ریشۆلەدار

فارسی: علف هفت بند ریش‌دار

ناوی زانستی: *P. barbatum* L. = *P. bellardi* Boiss. = *P. bellardi* Boiss. var. *typicum*.

رواوگە: خۆی و ورمێ (٦٧و)

١٠) سیچرۆکەی بەغایی

فارسی: علف هفت بند بغدادی

ناوی زانستی: *P. polycnemoides* Jaub. & Spach. = *P. olivieri* Jaub. & Spach.

رواوگە: سنە، بیجار، کرماشان و تاقەوسان (۶۳/۱٤و)

١١) سیچرۆکە ئوورووپایی

فارسی: علف هفت بند اروپائی

ئینگلیزی: *European Bistort, Bistort, Bistort snakeweed, Dragnowort*

ناوی زانستی: *P. bistorta* L.

رواوگە: ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) و تەخت سلێمان لای تیکاب (٦٧و)

سیچک ☜ ترشۆکە

سیچکی ☜ ترشۆکە

سیرۆشە ☜ ناردین

سیر ☜ پیواز -٢٤

سیرۆک ☜ پیواز -٢١

سیرۆکە ☜ پیواز -٢١

سیرپڤک ☜ پیواز -٢٧

سیریٚ ☜ پیواز -٢٤

سیریٚ ☜ پیواز -٢٩

سیردم ☜ پیواز -٢٧

سیر قوراته ☜ پیواز -٢٢

سیرک ☜ پیواز -٢٤

سیرکه دێمیلکه ☜ پیواز -٢٥

سیرمۆکه ☜ سیبەرۆکه -٦

سیرمووک ☜ سیبەرۆکه -٦

سیرمووکه ☜ سیبەرۆکه -٦

سیره خاسه ☜ پیواز -١٨

سیره دێمیله ☜ پیواز -٢٥

سیره کاخلێ ☜ پیواز -٢٥

سیره ورچانه ☜ پیواز -٢٧

سیره ورچه ☜ پیواز -٢٧

سیره خرته ☜ پیواز -١٣

سیره دێمیلکه ☜ پیواز -٢٥

سیره عەجەمی ☜ پیواز -٢١

سیره قوراته ☜ پیواز -٢٢

سیره کێفیله ☜ پیواز -٢٨

سیرەونه ☜ پیواز -٢٧

سیری بازاڕ ☜ پیواز -٢٤

سیرینجی ☜ سرینچک

سیسومەر ☜ جاتره کێویله -٤

سیسەمر ☜ جاتره کێویله -٤

سیسەمەر ☜ جاتره کێویله -٤

سیسەنبەر ☜ جاتره کێویله -٤

سیسەن ☜ سوێسنه

سیسەنبەر ☜ جاتره کێویله -٤

سیسه هەرێز: زرەهەرێز، پەنجه هەرێز

فارسی: پنجه کلاغ، پنجه انگشتی، علف انگشتی

ئینگلیزی: Finger grass, Crab grass, Hairy crab grass

عەرەبی: عنق الثیل، دفیره

ناوی زانستی: *Digitaria sanguinalis* (L.) Scop.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: سنە، ئیلام، مەهاباد (٧٠و)؛ کێلگەکانی گەنمەشامی پارێزگای کرماشان (٢٥و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

سیفۆلکه ☜ گوڵەپووران -١٠

سیڤ ☜ سێو

سیمەک ☜ ئاسەمین

سینامەکی: سەنا، خەیار چەمبەر، خەیار چەمەر، بامیەپێچ

فارسی: سنای مکی، سنا

ئینگلیزی: Aleppo sanna plant, Port Royal senna, Jungle senn, Country senna

عەرەبی: سَنا مَکِی

ناوی زانستی: *Cassia italic* (Miller.) F. W. Andrews.

بنەماڵە: Caesalpinaceae

رواوگە: کوردستان (٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (١و؛ ٦و)

سینجەی ☜ سنجرازی

سینچک ☜ سرینچک

سیو ☜ سێو

سیواک: دار سیواک، سیواکی دیان

فارسی: درخت مسواک، چوچ

ئینگلیزی: Kikule oil plant, Mustard-seed, Mustard-seed of Scripture, Tooth brush tree

عەرەبی: شجره السواک، اراک

ناوی زانستی: *Salvadora persica* L.

بنەماڵە: Salvadoraceae

سیواکی دیان ☜ سیواک

سێبسکۆک ☜ رووسکە -۳

سێبسکۆلە ☜ رووسکە -۳

سێبسکە ☜ رووسکە -۳

سێبلۆکە ☜ تالیئتووس

سێبنەهەرد ☜ عەرزیلە

سێبەرۆکە: میمنوخنە، میمیخوونە، میمی نوخنی، گیای دایکە و باوکە

فارسی: کلپورە، مریم نخودی، کماذریوس، جِز

ئینگلیزی: Germander, Cat thyme, Cat thyme, Mountain germander, Poley

عەرەبی: خَرنە، مسک الجن، طوقریون، حشیشە الریح

ناوی زانستی: *Teucrium polium* L.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگـە: ناوچـەی نـەلـۆس لـە کێـوی (کومـەبـران) و ناوچـەی کوێستانی (قـوچ کرە میداب و شـیلم سـاغلو) مەهاباد، (توبـە و تورژالـە) گوندی هەنگەوێ خانێ (۲۹و)؛ تەختگـای حوسـەینی لە باباکوسەی جوانرۆ (٦٥و)؛ دیلـوران (گونـدی سـەنگـەر نـادر، کێـوی گوتبـە)، مێهـران (۷۱و)؛ سـلێمانی، ورمـێ، سـنە، بۆکـان، سـەقـز، دیوانـدەرە، کرماشـان (۹/٦۳و)؛ سـنە (هـەشـەمێـز، کوێسـتانی عاشـقانی سـپیران، کـەرجـو، ڕەشنەش، تەکیە، ئەویهەنگ، زەنان، شیان، سـەراوی بـاینچقولی، وێسـەر، سـەلـواتاوا، کانیمشـکان، دادانـە، کێلانـە، نجـێ، سالـیان)، کامیـەران (کـەکـەوسـان، ڕێگـای سـەربناو بـۆ تـەنگیسـەر، مێرگـەوار، نشـووری بـان، عـەوالان، کۆلـەسـارە)، مـەریـوان (هـەوراەکۆن و هـەساریا لـە کورەمیانـە، کـەل ژالانـە، ژیـوار، کەمالـە، وەیسـیان، سـەروپیری، خواشـت، دەرەزەنجـیر، سلـتان ئـەحمـەو، زۆنـج، درێلـە، بـاقلاوای شێخ‌حسـەیـن، سـوورکەوڵ، مـازیبن، دەگاگـا، بۆریـەر، سـلێن، ڕوەوەری، کـەل تـەتـە، کۆسـالان و پیـازە، گونـدەکـانی سـەرشـیو، بلچەسـوور، هـەورامـان تـەخـت)، سـەقـز و دیوانـدەرە (کـانیسـەیـی، دۆلـەڕەش، ماینـدۆل، خوڕخـورە، زەردەوان)، کوێسـتانی بەوروپەریشـان و پەنجـەعـەلـی قـوروە، ڕوانـەر، جوانـڕۆ، پـاوە، خوسـرەوی (٤٩و)؛ کوێسـتانی ئوجـاقی شـاهیندژ (۲۷و)

جۆرەکانی دیکەی سێبەرۆکە:

۱) سێبەرۆکەی ڕۆژهەڵاتی

فارسی: مریم نخودی شرقی شیرازی

ناوی زانستی: ***T. orientale*** **(L.) subsp.** ***taylori*** **(Boiss.) Rech. f.** = *T. taylori* Boiss.

رواوگە: خانێ (کوێستانی ساکان، گەنەدار و هەنگەو) (۲۹و)؛ کرماشان، ئەسەداوا، نەغەدە، مـەهاباد، شـنۆ، دەربـەنـدی قـاسملوو، خـۆی، مـاکۆ، دەڤـەری نێـوان بیجـاڕ و زەنگـان (۱۵/٦۳و)

۲) سێبەرۆکەی ڕۆژهەڵاتی

فارسی: مریم نخودی شرقی شیرازی

ئینگلیزی: Orientale Germander

ناوی زانستی: ***T. orientale*** **(L.) subsp.** ***orientale.***

رواوگە: دەربـەنـدی قـاسملوو، خـۆی و ورمـێ (٦/٦۳و)

۳) سێبەرۆکەی گوڵ ورد

فارسی: مریم نخودی گل ریز

ناوی زانستی: *T. parviflorum* Schreb.
رواوگە: ورمێ، سەلماس، شاهیندژ، بیجار بەرەو زەنگان، حسەیناوای لای سنە، سەقز، دیواندەرە، بۆکان، مەهاباد، بیجار، ئیلام، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، ڕێژاو بەرەو سەراو ئەسکەندەر، ئیلام بەرەو گیلان و کەل گاران مەریوان (٦٣/١٨و)

٤) سێبەرۆکەی ئیسپانیایی
فارسی: مریم نخودی اسپانیائی
ناوی زانستی: *T. polium* L. var. *gnaphalodes* Benth. = *T. polium* L. var. *bombycinum* Heldr. ex Hyek.
رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین و خوسرەوی (٦٣/١٩و)

٥) سێبەرۆکەی بەنۆشەکی
فارسی: مریم نخودی فرنجمشکی
ناوی زانستی: *T. melissoides* **Boiss. & Hausskn. ex Boiss.**
رواوگە: کرماشان، تاقەوسان و کوێستانی سەربەرزی شاهۆ (٦٣/١٨و)

٦) سیرمۆکە: سیرمووک، سیرمووکە
فارسی: مریم نخودی باتلاقی
ئینگلیزی: Water germander, Garlik germander
عەرەبی: ثوم الحیه
ناوی زانستی: *T. scordium* L.
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ و گوندی باخان لای مەریوان (٩٤و)

سێپالوو ☜ سێسووچکە
سێپکۆکە ☜ رووسکە -٣
سێپکوک ☜ وێنجە
سێپەرە ☜ شەوەرگ -٤
سێپەرە تالە: تالۆکە، تالەک، گیاکیسەل
فارسی: یونجه باغی، یونجه تاجی
ئینگلیزی: Crown-vetch, Cornilla, Rosy-flowerd crown-vetch
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Coronilla varia* L.
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: سنە (٦٧و)؛ گوندەکانی سەرشیو، دیواندەرە (بست، خورخورە، چلچەمە)، مەریوان (بلچەسوور، گلیە و پیازە) (٩٤و)

سێپەرە خرتە ☜ وێنجە -٢
سێپەرە دانارە ☜ وێنجە -٤
سێپەرە دڕکینە ☜ وێنجە -٦
سێپەرە زەرتکە ☜ شەوەرگ -٩
سێپەرە زەردە ☜ وێنجە -٥
سێپەرە زەردەڵە ☜ شەوەرگ -٩
سێپەرە سپی ☜ شەوەرگ -٣
سێپەرە سوورکە ☜ شەوەرگ -٨
سێپەرە ترشە: براترشکە
فارسی: ترشک شبدری، شبدر ترشک، ترشک سەبرگی، ترش‌واش
ئینگلیزی: Creeping oxalis, Clover sorrel, Yellow wood sorrel, Wood sorrel
عەرەبی: بقله الحامضه، حمیضه
ناوی زانستی: *Oxalis corniculata* L.
بنەماڵە: Oxalidaceae
رواوگە: ناوچەی شێداری چیاکانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٧٠و)

سێچوکڵ ☜ پەیکول
سێدانکە ☜ پەیکول
سێدانە ☜ پەیکول
سێسنە ☜ سوێسنە
سێسوو ☜ سێسووچکە

سێسووچکە: سێسوو، سێکووز، سێپالوو، سێکووزە
فارسی: جگن
ئینگلیزی: Sedge, Great pendulous sedge, Sour grass, Sword grass
عەرەبی: حب الزلم، سُعد کوفی، سُعد، ساعد، صباح الخیر
ناوی زانستی: ***Carex pendula*** **Huds.**
بنەماڵە: Cyperaceae
رواوگە: شارەزوور، قەرەداغ، تاوگوزان (٣١و)؛ خورخورەی سەقز (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)
جۆرەکانی دیکەی سێسووچکە:
١) سێسووچکە
فارسی: جگن
ناوی زانستی: ***C. glaucus***
رواوگە: تیکاب و شاهیندژ (٢٢/٦٣و)
٢) سێسووچکە
فارسی: جگن
ناوی زانستی: ***C. physodes*** **L.**
رواوگە: ماکۆ، دەفەری زەریای ورمێ و مەریوان (٢٢/٦٣و)
٣) سێسووچکە
فارسی: جگن
ناوی زانستی: ***C. melanostachya***
رواوگە: ورمێ، بەند، خۆی و بەردەشوور (٢٥/٦٣و)
سێف ☜ سێو
سێفۆلکە ☜ گولەپووران -١٠
سێفۆک: سێفزەوینی، سێفەرۆک، سێڤەرۆک، سێفە زەوینە، سێف زەمینە، سێفە زەمینە، سێف زەمینی، سێفە زەمنە، سێفی، سێوخاکی، سێوە خاکی، زەمینە، زەمینا، گازۆلە، کارتێنە، کارتۆل، کەرتۆف، کەرتۆپە، کرکرووک، کرتۆپل، کرتۆفل، کارتۆفل، کەرتۆڤل، کرتوپ، پاکەپاکە، خرکە گازوولە، رتاخ، پەتاتە، پتات، پتەپتە، پوتێتە، پتێتە، هێلەرماسی، هێلەماسی، هێرەلماسی، یارەلماسی
فارسی: سیب زمینی
ئینگلیزی: Potato, Common potato
عەرەبی: بَطاطس، بَطاطە
ناوی زانستی: ***Solanum tuberosum*** **L.**
بنەماڵە: Solanaceae
رواوگە: پارێزگاکانی کوردستان، کرماشان، ئیلام، ورمێ و مەهاباد (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و؛ ١٦و؛ ١٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)
سێفۆکە ☜ گولە پووران -١٠
سێفزەمینە ☜ سێفۆک
سێفزەمینی ☜ سێفۆک
سێفزەوینی ☜ سێفۆک
سێفنەهەرد ☜ عەرزیلە
سێفەتاڵ ☜ سێو -١
سێفەتاڵە ☜ سێو -١
سێفەرۆک ☜ سێفۆک
سێفەزەمنە ☜ سێفۆک
سێفەزەمینە ☜ سێفۆک
سێفەزەوینە ☜ سێفۆک
سێفەلۆکە ☜ گولە پووران -١٠
سێفەلوکە ☜ گولە پووران -١٠

سێفەلووکە ☜ گولە پووران -١٠

سێفی ☜ سێفۆک

سێڤ ☜ سێو

سێفیٚسێفۆک ☜ جەوالوو -٥

سێفەرۆک ☜ سێفۆک

سێکبۆڵە ☜ رووسکە -٣

سێکووز ☜ سێسووچکە

سێکووزە ☜ سێسووچکە

سێمەسا ☜ ئاسەمین

سێو: سێف، سێڤ، ساوی، سام، سیف، سیو، ساویٚ

فارسی: سیب

ئینگلیزی: Apple tree

عەرەبی: تُفاح

ناوی زانستی: *Malus domestica* Borkh.

بنەماڵە: Rosaceae

رواوگە: پارێزگاکانی کوردستان، کرماشان، ئیلام، دەڤەری ورمێ، مەهاباد و دیلوران (٩غو)؛ شنۆ (٣٩/١و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسویٚ، گەردەکشانیٚ، زەنگیاویٚ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدیٚ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنیٚ، بادیناویٚ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانیٚ (٧٩و)؛ سەردەشت و شاهیندژ (٧غو؛ ٨١و)

جۆرەکانی دیکەی سێو:

١) سێفەتاڵە: سێفەتاڵ، سێوە ترشە

فارسی: سیب جنگلی، سیب ترش

عەرەبی: تفاح بری

ناوی زانستی: *M. orientalis* Ugl.

رواوگە: لێرەوار و باخەکانی مەریوان، گوندەکانی سەرشیو، بستی لای دیواندەرە، هەرسین، کرماشان، بیستوون (٩غو)؛ سەلماس، سەردەشت، نەلاس، میراویٚ، خانیٚ، مەهاباد، بەند، سیلوانا و ورمیٚ (٨و)

٢) سێوی کێوی

فارسی: سیب حشی

ناوی زانستی: *M. communis* Desf. = *M. pumila* Mill. var. *praecox*.

رواوگە: دەربەندی قاسملوو (٢/٦٣و)

٣) سێوی بیستوون

فارسی: سیب وحشی، سیب بیستون

ناوی زانستی: *M. communis* Desf. = *M. pumila* Mill.

رواوگە: بیستوون و کرماشان (٩غو)

سێوکە ☜ عەرزیلە

سێوە بنعەرز ☜ عەرزیلە

سێوە بنعەرزیلە ☜ عەرزیلە

سێوە بنعەرزیلە ☜ عەرزیلە

سێوەترشە ☜ سێو -١

سێوە خاکی ☜ سێفۆک

سێوە خووگانە: تووڵەزەرە، هەسەنبەگی، هەنگوورە تاڵە، باینجانە مارانە

فارسی: بلادون، شابیزک، بلادن، بلادانە

ئینگلیزی: Deadly nightshade, Dwale, Belladonna, Black cherry, Great morel, Deft-berries, Deadly dwale, Death herb

عەرەبی: سِتّ الحُسن

ناوی زانستی: *Atropa belladonna* L.

بنەماڵە: Solanaceae

سێوەڕە ☜ شەوەرگ -٤

سێوەعەرزیلە ☜ عەرزیلە

سێیەران ☜ سەیران

ش

شابەڕوو ☜ بەڕوەخاسە

شابەنگ ☜ بوژانە

شابی ☜ بی -٢

شاپاقاە ☜ مامجیژنۆکە

شاپانەسەر ☜ شاپانەسەرە

شاپانەسەرە: شاپانەسەر

فارسی: خوش‌نما

ئینگلیزی: Rhapontic, Swiss centaury

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Rhaponticum insigne* (Boiss.) Wagenitz.** = *Centaurea insignis* (Boiss.) Autran. & Durand.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: مەریوان (کوێستانی سڵتان‌ئەحمەو، گوندەکانی سەرشیو، شێخ شەرۆەتی)، سەقز و دیواندەرە (رێگای میرەدێ بۆ پیرعومەران، نەکەرۆز و چلچەمە، بست، پیرعومەران) (٩کو)؛ باشووری کوردستان (او)

شاتان ☜ ئەسپیدار -٤

شاتۆن ☜ ئەسپیدار -٤

شاتەرە ☜ مامجیژنۆکە

شاتەڕە ☜ مامجیژنۆکە

شاتەڕەتاڵە ☜ مامجیژنۆکە

شادان ☜ بەنگ

شارۆخ ☜ کالەک -٣

شارۆق ☜ کالەک -٣

شارێحانە: خەزیمە کێوی، ڕێحانە ڕۆمی، هەسپەرە ڕۆمی

فارسی: اسطوخودوس، استوخودوس، شاهسپرم رومی

ئینگلیزی: Lavader, True lavender, Common lavender, Garden lavender

عەرەبی: انس‌الارواح، ممسک‌الارواح، لوند اصلیە، خزامی، هنان

ناوی زانستی: ***Lavandula vera* DC.** = *L. officinalis* Chaix.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

شافیر: ئەستری، پاکەمتیارە، خەرنووک، خەرنووک، سەرپنج، حەچەمچە، مەحچە، شوک

فارسی: خرنوب

ئینگلیزی: Carob tree, St. John bread

عەرەبی: خَرنوّب، خرنوب الشامی

ناوی زانستی: ***Ceratonia siliqua* L.**

بنەماڵە: Caesalpinaceae

رواوگە: پاریزگای کوردستان (٩کو)؛ سلێمانی،

هەولێر، دهۆک، خانقین و کەرکووک (١و؛ ١٦و)

شاقەباغی ☜ کوولەکە -١

شاگانە ☜ بەنگ

شاگوڵەبەند: گیازەردەڵە، گوڵەبەند، وینجۆکە

فارسی: آهوماش، یونجه پاکلاغی

ئینگلیزی: Deervetch, Bird foot trefoil

عەرەبی: قَرن الغَزال

ناوی زانستی: *Lotus corniculatus* L.

بنەماڵە: Fabaceae

ڕواوگە: ناوچەی نەڵۆس لە کێوی (کومەبران) شنۆ (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، بیستوون، باینگان، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانڕۆ، (کوه سفید) و (بید سرخ) لە سەحنە، کێوی (شفیلە) لە ناوچەی تازاوای سەرپێڵی زەهاو (٦٥و)؛ سنە (سەڵواتاوا، ئاریز و ئاویەر، ئارەنان، ڕەشنەش، کەرجۆ، سەرهوویە، کۆرکۆرە، مەڵکشان، ئیبرایماوا، زەنان)، مەریوان (چەم دەرەزەنچیر، دواو، کورەمیانە، خواشت، پیرخیران، دڕێڵە، بنیەر، خانەگای جووجوو، زۆنج، باقلاوای شێخ حسەین)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، زەردەوان، کۆڵ، دۆزەغەرە، کێوەکانی خوڕخوڕە، قولقولەی میرەدێ، کەوەڵە، ماینەدۆڵ، دۆڵەڕەش، پیرعومەران، نەکەرۆز، گوندەکانی سەرشیو)، کامیەران (کەویوار، تا، هەنیمن، کوێستانی شاهۆ، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، تەنگیوەر)، سەردەشت، خانێ و شنۆ (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی شاگوڵەبەند:

١) کرمەکوژە: سەقڵە وینجە، گیاکرمە، هەسپزە، وینجە بۆگەنە

فارسی: آهوماش اعلا گلی، اعلاگلی

ئینگلیزی: Gebelia lotus

ناوی زانستی: *L. gebelia* Vent.

ڕواوگە: کوێستانی بەیتاسی مەهاباد (٢٩و)؛ کەلی حەسەن سالار خانی سەقز، کێوی حەمزە عەرەبی لای بیجاڕ، حسەیناوا و دیواندەرە، لای زرێباری مەریوان، تەختی سلێمانی تیکاب، تاقەوسان، کرماشان، سنە، کامیاران (٦٣/١٨و)؛ گەلێنی ژاوەرۆ، سەقز (قولقولەی میرەدێ، گوندەکانی ناوچەی خوڕخوڕە) (٩٤و)؛ بەنداوی بۆکان (٧٥و)

شالانگ ☜ گوڵە دیاری

شاڵان ☜ گوڵەدیاری

شامی ☜ شووتی

شانۆکە: گیامایەسیری، شانۆکێ، جافری کیفیلە، گوهکەرک، گوهکەرۆک، هەلاوە کێویلە

فارسی: جعفری کوهی زاگرسی

ئینگلیزی: Pimpinella, Burnet saxifrage

عەرەبی: بقدنوس البری

ناوی زانستی: *Pimpinella tragium* Vill. subsp. *pseudotragium* (DC.) Mathews.

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: سەقز (حاجیئەول، هەرمێدۆڵ و گوندەکانی سەرشیو) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی شانۆکە:

١) شانۆکەی بەردەلانی

فارسی: جعفری کوهی صخره دوست

ناوی زانستی: *P. tragium* Vill. subsp. *lithophila* (Schischk.) Tutin.

ڕواوگە: نێوان سەڵماس و ورمێ، کوێستانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ، ورمێ بۆ سێرۆ، نێوان بالانش و شنۆ، سەردەشت بۆ بانە، پارێزگای کوردستان (٦٣/٢١و)

٢) شانۆکە زەردە

فارسی: جعفری کوهی زرد

ناوی زانستی: *P. aurea* DC. = *P. ramosissima* Dc. = *P. flava* C. A. Mey. = *Reutera. cervaiaefolida* Boiss. = *Reutera aurea* (DC.) Boiss.

رواوگه: خۆی، سەڵماس، ورمێ، سنه و کەلی خانی بانه (٦٣/١٢و)

٣) شانۆکەی کوردستانی

فارسی: جعفری کوهی کردستانی

ناوی زانستی: *P. kotschyana* Boiss.

رواوگە: ورمێ، بالانش و ڕشکان، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت، بانە، مەریوان، کێوی حەمزە عەرەبی بیجاڕ، کرماشان، ڕیژاو، کم. ١٤ی دیولان بۆ سنە، نێوان شالان و دالاهوو (٦٣/٢١و)

٤) شانۆکەی حەڵەبی

فارسی: جعفری کوهی حلبی، جعفری کوهی میوه کرکی

ناوی زانستی: *P. eriocarpa* Banks. & Soland.

رواوگە: کرماشان، ڕیژاو، ئیسلاماوا، ئیلام و دەڤەری زەریای زریبار (٦٣/١٢و)

٥) شانۆکەی مێهرانی

فارسی: جعفری کوهی مهرانی

ناوی زانستی: *P. olivieri* Boiss.

٦) رازیانه کێوی: هەبۆسان، هەیۆسان

فارسی: رازیانه رومی، انیسون، انیس

ئینگلیزی: Anise, Anise seed, Spanish aniseed, True anise

عەرەبی: حب الحلوه، رازیانج شامی، بذر الرازیانج رومی، ینسون، آنیسون

ناوی زانستی: *P. anisum* L.

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شانۆکه باخی ☜ جافری

شانۆکێ ☜ شانۆکه

شانەجنی ☜ گیاقەڵخان

شاودەر ☜ شەوەرگ

شاوەر: پووشەواره بەرزه، زرەکاران، زرەکارام

فارسی: آپرا

ئینگلیزی: Apera

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Apera intermedia*** **Hack.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: (بەشەکانی کوردستان لە) ئاناتوولی و عیراق (٧٤و)؛ سنه (بەنداوی قشلاقی، گوندی حسەیناوا) (٦٧و)؛ کێوی ئاربەبا و گوندەکانی بانه (٩٤و)

شاویرۆڵ ☜ بی -٢

شاوێر ☜ شەوەرگ

شبتی ☜ شووتی

شتی ☜ شووتی

شرپ ☜ شەهێن

شرۆ ☜ شەهێن

شروی ☜ شەهێن

شروێ ☜ شەهێن

شروو ☜ شەهێن

شرێز ☜ خوژه

شلانه ☜ شێلانه

شلانێ ☜ شێلانه

شفتی ☜ شووتی

شفتیچکه ☜ خوشیلک

شفشینگ ☜ بەهێف -٤

شفلح ☜ شەپەلو

شفتی ☜ شووتی

شڤهشینگ ☜ بەهێف -٤

شلۆر ☜ هەشتاڵوو -١

شلیک ☜ تووەفەرەنگی

شلێر ☜ چەوان - ٤

شلێره: هەلاله برمە، گوله شلێر، هەلاله برمبرم، هەلاله برایمە، هەلاله برەیم، هەراله برمە، قلقله بازیی، قەقله بازی، گوله حەسەن و حوسەین، گولبزن، نخین

فارسی: لاله واژگون، گل لاله سرنگون، لاله واژگون معمولی، گل نگین

ئینگلیزی: Crown ، Fritillary, Checkered lily: imperial, Crown imperial fritillary

عەرەبی: حَشیشَه الحَجَل

ناوی زانستی: = .*Fritillaria imperialis* L
F. karadaghensis Turill.

بنەماڵه: Liliaceae

رواوگە: کێوی (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ قەسرشیرین، رێژاو (٦٣/١و)؛ ناوچەی هەورامان، ورمێ (٦٧و)؛ پاوە، باشووری کوردستان، سنە (هەشەمێز، تەکیە، زەنان، رەشنەش)، مەریوان (کۆسالان، زێوار، دەرەکێ، دەروەن دزلی، گلیە، کورەمیانە)، سەقز و دیواندەرە (خورخورە، قولقولەی میرەدێ، دەرەویان فارس، کۆل، دۆزەغەرە)، کامیەران (بالنگان، کوێستانی عەوالان، لۆنی سادات، وێزیەر) (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (دۆلەگوێزان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی (٧٩و)؛ خانێ، سەردەشت، چیای ئەلەندی خۆی، ورمێ، شێخ تەپە، بەردەسوور، دەربەندی قاسملوو و سەلماس (٨٤و)

جۆرەکانی دیکەی شلێره:

١- شلێرەی کوردی

فارسی: لاله واژگون کُردی

ناوی زانستی: =.*F. kurdica* **Boiss. & Noe**
F. crassifolia Boiss. & Huet. Subsp. *kurdica* (Boiss. & Noe.) Rix.

٢- شلێرەی رەنگین

فارسی: لاله واژگون رنگین

ناوی زانستی: *F. chlorantha* **Hausskn. & Bornm.**

رواوگە: کرماشان (کێوی نواکوو) و ورمێ (کێوی سیر) (٦٣/٧و)

٣- شلێرەی زاگرۆسی

فارسی: لاله واژگون زاگرسی

ناوی زانستی: *F. zagrica* **Stapf.**

رواوگە: سنە (هەشەمێز، سەرهوویە، رەشنەش، وێسەر، قازیەکر)، مەریوان (باخان، بەردی سپی، گوندەکانی سەرشیو)، بەوروپەرێشانی قوروە، پاوە، خانێ و شنۆ (٤٩و)

٤- شلێرەی ئەلوەندی

فارسی: لاله سرنگون الوندی

ناوی زانستی: *F. olivieri* **Baker.**

رواوگە: لای پارێزگای کرماشان (٦٣/١و)

٥- شلێرەی ئێرانی

فارسی: لاله واژگون ایرانی

ئینگلیزی: Persian fritillary, Persian lily

ناوی زانستی: *F. persica* **L.** = *F. eggeri* Bornm.

رواوگە: سنە، مەریوان، پاوە، جوانرۆ، رێژاو، کێوی سیری ورمێ (٦٣/٧و)؛ ناوچەی رۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری)، کوێستانی دالاهوو، کرێند، قەسری شیرین (٦٧و)؛ رێگای کامیەران بۆ سنە و قوروە، بان لەیلاخی دیولان (٤٩و)؛ خانێ، سەردەشت، چیای ئەلەندی خۆی، شێخ تەپە، بەردەسوور، دەربەندی قاسملوو و سەلماس (٨٤و)

شلێرە ئاوی سپی
فارسی: نیلوفر آبی سفید، لاله مردابی سفید
ئینگلیزی: European white water lily, White water lily
عەرەبی: حشیشه المسک، لُوطُس
ناوی زانستی: ***Nymphaea alba* L.**
بنەماڵە: Nymphaceae
رواوگە: ناو هەسێل و گەنکاوەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان (٧٠و)

شلێرەی چۆم ☜ لاولاوی زەرد
شمام ☜ کاڵەک -١
شمامۆک ☜ کاڵەک -١
شمامە ☜ کاڵەک -١
شمتن ☜ شووتی
شمتوو ☜ شووتی
شمتی ☜ شووتی
شمستی ☜ شووتی
شملیە ☜ شملی

شملی: شەمێلە، شملێی، شملیە، شەمبلیلک، شەمبەلیک، شەمبلیک، شەملیە، حەوینج
فارسی: شنبلیله، شمبلیله
ئینگلیزی: Fenugreek trigonella, Fenugreek, Common fenugreek
عەرەبی: حُلبَه، حَلبه
ناوی زانستی: ***Trigonella foenum-graecum* L.**
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)؛ پارێزگای کوردستان و کرماشان (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی شملی:

١) شملیە کێفی
فارسی: شنبلیله بیضوی، شنبلیله شیرازی
ناوی زانستی: ***T. elliptica* Boiss.** = *T. fasciculate* Bertol.
رواوگە: کێوی (سیاوەنە) کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ سنە (کەل ماموخ، ڕەشنەش، گەڵێن و خانەگا، کەل هەمرۆی تێژتێژ)، مەریوان (هەورامان تەخت، بلبەر، ژیوار، کێوی سلتان ئەحمەو، گوندەکانی سەرشیو)، دیواندەرە (ویستگەی توێژینەوەکانی کشتوکاڵی خەرکە) و پاوە (٤٩و)

٢) شملی تاقە گوڵی دوانە
فارسی: شنیلیله تک گل دوقلو
ناوی زانستی: ***T. monamtha* C. A. Mey. subsp. *geminiflora* (Bge.) Rech. f.** = *T. germiniflora* Bge.
رواوگە: سنە، ورمێ، سەلماس و خۆی (٦٣/٢٤و)؛ و پارێزگای کرماشان (٤٩و)

٣) شملی تاقە گوڵی بابولی
فارسی: شنیلیله تک گل بابلی
ناوی زانستی: ***T. monamtha* C. A. Mey. subsp. *noeana* (Boiss.) Huber-Morath.**= *T. noeana* Boiss.
رواوگە: ورمێ بۆ (سرو)، کرماشان، بێستوون، کەنگاوەر، قەسری شیرین و نەفتشار (٦٣/١٢و)

٤) شملی کەوەڕوو
فارسی: شنبلیله خوشەای، شنبلیله آبی رنگ
ناوی زانستی: ***T. corulescens*(M. B.) Halacsy.** = *T. azurea* C. A. Mey. = *T. fasciculata* Bertol. = *T. coerulescens* M. B.

رواوگە: دەڤەری زەریای ورمێ و دیلوران (٦٣/١٠و)

٥) شملی کەوانی

فارسی: شنبلیله کمانی

ناوی زانستی: T. arcuata C. A. Mey.

رواوگە: کێوی برایمخانی مەهاباد و خانێ (کێوی جەمیلان) (٢٩و)

٦) شملی چزووداره

فارسی: شنبلیله قلابدار

ناوی زانستی: T. uncata Boiss. & Noe.

رواوگە: گوندی (گدار ناصر) و ناوچەی ماژین لە ئابدانان (٧١و)

٧) شملی نارنجی

فارسی: شنبلیله نارنجی

ناوی زانستی: T. aurantiaca Boiss. = T. mareschiana Hand.-Mzt.

رواوگە: سەحنە و کەنگاوەر (٦٣/ھ)

٨) شملی

فارسی: شنبلیله ترکیەایی

ناوی زانستی: T. spruneriana Boiss. = T. torulosa Griseb.

رواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٣/١٥و)

٩) شملی تارانی

فارسی: شنبلیله تهرانی

ناوی زانستی: T. tehranica Bornm.

رواوگە: دەڤەری بێستوون (٦٧و)

شمڵیە کێفی ☜ شملی -١

شمی ☜ توو

شن ☜ هەسپنگ

شنگ ☜ هەسپنگ

شنگەبهی ☜ بی -١

شنگی ☜ هەسپنگ

شواڵەدرە ☜ دووسمۆرکە

شوتکیله ☜ خوشیلک

شوک ☜ شافێر

شویت ☜ شویتە

شویتە: توراخ، شویت، شێوت، شووتە، دۆوراخ، دوراخ، بەلیەنی

فارسی: شوید، شبت

ئینگلیزی: Common dill, Dill, Anet, Dill-seed

عەرەبی: شِبِت، الشبیت

ناوی زانستی: *Anethum graveolens* L.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: باکووری کوردستان، ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی (٢٠و)؛ پاریزگای کوردستان، سونقور (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم‌جاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دولەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

شویتەدار ☜ گەز

شویرتک ☜ هالیکۆک -٢

شۆتریچکە ☜ خوشیلک

شۆتگرسێن ☜ دووگنە

شۆتەژیە ☜ خوشیلک

شۆتی ☜ شووتی

شۆتیلە ☜ مریسۆک

شۆرەک: گیا کەفە، کەفکەفۆک، زروێ، زرۆی، زرووی، زروی، درەی زرو

فارسی: اشنان، اشنیان، اشنون

ئینگلیزی: Glass wort

عەرەبی: غاسول، حَرض، خرء الصغیر

ناوی زانستی: *Seidlitzia rosmarinus* (Ehrh.) Bge.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: سوومار و ساڵحاوای ئیلام (٣٠و)؛ باکووری کوردستان (وەکی زاری زازانشین) (٨و)

جۆرەکانی دیکەی شۆرەک:

۱) شۆرەکی پڕ گوڵ

فارسی: أشنان پر گل

ناوی زانستی: *S. florida* (M. B.) Boiss.

رواوگە: ماکۆ، سەڵماس، تسووج، ورمێ و خۆی (٣٠و)

شۆرە وزم ☜ وزم -٢

شۆرەبی ☜ بی -١

شۆرەتفی ☜ توو -٢

شۆرەتوو ☜ توو -٢

شۆک ☜ ترش

شۆلک ☜ زازۆک -١

شووتوو ☜ شووتی

شووتە ☜ شویتە

شووتی: شفتی، شامی، هەنی، شۆتی، شتی، شبتی، شمتی، شمستی، شفتی، شمتوو، شمتن، شیتوو، شووتوو، شوومی، سمتوو، سمتن، سمتی، هەینی، هندی، هەنگی، هیندوویی، هەننی، جەبەش، زەبەش، زەربەش، جەبەژ، شەبەش، ژەبەش، زەبەز، ژەبەژ

فارسی: هندوانە

ئینگلیزی: Water melon, Water cucumber

عەرەبی: رَقی، بِطّیخ

ناوی زانستی: ***Citrullus vulgaris*** **Schrad.** = *C. lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai. = *C. edulis* Pang.

بنەماڵە: Cucurbitaceae

رواوگە: پاریزگای کوردستان و کرماشان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی شووتی:

۱) گووژاڵک: تاڵەشووتی، تەحلە سێف، تەحلە سێف، گووژڵ، کوزارک، گوهێ شەیتانک، تاڵگە شمتی، تاڵگە گووژاڵک، ژووزاڵک، شووتیە مارە، شوومی شەیتوونی، زرکەتاڵ، زرکەتان، هەنزەل

فارسی: حنظل، هندوانە ابوجهل، شرنگ

ئینگلیزی: Colocynth, Bitter apple, Colocynth gourd, Colocynth plant

عەرەبی: حَنظَل، عَلقم، مرارە الحصاری، حدج

ناوی زانستی: *C. colocynthis* (L.) Schrad.

رواوگە: دێلۆران، لەکنشینی ئیلام و کرماشان (٦٠و؛ ٢و)؛ و باشووری کوردستان (١و؛ ١٦و)

شووتیە مارە ☜ شووتی -١

شوور ☜ شەوەرگ

شوومی ☜ شووتی

شوومی شەیتوونی ☜ شووتی -١

شەبەش ☜ شووتی

شەپەلۆ: شەفەلە، شەپەلۆح، شفلح، شەفەلاح، شێفەلەتە، شێفەلە، شەفەلە کرندی

فارسی: انگیران کرندی، علف مار کرندی، کنجد شیطانی

ئینگلیزی: Spider herb, Bastard mustard, Cleome, Spider-flower

عەرەبی: عفنە، جائفە

ناوی زانستی: ***Cleome noeana*** **Boiss.** = *C. ornithopodiodes* L.

بنەماڵە: Capparidaceae

رواوگە: پاریزگای کوردستان (٩٤و)؛ و

کرماشان (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی شەپەلۆ:

١) شەپەلۆی قەفقازی

فارسی: انگیران قفقازی، علفمار هرز

ناوی زانستی: *C. iberica* DC.

رواوگە: خۆی، ماکۆ، ورمێ، خەسرەوی و قەسری شیرین (٦٣/١٤و)

٢) شەپەلۆی ئیلامی

فارسی: انگیران ایلامی

ناوی زانستی: *C. glaucescens* DC.

شەپەلۆح ☜ شەپەلۆ

شەتەرە ☜ مامجێژنۆکە

شەدانە ☜ بەنگ

شەسپەڕ ☜ گوڵە بژوێن

شەسپەرە فەرەنگی ☜ گوڵە دەقاق

شەفەلاح ☜ شەپەلۆ

شەفەلە کرندی ☜ شەپەلۆ

شەفەلە ☜ شەپەلۆ

شەڤبۆ ☜ شەوبۆ

شەڤبشکێف ☜ لاولافۆک

شەڤدەر ☜ شەوەرگ

شەڤگەشە ☜ دار حەریرۆ

شەقال: مێخوڕ

فارسی: خارگوزن، سیاه تنگرس، سیاه تنگرس کُردی، داغ آلچسی

ئینگلیزی: Buckthorn, Box thorn, Hart thorn

عەرەبی: السدر الکُردی، املیس، املیلس، زفرین، عوسج، شجره الدکن

ناوی زانستی: **_Rhamnus kurdica_ Boiss. et Hohen.** = *R. kurdica* Boiss. et Hohen. var. *persica*

بنەماڵە: Rhamnaceae

رواوگە: سەراوی گیلان، چیاکانی سونقور، کوێستانی شاهۆ، قەسر شیرین، سەرپێڵ، بێستوون، خوسرەوی، ئیسلاماوا، حومەیل، نێوان مەلاوی و پردی کەلهوڕ، ئیمامزادە حەسەن، دیزگران و کێوی مانشتی ئیلام (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی شەقال:

١) دارەبۆق: دار بۆق

فارسی: سیاه تنگرس، گردوی کوهی

ناوی زانستی: *R. sp.*

رواوگە: قەراخی چۆمی کەلوێ لای گوندی شێوەمێری سەردەشت (٨٥و)

٢) شەقالی سەختەلان: گوێژە کێوی

فارسی: سیاه تنگرس صخرەروی، گردوی کوهی

ناوی زانستی: **_R. cornifolia_ Boiss. & Hoh.** = *R. elbursensis* Gauba & Rech. f.

رواوگە: کوێستانی شاهۆ، ورمێ (٦٣/١٥و)؛ گوندەکانی هەورامان، کەل تەتە و هەورامان تەخت، مەریوان (نێ، ولەژێر) (٤٩و)

٣) شەقالی شیروانی

فارسی: سیاه تنگرس شیروانی

ناوی زانستی: **_R. pallasii_ Fisch. & Mey. Subsp. _sintenisii_ (Rech. f.) Browicz & J. Zielinski.**

رواوگە: کێوی (بردەگل) لای گوندی هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ بیجاڕ، خۆی، مەرگەوەر، مەهاباد (٦٣/٨و)؛ دالاهوو، ئەشکەوتی کەرەفتوو، کرماشان و کوێستانی پراو، کوێستانی حەمزە عەرەب و کێوی میرزا مەحموود، (٦٣/٢٣و)؛ قەمچوقا و سەلواتاوای بیجاڕ، ئەیوان (٦٧و)؛ باکوور، باشوور و ڕۆژاوای کوردستان (٤٩و)؛ ورمێ، سەلماس، نەغەدە و سەلماس (٤٧و)

شەقیلە ☜ تەقلۆکە -١

شەکرۆ ☜ شەکرۆکە

شەکرۆک ☜ شەکرۆکە

شەکرۆکە: سەرتەشیلە، شەکرووکە، شەکەرۆکە، شەکرۆک، شەکرۆ، شەکرەشوانە، قەنشەکیرووک، قەنشەکرۆک، شەکروو، دڕکەگورزە، سەرتەشی، سەلکەتەشی، کەرتەشی، شەکرەشوانە، کەرخوەر

فارسی: خارشکر، شکرتیغال، شکرتیغال کُردی

ئینگلیزی: Globe thistle

عەرەبی: شَوکُ الجِمال، رعی الابل

ناوی زانستی: ***Echinops kurdicus*** **Boiss.**

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: سنە (ڕەشنەش، شیان، هەشەمێز، تەوریوەر، تەکیە، گەلێن و خانەگا، زەنان، دادانە، حەسەناوا، ڕێگای سنە بۆ دێگولان، مەلکشان، کەرجۆ، ویسەر، ئارێز و ئاویەر، دادانەی کەمانگەر، سەلواتاوا، سالیان، هوویە، سەرهوویە، نجێ، سارووقامیش، ڕێگای سنە بۆ دیواندەرە، ئەویهەنگ، مەریوان (پیرخێران، چەم دەرەزەنجیر و دواو، خواشت، زۆنج، بنیەر، خانەگای جووجوو، کوڕەمیانە، باقلاوای شێخ حسەین، سلتان ئەحمەو، بلچەسوور، گلیە و پیازە)، سەقز و دیواندەرە (گوندەکانی سەرشیو، مایندۆل، دۆلەڕەش، کەوەلە، کۆل، دۆزەغەرە، قولقولەی میرەدێ)، کامیەران (ڕێگای کامیەران بۆ ڕوانسەر، تا، سەرچێ، هەنیمن، تەنگیوەر، نشوور، کەڕەسێ، پالنگان)، کێوی پەنجەعەلی قوروە، کرماشان، مەهاباد، ڕێژاو، ڕوانسەر، پاوە، جوانڕۆ، قەسری شیرین (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی شەکرۆکە:

١) شەکرۆکەی ئیلامی

فارسی: شکرتیغال ایلامی

ناوی زانستی: ***E. elymaiticus*** **Bornm.**

٢) شەکرۆکە

فارسی: شکرتیغال

ناوی زانستی: ***E. cephalotes*** **DC.** = ***E. candidus*** **Boiss.** = *E. stapfianus* Parsa.

ڕواوگە: لەوەڕگای گەرمێنی یاریوەران لە باشووری قەسری شیرین (٦٥و)

٣) شەکرۆکەی کرماشانی

فارسی: شکرتیغال کرمانشاهی

ناوی زانستی: ***E. kermashanicus***

ڕواوگە: چیای کوور سەرتر لە قەلاگوراز، سەراونەقول، (گل گل) و (ژیور)، کێوی (گلاب) لە دێی (بیشەزار) ئیلام (٧١و)

٤) شەکرۆکە

فارسی: شکرتیغال برگ‌چرمی

ناوی زانستی: ***E. pachyphyllus*** **Rech. f.**

ڕواوگە: ئابدانان، کێوی (مرز)، ناوچەی کاسەماست و کێوی (شلت)، سنووری دیلوران لەتەک بەدرە و مەنەلی، ڕووباری (دویرج)، بەرزایەکانی جەبەلولحەمرین لە بازگەی (نهرعنبر) و (بیات) لە ناوچەی (شرهانی) (٧١و)

٥) شەکرۆکەی ڕۆژهەلاتی

فارسی: شکرتیغال شرقی

ناوی زانستی: ***E. orientalis*** **Trautv.** = *E. horridus* Desf.

ڕواوگە: بالانش، شنۆ، تەرگەوەر، دەربەندی قاسملو، دەفەری زەریای ورمێ، سنە،

کرماشـان، کامیـاران، مـووچش، گاوشـان و تاقەوسان (٦٣/٢٢و)

٦) شەکرۆکەی کوردستانی

فارسی: شکرتیغال کردستانی

ناوی زانستی: ***E. haussknechtii* Boiss.**

رواوگـە: سـنە (کویسـتانی ئـاریز، ویسـەر، ئەویهەنگ) (٩٤و)

٧) شەکرۆکەی قەسرشیرینی

فارسی: شکرتیغال قصرشـیرینی، شـکرتیغال موصلی

ناوی زانستی: ***E. mosulensis* Rech. f.**

رواوگـە: سنە (ئەویهـەنگ، کـەل و کویسـتانی ئـاریز)، هـەورامان (گونـدی خواشـت و چـەم دەرەزەنجیر) (٩٤و)

٨) شەکرۆکەی دیواسا

فارسی: شکرتیغال غول‌آسا

ناوی زانستی: ***E. robustus* Bunge.**

رواوگـە: خانـێ (کێـوی (توبـە و تورژالـە) هەنگەوێ) و کویستانی هەوارەبی لاجـان لای نەغەدە (٢٩و)

٩) شەکرۆکە

فارسی: شکرتیغال

ناوی زانستی: ***E. quercetorum***

رواوگە: لێرەواری (دیونـە) و کێـوی دینـار لـە ئیلام (٧١و)

١٠) شەکرۆکە

فارسی: شکرتیغال

ناوی زانستی: ***E. viscidulus***

رواوگە: ئابدانان (پـاش گونـدی (بیشـەدراز)، کێـوی (انـاران) بـەرەو مـەزارگـەی ئیمـامزا شوهرەمیر) (٧١و)

١١) شەکرۆکە

فارسی: شکرتیغال ترکیەای

ناوی زانستی: ***E. bithynicus* Boiss.**

رواوگـە: ٢٠ کـم. سەردەشـت بـۆ خانـێ (لای نەلاس و گرژال)، لای چۆمی کەڵوێ لە ڕەبەت و بریسـوێ (٦٣/٢٢و)؛ گونـدەکـانی سـەرشـیو و ڕێگای سەولاوا بۆ مەریوان و سەقز (٩٤و)

١٢) شەکرۆکەی مەشەدی

فارسی: شکرتیغال مشهدی

ناوی زانستی: ***E. ritrodes* Bunge.**

رواوگە: ئابدانان (گوندی (بیشەدراز) و کێـوی (گلاب) و (انـاران) بـەرەو مـەزارگـەی ئیمـامزا شـوهرەمـیر)، شـارۆچکەی هـەزارانـی و کویستانی کوور، کێوی (چرمی) و (سیاەکـوە) و دیلوران بـۆ موورمووری (٧١و)؛ کرماشـان، ورمێ (٦٣/١و)؛ ورمێ، سـەڵـماس، مەهابـاد، شنۆ و زیوە، دیزەج، دەرڕەی قـاسملوو، بیجـاڕ و ناوچـەی گـەرووس، سـەراوی کرێنـد، تاقەوسـان، سـەڵـواتاوا و دیوانـدەرە (٦٣/٩و؛ ٦٣/٢٢و)؛ ژاوەرۆ (ئـەویهـەنـگ، ڕەشـنەش، وترەزەوی، ویسەر، تەکیە)، هەورامان (هەجیج، دەروەن دزڵـی، کـەل ژالانـەی هـەورامـان، هەورامان تەخت)، سەقز (خوڕخوڕە، ڕێگـای سـەقز بـۆ بانـە)، ڕێگـای بانە بـۆ سـەردەشـت، کێوی دالاخانی سونقور، کێوی پەمۆ، کێوی نوا و کویستانی شاهۆ (٩٤و)

١٣) شەکرۆکەی ئاراراتی

فارسی: شکرتیغال آراراتی

نـاوی زانسـتی: ***E. tourneforti* Ledeb. ex Trautv.**

١٤) شەکرۆکەی چزەدار

فارسی: شکرتیغال نیش‌دار

نـاوی زانسـتی: ***E. pungens* Trautv.** = *E. persicus* Stev & Fisch. ex Fisch.

رواوگـە: کویسـتانی پـراوی (٣٥و)؛ کرماشـان،

کرێنـد، ورمـێ، شـنۆ، دەربەنـدی قـاسملوو، سەڵماس، کەلی قووشچی، سنە، قەڵەمخانە (٢٢/٦٣و)؛ و چلەخانی لای خۆی، پارێزگای کوردستان (٢٤/٦٣و)

شەکروو ☜ شەکرۆکە

شەکرووکە ☜ شەکرۆکە

شەکرە باوی ☜ بەهێف -١

شەکرە شوانە ☜ شەکرۆکە

شەکرە شوانە ☜ شەکرۆکە

شەکەرۆکە ☜ شەکرۆکە

شەکەرە بی ☜ بی -٢

شەکەرە گوڵ ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

شەکی ☜ بەڕوو

شەللم ☜ شێلمە

شەلم ☜ شێلمە

شەلەم ☜ شێلمە

شەلەمێ ☜ شێلمە

شەلەمە باخی ☜ شێلمۆکە سپی -٢

شەلەمە باخیلە ☜ کەلەرم -١

شەلەمەکەرە ☜ گوڵە پەپوو

شەلەمینکەرە ☜ گوڵە پەپوو

شەلی ☜ ئەسپیدار -٢

شەلیل ☜ هەشتاڵوو -١

شەلانی ☜ شێلانە

شەڵمکە ☜ تەرەسێمانە

شەمام ☜ کاڵەک -١

شەمامۆ ☜ کاڵەک -١

شەمامۆک ☜ کاڵەک -١

شەمامە ☜ کاڵەک -١

شەمبیک ☜ شملی

شەمبلیک ☜ شملی

شەمبەلوو ☜ بەڕووەخاسە

شەمبەلیک ☜ شملی

شەمڵیە ☜ شملی

شەموومە ☜ کاڵەک -١

شەمێلە ☜ شملی

شەنگەبی ☜ بی -١

شەنگەتوو ☜ توو -٢

شەنگە وزم ☜ وزم -٢

شەواشینگ ☜ بەهێف -٤

شەواندەر ☜ چەوەندەر

شەوانەر ☜ چەوەندەر

شەوبۆ: گوڵە شەوبۆ، شەقبۆ، شەهبوو، قاچمووک

فارسـی: شـببـوی ایرانـی، شـببـوی ایرانـی کُردی

ئینگلیزی: Rocket, Garden rocket

عەرەبی: زَهرَه المساء، الشبوی

ناوی زانستی: ***Hesperis kurdica*** **Dvorak et Hadac.**

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: مەریوان (کێوی کۆساڵان و قەڵەبەرد، گونـدەکـانی سـەرشـیو، بلچـەسـوور)، سـەقـز (سەبەتلوو، کەلیخـان، ڕێگـای خورخـورە بۆ مـەریـوان، نـەکـەرۆز، پیرعومـەران)، کامیـەران (پاڵـنگان، کوێـستـانی شـاهۆ، دیـوەزنـاو و وێزیـەر)، پـاوە (٩٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (١و؛ ١٦و)

جۆر و شێوەجۆرەکانی شەوبۆ لە کوردستان:

١) شەوبۆی کرێندی

فارسی: شببوی ایرانی کرندی

ناوی زانستی: ***H. straussii*** **Bornm.**

ڕواوگـە: لێـرەوارەکـانی بـەڕووی کرێنـد و دالاهـوو، کێـوی (نوآکـو) نێـوان ئیسـلاماوای ڕۆژاوا و ئیلام (١/٦٣و)

٢) شەوبۆی ئێرانی

فارسی: شببوی ایرانی

ناوی زانستی: *H. persica* Boiss. = *H. media* Stapf.

رواوگە: ڕێژاو، ورمێ، کرماشان و کوێستانی دالاهوو (٦٧و؛ ٦٣/٨و)

شەودەر ☜ شەوەرگ

شەورگ ☜ شەوەرگ

شەوشین ☜ پرتەقال -١

شەوەر ☜ شەوەرگ

شەوەرگ: شەوەری، شەوەر، شەورگ، شەودەر، شاودەر، شاوێر، شەڤدەر، شوور، هەندەکۆ، حەندەگۆ، هەندەقۆ، هندکۆ، هەنەکە

فارسی: شبدر

ئینگلیزی: Clover, Trefoil

عەرەبی: قُرط، شبذر، رطبە، برسیم احمر

ناوی زانستی: *Trifolium spp.*

بنەماڵە: Papilionaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، هانەگەرمەڵە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی شەوەرگ:

١) شەوەرگ

فارسی: شبدر تماشائی

ناوی زانستی: *T. grandiflorum* Schreb. = *T. speciosum* Schreb.

رواوگە: کرماشان، کرێند، ڕێژاو، قەسری شیرین، بێستوون و سەرپێل (٦٣/٢١و)

٢) شەوەرگی ئێرانی

فارسی: شبدر ایرانی

ئینگلیزی: Persian clover, Shabdar, Shaftal clover, Annual strawberry clover

ناوی زانستی: *T. resupinatum* L.

رواوگە: گوندەکانی (پتک اعراب)، دالپری، جلیزی و ڕێگای دیلوران، ئابدانان و دەشتی دیلوران و موورمووری (٧١و)؛ سونقور و پارێزگای کوردستان (٤٩و)

- ٣) سێیەرە سپی

فارسی: شبدر سفید، شبدر خزندە

ئینگلیزی: White clover, Dutch clover

ناوی زانستی: *T. repens* L. var *macrorrhizum.*

رواوگە: پارێزگای کوردستان، پاوە، ڕوانسەر، سونقور، ڕێژاو، کرماشان، سەرپێلی زەهاو، ئامێدی، ڕەواندز، سلێمانی (٤٩و)؛ خانێ، سەردەشت، خۆی، سەلماس، ورمێ، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ، بۆکان، مەهاباد، تیکاب، ماکۆ، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە (٥٣و)

٤) سێیەرە: سێوەرە

فارسی: شبدر باریک برگ

ئینگلیزی: Fine-leaved clover

ناوی زانستی: *T. angustifolium* L.

رواوگە: سەردەشت (٦٣/١٢و)؛ هەشەمێزی ژاوەرۆ، ناوچەی خوڕخوڕەی سەقز، کامیەران (تا، هەنیمن) (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٥) شەوەرگی خۆڕسک

فارسی: شبدر خودروی، شبدر پاخرگوشی، شبدر صحرایی

ئینگلیزی: Here foot, Bottle grass

ناوی زانستی: *T. arvense* L.

رواوگە: بانە بەرەو دێ بلەکێ (٦٣/٢٠و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی

دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)؛ شنۆ (٣٩/١و)

٦) شەوەرگ

فارسی: شبدر توت فرنگی

ئینگلیزی: Strawberry clover, Strawberry trefoil

ناوی زانستی: ***T. fragiferum*** **L.**

رواوگە: ورمێ و شەرەفخانە، کرماشان، سنە (٦٣/١٧و)؛ ناوچەی زاگرۆس، باکووری ڕۆژاوا و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)

٧) شەوەرگی گوڵ مێخەکی

فارسی: شبدر گل میخکی

ئینگلیزی: Crimson clover, Carnation clover

ناوی زانستی: ***T. incarnatum*** **L.**

رواوگە: ناوچەی زاگرۆس، باکووری ڕۆژاوا و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٧٠و)

٨) سێپەڕە سوورکە: سەپر، شەوەرە سەپرە

فارسی: شبدر قرمز، شبدر چمن‌زار

ئینگلیزی: Red clover, Meadow clover

ناوی زانستی: ***T. pretense*** **L.**

رواوگە: کوێستانی نەڵۆس و سەری مەیدان مەهاباد و شنۆ (٢٩و)؛ هەشەمێزی زاوەرۆ، مەریوان (گوندەکانی سەرشیو، زۆنج)، سەقز و دیواندەرە (ناوچەی خورخورە، فەتاحاوا، کۆڵ، دۆزەغەرە، ناوچەی ساراڵ)، ڕەواندز، سلێمانی (٤٩و)؛ تیکاب (٤٠و)

٩) سێپەڕە زەرتکە: سێپەڕە زەردەڵە

فارسی: شبدر زرد، شبدر مزرعە روی

ئینگلیزی: Large hop clover, Yellow clover

ناوی زانستی: ***T. campestre*** **Schreb. =** ***T.*** *procumbence* L.

رواوگە: مەهاباد، سنە، کرماشان، کرێند، قەسری شیرین، مێهران (٦٣/١٢و)؛ سەقز (قولقولەی میرەدێ) (٤٩و)

١٠) شەوەرگی دووجۆران

فارسی: شبدر دورگ

ئینگلیزی: Alsike clover, Bastrard clover

ناوی زانستی: ***T. hybridum*** **L.**

رواوگە: مەهاباد، بۆکان، سەردەشت، خانێ، ورمێ، ماکۆ، سەلماس، خۆی، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ، شنۆ، شاهیندژ، نەغەدە و تیکاب (٥٣و)

١١) شەوەرگ

فارسی: شبدر طناز

ناوی زانستی: ***T. dasyurum*** **C. Presl. =** ***T.*** *formosum* Savi.

رواوگە: قەسری شیرین، کرماشان، بیستوون و گاوارە (٦٣/١٦و)

١٢) شەوەرگی ئەرخەوانی

فارسی: شبدر ارغوانی

ناوی زانستی: ***T. purpureum*** **Loisel. var.** ***purpureum.***

رواوگە: کرماشان، دالکانی ڕێژاو، کوێستانی شاهۆ، سەرپێلی زەهاو، کرێند، کوێستانی چل چەمە، مەریوان و گوندی سیف (٦٣/٢٠و)

١٣) شەوەرگ

فارسی: شبدر مشکوک

ناوی زانستی: ***T. ambiguum*** **M. B.**

رواوگە: دەڤەری خۆی (٦٣/١٩و)

١٤) شەوەرگی مادی

فارسی: شبدر مادی، شبدر گاوی

ئینگلیزی: Buffalo clover, Cow-clover

ناوی زانستی: ***T. medium*** **L.**

شەوەرگە ☜ خاشە

شەوەرە شەوەن ☜ خاشە

شەوەرە سەپرە ☜ شەوەرگ -٨

شەوەری ☜ شەوەرگ

شەوەن ☜ خاشە

شەویرتک ☜ هالیکوک -٢

شەهبوو ☜ شەوبۆ

شەهێن: شرۆ، شرپ، دار شرۆ، شروی، شروو، شروێ

فارسی: پلاخور، شین

ئینگلیزی: Honeysuckle

عەرەبی: زهر العسل، صریمە الجری، شجرە الطول

ناوی زانستی: *Lonicera nummulariifplia* Jaub. & Spach. = *L. kurdestanica* Schlecht.

بنەماڵە: Caprifoliaceae

رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین، کرێند، کوێستانی شاهۆ، رێزاو (٦٣/٢٠و)؛ پاوە، نەوسوو، هەورامان تەخت (٣١و)؛ سنە (هەشەمیز، رەشنەش، ئەویهەنگ، کوچکچنار، شیان، خانەگای گەلێن، ساڵیان)، مەریوان (لێرەوارەکانی مەریوان، خواشت، چەم دەرەزەنجیر، کۆساڵان و قەڵەبەرد، گوندەکانی سەرشیو، زیوار، هەورامان تەخت)، سەقز و دیواندەرە (قولقولەی میرەدێ، بست، چڵ چەمە)، کامیەران (تەنگیوەر، پاڵنگان، کوێستانی شاهۆ و عەوالان)، لێرەوارەکانی بانە و کێوی ئاربەبا (٩٤و)؛ کەل زمزیران، بەردەسووی سیلوانا، خۆی، مەهاباد، مەرگەوەر، گوندی حەمرانی لای خانێ (٥٨و)؛ ورمێ و شاهیندژ (٤٧و)

شەیدانک ☜ کونجی

شیتوو ☜ شووتی

شیرحوشتر ☜ حوشترالووک

شیرخۆژلک ☜ خوشیلک

شیرخوشیلک ☜ خوشیلک

شیردێو ☜ خوشیلک

شیرڕێژ: وەردینە کێوی، بنجیلە کەشیە

فارسی: کیسە چوپان، قدومە کوهی

ئینگلیزی: Field penny cress, Penny cress

عەرەبی: الشمریر، عفص، شجرالحیا، صلایە

ناوی زانستی: *Thlaspi arvensis* L.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: لێرەواری (دیونە) و کێوی دینار ئیلام (٧١و)؛ خۆی (٦٧و)؛ سەلماس، ورمێ، کرماشان، کێوی (پارو) و پاتاقی لای سەرپێلی زەهاو (٦٣/١٣و)؛ شنۆ (٣٩/١و)

جۆرەکانی دیکەی شیرڕێژ:

١) شیرڕێژ

فارسی: کیسە چوپان ساقە محصور

ئینگلیزی: Thoroughwort penny cress, Penny cress, Perfoliate cress

ناوی زانستی: *Th. perfoliatum* L.

رواوگە: سەلماس، ورمێ، کرماشان، کێوی پاڕوو لای کنشت، پاتاقی سەرپێلی زەهاو، سەراو، ئیلام وخۆی (٦٣/١٠و)

شیرشیرۆکە: شیرشیرە، شیرمارە، شیرۆکە، شیرکتکە، شیرکوتک

فارسی: شیرتیغک معمولی، شیرتیغک رطوبت پسند

ئینگلیزی: Common sow thistle, Sow thistle, Milk thistle

عەرەبی: التفاف، ام الحلیب

ناوی زانستی: *Sonchus oleraceus* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: پاریزگای ئیلام، کێلگەکانی تووە

فەرەنگی سەولاوا، مەریوان، سنە، کامیەران، هەورامان (۴۲و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (۷۹و)

شیرشیره ☜ شیرشیرۆکه

شیرقولی ☜ خوشیلک

شیرکتکه ☜ شیرشیرۆکه

شیرکوتک ☜ شیرشیرۆکه

شیرمار ☜ گوڵەپەپوو -٦

شیرماره ☜ شیرشیرۆکه

شیرنشۆک ☜ زەفیروو -٢

شیرنۆکه: شیرین شیرینۆکه

فارسی: سیزاب سیزاب کُردی

ئینگلیزی: Speedwell, Cancerwort, Fluelling

عەرەبی: قَرّه العَین، شیحه الیعقوبیه

ناوی زانستی: **Veronica kurdica Benth.** subsp. ***kurdica.*** = *V. kurdica* Benth.

بنەماڵه: Scrophulariaceae

جۆرەکانی دیکەی شیرنۆکه:

١) شیرنۆکەی هەورامانی

فارسی: سیزاب زاگرسی، سیزاب اورومانی

ناوی زانستی: ***V. avromanica* M. A. Fischer.**

٢) شیرنۆکەی ئاناتوولی

فارسی: سیزاب آناتولی

ناوی زانستی: ***V. bozakmanii* M. A. Fischer.**

٣) شیرنۆکەی دالاهوویی

فارسی: سیزاب دالاهویی، سیزاب حلبی

ناوی زانستی: ***V. macrostachya* Vahl.** **subsp. *schizostegia* (Bornm.) M. A. Fischer.**

٤) شیرنۆکەی کرێندی

فارسی: سیزاب کرندی، سیزاب مدیترانه‌ای

ناوی زانستی: ***V. cymbalaria* Bodard.**

٥) شیرنۆکەی خۆیی

فارسی: سیزاب خوئی

ناوی زانستی: ***V. microcarpa* Boiss.**

رواوگە: مەهاباد و سۆمای برادۆست (۳۱و)

٦) شیرنۆکەی گوڵەجامی

فارسی: سیزاب آناغالیسی

ناوی زانستی: ***V. anagalloides* Guss.** **subsp. *anagalloides*** = *V. comosa* C. *haussknechtii* Boiss. Richter. = *V.*

٧) شیرنۆکەی دیاربەکری: شیرنۆکەی ئامێدی

فارسی: سیزاب دیاربکری

ناوی زانستی: ***V. rechingeri* M. A. Fischer.** = *V. darlingtonii* Parsa.

٨) شیرنۆکەی پۆپە تیژ

فارسی: سیزاب بساک تیز، سیزاب فشندی

ناوی زانستی: ***V. acrotheca* Bornm. & Gauba.**

رواوگە: سنە، دیواندەرە، زەرینە، هەوەتوو، ساحێب، سەقز و کرماشان (٦٣/١٥و)

٩) شیرنۆکەی ئێرانی

فارسی: سیزاب ایرانی

ناوی زانستی: ***V. persica* Poir.**

رواوگە: کوێستانی (مناڵە) مەهاباد (۲۹و)؛ دەشتی دیلوڕان و موورموورێ (۷۱و)؛ کێڵگەکانی تووەفەرەنگی سەولاوا، مەریوان، سنە، کامیەران، هەورامان (۴۲و)؛ کوودەشت و شنۆ (۳۹/۱و)

١٠) شیرنۆکەی ئارداوی

فارسی: سیزاب آردآلود
ناوی زانستی: *V. farinosa* Hausskn.
رواوگە: قەسری شیرین و کرماشان (٦٣/٥و)
١١) ماکووز: ماکووس، کوسەماسە
فارسی: سیزاب آبی جویباری
ناوی زانستی: *V. anagallis-aquatica* L. subsp. *oxycarpa*. = *V. oxycarpa* Boiss.
رواوگە: ناوچەی نەلۆس لە کێوی (کومەبران) مەهاباد (٢٩و)؛ ورمێ، سەلماس، شاهیندژ، بیجار، مەریوان، کوێستانی حەمزە عەرەبی بیجار، سەقز، زەریای زریبار، کرماشان، قەسری شیرین، گوندی باواحەیدەری ئیسلاماوا (٦٣/٧و)؛ سنە (تەکیە، سەرهوویە، هوویە، ڕەشنەش، شیان، کانیمشکان، کەرجۆ، دادانە، کێلانە، هەشەمیز، زەنان)، مەریوان (باقلاوای شێخ حسەین، بلچەسوور، چەم دەرەزەنجیر، دواو، گلیە، گوندەکانی سەرشیو)، دیواندەرە (چلچەمە، ڕێگای کەلەکان بۆ بست، خورخورە، کۆل، دەرەویان فارس)، کامیەران (نشوور، نیەر، میراو)، حسەیناوای کونگرەی قوروە، پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

شیرۆ ☜ میکووک
شیرۆکە ☜ شیرشیرۆکە
شیرەچاو ☜ چەقچەقۆکە
شیرین بەلەک ☜ میکووک
شیرین شاتریلە ☜ گورالە مشکیلە
شیرین شاتەرە ☜ گورالە مشکیلە
شیرین شیرینۆکە ☜ شیرنۆکە
شیشاتەرە کێفی ☜ گولە خەندەران

شیلان: گولە شیلان، شیلانە، ماوەرد، گولە ول، گولە چیا، گولالە
فارسی: رُز، گل رُز، گلسرخ، وَرد
ئینگلیزی: Rose, Rose bush, French rose
عەرەبی: وَرد أحمَر
ناوی زانستی: *Rosa spp.*
بنەمالە: Rosaceae
جۆرەکانی دیکەی شیلان:
١) گولباخی: گولەباخ، گولەباخی، گولاسوور، سوورگول، هەلەسوور
فارسی: گل محمدی، گل گُلاب
عەرەبی: جُلاب
ئینگلیزی: Damask rose, Persian rose
ناوی زانستی: *R. damascene* Mill.
رواوگە: زاوەرۆ (شیان)، کامیەران (نیەر، میراو)، پاریزگای کرماشان (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و؛ ١٦و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ خۆی و ورمێ (٤٧و)
٢) گولە نەسرین: ولە توونی، ولە کالە
فارسی: گلسرخ وحشی، نسترن کوهی، گل سگ
ئینگلیزی: Dog rose, Hip-rose, Briar rose, Common briar
عەرەبی: ورد السیاج، ورد البری، ورد الصینی
ناوی زانستی: *R. canina* L.
رواوگە: سەرپێلی زەهاو (کێوی بەندزەرد)، کێوی چەرمەلەی سونقور، کێوی (سیاوونە) کرێند، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان (بەرزاییەکانی وەرمنجە و نیجیوران، کێوی سفید)، سەحنە و کەنگاوەر (کێوی ئەمرۆلە، (کوە سفید) و بەرزاییەکانی (بید سرخ)، بەرزاییەکانی کێوی (گونی) و شیراز، ناوچەی

دینەوەر) (٦٥و)؛ گێلان، کرماشان، مەریوان، ماکۆ، ورمێ بەرەو سەرو، کوێستانی چلچەمە (١١/٦٣و)؛ سنە (کوێستانی ئارێز، ئەویهەنگ، وترەزەوی، کەرجۆ، شیان، گەلێن، تەکیە، هەشەمێز، کێوی ئاویەر، ویسەر، ڕەشنەش، زەنان، مەڵکشان، ئارەنان)، مەریوان (باخان، کێوی سڵتان ئەحمەو، دڕێڵە، خانەگای جووجوو، بنیەر، زۆنج، میانە، بلچەسوور، شێخشەروەتی، دەرەویان، گوندەانی سەریو، پیرخێران، هەورامان تەخت، باقلاوای شێخ حسەین، گڵیە)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، حەڵوایی و سەراوی بیجاڕ، سەقز و دیواندەرە (کوێستانی نەکەرۆز، مایندۆڵ، دۆڵەڕەش، هەرمێدۆڵ، خوڕخوڕە، گوندەکانی سەرشیو، پیرعومەران)، کامیەران (تا، سەرچی، هەنیمن، تەنگیوەر، کەکەوسان)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، ڕوانسەر، جوانڕۆ، هەرسین (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ کێوی گردەشینانی خانێ (٢٩و)؛ دەربەندی قاسملوو (٥٨و)؛ خۆی و سەڵماس (٤٧و)

٣) شیلانی قەفقازی

فارسی: رُز قفقازی

ناوی زانستی: ***R. iberica*** **Stev.** = *R. aucheri* Crepin. = *R. rechingeri* Klast. = *R. rubiginos* L.

رواوگە: سەردەشت (کوێستانی تەرخان)، کێوی (کومەبران) و (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد، کێوی (گامیشالدرو و بیبی کندی) بۆکان، خانێ (کێوی (توبە و تورژالە)، (کالە بردیال) و (بردەگل) هەنگەوێ) (٢٩و)؛ ورمێ و نازلوو (٢٦و)

٤) گوڵ خونچە: ولە زەردە، شیلانە زەردە

فارسی: نسترن زرد، رُز معطر

ئینگلیزی: Austrian briar rose, Eglantine

عەرەبی: ورد الاصفر، ورد فتن

ناوی زانستی: ***R. foetida*** **Herrm.** = *R. lutea* Miller.

رواوگە: سنە (کێوی ئارێز و ئاویەر، شیان، گەلێن، ئەویهەنگ، وترەزەوی، کەرجۆ، تەکیە، هەشەمێز، ویسەر، ڕەشنەش، زەنان، مەڵکشان، ئارەنان)، مەریوان (باخان، دڕێڵە، کێوی سڵتان ئەحمەو، خانەگای جووجوو، بنیەر، زۆنج، میانە، بلچەسوور، شێخشەروەتی، دەرەویان، پیرخێران، هەورامان تەخت، باقلاوای شێخ حسەین، بەرقڕوو، هەجیج، گڵیە)، کوێستانی چلچەمە، کامیەران (تا، سەرچی، نیەر، هەنیمن، تەنگیوەر، کەکەوسان، کۆڵەسارە، تەنگیسەر)، قوروە و دیولان (حسەیناوای کونگرە، خەنانا، گوندەکانی لای قوروە، کێوی پەنجەعەلی)، سەردەشت بۆ شنۆ (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکویە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)؛ خانێ (٤٧و)

٥) ولە چەرمووە: شیلانی سپی، ولە سپی، ولە کەچەڵە، ولە چەرمە

فارسی: رُز سفید

ئینگلیزی: Begger rose

ناوی زانستی: ***R. beggeriana*** **Schrenk.** = *R. anserinaefolia* Boiss. = *R. lacerans* Boiss. & Buhse. = *R. latispina* Boiss.

رواوگە: دەڤەری باینگان لای جوانڕۆ (٦٥و)

٦) ولە عەترە: ولە گوڵباخی

فارسی: نسترن شیراز، رُز عنبر

ئینگلیزی: Musk rose, Musk scented rose

ناوی زانستی: R. moschata Mill.
رواوگە: هەورامانی تەخت (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

٧) دلیق: دلیغ، دلێق، دلیک، دلقی، دلیق، دلق، گوڵە سەگانە، بە گشتی بەرهەمی دارچکی بنەماڵەی شیلان، دلێق، جلێق، دلیک و دلیقی پێ ئێژن.

فارسی: نسترن ایلامی

ناوی زانستی: R. elymaitica Boiss. & Hausskn. = R. albicans Godet.

رواوگە: باینگان، پاوە (کێوی (اوتە) و ماکوان)، کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، سەحنە (بید سرخ، گونی و شیراز)..کوێستانی شاهۆ، کرماشان (کێوی سفید و وەرمنجە)، سەرپێل (کێوی (شفیلە) لای تازاوا) (٦٥و)؛ بێستوون، کێوی نواکووی کرێند، کوێستانی دالاهوو، ٤٧ کم. بیجار بە دیواندەرە (٢٠/٦٣و)؛ بانە، سنە، مەریوان و سەقز (٧٥و)

٨) شیلانی کێوی: ولە کێفی، ولە تسێ، ولە تسنە، وەرەک، وەرەق

فارسی: نسترن ایرانی، رُز ایرانی، علف‌خرس، وَرَک

ئینگلیزی: Iranian rosa

ناوی زانستی: R. persica Michx. ex Juss. = Hultemia persica (Michx. ex Juss.) Bornm.

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٧و)؛ سنە (رەشنەش، ئارەنان)، بیجار (کوێستانی حەمزەعەرەب، کورانی بەرەو حەسەناوای یاسووکەند، سەڵواتاوا، نێوان بیجار و کورانی) (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

شیلانە ☜ شیلان

شیلانە زەردە ☜ شیلان -٤

شیلانی سپی ☜ شیلان -٥

شیلانی کێوی ☜ شیلان -٨

شیلەرِوە ☜ کەندرە

شیلەک ☜ توووەفەرەنگی

شیلەگاڵ: گیاشیلکە، کەپەنەک بەشان

فارسی: خونی واش، علف‌خونی

ئینگلیزی: Canary grass, Canary seed, Little-seeded Canary grass

عەرەبی: فروه الراعی، ابودمیم، فالریس

ناوی زانستی: Phalaris minor Retz.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: دیلوران و موورمووری (٧١و)؛ ئیلام، ئەیوان، شیروان، دەرەشار، ئیسلاماوا (٢/٣٩و)؛ پارێزگای کرماشان (٥٠و)

جۆرەکانی دیکەی شیلەگاڵ:

١) شیلەگاڵە سوورە

فارسی: علف خونی کوهستانی، علف خونی نی مانند

ئینگلیزی: Reed Cannary grass, Canary reed

ناوی زانستی: P. arundinaceae L.

رواوگە: ورمێ و گوندەکانی (٥٠و؛ ٧٠و)

٢) شیلەگاڵی کورتەگوڵ

فارسی: علف خونی مدیترانه‌ای، علف خونی کوتاه سنبل

ناوی زانستی: P. brachystachys Link.

رواوگە: لای پارێزگای کرماشان (٥٠و)

شینک: کوفیری، کفیری

فارسی: ذغال اخته

ئینگلیزی: Dogwood, Cornel, Cornelian cherry, Cornel tree, Dog-berry tree
عەرەبی: حب الشوم، زقال، قرانیا، قرن
ناوی زانستی: *Cornus mascula* L.
بنەماڵە: Cornaceae
جۆرەکانی دیکەی شینک:
١) مران: دار مر، مرانە
فارسی: دغال اختە وحشی، سیاە آل
ناوی زانستی: = *C. australis* C. A. Mey. *C. iberica* Woron.
ڕواوگــە: پاریزگــای کوردســتان و ناوچــە کوردنشینەکانی ئازربایجانی ڕۆژاوا (٦٣/٤و)؛ ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)؛ سنە (ڕەشنەش، شیان، تەوریوەر، گەلێن و خانەگا)، مەریوان (باخان، میانە)، کوێستانی کۆساڵان (٩٤و)؛ ورمێ، سەردەشت (گرزاڵ و میراوێ) (٨٥و؛٧٤و)

شینۆک ☜ نیل

شینۆک ☜ پستە -١

شینەبی ☜ بی -١

شیوەران: خاکشیر، خاکشیل، خۆلۆشیر، خاشیرە
فارسی: خاکشیر شیرین، خاکشیر ایرانی
ئینگلیــزی: Flixweed tansy mustard, Flixweed
عەرەبی: خبە، شفترە، بلغ الرئیس
نـاوی زانسـتی: *Descurainia sophia* (L.) Schur. = *Sisymbrium sophia* L.
بنەماڵە: Brassicaeae
ڕواوگە: کێوی بەیتاس، (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد (٢٩و)؛ کێوی (سیاوونە) کرینـد، سـەحنـە (٦٥و)؛ کرماشــان (٨/٦٣و؛ ٧٠و)؛ لای زەریـــای ورمـــێ (٦٧و)؛ ســـنە (باوەریز)، خواشت و هەورامان تەخت، بیجاڕ (چالاب، کوڕانی، قزلبلاغ، ڕێگای بیجاڕ بۆ کـوڕانی)، سـەقـز و دیوانـدەرە (مـەولانـاوا، دەرەویان فارس، دۆلەڕەش، مایندۆل، خەرکە، خورخورە، زەردەوان)، کامیەران (کەکەوسان، نزاز، میراو، تا، هەنیمن)، پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ (٩٤و)؛ خۆی و ماکۆ (٢٥و)؛ شنۆ (٣٩/١و)

شێلان ☜ شێلانە

شـێلانە: دار قـەیسـی، شـێلان، شـلانە، شـێلانە، شلانێ، شەلانی، زەردەلی، زەردەلوو، زەردەلێ، ئاروونگ
فارسی: زردآلو
ئینگلیــزی: Apricot, Apricot tree, Common apricot
عەرەبی: مِشمِش، المیشمیش
ناوی زانستی: *Prunus armeniaca* L.
بنەماڵە: Rosaceae
ڕواوگە: دیلوران، پاریزگای کوردستان (٩٤و)؛ ورمـێ، مـەهابـاد (٨٥و)؛ ناوچـەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شـێلمجـاران، میشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

شێلانە ☜ شێلانە

شێفەلە ☜ شەپەلۆ

شێفەلەتە ☜ شەپەلۆ

شێلاخە ☜ براخوزە

شێلم ☜ شێلمە

شێلمۆکە ڕەشە
فارسی: خردل سیاە
ئینگلیزی: Black mustard, Brown mustard
عەرەبی: خَردَل أسوَد
ناوی زانستی: *Brassica nigra* (L.) Koch.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: ناو کێڵگەکانی کولزای پارێزگای کرماشان، ئیلام و کوردستان، ورمێ، سەردەشت، بۆکان، مەهاباد، خانێ (٢ھو)

شێلمۆکە سپی: خەرتەلە، خەرتەل، غەرتەل، خەردەل، خاردەڵ، خەرداڵە، تاسەوور، چووزرکە

فارسی: خردل، خردل سفید

ئینگلیزی: Mustard, White mustard, Yellow seed mustard

عەرەبی: خَردَل، حَرشا، خَردَل أبيَض، حوشا

ناوی زانستی: ***Sinapis alba* L.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩ئو)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکویە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی شێلمۆکە:

١) **ترپۆکە:** گۆرمزەک، ئاهووری، تێرپووکە

فارسی: خردل زاگرسی

ناوی زانستی: ***S. aucheri* (Boiss.) O. E. Schulz.**

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٩ئو)؛ سەرپێل، شابازانی لای بێستوون، قەسری شیرین، کرێند (١٥/٦٣و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)

٢) **شێلمۆکە کێوی:** وتوونەگیا، گەرمەژن، شەلەمە باخی

فارسی: خردل بیابانی، خردل وحشی

ئینگلیزی: Charlock, Wild mustard

عەرەبی: خَردَل بری

ناوی زانستی: ***S. arvensis* L.**

رواوگە: ئەیوان، شیروان، ئیلام، دەرەشار، دیلوران (٢/٣٩و)؛ پارێزگای کوردستان، بێستوون، سەرپێل، پاوە، گیلان، ئیسلاماوا (٩ئو)؛ کێڵگەکانی دانەوێڵەی مەهاباد، بۆکان، نەغەدە، شاهیندژ، شنۆ، خانێ، ورمێ (٢ھو)؛ سەردەشت، تیکاب و سەلماس (١ھو)

شێلمۆکە کێوی ☜ شێلمۆکە سپی -٢

شێلمە: شێلم، شەلەم، شەلم، شێلەم، شەلەمێ، شەللم، شێمێ، تینۆک، تێتوو

فارسی: شلغم

ئینگلیزی: Turnip, Wild turnip

عەرەبی: لِفت، سَلجِم

ناوی زانستی: ***Brassica rapa* L.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: ورمێ، سەلماس، مەهاباد، شنۆ (٣١و)؛ ناوچەی هەورامان، پارێزگای کرماشان (٩ئو)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

شێلمە بۆرە: شێلمەک

فارسی: منداب

ئینگلیزی: Eruca, Rocket salad, Rocket, Cultivated eruca, Edible rocket, Ropuette

عەرەبی: شَلجَم البَری، جرجیر

ناوی زانستی: ***Eruca sativa* L.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: خۆی، کرماشان، مێهران و قەسری شیرین (٧٠و؛ ٦٣/١٠و)

شێلمە ڕۆنە ☜ دانە ڕۆنینە

شێلمەک ☜ شێلمە بۆرە

شێلەم ☜ شێلمە

شێمێ ☜ شێلمە

شێنگ ☜ هەسپنگ

شێنگە ☜ هەسپنگ

شێنی دالاهوو ☜ هالیکوک -٦

شێوت ☜ شویتە

ع - غ

ف - ڤ

عەبەچەورە ☜ نانە حاجیلە

عەبەنووس ☜ ئاونووس

عـەرزیلـە: گولـەسـێو، سـێوە عـەرزیلـە، سـێوە بنعەرزیلە، سێوە بنعەرز، سێفنە هەرد، سێبنە هەرد، پەڵوکە باخی، سێوکە

فارسی: سیب زمینی ترشی، یرالماسی

ئینگلیـزی: Jerusalem artichoke, Canada potato

عەرەبی: المازه

ناوی زانستی: *Helianthus tuberosus* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: رەشنەش و میانەی سنە، بیجار (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٦و)

عـەرعـەر: هـەوریسـک، هاڤرسـک، هـەڤریسـک، هەوێس، وەهل، ئەرز، مەرخ

فارسی: عرعر، درخت عرعر

ئینگلیـزی: Ailanto, Ailantus, Tree of heaven

عەرەبی: شَجَره الله، شَجَره السَماء

ناوی زانستی: *Alianthus altissima* (Mill.) Swingle.

بنەماڵە: Simaroubaceae

رواوگـە: کوردسـتان (٢٥و)؛ وەکـی بـەشـی باشوور (١٠و)

عەگۆل ☜ حوشترالووک

عەلووچە ☜ هەڵووژە

عەلووک ☜ هەڵووژە

عەلووکا رەش ☜ هەڵووژە -٢

عەلووکە ☜ هەڵووژە

عەمبە ☜ ئەنبە

عـەمرۆکـە: عـەمرعـەمرۆکـە، سـامرێژ، قـالاوگیر، گوراڵە مووسایانە

فارسی: کلاغک، سرمه کلاغ

ئینگلیـزی: Clustered grape hyacinth, Harebell, Musk

عەرەبی: بَصَلَ المِسک، بصل الذیب

نـاوی زانسـتی: *Muscari neglectum* Guss. = *M. leucostomum* Woron. = *M. nivale* Stapf. = *M. racemosum* L.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگـە: کرماشـان، رێـزاو (٦٣/١و)؛ ناوچـەی زاگـرۆس و رۆژاوای ئێـران (وەکـی دەفـەری کوردەواری) (٦٧و)؛ سـنە (قـەڵای حـەسـەنـاوا، هەشـەمێـز، رەشـنـەش، شـیان)، مـەریـوان (بلچەسوور، نیاوا، گوندەکانی سەرشیو، میانە)، سەقز و بانە (نەمەشیر، خورخورە، کێلەشین،

کویستانەکانی بانە: دوزین، ئاربەبا، هەوارەخۆل، چیای ساوان، بابۆس، کەلیخان، کویستانی نەکەرۆز، پیرعومەران)، پالنگان، ڕوانسەر، پاوە (٩مو)؛ کێلگەکانی تووەفەرەنگی سنە، مەریوان، سەولاوا، کامیەران، هەورامان (٣٢مو)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکویە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ نازلوو، دەربەندی قاسملوو، زیوە، سەلماس و ماکۆ (٨مو)؛ ورمێ (١مو)

جۆرەکانی دیکەی عەمرۆکە:

١) عەمرۆکە بەرزە

فارسی: کلاغک پابلند

ناوی زانستی: *M. longipes* Boiss.

ڕواوگە: کەنگاوەر، سنە، قوروە، دیولان، کرماشان، دەربەندی قاسملوو، ورمێ، کەلی قووشچی و دەقەری نێوان بیجاڕ و زەنگان (١٦/٦٣و)

٢) عەمرۆکەی قەفقازی

فارسی: کلاغک قفقازی

ناوی زانستی: *M. caucasicum* (Griseb.) Baker. = *Bellevalia caucasica* Griseb.

ڕواوگە: تەختی سلێمانی تیکاب و کەلی قووشچی (٦٣/مو)؛ نازلوو، دەربەندی قاسملوو، زیوە، سەلماس، ماکۆ (٨مو)؛ و ورمێ (١مو)

٣) عەمرۆکە هێشووکی

فارسی: کلاغک گرگانی، کلاغک خوشەای

ناوی زانستی: *M. pseudomuscari* (Boiss. & Buhse.) Wendelbo. = *M. racemosum* L.

ڕواوگە: ڕێژاو (٦٣/١و)؛ و کرماشان (٧٠و)

عەمرعەمرۆکە ☜ عەمرۆکە

عەناف ☜ سنجرازی

عەناو ☜ سنجرازی

عەناوە: ئاقاقیا، دار بیسمیلا، دار جەوی، دار دەرزی، ئەکاکی

فارسی: اقاقیا، درخت آقاقیا

ئینگلیزی: Locust tree, False acacia, Rose acacia

عەرەبی: اقاقیا، الروبینیا

ناوی زانستی: ***Robinia pseudoacacia* L.**

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)؛ و دەڤەری ورمێ (٧مو)

عەنبە ☜ ئەنبە

غەربەن ☜ هەربەنگ

غەربەند ☜ هەربەنگ

غەربەنگ ☜ هەربەنگ

غەرتەل ☜ شیلمۆکە سپی

غەرونگ ☜ هەربەنگ

فاتمە دارووباخی ☜ گیاسەودا

فاسۆلیا ☜ لوبیک

فرووشەک ☜ چەوان -٤

فرەپێ: باوەشێنکە (جۆری نیری)، پەلەکەرگ، قژەکەنیشکە، خزۆک

فارسی: بسفایج، بسپایک، سرخس بسفایج

ئینگلیزی: Common polypody, Wallfern liverwort, Wood fern, Male fern

عەرەبی: اضراس الکلب، ثاقب الحجر، بسفایج، تشتیوان

ناوی زانستی: ***Polypodium vulgare* L.**

بنەماڵە: Polypodiaceae

ڕواوگە: مەهاباد و پاریزگای کوردستان (٩مو)

فریز ☜ فریزوو

فریزوو: چایەر، زرە هەریز، فریس، فریز
فارسی: بیدگیاه، علف‌گندمی، چمن‌گندمی، مرغ خزنده
ئینگلیزی: Couch grass, Wheat grass
عەرەبی: ثیل صغیر، نجیل، نجم
ناوی زانستی: ***Agropyron repens*** **(L.) P. Beauv.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: کێڵگەکانی گەنمی ئازربایجانی رۆژاوا (وەکی بۆکان، مەهاباد، شنۆ، نەغەدە، خانێ، سەردەشت، ماکۆ، سەلماس و خۆی) و لای زەریای ورمێ (٥٠و)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی لای کوردەواری) (٦٧و)؛ پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ کوێستانی جەیرانی شاهیندژ (٢٧و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی فریزوو:

١) فریزووی کوردستانی
فارسی: چمن‌گندمی کردستانی
ناوی زانستی: ***A. kosaninii*** **Nab.**

٢) فریزووی قەفقازی
فارسی: چمن گندمی قفقازی
ناوی زانستی: ***A. caucasicum*** **(C. Koch.) Grossh.**
رواوگە: تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

٣) فریزووی کوڵکاوی
فارسی: چمن گندمی کرکدار
ئینگلیزی: Stiff-hair, Wheat grass
ناوی زانستی: ***A. trichophorum*** **(Link.) Richter.** = *A. aucheri* Boiss. = *Elymus hispidus* var. *villosus.*
رواوگە: خانێ (کێوی ساکان، گەنەدار و هەنگەوێ)، سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، سید)، لەقلەق و کێلێ) (٢٩و)؛ کەل (بیدسرخ) لە رۆژهەڵاتی سەحنە، کوێستانی شاهۆ (٦٥و)؛ کرماشان (٦٣/٧و)؛ بەنداوی قشلاخ لای سنە، کوێستانی عەوالان، کامیاران، سەقز، دیواندەرە (٧٥و)؛ تیکاب و شاهیندژ (کوێستانی تمین) (٢٧و)

٤) فریزووی ئاسیای ناوەڕاست
فارسی: چمن گندمی آسیای مرکزی
ناوی زانستی: ***A. elongatiforme*** **Drobov.** = *Elymus elongatiformis* (Drobov.) Assadi.
رواوگە: کێوی (چکس و سولفە) مەهاباد (٢٩و)؛ بەنداوی قشلاخ لای سنە، کوێستانی عەوالان، کامیاران، سەقز و دیواندەرە (٧٥و)

٥) فریزووی تاوری
فارسی: چمن گندمی سیسیلی
ناوی زانستی: ***A. tauri*** **Boiss. & Bal.** = *A. pretence* (C. A. Mey.) Nevski.
رواوگە: کوێستانی سوێناسی مەهاباد، ناوچەی نەڵۆس لە کێوی (کومەبران) شنۆ، کوێستانی (بدوی) بۆکان، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ رۆژاوای سنە (٦٨و)

٦) فریزووی نێونجی
فارسی: بید گیاه میانی
ئینگلیزی: Intermediate Wheat grass
ناوی زانستی: ***A. intermedium*** **(Host.) P. Beauv.**
رواوگە: کێوی چەرمەڵە لای سونقور (٦٥و)

فریس ☜ فریزوو
فستق ☜ پستە

فستیش ☜ پیواز -١٩

فشنه ☜ هەڵووژه -٤

فلتەقاڵ ☜ پرتەقاڵ

فلفلەک ☜ مەرزۆک

فنق ☜ فەندەق

فنقی ☜ فەندەق

فنوق ☜ فەندەق

فەنـدەق: کەلووز، کەلوز، فنق، فەنوق، فنوق، فنقی، بندەقێ

فارسی: فندق

ئینگلیـزی: European filbert, Filbert, Hazel, Nut tree, Stock nut

عەرەبی: بُندُق، جلوز

ناوی زانستی: *Corylus avellana* L.

بنەماڵه: Corylaceae

رواوگـە: پاریزگـای کرماشـان (٩گو)؛ بـاکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

فەنوق ☜ فەندەق

فیزۆک ☜ قەفقەفۆکە

فیزفیزۆک ☜ ناردین

فیفۆکە ☜ گوڵە تاوەنیا

ڤادام ☜ بەهیف

ڤرینج ☜ برێنج

ڤریهی ☜ برێنج

ڤی ☜ بی

ڤیرینج ☜ برێنج

ڤێ ☜ بی

ڤێیمه ☜ بەهیف

ق

قاپشینکه ☜ **گوله سنگ**

قاپوز ☜ **کاله‌ک**

قاترداشاغی ☜ **هه‌ڵووژه -٤**

قاچمووک ☜ **شه‌وبو**

قاخڵی: کاژیله، کاخڵی، قاقلی، کاژیره

فارسی: گلرنگ، کافشه، کاجیره

ئینگلیزی: Safflower, Dyer saffron, Dyer safflower, False saffron

عه‌ره‌بی: عصفر، قُرطُم، احریض، شَوک مَسکی

ناوی زانستی: ***Carthamus tinctorius*** **L.**

بنه‌ماڵه: Asteraceae

رواوگه: ئیلام، ئه‌یوان، شیروان، ده‌ره‌شار، دیلوڕان (٣٩/٢و)؛ سه‌حنه، ده‌شتی مایه‌شت، کرماشان، که‌نگاوه‌ر (٧٠و)؛ سه‌قز، بۆکان، بیجار، دیوانده‌ره، مه‌ریوان، ناوچه‌ی ژاوه‌رۆ (٣١و؛ ٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ ناوچه‌ی لاجان (به‌سوێ، گرده‌کشانێ، زه‌نگیاوێ، کاسه‌که‌ران، شێلمجاران، مێشه‌دێ، پردانان)، قه‌ندیلی مامه‌کۆیه (قه‌لاته‌ڕه‌شه، دۆڵه‌نێ، بادیناوێ)، پیران، مامه‌ش و مه‌نگوڕایه‌تی خانێ (٧٩و)

جۆره‌کانی دیکه‌ی قاخڵی:

١) کاخلیه کێفی: زه‌ردیه

فارسی: گلرنگ وحشی زرد، خارخرون

ناوی زانستی: ***C. oxyacantha*** **M. B.**

رواوگه: کرماشان (٢٥و)؛ کێوی به‌ندزه‌رد لای سه‌رپێڵ (٦٥و)؛ دیلوڕان و موورمووری (٧١و)

٢) درکه قاخڵی: دڕووه کاژیره

فارسی: گلرنگ مقدس، تیغ گرگی

ئینگلیزی: Woolly safflower, Blessed thistle of the Parisians

عه‌ره‌بی: قَرطُم البَرّی

ناوی زانستی: ***C. lanatus*** **L.**

رواوگه: مه‌هاباد، خانێ، سۆمای برادۆست لای ورمێ (٣١و)؛ دیلوڕان و کرماشان (٤٩و)

قارووش ☜ **هه‌ڵێترگ**

قازیاخه: قازیانه، پاقازه، قازیاوه، قازیاغا، قازیاخه خوه‌شه، لیشرێ

فارسی: غازیاغی، غازیاغی دوساله

ئینگلیزی: Common falcaria, Field falcaria

عه‌ره‌بی: رَجَلُ الوَز، اطریلال

ناوی زانستی: ***Falcaria vulgaris*** **Bernh.**

بنه‌ماڵه: Apiaceae

رواوگه: شنۆ، سه‌رده‌شت، بیجار ٦٣/١٤و)؛ سنه (ئاریز، ئه‌ویهه‌نگ، وتره‌زه‌وی، که‌رجۆ، شیان، گه‌لێن، ته‌کیه، هه‌شه‌مێز، کێوی ئاویه‌ر وه‌کی

لای کـانی ماماتکـه، سـەڵـواتاوا، ویسـەر، ڕەشنەش، زەنان، مەڵکشان، ئارەنان)، مەریوان (دریڵه، خانەگای جووجوو، بنیەر، زۆنج، میانه، بلچەسوور، شێخ شەروەتی، پیرخیران، هەورامان تەخت، باقلاوای شێخ حسەین، گڵیه)، بێجار (قزلبلاغ، ڕێگای بیجار بۆ تیکاب)، دیواندەرە (چلچەمه، بست، دەرەویان فارس)، ڕێگای مووچش بۆ دیگولان، کامیەران (تەنگیسەر، تا، سەرچی، هەنیمن، تەنگیوەر، کەکەوسان)، ڕوانسەر، جوانڕۆ، پاوه، سونقور، سەحنه، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، گیلان، کرێند، هەرسین، پاوه (٩٤و)؛ ناوچەی ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٣٢و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم جاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیه (قەلاتەڕەشه، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی قازیاخه:

١) **ولەشیره:** چاوکەسکه، خولەشیره، گولەشیره، وەرەشێلێ، خۆرەشیله، چاوکتکه، چاوکتکانه

فارسی: قازیاغی چمن‌زاری

ناوی زانستی: *F. falcarioides* (Bornm. & Wolff.) Wolff. = *Pimpinella falcarioides* Bornm. & Wolff. = *Gongylosciadium falcarioides* (Bornm. & Wolff.) Rech. f. = *Scaligera falcarioides* (Bornm. & Wolff.) Parsa.

ڕواوگە: سنه (ئارێز و ئاویەر، ئەویهەنگ، وترەزەوی، کەرجۆ، شیان، گەلێن، تەکیه، هەشەمیز، ویسەر، ڕەشنەش، زەنان، مەڵکشان، ئارەنان)، مەریوان (کوێستانی سلتان ئەحمەو، باخان و گاران، نێ، ولەژێر، دریڵه، خانەگای جووجوو، بنیەر، زۆنج، میانه، بلچەسوور، شێخ شەروەتی، دەرەویان، گوندەکانی سەرشیو، پیرخیران، هەورامان تەخت، باقلاوای شێخ حسەین، گڵیه)، ڕێگای بیجار بۆ تیکاب، بیجار (حەڵوایی، سەراو)، سەقز و دیواندەرە (خورخوڕە، دەرەویان فارس، کۆل، دۆزەغەرە)، کامیەران (کەوبوار، لۆنی سادات، کوێستانی شاهۆ، پاڵنگان)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروه، ڕوانسەر، جوانڕۆ، پاوه، سونقور، سەحنه، ئیسلاماوا، گیلان، گوران، تەختگەی سورتخانم، کوێستانی دالاهوو، کوێستانی نوا، کرێند، هەرسین، پاوه (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (٦و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیه (قەلاتەڕەشه، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

قازیاخه خوەشه ☜ قازیاخه

قازیاغا ☜ قازیاخه

قازیانه ☜ قازیاخه

قازیاوه ☜ قازیاخه

قاشاخ ☜ کیوار -٨

قاقلی ☜ قاخلی

قالاس ☜ گەنمه پووچکه -٦

قالداس ☜ گەنمه پووچکه -٦

قالاوگیر ☜ عەمرۆکه

قالەڕەشه ☜ قەیتەران

قامیش ☜ لەبان

قامیشکه ☜ هەشیر

قامیشه ڕەشه: زەله ڕەشکه

فارسی: هزار نی، جگن نهری

ئینگلیزی: Flowering rush, Water gladiole

عەرەبی: سَعادِی الماء

ناوی زانستی: ***Butomus umbellatus* L.**

بنەماڵه: Butomaceae

رواوگە: سەراو نیلووفەڕ و خزری زیندووی کرماشان، ورمێ (٦٣/١و؛ ٧٠و)؛ بەنداوای دەربەندیخان و گۆلی زریبار (٣١و)

قامیشی گەرمیان: ئارج، گوهیش، هەیزەران، خەیزەران، حەیزەران، بامبو، هەزیران، هزیران

فارسی: بامبو، خیزران

ئینگلیزی: Cane, Cane brack, Reedplant

عەرەبی: خَیزَران

ناوی زانستی: *Arundinaria donax* Michx.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: کوردستان (٢٥و)؛ وەکی سلێمانی، پاوە، سەلاسی باوەجانی و جوانڕۆ (٣١و)

قانگ ☜ گیاقانگ

قاوە: قاوەی، قەڤە، قەهوە

فارسی: قهوه

ئینگلیزی: Coffee, Coffee tree, Arabian coffee tree, Coffee bush, Coffee plant, Coffee shrub

عەرەبی: البُن، قَهوَة

ناوی زانستی: *Coffea Arabica* L.

بنەماڵە: Rubiaceae

قاوەی ☜ قاوە

قایشقران ☜ گوڵە پووران -٢٢

قرژانک ☜ زاڵە

قزوان ☜ پستە -١

قژەکەنیشکە ☜ فرەبێ

قسقەوان ☜ پستە -١

قلانقۆزان ☜ کاردوو

قلقلە بازیی ☜ شلێرە

قلەوە ☜ پیرەسکە

قلینچکە هەورێشە ☜ چلچاوکە

قنگاوڵێ ☜ تالەگەزە

قنگاوڵە ☜ تالەگەزە

قنگر ☜ کەنگر

قنگەر ☜ کەنگر

قنگەرەکەرانە ☜ کیوار -٨

قنگەری ☜ کەنگر

قوراڵە ☜ پیواز -١٨

قوشیلک ☜ خوشیلک

قولنجانە: خولنجانە، قوریجان، قیلنجان، خۆلنگان، کۆلنجان

فارسی: خولنجان، کوشنه، خسرودارو

ئینگلیزی: Galangal, Lesser galangal

عەرەبی: قُسط، خُولَنجان، خُوالَنجان، جَوز السودان، خاولَنجان

ناوی زانستی: *Alpinia officinarum* Hance.

بنەماڵە: Zingiberaceae

قولند ☜ کوولەکە

قوڵەمیرە ☜ پیواز -١٠

قومام ☜ جۆ -٢

قومامە ☜ جۆ -٢

قومامەگیا ☜ جۆ -٢

قوناگرە ☜ تالەگەزە

قوناوڵە ☜ تالەگەزە

قونجر ☜ پەیکول

قونجرکە ☜ پەیکول

قونجریسکە ☜ پەیکول

قونجلیسکە ☜ پەیکول

قونجی ☜ کونجی

قوندک ☜ کوولەکە

قوخ ☜ هەشتالوو

قوخی ☜ هەشتالوو

قوریجان ☜ قولنجانە

قۆلک ☜ کەنگر

قووندک ☜ کوولەکە

قەت ☜ ویتجە

قەتک ☜ خەیارە مارانە

قەرپوز ☜ کالەک

قەرەتاج: کەزۆک

فارسی: قره تاج، شبدر لوبیا، آناغورس

ئینگلیزی: Mediterranean tree mallow, Bean trefoil, Stinking wood, Bean clover

عەرەبی: عود مُنتن، خَرنوب الخَنازیر، جَرود

ناوی زانستی: *Anagyris foetida* L.

بنەماڵە: Papilionaceae

رواوگە: ناوچەی رۆژاوای ئێران (٧٤و)؛ وەکی پارێزگای کوردستان، رێژاو، کێوی دالاهوو، گێلان، شالان، سەراو ئێسکەندەری دالاهوو، کاسەگران، ئیسلاماوا و کرماشان (٦٧و)

قەرەتوورە ☜ نانەحاجیلە

قەرەنوو ☜ هەڵووژە -٤

قەرەنی ☜ هەڵووژە -٤

قەرەلی ☜ هەڵووژە -٤

قەزم ☜ زەل

قەزقەوان ☜ پستە -١

قەزکوان ☜ پستە -١

قەزکەوان ☜ پستە -١

قەسپ ☜ خورما

قەسخەوان ☜ پستە -١

قەسقان ☜ پستە -١

قەسقەوان ☜ پستە -١

قەسکەوان ☜ پستە -١

قەسوان ☜ پستە -١

قەفقەفۆکە: فیزۆک، قەفقەفە، قەقفە

فارسی: دم اسب

ئینگلیزی: Horse tail, Jointed ferns, Mare tail

عەرەبی: ذَنب الفرس، ذنب الخیل، حشیشه الطوخ، امسوخ

ناوی زانستی: *Equisetum arvense* L.

بنەماڵە: Equisetaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٧٠و)؛ و کوردستان، رەواندز (٩٤و)؛ کێلگەکانی توو فەرەنگی سنە، مەریوان، سەولاوا، کامیەران، هەورامان (٢هو)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی قەفقەفۆکە:

١) قەفقەفۆکەی لقاوی

فارسی: دم اسب پرشاخه، بندکواش

ناوی زانستی: ***E. ramosissimum*** **Desf.** = *E. multicaule* Ledeb. = *E. elongatum* Willd

رواوگە: کێوی شاهۆ و کرماشان (٦٣/١٣و)

قەفقەفە ☜ قەفقەفۆکە

قەقە ☜ قاوە

قەقفە ☜ قەفقەفۆکە

قەقلەبازی ☜ شلێرە

قەلووکە ☜ لۆیک

قەلەندۆر ☜ نینۆر

قەلەندوور ☜ نینۆر

قەلاس ☜ گەنمە پووچکە -٦

قەلاسوو ☜ گەنمە پووچکە -٦

قەلتاس ☜ گەنمە پووچکە -٦

قەلتاسە رەقە ☜ گەنمە پووچکە -٤

قەلداس ☜ گەنمە پووچکە -٦

قەللاس ☜ گەنمە پووچکە -٦

قەلەمتۆز ☜ قەلەمتۆس

قەلەمتۆس: ئوکالیپتووس، ئوکالیتووس، قەلەمتووس، قەلەمتۆز، ئەلامەتشکێن

فارسی: اکالیپتوس، درخت اکالیپتوس

ئینگلیزی: Eucalyptus, Gum tree, Red gum tree, Blue gum, Tasmanian blue gum, Australian gum tree, Bushy blue gum

عەرەبی: الیوکالیبتوس

ناوی زانستی: *Eucalyptus globules* Labill.

بنەماڵە: Myrtaceae

رواوگــە: ئابــدانان، موورمــووری و زەرینـــاوا (٧١و)؛ و باشــووری کوردســتان (١٦و)؛ وەکــی هەولێر، کەرکووک، سلێمانی، پیرمام، سۆران، رانیە، عەربەت، قەڵادزێ و پێنجوێن (٧٨)

قەڵەمتووس ☜ قەڵەمتوس

قەڵەمەشینە ☜ براکیوار

قەمام ☜ جۆ -٢

قەمامە ☜ جۆ -٢

قەمچی شەلاق ☜ براخوزە

قەمیش ☜ لەبان

قەنشەکرۆک ☜ شەکرۆکە

قەنشەکیرووک ☜ شەکرۆکە

قەنگەری ☜ کەنگر

قەنە ☜ ولێرە

قەوان ☜ بەیبوون -١

قەوزە: کەفز، کەفز، کەفس، گوڵ کەڤرۆک، کەوز، کەژەوە، کەژاو، گاوەک، لیم، قەوزە قورواق، جل قورواق، گیو قوراواق، خوری پەچنە، کەز، کەزی، خوریە جندە

فارسی: عدسک آبی

ئینگلیـزی: Common duckweed, Duck-pondweed

عەرەبی: طحلب، عدس الماء

ناوی زانستی: *Lemna minor* L.

بنەماڵە: Lemnaceae

رواوگە: کوردستان (٥٥و)؛ وەکی بەشی باشـوور (٦و)؛ قەسری شیرین، کرماشان، دیلۆران، سنە، مـەریـوان (٤٩و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گــردەکشـــانێ، زەنگیـــاوێ، کاســەکــەران، شـێلمجـاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەلاتـەرەشـە، دۆڵـەنـێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

قەوزە قورواق ☜ قەوزە

قەومک ☜ کوولەکە -١

قەهوە ☜ قاوە

قەیاخ ☜ جۆ -٢

قەیتەران: رەشەدەرمان، گیاقەتران، چەمە سیاوڵـە، پـەلـی سـیاوەش، پـەرسـیاوەش، خـارە رەشـە، سیاوەشان، سیاوشان، پەرسیاوەحش، پەمە سیاوڵە، پەلـی سیاوشـان، چیچـێ، سـیاکووز، قاڵـە رەشـە، سیاپووز، سیاپۆس، گیابلووک

فارسی: پرسیاوشان، چلوواش، جگردارو

ئینگلیـــزی: Maidenhair, Southern maidenhair, Venus-hair, Ladyhair, Black maiden hair

عـەرەبی: کزبـرە البئـر، کـرفس البئـر، سـاق الاسود، شعر الجبال، شعر البنات، شعر الجن

ناوی زانستی: *Adianthum capilus-veneris* L.

بنەماڵە: Adiathaceae

رواوگـە: ناوچـەی زاگـرۆس و رۆژاوای ئێـران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)؛ رەشـنەشی لای سـنە، مـەریـوان (سـوورکەوڵ، گڵـیە، ناوچـەی شـامیان، نیـاوا، دزێڵـە، زۆنـج، لای تـافی بـل، هـەورامان تـەخـت، ژیـوار، میانـە، بۆریـەر)، پاڵـنگان، زمزیـران، کانیـەرەشـی مـەهابـاد، هەورامانی شێخان، بیارە، باخـەکـۆن، کوێستانی قەندیل، پێنجوێن، سـولاف (٤٩و)؛ و باشـووری کوردستان (١و؛ ١٦و)

قیلنجان ☜ قولنجانە

قیڤار ☜ کیوار -٢

ک

کاپوور: کافوور
فارسی: کافور
ئینگلیزی: Camphor tree, Camphor laurel, Camphire of Japan
عەرەبی: کافُور
ناوی زانستی: *Cinnamomum camphora* L.
بنەماڵە: Lauraceae

کاتاڵپا ☜ دار درەوشە
کاچۆنەڕێ ☜ سەڵمکە
کاخلی ☜ قاخلی
کاخڵیە کێفی ☜ قاخلی -١
کارۆش ☜ هەڵیترگ
کاراس ☜ هەڵیترگ
کارتۆڵ ☜ سیفۆک
کارتۆفل ☜ سیفۆک
کارتێنە ☜ سیفۆک
کارتمۆڵ ☜ بەیبوون -١
کارتمۆک ☜ بەیبوون -١
کارتیمۆڵ ☜ بەیبوون -١
کارتیمۆک ☜ بەیبوون -١
کاردک ☜ کاردوو

کاردوو: هاز، خازی، هاس، هازە، خاز، کاردی، کاری، کاردک، کەردوو، کێردی، گوڵە خاز، سورمەسەگ، قلانقوزان
فارسی: شیپوری شرقی
ئینگلیزی: Wake robin, Cuckoo-pint
عەرەبی: تَریاق، لاغیە، قلقاس
ناوی زانستی: *Arum conophalloides* Ky. ex Schott. = *A. orientale* M. B.
بنەماڵە: Araceae
رواوگە: کرماشان، بێستوون، کرێند، کێوی پیرعومەر، کێوی (سفید) لە نێوان سنە و مەریوان (٢/٦٣و)؛ کرماشان (کێوی بەنیگەز، کێوی بلخان)، کوێستانی شاهۆ، پاوە، بێستوون، کەلی قەلاجێ، دەشتی هەولێر، سنە (رەشنەش، هوویە، سەرهوویە، کەرجۆ، ئەویهەنگ، کۆرکۆرە، گەلین و خانەگا، وترەزەوی، حەسەناوا، وێسەر، شیان، هەشەمیز)، مەریوان (باخان، سەولاوا، نیاوا، بەرقڕوو، ژیوار، کۆسالان، بلبەر، کەماڵە، هەورامان تەخت، بلچەسوور)، سەقز و دیواندەرە (کێلەشین، گوندەکانی سەرشیو، پیرعومەران، نەکەرۆز، خورخورە، دەرەویان فارس، دۆڵەرەش، مایندۆڵ)، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، پالنگان، لۆنی سادات، کەوبوار)، کوێستانی پەنجەعەلی و

بەوروپەریشانی قوروە (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی کاردوو:

١) کاردووە زلە

فارسی: شیپوری غول پیکر

ناوی زانستی: *A. giganteum* **A. Ghahreman.**

رواوگە: لێرەوارەکانی بەرووی نێوان ئیسلاماوا و ئیلام (٦٣/٦و)

کاردی ☜ کاردوو

کارس ☜ گاڵ -١

کارسن ☜ گاڵ -١

کارکوشە ☜ دەندەلۆشک

کاروانکوژە ☜ دەندەلۆشک

کارووش ☜ هەڵیترگ

کارەک ☜ کاڵەک

کارەک ☜ کاڵەک

کارەکە مارانە ☜ کاڵەکە مارانە

کاری ☜ کاردوو

کاریز ☜ گاڵ -١

کاریش ☜ هەڵیترگ

کاڕاد ☜ پیواز -٢٣

کاڕان: گیالەرزانە، جۆشامی، جۆی هوورچ، کاڕام، چەپەترووکە، چەپەترۆک

فارسی: یولاف، جو دوسر

ئینگلیزی: Common oat, Oat, Oats, Woats, Wocks, Yaits, Yets

عەرەبی: قُرطمان، هَرطَمان

ناوی زانستی: *Avena sativa* **L.** = *A. sterilis* L.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ ورمێ (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی کاڕان:

١) کاڕام

فارسی: یولاف وحشی

ناوی زانستی: *A. eriantha* **Durieu.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان، دیالە و خانەقین (٧٠و)

٢) کاڕانی زستانە

فارسی: یولاف وحشی زمستانە، یولاف ایرانی

ناوی زانستی: *A. ludoviciana* **Durieu.** = *A. persica* Steud.

رواوگە: کێڵگەکانی گەنمی ئێران (وەکی کوردەواری)، سنە، ئیسلاماو، کرماشان (٦٨و)؛ ئیلام، ئەیوان، شیروان، دەرەشار و دیلوران (٣٩/٢و)

٣) کاڕانی برژانگدار

فارسی: یولاف ریشدار، یولاف شنی، گندمواش

ئینگلیزی: Slender wildoat, Slender oat

ناوی زانستی: *A. barbata* **Pott. ex Link.** = *A. strigosa* Schreb. = *A hirsute* Moench.

رواوگە: هەرسین و دەڤەری نێوان ڕێگای کرماشان بەرەو نەهاوەند (٦٧و)

٤) کاڕانە بیروونی

فارسی: یولاف بیابانی

ناوی زانستی: *A. wiestii* **Steud.**

رواوگە: مێهران (٦٣/١٣و)؛ و باکووری رۆژاوای ئابدانان (٧١و)

٥) کاڕانە پووچەڵە

فارسی: جو دوسر، یولاف وحشی، یولاف پوچ، جو دوسر پوچ، گندم کاهو

ئینگلیزی: Wild oat grass, Bearded oatgrass, Drake, Fly oat, Hover, Kentish longtails, Poor oats, Sowlers

عەرەبی: هرطمان البری، خافور، شوفان البری، زَمَیر

ناوی زانستی: ***A. fatua* L. = *A. flavescens* L.**

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٧و)؛ ناو دیبەر و بیستانەکانی پارێزگای کوردستان (٠٠هو؛ ٣١و)؛ کێلگەکانی دانەوێڵەی مەهاباد، بۆکان، تیکاب، شاهیندژ، نەغەدە، شنۆ، ورمێ (٤٢هو)؛ سنە (رەشنەش، سارووقامیش، بۆریەر، دادانە، کێلانە، کانیمشکان، کەرجۆ)، مەریوان (میانە، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، پاوە (٤٩و)؛ و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٣٩/٢و)

کاران ☜ کارام

کارووش ☜ هەڵیترگ

کاژ: کاژی، دار کاژ، دار چام

فارسی: کاج، کاج جنگلی

ئینگلیزی: Pine, True pines, Scotch pine, Highland pine, Common pine, Scotch fir, Scots pine

عەرەبی: زاویتە، الصنوبر البروتی

ناوی زانستی: ***Pinus sylvestris* L.**

بنەماڵە: Pinaceae

رواوگە: بەشی باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

کاژێرە ☜ قاخلی

کاژێلە ☜ قاخلی

کاژی ☜ کاژ

کاسەشۆرە: حەشەلوورە، حەشەلۆرە، کورەگوشە، گاکوێرکەرە

فارسی: گوش برە، فتیلەای

ئینگلیزی: Jerusalem sage, Sage of Jerusalem

عەرەبی: زُهَیرَە

ناوی زانستی: ***Phlomis* spp.**

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: مەریوان (کورەمیانە، بلچەسوور) و دیواندەرە (بست، چلچەمە) (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی کاسەشۆرە:

١) کاسەشۆرەی کوردی

فارسی: گوش برە کُردی

ناوی زانستی: ***P. kurdica* Rech. f.**

٢) کاسەشۆرە

فارسی: گوش برە، چالمە

ناوی زانستی: ***P. olivieri* Benth. = *P. armeniaca* var. *olivieri* = *P. orientalis* Boiss.**

رواوگە: کوێستانی (اصحاب، چکس، سولفە، قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد، کوێستانی (گامیشالدرو و بیبیکندی) بۆکان، خانێ (کێوی مەیدان هێستری هەنگەوێ)، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ تیکاب و شاهیندژ (٢٧و) پاوە، سونقور (٦٥و)؛ سنە و کێوی عەوالان (٧٥و)؛

٣) کاسەشۆرەی بەنەوشی لەنکەرانی

فارسی: گوش برە بنفش لنکرانی

ناوی زانستی: ***P. herba-venti* L.subsp. *lenkoranica* (Knorring.) Rech. f. = *P. lenkoranica* Knorring.**

رواوگە: نەغەدە، نێوان سەردەشت و زمزیران (وەکی بریسوێ، چەمی کەلوێ، رەبەت، نستان، سارکێ)، نێوان خانێ و سەردەشت، ورمێ، شنۆ (٦٣/٦و)

٤) کاسەشۆرەی ئێرانی

فارسی: گوش بره ایرانی

ناوی زانستی: ***P. persica*** **Boiss.**

رواوگە: سنە، دیواندەرە، مەریوان، کرماشان، ئیلام و ئیسلاماوای رۆژاوا (٦٣/٦و)

٥) کاسەشۆرەی تووکاوی

فارسی: گوش بره پشمالو، گوش بره گچ دوست

ناوی زانستی: ***P. bruguieri*** **Desf.**

رواوگە: ئیلام (کوێستانی (دینارکوه)، هاویان، (کاورتوەتاق) لە کوێستانی (انـاران)، ماهووتە) (٧١و)؛ بیجاڕ بەرەو سنە، تاقەوسان، کەنگاوەر، قەسری شیرین، هەرسین، کرماشان (کێوی پراو) و کامیاران (٦٣/١٨و)

٦) کاسەشۆرە: پەلەوشە

فارسی: گوش بره عراقی، گوش بره صخرەروی

ناوی زانستی: ***P. polioxantha*** **Rech. f.** = *P. pungens* Willd.

رواوگە: کرماشان (کێوی وەرمنجە و نیجیوران)، سەحنە و کەنگاوەر (کێوی ئەمرۆلە، کێوی (گونی) و شیراز)، پاوە، سونقور (٦٥و)؛ ورمێ (٦٣/١و)؛ سنە (شیان، ویسەر، قازیبەکر، دادانە، کەرجۆ، کێلانە، هەشەمێز، کەل مامۆخ)، ڕێگای بیجاڕ بۆ شارەک و کوڕانی و تیکاب، گوندەکانی بیجاڕ، سەقز و دیواندەرە (تازاوای ئاسەف، ناوچەی سارال، دۆلەڕەش، ماینەدۆل، پیرعومەران، نەکەرۆز)، کوێستانی شاهۆ، حسەیناوای کونگرە و کوێستانی پەنجەعەلی قوروە (٩٤و)

٧) سیپالینە: تۆزەکەرە، گاگێن

فارسی: گوش بره، چالمە

ناوی زانستی: ***P. armenica*** **Willd. var.** ***olivieti*** = *P. orientalis* Boiss.

رواوگە: گەرووسی بیجاڕ، ورمێ، کەنگاوەر، سەلماس (٦٣/٦و)؛ سنە (شیان، ڕێگای سنە بۆ کەرەسی و هەشەمێز، ئاریز و ئاویەر، نجێ، سالیان، تەکیە، مەلکشان، کۆرکۆرە، کەل سەلواتاوا، کانیمشکان، زەنان، ویسەر، قازیبەکر، دادانە، کەرجۆ، کێلانە، هەشەمێز، کەل مامۆخ)، مەریوان (بنیەر، زۆنج، باقلاوای شێخ حسەین، درێلە، دەروەن دزلی، گوندەکانی سەرشیو، پیرخێران، بلچەسوور)، ڕێگای بیجاڕ بۆ شارەک و کوڕانی و تیکاب، گوندەکانی لای بیجاڕ، سەقز و دیواندەرە (تازاوای ئاسەف، ناوچەی سارال، دۆلەڕەش، ماینەدۆل، پیرعومەران، کوێستانی نەکەرۆز، زەردەوان، کەوەلە، کۆل، دۆزەغەرە)، کامیەران (تەنگیوەر، پالنگان، کێوی شاهۆ)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، پاوە، ڕوانسەر، جوانڕۆ (٩٤و)

٨) کورەگۆشە

فارسی: گوش بره کوهستانی

ناوی زانستی: ***P. anisodonata*** **Boiss.**

رواوگە: کرماشان، کوێستانی دالاخانی سونقور، کەلی خانی بانە (٦٣/٩و)؛ ڕێگای دزلی هەتا هانە گەرمەلە و کەل تەتە و زالانەی هەورامان (٦٣/١٨و)؛ سنە (هەشەمێز، شانشین، تەکیە، سەرهوویە)، کوێستانی کۆسالان و ژیوار، گوندەکانی لای مەریوان، نیەر لە کامیەران (٩٤و)

٩) کاسەشۆرەی سوور

فارسی: گوش بره قرمز، گوش بره غدەدار

ئینگلیزی: Tuberous, Jerusalem sage

ناوی زانستی: ***P. tuberose*** **L.**

رواوگە: سەرراوی نزیک دیواندەرە، دەربەندی

قاسملوو، شاهیندژ، دەڤەری نێوان سەڵماس و ورمێ (١٦/٦٣و)

١٠) کاسەشۆرە

فارسی: گـوش بـره طنـاز، گـوش بـره تماشائی

ناوی زانستی: **P. rigida** **Labill.**

رواوگە: مەرگەوەڕ، ورمێ بەرەو شنۆ، نەغەدە، نێوان بالانش و شنۆ، مەهاباد، بۆکان، سەقز، دیواندەرە، کرماشان، کوێستانی دالاهوو، ئیلام بەرەو ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کەل گاڕانی مەریوان (١٨/٦٣و)؛ ژاوەرۆ (زەنان، شیان، ڕێگای سنە بۆ هەشەمێز و کەرەسی، تەنگیوەر)، هەورامان (کوێسـتانی کۆسـالان، سـەولاوا، دووڕۆ)، دیوانـدەرە (هـەرمێـدۆڵ، هـەزارکانیـان)، حسەیناوای کونگرە لە قوروە (٩٤و)

کاسەشکێنکە ☜ گوڵە خاشخاشە -٩

کاسـەگوڵـە: وڕەگیا، دەرمانە دڵـە، دەسکێشـی ڕێوی، گیاڕەحەتی، گوڵە ئەمووستیلەی دروومان

فارسی: گل انگشتانە

ئینگلیـزی: Foxglove, Fabbit flower, Cowflop

عەرەبی: زَهرُ الكَشاتِبين، اصبع العذراء

ناوی زانستی: **Digitalis purpurea** **L.**

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگە: مەهاباد (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (٦و؛ ١٩و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)

کاشمە ☜ سۆلان -١

کاشمە کێوی: کەرترێنە، پەلەشوانە کەرانە، کەمیرە کەرانە

فارسی: گلپرک عراقی، گلپرک چسبناک

ئینگلیزی: Trigonosciadium

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Trigonosciadium viscidulum*** **Boiss. & Hausskn.** = *Heracelum viscidulum* (Boiss. & Hausskn.) Hiroe.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگـە: سـنە (سـەڵـواتاوا، ڕێگـای سـنە بـۆ دیوانــدەرە: ســارووقامیش، ماچکــە، عەباســاوا، حـسەیناوا، ئەحماوا، مەحمـواوا، باقلاوا، زاخـە، ئەسحاو، نـارە، کەوەڵە، هەزارکانیان، کەبەک، نەوبەهـار، قەڵای حەسەناوا، کێوی ئاویـەر و ئـارێز، کانیمشـکان، کـەرجـۆ، گـەڵـێن و خانـەگـا، کێلانـە، دادانـەی کەمانگـەر، شـیان)، مـەریوان (گڵـیە و پیـازە، کۆسـالان و قـەڵەبـەرد، گوندەکـانیَ سـەرشـیو، دەگاگـا، هـەورامان تـەخـت)، بیجـاڕ (شـارەک، ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی، سەڵواتاوا)، سـەقز و دیوانـدەرە (دەرەویـان فـارس، کـەوەڵـە، کـۆڵ، دۆزەغـەرە، خورخـورە، قولقولـەی مـیرەدێ)، کێوی ئاربەبا، ڕێگای بانە بـۆ سـەقز، کامیـەران (عەوالان، تەنگیسەر)، ڕوانسـەر، پاوە، جوانڕۆ (٩٤و)

جـۆر و شـێوەجـۆرەکـانی کاشمـە کێـوی لـە کوردستان:

١) کاشمە کێوی

فارسی: گلپرک غدەدار

نـاوی زانسـتی: ***T. tubrosum*** **Boiss.** = *Heracelum mesopotamicum* Hiroe.

رواوگـە: (بـەشـی کوردسـتان لـە) ئانـاتوولی و ناوچۆمان لە ئێران و عێراق (٧٤و)

٢) کاشمە کێوی

فارسی: گلپرک

ناوی زانستی: ***T. brachytaenium*** **(Boiss.) Alava.** = *Malabaila brachytaenia* Boiss.

رواوگــه: ســنه، کریتــد (٦٣/٢٠و)؛ (بــەشــی کوردستان له) ئاناتوولی و ناوچۆمان له ئێران و عێراق (٧٤و)

کاڵه شینکه ☜ گوڵه سنگ

کاڵەشین ☜ بەهێف - ٤

کاڵەک: کارەک، کارەک، کالەک، قەرپوز، قاپوز، خەرقیزە، هەربزە، خەرویزە، توله

فارسی: خربزه

ئینگلیزی: Melon, Musk melon, Sweet mellon, Winter melon

عەرەبی: بَطیخ، قاون

ناوی زانستی: *Cucumis melo* L. = *C. callosus* (Rotti.) Cogn.

بنەماڵە: Cucurbitaceae

رواوگــــه: پارێزگــــای کرماشــــان (٦٥و)؛ و کوردستان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گــردەکشــانێ، زەنگیــاوێ، کاســەکــەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی کالەک:

١) شەمامە: شەمامۆک، شەمام، شمامە، شمام، شەمامۆ، شەمامۆکە، شەمومە، شمامۆک، دەسامو، کەموو، دەسەمبۆ، کەمۆ

فارسی: خربزه عطری، دستنبو، دستانبویه

ئینگلیــزی: Shemma, Sweet-smelling melon

عەرەبی: شَرعُوف

ناوی زانستی: *C. shemma* L.

رواوگە: پارێزگای کرماشان، دیلوران (٩٤و)؛ باشوور (١و)؛ و باکووری کوردستان (وەکی مەڵبەندی زازانشین) (٨و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٢) هــارۆێ: خەیــار، ئــارۆێ، ئــاروو، هــاروو، ئارو، خیار، سەوزە خەیار، خێیار، هارو، یارو

فارسی: خیار، خیار سبز

ئینگلیــزی: Cucumber, Common cucumber, White cucumber

عەرەبی: قِثاء، قَثَد

ناوی زانستی: *C. sativus* L.

رواوگــــه: پارێزگــــای کرماشــــان (٦٥و)؛ و کوردستان، دەرەشار (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

٣) تــرۆزی: چــەمــەرە، ترێــزوو، تــرووزی، تەرۆزی، خەیار چەمبەر، کالیاری فەریکوکاڵ، چەمیلە، چەماو، چەمەرە، چەمەرە خەیار، خەیار چەمەر، خەیار شینگ، خیار شین، خەیار چەمەلە، ترۆزی چەمیلە، شارۆخ، شارۆق

فارسی: خیار چنبر

ئینگلیــزی: Snake melon, Snake cucumber, Long turkey cucumber, Serpent cucumber

عەرەبی: قَقُوس

ناوی زانستی: *C. melo* L. var. *flexuosus*

رواوگە: باشووری کوردستان (١٠و)

٤) گندۆرە: تالبی، گندوورە، گوندۆڕ، حەنجۆر، گوندۆڕ

فارسی: طالبی
ئینگلیزی: Netted melon, Wrought melon
ناوی زانستی: *C. melo* L. var. *reticulates*
رواوگــــە: پاریزگـــای کرماشـــان (٦٥و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

٥) گرکە: زرکە، گرکەگ، زرک، کاڵەکە زرک
فارسی: گرمک
ئینگلیزی: Cantaloup, Cantalupe melo:
عەرەبی: بطیخالملیون، ملیون، ملوتیا
نــاوی زانســتی: *C. melo* L. var. cantalupensis
رواوگــــە: پاریزگـــای کرماشـــان (٦٥و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

کاڵەکە زرک ☜ کاڵەک -٥

کاڵەکەم اران ☜ کاڵەکە مارانە

کاڵـەکـە مارانـە: هـەنیـە مارانـە، کاڵەکـە مـاران، کاڵـەکە مـاران، کالیـارە مارانـە، کالیـارە تاڵـە، کارەکە مارانە، زەرەند، زەرەنگ، خەیار کیسەڵ
فارسی: چپقک، زراوند
ئینگلیـــزی: Birthwort, Hartwort, Somerwort, Heart wort, Dutchman-pipe
عەرەبی: زرواند طیانی، خضاوی البغل، شجرە الرَّستم
ناوی زانستی: *Aristolochia bottae* Jack. & Spach. = *A. maurorum* L.
بنەماڵە: Aristolochiaceae
رواوگــــە: ورمـــێ (٧٠و)؛ ســـنە (هوویـــە، سـەرهوویە، وتـرەزەوی، ئـەویهـەنـگ، گـەلـێن، حەسەناوا، تـەکیـە، تـەنگیـوەر، ئاویـەر و ئـاریز، شیان، هەشەمێز، تەکیـە، سـەڵـواتاوا، چـەمشـار: سـرینجیانە، قـار، چنـو، قـەرەیـان، چنـارە، لـەنجـاوا، عەسـکەران)، مـەریـوان (کوێسـتانی سڵـتان ئەحمـەو، چـەم دەرەزەنجیـر، دواو، مـازیین، بۆریـەر، خواشـت، بلچـەسـوور)، بابافـەقیـەی بیجـار، سـەقـز و دیوانـدەرە (خورخـورە، کـانیسـەیی، مـەولاناوا، سـەیفـاوا، ماسـیەر)، کامیـەران (تەنگیسـەر، نزاز، کوێستانی شـاهۆ، لۆنی سادات)، روانسـەر، پـاوە، جوانرۆ (٩٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (١٠و)؛ ناوچـەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکـەران، شـێلمجـاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قەڵاتەرەشـە، دۆڵـەنێ، بادینـاوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
جۆرەکانی دیکەی کاڵەکە مارانە:
١) کاڵەکە مارانەی زاگرۆسی
فارسی: زراوند زاگرسی
ناوی زانستی: *A. olivieri* Collegno. = *A. bruguieri* Jaub. & Spach.

کافوور ☜ کاپوور

کاگرۆس ☜ مژیوەرد -١

کاکیف ☜ هەفرست -٣

کالوسە ☜ مێوەخوەرکە

کاڵەک ☜ کاڵەک

کاڵەکەماران ☜ کاڵەکە مارانە

کالیارە تاڵە ☜ کاڵەکە مارانە

کالیارە مارانە ☜ کاڵەکەم ارانە

کالیاری فەریکوکاڵ ☜ کاڵەک -٣

کامر ☜ زەڵ

کانیژە: گاڵەبەنگ، تاڵەمارانە
فارسی: قنطریون
ئینگلیـــزی: Blush-wort, Centaurium, Quinine-flower
عەرەبی: قُنطریُون، قُنطُوریُون، مراره الحنش
ناوی زانستی: ***Centaurium spicatum*** **(L.) Fritsch.** = *Gentiana spicata* L. = *Erythera spicata* Pers.

بنەماڵە: Gentianaceae

رواوگە: مەهاباد، کویستانی کۆسالان، خورخورەی سەقز، ویستگەی توێژینەوەکانی کشتوکاڵی خەرکە لای دیواندەرە (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)

جۆرەکانی دیکەی کانیژە:

١) کانیژەی جوان

فارسی: قنطریون زیبا

ئینگلیزی: Gentianella

ناوی زانستی: *C. pulchellum* (Swartz.) Druce. = *Erythraea ramosissima* Pers.

رواوگە: ورمێ و مەریوان (٢٥/٦٣و)

٢) کانیژەی چکوولە، سەپانترێنە

فارسی: قنطوریون صغیر

ئینگلیزی: Little centaury, Small centaury, Small purple century, Drug centaurium

ناوی زانستی: *C. minus* Moench. = *Erythrea centaurium* (L.) Pars. = *E. turcica* Velen. = *Gentiana centaurium* L.

رواوگە: ورمێ، کەنگاوەر، تاقەوسان، نەوسوو (٧/٦٣و)؛ کرماشان و کویستانی شاهو (٦٧و)

کانیژەی چکوولە ☜ کانیژە -٢

کاهوو ☜ کیوەر

کاهی ☜ کیوەر

کای مەککە ☜ کای وشتر

کای وشترە: کای مەککە

فارسی: کاه مکی، پوتار، ناگرد

ئینگلیزی: Oligrass, Lemon grass

عەرەبی: اذخر

ناوی زانستی: *Cymbopogon olivieri* (Boiss.) Bor. = *C. schoenanthus* Spreng.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: رووباری (دویرج) و جەبەل حەمرین هەتا نزیک شاری مووسیان، ئابدانان (گوندی (بیشەدراز)، کێوی (گلاب) و (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر) (٧١و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

کتاڤ ☜ کونجی

کێردی ☜ کاردوو

کێکۆ ☜ هەڤرست -٣

کێکف ☜ هەڤرست -٣

کێوژ ☜ گوێز

کدوو ☜ کوولەکە

کرۆزرۆ ☜ تۆسی

کراوی ☜ دووسمۆرکە

کراویە ☜ دووسمۆرکە

کرتۆپل ☜ سێفۆک

کرتۆڤل ☜ سێفۆک

کرتوپ ☜ سێفۆک

کرژەڵە ☜ کەکرە

کرسنە ☜ مژیوەرد -١١

کرکرووک ☜ سێفۆک

کرکم ☜ زەردەچێوە

کرمەکوژە ☜ شاگوڵبەند -١

کرنک ☜ گەرچەک

کرنوو ☜ گەرچەک

کرنی ☜ گەرچەک

کرێتی ☜ کوولەکە

کڕنک ☜ گەرچەک

کڕنوو ☜ گەرچەک

کڕنە ☜ گەرچەک

کڕنی ☜ گەرچەک

کزن ☜ مژیوەرد -١١

کزنەک ☜ گەزگەسک

کزنیکەسەرە ☜ بناوەتوم

کزنکە ☜ گەزگەسک

کشمیشی کاوڵیان ☜ دەمووکانە

کفکێ ☜ هەڤرست - ۳

کفیری ☜ شینک

کڵاوزرە ☜ گیاخاو -۵

ککەو ☜ هەڤرست - ۳

کلبازک ☜ گوڵەزیوا -۱۱

کلکە پشیلە: گیادووچکە

فارسی: کیاک یکساله، چمن ریشی

ئینگلیزی: Annual beard grass

عەرەبی: ذیل السبع، خف الارنب، ذیل البزون، وغل

ناوی زانستی: *Polypogon monspelinsis* **(L.) Desf.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: دەڤەری سنە (۰ ھو؛ ٦٩و)

کلکە تاوسە ☜ یەزانپەرەس

کلکە دووپشکە ☜ میزەرۆک

کلکەرێوی ☜ گوڵە ریویلکە

کناری ☜ سنجرازی -۱

کنێر ☜ کەنیرە

کنیرە ☜ کەنیرە

کندێلە ☜ کەنگر

کندرە ☜ کەنگر

کنر ☜ کەنگر

کنگر ☜ کەنگر

کنگەر ☜ کەنگر

کنیواڵ ☜ پیواز - ۱۸

کنیواڵە هەردیلە ☜ پیواز -۱۸

کنیواڵی ☜ پیواز - ۱۸

کوچگەچورە: گوڵەکەو، هەرواڵە

فارسی: ازرق درختچەای، رنگینک درختچە-ای

ئینگلیزی: Turnsole

عەرەبی: زریج، صبغ روحو

ناوی زانستی: ***Chrozophora oblique* (Vahi.) Juss ex Sperng.**

بنەماڵە: Euphorbiaceae

رواوگە: سەڵماس، قەسری شیرین (٦/٦٣و)؛ سەرپێڵ، کەنگاوەر، ڕوانسەر و کرماشان (٩ھو)

جۆرەکانی دیکەی کوچگەچورە:

۱) کوچگەچورە

فارسی: ازرق درختچەایی

ناوی زانستی: ***Ch. tinctoria* (L.) Juss.**

رواوگە: پاریزگای کرماشان (١/٦٣و)؛ وەک کێلگەکانی گەنمەشامی (٢ھو)

کودوو ☜ کوولەکە

کودی ☜ کوولەکە

کودی بارزانی ☜ کوولەکە -۱

کودی مقەور ☜ کوولەکە -۱

کودی هاروێ ☜ کوولەکە -۲

کوڕاد ☜ پیواز -۱۸

کوڕادە ☜ پیواز -۱۸

کوڕادە کێوی ☜ پیواز -۱۸

کوڕایە ☜ پیواز -۱۸

کوڕە تاڵوو ☜ تالگ -۸

کوڕی تەنگانە ☜ گاڵ

کورادە ☜ پیواز -۱۹

کوراڵاش ☜ هالیکۆک -۳

کورایە ☜ پیواز -۱۹

کورێنگ ☜ هەرزن

کورکە نیسان ☜ گوڵەخەندەران

کورگ ☜ پیواز -۲۳

کورە ☜ سیاوڵە

کورەگۆشە ☜ کاسەشورە -۸

کوره‌لۆس ☜ تاڵینتووس
کوزارک ☜ شووتی -١
کوسه‌ماسه ☜ شیرنۆکه -١١
کوشن ☜ مژیوه‌رد -١١
کوشنده‌ر ☜ کوشه‌نده‌ر
کوشه‌نده‌ر: کوشنده‌ر، کوشه‌نه‌ر، درکی دۆ، درکی ناودۆ
فارسی: خوشاریزه، تیغ تولوخ
ئینگلیزی: Prickly parsnip, Prickly samphire, Musk thistle
عه‌ره‌بی: زوفرا
ناوی زانستی: *Echinophora platyloba* **DC.**
بنه‌ماڵه: Apiaceae
رواوگه: کێوی (گونی) سه‌حنه (٦٥و)؛ کرماشان (٦٣/٩و)؛ سونقور، که‌نگاوه‌ر، کویستانی شاهۆ، قورروه و دیولان (٤٩و)
جۆره‌کانی دیکه‌ی کوشه‌نده‌ر:
١) کوشه‌نده‌ری په‌لک ته‌سک
فارسی: خوشاریزه برگ باریک، خوشاریزه شرقی
ناوی زانستی: ***E. orientalis*** **Hedge. & Lamond.** = *E. trichophylla* Smith.
رواوگه: خۆی، ماکۆ (٦٣/١٥و)؛ سه‌لماس و ورمێ (٥١و)
٢) کوشه‌نده‌ره بۆنخۆشه
فارسی: خوشاریزه معطر
ناوی زانستی: ***E. sibthorpiana*** **Guss.** = *E. tenuifolia* L.
کوشه‌نه‌ر ☜ کوشه‌نده‌ر
کوڵ ☜ پیواز -١٢
کوڵند ☜ کووله‌که
کوڵووک شوان ☜ گوڵه زیوا -١١

کوڵه‌وزم ☜ وزم -١
کوفێری ☜ شینک
کولبزک ☜ گوڵه زیوا -١١
کولێره چه‌وره ☜ نانه حاجیله
کولزا ☜ دانه رۆنینه
کولند ☜ کووله‌که
کولنگ ☜ پسته -٢
کوله‌نده‌ر ☜ کووله‌که
کوله‌نگ ☜ پسته -٢
کولیر ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک
کولیک ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک
کولیک ئاگرۆ ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک
کولیکا نیسانێ ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک
کولیک نیسان ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک
کولیک نیسانێ ☜ گوڵه ڕه‌به‌نۆک
کولیکه‌زار ☜ گوڵه چونگ
کولیلکه کێوی ☜ گه‌لاپه‌ژم
کولیندک ☜ که‌نگر
کولیندک ☜ کووله‌که
کولینگ ☜ پسته -٢
کونار ☜ سنجرازی -١
کونجرکه ☜ په‌رمێشکه
کونجره ☜ په‌رمێشکه
کونجه ☜ کونجی
کونجه‌و ☜ کونجی
کونجی: شه‌یدانک، کونجیه، کونجه، کونجیت، قونجی، کتاف، کونجه‌و
فارسی: کنجد
ئینگلیزی: Oriental seasamum, Benne oil plant, Gingelly, Teel oil plant
عه‌ره‌بی: سِمسِم
ناوی زانستی: ***Sesamum indicum*** **L.** = *S. orientale* L.

بنەماڵە: Pedaliaceae
رواوگــــە: پارێزگـــای کرماشـــان (٦٥و)؛ و کوردستان، دێلوران (٩٤و)؛ ئابدانان، موورمووری و زەڕینـاوا (٧١و)؛ کرماشـان، سـنە، کامیـاران (٦٣/١٧و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

کونجیت ☜ کونجی

کونجی کێفی ☜ گوڵە پووران -١٠

کونجیە ☜ کونجی

کونڈر ☜ کوولەکە

کونڈرێ میرانی ☜ کوولەکە -١

کونڈک ☜ کوولەکە

کونڈکێ ئاڤی ☜ کوولەکە -٣

کونڈکە سەبیلە: کوولـەکـە شـێتە، کوولـەکـە کەشکووڵ، مەمێ کودوو

فارسی: کدو قلیانی، کدوی گرزی، سُراحی

ئینگلیزی: Calabash gourd, Bottle gourd, White-flowered calabash gourd, White-flowered gourd

عەرەبی: قَرع البَری

ناوی زانستی: *Lagenaria vulgaris* Ser. = *L. siceraia* Standl.

بنەماڵە: Cucurbitaceae

رواوگـە: مـەریـوان، هـەورامـان (سـلێن، بلـبەر، ژیوار، هەورامان تەخت، کۆسالان)، جوانڕۆ و سەردەشت (٣١و)

کوندەر ☜ تیرە

کونەر ☜ تیرە

کوی ☜ کوولەکە

کویز ☜ کووزەڵە

کویزەڵە ☜ کووزەڵە

کۆجیلە: کۆجیلە بەرزە، تەشیمل گیواو

فارسی: جنتیانا، گل سپاس

ئینگلیزی: Gentiana, Bitterwort, Flewort, Fringed gentian

عەرەبی: جُنطیانا، دواء الحیە، کوشاد

ناوی زانستی: *Gentiana ciliate* L. = *G. cordifolia* C. Koch.

بنەماڵە: Gentianaceae

رواوگە: کرماشان، هەورامان، ناوچەی ژاوەرۆ، مەریوان و بیجاڕ (٣١و)

کۆجیلە بەرزە ☜ کۆجیلە

کۆخ ☜ هەشتاڵوو

کۆدوو ☜ کوولەکە

کۆرە ☜ گەنمەشامی

کۆرەک ☜ هەرزن

کۆرەلاش ☜ هالیکۆک -٣

کۆزلۆک ☜ گزنیژە

کۆکلاخ ☜ هالیکۆک -٣

کۆکلاش ☜ هالیکۆک -٣

کۆکلاشکە ☜ هالیکۆک -٣

کۆلند ☜ کوولەکە

کۆلەوار ☜ درکەژاڵ

کۆڵ ☜ پیواز -١١

کۆڵنجان ☜ قولنجانە

کۆڵەبۆوەنە ☜ پیواز -١٣

کۆڵێ ☜ پیواز -١١

کۆنڈک ☜ کوولەکە

کوو ☜ کوولەکە

کوور ☜ کیوەر

کووز ☜ کووزەڵە

کـووزەڵـە: بێـزەروو، کـویـزەڵـە، کـووز، کـووزی، کویز، تووز، بەرگەمێ، بەریەمێ، پیز

فارسی: آبتـره، بـولاغ اوتـی، علـف چشـمه، شاهی آبی، ترتیزک آبی

ئینگلیزی: Cress, Water cress

عەرەبی: حُرفُ الماء، کارسون مائی

ناوی زانستی: ***Nasturtium officinale*** **(L.) R. Br.**

بنه‌ماڵه: Brassicaceae

رواوگه: مه‌ریوان (٦٣/٨و)؛ ناوچه‌ی لاجان (په‌سوێ، گرده‌کشانێ، زه‌نگیاوێ، کاسه‌که‌ران، شێلم‌جاڕان، مێشه‌دێ، پردانان)، قه‌ندیلی مامه‌کۆیه، پیران، مامه‌ش و مه‌نگوڕایه‌تی خانێ (٧٩و)؛ کرماشان، ورمێ (٦٧و)؛ سنه (باقلاوا، حسه‌یناوا، ڕه‌شنه‌ش، دادانه، کێلانه، حه‌سه‌ناوا، شیان، کانیمشکان)، مه‌ریوان (گلیه، بلچه‌سوور، گونده‌کانی سه‌رشیو، سورکه‌وڵ، ده‌ره‌ویان)، سه‌قز و دیوانده‌ره (چل‌چه‌مه، ده‌ره‌ویان فارس، خورخوره، کـوڵ، دۆزه‌غه‌ره)، کامیه‌ران (کۆڵه‌ساره، که‌که‌وسان، نیه‌ر)، بان له‌یلاخ و کوێستانی به‌وروبه‌ریشانی قوروه، کوزران، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، پیران، سه‌رپێڵی زه‌هاو، که‌رکوک، سلێمانی، ئامه‌د، ڕه‌واندز (٩٤و)؛ سه‌لماس، خـوێ، ماکۆ، بۆکان، شنۆ، سه‌رده‌شت، تیکاب، شاهیندژ و نه‌غه‌ده (٥١و)

کووزی ☜ کووزه‌ڵه

کووڵ ☜ پیواز -١١

کوولک ☜ خوژه

کووله‌کێ ☜ کووله‌که

کووله‌که: کوندک، کولیندک، کوندر، قوندک، قووندک، کۆندک، کۆلند، کوله‌نده‌ر، کووله‌کێ، کودی، کۆدوو، کودوو، کوو، کدوو، کوی، کوڵند، کولند، قولند، کریتی، ئاقۆک

فارسی: کدو

ئینگلیزی: Gourd, Squash, Pumpkin

عه‌ره‌بی: یَقطِین، قَرع

ناوی زانستی: ***Cucurbita spp.***

بنه‌ماڵه: Cucurbitaceae

رواوگه: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ سلێمانی، دهۆک، که‌رکووک، خانقین و هه‌ولێر (١٠و)

جۆره‌کانی دیکه‌ی کووله‌که:

١) کووله‌که بارزانی: کووله‌که سه‌راوی، کودی بارزانی، کووله‌که میرانی، کوندرێ میرانی، شاقه‌باغی، کودی مقه‌ور، میقه‌ور، کووله‌که شامی، قه‌ومک

فارسی: کدو حلوایی، کدو رشتی

ئینگلیزی: Cushaw, China squash, Musky gourd, Winte squash

عه‌ره‌بی: قرع مسکی

ناوی زانستی: ***C. moschata*** **Duchartre.**

رواوگه: ناوچه‌ی لاجان (په‌سوێ، گرده‌کشانێ، زه‌نگیاوێ، کاسه‌که‌ران، شێلم‌جاڕان، مێشه‌دێ، پردانان)، قه‌ندیلی مامه‌کۆیه (قه‌لاته ڕه‌شه، دۆڵه‌نێ، بادیناوێ)، پیران، مامه‌ش و مه‌نگوڕایه‌تی خانێ (٧٩و)؛ و پارێزگای کوردستان (٩٤و)

٢) کووله‌که زه‌رده: کووله‌که به‌ڕووله، کودی هاروێ، کووله‌که چه‌رمه

فارسی: کدو مسمایی

ئینگلیزی: Summer squash

عه‌ره‌بی: قَرع عَسَلی

ناوی زانستی: ***C. pepo*** **L.**

رواوگه: پارێزگای کرماشان (٦٥و)

٣) کووله‌که ئاگری: کووله‌که گاوێ، کووله‌که ته‌نووره، کووله‌که ئاوی، کوندکێ ئاقی

فارسی: کدو تنبل

ئینگلیزی: Great pumplin, Large gourd, Pumpkin

عه‌ره‌بی: بَطیخ صَیفی، قرع اسلامبولی، قرع حلو، قرع ملطی

ناوی زانستی: ***C. maxima*** **Duchartre.**

رواوگه: کوردستان (٩٤و)

کوولەکە ئاگری ☜ کوولەکە -٣

کوولەکە ئاوی ☜ کوولەکە -٣

کوولەکە بارزانی ☜ کوولەکە -١

کوولەکە بەڕووڵە ☜ کوولەکە -٢

کوولەکە تەنوورە ☜ کوولەکە -٣

کوولەکە چنار ☜ ئەسپیدار -٣

کوولەکە چەرمە ☜ کوولەکە -٢

کوولەکە زەردە ☜ کوولەکە -٢

کوولەکە سەراوی ☜ کوولەکە -١

کوولەکە شامی ☜ کوولەکە -١

کوولەکە شێتە ☜ کوندکە سەبیلە

کوولەکە کەشکووڵ ☜ کوندکە سەبیلە

کوولەکە گاویژ ☜ کوولەکە -٣

کوولەکە میرانی ☜ کوولەکە -١

کوونجرکە ☜ پەرمێشکە

کوونجرە ☜ پەرمێشکە

کووە ☜ ئەسپیدار

کەپەلووک ☜ هالیکوک

کەپەنەک بەشان ☜ شیلەگاڵ

کەتان: بەرزەک، بەزەرەک، لۆکە کێوی، گیابرە

فارسی: کتان، بزَرَک

ئینگلیزی: Flax, Line

عەرەبی: کَتان، ملسج

ناوی زانستی: *Linum usitaitissimum* L. = *L. humile* Miller.

بنەماڵە: Linaceae

رواوگە: سنە (قەڵای حەسەناوا، سالیان، سەڵواتاوا)، دیواندەرە (دەرەقووڵە، سەیفاوا) (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ شارەزوور، کێوی بەمۆ، قەرەداغ، پاوە، بانە، سەردەشت (٣١و)

جۆرەکانی دیکەی کەتان:

١) کەتانی کەرکووکی

فارسی: کتان زرد کرکوکی، کتان زرد آشوری

ناوی زانستی: *L. mucronatum* Bertol. subsp. *assyriacum* P. H. Davis.

رواوگە: ڕووباری (دویرج) و جەبەل حەمرین هەتا نزیک شاری مووسیان، ئابدانان، کێوی (اناران) و دەوروبەری گوندەکانی سەرکەمەر و ئیمامزا سەیی برایم (٧١و)؛ قەسری شیرین، کرماشان، ڕیژاو (٦٣/١٧و)؛ ژاوەرۆ (گەلین و خانەگا)، کامیەران (نێوان نیەر و مێراو، سانسەر بەرەو نیەر) و بیجاڕ (٩٤و)

٢) کەتانی سپی

فارسی: کتان سفید، کتان هرز

ناوی زانستی: *L. album* Ky. ex Boiss.

رواوگە: پاوە، ئیسلاماوا و سونقور (٦٥و)

٣) کەتانی گەرمێنی

فارسی: کتان یکساله، کتان گرمسیری

ناوی زانستی: *L. strictum* L. var. *spicatum* Pers.

رواوگە: ئیلام، ئیسلاماوا و دیلوران (٦٣/٩و)

٤) کەتان

فارسی: کتان گل گرەای

ناوی زانستی: *L. nodiflorum* L.

رواوگە: دەربەندی جەم نازوو لە کرماشان، بیستوون، خەسرەوی، قەسری شیرین، ڕیژاو و کێوی (نوآکو)ی کرێند (٦٣/٢٢و)

٥) کەتانی ئەرزەڕۆمی

فارسی: کتان زرد ارزرومی

ناوی زانستی: *L. mucronatum* Bertol. subsp. *armenum* (Bordzil.) P. H. Davis.

٦) گیاکام: هەڵاوە

فارسی: کتان بین النهرینی

ناوی زانستی: *L. glaucum* Boiss. & Noe.

رواوگـە: سنە (حەسەناوا، زەنان، کەل سەڵواتاوا، ڕەشنەش، تەکیە، گەڵین، هەشەمێز، شیان، ئاریز)، مەریوان (گڵـیە، بلچەسوور، کێوی سلتان ئەحمەو)، (حەسەناوای یاسووکەند، سەقز و دیواندەرە (کەوەڵە، کۆڵ، دۆزەغەرە، ویستگەی توێژینەوەکانی کشتوکاڵی خەرکە، بست، خوڕخوڕە، سەیفاوا، چلچەمە، قولقولەی میرەدێ)، کێوی عەوالان، ڕێگای سنە تا قوروە، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت تا شنۆ و خانێ، بۆکان، مەهاباد، کەل زمزیران، ڕوانسەر و پاوە (٩٤و)

٧) کەتان کرماشانی

فارسی: کتان کرمانشاهی

ناوی زانستی: *L. peyronii* **Post.**

کەتەوڵ ☜ پەرمێشکە

کەتی ☜ وێنجە

کەڕەپۆ ☜ کەڕەپوو

کـەڕەپـوو: گیامەترەق، کەڕەپۆ، کەڕەپووی، کەڕەپوە

فارسی: لوئی، کرفو، گَرز

ئینگلیزی: Common cat-tail, Cat-tail grass

عەرەبی: بَردي، بوط، طیفي

ناوی زانستی: *Typha latifolia* L.

بنەماڵە: Typhaceae

رواوگـە: گوندی مێهراوای بیجاڕ و پارێزگای کرماشان (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی کەڕەپوو:

١) کەڕەپوو

فارسی: لوئی

ناوی زانستی: *T. persica*

رواوگـە: نێو ئەستێر و گۆلاوە مەندەکانی ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٣/٤و)

٢) کەڕەپووی بووچک

فارسی: لوئی کوچک

ناوی زانستی: *T. minima* **Funck.**

رواوگە: دەڤەری بەند لە ورمێ (٦٣/٣و)

کەڕەپووی ☜ کەڕەپوو

کەڕەپوە ☜ کەڕەپوو

کەراوی ☜ براکوشەنەر

کەربەشە ☜ درووە شینکە

کەرتۆپە ☜ سێفۆک

کەرتۆف ☜ سێفۆک

کەرتۆڤل ☜ سێفۆک

کەرترێنە ☜ کاشمە کێوی

کەرتەر ☜ کەکرە

کەرتەشی ☜ شەکرۆکە

کەرخنکێنە: کەرکوژە

فارسی: گیسو چمن

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Taeniatherum crinitum* **(Schreb.) Nevski.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: مێهران، گوندی ویان و (سیاەکوە) لە دیلوران، ئابدانان (گوندی (بیشەدراز) و کێوی (انـاران) و (کـاورتوەتـاق) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر، هاویان) (٧١و)؛ نێوان سنە و مەریوان (وەکی ناوچەکانی کۆماسی، کەلاتەرزان، شامیان، شوێشە، ئاریز و تەیتوور)، ورمێ (٦٣/١٤و)؛ بیجاڕ، سەقز، دیواندەرە، بانە (٧٥و)

کەرخوەر ☜ شەکرۆکە

کەرخەنۆک ☜ ئەسپەک

کەردوو ☜ کاردوو

کەرکۆ ☜ هەمیشە جوان

کەرکۆڵ ☜ درووە شینکە

کەرکۆلی ☜ درووە شینکە

کەرکۆلک ☜ درووە شینکە

کەرکۆلی ☜ درووە شینکە

کەرکوژە ☜ ژاڵە

کەرکوژە ☜ کەرخنکێنە

کەرکوو ☜ هەمیشە جوان

کەرکووڵ ☜ درووە شینکە

کەرکوول ☜ درووە شینکە

کەرهێ ☜ هالیکۆک -٣

کەرەز ☜ کەرەوز

کەرەس ☜ کەرەوز

کەرەس ☜ رازیانە

کەرەسا ☜ پیواز -٢٣

کەرەسب ☜ کەرەوز

کەرەسپ ☜ کەرەوز

کەرەوز: کەرەوس، کەرەز، کەرەس، کەرەسپ، کەرەسب

فارسی: کرفس، کرفس معمولی

ئینگلیزی: Ach, Celery, Garden celery

عەرەبی: کَرَفس

ناوی زانستی: ***Apium graveolens*** **L. var.** ***dulce***

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ١٠و)

جۆرەکانی دیکەی کەرەوز:

١- زرەکەرەوز: پاچناری، کەرەوسی کانی

فارسی: آبترە وحشی، بولاغ اوتی وحشی، کرفس وحشی

ئینگلیزی: Marsh wort

ناوی زانستی: ***A. nodiflorum*** **(L.) Lag.**

کەرەوزان ☜ پیواز -٢٣

کەرەوزی کۆساڵان ☜ بەرەزا -١

کەرەوزی ئاوی ☜ خەرکووس

کەرەوس ☜ کەرەوز

کەرەوسی کانی ☜ کەرەوز -١

کەز ☜ قەوزە

کەزنەزان ☜ گیابۆگەنە

کەزی ☜ قەوزە

کەژۆک ☜ قەرەتاج

کەژاو ☜ قەوزە

کەژوان ☜ پستە -١

کەژەوە ☜ قەوزە

کەژیلان ☜ جەواڵوو

کەستران ☜ گیابۆگەنە

کەسنەزان ☜ گیابۆگەنە

کەشکۆڵ ☜ نارگیل

کەڵە ☜ گوڵەک

کەڤۆت ☜ هەڤرست -٣

کەڤز ☜ قەوزە

کەفینە ☜ کەفکەفۆکە

کەفز ☜ قەوزە

کەفس ☜ قەوزە

کەفکەفۆک ☜ شۆرەک

کەفکەفۆکە: کەفینە، دەرمانە دیان، گلێنە ڕەشە

فارسی: صابونی، غاسول

ئینگلیزی: Bouncing bet, Crowsoap, Soapwort, Hedge pink, Bruiswort

عەرەبی: صابونیە، فول العرب، خرز بنت الفلاح

ناوی زانستی: ***Saponaria officinalis*** **L.**

بنەماڵە: Caryophylaceae

جۆرەکانی دیکەی کەفکەفۆکە:

١) کەفکەفۆکەی ڕۆژهەلاتی

فارسی: صابونی شرقی

ناوی زانستی: ***S. orientalis*** **L.**

رواوگە: سنە و ورمێ (٦٣/٢٤و)

٢) کەفکەفۆکەی چەسپی
فارسی: صابونی چسبناک
ناوی زانستی: *S. viscose* C. A. Mey.
رواوگە: کەل قووشچی (٦٣/١٥و)؛ ورمێ، خۆی (٦٧و)؛ (وەکی بەشی کوردستان) ڕۆژهەلاتی ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

کەکرە: کرژەلە، تەحلی، کەرتەر
فارسی: تلخە، تلخەگیجە
ئینگلیزی: Russian knapweed
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Acroptilon repens* Cass.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: مەهاباد، ورمێ، ملەی قووشچی (٦٣/٨و)؛ ناوچەی شیان لە ئیسلاماوا (٣٩/٢و)؛ پارێزگای کوردستان (٧٠و)؛ سنە (رەشنەش، رێگای سنە بۆ کرماشان)، بیجاڕ (سەلواتاوا، رێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی)، سەقز و دیواندەرە (مەحموودئاوای هەوەتوو، فەتاحاوا، دەشتی هەوەتوو، مووسماوا، گوندەکانی سەرشیو، خوڕخوڕە)، جیرانمنگە، مەهاباد و ورمێ، ڕوانسەر، پاوە (٤٩و)؛ کێلگەکانی دانەوێڵەی شنۆ، خانێ، بۆکان، شاهیندژ، نەغەدە، تیکاب (٢٥و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شیلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکویە (گوندەکانی قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

کەکەو ☜ هەڤرست -٣
کەکەو ☜ هەڤرست -٣
کەلال ☜ گەرچەک
کەلکە زەردە ☜ ولێرە -٥
کەلکە ☜ ولێرە
کەلکە سوورە ☜ ولێرە -٣
کەلکە شینە ☜ ولێرە -٢
کەلوز ☜ فەندەق
کەلووخان ☜ چاوبازە
کەلووز ☜ فەندەق

کەلەرم: کەلەرمە، کەلەم، کەلەیی
فارسی: کلم
ئینگلیزی: Cabbage rape, Cabbage
عەرەبی: قُنبیط، بقله الانصار، کُرنُب
ناوی زانستی: *Brassica spp.*
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: باشووری کوردستان (١٠و)؛ وەکی ناوچەی بادینان (ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی کەلەرم:

١) شەلەمە باخیلە: کەلەرمە کێویلکە، توپلەگیا
فارسی: کلم زراعی، کلم صحرایی
ئینگلیزی: Field cabbage
عەرەبی: قَنبیط البَری
ناوی زانستی: *B. campestris* L.

٢) کەلەمووکی ئورووپایی
فارسی: کلم اروپائی
ناوی زانستی: *B. tournefortii* Gouan.
رواوگە: ئابدانان (گوندی (بیشە دراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر) (٦٥و)؛ و دیلوڕان (٦٣/١٠و)

٣) کەلەمووک: کەلەمۆ، داشکەلەرم
فارسی: کلم قمری
ئینگلیزی: Kohlrabi
ناوی زانستی: *B. oleraceae* L. var. *gongylodes*

٤) کەلەرمە شینکە: کەلەرمی دۆڵمە

فارسی: کلم معمولی
ئینگلیزی: Cootslock, Colsca, Cabbage
ناوی زانستی: ***B. oleraceae*** **L.**
٥) گوڵە کەلەرم
فارسی: کلم گل
ئینگلیزی: Headed cabbage, Bow kail
ناوی زانستی: ***B. oleraceae*** **L. var.** ***Capitata***
٦) گوڵە کەلەرمی سپی
فارسی: کلم گل سفید
ئینگلیزی: White cabbage
ناوی زانستی: ***B. oleraceae*** **L. var. capitata-alba**
٧) تۆپە کەلەرم
فارسی: کلم پیچ
ئینگلیزی: Savoy cabbage, Green savoy cabbage
ناوی زانستی: ***B. oleraceae*** **L. var.** ***Sabauda***
٨) کەلەرمە بەنەوشە
فارسی: کلم بروکسل، کلم فندوقی
ئینگلیزی: Brussels sprouts, Cabbage sprout
ناوی زانستی: ***B. oleraceae*** **L. var.** ***gemmifera***

کەلەرمە بەنەوشە ☜ کەلەرم -٨
کەلەرمە ☜ کەلەرم
کەلەرمە شینکە ☜ کەلەرم -٤
کەلەرمە کێویلکە ☜ کەلەرم -١
کەلەرمی دۆڵمە ☜ کەلەرم -٤
کەلەم ☜ کەلەرم
کەلەمۆ ☜ کەلەرم -٣
کەلەمووک ☜ کەلەرم -٣
کەلەمەکاشی ☜ سۆلان -١
کەلەیی ☜ کەلەرم

کەما: کەمێ، کەمیر
فارسی: کَما
ئینگلیزی: Giant fennel, Fennel gaint
عەرەبی: خَلیب
ناوی زانستی: *Ferula spp.*
بنەماڵە: Apiaceae
جۆرەکانی دیکەی کەما:
١) چەقەڵۆ: کەما زەنگ، کەما شیلە، کەمیرە شیلەی
فارسی: باریجە، قاسنی، قسنی
ئینگلیزی: Galbanum plant, Giant fennel, Fennel giant
عەرەبی: أنجدان البِری، قنە
ناوی زانستی: ***F. gomusa*** **Boiss.**
رواوگە: رەشنەش لای سنە، گوندەکانی سەرشیو، ژیوار لای هەورامان، سەقز و دیواندەرە (دەرەویان فارس، پیرعومەران، کویستانی نەکەروز، قولقولەی میرەدێ) (٩٤و)
٢) بەرەژە: بەرەژە کەما، هەنگەژە
فارسی: آنقوزە، انگژە، خوراکما، آنگوزاکما، کورون کما
ئینگلیزی: Asafetida giant fennel, Assaeoetida, Stingingass
عەرەبی: حلیتت منتن، حلیتت، حلیتت طیب، شجرە ابوکبیر
ناوی زانستی: ***F. assa-foetida*** **L.**
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)
٣) کەما خۆشە: خاسە کەما
فارسی: کمای ساورزی، انگیون
ناوی زانستی: ***F. haussknechtii*** **Wolff. ex Rech. f.** = *F. physokoleos* Rech. f.

ڕواوگە: ٩٠ کم. سنە بۆ مەریوان، بەرزاییەکانی کویستانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ (٦٣/٢٣و)؛ سنە (ڕەشنەش، سەڵواتاوا، ئاویەر و ئاریز، ڕیگای کەڵەکان بۆ بست، کۆرکۆرە، شیان، ئارەنان)، مەریوان (کێوی سلتان ئەحمەو و قەڵەبەرد، گلیە، کەل ژالانە، سلین، بلبەر، کەماڵە، هەورامان تەخت، خواشت، گوندەکانی سەرشیو، گواز)، سەقز و دیواندەرە (کویستانی نەکەرۆز، پیرعومەران، کەوەڵە، کۆل، دۆزەغەرە، دۆڵەڕەش، مایندۆل)، کویستانی عەوالان، قوروە و دیولان (بەوروپەریشان، حسەیناوای کونگرە، کویستانی پەنجەعەلی)، ڕوانسەر، پاوە و کرماشان (٩٤و)

٤) کەما کەوەڵە: چەکمەڕەشە، کەماشینە، چەکمەشینە، کەماکەوگ، کەما هەورامیانە، کەماکەوە

فارسی: کمای غلافدار

ناوی زانستی: *F. oopoda* (Boiss. & Buhse.) Boiss.

ڕواوگە: سنە (هوویە، سەرهوویە، هەشەمیز، شیان، تەکیە)، سەقز و دیواندەرە (کویستانی نەکەرۆز، کێلەشین، پیرعومەران، کەلی خان، قولقولەی میرەدێ)، کامیەران (تەنگیوەر، کویستانی شاهۆ، لونی سادات، پالنگان، دیوەزناو و ویزیەر)، پاوە (٩٤و)

٥) هەنگوان: هەنوان

فارسی: کمای ایرانی، سکبینج

ئینگلیزی: Persian asafetida

ناوی زانستی: *F. persica* Willd. var. *persica*

ڕواوگە: ژاوەرۆ (گەلین و خانەگا، هەشەمیز، تەوریوەر)، دەرەویان فارس لە دیواندەرە، هەورامان (ژیوار، کویستانی کوسالان، کەماڵە)، کامیەران (تەنگیسەر، پالنگان، نیەر، کویستانی شاهۆ) و سەڵواتاوای بیجاڕ (٩٤و)

٦) کەما زەردە: زەرەکەما

فارسی: کمای اصل

ناوی زانستی: *F. ovina* (Boiss.) Boiss.

ڕواوگە: جوانرۆ (تەختگای حوسەینی لە باباکوسە، باینگان)، باشووری پاوە و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٥و)

٧) ترتەکەما

فارسی: کمای خوئی، کمای شکننده

ناوی زانستی: *F. rigidula* DC. = *F. rubricaulis* Boiss.

٨) کەمای بیروونی

فارسی: کمای بیابانی

ناوی زانستی: *F. szowitsiana* DC. = *F. hirtella* Rech. f. & Aell. = *F. microloba* Boiss.

ڕواوگە: خۆی، ماکۆ، دەڤەری نیوان بیجاڕ و زەنگان (٦٣/١٢و)

٩) ویلنگە: ویلنگە، ویرینگە

فارسی: کمای شرقی

ناوی زانستی: *F. orientalis* L. = *F. schlechtendalii* Boiss.

ڕواوگە: مەریوان (شیخ شەروەتی، سلتان ئەحمەو)، گوندەکانی سەرشیو، سەقز (هەرمیدۆل، ماسیەر، خوڕخوڕە)، زمزیرانی لای سەردەشت (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

١٠) بیزا: بیزا، بیزوو

فارسی: جراء، بیوەرزا

ناوی زانستی: *F. kurdica* Pol.

ڕواوگە: مەهاباد (کێوەکانی بەیتاس، سویناس، جانداران، کانیەسپی، زمزیران، کانیەبەرخ، کانیەڕەش) (٩٤و)؛ و شارویران، سلیمانی، شارەزوور، ناوچەکانی هەریر و هەرکی (٢٠و)

کەما خۆشە ☜ کەما - ٣
کەما ڕەشە ☜ بەهەک
کەما زەردە ☜ کەما - ٦
کەما زەنگ ☜ کەما - ١
کەما شیلە ☜ کەما - ١
کەما شینە ☜ کەما - ٤
کەما کەوگ ☜ کەما - ٤
کەما کەوە ☜ کەما - ٤
کەما کەوەڵە ☜ کەما - ٤
کەما هەورامیانە ☜ کەما - ٤
کەمو ☜ کاڵەک - ١
کەمۆ ☜ کاڵەک - ١
کەمیر ☜ کەما
کەمیرە شیلەی ☜ کەما - ١
کەمیرە کەرانە ☜ کاشمە کێوی
کەمێ ☜ کەما

فارسی: یونجە زرد، یونجە کوهی
ئینگلیزی: Yellow sweet clover, Common melilot, Melilot
عەرەبی: هندقوق، حندقوق، النفل
ناوی زانستی: *Melilotus officinalis* (L.) All.
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: کێوی (قلعەدم) گوندی هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ شیانی ژاوەرۆ، هەورامان (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (او)

کەندرە: گیاشیلە، شیلەڕوە
فارسی: پَنجهک، علف باغ
ئینگلیزی: Orchard grass, Cock-foot, Dew grass
عەرەبی: اصبعیە
ناوی زانستی: *Dactylis glomerata* L.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: خانێ (کوێستانی (توبە و تورژاڵە)، کێوی (بردەگڵ) لای هەنگەوێ) (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، کێوی (هجر) لای سەحنە (٦٥و)؛ شنۆ (٣٩/او)؛ کرماشان (٧٠و)؛ کێوی شانشین و کەمەر زەرد لای شاهیندژ (٢٧و)

کەنگر: کندێلە، ستانگ، هەبی، کولیندک، کنر، کندرە، کینێر، کنگەر، کنگر، قەنگەری، قنگەر، قنگەری، قۆلک، قنگر
فارسی: کنگر، کنگر علوفەای، کنگر خوراکی
ئینگلیزی: Cardon
عەرەبی: خَرشوف، کلغان
ناوی زانستی: *Gundelia tournefortii* L.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: کوێستانی (خلو) لە مەهاباد، خانێ، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە (٢٩و)؛ کێوی چەرمەڵە لە سونقور (٦٥و)؛ گوندی ماهووتە و کوێستانی (دینارکوە) لە ئیلام (٧١و)؛ سنە، کرماشان (٦٣/ ٤و)؛ کوێستانەکانی شاهۆ، کۆسالان، سارال، پەنجەعەلی و قەندیل (٧٠و)؛ سنە (قەڵای حەسەناوا، سالیان، نجێ، ئاویەر و ئارێز، ئارەنان، نەوەرە، کەرجۆ، ڕەشنەش، کوێستانی عاشقانی سپێران، شیان، هەشەمێز، وترەزەوی، قازیبەکر)، مەریوان (دەروەن دزلی، دڕێڵە، بنیەر، زۆنج، باقلاوای شێخ حەسەین، گلیە، بلچەسوور، کوڕەمیانە و پیازە، گلیە، شانشین، نسڵ، پیرخێران، هەورامان تەخت، ژیوار)، کوێستانی چلچەمە، ڕێگای کەلەکان بۆ بست لە دیواندەرە، کامیەران (نزاز، نیەر، دۆلاو، نشوور، کۆلەسارە، کەرەسی، تەنگیسەر)، کوێستانەکانی قوروە و بیجار، سەرپێلی زەهاو، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، قەسری شیرین، کوزران،

پـاوە، گـاوارە، مایـەشـت (۹٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (۱۰و)؛ تیکـاب (۰٤و)؛ گـنگچین، سیلوانا، قووشچی، نازلوو (۲٦و)؛ بانە (۷٥و)؛ کوێستانی جیران لە شاهیندژ (۲۷و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گردەکشـانێ، زەنگیـاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشـەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیـە (قەلاتـە رەشـە، دۆلـەنێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مەنگورایـەتـی خانێ (۷۹و)؛ ورمێ و شنۆ (۸۱و)

کەنێر ☜ کەنێرە

کەنێرە: پلوێن، کەنێر، کنێر، کنێرە، بێنخۆشکە

کەوت ☜ هەڤرست -۳

کەوز ☜ قەوزە

کەوکەڤۆک ☜ گوڵە پەپوو

کەوەر ☜ پیواز -۲۳

کەوەرگ ☜ پیواز -۲۳

کەوەرە کێویلە ☜ پیواز -۱۸

کەوەری ☜ پیواز -۲۳

کەوەری کێوی ☜ پیواز -۱۸

کەویرکە ☜ کەویرە

کەویرە: کەویرکە

فارسی: جغجغە، کهورک

ئینگلیزی: Cashaw, Musquit bean, Screw bean

عەرەبی: غاف، بروسوبس، مسكت

ناوی زانستی: *Prosopis farcta* **(Banks & Soland.) Macbr.** = *P. stephaniana* (M. B.) Kunth ex Spreng.

بنەماڵە: Mimosaceae

رواوگـە: سـەرپێلـی زەهـاو و قەسـری شـیرین (کێوی بەندزەرد، کێـوی (دنە خشک)، گونـدی (ازگلـه) و کێـوی گـرە، کێـوی کـانیمیـل و دەڤـەری بـاکووری، لـەوەرگـای گـەرمێنی یـاریوەران)، کێـوی (هجـر) لای سـەحنـە، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ ئـیلام (گوندەکـانی (پتـک اعـراب)، دالپـری، جلیزی، رێگای دیلوران، کێوی گەچ، قەراخـی رووبـاری (دویـرج) و (چیخـواب) بـەرەو سـنووری مـەنـەلـی)، ئابـدانان، موورمـووری و زەریـنئـاوا (۷۱و)؛ ناوچـەی زاگـرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (۷۰و)

کەیاخ ☜ جۆ -۲

کەیرە ☜ مۆرتک

کەیکوو ☜ هەڤرست -۳

کەیکووم ☜ هەڤرست -۳

کیڤار ☜ کیوار -۲

کیفۆک ☜ زەفیروو -۲

کیفار ☜ کیوار -۲

کیفوار ☜ کیوار -۲

کیمار ☜ کیوار ٥

کینار ☜ سنجرازی -۱

کینێر ☜ کەنگر

کینجک ☜ پستە -۳

کینجووک ☜ پستە -۳

کیوار ☜ کیوار -۲

کیوارە بووچکە ☜ براکیوار

کیوور ☜ کیوەر

کیوەر: کیوور، کاهوو، کوور، کاهی، گاسنە

فارسی: کاهو

ئینگلیزی: Garden lettuce, Lettuce

عەرەبی: خَس

ناوی زانستی: *Lactuca sativa* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان (۹٤و)؛ هەولێر، سلێمانی، دهۆک، کەرکووک و خانقین (۱۰و)

جۆرەکانی دیکەی کیوەر:

١) کیوەر

فارسی: کاهوی مواج

ناوی زانستی: ***L. undulata*** **Ledeb.**

رواوگە: دەڤەری خۆی (٦٣/١٣و)

٢) جەواشیر: جەواشیلە، گۆشەنوەنە

فارسی: کاهوی دنائی، کاهوی وحشی، گاو چاق کُنک

ناوی زانستی: ***L. scarioloides*** **Boiss.** = *L. kotschyana* Reut.

رواوگە: کوێستانی قەندیلی مامەکویان (تەمنجی، قەلاتەرەشە، ناوچەی پیران، بادیناوی، گەلی حاجی برایم) و کێوی تەمەرچیان بەرەو سنووری حاجیعومەران (٢٩و)؛ سنە (زەنان، هەشەمێز، تەکیە، سەرهوویە)، مەریوان (نێ، ژیوار، کێوی میراجی، کەل ژالانە و تەتە، کۆسالان، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو، کورەمیانە)، سەقز و دیواندەرە (دەرەویان فارس، ماینەدۆل، دۆلەرەش، هەزارکانیان، خورخورە)، کامیەران (کێوی شاهۆ، ویزیەر، وزمان، لۆنی سادات، تەنگیوەر، پاوە، دیوەزناو، پالنگان، کەکەوسان، کۆلەسارە) (٩٤و)؛ ورمێ، کرماشان، تاقەوسان (٦٧و)؛ کێلگەکانی کولزای بۆکان (٢ھو)

٣) گەسکە سپیلکە: گزگە پووشینە، گزیە پووشینە، گزگە تالە، گزگە تال، گزیە کیفیلە، گزکتالە، گەسکە کێویی، گزیە کیفیلە، گزگە سپی

فارسی: جارو روستایی، کاهوی وحشی

ئینگلیزی: Oriental letuce

ناوی زانستی: ***L. orientalis*** **Boiss.**

رواوگە: ناوچەی کوێستانی (گردوشان) مەهاباد (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور (٦٥و)؛ دوویسە و کۆرکۆرە لای سنە، مەریوان (باقلاوای شێخحسەین و کورەمیانە)، کێوەکانی هەورامان و ناوچەی سارال (٩٤و)

٤) گەسکە سپیلکە

فارسی: کاهوی نوک دراز، جاروی کوهی

ناوی زانستی: ***L. glauciifolia*** **Boiss.** = *L. orientalis* Boiss.

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، پاوە، ئیسلاماوای رۆژاوا (٦٥و)؛ دیلوران، موورمووری (٧١و)؛ پاریزگای کوردستان (٩٤و)؛ کێوی جەیران شاهیندژ (٢٧و)

٥) جەواشیر

فارسی: کاهوی خاردار، کاهوک

ئینگلیزی: Prickly Lettuce, Compass lettuce

عەرەبی: خس‌الزیت

ناوی زانستی: ***L. serriola*** **L.** = *L. scariola* L.

رواوگە: تاقەوسان، کرماشان، ورمێ (٦٣/١٤و)؛ سنە (باوەریز، ساروقامیش، دوویسە، کێلانە، تەکیە، ویسەر، هەژگەرە، نجێ، سالیان، هوویە، ڕێگەی سنە بۆ کەرەسێ، کۆرکۆرە)، مەریوان (هەورامان تەخت، کانی کەلیمل، بلچەسوور، سلێن، بلبەر، مازیبن، باقلاوای شێخ حسەین، زۆنج، خانەگای جووجوو، دەگاگا، کۆسالان، ڕەزاو)، گوندەکانی سەرشیو، قولقولەی میرەدێ سەقز، کامیەران (هەنیمن، پالنگان، سەرچێ)، پاوە، جوانرۆ، قووروە (حسەیناوای کونگرە، کوێستانی پەنجەعەلی)، دیولان، ڕوانسەر، مەهاباد (٩٤و)؛ کێلگەکانی تووفەرەنگی سنە، کامیەران، هەورامان، سەولاوا، مەریوان (٢ھو)؛ شنۆ (٣٩/١و)

کییەوە ☜ ئەسپیدار

گ

گادانە ☜ مژیوەرد -١١

گادوومە ☜ گادەمە

گادەمە: پەلۆش، گایمە، گاومە، گایەمە، گاولمە، گاوەمە، گاورمە، گامە، گۆگەم، تۆمگیر، بالووکبڕ، گادوومە

فارسی: خرگوشک، گل ماهور

ئینگلیزی: Mullein, Adam flannel, Cow lingwort, Tessel woolblad

عەرەبی: اذانً الدّب، قَلومس، بوصیر، آذان الدّب

ناوی زانستی: *Verbascum spp.*

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگە: سنە (کانیمشکان، دادانە، کەرجۆ، کێلانە، کۆرکۆرە، ڕێگای سنە بۆ مەریوان، ئارەنان، ڕەشنەش، ئاویەر، کەلی سەڵواتاوا، تەکیە، تەوریوەر، زەنان، شیان)، مەریوان (میانە، هەورامان تەخت، کانی حسەین بەگ، کەل ژالانە، چەم دەرەزەنجیر، بلچەسوور، قەلەبەرد و کوڕەمیانە، کۆسالان، گلیە)، بیجاڕ (حەسەناوای یاسووکەند، کەل تەیتاخ)، سەقز و دیواندەرە (دەرەویان فارس، زەردەوان، دۆڵەڕەش، مایندۆل، مەولاناوا، سەیفاوا، کەلی خان، کێلەشین، خوڕخوڕە، گوندەکانی سەرشیو، کەوەڵە، کۆل، دۆزەغەرە، نەکەرۆز)، کامیەران (کەکەوسان، تەنگیوەر، وزمان، پالنگان، کێوی شاهۆ)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، ڕێگای سەقز هەتا سەردەشت، پاوە، جوانرۆ، ڕوانسەر (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گادەمە:

١) گادەمە مەریوانی: گادەمە کاردۆکی

فارسی: گل ماهور مریوانی، گل ماهور عراقی

ناوی زانستی: ***V. carduchorum*** **Bornm.**

٢) گادەمەی خوراسانی

فارسی: گل ماهور خراسانی، گل ماهور ترکمنستانی

ناوی زانستی: ***V. songaricum*** **Schrenk. ex Fisch. & C. A. Mey. subsp. *songaricum.*** = *V. khorassanicum* Boiss. = *V. daenense* Boiss. = *V. medum* Stapf.

رواوگە: دەفەری تەرگەوەر، ورمێ و پالنگان (٢٦/٦٣و)

٣) گادەمە ئیروانی

فارسی: گل ماهور ایروانی

ناوی زانستی: *V. suworowianum* (C. Koch.) O. Kuntze. var. *suworowianum* Revis. = *Celsia suworowianum* C. Koch.

رواوگە: نێوان ورمێ و سەلماس (٦٣/١٩و)

٤) گادەمە

فارسی: گل ماهور دانەدرشت، گل‌ماهور پس قلعەای

ناوی زانستی: *V. macrocarpum* Boiss.

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)

٥) گادەمەی خەزەری

فارسی: گل ماهور ماورای خزری

ناوی زانستی: *V. cheirathifolium* Boiss.

رواوگە: ئیسلاماوا، کرماشان، سەقز، سنە و تەرگەوەری ورمێ (٦٣/١٩و)

٦) گادەمە کرماشانی

فارسی: گل ماهور کرمانشاهی

ناوی زانستی: *V. bornmuellerianu* Hub-Mor. = *Celsia bornmuelleri* Murb.

٧) گادەمە نەفتشاری

فارسی: گل ماهور نفت شهری، گل ماهور حلبی

ناوی زانستی: *V. alepense* Benth.

٨) گادەمە هێرۆیی

فارسی: گل ماهور ختمی‌سا

ناوی زانستی: var. *galanteum* Ghahreman. *V. alceoides* Boiss. & Hausskn.

رواوگە: ئیسلاماوای ڕۆژاوا و ئیلام (٦٣/ھ)

٩) گادەمە هێرۆیی

فارسی: گل ماهور ختمی‌سا

ناوی زانستی: *V. alceoides* Boiss. & Hausskn.

رواوگە: کێوی (اناران) و دیناری ئیلام (٧١و)؛ کرماشان، بێستوون، کێوی (پارو)، گاوارە، کوێستانی چل‌چەمە، کێوی دالاهووی، کرێند (٦٣/٢و)؛ سنە (کەرجۆ، هوویە، سەرهوویە)، مەریوان (بەرقڕوو، خواشت، چەم دەرەزەنجیر، کۆسالان، کۆسەی هەجیج، کوڕەمیانە، کەل تەتە و زالانە، کێوی سلتان ئەحمەو، هەورامان تەخت، کەمالە)، گوندەکانی سەرشیو، دیواندەرە (ڕێگای کەلەکان بۆ بست)، کامیەران (کێوی شاهۆ و عەوالان، دیوەزناو، پالنگان، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر)، ڕێگای سەردەشت بۆ خانێ و شنۆ (٩٤و)

١٠) گادەمە ئەلوەندی

فارسی: گل ماهور ساقه عریان، گل ماهور الوندی

ناوی زانستی: *V. nudicaule* (Wydi.) Takht. = *V. persicum* (C. A. Mey.) O. Kuntze. = *Celsia nudicaule* (Wydi.) B. Fedtsch. = *Celsia persica* C. A. Mey. = *Scrophularia nudicaule* Wydl.

رواوگە: ڕێژاو، کرماشان، بیجاڕ، کرێند، کێوی کارنارو، سەلماس و ورمێ (٦٣/١٩و)

١١) گادەمەی ڕۆژهەلاتی

فارسی: گل ماهور شرقی

ناوی زانستی: *V. orientale* (L.) All. = *Clesia orientale* L. = *V. elegans* Salisb.

رواوگە: تاقەوسان، بێستوون، کەنگاوەر، کرێند، کوێستانی دالاهوو، ڕێژاو، گیلان، سنە، کامیەران و کرماشان (٦٣/٤و)

١٢) گادەمەی ڕۆنەکی

فارسی: گل ماهور غافثی

ناوی زانستی: *V. agrimoniifolium* (C.

Koch.) Hub.-Mor = *Clesia agrimoniifolia* C. Koch. = *Celsia heterophylla* Desf.

ڕواوگـــە: ورمـــێ، دەربـــەنـــدی قـــاسملوو، سەردەشت و میراوا، سنە، مەهاباد و کرماشان (٦٣/٤و)

١٣) گادەمەی سوور

فارسی: گل ماهور ارغوانی، گل ماهور قرمز

ئینگلیزی: Purple moth mullein, Purple mullein

ناوی زانستی: ***V. phoeniceum* L.**

ڕواوگـــە: کـــەل قووشـــچی و بـــەرزایی و کویستانەکانی سەلماس (٦٣/٣و)

١٤) گادەمە شاهۆیی

فارسی: گل مـاهور کـوه شـاهو، گـل مـاهور سنبله برگی

ناوی زانستی: ***V. phyllostachyum* Boiss. & Hausskn.**

١٥) گادەمەی ئاسووری

فارسی: گـل مـاهور آسـوری، گـل مـاهور لرستانی

ناوی زانستی: ***V. assurense* Boiss. & Hand-Mzt.**

گاریس ☜ گاڵ -١

گازۆڵە ☜ سێفۆک

گازوانکە ☜ گوزروان

گازوانە ☜ گوزروان

گاسنشکێنە ☜ گوڵە پووران -٢٢

گاسنە ☜ کیوەر

گاکوێرکەرە ☜ کاسەشۆرە

گاگۆز: پۆلکە، پۆلکە فەرەنگی، گاگرووس

فارسی: نخود فرنگی، نخود سبز

ئینگلیزی: Garden pea, Common pea

عەرەبی: البزالیا

ناوی زانستی: ***Pisum sativum* L.** = *P. etalius* M. B. = *P. humil* Boiss. & Noe.

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگـــە: کوردســـتان (٢٠و)؛ وەکـــی گونـــدی ڕەشنەش لای سنە و خورخورەی سەقز (٤٩و)

گاگرووس ☜ گاگۆز

گاگلێنکە ☜ وێنجە -٦

گاگوراڵ ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گاگوناڵە ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گاگێن ☜ کاسەشۆرە -٧

گالۆکە ☜ هەنگەون -٦٦

گالر ☜ گوڵە زیوا

گاڵ: هەرزن گاڵ، کوڕی تەنگانە، دیمیلە، گیەڵ، گاڵە زەردە

فارسی: ارزنـی ایتالیـایی، گـاورس ایتالیـایی، ارزن رسمی، ارزن دانەریز، ارزن زرد، گـاورس زرد

ئینگلیـزی: Barn grass, Italian millet, Bengal grass, Indian millet

عەرەبی: دخین، لزیق

نـاوی زانسـتی: ***Setaria italic* (L.) P. Beauv.**

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: دەڤەری موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (او؛ ١٠و)

جۆرەکانی دیکەی گاڵ:

١) گاڵەتاڵە: هەرزن ڕەنـگ، گـاریس، کـارس، کارسن، کاریز، خورووقی

فارسی: گاورس، دمروباهی زرد، ارزنی

ئینگلیـزی: Yellow foxtail, Bottle grass, Foxtail panic, Milky-green bristle grass,

Piegen grass

ناوی زانستی:.S. glauca (L.) P. Beauv.

ڕواوگە: ناوچەکانی زازانشین (وەکی سندووس، دیرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ کێڵگەکانی تووە فەرەنگی سەولاوا، هەورامان، کامیەران، مەریوان و سنە (٢م و)

٢) **گالەمووینەی خولکەیی**

فارسی: گاورس چرخەای، ارزنی چرخەای

ئینگلیزی: Hooked bristle grass, Rough bristle-grass, Rough panic grass, Whorled panic grass

ناوی زانستی: *S. verticillata* (L.) P. Beauv.

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٠ م و)

٣) گالەمووینە: هەرزنە چۆلەکە، گالە نووسنەک، کوڕی ڕویقی

فارسی: گاورس سبزرنگ، ارزنی سبز، دم روباهی سبز، ارزن وحشی، ارزن چسبک، دم روباهی کشیده

ئینگلیزی: Green bristle grass, Green pigeon grass, Green foxtail

ناوی زانستی: *Setaria viridis* (L.) P. Beauv.

ڕواوگە: ورمێ، ئیلام، پارێزگای کوردستان (٦٨و)؛ و کێڵگەکانی گولەکابەی دەفەری کرماشان (٢م و)

گالە ڕمانە ☜ هەرزن

گالەبەنگ ☜ کانێژە

گالە تالە ☜ گال -١

گالە زەردە ☜ گال

گامە ☜ گادەمە

گانگلۆک ☜ گولە ڕەبەنۆک

گاوانە ☜ مزیوەرد -١١

گاورمە ☜ گادەمە

گاوز ☜ گوێز

گاوگوراڵ ☜ گاوگورالە

گاوگورالە: پەزکوژە، گاوگوراڵ

فارسی: آگاو، گیاه جبارە

ئینگلیزی: Agave, American aloe, Century plant, Great aloe

عەرەبی: الباهرە

ناوی زانستی: *Agave legora*

بنەماڵە: Amaryllidaceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ هەورامان، جوانڕۆ، پاوە (٣١و)

گاولمە ☜ گادەمە

گاومە ☜ گادەمە

گاون ☜ هەنگەون

گاوەک ☜ قەوزە

گاوەگلێنکە ☜ گولە خاشخاشە -١٤

گاوەمە ☜ گادەمە

گایانە ☜ مزیوەرد -١١

گایمە ☜ گادەمە

گاینە ☜ مزیوەرد -١١

گایەمە ☜ گادەمە

گتوڕ ☜ نینۆڕ

گرنچکە ☜ سیچرۆکە

گردەکان ☜ گوێز

گرگتک ☜ دووگنە

گرنووک ☜ تەقلۆکە

گریشک ☜ مێخەک -١

گریفرووت ☜ پرتەقاڵ -٣

گرینج ☜ برێنج

گرالک ☜ تالک -١٩

گرکە ☜ کالەک -٥

گرکەگ ☜ کاڵەک -٥
گزچار ☜ گەز -٢
گزر ☜ گێزەر
گزک تاڵە ☜ کیوەر -٣
گزکچار ☜ گەز -٢
گزگچار ☜ گەز -٢
گزگزە ☜ گەزگەسک
گزگە پووشینە ☜ کیوەر-٣
گزگە تاڵ ☜ کیوەر-٣
گزگە تاڵە ☜ کیوەر-٣
گزگە توونینە ☜ دار ئاسن
گزگەچار ☜ گەز -٢
گزگە سپی ☜ کیوەر -٣
گزگە شاری ☜ گزیە شاری
گزگیلە ☜ بزگیلە
گزەر ☜ گێزەر
گزەرکە ☜ دووسمۆرکە
گزەرکی ☜ گێزەر
گزەرگە سیاوێ ☜ رەشە گێزەر
گزیچار ☜ گەز -٢
گزیە پێغەمبەرانە ☜ هەرێز
گزیە پووشینە ☜ کیوەر -٣
گزیە توونینە ☜ دارئاسن
گزیەچار ☜ گەز -٢
گزیە زەڕات ☜ گزیەشاری
گزیە شاری ☜ گزیەشاری
گزیە شامی: گەسکە هەرزنە، باچک، گزیەرزنە، گزیە شاری، گزگە شاری، گزیە زەڕات، زوڕاتە دیمیلە، دەرە

فارسی: ذرت خوشەای، سورگوم
ئینگلیزی: Sorghum
عەرەبی: الذره البیضاء
ناوی زانستی: *Sorghum bicolor* L.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: مەڵبەندی زازانشین (وەکی سندووس، دیرسیم، خەربووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر و ئەرزنجان) (٢٠و)

گزیە شوانە ☜ گەسکە فەقیلە
گزیە کێفیلە ☜ کیوەر -٣
گزیە کیفیلە ☜ کیوەر -٣
گزی هەرزنە ☜ گزیەشاری
گژنێژ ☜ گژنیژە
گژنژە ☜ گژنیژە
گژنیژ ☜ گژنیژە
گژنیـژە: گژنیـژ، کۆزلۆک، تاولـە، گژنـژە، گژنێژ، تاولە، بەنا ڕۆمی، گشنیش، تاوڵێ

فارسی: گشنیز
ئینگلیزی: Coriander, Cellender
عەرەبی: کُزبَرە، جَلجَلان
ناوی زانستی: *Coriandrum sativum* L.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگـە: پارێزگـای کرماشـان (٥٣و؛ ٦٥و)؛ و کوردستان (٩٤و)؛ سەحنە (٢٢/٦٣و)؛ ناوچەی لاجـان (پـەسـوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیـاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قـەندیلی مامـەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆلـەنـێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

گشنیش ☜ گژنیژە
گفویشک ☜ گویژ
گفیر ☜ گویژ
گفیژ ☜ گویژ
گفیش ☜ گویژ
گفیشک ☜ گویژ
گلۆکە ☜ ئەسپۆن
گلێخە ☜ رووسکە -٣

گلێنە ☜ مژیوەرد -١١

گلێنە ☜ مژیوەرد -١١

گلێنە ڕەشە ☜ کەفکەفۆکە

گلێنە کێفی ☜ نیسک -١

گلگوێ ☜ مرۆر

گلیار ☜ ئالووبالووک -٤

گلیاز ☜ ئالووبالووک -٢

گلوان ☜ ئەسپۆن

گنۆڕ ☜ نینۆڕ

گندۆڕ ☜ نینۆڕ

گندۆرە ☜ کاڵەک -٤

گندوورە ☜ کاڵەک -٤

گنە ☜ ولیرە

گوێبەرخە ☜ ئەسپۆن -٦

گوێچکە فیلی: گوێفیلە

فارسی: فیل گوش

ئینگلیزی: Caladium, Mother-in-law plant, Angel-wings, Elephant ear, Cole

عەرەبی: کالادیوم

ناوی زانستی: ***Caladium hortulanum*** **Birdesy.**

بنەماڵە: Araceae

رواوگە: ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٦٧و)

گوێز: گردەکان، وەزی، گووز، گیز، جیز، وەزێ، گۆزەک، گویز، گۆزێر، گاوز

فارسی: گردو

ئینگلیزی: Persian walnut, Royal walnut tree, Walnut

عەرەبی: جَوز

ناوی زانستی: ***Juglans regia*** **L.**

بنەماڵە: Juglandaceae

رواوگە: مەهاباد (کوێستانی کانیەسپی، سویناس و مامسوار)، سەردەشت (کێوەکانی تەرخان، لەقلەق، بولفەت لای بێوران و کێلێ، (سید)، بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو) (٢٩و)؛ قەسری شیرین (٦٣/٤و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری)، ڕێژاو، مەریوان، سنە، ورمێ، خۆی (٦٧و)؛ سەردەشت (٥٣و)؛ سونقور (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ خانێ، میراوێ، نەلاس، زمزیران، دەربەندی قاسملوو (٥٨و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، دۆڵەگوێزان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

گوێزە هیندی: کەشکۆل، نارگیل

فارسی: نارگیل، جوز هندی

ئینگلیزی: Coco nut palm, Cocoa nut palm, Coconut tree

عەرەبی: نارجِیل، جَوز الهند

ناوی زانستی: ***Cocos nucifera*** **L.**

بنەماڵە: Palamaceae

گوێزە ڕەش ☜ ئەسپیدار -٤

گوێزە کێوی ☜ شەقال -٢

گوێژ ☜ گویژ

گوێفیلە ☜ گوێچکە فیلی

گوێنکاریلە ☜ گوڵە ڕێویلکە

گوێمشکە ☜ گوڵە دەوری

گوێنو ☜ هەنگەون

گوێنوو ☜ هەنگەون

گوێنە ☜ هەنگەون

گوێنی ☜ هەنگەون

گوێچ ☜ گویژ

گوراڵ ☜ لاولاقۆک

گوراڵە چەمێشالێ ☜ بەیبوون

گوراڵە مووسایانە ☜ عەمرۆکە

گوراڵە جنانە ☜ گوڵە خاشخاشنە -١٤

گوراڵە چەرمێ ☜ بەیبوونە سپیکە

گوراڵە چەرمە: بۆژانە عەتری، بۆژانە خوەشە، گوڵە مینا

فارسی: مینای پرکپەای، گل مینا

ئینگلیزی: Tansy, Costmary, Tansey

عەرەبی: بابونَج اَبیَض

ناوی زانستی: ***Tanacetum polycephalum*** **Schultz-Bip.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: بەرزاییەکانی (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ سنە (گەلێن و خانەگا، کەرجۆ، شیان، قازیبەکر، هەشەمێز، کۆرکۆرە)، مەریوان (کۆسالان، بلچەسوور، کێوی سڵتان ئەحمەو، گوندەکانی سەرشیو، سوورکەوڵ، کەل تەتە)، دەرەویان فارس لای دیواندەرە، کامیەران (تا، هەنیمن، عەوالان) و پاوە (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گوراڵە چەرمە:

١) گوراڵە چەرمەی خۆڵەمێشی

فارسی: مینای خاکستری

ناوی زانستی: ***T. canescens*** **DC.** = *T. gilliatii* (Turill.) Parsa. = *T. modestum* (Stapf.) Bornm. = *Pyrethrum canescens* (DC.) Boiss. = *Chrysanthemum keredjensis* Bornm. = *C. elegantulum* Bornm. & Gauba. = *C. canescens* (DC.) Rech. f.

رواوگە: ماکۆ، ورمێ، شنۆ، نەغەدە، سونەتە بۆ سەقز، دیواندەرە و بیجاڕ بۆ زەنگان (٢١/٦٣و)

٢) گوراڵە چەرمەی ئازربایجانی

فارسی: مینای قرەباغی، مینای آذربایجانی

ناوی زانستی: ***T. chiliophyllum*** **(Fisch. & C. A. Mey.) Schultz-Bib.**

رواوگە: ماکۆ و کلیساکەندی (٢١/٦٣و)

٣) گوراڵە چەرمەی دەماوەندی

فارسی: مینای دماوندی، مینای شانەای

ناوی زانستی: ***T. pinnatum*** **Boiss.** = *Chrysanthemum flavovirens* (Boiss.) Bornm. = *C. pinnatum* (Boiss.) Boiss.

رواوگە: باکووری رۆژاوای نەغەدە، سنە و سەڵواتاوا (٢١/٦٣و)

٤) گوراڵە چەرمەی کوهسەری

فارسی: مینای کوهسری

ناوی زانستی: ***T. kotschyi*** **(Boiss.) Grierson.** = *Pyrethrum kotschyi* Boiss. = *Chrysanthemum kotschyi* (Boiss.) Nab.

رواوگە: ورمێ، دەربەندی قاسملوو، هەورامان، کێوی شاهۆ و کوێستانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ (١٤/٦٣و؛ ٢٦/٦٣و)

٥) گوڵە هەنگوینە: زروە زەردە

فارسی: شاه اسپرم کوهی، شاه اسپرم

ئینگلیزی: Alecost, Balsam herb, Costmary

عەرەبی: حَشیشَە الاصفر البری، حشیشە الملکە، اهلال قسطا

ناوی زانستی: ***T. balsamita*** **L. subsp.** ***balsamitades*** **(Schultz-Bip.) Grierson.** = *Chrydsanthermum balsamitha* L. = *Pyrethrum balsamitha* (L.) Wild.

رواوگە: پیرئەحمەدی ماکۆ، نێوان مەریوان و سەقز (١٤/٦٣و)؛ سەڵماس، خۆی (٢٢/٦٣و)؛ سنە، کێوی چلچەمە (٢٦/٦٣و)؛ و شاهۆ،

ئاتەژگای پاوە، کێوی عاشقانی سپێرانی سنە، بانلەیلاخی قوروە، مەریوان (پیرڕۆستەم، دەرەویان، دەل، دەڵەمەرز)، بانە، مەهاباد، بۆکان و ورمێ (٣١و)

٦) گوراڵه چەرمەی مەڵهەمی

فارسی: بابونه گاوی

ئینگلیزی: Feverfew, Fever few Chrysanthemum

ناوی زانستی: *T. parthenium* (L.) Schultz-Bip. = *Matricaria parthenium* L. = *Chrysanthemum parthenifolium* Willd. = *C. persicum* (Boiss.) Nab. = *Pyrethrum parthenium* (L.) Sm. = *P. persicum* Boiss.

رواوگە: پیرئەحمەدی ماکو، خۆی، نێوان مەریوان و سەقز (٦٣/٢٦و)

٧) گوراڵه چەرمەی تاقه گوڵ

فارسی: مینای تک گل

ناوی زانستی: *T. uniflorum* (Fisch. & C. A. Mey. ex DC.) Schultz-Bip. = *Pyrethrum uniflorum* Fisch. & C. A. Mey. ex DC.

رواوگە: کەلی قووشچی سەلماس، خۆی و کێوی سیری ورمێ (٦٣/ھ؛ ٦٣/٢٦و)

٨) گوراڵه چەرمەی ماکویی

فارسی: مینای ماکویی، مینای ترکیه‌ای

ناوی زانستی: *T. zahlbruckeri* (Nab.) Grieson. = *Chrysanthemum zahlbruckeri* Nab.

گوراڵه حاجیانه ☜ بەیبوون

گوراڵه سووره ☜ گوڵەخەندەران -١

گوراڵه کەچەڵێ ☜ بەیبوون

گوراڵه مێری ☜ بەیبوون

گوراڵه مشکیله: شیرین شاتەرە، شیرین شاتریله

فارسی: گل عروسک

ئینگلیزی: Asia Poppy

عەرەبی: رجله الغراب، سليح

ناوی زانستی: *Roemeria refracta* DC.

بنەماڵە: Papaveraceae

رواوگە: مەریوان (سوورکەوڵ، زونج، میانە، خواشت، ژالانە، ناوچەی سەرشیو، بلچەسوور)، کامیەران (عەوالان، مێراو، نیەر، نشوور، دۆلاو)، سەقز (خورخورە، ناوچەی سەرشیو)، ڕێگای سنە بۆ قوروە، سنە (کێلانە، ڕەشنەش، ئاویەر، هوویە، سەرهوویە، سالیان، حەسەناوا)، ڕوانسەر، پاوە و جوانرۆ (٤٩و)

گوراڵه مەمێشە ☜ گوڵ نیشان

گوراڵه نەورۆزی ☜ گوڵە زیوا -٥

گورگاو ☜ مرۆر

گورگە ☜ مرۆر

گورگەو ☜ مرۆر

گوریز ☜ زرەپنگ

گوزم ☜ وزم

گوژ ☜ گویز

گوشک ☜ گویز

گولا بەربەرۆژکێ ☜ گوڵە بەرۆژە

گولادووف ☜ نەویران

گولاسۆر ☜ شیلان -١

گولبۆری ☜ گوڵە ئەتلەسی

گول‌حیرو ☜ هیرۆ

گول کەفرۆک ☜ قەوزە

گوڵ هەنگ ☜ بۆزانە -١

گوڵ ئەرخووان ☜ گوڵە ئەرخەوانکە

گوڵاسوورە ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گوڵاڵه ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گوڵاڵه ☜ شیلان

گوڵاڵه پاییزه ☜ گوڵه ئاوەنیا

گوڵاڵه سووره ☜ گوڵه ڕەبەنۆک

گوڵاڵه نەورۆزی ☜ گوڵه زیوا -٥

گوڵاوەی ☜ هەرمێ

گوڵاوی ☜ هەرمێ

گوڵباخی ☜ شیلان -١

گوڵبزن ☜ شلێره

گوڵبەهار ☜ گوڵه تووتیا

گوڵ بەیاخ ☜ گوڵەزیوا -١١

گوڵپەری: تەولەقوو، تەپلەهەلالە، تەولەکێ، تەپلەقۆ

فارسی: اسپیره

ئینگلیزی: Meadow sweet, Queen of the meadows Spirea,

عەرەبی: ملک المروج، لحیه التیس

ناوی زانستی: *Spiraea crentata* L.

بنەماڵە: Rosaceae

ڕواوگە: ڕەشـەنەش لای سـنە، کویستانی کوڕەمیانە، سەقز و دیواندەرە (چـل چەمە، کانی‌سەیی، بست، خورخورە) (٩٤و)؛ و کەلی خانی بانە (٨٥و)

گوڵ تۆپ ☜ بۆزانه -٣

گوڵ تووتک ☜ بەیبوون

گوڵ تەقە ☜ تەقلۆکه -١

گوڵ چایی ☜ گوڵه ڕیویلکه

گوڵ خونچه ☜ شیلان -٤

گوڵ گۆشه ☜ گوزروان -٢

گوڵ ماس ☜ گوڵه میرگ

گوڵ ماساوه ☜ گوڵه میرگ

گوڵ نیشان: گوراله مەمێشه

فارسی: مینا چمنی

ئینگلیزی: Daisy, English daisy, Garden daisy

عەرەبی: زَهرُ الربَیع، زَهره اللّولوء

ناوی زانستی: *Bellis perennis* L.

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: کرێند، کرماشان (٦٣/١٥و)؛ و دەشتی مایەشت (٣٥و)

گوڵه بەرازه: لووشه گوڵ، گوڵه درەوش، دووگه گورگ

فارسی: اختر، گل اختر

ئینگلیزی: Canna, Canna Lity, Indian shot

عەرەبی: القَنا، الخَیزُران

ناوی زانستی: *Canna indica* L.

بنەماڵە: Cannaceae

ڕواوگە: مەریوان، پاوه (هەوار دەرەویان و گەولی) و نۆدشه (٣١و)

گوڵه تووتک ☜ بەیبوون

گوڵه خاشخاشه: خەشخاشه، سەبیلەگیا، مەنگەگیا، خورماچیچان

فارسی: خشخاش، کوکنار، خشخاش تریاک، تریاک

ئینگلیزی: Poppy, Opium poppy, Poppy, Opium plant, White poppy

عەرەبی: خَشخاش، خَشخاش زبدی

ناوی زانستی: *Papaver somniferum* L.

بنەماڵە: Papaveraceae

جۆرەکانی دیکەی گوڵه خاشخاشه:

١) **گوڵه مێللوره**: مەنگه کێوی

فارسی: خشخاش شن‌روی

ناوی زانستی: *P. arenarium* M. B.

ڕواوگە: مەهاباد (کویستانی خلو، سوێناس و مامسوار) (٢٩و)؛ ناوچەی لاجان (زەنگیاوێ، مێشەدێ، پردانان و باسامبەگ)، قەندیلی مامەکۆیان (ئەمنجێ، قەلاتەرەشە، ناوچەی

پیران، بادیناوێ، گەڵی حاجی برایم)، گوندی تەمەرچیان بەرەو حاجیعومەران (٧٩و؛ ٢٩و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٧٠و)؛ ورمێ، سیلوانا، قووشچی، گنگچین، شنۆ و نازلوو (٢٦و)

٢) خاشخاشە

فارسی: خشخاش پارە- پارە

ناوی زانستی: ***P. lacerum*** **Popov.**

ڕواوگە: کوێستانی برایمخانی مەهاباد، کێوی (بدوی و بیرک) بۆکان، خانێ (مەیدان هێستر هەنگەوێ، قلعەدم، توبە و تورژالە) (٢٩و)؛ ورمێ و نازلوو (٢٦و)

٣) خاشخاشە

فارسی: خشخاش فرار، خشخاش ریزان

ناوی زانستی: ***P. fugax*** **Poir.**

ڕواوگە: کوێستانی پراوی کرماشان (٦٣/١٨و)

٤) خاشخاشە

فارسی: خشخاش هرز

ئینگلیزی: Long- pod poppy, Field poppy

ناوی زانستی: ***P. dubium*** **L.** = *P. laevigatum* M. B.

ڕواوگە: بەرزاییەکانی (سیاوونە) کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ ئابدانان، شارۆچکەی هەزارانی و کوێستانی کوور، دەشتی دیلوڕان و موورمووری (٧١و)

٥) خاشخاشە کاڵە

فارسی: خشخاش کمرنگ، خشخاش بیابانی

ئینگلیزی: Eye poppy, Cock-head, Pale poppy, Red-weed, Wind rose, Rough poppy

ناوی زانستی: ***P. argemone*** **L.** = *P. desertorum* Grissh. = *P. belangeri* Boiss.

ڕواوگە: مەریوان، نێوان (دە نو) و کرێند و کرماشان (٦٣/١١و)

٦) خاشخاشە ڕەشە: هەراڵە چاوڕەشە، گوڵە تریاک

فارسی: خشخاش سیاه، خشخاش کبیر، خشخاش طناز

ئینگلیزی: Great scarlet poppy

عەرەبی: خشخاش أسوَد

ناوی زانستی: ***P. bracteatum*** **Lind.**

ڕواوگە: کێوی چەرمەڵە لە سونقور، بێستوون، باینگان، پاوە (٦٥و)؛ سەڵماس، خۆی و پارێزگای کوردستان (٧٠و)

٧) خاشخاشە کوردستانی

فارسی: خشخاش کردستانی، خشخاش بوشهری، خشخاش پرچم درشت

ناوی زانستی: ***P. kurdistanicum*** **Fedde.** = *P. macrostomum* Boiss. & Huet ex Boiss.

ڕواوگە: ورمێ، سەردەشت، قەسری شیرین و سنە (٧٠و)

٨) خاشخاشە کرماشانی

فارسی: خشخاش کرمانشاهی

ناوی زانستی: ***P. bornmuelleri*** **Fedde.**

٩) کاسەشکێنکە: نانودۆبرە

فارسی: خشخاش زراعی، شقایق

ئینگلیزی: Corn poppy, Poision poppy, Corn rose

عەرەبی: خَشخاش بُستانی

ناوی زانستی: ***P. rhoeas*** **L.**

ڕواوگە: ئەیوان، شیروان، ئیلام، دەرەشار، دیلوڕان (٣٩/٢و)؛ شنۆ، مەهاباد، مەریوان، پاوە، جوانڕۆ، باکووری کوردستان (٣١و)؛ دەفەری سنووری ئێران و عێراق (کوێستانی

قەندیل) (٣٣و)؛ و تیکاب (٤٠و)

١٠) خاشخاشە ئەلبورزی

فارسی: خشخاش البرزی

ناوی زانستی: *P. tenuifolium* Boiss. & Hohen. ex Boiss.

ڕواوگە: کوێستانی جەمیلانی لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

١١) گوڵە خاشخاشە

فارسی: خشخاش فرفرەای

ناوی زانستی: *P. decaisnei* Hochst. & Steud. ex Boiss.

ڕواوگە: دەڤەری سەڵماس (٦٧و)

١٢) گوڵە خاشخاشە: خەشخاشکە، خاشخاش، خاشخاشـــە، خاشخاشـــک، خەشـــخاش، خاشخاشـکە، خـەشخاشـک، خەشخاشـەک، خاشخاشە

فارسی: خشخاش شرقی

ئینگلیزی: Oriental poppy

ناوی زانستی: *P. orientale* L.

ڕواوگە: کێوی سەخناخ و چڕنوو لای سنە، مەریوان (کێوی سڵتان ئەحمەو، بلچەسوور، گڵیە، گوندەکانی سەرشیو)، سەقز و دیواندەرە (دۆڵەڕەش، پیرعومەران، کوێستانی چلچەمە، کـانیسـەیی، خورخـورە، بسـت)، پارێزگـای کرماشان، دیلوران (٤٩و)؛ و سنە (٦٧و)

١٣) گوڵە خاشخاشەی قەفقازی

فارسی: خشخاش قفقازی

ناوی زانستی: *P. caucasicum* M. B.

ڕواوگـە: ورمێ، کوێسـتانی شـاهۆ و ناوچـەی گەڕووسی بیجاڕ (٦٣/١و)

١٤) گولـە گلێنکـە: گوراڵـە جنانـە، گوڵـە گاوێنکە، گاوەگلێنکە

فارسی: خشخاش استوانەای

ناوی زانستی: *P. cylindricum* Cullen.

ڕواوگە: سنە (هەشەمێز، شیان، تەوریوەر، کەل سـەڵـواتاوا، زەنـان، کێـوی کوچکـەسـوور)، مەریوان (کەلجی، کانی حسەین بەگ، ژیوار، بلبەر، هەورامـان تـەخت، کۆسالان، خواشت، بلچەسوور، دەروەن دزلـی)، ڕێگـای بیجـاڕ بۆ کـورانی و تیکـاب، دیوانـدەرە (دۆلـەڕەش، مایندۆل، زەردەوان، کەوەلـە، کۆل، دۆزەغـەرە، دەرەویان فارس)، کامیـەران (پاڵـنگان، ڕێگـای سەربناو بۆ تەنگیسەر، تەنگیوەر، کێوی شاهۆ)، کوێستانی پەنجەعەلی و حسەیناوای کونگرەی قوروە، ڕوانسەر و پاوە (٤٩و)

گوڵە خەیارۆکە

فارسی: خیارک

ئینگلیـزی: Ixia lily, Ixiolirion, Syria ixioliron

عەرەبی: وَرد القثد

ناوی زانستی: ***Ixiolirion tataricum*** **(Pall.) Herb.** = *Ix. montanum* (Labill.) Herb.

بنەماڵە: Amaryllidaceae

ڕواوگە: خانێ (کێوی (قلعەدم) و ساکان لای دیـی گـەنـەدار) (٢٩و)؛ کوێسـتانی کۆسـالان، ڕێژاو، پاوە، نەوسوو، کرێند، سەحنە، کرماشـان (٤٩و)؛ ورمـێ (٧٠و)؛ جوانـڕۆ، باشـووری کوردستان (زێدی هۆزی مرادی و جافی) (٣١و)؛ و ورمێ (١م)

گوڵە ڕەبـەنـۆک: گولاڵـە، گوڵـە مێلاقـە، کولیـک، کـولیر، گولـە کولـووک، کولیـک ئـاگرۆ، کولیـک نیسان، کولیک نیسانێ، کولیکا نیسـانێ، گـاگوراڵ، گاگولاڵـە، گوڵـەمـێلاق، دایـەوگولاڵـە، گولاڵـە سوورە، دایکە گولاڵە سوورە، شەکەرە گوڵ، گولا سـوورە، گونگلـۆک، گۆنگیلـۆک، گـانگلۆک، هالهال، گوڵە بووک و زاوا

فارسی: لاله، گل لاله
ئینگلیزی: Tulip, Dalmatian cap, Turk cap
عەرەبی: حَنون الغزال، حِلحِليه، قرن الغزال
ناوی زانستی: *Tulipa spp.*
بنەماڵە: Liliaceae
ڕواوگە: پارێزگای کوردستان، هەولێر (بەتایبەت جۆری کولیک ئاگرو) (٩٤و)؛ باکووری کوردستان وەکوو دەڤەری بادینـان (ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان، عەین‌سفنی) (٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ڕەبەنۆک:

١) خورماسویلک

فارسی: لاله آتشین
ناوی زانستی: *T. stylosa* Stapf. = *T. caspidate* Stapf. = *T. stapfi* Turii. = *T. straussii* Bornm. = *T. sultanabadensis* Spreng.
ڕواوگە: کوێستانی شاهۆ، ڕێژاو، کێوی سیری ورمـێ (٦٣/٧و)؛ نێـوان سەردەشـت و بانـە، کامیـاران، قـوروە، سـنە، دیـولان (٦٣/٢٤و)؛ سـەحنە (٦٧و)؛ کێـوی شـاهریزی هـەرسـین، کرماشان (کێوی قەڵاکەوش، کێوی دووشـاخ)، کێوی دالاخـانی سـونقور، هـەشـەمێز لای سنە (٩٤و)؛ ناوچـەی قـەندیلی مامـەکۆیـە (قـەڵاتـە ڕەشـە، دۆڵـەنێ، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ ورمێ، دەربـەندی قاسملوو، خاتتەختی، چیـای ئـەڵەنـدی خـۆی، قووشچی و نازلوو (٨٤و)

٢) گوڵە ڕەبەنۆکی کێوی زەرد

فارسی: لاله کوهی زرد
ناوی زانستی: *T. montana* Lindl. var *chrysantha* (Boiss.) Wendelbo. = *T. chrysantha* Boiss.
ڕواوگە: مەهاباد (کوێسـتانی برایمخـان، (قـوچ کـرە میـداب و شـێلم سـاغلو)، سـوێناس، مامسـوار) و کێـوی (بـەردەگـڵ) لای گونـدی هەنگەوێ خانێ (٢٩و)

٣) گوڵە ڕەبەنۆکی کێوی

فارسی: لاله کوهی
ناوی زانستی: *T. montana* Lindl.
ڕواوگـە: قـەسرشـیرین (٦٣/١و)؛ سـنە (سەڵواتاوا، گەڵێن و خانەگا، هەشەمێز، شیان، ئـەوێهـەنـگ، وێسـەر، وترەزەوی، تـەوریـوەر، تەکیە، ڕەشنەش، کەرجۆ، کێوی ئاویەر، کـەل هەمرۆی تێژتێژ، زەنان)، مەریوان (هەورامـان تـەخـت، هـەجـیج، سـوورکەوڵ، کێـوی سڵـتان ئەحمەو، دەروەن دزڵـێ، گـاڕان و قـەڵـەبـەرد، دەرەکـێ، بنیـەر، دڕێڵـە، بلچـەسـوور، بـاقلاوای شێخ‌حسەین، کانی حسەین بەگ، نـسل، زۆنج، میانە، کوچـک‌چنـار)، کێلەشـینی لای سـەقز، کێـوی عـەوالان، کوێسـتانی شـاهۆی وەزیـرا، بەوروپەریشان و کێوی پـەنجـەعـەلی قـوروە و پاوە (٩٤و)

٤) گوڵە ڕەبەنۆکی پێکورتە

فارسی: لاله پاکوتاه
نـاوی زانسـتی: *T. humilis* Herbert. = *T. violacea* Boiss. & Buhse. = *T. pulchella* (Fenzl. ex Regel.) Baker.
ڕواوگە: دەڤەری بێـتوون (٦٣/٧و)

٥) گوڵە ڕەبەنۆکی ورمێیی

فارسی: لاله ارومیه‌ای
ناوی زانسـتی: *T. urumiensis* Stapf. = *T. violacea* Boiss. & Buhse.
ڕواوگـە: ورمـێ و کێـوی سـیری (٦٣/٢٤و)؛ دەربەندی قاسملوو، خاتتەختی، چیای ئەڵەندی خۆی، قووشچی و نازلوو (٨٤و)

٦) گوڵه ڕەبەنۆکی سەلماسی
فارسی: لاله سلماسی
ناوی زانستی: *T. florenskyi* Woron. = *T. gesneriana* Sensu Hall.
ڕواوگـه: ورمـێ، دەربەنـدی قـاسملوو، خانتەختی، چیای ئەلەندی خۆی، قووشچی و نازلوو (٨٤و)

٧) گوڵه ڕەبەنۆکی حەوتڕەنگ
فارسی: لاله هفت رنگ
ناوی زانستی: *T. biflora* Pall. = *T. polychrome* Stapf.
ڕواوگه: کێوی (خرگوش جیکا) کرماشان، سونقور بەرەو هەمەدان (٦٣/٧و)؛ ڕەشنەش لای سنه، مەریوان (میانه، نسڵ)، کویستانی نەکەرۆز (٩٤و)؛ ورمێ، دەربەندی قاسملوو، خانتەختی، چیای ئەلەندی خۆی، قووشچی و نازلوو (٨٤و)

گوڵه زەردگ
فارسی: دورَج
ئینگلیزی: Wall rocket
عەرەبی: حویره، غریر
ناوی زانستی: ***Diplotaxis harra*** **(Forssk.) Boiss.** = *Sinapis harra* Forssk.
بنەماڵه: Brassicaceae
ڕواوگه: ئابدانان، شارۆچکەی هەزارانی و کویستانی کوور، (سیاه‌کوه) لە دیلوڕان، ڕووباری (دویرج) و جەبەل حەمرین هەتا مووسیان، کێوی (اناران) و کێوی دینار، گوندەکانی سەرکەمەر و ئیمامزا سەیی برایم (٧١و)؛ کرماشان و قەسری شیرین (٦٣/١٠و)

گوڵه سووراوک ☜ پۆپەکەڵەشێرە
گوڵه مەتۆری ☜ گوڵه ڕیویلکه -٨
گوڵه مەخمەڵی: گوڵه مەخمەرە، چاقرەشۆک، گوڵه چاوڕەشۆک، گوڵه ئاشقان
فارسی: حسن یوسف، گُل حسن یوسف
ئینگلیزی: French nettle, Joseph coat, Coleus, Flame nettle, Painted leaves
عەرەبی: تَیدَه
ناوی زانستی: ***Coleus blumei*** **Benth.**
بنەماڵه: Lamiaceae

گوڵه ئاسۆ: گۆسارە، بسۆک
فارسی: گل ستاره‌ای
ئینگلیزی: Aster, Starwort, Christmas daisy
عەرەبی: أسطیر
ناوی زانستی: ***Aster amellus***
بنەماڵه: Asteraceae
ڕواوگه: کێوی میراجی لای مەریوان (٩٤و)؛ مەڵبەندی زازانشین (وەکی سندووس، دیرسیم، خەرپووت، سیوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر و ئەرزنجان) (٢٠و)

گوڵه ئاشقان ☜ گوڵه مەخمەڵی
گوڵه ئاڵۆز ☜ گوڵه شێخانه
گوڵه ئاگرین: گوڵه عەرعەری
فارسی: گل نگونسار، سیکلامن، عرطنثیا
ئینگلیزی: Ivy leaved cyclamen, Persian cyclamen, Alpine violet
عەرەبی: شَجَرَه المَریَم، خبز الخنزیر
ناوی زانستی: ***Cyclamen persicum*** **Miller.** = *C. indicum* Miller.
بنەماڵه: Primulaceae
ڕواوگه: جوانڕۆ (بایەنگان، تین، باوەجانی، مزران، قەلاجێ)، ڕوانسەر، پاوە، کامیەران، دیواندەرە، ناوچەی ژاوەرۆ، سنه، بێساران و مەریوان (٣١و)

گوڵه ئالینک ☜ گوڵەواز

گوڵە ئاوات: گوڵەشەفا

فارسی: گل میمون

ئینگلیزی: Snapdragon, Common snapdragon, Great snapdragon, Dragon mouth, Dog mouth, Tiger mouth, Bonny rabbit, Rabbit mouth

عەرەبی: أنفُ الثَّور، أنف العِجل

ناوی زانستی: ***Antirrhinum majus* L.**

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگە: بانە، مەریوان، بێساران، سەردەشت (٣١و)؛ و کامیەران (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ئاوات:

١) گوڵە ئاواتی کێفی

فارسی: گل میمون وحشی

ئینگلیزی: Corn snapdragon, Calf snout, Small toadflax

عەرەبی: سیسم

ناوی زانستی: *A.* ***orontium*** **L.** = *Misopates orontium* (L.) Rafin.

رواوگە: دەڤەری دیلوران (٦٣/١٠و)

گوڵە ئاوەنیا: فیفۆکە، گوڵە جووتیارە، گوڵە جووتیرە، جووتیارۆک، گوڵاڵە پاییزە، گوڵە پاییزۆکێ، بکێڵومەکێڵ، بکێڵیەی پاییز، گوڵە عەزرەتی

فارسی: سورنجان، گل حسرت

ئینگلیزی: Autumn crocus, Meadow saffron

عەرەبی: سُورَنجان، حَمَل، سُرنجان الخریف، زَعفَران المروج

ناوی زانستی: ***Colchicum persicum* Baker.**

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: سنە (شیان، حەسەناوا، وترەزەوی، وێسەر، سەڵواتاوا، ئاویەر، هەشەمێز، بۆریەر، ڕەشنەش، ئەوێهەنگ، زەنان، مەڵکشان)، مەریوان (کوڕەمیانە و گاران، گوندەکانی سەرشیو، باخان، بەردیسپی، دەرەکێ، دەروەن دزلی، کێوی سلتان ئەحمەو، دەگاگا، بلچەسوور، کوێستانی پیازە و گلیە، زۆنج، سوورەوان)، شارەک و ڕێگای بیجار بۆ کوڕانی، سەقز و دیواندەرە (نەکەرۆز، ئیبرایماوا، کەلیخان، کێلەشین، قوڵقوڵەی میرەدێ، دەرەویان فارس، پیرعومەران)، کامیەران (کوێستانی شاهۆی، وەزەرا، پاڵنگان، لۆن سادات)، گوندەکانی لای بەوروپەریشانی قوروە، پاوە، ڕوانسەر، جوانرۆ (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ئاوەنیا:

١) گوڵە ئاوەنیای کوردی

فارسی: گل حسرت کُردی

ناوی زانستی: ***C. kurdicum*** **(Bornm.) Stefanov.** = *C. luteum* Baker. = *Merendera kurdicum* (Bornm.) Stefanov.

٢) گوڵە ئاوەنیای بەفری

فارسی: گل حسرت برفی

ناوی زانستی: ***C. szovitsii*** **Fisch. & C. A. Mey.** = *C. bifolium* Freyn. & Sint. = *C. novale* Boiss. & Hute ex Stefanov. = *C. montanum* L. = *Merendera nivalis* Stapf.

رواوگــە: کرماشــان، کێــوی گردەکــانی لای کەنگاوەر (٢/٦٣و)؛ سەحنە (کێوی (پـدر) و سەڵواتاوا) (٧/٦٣و)

٣) گوڵە ئاوەنیای سپی

فارسی: گل حسرت سفید، گل سـنبلە (ماە فارسی)، گل حضرتی

ناوی زانستی: *C. kotschyi* **Boiss.**

رواوگە: کەنگاوەر و کرماشان (٧٠و)

گوڵە ئەتڵەسی: گوڵە حەریرە، گولبۆری

فارسی: اطلسی، گل اطلسی

ئینگلیـزی: Petunia, Common garden petunia

عەرەبی: البتونیە، البَتونیَە

نــاوی زانســتی: ***Petunia hybrid grandiflora*** **Juss.**

بنەماڵە: Solanaceae

رواوگـە: بیجـاڕ، هـەورامـان، دیوانـدەرە، پـاوە، ناوچەی مەنگوڕایەتی مەهاباد و سـەردەشـت، ناوچەی هەرکی (٣١و)

گوڵــە ئــەرخــەوانکــە: گوڵـە ئـەرخـەوانـە، گـوڵ ئەرخووان، زڕە شەوبۆ، پووشەکەوە

فارسی: آتشین

ئینگلیزی: Stone cress, Aethionema

عەرەبی: المشعلیە

ناوی زانستی: ***Aethionema grandiflorum*** **Boiss. & Hohen.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگــە: خــۆی، کێــوی کارنــارۆی لای سەڵـماس، کوێسـتانی شـاهۆ، کێـوی پـارووی کرماشــان، کرێنــد، ســنە و چــۆمی قشــلاخ (٦/٦٣و)؛ سنە (هوویە، سەرهوویە، شیان، کەل ماموخ، تەکیە، ئەوێهەنگ، وترەزەوی، گەلێن و خانەگا)، هـەورامـان (کۆسـەی هـەجـیج، کـانی حسـەیـن‌بـەگ، دڕلـی، خواشـت، دەرەکـێ)، کامیـەران (تـەنگیسـەر، پالـنگان، کوێسـتانی شاهۆ، وێزیەر، نیەر)، پاوە، ورمێ، پارچەکانی باشوور و باکوور و ڕۆژاوای کوردستان (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ئەرخەوانکە:

١) گوڵە ئەرخەوانکە

فارسی: آتشین

ناوی زانستی: *A. fimbriatum* **Boiss.**

رواوگە: سەڵماس و ورمێ، مەریوان و دەڤەری دزلـی تـا هانـە گـەرمەڵـە (١٨/٦٣و)؛ (بـەشـی کوردســتان لـە)، عێـراق، سـووریە و ئانــاتۆلی (٧٤و)؛ ژاوەرۆ (وتـــــرەزەوی، هوویـــــە، سـەرهوویە، تـەکیـە، هـەشـەمێـز)، مـەریـوان (خواشـت، گوندەکانی سەرشیو)، کوێستانی چـلچـەمـە، تـەنگیسـەری کامیـەران و پـاوە (٤٩و)

گوڵە ئەرخەوانە ☜ گوڵە ئەرخەوانکە

گوڵە ئەرخەوانەی دەیمی ☜ گوڵە رازاو

گوڵە ئەستەمبۆڵی ☜ گوڵە بزوێن

گوڵە ئەسریل ☜ مێخەک -١

گوڵە ئەمووستیلەی دروومان ☜ کاسەگوڵە

گوڵە ئەوین: خەلاتەگیا

فارسی: فراموشم مکن

ئینگلیزی: Forget-me-not, Scorpion-grass, Scorpion-wort

عەرەبی: اذان الفار الجَبَلـی جیـز، لاتنسـانی، عین الهدهد

ناوی زانستی: *Myosotis arvensis* **Lam.**

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: دەڤەری ژاوەرۆی سنە (٣١و)

گوڵە بۆسار ☜ پەلەوشان

گوڵە بۆقی ☜ تاتوولە

گوڵە بۆنیان: گوڵە عەمبەربۆ

فارسی: شمعدانی کردستانی، شمعدانی بلوطی، شمعدانی ارغوانی
ئینگلیزی: Pelargonium, Stock-bill. Oakleaved geranium
عەرەبی: قرنیە
ناوی زانستی: ***Pelargonium quercetorum* Agnew.**
بنەماڵە: Geraniaceae
جۆرەکانی دیکەی گوڵە بۆنیان:
١) گوڵە شەماڵی
فارسی: گل شمعدانی، شمعدانی معمولی
ئینگلیزی: Fish geranium
ناوی زانستی: ***Pelargonium* × *hortorum* Bailey.**
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٤٩و)
٢) گوڵە بۆنیان
فارسی: شمعدانی قرمز، شمعدانی معطر
ئینگلیزی: Rose pelargonium, Sweet-rose geranium
عەرەبی: وَرد رَیاح
ناوی زانستی: ***P. graveolens* L Herit.** = *P. roseum* R. Br.
رواوگە: باکووری کوردستان، شنۆ، پاوە، هەورامان و کێوی ئاویەر (٣١و)
گوڵە باچکە ☜ هەمیشە بەهار
گوڵەباخ ☜ شیلان -١
گوڵەباخی ☜ شیلان -١
گوڵە باداک ☜ گوڵەواز
گوڵە بادروو ☜ گوڵە مەخموورە
گوڵە باقلەک ☜ پۆپەکەڵەشێرە
گوڵە باویلکە: بابردەڵە، باویلی، بابیلکە، بافرێنکە، باویلی
فارسی: سپیدە، عسلک

ئینگلیزی: Cole-wort, Sea cabbage
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Crambe orientalis* L.** = *C. persica* Boiss.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: دەڤەری گەرووسی لای بیجاڕ، ورمێ، کەنگاوەر، سەڵماس (٦٣/٦و)؛ ورمێ (٧٠و)؛ سنە (رەشنەش، ئاریز، کانی‌نیمەرۆژە، سالیان، کەل مامۆخ، جیران‌منگە، شیان)، مەریوان (درێلە، بنیەر، زۆنج، پیرخێران)، سەڵواتاوای بیجاڕ، دیواندەرە (بست، کەلەکان، دەشتی هەوەتوو، فەتاحاوا، ئیرانشا، کەوەلە، کۆل، دۆزەغەرە، ناوچەی سارال، چل‌چەمە)، قوروە و دیولان (رامۆل و گەزگەزارە) (٤٩و)
گوڵە بژۆێن: گوڵە ئەستەمبوڵی، گوڵە شێستپەڕ، شەسپەڕ
فارسی: کوکب
ئینگلیزی: Common dahlia, Garden dahlia
عەرەبی: دَهیلە
ناوی زانستی: ***Dahlia pinnata* Cav.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: باشووری کوردستان (او؛ ١٦او)
گوڵە بلاو ☜ گوڵەپەپوو
گوڵە بووک و زاوا ☜ گوڵەرەبەنۆک
گوڵە بووک ☜ گوڵەمێرگ
گوڵە بەڕۆژ ☜ گوڵەبەرۆژە
گوڵە بەڕۆژە: ڕۆژیارپەرەس، گوڵەبەڕۆژ، گۆک باخان، گوڵە بەرئافتاو، گولا بەربەرۆژکێ، ڕۆژیارپەرەس، ڕۆژانپەرەس، ڕۆجیارپەرەس، ڕۆژگارپەرەس، هەتاوپەرس، ڕۆژامپەرەس، ڕۆژانپەریز، ڕۆجیاپەرشت، ڕۆجیارپریس، بەرئافتاو، پالەوی

فارسی: آفتابگردان
ئینگلیزی: Sunflower
عەرەبی: عِبادُ الشَّمس
ناوی زانستی: ***Helhanthus annus* L.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ جوانڕۆ، شنۆ، مەهاباد، هەورامان، بیجاڕ، زیویەی سەقز، کامیەران، مەریوان (٣١و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

گوڵە بەڕۆنە ☜ گوڵە ڕێزان

گوڵە بەرئافتاو ☜ گوڵ ەبەڕۆژە

گوڵەبەند ☜ شاگوڵبەند

گوڵە بەنەنێ ☜ گوڵە تووتیا

گوڵە بەوی ☜ گوڵە خەندەران

گوڵە بەیبوون ☜ بەیبوون

گوڵە پاییزۆکێ ☜ گوڵە ئاوەنیا

گوڵەپژمین: گوڵە پشمین
فارسی: آرنیکا، سوسن کوهی، تنباکوی کوهی، همیشه‌بهار کوهی
ئینگلیزی: Arnica, Mountain tobacco, Leopard bane
عەرەبی: دخان الفوح، خانق الفهد، آرنیقه
ناوی زانستی: ***Arnica montana* L.**
بنەماڵە: Asteraceae

گوڵەپشمین ☜ گوڵەپژمین

گوڵە پۆپنەکەڵەشێرە ☜ پۆپەکەڵەشێرە

گوڵە پووران: گوڵە داماگ
فارسی: مریم گلی، مریمی، سالوی
ئینگلیزی: Sage, Salvia, Clary
عەرەبی: شالبیه، مَریَمیه، مَریَمیه صَغیره، اسفاقس، نعناع الاحمر
ناوی زانستی: ***Salvia* spp.**
بنەماڵە: Lamiaceae

جۆرەکانی دیکەی گوڵە پووران:

١) گوڵە پوورانی کرماشانی
فارسی: مریم گلی کرمانشاهی
ناوی زانستی: ***S. kermanshahensis* Rech. f.** = *S. kourossia* Parsa.

٢) گوڵە پوورانی حەڵەبی
فارسی: مریم گلی حلبی
ناوی زانستی: ***S. russellii* Benth.**
رواوگە: بالانش، شنۆ، سەردەشت، ئەڵوەتان، میراوێ، خانێ، کێوی پراوی کرماشان و گاڕانی مەریوان (٦٣/١٨و)

٣) گوڵە پوورانی لقکولکاوی
فارسی: مریم گلی ساقه کرکی
ناوی زانستی: ***S. trichoclada* Benth.**
رواوگە: باینگان، پاوە و سونقور (٦٥و)

٤) گوڵە پوورانی ئیلامی
فارسی: مریم گلی ایلامی، مریم گلی کرکدار
ناوی زانستی: ***S. lanigera* Poir.**

٥) گوڵە پوورانی بەنەوش: گیاقشقەرە
فارسی: مریم گلی بنفش
ئینگلیزی: Lilage Sage
ناوی زانستی: ***S. verticillata* L.** = S. *amasiaca* Freyn. & Bornm.
رواوگە: گوندی شیان لای سنه (٩٤و)

٦) گوڵە پوورانی کریتدی
فارسی: مریم گلی کرندی
ناوی زانستی: ***S. sclareopsis* Bornm. ex Hedge.**

٧) گوڵە پوورانی ورمێیی

فارسی: مریم گلی ارومیەای

ناوی زانستی: *S. urumiensis* **Bunge.** = *S. brachysiphon* Stapf. = *S. verbenaca* L.

رواوگە: سەردەشت، گێلانی ڕۆژاوا، گاوارە، کێوی (ماراب) لای کرماشان، کرێند و ملەی قەلاجێی ئیلام (٦٣/٦و)

٨) گوڵە پوورانی سنەیی

فارسی: مریم گلی سنندجی

ناوی زانستی: *S. wendelboi* **Hedge.**

٩) گوڵە پووران

فارسی: مریم گلی فروتن

ناوی زانستی: *S. brachyantha* **(Bordz.) Pobed.** = *S. modesta* Boiss. = *S. brachycalyx* Boiss.

رواوگە: پاوە و پاڵنگان (٦٣/٣و)

١٠) سێفۆڵکە: سێفۆکە، سێفۆڵکە، سێفەلۆکە، سێفەلووکە، سێفەڵۆکە، کونجی کێفی

فارسی: مریم گلی سوری

ناوی زانستی: *S. syriaca* **L.**

رواوگە: ڕێزاو، سنە، شاهیندژ، ورمێ، مەرگەوەر، مەهاباد، شنۆ (٦٣/٤و)؛ ژاوەڕۆ (گەڵین، ڕەشنەش، ڕێگای هەشەمێز و کەڕەسی بۆ سنە، کەرجۆ، شیان، تەکیە، کۆرکۆرە، کێلانە، دادانە، کانیمشکان، سەڵواتاوا، مەڵکشان)، گوندەکانی هەورامان، مەریوان (گلیە، گوندەکانی سەرشیو)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، دیواندەرە و سەقز (دۆڵەرەش، ماینەدۆڵ، ناوچەی ساراڵ، ماسیەر، تازاوای ئاسەف، خورخورە، کانیسەیی، زەردەوان)، کامیەران (کەکەوسان، کەڕەسی) (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (او)

١١) چوریلگ

فارسی: مریم گلی وحشی، مریم گلی اصفهانی

ناوی زانستی: *S. reuterana* **Boiss.**

رواوگە: گوندەکانی سنە و کەل سەڵواتاوا (٦٣/١١و)؛ سونقوڕ، سەحنە و دینەوەر، ئیسلاماوای ڕۆژاوا و کرماشان (٩٤و)

١٢) گوڵە پوورانی لچدار

فارسی: مریم گلی لبەدار

ناوی زانستی: *S. limbata* **C. A. Mey.** = *S. chrysadenia* Freyn.

رواوگە: کێوی (چکس و سولفە) مەهاباد (٢٩و)؛ نەغەدە، ورمێ و ئیمامکەندی (٦٣/٤و)

١٣) گوڵە پوورانی داروویی

فارسی: مریم گلی داروئی، مریم گلی باغی

ئینگلیزی: Garden sage

ناوی زانستی: *S. officinalis* **L.**

رواوگە: دەقەری سەحنە و دینەوەر (٦٧و)؛ و تیکاب (٤٠و)

١٤) گوڵە پوورانی بنچکی

فارسی: مریم گلی بوتەای

ناوی زانستی: *S. suffruticosa* **Montbr. & Auch. ex Benth.** = *S. sulcata* Parsa.

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقوڕ، بێستوون، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانڕۆ (٦٥و)؛ ورمێ، نەغەدە و خانی (٦٣/٣و)

١٥) گوڵە پوورانی فلستینی

فارسی: مریم گلی فلسطینی

ناوی زانستی: *S. palaestina* **Benth.**

رواوگە: کرێند، کوێستانی شاهۆ، کرماشان، قەسری شیرین و ڕێژاو (٦٣/٤و)

١٦) گوڵە پووڕانی

فارسی: مریم گلی

ئینگلیزی: Clary sage, Clary

ناوی زانستی: *S. sclarea* L. = *S. altilabrosa* Pau.

رواوگە: شنۆ، دەربەندی قاسملوو، خانێ، سەردەشت (٦٣/٤و)؛ و گوندەکانی لای کۆسالان (٩٤و)

١٧) گوڵە پوورانی پەلکدار

فارسی: مریم گلی برگەدار

ناوی زانستی: ***S. bracteata*** **Banks. & Soland.**

رواوگە: ئیلام (داوێنی چیای کوور سەرتر لە قەلاگوراز، سەراونەقوڵ، (گڵ‌گڵ) و (ژیور)، دەشتی دیلوڕان و موورمووری) (٧١و)

١٨) گوڵەپوورانی بەزمانی

فارسی: مریم گلی بَزمانی

ناوی زانستی: ***S. bazmanica*** **Rech. f. & Esfand.**

رواوگە: کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە)، کێوی کانیمیل و باکووری قەسری شیرین، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) لە کرماشان (٦٥و)

١٩) گوڵە پوورانی شاخە گاکێوی

فارسی: مریم گلی شاخ گوزنی

ئینگلیزی: Buckhorn-leaved sage

ناوی زانستی: ***S. ceratophyla*** **Banks. & Soland.** = *S. semilanta* Czernjak.

رواوگە: ورمێ، کرماشان، ناوچەی گەرووسی لای بیجاڕ، کەنگاوەر، شاهیندژ لە نزیک مەحمووداوا (٦٣/٤و)

٢٠) گوڵە پووران

فارسی: مریم گلی آذربایجانی

ناوی زانستی: ***S. atropatana*** **Bange.** = *S. kourossia* Parsa.

رواوگە: ورمێ بەرەو سەڵماس، کەلی قووشچی، مەرگەوەڕ، نێوان بیجاڕ و هەمەدان، سنە، وێنەسار، قوروە، دیگولان، دیواندەرە (٦٣/١١و)؛ سنە (وێسەر، ڕەشنەش، کەرجۆ، هەشەمێز، ئاریز، ڕێگەی سنە بۆ کەرەسی و سەربناو، ڕێگەی کەل سەڵواتاوا، تەکیە، شیان)، مەریوان (زۆنج، کورە میانە، باقلاوای شێخ‌حسەین، کۆڵ، دڕێڵە، بنیەر، پیرخێران، قەڵەبەرد، خواشت، ناوچەی سەرشیو، بلچەسوور، دگاگا، مازیبن، چەم دەرەزنجیر، کێوی سلتان ئەحمەو)، سەقز و دیواندەرە (کەڵەکان بۆ بست، نەکەرۆز، پیرعومەران، ناوچەی سەرشیو، ڕێگەی سەقز بۆ بانە)، کامیەران (سەربناو، تەنگیسەر، کوێستانی عەوالان)، بەورویەریشانی قوروە، ڕوانسەر، پاوە، جوانرۆ، سەردەشت، میراوێ، شنۆ و مەهاباد (٩٤و)

٢١) گوڵە پووران

فارسی: مریم گلی مزرعەروی

ناوی زانستی: ***S. nemorosa*** **L. var. *pseudo-sylvestris*** **Bornm.**

رواوگە: کوێستانی ساکان لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ ورمێ، خۆی (٧٠و)؛ داردریای نزیکی ماکۆ، کەلی قووشچی، دەربەندی قاسملوو، دیزج، مەهاباد، نێوان باڵانش و شنۆ (٦٣/١٣و)

٢٢) گاوەسن‌شکێنە: پێرەق‌شکێنە، قایش‌قران

فارسی: مریم گلی تماشایی، عقربک

ناوی زانستی: ***S. hydrangea*** **DC.**

رواوگە: دەڤەری گەرووسی لای بیجاڕ، ورمێ (٦٣/٢و)؛ سنە (سەڵواتاوا، ڕەشنەش، کەل ماموخ، جیران‌منگە)، بیجاڕ (کوێستانەکانی بیجاڕ، ڕێگای بیجاڕ بۆ کورانی و تیکاب،

شارەک، قەمچوقا، سەڵواتاوا)، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، هەزارکانیان، کەوەڵە، ناوچەی سارال، کۆل، دۆزەغەرە، تازاوای ئاسەف، فەتاحاوا) (٩٤و)؛ ماکۆ، سەردەشت، خۆی، ورمێ، خانێ، بۆکان، شنۆ و نەغەدە (٥١و)

٢٣) لیفەشرە: ویژەبرە، ویژەورە

فارسی: مریم گلی پرساقه، مریم گلی ارغوانی

ناوی زانستی: ***S. multicaulis*** **Vahl.** = *S. bodeana* Bunge. = *S. acetabulosa* Vahl.

رواوگە: سەحنە (کێوی (گوونی) و شیراز) (٦٥و)؛ ورمێ، کرماشان (٦٣/١و)؛ سنە (ئاریز و ئاویەر، ڕەشنەش، سەڵواتاوا، کەل ماموخ، گەڵین و خانەگا، هەشەمێز، شیان، تەکیە، کەڵەکان، کەل هەمرۆی تێژتێژ، کەل تەیتوور، مەڵکشان، وترەزەوی، ئەویهەنگ، توارمەلا، زەنان، حەسەناوا، هوویە، سەرهوویە)، مەریوان (کورەمیانە، زۆنج، کێوی سڵتان ئەحمەو، نگل، بەرقروو، نیاوا، لەنگەریز، کەراوا، ئیبرایماوا، گۆشتخانی، نسڵ، قەلاجێ، سەولاوا، ژیوار، کۆسالان، بنیەر)، بیجاڕ (سەڵواتاوا، شارەک، قەیسە، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب)، سەقز و دیواندەرە (سەیفاوا، هەزارکانیان، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، چڵچەمە، ڕێگای پیرعومەران بۆ میرەدێ، خورخورە، کەوەڵە، کۆل، دۆزەغەرە، ماینەدۆل، دۆڵەڕەش، گوندەکانی سەرشیو)، کامیەران (ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، دوولابتان لە کوێستانی عەوالان، نزاز، دۆلاو، نیەر) و بەوروپەریشانی قوروە (٩٤و)

٢٤) بۆوەوەشی

فارسی: مریم گلی خاردار

ناوی زانستی: ***S. spinosa*** **L.** = *S. doryophora* Stapf.

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)

٢٥) نەعنا کێفیلە

فارسی: مریم گلی بوتەای

ناوی زانستی: ***S. syffruticosa*** **Montbr. & Auch ex Benth.**

رواوگە: ورمێ، ملەی قووشچی لای سەڵماس، مەهاباد، دەربەندی قاسملوو، مەرگەوەڕ، سنە، کرماشان و کێوی (جەمنازو)، ڕیژاو، کرێند، کەنگاوەر (٦٣/٤و)؛ گەڵین لای سنە، دیواندەرە (بست و چڵچەمە) (٩٤و)

٢٦) گیاسەودای دەیمی

فارسی: مریم گلی گل درشت

ناوی زانستی: ***S. macrochlamys*** **Boiss. & Kotschy.**

رواوگە: سنە (شیان، گەڵین و خانەگا، تەوریوەر، ڕەشنەش)، مەریوان (کۆسالان و قەڵەبەرد، ژیوار، گوندەکانی سەرشیو، بلچەسوور)، سەردەشت، خانێ و شنۆ (٩٤و)

٢٧) تۆمقفە: چەورەکە

فارسی: مریم گلی گرمسیری، مرمرشک، گل مرو

ناوی زانستی: ***S. compressa*** **Vent.** = *S. macrosiphon* Boiss.

رواوگە: گوندی ماژین لای ئابدانان، هەزارانی و کوێستانی کووری ئیلام (٧١و)؛ دیلوران (٦٣/١١و)؛ کوێستانی دالاهوو، کرێند، باوەیسی، نۆدشە، کەریسان لای پاوە، هەورامان (جۆلاندێ، دەڵەمەرز، ژیوار، لارەکاوە)، شنۆ و میراوای بۆکان (٣١و)

گوڵە پەپوو: پەپوولە پاییزە، پەپوو پاییزە، شەلەمینکەرە، گولە بلاو، گولە کەرگ، پشی

پاییزە، شەلەمەکەرە، کەوکەڤۆک

فارسی: قاصدک، گل قاصد، کاسنی بری

ئینگلیزی: Dandelion, Lion tooth

عەرەبی: هِندِباء البَری، بقله الیَهُودیه

ناوی زانستی: *Taraxacum spp.*

بنەماڵە: Asteraceae

جۆرەکانی دیکەی گوڵە پەپوو:

١) گوڵە پەپووی هەولێری

فارسی: قاصدک اربیلی

ناوی زانستی: ***T. neo-spurium*** **V. S.**

٢) گوڵە پەپووی سووریایی

فارسی: قاصدک سوری

ناوی زانستی: ***T. syriacum*** **Boiss.**

رواوگە: (سیاەکوە) لە دیلوران، ناوچەی (برسیم) و شێخ‌قەندی، ئابدانان، موورمووری (٧١و)؛ سەلماس و ئیسلانیک، خۆی، سنە، کێوی شاهۆ، هەورامان، کرماشان، ئیسلاماوای ڕۆژاوا و کرێند (٦٣/١١و)

٣) گوڵە پەپووی ماکۆیی

فارسی: قاصدک ماکوئی

ناوی زانستی: ***T. polyschistum*** **Dahlst.**

٤) گوڵە پەپووی مەریوانی

فارسی: قاصدک مریوانی

ناوی زانستی: ***T. subecorniculatum*** **Gilli.**

٥) گوڵە پەپووی کوردستانی

فارسی: قاصدک کردستانی

ناوی زانستی: ***T. kurdiciforme*** **Hagl.** = *T. kurdicum* Hagl.

٦) تالیشک: تالزگی، تالیش، تالیشکێ، تالیشکە، تالیشک، شیرمار، تالیشکەکەوە، تالیشکی کەو، تالیشکە، تالیشکە، تالشک

فارسی: کاسنی زرد

عەرەبی: هندباء مره

ناوی زانستی: ***T. officinale*** **Weber.**

رواوگە: سنە (گەلین و خانەگا، شیان، ڕەشنەش)، مەریوان (دەرەکێ، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، سەقز (کێوی نەکەرۆز، پیرعومەران)، پاوە، ڕوانسەر، جوانرۆ (٩٤و)؛ پاریزگای کرماشان، خۆی (٥٣و)؛ شنۆ (٣٩/١و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم‌جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٧) گوڵە پەپوو

فارسی: گل قاصد

ناوی زانستی: ***T. palustre***

رواوگە: باشووری کوردستان (١٣و)

٨) گوڵە پەپووی کێوی

فارسی: گل قاصد کوهی

ناوی زانستی: ***T. montanum*** **(C. A. Mey.) DC.**

رواوگە: ورمێ، کەلی قووشچی لای سەلماس، سەردەشت، بانە، مەریوان، کرماشان (٦٣/٩و؛ ٦٣/٢٦و)؛ سنە (وزمان، ڕەشنەش، هەشەمێز، سەرهوویە، سەلواتاوا)، هەورامان (دەرەویان، باخان، کۆسەی هەجیج، کانی حسەین‌بەگ، دەرەکێ، کانی بل)، کامیەران (کەکەوسان، عەوالان، نشوور، مێراو، دۆلاو، نیەر) و بەوروبەریشانی قوروە (٩٤و)

گوڵە پەڕاوە ☜ تاقەگوڵە

گوڵە پەژێوانە ☜ گوڵە هەزار

گوڵە پەنجۆڵە ☜ براتوورکە

گوڵە پیاڵە ☜ گوڵە ڕازاو

گوڵە پێغەمبەرە ☜ گەنمەشامی

گوڵە تانجۆکە: گوڵە شیرینتوو

فارسی: گل ساعتی

ئینگلیزی: Blue-crown passion flower, Blue passion flower

عەرەبی: زَهرَةُ الساعَه، آلامیه، زهره الالام

ناوی زانستی: *Passiflora caerulea* L.

بنەماڵە: Passifloraceae

رواوگە: بانە، هەورامانتەخت و جوانرۆ (٣١و)

گوڵە تریاک ☜ گوڵەخاشخاشە -٦

گوڵە تووتیا: گوڵبەهار، ڕۆح تووتیا، توتیا، گوڵە بەنەنێ

فارسی: پامچال طناز، پامچال جویباری، پامچال طبی

ئینگلیزی: Primrose

عەرەبی: زَهرُالرَبیع العِطرِی

ناوی زانستی: *Primula auriculata* Lam.

بنەماڵە: Primulaceae

رواوگە: سنە (ویسەر، کەڵەکان)، مەریوان (گڵیە، کورەمیانە، زۆنج، بلچەسوور، گوندەکانی سەرشیو)، شارەک لای بیجار، سەقز و دیواندەرە (نەکەروز، چلچەمە و کانیەرەشی ئەم کویستانە، کوڵ، دۆزەغەرە، بست، پیرعومەران، دەرەویان فارس) و بەورویەریشانی قوروە (٤٩و)

گوڵەتیکە ☜ گوڵەدەقاق

گوڵەجام: گوڵە دووشان، دۆشان، گوڵە زاما

فارسی: آناغالیس، آناغالس، دلپسند

ئینگلیزی: Pimpernel, Scarlet pimpernel

عەرەبی: عین الجمل، زغلیله، اناغالس، آذان الفار النبطی

ناوی زانستی: *Anagallis arvensis* L.

بنەماڵە: Primulaceae

رواوگە: ئابدانان (٧١و)؛ ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچەی کوردەواری) (٧٠و)؛ و پاریزگای کرماشان (٦٧و)

گوڵە جووتیرە ☜ گوڵە ئاوەنیا

گوڵە جووتیارە ☜ گوڵە ئاوەنیا

گوڵە چامە ☜ پەیکول

گوڵە چاورەشۆک ☜ گوڵە مەخمەڵی

گوڵە چاونشانە ☜ بەیبوون

گوڵە چاونشە ☜ بەیبوون

گوڵەچایی ☜ گوڵە ڕیویلکە

گوڵە چایی ☜ گوڵە ڕیویلکە

گوڵەچکانە: گوڵیچکانە

فارسی: مرجانی، ارشتە خطائی

ئینگلیزی: Sandwort, Sandweed

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Arenaria persica* Boiss.

بنەماڵە: Caryophylaceae

رواوگە: دەڤەری بیستوون (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵەچکانە:

١) گوڵەچکانە

فارسی: مرجانی موئین

ناوی زانستی: *A. leptocladus* (Reichenb.) Guss. = *A. lineate* C. A. Mey.

رواوگە: سنە، قوروە و دیگولان (٧٥و)

گوڵە چنوور ☜ چنوور

گوڵە چونگ: چونگ، کولیکەزار

فارسی: ریش قوش شاهوئی، کفشک

ئینگلیزی: Hawk-beard, Bastard hawkweed

عەرەبی: ورد حودان

ناوی زانستی: *Crepis connexa* Babcock.

بنەماڵە: Asteraceae

جۆرەکانی دیکەی گوڵە چونگ:

١) گوڵە چونگی بەرِوویی

فارسی: ریش قوش بلوطی

ناوی زانستی: C. *quercifolia* Bornm. & Gauba.

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/٤و)

٢) گوڵه چونگی ئیلامی

فارسی: ریش قوش ایلامی

ناوی زانستی: C. *elymaitica* Bornm.

٣) گوڵه چونگی یەکساڵانه

فارسی: ریش قوش یکساله، ریش قوش برازجانی

ناوی زانستی: C. *kotschyana* (Boiss.) Boiss. = C. *bureniana* Boiss.

رواوگە: مەهاباد، شاهیندژ، کێوی (امراله)ی سونقور، قەسری شیرین، کرماشان، میهران، ئیلام، سنه و کامیەران (گاوشان، مووچش، نشوور) (٦٣/١٠و)

٤) گوڵه چونگ

فارسی: ریش قوش

ناوی زانستی: C. *sancta* (L.) Babcock.

رواوگە: تەرگەوەر، شنۆ، کەلی قووشچی، دەقەری نێوان کرماشان و هەمەدان، کامیاران، سنه و مووچش (٦٣/٨و)

٥) گوڵه چونگی کرماشانی

فارسی: ریش قوش کرمانشاهی

ناوی زانستی: C. *straussii* Bornm.

گوڵه چەرمگه ☜ بەیبوون

گوڵه چەرمەڵه ☜ بەیبوون

گوڵه چەمچه ☜ رکێشه ئاوی

گوڵه چەمێشه ☜ بەیبوون

گوڵه چەمێشه ☜ گوڵه دەوری

گوڵه چیا ☜ شیلان

گوڵه حاجی ☜ بەیبوون

گوڵه حاجیانه ☜ بەیبوون

گوڵه حاجیلێ چاوپشیله ☜ بەیبوونه خاسه

گوڵه حاجیلێ چەرمگ و بەرز ☜ بەیبوونه سپیکه

گوڵه حاجیلێ زەرد و بەرز ☜ بەیبوون - ٤

گوڵه حاجیلێ ناوبەرد ☜ بەیبوون - ١١

گوڵه حاجیله ☜ بەیبوون

گوڵه حاجیله چەرمه ☜ بەیبوونه سپیکه

گوڵه حەریره ☜ گوڵه ئەتڵەسی

گوڵه حەسەنوحوسەین ☜ شلێره

گوڵه خاز ☜ کاردوو

گوڵه خنجێری ☜ گوڵەدیاری

گوڵه خووەردۆس: لالوباسی، لالەعەباسی، لالەباشی، لالەباشی

فارسی: لاله عباسی، گل لاله عباسی

ئینگلیزی: Common four-oclock, Marvel-of-Peru, Four oclock plant, Common marvel of peru

عەرەبی: شب اللیل

ناوی زانستی: ***Mirabilis jalapa*** **L.**

بنەماڵە: Nyctaginaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)

گوڵه خەندەران: گوڵه مەمۆڵه، گوڵه بەوی، کورکه نیسان، شیشاتەڕه کێفی

فارسی: شقایق، شقایق سرخ، خشخاش منثور

ئینگلیزی: Horn poppy

عەرەبی: خشخاش المقرن، خشخاش البحری

ناوی زانستی: ***Glaucium grandiflorum*** **Boiss. & Fedde.**

بنەماڵە: Papaveraceae

رواوگە: ورمێ (٦٣/٢٥و)؛ رێگای سنه بۆ دیواندەره، ژاوەرۆ (هوویه، ئەویهەنگ، رەشەنەش، کێلانه، دادانه، کانیمشکان، کەرجۆ)، مەریوان (کەل ژالانه، گوندەکانی سەرشیو، بلچەسوور، هەورامان تەخت)،

ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی و تیکاب، سەقز (کوێستانی نەکەڕۆز، پیرعومەران، خوڕخوڕە، ڕێگای سەقز بۆ بانە)، سەردەشت، کرماشان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە خەندەران:

١) **گوراڵە سوورە:** سوورەگوڵ

فارسی: شقایق شاخدار، خشخاشی

ئینگلیزی: Black-spot horn poppy, Red celandine, Red horned poppy

ناوی زانستی: ***G. corniculatum*** **(L.) Rudolph.**

ڕواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٧و)

٢) **گوڵە خەندەرانی خانەقینی**

فارسی: شقایق خانقینی

ناوی زانستی: ***G. haussknechtii*** **Bornm. & Fedde.** = *G. leiocarpum* Boiss.

٣) **گوڵە خەندەران**

فارسی: گلوسیوم

ناوی زانستی: ***G. elegans*** **Fisch. May.**

ڕواوگە: پارێزگای ئیلام (٦٧و)

گوڵە خەوناوکە ☜ مێخەک

گوڵە داماگ ☜ گوڵ پووران

گوڵەدان ☜ گەنمەشامی

گوڵە داوێتی: داوێتی، گیامێشە، گوڵەقەرە، گوڵە قۆزە، گوڵە قۆز

فارسی: داودی، گل داودی

ئینگلیزی: Chrysanthemum, Marigold, Ox-eye

عەرەبی: أرويا، داوودي

ناوی زانستی: ***Chrysanthemum morifolium*** **Ramat.**

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ هەولێر، سلێمانی، کەرکووک، خانەقین و دهۆک (٦و)

گوڵە درەوش ☜ گوڵە بەرازە

گوڵە دووشان ☜ گوڵەجام

گوڵە دەرزیلە: سووژنەلە، گوڵە کالیلێ، دڕکە دەرزیلە، چەقلە دەندووکە، سووژنە شوانە

فارسی: سوزن چوپان، شمعدانی وحشی

ئینگلیزی: Geranium, Crowfoot, Crane bill, Cranesbill, Ground needle, Shepherd needle

عەرەبی: أبره الراعي، ألعِتر، غارانيون

ناوی زانستی: ***Geranium persicum*** **Schonbeck-Temesy.**

بنەماڵە: Geraniaceae

ڕواوگە: بۆکان و سەقز (٣١و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە دەرزیلە:

١) **گوڵە دەرزیلە**

فارسی: سوزن چوپان پارە پارە

ئینگلیزی: Cut-leaved Geranium, Cut leaf Geranium, Cut-leaved Cranesbill, Wood Geranium

ناوی زانستی: ***G. dissectum*** **L.**

ڕواوگە: کرێند، کرماشان، مێهران، دەربەندی (جەمتوێە)، مەریوان (٦٣/١٤و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

٢) **گوڵە دەرزیلەی درەوشاوە**

فارسی: سوزن چوپان درخشان

ئینگلیزی: Shining leaved crane bill, Shining crane bill

ناوی زانستی: ***G. lucidum*** **L.**

رواوگە: کرماشان، بێستوون، قەسری شیرین، سەرپێڵی زەهاو و شابازانی بێستوون (١٥/٦٣و)

٣) گوڵە دەرزیلەی لوودار

فارسی: شمعدانی غدەدار

ناوی زانستی: *G. tuberosum* L.

رواوگە: کێوی مامسوار، (منالە) و سوێتاس لای مەهاباد (٢٩و)؛ کێلگەکانی توتوفەرەنگی سەولاوا، هەورامان، مەریوان، سنە و کامیەران (٢مو)

گوڵە دەقاق: گوڵەتیکە، شەسپەرە فەرەنگی

فارسی: آهار، گل آهار

ئینگلیزی: Common zinnia, Blood marigold, Zinnia

عەرەبی: دَمیله، الزینیا

ناوی زانستی: *Zinnia elegans* Jacq.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ بیجاڕ و دیواندەرە (٣١و)

گوڵە دەوری: گوڵە چەمێشە، گوێمشکە

فارسی: عاقرقرحا، ساس واش

ئینگلیزی: Wall pellitory, Pellitory of the wall, Parietory

عەرەبی: عاقِر قَرحا، اصل الطرخون الجبلی

ناوی زانستی: *Parietaria officinalis* L.

بنەماڵە: Urticaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

گوڵە دیاری: شالانگ، شالان، چەمقالاو، گوڵە خنجیری

فارسی: گلایول

ئینگلیزی: Glaiolus, Corn flag, Sword lily

عەرەبی: ذَلبُوت، سیف الغراب، دلبوث، سوسن احمر، دورخولی

ناوی زانستی: *Glaiolus atroviolaceus* Boiss. = *G. aleppicus* Boiss. = *G. communis* L.

بنەماڵە: Iridaceae

رواوگە: ورمێ، سنە، (٦٣/٢و)؛ کێوی جەمکووی کرماشان، تەخت سلێمان لای تیکاب (٦٧و)؛ پاوە (ویراش ئاتەژگە، هەوارەتین)، باشووری کوردستان (٣١و؛ ٦و)، سنە (مەلکشان، شیان، ڕەشنەش، گەلێن و خانەگا، ئاویەر و ئاریز، حەسەناوا، سەڵواتاوا، زەنان، هوویە، سەرهوویە، تەوریوەر)، ڕێگای سنە بۆ دیگولان و کامیەران، مەریوان و هەورامان (زۆنج، هەجیج)، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەقز و دیواندەرە (بست، چلچەمە، قولقولەی میرەدێ، پیرعومەران، میرەدێ، نەکەرۆز)، ڕێگای قوروە و مووچش، ڕوانسەر، جوانڕۆ و پاوە (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە دیاری:

١) گوڵە دیاری سەوزەلانی

فارسی: گلایول چمنزاری

ناوی زانستی: *G. kotschyanus* Boiss. = *G. imbricatus* L.

رواوگە: دەڤەری تەخت سلێمان لای تیکاب و دیواندەرە (٦٣/٣و)

٢) گوڵە دیاری شۆرەکاتی

فارسی: گلایول صحرائی شور دوست

ناوی زانستی: *G. halophilus* Boiss. & Heldr. = *G. szovitsii* Grossh.

رواوگە: دیواندەرە و ورمێ (٦٣/٤و)

٣) گوڵە دیاری کێوی

فارسی: گلایول صحرائی، گلایول مزرعەای

ئینگلیزی: Corn flag gladiolus, Corn field sword lily

ناوی زانستی: = .G. **segetum** Ker-Gawi
G. *turkmenorum* Czernjak.
ڕواوگە: جەمکووی کرماشان (۷۰و)

گوڵە دێزڵ: ژەنگەشۆرە، گوڵە زەنگۆڵە
فارسی: بستان‌گلی، گل یک‌ساعته، ختمی سەرنگ
ئینگلیزی: Flower of an hour, Bladder ketimia, Three coloured hibiscus
عەرەبی: غُبرَه، ثیل شیطانی
ناوی زانستی: .**Hibiscus trionum** L
بنەماڵە: Malvaceae
ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (۹٤و)؛ ماکۆ و دەڤەری گۆلی ورمێ (۷۰و)

جۆر و شێوەجۆرەکانی‌تری گوڵە دێزەڵ لە کوردستان:

۱) دار هێرۆ: دارە هەرمەڵە
فارسی: ختمی درختی
ئینگلیزی: Shrubby althea, Rose of Sharon, Double-flowered althaea
عەرەبی: خطمی عظیم
ناوی زانستی: .**Hibiscus syriacus** L

گوڵە ڕازقی ☜ ئاسەمین -۱

گوڵە ڕازاو: گوڵە پیاڵە، گوڵە ئەرخەوانەی دەیمی
فارسی: گل استکانی
ئینگلیزی: Bellflower, Canterbury bell
عەرەبی: عَسنَب، ذنب الایل
ناوی زانستی: .**Campanula spp**
بنەماڵە: Campanulaceae
ڕواوگە: (بەشی کوردەواری لە) عێراق، سووریە و باکووری کوردستان (۷٤و)؛ جوانڕۆ (بەرزاییەکانی بەمۆ و سەرتەک) و پارێزگای کوردستان (۹٤و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ڕازاو:

۱) گوڵە ڕازاوی تاقەوسانی
فارسی: گل استکانی طاق‌بستانی، گل استکانی کوتاه
ناوی زانستی: .*C. perpusilla* DC

۲) گوڵە ڕازاوەی بەرووستانی
فارسی: گل استکانی بلوطستانی
ناوی زانستی: .*C. cecilli* Rech. f. & Schiman-Czeika
ڕواوگە: کرماشان، گێلان و سنە (٦٣/٤و)

۳) گوڵە ڕازاوەی پڕ گوڵ
فارسی: گل استکانی پرگل، گل استکانی آذربایجانی
ناوی زانستی: .*C. propinqua* Fisch. & Mey
ڕواوگە: مەهاباد، خۆی، ورمێ و ملەی قووشچی (٦٣/٤و)

٤) گوڵە ڕازاوە
فارسی: گل استکانی
ناوی زانستی: *C. codilla*
ڕواوگە: گوندی ماژین لای ئابدانان (۷۱و)

٥) گوڵە ڕازاوەی کەفتی
فارسی: گل استکانی افتان
ناوی زانستی: *C. flaccidula* Vatke. = *C. singarensis* Boiss. & Hausskn.
ڕواوگە: تەنگەی دینەوەر، ڕێژاو، تاقەوسان، دیواندەرە، کێوی پراو و (خرگوش چیکا) لای کرماشان، قەسری شیرین، کێوی شیرین لە هەرسین و (نوآکو) لە کرێند (٦٣/٢٢و)

٦) گوڵە ڕازاوەی کورتیلە
فارسی: گل استکانی کوتوله
ناوی زانستی: .*C. humillima* DC
ڕواوگە: کێوی پراوی کرماشان و پارێزگای کوردستان (٦٣/٢١و)

۷) گوڵه ڕازاوەی ئیتالیایی

فارسی: گل استکانی ایتالیایی

ناوی زانستی: *C. erinus* L.

ڕواوگه: سەردەشت، پارێزگای کوردستان، قەسری شیرین، ڕێژاو و بێستوون (۶۳/۱۵و)

۸) گوڵه ڕازاوی کوردستانی

فارسی: گل استکانی کردستانی، گل استکانی آبلەدار

ناوی زانستی: *C. phyctidocalyx* **Boiss. & Noe.**

ڕواوگه: پارێزگای کوردستان و ملەی قووشچی لای ورمێ (۶۳/ ٤و)؛ باکووری کوردەواری (۷٤و)

۹) گوڵه ڕازاوەی تاقه گوڵ

فارسی: گل استکانی تک گل

ناوی زانستی: *C.* ***stevenii*** **M. B.** = *C. simplex* Stev. = *C. beauverdiana* Fom.

ڕواوگه: دەڤەری ورمێ (۶۳/۲و)

۱۰) گوڵه ڕازاوی زاگرۆسی

فارسی: گل استکانی زاگرسی

ناوی زانستی: *C.* ***reuteriana*** **Boiss. & Bal.**

ڕواوگه: (بەشی کوردەواری لە) عێراق، سووریە و باکووری کوردستان (۷٤و)

گوڵه ڕۆمی ☜ گوڵه ڕێزان

گوڵه ڕۆنه ☜ گوڵه ڕێزان

گوڵه ڕێزان: گوڵه ڕۆمی، گوڵه ڕۆنه، گوڵه مارانه، گوڵه ڕۆمینه، گوڵه ڕۆنینه، گوڵه ڕۆنی

فارسی: گل بیمرگ ارمنستانی، گل خشک

ئینگلیزی: Everlasting flower, Etrnal flower, Golden sunflower, Immortelle flower, Paper flower

عەرەبی: کَملَه صفرا

ناوی زانستی: ***Helichrysum armenium*** **DC.**

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگه: کێوی (چکس و سولفه) لای مەهاباد، سەردەشت (کێوەکانی لەقلەق، بولفەت لای بێوران و کێلێ، (سید)، کوێستانی مەیدان هێستری هەنگەوێ خانێ (۲۹و)؛ باینگان (۶۵و)؛ سنه (کەل تەیتوور، خانەگای گەلێن، دادانەی کەمامگەر، توارمەلا، کۆرکۆره، نجێ، ساڵیان، شیان، کەلەکان، تەکیه، ئارەنان، ویسەر، ئەوێهەنگ، سەرهوویه، هوویه، کەرجو، هەشەمێز، سەلواتاوا، ئاویەر)، مەریوان (ئەسپەرێز، هەجیج، کانی حسەینبەگ، ژیوار، قەلەبەرد و کۆسالان، کێوی سلتان ئەحمەو، دزیلە، باقلاوای شێخ حسەین، بنیەر، زۆنج، میانە)، سەقز و دیواندەره (ناوچەی سارال، بست، دەرەویان فارس، دۆلەرەش، مایندۆل، مەولاناوا، سەیفاوا، پیرعومەران، نەکەرۆز و چلچەمە، ماسیەر، کەلیخان، قولقولە، خورخورە)، کوێستانی ئاربەبا، کامیەران (تەنگیسەر، نیەر، سەرچی، تا، هەنیمن، نزاز، دۆلاو، کێوی شاهۆ، پالنگان)، قوروه و دیولان (بەوروپەرێشان، کوێستانی پەنجەعەلی، حسەیناوای کونگره)، ئەشکەوتی قووری قەلا لای جوانڕۆ، پاوه (۴۹و)؛ (بەشی کوردستان لە) تورکیە، عێراق و سووریە (۷٤و)؛ تیکاب و شاهیندژ (۲۷و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵه ڕێزان:

۱) گوڵه ڕێزانی گردەواری

فارسی: گل بیمرگ کروی

ناوی زانستی: ***H. globiferum*** **Boiss.**

ڕواوگه: قۆتوور، خۆی، سەلماس، کلیساکەندی، ماکۆ و ورمێ (۶۳/۲۱و)

٢) گوڵە ڕێزانی سیبریایی

فارسی: گل بی‌مرگ سیبری، گـل بـی‌مـرگ تماشائی

ناوی زانستی: *H. palasii* (Spreng.) Ledeb.

ڕواوگە: نەغەدە و کوێستانی چڵچەمە لای دیواندەرە (٢١/٦٣و)

٣) گوڵە ڕێزانی سوور

فارسی: گل بی‌مرگ قرمز

ناوی زانستی: ***H. rubicundum*** **(C. Koch.) Bornm.** = *H. eichwaldii* Boiss. & Buhse.

ڕواوگە: ماکۆ، خۆی و سەڵماس (٢١/٦٣و)

٤) گوڵە ڕێزانی کەم کۆمە

فارسی: گل بی‌مرگ کم کپه

ناوی زانستی: ***H. oligocephalum*** **DC.** = *H. kotshyi* Boiss. = *H. kandavanense* Bornm. & Gauba.

ڕواوگە: کوێستانی شاهۆ و گوندی سەڵواتاوا لای سنە (١١/٦٣و)

٥) گوڵە ڕێزانی دەماوەندی

فارسی: گل بی‌مرگ دماوندی

ناوی زانستی: ***H. pseudoplicatum*** **Nab.**

ڕواوگە: کەلی قووشچی و دەڤەری نێوان سەڵماس و ورمێ (١١/٦٣و)

٦) گوڵە ڕێزانی گنجدار

فارسی: گل بی‌مرگ چیندار

ناوی زانستی: ***H. plicatum*** **DC.** = *H. anatolicum* Boiss.

ڕواوگە: ورمێ، سنە و تەختی سلێمانی لای تیکاب (١١/٦٣و)

٧) گوڵە ڕێزانی ئەرەسی

فارسی: گل بی‌مرگ ارسی

ناوی زانستی: ***H. araxinum*** **Takht. ex Kirp.**

ڕواوگە: دەربەندی قاسملوو، کەلی قووشچی، ماکۆ و سنووری ورمێ بەرەو باکووری کوردستان (وەکی وان، باشقەڵا، هەکاری و موورادیە) (٢١/٦٣و)؛ (بەشی کوردستان لە) ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

گوڵە رۆمینە ☜ گوڵە ڕێزان

گوڵە رۆنی ☜ گوڵە ڕێزان

گوڵە رۆنینە ☜ گوڵە ڕێزان

گوڵە ڕێزان ☜ پەیکوڵ

گوڵە رێویلکە: گوڵە چایی، گوڵە کەوو، گیاژانۆکە، گوڵەکەوە، گوڵە کەوگ، گیاکەوە، گیاکەوو، گیابرکوژان، دوقرۆقی، دوورێویلە، کلکەرێوی، چایی کێوی، گوڵەچایی، گوڵچایی، گیاکوڵکنە، گیاچایی، گیواوە حەشانە، چاییە کێفی، سکارێز، گیابا، گوێکاریلە

فارسی: چای کوهی، سنبله‌ای، شاطرا، چـای علفی، صوراسرافیل، گوش بزغاله

ئینگلیزی: Hadge nettle, Stachys, Woundwort, Base horehound

عەرەبی: شایَ البری، قارە، ورطوری

ناوی زانستی: ***Stachys lavandulifolia*** **Vahl.**

بنەماڵە: Lamiaceae

ڕواوگە: کێوی (سیاوەنە) کرێند، سەحنە (٦٥و)؛ ماکۆ، ورمێ، دەربەندی قاسملوو، مەهاباد، شنۆ، خۆی، نەغەدە، کێوی پارووی کرماشان (١٠/٦٣و)؛ باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١و)؛ سنە (کەل هەمرۆی تێژتیژ، کێوی عاشقانی سپێران، ئارەنان، زەنان، سالیان، نجێ، وێسەر، گەلێن و خانەگا، وترەزەوی، ئەویهەنگ، هوویە، سەرهوویە،

حسەیناوا، حەسەناوا، سەڵواتاوا، کۆرکۆرە، کێلانە، تەکیە، مەڵکشان، شیان، هەشەمێز)، مەریوان (باقلاوای شێخ حسەین، بلچەسوور، گلیە، هەجیج، سوورکەوڵ، کورەمیانە، نسڵ، گۆشتخانی، کێوی سلتان ئەحمەو، زۆنج، کانی حسەین بەگ)، بیجاڕ (قزلبلاغ، قزلجە، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەڵواتاوا، کێوی حەمزە عەرەب)، سەقز و دیواندەرە (ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، دۆڵەڕەش، مایندۆڵ، چلچەمە و نەکەرۆز، خورخورە، کۆڵ، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس، باقلاوا، پیرعومەران)، کامیەران (تەنگیسەر، تا، سەرچی، هەنیمن، نزاز، لۆنی سادات، پاڵنگان، کوێستانی شاهۆ، وێزیەر، عەوالان، نیەر)، قوروە و دیولان (کێوی پەنجەعەلی، بەوروپەریشان)، ورمێ، مەهاباد (عیساکەند، سەهۆلان)، جوانڕۆ، پاوە، ڕوانسەر، شنۆ، زمزیران و میراوێ (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ڕێویلکە:

١) گوڵە ڕێویلکەی کوردی

فارسی: چای کوهی کُردی

ناوی زانستی: ***S. kurdica*** **Boiss & Hohen.** = *S. subnuda* Montbr & Auch. var. *kurdica* Boiss.

ڕواوگە: ئیلام، کرماشان، بیستوون و کوێستانی چلچەمە (٦٣/٦و)

٢) گوڵە ڕێویلکەی لقاوی

فارسی: سنبلەای پرساقە

ناوی زانستی: ***S. multicaulis*** **Benth.**

ڕواوگە: باینگان و تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانڕۆ (٦٥و)

٣) گوڵە ڕێویلکەی زێوین

فارسی: چای کوهی نقرەای، زبان‌برە

ئینگلیزی: Blanket-leaf, Donkey ear, Lamb-tongue, Woolly wounwort

ناوی زانستی: ***S. byzanthina*** **C. Koch.** = *S. lanata* Jacq.

ڕواوگە: کرماشان (وەرمنجە و نیجیوران)، کێوی ئەمرۆلە لە سەحنە، کەنگاوەر و کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور (٦٥و)

٤) گوڵە ڕێویلکەی دڕکاوی

فارسی: سنبلەای خاردار، سنبلەای کوهسری

ناوی زانستی: *S. acerosa* Boiss.

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/١٠و)

٥) گوڵە ڕێویلکە

فارسی: سنبلەای تماشائی

ناوی زانستی: ***S. spectabilis*** **Choisy. ex DC.** = *S. germanica* L. var. *spectabilis.*

ڕواوگە: کێوی بەندزەردی سەرپێڵی زەهاو (٦٥و)؛ ئەویهەنگ لای سنە، شنۆ، زیوە و ئەشکەوتی کەرەفتوو (٦٣/٢٣و)

٦) گوڵە ڕێویلکەی کوردستانی

فارسی: چای کوهی کردستانی، سنبلەای فراسیون‌آسایی

ناوی زانستی: *S. ballotiformis* Vatke.

٧) گوڵە ڕێویلکەی بەلووتستانی

فارسی: چای کوهی بلوطستانی، سنبلەای کرتی

ناوی زانستی: ***S. cretica*** **L. subsp.** ***garana*** **(Boiss.) Rech. f.**

٨) مریەم مەتورە: گوڵە مەتۆرێ

فارسی: سنبلەای ارغوانی، سنبلەای بادکنکی، اولیلە

ناوی زانستی: ***S. inflate*** **Benth.** = *S. iranica* Rech.f.

ڕواوگە: کانیەسپی و کێوی (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد)، خانێ (کێوی (توبە و

تورژاڵــە) لای هــەنگــەوی)، ســەردەشــت (کێوەکانی لەقلەق، بێوران و کێلێ، (ســید)، بولــفەت)، (٢٩و)؛ ورمــێ (٦٣/١و)؛ ڕەشــنەش لای سنە، سەڵواتاوای بیجاڕ، سەقز (ناوچەی خورخورە، قولقولەی میرەدێ)، ڕوانسەر، پاوە و جوانڕۆ (٤٩و)

٩) گوڵە ڕێویلکەی گێچەلانی

فارسی: چای کـوهی درختچـەای، سـنبلەای گچ دوست

ناوی زانستی: ***S. fruticulosa*** **M. B.**

ڕواوگە: کێوی (امجک) لە کرماشان (٦٣/٢و)

١٠) گوڵە ڕێویلکەی کرماشانی

فارسی: چای کوهی کرمانشاهی

ناوی زانستی: ***S. kermanshahensis*** **Rech. f.**

ڕواوگـە: کرماشــان، ڕیــژاو، نێــوان ڕیــژاو و سەراوی ئەسکەندەر، نێوان گــاوارە و کرینــد، نێــوان تووشــامی بیــونج و دەرکــەی غــاری خامووشــــی نێــــوان چــــالان و دالاهــــوو (٦٣/١٨و)

گوڵە زاما ☜ گوڵە جام

گوڵە زەریم ☜ گوڵە نێرگز

گوڵە زەمەق ☜ گوڵە زیوا

گوڵە زەنگ ☜ گوڵە شەرمین

گوڵە زەنگۆڵە ☜ گوڵە دیزڵ

گوڵــە زیــوا: لـەیلانکـە، زەمـەق، گوڵـە زەمـەق، زەمبەقە، زەمەقە، گالر، لەیلانک، گوڵە قازانگ

فارسی: زنبق، گل زنبق

ئینگلیزی: Iris, Fleur-de-lis, Flower de luce, Rain-bow flower

عەرەبی: زَنبَق، کَف الصَباغ، سیاف، دهق

ناوی زانستی: ***Iris spp.***

بنەماڵە: Iridaceae

ڕواوگـە: ژاوەرۆ (گـەلـێن و خانـەگا، شـیان، ڕەشـنەش)، باخـان و گونـدەکـانی سـەرشـیو، دیواندەرە (چـلچـەمـە، ناوچـەی ساراڵ، کـۆڵ، دۆزەغەرە)، پاوە (٤٩و)؛ باشـووری کوردستان، ورمــێ، مــاکۆ، خــۆی، سـۆمای برادۆسـت و سەڵماس (٣و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە زیوا:

١) گوڵە زیوای ورمێیی

فارسی: زنبق ارومیەای

ناوی زانستی: ***I. barnumae*** **Baker & Foster. subsp.** ***barnumae.***

ڕواوگە: ملەی قووشـچی لای ورمێ، دەڤەری نێوان خۆی و ماکۆ (٦٣/٢و)

٢) گوڵە زیوایی بیاوانی

فارسی: زنبق صحرائی، زنبق بیابانی

ناوی زانستی: ***I. songarica*** **Schrenk.**

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/١و)

٣) گوڵە زیوای مادی

فارسی: زنبق مادی

ناوی زانستی: ***I. meda*** **Stapf.**

ڕواوگـە: زەرینـەی سـەقـز، سـنە (٦٣/٧و)؛ ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی وەکی وان، هەکاری، دیـادین، مورادیـە، باشـقەڵا) و عێـراق (وەکـی بـەشـی کوردستان) (٧٤و)

٤) گوڵە نەورۆزی

فارسی: زنبق مشبک

ناوی زانستی: ***I. reticulate*** **M. B. var.** ***bakerana*** **Foster.**

ڕواوگـە: کێـوی سـیری ورمـێ، کوێسـتانەکـانی زاگرۆس و کرماشان (٦٣/٧و)

٥) گوڵە نەورۆزی: گوڵاڵە نەورۆزی، گوراڵە نەورۆزێ

فارسی: زنبق مشبک

ناوی زانستی: *I. reticulate* M. B. = *I. bakerana* Foster.

رواوگە: سنە (٦٣/٢و)؛ ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی وان، هەکاری، دیادین، مورادیە، باشقەڵا) و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)؛ کێوی ئاویەر، مەریوان (باخان)، قەمچوقای بیجاڕ، سەقز و دیواندەرە (بست، کێلەشین و کوێستانی چڵچەمە) (٩٤و)

٦) گوڵە زیوای سپی

فارسی: زنبق سفید، زنبق لوب تیز

ناوی زانستی: *I. acutiloba* C. A. May.

رواوگە: ناوچەی گەرووسی بیجار، ورمێ (٦٣/١و)؛ بەرزاییەکانی ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردەوارییەکان) (٦٣/٧و)؛ ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وان، هەکاری، دیادین، مورادیە، باشقەڵا) و عێراق (وەک بەشی کوردستان) (٧٤و)

٧) گوڵە زیوای زەرد

فارسی: زنبق زرد، زنبق مردابی

ئینگلیزی: Yellow flog iris, Yellow iris

عەرەبی: سیاف

ناوی زانستی: *I. pseudoacorus* L.

رواوگە: سەڵماس، کێوی سیری لای ورمێ و ملەی قووشچی (٦٣/٧و)

٨) گوڵە زیوای شەفاف

فارسی: زنبق شفاف

ناوی زانستی: *I. pseudocaucasica* Grossh.

رواوگە: کوێستانی (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد (٢٩و)

٩) گوڵە زیوای سێلەک

فارسی: زنبق شورەزارها

ناوی زانستی: *I. halophila* Pall.

رواوگە: خۆی و پارێزگای کرماشان (٧٠و)

١٠) گوڵە زیوای قەسرشیرینی

فارسی: زنبق سفید قصر شیرینی، زنبق برگ داسی

ناوی زانستی: *I. falcifolia* Bunge. = *I. florentiana* L.

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی وان، هەکاری، دیادین، مورادیە، باشقەڵا) و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)؛ و ڕەزاوی قەسری شیرین (٦٧و)

١١) گوڵە گەزیزە: گوڵ بەیاخ، بەلازیر، دەرمانە چەرمە، خنجیرە، کولبزک، کلبازک، دەرمانە سپیە، کولووک شوان

فارسی: زنبق کمانی

عەرەبی: قفاز مریم

ناوی زانستی: *I. aucheri* (Baker.) Sealy.

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ سەڵماس، نەغەدە، پەسوێ، کێوی قەلاجێ ئیلام، کرماشان، قوروە، دێولان، سنە، بیجاڕ، دیواندەرە (٦٣/٧و)؛ ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی وان، هەکاری، دیادین، مورادیە، باشقەڵا) و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)؛ سنە (نجێ، سالیان، ڕەشنەش، کەل سەڵواتاوا، کەل مامۆخ، ویسەر، کەرجۆ، کوچکچنار، شیان)، مەریوان (ناوچەی کۆماسی، سوورکەوڵ، هەورامان تەخت، بلبەر، سلێن، کەماڵە، بۆریەر، کێوی سلتان ئەحمەو، کۆسالان و قەلەبەرد، دەرەکێ، کورەمیانە، بلچەسوور)، سەقز و دیواندەرە (چڵچەمە، کۆڵ، دۆزەغەرە، نەکەرۆز، خورخورە، ماینەدۆڵ، دۆڵەرەش، کانیسەیی، دەرەویان فارس)، کامیەران (تەنگیوەر، پاڵنگان، کوێستانی شاهۆ، وێزیەر)، دەربەندی قاسملوو، شاهیندژ (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و؛ ١٦و)؛ ناوچەی لاجان

(پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

١٢) گوڵە زیوای سەوزەڵانی

فارسی: زنبق مشکوک، زنبق چمن‌زاری

ئینگلیزی: Spurious iris

ناوی زانستی: *I. spuria* L. subsp. *albulus* Ghahreman.

رواوگە: نەغەدە، خانێ و ماکۆ (٦٣/٣و)

١٣) گوڵە زیوای سەوزەڵانی

فارسی: زنبق مشکوک، زنبق چمن‌زاری

ئینگلیزی: Spurious iris

ناوی زانستی: *I. spuria* L. subsp. *musulmanica* (Fomin.) Takht.

رواوگە: ورمێ و ماکۆ (٦٣/٣و)

١٤) گوڵە زیوا

فارسی: زنبق استثنائی

ناوی زانستی: *I. paradoxa* Stev.

رواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٣/٣و)

١٥) گوڵە زیوا

فارسی: زنبق

ناوی زانستی: *I. ochroleuca* L.

رواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٣/٣و)

١٦) گوڵە زیوای دەمار زیوینە

فارسی: زنبق سیمین رگە

ناوی زانستی: *I. hymenospatha* Mathew & Wendelbo subsp. *leptoneura*.

رواوگە: قەسری شیرین و کرماشان (٦٣/٧و)

١٧) گوڵە زیوا

فارسی: زنبق

ئینگلیزی: German iris, Orris root plant, Common bearded iris, Blue flower de luec

ناوی زانستی: *I. germanica* L.

رواوگە: گیلانی ڕۆژاوا و کرماشان (٦٣/٩و)

١٨) گوڵە زیوای دەمار زیوینە

فارسی: زنبق سیمین رگە

ناوی زانستی: *I. hymenospatha* Mathew & Wendelbo subsp. *hymenospatha* = *I. persica* Dykes.

رواوگە: کەنگاوەر (٦٣/١و)؛ ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی وان، هەکاری، دیادین، موورادیە، باشقەڵا) و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)؛ ئیسلاماوای ڕۆژاوا، گیلان، قەسری شیرین، ڕێژاو و کێوی پراوی کرماشان (٩٤و)

گوڵە ژیوار: گیازروە

فارسی: گل چاک

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: خُبز العُقاب، عَسنَب

ناوی زانستی: ***Asyneuma persicum*** **(DC.) Bornm.** = *Campanula persica* DC. = (*Podanthum persicum* (DC.) Boiss.

بنەماڵە: Campanulaceae

رواوگە: هەورامان، کێوی شاهۆ، نێوان کرماشان و هەمەدان (٦٣/٢٣و)؛ ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی وان، هەکاری، دیادین، موورادیە، باشقەڵا) و عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)؛ مەریوان (کوڕەمیانە، ژیوار، کۆساڵان) و کامیەران (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە ژیوار:

١) گوڵە ژیوار

فارسی: گل چاک طناز

ناوی زانستی: ***A. pulchellum*** **(Fisch. & Mey.) Bornm.** = *Podanthum pulchellum* Boiss.

ڕواوگە: سەڵماس و کێوی کارنارو (٦٣/ ٢٤و)

٢) گوڵە ژیوار

فارسی: گل چاک ساقه آغوش

ناوی زانستی: *A. amplexicaule* **(Willd.) Hand-Mzt.** = *Phyteuma amplexicaule* Willd. = *Podanthum amplexcaule* (Willd.) Boiss.

ڕواوگە: ڕێگای سنە بۆ مەریوان لە کۆماسی و جانەورە و ناوتاق گاران (٦٣/٢١و)

گوڵە سنگ: مراوکە، کاڵە شینکە، مراووکە، مارڕفین، قاپشینکە

فارسی: آفتاب‌پرست

ئینگلیزی: Heliotope, Turnsole, Cherry-pie

عەرەبی: دوار الشمس، صامریوما، ذیل العقرب

ناوی زانستی: *Heliotropium aucheri* DC.

بنەماڵە: Boraginaceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ و بازێری کوودەشت (٣٩/١و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە سنگ:

١) گوڵە سنگەی تورکمانی

فارسی: آفتاب پرست ترکمنستانی

ناوی زانستی: ***H. ellipticum* Ledeb.** = *H. eichwaldii* Stev. = *H. stricum* Ledeb. = *H. littorale* Stev.

ڕواوگە: کرماشان (٦٣/١و)؛ پارێزگای کوردستان، خۆی و زەریای ورمێ (٦٣/١٧و)

٢) گوڵە سنگەی ماکویی

فارسی: آفتاب پرست ماکویی

ناوی زانستی: ***H. gypsaceum* Rech. f. & H. Riedi.**

٣) گوڵە سنگەی کازروونی

فارسی: آفتاب پرست کازرونی

ناوی زانستی: ***H. kaserunense* Bornm.** = *H. lasiocarpum* Fisch. & Mey.

ڕواوگە: کێوی (گردوشان) مەهاباد (٢٩و)؛ کرماشان، تاقەوسان، بەرزاییەکانی هەورامان و کوێستانی شاهۆ (٦٣/١١و)

٤) گوڵە سنگەی بۆنیار

فارسی: آفتاب پرست مغانی، آفتاب پرست معطر

ناوی زانستی: ***H. suaveolens* M. B.** = *H. confertiflorum* Boiss.

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان، کرماشان، خۆی، هەورامان و کێوی شاهۆ (٦٣/١٧و)

٥) گوڵە سنگەی پەلکاوی

فارسی: آفتاب پرست پرشاخه

ناوی زانستی: ***H. ramosissimum* (Lehm.) DC.** = *H. crispum* Desf. = *H. sarothroclados* Bornm. = *H. persicum* Boiss.

ڕواوگە: دەڤەری دیلوران (٦٣/١٧و)

٦) گوڵە سنگەی ئورووپایی

فارسی: آفتاب پرست اروپائی

ناوی زانستی: ***H. europaeum* L.**

ڕواوگە: ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و؛ ٥٢و)

گوڵە سوێسن ☜ سویسنە

گوڵە سوێسنی زەرد ☜ سویسنە زەردە

گوڵەسۆ ☜ سوڵان

گوڵە سۆتکە ☜ سمل

گوڵە سەرکێش ☜ گوڵەواز

گوڵە سەرکراو ☜ زوانە مەلووچکە

گوڵە سەگانە ☜ شیلان -٧

گوڵە سەوڵ: سەوڵ، سۆول
فارسی: تاج خروسی
ئینگلیزی: Cock comb
عەرەبی: جَل أحمَر، عُرفُ الديک
ناوی زانستی: *Celosia argentea* Cristata.
بنەماڵە: Amaranthaceae

گوڵەسێو ☜ عەرزیلە

گوڵە شێخانی: گوڵـە ئاڵـوز، گوڵـی زوانەبووکـە، دەنووکەمەل
فارسی: زبان پس قفای زاگرسی، زبـان پـس قفا، گل زبان پس قفا، شیپورک
ئینگلیزی: Larkspur, Dolphin-flower
عەرەبی: خالِف والِديه، ورد الرقم، منقار الطير، زبيب الجبل، زبيب البرى
ناوی زانستی: *Delphinium cyphoplectrum* Boiss.
بنەماڵە: Ranunculaceae
رواوگە: مەهاباد (٩٤و)؛ پارێزگای کوردستان، کێـوی (رنـو)ی ئـیلام، گیلانـی رۆژاوا و ساڵحاوای مێهران (٦٣/٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە شێخانی:

١) گوڵە شێخانی سنەیی
فارسی: زبان پس قفای سنندجی
ناوی زانستی: *D. jacobsii* Iranshahr.

٢) گوڵە شێخانی دینایی
فارسی: زبان پس قفای دنائی
ناوی زانستی: *D. saniculifolium* Boiss.
رواوگە: دەڤەری کەنگاوەر (٦٣/١١و)

٣) گوڵە شێخانی ئازربایجانی
فارسی: زبان پس قفای آذربایجانی
ناوی زانستی: *D. szowitsianum* Boiss.
رواوگە: سەڵماس و ورمێ (٦٣/٢٠و)

٤) گوڵە شێخانی کرێندی
فارسی: زبان پس قفای کرنـدی، زبـان پـس قفای غریبه
ناوی زانستی: *D. peregrinum* L. = *D. persicum* Boiss.

گوڵە شلێر ☜ شلێرە

گوڵەشلە: لۆکە تاڵە
فارسی: گل ابری
ئینگلیزی: Ageratum, Flossflower, Pussy foot
عەرەبی: وَردَ المَيغ
ناوی زانستی: *Ageratum conyzoides* L.
بنەماڵە: Asteraceae

گوڵە شنگی ☜ گوڵە شنگیلە

گوڵە شنگیلە: گوڵە شنگی
فارسی: گل سجافی، گندمی
ئینگلیزی: Spider plant
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Chlorophytum comosum* Baker.
بنەماڵە: Liliaceae

گوڵە شەرمین: گوڵە زەنگ
فارسی: گل شرابی
ئینگلیزی: Common sweet allspice, Allspice, Carolinia allspice
عەرەبی: فُلفُل الكارولينا
ناوی زانستی: *Calycantyus floridus* L.
بنەماڵە: Calycanthaceae
رواوگـە: باشـووری مـەریوان، بایـەنگـان، هەورامان، نۆدشە و پاوە (٣١و)

گوڵە شەرمینۆک ☜ پەڵپینە -١

گوڵە شەفا ☜ گوڵە ئاوات

گوڵە شەمالی ☜ گوڵە بۆنیان -١

گوڵە شەوبۆ ☜ شەوبۆ

گوڵه شیرینتوو ☜ گوڵه تانجۆکه
گوڵه شیلان ☜ شیلان
گوڵەشێره ☜ قازیاخه -١
گوڵه شێسپەڕ ☜ گوڵه بژوێن
گوڵه عەرعەری ☜ گوڵه ئاگرین
گوڵه عەزرەتی ☜ گوڵه ئاوەنیا
گوڵه عەمبەربۆ ☜ گوڵه بۆنیان
گوڵه فەرهاد ☜ گوڵه کاویان
گوڵه فەقێ ☜ بەیبوون
گوڵه قۆز ☜ گوڵه داویتی
گوڵه قۆزه ☜ گوڵه داویتی
گوڵه قاریه ☜ پشیلۆکه
گوڵه قازانگ ☜ گوڵه زیوا
گوڵه قەره ☜ گوڵه داویتی
گوڵه قەیفه ☜ پوپەکەڵەشێره -١

گوڵەک: گیا کەڵه، بۆمترەکه، بوومەترکه، کەڵه، گیا بێرێ

فارسی: گل جالیز، علف جالیز

ئینگلیزی: Broomrape, Orobanch, Strangle-weed, Herb-bane, Kill-bane, Chokeweed

عەرەبی: هالُوک رَیحی

ناوی زانستی: *Orobanche spp.*

بنەماڵه: Orobanchaceae

رواوگە: مەریوان (خواشت، کۆساڵان، کێوی سلـتان ئەحمەو، کـوڕەمیانـه، گونـدەکـانی سەرشیو، هەورامان تەخت، دەگاگا، بلچەسوور و قەڵەبەرد، مازیبن، گڵیه)، قوروه (بان لەیلاخ، رامـول)، کامیـەران (عـەوالان، نـزاز، نیـەر، تەنگیسەر)، رێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، سەقز و دیوانـدەره (بـاقلاوا، چـل‌چـەمـه، خورخـوڕه، قولقولـەی میرەدێ)، سنه (شیان، هەشەمێز، ئیبرایمـاواا، کورکـوره، زەنـان، حسـەیناوا، ڕەشنەش، گەزگەزاره)، رێگای سەردەشت بۆ خانـێ و شـنۆ، کـەل زمزیـران، پـاوه (٩٤و)؛ باشـووری کوردسـتان (١و)؛ ناوچـەی لاجـان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شـێلم‌جـاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـه (قەلاتەرەشه، دۆڵـەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵەک:

١) گوڵەکی میسری

فارسی: گل جالیز مصری

ناوی زانستی: ***O. aegyptica* Pers.**

٢) گوڵەک

فارسی: گل جالیز لوب کرکی

ناوی زانستی: ***O. coelestis* (Reut.) G. Beck.** = *Phelipaea coelestis* Reut. = *P. tricholoba* Reut.

رواوگە: نزیک گوندی زمزیرانی سەردەشت (واتا گوندی سارتکێ) (٦٣/٣و)

٣) گوڵەک

فارسی: گل جالیز رایج

ئینگلیزی: Clove-scented broomrape

ناوی زانستی: ***O. vulgaris* Poir.** = *O. buhsei* Reut. = *O. galli* Duby. = *O. caryophyllacea* Smith.

رواوگە: دەڤەری مەریوان (٦٣/١٧و)

٤) گوڵەکی زەرد

فارسی: گل جالیز زرد

ناوی زانستی: ***O. lutea* Baumg.** = *O. rubens* Wallr.

رواوگە: خۆی، کوێستان و بەندەنی زمزیرانی سەردەشت (٦٣/٥و)

٥) گوڵەکی سپی

فارسی: گل جالیز سفید

ناوی زانستی: *O. alba* **Steph. var.** ***bidentata*** **G. Beck.** = *O. radeanna* G. Beck. = *O. glabrata* C. A. Mey.

ڕواوگە: سنە و مەریوان (٦٣/ھو)

٦) **گوڵەکی ئاناتوولی**

فارسی: گل جالیز آناتولی

ناوی زانستی: ***O. anatolica*** **Boiss. & Reut.**

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ وەکی سنە و مەریوان (٦٣/ھو)

٧) **گوڵەکی کوردی:** گوڵەکی شاهۆیی

فارسی: گل جالیز کُردی، گل جالیز شاهوئی

ناوی زانستی: ***O. kurdica*** **Boiss. & Hausskn.**

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)

گوڵە کابە ☜ گەنمەشامی

گوڵە کاژە ☜ مەڵهەم

گوڵە کاڵیلێ ☜ گوڵە دەرزیلە

گوڵە کانی ☜ بەیبوون

گوڵە کاویان: گوڵە فەرهاد

فارسی: کلماتیس سفید

ئینگلیزی: Clematis, Traveller joy

عەرەبی: شَراج، ملعە

ناوی زانستی: ***Clematis vitalba*** **L.**

بنەماڵە: Ranunculaceae

ڕواوگە: هەورامان (کەماڵە، وەیسیا، دەرەویان، هەجیج، داریان)، گوندەکانی مەریوان، بانە، دیواندەرە، جوانرۆ و سەلاسی باوەجانی (٣١و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە کاویان:

١) **گوڵە کاویانی ڕۆژهەڵاتی**

فارسی: کلماتیس شرقی، کِلک

ئینگلیزی: Oriental clematis

ناوی زانستی: ***C. orientalis*** **L.**

ڕواوگە: دەربەندی قوتوور لای خۆی (٨ھو)

گوڵە کوڵووک ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گوڵە کوێزرۆک: گەماڵدوو، دووەگەماڵ، گەماڵدو

فارسی: گل گاوزبان ایتالیایی، افعی گیاه وحشی، گاوزبان وحشی

ئینگلیزی: Viper bugloss

عەرەبی: کف الثور، اخیون

ناوی زانستی: ***Echium italicum*** **L.**

بنەماڵە: Boraginaceae

ڕواوگە: کێوی سیر لای ورمێ، کرماشان، سنە، سەڵماس، قەسرشیرین (٦٣/ ٤و)؛ مەریوان (میانە، چەم دەرەزەنجیر)، قوروە (رامول، بان لەیلاخ)، دیواندەرە (چلچەمە، دەرەویان فارس)، سنە (زەنان، مووچش، مەلکشان، شیان، تەوریوەر، بناوچان، هوویە، سەرهوویە، وزمان، گەزگەزارە، سواریان)، پاوە، ڕوانسەر، جوانرۆ و ورمێ (٩٤و)

گوڵە کەرگ ☜ گوڵە پەپوو

گوڵە کەسکە ☜ هەمیشە بەهار

گوڵە کەنەشێرە ☜ چاوکەڵەشێرە

گوڵە کەلەرم ☜ کەلەرم -٥

گوڵە کەلەرمی سپی ☜ کەلەرم -٦

گوڵەکەو ☜ کوچکە چورە

گوڵە کەوگ ☜ گوڵە ڕیویلکە

گوڵە کەوو ☜ گوڵە ڕیویلکە

گوڵە کەوە ☜ گوڵە ڕیویلکە

گوڵە گاونێکە ☜ گوڵە خاشخاشە -١٤

گوڵە گلێنکە ☜ گوڵە خاشخاشە -١٤

گوڵە گوارە ☜ مریسۆک

گوڵە گۆچیلە ☜ تالگ -١٨

گوڵە گەزیزە ☜ گوڵە زیوا -١١

گوڵە لیوە ☜ بەنگ

گوڵە مارانێ ☜ بۆژانە

گوڵە مارانە ☜ گوڵە ڕێزان

گوڵە مریەمێ: گوڵە مریەمە

فارسی: برگ بیدی

ئینگلیزی: Virginia spiderwort, Common spiderwort

عەرەبی: ترادسکانتیا

ناوی زانستی: *Tradescantia virginiana* L.

بنەماڵە: Commelinaceae

گوڵە مریەمە ☜ گوڵە مریەمێ

گوڵە مزانی ☜ گوڵە مزیانی

گوڵە مزیانی: گوڵە مزانی

فارسی: شقایق نعمانی، آنمون

ئینگلیزی: Anemone, Windflower, Pasque flower, Anemony

عەرەبی: لالِه حَمراء، ورد نیسان

ناوی زانستی: *Anemome biflora* DC.

بنەماڵە: Ranunculaceae

ڕواوگە: پاریزگای کوردستان (٩ڵو)؛ کوێستانی دالاهوو، کرند، بێستوون و کرماشان (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە مزیانی:

١) گوڵە مزیانی

فارسی: شقایق تاجدار

ناوی زانستی: *A. coronaria* L. var *persica* Hausskn.

ڕواوگە: پاوە (گوندی سەراو و شمشێر) و جوانڕۆ (٦٣/ ڵو)

گوڵە موورگ ☜ گوڵە مووری

گوڵە مووری: گوڵە موورگ

فارسی: لادن

ئینگلیزی: Common nasturtium, Indian cress, Garden nasturtium, Nasturtium

عەرەبی: لَذن، لاذَن، أبوخَنجَر

ناوی زانستی: *Tropaeolum majus* L.

بنەماڵە: Tropaeolaceae

گوڵە مەخمورە: گوڵە بادروو

فارسی: بستان افروز، تاج خروسی، گل تاج خروس پرورشی

ئینگلیزی: Cock comb, Feather cockacomb, Quailgrass

عەرەبی: زینه الریاحین

ناوی زانستی: *Celosia cristata* L.

بنەماڵە: Amarantaceae

گوڵە مەخمەرە ☜ گوڵە مەخمەلی

گوڵە مەرانە ☜ ئاسەمین

گوڵە مەشکە ☜ گیاخاو

گوڵە مەمۆڵە ☜ گوڵە خەندەران

گوڵە مینا ☜ گوراڵە چەرمە

گوڵە مێرگ: گوڵە بووک، چنارەکەڵە، چنارکەڵە، چنارە، چنارکلە، گوڵ ماساوە، سپیچنە، گوڵ ماس، پاپشیلە، هەلالە، پاگورگانە، پاگوریانە

فارسی: آلاله، زرد مرغک، برفریم

ئینگلیزی: Buttercup, Crowroot, Frog flower

عەرەبی: زِغلَنتَه، کف الهر

ناوی زانستی: *Ranunculus arvensis* L.

بنەماڵە: Ranunculaceae

ڕواوگە: ئیلام، ئەیوان، شیروان چارداوڵ، دەرەشار، دیلوران (٢/٣٩و)؛ ورمێ، پاریزگای کرماشان (٧٠و)؛ مەریوان (شێخ شەروەتی، خواشت، هەشلی، کانی حسەین بەگ، گلیە، کۆسەی هەجیج، زۆنج، بلچەسوور، کورەمیانە، گوندەکانی سەرشیو، کۆسالان، کەل تەتە و ژالانە)، بەورویەریشانی قوروە، کامیەران (عەوالان، تەنگیسەر، کولەسارە، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، نشووری بان، نیەر)،

شارەک و ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی و تیکاب و دیواندەرە، سەقز و دیواندەرە (دەرەویان فارس، کەوەڵە، کۆل، دۆزەغەرە، ناوچەی ساراڵ، کێلەشین، میرەدێ، بست، دۆڵەڕەش، مایندۆڵ، پیرعومەران، چلچەمە)، سنە (ڕەشنەش، مەلکشان، زەنان، هەشەمێز، تەکیە، شیان، قەڵای حەسەناوا، کوێستانی ئاریز و ئاویەر، تەوریوەر، کەرجۆ، وێسەر، سەلۆاتاوا)، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت، جوانرۆ، پاوە، ڕوانسەر (٤٩و)؛ کێلگەکانی تووەفەرەنگی سنە، مەریوان، کامیەران، سەولاوا، هەورامان (٤٢هـ)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە مێرگ:

١) گوڵە مێرگە ئیلامی

فارسی: آلاله ایلامی

ناوی زانستی: **R. *elymaiticus* Bossi. & Hausskn.**

٢) گوڵە مێرگە سونقوری

فارسی: آلاله سنقری

ناوی زانستی: **R. *dalechanensis* Rech.**

٣) گوڵە مێرگە ئاسیایی

فارسی: آلاله آسیایی

ناوی زانستی: **R. *asiaticus* L.**

ڕواوگە: ئیلام (کێوی (انـاران) و دینار)، ئابدانان (ناوچەی ماژین، گوندی گدار ناصر) (٧١و)؛ کرماشان، کرێند (٦٣/١و)؛ و قەسری شیرین (٧٠و)

٤) گوڵە مێرگی زەلکاوی

فارسی: آلالە مردابی، آلالە پابلند، آلالە روبانی

ناوی زانستی: *R. lingua* L. = *R. lomatocarpus* Fisch. & C. A. Mey.

ڕواوگە: ئەستێری خزر لە کرماشان (٦٣/هـ)

٥) گوڵە مێرگە ئاوزی

فارسی: آلاله آبزی

ناوی زانستی: ***R. trichophyllus* Chaix.**

ڕواوگە: خۆی، کرماشان، پاوە (٦٣/١و)؛ و پارێزگای کوردستان (٧٠و)

٦) گوڵە مێرگە خزۆک

فارسی: آلاله خزنده، آلاله رونده

ئینگلیزی: Creeping double-flowered crowfoot, Goldballs, Creeping crowfoot

ناوی زانستی: *R. repens* L.

ڕواوگە: ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەقەری کوردەواری) (٦٧و)

گوڵە مێلاق ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گوڵە مێلاقە ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گوڵە مێللورە ☜ گوڵە خاشخاشە -١

گوڵە نازنازی ☜ پەلپینە -١

گوڵەنازی ☜ پەلپینە -١

گوڵە نەسرین ☜ شیلان -٢

گوڵە نەورۆزان ☜ چاوکەلەشێرە

گوڵە نەورۆزی ☜ گوڵەزیوا -٥

گوڵە نێرگز: نەرگس، نێرگس، نەرگز، نەرینیس، نێریس، گوڵەزەریم

فارسی: گل نرگس

ئینگلیزی: Narcissus, Polyanthus narcissus, Bunch-flowered narcissus tazette, Primrose peerless

عەرەبی: نَرجِس، عبهر، غَفو

ناوی زانستی: ***Narcissus tazetta* L.**

بنەماڵە: Amaryllidaceae

ڕواوگە: شارەزوور (١٠و؛ ٤٩و)؛ قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوی) و کێوی پیران و گەلی حاجی برایم خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گوڵە نێرگز:

١) گوڵە نێرگز

فارسی: نرگس زینتی

ئینگلیزی: Daffodil, Trumped narcissus

ناوی زانستی: ***N. pseudo-narcissus*** **L.**

گوڵەواژ: گوڵە سەرکێش، گوڵە باداک، گوڵە ئالینک

فارسی: عشقە، داردوست

ئینگلیزی: English ivy, Ivy, Ivvy, Common ivy

عەرەبی: حبل المساکین، قسوس، لبلاب کبیر

ناوی زانستی: ***Hedra helix*** **L.**

بنەماڵە: Araliaceae

رواوگە: قەراخی رووباری (دویرج) و (چیخواب) ئیلام بەرەو سنووری بەدرە و مەنەلی (٧١و)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری)، هەورامان (٦٧و)؛ ناوچەکانی زازانشین (وەک سندووس، دیرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، نادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

گوڵەول ☜ شیلان

گوڵە وەنەوشە ☜ وەنەوشە

گوڵە هەراڵە: سوورە هەلالە

فارسی: گل اروانە اورامانی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Hymenocrater longiflorus*** **Benth.**

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: کرێند، کێوی نوە نزیک گاوارە، کرماشان، دزلی تا هانە گەرمەلە (٦٣/١٨و)؛ هەورامان (کۆسالان، بۆریەر، خواشت، کالیسەر، کەماڵە، هەورامان تەخت، ژیوار)، کامیەران (تەنگیوەر، کێوی شاهۆ، تەنگیوەر، ویزیەر، پالنگان) و ژاوەرۆ (٤٩و)

گوڵە هەرمەلە ☜ هێرۆ

گوڵە هەژار: گوڵە پەزیوانە

فارسی: بگونیا، همیشە با گل

ئینگلیزی: Wax begonias, begonia, Elephant ear

عەرەبی: بغونیا، بکونیا

ناوی زانستی: ***Begonia semperflorus*** **Link & Otto.**

بنەماڵە: Begoniaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١٩و)

گوڵە هەسێل ☜ بۆزانە

گوڵە هەنگوینە ☜ گوراڵە چەرمە -٥

گوڵە هێرۆ ☜ هێرۆ

گوڵەیاس ☜ پوورەگوڵ

گوڵی زوانەبووکە ☜ گوڵە شێخانە

گوڵێچکانە ☜ گوڵەچکانە

گومش ☜ گویژ

گوندۆڕ ☜ کاڵەک -٤

گوندۆر ☜ کاڵەک -٤

گونگلۆک ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گونگونە سەگانە ☜ هەنگەون -٣٦

گونۆڕ ☜ نینۆڕ

گونۆر ☜ نینۆڕ

گونە سەگان ☜ هەنگەون -٣٦

گونە سەگانە ☜ هەنگەون -٣٦

گونەڵە سەگانە ☜ هەنگەون -٣٦

گوهبەران ☜ ئەسپۆن -٦

گوهێژ ☜ گویژ

گوهێ شەیتانک ☜ شووتی -١

گوهکەرۆک ☜ شانۆکە

گوهکەرک ☜ شانۆکە

گوهووشک ☜ گویژ

گوهیژ ☜ گویژ

گوهیش ☜ قامیشی گەرمیان

گوهیشک ☜ گویژ

گویج ☜ گویژ

گویز ☜ گویژ

گویژ: بلچ، گێوژ، گویچ، گووژ، گێز، گویژ، گۆییژ، گـۆیچ، گـوهیز، گێـووژ، گـۆییچ، گـوومش، کێـوژ، گڤیژ، گڤیر، گڤیش، گـووچ، گـووج، گـوچ، گـوچ، گوز، گوهێژ، گومش، گهووژ، گڤیشک، گۆشک، گڤویشـــک، گـــوویژ گهیشـــک، گوهیشـــک، گوهووشک، گیچ، گێژۆک، گێژەله، گوشک، بلچ، بلچی، بلەت، بلت، بلەتی، بەلەچ، دیژەڵە، ڕیلی

فارسی: زالزالک، ولیک

ئینگلیزی: Hawthorn, Hedgethorn, Wild service tree

عەرەبی: زُعرُور

ناوی زانستی: *Crataegus spp.*

بنەماڵە: Rosaceae

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ مـەریـوان (چەم دەرەزەنجیر، سڵتان ئـەحـمـەو، کۆسـاڵان، هـەورامـان تـەخـت، بلچـەسـوور، ئـەسپەریز، هـەجیج، کـانی حسـەیـن بـەگ، سـوورکەوڵ، پیرخیران، باقلاوای شێخ‌حسەین، زۆنـج، بنیـەر، دڕێڵە، میانە)، کامیـەران (باڵـنگان، تـەنگیسـەر، تا، سەرچی، هەنیمن، کێوی شاهۆ، کەکەوسان، کەرەسی)، سنە (ڕێگـای سنە بـۆ هـەشـەمێز و کـەرەسـی، کوچـک‌چنـار، خانـەگـا و گـەلـێن، هەشـەمێز، حـەسـەنـاوا، ئـارەنـان، مـەڵکشـان، کوێستانی ئاریز، ئاویەر، سەڵواتاوا، ڕەشنەش)، ڕێگای سەردەشت بۆ خانێ و شنۆ، مەهاباد، ئیلام، مەهاباد، ورمێ، کرماشان، پاوە، ڕوانسـەر (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم‌جـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قـەڵاتـەڕەشـە، دۆڵــەنــێ، بادینـــاوێ)، پـــیران، مامــەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گویژ:

١) گـویژە زەردە: گێـوژە زەردە، بلچـە زەردە، گێوژە باغیلە

فارسی: زالزالک زرد طلایی، زالزالک گرجی

ناوی زانستی: *C. pontica* C. Koch.

ڕواوگە: کێوی بەنـدزەردی سەرپێلی زەهـاو، کوێستانی چـەرمـەڵـە لـە سـونقور، بێسـتوون، لـەوەرگای یـاریوەران لـە باشـووری قەسـری شیرین، کێوی شاهۆ، کێوی (اوتە) و ماکوان لـە پـاوە و کێـوی وەرمنجــە (٦٥و)؛ پاریزگـای کوردستان، سـونقور، کـەلـی قـەڵاجێـی ئیلام، ئیسـلاماوای ڕۆژاوا، کرماشـان، بەرزاییـەکانی بەنیگەز (٩٤و)؛ و ئیلام (١٦/٦٣و)

٢) گـــویژەڕەشـــە: گێـــوژە ڕەشـــە، گـــویژە کوردەکوژە، گویژە جنانە

فارسی: زالزالک سیاە، سیاە ولیک

ناوی زانستی: *C. melanocarpa* M. b.

ڕواوگە: سنە (ناوچـەی چـەمشـار و گونـدی نشوور) (٩٤و)

٣) گویژە ڕیخە: گویژە سوورەی ڕیخە، گویژە کەژە، سۆبلەتی، سۆربلەتی

فارسی: زالزالک برگ ریز، سرخە ولیک

عەرەبی: زُعرورُ الادوِیَە

ناوی زانستی: *C. microphylla* C. Koch. = *C. monogyna* Jacq. var. *dolichocarpa*

ڕواوگە: خانێ (کێوی گردەشـینان و (بردەگل) هـەنگـەوێ)، سـەردەشـت (کێـوەکـانی زەرکـێ، بولـفەت، بێـوران و کێلـێ، (سـید)، تـەرخـان،

لەقلـەق، بـەردەسـوور و گـورەشـێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو)، مەهاباد (کانیەسپی)، کوێستانی قەندیلی مامەکۆیان (نەمنجی، قەلاتەرەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەلی حاجی برایم) و کوێستانی تەمەرچیان بەرەو حاجی عومەران (٢٩و)؛ کێوی سفید لە کرماشان، دینەوەر (٦٥و)؛ چوار بەشی کوردستان (٩٤و)؛ سەردەشت، گوندی پردانان لای خانێ، خۆی و دەربەندی قاسملوو (٩٥و)؛ تیکاب (٤٠و)

٤) گویژە سوورەی ئیروانی

فارسی: زالزالک ایروانی قرمز

ناوی زانستی: ***C. pseudoheterophylla* A. Pojark.**

رواوگە: سونقور، سەحنە و دینەوەر، کرماشان و کەنگاوەر (٩٤و)

٥) گویژە سوورە: گێوژە سوورکە

فارسی: زالزالک قرمز تیره، زالزالک خونین

ناوی زانستی: ***C. atrosanguinea* A. Pojark.**

رواوگە: سنە (رەشنەش و مەڵکشان) (٩٤و)

٦) گویژە کوڵ: گیزکول، بلچە کۆڵێ

فارسی: زالزالک خارتیز، زالزالک وحشی

ئینگلیزی: White thorn

ناوی زانستی: ***C. oxycantha* L.**

رواوگە: مەریوان، هەورامان، رەشنەش لای سنە (٩٤و)؛ و ورمێ (٥١و)

٧) گویژە سوورەی ئەرمەنی

فارسی: زالزالک ارمنستانی قرمز

ناوی زانستی: ***C. meyeri* A. Pojark.**

رواوگە: دەربەندی قاسملوو، سەنگەر نزیک ورمێ (٦٣/٢٠و)؛ پاریزگای کوردستان (٩٤و)؛ شنۆ، بۆکان، مەهاباد، شاهیندژ، تیکاب، ورمێ، سەلماس، ماکۆ و خۆی (٤٧و)؛ سۆمای برادۆست، سەردەشت، خانێ، زیوە و نەغەدە (٥١و)

٨) گویژە زەردە

فارسی: کیالک، زالزالک زرد

ئینگلیزی: Azarole, Azarole thorn

ناوی زانستی: ***C. azarollus* L. = *C. ambigua* C. A. Mey. = *C. pectinata* C. A. Mey. ex Hohen.**

رواوگە: کێوی بەیتاسی مەهاباد، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە، خانێ (قووچقەلان لای دۆڵەنێ و قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ)، سەردەشت (تەرخان، ئەڵوەتان و میراوێ) (٢٩و)؛ سنووری قەسری شیرین هەتا ناوچەی سیزدە بەرەو مەنەلی و خانەقین (٦٥و)؛ ناوچەی زاگرۆس (وەکی کوردەواری) (٦٧و)

٩) گویژە

فارسی: زالزالک

ناوی زانستی: ***C. aronia* (L.) Bosv. Et Dc.**

رواوگە: دەڤەری ورمێ (٤٧و)

گویژە جنانە ☜ گویز -٢

گویژە ڕێخە ☜ گویز -٣

گویژە ڕەشە ☜ گویز -٢

گویژە زەردە ☜ گویز -١

گویژە سوورە ☜ گویز -٥

گویژە سوورەی ڕێخە ☜ گویز -٣

گویژە کوردەکوژە ☜ گویز -٢

گویژە کوڵ ☜ گویز -٦

گویژە کەژە ☜ گویز -٣

گویژەمازەنی

فارسی: ازگیل

ئینگلیزی: Common medlar

عەرەبی: الزعرور الجرمانی
ناوی زانستی: *Mespilus germanica* L.
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: ناو دیبەری ماڵان لە هەولێر، سلێمانی، دووکان، چەمچەماڵ و پێنجوێن (٧٨)
گوینی ☜ هەنگەون
گۆچانەگیا ☜ هەنگەون -٦٦
گۆر ☜ توور
گۆرمزەک ☜ شێلمۆکەسپی-١
گۆزربان ☜ گۆزروان
گۆزربانە ☜ گۆزروان
گۆزروان: گۆزریان، گۆزروانە، گۆزربان، گۆزربانە، گۆزریانە، گازوانە، گازوانکە، مژمژە، چاورۆگە، سادی، مژمژۆکە، مژمژووک
فارسی: گاوزبان، گاوزبان طبی، گل گاوزبان
ئینگلیزی: Italian bugloss, Bugloss
عەرەبی: ورد الماوی، لسان الحمل
ناوی زانستی: *Anchusa italica* Retz. = *A. azurea* Mill. = *A. macrocarpa* Boiss. & Hohen.
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: ئابدانان (٧١و)؛ کرماشان (١١/٦٣و)؛ سنە (گەلێن و خانەگا، ئەویهەنگ، دووشان، سواریان، دەوریشان، تەوریوەر، ئاریێ و ئاویەر، کۆرکۆرە، برایماوا، هوویە، سەڵواتاوا، سەرهوویە، ڕەشنەش، حەسەناوا، کانیمشکان، کێلانە، زەنان، مەڵکشان، هەشەمێز، کەل هەمرۆی تێژتێژ، دادانە، قەڵەمان، باوەرێز، شیان، تەکیە)، مەریوان (میانە، گڵیە، گولان، بلچەسوور، کێوی سڵتان ئەحمەو، باقلاوای شێخ حسەین، دریێلە، بنیەر، زۆنج، پیرخێران، بەرقڕوو، کەل ژالانە، لاویسان، کوسەی هەجیج، کانی حسەین بەگ، چەم دەرەزەنجیر، خواشت، هەورامان تەخت)، شارەک و ڕێگای بیجاڕ بۆ کورانی و تیکاب، سەقز و دیواندەرە (ڕێگەی کەلەکان بۆ بست، خوڕخوڕە، قولقولەی میرەدێ، چلچەمە، خەرکە، دۆلە ڕەش، مایندۆل، زەردەوان، کەوەلە، کۆل، دۆزەغەرە، زەرینەی وەرمزیار، فەتاحاوا، چاڵ یا مەحمووداوای هەوەتوو)، کامیەران (تەنگیسەر، کەڕەسی، عەوالان، ڕێگای سنە بۆ کامیەران، تا، سەرچی، هەنیمن، میراو، نزاز، نیەر)، حسەیناوای کونگرە و کێوی پەنجەعەلی قوروە، ڕێگای ڕوانسەر بۆ کرماشان و پاوە، ئیسلاماوا، سونقور، کرێند، سەراو نیلووفەر، گێلان، سەرپێل، کەنگاوەر (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ وەکی دەشتی شارەزوور (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکویە، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گۆزروان:

١) گۆزروانی کوردی
فارسی: گاوزبان کُردی
ناوی زانستی: *A. italica* Retz. var *kurdica* Gusuleac.
رواوگە: مەریوان (وەکی ناوچەکانی کەلاتەرزان، کۆماسی، شامیان، شوێشە و تەیتوور) و کوێستانی ئاریێی سنە (١٧/٦٣و)

٢) دوودووکەرە: دوودکەرە، دوودیکەرە، گولگۆشە
فارسی: گاوزبان خارکدار، گاوزبان بدل
ناوی زانستی: *A. strigosa* Labill.
رواوگە: سنە (تەکیە، شیان، دووشان، خانەگا و گەلێن، هەشەمێز، قەلای حەسەناوا، هەشەمێز، کێوی ئاویەر، ڕەشنەش، سەڵواتاوا)، مەریوان،

(کێوی سلتان ئەحمەو، هەجیج، کانی حسەین بەگ، بلچەسوور، کورەمیانە و قەلەبەرد، زونج، گوندەکانی سەرشیو، کەل تەتە)، سەقز و دیواندەرە (دەرەویان فارس، چلچەمە، زەردەوان، کۆل، دوزەغەرە، ماینەدۆل، پیرعومەران، نەکەروز، ویستگەی توێژینەوەکانی کشتوکالی خەرکە)، کامیەران (تا، هەنیمن، عەوالان)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، ڕوانسەر، پاوە (٩٤و)

گۆزروانە ☜ گۆزروان

گۆزریان ☜ گۆزروان

گۆزریانە ☜ گۆزروان

گۆزەک ☜ گویز

گۆزێر ☜ گویز

گۆسارە ☜ گوڵەئاسۆ

گۆشتبەرخۆک ☜ ئەسپۆن -٦

گۆشبەرخیلە ☜ ئەسپۆن -٦

گۆشبەرغیلە ☜ ئەسپۆن -٦

گۆشتەبەرخیلە ☜ ئەسپۆن -٦

گۆشک ☜ گویز

گۆشەمڵە ☜ جاترە

گۆشەنوەنە ☜ کیوەر -٢

گۆڵە شامۆر: سەلکەمۆر، تەپڵەڕەش

فارسی: پای‌خر، اسب سمبک

ئینگلیزی: Butter-bur, Colt foot, Cough wort, Farfara, Horse foot

عەرەبی: حشیشە السعال، فنجیون، فرفرە، سعالی، دوستە الحمار، فرفرە

ناوی زانستی: *Tussilago farfara* L.

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: دەڤەری مەهاباد (٩٤و)

گۆک باخان ☜ گوڵەبەڕۆژە

گۆکچە ☜ هەڵووژە -١

گۆگەم ☜ گادەمە

گۆنگیلۆک ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

گۆنی ☜ هەنگەون

گۆیچ ☜ گویز

گۆیچە ☜ هەڵووژە -١

گۆیژە ☜ هەڵووژە -١

گۆییچ ☜ گویز

گۆییژ ☜ گویز

گووچ ☜ گویز

گووج ☜ گویز

گووز ☜ گویز

گووزەک ☜ بیبەری ڕەش

گووژ ☜ گویز

گووژاڵک ☜ شووتی -١

گووژڵ ☜ شووتی -١

گووسنج ☜ سرینجک

گوولک ☜ خوژە

گوولک ☜ خوژە

گوومش ☜ گویز

گوونی ☜ هەنگەون

گوویژ ☜ گویز

گەراس ☜ هەڵووژە -٣

گەرچک ☜ گەرچەک

گەرچە ☜ گەرچەک

گەرچەک: کرنوو، کرنک، کرنوو، کرنک، کرنی، کرنی، کرنە، کەلال، گەرچک، گەرچە، گەرچەگ

فارسی: کرچک

ئینگلیزی: Castor bean, Castor-oil plant, Palma Christi, Common oil nut tree

عەرەبی: طَمرا، الخروع

ناوی زانستی: *Ricinus communis* L.

بنەماڵە: Euphorbiaceae

رواوگــە: پاریزگــای کوردســتان و کرماشــان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

گەرچەگ ☜ گەرچەک

گەرمەژن ☜ شێلمۆکە سپی -٢

گەرمەشامی ☜ گەنمەشامی

گەرمەشانی ☜ گەنمەشامی

گەز: دار گەزگ، شوێتەدار

فارسی: گز معمولی، درخت گز، درخت گزانگبین، گز فرانسوی

ئینگلیزی: French tamarisk, Tamarisk, Common tamarisk

عەرەبی: طَرفاء، طَرفَه المَن، خَطَب الأحمَر، الاثل

ناوی زانستی: *Tamarix gallica* L. = *T. mannifera* Ehrenbg.

بنەماڵە: Tamaricaceae

رواوگە: جوانڕۆ، پاوە، هەورامان، بانە، لای بەنداوی سنە، باشووری دیواندەرە (١٦و؛ ٣١و)؛ باشووری کوردستان، دیلوڕان و کەوبواری کامیەران (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گەز:

١) گەزە بووشێری

فارسی: گز بوشهری

ناوی زانستی: *T. kotschyi* Bge.

رواوگە: پاریزگای کوردستان و دەڤەری جەم نازووی کرماشان (٦٣/١٢و)

٢) گزگەچار: گزیەچار، گزگچار، گزیچار، گزچار، گزکچار، دار گزم، گەزمازگ

فارسی: گز پر شاخه

ئینگلیزی: Paniculate tamarisk

ناوی زانستی: *T. ramosissima* Ledeb. = *T. bachtiarica* Bge. ex Boiss. = *T. hohenackeri* Bge. = *T. pentandra* Pallas.

رواوگە: سەردەشت (کوێستانی بەردەسوور و گوڕەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو و کێوی (سید) و زەرکێ لای دەرماناوێ) (٢٩و)؛ دیلوڕان (٧١و)؛ ورمێ، کەلی قووشچی، شاهیندژ، مەریوان، سنە، خۆی (٦٣/١٢و)؛ (درە جمنازو) کرماشان، ناوچەی (سفیدآب) کرێند، ریژاو (٦٣/٩و)؛ ئیسلاماوای رۆژاوا (٦٧و)؛ مەریوان (بلچەسوور، گلیە، زۆنج، درێلە، بنیەر، خانەگای جووجوو، باقلاوای شێخ‌حسەین، گوندەکانی سەرشیو، پیرخێران، کێوی سلتان ئەحمەو، میانە، خواشت، کۆسالان، دووڕۆ، سەولاوا)، رێگای دیولان بۆ مووچش، کامیەران (کەرەسی، عەوالان، نزاز، تا، هەنیمن، سەرچی، دۆلاو)، رێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی و تیکاب، سەقز (گوندەکانی سەرشیو، خوڕخوڕە، رێگای سەقز بۆ بانە)، سنە (گەلین و خانەگا، ئارەنان، کانیمشکان، هەشەمێز، کەرجۆ، تەوریوەر، شیان، رەشنەش، کوێستانی ئارێز، تەکیە، رێگای سنە بۆ دیواندەرە)، رێگای سەردەشت بۆ بانە هەتا خانێ و شنۆ، رێگای زمزیران بۆ مەهاباد، ئیلام، باشووری کوردستان (٩٤و)؛ قەرەچالی خۆی (٨٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)؛ خانێ (٤٧و)

گەزرۆکە: گیزەرۆکە

فارسی: زیره هرز زراعی

ئینگلیزی: Hawk nut

عەرەبی: كَمّون البري

ناوی زانستی: ***Bunium paucifolium*** **DC.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: مەریوان (ڕێگای گڵیە بۆ پیرخێران: کوێستانی پیازە، بێرە، نێزل، سوورکەول، کێوی هەلاجان، کێوی وشترمل، دەشت مێل، کێوی مەرەجیکێ، شیوی مالیەر، چوین، شایەر، کوێستانی سڵتان ئەحمەو، ڕێگای بلچەسوور بۆ لاوێسان، ماملێ، چەم دەرەزەنجیر، شێخ شەروەتی)، سەقز و دیواندەرە (گوندەکانی سەرشیو، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، خورخورە) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گەزرۆکە:

١) گەزرۆکە

فارسی: زیره زیبا

ناوی زانستی: ***B. elegans*** **(Fenzi.) Freyn.** = *Carum elegans* Fenzi. = *C. noeanum* Boiss. = *C. pupurascens* Boiss.

رواوگە: کێوی حەمزە عەرەبی بیجار و کەل ئەسەداوا هەتا کرماشان (٦٣/٢١و)

٢) گەزرۆکەی لورستانی

فارسی: زیره لرستانی

ناوی زانستی: ***B. luristanicum*** **Rech. f.**

رواوگە: پارێزگای ئیلام (٦٣/٢١و)

گەزگەزۆک ☜ گەزگەسک

گەزگەزک ☜ گەزگەسک

گەزگەزک ☜ گەزگەسک

گەزگەس ☜ گەزگەسک

گەزگەسک: گەزنەک، گەزنە، گەزینگ، گەزنی، گەزنگ، گەزگەس، گەزگەزک، گەزنک، گزگزە، گەزگەزک، گەزگەزۆک، گەزندەک، دوزیلە، کزینکە، کزنەک، خەلەنگ، دەسخورێن، ئاڵۆشە، زرگەزۆک

فارسی: گزنه، گزنه دوپایه

ئینگلیزی: Big-sting nettle, Stining nettle, Nettle, Tall wild nettle

عەرەبی: قُريص، نَباتَ النار، اَنجرةَ الكَبير، حريق

ناوی زانستی: ***Urtica dioica*** **L. var.** ***dioica***

بنەماڵە: Urticaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، لەقلەق، (سید) و کێلێ) (٢٩و)؛ ورمێ (٦٣/٧و)؛ پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ تیکاب (٤٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گەزگەسک:

١) گەزگەسکی ڕۆمی

فارسی: گزنه توپی، گزنه رومی

ئینگلیزی: Roman Nettle, Burning Nettle

ناوی زانستی: ***U. pilulifera*** **L.**

رواوگە: کێوی نهر لای کرێند، کرماشان و سەرپێلی زەهاو (٦٣/٢٢و)

٢) گەزگەسکی کوردستانی

فارسی: گزنه دوپایه کردستانی

ناوی زانستی: ***U. dioica*** **L. subsp.** ***kurdistanica*** **Chrtek.** = *U. xiphodon* Stapf.

رواوگە: مەریوان (بلچەسوور، ژیوار، هەورامان تەخت، گڵیە، کوڕەمیانە)، قوروە (گوندەکانی

بـــان لــــەیـــــلاخ، حســـــەینـــــاوای کــــونگرە، بەوروپەریشـــان)، کامیـــەران (کۆڵـــەســـارە، تـــا، ســـەرچی، هـــەنـــیمن)، ســــەقـــز و دیوانـــدەرە (دەرەقوولـــە، کێلـــەشـــین، دەرەویـــان فـــارس، خورخـــورە، چـــلچـــەمـــە)، ســـنە (کـــەرجـــۆ، هەشـــەمێز، ڕەشـــنەش، ویســـەر، زەنـــان، تـــەکیـــە، شیان)، پاوە و ڕوانسەر (٩٤و)

گەزمازگ ☜ گەز -٢

گەزندەک ☜ گەزگەسک

گەزنک ☜ گەزگەسک

گەزنگ ☜ گەزگەسک

گەزنە ☜ گەزگەسک

گەزنەک ☜ گەزگەسک

گەزنە کیفیلە: براگەزنەک، گیاقولۆرە

فارسی: گزنه سفید، گزنەسا، غربیلک

ئینگلیـــزی: White dead nettle, White archangel

عەرەبی: حَرف أبیض، المنتنه

ناوی زانستی: ***Lamium* spp.**

بنەماڵە: Lamiaceae

جۆرەکانی دیکەی گەزنە کیفیلە:

١) گەزنە کیفیلەی کوڵکنە

فارسی: گزنەسای کرکی

نـــاوی زانـــســـتی: ***L. album* L. subsp. *crinitum* (Montbr. & Auch. ex Benth.) Mennaema.** = L. *crinitum* Montbr. & Auch. ex Benth. = *L. robertsonii* Boiss.

ڕواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور (٦٥و)؛ تەرگەوەر، نەغەدە، مەهاباد، سنە بۆ مەریوان، کوێستانی شاهۆ، سەردەشت، نەلاس، میراوێ، ئەڵوەتان، خانێ، کوێستانی حەمزە عەرەبی بیجـــار، کرماشـــان، کوێـــســـتانی قـــەزاونـــوو و بەرزاییەکانی لای ڕێژاو (٦٣/٢٣و)؛ مەریوان (کورەمیانە، کۆسالان و قەڵەبەرد، باخان)، شارەک لای بیجار، زاوەرۆ (تەکیە، هەشەمێز، شیان، گەڵێن و خانە) (٩٤و)

٢) گەزنە کیفیلەی کووهسەری

فارسی: گزنەسای کوهسری

ئینگلیزی: Dead nettle (Mt. Gargano)

نـاوی زانـستی: ***L. garganicum* L. subsp. *Pictum* (Boiss. & Heldr. ex Boiss.) P. W. Wall.** = *L. stenosiphori* Boiss. & Hausskn. ex Boiss.

ڕواوگە: سـەڵماس، ورمێ، کەلی قووشچی، دەربەندی قاسملوو، تەرگەوەر، خان تەختی، جەڵدیان، کرماشان، بەرزاییەکانی شاهۆ و دزڵی تا هانە گەرمەڵە (٦٣/١٨و)

٣) گەزنە کیفیلە

فارسی: گزنەسای ساقه آغوش

ئینگلیـزی: Henbit, lion snap, Hebit dead nettle

ناوی زانستی: ***L. amplexicaule* L.**

ڕواوگـــە: ڕۆژاوای ئێـــران (وەکـــی ناوچـــەی کـــوردەواری)، کرماشـــان و ورمـــێ (٦٣/٦و)؛ تاقەوسان (٧٠و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

گەزنی ☜ گەزگەسک

گەزەر ☜ گێزەر

گەزەرە کیفیلە ☜ گێزەر -١

گەزینگ ☜ گەزگەسک

گەژم ☜ بناوچ -٢

گەسکە سپیلکە ☜ کیوەر -٣

گەسکە فەقیلە: گزیە شوانە، گەندەزیوان

فارسی: سردار شاهویی، سرشکافته

ئینگلیزی: Cephalaria

عەرەبی: مریر

ناوی زانستی: *Cephalaria setosa* Boiss.
بنەماڵە: Dipsacaceae
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (گوندەکانی پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)
جۆرەکانی دیکەی گەسکە فەقیلە:
١) گەسکە فەقیلەی بەلووتستانی
فارسی: سرشکافته بلوطستانی، سردار سفید
ناوی زانستی: *C. dichaetophora* Boiss.
رواوگە: کەل سەلواتاوای سنە، ئیلام، کامیاران، کرماشان، ئیسلاماوای رۆژاوا (١٧/٦٣و)؛ (بەشی کوردستان لە) ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)
٢) گەسکە فەقیلەی سەربووچکە
فارسی: سردار سرکوچک
ناوی زانستی: *C. microcephala* Boiss. = *C. sublanata* (Bornm.) Szabo. = *C. subindivisa* (Boiss.) Szabo.
رواوگە: ورمێ و دەربەندی قاسملوو (٢٣/٦٣و)
٣) گەسکە فەقیلەی موغانی
فارسی: سردار مغانی، سردار رومانیائی
ناوی زانستی: *C. transsylvanica* (L.) Schrad.
رواوگە: دەروەن دزلی لە هەورامان (١٧/٦٣و)
٤) گەسکە فەقیلەی پیزلکی
فارسی: سردار سازوئی
ناوی زانستی: *C. juncea* Boiss.
رواوگە: نەغەدە و دەربەندی قاسملوو (٢٢/٦٣و)
٥) گەسکە فەقیلە
فارسی: سردار سرشکافته، زیرک
ناوی زانستی: *C. syriaca* (L.) Schrad.
رواوگە: ئیلام، ئەیوان، شیروان، دەرەشار، دیلوران (٢/٣٩و)؛ ورمێ (٦٣/٤و)؛ دیواندەرە (هەزارکانیان، ناوچەی سارال) (٩٤و)؛ سەقز، سنە، ورمێ، خۆی، سەحنە، کەنگاوەر، گیلان، مایەشت (٧٠و)؛ هەرسین، قەسری شیرین و ئیسلاماوای رۆژاوا (٦٧و)

گەسکە کێویی ☜ کیوەر - ٣
گەسکە هەرزنە ☜ گزیەشاری
گەلاز ☜ ئالووبالووک - ٤
گەلاس ☜ ئالووبالووک - ٤
گەلدوو ☜ هەرزن
گەڵا بناوەتۆم ☜ بناوەتۆم
گەڵا پەژم: کولیلکە کێوی، گیاوە نانەشان
فارسی: روزماری، اکلیل کوهی، رومارن، رزماری
ئینگلیزی: Rosemary, Herb of memory, Moorwort
عەرەبی: اکلیل الجَبَل، حصالبان
ناوی زانستی: ***Rosmarinus officinalis*** L.
بنەماڵە: Lamiaceae
گەڵا دمەڵ ☜ رکێشە
گەڵا رکێشە ☜ رکێشە
گەڵاماسی ☜ زرەناز
گەڵا میران: گەلا کوولەکە
فارسی: سمنه، شیرینک
ئینگلیزی: Corn salad, Lamb lettuce
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Valerianella alliarifolia***
بنەماڵە: Valerianaceae

رواوگــە: مــەریــوان (بلچــەســوور، کێــوی کوڕەمیانــە)، ســەقــز و دیوانــدەرە (کوێســتانی نەکــەرۆز و چــل‌چــەمــە، دەرەویــان فــارس، قولقوڵەی میرەدێ، پیرعومەران، هەزارکانیان)، ژاوەرۆ (هــەشــەمێــز، هوویــە، ســەرهوویــە، ئەوپهەنگ و شیان) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی گەڵا میران:

١) گەڵا میرانی بالدارە

فارسی: شیرینک بالدار، سمنه بغدادی

نــاوی زانســتی: *V. dufresnia* **Bge. ex Boiss.**

رواوگــە: خــۆی، کرماشــان، کرینــد و دێلــوران (٦٣/١١و)

٢) گەڵا میرانی ماسیو

فارسی: شیرینک متورم

ناوی زانستی: *V. vesicaria* **(L.) Moench.**

رواوگــە: (دینــارکوە) و گونــدی ماهووتــە لــە ئیلام، ئابدانان (مــازین، گونــدی (گــدار ناصــر)، کێوی (گلاب) لە گوندی (بیشه زار) و (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر)، دێلوڕان (ســەنگــەر نــادر و کێــوی گوتبــە، دەشــتی دێلوڕان)، مێهران، موورمووری (٧١و)؛ ورمێ، مەهاباد، کرماشان، قەسری شیرین، تاقەوسان، کــەنگــاوەر، ئیســلاماوای ڕۆژاوا، ئــیلام، ڕێــژاو، گێلان و شابازانی لای بێستوون (٦٣/١٥و)

٣) گەڵا میرانی خۆیی

فارسی: شیرینک خویی

ناوی زانستی: *V. szowitsiana* **Fisch. & C. A. Mey.**

رواوگــە: ســنە و کوێســتانی کارنــارۆ لای سەڵماس (٦٣/٢٣و)

گەڵا میران ☜ باڵەکەویلە

گەڵا هەوارە ☜ بناوەتوم

گەماڵدۆ ☜ گوڵە کویزرۆک

گەماڵدو ☜ گوڵە کویزرۆک

گەنۆک ☜ گیابۆگەنە

گەندەزیوان ☜ گەسکە فەقیلە

گەنم: گەنمە، خەڵە، گەنەم

فارسی: گندم

ئینگلیزی: Wheat

عەرەبی: حِنطَه

ناوی زانستی: ***Triticum aestivum*** **L.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگــە: گونــدەکــانی دیــولان و بــان لــەیــلاخ، هــەوەتــووی ســەقــز، بیجــاڕ، دیوانــدەرە (کــانی نیمەڕۆژە)، دەشتی هەولێر، مەهاباد، کرماشان، خــۆی، بیجــاڕ (٩٤و)؛ باشــووری کوردســتان (١٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گــردەکشــانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجــاڕان، مێشــەدێ، پردانــان)، قــەندیلی مامــەکۆیــە (قــەلاتــەڕەشــە، دۆڵــەنــێ، بادینــاوێ)، پــیران، مامــەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی گەنم:

١) گەنمی ماکاروونی

فارسی: گندم الجزایری، گندم ماکارونی

ئینگلیــزی: Algeian wheat, Bearded wheat, Hard grained wheat, Durum wheat

ناوی زانستی: ***T. durum*** **Desf.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٦٧و)

٢) گەنمی یۆنانی

فارسی: گنــدم یونــانی، گنــدم تــک دانــه وحشی

ئینگلیزی: Wild einkorn

نــاوی زانســتی: ***T. boeticum*** **Boiss.** = *T. aegilopides* (Link.) Bal.

رواوگــە: پارێزگــای کوردســـتان، بێســـتوون، کرماشان و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٩٤و)

گەنمۆلکە: گەنمۆکە

فارسی: چچم، چچَم ریشکدار، چچم مُسکر، گیجدانه

ئینگلیزی: Rye grass, Darnel, Darnel rye grass, Annual darnel grass

عەرەبی: زِوان، حنیطه، شیلم

ناوی زانستی: ***Lolium temulentum*** **L.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگــە: ئــیلام (٠٩و)؛ ســنە، کــەل گــاڕانی مەریوان (٦٣/٢٠و)؛ ئەیوان، شیروانچارداوڵ، دەرەشار و دیلوران (٣٩/٢و)

جۆرەکانی دیکەی گەنمۆلکە:

١) گەنمۆلکە ڕەقە

فارسی: چچم سخت، چچم شکننده

ناوی زانستی: ***L. rigidum*** **Gaudin.**

رواوگە: ئابدانان (گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر، (گدارناصر) و ناوچەی ماژین) (٧١و)

٢) گەنمۆلکەی چەنساڵە

فارسی: چچم پایدار، چچم چمنی

ئینگلیـزی: Perennial rye grass, English rye grass, Rye-grass, Perennial darnel

عەرەبی: نُسیل، سَمه

ناوی زانستی: ***L. perenne*** **L.**

رواوگە: کوێستانی (ســولفە) مەهاباد (٢٩و)؛ ناوچــەی زاگــرۆس و ڕۆژاوای ئێــران (وەکـی کوردەواری) (٠٩و؛ ٧٠و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

گەنمۆکە ☜ گەنمۆلکە

گەنم شام ☜ گەنمەشامی

گەنمشامی ☜ گەنمەشامی

گەنمەشامی: گوڵەکابە، گەرمەشامی، گەرمەشانی، گەنمە کابە، گوڵە پێغەمبەرە، گەنمە پێغەمبەرانە، گـەنم شـامی، گـەنم شـام، گـەنمە کـابی، گـەنمە پێغەمبـەرە، زەڕاتــە، زوڕات، کــۆرە، گوڵــەدان: جۆری گەنمۆکی نەگەیشتوو بۆ خواردنی برژاو، گلگـل، لازوویـت، شـیرەبەلال و سـەرگەشـیرەی پـێئێـژن، هـەروەهـا دانـە گـەنمەشـامی وشـکی برژاویش، دانەبرێشکە، برێشکە، برێشگە و نەقوڵە کوردی پێ دەڵێن

فارسی: ذرت

ئینگلیزی: Maize, Indian corn

عەرەبی: ذُرَه، الذره الصفراء

ناوی زانستی: ***Zea mays*** **L.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و؛ ٣٩/٢و)؛ و کوردســـتان (٩٤و)؛ و ئــیلام (٩٢و)؛ ناوچـــەی لاجـان (گونـدەکـانی پـەسوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆڵـــەنـــێ، بادینـــاوێ)، پـــیران، مامـــەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

گەنمەشامیە سوورە ☜ هەرزن

گەنمە ☜ گەنم

گەنمەپوار: گەنمەگیا

فارسی: ملیکا، همند

ئینگلیزی: Melic grass, Onion grass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Melica persica*** **Kunth.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: کێـوی کانیمیـل و بـاکووری قـەسری شیرین، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، بەرزاییەکـانی باشـووری چـۆمی (کنگیـر) (٦٥و)؛ کرماشـان، بێستوون (٦٣/٧و)؛ بیجاڕ (قزلباش)، ناوچـەی خورخورەی سەقز، سنە (حەسەناوا، کۆرکۆرە،

خەرکە، هوویە، باقلاوا، مەڵکشان) (٩٤و)؛ چیاکانی ماکۆ (٢٨و)؛ و کوێستانی جەیران لای شاهیندژ (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی گەنمە پوار:

١- گەنمە پوار

فارسی: ملیکای صخرەزی تالشی

ناوی زانستی: ***M. jacquemontii* Decne. ex Jacquem. subsp. *hohenackeri.*** = *M. hohenackeri* Boiss.

رواوگە: سەردەشت (کێوەکانی بوڵفەت، زەرکێ، لەقلەق، (سید) و کێلێ) (٢٩و)؛ ورمێ و ناوچەی هەورامان (٦٣/١١و)

٢- گەنمە پواری کوێستانی

فارسی: ملیکای کوهستانی

ناوی زانستی: ***M. schischkinii* Iljiinsk.**

رواوگە: خانێ (کێوی (قلعەدم) لای هەنگەوێ)، ناوچەی کوێستانی (گامیشالدرو و بیبیکندی) بۆکان (٢٩و)

٣- گەنمە پواری بەردەڵانی

فارسی: ملیکای صخرەزی، همندی صخرەای

ناوی زانستی: ***M. jacquemontii* Decne. ex Jacquem. subsp. *jacquemontii***

رواوگە: سنە، بیستوون، کرماشان و ئیلام (٦٣/٢٥و)

گەنمە پووچکە: گەنمە پووشکە، گیاقەدقەدک

فارسی: چمن بز، گندمنیا، شال تسبیحی

ئینگلیزی: Goat grass, Hard grass

عەرەبی: خرطال، عکیدە

ناوی زانستی: ***Aegilops speltoides* Tausch.** = *A. squarrosa* Auct. non L.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: دەڤەری ورمێ، سنە، قەسری شیرین و مێهران (٧٠و)

جۆرەکانی دیکەی گەنمە پووچکە:

١) گەنمە پووچکە قەفقەفە

فارسی: گندم نیای استوانەای

ئینگلیزی: Jointed goat grass

ناوی زانستی: ***A. cylindrica* Host.**

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، جوانڕۆ (باینگان، تەختگای حوسەینی لە باباکوسە) (٦٥و)؛ کرماشان، کێوی (امرالە)ی سونقور (٦٣/١٣و)؛ ماکۆ و خۆی (٦٧و)

٢) گەنمە پووچکە

فارسی: گندم نیای ستونی

ناوی زانستی: ***A. columnaris* Zhuk.**

رواوگە: کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە) و باینگانی لای جوانڕۆ (٦٥و)

٣) گەنمە پووچکەی چەترۆکی

فارسی: گندم نیای چترکی

ناوی زانستی: ***A. umbellulata* Zhuk.**

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە) (٦٥و)؛ و گوندی ماژین لە ئابدانان (٧١و)

٤) قەڵتاسە ڕەقە

فارسی: گندم نیای سخت

ناوی زانستی: ***A. crassa* Boiss.**

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە)، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، ڕۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) لە قەسری شیرین، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ مێهران (ویان)، دێلوران (سیاەکوە)، هاویان، (کاورتوەتاق) لە کێوی (اناران) (٧١و)؛ کێوەکانی زاگرۆس لە ناوچە کوردنشینەکان (٣٧/٣١و)

٥) گەنمە پووچکەی سێچزە

فارسی: گندم نیای سە سیخکی

ئینگلیزی: Barb goat grass
ناوی زانستی: A. *triuncialis* L. = *A. bushirica* Roshev.
رواوگە: کێوی بەندزەرد لە سەرپێلی زەهاو، کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە)، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ سنە، قوروە، دیولان، کویستانی پراو (٦٣/٢٣و)؛ ڕێگای نێوان کرماشان و هەمەدان، ورمێ (٦٧و)؛ بیجاڕ، دیواندەرە و بانە (٧٥و)
٦) قەڵتاس: قەلاس، قەڵلاس، قەڵداس، قەلاسوو، قالاس، قالداس
فارسی: گندم نیای تخم‌مرغی
ناوی زانستی: *A. ovate* L. = *A. persica* Boiss.
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)
گەنمە پووشکە ☜ گەنمە پووچکە
گەنمە پێفەمبەرانە ☜ گەنمەشامی
گەنمە پێفەمبەرە ☜ گەنمەشامی
گەنمەشامیە سوورە ☜ هەرزن
گەنمە کابە ☜ گەنمەشامی
گەنمە کابی ☜ گەنمەشامی
گەنمەگیا ☜ گەنمەپوار
گەنەم ☜ گەنم
گەورک ☜ حوشترالووک
گەوڵەزەر ☜ مارچێوە
گەون ☜ هەنگەون
گەونە چەرمە ☜ هەنگەون -١٠
گەونە گوڵەک ☜ هەنگەون -٢٥
گهووژ ☜ گوێژ
گهیشک ☜ گوێژ
گیازووسکە ☜ ناردین
گیاسنگێشە ☜ ڕکێشە -٢
گیائادەمە ☜ هەسەبەگی

گیائاران: پەنجەداڵ، مامیران
فارسی: ماميران، ماميران كبير
ئینگلیزی: Celandine, Swallowwort, Wart flower, Wart weed, Greater celandine
عەرەبی: عُروق الصباغين، حَشيشة الخطاطيف، مِمران
ناوی زانستی: ***Chelidonium majus*** **L.**
بنەماڵە: Papaveraceae
رواوگە: ناوچەی نیلانی بیجاڕ (٩٤و)
گیائاڵۆش ☜ پەلەورچە -١
گیائەشکەوت ☜ دۆشاومژەڵە
گیابۆگەنە: لۆگەن، گەنۆک، گێجەگیا، لۆگەنکە، کەستران، کەزنەزان، کەسنەزان
فارسی: آقطی، پلم، پلخون، شون، شوند
ئینگلیزی: Elder, Common elder, Daneweed
عەرەبی: سبوقە، خمان صغير
ناوی زانستی: ***Sambacus ebulus*** **L.**
بنەماڵە: Caprifoliaceae
رواوگە: مەریوان (کێوی گاڕان و ناوتاق، کێوی کۆسالان، سوورکەوڵ، میانە)، گوندەکانی سەرشیو، سەقز و دیواندەرە (ماسیەر، خورخورە، قولقولەی میرەدێ، کانیسەیی) و ڕەشنەش لای سنە (٩٤و)
جۆرەکانی دیکەی گیابۆگەنە:
١) ورەبۆنکە: وڕ
فارسی: آقطی سیاه، انگورکولی
ئینگلیزی: European elder, Ellen tree, Devil wood
عەرەبی: خمان كبير
ناوی زانستی: ***S. nigra*** **L.**
رواوگە: گوندەکانی نێوان دیواندەرە و سەقز (ڕەشیاوا، زەرینە، بانهەوەتوو، زیویە، سونەتە، ناوچەی

تیلەکۆ، ساحێب، نێرانخا، سونەتە) (٩ئو)؛ ورمێ و سەردەشت (٧ئو)

گیابا ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیابرنجە ☜ گیاپلاو

گیابرنجی ☜ گیاپلاو

گیابرکوژان ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیابرێش ☜ چەوان -٤

گیابروێش ☜ چەوان -٤

گیابرە ☜ کەتان

گیابزنە ☜ هالیکۆک

گیابلووک ☜ قەیتەران

گیابنێشت ☜ براوکە

گیابەرانە ☜ گیاخاو -٥

گیابەرک ☜ گیاخاو -٤

گیابەرکی ئاسایی ☜ گیاخاو -٥

گیابەن ☜ گیاخاو -١٠

گیابەند ☜ گیاخاو -١٠

گیابەنگ ☜ هەربەنگ

گیابنڕێ ☜ گوڵەک

گیاپڕ ☜ حەشەگیرە

گیاپسڵ ☜ پیواز -١٠

گیاپلاو: گیابرنجە، گیابرنجی

فارسی: عقربی، گل عقربی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Solenanthus circinnatus*** **Ledeb.**

بنەماڵە: Boraginaceae

ڕواوگە: کرێند، کرماشان، ڕێژاو، سنە (٦٣/٣و)؛ مەریوان (بلچەسوور، کێوی سڵتان ئەحمەو، کۆسالان و قەڵەبەرد، دەگاگا، کوڕەمیانە)، قوروە و دیولان (شیشەڕێ، بەوروبەریشان)، کامیەران (کەکەوسان، عەوالان)، سەقز و دیواندەرە (بست، چلچەمە و نەکەرۆز، کێلەشین، پیرعومەران، کەلیخان، کۆڵ، دۆزەغەرە، کەوەڵە، گوند و ناوچەی خورخورە، دەرەویان خواری)، ژاوەرۆ (گەلێن و خانەگا) و پاوە (٩ئو)

جۆرەکانی دیکەی گیاپلاو:

١) گیاپلاو

فارسی: عقربی پرچم‌دار

ناوی زانستی: ***S. stamineus*** **(Desf.) Wettst.** = *Cynoglossum stamineum* Desf.

ڕواوگە: سنە (٦٣/٨و)؛ مەریوان (دەرەویان خواری، کەل تەتە، بلچەسوور، قەڵەبەرد و کۆسالان)، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، پالنگان)، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە و نەکەرۆز، کۆڵ، دۆزەغەرە، دەرەویان فارس و کێلەشین) (٩ئو)

گیاپەچکە: پێنچکە، پێچێ، پێچن

فارسی: سُداب، سذاب، فیجن

ئینگلیزی: Rue, Common rue, Herb of grace, Rue plant, Garden rue, Countryman treacle

عەرەبی: فِیجَن، سذاب

ناوی زانستی: ***Ruta graveolens*** **L.**

بنەماڵە: Rutaceae

ڕواوگە: سەردەشت، خانێ (٣١و)؛ و باشووری کوردستان (١٦و)

گیاپەنجەک: پەنجۆڵەژەن

فارسی: چنگ مریم، کف مریم

ئینگلیزی: Jericho resurrection mustard, St. Mary flower, Rose of Jericho, Holyrose, Resurrection plant

عەرەبی: کف المَریَم، کَف العَذرا

ناوی زانستی: ***Anastatica hierochuntica*** **L.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٤٩و)

گیاتووزەکە ☜ تووزەک

گیاتەڵە ☜ تەقلۆکە -١

گیاجەرگ ☜ ڕۆنەک

گیاچایی ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیاچەپۆڵە ☜ ڕەشە گێزەر

گیاچەڵە ☜ براوکە

گیاچەلێ ☜ پیرەسکە

گیاخاو: گیابەند، گوڵە مەشکە، ئەپسەنتین

فارسی: افسنطین، افسنتین، مروه، کشوثای رومی

ئینگلیزی: Common wormwood, Absinthium, Mader-wort, Mingwort, Mugwort

عەرەبی: خَترَق، شَیح الرومی، ابسنت

ناوی زانستی: ***Artemisia absinthium*** **L.**

بنەماڵە: Asteracaea

رواوگە: کوێستانەکانی زاگرۆس وەکی پارێزگای کوردستان و کرماشان (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی گیاخاو:

١) ریشالوو: توونەگیا، ڕیشالووک، توونە گیواو، تەرخون، تەرخوون، تەرخوین، تەرخان، تەلخون، تەلخوون، تەرخۆ، تارخوون، تەڵخوون

فارسی: ترخون، طرخون

ئینگلیزی: Tarragon, Estragon, Wild dragon

عەرەبی: الحوذان، طرخون

ناوی زانستی: ***A. dracunculus*** **L.** = *A. eriocarpa* Bunge.

رواوگە: ناوچەکانی زازانشین (وەک سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، نادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (٦و؛ ١٠و)

٢) گیابەرکی بەفری

فارسی: درمنه برفی

ئینگلیزی: Sea wormwood, Garden cypress, Sea Artemisia, Holy wormwood

عەرەبی: افسنطین بحری

ناوی زانستی: ***A. lehmanniana*** **Bunge.** = *A. maritima* L.

رواوگە: دەڤەری زەریاچەی ورمێ و کوێستانەکانی سەڵماس (٦٨و)

٣) گیابەرکی دیتایی

فارسی: درمنه دنائی، درمنه ایرانی

ناوی زانستی: ***A. persica*** **Boiss.**

رواوگە: کرماشان، کێوی دالاخانی سونقور، کوێستانی شاهۆ، بیستوون و پارێزگای کوردستان (٦٣/٢٥و)

٤) گیابەرک

فارسی: درمنه

ناوی زانستی: ***A. sieberi*** **Besser. subsp. *sieberi.*** = *A. herba-alba* Asso. var. *laxiflora* Boiss.

رواوگە: کێوی کانیمیل و باکووری قەسری شیرین (٦٥و)؛ و مەهاباد (٦٣/١١و)

٥) گیابەرانە: کلاوزرە، گیابەرانە، برینجداسە، وردە گیواو

فارسی: برنجاسف، درمنه معمولی، آذربو

ئینگلیزی: Mugwort, Wormwood, Apple pie, Flea-bane, Green giager, Maderwort, Mugwood, Mugweed

عەرەبی: سویلا، شویلا، حبق الراعی، برنجاسف

ناوی زانستی: *A. vulgaris* **L.**

رواوگە: دەربەندی قاسملوو (٦٣/١٤و)؛ ورمێ (٦٧و)؛ هەورامان، مەهاباد، کرێند، قەڵخانی، جوانرۆ(٤٩و)؛ و شاهیندژ (٦٨و)

٦) بەرزەڵنگ: وەرکەمەر، بەرزەلنگ، بەرزەڵینگە

فارسی: درمنە زاگرسی، درمنە صخرەای، درمنە، یوشان

ئینگلیزی: Sagebrush, Wormwood, Sage, Suttle wood, Artemisia, Mugwort

عەرەبی: شَیح

ناوی زانستی: ***A. haussknechtii*** **Boiss.** = *A. herba-alba* Asso. var. *densiflora* Boiss.

رواوگە: گاوارە، ڕوانسەر، کێوی دالاخانی سونقور، کێوی پڕاو، کێوی کنشت، کوێستانی شاهۆ، سنە (٦٣/ ٢٣و)؛ مەریوان (هەورامان تەخت، ژیوار، بڵبەر، کۆسالان)، ڕەشنەش لای سنە (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

٧) گیابەندی بەیبوونی

فارسی: درمنە بابونەای

ناوی زانستی: ***A. chamaemelifolia*** **Vill.**

رواوگە: ڕۆژهەلاتی (چاە سیزدە) و لەوەڕگای گەرمێنی یاریوەران لە باشووری قەسری شیرین، دەشتی سوومار، کێوی گرە لە (ازگلە)، ناوچەی کێوی (گاوی) بەرەو چۆمی (لیما)، سەرپێلی زەهاو (کێوی باغ و بەندزەرد) و بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)

٨) گیابەندی ڕۆژهەلاتی

فارسی: درمنە شرقی، جاروی مشهدی، سلمان، سلبکو

ئینگلیزی: Oriental worm wood

ناوی زانستی: ***A. scoparia*** **Waldst. & Kit.**

رواوگە: کوێستانی شاهۆ (٦٥و)؛ دەشتی دیلوڕان و شارۆچکەی چنانە (٧١و)

٩) گیابەندی خۆلەمێشی

فارسی: درمنە دیهیمی، درمنە خاکستری

ناوی زانستی: ***A. incana*** **(L.) Druce.** = *A. fasciculate* (L.) M. B. = *Tanacetum incanum* L.

رواوگە: دەڤەری تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

١٠) گیابەند: گیابەن

فارسی: درمنە معطر

ناوی زانستی: ***A. fragrans*** **Willd.**

رواوگە: شنۆ (کوێستانی نالۆس و سەری مەیدان)، کێوی زەرکەی لای دەرماناوێ سەردەشت (٢٩و)؛ قووشچی، سەلماس، ورمێ، کوێستانی کارنارۆ، خۆی (٦٣/ ٢٤و)؛ ماکۆ (٢٨و)؛ کوێستانی قایاغداغ، جەیران و بەردە زەرد لای شاهیندژ (٢٧و)

١١) پووشەسوورە: بتەسوورە

فارسی: درمنە کوهی

عەرەبی: شَیح البِری، شَیح خُراسانی

ناوی زانستی: ***A. aucheri*** **Boiss.**

رواوگە: کوێستانی چلچەمە لە دیواندەرە، سنە (کەل سەڵواتاوا، ئەویهەنگ، ڕەشنەش، وترەزەوی و گەلین) (٤٩و)

گیاخاوێنکە: گیادلزان
فارسی: دُم روباهی
ئینگلیزی: Faxtail, Faxtail grass, Mouse faxtail
عەرەبی: ذِیلُ الفار
ناوی زانستی: ***Alopecurus myosuroides*** **L.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: کێلگەکانی چەوەندەری ئازربایجانی رۆژاوا (وەکی مەهاباد، شنۆ، نەغەدە، خانێ، ورمێ) (٠٥و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)
جۆرەکانی دیکەی گیاخاوێنکە:
١) گیاخاوێنکەی سەوزەڵان
فارسی: دم روباهی چمن‌زار
ئینگلیزی: Meadow foxtail
ناوی زانستی: ***A. pratensis*** **L.**
٢) گیاخاوێنکەی خشۆک
فارسی: دم روباهی رونده، دم روباهی نی‌مانند
ئینگلیزی: Creeping foxtail
ناوی زانستی: ***A. arundinaceus*** **Poir.** = *A. ventricosus* Pers.
رواوگە: سنە، کرماشان و خۆی (٦٣/١٦و)
٣) گیاخاوێنکەی دەشتی
فارسی: دم روباهی صحرائی
ئینگلیزی: Black bent, Slender foxtail
ناوی زانستی: ***A. agrestis*** **L.**
رواوگە: تەخت سلێمان لای تیکاب (٦٧و)
گیاخوێنبەس ☜ چل‌چاوکە
گیادانوو ☜ جاترە
گیادڕکاوی ☜ جواڵەدرە
گیادلزان ☜ گیاخاوێنکە
گیادۆخوا ☜ پیواز -١٠
گیادۆخەوا ☜ پیواز -١٠
گیادۆکولیو ☜ پیواز -١٠
گیادووچکە ☜ کلکەپشیلە
گیادەرمانە ☜ تەوقەگوڵ
گیادەلاف ☜ ناردین
گیاڕەحەتی ☜ کاسەگوڵە
گیاڕیشاڵ ☜ ریشاڵکە
گیازروە ☜ گوڵە ژیوار
گیازەردەڵە ☜ شاگوڵبەند
گیاژار ☜ گیاگوڵە
گیاژان ☜ بەیبوون -٤
گیاژانۆکە ☜ گوڵە ریویلکە
گیاژژوو ☜ حەشەگیرە
گیاسالمە ☜ سالمە
گیاسرێش ☜ خوژە
گیاسەلمە ☜ سالمە
گیاسەودا: فاتمە داروو‌باخی، ریحانۆکە
فارسی: بادرنگبویە، بادرنجبویە، ترنجان، قرنفل بستانی
ئینگلیزی: Dragonhead
عەرەبی: بادرنجبویە، مفرح القلب، حشیشە النحل، ترنجان
ناوی زانستی: ***Dracocephalum aucheri*** **Boiss.**
بنەماڵە: Lamiaceae
رواوگە: مەریوان (باخی بەر کانی‌کەڵیملی سەر رێگای دەگاگا بۆ رەزاو، کوێستانی کورەمیانە، کۆسالان، رەزاو، دەگاگا، چەم دەرەزەنجیر)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، کامیەران (تا، سەرچی، هەنیمن، نزاز، سنانسەر، تەنگیسەر)، گوڵستانەی بیجار، دیواندەرە (دۆڵەرەش، مایندۆڵ)، ژاوەرۆ (ئەویهەنگ، سالیان، رەشنەش، کەرجۆ)، رێژاو، کرماشان و مەهاباد (٩٤و)

گیاسەودای دەیمی ☜ گوڵە پووران -٢٦

گیاشەلاخە ☜ براخوژە

گیاشیرینی ☜ مریسۆک

گیاشیلاو ☜ چەقچەقۆکە

گیاشیلکە ☜ شیلەگاڵ

گیاشیلە ☜ کەندرە

گیاقانگ: قانگ، ئەسپەندەر، ئەسپەند، ئەسپەن، ئسبەن، دیدی، ملوانەگیا، وزەلگ

فارسی: اسپند، اسفند، سپند، سداب وحشی

ئینگلیزی: Wild rue, Wild Syrian rue, Harmal, African rue, Syrian rue

عەرەبی: حَرمل، حَرمل، غلقه الذئب

ناوی زانستی: *Peganum harmala* L.

بنەماڵە: Zygophyllaceae

رواوگە: کوێستانی (گامیشالدرو و بێبێ کندی) بۆکان (٢٩و)؛ بێستوون، پاوە، ڕۆژاوا، کرماشان (کێوی وەرمنجە و نیجیوران)، کێوی ئەمرۆڵە لە سەحنە، کەنگاوەر، بەرزاییەکانی کێوی شێخمیرزا، لەوەڕگای یاریوەران لە باشووری قەسری شیرین، دەشتی سوومار (٦٥و)؛ قەراخی ڕووباری (دویرج) و (چیخواب) بەرەو سنووری بەدرە و مەنەلی (٧١و)؛ تەنگیوەر لای کامیەران، تیکاب، بیجاڕ (کوڕانی، سەڵواتاوا، کوێستانی حەمزەعەرەب و قەیسە)، کەوەڵە لای دیواندەرە (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

گیاقاولەمە ☜ هەربەنگ

گیاقتی ☜ خەیارە مارانە

گیاقجی ☜ زوانە مەلووچکە

گیاقشقەرە ☜ گوڵە پووران -٥

گیاقولۆرە ☜ گەزنە کیفیلە

گیاقەتران ☜ قەیتەران

گیاقەدقەدک ☜ گەنمە پووچکە

گیاقەڵغان: شانەجنی

فارسی: خواجەباشی، شانە چوپان، طوسک بیابانی

ئینگلیزی: Teasel, Venus bason, Weaver teasel, Cut leave teasel

عەرەبی: مشط الراعی، شوکه الدراجین، لحیانی

ناوی زانستی: *Diopsacus laciniatus* L.

بنەماڵە: Dipsacaceae

رواوگە: ناوچەی هەورامان و کوێستانی شاهۆ (١٧/٦٣و)

گیاکام ☜ کەتان -٦

گیاکتکە ☜ ڕیخەداروو

گیاکرتکە ☜ گیاکرتی

گیاکرتی: گیاکرتکە

فارسی: حلفه، زلف شیطان، کِرکِرو

ئینگلیزی: Cogon stain tail, Cogon grass

عەرەبی: حلفا

ناوی زانستی: ***Imperata cylindrical* (L.) Beauv.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٧٠و)

گیاکرمە ☜ شاگوڵبەند -١

گیاکوڵکنە ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیاکووزەڵە ☜ تەرەتوورە -١

گیاکەشکووڵ ☜ مێشەگرە -١٧

گیاکەڵە ☜ گوڵەک

گیاکەفە ☜ شۆرەک

گیاکەوو ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیاکەوە ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیاکیسەڵ ☜ سیەرە تاڵە

گیاگوله: گیاژار، هەلایهەل، هەلاهل، هەلاهەل

فارسی: اقونیطون، آقونیطون، هلاهـل، آلالـه زهری، گرگ‌کش

ئینگلیــزی: Acontin, Monkshood, Aconitum, Walf bane, Cuckoo caps, Dod bane

عەرەبی: خانق الذئب، خـانق النمـر، هَلاهِـل، قاتل النمر

ناوی زانستی: *Aconitum napellus* L.

بنەماڵە: Ranunculaceae

رواوگە: مەهاباد و ناوچەی هەورامان (٣١و)

گیاگەون ☜ هەنگەون -٣٥

گیاگوڵەنگ ☜ مارچیوە

گیالاوە ☜ بەرەزا

گیالۆشە ☜ پیواز -١٠

گیالۆکە ☜ پەموو

گیالووتەوانە ☜ زرەبیژان

گیالووشە ☜ پیواز -١٠

گیالەرزانە ☜ کارام

گیامافەرکە ☜ براپوونگە

گیامامیلە ☜ تەوقەگوڵ

گیامایەسیری ☜ شانۆکە

گیامێشە ☜ گوڵە داویتی

گیامێڵەم ☜ ئەشەدبۆ -١

گیاملوور: نەرۆکە

فارسی: بالنگو شهری، کنجده

ئینگلیزی: Lallemantia

عەرەبی: الشَهیباء

نـاوی زانسـتی: *Lallemantia iberica* (M. B.) Fisch.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگـە: خـۆی، ورمـێ، دەربـەنـدی قـاسملوو، مەهاباد، سەڵماس، بیجار، کەنگاوەر، دەربەندی (جـەمتوئـە)، کێـوی پـاروو لـە کرماشـان و پاریزگای کوردستان (٦٣/٢و؛ ٦٣/١٥و)

جۆرەکانی دیکەی گیا ملوور:

١) گیاملووری شیرازی

فارسی: بالنگو شیرازی

ناوی زانستی: *L. royleana* **Benth.**

گیاقەندرە ☜ هەشیر -١

گیامەترمق ☜ کەرەپوو

گیامەڕانە ☜ ئەسپۆن -٦

گیامەڵەم ☜ ئەشەدبۆ -١

گیاهەلاو ☜ هەلامە

گیای دایکە و باوکە ☜ سێبەرۆکە

گیای دووسەرە ☜ دووگنە

گیای مارانگاز ☜ گیای مارانگەستە

گیای مارانگەستە: گیای مارانگاز

فارسی: شنگرفی، گیاه جیوه

ئینگلیـزی: Herb mercury, Annual mercury, French mercury

عەرەبی: حَلبوب، خصی هرمس

ناوی زانستی: *Mercurialis annual* **L.**

بنەماڵە: Ephorbiaceae

رواوگـە: کوێـستانەکـانی ژاوەرۆ، مـەریـوان و جوانرۆ (٣١و)

گیای جاچکەتاڵ ☜ هالیکۆک -٤

گیج ☜ گویز

گیز ☜ گویز

گیزگ ☜ بییەر

گیزوگوڵەنگ ☜ ترێ مارانە

گیژ ☜ گویز

گیژکۆڵ ☜ گویز -٦

گیژەڵە ☜ گویز

گیژینگ ☜ پیرەسکە

گیلاخە ☜ رووسکە -٣

گینۆ ☜ گینوو

گیندالْ ☜ مزیوەرد -٦

گیندەڵ ☜ مزیوەرد -٦

گینگۆ ☜ گینوو

گینو ☜ گینوو

گیواوە سەودا ☜ پەلەورچە -١

گیواوە نانەشان ☜ گەلا پەژم

گیواوە حەشانە ☜ گوڵە ڕیویلکە

گیو قوراواق ☜ قەوزە

گیەڵ ☜ گاڵ

گێبزنە ☜ هالیکۆک

گێجەگیا ☜ گیابۆگەنە

گێزبەلۆک ☜ هالیکۆک -٢

گێزبەلە ☜ هالیکۆک -٢

گێزەر: گزەرکی، گزەر، گەزەر، گزر، یارکۆک، هەویج

فارسی: هویج، زردک، هویج فرنگی

ئینگلیزی: Carrot, Carrot fruit, Garden carrot

عەرەبی: جَزَر

ناوی زانستی: ***Daucus carota*** **L. var.** ***sativys*** = *D. sativus* (Hoffm.) Rohl.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان و کرماشان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ مەهاباد، ورمێ و بۆکان (١هو)؛ باشووری کوردستان (١و؛ ١٠و)

جۆرەکانی دیکەی گێزەر:

١) گێزەرە مشکانە: گێزەرە کێوی، گەزەرە کێفیلە

فارسی: هـویج خـودرو، هـویج صـحرائی، سرهویجک

ئینگلیزی: Wild carrot

ناوی زانستی: ***D. carota*** **L. subsp.** ***carota***

رواوگە: مەهاباد، دەڤەری بەند لای ورمێ (١٥/٦٣و)؛ سەقز (قولقولەی میرەدێ و ناوچەی خورخورە) (٩٤و)

گێزەرۆکە ☜ گەزرۆکە

گێزەرە جافی: گێژنۆک، بەردانکە

فارسی: جزر شیطانی، گزر شیطانی، وایە

ئینگلیزی: Ammi, Greater ammi, Bishop weed, Bishop-weed, Wood-nep, Amoes

عەرەبی: زند العروس، اضافر الجن، خلە

ناوی زانستی: ***Ammi majus*** **L.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: ئابدانان، ئیلام (شارۆچکەی هەزارانی و کوێستانی کوور) (٧١و)؛ ئەیوان، شیروان، دەرەشار، دیلوران (٢/٣٩و)؛ کرماشان، قەسری شیرین، مێهران و ئیلام (١٢/٦٣و)

جۆرەکانی دیکەی گێزەرە جافی:

١) گێزەرە جافی

فارسی: خلال دندان

ئینگلیزی: Toothpick ammi, Toothpicker carrot, Spanish pick-tooth, Spanish carrot

عەرەبی: خلە البلدیە

ناوی زانستی: ***A. visnaga*** **(L.) Lam.**

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

گێزەرە دێمی ☜ ڕەشە گێزەر

گێزەرە کێوی ☜ گێزەر -١

گێزەرە مشکانە ☜ گێزەر -١

گێژۆک ☜ گویژ

گێژنۆک ☜ گێزەرەجافی

گێلاخە ☜ رووسکە -٣

گێلاس ☜ ئاڵووباڵووک -٤

گێلەخ ☜ رووسکە -٣

گێلاس ☜ ئاڵووباڵووک -٤

گێنۆ ☜ گێنوو

گێنوو: زەرتک، گێنۆ، گێنۆ، گێنو، ورەبۆز، گینگۆ

فارسی: سنبل بیابانی پارە برگ

ئینگلیزی: Desert rod

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Eremostachys laciniata* (L.) Bunge.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: خانێ (کێوی جەمیلانی هەنگەوێ)، کێوی بەیتاس، (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد (٢٩و)؛ سنە (سەڵواتاوا و سەرملەی، ڕەشنەش، خانەگای گەلێن، ویسەر، تەختە، ڕێگای سنە بۆ دیواندەرە، ئاویەر و ئاریز، کەرجۆ، هەشەمیز، ڕێگای سنە بۆ هەشەمیز و کەڕەسی، ئارەنان، کۆرکۆرە، ئیبرایماوا، زەنان، شیان، سالیان، گەلێن، قەلای حەسەناوا، ناوچەی ژاوەرۆ و چەمشار)، مەریوان (کورەمیانە، دریڵە، زۆنج، بنیەر، باقلاوای شێخ حسەین، کۆسالان و قەڵەبەرد، چەم دەرەزەنجیر، گڵیە، کێوی سڵتان ئەحمەو، بلچەسوور، نیاوا)، بیجاڕ شارەک و ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب و کورانی و قوروە، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، خورخورە، بست، ئەسحاو، کەوەڵە، کۆل، دۆزەغەرە، قولقولەی میرەدێ، دەرەویان فارس، ڕێگای سەقز بۆ بانە، پیرعومەران، نەکەرۆز، ڕێگای پیرعومەران بۆ میرەدێ)، کامیەران (تەنگیوەر، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، کەوبوار، کێوی عەوالان و شاهۆ)، کێوی پەنجەعەلی قوروە، بانە، خانێ، شنۆ، مەهاباد، بۆکان، پاوە و ڕوانسەر (٤٩و)

جۆرەکانی دیکەی گێنوو:

١) گێنووە بەرزە

فارسی: سنبل بیابانی رفیع

ناوی زانستی: *E. laevigata* Bunge.

رواوگە: شنۆ، ورمێ، دەربەندی قوتووری لای خۆی، مەریوان، سنە، کێوی پارووی کرماشان، ئیلام، کامیاران، سەولاوا، سەقز، بانە، دیواندەرە، دیولان، قوروە و بیجاڕ (٦٣/١٦و)

٢) گێنوو

فارسی: سنبل بیابانی

ناوی زانستی: *E. mollucelloide* L.

رواوگە: دەقەری کرماشان (٦٣/٢و)

٣) دۆشاوڵە

فارسی: سنبل بیابانی

ناوی زانستی: *E. macrophylla* Montbr.

رواوگە: کێوی (چکس و منالە) مەهاباد (٢٩و)؛ سنە (سەڵواتاوا و سەرملە، ڕەشنەش، نجێ، سالیان، هەشەمیز)، مەریوان (کەل تەتە، کۆسالان و قەڵەبەرد و سڵتان ئەحمەو، گوندەکانی سەرشیو)، دیواندەرە (هەرمێدۆل، دۆلەرەش، مایندۆل) و کێوی عەوالان (٤٩و)

گێوانە ☜ مەڵهەم

گێوژ ☜ گویژ

گێوژە باغیلە ☜ گویژ -١

گێوژە ڕەشە ☜ گویژ -٢

گێوژە زەردە ☜ گویژ -١

گێوژە سوورکە ☜ گویژ -٥

گێووژ ☜ گویژ

ل

لاس ☜ سرینچک

لافلافۆک ☜ لاولاڤۆک

لاڤلاڤک ☜ لاولاڤۆک

لالۆباسی ☜ گوڵە خوەردۆس

لالەباشی ☜ گوڵە خوەردۆس

لالەعەباسی ☜ گوڵە خوەردۆس

لاولاڤـۆک: پـەرپـەرۆک، لاولاوکـە، لافلافـۆک، لاڤلاڤک، لوولپەر، لوولفەر، لوولووپەڕ، لوولفەڕ، لیلووپـەر، ڕووتـاج، هـەنگـوژ، شـەڤبشـکێف، گوراڵ، بهنوونی، لەیلان

فارسی: نیلوفر

ئینگلیـزی: Common morning-glory, Heavenly blue, Red morning-glory

عەرەبی: نیلوفر، البلاب

نـاوی زانسـتی: *Ipomea purpurea* (L.) Roth.

بنەماڵە: Iridaceae

ڕواوگـە: سـوورکەوڵ لای مـەریوان، گونـدەکـانی هەورامان، دەرەویان فارسی دیواندەرە، پارێزگـای کرماشان (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)

لاولاوکە ☜ لاولاڤۆک

لوێر ☜ ژاڵە

لوش ☜ پیواز -١١

لۆ ☜ هەڵز

لۆبیا ☜ لۆپک

لۆپـک: لۆبیـا، لووبیـە، لـووبی، لۆڤـک، لـۆوک، فاسۆلیا، قەلووکە

فارسی: لوبیا

ئینگلیـزی: Kidney bean, Common bean, Haricot bean, French bean, Bean

عەرەبی: الفاصولیە، الفاصولیا

ناوی زانستی: *Phaseolus vukgaris* L.

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گـردەکشـانێ، زەنگیـاوێ، کاسەکـەران، شـێلمجـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامـەکۆیـە (قـەڵاتـەڕەشـە، دۆڵـەنێ، بادیناوێ)، پیران. مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشـــوور و (٦و؛ ١٠و)؛ بـــاکووری کوردستان (٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی لۆپک:

١) **لۆپکە چیتی**: لۆپکە شلە

فارسی: لوبیا چیتی

٢) **لووبیا شینکە**: لۆپکە سەوز

فارسی: لوبیا سبز

٣) لۆپکە سوورکە: ماشە سوورکە

فارسی: لوبیا قرمز

٤) لۆپکە چەرمە: لوبیا چەرمووە، ماشەسپیکە

فارسی: لوبیا سفید

لۆپکە چاوڕەشکە ☜ زاژۆک

لۆپکە چەرمە ☜ لۆپک -٤

لۆپکە چیتی ☜ لۆپک -١

لۆپکە سوورکە ☜ لۆپک -٣

لۆپکە سەوز ☜ لۆپک -٢

لۆپکە شلە ☜ لۆپک -١

لۆرک ☜ زاڵە

لۆس ☜ تالینتووس

لۆسی ☜ تالینتووس

لۆشە ☜ پیواز -١٠

لۆفک ☜ لۆپک

لۆکە ☜ پەموو

لۆکە تاڵە ☜ گوڵە شلە

لۆکە کێوی ☜ کەتان

لۆگەن ☜ گیابۆگەنە

لۆگەنکە ☜ گیابۆگەنە

لۆوک ☜ لۆپک

لووبی ☜ لۆپک

لووبیا چەرمووە ☜ لۆپک -٤

لووبیا شینکە ☜ لۆپک -٢

لووبیە ☜ لۆپک

لووڕ ☜ زاڵە

لووڕک ☜ زاڵە

لووشە ☜ پیواز -١٠

لووشەخاسە ☜ پیواز -١٠

لووشە گورگانە ☜ پیواز -١٣

لووشەگوڵ ☜ گوڵە بەرازە

لوولپەڕ ☜ لاولاقۆک

لوولفەر ☜ لاولاقۆک

لوولفەڕ ☜ لاولاقۆک

لوولک ☜ زاڵە

لوولووپەڕ ☜ لاولاقۆک

لەبان: قامیش، لەوان، لەبەن، قەمیش

فارسی: قمیش، نی هندی

ئینگلیزی: Gaint reed, Bamboo-reed, Cane, Italian vineyard cane, Great reed, Pole reed, Spanish reed

عەرەبی: غابُ الرِّمال، غاب البَلَدی

ناوی زانستی: ***Arundo donax*** **L.** = *A. plinia* Turra.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: خۆی (٧٠و)؛ سەلماس (٦٧و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

لەبەن ☜ لەبان

لەقلاقی کەڤی ☜ مەلەویچە

لەقەل ☜ هەشیر

لەوان ☜ لەبان

لەولاوە کیفی ☜ مەلەویچە

لەولاوی ئاوی ☜ لاولاوی زەرد

لەولاوی زەرد: شلێرەی چۆم، لەولاوی ئاوی

فارسی: نیلوفر آبی زرد

ئینگلیزی: European cow lily, Yellow water lily

عەرەبی: نیلوفَر أصفَر، کُرنب الماء

ناوی زانستی: ***Nuphar luteum*** **(L.) Smith.**

بنەماڵە: Nymphaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٧٤و)؛ وەکوو سەراو نیلووفەڕ و خزری زیندووی لای تاقەوسان (٧٠و)

لەولاوی کیفی ☜ مەلەویچە

لەولاوی کێلگە ☜ مەلەویچە
لەیلان ☜ لاولاڤۆک
لەیلانک ☜ گولەزیوا
لەیلانکە ☜ گولەزیوا
لەیلک ☜ زەل
لیرا ☜ مامجێژنۆکە
لیک ☜ زەل

لیلووپەڕ ☜ لاولاڤۆک
لیم ☜ قەوزە
لیمۆ ترش ☜ پرتەقاڵ -٤
لیمۆ شیرین ☜ پرتەقاڵ -٢
لێشرێ ☜ قازیاخە
لێفەشرە ☜ گولە پووران -٢٣
لێفەشرەی ئاوی ☜ رکێشە ئاوی

م

مارچۆوە ☜ مارچێوە

مارچێوە: تەرچکە، ترچکە، مارچۆوە، چاومارە، گەوڵەزەر، گیاگوڵەنگ

فارسی: مارچوبە، هلیون

ئینگلیزی: Asparagus, Common asparagus, Common sperage, Garden asparagus, Sparrowgrass

عەرەبی: هِلیون، خَشب الحیە

ناوی زانستی: ***Asparagus officinalis*** **L.**

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: خۆی، ڕێژاو و چۆمی جەم نازووی لای کرماشان (٦٣/٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی مارچێوە:

١) مارچێوەی ئێرانی

فارسی: مارچوبە ایرانی

ناوی زانستی: ***A. persicus*** **Baker.** = *A. oligophyllus* Baker. = *A. leptophyllus* Schischk.

رواوگە: خۆی، ماکۆ، سەردەشت و پارێزگای کوردستان (٦٣/٢٥و)

ماردۆس ☜ رازیانە

مارڕفێن ☜ **گوڵە سنگ**

مارگیرە: مارەگرە، درەی خانی، دری خانی، تەڵەمار

فارسی: علف مار، کَوَر، لگجی

ئینگلیزی: Common capers, Caper plant

عەرەبی: کَبَر، کَبار، شفلح، أصَف، شوک‌الحمار

ناوی زانستی: ***Capparis spinosa*** **L.**

بنەماڵە: Capparidaceae

رواوگە: ئیلام (گوندەکانی (پتک اعراب)، دالپـری، جلیزی و ڕێگای دیلوران، (انـاران) و کێوی دینار) (٧١و)؛ ورمێ (٦٣/١و؛ ٥١و)؛ هەورامان (هەورامان تەخت، کەماڵە، کەل ژالانە، ژیوار)، سەرپێڵی زەهاو، قەسری شیرین، گیلان (٤٩و)؛ خۆی، مەهاباد، ورمێ و شنۆ (٥٨و)؛ ماکۆ (٢٨و)

جۆرەکانی دیکەی مارگیرە:

١) مارگیرە

فارسی: علف مار

ناوی زانستی: ***C. spinosa*** **L. var.** ***leucophylla*** **(DC.) Boiss.**

رواوگە: سەرنێ و سالحاوای ئیلام (٣٧/١٦و)

٢) مارگیرەی شاخان

فارسی: علف مار گل ریز، کَور صخرەزی

ناوی زانستی: *C. sicula* Veill. = *C.* ***parviflora*** **Boiss.** = *C. spinosa* L. var. *parviflora* (Boiss.) Boiss.

رواوگە: ورمێ، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان (١/٦٣و)؛ کوێستان و بەرزاییە ناوچەی زاگرۆس (وەکی ناوچەی کوردەواری) (٧٤و)

مارەکوژە ☜ دوورەست

مارەگرە ☜ مارگیرە

مارەوڵە ☜ سیچرۆکە -١

مازێر ☜ بەڕوو -٧

مازوو ☜ بەڕوو -٧

مازووار ☜ بەڕوو -٧

مازوودار ☜ بەڕوو -٧

مازیدار ☜ بەڕوو -٧

ماسریشمە: سریشمە، جافلقینە، سریشم

فارسی: سریشک، سفید سریش

ئینگلیزی: Asphodel, Asphodil, Daffadowndilly

عەرەبی: أشراس، أشراش، برواق

ناوی زانستی: ***Asphodelus tenuifolius*** **Cav.**

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: ئیلام (چۆمی (دویرج)، جەبەل حەمرین هەتا مووسیان، کێوی (اناران) و دینار) (٧١و)؛ و باشووری کوردستان (١٦و)

ماش ☜ زاژۆک -١

ماشک ☜ زاژۆک

ماشکە گەورە ☜ زاژۆک

ماشە ☜ زاژۆک -١

ماشەبهی ☜ بی -١

ماشە سپیکە ☜ لۆبیک -٤

ماشە سوورکە ☜ لۆبیک -٣

مافەڕکە ☜ براپوونگە

مافەڕە ☜ براپوونگە

ماکووز ☜ شیرنۆکە -١١

ماکووس ☜ شیرنۆکە -١١

مالونچە ☜ مەلەویچە

مالۆچ ☜ مەلەویچە

مالۆچە ☜ مەلەویچە

مالۆنچە ☜ مەلەویچە

مالۆنچە ☜ مەلەویچە

مالونچە ☜ مەلەویچە

مالوینچە ☜ مەلەویچە

مالەگەوێ ☜ مەلەویچە

مالەوێچ ☜ مەلەویچە

مالەوێنچە ☜ مەلەویچ

مامجێژنۆکە: شاتەرە، زوورکە، خوێنپالێن، شاتەرە، شەتەرە، شاپاقاهـ لیرا، شاتەرە تالە، مامجێژنە، مامجەژنە، جەژنۆکە

فارسی: شاهترە، شاهترە ایرانی

ئینگلیزی: Fumitory, Earth-smoke

عەرەبی: شاتراج، ساتراج، کسفرە الحمار، شاهتَرَج، بقلە الملک، بقلەالملوک، أصفورَن

ناوی زانستی: ***Fumaria vaillantii*** **Loisel.** = *F. schrammuii* (Hausskn.) Pugsely.

بنەماڵە: Fumariaceae

رواوگە: کوێستانی سوێناس و مامسواری مەهاباد، سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، لەقلەق، بیوران، (سید) و کێلێ) (٢٩و)؛ ملەی قووشچی لای سەلماس (١/٦٣و)؛ ئیلام، ئەیوان، شیروان، دەرەشار، دیلوڕان (٢/٣٩و)؛ قەسری شیرین، سەرپێل (٧٠و)؛ کێوی دالاهوو، کرێند (٦٧و)؛ هەورامان تەخت، مەریوان (گوندەکانی سەرشیو، کێوی سلتان ئەحمەو)، کامیەران (نزاز، میراو)، بیجاڕ (کێوی حەمزەعەرەب، قزلبلاغ، سەلواتاوا)، سەقز و

دیوانــــدەرە (کەوەڵــــە، کــــۆڵ، دۆزەغــــەرە، خورخــورە)، ژاوەرۆ (وتـرەزەوی، هـەشـەمیـز، تەکیە، سەڵواتاوا، دەرویشان، گەلێن و خانەگا، زەنان، شیان، ئەویهەنگ)، ڕوانسەر، پاوە، کـەل زمزیـران، سـەردەشـت (٩٤و)؛ شـنۆ (٣٩/١و)؛ باشــووری کوردســتان (١و)؛ تیکــاب (٤٠و)؛ شاهیندژ (٢٧و)

جۆرەکانی دیکەی مامجێژنۆکە:

١) مامجێژنۆکەی بێ تاسپەرە

فارسی: شاه‌تره بی کاسبرگ

ناوی زانستی: *F. asepala* Boiss.

رواوگـە: مـاکۆ، خـۆی، دەڤـەری زەریـای ورمـێ، سنە و مەریوان (١١/٦٣و)

٢) مامجێژنۆکەی گوڵ ورد

فارسی: شاه‌تره گل ریز

ناوی زانستی: *F. parviflora* Lam.

رواوگـە: مـەریـوان، هـەورامـان، قـوروە، دیـولان، کامیەران، بیجار، سەقز، دیواندەرە، بانە و کرێند (٧٠و)

مامجەژنە ☜ مامجێژنۆکە

مامجێژنە ☜ مامجێژنۆکە

مامووتە ☜ خوشیلک

مامیران ☜ گیاتاران

مانووشە ☜ وەنەوشە

ماوەرد ☜ شیلان

مچقاسە ☜ پەرمێشکە

مرۆر: گلگوێ، زیڤان، گورگەو، گورگاو، گورگە

فارسی: سـیاه تخمـه، علـف چنـگ، عـروس مزرعه

ئینگلیزی: Common corn cockle, Corn cockle, Cockle companion

عەرەبی: حبه السوداء، حبه البرکه

ناوی زانستی: *Agrostemma githago* L.

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگـە: نـاو پـەریـزی گـەنم و دانـەوێڵـەی پارێزگاکانی کوردستان و ئازربایجانی ڕۆژاوا (وەکـی ناوچـەی کوردنشـینی) (٧٤و)؛ کامیــەران (کەوبوار، کوێستانی شاهۆ)، دیواندەرە (کۆڵ، دۆزەغــــەرە)، ســــنە (رەشــــنەش) (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

مرۆرە ☜ ولێرە

مرۆێ ☜ هەرمێ

مراوکە ☜ گوڵەسنگ

مراووکە ☜ گوڵەسنگ

مروێ ☜ هەرمێ

مریسۆک: مریسـۆکی زەرد، گوڵـە گوارە، شۆتیلە، گیاشیرینی، مەمکەمژە

فارسـی: زنگوله‌ای، زنگولـه‌ای زرد، زنگولـه‌ای دانه‌ریز

ئینگلیزی: Onosma

عەرەبی: القنادیل، اذن الحمار، اونوما

نـاوی زانسـتی: *Onosma microcarpum* DC.

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگـە: ڕێـزاو، قـەسـری شـیرین (٦٣/٤و)؛ مـەریوان (کـەل تـەتـە و ژالانـە، دەروەن دزلـی، ژیـوار، گوندەکـانی کۆسـالان، هـەجیج، کـانی حـسەین بەگ، ئەسپەرێز، بلچەسوور، هەورامان تەخت، کورەمیانە و قەڵەبەرد، پیرخێران، زۆنج، درێڵــە، بنیــەر، کێــوی سڵــتان ئــەحمــەو، سوورکەوڵ، بەردی سپی)، کامیەران (عەوالان، نشـوور، پاڵـنگان، نیـەر، کێـوی شـاهۆ، دۆلاو، تەنگیسـەر، تا، سەرچی، وێزیەر، لۆن سادات)، شارەک و ڕێگای بیجار بۆ کوراني و تیکاب، سەقز و دیواندەرە (پیرعومەران، کەوەڵە، کۆڵ، دۆزەغــەرە، ڕێگــای ســەقــز بــۆ مــەریــوان،

گوندەکانی سەرشیو، قولقولەی میرەدێ، خورخورە، کانیسەیی، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست)، سنە (کەل هەمرۆی تێژتێژ، شیان، خانەگا و گەلێن، کەرجۆ، ویسەر، ئەویهەنگ، هوویە، سەرهوویە، شانشین، هەشمێز، تەکیە، ئاریز، کەل سەڵواتاوا، ئاویەر، وترەزەوی)، ڕوانسەر، پاوە، جوانڕۆ و ئەشکەوتی قووری قەلا (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی مریسۆک:

١) مریسۆکی مەریوانی

فارسی: زنگولەای مریوانی

ناوی زانستی: ***O. rechingeri*** **H. Riedi.**

٢) مریسۆکی بەردەڵانی

فارسی: زنگولەای صخرەزی، زنگولەای نوکدار

ناوی زانستی: ***O. rostellatum*** **Lehm.** = *O. oxalifloum* Parsa.

ڕواوگە: کێوی ڕنەی کرماشان، قەسری شیرین، سەرپێڵ، ئیلام و ئیسلاماوا (٦٣/١٧و)

٣) مریسۆکی ئێرانشاری

فارسی: زنگولەای ایرانشهری

ناوی زانستی: ***O. iranshahrii***

ڕواوگە: کەل تەتە لە نێوان دزلی و هانە گەرمەڵەی هەورامان (٦٣/١٧و)

٤) مریسۆکی ئیلامی

فارسی: زنگولەای ایلامی

ناوی زانستی: ***O. hebebulbum*** **DC.**

ڕواوگە: ئیلام، مێهران و ئیسلاماوا (٦٣/٢٢و)

٥) مریسۆک

فارسی: زنگولەای تیغالی

ناوی زانستی: ***O. bulbotrichum*** **DC.** = *O. echinatum* DC.

ڕواوگە: ئابدانان (٧١و)؛ دەڤەری زەریای ورمێ، کرماشان، قەسری شیرین، سنە، شابازانی بێستوون و ئیلام (٦٣/١٥و)

٦) مریسۆکی زڕۆ

فارسی: زنگولەای زبر

ناوی زانستی: ***O. asperrimum*** **Bornm.**

ڕواوگە: دەڤەری ئیلام (٦٣/٢٢و)

٧) مریسۆکی پەلک ئەستوور

فارسی: زنگولەای برگ درشت

ناوی زانستی: ***O. microcarpum*** **DC. var.** ***microcarpum.*** = *O. microspermum* Stev. = *O. spathulatum* Wettst. = *O. stapfii* Wettst.

ڕواوگە: کێوی (میلی پنجان) نێوان کرێند و کرماشان (٦٣/٢٢و)

٨) مریسۆکی کرێندی

فارسی: زنگولەای کرندی

ناوی زانستی: ***O. cardiostegium*** **Bornm.**

٩) مریسۆکی تووکە هەوریشمی

فارسی: زنگولەای کرک ابریشمی

ناوی زانستی: *O. sericeum* Willd. = *O. flavum* (Lehm.) Vatke. ex Boiss. = *O. brachysolen* Boiss.

ڕواوگە: دێلوران تا گوندی سەنگەر نادر و کێوی گوتبە (٧١و)؛ کرێند، سەحنە، ورمێ، سۆفیان، سەڵماس، سنە، قەسری شیرین، ڕێژاو، گاوارە و کێوی شاهۆ (٦٣/٢و)

١٠) مریسۆکی کرماشانی

فارسی: زنگولەای کرمانشاهی

ناوی زانستی: = .O. subsericeum Freyn
O. syriacum Labill.
رواوگە: سەڵماس و دیلوڕان (٦٣/٢و)
مریسۆکی زەرد ☜ مریسۆک
مریەم مەتۆرە ☜ گوڵە ڕیویلکە -٨
مران ☜ شینک -١
مرانە ☜ شینک -١
مژمژۆکە ☜ گوززروان
مژمژووک ☜ گوززروان
مژمژە ☜ گوززروان
مژیوەر ☜ مژیوەرد -٨
مژیوەرد: گیندال، گلێنە
فارسی: ماشک، کالو
ئینگلیزی: Vetch, Tare, Tare-tyne
عەرەبی: جلبان
ناوی زانستی: .*Vicia spp*
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: پاریزگای کوردستان (٤٩و)؛ گیلان (٦٧و)؛ کێلگەکانی تووەفەرەنگی سنە، کامیەران، هەورامان، سەولاوا، مەریوان (٤٢و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٤٩و)
جۆرەکانی دیکەی مژیوەرد:
١) باقلە: پاقلە، بلوول، بەرێ، باقیلە، کاکرۆس
فارسی: باقلا، باقالی
ئینگلیزی: Broad bean, Garden bean, Common field bean
عەرەبی: فول، جرجر
ناوی زانستی: .***V. faba* L**

رواوگە: بەشی باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)؛ کرماشان، دیلوڕان (٤٩و)
٢) مژیوەردی مەجارستانی
فارسی: ماشک مجارستانی
ئینگلیزی: Hungarian vetch
ناوی زانستی: .***V. pannonica* Crantz**
رواوگە: ناوچەی ناڵۆس لە کێوی (کومەبران) شنۆ (٢٩و)
٣) مژیوەردی مەریوانی
فارسی: ماشک مریوانی، ماشک آسوری
ناوی زانستی: .***V. assyriaca* Boiss**
٤) مژیوەردی زاگرۆسی
فارسی: ماشک زاگرسی
ناوی زانستی: .***V. koeieana* Rech. f**
٥) مژیوەرد
فارسی: ماشک خارجی، ماشک معرفی شده
ناوی زانستی: .***V. peregrine* L**
رواوگە: کێوی جەمیلانی لای هەنگەوێ خانێ، کێوی سوێناس و (منالە) مەهاباد (٢٩و)؛ خۆی، ورمێ (٧٠و)؛ کێوی شانشین و کەمەر زەردی شاهیندژ (٢٧و)
٦) گیندەڵ: گیندال
فارسی: ماشک معمولی، کَرسَنە
ئینگلیزی: Common vetch, Tare, Cultivated vetch
ناوی زانستی: .***V. sativa* L**
رواوگە: ئیلام، ئەیوان، شیروان، دەرەشار، دیلوڕان (٣٩/٢و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەقەری کوردەواری) (٧٠و)
٧) مژیوەردی زستانە
فارسی: ماشک گل خوشەای، ماشک زمستانی، قرەماش
ناوی زانستی: .*V. villosa* Roth

ئینگلیزی: Hairy vetch, Russian vetch, Winter vetch

رواوگە: گێلانی ڕۆژاوا و سنە (۷۰و)

٨) مژیوەرد: میـزوەر، میـزوەر، میـژوەرد، مژیوەر، میژوەرد

فارسی: ماشک گوناگون، ماشک متنوع، کالو

ناوی زانستی: *V. variabilis* **Fischer ex M. B.**

رواوگە: ڕیژاو، قەسری شیرین، سنە، کامیاران، کێوی پراوی کرماشان، مەریوان، بالانش بۆ شنۆ (۲۰/۶۳و)؛ هەورامان (چەم دەرەزەنجیر، خواشت، ژیوار)، کامیەران (تەنگیسەر، نشوور، ڕێگای کامیەران بۆ سنە، عەوالان، دۆلاو، نیەر)، ڕێگای بیجار بۆ تیکاب، سەقز و دیواندەرە (چلچەمە، ڕێگای کەلەکان بۆ بست، خورخورە و گوندەکانی، ڕێگای میرەدێ بۆ پیرعومەران)، سنە (ساروقامیش، دوەیسە، زەنان، تەکیە، کەل هەمرۆی تێژتێژ، شیان، هەشەمێز، مەلکشان، خانەگای گەلین، گەلین، ڕەشنەش، سەڵواتاوا)، ڕوانسەر و پاوە (۴۹و)

٩) دەمگەنکە: مژیوەردە پانە

فارسی: ماشک برگ پهن، ماش وحشی

ئینگلیزی: Narbonne vetch, Broad-leaved vetch

ناوی زانستی: *V. narbonensis* **L.**

رواوگە: ورمێ، کرماشان، قەسری شیرین، خوسرەوی، کامیەران، سنە (۶۳/ھو)؛ کرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، سونقور، هەرسین، سەرپێلی زەهاو (۴۹و)؛ ناوچەی ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (۲ھو)

١٠) هولیرە مایەشتی

فارسی: ماشک خزری

ناوی زانستی: *V. hyrcanica* **Fisch. & C. A. Mey.**

رواوگە: ورمێ، خۆی، خەسرەوی، قەسری شیرین، کامیەران، سنە، کرماشان (۶۳/ھو)؛ کرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، سونقور، پاوە و تاقەوسان (۴۹و)

١١) خاسە مژیوەرد: گلێنە، گاوانە، گادانە، گایانە، گاینە، ولێرە گایە، کزن، کرسنە، کوشن، زنگلزاوا

فارسی: ماشک گاودانە، گاودانە

ئینگلیزی: Bitter vetch, Pigeon pea, True bitter vetch

ناوی زانستی: *V. ervillia* **(L.) Willd.**

رواوگە: ناوچەی ئابدانان (۷۱و)؛ بیجار، پارێزگای کرماشان (۴۹و)؛ و باشووری کوردستان (او؛ ٦و)

مژیوەردە پانە ☜ مژیوەرد -٩

مسکی ☜ پرتەقاڵ -٤

ملوانەگیا ☜ گیاقانگ

ملوێچە ☜ مەلەوێچە

ملەگەوێ ☜ مەلەوێچە

ملەگەوێ ☜ مەلەوێچە

ملەگەوی ☜ مەلەوێچە

ملەوێچە ☜ مەلەوێچە

موریە ☜ هەرمێ

مۆرت ☜ مۆرتک

مۆرتک: کەیرە، مۆرت، مێرت، مووتک، موورت، میتگ

فارسی: مورد، آس

ئینگلیزی: Myrtle, True myrtle, Myrtle tree, Common myrtle

عەرەبی: الاس، حَمبَلاس، مرسین، قمام

ناوی زانستی: *Myrtus communis* **L.**

بنەماڵە: Myrtaceae

رواوگــە: باشــوور (١٠و؛ ١٦و) و بــاکووری کوردستان وەکی دەڤەری زازانشین (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ گیلان (٦٧و)؛ پاوە، قـەراخـی چـۆمی سـیروان، و خانـەشـوور، هەوارگەی ئێلاخـی و ئیمامی جوانڕۆ (٣١و)؛ پاریزگای کوردستان (٤٩و)

مۆز

فارسی: موز

ئینگلیـزی: Banana, Banana tree, Common banana tree

عەرەبی: طلح

ناوی زانستی: *Musa sapientum* L.

بنەماڵە: Musaceae

مووپەرە ☜ براپوونگە

مووتک ☜ مۆرتک

موورت ☜ مۆرتک

مووروو ☜ هەرمێ

مووسڵی ☜ پیواز -٢١

موویینەکە ☜ هەرزن

مەچە ☜ شاڤێر

مەخەللەسە ☜ مەڵهەم -٩

مەرجوو ☜ نیسک

مەرجی ☜ نیسک

مەرخ ☜ عەرعەر

مەرزۆک: مەرزە، مەرسە، مەرزەک، فلفلەک

فارسی: مرزە

ئینگلیـزی: Summer savory, Annual savory

عەرەبی: نَدغ، صعتر

ناوی زانستی: *Satureja hortensis* L.

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگـە: کوێسـتانی پـەنجـەعـەلـی قـوروە، قـەمچوقا و کێـوی حـەمـزەعـەرەبـی بیجـاڕ، پاریزگـای کرماشـان (٤٩و)؛ هـەورامـان، پـاوە (٣١و)؛ باشـووری کوردسـتان (١٠و)؛ دەڤـەری زازانشـین (وەکـی سـندووس، دێرسیم، خـەرپـووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ تیکاب (٤٠و)

جۆرەکانی دیکەی مەرزۆک:

١) مەرزۆکەی کرماشانی

فارسی: مرزە کرمانشاهی

نـاوی زانسـتی: ***S. kermanshahensis*** **Jamzad.**

رواوگـــە: رۆژاوای ئێــران (وەکــی ناوچــە کوردنشینەکان) و کرماشان (٣٧/١٦و)

٢) مەرزۆکی گوڵ گەورە

فارسی: مرزە گل درشت

ناوی زانستی: ***S. macrantha*** **C. A. Mey.**

رواوگە: دەربەندی قـاسملوو، ورمێ، مەهاباد، بیجاڕ، سنە (٦٣/١٨و)؛ و خۆی (٥١و)

مەرزە ☜ مەرزۆک

مەرزەک ☜ مەرزۆک

مەرزە کێفی ☜ زیزرەمەرزە

مەرزە کێفیلە ☜ زیزرەمەرزە

مەرزەنجۆش ☜ جاترە

مەرزەنگۆش ☜ جاترە

مەرسە ☜ مەرزۆک

مەرواڵە ☜ پەرمێشکە

مەروێ ☜ هەرمێ

مەروە ☜ هەرمێ

مەرەزە ☜ برێنج

مەرەزموڵە ☜ برامەرەزە

مەرسەوڵە ☜ برامەرەزە

مەشەگیرە ☜ مێشەگرە

مەکووک ☜ مێکووک

مەکیک ☜ میکووک

مەلیم ☜ میکووک

مەلحوو ☜ ئالووبالووک -١

مەلوو ☜ ئالووبالووک -١

مەلەگەوێ ☜ مەلەویچە

مەلەگەوە ☜ مەلەویچە

مەلەگەوی ☜ مەلەویچە

مەلەوێچ ☜ مەلەویچە

مەلەوێچە: مەلەگەوێ، مەلەوێچ، مالەویچ، مالەویچە، مالەگەوێ، مالویچە، ملویچە، ملەویچە، مەلەوینچە، مالوینچە، مالونچە، مالۆنچە، مەلەگەوە، مالۆنچە، ملەگەوێ، مالۆچ، ملەگەوێ، مەلەگەوی، ملەگەوی، لەولاوە کیفی، لەولاوی کێلگە، مالۆچە، لەولاوی کیفی، لەفلاقی کەڤی

فارسی: پیچک صحرایی، پیچک، نیلوفر صحرایی، آلوشک، لولا، نوعی از لبلاب

ئینگلیزی: European glorybind, Binweed, Common bind

عەرەبی: لَبلاب البری، لبلاب الحقول

ناوی زانستی: ***Convolvulus arvensis* L.**

بنەماڵە: Convolvulaceae

رواوگە: ئیلام، ئەیوان، شیروان چارداوڵ، دەرەشار، دیلوران (٢/٣٩و)؛ ورمێ، سەقز، قەسری شیرین، سەحنە، کەنگاوەر، گیلان (٧٠و)؛ ژاوەرۆ (تەکیە، هەشەمیز، کەرجۆ)، هەورامان تەخت، پیرخیرانی مەریوان، کامیەران (سەربناو، کۆلەسارە، تەنگیسەر، تا، هەنیمن، سەرچی، نزاز)، سەقز (مەولاناوا، سەیفاوا، کانیسەیی) (٩٤و)؛ ناوچەی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٦٧و)؛ پاریزگای کرماشان، کێلگەکانی توەوە فەرەنگی سەولاوا، مەریوان، سنە، کامیەران، هەورامان (٣٢و)؛ شنۆ (١/٣٩و)؛ دەشتی شارەزوور (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی مەلەویچە:

١) مەلەویچەی پەلک ڕمبی

فارسی: پیچک برگ پیکانی

ناوی زانستی: ***C. betonicaefolius* Mill. subsp. *peduncularis* (Boiss.) Parris.**

رواوگە: دەڤەری نێوان سەردەشت و خانێ (وەکی جۆمی کەلوێ، نەلاس، گرزاڵ و میراوێ، شیوەمیر، بادیناوێ، پردانان) (٦/٦٣و)

٢) مەلەویچەی پەلک تیژ

فارسی: پیچک برگ‌تیز

ناوی زانستی: ***C. oxyphyllus* Boiss.**

رواوگە: کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە) کرماشان، کێوی کانیمیل، (چاەسیزدە) و لەوەرگای یاریوەران لە قەسری شیرین، کێوی باغ لە سەرپێل (٦٥و)؛ ئیلام (گوندی ویان، شارۆچکەی هەزارانی و کێوی کوور، ڕووباری (دویرج) و جەبەل حەمرین هەتا لای شاری مووسیان، ئابدانان، دەشتی دیلوران، مێهران، موورمووری، بەرزاییەکانی (دالپری) و کێوی گەچ، (اناران) و دینار) (٧١و)

٣) مەلەویچەی شیرازی

فارسی: پیچک شیرازی

ناوی زانستی: ***C. schirazianus* Boiss.**

رواوگە: ڕوانسەر، تاقەوسان، کرماشان، هەورامان و کێوی شاهۆ (٢٥/٦٣و)

٤) مەلەویچەی کۆمەیی

فارسی: پیچک کپەای، پیچک سرسان

ناوی زانستی: *C. commutatus* Boiss. = *C. modestus* Boiss.

رواوگـە: ورمـێ، ئیسـلاماوای رۆژاوا، رێـژاو، کرێند و کرماشان (٦٣/١٠و)

٥) مەلەویچەی پەلک مەخمەلی

فارسی: پیچک برگ‌مخملی

ناوی زانستی: *C. reticulatus* Choisy. = *C. waltherioides* Boiss. & Hausskn.

رواوگـە: ئابـدانان، ئـیلام (کێـوی (انـاران) و دەوروبەری گوندەکـانی سـەرکـەمـەر و ئیمـامزا سەیی برایم) (٧١و)

٦) مەلەویچە ئەرخەوانی

فارسی: پیچک ارغوانی

ناوی زانستی: *C. stachydifolius* Choisy.

رواوگە: کرماشان و سەرپێڵ (٦٣/١٩و)

٧) مەلەویچە

فارسی: پیچک

ناوی زانستی: *C. hetoni*... Mill.

رواوگە: دەڤەری مەریوان (٦٣/١٩و)

مەلەوێچەی لێرەواری

فارسی: پیچک جنگلی پرچینی

ئینگلیزی: Hedge Glorybind, Bearbind

عەرەبی: مَداد، فنجان القاضي، الشاب الظريف

ناوی زانستی: *Calystegia sepium* (L.) R. Br. = *Convolvulus sepium* L.

بنەماڵە: Convolvulaceae

رواوگە: دەڤەری تیکاب (٤٠و)

مەلەوێنچە ☜ مەلەویچە

مەڵەم ☜ ئەشەدبۆ -١

مەڵهەم: مەلـهەمـە، گێوانـە، گوڵـە کـازە، زەنگۆڵـە بچک

فارسی: مخلصە، گل میمـونی سـازویی، گـل میمونی شیاردار

ئینگلیزی: Figwort, Brown-wort

عەرەبی: قَیصوم أثنی

ناوی زانستی: *Scrophularia striata* Boiss. = *S. juncea* C. Richter. ex Stapf.

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگـە: (دینـارکوە) و گونـدی ماهووتـە لای ئیلام (٧١و)

جۆرەکانی دیکەی مەڵهەم:

١) مەڵهەمی چلە سپی

فارسـی: مخلصە شاخە سـفید، گـل میمـونی درختچەای

نـاوی زانسـتی: *S. leucoclada* Bunge. = *S. fruticosa* Bornm.

رواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٣/٢٥و)

٢) مەڵهەمی خۆیی

فارسی: مخلصە خویی

نـاوی زانسـتی: *S. azerbaijanica* Grau. = *S. benthamiana* Boiss.

٣) گوڵە کازەی کوردی

فارسی: گل میمونی راژانی

نـاوی زانسـتی: *S. kurdica* Eig. subsp. *glabra*.

٤) مەڵهەمی بێستوونی

فارسی: مخلصە بیستونی، گل میمونی خونین

نـاوی زانسـتی: *S. sanguine* Grau. = *S. scabiosifolia* Benth.

٥) گوڵە کازەی بیروونی

فارسی: گل میمونی بیابانی

نـاوی زانسـتی: *S. deserti* Del. = *S. marginata* Boiss. = *S. cabulica* Benth.

رواوگـە: کرماشـان، گـاوارە، قەسـری شـیرین، سەرپێڵ و هەلاتەی مێهران (٦٣/٢٤و)

٦) گوڵە کازەی نسرمی

فارسی: گل میمونی سایه پسند، گل میمونی جویباری

ئینگلیزی: Water-betony, Water figwort, Brook-betony

ناوی زانستی: *S. umbrosa* Dumort. = *S. aquatica* L. = *S. robusta* Pennell. = *S. alata* Gilib.

رواوگە: دەربەندی قاسملوو لە شنۆ (٦٣/مو)

٧) گوڵە کاژەی دەمارکدار

فارسی: گل میمونی رگەدار

ناوی زانستی: ***S. nervosa*** **Benth. subsp.** ***nervosa*****.** = *S. digitalifolia* C. Richter. = *S. polybotrys* Boiss.

رواوگە: مەریوان و ناوچەی تەرگەوەر لای ورمێ (٦٣/١٠و)

٨) گوڵە کاژە

فارسی: گل میمونی رنگارنگ صخرەزی

ناوی زانستی: ***S. variegata*** **M. B. subsp.** ***rupestris*** **(M. B.) Grau.** = *S. rupestris* M. B.

رواوگە: گوندی مازین لە ئابدانان (٧١و)؛ دەربەندی قاسملوو، ورمێ، سەڵماس، تەخت سولەیمانی تیکاب، تاقەوسان، کرماشان، سنە، سەڵواتاوا، بیجاڕ و کێوی حەمزە عەرەب (٦٣/٩و)

٩) گوڵە کاژە: مەخەللەسە

فارسی: گل میمونی مومی

ناوی زانستی: ***S. pruinosa*** **Boiss.** = *S. haematantha* Boiss. & Heidr.

رواوگە: سەردەشت، کێوی حەمزەعەرەبی بیجاڕ، کەلی‌خانی بانە، مەریوان، سەقز، سنە بەرەو دیواندەرە (٦٣/٩و)؛ کامیەران (تا، سەرچی)، گلستانەی بیجاڕ و دیواندەرە (کێوی چل‌چەمە، بست) (٩٤و)

مەڵهەمە ☜ مەڵهەم

مەڵیم ☜ مێکووک

مەمێ کودوو ☜ کوندکە سەبیلە

مەمکەمژە ☜ مریسۆک

مەند ☜ مەندێ

مەندۆک ☜ مەندێ

مەندێ: بەنا، مەندۆک، مەنێ، مەنی، مەندک، مەند، بەنێ، مەندگ، بەندک، مەندی

فارسی: جعفری فرنگی، جعفرنگی فرنگی معطر

ئینگلیزی: Chervil, Cow parsley, Cow-weed, Wild chervil

عەرەبی: مَقدونس آفرنجي

ناوی زانستی: ***Chaerophyllum macrospermum*** **(Sperng.) Fisch. & C. A. Mey.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: شنۆ و زیوە، ورمێ، سەردەشت، بەرزاییەکانی کالیسەری سەوڵاوا (٦٣/١٤و)؛ مەریوان (باخان، کێوی گاران، گڵیە، ژیوار، هەورامان تەخت، کەماڵە، گوندەکانی سەرشیو، کەل تەتە، دەرەویان، بەردی سپی)، سەقز و دیواندەرە (پیرعومەران، دەرەویان فارس، دۆڵەرەش، کەکەوسان، ماینەدۆل، کۆل، دۆزەغەرە، قولقولەی میرەدێ، چل‌چەمە، نەکەرۆز)، مانگاهوول لای سنە، کوێستان و گوندەکانی بانە (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (زەنگیاوێ، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (گوندەکانی قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگورایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی مەندێ:

١) بەنا شوانە: پەلەشوانە، بەلبەلە شوانە، بەلبەلە شوانانە، بەلەشوانە
فارسی: جعفری فرنگی کوهستانی
ناوی زانستی: C. *macropodum* Boiss.
رواوگە: خۆی، شنۆ، خانێ، مەهاباد بەرەو میاندواو، سەردەشت، سەقز، سنە، کێوی شاهۆ، دیواندەرە، کێوی حەمزە عەرەبی بیجاڕ، کرماشان، کرێند، ئەیوان و کەل قەلاجێ، مایەشت، سەحنە (٦٣/١٤و)؛ (بەشی کوردستان لە ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)؛ کۆسالان و هەورامان تەخت، مەریوان (ناوچەی کۆماسی، کێوی سلتان ئەحمەو)، ڕێگای دیولان بۆ مووچش، قوروە (کوێستانی پەنجەعەلی، شیشەڕێ)، کامیەران (کێوی شاهۆ، عەوالان، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر)، ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی و تیکاب و شارەک، سەقز و دیواندەرە (کوێستانی چلچەمە، خوڕخوڕە، پیرعومەران، میرەدێ)، گوندەکانی سەرشیو، سنە (ئاویەر و ئاریز، ئارەنان، ناوچەی ژاوەڕۆ، سەلواتاوا، کەل مامۆخ، حەسەناوا، گەلێن، نزاز، زەنان)، ڕێگای بانە بۆ سەردەشت، ڕوانسەر، جوانڕۆ، پاوە (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ورمێ (١ەو)
٢) مەندێ سەلکدارە
فارسی: جعفری فرنگی غدەدار
ئینگلیزی: Turnip-rooted Chervil, Parsnip Chervil, Tuberous-rooted Chervil
ناوی زانستی: C. *bulbosum* L.
رواوگە: ورمێ (٦٣/١٩و)؛ خۆی و سەلماس (١ەو)
٣) پیتۆکە: پیتوکە، پیتۆکە، ئاخچەواش، ئاغچەواش، ئاخچەباش
فارسی: جعفری فرنگی کرکآلود
ناوی زانستی: C. *crinitum* Boiss. = C. *gracile* Freny.
رواوگە: (بەشی کوردستان لە) ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)؛ مەریوان (کوێستانی سلتان ئەحمەو، گوندەکانی سەرشیو)، سەقز و دیواندەرە (چل چەمە، کێلەشین، خوڕخوڕە، میرەدێ)، سنە (شیان، خانەگا و گەلێن، زەنان، تەکیە، هەشەمێز، کەل سەلواتاوا، ڕەشنەش) (٩٤و)

مەندک ☜ مەندێ
مەندگ ☜ مەندێ
مەندی ☜ مەندێ
مەنگە کێوی ☜ گوڵە خاشخاشە -١
مەنگەگیا ☜ گوڵە خاشخاشە
مەنەوەشە ☜ وەنەوشە
مەنی ☜ مەندێ
مەنێ ☜ مەندێ
مەیدنۆز ☜ جافری
میتگ ☜ مۆرتک
میژوەر ☜ مژیوەرد -٨
میژوەرد ☜ مژیوەرد -٨
میشەوش ☜ نیسک
میشەور ☜ کوولەکە -١
میلەگورگانە ☜ مێلەگورگانە
میمنوخنە ☜ سێبەرۆکە
میمی خوونە ☜ سێبەرۆکە
میمی نوخنی ☜ سێبەرۆکە
مینخوڕ ☜ شەقال
مێخەک: گوڵە خەوناوکە، مێخەکی
فارسی: میخک، گل میخک
ئینگلیزی: Pink, Carnation
عەرەبی: قَرَنفل، قَرَنفول
ناوی زانستی: *Dianthus spp.*

بنەماڵە: Caryophylaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

جۆرەکانی دیکەی مێخەک:

١) گوڵە ئەسریل: ئەسریلەک، گریشک

فارسی: قرنفل، گل قرنفل

ئینگلیزی: Bearded pink, Sweet-John, Sweet Wiliam, London-Pride, London tuft

ناوی زانستی: ***D. barbatus*** **L.** = *Caryophylus barbatus* Moench.

٢) مێخەکی کرماشانی

فارسی: میخک کرمانشاهی، میخک عراقی

ناوی زانستی: ***D. basianicus*** **Boiss. & Hausskn.**

رواوگە: سنە، قوروە و دیولان (٧٥و)

٢) مێخەکی ئیلامی

فارسی: میخک ایلامی، میخک مارگونی

ناوی زانستی: ***D. elymaiticus*** **Hausskn. & Bornm. ex Bornm.**

٣) مێخەکی سنەیی

فارسی: میخک سنندجی

ناوی زانستی: ***D. jacobsii*** **Rech. f.**

٤) مێخەکی ئەرمەنی

فارسی: میخک ارمنستانی، میخک آذری

ناوی زانستی: ***D. liboschitzianus*** **Ser.**

رواوگە: کەلی حەسەن سالار خانی سەقز، بیجاڕ و کوێستانی چلچەمە (٦٣/٢٠و)

٥) مێخەکی تەوریزی

فارسی: میخک تبریزی

ناوی زانستی: ***D. tabrisianus*** **Bienert. ex Boiss.** = *D. pachypetalus* Stapf.

رواوگە: خۆی، دەفەری نێوان بیجاڕ و زەنگان، کەلیخانی بانە، کەل سەلواتاوای سنە، دیواندەرە و بیجاڕ (٦٣/١٥و)

٦) مێخەکی ئێرانی

فارسی: میخک ایرانی، میخک سرسان

ناوی زانستی: ***D. persicus*** **Hausskn.**

رواوگە: سنە، کێوی پڕاوی کرماشان، کەل گارانی مەریوان، پاڵنگان و پاوە (٦٣/٢٠و)

٧) مێخەکی خۆیی

فارسی: میخک خویی

ناوی زانستی: ***D. szowitsianus*** **Boiss.** = *D. pallens* Sibth. & Sm.

رواوگە: کوێستانی (توبە و تورژالە) هەنگەوێ خانێ (٢٩و)

٨) مێخەکی کوڵکاوی

فارسی: میخک کرکی

ناوی زانستی: ***D. crinitus*** **Sm. subsp. *crinitus.***

رواوگە: کەلی قووشچی، کەلی ئاریز، سنە و مەریوان (٦٣/٢١و؛ ٦٣/٢٣و)

٩) مێخەکی تەوریزی

فارسی: میخک تبریزی

ناوی زانستی: ***D. tabrisianus*** **Bienert. ex Boiss.** = *D. pachypetalus* Stapf.

رواوگە: خۆی، دیواندەرە، سەراو، بیجاڕ، سنە و مەریوان (٦٣/٢١و)

١٠) مێخەکی سپی

فارسی: میخک اشتران کوهی

ناوی زانستی: ***D. macranthoides*** **Hausskn. ex Bornm.**

رواوگە: کەنگاوەر و کرماشان (٦٣/٢٣و)

١١) مێخەکی لوبنانی

فارسی: میخک لبنانی

ناوی زانستی: ***D. libanotis*** **Labill.** = *D. atomarius* Boiss.

ڕواوگە: ورمێ، سەڵماس، خۆی، کێوی حەمزە عەرەبی بیجاڕ و کێوی (امراله)ی لای سونقور (١٩/٦٣و)

١٢) مێخەکی کێفی

فارسی: میخک شرقی

ناوی زانستی: ***D. orientalis*** **Adams. subsp.** ***brachyodontus.***

ڕواوگە: کێوی کنشتی کرماشان، کێوی شاهۆ (١١/٦٣و)؛ بانە، سنە، مەریوان، سەقز (٧٥و)

١٣) مێخەکی کێفی: هوولیمە، هولیمە

فارسی: میخک شرقی، میخک کوهی

ناوی زانستی: ***D. orientalis*** **Adams. subsp.** ***orientalis***

ڕواوگە: کرماشان، سنە و سەڵواتاوا، سەراوی کرێند، بیستوون، کێوی کارنارۆی سەڵماس (٢٢/٦٣و)؛ ورمێ (٦٧و)؛ کۆسالان، هەورامان تەخت و ژیوار، گوندەکانی سەرشیوی سەقز و مەریوان، ژاوەرۆ (کوچکچنار، کوچکەسوور، ڕەشنەش، شیان) و پاوە (٤٩و)

مێخەکی ☜ مێخەک

مێخەکی کێفی ☜ مێخەک -١٤

مێرت ☜ مۆرتک

مێزەرۆک: کلک دووپشکە

فارسی: دم عقربی

ئینگلیزی: Prickluy caterpillar plant, Scorpion-tail

عەرەبی: العقربان

ناوی زانستی: ***Scorpiurus muricatus*** **L.**

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: کرماشان، قەسری شیرین و مێهران (١٢/٦٣و)

مێزەرمەڵا ☜ دووگنە

مێژوەرد ☜ مژیوەرد -٨

مێژوی ☜ نیسک

مێشگرە ☜ مێشەگرە

مێشەگرە: چەورۆکە، مێشگرە، مێشەگیرە، مەشەگیرە

فارسی: سیلن، مگس‌گیر، سیلن اورومانی

ئینگلیزی: Catchfly, Campion, Wild pink

عەرەبی: زعفر

ناوی زانستی: ***Silene avromana*** **Boiss. & Hausskn.**

بنەماڵە: Caryophyllaceae

جۆرەکانی دیکەی مێشەگرە:

١) تەقلە چەرمووە: بنچکە تەقلە

فارسی: سیلن حبابی، سیلن فانوسی

ناوی زانستی: ***S. ampullata*** **Boiss.**

ڕواوگە: مەریوان (کێوی سڵتان ئەحمەو، بلچەسوور، گڵیە، بلچەسوور، گاڕان، گوندەکانی سەرشیو)، کوێستانی عەوالان، شارەک لای بیجاڕ، سەقز و دیواندەرە (دۆڵەرەش، ماینەدۆڵ، میرەدێ، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست)، سنە (ڕەشنەش، دانیکەش، هەشەمێز، شیان، تەکیە، ئەویهەنگ)، پاوە و ڕوانسەر (٤٩و)

٢) مێشەگرەی پەلک کەسک

فارسی: سیلن برگ سبز، سیلن سبزینه‌ای

ناوی زانستی: ***S. chlorifolia*** **Sm.**

ڕواوگە: کوێستانی جەمیلانی لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)

٣) مێشەگرە

فارسی: سیلن بادکنکی

ناوی زانستی: ***S. vulgaris*** **(Moench.) Garcke. subsp.** ***vulgaris***

ڕواوگە: دەربەندی ورمێ، تەرگەوەر و دەربەندی قاسملوو (١٦/٦٣و)

٤) مێشەگرە

فارسی: سیلن ساقه آغوش، سیلن گَهری

ناوی زانستی: *S. morganae* **Freyn.**

رواوگە: سەڵماس، شنۆ، چۆمی قۆتووری لای خۆی، تاقەوسان، کرماشان، سنە، مەریوان (سەرشیو، گاران، چنارە، قەمچیان و مێشەڵواز، (۲۱/٦۳و)؛ بلچەسوور، کۆسالان، هەورامان تەخت، ژیوار، کالیسەر، کێوی سلتان ئەحمەو، سلێن و بڵبەر)، سنە (کەل مامۆخ، هەشەمێز، بۆریەر، گەڵین) (٩٤و)

٥) مێشەگرەی بەستامی

فارسی: سیلن بسطامی

ناوی زانستی: *S. swertiifolia* **Boiss**

رواوگە: مەریوان (کۆسالان، سەرشیو، گلیە و پیازە، مازیبن، کالیسەر، سوورەوان، زۆنج، بلچەسوور، دەگاگا، کێوی سلتان ئەحمەو)، گوندەکانی بان لەیلاخ و لای بەوروپەریشانی قوروە، کامیەران (تا، سەرچی، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، عەوالان)، بیجاڕ (شارەک، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب)، سەقز و دیواندەرە (پیرعومەران، دەرەویان فارس، قولقولەی میرەدێ، دۆڵەرەش، ماینەدۆڵ، گوندەکانی سەرشیو، نەکەرۆز)، سنە (مەلکشان، زەنان، ڕەشنەش، بۆریەر، هەشەمێز، سالیان، کۆرکۆرە، هوویە، سەرهوویە، کەرجۆ، کوچکەسووری ئەویهەنگ، ویسەر، ئەویهەنگ، ئاویەر، کەل سەڵواتاوا، شیان)، پاوە، ڕوانسەر، زمزیران بەرەو کانیەرەشی مەهاباد، ڕێگای سەردەشت بۆ خانێ و شنۆ (٩٤و)

٦) مێشەگرەی ئاگری

فارسی: سیلن آراراتی

ناوی زانستی: *S. araratica* **Schischk.**

رواوگە: خۆی (چۆمی قۆتوور و کێوی کانی زیارەتی)، کێوی (خاک سرخ) ماکۆ، هەورامان بۆ پاوە وەکی دزڵی، کەل تەتە و ژالانە، هەجیج و هانە گەرمەڵە (۲۱/٦۳و)

٧) مێشەگرەی ناوچۆمان

فارسی: سیلن بین‌النهرینی، سیلن گل مخروطی

ناوی زانستی: *S. coniflora* **Nees ex Otth.**

رواوگە: کوێستانی سوێناس و مامسواری مەهاباد (۲۹و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی لای کوردەواری) (٦۷و)

٨) مێشەگرەی شاهۆ

فارسی: سیلن شاهویی، سیلن برفی

ناوی زانستی: *S. hirticalyx* **Boiss. & Hausskn.**

٩) مێشەگرەی دووپەلە

فارسی: سیلن دوشاخه

ناوی زانستی: *S. dichotoma* **Ehrh.** = *S. racemosa* Otth. = *S. thirkeana* C. Koch.

رواوگە: سنە، کرماشان و کێوی (امرالە)ی سونقور (۱۹/٦۳و)

١٠) مێشەگرەی زاگرۆسی

فارسی: سیلن زاگرسی، سیلن گل دراز

ناوی زانستی: *S. longipetala* **Vent.**

١١) مێشەگرەی پڕپەلک

فارسی: سیلن ارمنستانی، سیلن پر برگ

ناوی زانستی: *S. spergulifolia* **(Wild.) M. B.** = *S. polyphylla* M. B.

رواوگە: بەند لای ورمێ، پارێزگای کوردستان (۱۱/٦۳و)؛ شنۆ، ماکۆ، خۆی، سەڵماس و کەلی قووشچی (۱٤/٦۳و)

١٢) مێشەگرەی دەربەندی

فارسی: سیلن دربندی

ناوی زانستی: *S. commelinifolia* Boiss. var. *commelinifolia*.

رواوگە: ورمێ، سونقور (کێوی (امراڵە) و داڵاخانی)، کێوی شاهۆ و کرماشان (٦٣/١٩و)

١٣) مێشەگرەی رمبی

فارسی: سیلن سرنیزەای

ناوی زانستی: *S. bupleuroides* L. subsp. *bupleuroides*. = *S. langiflora* Ehrh. = *S. megalocalyx* Freyn. = *S. viscariaefolia* Boiss.

رواوگە: پیرئەحمەد و خانگولی نزیک ماکۆ (٦٣/١٩و)

١٤) مێشەگرەی ددانۆکەیی

فارسی: سیلن دندانەای

ناوی زانستی: *S. odontopetala* Fenzi.

رواوگە: ماکۆ، ورمێ، مەریوان و کەل تەتەی هەورامان (٦٣/٢١و)

١٥) مێشەگرەی گوڵ چرووپڕ

فارسی: سیلن ایرانی گل انبوە، سیلن سرسان

ناوی زانستی: *S. compacta* Fisch.

رواوگە: کەلی قووشچی سەڵماس (٦٣/٤و)

١٦) مێشەگرەی ئێرانی

فارسی: سیلن ایرانی

ناوی زانستی: *S. aucheriana* Boiss.

رواوگە: ورمێ، قووشچی، مەرگەوەڕ، کرماشان، کێوی تاریخای سەرپێڵی زەهاو، سنە، دیواندەرە و کێوی شاهۆ (٦٣/٢١و)

١٧) نەقیزەسەرە: گیا کەشکوول

فارسی: سیلن هرز، سیلن مزرعەروی، کوزە قلیانی

ناوی زانستی: *S. conoidea* L.

رواوگە: ورمێ، خۆی، کێوی دالاهوو، کرێند، ڕیژاو (٦٣/٦و؛ ٦٣/١١و)؛ قەسری شیرین (٧٠و)؛ ئیسلاماوای ڕۆژاوا، سەرپێڵی زەهاو، کوزران، جوانرۆ، پاوە، سەحنە، کەنگاوەر، کوێستانی کۆساڵان و کورەمیانە، ژاوەرۆ (ئەویهەنگ، ڕەشنەش، هوویە، سەرهوویە) (٩٤و)؛ و شنۆ (٣٩/١و)

مێشەگیرە ☜ مێشەگرە

مێف ☜ ترێ

مێکووک: بەلەک، بەلێک، شیرۆ، بەلەکە شیرینە، شیرین بەلەک، مێکیک، مێکووکە، مەکووک، مەکیک، مەلێم، مەلیم

فارسی: شیرین بیان، مَک

ئینگلیزی: Licorice, Liquorice, Common licorice, Spanish liquorice

عەرەبی: سُوس، عرق السوس، شجره السُوس

ناوی زانستی: *Glycrryrrhiza glabra* L. var. *glabra*

بنەماڵە: Papilionaceae

رواوگە: باکوور و باشووری کوردستان، ڕوانسەر، ڕێگای کرماشان بۆ کامیەران، بیجاڕ (خوشمقام، عەلیاوا، قەمچوقا، ڕێگای بیجاڕ بۆ کوڕانی و تیکاب)، قوروە، دیولان، ڕێگای سەردەشت بۆ بانە، سنە (ڕەشنەش، چەمشار)، مەریوان (ژیوار، ناوچەی هەورامان)، خورخورەی سەقز، مەهاباد (٩٤و)؛ کێلگەکانی گەنمەشامی و دانەوێڵەی کرماشان (٢هو)؛ سەراڕوودی کوودەشت (٣٩/٢و)؛ شنۆ (٣٩/١و)؛ ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست، سەڵماس (٣و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆر و شێوەجۆرەکانی مێکووک لە

کوردستان:

میکووکی دڕکدار

فارسی: شیرین بیان خوابیدە، شیرین بیان خارکدار

ناوی زانستی: *G. aspera* **Pall.** = *G. asperrima* L.

رواوگە: ورمێ و دەڤەری نێوان بیجاڕ و زەنگان (٦٣/١٥و)

میکووکە ☜ میکووک

میکیک ☜ میکووک

میلووەگیا ☜ هەمیشە جوان

میلۆکلدان ☜ میلەگورگانە

میلۆکلەدان ☜ میلەگورگانە

میلەخووانە ☜ میلەگورگانە

میلەگورگانە: میلەگوریانە، میلۆکلدان، میلەخووانە، میلەگورگانە، میلۆکلەدان

فارسی: بهارآمد کردستانی، بهارآمد حلبی

ئینگلیزی: Eminium

عەرەبی: لبان، لوف

ناوی زانستی: ***Eminium heterophyllum*** **(Blume.) Schott.** = *Helicophyllum aucheri* schott.

بنەماڵە: Araceae

رواوگە: کێوەکانی نیاوا بەرامبەر مازیین لای سەولاوا، ڕێگای دیولان بۆ مووچش، کامیەران، خوڕخوڕەی سەقز، سنە (گوندەکانی چەمشار، حەسەناوا، ڕەشنەش) (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

میلەگوریانە ☜ میلەگورگانە

میو ☜ ترێ

میوژۆکە ☜ دەمووکانە

میوژە هەواری ☜ سیچرۆکە -١

میوەخۆرە ☜ میوەخوەرکە

میوەخوەرکە: زنج، جلە، میوەوەرە، میوەخۆرە، سەڕاجە، سوەیل، ئالیکپیچ، جلە لاوین، کالوسە

فارسی: افتیمون، آفتیمون، افیثیمون، کشوت، سِس

ئینگلیزی: Dodder, Strangle weed, Lady laces

عەرەبی: افیثیمون، الجت، الحامول، حماض الارنب

ناوی زانستی: ***Cuscuta approximate*** **Babingt.**

بنەماڵە: Cuscutaceae

رواوگە: کامیەران (تا، سەرچی، هەنیمن) و سنە (ڕەشنەش، کۆرکۆرە، ئیبرایماوا) (٩٤و)

جۆرەکانی دیکەی میوەخوەرکە:

١) میوەخوەرکەی ئاناتوولی

فارسی: سس آناتولی

ناوی زانستی: ***C. balansae*** **Boiss. & Reux. ex Yuncker.**

٢) میوەخوەرکە

فارسی: سس تک دانە، سس شرقی

ناوی زانستی: ***C. monogyna*** **Vahi.**

رواوگە: سنە و کرماشان (٦٣/٢٣و)

٣) میوەخوەرکەی کوردی

فارسی: سس کُردی

ناوی زانستی: ***C. kurdica*** **Engelm.**

رواوگە: سنە، هەورامان و کوێستانی شاهۆ (٦٣/٢٣و)

٤) میوەخوەرکەی هەنگوور

فارسی: سس بغدادی یا انگوری

ناوی زانستی: ***C. babylonica*** **Auch. & Choisy** ***var. bablonica***

میوە مارانە ☜ ترێ مارانە

میوەوەرە ☜ میوەخوەرکە

ن

ناجوو ☜ ئەسپیدار -١

نار ☜ هەنار

نارۆک ☜ هەنار -١

ناردین: ناردینی سوور، گیا زووسکە، زەلمە، تولە جەگەن، سیرۆشە، فیزفیزۆک، گیادەلاف

فارسی: اویارسلام قرمز، اویارسلام ارغوانی

ئینگلیزی: Flat sedge, Cypress grass, Galingale

عەرەبی: هویصله، خیزره، غزیزینه، سقیط، زبل المعیز

ناوی زانستی: ***Cyperus rotundus*** **L.**

بنەماڵە: Cyperaceae

رواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)؛ ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٧٠و؛ ٤٢ه)

جۆرەکانی دیکەی ناردین:

١) ناردینی زەرد

فارسی: اویارسلام زرد

ناوی زانستی: ***C. esculentus*** **L.**

٢) ناردین

فارسی: اویارسلام

ناوی زانستی: ***C. globorus*** **All.**

رواوگە: سەر سنووری ورمێ و باکووری کوردستان (وەکوو کویستانی قەندیل، دەڤەری سەلماس، ماکۆ و بازرگان) (٧٠و)

ناردینی سوور ☜ ناردین

نارگیل ☜ نارگیل

نارنج ☜ پرتەقاڵ -٦

نارنجە ☜ پرتەقاڵ -٦

نارنجی ☜ پرتەقاڵ -٧

نارنگ ☜ پرتەقاڵ -٦

نارنگی ☜ پرتەقاڵ -٧

نارەوەند ☜ وزم

نارەنگی ☜ پرتەقاڵ -٧

نارینج ☜ پرتەقاڵ -٦

نارینگی ☜ پرتەقاڵ -٧

ناژوەن: ناژوون، سەوڵە کێوی

فارسی: أُرس، ابهــل، أردوج، اورس، آردوج، ابول، آروس

ئینگلیزی: Greek juniper, Tall Crimean juniper

عەرەبی: أبهَل، صافنیا

ناوی زانستی: ***Juniperus excels*** **M. Bieb.**

بنەماڵە: Cupressaceae

رواوگە: ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)؛ پاوە (ناوچەی دواو،

سلتان ئیسحاق، تاوەگۆز) (۳۱و)؛ ماکۆ، دەرەی قۆتـــوور و حـــەبـــەش لای خــۆی، تیکـــاب، دەربەندی قاسملوو و مەرگەوەڕ (۵۸و)

ناژوو ☜ ئەسپیدار -۱

ناژوون ☜ ناژوەن

ناژین ☜ ئەسپیدار -۱

نالبیر ☜ هەنار

نانا ☜ پوونگە -۲

نانحاجی لەقلەق ☜ نانە حاجیلە

نانکێ چووچکا ☜ نانە حاجیلە

نانکێ چووچکا ☜ نانە حاجیلە

نانکی چویکا ☜ نانە حاجیلە

نانودۆیرە ☜ گوڵە خاشخاشە -۹

نانە چۆلەکە ☜ نانە حاجیلە

نانـە حاجیلـە: تووڵـەکـە، پـەپـەچـەوره، پـەپکـه چەوره، پەپکە مەلیچکە، پەپکە چۆلەکە، پەپکە مەلووچک، پەپکە مەلیچکانە، پەپکە مەلووچکانە، پامـەلووچکانـە، کـولێره چـەوره، نانێچۆرک، نانە چۆلەکە، باقلە مەلووچکانە، نانکێ چووچکا، نانێ مێچکـا، نـان حـاجی لـەقلـەق، عـەبـەچـەوره، پاکیشـکانە، تووڵـە، تۆلـک، تـەوڵـەکـە، تۆرکـە، تۆڵەکێ، پەنیرۆکە، پەپەلە چەوره، نانە مـەلیچلێ، نانـە مـەلیچکـە، پـەیکـە، قـەرەتـووره، نانکـێ چووچکـا، نـانکی چویکـا، نـانی حاجیلێ، نانێ چووچک، تولیە، تۆلکە، پەنیرە، پەنیرە

فارسی: پنیرک صحرایی، پنیرک معمولی، نان‌کلاغ

ئینگلیزی: Mallow, Hock herb, Mauls

عەرەبی: ملوخیا، خیرو، خُبازی

ناوی زانستی: ***Malva neglecta*** **Wallr.**

بنەماڵە: Malvaceae

ڕواوگە: کوێستانی (قوچ کره میـداب و شـیلم ساغلو) مەهاباد (۲۹و)؛ مەریوان (گوندەکانی سـەرشیو، ناوچـەی کۆماسـی و کـەلاتـەرزان، بـاقلاوای شـێخ حسـەین، ناوچـەی شـامیان، ژیوار، کۆسالان، هەورامان تـەخت)، قورەوە و دیـولان (کوێسـتانی پـەنجـەعـەلی، مـەیهـەم)، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، پالنگان، سەرچی، عەوالان، کانیزان لە شاهۆ، لۆن سادات، دۆلاو، نیـەر، نشـوور)، سـەقـز و دیوانـدەرە (ناوچـەی سارال، خورخورە، کۆڵ، دۆزەغەرە، میرەدێ، مووسماوا، دەرەویان فارس)، ڕێگای بیجار بۆ کوڕانی، گوندەکانی لای سنە و چەمشار، پاوە، جوانـرۆ، نـەوسـوو، سـەرپێڵـی زەهـاو، گـیلان، ڕیـــژاو، کرماشـــان (۹۵و)؛ خـــۆی (۶۷و)؛ پاریزگای ئیلام، شاهیندژ، خانێ (۴۲و)؛ ورمێ و نـازلوو (۲۶و)؛ ناوچـەی لاجـان (پـەسـوێ، گـــردەکشـــانێ، زەنگیـــاوێ، کاســـەکـــەران، شـیلمجاران، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیـە (قـەلاتـەرەشـە، دۆلـەنێ، بادینـاوێ)، پیران، مامـەش و مـەنگوڕایـەتـی خانـێ (۷۹و)؛ بۆکـان، مـاکۆ، سـەلـماس، تیکـاب (۵۱و)؛ و باشووری کوردستان (۱و)؛

جۆرەکانی دیکەی نانە حاجیلە:

۱) نانە حاجیلەی گوڵ ورد

فارسی: پنیرک گل‌ریز

ناوی زانستی: ***M. parvifolia*** **L.**

ڕواوگـە: پاریزگـای ئـیلام (۴۲و)؛ میهـران (۶۳/۱۰و)؛ و خانەقین (۷۰و)

۲) نانە حاجیلەی پەلک خرت

فارسی: پنیرک برگ گرد، قوزک

ئینگلیـزی: Dwarf mallow, Northern mallow

ناوی زانستی: ***M. rotundifolia*** **L.**

ڕواوگە: دەفەری ئیسلاماوای ڕۆژاوا (۲/۳۹و)

۳) نانە حاجیلەی سوور

فارسی: پنیرک قرمز، پنیرک جنگلی
ئینگلیزی: High mallow, Willd mallow, Marsh mallow
عەرەبی: الدهماء
ناوی زانستی: *M. sylvestris* L.
رواوگە: کوێستانی (منالـه) مەهاباد (٢٩و)؛ روانسەر، پاوە، ئیسلاماوای رۆژاوا، قەسری شیرین، جوانرۆ، سەرپێلی زەهاو، کرماشان، سونقور (٩٤و)؛ و پارێزگای ئیلام (٣٢و)

نانه مەلیچلێ ☜ نانه حاجیله
نانه مەلیچکه ☜ نانه حاجیله
نانی حاجیلێ ☜ نانه حاجیله
نانێچۆرک ☜ نانه حاجیله
نانێ چووچک ☜ نانه حاجیله
نانێ شڤانێ ☜ دەمووکانه
نانێ شوانی ☜ دەمووکانه
نانێ مێچکا ☜ نانه حاجیله
نخۆ ☜ نۆک
نخه ☜ نۆک
نخه سیه ☜ نۆک -٣
نخه کێفی ☜ نۆک -١
نخین ☜ شلێره
نژوه ماره ☜ نیسکەتاله
نژوو ☜ نیسک
نژی ☜ نیسک
ننوور ☜ نینۆر
نوخۆ ☜ نۆک
نوخووت ☜ نۆک
نوخه ☜ نۆک
نوژووی ☜ نیسک
نوهۆ ☜ نۆک
نومیه ☜ نۆک

نۆک: نۆهک، نخه، نووک، نوهۆ، نوخه، نوخۆ، نهبا، نخۆ، نوخووت، نومیه، نەهەی؛ ئارینۆک، لەتکەنۆک و نەخوەشەر بەواتای (لپه)ی فارسیە
فارسی: نخود، نخود رسمی، نخود آبگوشتی
ئینگلیزی: Chicken pea, Coffee pea, GRAM, Chick-pea, Gram chick-pea
عەرەبی: حَمَّص
ناوی زانستی: ***Cicer arietinum*** L. = *C. sativum* Schkuhr.
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: پارێزگای کوردستان، دیلوران (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)

جۆرەکانی دیکەی نۆک:

١) نۆکه کێفیله: نۆکه دێمیله، نخه کێفی، نۆکه دەیمی
فارسی: نخود کوهی آناتولی، نخود چسبناک
ناوی زانستی: ***C. anatolicum*** Alef. = *C. glutinosum* Alef.
رواوگە: مەریوان (گڵیە، کوێستانی کوڕەمیانە و قەڵەبەرد، بلچەسوور)، بەوروپەریشانی قوروە، رێگای بیجاڕ بۆ تیکاب و شارەک، سەقز و دیواندەرە (خورخورە، هەزارکانیان، چلچەمە، مایندۆل) (٩٤و)

٢) نۆکه دگانتیژه
فارسی: نخود دندان‌تیز
ناوی زانستی: *C.* ***oxyodon*** **Boiss. & Hohen.**
رواوگە: سنە و دەڤەری سەقز بەرەو بانە (٦٣/١٤و)

٣) نۆکە ڕەشە: نۆکە ڕەشکە، نەهەی سیا، نخە سیە

فارسی: نخود سیاه، نخود لپه‌ای

ناوی زانستی: *C. arietinum* L. var. *nigrum* = *C. caucasicum* Bornm.

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١٠و)

نۆکە دێمیلە ☜ نۆک -١

نۆکە دەیمی ☜ نۆک -١

نۆکە ڕەشکە ☜ نۆک -٣

نۆکە ڕەشە ☜ نۆک -٣

نۆکە کێنفیلە ☜ نۆک -١

نۆکیلە ☜ دانۆکە

نۆویژان ☜ بۆژانە

نۆهک ☜ نۆک

نووپژی ☜ نیسک

نووژی ☜ نیسک

نووسنە ☜ دووگنە -٨

نووسنەک ☜ دووگنە -٨

نووسنەگ ☜ دووگنە -٨

نووسەکە ☜ دووگنە -٨

نووسەنگ ☜ دووگنە -٨

نووسەنەک ☜ دووگنە -٨

نووک ☜ نۆک

نوویژی ☜ نیسک

نها ☜ نۆک

نەبگ ☜ سنجرازی -١

نەڕە ☜ بەڕوو

نەرۆکە ☜ گیاملوور

نەرگز ☜ گوڵە نێرگز

نەرگس ☜ گوڵە نێرگز

نەرمە کولەنگ ☜ پستە -٣

نەرمە وەن ☜ پستە -٣

نەرە ☜ بەڕوو

نەرێنس ☜ گوڵە نێرگز

نەعنا ☜ پوونگە -٢

نەعنا کێنفیلە ☜ گوڵە پووران -٢٥

نەعنە ☜ پوونگە -٢

نەفش ☜ وەنەوشە

نەفیزەسەرە ☜ مێشەگرە -١٧

نەنا ☜ پوونگە -٢

نەوژ ☜ ئەسپیدار -١

نەویران: گولا دووف

فارسی: بداغ، هفت کول، بداغ جنگلی، گل دنبه

ئینگلیزی: European cranberry bush, Water elder, Guelder rose

عەرەبی: تاغ، غَضاء، أفلوس

ناوی زانستی: *Viburnum opulus* L.

بنەماڵە: Caprifoliaceae

نەهەی ☜ نۆک

نەهەی سیا ☜ نۆک -٣

نەی ☜ زەل

نەیجێ ☜ زەل

نەیجەشەکەر: نەیشەکر، نەیچین، نەیجەقەن

فارسی: نیشکر

ئینگلیزی: Sugar cane

عەرەبی: قصب السکر

ناوی زانستی: *Saccharum officinarum* L.

بنەماڵە: Poaceae

نەیجەقەن ☜ نەیجەشەکەر

نەیچین ☜ نەیجەشەکەر

نەیشەکر ☜ نەیجەشەکەر

نیسک: نزوو، نژی، نووژی، نوزووی، نوویژی، مێژوی، نووپژی، مێشەوش، مەرجوو، مەرجی، ڕۆژیک

فارسی: عدس، مرجی
ئینگلیزی: Lentils, Common lentils, Cultivated lentil
عەرەبی: عَدَس
ناوی زانستی: ***Lens culinaris*** **Medicus.**
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: پارێزگای کوردستان و کرماشان (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)
جۆرەکانی دیکەی نیسک:
١) نیسکە کێفیلە: نیسکی کێوی، گلێنە کێفی
فارسی: عدس وحشی، عدس شرقی
ناوی زانستی: ***L. orientalis*** **Boiss.**
رواوگە: مەریوان (کێوی سڵتان ئەحمەو، کانی حسەین بەگ، کۆسەی هەجیج، کۆسالان)، ڕێگای دیولان بۆ مووچش، ڕێگای سنە بۆ مەریوان و ڕوانسەر، کەل ماموخ لای سنە، سونقور، سەحنە، کەنگاوەر، کوێستانی شاهۆ، بێستوون، کرماشان، کرێند و ئیسلاماوا (٩٤و)

نیسکە تاڵە: نژوە مارە
فارسی: اسپرسی ایلامی، عدس تلخ بویر احمدی، ماش معطر
ئینگلیزی: Sweet vetch, French honeysuckle, Hedysarum, Cock head
عەرەبی: دخن البری، ایدوصارون، عدس المر
ناوی زانستی: *Hedysarum elymaiticum* Boiss. & Hausskn.
بنەماڵە: Papilionaceae
جۆرەکانی دیکەی نیسکە تاڵە:

١) نیسکە تاڵەی ئێکبەتانی
فارسی: اسپرسی همدانی
ناوی زانستی: ***H. criniferum*** **Boiss.** = *H. ecbatanum* Beck.
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/٢٠و)
٢) نیسکە تاڵەی پەخشان
فارسی: اسپرسی گسترده
ناوی زانستی: ***H. wrightianum*** **Aitch. & Baker.**
رواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٣/١٢و)
٣) نیسکە تاڵەی کرندی
فارسی: اسپرسی کرندی، اسپرسی سوری
ناوی زانستی: ***H. varium*** **Willd. subsp.** ***syriacum*** **(Boiss.) Twonsend.**

نیسکە کێفیلە ☜ نیسک -١
نیسکی کێوی ☜ نیسک -١

نیل: شینۆک
فارسی: نیل
ئینگلیزی: True indigo, Dyer east-Indian indigo plant, Indigo plant
عەرەبی: نیل، نیلنج
ناوی زانستی: ***Indigofera tinctoria*** **L.**
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: چیاکانی پاوە، ناوچەی مەرخیل، ژاڵە، سیروان، بەمۆ و خانەشووری جوانرۆ (٣١و)

نینۆڕ: گونۆڕ، گندۆڕ، گنوڕ، ننووڕ، گونۆر، گنتوڕ، قەلەندۆر، دۆریە، دیڕۆ، دۆرێ، خەلەندۆر، خەلەندوور، قەلەندوور، قەلەندۆر
فارسی: آوندول
ئینگلیزی: Alexanders
عەرەبی: جدع، کرفس البری
ناوی زانستی: ***Smyrnium cordifolium*** **Boiss.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، بێستوون، بەرزاییەکانی (سیاوەنە) کرێند، کرماشان (کێوی سفید، وەرمنجە و نیجیوران)، سەحنە و کەنگاوەر (کێوی (هجر)، ئەمرۆڵە و ناوچەی دینەوەر)، پاوە، کێوی شێخ‌میرزا، کوێستانی شاهۆ (٦٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلم‌جاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)؛ مەریوان (کەل ژالانە و تەتە، هەورامان تەخت، کەماڵە، ژیوار، کێوی کۆسالان و گاڕان، کانی حسەین‌بەگ، هەجیج، کێوی سلتان ئەحمەو)، کامیەران (تەنگیسەر، دۆلاو، عەوالان)، سەقز و دیواندەرە (بست، چل‌چەمە، قولقولەی میرەدێ، دەرەویان فارس، پیرعومەران، دۆزەغەرە، کۆڵ، دەرەقووڵە، پیرعومەران، کەوەڵە، کێوی نەکەرۆز، خوڕخوڕە)، سنە (کەل سەڵواتاوا، گەلێن، ڕەشنەش)، ڕێگای مەهاباد بۆ سەردەشت، خانێ، کێوی پڕاوی کرماشان، کێوی ماکوانی جوانڕۆ، کەل قەلاجێ، قەسری شیرین، کرێند، بەنیگەز، نەوسوو، کێوی دالانی، ڕێزاو (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و؛ ٦و)

نینۆرکە ☜ **هەنگەون -٦٦**

نێر ☜ **ریواس**

نێرگس ☜ **گوڵە نێرگز**

نێریس ☜ **گوڵە نێرگز**

و

واشییره ☜ چیمەن -٤

واشێره ☜ چیمەن -٤

واشێڕە ☜ چیمەن -٤

واشێلاش ☜ چەقچەقۆکە

واشێلە ☜ چیمەن -٤

وامەکەشێن ☜ بەهێف -١٦

وانیل: وانیلە

فارسی: وانیل

ئینگلیزی: Vanille, Common vanilla

عەرەبی: وانیلا

ناوی زانستی: ***Vanilla fragrans*** **Ames.**

بنەماڵە: Orchidaceae

وانیلە ☜ وانیل

واهام ☜ بەهێف

واهانی ☜ بەهێف

وتوونەگیا ☜ شێلمۆکە سپی -٢

وردەگیواو ☜ گیاخاو -٥

وردینک ☜ وەردینە

وردینۆک ☜ وەردینە

وردینۆکە ☜ وەردینە

وردینەک ☜ وەردینە

وردێنە ☜ وەردینە

ورمزە ☜ هورمزە

وڕ ☜ گیابۆگەنە -١

وڕەبۆز ☜ گێنوو

وڕەبۆنکە ☜ گیابۆگەنە -١

وڕەبەلەک ☜ برامیکووکە

وڕەتووڵ ☜ هەنگەون -٣٤

وڕەگیا ☜ کاسەگوڵە

وزم: وەزم، نارەوەند، دار گوزم، دارا ڕەش، دارە ڕەش

فارسی: نارون، نارون چتری، درخت نارون

ئینگلیزی: Elm, Elm tree

عەرەبی: الدردار، شجره البق

ناوی زانستی: ***Ulmus campestris*** **L. var.** ***umbraculifera*** **Trautv.** = *U. umbraculifera* Trautv. = *U. densa* Litw.

بنەماڵە: Ulmaceae

ڕواوگە: باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (٦و)؛ سەردەشت (٣٥و)؛ بانە، جوانڕۆ و سەلاسی باوەجانی و بەمۆ، سۆران، حاجی عومەران (٣١و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی وزم:

١) کوڵە وزم: وزمە هەورامی

فارسی: اوجا، درخت اوجا

ئینگلیزی: English elm, Small elm, European elm

عەرەبی: غرغار، غرغاج

ناوی زانستی: *Ulmus carpinifolia* Gleditsch.

رواوگە: سەردەشت (میراوێ، کوێستانی تەرخان) (٢٩و)؛ مەریوان (نێ، کێوی میراجی، گلیە، زۆنج)، کوێستانی کۆسالان، کامیەران (نیەر، تەنگیسەر)، ژاوەرۆ (رەشنەش، تەکیە، ئەویهەنگ)، هەرسین و کرماشان (٤٩و)

٢) شۆرە وزم: شەنگە وزم

فارسی: نارون مجنون

ئینگلیزی: Table top elm

ناوی زانستی: *U. glabra* Hadson. var. *pendula* (Loud.) Rehd.

رواوگە: سەردەشت (کوێستانی بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆلەتوو) (٢٩و)؛ خۆی (٥٨و)

وزمە هەورامی ☜ وزم -١

وزمە ☜ وسمە

وزەلگ ☜ گیاقانگ

وسمە: خمە، تەتەران، وزمە، خم، خمە هەردە

فارسی: وسمە

ئینگلیزی: Woad, Isatis, Dayer woad

عەرەبی: نیل البَری، کتم، خطری، ورد النبل

ناوی زانستی: *Isatis tinctoria* L.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان، تاقەوسان (٦٧و)؛ شنۆ، جوانرۆ، پاوە، مەریوان و ناوچەی ژاوەرۆ (٣١و)

جۆرەکانی دیکەی وسمە:

١) وسمە

فارسی: وسمە

ناوی زانستی: *I. cochlearis*

رواوگە: ١٤ کم. ڕێگای سنە بە دیولان (٦٣/١٨و)

٢) وسمە گەڵا تووری

فارسی: وسمە برگ‌تربی، وسمە تربچەای

ناوی زانستی: *I. raphanifolia* Boiss.

رواوگە: کێوی بەندزەرد لە سەرپێل، ڕۆژهەڵاتی (چاە سیزدە)، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) لە قەسری شیرین (٦٥و)؛ کێوی (ماراب) کرماشان (٦٣/١٣و)

٣) وسمە ئیسپانیایی

فارسی: وسمە اسپانیائی

ناوی زانستی: *I. lusitanica* L.

رواوگە: کرماشان، کوێستانی شاهۆ و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٣/٧و)

٤) وسمە

فارسی: وسمە آذربایجانی

ناوی زانستی: *I. cappadocica* Desv. Subsp. *cappadocica* = *I. atropatana* Grossh.

رواوگە: باشووری کوردستان، (وەکی بەشی کوردەواری لە) ئاناتولی و سووریە (٧٤و)؛ مەریوان (بەردی سپی، باخان، بلچەسوور، بەرقروو، گوندەکانی سەرشیو)، سەقز و دیواندەرە (ناوچەی سارال، زەرینەی وەرمەزیار، بان هەوەتوو، فەتاحاوا، ڕێگای میرەدێ بۆ پیرعومەران، ڕێگای کەوەڵە بۆ کۆل، خورخورە)، سنە (کەل مامۆخ، کانی نیمەڕۆژە و شیان) (٤٩و)

٥) وسمە

فارسی: وسمە پل زنگولەای

ناوی زانستی: *I. gaubae* Bornm.

ڕواوگە: خەرکە و زەڕینەی وەرمەزیار لای دیواندەرە (۹ڵو)

وشترخار ☜ حوشترالووک

وشترخوار ☜ حوشترالووک

وشترخوەرکە ☜ حوشترالووک

وشترخوەرە ☜ حوشترالووک

وشترخۆر ☜ حوشترالووک

وشترخۆرە ☜ حوشترالووک

وشتردڕوو ☜ حوشترالووک

وشترگەون ☜ هەنگەون - ۲۳

ولنۆشە ☜ چەوان - ٤

ولێرە: مرۆرە، ولیرە، هولێرە، ولەرە، خولێرە، خلێرە، خلیرە، کەلکە، زیوان، گنە، قەنە

فارسی: خلر، سَنگِنَک، خلر معمولی، خلر زراعی

ئینگلیزی: Pea vine, Everlasting pea, Vetchling, Grass pea vine, Chickling vetch

عەرەبی: خَلر، جُلبان، بسیلە

ناوی زانستی: *Lathyrus sativus* L.

بنەماڵە: Papilionaceae

ڕواوگە: ورمێ، کرماشان، بێستوون (۱۲/٦۳و)؛ باشووری کوردستان (٦و)؛ هەرسین، سونقور، کرێند، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، ڕێژاو، پاوە، جوانڕۆ، ڕوانسەر، گێلان، ژیوار و هەورامان تەخت، مەریوان (خواشت، پیرخێران، زۆنج، کوڕەمیانە)، کامیەران (کۆلەسارە، کەوبوار، پالنگان)، سەقز و دیواندەرە (خورخورە، هەزارکانیان)، سنە (ڕەشنەش، سەلواتاوا، مەلەکشان، قەلای حەسەناوا، وزمان)، بۆکان و مەهاباد (۹ڵو)

جۆرەکانی دیکەی ولێرە:

۱) هێشەبرە: هێشەوڕە

فارسی: خلر زاگروسی

ناوی زانستی: *L. boissieri* Sirj.

ڕواوگە: سنە، کامیاران، سەراوی نزیک دیواندەرە، کرماشان (۲۱/٦۳و)؛ کوێستانی کۆسالان، بلچەسووری مەریوان، سەقز و دیواندەرە (هەزارکانیان، بست، چلچەمە، خورخورە، سەیفاوا)، ژاوەرۆ (ڕەشنەش، هوویە، سەرهوویە، هەشەمێز و شیان) (۹ڵو)

۲) کەلکە شینە

فارسی: خلر گل سبز، خلر برگ درشت

ناوی زانستی: *L. chloranthus* Boiss.

ڕواوگە: گوکتەپەی ورمێ، سنە، دیواندەرە و کەل گاڕانی مەریوان (۲۰/٦۳و)

۳) کەلکە سوورە

فارسی: خلر گلسرخی، خلر قرمز

ناوی زانستی: *L. roseus* Stev.

ڕواوگە: بەرزاییەکانی کێوی شێخ میرزا و وەرمنجەی کرماشان، کێوی (اوتە) و ماکوان لە باشووری پاوە (٦٥و)

٤) کەلکە ڕاسە

فارسی: خلر راست

ناوی زانستی: *L. inconspicuous* L. = *L. erectus* Lag.

ڕواوگە: کرماشان و ڕێژاو (۱٥/٦۳و)

٥) کەلکە زەردە: پۆلکە زەردیلە

فارسی: خلر بی‌برگ، سنگینک وحشی

ئینگلیزی: Yellow vetchling, Tare, Vetchling

ناوی زانستی: *L. aphaca* L.

ڕواوگە: خۆی (٦۳/ ڵو)؛ و باقلاوای حەسەیناوا لای سنە (۹ڵو)

ولێرە گایە ☜ مزیوەرد - ۱۱

وله تسێ ☜ شیلان - ۸

وله تسنه ☜ شیلان -٨

وله تووتی ☜ شیلان -٢

وله چەرمووه ☜ شیلان -٥

وله چەرمه ☜ شیلان -٥

ولەره ☜ ولیره

وله زەرده ☜ شیلان -٤

وله سپی ☜ شیلان -٥

وله عەتره ☜ شیلان -٦

وله کاڵه ☜ شیلان -٢

وله کێفی ☜ شیلان -٨

وله کەچەڵه ☜ شیلان -٥

وله گوڵباخی ☜ شیلان -٦

ولیره ☜ ولیره

ولگەرنه ☜ بناوەتوم

وڵەشێره ☜ قازیاخه -١

ونار ☜ سنجرازی -١

وناو ☜ بناوچ

وناوچ ☜ بناوچ

ونوو ☜ سنجرازی

وەردێنه ☜ وەردینه

وەردینه: وردینەک، وەردینه، وردینه، وردینک، وەروینک، وردینۆک، وردینۆکه

فارسی: قدومه، آلیسون

ئینگلیزی: Alyssum, Madwort, Alyssun, Alison

عەرەبی: شَمَرمُره، آلوسَن، بزر الخمخم

ناوی زانستی: ***Alyssum hirsutum*** **M. B.**

بنەماڵه: Brassicaceae

رواوگه: کێڵگەکانی توووەفەرەنگی لای سنه، هەورامان، کامیەران، هەورامان، مەریوان (٢٥و)؛ و باشووری کوردستان (او)

جۆرەکانی دیکەی وەردینه:

١) وەردینەی دەشتی

فارسی: قدومه بیابانی

ناوی زانستی: ***A. desertorum*** **Stapf.** = *A. gnaphalodes* DC.

رواوگه: پارێزگای کرماشان (٦٧و)

٢) وەردینه دیواری

فارسی: قدومه دیواری

ناوی زانستی: ***A. murale*** **Waldst. & Kit.**

رواوگه: کێوی (قوچکره میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد و (بیرک) له بۆکان (٢٩و)

٣) وەردینەی پەلکتەسک

فارسی: قدومه برگ باریک

ناوی زانستی: *A. linifolium* Stepf. ex Willd.

رواوگه: بێستوون، باینگان، پاوه، ئیسلاماوای رۆژاوا، کوێستانی چەرمەڵه له سونقور و کەل (بیدسرخ) له سەحنه (٦٥و)

٤) وەردینه زروه

فارسی: قدومه گل‌ریز، قدومه زبر

ناوی زانستی: ***A. strigosum*** **Banks. & Soland.** = *A. micropetalum* Fisch ex DC.

رواوگه: بیجار، سەقز، سنه (میانه، رەشنەش، ئاویەر، زەنان، مەڵکشان) (٩٤و)؛ دیلوران، ئیلام، قەسری شیرین و کرماشان (٧٠و)

وەردینه کێوی ☜ شیرڕێژ

وەرکەمەر ☜ گیاخاو -٦

وەرمز ☜ هورمزه

وەرمزه ☜ هورمزه

وەروینک ☜ وەردینه

وەرەشێڵێ ☜ قازیاخه -١

وەرمق ☜ شیلان -٨

وەرەک ☜ شیلان -٨

وەرهەم ☜ دار ئاڵەت

وەزم ☜ وزم

وەزی ☜ گویز

وەزێ ☜ گویز

وەشەلاش ☜ هالیکۆک -٤

وەلالیک ☜ ئالووبالووک -٢

وەلّوەلّەشێرە ☜ چاوکەلّەشێرە

وەن ☜ پستە -١

وەناوشە ☜ وەنەوشە

وەناوشەک ☜ پستە -٣

وەنۆشە ☜ وەنەوشە

وەنەتاق ☜ پستە -١

وەنەتەق ☜ پستە -١

وەنەمشک ☜ پستە -٣

وەنەمشکی ☜ پستە -٣

وەنەوش ☜ پستە -٣

وەنەوش ☜ وەنەوشە

وەنەوشە: بەنەوشە، وەناوشە، بەناوشە، بنەوشە، بەنەوشە، وەنەوش، بنەفش، مەنەوەشە، نەفش، مانووشە، بەنۆشە، بەنۆش، وەنۆشە، گولەوەنەوشە

فارسی: بنفشه، بنفشه معطر

ئینگلیزی: Violet, Pansy, Heatr ease

عەرەبی: بنفسج

ناوی زانستی: ***Viola odorata*** **L.**

بنەماڵە: Violaceae

رواوگە: بلچەسووری مەریوان، هەورامان تەخت، کامیەران (تا، سەرچی، هەنیمن)، کێوی چل‌چەمە، سنە (حەسەناوا، ئەویهەنگ، ویسەر، شیان، تەکیە، هەشەمیز، گەلین و خانەگا، تەوریوەر)، پاریزگای کرماشان (٩ع)؛ و باشووری کوردستان (او؛ ١٠او)

جۆرەکانی دیکەی وەنەوشە:

١) وەنەوشە چاورەنگ: وەنەوشە فەرەنگی

فارسی: بنفشه سه رنگ

ئینگلیزی: Wild pansy, Heartsease, Pansy

ناوی زانستی: ***V. tricolor*** **L.**

٢) وەنەوشە چاورەنگی ئاسایی

فارسی: بنفشه فرنگی

ناوی زانستی: ***V. tricolor*** **L. var.** ***arvensis*** **Murr.**

رواوگە: سنە و کرماشان (٦٣/٦و)

٣) وەنەوشە

فارسی: بنفشه فروتن

ناوی زانستی: ***V. modesta*** **Fenzl.** = *V. ebracteolata* Fenzl.

رواوگە: سنە، تەرگەوەر، کامیاران، کرماشان، کرێند، کەل رنووی ئیلام و میهران (٦٣/١٩و)

٤) وەنەوشە پۆشیا

فارسی: بنفشه مستور

ئینگلیزی: Sweet viola, Violet

ناوی زانستی: ***V. odorata*** **L.**

رواوگە: خۆی، دەربەندی قوتوور، ورمێ، کرێند و کرماشان (٦٣/١٩و)

٥) وەنەوشە مووسلی

فارسی: بنفشه موصلی، بنفشه کوتاه ریشه

ناوی زانستی: ***V. pachyrriza*** **Boiss. & Hohen.**

وەنی ☜ پستە -١

وەهل ☜ عەرعەر

وهۆڵ ☜ بەڕوو -٤

وەیوڵ ☜ بەڕوو -٤

وی ☜ بەهێ

وی ☜ بی

ویۆڵ ☜ بەڕوو -٤

ویرۆڵ ☜ بی

ویرۆلە سووریّ ☜ بی -٧

ویرۆلە شیرین ☜ ئەسپیدار -٤
ویسار ☜ بناوەتوم
ویوڵ ☜ بەڕوو -٤
ویوڵە ☜ بەڕوو -٤
ویهۆڵ ☜ بەڕوو -٤
وێر ☜ هەڵز
وێرینگە ☜ کەما -٩
وێژەبرە ☜ گوڵە پووران -٢٣
وێژەورە ☜ گوڵە پووران -٢٣
وێلنگە ☜ کەما -٩
وێلنگە ☜ کەما -٩
وێنجۆکە ☜ شاگوڵبەند
وێنجە بۆگەنە ☜ شاگوڵبەند -١
وێنجە: ئەسپست، کەتی، قەت، زەرەک، هەسپسک، سێپکوک
فارسی: یونجه
ئینگلیزی: Medic, Medick, Snail clover
عەرەبی: بَرسِيم، رطبة، برشين، برسيم الحجازي، الجت
ناوی زانستی: *Medicago spp.*
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (گوندەکانی پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)
جۆرەکانی دیکەی وێنجە:
١) وێنجە: کەت
فارسی: یونجه زراعی
ئینگلیزی: Alfalfa, Lucerne, Cultivated medick
ناوی زانستی: ***M. sativa*** **L.**
رواوگە: مەهاباد (کوێستانی سوێناس، (چکس و منالە)، کانیەسپی، مامسوار)، ناوچەی نەڵۆس لە کێوی (کومە بران) شنۆ، کوێستانی (بدوی، گامیشالدرو، بیبیکندی و بیرک) بۆکان، کوێستانی هەوارەبی نەغەدە، خانێ (کوێستانی (توبە و تورژالە) و کێوی (بردەگل) و جەمیلان لای هەنگەوێ، قەندیلی مامەکۆیان (نەمنجێ، قەلاتەڕەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەڵی حاجی برایم) و کێوی تەمەرچیان بەرەو حاجی عومەران) (٢٩و)؛ کێوی بەندزەرد لە سەرپێل، کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، بیستوون، باینگان، پاوە، ئیلاماوا، کێوی (گونی) و شیراز لە سەحنە (٦٥و)؛ پارێزگای کوردستان، دیلوڕان (٤٩و)؛ ناوچەکانی زازانشین (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سیوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ کوێستانی قاياغداغ، جەیران و بەردەزەرد لە شاهیندژ (٢٧و)؛ سەڵماس، سەردەشت و کانیەڕەش (٥١و)
٢) سێپەرە خرتە
فارسی: یونجه تکمه‌ای، یونجه دایره‌ای
ئینگلیزی: Button clover, Snail medick
ناوی زانستی: ***M. orbicularis*** **(L.) Bartalini.**
رواوگە: پارێزگای ئیلام، کرماشان (٦٣/١٢و)؛ و خانەقین (٧٠و)
٣) سێپەرە کوردستانی
فارسی: یونجه کردستانی
ناوی زانستی: ***M. noeana*** **Boiss.**
٤) دانارە: سێپەرە دانارە
فارسی: یونجه چندشکلی، یونجه خاردار
ناوی زانستی: ***M. polymorpha*** **L.** = *M. denticulate* Willd. = *M. hispida* Gaertn.

ڕواوگــه: پارێزگــای کرماشــان و ئــیلام (٦٣/١٢و)؛ ڕۆژاوای ئێــران (وەکــی دەفــەری کوردەواری) (٧٠و)

٥) سێپەڕە زەردە

فارسی: یونجــه ســیاه، یونجــه زرد، یونجــه رازکی

ئینگلیزی: Black medick, Hop clover, Yellow trefoil

نـاوی زانسـتی: *M. lupulina* L. = *M. macolata* Willd.

ڕواوگـه: ناوچـەی زاگـرۆس و ڕۆژاوای ئێـران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٧٠و)

٦) وێنجه دڕکینه: سێپەڕە دڕکینه، گاگلێنکه

فارسی: یونجه سخت

نـاوی زانسـتی: *M. rigidula* (L.) All. = *Trigonella radiate* (L.) Boiss.

ڕواوگە: مەهاباد (کوێستانی (چکس، سولفه و مناله)، مامسوار و سوێناس)، کوێستانی (توبـه و تورژالـه) و جـەمیلان لای هـەنگـەوێ خانـێ (٢٩و)؛ پـاوە، ئیســلاماوای ڕۆژاوا، ســونقور (٦٥و)؛ ئیلام (سنووری بەدرە لەتەک مـەنەلی، ناوچـەی (برســیم) و شـێخقـەنـدی، ناوچـەی (ابوغــویر)، قـەراخـی ڕووبـاری (دویــرج))، ئابـدانان (٧١و)؛ خــۆی، ورمــێ، دەربـەنـدی قاسملو، مـەهاباد، سنه، بێستوون (٦٣/١١و)؛ کرماشــان (٦٣/١٦و)؛ دەشــتی مایــەشــت (٦٣/١٧و)؛ مەریوان (میانـه، زۆنـج، کۆسـالان، لـەنگـەریـز، ناوچـەی شـامیان)، کوێسـتانی عـەوالان، ژاوەڕۆ (ڕەشـنەش، نێـوان تـەکیـە و شانشین) (٤٩و)؛ کوێستانی قایاغداغ، جـەیران و بەردەزەرد شاهیندژ (٢٧و)

وێنجه دڕکینه ☜ وێنجه -٦

وێوڵه ☜ بەڕوو -٤

وێووڵ ☜ بەڕوو -٤

هـ

هارمێ ☜ هەرمێ

هارو ☜ کالەک -٢

هارۆێ ☜ کالەک -٢

هاروو ☜ کالەک -٢

هاز ☜ کاردوو

هازە ☜ کاردوو

هاس ☜ کاردوو

هاڤرسک ☜ عەرعەر

هالهال ☜ گوڵە ڕەبەنۆک

هاڵووباڵوو ☜ ئالووبالووک

هاڵووبلاڵووک ☜ ئالووبالووک

هاڵەبلاڵووک ☜ ئالووبالووک

هاڵەبەلاڵووک ☜ ئالووبالووک

هاڵەکۆک ☜ هالیکۆک

هاڵەکۆکی ☜ هالیکۆک

هاڵیکۆک: ئالەکۆک، هالەکۆک، هەلاکۆک، هەلەکۆک، هالەکۆکی، هەلاکوو، کەپەلووک، ئالەقوق، ئالیقۆق، هەپلۆک، هەپیلووک، هەلەکۆکی، هەپوولیک، هپلوک، هەپولیک، هەمپەلووک، ئەپلۆک، گیابزنە، گێبزنە

فارسی: شنگ اسبی

ئینگلیزی: Serpent root, Viper grass

عەرەبی: لحیە التیس

ناوی زانستی: *Scorzonera spp.*

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی پارێزگای کەرکووک (دووبس، خویلێن، توززخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)؛ مەریوان (بلبەر، کەل ژالانە، سلێن، کەماڵە، ژیوار، هەورامان تەخت، کوێستانی سلتان ئەحمەو)، کامیەران (گوندەکانی: شایەر، پەشاوا، کەل گرگر، نشوور، هەنیمن، لۆن، پالنگان، پەمێنان، گاوشان، ترازوولە)، سەقز (پیرعومەران، خوڕخوڕە، مووسماوا، سەیفاوا، نەکەڕۆز)، کێوی ئاربەبا و گوندەکانی لای بانە (بۆیەن، سەبەتلوو، کێلێ، شوێ، ساوان، وشکەیەرە، سەدبار، کەوپێچ، زەرواو، کۆخان، بەردەڕەش، سووتوو، بلەسەن، بلەکێ، چۆمان، دارساوێن، دۆلەرزن، خواجامیر)، سنە (کەرجۆ، گەلێن و خانەگا، ئارەنان، ئارێز و ئاویەر، ڕەشنەش، هەشەمێز، هوویە، سەرهوویە، شیان، دووشان، نەڕان)، ڕێگای سەردەشت بۆ خانێ و شنۆ، پاوە، جوانڕۆ (٩٤و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، مێشەدێ، شێلمجاڕان، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی هالیکۆک:

۱) پالدم: پالمە، پالدمە، پالدمە، پالمە، پالدومە، پالدمە

فارسی: شنگ اسبی بلوری

ناوی زانستی: ***S. calyculata*** **Boiss.**

رواوگە: کەل ڕنووی ئیلام، (نوآکو) لای کرێند، سەحنە، نەغەدە، شنۆ، بالانش، کرماشان، بیجاڕ، سنە، سەقز و دیواندەرە (۶۳/۲۰و)؛ مەریوان (کێوی کۆسالان، باقلاوای شێخ حسەین، میانە، گوندەکانی سەرشیو)، کامیەران (پالنگان، کەوبوار)، کۆل و دۆزەغەرەی دیواندەرە، سنە (نایسەر، ڕەشنەش، ئاویەر و ئاریز، زەنان، حەسەناوا، دووشان، نەوەرە)، بیستوون، سونقور (۹۴و)؛ باشووری کوردستان (۱و)

۲) شویرتک: گێزبەلۆک، شەویرتک، گێزبەلە

فارسی: شنگ اسبی کُردی، شنگ اسبی کاکُلی، شنگ اسبی جقەدار

ناوی زانستی: ***S. papposa*** **DC.** = *S. kurdica* Boiss. & Noe.

رواوگە: کێوی شاهۆ، کێوی پڕاوی کرماشان، ئیسلاماوا، کرێند، قەسری شیرین و (۹۴و)

۳) کوکلاش: کۆکلاشکە، کورالاش، کۆرەلاش، کۆکلاخ، کەرهێ

فارسی: شنگ اسبی برگ پهن

ناوی زانستی: ***S. latifolia*** **(Fisch. & C. A. Mey.) DC.**

رواوگە: دەرەویان قادری مەریوان، کەکەوسانی کامیەران، دیواندەرە (دەرەویان فارس، کۆل، چلچەمە)، هوویە و سەرهوویەی سنە (۹۴و)؛ باشووری کوردستان (۱و)

۴) جاچکە قولاچکە: وەشەلاش، جاچکە قولاجە، گیای جاچکەتال

فارسی: شنگ اسبی رفیع، شنگ اسبی رگە دار

ناوی زانستی: ***S. cinerea*** **Boiss.** = *S. eleta* Boiss. = *S. eriosperma* M. B.

رواوگە: مەریوان (گوندەکانی سەرشیو، کێوی کۆسالان و ژیوار، کێوی سلتان ئەحمەو)، کوێستانی پەنجەعەلی قوروە، کامیەران (عەوالان، کەکەوسان، کوێستانی شاهۆ، وێزیەر، تەنگیوەر)، شارەک لە بیجاڕ، سەقز و دیواندەرە (گوندەکانی خوڕخوڕە، کۆل، دۆزەغەرە، چلچەمە، دەرەویان فارس، ماینەدۆل، دۆلەڕەش، سەیفاوا، نەکەرۆز، پیرعومەران، قولقولەی میرەدێ)، سنە (ڕەشنەش، ئەویهەنگ، هەشەمێز) (۹۴و)

۵) هالیکۆکی لوڕستانی

فارسی: شنگ اسبی لرستانی

ناوی زانستی: ***S. luristanica*** **Rech. f.**

رواوگە: دەربەندی قاسملوو، قووشچی، سەلماس، ورمێ، شنۆ، مەهاباد و کانیەڕەش، سەردەشت، مەریوان، سنە، قوروە، دیولان، دیواندەرە و سەقز (۶۳/۲۲و)

۶) شێنی دالاهوو

فارسی: شنگ اسبی شکننده

ناوی زانستی: ***S. rigida*** **Auch.**

رواوگە: کوێستانەکانی شاهۆ و دالاهوو و وەرمنجە لای کرماشان، بیستوون و هەرسین (۹۴و)

۷) هالیکۆکی مووسلی

فارسی: شنگ اسبی موصلی، شنگ اسبی خربقی

ناوی زانستی: ***S. veratrifolia*** **Fenzi.**

۸) هالیکوکە ڕیشۆل قاوەیی

فارسی: شنگ اسبی کاکل قهوەای

ناوی زانستی: *S. phaeopappa* **(Boiss.) Boiss.**

رواوگه: حسه‌یناوای سنه، مه‌ریوان، سه‌قز، کرماشان و که‌ل قه‌لاجێ (٢١/٦٣و)

٩) هالیکۆکی ئاناتوولی

فارسی: شنگ اسبی آناتولی

ناوی زانستی: *S. turkeviczii* **Krasch. & Lipsch.**

١٠) هالیکۆکه په‌لکاوی

فارسی: شنگ اسبی پرشاخه

ناوی زانستی: ***S. ramossima* DC.**

رواوگه: که‌لی قووشچی، لای به‌ند و گۆلی ورمێ، سه‌لْماس و سنه (٢١/٦٣و)

١١) هالیکۆکه ته‌رگه‌وه‌ری

فارسی: شنگ اسبی ترگوری

ناوی زانستی: ***S. renzii* Rech. f.**

١٢) هالیکۆکی خۆیی

فارسی: شنگ اسبی خوئی

ناوی زانستی: ***S. szovitsii* DC.**

هاپلۆک ☜ زه‌فیروو -٣

هپلوک ☜ هالیکۆک

هچهار ☜ بیبه‌ر

هرمێ ☜ هه‌رمێ

هرمێک ☜ هه‌رمێ

هرمیک ☜ هه‌رمێ

هزیران ☜ قامیشی گه‌رمیان

هژیان ☜ هه‌نجیر

هژیر ☜ هه‌نجیر

هل ☜ هێل

هلۆت ☜ سه‌ونچک

هله‌گشه ☜ ڕکێشه

هنار ☜ هه‌نار

هنارێر ☜ هه‌نار

هنجیر ☜ هه‌نجیر

هندکۆ ☜ شه‌وه‌رگ

هندی ☜ شووتی

هنگور ☜ ترێ

هنگوور ☜ ترێ

هورما ☜ خورما

هورمێ ☜ هه‌رمێ

هورمزه: ورمزه، وه‌رمزه، وه‌رمز

فارسی: گاوزبان اروپایی

ئینگلیزی: Borago, Common borago, Ox-tongue

عه‌ره‌بی: لِسانِ الثّور

ناوی زانستی: ***Borago officinalis* L.**

بنه‌ماڵه: Boraginaceae

رواوگه: تیکاب (٤٠و)؛ ناوچه‌ی لاجان (په‌سوێ، گرده‌کشانێ، زه‌نگیاوێ، کاسه‌که‌ران، شێلمجاران، مێشه‌دێ، پردانان)، کوێستانی قه‌ندیلی مامه‌کۆیه، پیران، مامه‌ش و مه‌نگوڕایه‌تی خانێ (٧٩و)

هوزێ کێوی ☜ جاتره کێویله

هوشترالوک ☜ حوشترالووک

هولێره ☜ ولێره

هولێمه ☜ مێخه‌ک -١٤

هولێره مایه‌شتی ☜ مزیوه‌رد -١٠

هومێو: هومێوه، هوومێو، ته‌ماته مارانه، ده‌رمانه مارانه، ترێ رزیقی

فارسی: فاشرا، آلاملیک

ئینگلیزی: Bryony, Wild hops

عه‌ره‌بی: فاشرا، كَرمَه البَيضا، عنب الحيه، خيبطه، بوطانيه

ناوی زانستی: ***Bryonia dioica* Jacq.** = *B. multiflora* Boiss. & Heldr.

بنه‌ماڵه: Cucurbitaceae

رواوگە: خەلیل کێوی ورمێ لە نزیک پزان، مەرگەوەڕ، سەردەشت، مەریوان، ئیلام، ئیسلاماوا و قەلاجێ (٦٣/٢٢و)؛ سەولاوا (میانە، کانی کەلیمل لە نێوان ڕەزاو و دەگاگا)، تەنگیوەری کامیەران، ژاوەرۆ (بۆڕیەر، ڕەشنەش) و پاوە (٩کو)

جۆرەکانی دیکەی هومێو:

١) هومێوی زرۆ

فارسی: فاشرای زبر

ناوی زانستی: ***B. aspera*** **Stev. ex Ledeb.** = *B. haussknechtiana* Bornm. = *B. macrostylis* Hilbr. & Bilger. = *B. afghanica* Podlech.

رواوگە: خۆی، ماکۆ، ورمێ و دەڤەری (سرو ١٤/٦٣و)

هومێوه ☜ هومێو

هونە ☜ خەنە

هویرک ☜ توو -١

هۆداخ ☜ دەمووکانە

هۆلێ ☜ جۆهەر

هوولیمە ☜ مێخەک -١٤

هوومێو ☜ هومێو

هوونە سیاوەش ☜ خوێنی سیاوەشان

هەبۆسان ☜ شانۆکە -٦

هەبرەش ☜ سیاولە

هەبرەشک ☜ سیاوڵە

هەبی ☜ کەنگر

هە پۆسان ☜ شانۆکە -٦

هە پلۆک ☜ هالیکۆک

هە پولیک ☜ هالیکۆک

هە پوولیک ☜ هالیکۆک

هە پیلووک ☜ هالیکۆک

هەتاوپەرس ☜ گولە بەڕۆژە

هەچەگیرە ☜ حەشەگیرە

هەراڵە برمە ☜ شلێرە

هەراڵە چاوڕەشە ☜ گولە خاشخاشە -٦

هەرامە ☜ هەلامە

هەربزە ☜ کاڵەک

هەربەنگ: بەنگ، خەربەنگ، خەروەنگ، خەربەن، خەربنگ، غەربەنگ، خەرەبەنگ، خەربەند، گیابەنگ، هەرەبەنگ، هەرەوەنگ، غەربەن، غەربەند، غەروەنگ، گیاقاولەمە، بەنگی کوردی، دنێب، برایمە بۆگەنە

فارسی: بنگدانە، بذرالبنج، بنج، بذربنگ، هیوسیامین

ئینگلیزی: Hang bean, Henbane, Black henbane

عەرەبی: بذرالبنج، سِکران، بنج

ناوی زانستی: ***Hyoscyamus kurdicus*** **Bornm.**

بنەماڵە: Solanaceae

رواوگە: گوندەکانی سەرشیو، مەریوان (کەل تەتە و ژالانە، هەورامان تەخت، دواو و چەم دەرەزەنجیر، پیرخێران، باقلاوای شێخ حسەین، درێلە، بنیەر، زۆنج، خواشت، کەماڵە، وەیسیان، بلچەسوور)، قووروە (تازاوای چلگەزی، رامول، کێوی پەنجەعەلی، بەوروپەرێشان)، ڕێگای دیولان بۆ سنە، ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر لە کامیەران، ڕێگای سەقز بۆ سنە، بیجاڕ (بورجگە، ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب، قزلباغ)، سەقز (پیرعومەران، ڕێگای میرەدێ بۆ پیرعومەران، خورخورە)، سنە (تەکیە، کێلانە، هەشەمێز، کەرجۆ، دوەیسە، تەکیە، کانیمشکان، دادانە، ساروقامیش، زەنان، شیان)، ڕوانسەر، جوانرۆ، پاوە (٩کو)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران،

شـێلمجاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قـەنـدیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی هەربەنگ:

١) هەربەنگی کرماشانی

فارسی: بنگدانە کرمانشاهی

ناوی زانستی: ***H. leptocalyx* Stapf.**

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٤٩و)

٢) هەربەنگی زاگرۆسی

فارسی: بنگدانە زاگروسی

ناوی زانستی: ***H. pojarkovae* Schonbeck-Temesy.**

رواوگـە: سـەردەشـت، پارێزگـای کوردسـتان و ئیلام و کرماشان (٤٩و)

٣) هەربەنگی تەفتانی

فارسی: بنگدانە کوەبنگ، بنگدانە تفتانی

ناوی زانستی: ***H. malekianus* Parsa.** = *H. muticus* Bornm.

رواوگـە: (چـاه سـیزدە) لـە قەسری شـیرین، کێـوی بـەنـدزەرد لـە سـەرپێلـی زەهـاو (٦٥و)؛ کرێند، ڕێژاو و کێوی شاهۆ (٦٣/٢و)

٤) هەربەنگی ڕەش

فارسی: بنگدانە سیاە، بنگدانە معمولی

ئینگلیـزی: Black henbane, Sticking Roger, henbane

ناوی زانستی: ***H. niger* L.**

رواوگە: ورمێ (٦٧و)؛ و تیکاب (٤٠و)

هەرێز: هیرز، هیریز، هەریس، گزیە پێغەمبەرانە

فارسی: پنجەمرغی، مَرغ

ئینگلیـزی: Bermuda grass, Common cynodon, Dog tooth grass

عەرەبی: ثیل کبیر، نجیل

نـاوی زانسـتی: ***Cynodon dactylon* (L.) Pers.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، (سید)، کێلـێ و لـەقلـەق) (٢٩و)؛ قـەراخـی ڕووبـاری (دویـرج) و (چیخـواب) ئیلام بـەرەو سنووری بەدرە و مەنەلی (٧١و)؛ سنە، کرماشان (٦٣/٨و؛ ٧٠و)؛ کێلـگەکـانی چەوەنـدەری ئازربایجـانی ڕۆژاوا (وەکـی مـەهاباد، شـنۆ، نـەغـەدە، خانێ، ورمێ) (٤٠و)؛ بیجـاڕ، سـنە (میانـە، زەنـان، مـەڵکشـان، ڕەشــنەش)، دیلـوران (٤٩و)؛ دیـەرەکـانی توو‌ەفـەرەنگی لای سـنە، مـەریـوان، هـەورامـان، سەوڵاوا، کامیەران (٤٢و)؛ ناوچـەی کـوودەشـت (٣٩/١و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

هەرجانە ☜ بەهێڤ - ١٦

هەرجن ☜ بەهێڤ - ١٦

هەرجنگ ☜ بەهێڤ - ١٦

هەردووک ☜ هەڵووژە

هـەرزن: باچیـک، هـەرزیـن، هـەرزنـێ، ئـەرزن، کۆرەک، کوریـک، سۆرک، ڕەمـەرانـە، گـەلـدوو، گەنمـەشـامیە سـوورە، مووینـەکـە، زەڕاتـە کێویلـە، گالە ڕەمانە، گەنمەشامیە سوورە

فارسی: ارزن، ارزن دانە درشت، ارزن سفید

ئینگلیـزی: Panic grass, Witch grass, Millet, Proso, Broomcorn millet, Common millet, true millet

عەرەبی: جاورس، ذرە حمراء، دخن

ناوی زانستی: ***Panicum miliaceum* L.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگـە: دەڤـەری زازانشـین (وەکـی سـندووس، دیرسـیم، خـەرپـووت، سـێوەرەک، ئادیـەمـەن، بـاکووری دیاربـەکر، ئەرزنجـان)، مـەڵبەنـدی بابـان (وەکـوو سـلێمانی و دەشـتی شـارەزوور و بانـە) (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (٦و؛ ١٠و)

هەرزنێ ☜ هەرزن

هەرزن ڕەنگ ☜ گاڵ -١

هەرزن گاڵ ☜ گاڵ

هەرزین ☜ هەرزن

هەرژن ☜ بەهێف -١٦

هەرژن ☜ بەهێف -١٦

هەرژنکە ☜ بەهێف -٤

هەرژنگ ☜ بەهێف -١٦

هەرمۆ ☜ هەرمێ

هەرمێ: هەمروو، هەمرۆ، هەرمە، هەمرۆە، هرمێک، ئەمرۆ، هرمێ، هارمێ، هورمێ، هەرمی، هرمیک، هەرمۆ، مروێ، مرۆی، مەروێ، مەروە، موریە، مووروو، گولاوی، گولاوەی

فارسی: گلابی، امرود

ئینگلیزی: Pear tree, Pear

عەرەبی: أنجاص، كمثرا، الكمثرى

ناوی زانستی: *Pyrus communis* L. = *P. cordata* Decne.

بنەماڵە: Rosaceae

ڕواوگە: مەهاباد (کێوی کانیەسپی، بەیتاس، (قوچ کرە میداب و شیلم ساغلو، منالە)، سوێتاس و مامسوار)، سەردەشت (کێوەکانی لەقلەق، بولفەت، (سید) و کێلێ)، خانێ (کێوی (کالەبردیال) و گردەشینان) (٢٩و)؛ باینگان، کرماشان (وەرمنجە، نیجیوران و کێوی سفید)، سەحنە و کەنگاوەر (کێوی ئەمرۆلە، (گونی) و شیراز، کەل (بیدسرخ)، ناوچەی دینەوەر)، کێوی چەرمەڵە لە سونقور، کێوی (اوتە) و ماکوان لە پاوە (٦٥و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)؛ پارێزگای کوردستان (٩٤و)؛ شنۆ، ورمێ و سەلماس (٤٧و)؛ باشووری کوردستان (١٠او)

جۆرەکانی دیکەی هەرمێ:

١) هەرمێ

فارسی: گلابی برگ بیدی، داغ آرموت

ئینگلیزی: Willow-leaved pear

ناوی زانستی: *P. salicifolia* Pall.

ڕواوگە: ورمێ (٦٣/١٥و)؛ ماکۆ (٨هو)؛ و سەلماس (٤٧و)

٢) هەرمێ تالشی

فارسی: گلابی تالشی

ناوی زانستی: *P. grossheimii* Fedor.

ڕواوگە: کەل حەسەن سالار خانی لای سەقز (٨هو)

٣) هەرمێ سرنجکی

فارسی: گلابی سنجدی

ناوی زانستی: *P. elaeagnifolia* Pall.

ڕواوگە: یەزدیکانی خۆی و ئەسلانیک (٨هو)

٤) هەرمێ کێویلە: هەمرۆ کووجیلە

فارسی: گلابی سوری، گلابی جنگلی، گلابی کوهی

ناوی زانستی: *P. syriaca* Boiss.

ڕواوگە: مەریوان (کێوی میراجی، کوڕەمیانە، زونج، کۆسالان، باخان، کوچک چنار)، کامیەران (ڕێگای سەربناو بۆ تەنگیسەر، کێوی شاهۆ، تەنگیوەر، پالنگان)، کوێستانی نەکەڕۆز و جل‌چەمە، سنە (دەروێشان، سالیان، گەلێن و خانەگا، هەشەمێز، ڕەشنەش، ڕێگای سنە بۆ کەڕەسی) (٩٤و)؛ ڕێگای بانە بۆ میراوێ، پاوە، جوانڕۆ، ڕوانسەر، سونقور، کێوی دالاهوو، ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٧و)؛ خانێ، دەربەندی قاسملوو، مەرگەوەڕ و مەهاباد (٨هو)

هەرمێ کێویلە ☜ هەرمێ -٤

هەرملی ☜ هێرۆ

هەرمە ☜ هەرمێ

هەرمەڵە ☜ هێرۆ

هەرمەڵی ☜ هێرۆ

هەرمی ☜ هەرمێ

هەرواڵە ☜ کوچکەچورە

هەرواڵە ☜ پەرمێشکە

هەرەبەنگ ☜ هەربەنگ

هەرەوەنگ ☜ هەربەنگ

هەریس ☜ هەریز

هەڕکێشە ☜ ڕکێشە

هەڕووک ☜ هەڵوورژە

هەڕەزاڵە ☜ ڕێزڵە

هەزار گەڵا ☜ بۆزانە

هەزبۆ کێوی ☜ جاترە کێویلە

هەزبۆلە ☜ جاترە کێویلە

هەزبۆوە کێفی ☜ جاترە کێویلە

هەزبێ کێفی ☜ جاترە کێویلە

هەزبە کێفی ☜ جاترە کێویلە

هەزبە کوێلێ ☜ جاترە کێویلە

هەزبی ☜ جاترە

هەزبی باخی ☜ جاترە

هەزبی تاڵە ☜ جاترە

هەزبی کێفیلە ☜ جاترە کێویلە

هەزبی کیفی ☜ جاترە کێویلە

هەزبی کیفیلێ ☜ جاترە کێویلە

هەزبی کیفیلە ☜ جاترە کێویلە

هەزبی گوێمشکە ☜ جاترە

هەزبی مێرگ ☜ جاترە

هەزبی مێری ☜ جاترە

هەزوێ تاڵە ☜ جاترە

هەزوێ کێفیلە ☜ جاترە کێویلە

هەزوە باخی ☜ جاترە

هەزوە تاڵە ☜ جاترە

هەزوە کێفی ☜ جاترە کێویلە

هەزوە کێویلە ☜ جاترە کێویلە

هەزوە مێرگی ☜ جاترە

هەزیران ☜ قامیشی گەرمیان

هەژیر ☜ هەنجیر

هەژیرە کێویلە ☜ هەنجیر -٣

هەسپزە ☜ شاگوڵبەند -١

هەسپسک ☜ وێنجە

هەسپنگ: شنگ، هەسپین، حەسپنگ، ئەسپنگ، حەسپینگ، حەسپن، حەسبین، شنگی، ئەسپینگ، شن، شینگە، شینگ

فارسی: شنگ

ئینگلیـــزی: Salsify, Goat beard, Vegetable-oyster

عەرەبی: لِحيَه التيس، ذنب الخيل، سلسفيل، سنسفيل

ناوی زانستی: *Tragopogon spp.*

بنەماڵە: Asteraceae

جۆرەکانی دیکەی هەسپنگ:

١) هەسپنگی زەلاسا

فارسی: شنگ نی مانند

ناوی زانستی: *T. caricifolius* Boiss.

رواوگە: دەربەندی قاسملوو، ورمێ، شارویران، نەغەدە، مەهاباد و قەلای پەسوێ لای خانێ (٩/٦٣و، ٢٦/٦٣و)

٢) هەسپنگی لچدار

فارسی: شنگ لبەدار

ناوی زانستی: *T. marginatus* Boiss. & Buhse.

رواوگە: شنۆ و ناوچەی نەڵۆس لە کێوی (کومەبران) مەهاباد (٢٩و)؛ خۆی، ورمێ (٢٦/٦٣و)؛ ناوچەی لاجانی خانێ (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان) (٧٩و)

٣) هەسپنگی هەولێری

فارسی: شنگ اربیلی

ناوی زانستی: T. *rechingeri* M. Ownbey.

٤) **هەسپنگی سەردەشتی**

فارسی: شنگ سردشتی

ناوی زانستی: T. *stroterocarpus* Rech. f.

رواوگە: دەڤەری سەردەشت (٦٣/٢٥و)

٥) **هەسپنگی ڕەزایەیی**

فارسی: شنگ رضائیەای

ناوی زانستی: T. *rezaiyensis* Rech. f.

٦) **هەسپنگی ورمێیی**

فارسی: شنگ ارومیەای، شنگ کپه ارغوانی

ناوی زانستی: T. *porphyrocephalus* Rech. f.

رواوگە: دەڤەری تیکاب (٤٠و)

٧) **هەسپنگی عێراقی**

فارسی: شنگ عراقی

ناوی زانستی: T. *bornmuelleri* M. Ownbey & Rech. f.

٨) **هەسپنگی کێوی**

فارسی: شنگ کوهی

ناوی زانستی: T. *montanus* Nikitin. = T. *persicus* Boiss.

٩) **هەسپنگی خۆیی**

فارسی: شنگ خوئی، شنگ گرجستانی

ناوی زانستی: T. *kemulariae* Kuthath. = T. *khorasanicus* Rech. f.

١٠) **هەسپنگی ئێرانی**

فارسی: شنگ ایرانی

ناوی زانستی: T. *buphthalmoides* (DC.) Boiss. = T. *persicus* Boiss.

رواوگە: نێوان شنو و بالانش، حەیدەرابـاد، ورمێ (سرو) و نەغەدە (٦٣/٢١و)

١١) **هەسپنگ**

فارسی: شنگ

ناوی زانستی: T. *collinus* DC.

رواوگە: مەهاباد (کێوی کانیەسپی، برایمخـان، (سولفە) و بەیتاس) (٢٩و)؛ کێوی چەرمەڵە لە سونقور، بێستوون، باینگـان، پـاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، (کوە سفید) و (بید سرخ) لە سەحنە (٦٥و)؛ کرماشـان (٦٣/٢و)؛ کێلگەکـانی تووە فەرەنگی سنە، کامیەران، سەولاوا، هەورامـان و مەریوان (٥٢و)

هەسپۆن ☜ ئەسپۆن

هەسپەرە ☜ پیژگ

هەسپەرە ڕۆمی ☜ شاریحانە

هەسپین ☜ هەسپنگ

هەسەبەگی: گیادەمە، حەسەنبەگی

فارسی: مهرگیاه، مردم گیاه، استرنگ

ئینگلیزی: Mandrake

عەرەبی: لُفاح، مَغده، یبروح، سراج‌القلوب

ناوی زانستی: ***Mandragora officinarum*** **L.**

بنەماڵە: Solanaceae

رواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٦و)

هەسەنبەگی ☜ سێوەخووگانە

هەشاڵوو ☜ هەشتالوو

هەشتاڵوو: کۆخ، قۆخ، هەشاڵوو، قۆخی، خۆخ

فارسی: هلو، شفتالو

ئینگلیزی: Peach, Peach tree

عەرەبی: خُوخ

ناوی زانستی: ***Persica vulgaris*** **Mill.** = *Prunus persica* (L.) Batsch. = *Amygdalus persica* L.

بنەماڵە: Rosaceae

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)؛ هەولێر، سلێمانی، دهۆک، خانقین و کەرکووک (١٠و)؛

ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی هەشتالوو:

١) **شلۆر**: حەمشین، حەمەدەشین، شەلیل

فارسی: شلیل

ئینگلیزی: Nectarine, Smooth peach

ناوی زانستی: ***P. nucipersica*** **Borkn.** = *Prunus persica* var. *nucipersica* Schneid. = *Amugdalus nectarine* Aiton.

رواوگە: میانەی لای سنە (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

هەشەگرە ☜ حەشەگیرە

هەشیر: ژاژ، قامیشکە، لەقەل، ژاژیلۆک

فارسی: بوریا، تَزک، پیزر

ئینگلیزی: Round-rootedsea club-rush, Salt marsh club-rush

عەرەبی: سحل، دبشە

ناوی زانستی: ***Scirpus maritimus*** **L.**

بنەماڵە: Cyperaceae

رواوگە: پاریزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)؛ تەخت سلێمانی تیکاب و قەسرشیرین (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی هەشیر:

١) **سیاسەرە**: سرینگ، گیاقەندرە

فارسی: پیزر دریایی

ئینگلیزی: Great bulrush, Bullrush

ناوی زانستی: ***S. lacustris*** **L.**

رواوگە: سنە (گوندی میانە و ڕەشنەش) (٩٤و)

هەڤران ☜ ئەسپیدار

هەڤرس ☜ هەڤرست

هەڤرست: ئافرا، ئەفرا، هەڤرس، هەڤرەس، هەڤرەست، هێڤرست، هەوریس، هەوریس، هەڤریس، ئیرڤست، هێرڤست

فارسی: افرا، درخت افرا

ئینگلیزی: Maple, Scotch plane

عەرەبی: الاسر، اسفندان

ناوی زانستی: ***Acer campestre*** **L.**

بنەماڵە: Aceraceae

رواوگە: کێوی (بردەگل) لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ باشوور و باکووری کوردستان (٣و)

جۆرەکانی دیکەی هەڤرست:

١) **کێکفی شیرازی**

فارسی: کیکم شرازی، کیکم دشتارژنی

ناوی زانستی: *A. cinerascens* M. B. ***A. monspessulanum*** **L. subsp. *cinerascens*** **(Boiss.) Yaltirik.**

رواوگە: کێوی (کالە بردیال) خانێ (٢٩و)؛ بێستوون، کێوی (سیاوەنە) لە کرێند، سەحنە، باینگان (٦٥و)؛ بوویلاپووشی خۆی و سەردەشت (پردانا و شیوەمێر) (٨٥و)

٢) **کێکفی قەفقازی**

فارسی: سیاەکرکو، کیکم قفقازی

ناوی زانستی: *A. ibericum* M. B. ***A. monspessulanum*** **L. subsp. *ibericum*** **(M.B.) Yaltirik. Rech. f.**

رواوگە: خانێ، پسانی ورمێ و دەربەندی قاسملوو (٨٥و)

٣) **کێکف**: کەکەو، کەکەو، کەیکوو، کەیکووم، ککەو، کەوت، کەڤوت، کێکۆ، کاکیف، کفکێ،

بێزبالووک

فارسی: افرای کردستانی، کـیکم کردسـتانی، کیکم آشوری

ئینگلیزی: Montpellier maple, Japanese maple China-maple

عەرەبی: اسفندان المونبولیه

ناوی زانستی: *A. assyriacum* Pojark. = *A. monspessulanum* L. subsp. ***assyriacum*** **(Pojark.) Rech. f.**

رواوگـە: سـەردەشـت، ورمـێ، قەسـری شـیرین (٦٣/١و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ مـەریوان (بلبەر، زیوار، سلێن، کەلجی، نوێن، هـەورامانی تەخت، کەماڵە، کێـوی سلـتان ئەحمـەو، دەروەن دزلی، کۆسالان، باخـان، کێـوی میراجـی، گـواز، چەم دەرەزەنجیر)، کامیـەران (عـەوالان، نشـوور، کۆلـەسـارە، تەنگیـسـەر، هـەنـیمن، تـا، مێـراو، کوێستانی شاهۆ، پالنگان، وێزیەر و تـەنگیوەر)، سنە (گەلێن و خانەگا، تەوریوەر، نجێ، سالـیان، بۆرپـەر، شـیان، مـەلکشـان)، سـەقز، مـەهاباد، سەردەشـت، شـنۆ (٤٩و)؛ پاریزگـای کرماشـان و ئـیلام (٦٧و)؛ ناوچـەی هـەورامـان (٣١و)؛ بـاکووری کوردسـتان (وەکـی مـەلـبەنـدی زاری زازا) (٨و)؛ و نەغەدە (٤٧و)

هەڤرەس ☜ هەڤرست

هەڤرەست ☜ هەڤرست

هەڤریس ☜ هەڤرست

هەڤریسک ☜ عەرعەر

هەلاکوو ☜ هالیکوک

هەلال ☜ سمل

هەلالک ☜ ئالووبالووک -٢

هەلامە: هەلاوە، گیاهەلاو، هەللامە، هەرامە

فارسی: جعفری وحشی

ئینگلیزی: Woodliand beaked chervil, Cow parsely, Cow weed, Cow weed chervil, Hedge parsly, Wild chervil

عەرەبی: مَقدونس آفرنجی

ناوی زانستی: ***Anthriscus nemorosa*** **(M. B.) Spreng.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگـە: خـۆی (٦٣/١٤و)؛ مـەریـوان (گلـیە، کێوی سلتان ئەحمەو)، کوێستانی عەوالان، بانە، سەقز و دیواندەرە (بست، ناوچەی سارال، کۆل، دۆزەغەرە، چلچەمە و نەکەرۆز، خورخـورە، پیرعومـەران)، ژاوەرۆ (رەشـنەش، تـەکیـە، هەشـەمێز، گـەلێن و خانـەگـا، شـیان، هوویـە، سەرهوویە)، سنە، پـاوە، رێگـای سەردەشـت بـۆ خانێ و شنۆ (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (١و)

جۆرەکانی دیکەی هەلامە:

١) هەلامە جەنگەڵی

فارسی: جعفری وحشی جنگلی

ناوی زانستی: ***A. sylvestris*** **(L.) Hoffm.**

٢) هەلامە یەکساڵە

فارسی: جعفری وحشی یکساله

ئینگلیزی: Saad chervil, Garden chervil, Garden cicely

ناوی زانستی: ***A. cerefolium*** **(L.) Hoffm.**

هەلاوە ☜ هەلامە

هەلاوە کێویلە ☜ شانۆکە

هەلاهل ☜ گیاگولە

هەلاهەل ☜ گیاگولە

هەلایهەل ☜ گیاگولە

هەللامە ☜ هەلامە

هەلوو ☜ هەلووژە

هەلووژلە ☜ هەلووژە

هەلوونە ☜ ئالووبالووک -٢

هەلوویچکە ☜ هەلووژە

هەڵەز ☜ هەڵز
هەڵەزە ☜ زەنجەفیل
هەڵەسۆر ☜ شیلان -١
هەلهەلۆک ☜ ئالووبالووک
هەلیز ☜ هەڵز
هەمپەلووک ☜ هالیکۆک
هەڵاکۆک ☜ هالیکۆک
هەڵالووک ☜ ئالووبالووک -٢
هەڵاڵە ☜ گوڵەمیرگ
هەڵاڵە برایمە ☜ شلێرە
هەڵاڵە برمبرم ☜ شلێرە
هەڵاڵە برمە ☜ شلێرە
هەڵاڵە برەیم ☜ شلێرە
هەڵاڵە و زەمزەمە ☜ ڕێزڵە
هەڵاڵە هەنگ ☜ بۆزانە -١
هەڵاڵە هەنگان ☜ بۆزانە -١
هەڵاوە ☜ کەتان -٦

هەڵز: لۆ، هەڵس، هەڵەز، هەلیز، هەلەز، ئەڵز، وێڕ
فارسی: جاشیر
ئینگلیزی: Hay plant, Prangos
عەرەبی: کَرَفس الجَبَلی، تحفه، مخزن
ناویزانستی: ***Prangos ferulacea*** **(L.) Lindl.**
بنەماڵە: Apiaceae
ڕواوگە: کێوی چەرمەڵە لە سونقور، بیستوون، باینگان، کێوی (گونی) و شیراز لە سەحنە (٦٥و)؛ ڕێزاو (٦٣/٧و)؛ مەریوان (کەل تەتە و ژالانە، کۆسالان و قەڵەبەرد، بلچەسوور، کەماڵە، بلبەر، سلین، هەورامان تەخت، خواشت، گواز)، کێوی پەنجەعەلی و بەوروبەرێشانی قوروە، کوێستانی عەوالان، سەقز و دیواندەرە (دەرەویان فارس، قولقولەی میرەدێ، پیرعومەران، کوڵ، دوزەغەرە، کەوەڵە، نەکەروز، بست، ماینەدۆل، دوڵەڕەش، چلچەمە، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست)، سنە (ئاویەر و ئاریز، سەڵواتاوا، ڕەشنەش، کەرجۆ، هەشەمێز، ئەوبهەنگ، کۆرکۆرە، تەکیە، شیان، تەوریوەر)، گوندەکانی لای بانە، کەل زمزیرانی سەردەشت، کرماشان، پاوە، ڕوانسەر، ڕیزاو، قەسری شیرین (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەڵاتەرەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی هەڵز:

١) هەڵزی کورتیلە
فارسی: جاشیر کوتوله
ناوی زانستی: ***P. acaulis*** **(DC.) Bornm.** = *P. szovitsii* Boiss. = *P. odontoptera* Boiss. = *P. cinerea* Boiss.
ڕواوگە: ورمێ، بالانش بەرەو شنۆ و زیوە، مەریوان بۆ سەقز (وەکی سەرشیو، کوێستانی مێش ئەڵواز، گاران، چنارە، قەمچیان)، کێوی حەمزە عەرەبی بیجاڕ، کێوی گتواند، کەنگاوەر و جەم نازووی کرماشان (٦٣/٢٤و)

٢) هەڵزی کوردی
فارسی: جاشیر کُردی
ناوی زانستی: ***P. scabra*** **Nabelek.**

٣) هەڵزی زاگرۆس
فارسی: جاشیر زاگرسی
ناوی زانستی: ***P. crossoptera*** **Herrnstadt & Heny.**

٤) ڕەشەڵۆ
فارسی: جاشیر صخرەروی، خرکول
ناوی زانستی: ***P. uloptera*** **DC.**
ڕواوگە: مەهاباد (کێوی کانیەسپی، (چکس، سولفە، منالە)، و سویناس)، کێوی (بەردەگل

لای هەنگەوێ خانێ، سەردەشت (کێوەکانی لەقلەق، بولفەت، (سید) و کێلێ) (٢٩و)؛ سەڵماس، خۆی بۆ قوتوور، کێوی شاهۆ، کەل سەڵواتاوای لای سنە (٢١/٦٣و)؛ مەریوان (گوندی گلیە و کێوی پیازە)، قولقولەی میرەدێ سەقز، ژاوەرۆ (هەشەمێز، شیان) (٩٤و)؛ ورمێ و کانیەڕەش (٥١و)

٥) هەڵزی ساورزی

فارسی: جاشیر ساورزی، جاشیر کوە ساورز

ناوی زانستی: ***P. asperula*** **Boiss. subsp.** ***haussknechtii*** **(Boiss.) Herrnst. & Heyn.** = *Prangos haussknechtii* Boiss.

رواوگە: مەهاباد، سەڵماس، ورمێ، بالانش، شنۆ، سەردەشت، بانە، نێوان بیجاڕ و زەنگان (٢١/٦٣و)

٦) سەرتیکە

فارسی: جاشیر کرجی

ناوی زانستی: ***P. gaubae*** **(Bornm.) Herrnstadt & Heyn.**

رواوگە: ورمێ، بیجاڕ، دیواندەرە و کێوی دالاخانی سونقور (٦٣/١٤و؛ ٩٤و)

هەڵس ☜ هەڵز

هەڵمەڵە ☜ هیرۆ

هەڵویچکە ☜ هەڵووژە

هەڵوو ☜ هەڵووژە

هەڵووجە ☜ هەڵووژە

هەڵووجە زەردە ☜ هەڵووژە -٣

هەڵووچکە ☜ هەڵووژە

هەڵووچە ☜ هەڵووژە

هەڵووچە ڕەشە ☜ هەڵووژە -٢

هەڵووژە: هەلوو، هەڵوو، ئەڵی، ئەلوو، ئەلووکە، حالووک، حولیک، حەلووک، حەڵۆکا، حوولووک، عەلووک، عەلووکە، ئالووچ، هێرووگە، هەڵووژە، حوڵچەک، هەڵوویچکە، حەلووچکە، حولیچەکە، حولیترشک، هەڵووچکە، هەڵویچکە، هەڕووک، هەڵووچە، هەڵووجە، ئەلووجە، ئەڵووژە، هەلووژقە، عەلووچە، هەردووک

فارسی: آلو، آلوی میروبالان

ئینگلیزی: Plum tree, Commom garden Plum, Cherry plum, Myrobalan cherry, Spreading plum, Weeping plum

عەرەبی: اجاص

ناوی زانستی: ***Prunus cerasifera*** **Ehrh.**

بنەماڵە: Rosaceae

رواوگە: پاریزگای کرماشان (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٠و)؛ وەکی دەڤەری بادینان (ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان، عەین‌سفنی) (٢٠و)

جۆرەکانی دیکەی هەڵووژە:

١) گۆیژە: گۆیجە، گۆگجە

فارسی: گوجە

ئینگلیزی: Wild myrobalan plum, Cherry plume

ناوی زانستی: ***P. divaricata*** **Ledeb.** = *P. phoeniocarpa* Hausskn. ex Bornm.

رواوگە: نزازی کامیەران، پاریزگای کرماشان (٩٤و)؛ سەردەشت و سیلوانا (٥٨و)

٢) هەڵووژە ڕەشە: هەڵووژە کێویلە، هەڵووچە ڕەشە، ئەڵی سیە، عەلووکا ڕەش، هیروو

فارسی: گوجە وحشی، هلالە، آلوچە، آلو سیاە

ئینگلیزی: Black thorn, Sloe, Sole tree

عەرەبی: قلوب الدجج

ناوی زانستی: ***P. spinosa*** **L.**

رواوگە: سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، لەقلەق، بێوران، (سید) و کێلێ) (٢٩و)؛ مەریوان، سنە (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (١٦و)؛ خانێ (٥٨و)؛ شنۆ و ورمێ (٤٧و)

۳) **هەڵووژە زەردە:** هەڵووجە زەردە، گەراس، هێرووگە زەردە، حەلووکا زەر، حەتحەتۆک

فارسی: آلو زرد، آلوی زرد کردستان، آلوی اروپایی

ئینگلیزی: Damson-tree, Ass-plum, Garden plum, Horse-gogs, European plum

عەرەبی: برقوق

ناوی زانستی: ***P. domestica* L.**

٤) **هەڵووژە فشنە:** فشنە، قەرەڵوو، قەرەڵی، قەرەڵی، قاترداشاغی

فارسی: آلو بخارا

ناوی زانستی: ***P. domestica* L. var. insititia Bailey.**

هەڵووژە ڕەشە ☜ هەڵووژە -۲

هەڵووژە زەردە ☜ هەڵووژە -۳

هەڵووژە فشنە ☜ هەڵووژە -٤

هەڵووژە کێویلە ☜ هەڵووژە -۲

هەڵەڕیزە ☜ ڕیزڵە

هەڵەز ☜ هەڵز

هەڵەکۆک ☜ هالیکوک

هەڵەکۆکی ☜ هالیکوک

هەڵێت ☜ هەڵیترگ

هەڵێتر ☜ هەڵیترگ

هەڵێترگ: کاڕووش، هەڵیتر، هەڵیتری، هەڵیتەر، هەڵیت، هەڵیتە، هیلیت، کاراس، کارۆش، قاڕووش، کارووش، کاریش

فارسی: قیاق

ئینگلیزی: Juhnson grass, Guinea grass, Aleppo grass, Cuba grass

عەرەبی: حلیان، حشیش السودان، سفرندە

ناویزانستی: ***Sorghum halepense* (L.) Pers.**

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: سەقز، پارێزگای کرماشان (٦٣/١٧و)؛ کێڵگەکانی چەوەندەری ئازربایجانی ڕۆژاوا (وەکی شنۆ، مەهاباد، نەغەدە، خانێ و ورمێ) (٥٠و)؛ ئەیوان، شیروان، دەرەشار، دیلوڕان (٣٩/٢و)؛ ورمێ (٧٠و)؛ کێوی کۆسالان، بیجار، سنە (ڕەشنەش، میانە، نشوور) (٤٩و)؛ پارێزگای ئیلام (٥٢و)؛ باشووری کوردستان (١و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (قەلاتەڕەشە، دوڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

هەڵێتری ☜ هەڵیترگ

هەڵێتە ☜ هەڵیترگ

هەڵێتەر ☜ هەڵیترگ

هەمرۆ ☜ هەرمێ

هەمرۆ کووچیلە ☜ هەرمێ -٤

هەمرۆە ☜ هەرمێ

هەمروو ☜ هەرمێ

هەمیشە بەهار: گوڵە کەسکە، هەمیشە وەهار، گوڵە باچکە، بەیبوونە کێویلە

فارسی: همیشه بهار، آذرگون، آذریون

ئینگلیزی: Marigold, Pot marigold

عەرەبی: زُبَیدَه، اَلحَنوَه، قرقهان، قوقحان، آذریون

ناوی زانستی: ***Calendula officinalis* L.**

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)؛ ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)؛ باشووری کوردستان (١و)

جۆرەکانی دیکەی هەمیشە بەهار:

۱) **هەمیشە بەهاری ئێرانی**

فارسی: همیشه بهار ایرانی

ناوی زانستی: ***C. persica* C. A. Mey.**

ڕواوگە: ئابدانان، ئیلام (شارۆچکەی هەزارانی و

کویستانی کوور، کێوی (انـاران) و دەوروبـەری گوندەکانی سـەرکەمـەر و ئیمـامزا سـەیی برایم) (٧١و)؛ و قەسری شیرین (٦٣/٢١و)

٢) **هەمیشە بەهاری باڵدار**

فارسی: همیشە بهار بالدار

ناوی زانستی: *C. alata* **Rech. f.**

رواوگە: کرماشان و قەسری شیرین (٦٣/٢١و)

هـەمیشـە جـوان: مێلـوورەگیـا، هـەمیشـە گـوڵ، کەرکوو، کەرکۆ

فارسی: کتانی، کتـان وحشـی، کتـانی رایـج، کتانی تماشائی

ئینگلیـزی: Toadflax, Tiger mouth, Common toadflax

عەرەبی: حَباجِب، کتانیه شائعه، مخلصه

ناوی زانستی: *Linaria vulgaris* **Miller.**

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگـە: هـەورامـان (کـەل تـەتـە و ژاڵانـە، کۆسـالان، دەروەن دزڵـی)، شـارەک لـە بیجـاڕ، گونـدەکـانی سـەرشـیو، دیوانـدەرە (چـل چەمـە، هـەزارکانیـان)، سـنە (کـوڕەمیانـە، گـەلـێن و خانەگا، شیان، هەشـەمێز، هوویـە، سـەرهوویە، ڕەشـنـەش، ئـەویهـەنـگ)، کـەل زمزیـران، سەردەشـت، خانـێ، شـنۆ (٩٤و)؛ بـاکووری کوردستان و دەشتی شارەزوور (٣١و)

جۆرەکانی دیکەی هەمیشە جوان:

١) **هەمیشە جوانی ئیلامی**

فارسی: کتانی ایلامی

نـاوی زانسـتی: *L. elymatica* **(Boiss.) Kuprian.**

٢) **هەمیشە جوانی کوردی**

فارسی: کتانی کُردی

ناوی زانستی: *L. kurdica* **Boiss. & Hohen.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)

٣) **هەمیشە جوانی سێپاڵوویی**

فارسی: کتانی هرمی

نـاوی زانسـتی: *L. pyramidata* **(Lam.) Spreng.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان، مەهاباد، سەردەشت و کەل زمزیران، ورمێ و خانێ (٩٤و)

٤) **هەمیشە جوانی گەڵا تەسک**

فارسی: کتانی برگ باریک

ناوی زانستی: *L. lineolata* **Boiss.**

رواوگە: چل‌چەمە و قولقولەی میرەدێ سەقز و ڕەشنەش و ئەویهەنگ لای سنە (٩٤و)

٥) **هەمیشە جوان**

فارسی: کتانی زیبا

ناوی زانستی: *L. grandiflora* **Desf.**

رواوگـە:کرماشـان، کرێنـد (٦٣/٢٤و)؛ هـەورامان (کۆسالان، دەروەن دزڵی، کەل تەتە و ژاڵانە) (٩٤و)

٦) **هەمیشە جوان**

فارسی: کتانی طناز

ئینگلیزی: Dalmatian toadflax

نـاوی زانسـتی: *L. dalmatica* **(L.) Mill. var. *grandiflora*** = *Antirrhinum dalmaticum* L.

رواوگە: سەحنە و مەنەلی (٦٣/٧و)

٧) **هەمیشە جوانی حەڵەبی**

فارسی: کتانی حلبی

ناوی زانستی: *L. chalepensis* **(l.) Miller.**

رواوگە: ورمێ، بێستوون، کرماشان، سەحنە و (نوآکو)ی کرێند (٦٣/١٩و)

٨) **هەمیشە جوانی پەلاوی**

فارسی: کتانی منشعب، کتانی برافراشته

ناوی زانستی: *L. fastigiata* **Chav.**

رواوگە: بست، ناوچەی ساراڵ، هەزارکانیان و چل‌چەمەی دیواندەرە (٩٤و)

هەمیشە گوڵ ☜ هەمیشە جوان

هەمیشە وەهار ☜ هەمیشە بەهار

هەنار: هناریر، نار، ئەنار، هنار، نالبیر

فارسی: انار، انار خوراکی

ئینگلیزی: Pomegranate tree

عەرەبی: رُمان

ناوی زانستی: ***Punica granatum*** **L. var.** ***sativa*** **K.**

بنەماڵە: Punicaceae

رواوگە: سەردەشت (کێوی بوڵفەت، (سید)، کێلێ و لەقلەق) (٢٩و)؛ پاڵنگان، سەوڵاوا (گواز، سەرڕێز، ڕوار)، پاریزگای کرماشان (٩٤و)؛ کوودەشت (٣٩/١و)؛ باشووری کوردستان (١٠و)؛ ورمێ و ماکو (٧٤و)؛ چەمچەماڵ، دووکان، سلێمانی، قەڵادزێ، ڕانیە، هەولێر و شەقڵاوا (٧٨و)

جۆرەکانی دیکەی هەنار:

١) **هەنارە کۆڵە:** هەنارە کێوی، نارۆک، زرەنار، هەنارە چۆلەکە

فارسی: انار وحشی

ئینگلیزی: Pomegranate tree

عەرەبی: اللفان

ناوی زانستی: ***Punica granatum*** **L.**

رواوگە: خانێ (کوێستانی قووچقەلان لای دۆڵەنێ و قەندیلی بەشی پیران و بادیناوێ)، سەردەشت (ئەڵوەتان، میراوێ، کێوی بەردەسوور و گورەشێر لای ئالیەمەران و دۆڵەتوو) (٢٩و)؛ کێوی کۆسالان، نەوسوو، پیران لای سەرپێلی زەهاو، ڕێژاو، کێوەکانی شنگار و مووسڵ (٩٤و)؛ لێرەوارەکانی بەرووی ڕۆژاوای ئێران وەکی کوردستان و ناوچەی ئالان لای سەردەشت (٨م‌و)

هەنارە چۆلەکە ☜ هەنار -١

هەنارە کێوی ☜ هەنار -١

هەنارە کۆڵە ☜ هەنار -١

هەنجیر: هەنژیر، هەزیر، هنجیر، ئەنجیر، هژیر، هژیان، زەرک، درهی، هێژیر

فارسی: انجیر، انجیر خوراکی، انجیر معمولی

ئینگلیزی: Fig, Fig tree, Common fig

عەرەبی: تین

ناوی زانستی: ***Ficus carica*** **L. var.** ***carica***

بنەماڵە: Moraceae

رواوگە: خانێ (کێوی (بردەگل و کالە بردیال) لای هەنگەوێ)، سەردەشت (کێوەکانی بوڵفەت، زەرکێ، لەقلەق، (سید) و کێلێ)، کێوی (گردوشان) مەهاباد (٢٩و)؛ کێوی چەرمەڵە لە سونقور، کرماشان (کێوی (دنه خشک)، گوندی (ازگله)، وەرمنجه و نیجیوران)، کێوی کانیمیل و باکووری قەسری شیرین، کرێند و سەحنە (کێوی (سیاوونه)، شێخ‌میرزا، (گونی) و شیراز، دینەوەر)، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کێوی ئەمرۆڵە لە کەنگاوەر، تەختگای حوسەینی لە باباکوسەی جوانڕۆ (٦٥و)؛ باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١و)؛ وەکی سلێمانی، پێنجوێن، سەیی سایەق، عەربەت، چەمچەماڵ، ڕانیە، سۆران، دیانا، شەقڵاوا، حاجی عومەران، دووکان و هەولێر (٧٨و)؛ سەردەشت، هەورامان (گواز، هەورامان تەخت، سەرڕێز)، کامیەران (تەنگیوەر)، قەمچوقای بیجاڕ، ڕێژاو، گێلان، کرێند، سەرپێل (٩٤و)؛ ماکو، نەغەدە (٧٤و)؛ خۆی، سەلماس و ورمێ (٥١و)

جۆرەکانی دیکەی هەنجیر:

١) **هەنجیری کۆسالان:** هەنجیری شاخی

فارسی: انجیر خوراکی صخره‌ای

ناوی زانستی: ***F. carica*** **L. subsp.** ***rupestris*** **(Hausskn. ex. Boiss.) Browicz.**

رواوگە: کوێستانی کۆسالان، قەمچوقای بیجاڕ

(٩٤و)؛ ورمێ، قووشچی، نەغەدە، دەربەندی قاسملوو، پسانی مەهاباد، سەردەشت، مەرگەوەڕ، تەرگەوەڕ و خۆی (٨٥و)

٢) هەنجیر

فارسی: انجیر

ناوی زانستی: *F. carica* L. subsp. *genuine* Boiss.

رواوگە: جەنگەڵەکانی ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٣/٨و)؛ شاهیندژ، دەربەندی قاسملوو، گوندی حەمرانی نێوان مەهاباد و سەردەشت (٨٥و)

٣) هەنجیرە کێفی: هەزیرە کێویلە، هەنجیرە کێویلکە، هەنجیرە کیفیلە، هەنجیرە تفسک، هەنجیرە تووتسکە، تەوسکە، تفشک

فارسی: انجیر وحشی، انجیر خودرو

ناوی زانستی: *F. johanins* Boiss.

رواوگە: سەولاوا (کۆسالان، دەروەن دزلی)، کامیەران (پالنگان، کێوی شاهۆ، تەنگیوەر)، کوێستانی چلچەمە، ڕوانسەر، پاوە و قووری قەلای جوانڕۆ (٩٤و)

هەنجیرە تفسک ☜ هەنجیر -٣

هەنجیرە تووتسکە ☜ هەنجیر -٣

هەنجیرە کێفی ☜ هەنجیر -٣

هەنجیرە کێویلکە ☜ هەنجیر -٣

هەنجیرە کیفیلە ☜ هەنجیر -٣

هەنجیری شاخی ☜ هەنجیر -١

هەنجیری کۆسالان ☜ هەنجیر -١

هەندرنشە ☜ پیواز -١٩

هەندەقۆ ☜ شەوەرگ

هەندەکۆ ☜ شەوەرگ

هەنزەل ☜ شووتی -١

هەنژیر ☜ هەنجیر

هەنگکوژ ☜ لاولاقۆک

هەنگوان ☜ کەما -٥

هەنگون ☜ هەنگەون

هەنگور ☜ تری

هەنگوور ☜ تری

هەنگوورە ☜ تری

هەنگوورە تاڵە ☜ سێوەخووگانە

هەنگووری ☜ تری

هەنگەریر ☜ تری

هەنگەژە ☜ کەما -٢

هەنگەون: گوێنوو، گەون، گوێنی، گاون، گوێنو، گوێنە، گۆنی، گوینی، گوونی، هەنگەوەن، هەنگون، هەنگەونە

فارسی: گون

ئینگلیزی: Locoweed, Milk-vetch, Astragal, Crow-toe, Feal broom

عەرەبی: کَثیراء، أسطرغالوس، أسطراغالوس

ناوی زانستی: *Astragalus spp.*

بنەماڵە: Papilionaceae

جۆرەکانی دیکەی هەنگەون:

١) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. ankylotus* Fisch. & Meyr.

رواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٣/١٠و)

٢) گەزە هەنگەون

فارسی: گز خوانساری، گون گز

ناوی زانستی: *A. adscendens* Boiss. & Hausskn.

رواوگە: ناوچە و چیاکانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٧٤و)؛ پارێزگای کوردستان و کرماشان و ئیلام، خۆی، ماکۆ، تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ، شنۆ، سەلماس، سەردەشت، خانێ، تیکاب، مەهاباد،

نەغەدە و شاهیندژ (٥٣و)

٣) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. strictifolius*

رواوگە: کوێستانی جەیرانی شاهیندژ (٢٧و)

٤) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. tomentellus*

رواوگە: تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

٥) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. szovitsii*

رواوگە: دەڤەری نێوان ڕوانسەر و پاوە (وەکی بایەنگان، پلنگانە، شاری شاهۆ، شمشێر، دووریسان و قووری قەڵا) (٦٣/٨و)

٦) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. pycnocephalus* **Fischer.**

رواوگە: سەڵماس، ورمێ، کەلی قووشچی، تەرگەوەر، بیجاڕ، سنە، مەریوان، سەقز، بۆکان، مەهاباد، کوێستانی چلچەمە، کەلی خانی بانە، کێوی پراوی کرماشان (٦٣/٢٤و)؛ تیکاب و شاهیندژ (٢٧و)

٧) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. ovinus*

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ ورمێ، خۆی، خانێ، نەغەدە، تیکاب، شنۆ، دەربەندی قاسملوو، مەریوان، پاوە، سەرپێلی زەهاو و کرێند (٦٣/٢٠و)

٨) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. tricholobus*

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)

٩) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. peristerus* **Boiss.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان وەکی بەرزاییەکانی پیرعومەر (٦٣/١٩و)

١٠) گەونەچەرمە: چەرمگەگەون

فارسی: گون پنبەای

ناوی زانستی: *A. gossypinus* **Fisch.**

رواوگە: بیجاڕ، ئیلام، مەریوان، سنە، مایەشت، کامیاران، چەشمیەری سەوڵاوا، ئیسلاماوا، بێستوون، تەنگەی ئەژدها، جوانڕۆ، کێوی پراو، ڕوانسەر، باینگان و پاوە (٦٣/٢٤و)؛ پارێزگای کوردستان و کرماشان (٥٣و)

١١) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. rhodosemius* **Boiss.**

رواوگە: ورمێ، سنە، ڕوانسەر، پاوە، قووری قەڵا، تاقەوسان و کرماشان (٦٣/٢٣و)

١٢) هەنگەونی کرێندی

فارسی: گون کرندی

ناوی زانستی: *A. kirrindicus* **Boiss.**

رواوگە: دەڤەری کرێند (٦٣/١٤و)

١٣) هەنگەونە کەهیری

فارسی: گون کهیری، گون شنی

ناوی زانستی: *A. kahiricus* **DC.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)

١٤) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. gummifer* **Labill.**

رواوگە: بەشی ڕۆژاوا و ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٥٣و)

١٥) هەنگەون

فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. muchlanus*
رواوگە: سەولاوا (کۆسالان، خواشت)، کوێستانی عەوالان، دۆڵەڕەش و ماییندۆڵی دیواندەرە، ژاوەرۆ (هەشەمیز، نجێ، سالیان، ئەویهەنگ و ڕەشنەش) (٩٤و)

١٦) تەقلەگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. poterium* Vahl.
رواوگە: کێوی کۆسالان و عەوالان، گوندەکانی سەرشیوی سەقز و مەریوان، کێوی ئاویەر، پاوە (٩٤و)

١٧) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. tuoruosus.*
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٩٤و)

١٨) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. chrysosachys.*
رواوگە: دەربەندی قاسملوو (٦٣/٨و)؛ و پارێزگای کوردستان (٩٤و)

١٩) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. cyclophyllon.*
رواوگە: وێستگەی توێژینەوەی کشتوکاڵی خەرکەی دیواندەرە (٩٤و)

٢٠) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. echinops*
رواوگە: ورمێ، دەربەندی قاسملوو، مەهاباد، سەردەشت، کوێستانی عەوالان، سنە، کامیاران، کرماشان، کوێستانەکانی پاوە (٦٣/١٨و)؛ پارێزگای کوردستان (٩٤و)

٢١) هەنگەونی کرماشانی
فارسی: گون کرمانشاهی
ناوی زانستی: *A. kermanshahanicus*
رواوگە: کوێستانی سلتان ئەحمەوی جانەورە لای مەریوان (٩٤و)

٢٢) ڕەقە گەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. rhacophorus*
رواوگە: مەریوان (کۆسالان و سلتان ئەحمەو، دواو و چەم دەرەزەنجیر، شێخ شەروەتی، خواشت)، کێوی پەنجەعەلی و بەورووپەریشانی قوروە، کامیەران (لۆن سادات، کێوی شاهۆ، کەل کەڕەسی)، شارەک لای بیجاڕ، دیواندەرە (ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، چلچەمە، مایندۆڵ، دۆڵەڕەش)، سنە (کەل هەمرۆی تێژتێژ، کەرجۆ، هەشەمیز، ئاویەر و ڕەشنەش) (٩٤و)

٢٣) وشترگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. macrophyllum* = *A. cordatus* Bunge.
رواوگە: ڕێگای شاهیندژ بۆ تیکاب، سەلماس، ورمێ، قووشچی (٦٣/٢٢و)؛ مەریوان (میانە، باقلاوای شێخ حسەین، بنیەر، خانەگای جووجوو، دڕێلە، زۆنج، گوندەکانی سەرشیو، کێوی سلتان ئەحمەو)، کێوی عەوالان، شارەک لای بیجاڕ، گوندەکانی سەرشیو، کێوی چلچەمە)، سنە (ئاریز، کەل سەڵواتاوا، ڕەشنەش، کەل هەمرۆی تێژتێژ)، زمزیران، ڕێگای سەردەشت بۆ خانێ و شنۆ (٩٤و)

٢٤) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. tawllicus.*
رواوگە: دەڤەری بیجاڕ (٩٤و)

٢٥) گەونە گوڵەک: خاشەگەون
فارسی: گون اسپرسی
ناوی زانستی: *A. onobrychium*
رواوگە: بێستوون، باینگان، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان (کوە سفید، وەرمنجە و نیجیوران)، سەحنە (کێوی ئەمرۆڵە و بید سرخ) (٦٥و)؛ سەڵواتاوای بیجاڕ و سنە (خەرکە، سەڵواتاوا، کەل مامۆخ) (٩٤و)

٢٦) هەنگەوون
فارسی: گون
ناوی زانستی: **A. *michauxianus* Boiss.**
رواوگە: ورمێ، پارێزگای کوردستان و کرماشان (٩٤و)؛ هەورامان، سەحنە، کێوی (نوآکو) کرێند (٦٣/١٠و؛ ٨٣/٢٦و)

٢٧) هەنگەوون
فارسی: گون
ناوی زانستی: **A. *obtusifolius* DC.**
رواوگە: پارێزگای کوردستان و ئیلام، مەهاباد، ورمێ، ڕوانسەر (٩٤و)؛ کوێستانی شاهۆ (٦٣/١٠و؛ ٨٣/٢٦و)

٢٨) هەنگەوونی کوردی
فارسی: گون کُردی
ناوی زانستی: **A. *kurdicus* Boiss.**
رواوگە: پارێزگای کوردستان (٣هو)

٢٩) هەنگەوون
فارسی: گون
ناوی زانستی: **A. *hohenackeri* Boiss.**
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)؛ سنە، مەریوان (٩٤و)؛ وینەساری قوروە، ماکو و خۆی (٦٣/١٠و؛ ٨٣/٢٦و)

٣٠) هەنگەوون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. paralurgis*
رواوگە: کێوی کۆسالان، کەل تەتە و ژالانەی هەورامان، کامیەران (کوێستانی شاهۆ، وێزیەر، تا، هەنیمن، سەرچی، کوێستانی عەوالان)، پاوە، ڕوانسەر و جوانڕۆ (٩٤و)

٣١) هەنگەوون
فارسی: گون
ناوی زانستی: **A. *candolleanus* Boiss.**
رواوگە: کێوی چەرمەڵە لە سونقور، بێستوون، باینگان، جوانڕۆ، پاوە، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان (کوە سفید، وەرمنجە و نیجیوران)، سەحنە و کەنگاوەر (کێوی ئەمرۆڵە و بید سرخ) (٦٥و)؛ بیجاڕ (سەڵواتاوا و گوندەکانی دەفەری) (٩٤و)

٣٢) هەنگەونە کاردۆکی
فارسی: گون کاردوکی
ناوی زانستی: **A. *carduchorum* Boiss. & Hausskn.**
رواوگە: کێوی (توبە و تورژالە و کێوی قلعەدم و بردەگل) لای هەنگەوێ خانێ، سەردەشت (کێوەکانی بولفەت، سید، لەقلەق و کێلێ) (٢٩و)؛ سەقز و سونەتە، (کیلومتری ٣٠ سنە و کەل گاران، کامیەران (عەوالان، نشوور)، کەلی خانی بانە، سنە، کوێستانی چلچەمە (٦٣/٢١و؛ ٩٤و)

٣٣) هەنگەوون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. oleaefolium*
رواوگە: مەریوان (کێوی سلتان ئەحمەو، شێخ شەروەتی، بلچەسوور، کۆسالان، کالیسەر، ژیوار)، سنە (تەکیە، شیان، هەشەمێز، ئەوێهەنگ، کەرجۆ، ڕەشنەش، تەوریوەر، هوویە، سەرهوویە) (٩٤و)

٣٤) ورەتوول: ڕەوەتوول

فارسی: گون

ناوی زانستی: .A. aegobronus

رواوگە: مەریوان (گوندەکانی سەرشیو، کێوی کۆسالان و سلتان ئەحمەو، گلیە)، سنە (ڕەشنەش و سەڵواتاوا) (٤٩و)

٣٥) گیاگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. mollis*

رواوگە: پارێزگای کوردستان (٤٩و)

٣٦) هێلکە سەگانە: گونە سەگانە، گونەلە سەگانە، گونگونە سەگانە، گونە سەگان

فارسی: گون

ناوی زانستی: .*A. caryolobus*

رواوگە: کوێستانی بەیتاسی مەهاباد (٢٩و)؛ مەریوان (بلچەسوور، کێوی قەلەبەرد، هەورامان تەخت، کەل ژالانە، ئەسپەریز، هەجیج، کانی حسەین‌بەگ، سوورکەوڵ، پیرخێران، میانە، زۆنج، باقلاوای شێخ حسەین)، شارەک لای بیجار، گوندەکانی سەرشیو، سەقز و دیواندەرە (بست، کانی‌سەیی، کەڵەکان، مەولاناوا، سەیفاوا، ماسیەر، خورخورە، قولقولەی میرەدێ)، بانە، سنە (ڕەشنەش، ئاویەر، سەڵواتاوا، وترەزەوی، ویسەر، کوچکچنار، زەنان، مەڵکشان، کەرجۆ، شیان، گەلێن و خانەگا، ئەویهەنگ، حەسەناوا)، پاوە، ڕوانسەر و جوانرۆ (٤٩و)

٣٧) هەنگەون

فارسی: گون گزی

ناوی زانستی: *A. brachycalyx* Fisch.

رواوگە: مەهاباد، ناوچەی نالۆس لە کێوی (کومەبران) شنۆ، کوێستانی قەندیلی مامەکۆیان (نەمنجێ، قەلاتەڕەشە، ناوچەی پیران، بادیناوێ، گەلی حاجی برایم) و کوێستانی تەمەرچیان بەرەو حاجی‌عومەران (٢٩و)؛ ورمێ، سەردەشت، مەریوان، چەم شلێر و کەلی خانی بانە، نەوسوو، کەل تەتە، ژالانە و هانە گەرمەلەی هەورامان، کرماشان، پاوە (شمشێر، سەراوهولی، ٦٠ کم. پاوە بە ڕوانسەر)، کوێستانی شاهۆ (٢١/٦٣و)؛ کێوە بەرزەکانی پارێزگای کوردستان (٥٣و)

٣٨) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. dolius* Boiss. & Hausskn.

رواوگە: هەورامان، کوێستانە بەرزەکانی پارێزگای کوردستان (وەک: شاهۆ، عەوالان، کۆسالان، پیازە، سارال، چلچەمە، پەنجەعەلی، حەمزە عەرەب، نەکەرۆز، ئاربەبا) (٥٣و)

٣٩) هەنگەونەزەردە

فارسی: گون زرد

ناوی زانستی: *A. parrowianus* Boiss. & Hausskn.

رواوگە: کوێستانی پڕاوی کرماشان و ناوچەی زاگرۆس (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٥٣و)

٤٠) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: *A. verus* Oliv.

رواوگە: کوێستانی شاهۆ، ناوچەی هەورامان و کرماشان (٥٣و)

٤١) هەنگەونە زەردۆیی

فارسی: گون طلایی

ناوی زانستی: *A. aureus* Willd.

رواوگە: کێوەکانی ڕۆژاوای ئێران (وەکی ئیلام، کرماشان، مەهاباد، خانێ، سەردەشت و پارێزگای کوردستان) و باکووری ڕۆژاوا (وەکی ورمێ، سەلماس، خۆی، ماکۆ و شنۆ) (٦٣/١٤و؛ ٦٣/٢٦و)؛ کێوی ئوجاقی شاهیندژ (٢٧و)

٤٢) هەنگەون

فارسی: گون

ناوی زانستی: A. *piptocephalus* Boiss.
رواوگــە: ورمــێ، ســنە، شــنۆ، دیوانــدەرە و سەڵواتاوا (٦٣/٢٣و)

٤٣) هەنگەونە بۆنیارە
فارسی: گون معطر
ناوی زانستی: A. *odoratus* Lam.
رواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٣/١٩و)

٤٤) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *globiflorus*
رواوگــە: مــەریــوان، ســنە (نــەران، کــەل سەڵواتاوا)، نێوان قەمیش و کێوی چل چەمە، ڕێگــای قــوروە بــۆ دیــولان، کرماشــان، باوایادگاری پاوە، کێوی دالاهوو، کەنگاوەر، ڕێگای سەحنە بۆ سونقور (٦٣/٢٤و)

٤٥) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *cemerinus* Beck.
رواوگــە: ناوچــەکــانی ڕۆژاوای ئێــران (وەکــی مەڵبەندی کوردەواری) (٦٣/٢٦و)

٤٦) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *cephalanthus* DC.
رواوگــە: ناوچــەکــانی ڕۆژاوای ئێــران (وەکــی مەڵبەندی کوردەواری) (٦٣/٢٦و)

٤٧) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *effusus* Bunge.
رواوگە: کێوی (بیرک) بۆکان، مەهاباد (کێوی سوێناس، خلو و مامسوار)، کوێستانی (توبــە و تورژالــە) لای هــەنگــەوێ خانێ (٢٩و)؛ نێوان کرماشان و نەهاوەند (٦٣/٩و)؛ بەرزاییەکانی ١٢٠٠ تــا ١٨٠٠م. مــاکۆ (٢٨و)؛ کوێســتانی قاپاغداغ و بەردەزەردی شاهیندژ (٢٧و)

٤٨) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *ponticus* Pall.
رواوگە: دەڤەری خۆی (٦٣/٢٦و)

٤٩) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *pseudobecki* Srij. et. Rech. f.
رواوگە: دەڤەری نێوان کرماشان و هەمەدان، قوروە، دیولان و سنە (٦٣/٩و)

٥٠) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *dictyolobus* C. A. Mey.
رواوگــە: ناوچــەکــانی ڕۆژاوا و بــاکووری ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٣/٢٦و)

٥١) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *myriacanthus* Boiss.
رواوگە: کرماشان، بێستوون و تەنگە ئەژدەها (٦٣/٢٤و)

٥٢) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: A. *caraganae* F. et M.
رواوگە: ورمێ، کەنگاوەر، دەڤەری نێوان ورمێ و باکووری کوردستان (شەمدینلی، باشقەڵا و هەکاری) (٦٣/٨و)

٥٣) هەنگەون مەریوانی
فارسی: گون مریوانی
ناوی زانستی: A. *marivanensis*
رواوگــە: کوێســتانی جــەیــران، تمــین و فــران شاهیندژ (٢٧و)

٥٤) هەنگەون

فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. eriostylus*
رواوگە: کوێستانی جەیرانی شاهیندژ (٢٧و)

٥٥) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. eriosphaerus*
رواوگــە: کێــوی (بیـــرک) بۆکــان، کێــوی (اصحاب) مەهاباد (٢٩و)؛ و کوێستانی ئوجاقی شاهیندژ (٢٧و)

٥٦) هەنگەونی ئێکباتانی
فارسی: گون اکباتانی
ناوی زانستی: *A. ecbatanus*
رواوگە: ئابدانان، ئیلام (داوێنی چیای کوور سەرتر لە قەڵاگوراز، (گـڵ گـڵ)، (ژێـور) و سەراوەنەقوڵ) (٧١و)

٥٧) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. persicus*
رواوگە: بەرزاییەکانی ١٥٠٠ تا ٢٠٠٠م. لای ورمێ و نازلوو (٢٦و)

٥٨) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. fasciculifoius*
رواوگە: دەڤەری دیلوڕان (٧١و)

٥٩) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. glaucomatous*
رواوگـە: ئـیلام (گونـدەکـانی (پتـک اعـراب)، دالپـری، جلیـزی، کێـوی (انــاران) و دینـار) و دیلوڕان (٧١و)

٦٠) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. supervisus*
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)

٦١) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. singarensis*
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)

٦٢) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. jazdicus*
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٥و)

٦٣) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. aleaefolius*
رواوگــە: کوێســتانی ســوێناس و مامســـواری مــەهاباد، کوێســتانی (توبــە و تورژالــە) لای گوندی هەنگەوی خانێ (٢٩و)

٦٤) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. yueksekovae*
رواوگــە: کێـوی (منالــە، چکــس و ســولفە) مەهاباد و کێوی کێلەشینی شنۆ (٢٩و)

٦٥) هەنگەون
فارسی: گون
ناوی زانستی: *A. raddei*
رواوگە: دەڤەری ورمێ (٦٣/١و)

٦٦) نینۆرکە: گالۆکە، گۆچانەگیا
فارسی: ناخنک، گون ناخنک
ناوی زانستی: *A. hamosus* L.
رواوگـە: سـونقور، پـاوە، ئیسـلاماوای ڕۆژاوا و کرماشان (٩٤و)

هەنگەونە ☜ هەنگەون
هەنگەونە زەردە ☜ هەنگەون –٣٩
هەنگەوەر ☜ بەنۆشەک
هەنگەوەن ☜ هەنگەون

هەنگی ☜ شووتی
هەنگیر ☜ ترێ
هەننی ☜ شووتی
هەنوان ☜ کەما -٥
هەنویر ☜ ترێ
هەنوور ☜ ترێ
هەنە ☜ خەنە
هەنەکە ☜ شەوەرگ
هەنی ☜ شووتی
هەنیە مارانە ☜ کالەکە مارانە
هەوادار ☜ بناوەتۆم
هەوران ☜ ئەسپیدار
هەوریس ☜ هەفرست
هەورێس ☜ هەفرست
هەوریسک ☜ عەرعەر
هەوێدار ☜ بناوەتۆم
هەوێس ☜ عەرعەر
هەویچ ☜ گێزەر
هەوور ☜ ترێ
هەیرۆ ☜ هێرۆ
هەیزەران ☜ قامیشی گەرمیان
هەینی ☜ شووتی
هەیوە ☜ بەهێ
هیچهار ☜ بیبەر
هیرز ☜ هەرێز
هیرسوەل ☜ پیواز -١٨
هیروو ☜ هەڵووژە -٢
هیریز ☜ هەرێز
هیلۆ ☜ سەونچک
هیلیت ☜ هەلیترگ
هیندوویی ☜ شووتی
هێرۆ: هەرمەڵە، گوڵە هێرۆ، گوڵە هەرمەڵـە، هێروو، هەڵمەڵە، هەرمەڵی، گوڵ حیرو، هەرملی، هەیرۆ

فارسی: ختمی، گل ختمی، خطمی، خطمـی طبی
ئینگلیـزی: Althaea, Hollyhock, Hock-herb, Marsh mallow, White mallow, Moorish mallow, Marish mallowe
عەرەبی: خُبازی، خَطمي، سَنحم المَرج
ناوی زانستی: *Althaea officinalis* L.
بنەماڵە: Malvaceae
رواوگـە: باشـووری کوردسـتان (١و؛ ١٠و)؛ وەکـی قەرەداغ، ئەزمەڕ و شارەزوور (٣١و)؛ گونـدەکانی سـەرشـیو، مـەریـوان (ژیـوار، کۆسـالان، گلـیە، بلچەسـوور، زۆنـج، بنیـەر، درێڵـە، بـاقلاوای شـێخ حسەین، هەورامان تەخت، بڵبەر، سلێن، کـەماڵـە، چەم دەرەزەنجیر، خانەگای جووجوو، پیرخێران، پیــازەی گلــیە، دزلــی)، قــورووە (حســەیناوای کـونگرە، کێـوی پـەنجـەعـەلی، بەوروپـەرێشـان)، کامیەران (تەنگیسـەر، کۆڵەسارە، تـەنگیـوەر، نـزاز، مێـراو، نیـەر، تـا، سـەرچی، هـەنـیمن، کویسـتانی شاهۆ، عەوالان)، ڕێگای کامیـەران بـۆ ڕوانسـەر و مـەریـوان و دیـولان، بیجـاڕ (تەجـەفاوا، کـوڕانی، کێوی حەمزە عەرەب، ڕێگای بیجاڕ بۆ کـوڕانی و تیکاب، سەڵواتاوا)، سەقز و دیوانـدەرە (زەردەوان، قولقولەی میرەدێ، کـوڵ، دۆزەغـەرە، دۆڵـەڕەش، ڕێگای کەڵەکان بۆ بست، مایینـدۆڵ، خوڕخـوڕە)، سنە (تەکیە، هەشەمێز، شیان، شانشـین، گـەلێن و خانەگا، مەڵکشان، دادانە، تەوریـوەر، ڕێگـای سـنە بۆ کەڕەسی، کێلانە، ئارەنـان، حـەسـەناوا، ئـارێز و ئاویەر، سنانسـەر، زەنان، کەرجۆ، کێـوی عاشـقانی سپیران، سـەڵـواتاوا، ئیبرایمـاوا، ویسـەر، دووەیسـە، سـارووقامیش، تـازاوای چلگـەزی، کـەل مـامۆخ، کۆرکـۆرە، کانیمشـکان، هوویـە، سـەرهوویـە، ئەوبهـەنـگ)، ڕوانسـەر، جوانـڕۆ و ئـەشـکەوتـی قووری قەلا، پاوە، کرماشان، ڕێگـای مـەهاباد بـۆ

بۆکـان و سەردەشـت (٩۵و)؛ شـاهیندژ (٣٥و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسـەکەران، شـێلمجـاڕان، مێشـەدێ، پردانـان)، قەنـدیلی مامـەکۆیـە (قـەلاتـەڕەشـە، دۆڵـەنـێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

جۆرەکانی دیکەی هێرۆ:

١) هێرۆی گوڵەسوور

فارسی: ختمی گل‌سرخی

ناوی زانستی: *Althaea rosea* L.

٢) هێرۆی سپی

فارسی: ختمی ارمنستانی

ناوی زانستی: *Alcea hohenackeri* (Boiss. & Huet.) Boiss. = *Althaea hohenackeri* Boiss. & Huet.

رواوگە: دەڤەری کرماشان و چۆمی سیروان لە سنە (٦٣/٢٤و)

٣) هێرۆی شادانەیی

فارسی: ختمی شاهدانه‌ای

ئینگلیزی: Egyptian Hemp

ناوی زانستی: *Althaea cannabina* L.

رواوگە: کرماشان و ڕێژاو (٦٣/٢٣و)

٤) هێرۆی ئەرزەڕۆمی

فارسی: ختمی ارزرومی

نـاوی زانسـتی: *Alcea calverti* (Boiss.) Boiss. = *Althaea calverti* Boiss.

رواوگـە: بێسـتوون، پـاوە، کێـوی چـەرمـەڵـەی سونقور و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦٥و)

٥) هێرۆی باشووری

فارسی: ختمی کُردی

نـاوی زانسـتی: *Alcea aucheri* (Boiss.) Aleff. = *Althaea aucheri* Boiss.

رواوگـە: گونـدی ماهووتـە و (دینـارکوه) لای ئیلام (٧١و)

٦) هێرۆی کوردی

فارسی: ختمی کُردی

ناوی زانستی: *Alcea kurdica* (Schlecht.) Aleff. = *Althaea kurdica* Schlecht.

رواوگە: سەقز، سنە و بانە (٧٥و)

٧) هێرۆی مووسڵی

فارسی: ختمی موصلی

ناوی زانستی: *Alcea mosulensis* I. Riedl.

رواوگـە: دەڤـەری سـەڵـماس و پارێزگـای کوردستان (٦٣/٦و)

٨) هێرۆی لوبنانی

فارسی: ختمی لبنانی

ناوی زانسـتی: *Alcea lavateriflora* (DC.) Boiss. = *Althaea lavateriflora* DC.

رواوگە: تاقەوسان، کوێستانی دالاهوو، کرێنـد و کرماشان (٦٧و)

٩) هێرۆی مەهابادی

فارسی: ختمی مهابادی

ناوی زانستی: *Alcea scabridula* I. Riedl.

١٠) هێرۆی قۆتووری

فارسی: ختمی قطوری

ناوی زانستی: *Alcea wilhelminae* I. Riedl.

رواوگە: کـەلی قووشـچی، سەڵماس، ورمێ و خـۆی بـەرەو سـنووری مورادیـە و بایـەزیـد (٦٣/١٦و)

١١) هێرۆی هەولێری

فارسی: ختمی اربیلی

ناوی زانستی: *Alcea arbelensis* Boiss. & Hausskn. var. *rechingeri* Zohary. = *A. rechingreri* (Zohary.) I. Reidi.

١٢) هێرۆی هەمەدانی

فارسی: ختمی همدانی

ناوی زانستی: *Alcea tholozani* **Stapf.**
رواوگه: گوندی سەڵواتاوای سنه (٦٣/هو)
١٣) هێرۆی دەمارکدار
فارسی: ختمی رگەدار
ناوی زانستی: ***Alcea flavovirens* (Boiss. & Buhse.) Lljin.** = *Althaea flavovirens* Boiss. & Buhse.
رواوگه: خۆی و دەڤەری زەریای ورمێ، قوروه، دیولان و سنه (٦٣/٢٢و)
١٤) هێرۆی لورستانی
فارسی: ختمی لرستانی
ناوی زانستی: ***Alcea koelzii* I. Riedl.**
رواوگه: گردەکانی گلە سووری لای ورمێ و بەرزاییەکانی دالاهوو (٦٣/١٠و)
١٥) هێرۆ پەلک هەنجیری
فارسی: ختمی برگ انجیری
ناوی زانستی: ***Alcea ficifolia* L.**
رواوگه: کوێستانی (قوچ کره میداب و شیلم ساغلو) مەهاباد، کوێستانی (توبه و تورژاله) و کێوی گردەشینانی لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ کوێستانی بەیان، تمین و فران لە شاهیندژ (٢٧و)
١٦) هێرۆ
فارسی: ختمی
ناوی زانستی: ***Alcea hirsute***
رواوگه: کرماشان، سەرپێلی زەهاو و قەسری شیرین (٦٣/٢٥و)
١٧) هێرۆی لاسک ئەستوور
فارسی: ختمی ساقه کلفت
ناوی زانستی: ***Alcea crassicaulis* I. Rirdi.**
رواوگه: دەڤەری بیجاڕ (٦٣/٢٠و)
١٨) هێرۆی گۆشەدار
فارسی: ختمی گوشەدار
ناوی زانستی: ***Alcea angulata* (Freyn. & Sint.) Freyn ex Iljin.** = *Althaea angulata* Freyn.
رواوگه: کێوی (گردوشان) لە مەهاباد، کێوی نەڵۆس و سەریمەیدانی شنۆ (٢٩و)
١٩) هێرۆی گۆگردی
فارسی: ختمی گوگردی
ناوی زانستی: ***Alcea sulphurea* (Boiss. & Hohen.) Alef.** = *Althaea sulphurea* Boiss. & Hohen. = *Alcaea kazerouni* Parsa.
رواوگه: قەسری شیرین (٦٣/٦و)؛ دالاهوو، کرماشان و پارێزگای کوردستان (٦٧و)

هێرڤست ☜ هەڤرست
هێروو ☜ هێرۆ
هێرووکه زەردە ☜ هەڵووژە -٣
هێرووکه ☜ هەڵووژە
هێرەڵماسی ☜ سێفۆک
هێزا ☜ پوونگه -٢
هێژیر ☜ هەنجیر
هێشەبرە ☜ ولیرە -١
هێشەورە ☜ ولیرە -١
هێڤرست ☜ هەڤرست
هێلر: حێل، هل، حل
فارسی: هل
ئینگلیزی: Lesser cardamom, Bastard cardamom
عەرەبی: حَبُّ الهال
ناوی زانستی: ***Elettaria cardamomum* Marton.**
بنەماڵە: Zingiberaceae
هێلکه سەگانه ☜ هەنگەون -٣٦
هێڵەرماسی ☜ سێفۆک
هێڵەماسی ☜ سێفۆک
هێوه ☜ بەهێ

ی

یارکۆک ☜ گێزەر

یارو ☜ کالەک -٢

یارەڵماسی ☜ سیفۆک

یاسمەنە ☜ ئاسەمین

یاسە بەنەوشە ☜ پوورەگوڵ -٢

یاسە کەوە ☜ پوورەگوڵ -١

یاسەمەن ☜ ئاسەمین

یاسەمەنە ☜ ئاسەمین

یاسەمین ☜ ئاسەمین

یانداخ ☜ حوشترالووک

یاوز ☜ ڕکێشە -٢

یێرەق شکێنە ☜ گوڵەپووران -٢٢

یەزانپەرەس: پرچەتاوسی، کلکەتاوسە

فارسی: تاج الملوک، تاجمُلوک

ئینگلیزی: Columbine, Honeysuckle, Laday slipper

عەرەبی: انیلیا

ناوی زانستی: *Aquilegia olympica* Boiss.

بنەماڵە: Ranunculaceae

ڕواوگە: ناوچەی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی لای کوردەواری) (٦٧و)؛ بیجاڕ، دیواندەرە، سەقز، بانە و هەورامان (٣١و)

یەو ☜ جۆ

یەوشە ☜ سەونچک

یەوە ☜ جۆ

یەوەتاڵێ ☜ جۆ -٣

یەوی ☜ جۆ

بەشی دووەم

بێبەرامبەری کوردی

....

فارسی: چارچار

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Buffonia oliveriana* **Ser.**

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگە: خۆی، سەلماس، بیجاڕ، دەڤەری نێوان بیجاڕ و هەمەدان، کوێستانی چلچەمە، مەریوان، کەنگاوەر، کوێستانی شاهۆ، کەلی خان لای بانە، بەرزاییەکانی کرماشان، روانسەر و تاقەوسان (٦٣/٢٣و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: چارچار کردستانی

ناوی زانستی: ***B. capsularis*** **Boiss. & Hausskn.**

٢) ....

فارسی: چارچار شاهویی

ناوی زانستی: ***B. calycina*** **Boiss. & Hausskn.**

....

فارسی: زولک، شبە زول

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Actinolema eryngioides*** **Fenzl.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: (بەشی کوردستان لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: زولک برگەدار

ناوی زانستی: ***A. macrolema*** **Boiss.**

رواوگە: (بەشی کوردستان لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: سربال کُردی

ئینگلیزی: Winghead

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pterocephalus kurdicus*** **Vatke.** = *P. putkianus* Boiss. & Kotschy.

بنەماڵە: Dipsacaceae

رواوگە: ئیسلاماوای رۆژاوا، کرماشان، رێژاو، سەراوی ئەسکەندەر و کێوی کلازرد لای داڵاهوو (٦٣/٢٢و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: سربال کرندی، سربال عراقی

ناوی زانستی: *P. nestorianus* **Nab.**

٢) ....

فارسی: سربال بلوچستانی

ناوی زانستی: ***P. gedrosiacus* Rech. f. , Aell. & Esfand.** = *P. involucratus* (Sibth. & Sm.) Spreng.

رواوگە: خانتەختی سەلماس و دەقەری ورمێ بەرەو سێرۆ (٦٣/٢٥و)

٣) ....

فارسی: سربال برگ مینایی

ناوی زانستی: ***P. pyrethirfolius* Boiss. & Bohen.**

رواوگە: دەقەری پاوە (٦٣/٢٢و)

٤) ....

فارسی: سربال خوئی

ناوی زانستی: *P. szovitsii* Boiss.

رواوگە: خانتەختی لای سەلماس، (دەبنی) لای ورمێ، بەرزاییەکانی حاجین لای خۆی و دەروەن دزلی هەورامان (٦٣/١٧و)

....

فارسی: سنگدانه خودروی

ئینگلیزی: Corn gromwell, Bastard alkanet, Puccoon, Graymill

عەرەبی: الحلبە، کاسر الحجر

ناوی زانستی: ***Lithospermum arvense* L.**

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: ورمێ، خۆی، گیلان، کرماشان، کێوی کنشت و نوجوباران لە باکووری رۆژاوای بێستوون (٦٣/٢٣و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: سنگدانه

ئینگلیزی:- Common gromwell, Pearl-plant, Gromwell, Officinal gromwell

ناوی زانستی: ***L. officinale* L.**

رواوگە: ناوچەی هەورامان، خۆی و سەلماس (٦٣/١١و)

....

فارسی: آجیل مزرعه

ئینگلیزی: Neslia

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Neslia apiculata* Fisch. et Mey.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: سەلماس، کرماشان و ئیلام (٦٣/١٠و)

....

فارسی: شبەرز

ئینگلیزی: Rock rose, Holly rose, Gum cistus

عەرەبی: قستوس لاذن، شقواص

ناوی زانستی: ***Cistus salviaefolius* L.**

بنەماڵە: Cistaceae

رواوگە: دەقەری ورمێ (٨ھ و)

....

فارسی: رزک، شبەتاک

ئینگلیزی: Ampelopsis

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Ampelopsis vitifolia* (Boiss.) Planch.**

بنەماڵە: Vitaceae

رواوگە: لێرەوارەکانی نێوان خانێ و سەردەشت وەکی گوندی شێوەمێرە (٨ھ و)

....

فارسی: ابروئی کردستانی

ئینگلیزی: Ophrys, Insectiferous orchis, Bifoil, Insect orchis

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Orphys kurdistanica* Renz.

= *O. lutea Cav.*

بنەماڵە: Orchidaceae

رواوگە: پاریزگای کوردستانی ئیران (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ابروئی زاگرسی

ناوی زانستی: ***O. carmeli*** **Fleischm. & Bornm.**

رواوگە: (بەشی کوردستان لە) ناوچەی رۆژاوای ئیران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

٢) ....

فارسی: ابروئی کرندی، ابروئی دالاهو

ناوی زانستی: ***O. reinholdii*** **Fleischm. subsp. *straussii* (Fleischm. & Bornm.) Nelson.**

رواوگە: (بەشی کوردستان لە) ناوچەی رۆژاوای ئیران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: پَرند، پرند تهرانی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pteropyrum olivieri*** **Jaub. & Spach.**

بنەماڵە: Polygonaceae

رواوگە: سەرپێلی زەهاو (٦٣/٤و)؛ قەسری شیرین (٦٧و)؛ دەربەندی قاسملو، قۆتوور و خۆی (٥٨و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: پرند ایلامی

ناوی زانستی: ***P. noeanum*** **Boiss. ex Meisner.**

رواوگە: دەڤەری دیلوران (٧١و)

....

فارسی: جاروی قزوینی، جاروب، جاروی زمینی

ئینگلیزی: Belvedere, Summer cypress, Annual mock cypress

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Kochia scoparia*** **(L.) Schrad.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: ورمێ (٧٠و)؛ چیاکانی زاگرۆس و دەڤەری رۆژاوای ئیران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)

جۆرەکانی دیکەی بۆژانە:

١) ....

فارسی: جاروی قزوینی

ناوی زانستی: ***K. prostrate*** **Schrad. var. *prostrate***

رواوگە: کوێستانی (گردوشان و خلو) لای مەهاباد (٢٩و)؛ کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، پاوە، کوێستانی شاهۆ، ئیسلاماوای رۆژاوا، کێوی وەرمنجە و نیجیوران لای کرماشان، کێوی ئەمرۆڵە لە باکوور سەحنە و کەنگاوەر، کێوی (اوتە) و ماکوان لە باشووری پاوە و کێوی وەرمنجە (٦٥و)؛ خۆی، ماکۆ، دەشتی زەنگە لە ماکۆ، شنۆ، دەڤەری نێوان بیجارِ بۆ زەنگان، گوندی ئاسەف و کوێستانی کانی بەرزەی قوروە (٣٠و)؛ ورمێ، گنگچین، شنۆ، سیلوانا، قووشچی، نازلوو (٢٦و)

٢) ....

فارسی: جاروی قزوینی

ناوی زانستی: ***K. prostrate*** **Schrad.**

رواوگە: ناوچەی باینگانی لای جوانرۆ (٦٥و)؛

کوێستانە بەرزەکانی ڕۆژاوای ئێران بە بەرزایی ٣٠٠٠م. لە ئاستی زەریا (وەکی دالاهوو، شاهۆ، کوسالان، عەوالان، مانشت، قەڵاقیران، گیارەنگ، دووپەزە، کێلەشین، قەندیل) (٣٠و)

....

فارسی: چتر گندمی کردستانی

ئینگلیزی: Thorough-wax, Thorowax, Hare-ear, Buplever

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Bupleurum kurdicum*** **Boiss.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان و سنە و دەڤەری نێوان مەریوان و جوانرۆ (٢١/٦٣و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: چتر گندمی برگ گرد، گوش خرگوش گرد

ناوی زانستی: ***B. rotundifolium*** **L.**

ئینگلیزی: Roound-leaved thorough-wax, Round leaved hare-ear, Thorow-wax

ڕواوگە: دیزج سیاوەش و ورمێ (٢/٦٣و)

٢) ....

فارسی: چتر گندمی سرنیزەای

ناوی زانستی: ***B. lancifolium*** **Hornem.** = *B. heterophyllum* Link.

ڕواوگە: پارێزگای ئیلام (١٦/٦٣و)

....

فارسی: خاکشیر تلخ اصفهانی، خاکشیر تلخ بیابانی

ئینگلیزی: Mustard treacle, Hedge mustard, False wall-flower

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Erysimum crassicaule*** **(Boiss.) Boiss.**

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: سنە، خۆی و ورمێ (١١/٦٣و)

....

فارسی: دانه مرغ

ئینگلیزی: Mouse-ear chickweed

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Cerastium inflatum*** **Link ex Desf.**

بنەماڵە: Caryophyllaceae

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان (٧٠و)؛ چیاکانی زاگرۆس و دەڤەری ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٧و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: دانه مرغ دوشاخەای

ناوی زانستی: ***C. dichotomum*** **L.**

ڕواوگە: ورمێ و بەرزاییەکانی سیر، خۆی و ڕێژاو (٩/٦٣و)

....

فارسی: دوبندی، کنگان بوته

ئینگلیزی: Diarthron

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Diarthron vesiculosum*** **(Fisch. & C. A. Mey. ex (Kar. & Kir.) C. A. Mey.**

بنەماڵە: Thymelaceae

ڕواوگە: خۆی و ورمێ (٦٧و)؛ ماکۆ و شاهیندژ (١٦/٦٣و)

....

فارسی: دیوسفید، ناز بیابانی جنگلی

ئینگلیزی: Andrachne, Bastard orpine

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **_Andrachne colchica_ Fisch. & Mey.**
بنەماڵە: Euphorbiaceae
رواوگە: پارێزگای کرماشان و کوێستانی شاهۆ (٦٧و؛ ٧٠و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: دیوسفید، ناز بیابانی
ئینگلیزی: False orpine, Bastard orpine
ناوی زانستی: **_A. telephioides_ L.** = _A. nummularifolia_ Stapf.
رواوگە: رووباری (دویرج) و جەبەل حەمرین هەتا نزیک شاری مووسیان (٧١و)؛ کرماشان و قەسری شیرین (٦٣/١٣و)
٢) ....
فارسی: پنجه شیر، ناز بیابانی درختچه‌ای
ناوی زانستی: **_A. fruticulosa_ Boiss.**
رواوگە: دەڤەری تیکاب و تەخت سلێمان (٦٧و)
....
فارسی: زبان در قفا، گل ملیچی، زبان در قفای شرقی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: **_Consolida orientalis_ (Gay.) Schrod.**= _Delphinium orientale_ Gay.
بنەماڵە: Ranunculaceae
رواوگە: پارێزگای کرماشان (٣٩/٢و)؛ ورمێ و خۆی (٧٠و)؛ زنجیرە چیای زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٧و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: زبان در قفای بغدادی
ناوی زانستی: **_C. oliveriana_ (DC.) Schrod.** = _Delphinium oliverianum_ DC.
رواوگە: چەمی کەڵوێ لای سەردەشت و خانێ، کێوی ئاویەر لە سنە، دەڤەری زەریای زریبار، رێژاو، کرماشان، قەسری شیرین، بێستوون و کێوی (تۆآکو) لای کرێند (٦٣/٢٠و)
٢) ....
فارسی: زبان در قفا
ناوی زانستی: **_C. tomentesa_ ... subsp. _oligantha_ (Boiss.) Davis.**
رواوگە: رێژاو و قەسری شیرین (٦٣/٧و)
٣) ....
فارسی: زبان در قفای شاهانه، زبان در قفای هرز
ناوی زانستی: **_C. regalis_ S. F. Gray.** = _Delphinium consolida_ L.
رواوگە: ورمێ (٧٠و)؛ زنجیرە چیای زاگرۆس و ناوچەی کرماشان (٦٧و)؛ تیکاب (٤٠و)
....
فارسی: زمین گستر
ئینگلیزی: Sand spurry
عەرەبی: ابوغلام، جلاجله
ناوی زانستی: **_Spergularia diandra_ (Guss.) Heldr. & Sart.**
بنەماڵە: Caryophyllaceae
رواوگە: کێوی (امجک) لای کرماشان (٦٧و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: زمین گستر میدیا
ئینگلیزی: Marginate sand spurrey
ناوی زانستی: **_S. media_ (L.) C. Presl.** = _S. marginata_ (DC.) Kittel.
....
فارسی: سه سیخک، چمن پیکانی ساحلی، چمن

غلافی ساحلی
ئینگلیزی: Shore pod grass, Arrow grass
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Triglochin maritime* **L.**
بنەماڵە: Juncaginaceae
رواوگە: ورمێ و خۆی (٧٠و)
....

فارسی: سازه، جارو پنجه‌ای، جارو نرمه
ئینگلیزی: Camel hay, Scenath Geranium
عەرەبی: خلال مامونی، تبن المكه، اذخر
ناوی زانستی: ***Bothriochloa ischaemum* (L.) Keng.** = *Andropogon ischaemum* L.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: ورمێ و خۆی (٦٣/١٤و؛ ٥٠و؛ ٦٧و؛ ٧٠و)
....

فارسی: سپرسپری
ئینگلیزی: Buckler mustard
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Biscutella didyma* L.** = *B. ciliata* DC. = *B. apula* L.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: بێستوون، قەسری شیرین، دیلۆران و کوێستانی شاهۆ (٦٣/١٣و)؛ (بەشی کوردەواری) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)
....

فارسی: سپرک ارومیه‌ای، قاسقک، بشقابی، کاسه‌دار، قصیده
ئینگلیزی: Skullcap, Helmet-flower, Hood-wort
عەرەبی: قَصیده
ناوی زانستی: ***Scutellaria theobromina* Retch. f.**
بنەماڵە: Lamiaceae
رواوگە: شێخ‌تەپە و (سرو) لای ورمێ، شنۆ، مەهاباد و گوندی حەیدەرئاوا (٦٣/٢و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: سپرک پونه‌سا برگی، بشقابی الوندی
ناوی زانستی: ***S. nepetifolia* Benth.**
رواوگە: بێستوون و کرماشان (٦٣/٢٤و)
٢) ....
فارسی: سپرک اورومانی
ناوی زانستی: ***S. velenovskyi* Retch. f. subsp. *subsimilis* Retch. f.** = *S. pichleri* Velen.
٣) ....
فارسی: سپرک، بشقابی
ناوی زانستی: ***S. albida* L.**
رواوگە: دەڤەری نێوان سەردەشت و مەهاباد (وەکی چەمی کەلوێ، نستان، سیسر، کانیەسپی، رەبەت، زمزیران، کەلەکاوێ، سارتکێ، کاوڵان، کانیەرەش و خەلیفان) و پارێزگای کوردستان (٦٣/٣و)
٤) ....
فارسی: سپرک شرقی
ناوی زانستی: ***S. orientalis* L. subsp. *pichleri* (Stapf.) Edmondson.**
رواوگە: دەڤەری نێوان گەرووسی بیجار هەتا هەمەدان (٦٣/٣و)
٥) ....
فارسی: سپرک همدانی، بشقابی همدانی
ناوی زانستی: ***S. pinnatifida* A. Hamilt. subsp. *pichleri* (Stapf.) Rech. f.** = *S. pichleri* Stapf.

رواوگە: کوێستانی گوندی کانیەسپی لای مەهاباد (٢٩و)؛ ورمێ، کرماشان و هەورامان (٦٣/٣و)

٦) ....

فارسی: سپرک ارسی، بشقابی جلفائی

ناوی زانستی: *S. araxensis* **Grossh.**

رواوگە: کلیساکەندی لای ماکۆ، خۆی، ورمێ، کەلی قووشچی و سەلماس (٦٣/١٥و)

٧) ....

فارسی: سپرک قزل اوزنی

ناوی زانستی: ***S. bornmueiieri* Hausskn. ex Bornm. subsq. *mianensis* Rech. f.** = *S. chorassanica* Bunge.

....

فارسی: سرخار

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Acantholepis orientalis* Less.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: خۆی، ماکۆ و دەڤەری نێوان بیجار و زەنگان (٦٣/١٣و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، رۆژهەلاتی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: سنگ فرش کُردی

ئینگلیزی: Aubrietia

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Aubrieetia parviflora* Boiss. var *kurdica* Boiss.** = *A. kotschyi* Boiss. = *A. parviflora* Boiss.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: سەلماس، کێوی (امرالە) لای سونقور، کرماشان، کرێند، کوێستانی شاهۆ، ریژاو و لای ئەشکەوت و گوندی قووری قەلای پاوە (٦٣/٤و)؛ جێگا نسرم و کوێستانیەکانی شاخەکانی باشووری کوردستان (٧٤و)

....

فارسی: سوگند خوئی، سوگند لب نازک

ئینگلیزی: Jurinea

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Jurinea teptoloba* DC.**

بنەماڵە: Asteraceae

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: سوگند زیبا

ناوی زانستی: ***J. pulchella* DC.**

رواوگە: خۆی، قەرەتەپە، سەلماس، ورمێ و سەلماس (٦٣/٢١و)

٢) ....

فارسی: سوگند مادی، سوگند اراکی

ناوی زانستی: ***J. meda* Bornm.** = *J. microcephala* Boiss.

رواوگە: پارێزگای کرماشان، سەحنە و پەرێزە وشکەکانی دەڤەری کرماشان (٦٣/١و)

....

فارسی: سیاه ناو افشان

ئینگلیزی: Reflexed salt-mash-grass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Puccinellia distans* (L.) Parl.** = *Poa distans* L.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: کەنارێتی زەریای ورمێ (٦٧و)

....

فارسی: شب‌بوی صحرایی، باهوشاه

ئینگلیزی: Malcolm stock, Virginian stock

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Malcolmia africana*** **(L.) R. Br.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: ورمێ (٦٧و)؛ پەرێزەکانی کولزا لە بۆکان، ورمێ و مەهاباد (٢٥و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ماهوشای ایلامی، شب‌بوی شن‌روی

ناوی زانستی: ***M. behboudiana*** **Rech. f. & Esfand.**

رواوگە: ئیلام، دێلوران و مێهران (٦٣/١٥و)

....

فارسی: الوانی بیابانی، الوانی ارمنستانی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Acanthophyllum versicolor*** **Fisch. & C. A. Mey.** = *Allochrusa versicolor* (Fisch. & C. A. Mey.) Boiss.

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگە: ناوچەی رۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٧٤و)

....

فارسی: شیرآور کرندی، شیرافزای کُردی

ئینگلیزی: Polygala, Milkwort, Rattlesnake root

عەرەبی: بولوغان، خَشیَه الحَلیب

ناوی زانستی: ***Polygala kurdica*** **Townsend. subsp. *bornmulleri***

بنەماڵە: Polygalaceae

....

فارسی: شاخ به سر، گل آفتاب‌رو

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Ceratocephalus falcate*** **(L.) Pers.** = *Rannunculus falcatus* L.

بنەماڵە: Ranunculaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/٤و)؛ ورمێ، خۆی و تاقەوسان (٦٧و؛ ٧٠و)

....

فارسی: شاه افسر سفید، یونجه بخارا، شبدر شیرین

ئینگلیزی: White sweet clover, Bokhara clover, White mililot

عەرەبی: اکلیل الملک

ناوی زانستی: ***Melilotus albus*** **Desr.**

بنەماڵە: Papilionaceae

رواوگە: سەراوی نزیک دیواندەرە، کوێستانی چل‌چەمە (٦٣/١٠و)؛ مەریوان و سنە (٧٠و)

جۆرەکانی دیکە:

١) .... (رەنگی زەردە)

فارسی: یونجه زرد هندی، شاه‌افسر یکساله

ئینگلیزی: Annual yellow clover, Scented trefoil

ناوی زانستی: ***M. indicus*** **(L.) All.**

رواوگە: سەرپێڵ، کرماشان و مێهران (٦٣/١٢و)؛ ئەیوان، شیروان، ئیلام، دەرەشار و دێلوران (٣٩/٢و)

٢) ....

فارسی: شاه افسر زرد

ناوی زانستی: ***M. officinalis*** **(L.) Lam.**

رواوگە: چیاکانی زاگرۆس و دەفەری رۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٧٠و)؛ مەریوان (کوێستانی ساراڵ و ناوچەی سەرشیو)، سنە (هەشەمێز، شیان، رەشنەش و تەکیە)، دیواندەرە (هەزارکانیان) و پاوە (٩٤و)؛ دیەر و پەرێزەکانی تووەفەرەنگی مەریوان، سەولاوا، هەورامان، سنە و

کامیاران (٢٥و)؛ تیکاب (٤٠و)

....

فارسی: طوسک کردستانی، گل کبوتر، مامیسا

ئینگلیزی: Scabious, Pincushion flower

عەرەبی: کَتله، کعب الغزال، زهره الجرب

ناوی زانستی: ***Scabiosa macrochaete* Boiss. & Hausskn.**

بنەماڵە: Dipsacaceae

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: طوسک نقره‌ای

ناوی زانستی: ***S. argentea* L.** = *S. ucranica* L. = *S. eburnean* Sm.

رواوگە: نەغەدە، ورمێ، خۆی و کامیاران (١٥/٦٣و)

٢) ....

فارسی: طوسک بهبهانی

ناوی زانستی: ***S. flavida* Boiss. & Hausskn.**

رواوگە: بەرزاییەکانی کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، بەرزاییەکانی وەرمنجە و نیجیوران و کێوی سفید لای کرماشان و کێوی ئەمرۆڵە لای سەحنە، کەنگاوەر و ناوچەی دینەوەر (٦٥و)

٣) ....

فارسی: طوسک چرخه‌ای

ناوی زانستی: ***S. rotata* M. B.** = *S. anatolica* Boiss.

رواوگە: هەزارانی و کوێستانی کوور لە ئیلام، (سیاەکوە) لای دیلوران، رووباری (دویرج)، بەرزایەکانی جەبەلولحەمرین لە بازگەی (نهرعنبر) و (بیات) لە ناوچەی (شرهانی)، ناوچەی (برسیم) و شیخ‌قەندی، ئابدانان لە باکووری رۆژاوای پاش گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر، کێوی (گلاب) لە گوندی (بیشەزار)، کێوی (چرمی) و (سیاەکوە) و دەڤەری دیهلوران بۆ موورمووری، ناوچەی (ابوغویر) و قەراخی رووباری (دویرج) (٧١و)

٤) ....

فارسی: طوسک زیبا

ناوی زانستی: ***S. calocephala* Boiss.** = *S. palaestina* L. var. *calocephala* (Boiss.) Boiss.

رواوگە: کوێستانی هەوارەبی لای شنۆ، خانێ وەکی ناوچەی کوێستانی (توبە و تورژالە)، کێوی گردەشینان و (بردەگل) لە گوندی هەنگەوێ (٢٩و)؛ کرماشان، قەسری شیرین و سەرپێڵ (١٥/٦٣و)؛ سەقز، سنە، باکووری رۆژهەلاتی بیجاڕ و بانە (٧٥و)؛ تیکاب و شاهیندژ (وەکی کوێستانی شانشین و کەمەر زەرد) (٢٧و)

....

فارسی: عروس سنگ کرندی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Dionysia bornmulleri* (Pax.) Clay.** = *Primula bornmulleri* Pax.

بنەماڵە: Primulaceae

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: عروس سنگ زاگرسی

ناوی زانستی: ***D. zagrica* Grey-Wilson.**

....

فارسی: عقربک کُردی، نرمو، علف عقربک

ئینگلیزی: Nailwort, Whitlow wort

عەرەبی: حشیشه الداحس

ناوی زانستی: ***Paronychia kurdica* Boiss.**

var. *kurdica* = *P. leniticulata* (Forsk.) Asch & Schweinf.

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و؛ ورمێ، چیاکانی زاگرۆس و دەڤەری رۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٧و)

....

فارسی: علف شور خاردار، شور خاردار

ئینگلیزی: Russian thistle, Saltwort

عەرەبی: التشبتشاب، حرض، شوک الاحمر

ناوی زانستی: ***Salsola kali*** **L.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: ورمێ، چیاکانی زاگرۆس و دەڤەری رۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦٧و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: شور خاردار

ناوی زانستی: ***S. kali*** **L. subsp.** ***ruthenica***

رواوگە: کەلی ئەسەداوا و ورمێ (٣٠و)

٢) ....

فارسی: شور جنوبی

ناوی زانستی: ***S. imbricata*** **Forssk.** = *S. baryosma* (Schult.) Dandy. = *S. foetida* Del. ex Moq. = *Chenopodium baryosma* Schult.

رواوگە: کێوی کانیمیل و دەڤەری باکووری، رۆژهەڵاتی (چاه سیزده) لە قەسری شیرین، دەشتی سوومار و کێوی (کمکو) لە رۆژاوای چەم نیمام حەسەن (٦٥و؛ قەراخی رووباری (دویرج) و (چیخواب) بەرەو سنووری خانەقین (٧١و)

٣) ....

فارسی: شور اسپانیایی، شور کرمی شکل

ناوی زانستی: ***S. vermiculata*** **L.** = *S. rigida* Pall.

رواوگە: کرماشان (٦٧و)؛ کرند (٦٣/١٦و)؛ رۆژهەڵاتی (چاه سیزده) و لەوەڕگای یاریوەران لە قەسریشیرین، دەشتی سوومار، کێوی گرە لە (ازگله)، کێوی بەندزەرد لە سەرپێڵ (٦٥و)

٤) ....

فارسی: شور سودی

ناوی زانستی: ***S. nitratia*** **Pall.** = *S. spissa* M. B.=*S. macera* Litw.=*S. micranthera* Botsch. = *S. pseudonitraria* Aellen. & Rech. f.

رواوگە: ماکۆ، خۆی، سەڵماس، شەرەفخانە لای زەریای ورمێ و نەغەدە (٦٣/٢٣و؛ ٣٠و)

٥) ....

فارسی: شور گل پنبەای

ناوی زانستی: ***S. lachnantha*** **(Botsch.) Botsch.** = *S. tomentosa* (Moq.) Spach. subsp. *lachnantha* Botsch.

رواوگە: مێهران، قەسری شیرین، گێڵان، سوومار، دیلوران، گوندی گوڵانی سالحاوا و ئیلام (٣٠و)

٦) ....

فارسی: علف شور

ناوی زانستی: ***S. laricina*** **Pall.**

رواوگە: ورمێ، کەلی قووشچی، خۆی، سەڵماس، شنۆ، کرماشان، سوومار، گێڵان، قەسری شیرین، ئیلام و گوندی گوڵانی سالحاوا (٣٠و)

٧) ....

فارسی: شور گچ دوست، شور درخت آسا، شور بوتەای

ناوی زانستی: ***S. dendroides*** **Pall.** = *S. suaedoides* Moq. = *S. olivieri* (Moq.) Bunge. = *S. georgicus* (Moq.) Bunge.

= *Halogeton georgicus* Moq. = *H. olivieri* Moq.

رواوگە: سەلماس، تسووج و دەڤەری زەریای ورمێ (۳۰و)

۸) ....

فارسی: شور کوهسری

ناوی زانستی: ***S. canescens*** **(Moq.) Boiss.** = *S. boissieri* Botsch. = *S. titovii* Botsch. = *S. podlechii* Botsch. = *Noaea canescens* Moq.

رواوگە: مەریوان، نەوسوو، کەل ئەسەداوا گوندی ئەفراسیاو لای سنە، کەل زاخە لای دیواندەرە، و کرماشان (گوزران، باباکووسە و منیگەز) (۳۰و)

۹) ....

فارسی: شور اردنی

ناوی زانستی: ***S. jordanicola*** **Eig.**

رواوگە: سوومار، گیلان، ئیلام و مێهران (۳۰و)

۱۰) ....

فارسی: شور بیابانی، بهوه شور

ناوی زانستی: ***S. tomentosa*** **Moq.** = *S. crassa* M. B.

رواوگە: کەلی قووشچی، ماکۆ، خۆی، سەلماس، تسووج و (۳۰و)؛ ورمێ (٦٧و)

....

فارسی: علف شیرین، شکرین چین‌دار، شیرین چمن چین‌دار

ئینگلیزی: Sweet grass, Floating meadow grass, Manna grass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Glyceria plicata*** **Fries.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: دەڤەری ورمێ (۷۰و)

....

فارسی: علف جویبار، چمن جویبار، علف حلقه

ئینگلیزی: Whorl grass, Brook grass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Catabrosa aquatic*** **(L.) Beauv.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: سنە و پارێزگای کرماشان (۱۷/٦۳و)؛ ڕۆژاوای هەورامان (٦۸و؛ ۷۰و)؛ دەڤەری نێوان ڕێگەی کرماشان بۆ خورماوا، چیاکانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٦۷و)

....

فارسی: فراسیون، خانک، گندنای کوهی

ئینگلیزی: Common horehound, Horehound

عەرەبی: غلقّما، صوف الارض، فراسیون ابیض

ناوی زانستی: ***Marrubium vulgar*** **L.**

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: باکووری ڕۆژاوای ئابدانان پاش گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر (۷۱و)؛ مەهاباد، ماکۆ، پیرانشار بەرەو سەردەشت و ورمێ (۹/٦۳و)

جۆرەکانی دیکە:

۱) ....

فارسی: فراسیون کوهستانی، فراسیون بنفش

ناوی زانستی: ***M. astracanicum*** **Jacq.** = *M. kotschyi* Boiss. & Hohen. = *M. purpureum* Bunge.

رواوگە: سەراوی کرێند، ماکۆ، تەرگەوەر، خۆی، بیجاڕ، دیواندەرە و ئیسلاماوای ڕۆژاوا (٦/٦۳و)

۲) ....

فارسی: فراسیون حلبی

ناوی زانستی: ***M. cuneatum*** **Russell.** = *M. polyodon* Boiss. ex DC. = *M.*

gamododn Stapf.

ڕواوگە: کوێستانی جەمیلان و مەیدان هێستر لای گوندی هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ ورمێ و نازلوو (٢٦و)

٣) ....

فارسی: فراسیون گل ریز

ناوی زانستی: ***M. parviflorum* Fisch. & C.A. Mey.**

ڕواوگە: کەلی قووشچی، بەند لای ورمێ، سەلماس، شنۆ، نەغەدە و سلێمانی (٦٣/١٨و)

....

فارسی: قلیا، لوبیای دریایی

ئینگلیزی: Marsh samphire, Glasswort

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Salicornia europaea* L.** = *S. herbacea* L.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

ڕواوگە: قەراخی چۆمەکانی داوێنی چیاکانی زاگرۆس و ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٧و)

....

فارسی: کنگر فرنگی کُردی، آرتیشوی سوری

ئینگلیزی: Artichoke

عەرەبی: هیشر، قردون، شوک الحمیر

ناوی زانستی: ***Cynara syriaca* Boiss.** = *C. kurdica* Hand. –Mzt.

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: دەشت و کوێستانەکانی کوردستان (٣١و)

....

فارسی: گلسر کُردی

ئینگلیزی: Phantom orchid, Helleborine, Neesewort

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Cephalanthera kurdica* Bornm. & Kranzl.** = *Cephalaria cucullata* Boiss. & Heldr.

بنەماڵە: Orchidaceae

ڕواوگە: میراوێ و دەڤەری نێوان کەلەکاوێ و سەردەشت، بلووورانی نێوان ئیسلاماوا و مەلاوی، کرماشان (٦٣/٢و)؛ (بەشی کوردەواریٔ لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: گل عروس

ئینگلیزی: Asia poppy

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Roemeria refracta* DC.**

بنەماڵە: Papaveraceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستان و کرماشان (٦٧و)؛ مەریوان (سوورکەوڵ، زۆنج، نێ، ولەژێر، میانە، بلچەسوور، کەلی ژاڵانە)، سنە (سالیان، ڕەشنەش، حەسەناوا، کوێستانی ئاویەر، کوێستانی ئارێز، هوویە، سەرهوویە، نشوور، ڕێگای سنە بۆ قوروە)، کامیاران (نیەر، مێراو، کوێستانی کەوبگار و عەواڵان)، گوندەکانی سەرشیو، خورخورەی لای سەقز، پاوە، ڕوانسەر و جوانڕۆ (٤٩و)

....

فارسی: منداب شتری، کتان‌کُش، کتنجک

ئینگلیزی: Gold of pleasure, Silberian oilseed

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Camelina sativa* (L.) Crantz.**

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: چیاکانی زاگرۆس (وەکی بەشی کوردەواری) و دەڤەری ورمێ (٦٧و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: کتان‌کُش

ناوی زانستی: C. *rumelica* Velen. subsp. *rumelica.*

رواوگە: پارێزگای کرماشان و دەڤەری زەریای ورمێ (٦٣/١٠و)

....

فارسی: مرواریدی ارومیەای

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Minuartia urumiensis* Bornm. = *Alsine urumiensis* Bornm.

بنەماڵە: Caryophyllaceae

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی:

ناوی زانستی: *M. picta* Bornm.

رواوگە: دەڤەری خانەقین (٦٧و)

....

فارسی: نجم طلائی، زرد پیازک

ئینگلیزی: Gagea

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Gagea spp.*

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: چیاکانی زاگرۆس و رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٦٧و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: نجم طلائی سُنقُری، نجم طلائی ترکستانی

ناوی زانستی: *G. dashungarica* Regel.

٢) ....

فارسی: نجم طلائی مشبک

ناوی زانستی: *G. reticulata* (Pall.) Schultes.

رواوگە: کرێند و کرماشان (٦٣/٧و)

٣) ....

فارسی: نجم طلائی رنگین

ناوی زانستی: *G. chlorantha* (M. B.) Schuites. & Schultes. = *G. damascene* Boiss. & Gaill. = *G. caucasica* Stapf.

رواوگە: قەسری شیرین و کرماشان (٦٣/١٦و)

٤) ....

فارسی: نجم طلائی مزرعەروی

ناوی زانستی: *G. ova* Stapf.

رواوگە: کرێند، کرماشان و ئەسەداوا (٦٣/١٨و)

٥) ....

فارسی: نجم طلائی تخت سلیمانی

ناوی زانستی: *G. soleimani* Bornm. ex Retch f.

....

فارسی: هماور کُردی، گوش‌خر

ئینگلیزی: Kurdish Comfrey, Comfrey

عەرەبی: آذان الحِمار

ناوی زانستی: *Symphytum kurdicum* Boiss. & Hausskn.

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: مێراوی لای سەردەشت (٦٣/٢و)؛ و باشوور و رۆژهەڵاتی کوردستان (٧٤و)

....

فارسی: سنبل خوشەای واژگون

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Alrawia Nutans* (Wendelbi.) K. Persson. & Wendelbo. = *Hyacinthella nutans* Wendelbo.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران و باشووری کوردستان (٧٤و)

....

فارسی: کهربائی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **_Amberboa amberboi_ (L.) Tzvel.** = *A. suaveolens* (Willd.) Lljin. = *A. atropatanus* A. Grossheim.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران و رۆژهەڵاتی ئاناتوولی (٧٤و)

....

فارسی: هرمی، ثعلب مخروطی

ئینگلیزی: Pyramidal orchis, Anacamptis

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **_Anacamptis pyramidalis_ (L.) L. C. Rich.** = *Orchis pyramidalis* L.

بنەماڵە: Orchidaceae

رواوگە: ناوچەی رۆژاوای ئێران (وەکی دەڤەری کوردەواری) (٧٤و)

....

فارسی: رینگ فلاور

ئینگلیزی: Ringflower

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **_Anacyclus nigellifolius_ L.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Anchonium elichrysifolium* DC.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: ناوچەی رۆژهەڵاتی ئاناتوولی (باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Anisosciadium orientale* DC.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: دیلوران، سەرپێل، خەسرەوی، ئیلام، مێهران، شابازان، نەفتشار، سوومار، دەڤەری نێوان (تنگە آبکهنە) و قەسری شیرین و کرماشان (١٢/٦٣و؛ ٧٤و)

....

فارسی: رَشاد قفقازی

ئینگلیزی: Wall rock cress, Lady cushion, Mountain snow

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **_Arabis caucasica_ Willd.** = *A. albida* Stev.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: سەڵماس، کرێند، ماراوی لای کرماشان، سنە، کرماشان، (سرخەدیزە) و کویستانی شاهۆ (١٥/٦٣و)؛ کویستانەکانی زاگرۆس (وەکی کوردستان، ئیلام، کرماشان، ئازربایجانی رۆژهەڵات: وەکی ناوچە کوردنشینەکانی) (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: رَشاد جدید، رشاد گوشک‌دار
ناوی زانستی: *A. nova* **Vill.** = *A. auriculata* Lam. = *A. montbretiana* Boiss.
رواوگە: سەڵماس، کرێند، کرماشان، خۆی، ریژاو، ئیسلاماوای رۆژاوا و دەقەری نێوان بێستوون و کنشت (٦٣/١١و)
٢) ....
فارسی: رَشاد حلبی
ناوی زانستی: *A. aucheri* **Boiss.**
رواوگە: بەرزاییەکانی ریژاو (٦٣/١٠و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Artedia squamata* L.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە)، کێوی کانی‌میل و دەقەری باکووری، رۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) و لەوەرگای یاریوەران لای قەسری شیرین، سوومار، کێوی گرە لە (ازگلە)، بەندزەرد لای سەرپێڵ و بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ کرێند، کێوی (ماراب) و (نوآکو) (٦٣/٤و)؛ پارێزگای ئیلام و کرماشان (٧٤و)
....
فارسی: هویج کوهی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Astrodaucus orientalis* (L.) Drude.** = *Caucalis orientalis* L.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: هویج کوهی ایران
ناوی زانستی: *A. persicus*(**Boiss.) Drude.** = *Daucus persicus* Boiss.
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: Slough grass
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Beckmannia eruciformis* Host.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: خان‌تەختی لای سەڵماس (٧٤و)
....
فارسی: نخود درختی جلفائی
ئینگلیزی: Siberian pea tree, Pea tree
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Caragana grandiflora* (M. B.) DC.** = *C. ulicina* Stocks.
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Chaenorhinum rubrifolium* (DC.) Reichenb.**
بنەماڵە: Scrophulariaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)
جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ....

ناوی زانستی: *C. calycinum* (DC.) Reichenb.

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: چتر زمین

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Chamaesciadium acaule*** **(M. B.) Boiss.** = *C. flavescens* C. A. Mey. = *Bunium acaule* M.B. = *Trachydium acaule* (M. B.) Hiroe.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: چیا بەرزەکانی ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: همیشک

ئینگلیزی: Alexandrian laurel

عەرەبی: عناب‌البری، شرابه‌الراعی

ناوی زانستی: ***Danae racemosa*** **(L.) Moench.** = *Ruscus racemosus* L.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Crinitaria villosa*** **Cass.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: دەڤەری ورمێ (٧٤و)

....

فارسی: دوبندی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Diarthron vesiculosum*** **(Fisch. & C.A. Mey. ex (Kar. & Kir.) C.A. Mey.)**

بنەماڵە: Thymelaeaceae

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: حبابی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Didymophysa aucheri*** **Boiss.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ازمکی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Draba pulchella*** **Willd.** = *D. persica* Boiss. = *D. armena* Boiss.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: بهاردوست

ئینگلیزی: Faverel

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Erophila minima*** **C.A.Mey.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: کرێند و کرماشان (٦٣/١٥و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Fibiga macrocarpa* Medicus.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Halerpestes salsuginosa* (Pall.) Greene.** = *Ranunculus salsuginosus* Pall.

بنەماڵە: Ranunculaceae

رواوگە: دەوروبەری گۆلی ورمێ (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Heptaptera anatolica* Margot & Reut.**

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ....

ناوی زانستی: ***H. anisoptera* Margot & Reut.**

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران، ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: برگ پنبەای

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Lachnophyllum noeanum* Boiss.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران و ڕۆژهەڵاتی تورکیە (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Lagotis

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Lagotis stolonifera* Gaertn.**

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژاوای ئێران و ڕۆژهەڵاتی تورکیە (٧٤و)

....

فارسی: شببوی کوهی

ئینگلیزی: Micrantha

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Micrantha multicaulis* (Boiss.) Dvorak.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: بەرزاییەکانی زنجیرە چیای زاگرۆس (وەکی ناوچە کوردەواریەکان) (٧٤و)

....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Muretia amplifolia* Boiss.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: چیاکانی زاگرۆس (وەکی کوردەواری) و باشووری کوردستان (٧٤و)

....
فارسی: کمندی، تلەای
ئینگلیزی: Myagrum, Gold-of-pleasure
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Myagrum perfoliatum* L.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Notholirion koeiei* Wall. ex Boiss.
بنەماڵە: Liliaceae
رواوگە: ناوچەی خانەقین (٧٤و)

....
فارسی: آبچکان
ئینگلیزی: Water drowort, Dropwort, Hemlock dropwort, Fine-leaved water drowort, Water hemlock
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Oenanthe aquatic* (L.) Poir.** = *O. phellandrium* Lam.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: ناو ئەستێر و گۆلاوی ناوچە و دەقەرەکانی رۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٧٤و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: آب چکان بینابین، آب چکان کریمەای
ناوی زانستی: ***Oenanthe silaifolia* M. B.** = *O. media* Griseb.
رواوگە: دەڤەری قەرەسووی سەڵماس (٦٣/٧و)
٢) ....
فارسی: آب چکان لولەای
ئینگلیزی: Tubular water dropwort, Water dropwort
ناوی زانستی: ***O. fistulosa* L.**
رواوگە: زەریای زریبار لای مەریوان (٦٣/١٦و)

....
فارسی: لعل کوهستان
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Oliveria decumbens* Vent.** = *O. orientalis* DC. = *Carum orientale* (DC.) Hiroe.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: قەسری شیرین بۆ ئیسلاماوای رۆژاوا، کانی ئیمام حەسەن (٦٣/١٨و)؛ پارێزگای ئیلام و کرماشان (بەشی کوردەواری لە) باشووری رۆژهەڵاتی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....
فارسی: مارزبان
ئینگلیزی: Common adder-tongue, Common adder-tongue fern, Adder tongue
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Ophioglossum vulgatum* L.**

بنەماڵە: Ophioglossaceae
رواوگە: لێرەوارەکانی رۆژاوای ئێران (وەکی مەلبە-ندی کوردەواری) (٧٤و)

....

فارسی: کماشیر
ئینگلیزی: Opopnax
عەرەبی: حلیب‌البقر، کاوشیر
ناوی زانستی: ***Opopanax persicus* C. Koch.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: دەڤەری نێوان بالانش و شنۆ (٦٣/١٢و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Ormosciadium aucheri* Boiss.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: پارێزگای کرماشان و کوردستان، (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Parlatoria cakiloidea* Boiss.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، باشووری رۆژهەڵاتی ئاناتولی و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: بادکنکی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Physoptychis gnaphalodes* (DC.) Boiss.** = *Vesicaria gnaphalodes* Boiss. = *Alyssum gnaphalodes* DC.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی رۆژاوای ئێران، ئاناتولی و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: سوگندنما، سوگندگون
ئینگلیزی: Saussurea
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Saussurea hetromalla* (D. Don.) Hand- Mzt.** = *S. brassicifolia* (Bornm.) Rech. f. = *S. candicans* (DC.) C. B. Clarke. = *Cnicus heteromalla* D. Don. = *Jurinea brassicifolia* (Bornm.) Rech. f. = *J. malacophylla* Rech. f. & Esfand.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: رۆژهەڵاتی ئاناتولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: کلم سگ
ئینگلیزی: Dog cabbage
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Theligonum cynocrambe* L.** = *Cynocrambe Prostrata* Gaertn.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: سەرپێلی زەهاو (٦٣/٢٢و)؛ پارێزگای کرماشان (٧٤و)

....
فارسی: کتانک خوئی، صندلک خوئی
ئینگلیزی: Bastard toad flax
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Thesium szowitsii*** **A. DC.**
بنەماڵە: Santalaceae

....
فارسی: تسبیحی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Torularia tourlosa*** **(Desf.) O. E. Schulz.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: رۆژهەڵاتی ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Turgeniopsis foeniculacea*** **Boiss.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: چیاکانی زاگرۆسی باشوور (وەکی ئیلام و خوارەوەی کرماشان)، (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

....
فارسی: بیابان گندمی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Eremopyrum confusum*** **Melderis.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: ناوچەی میهران (٦٣/ ١٣و)

....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Heterocaryum macrocarpum*** **A. DC.**
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: قەراخی زەریای ورمێ و ٢٤ کیلۆمەتری باشووری رۆژهەڵاتی مەهاباد (٦٣/ ١٣و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: ....
ناوی زانستی: ***H. szovitsianum*** **A. DC.**
رواوگە: خۆی و لای زەریای ورمێ (٦٣/ ١٣و)

....
فارسی: خردلی، خردل کاذب
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Hirschfedia incana*** **(L.) Lag.** = *Sinapis incana* L.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: کێوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە)، کێوی کانیمیل و دەڤەری باکووری، رۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) لە قەسری شیرین (٦٥و)؛ کرماشان و دیلوران (٦٣/ ١٣و)

....
فارسی: فرچەای
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Outreya carduiformis*** **Jaub.& Spach.**=*Jurinea carduiformis* (Jaub. & Spach.) Boiss.
بنەماڵە: Asteraceae

رواوگـە: کێـوی بـەنـدزەرد لای سـەرپـێڵ، کێـوی (دنەخشک) و گوندی (ازگلە)، کێوی کـانیمیـل و دەقـەری بـاکووری، (چـاه سـیزدە) و لـەوەرگـای یـاریوەران لە باشـووری قـەسری شـیرین (٦٥و)؛ کرماشان (٦٣/١٣و؛ ٦٣/٢٦و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Phagnalon rupestre*** **Cass.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگـە: پاریزگـای کرماشـان، هـەورامـان، کێـوی شاهۆ (٦٣/١٣و؛ ٦٣/٢٦و)؛ (بەشی کوردەواری لە) باشووری ئاناتولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ریش سنبل، چمن جو

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

نـاوی زانسـتی: ***Psathyrostachys fragilis*** **(Boiss.) Nevski.** = *Hordeum fragile* Boiss.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگـە: سـنە (٦٣/١٣و)؛ باشـووری ڕۆژهـەڵـاتی مەریوان، باشووری سەقز، ڕۆژاوای کامیـاران، سـنە و دیواندەرە (٧٥و)

....

فارسی: دانە پرستوی بین‌النهرینی

ئینگلیزی: Sparrow wort

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Thymelaea mesopotamica*** **(C. Jeffrey.) B. Peterson.** = *Ligia mesopotamica* C. Jeffery.

بنەماڵە: Thymelaeceae

رواوگە: کێوی بەندزەرد لە سـەرپـێڵزەهـاو (٦٥و؛ ٦٣/١٣و)؛ (بـەشـی کـوردەواری لـە) ناوچـەی ئاناتولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: دانە پرستو

ناوی زانسـتی: ***Th. Passerina*** **(L.) Cosson & Germ.** = *Th. Arvensis* Lam. = *Ligia passerina* (L.) Fas.

رواوگە: دەقەری ورمێ، دیواندەرە، سنە و سەقز (٦٣/١٣و)

....

فارسی: گیس بافتە

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

نـاوی زانسـتی: ***Trachynia distachya*** **(L.) Link.** = *Brachypodium distachyon*(L.) P. Beauv.

بنەماڵە: Poaceae

رواوگە: دەقەری مێهران (٦٣/١٤و)

....

فارسی: دگرگل گندمی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Heteranthelium piliferum*** **(Banks & Soland.) Hochst.**

بنەماڵە: Poaceae

رواوگـە: کێـوی (شـفیلە) لـە تـازاوای سـەرپـێڵ (٦٥و)؛ سنە، مەریوان، بێستوون، مایەشت و ئیلام (٦٣/١١و؛ ٦٣/١٤و)؛ ئابـدانان (٧١و)؛ (بـەشـی کـوردەواری لـە) ناوچـەی ئانـاتولی، عێـراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: رازیانه اسبی، شوید اسبی
ئینگلیزی: Horse fennel
عەرەبی: رازیانه البری الکبیر
ناوی زانستی: ***Hippomarathrum microcarpum*** **(M. B.) B. Fedtsch.** = *H. crispum* (Pers.) Boiss.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگـە: ئانـاتوولی (وەکـی بـاکووری کوردسـتان) (٧٤و)؛ مەریوان بەرەو سەقز (وەکی ناوچەی ناوتاقی گاران، سەرشیو و چنارە)، خۆی، سەلْماس (٦٣/١٤و)

....

فارسی: گل خورشیدی
ئینگلیزی: Nipple-wort, Dock-cresses, Bolgan leaves, Common nipplewort
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Lapsana communis*** **L.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگـە: تـەرگـەوەر، ورمـێ، کرماشـان و دەڤـەری نێـوان رێـژاو و سـەراوی ئـەسـکەنـدەر (٦٣/١٤و؛ ٦٣/٢٦و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: گندمکی کوهی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Mesostemma kotschyanum*** **(Fenzl) Vved. subsp.** ***kotschyanum*** = *Stellaria kotschyana* Fenzl. = *Lepyroiclis paniculata* Stapf.
بنەماڵە: Cayophyllaceae
رواوگـە: ورمـێ و سـنە، مـەریـوان، بـەرزاییـەکـانی حەمزە عەرەبی بیجاڕ، کوێستانی پاروو و کرماشان (٦٣/١٤و)

....

فارسی: گل دندان، چشمکی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Odontites aucheri*** **Boiss.** = *Bommuellerantha aucheri* (Boiss.) Rothm.
بنەماڵە: Scrophulariaceae
رواوگـە: سـنە، کـەلـی قووشـچی، ورمـێ و خـۆی (٦٣/١٤و)

....

فارسی: علف دندان، علف سربی
ئینگلیزی: Toothwort, European leadwort
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Plumbago europaea*** **L.** = *Plumbago lapathifolia* Willd.
بنەماڵە: Plumbaginaceae
رواوگـە: پارێزگـای کرماشـان و بـەرزاییـەکـانی دیوانـدەرە (وەکی چلچەمە، سەخناخ و سارال)، سنە و دەڤەری نێوان خۆی و سەلْماس (٦٣/١٤و)

....

فارسی: گل تاج
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Pteranthus dichotomus*** **Forssk.**
بنەماڵە: Caryophyllaceae
رواوگە: مێهران، ئیلام، دیلوران، قەسری شیرین و کرماشان (٦٣/١٤و)

....

فارسی: کاهوی جارویی، جِزه
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Scariola orientalis*** **(Boiss.) Sojak.** = *Lactuca orientalis* Boiss.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: بەرزاییەکانی کوێستانی چەرمەڵە لە سونقور، رۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) لە قەسری شیرین (٦٥و)؛ بانە، تاقەوسان، کرماشان و کرێند، ورمێ، کەلی قووشچی، دەربەندی تەرگەوەر (٦٣/١٤و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)؛ قوروە، دیواندەرە، کامیاران، دێولان، بیجاڕ و سنە (٧٥و)

....

فارسی: سبط پاکوتاه، جارو پیغمبر، سبط پر مرغی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Stipagrostis plumose*** **(L.) Munro. ex T. Anders.** = *Aristida plumosa*L.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: رۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) و لەوەرگای یاریوەران لای قەسری شیرین، دەشتی سوومار (٦٥و)؛ کرماشان، نەفتشار، ئیلام، دەڤەری نێوان خۆی و سەیید حاجی (٦٣/١٤و)

....

فارسی: عروس صحرائی
ئینگلیزی: Immortal herb, Dry flower, Immortelle flower, Paper flower
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Xeranthemum squarosum*** **Boiss.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: کێوی کانیمیل و دەڤەری باکووری، رۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) لە قەسری شیرین، کێوی باغ لە باکوور، سنوری قەسریشیرین لەتەک باشووری کوردستان هەتا ناوچەی سیزدە (٦٥و)؛ ماکۆ، دەڤەری نێوان ورمێ، خۆی، سەڵماس، تەرگەوەر، دەربەندی قاسملوو، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت، خانێ، سەردەشت، سنە، دیواندەرە، سەقز، بۆکان، بانە، ئیساماوا، ئیلام، کرماشان (٦٣/١٤و)؛ کەلی (خاک سرخ) لای سەڵماس، کانی ڕەشی مەهاباد، سیرکان، راقانی لای شنۆ (٦٣/٢٦و)

جۆرەکانی دیکە:
١) ....

فارسی: عروس صحرائی کاکلدار، عروس صحرائی خویی

ناوی زانستی: ***Xeranthemum longipapposum*** **Fisch. & C. A. Mey.**
رواوگە: دەڤەری باکووری بیجاڕ (٧٥و)

....

فارسی: صلیبک گیلانی
ئینگلیزی: Crosswort, Crucianella, Petty Madder
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Crucianella gilanica*** **Trin.** = *C. glauca* A. Rich.
بنەماڵە: Rubiaceae
رواوگە: ئاتەزگای پاوە (٦٣/٧و)؛ کوێستانی شاهۆ، کرێند و کێوی داڵاهوو (٦٣/١٥و)

....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Leutea gracillima*** **M. Pimen.** = *L.petiolare* (DC.) M. Pimen.
بنەماڵە: Apiaceae

رواوگـە: کوێسـتانی شـاهۆ، بیجـاڕ و کوێسـتانی حەمز . ی گەرووس (٦٣/١٥و)

....

فارسی: شصت عروسان بالـدار، شصـت عروسـان کاغذی

ئینگلیزی: Sea lavender, Wild Marsh beet

عەرەبی: بَهمَن الاحمر

ناوی زانستی: ***Limonium thouini*** **(Viv.) O. Kuntze.** = *Statica thouini* Viv.

بنەماڵە: Plumbaginaceae

رواوگە: پاریزگای کرماشان (٦٣/١٥و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: شصت عروسان قفقازی

ناوی زانستی: ***L. meyeri*** **(Boiss.) O. Kuntze.**

رواوگە: سەڵماس و مەهاباد (٦٣/١٧و)

....

فارسی: گل گزی خراسانی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Reaumuria oxiana* (Ledeb.) Boiss. var *cornifolia*.

بنەماڵە: Tamaicaceae

رواوگە: ٥ کم. خۆی بۆ سەڵماس (٦٣/١٥و)

....

فارسی: ناز طوقەای ایلامی

ئینگلیزی: Stonecrop

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Rosularia elymaitica*** **(Boiss. & Haussk.) Berger.** = *Cotyledon elymaiticus* (Boiss. & Hausskn.) Bornm.

بنەماڵە: Crassulaceae

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ناز طوقەای دائمی قرمز

ناوی زانستی: ***R. sempervivoides*** **(Fisch.) Boiss.**

رواوگە: کرماشان، بێستوون، سەرپێڵ، ریژاو، قەسر شیرین، سەراو و کرێند (٦٣/هو؛ ٦٣/١٥و)

....

فارسی: ترتیزک جویباری

ئینگلیزی: Winter cress, Yellow rocket

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Barbarea plantaginea*** **DC.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگـە: مـەریـوان و سـەڵـواتاوای لای سـنە (٦٣/١٦و)

....

فارسی: سرزنگی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Codoncephalum peacockianum*** **Aitch. & Hemsl.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی (٧٤و)؛ ورمێ، دەربەندی قاسملوو، مەهاباد و شنۆ (٦٣/١٦و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Fibigia suffruticosa***

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگـە: دەقـەری زەریـای ورمـێ، خـۆی، سـنە،

بەرزاییەکانی کوێستانی شاهۆ، کرماشان، کامیاران، کرێند، کەنگاوەر، ئەسەداوا و بەرزاییەکانی یالقان لە نێوان سەحنە و هەمەدان (٦٣/١٦و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی، عێراق و باکووری سووریە (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ....

ناوی زانستی: ***F. macrocarpa*** **Medicus.**

رواوگە: پارێزگای کوردستان، سەڵماس، مایەشت، بەشی نێو کلێلە و نوورەکانی بەفری کوێستانی شاهۆ، کێوی ڕنوو لە ئیلام، کێوی پارۆو لە کرماشان، سنە، کامیەران (٦٣/ ٤و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ئاناتوولی، عێراق و باکووری سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ساق گرەای

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Physocaulis nodosus*** **(L.) W. D. Koch.** = *Myrrhoides nodosus* (L.) Cannon. = *Scandix nodosa* L.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: ڕێژاو و کرماشان (٦٣/١٦و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Iron wounwort, Irowort, Glidewort

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Sideritis montana*** **L.**

بنەماڵە: Lamiaceae

رواوگە: چۆمی قۆتووری لای خۆی، کەل گاران، سنە، مەریوان (٦٣/٢٠و)؛ دەربەندی قاسملوو، شنۆ، گولمانخانە، سەڵماس، ماکۆ، کرماشان (٦٣/١٦و)؛ ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Johreniopsis peucedanum*** **L.** = *J. seseloides* (C. A. Mey.) M. Pimen.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: دەڤەری سنە (٦٣/١٧و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Tunica, Tunic flower, Proliferous pink, Childing pink

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Petrorhagia prolifera*** **(L.) Ball. & Heywood.** = *Tunica prolifera* (L.) Scop.

بنەماڵە: Caryophylaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان، سنە، کامیاران و خۆی (٦٣/١٧و)

....

فارسی: شبەناز

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pseudosedum multicaule*** **(Boiss. & Buhse.) Boiss.** = *Umbilicus multicaulis* Boiss. & Buhse.

بنەماڵە: Crassulaceae

رواوگە: ڕێژاو و کرماشان (٦٣/١٧و)

....

فارسی: چنگکی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: **_Rochelia persica_ Bge. ex Boiss.**
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: پارێزگای ئیلام، خۆی، کێوی پاروو لە نێوان کرماشان و هەمەدان و مەریوان (٦٣/١٧و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: چنگکی کاسە قلبی
ناوی زانستی: _R. cardiosepala_ Bge.
رواوگە: گلووسای لای سەلماس (٦٣/٢١و)
....
فارسی: لبدیسی منگولەای، جعدە همدانی
ئینگلیزی: Bugle, Ground pine, Bugle weed
عەرەبی: عرصف، صنوبرالارض
ناوی زانستی: **_Ajuga comata_ Stapf.** = _A. chamaepitys_ (L.) Schreb.
بنەماڵە: _Lamiaceae_
رواوگە: ورمێ، خۆی و کەلی قووشچی لای سەلماس (٦٣/١٨و)؛ (بەشی کوردستان) ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: لبدیسی جنوبی
ناوی زانستی: **_Ajuga austro-iranica_ Rech. f.** = _A. chia_ (Poir.) Schreb. = _A. tridaclylites_ Ging.
رواوگە: کێوی (نوآکو)، کێوی ماراب و پایین تەخت لە کرماشان (٦٣/٩و)
٢) ....

فارسی: لبدیسی بوتەای پرسپولیسی
ناوی زانستی: **_A. chamaecistus_ Ging. subsp. _scopria_ (Boiss.) Rech. f.** = _A. scoparia_ Boiss.
رواوگە: کێوی پاڕوو و کرماشان (٦٣/٩و)
٣) ....
فارسی: لبدیسی بوتەای، لبدیسی مشکک
ناوی زانستی: **_A. chamaecistus_ Ging. subsp. _chamecistus_**
رواوگە: پارێزگای کوردستان، ورمێ، کرێند و بەرزاییەکانی ڕێژاو (٦٣/١و)؛ شاهیندژ، کێوی پاڕوو، کێوی تاریخا، کێوی گاوارە لە کرماشان (٦٣/٩و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: Rocket, Sea rocket, Hill mustard
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: **_Bunias orientalis_ L.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: دەقەری شنۆ (٦٣/١٨و)
....
فارسی: خلنگی دریائی، شبنمی مودار
ئینگلیزی: Smooth frankenia, Sea heath
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: **_Frankenia hirsuta_ L.** = _F. aucheri_ Jaub. & Spach.
بنەماڵە: Frankeniaceae
رواوگە: ورمێ، شەرەفخانە، سەلماس و مەهاباد (٦٣/١٨و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: خلنگی دریائی، شبنمی

ناوی زانستی: **F. pulverulenta** L.
رواوگە: دیلوڕان و کنارێتی سوێری زەریای ورمێ نزیک شەرەفخانە (٦٣/٦و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Henradia persica** (Boiss.) V. E. Hubb.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: ورمێ و سنە (٦٣/١٨و)؛ ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: Lavatera,Thuringian tree mallow, Gay mallows
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Lavatera thuringiaca** L.
بنەماڵە: Malvaceae
رواوگە: کەلی قووشچی، ورمێ و سەلماس (٦٣/١٨و)
....
فارسی: دم شیر
ئینگلیزی: Common motherwort, Motherwort
عەرەبی: قفیل، بقله الامهات، فراسیون القلب

ناوی زانستی: **Leonurus cardiaca** L.
بنەماڵە: *Lamiaceae*
رواوگە: دەربەندی قاسملوو، شنۆ، پیرئەحمەد و ماکۆ و کلیساکەندی (٦٣/١٨و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Lisaea heterocarpa** Boiss.
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: سەقز، دەڤەری زریبار، کرێند بۆ کرماشان، بێستوون، کێوی (امراله)ی لای سونقور، کێوی نوەی لای گاوارە، دەڤەری زەریای ورمێ لە نێوان باڵانش و شنۆ (٦٣/١٨و)؛ (بەشی کوردستان لە) ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)
....
فارسی: ارزنک بهاره
ئینگلیزی: Millet grass, Millet
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Milium vernale** M. B.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: بێستوون و کرماشان (٦٣/١٨و)
....
فارسی: پوشینه چاک، چمن بیابانی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Schismus arabicus** Nees.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: خۆی و پارێزگای کرماشان (٦٣/١٨و)
....
فارسی: زبرینه
ئینگلیزی: Woodruff, Woodroof, Squinancy
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Asperula insignis**
بنەماڵە: Rubiaceae
رواوگە: ناوچەی گاران لای مەریوان (٦٣/٢٠و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: زبرینه شرقی، زبرنه سپهری

ناوی زانستی: *A. orientalis* **Boiss. & Hohen.** = *A. azurea* Jaub. & Spach. = *A. arvensis* L. subsp. *orientalis* (Boiss. & Hohen.) Thieb.

ڕواوگە: خۆی و شاهیندژ (٦٣/٧و)

٢) ....

فارسی: زبرینه

ناوی زانستی: ***A. setosa*** **Jaub. & Spach.**

ڕواوگە: خۆی و کوێستانەکانی ڕۆژاوای ئێران (وەکی ناوچە کوردنشینەکان) (٦٣/١٠و)

٣) ....

فارسی: زبرینه رایج

ئینگلیزی: Quinsy-wort

ناوی زانستی: ***A. arvensis*** **L. var.** ***albida***

ڕواوگە: ورمێ و پارێزگای کوردستان (٦٣/٧و)

....

فارسی: بید علفی فروتن، علفِ خر فروتن

ئینگلیزی: Willow weed, Willow herb, Epilobium

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Epilobium minutiflorum*** **Hausskn.** = *E. modestum* Hausskn.

بنەماڵە: Onagraceae

ڕواوگە: کەل گاران لای مەریوان (٦٣/٢٠و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Johrenia aromatica*** **DC.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: کەل سەڵواتاوا لای سنە، بێستوون و کرماشان (٦٣/٢٠و)

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Bungea trifida*** **C. A. Mey.**

بنەماڵە: Scrophulariaceae

ڕواوگە: ورمێ (٦٣/١٩و)؛ ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ....

ناوی زانستی: ***B. trifida*** **C. A. Mey. var.** ***latisecta***

ڕواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سەڵماس، نەغەدە بۆ گوڵمانخانە، کرماشان، ڕێژاو، سنە، بیجاڕ و کوێستانی حەمزە عەرەب (٦٣/١٢و)

....

فارسی: سنبل باتلاقی توچالی، سنبل باتلاقی پرگل

ئینگلیزی: Lousewort, Wood betony

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pedicularis pycnatha*** **Boiss.** = *P. mobayenii* Parsa.

بنەماڵە: Pedaliaceae

ڕواوگە: دەڤەری مەریوان (٦٣/١٩و)

....

فارسی: صدفی کوتوله، صدفی دنائی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pseudocamelina aphragmodes*** **(Boiss.) N. Busch.** = *Cochlearia aphragmodes* Boiss.

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: مەریوان بەرەو پاوە لە دزلی، کەل تەتە،

ژالانه و هانەگەرمەلە (٦٣/١٩و)

....

فارسی: سپری
ئینگلیزی: Shieldwort, Peltaria
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Peltaria angustifolia*** **DC.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: پارێزگای کرماشان، مەهاباد (٦٣/١٩و)؛ و (بەشی کوردستان لە) باشووری ئاناتوولی و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: موئین چمن
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Zingeria trichopoda*** **(Boiss.) P. Smirn.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: سنە (٦٣/١٩و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....
ئینگلیزی: Ladies mantle, Lion foot
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Alchemilla retinervis*** **Buser.**
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: دەڤەری ماکۆ بەرەو خۆی و کلیساکەندی (٦٣/٢١و)

....

فارسی: کاهو منقاری زاگرسی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Cephalorrynchus rechingerianus*** **Tuisl.**
بنەماڵە: Asteraceae
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: کاهو منقاری کپه کوچک
ناوی زانستی: ***C. microcephalus*** **(DC.) Schchian.** = *Lactuca microcephalus* DC.
رواوگە: ٢٤ کم. مەهاباد بەرەو ورمێ، دەربەندی قاسملوو، کرماشان، بێستوون و ئیلام (٦٣/٢١و)

....

فارسی: بوف تاج پایدار
ئینگلیزی: Jersey cudweed, Jersey everlasting, Jersey livelong
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Gnaphalium luteo-album*** **L.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: کرماشان و قەسری شیرین (٦٣/٢١و)

....

فارسی: شیر دندان زبر
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Leontodon asperrimus*** **(Willd.) Boiss. ex Ball.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: ماکۆ، ورمێ بەرەو سێرۆ، کەلی قووشچی، بەرزاییەکانی کارناڕۆی لای سەلماس (٦٣/٢١و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: کاهوی صخرەای
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Steptorrhamphus persicus* (Boiss.) O. & B. Fedtsch.** = *Lactuca persica* Boiss.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان (٦٣/٢١و)؛ ورمێ، سەراوی ئەسکەندەری کرێند، رێژاو و دەربەندی قاسملوو (٦٣/٢٦و)؛ بەرزاییەکانی کوێستانی و پەگالی قەڵش و قوژبنی شاخستانەکانی عێراق (وەکی لە بەشی کوردستان) (٧٤و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: کاهوی صخره‌ای بنفش

ناوی زانستی: ***S. tuberosus* (Jacq.) Grossh.** = *Lactuca tuberosa* Jacq.

رواوگە: ورمێ و دەربەندی قاسملوو (٦٣/٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Zeugandra iranica* P. H. Davis.**

بنەماڵە: Campanulaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان، ئیسلاماوای رۆژاوا، کرماشان، دەفەری نێوان کرێند و گاوارە نزیک تووشامی و دەفەری (غار مرد خاموش) (٦٣/٢١و)؛ ناوچەی رۆژاوای ئێران (وەکی مەڵبەندی کوردەواری) (٧٤و)

....

فارسی: خورشید صبح

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Zoegea leptaurea* L.** = *Z. minanesis* Boiss.

بنەماڵە: Apiaceae

رواوگە: مەهاباد، بۆکان، سنە، سەقز، دیواندەرە، شنۆ بۆ ورمێ، سەردەشت، رشکان بۆ بانە، کرماشان و دەربەندی جەم نازوو، خۆی، قەسری شیرین، کرێند، تاقەوسان، کامیاران، سەحنە، کەنگاوەر، مەریوان، کەل و کوێستانی ئارێزی لای سنە، ئیلام، ئەیوان و ئیسلاماوای رۆژاوا (٦٣/٢١و)؛ عێراق (وەکی لە بەشی کوردستان) (٧٤و)؛ رۆژاوای قوروە و دیواندەرە (٧٥و)

....

فارسی: والرین کاذب گل بلند

ئینگلیزی: Centranthus, Spur Valerian

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Kentranthus longiflorus* Stev.**

بنەماڵە: Valerianaceae

رواوگە: خۆی و پردی قۆتوور (٦٣/٢٢و؛ ٧٥و)

....

فارسی: خارلنگری میوەریز

ئینگلیزی: Stickseed

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Lappula microcarpa* (Ledeb.) Gurke.** = *Echinospermum microcarpa* Ledeb.

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: خۆی، کوێستانی شاهۆ، کرماشان، قەسری شیرین، رێژاو و کێوی کنشت (٦٣/٢٢و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: خارلنگری ریش‌دار

ناوی زانستی: ***L. barbata* (M. B.) Gurke.** = *Echinospermum barbatum* Lehm. = *Myosotis barbata* M. B.

ڕواوگە: خۆی و ورمێ (٦٣/ ٤و)

....

فارسی: علف بیدی ستارەای

ئینگلیزی: Loosestrife, Willow herb

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Lysimachia linum-stellatum* L. = *Asterolinum Linum-stelletum* (L.) Duby.

بنەماڵە: Primulaceae

ڕواوگە: قەسری شیرین و کرماشان (٦٣/ ٢٢و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Postia puberula* Boiss.** = *Chrysophthalmum leptocladum* Rech. f.

بنەماڵە: Asteraceae

ڕواوگە: ئیسلاماوا و ئەیوان (٦٣/ ٢٢و)

....

فارسی: ناف ونوس لادنی

ئینگلیزی: Navelwort, Pennywort

عەرەبی: ودنە، زلایف الملوک، القسیس

ناوی زانستی: ***Umbilicus tropaeloifolius* Boiss.** = *Cotyledon tropaeolifolius* (Boiss.) Bornm. = *U. genjnamensis* Stapf. = *U. oxypetalus* Boiss.

بنەماڵە: Crassulaceae

ڕواوگە: ڕیژاو، تاقەوسان، کرماشان، بیستوون، قەسرشیرین، تەنگەی دینەوەر و گیلانی ڕۆژاوا (٦٣/ ٢٢و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: ناف ونوس

ناوی زانستی: ***U. intermedius* Boiss.**

ڕواوگە: دەقەری نێوان شهان و ڕیژاو، کرماشان، کێوی (توآکو) نزیک کرێند، تاقەوسان، بیستوون، تەنگەی دینەوەر و گیلانی ڕۆژاوا (٦٣/ ١٢و)

....

فارسی: دم روباهک

ئینگلیزی: Rattail fescue

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Vulpia myuros* (L.) J. F. Gmel.** = *Festuca myuros* L.

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: دەقەری سنە (٦٣/ ٢٢و)

....

فارسی: آویشنک

ئینگلیزی: Basil Thyme

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Acinus graveolens* (M. B.) Link.** = *Thymus graveolens* M. B. = *Calamintha graveolens* Benth.

بنەماڵە: Lamiaceae

ڕواوگە: دەربەندی قۆتوور، مەریوان، ورمێ لە نێوان تیاب و خانیان، دیواندەرە، کێوی کارنارۆی لای سەلماس، بیجاڕ، ئیلام و گیلان (٦٣/ ٢٣و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Blysmus compressus* Panz.** = *Scirpus compressus*

بنەماڵە: Cyperaceae

ڕواوگە: گوندی نسارە لای دیواندەرە و سنە (٦٣/ ٢٣و)

....

فارسی: لب خرگوشی آزادبری، لب خرگوشی کندوانی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Lagochilus kotschyanus* Boiss.**
بنەماڵە: Lamiaceae
ڕواوگە: شنۆ، مەهاباد و نەغەدە (٦٣/٢٣و)
....
فارسی: فانوس آبی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Trichodesma incanum* Bge.**
بنەماڵە: Boraginaceae
ڕواوگە: سنە و پارێزگای کرماشان (٦٣/٢٣و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Isolepis setacea* R. Br.** = *Scirpus setaceus*
بنەماڵە: Cyperaceae
ڕواوگە: دەڤەری سەقز (٦٣/٢٤و)
....
فارسی: چاودار وحشی
ئینگلیزی: Wild rye, Lyme grass
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Elymus hispidus* (Opiz.) Meldris. var.*villosus* (Hackel.) Assadi.** = *Agropyrom pulcherrimum* Grossh.
بنەماڵە: Poaceae
ڕواوگە: دیواندەرە (٦٣/٢٥و)؛ و ماکۆ (٢٨و)

....
فارسی: گوش موش افشان
ئینگلیزی: Pellitory, Pellitory of the wall, Stonefern, Wallwort
عەرەبی: حشیشه الزجاج، حشیشه الرمل
ناوی زانستی: ***Parietaria judaica* L.**
بنەماڵە: Urticaceae
ڕواوگە: خۆی، ورمێ، دەربەندی قۆتوور، ماکۆ، سەڵماس، بیجاڕ و کوێستانی حەمزە عەرەب، ڕێژاو، بیستوون (٦٣/٢٥و)؛ (بەشی کوردەواری لە ناوچەی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: گوش موش سایه پسند
ناوی زانستی: ***P. alsinifolia* Delile.**
ڕواوگە: دەڤەری قەسری شیرین (٦٣/١٠و)
....
فارسی: بارهنگ شور سفید، عروس شورەزار باریک سنبل
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Psylliostachys leptostachya* (Boiss.) Roshk.**
بنەماڵە: Plumbaginaceae
ڕواوگە: دەڤەری زەریای ورمێ و مەهاباد (٦٣/٢٥و)
....
فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Thevenotia persica* DC.**
بنەماڵە: Asteraceae
ڕواوگە: کێوی (اصحاب) لای مەهاباد، کێوی

(زردکه) له سەردەشت (٢٩و)؛ گوڵتەپەی مەهاباد، سنە، دیواندەرە (٦٣/٢٥و)؛ و ماکۆ (٢٨و)

....

فارسی: ستاره طلائی

ئینگلیزی: Golden starwot, Starwot, Yellow starwot

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Pallenis spinosa* (L.) **Cass.** = *Buphthalmum spinosum* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: سەرپێڵی زەهاو، کرماشان، سەردەشت (٦٣/٢٦و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی، عیراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: کک‌کش

ئینگلیزی: Common flea-bane, Flea-bane mullet

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pulicaria dysenterica*** **(L.) Bernh.** = *P. gracilis* Heimerl. = *Inula dysenterica* L.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: خۆی، تاقەوسان و کرماشان (٦٣/٨و؛ ٦٣/٩و؛ ٦٣/٢٦و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Reichardia glauca*** **Roth.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: خان تەختی سەڵماس (٦٣/٢٦و)؛ ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

فارسی: زیبا کوتوله

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Siebera nana*** **(DC.) Bornm.** = *S. pungens* (Lam.) J. Gay. var. *nana* DC.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: ورمێ (٦٣/٥و)؛ کەنگاوەر، کرماشان (٦٣/٢٦و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی، عیراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: پتاسی، تاغبره

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Kaldium capsicum*** **(L.) Ung.-Stenb.** = *Saliconica caspia* L.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: دەڤەری زەریای ورمێ، ماکۆ، خۆی و ٢٥ کم. ریگای سەڵماس بۆ تسووج (٣٠و)

....

فارسی: باتلاقی شور

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Halocnemum strobilaceum*** **M. B.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: گوندی ئەردەشاهی و دەڤەری زەریای ورمێ، سەڵماس بۆ تسووج، مەهاباد، سەڵماس و کەلی قووشچی (٣٠و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Marsh Samphire, Glasswort

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: **Salicornia europaea L.** = *S. herbacea* L.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: ورمێ، سەلماس، کەلی قووشچی، سەلماس بۆ تسووج، گوندی ئەردەشاهی نێوان مەهاباد و ورمێ (٣٠و)

....

فارسی: سیاه شور رفیع

ئینگلیزی: Seeweed, Salt goose-foot

عەرەبی: سویده، عراد، دلوق

ناوی زانستی: **Suaeda altissima (L.) Pall.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: ورمێ، خۆی، سەلماس و تسووج (٣٠و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: سیاه شور منقاری

ناوی زانستی: **S. acuminate (C. A. Mey.) Moq.**

رواوگە: سەلماس، تسووج، شنۆ، ماکۆ، باشووری زەریای ورمێ و دەڤەری زانکۆی ورمێ لە نازلوو (٣٠و)

....

فارسی: عجوه ایرانی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Halothamnus iranicus* Botsch.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: دەڤەری سرنی، ئیلام، گوندی گوڵانی لای ساڵحاوا و ١٠کم. سوومار بۆ گیلان (٣٠و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: عجوه کلمی رنگ

ناوی زانستی: ***H. glaucus* (Bieb.) Aellen. subsp. *glacus*** = *Aellenia glauca* (Bieb.) Aellen. = *S. glauca* Bieb.

رواوگە: ماکۆ، خۆی، سەلماس و تسووج (١٢/٦٣و؛ ٣٠و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Halocharis sulphurea* Moq.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: ١٠ کم. سوومار بۆ گیلان، ناوچەی سرنی ئیلام و ٤٩ کم. مێهران بۆ ئیلام (٣٠و)

....

فارسی: طارون، چیچ چاپ چند ساله

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Cornulaca monacantha* Delile.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: دەڤەری نێوان ئیلام و مێهران (٣٠و)

....

فارسی: ترات

ئینگلیزی: Haloxylon

عەرەبی: رمث

ناوی زانستی: ***Hammada salicornica* (Moq.) Iljin.** = *Haloxylon salicornicum* (Moq.) Bge. ex Boiss.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: دەشتی دێلوران و شارۆچکەی چنانە (٧١و)؛ دەڤەری ١٠کم. سوومار بۆ گیلان، ٤٠ کم. مێهران و ئیلام (٣٠و)

....

فارسی: دم ماری

ئینگلیزی: Hard grass, Snake taill

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Parapholis incurve*** **(L.) C. E. Hubb.** = *Lepturus incurvatus* Trin.

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: سنە و ئەسەداوا (٦٨و)؛ عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: چمن جاروی جنگلی، علف پشمکی دروغین

ئینگلیزی: slender false brome

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Brachypodium sylvaticum*** **(Huds.) P. Beauv.**

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: ناوچەی هەورامان و کێوی شاهۆ (٦٨و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: چمن جاروی ژاپنی

ئینگلیزی: Japanese false brome

ناوی زانستی: ***B. pinnatum*** **(L.) P. Beauv.**

ڕواوگە: کوێستانی شاهۆ و ناوچەی هەورامان (١١/٦٣و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Little quaking grass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Briza minor*** **L.**

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: ڕۆژاوای ئێران (وەکی دەفەری کوردەواری) (٦٨و؛ ٠ ٥ و)

....

فارسی: علف تابستانی درخشان، گاياب

ئینگلیزی: Koeleria, Keuleria

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Koeleria nitidula*** **Velen.** = *K. phleoides* (Vill.) Persoon.

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: ڕۆژاوای ئێران (وەکی کوردەواری) (٠ ٥و)

....

فارسی: دانه قناری رايج، گندمک

ئینگلیزی: Chickweed, Common chickweed

عەرەبی: حشيشه قزازه

ناوی زانستی: ***Stellaria media*** **(L.) Cyr.**

بنەماڵە: Caryophyllaceae

ڕواوگە: شنۆ (١/٣٩و)؛ ئەیوان، ئیلام، شیروان، دەرەشار، دێلوڕان (٢/٣٩و)؛ (بەشی کوردەواری لە ناوچەی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: فراسيون آسای سياه، مشک طرامشيح

ئینگلیزی: Black ballota, Black horehound, Black archangel, Dunny nettle, Fasle hoarhound, Stining horehound

عەرەبی: فراسيون اسود، بلوطه، سنديان الارض

ناوی زانستی: ***Ballota nigra*** **L.**

بنەماڵە: Lamiaceae

ڕواوگە: ماکۆ، ورمێ، دەربەندی قاسملوو و کالیبار (٦٨و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Clastopus vestitus* **Pesv.** **var.** ***genuinus*** **Bornm.**
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: کێوی گاواراە لای کرماشان و کونە بەردەکانی بەرزاییەکانی ئەسەداوا (٦٣/١و)
....

فارسی: خردل سپری دوشاخەای
ئینگلیزی: Clypeola, Treacle mustard
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Clypeola dichotoma*** **Boiss.** = *C. minima* Stapf.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: خوی، میهران (٦٣/١و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ئاناتولی و عێراق (٧٤و)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....
فارسی: خردل سپری
ناوی زانستی: ***C. jonthlaspi*** **L.**
ئینگلیزی: Buckler mustard, Violet thlaspi
رواوگە: قەسری شیرین و کرماشان (٦٣/٨و)
٢) ....
فارسی: خردل سپری قلابی
ناوی زانستی: ***C. lappacea*** **Boiss.**
رواوگە: کێوی سیری نزیک ورمێ، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان و پارێزگای ئیلام (٦٣/٤و)
٣) ....
فارسی: خردل سپری خارکی
ناوی زانستی: ***C. aspera*** **(Grauer.) Turrill.** = *C. chaetocarpa* Jaub. & Spach. = *C. echinata* DC.
رواوگە: کێوی کانیمیل و دەفەری باکووری، ڕۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) لە قەسری شیرین، بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)؛ سەحنە، کەنگاوەر، قەسری شیرین، کرماشان و دیلوران (٦٣/٤و)
....

فارسی: قیچ لوبیائی
ئینگلیزی: Bean caper, Syrian bean caper
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Zygophyllum fabago*** **L.**
بنەماڵە: Zygophyllaceae
رواوگە: پارێزگای کرماشان، ورمێ و خوی (٦٣/١و)
....

فارسی: لاجوردی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Moltkia coerulea*** **(Willd.) Lehm.**
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: ورمێ، کرماشان و ناوچەی گەرووسی لای بیجاڕ (٦٣/١و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتولی و عێراق (٧٤و)
....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Brunella vulgaris*** **Moench.** = *B. laciniata* Moench.
بنەماڵە: Lamiaceae
رواوگە: دەفەری ورمێ (٦٣/١و)
....

فارسی: نجم آبی‌سان
ئینگلیزی: Puschkinia, Striped squill

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: *Puschkinia scilloides* **Adams.** = *P. hyacinthoides* Bak. = *P. libanotica* Zucc.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان وەکی بەرزاییەکانی ٣٠٠٠ تا ٤٠٠٠م. کوێستانی شاهۆ (٦٣/١و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: نجم آبی‌سان

ناوی زانستی: ***P. scilloides*** **Adam.**

رواوگە: کێو (پدر)ی لای سونقور و بەرزاییەکانی کوێستانی شاهۆ (٦٣/١و)؛ عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: شبدر شور

ئینگلیزی: Black saltwort, Sea milkweed, Sea milkwort

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Glaux maritime*** **L.**

بنەماڵە: Primulaceae

رواوگە: کنارێنی سەوزەڵانی، شێدار و زۆنگی زەریای ورمێ (٦٣/٢و)

....

فارسی: افسون‌گر شب، عشرق

ئینگلیزی: Enchanter nightshade, Bindweed nightshade, Mandarke, Paris circaea

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Circaea lutetiana*** **L.**

بنەماڵە: Onagraceae

رواوگە: پارێزگای کوردستانی ئێران (٦٣/٤و)

فارسی: سەزبانکی، سەلوئی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Comperia comperiana*** **(Stev.) Ascherson. & Graebner.**

بنەماڵە: Orchidaceae

رواوگە: دەڤەری زمزیران، نێوان سەردەشت و خانێ (وەکی چەمی کەلوێ، نەلاس، گرژاڵ و میراوێ)، کرێند و سرخە دیزە (٦٣/٤و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: آینه ونوس

ئینگلیزی: Venus looking glass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Legoucia speculum-veneris*** **(L.) Chaix.** = *Specularia speculum* A. DC.

بنەماڵە: Campanulaceae

رواوگە: کێوی پارووی کرماشان، کرێند، کێوی شاهۆ، کێوی گاوارە، روانسەر و پاوە (٦٣/٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Rindera lanata*** **Pall.**

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: کێوی کانی‌میل و دەڤەری باکووری، رۆژهەڵاتی (چاە سیزدە) و لەوەڕگای یاریوەران لە باشووری قەسری شیرین، کێوی (کمکو) لە رۆژاوای چەم ئیمام حەسەن، ناوچەی کێوی (گاوی) بەرەو چۆمی (لیما)، کێوی بەندزەرد لە سەرپێڵ (٦٥و)؛ دەڤەری سیرۆ، تەرگەوەر، ورمێ (٦٣/٤و)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی

و عیراق (٧٤و)

....

فارسی: فرچە سوگند، خار پنبە فرچەای
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Aegopordon berardioides*** **Boiss.** = *Onopordon berardioides* (Boiss.) Schults-Bip. = *Jurinea berardioides* (Boiss.) O. Hoffm.
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: کێوی (قزاوند) و کێوی پارووڵای کرماشان (٦٣/ لو)

....

فارسی: دانە سیاە، سیاە فندق
ئینگلیزی: Crupina, Starry scabious
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Crupina crupinastrum*** **(Moris.) Vis.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: ریژاو، کێوی گاوارە، ماران، پایین تەخت، جەم نازوو، بێستوون، کرێند، کێوی نواکوو و کرماشان (٦٣/ لو)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عیراق (٧٤و)

....

فارسی: سگ زبان
ئینگلیزی: Common hound-tongue, Hound-tongue
عەرەبی: آذان‌الغزال، اذن‌الارنب
ناوی زانستی: ***Cynoglossum officinalis*** **L.**
بنەماڵە: Boraginaceae
رواوگە: دەڤەری سەڵماس (٦٣/ لو)
جۆرەکانی دیکە:
١) ....

فارسی: سگ زبان کرتی
ناوی زانستی: ***C. creticum*** **Miller.**
رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین و پارێزگای کوردستانی ئیران (٦٣/١٣و)

....

فارسی: علف مبارک سایە پسند
ئینگلیزی: Avens, Herb Bennet
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Geum heterocarpum*** **Boiss.** = *G. umbrosum* Boiss.
بنەماڵە: Rosaceae
رواوگە: کێوی سیری ورمێ، کرماشان و پارێزگای کوردستانی ئیران (٦٣/ لو)؛ (بەشی کوردەواری لە) ناوچەی ئاناتوولی و عیراق (٧٤و)

....

فارسی: گل توپی
ئینگلیزی: Common globe daisy, Common globularia
عەرەبی: عینون، غسلە، عینون زرقا
ناوی زانستی: ***Globularia trichosantha*** **Fisch. & C. A. Mey.** = *G. vulgaris* Lam.
بنەماڵە: Globulariaceae
رواوگە: کوێستانی جەمیلانی لای هەنگەوێ خانێ (٢٩و)؛ کێوی سیری ورمێ، خۆی و کەلی قووشچی بەرەو سەڵماس (٦٣/ لو)

....

فارسی: علف قوش قد بلند، زاغک
ئینگلیزی: Hawkweed, Speerhawk, Sperhauke
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Hieracium procerum*** **Fries.** = *H. persicum* Boiss.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگـە: سـەڵـماس، کـەلـی قووشـچی، ورمـێ (٦٣/ عو)؛ (بـەشـی کـوردەواری لـە) ناوچـەی ئاناتوولی، عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Lagotis

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Lagotis stolonifera* Gaerth.**

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگە: دیواندەرە، سەقز، سنە، کەل سەڵواتاوای لای دیولان، ئەسەداوا، کەلی قەڵاجێ ئیلام، کێوی (ماراب) و پایین تەخت، تەخت سلێمانی تیکاب، کێـوی سـیر و خـۆی (٦٣/ عو)؛ رۆژهـەڵـاتی ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: گاوگندم

ئینگلیزی: Black-wheat, Cow-wheat, Melampyrum

عەرەبی: الحنطه السوداء

ناوی زانستی: ***Melampyrum caucasicum* Bunge.** = *Melanderium persicum* (Boiss. & Buhse.) Bornm.

بنەماڵە: Scrophulariaceae

رواوگە: کوێستانی داڵاهوو، ورمێ، تەخت سلێمان لای تیکـاب (٦٣/ عو)؛ بـاکووری رۆژهـەڵـاتی ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: زنگی دارو، زبان آهو

ئینگلیزی: Hart tongue

عەرەبی: ذنب الحـداء، الحشیشـه الدودیـه، کـف النسر، عقربان

ناوی زانستی: ***Philitis scolopendrium* (L.) Newm.** = *Scolopendrium officinale* (L.) Lam. & DC. = *Asplenium scolopendrium* L.

بنەماڵە: Aspleniaceae

رواوگە: بەرزاییەکانی کوێستانی شاهۆ (٦٣/هو)

....

فارسی: جام زرین کلیبری

ئینگلیزی: Sternbergia

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Sternbergia colchiciflora* Waldst. & Kit.**

بنەماڵە: Amaryllidaceae

رواوگە: ورمێ و کوێستانەکانی زاگرۆس (وەکی پارێزگاکانی ئیلام، کرماشان و کوردستان) (٦٣/هو)

....

فارسی: کارده کُردی، کولیر

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Biarum carduchorum* (Schott.) Engl.** = *B. platyspathum* Bornm.

بنەماڵە: Araceae

رواوگـە: جوانـرۆ، پـاوە و کرماشـان، پارێزگـای کوردسـتان (٦٣/٦و)؛ و (بـەشـی کـوردەواری لـە) ناوچەی ئاناتوولی و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: نعناع زیبای گل درشت

ئینگلیزی: Calamint, Calaminth, Basil thyme, Wild basil

عەرەبی: راس العصفور

ناوی زانستی: ***Calamintha grandiflora***

(L.) Moench.= *Melissa grandiflora* (L.) Scheele. = *Satureja grandiflora* (L.) Scheele. = *Clinopodium grandiflorum* (L.) O. Kuntze.

بنەماڵە: Lamiaceae

ڕواوگە: ورمێ و موغانجوقی نزیک سەلماس (٦٣/٦و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Chorispora tenella* R. Br. ex DC.**

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: کرماشان و قەسری شیرین (٦٣/٦و)؛ ئاناتوولی (وەکی باکووری کوردستان) (٧٤و)

....

فارسی: مندابی

ئینگلیزی: Pink mustard

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Erucaria hispanica* (L.) Druce.** = *Sinapis hispanica* L.

بنەماڵە: Brassicaceae

ڕواوگە: دیلۆران (٦٣/٦و)؛ (بەشی کوردستان لە ئاناتوولی و عێراق (٧٤و)

....

فارسی: صلیبی

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Cruciata corotona* Mill. subsp. *persica***

بنەماڵە: Rubiaceae

ڕواوگە: پارێزگای کرماشان، خۆی و ورمێ (٦٣/٧و)

....

فارسی: بادبُر، بادبَر، تاری تیکانی، سرشاخی، میوه شاخی

ئینگلیزی: Ceratocarpus

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Ceratocarpus arvenarius* L.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

ڕواوگە: خۆی (٦٣/٧و)؛ بیجاڕ (نەوبەهار، نەجەفاوا، کانیکون و گوندەکانی دەوروبەر) (٧٨و)

....

فارسی: علف نی

ئینگلیزی: Reed grass, Wood reed, Reed, Bentgrass, Small grass

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Calamagrostis pseudophragmites* (Hall. f.) Koel.** *Arundo pseudophragmites* Hall. f.

بنەماڵە: Poaceae

ڕواوگە: پارێزگای کوردستانی ئێران وەکی لای سنە (٦٣/٧و)

....

فارسی: شوکران باغی

ئینگلیزی: Blader-seed

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Physospermum cornubiense* (L.) DC.**

بنەماڵە: Apiaceae

ڕواوگە: تەرگەوەری ورمێ، دەربەندی قاسملوو، شنۆ، ورمێ و شێخ‌تەپەی سیر (٦٣/٧و)

....

فارسی: یال اسبی
ئینگلیـزی: Common poolmat, Horned pondweed. False pondweed
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: *Zannichellia palustris* **L.**
بنەماڵە: Zannichelliaceae
رواوگـە: خـۆی، ورمـێ، سـەڵـماس، دیوانـدەرە و تاقەوسان (٦٣/٧و)
....

فارسی: زرک کوهی، گواتک
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
نـاوی زانسـتی: ***Zosimia absinthifolia*** **Hoffm.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: ورمێ و کێوی سیری، تاقەوسـان، کرێند، داڵاهوو، کێوی نواکوو و ریژاو (٦٣/٧و)
....

فارسی: گُلک، گل‌ریز
ئینگلیزی: Micromeria
عەرەبی: ....
نـاوی زانسـتی: ***Micromeria persica*** **Boiss.** = *Satureja persica* (Boiss.) Briq.
بنەماڵە: Lamiaceae
رواوگە: کرماشان و ریژاو (٦٣/٩و)
....

فارسی: برگ سدابی
ئینگلیـزی: Low meadow rue, Rue anemone
عەرەبی: کزبره الحبشه
ناوی زانستی: ***Thalictrum minus*** **L.**
بنەماڵە: Ranunculaceae

رواوگـە: سـەقـز و کێـوی (امرالـە) لـە سـونقور (٦٣/٩و)
....

فارسی: رشادی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
نـاوی زانسـتی: ***Arabidipsis pumila*** **(Steph.) N. Busch.** = *Sisymbrium pumilum* Steph.
بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: سەڵماس، ورمێ و تەپۆڵکەکانی لای سیر (٦٣/١٠و)
....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
نـاوی زانسـتی: ***Chardinia orientalis*** **Desf.**
بنەماڵە: Asteraceae
رواوگە: ریژاو، کرماشـان، ئیلام، سـەڵـماس، شـنۆ، پـەسـوێ، خـۆی، جـەڵـدیان، مـەهابـاد (٦٣/١٠و)؛ عێراق (وەکی بەشی کوردستان) (٧٤و)
....

فارسی: گل جالیزی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
نـاوی زانسـتی: ***Cistanche tubulosa*** **(Schrenk.) R. Wight.** = *Phelioaea tubulosa* Schrenk.
بنەماڵە: Cistaceae
رواوگە: دەڤەری مێهران (٦٣/١٠و)
....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Garhadiolus angulosus* Jaub. & Spach.** = *G. hedypnois* (Fisch. & C. A. Mey.) Jaub. & Spach. = *G. minutissimus* (Bge.) Kitm. = *Rhagadiolus hedypnois* Fisch. & C. A. Mey. = *Hedypnois minutissimus* Bge.

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: گێلان، دیلوران، کرماشان، ئیسلاماوا، کێوی پاڕوو، بیجاڕ، دیواندەرە، سنە و کامیاران (٦٣/١٠و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Globe amaranth

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Goldbachia laevigata* DC.**

بنەماڵە: Amaranthaceae

رواوگە: خۆی و مەهاباد (٦٣/١٠و)

....

فارسی: پیاز تابستانه

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Nectaroscordum tripedale* (Trautv.) Grossh.** = *N. persicum* Bornm. = *Allium tripedale* Trautv.

بنەماڵە: Liliaceae

رواوگە: کرماشان و نواکووی کرێند (٦٣/١٠و)

....

فارسی: خون گون

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Pilostyles haussknechtii* Boiss.**

بنەماڵە: Rafflesiaceae

رواوگە: ناوچەی هەورامان، کوێستانی شاهۆ، کرماشان، کوێستانی پاڕوو و بێستوون (٦٣/١٠و)

....

فارسی: گل عسلی

ئینگلیزی: Arnebia

عەرەبی: ححله

ناوی زانستی: ***Arnebia decumbens* (Vent.) Coss. & Kral.**

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: ئیلام، دیلوران، بێستوون، قەسری شیرین و دەڤەری زەریای ورمێ (٦٣/١١و)

....

فارسی: علف چسبک

ئینگلیزی: German madwort, Madwort, Catchweed, Great goose grass, Common wild bugloss

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Asperugo procumbens* L.**

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: سەڵماس، کرماشان و ئیسلاماوا (٦٣/١١و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Brossardia papyracea* Boiss.**

بنەماڵە: Brassiceae

رواوگە: ڕێژاو، کرێند، کێوی (خرگـوش‌جیکـا)، کێوی تاریخا و سنە (٦٣/١١و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: Treacle hare-ear, Hare ear, Perfoliate cabbage

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Conringia orientalis* (L.) Andrz.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: لای خۆی، ورمێ و پارێزگای کرماشان (٦٣/١١و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Paracaryum rugulosum* Boiss.**

بنەماڵە: Boraginaceae

رواوگە: پارێزگای کرماشان وەکی قەسری شیرین و ڕێژاو (٦٣/١١و)

....

فارسی: ساماری خامەدار، ساماری چهاربال

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Sameraria stylophora* (Jaub. & Spach.) Boiss.** = *Tetrapterygium stylophorum* Jaub. & Spach. = *S. macrocarpa* Boiss. & Haussskn.

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: ڕێژاو، بیستوون، کرێند و کەلی قەلاجێ لای ئەیوانی ڕۆژاوا (٦٣/١١و)

....

فارسی: برگ نقرەای، برگ آردی

ئینگلیزی: Winter fat

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Eurotia ceratoides* (L.) C. A. Mey.** = *Krascheninnikovia ceratoides* Guldenst.

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: لای ورمێ (٦٣/١٢و)

....

فارسی: زیبای شورەزار

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Halocharis sulphurea* Moq.**

بنەماڵە: Chenopodiaceae

رواوگە: پارێزگای ئیلام وەکی دیهلوران (٦٣/١٢و)

....

فارسی: علف فتق نقرەای

ئینگلیزی: Burstwort, Rupture-wort

عەرەبی: نبات‌الشیخ، اموج‌الکبد

ناوی زانستی: ***Herniaria incana* Lam.** = *H. macrocarpa* Sibth. & Sm. = *H. multicaulis* Kit. ex Kanitz. = *H. densiflora* Willams.

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگە: خۆی و دەڤەری زەریای ورمێ (٦٣/١٢و)

....

فارسی: نعل اسبی حلقوی

ئینگلیزی: Horse-shoe vetch, Horse vetch

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Hippocrepis bicontorta*** **Loisel.** = *H. cornigera* Boiss.

بنەماڵە: Papilionaceae

رواوگە: مێهران و دیلوران (٦٣/١٢و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: نعل‌اسبی یک نیامی

ناوی زانستی: ***H. unisiliquosa*** **L.** = *H. monocarpa* M. B. = *H. pusilla* Hohen. Fisch. & C. A. Mey. ex

رواوگە: کێوی (چرمی) و (سیاه‌کوه) لای دیلوران، موورمووری، مێهران، باکووری رۆژاوای ئابدانان پاش گوندی (بیشەدراز) و کێوی (اناران) بەرەو مەزارگەی ئیمامزا شوهرەمیر، کێوی (گلاب) لە گوندی (بیشەزار) (٧١و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Velezia rigida*** **L.**

بنەماڵە: Caryophyllaceae

رواوگە: ورمێ و کوێستانی (امراله)ی لای سونقور (٦٣/١٢و)

....

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Asteriscus pygmaeus*** **Miller.**

بنەماڵە: Asteraceae

رواوگە: مێهران و ئیلام (٦٣/١٣و)

فارسی: ....

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Carrichtera annua*** **(L.) DC.**

بنەماڵە: Brassicaceae

رواوگە: قەسری شیرین، دیلوران و مێهران (٦٣/١٣و)

....

فارسی: خربقی

ئینگلیزی: Broad-leaved epipactis, Common bastard hellebore

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Epipactis helleborine*** **(L.) Crantz.** = *E. atrorubens* Hoffm. = *E. latifolia* All.

بنەماڵە: Orchidaceae

رواوگە: دەڤەری نێوان سەردەشت و خانێ (چەمی کەڵوێ، بریسوێ، رەبەت، نەڵاس، قەبری حوسێن، گرزاڵ، میراوێ، ئەڵوەتان، چەکۆ)، کەڵەکاوێ و مەریوان (٦٣/١٣و)

جۆرەکانی دیکە:

١) ....

فارسی: خربقی معمولی

ناوی زانستی: ***E. veratrifolia*** **Boiss. & Hohen.**

رواوگە: سنە، کامیاران، نشوور، گاوشان، مووچش، بێستوون و کرماشان (٦٣/١٣و)

....

فارسی: خارمرجان

ئینگلیزی: ....

عەرەبی: ....

ناوی زانستی: ***Moriera spinosa*** **Boiss.**

بنەماڵە: Brassicaceae
رواوگە: کێوی پاروو، بێستون، دەڤەری نێوان کرماشان و نەهاوەند، کێوی (میلە میشان)، گاوارە، کوێستانی شاهۆ و کێوی (امراڵە)ی سونقور (٦٣/١٣و)

....

فارسی: سیاه‌گینه
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Dendrostellera lessertii* (Wikstr.) Van Tigeh.** = *Stellera lessertii* (Wikstr.) C. A. Mey.
بنەماڵە: Thymelaeaceae
رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لای سونقور، باینگان، باشووری پاوە، ئیسلاماوا، بەرزاییەکانی وەرمنجە و نیجیوران لە باکووری شاری کرماشان و کێوی ئەمرۆڵە لە باکوور سەحنە و کەنگاوەر، ناوچەی (کوه سفید) و بەرزاییەکانی (بید سرخ) لە رۆژهەڵاتی سەحنە، کوێستانی شاهۆ (٦٥و)؛ قەراخی چۆمی قەزڵئەوزەن (- لە کوردستانی ئێران)، خۆی، سەڵماس (٨ھو)؛ سەراسەری ئێران جگە لە کەنداوی فارس و زەریای عەمان (٧٤و)

....

فارسی: ....
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Eremopoa persica* (Trin.) Roshev.** = *E. oxyglumis* (Boiss.) Roshev. = *E. sangarica* (Schrenk.) Roshev.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: کوێستانی چەرمەڵە لای سونقور، بێستوون، باینگان، باشووری پاوە، ئیسلاماوا، تەختگای حوسەینی لای باباکوسەی جوانرۆ، کوێستانی شاهۆ (٦٥و)؛ سنە، بیجاڕ، دیواندەرە، بانە، مەریوان، سەقز (٧٥و)؛ (بەشی کوردستان لە کوێستانەکانی عێراق و سووریە (٧٤و)

....

فارسی: استبرق، خَرک، غَلَبلَب
ئینگلیزی: French cotton, Mudar plant
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Calotropis procera* (Willd.) R. Br.** = *C. persica* Gand. = *Asclepias procera* Willd.
بنەماڵە: Asclepiadaceae
رواوگە: دیلوڕان و شارۆچکەی چنانە (٧١و)

....

فارسی: اسفند رومی بی‌خار
ئینگلیزی: Fagonoa
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Fagonia indica* Burm. f.**
بنەماڵە: Zygophyllaceae
رواوگە: رووباری (دویرج) و جەبەلحەمرین تا لای مووسیان و عەین خوەشی دیهلوڕان (٧١و)

....

فارسی: زیباسپر
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Callipeltis cucullaria* (L.) Stev.** = *C. cucullaris* (L.) Rothm. = *Valantia cucullaria* L.
بنەماڵە: Rubiaceae
رواوگە: دەڤەری عەین خوەش لای دیلوڕان (٧١و)

....

فارسی: یونجه سکه‌ای، یونجه اسپانیایی
ئینگلیزی: Spanish medick
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Hymenocarpus circinnatus* (L.) Stavi.** = *Medicago circinnata* L.
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: گوندی (گدارناصر) و ناوچەی ماژین لە ئابادنان (٧١و)

....

فارسی: مُشگک بادبزنی
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Ducrosia flabellifolia* Boiss.**
بنەماڵە: Apiaceae
رواوگە: رووباری (دویرج) و جەبەل‌حەمرین هەتا نزیک شاری مووسیان (٧١و)

....

فارسی: زردکیش
ئینگلیزی: Marsdenia
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Marsdenia erecta* (L.) R. Br. ex DC.** = *Cionura erecta* (L.) Griseb. = *Cynanchum erectum* L.
بنەماڵە: Asclepiadaceae
رواوگە: رۆژهەڵاتی ئابدانان، شارۆچکەی هەزارانی و کویستانی کوور (٧١و)

....

فارسی: یولافک پرسپولیسی
ئینگلیزی: Oat-grass, Oat-like grass
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Arrhenathrum kotschyi* Boiss.**
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: لەوەڕگای یاریوەرانی قەسری شیرین، کێوی بەندزەرد لای سەرپێل و بەرزاییەکانی باشووری چۆمی (کنگیر) (٦٥و)

....

فارسی: نریشت
ئینگلیزی: ....
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Hyparrhenia hirta* (L.) Stapf.** = *Andropogon hirtum* L.
بنەماڵە: Poaceae
رواوگە: کرماشان وەکی کێوی گرە لە (ازگلە) (٦٥و)

....

فارسی: گل بهار
ئینگلیزی: Winter aconite, Christmas flower
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Eranthis hyemalis* Salisb.**
بنەماڵە: Ranunculaceae
رواوگە: پەریزەکانی شنۆ (٧٠و)؛ و ورمێ (٦٧و)

....

فارسی: دغدغک، تغتغک
ئینگلیزی: Bladder senna, Bastard senna
عەرەبی: ....
ناوی زانستی: ***Colutea persica* Boiss.**
بنەماڵە: Papilionaceae
رواوگە: (بەشی کوردەواری لە) زنجیرە چیای زاگرۆسی رۆژاوای ئێران (٣٥و)؛ و ئاناتوولی، عێراق و باکووری سووریە (٧٤و)

بەشی سێهەم

کوردی بێبەرامبەر

ئاتەشی ☜ **ئاتێشی**
ئاتێشی: ئاتەشی
راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆریّ گوڵە شیلان
رواوگە: کرماشان (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (٦و)

ئادارک
راڤە: ناوی روەکێکی بەهاری و خۆڕسکە لە جۆری گوڵەمزیانی، نیو گەز بەرز دەبیّ، هی ناو مێزگ و زنانە، گەڵاکانی گڕنیگڕنی و گوڵەکانی رەنگێکی مۆری مەیلەوسووری هەیە، ناوی زانستیەکەی (*Anemone pulsatilla*)ی هێناوە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٢و)

ئادارۆک
راڤە: ناوی روەکێکە سەرەتایی بەهار ئەڕویّ
رواوگە: کوردستان (١٣و)

ئارنگ
راڤە: ناوی روەکێکە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ئاروولە
راڤە: ناوی روەکێکی کێوییە کە بە کاڵی و کولیوی دەخوریّ
رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

ئاریکە
راڤە: ناوی روەکێکی کێویە کە ئەوسا بۆ پەسا و چێژی چێشتی شلەمەنی بەکاریان دەبرد
رواوگە: ناوچەی کوویەشت (٢و)

ئاژک
راڤە: جۆرێک بەهێڤی کێوییە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ئاسنسەرە: سەرئاسنینە، گوڵ قاخلی، پەملە، گزیلکەسەرە، چۆنەرلە
راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری گیای تاڵگ کە گوڵ و رەنگی گوڵی چەشنی قاخلیە، گەڵای وەسە هی پاڵمە، کاسەی گوڵەکەی خرت و پتەوە؛ وێدەچیّ هەمان گیای دڕووە قاخلی یا دڕووە سەرئاسنینە بێت
رواوگە: گوندی مەلکشان لای سنە، خەرکەی لای دیواندەرە، کۆسالان، پیرعومەران، قولقوڵەی میرەدیّ و کێوی نەکەرۆز لای سەقز (٩٤و)

ئالیسۆر ☜ **هەرمیّ لاسوورە**
ئاڵئاڵ ☜ **ئالئال**
ئاڵئال: ئاڵئاڵ
راڤە: ناوی روەکێکی کوێستانی گوڵ سووری بۆنخۆشە و گەڵاکانیشی وردن؛ هەندیّ ژێدەر پێیان وایە هەمان گیای بەرزەڵنگە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی باشوور (٦و)؛

ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

ئاڵەتوونی

راڤە: ناوی جۆرێکی روەکە وەک بیباری سوور کە بەرێکی تیژی هەیە

رواوگە: کرماشان، قەسری شیرین، سونقور و دەڤەری هۆزی لەک (٩٤و؛ ٢و)

ئاڵەتەگیا

راڤە: ناوی روەکێکە؛ ناوەکەی بە روەکی گیا ئاڵەتەوە نزیکە

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

ئاڵەکۆک: ئاڵەکۆکە ریخنە، ئاڵەکۆکە رخە، هەلاکۆکە مارانە، هاڵیکۆکە تووکنە، ئاڵەکۆکە پرچنە، ئاڵەکۆکە مشکانە

ئاڵەکۆکە پرچنە: هاڵیکۆکە تووکنە

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری هاڵیکۆک کە گەلاکانی تووکنە

رواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٨٧و)

ئاڵەکۆکەرخە ☜ ئاڵەکۆکەریخنە

ئاڵەکۆکەریخنە: ئاڵەکۆکەرخە

راڤە: ناوی روەکێکە؛ لە سەر ئاڵەکۆک لە کوردەواریا هۆنراوەیکی فولکلۆری هەیە " ئالیکۆکە پرچنە/ چۆرچۆرەم کەوتە بنە/ چبکەم لەو ماڵ و ژنە" (٩٤و)

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٠و)

ئاڵەکۆکەمشکانە

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری هاڵیکۆک کە بنەکەی خرە وەسە مشک

رواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٨٧و)

ئاوڵ

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە (٩٤و)

ئاولکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: گوندی قزلباغی لای بیجار (٩٤و)

ئنجنار ☜ ئەنجنار

ئنەشک

راڤە: ناوی روەکێکی کێویە چەشنی مووسیرە، بە شێوەی کەواو و لێنراو دەخورێت

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ئۆخەیچە

راڤە: ناوی روەکێکە لە سەر زەوی پانەو ئەبێت و لە ناوەڕاستیدا چەقڵێ گەورەی هەیە

رواوگە: کوێستانی عەوالان، لەنگەرێز، بلچەسوور، رەشنەش، کوێستانی سلتان ئەحمەو لای مەریوان و کوێستانی بەوروپەریشان و رێگای سنە بۆ قوروە (٩٤و)

ئەداپاپا

راڤە: ناوی جۆرێک گوڵی سووری پەنجە-پەنجەیە، وەک پەنجەی دەستی مرۆڤ

رواوگە: هەورامان (وەکی هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، بایەنگان و ژاوەرۆ) (٢٠و)

ئەزبێ

راڤە: ناوی روەکێکی بۆنخۆشە لە دەستەی جاترە کە لە ماس و دۆ دەکرێ؛ وێدەچێ هەمان هەزبی بێت

رواوگە: کوردستان (٤٤و؛ ٣٣و؛ ١٣و)

ئەسپینگە ماینە

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری شنگ کە لە نێو مێرگ و زنان دەڕوێت

رواوگە: ناوچەی لاجانی خانێ (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (دۆڵەنێ،

قـەلاتـەڕەشـە، بادینـاوێ)، پـیران، مامـەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)

ئەلەولەمانی: عەلەومانی

ڕاڤە: ١. نـاوی ڕوەکێکـە لـە شـێوەجـۆری دار هەنجیر ٢. ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ئەلیتەڕک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ناوەکە بە گیای هەڵـیتریەوە نزیکە

ڕواوگە: گوندی کۆڵ لای دیواندەرە (٩٤و)

ئەنجنار: ئنجنار

ڕاڤــە: نــاوی ڕوەکێکــی دەســتچینە، وەکــی گوڵەبەڕۆژە دەچێ، تامیشی وەسە هی باینجان، گوڵەکانیشی مۆرە و پەلکەکانیشی دەکەنە دۆلمە

ڕواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

ئەنجوڕ ☜ خرچەکاڵ

ئەنیژ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە دوویشک لەبەری هەڵدێ

ڕواوگە: کوردستان (٩٥و)

ئەوشان ☜ هەوشار

ئینشەک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری پیوازی کێوی کە بەهارانە بە کولاتـەیی و لێنراوی دەیخـۆن، زۆر تیژە و فرمێسکی چاو دەردێنێ

ڕواوگە: ناوچەی دیلوڕان (٦٠و)

بابەلیسک

ڕاڤە: نـاوی ڕوەکێکە بنـەکـەی سپیە و پـاخلێری دەکەن و دەیخۆن

ڕواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆسـت و سەلماس و باشووری کوردستان (٣/٦٤و)

بابەلیسکێن جوانەمەرگ

ڕاڤـە: نـاوی ڕوەکێکـە، لـە پـاییزا شـین دەبـێ، پیوازێکی مـەیلەو بـەنەوشی هـەیە و دەخـورێ؛ ژێـدەری سـەدرەدیـن جوانـەمـەرگـی بـە گیـای پیشـۆک و گوڵـە ئـاوەنیـای هێنـاوە بـەلام هـەمـان گوڵەئاوەنیایە

ڕواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس و باشووری کوردستان (٣/٦٤و)

باتسکە ☜ کەڵبەهەنجیر

باتۆڤ: باتووڤ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی سوورە

ڕواوگــە: کوردســتان (٣٣و؛ ٦و؛ ١٣و)؛ وەکــی دەڤـەری بادینــان (ئـاکرێ، ئامێـد، دهـۆک، زاخـۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

باتووڤ ☜ باتۆڤ

بادرخان

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگــە: کوردســتان (٣٣و)؛ وەکــی دەڤــەری زازانشین (سندووس، ئادیەمەن، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

بادرەنگ

ڕاڤـە: نـاوی ڕوەکێکـی بۆنخۆشـە وە پـەنـیرەوە ئەخورێ

ڕواوگە: ناوچەی سنە و سەقز (٢٠و)

باڕێزە ☜ خاڵەڕەشە

باژەڵە ☜ هەڵیز

باسقەندە: دارباسقەنگە، دارباسقەنە

ڕاڤە: ناوی دارچکێکە قلیان و سەبیلەی لێ چێ دەکەن؛ وێدەچێ هەمان شرۆ یا کەبۆت بێت

ڕواوگە: کوردستان (٨و؛ ٢٠و)

باسکلاو ☜ کلاوبنە

باقوو ☜ کەڵبەهەنجیر

باقەبەس ☜ باقەوەس

باقەوەس: باقەبەس

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە ڕەق و نەبچڕ کە بۆ بەستنی

باقە گەنم و جۆ کەڵکی لێ وەرئەگرن؛ چەن گیام دیتوە پێی ئێژن باقەوەس وەکی زەڵمە، سیاسەرە، ناردین، جەگەن و چەقچەقە

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و؛ ٩و)

باقیزوو

راقە: ناوی روەکێکی خۆرسکی بەهارانە بە کاڵی و خاوی دەیخۆن

رواوگە: ناوچەی دیلوران (٦٠و)

بالنگان

راقە: ناوی روەکێکە لە دەستەی نەعنا کە چەشنی گیا سەودایە

رواوگە: ناوچەی کرماشان (٤٩و)

بامیە بۆرڵووکە: بامیە کوردی

راقە: ناوی جۆرێکی بامیەیە، خڕۆکەیە، ئەوپەڕی درێژاییەکەی هەتا دوو قامکی ئەنگوست دەڕوات (درێژ نییە)، ڕەنگی کەسکی بەرەو بۆرە؛ بە پیری بەقەد تەرچکی و ناسکی بامیە سپیلکە دەبێت، لای سەردەشت و خانێ پتر تووەکەی لە باشووری کوردستانەوە دێنن و بە هی وی دەزانن

رواوگە: باشوور و ڕۆژهەلاتی کوردستان (٧٨و)

بامیە راژە ☜ بامیە سپیلکە

بامیە سپیلکە: بامیە راژە

راقە: ناوی جۆرێکی بامیەیە، ئەندازەی بەقەد ئەنگوستان دەبێت (درێژە)، هەر بە ناسک و تەرچکی درێژە و بەجوانی بەقەد پیری بامیە کوردی دەبێت، ڕەنگی کەسکی بەرەو سپیە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بامیە کوردی ☜ بامیە بۆرڵووکە

بامیە: بامیە بۆرڵووکە، بامیە سپیلکە، بامیە راژە

بامیە پنج ☜ خەیارچەمبەر

بامیەکێفی

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: دەڤەری قەمچوغەی بیجاڕ (٤٩و)

بامیەگیا

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

باوەپیارە

راقە: ناوی روەکێکە؛ واتای زربابە

رواوگە: گوندەکانی داوێنی کێوی کۆسالان، بۆریەر و دەگاگای لای سەولاوا (٤٩و)

باوەشێنەگیا ☜ سەفرابەر

باهەنجیر

راقە: ناوی هەنجیرێکی بێتام و زووڕەسە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

باینجانەڕەشە کوردی

راقە: ناوی جۆرێ باینجانە ڕەشەیە، ئەندازەی خڕە و کەمتر درێژە، ڕەنگی دیرتر ڕەش ئەبێ و هەر بە ڕەنگی ڕەشی بەرەو سپی ئەخورێ، تۆمەکەی هی باینجانی عەجەمی نییە، لە لادێیەکانی بانە، مەریوان و سەردەشت هێشتا ئەم تووەی ماوە، تایبەتی چێشتی دۆڵمە و باسرمەیە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

باینجانە سوورە ☜ باینجانی ڕب

باینجانە کوردی ☜ باینجانی ڕب

باینجانەکیفیلە ☜ تەماتەمارانە

باینجانە وردە ☜ تەماتەی ئالۆت

باینجانی ڕب: باینجانی ڕب، باینجانە وردە، باینجانە کوردی

راقە: ناوی جۆرێکی روەکی باینجانە سوورەیە، گەورەیە و بیچمی خرتی شیو شیوی هەیە، ئاودار، خوێنی، پڕ توو، مزر و ترشە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بخوویر

راقە: ناوی روەکێکە لە گوڵی ئێنجانەکان

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

براسووره‌بنه ☜ براسووره‌ونه

براسووره‌ونه: براسووره‌بنه

راڤه: ناوی رووه‌کێکه چه‌شنی سیر و سووره‌بنه

رواوگه: ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان (٩٤و)

براله ☜ براڵه

براڵـووک: براڵـووکه‌سـووره، براڵـووکه‌زه‌رده، براڵووکه‌ڕه‌شه

براڵووکه‌ڕه‌شه

راڤـه: نـاوی جۆرێـک براڵـووکه کـه ره‌نگـی به‌ره‌که‌ی له کاتی گه‌یشتندا ره‌شه

رواوگه: کوردستان (٧٨و)

براڵووکه‌زه‌رده

راڤـه: نـاوی جۆرێـک براڵـووکه کـه ره‌نگـی به‌ره‌که‌ی له کاتی گه‌یشتندا زه‌رده

رواوگه: کوردستان (٧٨و)

براڵووکه‌سووره

راڤـه: نـاوی جۆرێـک براڵـووکه کـه ره‌نگـی به‌ره‌که‌ی له کاتی گه‌یشتندا سووری تۆخه

رواوگه: کوردستان (٧٨و)

براڵه: براله

راڤه: ناوی رووه‌کێکه

رواوگه: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)

برایمگه‌نی

راڤه: ناوی رووه‌کێکه؛ به رووه‌کی خه‌ربه‌نگ، برایم بۆگه‌نه‌ش ئێژن

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

برای‌هه‌لامه

راڤه: ناوی رووه‌کێکه

رواوگه: ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان (٩٤و)

بردی

راڤه: ناوی رووه‌کێکه له گوڵی ئینجانه‌ییه‌کان

رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

برنجداس

راڤه: ناوی رووه‌کێکه گوڵه‌کانی بۆ ده‌رمان ده‌شێ؛ وێده‌چێ هه‌مان برینجداسه یا گیابه‌رک بێت. لای کرماشان برێنجداس جۆرێ بێژانی بۆنخۆشه که ئه‌یکه‌نه ناو دۆ

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

بریفداس

راڤه: ناوی رووه‌کێکه بۆن و به‌رامه‌ی خۆشی هه‌یه و شوانکاره له ناو مه‌شکه‌ی ده‌که‌ن؛ ره‌نگه هه‌مان برینجداسه و گیاخاو بێت

رواوگه: ده‌ڤه‌ری رۆژبه‌یانی باشووری کوردستان (٢٠و)

برێنج: سه‌دری، گرده، کوردی، گه‌رجه، سوورکه، سارده، عه‌مبه‌ربۆ، ناوه، گه‌رمه یان گه‌رمک، نه‌غده، بازیان، ماسوله، رووتک

برێنجه بازیان

راڤـه: نـاوی جـۆرێکی گیـای برێنجـه؛ بازیـان ده‌ڤه‌رێکه لای سلێمانی

رواوگه: باشووری کوردستان (١و)

برێنجه رووتک

راڤه: ناوی جۆرێکی گیای برێنجه

رواوگه: کوردستان (١٣و)

برێنجه ره‌سمی

راڤه: ناوی جۆرێکی گیای برێنجه

رواوگه: باشـوور (١و)؛ و ڕۆژهـه‌ڵاتی کوردسـتان (ئه‌وسا: وه‌کی گونده‌کانی شوێ، نه‌مه‌شیر و کێلێ لای بانه و گونده‌کانی سوورکه‌وڵ، خـاو و میراوای لای مه‌ریوان) (٧٨و)

برێنجه سارده

راڤه: ناوی جۆرێکی گیای برێنجه

رواوگه: کوردستان (٧٨و)

برێنجه سوورکه

راڤه: نـاوی جـۆرێکی گیـای برێنجـه بـه‌ڵام بنکی ئه‌م برێنجه له نێو برێنجی سه‌ره‌کی شین ده‌بێ و

تۆمەکەی مەیلەوسوورە

رواوگە: کوردستان (٨و)

برێنجە سەدری

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)؛ وەکی بەشی باشوور (١و)

برێنجە عەمبەربۆ

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجی بۆنخۆشە

رواوگە: ئیلام، شیروان، ئەیوان (٤٩و)؛ و باشووری کوردستان (١و)

برێنجە کوردی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

برێنجە گردە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و) (ئەوسا: وەکی گوندەکانی شوێ، نەمەشیر و کێلێ بانە) (٧٨و)

برێنجە گەرمک ☜ برێنجە گەرمە

برێنجە گەرمە: برێنجە گەرمک

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)

برێنجە ماسۆلە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە لە نێوان جۆری سەدری و گردە

رواوگە: دەڤەری بانە (٢٠و)

برێنجە ناوە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

برێنجە نەغەدە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای برێنجە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

برکبۆنخۆشکە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆنخۆشەوە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

برکە

راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە گەلاکانی ورد و شیلەدارە و نایشخورێت ٢. ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە و کوێستانییە کە بۆ ئالیکی ئاژەڵ دەبێ

رواوگە: ١. ڕۆژهەلات (٤٩و) ٢. و باشووری کوردستان (٦و)

برەسۆرە ☜ گزگزە

بزبێزی

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

بزبزۆک

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی مەولاناوی ناوچەی خورخورەی سەقز (٤٩و)

بزلەگەون

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە

رواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس و باشووری کوردستان (٣/٦٩و)

بزنتڕێنە

راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکی بەهاریە پیازەکەی بچووکە، بیچمی وەک گیای کەوەرگە و بزن دەیخوات ٢. ناوی ڕوەکێکە گەلاکانی وەکی گەلای زەمەقە ٣. ناوی ڕوەکێکە بە عەرەبی (سوسن البری، عنلان) و ناوی زانستیەکەی (*Gynandriris sisyrinchium*) هاتووە

رواوگە: ١. کوردستان (٣٣و؛ ٩و؛ ١٣و) ٢. وەکی کوێستانی بەوروپەریشانی قوروە (٤٩و) ٣. و بەشی باشوور (٢٣و)

بزنگرە

راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکی دڕکاویە و لە کونجرە چکوولەترە ٢. ناوی ڕوەکێکی بالا کورتە، گوڵی چەشنی هی قاخلێن و دەوری گوڵەکانی چەقڵی

تیژی هه‌یه
رواوگه: ١. کوردستان (٣/١٠٩و) ٢. وه‌ک گوندی سه‌هۆلان و عیساکه‌ندی مه‌هاباد (٩٤و)

بزن‌گه‌ون
راڤه: ناوی جۆریک روه‌کی هه‌نگه‌ونه
رواوگه: رۆژهه‌لاتی کوردستان (٩٤و)

بزنێری: بزیبزێ
راڤه: ناوی روه‌کێکی که‌ژ و کویستانیه، سێ چوار لق ده‌رئه‌کات و گولیشی سپی‌واشه
رواوگه: کوردستان (٢٠و؛ ٣٣و؛ ١٣و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

بزێبزێ ☜ بزنێری

بسکۆله
راڤه: ناوی روه‌کێکه چه‌شنی ئه‌گریجه‌یه
رواوگه: کوردستان (١٣و)

بلبزێق ☜ بلبزیک

بلبزیک: بلبزیکێ، بلبزیق
راڤه: ناوی روه‌کێکه له ده‌سته‌ی گول؛ ره‌نگه گیای مزمزه بێ
رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

بلبزیکێ ☜ بلبزیک

بلچه‌زه‌رده ☜ گویژه‌زه‌رده

بلچه‌سووره ☜ گویژه‌سووره

بمبسیک
راڤه: ناوی روه‌کێکی کویستانییه
رواوگه: کوردستان (١٣و)

بمرم‌بژێ
راڤه: ناوی روه‌کێکه به فارسی (گل لوءلوء)
رواوگه: کوردستان (٣٣و)

بناوه
راڤه: ناوی روه‌کێکه گه‌لای پانه؛ ویده‌چێ هه‌مان گیای بناوه‌تۆم بێت که گه‌لای پانه
رواوگه: کوردستان (٣٣و)

بنباقۆزه
راڤه: ناوی روه‌کێکه بنه‌که‌ی ده‌خورێ
رواوگه: چۆمان، خه‌لیفان و ره‌واندز (٢٠و)

بنبه‌رد
راڤه: ناوی روه‌کێکه له ناو شاخ و به‌ردا ئه‌روێت، په‌لکی پانه، نیو گه‌ز حه‌وا ئه‌که‌فێت، شیرینه و ده‌خورێت
رواوگه: ده‌فه‌ری هیران، خۆشناو و شه‌قلاوا (٢٠و)

بنبه‌ردۆک
راڤه: ناوی روه‌کێکی کویستانی و به‌هارییه، یه‌ک چله، گه‌لاکانی چه‌شنی هی گوله هێرۆن و چه‌ن گولی وردی سپی هه‌یه
رواوگه: کوردستان (٧٨و)

بنبه‌ردۆک ☜ بنبه‌ردووگ

بنبه‌ردووگ: بنبه‌ردۆک
راڤه: ناوی روه‌کێکی به‌هاری و کویستانییه، یه‌ک چله، لاسکی وه‌سه هی گوله هێرۆ و چه‌ن گولی ورد و جوانکه‌له‌ش ده‌گرێ
رواوگه: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و؛ ٣٣و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦ر)

بنبه‌رده‌قی ☜ بنبه‌رده‌قیێ

بنبه‌رده‌قیێ: بنبه‌رده‌قی، بنبه‌ره‌قی
راڤه: ناوی روه‌کێکی که‌ژی و کویستانییه وه‌کوو ریواس ئه‌خوریت
رواوگه: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

بنبه‌ره‌قی ☜ بنبه‌رده‌قیێ

بن‌به‌ره‌قی
راڤه: ناوی روه‌کێکه چه‌شنی گیای ریواسه
رواوگه: باشووری کوردستان (١٦و)

بندۆک: به‌ندۆک، به‌ندۆکه، به‌نک، به‌نۆله
راڤه: ناوی روه‌کێکه له گه‌ل کووزه‌له‌دا له کانی و ئاو شین ده‌بێ هه‌ر وه‌کوو کووزه‌له‌یه (به‌هاری و

کوێستانییە و گەڵای چەشنی گەڵای کەرەوزە و لە گەڵ ترشیات دەکرێ، گوڵی وردی سپی دەر ئەکات)؛ ویدەچێ هەمان گیای ماکووز بێت
رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و؛ ٩و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، بایەنگان و ژاوەرۆ) (٢٠و)

بنداروک

راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

بندوو

راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

بنگازوان

راڤە: ناوی رووەکێکە کولاتەکەی بۆ دەرمانی دڵهەڵشێویان و رشانەوە دەشێ؛ ویدەچێ هەمان گوڵە گۆزروان بێت
رواوگە: ناوچەی کرماشان (٤٩و)

بنگوڵ

راڤە: ناوی رەکێکی بەهارییە، گەلاکانی وەکی کەرەوزن و بە ریشەوە هەڵدەکنرێ و ئالیکێکی خۆشە بۆ مانگا و پاتاڵ
رواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

بنگۆزروان

راڤە: ناوی بنە گیایکی بەهارییە، گەلای ورد و چکوولانەی هەیە و لە رووەکی شووتی دەچێ
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

بنگەژیلە: بنگەلەزیلە، گوێچکەکەر، بەنگەل، بەنگەل، جافەجیلە، گوڵەتگەرە، شلەجاف
راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای شلەجافە کە بۆ دەرمانی برین دەشێ و لە شیناورد و میرگاندا دەڕوێت، پیاز و ریشەکانی چەشنی هی پیازی خواردنە، جۆرێکی ئەم گیایە کە بەرزترە و گوڵی سپی بەرەو تووسی هەیە، شێخ عوسمانی نەقشبەندی دووڕۆ گوڵەکانی بۆ دەرمانی چاوێشە و شۆردنی چاو نواندووە؛ ویدەچێ هەمان گیای جووتیارۆک یان قەمچی شەلاق بێت
رواوگە: گوندی پاڵنگان و لۆن لای کامیاران، هەورامان تەخت، کۆسالان، کورەمیانە، مەریوان، گەلێن، سەڵواتاوا، سواریان لای سنە، کانیسەیی خورخورەی سەقز، دەرەکێ، دەمەیۆ و شاهۆی هەورامان (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

بنگەڵ

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای بنگەژیلە بێت
رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

بنگەلەژیلە ☜ بنگەژیلە

بنگەلەژینە ☜ بنگەژیلە

بنۆک: بنەرۆک
راڤە: ناوی رووەکێکە بۆ دەرمانی برینی ئاژەڵ دەبێ، چەشنی گیای تۆسیە
رواوگە: کوردستان (٤٤و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

بنەرۆک ☜ بنۆک

بنەفشۆک

راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی وەنەوشەیە
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

بنەگۆزەڵ: سەرگەزی، سەرکەشکورە
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا (٢٠و)

بنەگۆزەلە

راڤە: ناوی رووەکێکی کوێستانیە وەسە برکەی شووتی، بنەکەیشی دەخورێ
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی گوندی حسێناوای لای سنە (٤٩و)؛ و دەڤەری هیران،

خۆشناو و شەقلاوا (٢٠و)

بنەوشۆک ☜ بیرمۆک

بنێشتۆکه

راڤه: ناوی رووەکێکه گەڵای سپیه و وەکی بنێشت لاسق و پەلکی دەجوون و سوودی دەرمانی لێ وەردەگرن

رواوگه: ناوچەی کۆیه (٢٠و)

بوغاڤ

راڤه: ناوی رووەکێکه لە سەر شاخ و بەرد دەڕوێت

رواوگه: کوردستان (١٣و)

بۆتسکه

راڤه: ناوی رووەکێکه

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

بۆخوەشه

راڤه: ناوی رووەکێکه

رواوگه: کوردستان (٤٩و)

بۆره گەوێ

راڤه: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونه چەشنی کلکەریویه

رواوگه: رۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

بۆڕ

راڤه: ناوی جۆرێکی گیای هەڵزه، وەکی هەڵز ناخورێ، لاسکی بۆر، ساف و لووسه

رواوگه: گوندی کانیەڕەشی مەهاباد (٤٩و)؛ ناوچەی لاجان (پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاران، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیه (قەلاتەڕەشه، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی خانێ (٧٩و)

بۆڕەبنچک

راڤه: ناوی رووەکێکه

رواوگه: گوندی بست لای دیواندەره (٤٩و)

بۆگوله

راڤه: ناوی رووەکێکه؛ ویدەچێ هەمان بۆژانه یا زەڕنیقه بێت، فولکلۆری هەورامی لای کوێستانی کۆسالان له زوانی ئەم گیایەوه ئێژن: " ئەوسا من بینی سەوقات و دۆسا/ ئیسه کەردیشان هەلاله و پۆسا" (٤٩و)

رواوگه: گوندەکانی لای کوێستانی کۆسالان و سەولاوا (٤٩و)

بۆموترمکه

راڤه: ناوی رووەکێکه؛ وشەی بوومەترەکه بۆ گوڵەک بەکار دەبەن که له بۆموترەکەوە نزیکه

رواوگه: رۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

بۆنخۆشکەره

راڤه: ناوی رووەکێکی کوێستانی و بەهارییه که نیو گەز بەرز دەبێ، گوڵی چەشنی گوڵه بەیبوونه، وشککراوی بۆ عەتراوی کردن جل و جێوان دەشێ، شێله تالەکەی ئەوسا بۆ دەرمانی نەخۆشیەکانی گۆجی، لۆغه، لەرزووکێ، فێداری، گەده، جەرگ و کرمی زگ بە کاریان دەبرد

رواوگه: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

بووغاو

راڤه: ناوی رووەکێکه له بێژان دەچێت و له ناو شاخاندا دەبینرێت و تا بستێ بالا ئەکات و بۆن و بەرامەیەکی خۆشی هەیه

رواوگه: دەڤەری بارزان، زیبار، مێرگەسۆر، شێروان مازن و نەهلێ (٢٠و)

بووغویر

راڤه: ناوی رووەکێکه له دەستی گوڵی ئینجانه

رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

بووکەسووره

راڤه: ناوی رووەکێکه سەلکەکەی له ژێر خاکه و له مازوو ئەچێ

رواوگه: کوردستان (٣/١٠٩و)

بووگەنی

راقه: ناوی روەکێکه؛ ڕەنگه هەمان گەنۆک بێت

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

بەربەن: بەڕبەن

راقه: ناوی جۆرێکی خورما

رواوگه: کوردستان (٤٩و؛ ٢٠و)

بەرخۆلە: چەورەبی، چەورک، چەورکە

راقه: ناوی روەکێکه

رواوگه: دەڤەری لای هیران، خۆشناو و شەقلاوا (٢٠و)

بەرخنکێنە

راقه: ناوی روەکێکی چەسپناکە لە مێرگاندا شین دەبێ

رواوگه: کوردستان (٣/٩٠و)

بەرخەمۆت

راقه: ناوی جۆرە دار میوە و بەرێکە

رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

بەردەگیا

راقه: ناوی روەکێکه

رواوگه: ناوچەی پێنجوێن (١٩و)

بەرزەچرە

راقه: ناوی روەکێکه

رواوگه: گوندەکانی لای کوێستانی کۆسالان و سەولاوا (٤٩و)

بەرزە گەون

راقه: ناوی جۆرێک روەکی هەنگەونە

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

بەرزەگەوە

راقه: ناوی روەکێکە لە دەستەی زەل و قامیش کە لە زەلستانا دەڕوێ؛ وێدەچێ هەمان گیای (نی)ی فارسی بێت

رواوگه: کوردستان (٣٣و)

بەرزەونج

راقه: ناوی روەکێکە گەڵای خڕە و وردە و بۆنخۆشە

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

بەرزی

راقه: ناوی روەکێکه بە عەرەبی (قطینه) و ناوی زانستیەکەی (*Galinsoga parviflora*) هاتووە

رواوگه: باشووری کوردستان (٢٣و)

بەرسۆلکە

راقه: ناوی کوارگێکە لە ناو گژوگیای وردا هەڵەتۆقێت و دەخورێت

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

بەرسۆلە

راقه: ناوی روەکێکه

رواوگه: باشووری کوردستان (١و)

بەرسپی

راقه: ناوی روەکێکه بە قەد بەژنێ باڵا دەکات و گوڵی هێشووی سپیکە دەگرێت

رواوگه: کوردستان (٢٠و)

بەرکەمەر

راقه: ناوی روەکێکی بۆنخۆشە، وێدەچێ هەمان وەرکەمەر بێت کە بۆنی خۆشی هەیە

رواوگه: ناوچەی گەرمیان (وەکی ئیلام، بەشی خوارووی کرماشان، بەدرە، جەلەولا، خانقین، دوبس، بەلەدرووز، مەندەلی، سەعدیە، مەخموور، کەرکووک و دوزخورماتوو) (٢٠و)

بەرمێشک

راقه: ناوی جۆرێکی دار قەزوان کە بەری ناسک و پانی هەیە

رواوگه: دەڤەری شارویران (٢٠و)

بەرپەن ☜ بەربەن

بەڕوەکۆپە

راقه: ناوی جۆرێکی بەڕوو

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

بەڕووبووتانی ☜ بەڕووچەرمگ

بەڕووچەرمگ: بەڕووبووتانی، بەلووچەرمە

راقە: ناوی بنە داریکە

رواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٣١و)

بەزروونج

راقە: ناوی ڕوەکێکی هەمیشەییە، گەڵای خڕ و ورد و بۆنخۆشە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

بەزنجوش

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی ژیواری لای هەورامان (٤٩و)

بەزەرەگ

راقە: ناوی ڕوەکێکی دەسچینە کە تۆوەکەی بۆ دەرمان دەشێ و لە سەر برین دادەنرێ و دریای دەکات؛ ڕەنگە هەمان کەتان بێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

بەزەریشە

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

بەقەم

راقە: ناوی بنە داریکی بەرز و ئەستوورە، گەڵای چەشنی هی بەهێڤە، گوڵەکانی ورد و بەرەکەشی خڕ و سوورە و بۆ سوور کردنی خوری و لۆکە دەبێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

بەلالیزک ☜ بەلالیسک

بەلالیسک

راقە: ناوی ڕوەکێکی کوێستانییە کە گوڵی چکوولەی هەیە

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و باکوور (٨و)

بەلالیسک: بەلالیزک

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە گوڵە ئینجانەییەکان

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

بەلێ

راقە: ناوی ڕوەکێکە بنکەکەی شیرینە و لاسک و گەڵایشی تاڵە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)

بەلمەک

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

بەلمیس

راقە: ناوی ڕوەکێکی سەوزی خواردنە کە لە لای کانی و شەتاوا شین دەبێ

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٦٠و)

بەلوجە: بەلوچە

راقە: ناوی ڕوەکێکە وەک سپۆن کەف دەکات

رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)

بەلوچە ☜ بەلوجە

بەلۆچە: چۆغان

راقە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای ئەسپۆن بۆ جل شوتن دەشێ

رواوگە: لای سنە و سەقز (٢٠و)

بەلووچەرمە ☜ بەڕووچەرمگ

بەلەگووش

راقە: ناوی ڕوەکێکی خۆڕسکی گوڵ زەرد و سوورە، سوورەکانی شیرینە و دەخورێ

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٦٠و)

بەنکە

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)

بەنگسیس

راقە: ناوی ڕوەکێکە ئەکرێتە ناو ژاژی

رواوگە: ناوچەکانی هەریر و هەرکی (٢٠و)

بهناف

راقە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

بەندۆک ☜ بندۆک

بەندۆکە ☜ بندۆک

بەندەقێ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: دەڤەری شارویران (٢٠و)

بەنک ☜ بندۆک

بەنگلە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شیناورد و مێرگاندا دەروێ؛ ویدەچێ هەمان شلەجاف بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

بەنگلەلێژە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە کەبۆ کایەی قامچی بەکارە؛ ویدەچێ هەمان قەمچی شەلاق یا بنگلەژیلە بێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

بەنگۆکە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بە سەوزە و نانەوە دەخورێت

ڕواوگە: کوردستان (٣/٠ ٥و)

بەنگەل ☜ بنگەژیلە

بەنگەڵ ☜ بنگەژیلە

بەنۆکە ☜ بندۆک

بەنۆڵە ☜ بندۆک

بەنەشیشۆک

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار قەزوان کە بەری ناسک و وردی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

بەنەشیشۆک: بنەوشۆک، بیرمۆک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: دەڤەری بارزان، زیبار، مێرگەسۆر، کۆیە، شێروان مازن، نەهلێ و پارێزگای ئادیەمەن، شارۆچکەی ئالدووش و گەرگەر (٢٠و)

بەوز

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ هەمان داربووز بێت

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

بەهارهەژدان: هەشتپەڕ؛ بەهاران دەیچێنن

بەهێ: شەکرەبەی، زەردەبەی

بەیبوینۆک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهاری و خۆڕسکە، لە سەر بنی پار شین دەبێت، بۆ سکئێشان چاکە

ڕواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست، سەلماس و باشووری کوردستان (٣/٤٥و)

بەیهەمرۆ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ، ڕواڵەت چەشنی بەهێیە و زۆر خۆش و شیرینە

ڕواوگە: گوندەکانی ئەویهەنگ، هوویە و سەرهوویە لە زاوەرۆ (٤٩و)

بیباری دۆلمەیی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی بیبارە کە بەرێکی شیرین و خۆش و گەورەی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

بیباری سوور

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی بیبارە کە بەرێکی تیژی هەیە و پێشتر لە ئاڵەتونی سوور دەبێ و بۆ وشککردنی زستانانە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

بیباری سەوز

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی بیبارە کە بەرێکی شیرین و خۆشی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

بیباری کێفی

ڕاڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە؛ خزری نووسیویەتی فارسیەکەی (فلفل کوهی)ە ٢. ناوی ڕوەکێکە چەشنی بیبارە، بەرێکی ورد دەگرێ و وشکی دەکەن و دەیهاڕن و بۆ سکچوون باشە

ڕواوگە: کوردستان (٣/١٠٩و؛ ٤٩و)

بیبەر: بیباری سەوز، دەلوو بیبەر، ئالەتوونی، بیباری سوور، بیباری دۆلمەیی

بیتانۆ

راڤە: ناوی رووەکێکە لە گوڵە ئینجانەییەکانە

رواوگە: کوردستان (١٥١/٣و)

بیچنار

راڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە، وەکی چنار راس و رێکە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بیچەم

راڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بیرۆڤ

راڤە: ناوی دارچکێکی لێرەوارییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

بیرمۆک ☜ بەنەشیشوک

بیرەزا

راڤە: ناوی رووەکێکی خۆرسک و پتەوە کە لە شاخ و بەردی شێدار دەڕوێت، گەڵاکانی وەکی گەڵای جافرین بەڵام چووکەتر، گوڵەکانیشی ئاڵ یا سپین؛ رەنگە هەمان بەڕەزا بێت

رواوگە: ناوچەی دیلوران (٦٠و)

بیڤیر

راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای جۆیە

رواوگە: لە ڕووەکەکانی ؟ (٩ﻫو)

بیکڕۆک ☜ رەبەنیک ـ٢

بیکۆڵ

راڤە: ١. ناویتری کۆلەبی ٢. ناویتری هەرمێ کرووزوو

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩ﻫو)؛ و باشوور (٦و)

بیگ

راڤە: ناوی جۆرێ تەڕەیە چەشنی گیای رازیانەس بەڵام کورتترە و بۆ خواردنیش دەشێ

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) و باکووری کوردستان (٢٠و)

بیە کوولەکە ☜ ترتەبی

بێخ

راڤە: ناوی رووەکێکی کوێستانی و جوانە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

بێزاڤ

راڤە: ناوی رووەکێکە لە پووشپەڕدا گوڵ دەکات، گوڵێکی بۆنخۆشە

رواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس و باشووری کوردستان (٦/٣ﻫو)

بێـژان: بێژانەپنجە، بێژانەبەرزە، بێژانەسپی، بێژانە دەشتی، بێژانەسیاوە، گولەمارانە، تۆپاڵە کێفیلە

بێژانەبەرزە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای بێژانە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بێژانەپنجە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای بێژانە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بێژانەدەشتی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای بێژانە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بێژانەسپی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای بێژان؛ وێدەچێ هەمان بۆژانە چەرمە یا بۆژانە کێفیلە بێت

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

بێڤیژان ☜ گولەهەسێل

پات: کریزەنتین

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: دەڤەری دیاربەکر (١٣و)

پاتۆ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پاتۆڤ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە وەک بوڕوس وایە بۆ قاشاوودانی و خاوێنکردنەوەی پشتی ئاژەڵ دەبێت؛ ویدەچێ هەمان گیای باتۆف بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

پاچناریێ

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهارییە بە لێندراوی دەخورێت

رواوگە: گوندی میانەی لای مەریوان (٤٩و)

پارزی

راڤە: ناوی جۆرە دارێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پارزی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ هەندێ ژێدەر پێیان وایە ناویتری ئەخلاموورە و بە عەرەبی (زیزفون) و بە ئینگلیسیش (Linden)ی پێ ئێژن

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

پاریمێ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ خواردن دەشێ

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی ناوچەکانی زازانشین (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

پاڤزۆ

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێوییە و دەخورێ

رواوگە: ناوچەی لەکستانی ئیلام، کرماشان و کوویەشت (٣٣و)

پاڤلانچکە ☜ پاقلینچکانە

پاڤلەدەیمی ☜ کەشول

پاڤلینچکانە: پاقلانچکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهارییە چەشنی پەلپینە بۆ خواردن و دەرمان دەشێ،گەڵاکانی دیانەدارە، دەنک و بەرەکەی سوورە چەشنی گیای ڕێزلە، بۆ ڕەوانی فرە باشە نەک لە ئایەرەی فرەدا

رواوگە: سنە (٢٠و)، گوندی میانە و ڕەشنەش، مەریوان (٤٩و)؛ و باشووری کوردستان (٦و)

پاکۆترە: پێکوترە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە گیای پاقلانچکە دەچێ؛ ویدەچێ هەمان قجی بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٢٠و)

پالال

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کەژی و کوێستانییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پالیمۆک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە کە سەلکەکەی دەخورێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پاڵمتە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە و لە گیای هالیکۆک دەچێ؛ ڕەنگە پاڵمتە هەر پاڵمە بێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

پاورچ ☜ پێورچە

پاورچە ☜ پێورچە

پاییزەژدان: هەشتپەڕ؛ پاییزانە دەیچێنن

پتۆت

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پتپتۆکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە گوڵە ئێنجانەییەکانە کە بەهارانە گوڵێکی سوور دەکات

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پتپتوو

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: لە ڕووەکەکانی ؟ (٩٤و)

پرپزەک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پرووسەل

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

پشپشۆکە

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە ڕواڵەتی وەکوو کلکی پشیلە پژپژیە یا ڕووەکێکە لقەکانی دڕکاویە و چەشنی چنگی پشیلەیە و هەندێ ئێژن داری بیمیسکە کە لە عەرەبیدا (ذنب القط)ی پێ ئێژن ٢. ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای گیلاخەیە و بنک و سەلکەکەی شیرینە و دەخورێ

ڕواوگە: ١. کوردستان (٢٠و؛ ٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و) ٢. و ڕۆژهەلات (٩٤و)

پقتک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پلۆیش

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پلاوتەنووری

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی ئێرانشای لای سەقز (٩٤و)

پنچکەکەرانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە پنچک و لاسکی هێندە ئەستوورە کەری پێ ئەبەسنەوە لە بری مێخ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

پنگەڕێحانە: عەترەنوالە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: دەڤەری مەهاباد (٩٤و)

پنگەسپی ☜ پوونگەچەرمووە

پوار

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ لە واتادا بە دارێکی ڕووت و بێ‌پەلک ئێژن، وێدەچێ هەمان گەنم گیاو بێت

ڕواوگە: گوندی مەلەکشانی لای سنە و خوڕخوڕەی سەقز (٩٤و)

پوارەداسکدار

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)

پوڵەکەیی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

پۆخەک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی پووش و پوار

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

پۆشەگا

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گەنم و پیزلک، لاسکی بارێکە لە کورتان دەئاخنرێت

ڕواوگە: ناوچەی گەرمیان (وەکی ئیلام، بەشی خوارووی کرماشان، بەلەدرووز، دوبس، خانقین، مەندەلی، بەدرە، جەلەولا، سەعدیە، مەخموور، کەرکووک، دوزخورماتوو) (٢٠و)

پۆلکە: پۆلکەخاتوونێ، نانەکەوە، پۆلکەحۆلە، پۆلکەحۆلکە، پۆلکەخاسە، پۆلکەخوەشە، پۆلکەڕەشە، پۆلکەگێجانە، پۆلکەچەورە، پۆلکەمارانە، کەلکەخۆشە، کەلکە مارە، پۆلکەخاشە، پۆلکەگامێشە، پۆلکەگایانە، کاووز، قەلۆکاگۆ

پۆلکەچەورە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای پۆلکە؛ ناوێکی‌تری گیای پەپەچەورەیە

ڕواوگە: ناوچەی خوڕخوڕەی سەقز (٩٤و)

پۆلکەحۆلکە ☜ پۆلکەحولە

پۆلكەحۆلە: پۆلكەحۆلكە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە لە نێو جارە گەنمدا شین دەبێ و چەشنی گیای باقلەیە
رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٩٤و)
پۆلكەخاتوونێ: نانەكەوە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە، كە گوڵی بەنەوشە و دەخورێ
رواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٩٤و)
پۆلكەخاسە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە
رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٩٤و)
پۆلكەخاشە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە
رواوگە: كوردستان (٧٨و)
پۆلكەخوەشە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە
رواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٩٤و)
پۆلكەڕەشە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە لە ناو جاڕ و پەرێزدا بە تایبەت گەنم شین دەبێ و دەنكی چەشنی هی ماش رەشە بەڵام كەمێ پانترە، تامی تاڵە و خواردنی مرۆڤ گێژ و حۆل دەكا
رواوگە: باشووری كوردستان (١و)
پۆلكەگامێشە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە
رواوگە: كوردستان (٧٨و)
پۆلكەگایانە: قەلۆكاگۆ، كاووز
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە
رواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقڵاوا، مەڵبەندی هۆزی دەربەندی لە گوندەكانی سێگردكان، ئۆمەر گونبەت، مام كوڕانە لە لای شاری كۆیە (٢٠و)؛ ورمێ، ماكۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٦٩/٣و)

پۆلكەگێجانە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە
رواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٩٤و)
پۆلكەمارانە: كەلكەمارە
راڤە: ناوی جۆرێكی گیای پۆلكە؛ لە ڕۆژهەڵاتی كوردستان هەمان گاگۆزە و بە فارسی (نخودفرنگی)
رواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقڵاوا (٢٠و)؛ گوندی رەشنەش لای سنە و ناوچەی خوڕخوڕەی سەقز (٩٤و)
پۆڵك
راڤە: ناوی روەكێكی دڕكاویە
رواوگە: كوردستان (٣٣و)
پووشەتووتانە
راڤە: ناوی روەكێكە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی كوردستان (٩٤و)
پووشینەمارانە
راڤە: ناوی روەكێكە پەلكی وەك هی كاڵەكە مارانەیە، خزۆكە و تا ١/٥ .م تەرز ئەكێشێ
رواوگە: كێوی ئاربەبا (٩٤و)
پوونگە: پوونگە چەرمووە، پنگەسپی، پوونگە كێفیلە
پوونگەچەرمووە: پنگەسپی
راڤە: ناوی روەكێكە، جۆرێكی گیای پوونگەیە
رواوگە: كوردستان (٩٤و)
پوونگەكێفیلە
راڤە: ناوی روەكێكە، جۆرێكی گیای پوونگەیە
رواوگە: كوردستان (٩٤و)
پەڕەكەو
راڤە: ناوی روەكێكە چەشنی گیای نۆك كەلووەی هەیە
رواوگە: كوێستانی كۆسالان (٩٤و)
پەرشف ☜ جۆرەشە

پەرەسپیلکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە گیای گەنم دەچێت، لە سەرەوە چەن لقێکی باریکەلە وەکوو دەزووی هاوریشمی دەرئەکات، هەڵدان و خواردنەوەی کولاتەی بۆ کەسێ دەم و زاری بێشێت بە کەڵکە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

پەلۆش

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکی بالابەرز چەشنی داری چکوولە و بەوێتەی کلکی مانگایە و بۆ سووتەمەنی دەشێ ٢. ناوی ڕووەکێکە لە لاسکەکەی گەردیلە و پوودر چێ دەکەن ٣. ناوی ڕووەکی هەنگەون ٤. ناوی ڕووەکێکی چەقلاویە ٥. ناوی ڕووەکی جۆرێکی گادەمەیە کە زۆر گەورەیە و چەشنی دارچکێکە

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٤٩و)

پەڵەخ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ ئەم وشە فرە بە زوانی تورکیەوە نزیکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پەقپەقۆشک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بەرەکەی کاتی تروکاندنی تەقەی لێوە دێت

رواوگە: کوردستان (٤٩و)

پەقپەقووژک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پەلۆشە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بە عەرەبی (الفلوسج)

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

پەلازگ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە گوڵە ئینجانەییەکانە کە گوڵی سپی و سووری هەیە

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

پەلە ☜ لۆپەلە

پەلەچنارە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی ئالیکیە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)

پەلەخۆشە: پەلەخوەشە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی ئالیکیە؛ ئەم وشە بە وشەی هەورامیانەی پەلەوەشەوە نزیکە کە هەمان گیای لێفەشرەیە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)

پەلەخوەشە ☜ پەلەخۆشە

پەلەزێ

راڤە: ناوی ڕووەکێکی گوڵ سپییە کە گەڵای درێژ و بۆنخۆشە، لە عەرەبیدا بووەتە (زنبق) و لە فارسی (گل زنبە)؛ وێدەچێ هەمان زەمەق بێت

رواوگە: کوردستان (٣٣و)

پەلهەوێش

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پەملە ☜ ئاسنسەرە

پەنجەمریەم

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ؛ لە فارسیدا (گیاه بخور مریم)ی پێ ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پەنجەی خانم ☜ پەنجەی مریەم

پەنجەی مریەم: پەنجەی خانم

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە عەرەبی (زهرە العسل) و بە ئینگلیسی (Honey suckle) پێ ئێژن؛ ڕەنگ بێت هەمان گیاپەنجە بێت بەلام عەرەبی و ئینگلیسیەکەیان جیاوازە؛ ژێدەری (٢٣و) بە گیای کاسەگوڵی داناوە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

پەنگرێشە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ ڕەنگە هەمان گیای پەرمێشکە بێت

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

پەنوور

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گەڵای باریکەڵە و چووکەڵەی هەیە، لە نێو گوڵەکانی شیلەیکی سپی وەک پەنیر دەرئەکات، بۆ خواردن و دەرمان دەشێت و ئالیک و تفاقی باشە بۆ ئاژەڵیش

رواوگە: خۆشناو، هەریر و شەقلاوا و باکووری کوردستان (٢٠و)

پەیکوڵە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گەڵای چەشنی گیای نیسکە، درووبکی خڕ دێنێ و بزن دەیخوات، زۆرتر مێڵی تووتن و شینایییە

رواوگە: ناوچەی جاف (سلێمانی، کەرکووک، جوانرۆ، روانسەر، سەلاسی باوەجانی)، ڕۆژبەیانی و هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم زاوەرۆ) (٢٠و)

پیازۆکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانییە لە جۆری پیاز؛ وێدەچێ هەمان پیازۆک بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

پیازخوکانە

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە چەشنی پیوازی کێوی کە ناخورێت؛ وێدەچێت هەمان پیازە خووگانە بێ ٢. ناوی ڕووەکێکە لە جۆری سیرۆکە

رواوگە: دەڤەری کرماشان (٤٩و)

پیازە مارانە

راڤە: ١. ناوی دیکەی ڕووەکی براخوژە، پیازۆک و پیازە مارە ٢. ناوی ڕووەکێکە لە جۆری پیاز کە زۆر میزهێنەرە و بۆ دڵی مرۆڤ سوومەندە

رواوگە: ١. ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و) ٢. کوێستانەکانی لای ئامێد، هەولێر و ڕەواندز (٦و)

پیازەجنانە: پیازەمارە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری پیاز و گەڵاکانی چەشنی پیازی خواردنە و تا ٤٥ س.م بەرز دەبێ

رواوگە: ناوچەی هەورامان (٤٩و)

پیازەچەرمووە: پیوازەسپیکە

راڤە: ناوی جۆرێکی سەلکە پیوازی خۆوڵاتی کوردەواری، ڕەنگی سەلکەکەی سپی و بۆرە، ماوەی هەڵگرتنی بۆ زمهار لە پیوازی سوورە کەمترە، فرەیەک کەیبانووی ماڵ بە بۆنەی بزر بوونی پیواز و رینگاوەکەی لە چێشتی کولاتە و سوورکراودا ئەم پیازەیان بەدڵە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

پیازەخوانکە ☜ سیرفسک

پیازەدرێژە: پیازی دۆڵمە

راڤە: ناوی جۆرێکی پیواز لە دەستەی سوور و سپی کە ئەندازەی درێژو تەسکە، بابەتی دۆڵمەیە

رواوگە: دەشتی هەولێر (٧٨و)

پیازەقسقە

راڤە: ناوی جۆرێکی سەلکە پیوازە، بەهارانە سەلکە پیوازیساڵی پێشوو دەچەقێنن و هەتا سەرەتای هاوین لە گەڵاکەی دەخۆن و پاشان دەیدێرن و بژاری دەکەن و پێیڕادەگەن و لە بنەوە سەلکی‌تر دەدات و پاییز هەڵیدەکەنن بەلام جیاوازی لە تەک پیوازی تۆمدا ئەوەیە ئاودارە و قونچکی سەرەوەی زۆر بە دەرەوەیە و هەڵکردی کەمترە، لە دەستەی پیوازی سپی و سوورە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

پیازەکیفیلە: پیازەکێویلە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری پیاز، چەشنی سیری کێویە و گەڵاکانی وەسە هی پیازی خواردن بەلام کورتتر

و هەتا ٣٠ س.م بالا دەکات؛ ژیدەری (٩٤و) ئێژیت سەلک و تووی ئەم پیازەم بە ناوەندی لێکۆڵینەوەی کشتوکاڵی و ژینگەی سنە داوە چاندوویانە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ مەریوان (بەردی سپی، کێوی سلتان ئەحمەو، باخان، عەواڵان و کێوی وەزەرای دەرەکێ) (٩٤و)

پیازەگەلاوێژی ☜ پیازەمیزووکی

پیازەمارە ☜ پیازەجنانە

پیازەمووشانە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری پیاز؛ وێدەچێ هەمان پیازەمشکانە بێت

رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

پیازەمیژووکی: پیازەمیزووکی

راڤە: ناوی جۆرێکی پیواز لە دەستەی سوور و سپی کە ئەندازەی ورد و بچووکە، بابەتی کەواو کردن، چێشتی یەکاوە و پیشاندنە، ئێژن تۆمی ئەم پیوازە لە مانگی گەلاوێژدا رواوە و هەلی روانی کەم بووە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

پیوازەدرێژە: پیوازی دوڵمە

راڤە: ناوی جۆرێکی پیواز لە دەستەی سوور و سپی کە ئەندازەی درێژو تەسکە، بابەتی دوڵمەیە

رواوگە: دەشتی هەولێر (٧٨و)

پیوازی دۆڵمە ☜ پیوازەدرێژە

پیینۆک ☜ چارەچەقیلە

پیچۆک: پێچووڤە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ پیچۆک رەنگە هەر گیای پیچوکە بێت کە بێژەیان جیاواز بێت

رواوگە: دەڤەری شارویران (٢٠و)

پیچک: پیچکەسوێرە، پیچکەژلۆقە یا پیچکەلیقە، پیچکی دالاهوو

پیچکەژلۆقە ☜ پیچکەلیقە

پیچکەسوێرە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای پیچکە، هی ناو مێرگە و زۆر تیژە، بۆنی لە دوورە دێ و گەلاکانی پانە، بۆ کەلانە دەشێ و هەروەها بۆ هاوردنە خوارەوەی قەندی خوێن بەسوودە

رواوگە: باشوور و(او؛ ١٩او)؛ رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

پیچکەلیقە: پیچکەژلۆقە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای پیچکە، هی کوێستانا بێجگە لە مێرگان دەروێ، تیژی و بۆنی کەمە و گەلاکانی باریکە، بۆ کەلانە دەشێ و هەروەها بۆ هاوردنە خوارەوەی قەندی خوێن بەسوودە

رواوگە: باشوور (او؛ ١٩او)؛ و رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

پیچکی‌دالاهوو

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای پیچکە کە ریشەی سەلکی و لووداری هەیە

رواوگە: کێوی دالاهووی کرماشان (٩٤و)

پیرایشۆکە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دۆکولیو دەکرێ؛ وێدەچێ هەمان پوورئایشێ بێت

رواوگە: کوردستان (١٤١/٣او)

پیرباوە

راڤە: ناوی رووەکێکە وەکوو گیای گێزبەلەیە، بەلام بنەکەی لەوی خرترە، پەلکەکانیشی کولکنە و تۆزاویە، بە کالی دەخورێ و گیای دەرمانیشە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

پیرباوە: سەرحوچنە

راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گێزبەلە بەلام بنەکەی لە هی وی خرترە، پەلکەکانی کولکن و تۆزاویە و بنەکەی بە پاخلێرکراوی دەخورێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

پیرڤازک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پیرقەلاچک
راقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
پیرەژنانە: گیابۆگەنە
راقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: قولقولەی میرەدێ سەقز (٤٩و)
پیزۆک: خەنجەرە
راقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)
پیزپیزۆک
راقە: ناوی ڕووەکێکە نێرتکێکی هەیە ئەکوو توێکڵی بگریتەوە ناوەکەی وەکوو لۆکەیە
ڕواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)
پیژۆلە
راقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: گوندی خواشت لای سەولاوا (٤٩و)
پیژدان
راقە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان و خواردنە بە تایبەت منداڵان دەیچنن و ناوەکەی دەخۆن
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
پیژەک
راقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
پیڤۆنگ ☜ پیڤۆک
پیڤیر
راقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
پیڤۆک: پیڤۆنگ
راقە: ١. ناوی ڕووەکی گوڵە مێخەکی کێوی ٢. ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
پیقل: دارژارماسی

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری دار بە فارسی (درخت زهر ماهی) پێ ئێژن؛ بەرێکی تاڵ ئەگرێت و هێشوویە کە ئەیشکرێت بە تەزبێح و ناوی ئینگلیسیەکەی (Azedarach, Beed tree)
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
پیکە
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی زەل و قامیش، لاسکی باریکە و ناوپڕە و پتەوە
ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) و ناوچەی جاف (مەڵبەندی سلیمانی، کەرکووک، جوانڕۆ، ڕوانسەر و سەلاسی باوەجانی) (٢٠و)
پیکەر
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری زەل کە ناوپڕە؛ وێدەچێ هەمان پیکە بێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
پیوار
راقە: ناوی ڕووەکێکە لاسک و گوڵەکەی وەکی گیای گەنمە؛ وێدەچێ هەمان گیای پوار بێت
ڕواوگە: گوندی خەرکە و باقلاوای دیواندەرە و قزڵبلاغی لای بیجاڕ (٤٩و)
پیواز: پیوازەسوورە، پیوازەچەرمووە، پیازەقسقە، پیازەمێزووکی، پیازەگەلاوێژی
پیوازە: پیازە جنانە، پیازە مارە، پیاز خوکانە، پیازە کیفیلە، پیازە مارانە، پیازە مووشانە، پیازۆکە
پیوازەسپیکە ☜ پیازەچەرمووە
پیوازەسوورە: سوورەپیاز
راقە: ناوی جۆرێکی سەلکە پیوازە بە شێوەی خۆوڵاتی لە کوردەواری کشتوکاڵ دەکرێ، لە ڕێگای تۆوە دەچێنرێ، ڕەنگی سەلکەکەی سووری خورماییە و ماوەی هەڵگرتنی بۆ زمهاڕ

لە پیوازی سپیکە فرەترە

رواوگە: کوردستان (٨و)؛ ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بیساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

پیوازەکێویلە ☜ پیازەکیفیلە

پێبازە

راڤە: ناوی رووەکێکە گەڵاکانی وەکوو چنگی باڵندەی باز یا وەکوو پێ مرۆڤ لە یەک بازە

رواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

پیتووگە

راڤە: ناوی رووەکێکە بۆنخۆشە، گوڵێکی سپی هەیە و بۆ گزرەش بەکار دەچێت؛ پیتووگە رەنگە هەر گیای پیتووکە بێت کە بێژەیان جیاواز بێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

پێچۆڵەکە

راڤە: ١. ناوی رووەکێکی بەهارییە، گەڵای لە کەرەوز دەچێ و گوڵێکی زەردی چکوولە دەگرێت ٢. ناویتری رووەکی سیچرۆکەیە

رواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩٤و)؛ باشوور (٦و؛ ١و)

پێنجڕەزڵە ☜ رەزڵەپێنج

پێچووڤە ☜ پیچۆک

پێربوونەوە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ئەم وشەیە بە ناو ناخوات چونکا روواڵەتی وشەکە باری بکەر (فعل)ی هەیە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پێژدان

راڤە: ناوی رووەکێکە بۆ خواردنیش دەشێ

رواوگە: کوردستان (٣٣و)

پێشەمارێ

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: قەڵای حەسەناوای سنە (٩٤و)

پێقەلۆکە ☜ پێقەلە

پێقەلە ☜ قجیلە

پێکۆترە ☜ پاکۆترە

پێکەڤۆک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پێکەو

راڤە: ناوی رووەکێکە گەڵاکانی وەکوو چنگ و پێ باڵندەی خاسەکەو وایە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

پێکەوک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

پێگورگ

راڤە: ناوی رووەکێکە گەڵاکانی وەکوو چنگ و پێ گورگ وایە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

پێگورگە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ژێدەری سەدرەدین بە گیای خەربەنگی داناوە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

پێمریشکە: چنگەمریشکە

راڤە: ناوی رووەکێکە گەڵاکانی وەکوو چنگ و پێ مریشک وایە پەرداره، بۆ برین چاکە و خواردنیشی بۆ بای گەدە سوودمەندە؛ ویدەچێ هەمان گیای پێمریشکانە بێت، ژێدەری سەدرەدین بە گیای شیرنۆکە و چنارەکەڵەی داناوە بەلام ئەگەری فرەتری هەمان شیرنۆکەیە

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩٤و)؛ و دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

پێنۆکه

راقه: ناوی ڕووەکێکی گوڵ سپی بۆنخۆشه

رواوگه: کوردستان (٣٣و)

پێنوگه

راقه: ناوی ڕووەکێکی بۆنخۆش و گوڵ سپییه

رواوگه: ناوچەی ئەردەڵان (٨و)

پێورچه: پاورچه، پاورچ، پێهورچه

راقه: ناوی ڕووەکێک کەژی و کوێستانییە، گەڵاکانی وەکوو چنگ و پێ ئاژەڵی کەوی ورچە وایە (وەکی هی گیای کاهوویش دەچێ) و ئالیکی ماڵاتە، چەشنگی هەسپینگ شیلەدارە

رواوگه: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و لای سنە (٤٩و)

پێهورچه ☜ پێورچه

تاجیلۆکه

راقه: ناوی ڕووەکێکە سووکە و پەپووی پاییزی هەیە؛ ویدەچێ هەمان گیای پشیلوکە بێت

رواوگه: کوردستان (٣/٩٥و)

تارازن

راقه: ناوی ڕووەکێکە هەمیشە کەسکە

رواوگه: ناوچەی جاف (سلێمانی، کەرکووک، جوانڕۆ، روانسەر و سەلاسی باوەجانی) (٢٠و)

تافتاف

راقه: ناوی ڕووەکێکی گوڵ شین و بۆنخۆشە لە دەستەی گوڵی ئینجانەیی

رواوگه: کوردستان (٢٠و)

تالی

راقه: ناوی ڕووەکێکە

رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

تالیندوس

راقه: ناوی ڕووەکێکە کە گیای تالینتووس نی؛ ویدەچێ گیای بێلەهاڕ بێت

رواوگه: دەڤەری هەورامان (٤٩و)

تالـگ: ئاسنسەرە، سەرئاسنینە، چۆنەرلە، گزیلکەسەرە، قەمچیلەگیا، ئۆخەیچە، تالگەڕەقە، خەتکینە، زڕەتاڵوو

تاڵ گۆشتەوزوون

راقه: ناوی ڕووەکێکە بۆ ساڕێژ کردنی برینی ئاژەڵ بەکار دەچێت

رواوگه: کوێستانی شاهۆ و کوڕەمیانەی لای مەریوان (٤٩و)

تالگەخەتکینە

راقه: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای تالگ

رواوگه: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

تالگەڕەقە

راقه: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای تالگ، فرە شوێن بە گیای تالینتۆس ئێژنی

رواوگه: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

تالۆکه

راقه: ناوی ڕووەکێکە گوڵی بەنەوشی هەیە، فرە شوێن بە گیای سێپەڕە تالە ئێژنی

رواوگه: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

تالەکه

راقه: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای مژیوەردە و ئایەڵ بە دەگمەن دەیخۆن، فرە شوێن بە گیای مرۆر ئێژنی

رواوگه: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

تالێتوک

راقه: ناوی ڕووەکێکە، هەندێ شوێن بە گیای تالەگەزە ئێژنی

رواوگه: کوردستان (١٣و)

تاوڵەکێفیله: گژنیژە کێویلە، رازیانک

راقه: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گژنیژە و کێویە، فارسی (گشنیز کوهی، گشنیز وحشی) پێ ئێژن

رواوگه: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی مەهاباد (٤٩و)

تراکی
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار و دارچک
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
ترپە کێفی ☜ شوالبەکۆل
ترتەبی: بیەکوولەکە
راڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە، لق و پۆی زوو دەشکێتەوە
رواوگە: مەریوان (٩٤و)
ترشۆکا کەرا
راڤە: ناوی ڕوەکێکی کێوی و داویە، لە سەر بنی پار شین دەبێت. گەڵای بۆ دۆڵمە و سەر برین بەکار دێت؛ وێدەچێت لە جۆری ترشۆکە بێت
رواوگە: باشووری کوردستان و لای ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٥٤و)
ترشەڕفێنێ
راڤە: ناوی جۆرێک ترشی لەبار و بازاڕی
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
ترشیلە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: گوندی هەشمەمێزی سنە (٩٤و)
ترنج: ترنجۆک، گیالیمۆ، شەوشین
راڤە: ناوی ڕوەکێکی پەلک پانە کە بۆنی نارنج و لیمۆ دەدا
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی مەڵبەندی زازانشین (٨و)؛ و بەشی باشوور (٦و)
ترنجۆک ☜ ترنج
ترۆزی: کالیارە ترۆزی، ترۆزیکالەک، چەمەرە دیمیلە، ترۆزیدەیمی، کالیارە، شلنگ، شلۆر، شەڤخشت، شەڤخشک
ترۆزی دەیمی: چەمەرە دیمیلە
راڤە: ناوی جۆرێکی ترۆزیە، دەتوانێ لە تووی جۆرەکانی ناوبراوی ترۆزی بێت، بەرهەمی بۆ لای کالەک دەچێت، ڕەق، شیرین و بۆندار دەبێت و ئەندازەشی بچووکە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
ترۆزیکاڵەک
راڤە: ناوی جۆرێکی ترۆزییە، وەک کالیارە، بەڵام وەکی وی زۆر درێژ نابێت، کاتی گەیشتنی، ڕەنگی دەتوانێ سەوزی ڕوون یان بۆر بێت
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
ترێ: خۆشناو، ڕەشکە، ڕەشە، سپیکەیئاسایی، سادانی، سەعدانی، ئەنگوتە، تایەفی یان فەرخی، مامبرایمە، دۆشاوی، تۆخە، مێشە، میری، باغیلێ یان ڕێویلە، شیویلکە، بۆڵمازوو، زەردە، کشمیشی، ڕاسقی، سەرعانی، سەرقووڵە، قەرخە، هەنگوورە مەرەیی، هەنگوورەدەرەبۆلی، هەنگوورەیاقووتی، هەنگوورەچیلچیلی، گەزنەیی، هەنگوورەسەوزە، ڕەشە، خەلیلی، دلەکەلەشێر، خانەمیری، ڕەزمیری، ڕەشمیری، ڕەشکۆیی، زلکە یان زیلکە، زەرتک، ڕیشباوا، ساحێبی، سلێمانی، هەنگوورەسنەیی، سوور سنەیی، سووراو، سۆراو، سوورشامی، شاخسپی، شعەفی، شهەفی، شهەینی، عوشاقی، عوششاقی، قەردال، کازاوی، کرکرە، کلکەڕێوی، کۆزانە، کەرکووش، گلدان، لقلقی، لورکوش، لەقلەقی، نینۆکیخانم یان ڕیشباوا، مسکی، مۆرک، منەقا، مەفرە یان مەفەرە، مەندەلی، مەیان، میرانی، میلاق، میخی، ویسقولی، هندووی، هەسەنی، گۆشتگا، گولکە، گونتوولە، گونکە، گوێ جمجمەکی، گەندمی، ئاوکە، بەرسیانن، بەقەری، بنتانی، تەبەرزە، ترێ پاییزە، ترێ پاشایی، ترێ ئزمیری، ترێ زەرافی، سالحی، گەرمکە، نینۆکی بووکە، مەزرۆنە، مەرزۆنە، گەورە، زەیتی، حەسەنی، بەنگی، سفتک، کۆخەر، چەمیلە، دالەلووک، حەلاقی، دالینۆک، ڕەشەتی، ڕەشمێو، زووڕەزە، سپسان، سنجێری، سولێمان، شتوو، شواشینگ،

قەڵیتە، قەلیتە، مایەمێو، قرفۆک، قزڵی، کەرکەری، کوردەکوژە، لەلیبێدان، ناسری، وەردانیڕەش، هەلەسوور، هێڤۆروو، ئەزمیری، بەهرۆزی، عەجەمی، تەوریزی، عەباسی، کەماڵی، گوانەبزن، هێلکەکۆتر، ریحانی، عەسکەری، قەرووتی، گولکە، مرمرک، هەسەنی، سادانیڕەش، سادانی سپی، چاڤچیچک، بۆسەلی، بووسەلی، مێخی، بۆڵمازە، بۆڵبزمارە، دۆمیلە، رەبولە، گوندکە، تولخی، چاوکسکە، چەمچیر، ریحانی، قەردال، کویخاحەمەدی، چاڤیگایی، چاڤیچیچەکی، چرچە، زەنگاڵ، شواشینک

تریێ ئاوکە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

تریێ ئزمەری ☜ **تریێ ئەزمەری**

تریێ ئەزمەری: تریێئزمەری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: سلێمانی و دەشتی شارەزوور (٢٠و)

تریێئزمیری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

تریێئەزمیری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

تریێئەنگوتە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، جۆری سپیکەیە، لە پێش هەموو تریی دەگات، گلاری لە هەموان گەورەتر و خڕترە

رواوگە: دەڤەری بێوران و ئالانی سەردەشت تا سنووری قەلادزێ و رانیە (٧٨و)

تریێبنتاتی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

تریێبۆسەلی ☜ **تریێبووسەلی**

تریێبۆڵبزمارە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)

تریێبۆڵمازە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

تریێبووسەلی: تریێبۆسەلی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

تریێبەقەری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

تریێبەهرۆزی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

تریێ بۆڵمازوو

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، جۆری سپیکەیە، گلارەکانی بە قەد مازوو درێژ و گەورەن، هێشووی توزێ چڕوپڕە

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ لای بێوران و ئالانی سەردەشت تا سنووری قەلادزێ (٧٨و)

تریێ باغیلێ ☜ **تریێ رێویلە**

تریێ بەرسیانێ

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

تریێ بەنگی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ڕۆژاوای کوردستان (٢٠و)

ترێ پاشایی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێی دەنک گەورەیە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

ترێ پاییزە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

ترێ‌تایەفی ☜ هەنگوورە فەرخی

ترێ‌تولخی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ تۆخە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، لە هاوینا دەگات، خڕ و گەورەیە، رەنگی زەرد و سوورە

رواوگە: دەڤەری بێوران و ئالانی سەردەشت تا سنووری قەلادزێ و رانیە (٧٨و)

ترێ تۆڕتۆڕ: ترێ تۆڕتۆڕی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێی دەنک رەشی چکوولەیە

رواوگە: باکوور و (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (١٦و)

ترێ تۆڕتۆڕی ☜ ترێ تۆڕتۆڕ

ترێ‌تەبەرزە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، سپیە و گلووی چەشنی کشمیش وایە و دەنکی وردە؛ ویدەچێ هەمان ترێ کشمیشی بێت

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ ناوچەی موکوریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

ترێ‌تەورێزی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێ‌چاڤ‌چیچک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ‌چاڤی‌چیچەکی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ناوچەی بادینان (٨و)

ترێ‌چاڤیگایی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ وەکی ناوچەی بادینان (٨و)

ترێ‌چاوکسکە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ‌چرچە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٨و)

ترێ‌چەمچیر

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێی رەشە

رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)

ترێ‌چەمیلە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ دەشتی شارەزوور و سلێمانی (٦و؛ ٢٠و)

ترێ حەسەنی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ڕۆژاوای کوردستان (٢٠و)

ترێ حەلاقی

راڤە: ناوی جۆرێ ترییە، گلووی خڕ و دەنکدارە و بۆ مێلاق دەبێ؛ رەنگە هەمان ترێ مێلاق بێت

رواوگە: دەڤەری مەهاباد (٢٠و)

ترێ خانەمیری

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ خۆشناو

ڕاڤە: ناوی جۆرێ ترێ ڕەشی دەنک گەورەیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ دەڤەری بێوران و ئالانی سەردەشت تا سنووری قەلادزێ و ڕانیە (٧٨و)

ترێ خەلیلی

ڕاڤە: ناوی جۆرێ ترێ زوورەسە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ دالەلووک

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێ ڕەش یا زەرد و ورد و کێوییە

ڕواوگە: دەڤەری بارزان، زێبار، مێرگەسۆر، شێروان مازن، نەهلێ (٢٠و)

ترێ دالێنۆک ☜ ترێ ڕێویلە

ترێ دالێنۆک

ڕاڤە: ١. ناوی جۆرێکی دارچکی ترێ ڕەش یا زەرد و ورد و کێوییە؛ وێدەچێ هەمان ترێ دالەلووک بێت ٢. ترێ ڕێویلە

ڕواوگە: ١. دەڤەری بارزان، زێبار، مێرگەسۆر، شێروان مازن و نەهلێ ٢. و دەڤەری شارباژێر (٢٠و)

ترێ دلەکەلەشێر

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێی سپی، دەنک درێژ و بنک ئەستوور و سەری باریکە، یەک دەنکە ناوکەی چکوولەی هەس

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

ترێ دۆشاوی ☜ ترێ مامبرایمە

ترێ دۆمیلە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، دۆم ناوی هۆزێکی کوردانە کە زۆربەیان کلاشچنن

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)

ترێ دەرەبۆلە ☜ هەنگوورە دەرەبۆلی

ترێ ڕاسقی: ترێسەرعانی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، جۆری ترێ سپیکەیە، تامی فرە شیرینە، گلاری درێژی هەندێ تەسکە، توێکڵ و دەنکی هەندێ ڕەقن؛ لە نێو ترێ سپیکەکاندا تەنیا ڕاسقیە کە هەڵکردی بەقەد ترێ ڕەشەیە

ڕواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)؛ باشووری کوردستان (٦و؛ ١٦و)

ترێ ڕەبولە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

ترێ ڕەژمیری: ترێڕەشمیری

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێی ڕەشە، گلووی وەکی ترێ فەرخیە، دەنکدارە و بۆ مێلاق دەبێ و دەکرێ بە مێوژ، دەنکی گەورەی ڕەش و درێژی هەیە و هێشووی شاشە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)؛ ناوچەی بادینان (٨و)

ترێ ڕەشکۆیی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (٨و؛ ١٣و)

ترێ ڕەشکە ☜ ترێڕەشە

ترێ ڕەشمیری ☜ ترێ ڕەشمیری

ترێ ڕەشمێو

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە؛ وێدەچێ لە جۆری ترێ ڕەشە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)؛ و بادینان (٨و)

ترێ ڕەشە: ترێڕەشە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، بازاڕی لە کوردستان گەرمە، خۆی دوو جۆری دەنک و گۆشت ڕەش و بۆری هەیە، گەیشتنی لە ناوخەرمانان دەس‌پێ‌دەگات، بۆ مێوژ و هەڵگرتنی زستانان لەبارە، هێندێ توێکلی ئەستوورە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)؛ و ڕۆژهەلات (٤٩و)

ترێ ڕەشەتی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێ ڕیحانی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ ڕیش‌باوا ☜ ترێ نینۆکی‌خانم

ترێ ڕێوی

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بە عەرەبی (عنب الثعلب)؛ وشەکە دەقی وەرگێرانی عەرەبیەکەیە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ترێ ڕێویلە: ترێ‌باغیلێ، ترێ‌دالینۆک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، پاشی هەموو بەر و ترێ دەگات، خۆڕاگرە بە سەرما و سۆڵە، دوای گەلاڕێزان هەر دەمێنێت و بەفریشی لێ‌ئەدا و دیر سەرمابردوو دەبێ، هێشووی فرە درێژە، ڕەنگی گلاری گەیشتووی سوور و سوورئاڵە، گەلاکانی بۆ دۆڵمە لەبارن

رواوگە: دەڤەری بارزان، زێبار، مێرگەسۆر، شێروان مازن، نەهلێ و دەڤەری شارویران (٢٠و)؛ بێوران تا ئالانی سەردەشت و سنووری قەلادزێ و رانیە (٧٨و)

ترێ زلکە ☜ ترێ زیلکە

ترێ زووڕەزە ☜ هەنگوورە یاقووتی

ترێ زەرتک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێڕ، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (١٦و؛ ٢٠و)

ترێ زەرتکە ☜ ترێ زەردە

ترێ زەردە: ترێ‌زەرتکە

راڤە: ناوی جۆرێک ترێی زەرد و زێڕینە، توێکڵ دەنکەکانی ڕەقە، گلاری چکوولەن

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور و ناوچەی سلێمانی (دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێڕ، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)؛ ناوچەی بادینان (٨و)

ترێ زەرافی: ترێ‌زەراقی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێڕ، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

ترێ زەراقی ☜ ترێ‌زەرافی

ترێ زەنگاڵ

راڤە: ناوی جۆرێ ترێیە کە هێشوو داڵە

رواوگە: باکووری کوردستان وەکی مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

ترێ زەیتی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێی زەیتوونی ڕەنگە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژاوا (٢٠و)

ترێ زیلکە: ترێ‌زلکە

راڤە: ناوی جۆرێک ترێ سپییە، ناسکی مزری بزمارکوتە، ئێژن ساڵێ دووجاران بەر دەدات (؟)

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێڕ، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)

تریێ ساحێبی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریێە

رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ٤٩و)

تریێسادانی

راڤە: ناوی جۆرێ تریێە، پێستەکەی هەندێ ئەستوورە، گلارەکانی لە سپیکە چکوولەترن، دەنکەکانی وەکی تریێ زەرد سپیکە لە زار رەقی هەست ناکرێن و ناخوش نابێ، سفتی گۆشتی گلارەکەی وایە کاتی خواردنی کرمەی دێ

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

تریێسادانیڕەش

راڤە: ناوی جۆرێکی تریێ سادانی

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

تریێسادانیسپی

راڤە: ناوی جۆرێکی تریێ سادانی

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

تریێسالحی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریێە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەڵادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

تریێسپسان

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریی کێویلە و خۆڕسکە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

تریێسپیکەیناسایی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریێە، دەنکەکانی بە قەد تریێ رەشەیە و توێکڵی ئەستوورە، دەنکەکانی رەقن، لە گەڵ تریێ رەشە دەگات

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ دەشتی شارەزوور و سلێمانی (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)

تریێ سفتک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریێە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

تریێ سفنگ

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریێە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژاوا (٢٠و)

تریێ سلێمانی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریێە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەڵادزێ و شارەزوور) (١٦و؛ ٢٠و)

تریێسنجێری

راڤە: ناوی جۆرێ تریێە کە فرە تامی شیرینە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)؛ و باشوور (٦و)

تریێ سنەیی: هەنگوورە سوورسنەیی

راڤە: ناوی جۆرێک تریێ یاقووتی زوورەسە، لە پێش تریێ زوورەسدا پێدەگات

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

تریێسولێمان

راڤە: ناوی جۆرێ تریێ رەشە کە گلوو درێژە

رواوگە: پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خوێلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) و دەڤەری بارزان، زێبار، مێرگەسۆر، شێروان مازن، نەهلێ (٢٠و)

تریێ سووراو

راڤە: ناوی جۆرێ تریێ سوورە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باکوور، ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ،

شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) و ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەنیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (١٦و؛ ٢٠و)

ترێ سوورشامی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێی سوورە، گلووی لە ترێ سادانی گەورەترە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەنیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (١٦و؛ ٢٠و)

ترێ سەرعانی ☜ ترێ راسقی

ترێ سەرقووڵە: ترێ فەرخی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێیە، وەکی ترێ تایەفی بەلام سەری گلارەکەی خڕە و هەندێ قووڵ بووە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)؛ بێوران تا ئالانی سەردەشت و سنووری قەلادزی و رانیە (٧٨و)

ترێ سەعدانی

راڤە: ناوی جۆرێک ترێ سپیکەیە، گلاری درێژ و گەورەترە لە سپیکە، لە پاش ترێ ئەنگوتە دەگات؛ وێدەچێ سەعدانی هەمدان سادانی بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ سەوزە: هەنگوورە گەزنەیی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێیە، وەکوو مەرەیی وایە بەلام پێستی ناسکە و جۆری ئاسایی بازارە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێ شاخسپی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێ سپییە، چەشنی ترێ مامبرایمە بەلام ئەم بەری گلووەکانی باریکە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ترێ شتوو

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێ شعەفی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێ رەشە؛ وێدەچێ شعەفی هەمان شەهەفی بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ شمشێری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: دەشتی شارەزوور و سلێمانی (٢٠و)

ترێ شمیری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەنیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

ترێ شواشینک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: ناوچەی بادینان (٨و)

ترێ شواشینگ

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە؛ وێدەچێ هەمان ترێ شواشینک بێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

ترێ شەقشەقە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەنیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

ترێ شەهەفی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێی زووڕەسە؛ ژێدەری هەژار بە ترێی دیرڕەسی داناوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ شەهەینی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێ زووڕەسی سپییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ شیرازی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (١٦و؛ ٢٠و)

ترێ شێویلکە

راڤە: ناوی جۆرێک ترێی لێرەوار و شاخانە، خۆرسکە، گلاری ورد و رەشە، لە پاییزانە دەگات

رواوگە: دەڤەری بێوران و ئالانی سەردەشت تا سنووری قەلادزی و رانیە (٧٨و)

ترێ عوشاقی: ترێعوششاقی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ٢٠و)

ترێ عوششاقی ☜ ترێ عوشاقی

ترێعەباسی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێعەجەمی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێعەسکەری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٤٩و)؛ و باشوور (١٦و)

ترێقرفۆک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێ قزڵی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێی سوورە گلووی خڕی درێژۆکەی هەیە و بۆ مێلاق دەشێ

رواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندز، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

ترێ قلێتە ☜ ترێ قلێتە

ترێ قلێتە: ترێقلێتە

راڤە: ناوی جۆرێ ترێیە، پێستی چەشنی تولخیە

رواوگە: دەڤەری باڵەکایەتی (گەلالە، چۆمان، برادۆست و باکووری رۆژاوای رەواندز) (٢٠و)

ترێ قەرخە ☜ ترێ سەرقووڵە

ترێقەردال

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ترێ قەرداڵ

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

ترێقەرووتی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێ کۆخەر

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)؛ وەکی بەشی رۆژاوا (٢٠و)

ترێ کۆزانە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە گلووی گەورەی خڕە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ و بەشی باشوور (١٦و)

ترێ کاژاوی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، جۆرێ ترێ رەشی مزرە کە بیچمی بزمارکوتە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٩٤و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەرەبەت، دەربەندیخان، شارباژێر، ڕانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەڵادزێ و شارەزوور) (١٦و؛ ٢٠و)

ترێ کرکرە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

ترێ کشمیشی

ڕاڤە: ناوی جۆرێ ترێ زەردەییە، بەڵام توێکڵ و دەنکەکانی زۆر ڕەق نین یا دەنکی نییە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٩٤و)؛ و باشوور (٦و؛ ١٦و)

ترێ کلکەڕێوی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێکوردەکوژە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ ترێی گلوو گەورەیە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و)؛ مەڵبەندی زاری ئەردەڵان (٨و)

ترێکوێخاحەمەدی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ کەرکووش

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە کە لەبار نیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژاوا (٢٠و)

ترێکەرکەری

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێکەماڵی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێ گلدان

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ترێ زوورەسە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێگوانەبزن

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

ترێ گولکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

ترێ گونتوولە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، ڕانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەڵادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)

ترێگوندکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)

ترێ گونکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ ترێی دەنک گەورەیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی سلێمانی و دەشتی شارەزوور (٢٠و)

ترێ گۆشتگا

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (٨و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ترێ گوێ جمجمەکی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێگەرمە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

ترێ گەندمی

راڤە: ناوی جۆرێ ترێ رەشە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ گەورە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژاوا (٢٠و)

ترێ لقلقی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە؛ ویدەچێ لقلقی هەمان لەقلەقی بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ لوڕکوش

راڤە: ناوی جۆرێ ترێ رەشی دندوودار و تفتە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ترێ لەقلەقی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، بۆلی زلی خڕی پێست ئەستووری بۆری هەیە

رواوگە: کوردستان (٨و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ لەلی بێ دان

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە سوورەی بێ دەنکە گلووی هێندەیی مازووە و خڕە

رواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

ترێ مامبرایمە: ترێ دۆشاوی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، گلاری درێژە و بێ دەنکە، باشترین مێوژی هەیە، زەرد و زێڕییە، لەبەر دلانترین ترییە؛ ژێدەری فەرهادی پێیوایە ئەم ترییە هەمان ترێ خەلیلیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)؛ ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)؛ دەڤەری بێوران و ئالانی سەردەشت سنووری قەلادزێ و رانیە (٧٨و)

ترێ مایەمێو

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تریی سپیە کە دەنکی لە هی ترێ فەرخی کورتترە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

ترێ مرمرک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ مسکی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ترێ منەقا

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ مۆرک

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

ترێ مەرزۆنە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە؛ ویدەچێ هەمان ترێ مەرزۆنە بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێ مەزرۆنە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە کە تامی ترشی مێخۆشی هەیە

رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژاوا (٢٠و)

ترێ مەفرە ☜ ترێ مەفەرە

ترێ مەفەرە: ترێمەفرە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە چەشنی ترێ پاییزەس بەلام ئەم لە هاوینا دەگات

رواوگە: کوردستان (٨و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ترێ مەندەلی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ مەیان

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

ترێ میخی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەمال، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ٢٠و)

ترێ میرانی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ترێ میری: ترێمێنشە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، هێشووی چروپری هەیە، رەنگی بەرەو رەش دەڕوات، گلاری مامناوەندی و خرە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

ترێ میلاق

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە؛ وێدەچێ درووستی ترێ میلاق بێت

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ترێ مێنشە ☜ ترێ میری

ترێناسری

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێنزیە

راڤە: ناوی دارچکی دێمی ترێ سپی و رەشە

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

ترێنینۆکیبووکە

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەمال، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

ترێ نینۆکیخانم: ترێڕیش‌باوا

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە، جۆرێ تریی دەنک باریکی درێژۆکەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٤٩و)؛ و باشوور (١٦و)

ترێ ورچانە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دەوەن یا دارچک کە بەرەکەی چەشنی ترییە، گەلای وشکی بە کولاتەیی بۆ دەرمانی مێزەچرتێ دەشێ، بەرەکانی تاننیان هەیە و بۆ سکچوون دەبێ، بە عەرەبی (عنب الدب) و بە ئینگلیزیش (Bear berry, Bear grape) پێ‌ئێژن

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٩و)

ترێوەردانێڕەش

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ترێ ویسقولی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

ترێ هیندوویی ☜ ترێ هندووی

تریَ هندووی: تریَ هێندوویی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەنیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ٢٠و)

تریَ هەلەسۆر

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

تریَ هەسەنی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

تریَ هێڤۆروو

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

تریَ هێلکەکۆتر

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترییە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

تسقلەگورگانە ☜ تسلەگورگانە

تسلەگورگانە: تسقلەگورگانە

راڤە: ١. ناوی رووەکێکە وەسە کوارگ، ناوەکەی بە تەڕی و شینی لە چرێش دەچێ و بە وشکی و گزرەیی خەنەئاسایە ٢. ناوی جۆرێکی هەنگەون کە بەرز نابێت و بە دەور خۆیا پانەوە دەبێت

رواوگە: ١. کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ڕۆژهەلات (٤٩و)؛ ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم زاوەرۆ) (٢٠و) ٢. و گوندی دەرەکی هەورامان (٤٩و)

تسلەگورگانە ☜ تسلە گوریان

تسلەگوریان: تسلەگورگانە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

تسلەورگانە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان تسلەگورگانە بێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

تسوێ

راڤە: ناوی رووەکێکە وەکی سپۆن کەف دەکا

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)

تسەگورگانە ☜ فسفسۆک

تسەگورگە

راڤە: ناوی رووەکێکە تووەکەی چەشنی کونجی

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

تفتەگیا

راڤە: ناوی رووەکێکە بە عەرەبی (شویل) و ناوی زانستیەکەی (*Cressa cretica*) هاتووە

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

تفەزرێ ☜ تووەتوێلک

توخلیباشی ☜ کەلەپەز؛ ئەم وشەیە تورکیە بە مانای سەری مەڕ

تورژێنگ

راڤە: ناوی رووەکی باوەشێنکەیە بەلام گیای نێرینەی

رواوگە: لای مەهاباد (٤٩و)

توناولێ

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

تۆپاڵ: تۆپلاخە، تۆپلاخ

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: گوندی کەلەکان، رەشنەش، کەرجۆ، هەشەمێز و زەنان لای سنە، بست و کوێستانی چلچەمە، کوێستانی پەنجەعەلی قورە، گوندی سەربناو، تا و کۆلەسارەی کامیاران (٤٩و)

تۆپاڵەکێفیلە
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای بێژان
ڕواوگە: گوندی کۆرکۆرەی لای سنە (٤٩و)
تۆپشک
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
تۆپلاخ ☜ تۆپاڵ
تۆپلاخە ☜ تۆپاڵ
تۆڕی
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: گوندی سەڵواتاوای سنە (٤٩و)
تۆزانە: نوێهەرانە، تۆزینە
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای گادەمە و لق‌وپۆی فرەی هەیە
ڕواوگە: گوندی مێراوی لای کامیاران (٤٩و)
تۆزکە ☜ تۆزەوکەرە
تۆزمکە ☜ تۆزەوکەرە
تۆزەوکەرە: تۆزکە، تۆزەکە
ڕاڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای کاسەشۆرە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان وەکی ١. گوندی شیاڕ و زەنانی سنە ٢. گوندی ویسەری کامیاران (٤٩و)
تۆزینە ☜ تۆزانە
تۆقیلە
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)
تۆلک
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە هەتا ٣٠ س.م بەرز دەبێت، مانگی نیسانی شین دەبێت، دوو ساڵە، دەخورێت بەلام ترشە، بۆ زمهاری زستان هەڵیدەگرن
ڕواوگە: ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس و باشووری کوردستان (٦٥/٣و)

تۆلەترش ☜ مامڕیواس
تۆڵەترش ☜ مام ڕیواس
توو: قاسپە یان کۆماری، سوورکاڵ یان سوورەڵە، سپیکە، چەرمەڵە یان چەرموەوە، گایە یان سوورە توو، ڕەشە، توێلک یان تویلک، فشە یا فشنە، تووە بێ‌تۆم، شامیلە
تووتن: دەوڵەتی، تەوەس، شامۆیی، ناس، لاری، بێشەما
تووتنەدەوڵەتی: تەماکۆی دەوڵەتی
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای تووتن
ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)
تووتنەشامۆیی
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای تووتن
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
تووتنەکێوی: گوشەنەوە
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٤٩و)
تووتنەکەڵە
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)
تووتنەلاری: تەماکۆ لاری
ڕاڤە: ناوی جۆرێ ڕەشۆکی و خۆولاتی تووتن
ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)
تووتنیبێشەما
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای تووتنی چاکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
تووتنیتەوەس: تەماکۆی تەوەس
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای تووتن
ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)
تووتنیناس
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای تووتن
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
تووێشک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

تووەدرِک: توورکەخاتوونێ، توورکەنەرمە

توورۆکە ☜ توورەکێویلە

توورەشوانە ☜ توورەکێویلە

توورەکێویلە: توورەشوانە، توورۆکە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە بنەماڵەی ئاهووری و شێلمە و لە تام و چەشنەوە لە خەرتەلە دەچێ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

توورمەکی ☜ تووەتوێلک

توورکەخاتوونێ

ڕاڤە: ناوی جۆرێ تووەدرِکە، وەکی توورکەکانی تر هەڵناچێ، بەڵکوو بەزەویا ئەخشێ

ڕواوگە: گوندی باقلاوای شێخحسەینە سوور و زۆنج لای مەریوان (٩٤و)

توورکەنەرمە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی تووەدرِکە

ڕواوگە: گوندی ڕەشنەش لای سنە (٩٤و)

توورک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی تووکاویە

ڕواوگە: دەڤەری زازانشین (٨و)

توولیسەوز

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بە چەشنی لۆلقە و بەرێک وەکوو گۆیژ دەگرێ بەڵام درێژترە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

تووڵەبی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە، جۆرێ سووورە بیە کە حماڵی تێدا هەڵناکەوێ، توولێکی فرە نەرمی هەیە و بۆ سەوەتە و قووڵینەچنین دەبێ

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

تووڵیسەوز

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لۆلقاوی، بەرەکەی بزگیلە و براڵووک گەورەترە

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)

تووە بێتۆم

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی داری تووە، سپی، شیرین، ئاودار، فش و بێتۆم، چکۆلەی ناوەندی

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

تووەتوێلک: تووەتوێلک، زڕەتوو، توورەمەکی، تفەزرێ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی داری تووە، ورد، کەم ئاوە و شیرینی کەمترە

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

تووەتویلک ☜ تووەتوێلک

تووەچەرمووە ☜ تووەسپیکە

تووەچەرمەڵە ☜ تووەسپیکە

تووەڕەشە: ناوی جۆرێکی داری تووە لە جۆری تووی سپی کە ڕەنگی ڕەشی کەم یان زۆرە، تامی شیرین و کرژ و سفتە، ئەندازەی چکۆلەیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)

تووەسپیکە: تووەچەرمەڵە، تووەچەرمووە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی داری تووە، تام و ڕەنگی وەکی تووە کۆماریە، ئەندازەی مامناوەندی و خڕە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

تووەسوورکاڵ: تووەسوورەڵە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی داری تووە، ئەندازەی مامناوەندیە و خڕە، ڕەنگی سپی بەرەو سوورە، تووە وشکی زۆر شیرینە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

تووەسوورەڵە ☜ تووەسوورکاڵ

تووەشامیلە ☜ تووەگایە

تووەفشنە ☜ تووەفشە

تووەفشە: تووەفشنە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی داری تووە، سپیە و ئاوداری

فشە و ئەندازەیشی گەورەیە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
تووەقاسپە: تووەکۆماری، قەسپەتوو
راقە: ناوی جۆریکی داری تووە، ئەندازەی گەورەیە، سپی و شیرین و کرژ و سفتە لە تووە سوورکاڵ تامی کەمترە
رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)
تووەکۆماری ☜ تووەقاسپە
تووەگایە: سوورەتوو، تووەشامیلە، تیشەمبی
راقە: ناوی جۆریکی داری تووە، گەلاکانی لەو تووەکانیتر رەقترە و رەنگیشی بەرەو کەسکی رەش دەڕوات، تام و رەنگی تایبەتیە و ترش و شیرینە، تەنانەت بە گەیشتنیش دیر قونچکی لە چڵ دەبیتەوە، رەنگی رەشی تەواوە، تایبەتی شەربەت و مورەبایە
رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی گوندەکانی عیساکەند و سەهۆلانی لای مەهاباد (٤٩و)
تەپلە گەون
راقە: ناوی جۆریک رووەکی هەنگەونە، بەرز نیە و بە زەویا نووساوە بە جۆری کە بە نیو خاکەکەدا دەچەقی، گوڵی شینی ئاسمانییە
رواوگە: گوندی ویژیەری هەورامان (٤٩و)
تەحلک ☜ زرکەتاڵکە
تەرک
راقە: ناوی رووەکیکە لە لوتکەی چیاکاندا دەڕویت، بۆ دەرمانی کۆکە و ئالامەت دەشی
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)
تەرکە ☜ نەیجوور
تەرگەز
راقە: ناوی رووەکیکە، جۆریکی گیای هەیزەران
رواوگە: کوردستان (٣٣و)
تەڕازەن: تەڕازنە گوڵکەوە، تەڕازنە گوڵسوور، تەڕازنە گوڵزەرد
تەڕازەنە گوڵزەرد
راقە: ناوی جۆریکی تەڕازەنە کە گوڵی زەردە
رواوگە: گوندی گلیەی لای مەریوان (٤٩و)
تەڕازەنە گوڵسوور
راقە: ناوی جۆری تەڕازەنە کە گوڵی سوورە
رواوگە: گوندی گلیەی لای مەریوان (٤٩و)
تەڕازەنە گوڵکەوە
راقە: ناوی جۆری تەڕازەنە کە گوڵی شینە
رواوگە: گوندی گلیەی لای مەریوان (٤٩و)
تەڕلە
راقە: ناوی رووەکیکی بەهاری و کویستانیە کە دەخوریت و لە نیو شاخ و بەردەلاندا شین دەبی و چەشنی سەوزە دەخوریت؛ ژیدەری (٨و) هەمان گیای گویزبەلەی داناوە
رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و گوندی میانەی لای مەریوان (٤٩و)
تەڕەتەوەن
راقە: ناوی دارچکیکی گەلا وردە، بە قەد بلالووک بەرز دەبی، لە شاخ و بەردەلاندا ئەڕوێ و چێویکی زۆر رەقی هەیە و بە ئاسانی ناشکی؛ لە هەورامیدا تەوەن بەواتای بەرد و کوچکە
رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەویڵە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بیساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)
تەڕەلانترە
راقە: ناوی رووەکیکی کەژی و کویستانیە
رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)
تەستەزینگ
راقە: ناوی رووەکیکە لە دەستەی دار و دارچک
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
تەشتەکی

راقە: ناوی ڕوەکێکە بۆ دەرمانی کۆکین دەشێ
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

تەشنەداری

راقە: ناوی ڕوەکێکە مەلهەمی لێ چێ دەکەن
رواوگە: کوردستان (١٣و)

تەشەنەک

راقە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناوی دیکەی گەون جەباری
رواوگە: گوندی سوورکەولی لای مەریوان (٩٤و)

تەشەنەک ☜ گەون جەباری

تەڤری

راقە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناوی دار یا دارچکێکە پەشنی برالووکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

تەڤزینە

راقە: ناوی ڕوەکێکی دڕکاویە تایبەتی پەرژینە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

تەقلەجنانە

راقە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ لە دەستەی گیای بالەکەویلە و تەقلە بێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

تەقلەگەون ☜ فشلەگەون

تەقلەنەرمە

راقە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ لە دەستەی گیای بالەکەویلە و تەقلە بێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

تەقلەهەنجیر: هەنجیرێکە پێش گەیشتن لە کیس چووبێت

تەقلەیگۆش‌مشکی

راقە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

تەقەنانەتی

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای تەقلە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

تەلانتەڕە ☜ تەلانتڕە

تەلەمار

راقە: ناوی ڕوەکێکە بۆ دەرمان دەشێ؛ ویدەچێ هەمان گیای تەلەمار بێت
رواوگە: ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١٩و)

تەلانتڕە: تەلانتەڕە

راقە: ناوی ڕوەکێکی بەهاریە، لاسکی قەفقەفی هەیە و بە جێ تەلانەوە شین دەبێ وبە بەرزایی چیاکانەوە دەڕوێت
رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

تەنەک

راقە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

تەماتەمارانە: باینجانەکێفیلە

راقە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: خورخوڕەی سەقز (٩٤و)

تەماتەی ئالۆت: باینجانە وردە

راقە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی باینجانە سوورەیە، ناوی جۆرێکی ڕوەکی باینجانە سوورەیە، جۆری باینجانی مزر، ورد و مامناوەندی، پڕ توو، ئاودار، بۆ کەواو لەبارە (ئالۆت ناوی گوندێکی بانەیە کە لەم باینجانەی زۆرە)
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

تەماکۆلاری ☜ تووتنەلاری

تەماکۆی دەوڵەتی ☜ تووتنەدەوڵەتی

تەماکۆی‌تەوەس ☜ تووتنی‌تەوەس

تەنگسەکۆلێ

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری دارچکی تەنگس
رواوگە: گوندی ژیواری لای هەورامان (٩٤و)

تیترسیک

راقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

تیتلیسک: تیتلیسک

راقە: ناوی ڕووەکێکی ئاوی و هەمیشە کەسکە، پەلکەکانی چەشنی کەوەرگە و ئاژەڵ دەیخوات

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ سەیی سایەق، خورماڵ، پێنجوێن و شارباژێڕ (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)

تیشکینە

راقە: ناوی ڕووەکێکی ئالیکی و هەمیشەیە کە گەڵاکانی ورد و باریکن، باڵای تا ٥٠ سانتیمترە و گوڵەکانی چەشنی بیبارە و نەپشکوتووە

ڕواوگە: ناوچەی دیلوڕان (٦٠و)

تیشەمبی ☜ تووەگایە

تیک

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دار یا دارچک

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)

تیتلیسک ☜ تیتلیسک

تیسوو: گاتوسی، شەکەرەتوسی

تیوڵتەقینە ☜ قەپقەبۆک

تیهناڤک

راقە: ناوی ڕووەکێکی خواردن و دەرمانیە، کولاتەی بۆ کەسێ تاوبردوو بووبێت بە کەڵکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

جاتیرە

راقە: ناوی ڕووەکێکی خۆڕسکە و گوڵی زەردی هەیە و وشککراوی بۆ دڵێشە سوودمەندە؛ خزری نووسیویەتی هەمان جاترەیە بەڵام ناوچەی ئیلام و دیلوڕان لە سۆرانی دوورن و جاترە نایژن و فرەتر ئەزبووە و هەزبی ئێژنی

ڕواوگە: ناوچەی دیلوڕان (٦٠و)

جاز

راقە: ناوی ڕووەکێکە لاسق و پەلکەکانی بۆ سێبەر بەکاری دەبەن

ڕواوگە: ناوچەی دیلوڕان (٦٠و)

جاف

راقە: ناوی ڕووەکێکی ئاوی و گوڵ بەنەوشە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

جافەجیلە ☜ بنگەژیلە

جانەڕ

راقە: ناوی ڕووەکێکە لاسک و گەڵای بە بۆن و بەرامەیە و گوڵێکی سپی بۆرەڵووکە دەگرێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و باکوور (٢٠و)

جانیمەرگ

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانەیی؛ ژیدەری سەدرەدین جوانەمەرگی بە گیای پیشۆک و گوڵە ئاوەنیای هێناوە بەڵام هەمان گوڵەئاوەنیایە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

جاوەڵووکە: جۆڵ، جۆڵ

راقە: ناوی ڕووەکێکی گەڵا پانە و بە زەویدا دەکشێ و دەخشێ و گوڵی بڵاوی هەیە، چەشنی گیای ڕیواسە و هەر ئاژەڵێ دۆشەنی بیخوات شیرەکەی بۆکزی لێدێ؛ وشەکە لە گیای جاوەڵوو نزیکە بەڵام راقەی گیای جاوەڵوو ئاواڵە نیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەی بادینان (٨و)

جعیدۆک

راقە: ناوی ڕووەکێکە مێملی دەعبای مۆریانەیە، لە نێو کۆتاڵ و جێوانی دەخەن؛ خزری ناوی زانستی بۆ نووسیوە (Germander) بەڵام موزەفەریان نەیهێناوە

ڕواوگە: کوێستانەکانی هەولێر، کەرکووک، ئامێدی، سنجار، ڕەواندز و سلێمانی (١٣و؛ ٢٩و)؛ و مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

جگەرئۆتی

راقە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمانی کۆکە و ژانە سک دەبێ، بە عەرەبی حَشیشـەالکَبِد و بە ئینگلیزیش Liver wort؛ ڕەنگە جگەرئۆتی وشەی تورکی بێ

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

جلهان

راقە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

جنانەگەون

راقە: ناوی جۆرێک ڕووەکی هەنگەونە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

جنسری

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە گوڵێکی بۆنخۆشی هەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

جنەنار ☜ جنهەنار

جنهەنار: جنەنار

راقە: ناوی بنە دارێکی کێوییە و چەشنێکی دڕکاوی وەکوو داری هەناری هەیە

رواوگە: پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)

جوانەمەرگ

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری زەمەق کە لە گۆڕستانا هەیە، ڕۆژانە دەبووژێتەوە و شەوانە دەپووچێتەوە؛ ڕەنگە جوانە مەرگ هەمان جانی مەرگ بێت کە لە باکووری کوردستانا دەڕوێ؛ ژیدەری سەدرەدین جوانەمەرگی بە گیای پیشۆک هێناوە

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، نامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

جوشداری

راقە: ناوی ڕووەکێکی بنچکیە، ڕیشەی سوورە و لقەکانی دڕکاوین و گەڵای سەوزی چکوولەن، فرەتر چەشنی خۆڕسک لە سەر تەپۆڵکە و قەراخی لێرەوارەکان دەبێ

رواوگە: ناوچەی دیلوڕان (٦٠و)

جونگ: چونگ

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی و ئینجانەیی کە گوڵی زەرد و بۆنخۆشی هەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

جۆ: کەوەجۆ، جۆڕەشە، پەرشف، جۆهەژدان، بەهارهەزدان، هەشتپەڕ، پاییزهەژدان، زەردەجۆ، شلێل، جۆشەشپەڕ

جۆرەیی: جۆری

راقە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە جۆری نێرگزێکی شەستپەڕییە ٢. ناوی بنە دارێکی بەر خڕ، سوور و وردە، بۆ دەرمانی چاویشە دەشێ بە چەشنێ لە ناو هەندێ باوە کە حەوت دەنک لە بەرەکەی بخوات حەوت ساڵان ئێدی نایشێ و هەروەها شووڵەکەشی وەکوو کەڵەم لە ملی ولاخی پسکدار بکرێت چاک دەبێتەوە

رواوگە: لای ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس و باشووری کوردستان (٢/٣٤و)؛ وەکی چۆمان، خەلیفان و ڕەواندز (٢٠و)

جۆری ☜ جووری

جۆڕەشە: پەرشف

راقە: ناوی جۆرێکی گیای جۆ، ڕەنگی ڕەشی بەرەو ڕوونە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

جۆشەشپەڕ: ناوی جۆرێکی گیای جۆ

رواوگە: کوردستان (٩٤و؛ ٢٠و)

جۆڵ ☜ جاوەڵووکە

جۆڵ ☜ جاوەڵووکە

جۆهەژدان ☜ هەشتپەڕ

جۆی‌ورچ

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه چه‌شنی گیای جۆیه

ڕواوگه: ڕۆژهه‌لاتی کوردستان (١٩و)

جووڕێ

راقه: ناوی ڕووه‌کێک جوان و بۆنخۆشه له ده‌سته‌ی گوڵی ئینجانه‌یی، چه‌شنی شه‌سپه‌ره به‌لام بچووکتره و ڕه‌نگی تیرتره

ڕواوگه: باکوور (٢٠و)؛ و باشووری کوردستان (٦و)

جه‌جیجۆک

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه له ده‌سته‌ی گوڵی جوانی یا ئینجانه‌یی که گوڵی سووری هه‌یه

ڕواوگه: ناوچه‌کانی زاراوه‌ی زازا (وه‌کی سندووس، دیرسیم، خه‌ربووت، سیوه‌ره‌ک، نادیه‌مه‌ن، باکووری دیاربه‌کر، ئه‌رزنجان) (٢٠و)

جه‌داسی

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه؛ ڕه‌نگه جه‌داسی هه‌مان گیای جۆداس یا جه‌واسی بێت که له بێژه‌دا جیاواز که‌وتووه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

جه‌ده‌نه ☜ **ڕیحانه‌کێفیله**

جه‌ریفک: گه‌سک، هاڤلیک

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وه‌کی ده‌ڤه‌ری بادینان (ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عه‌ین‌سفنی) (٢٠و)

جه‌زبه‌لۆک

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه

ڕواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

جه‌گه‌ن

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه له چه‌شنی قامیش؛ وێده‌چێ هه‌مان سێ‌سووچکه یا قامیشه‌ڕه‌شه بێت، له فارسیدا به (جگَن) ئه‌یناسن، له چه‌م شوێ و ساوانی لای بانه‌ش به گیایکی قامیشی، ڕه‌ق، درێژ، پته‌و و بن ئه‌ستووریش ئێژن جه‌گه‌ن

ڕواوگه: ڕۆژهه‌لاتی کوردستان (٤٩و)

جه‌لیکه

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه

ڕواوگه: ڕۆژهه‌لاتی کوردستان (٤٩و)

جه‌واسی

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه؛ ڕه‌نگه جه‌واسی هه‌مان گیای جۆداس بێت که له بێژه‌دا جیاواز که‌وتووه

ڕواوگه: کوردستان (٢٠و)

جه‌واشیل

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه گه‌زێ به‌رز ده‌بێ، گوڵی زه‌ردی چه‌شنی لووته‌وانه هه‌یه؛ وێده‌چێ هه‌مان گیای جه‌واشیر بێت

ڕواوگه: ڕۆژهه‌لاتی کوردستان (٤٩و)

جه‌هگه‌نم

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه له ده‌سته‌ی گه‌نم و جۆداس؛ جه‌هگه‌نم له پێکهاته‌ی وشه‌که‌ی وا ده‌رده‌که‌وێت که ڕووه‌کێکه له تێکه‌لاوی گه‌نم و جۆ؛ ڕووه‌کێ په‌ڕشه شتێکی وایه

ڕواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

جه‌هیدۆک ☜ **له‌وه‌نده**

جیرجیرۆک

راقه: ناوی ڕووه‌کێکی گه‌لا پانه چه‌شنی توون، گزره و تفاقی له‌باره بۆ مه‌ڕ و ماڵات له زستانا

ڕواوگه: کوردستان (٢٠و)

جیرجیرۆک

راقه: ناوی ڕووه‌کێکی به‌هاریه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

چارۆکه

راقه: ناوی ڕووه‌کێکه به چه‌شنی گیای بامیه به‌لام نزمتره و گه‌لاکانیشی وردترن و گوڵی زه‌ردیش

دەگریێ و لەوەڕی باشە بۆ ئاژەڵ

رواوگـە: کوردسـتان (٩٤و)؛ وەکـی ناوچـەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم زاوەرۆ) (٢٠و)

چارانچەقیلە ☜ چارەچەقیلە

چارەچەقیلە: چارانچەقیلە، گوڵەمەشقانە، پیپنوک

راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گوڵاڵە سوورەیە یا خاشخاشە؛ رەنگە هەمان شیرینشاتەرە بێت

رواوگـە: کوردسـتان (١٣و)؛ وەکـی گونـدەکـانی حەسەناوا، دەروێشان، دەربەنـدە، رەشـنەش، گـەلێن، خانەقای گەلێن، زەنان، مەلـەکشـان، کێلانـەی لای سنە، میانـە، زۆنـج، بـاقلاوای شـێخحسـەینەسـوور، زێـوار، ناوچـەی سـەرشـیو، بلچـەسـووری لای مەریوان؛ کۆڵ، کەوەڵەی لای دیواندەرە، نزاز، نیـەر، میراو، تەنگیسەری لای کامیاران، پاوە، روانسـەر (٩٤و)؛ دەشتی شارەزوور و سلێمانی (٢٠و)

چاڤچیچک

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ لە زاراوەی بادینـان و زازادا چیچک واتای جووجەڵەیە یانێ چاو جووجکەیە، لـە باشـووری کوردسـتان چـاڤچیچـک نـاوی جۆرێ ترییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

چاڤشین

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ بەواتای چاوی کەوەیە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

چاڤماسی

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ واتای چاوماسیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

چاڤگا: چاوەگا

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ واتای چاوگا

رواوگە: کوردستان (١٣و)

چالیکە

راڤە: ناوی رووەکێکی خۆرسکی نێو چاڵاوی ئاوە کە گەڵاکانی چەشنی پەلکی گیای توورن بـەڵام هەنێ مەیلەو سپیە و بۆ خواردنیش دەشێ

رواوگە: ناوچەی دێلوڕان (٦٠و)

چاوبۆرە

راڤە: ناوی رووەکێکی بەهاری دڕکاویە بە چەشنی گیای چاوبازەیە بەڵام ئەم بۆرە و ناخورێت

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

چاوبازە

راڤـە: نـاوی رووەکێکـی بـەهـاری دڕکاویـە سەربازەڵەی بەهارە و دەخورێت و گوڵێکی سپی دەرئەکات، خواردنی میزهێنـەرە و سـارێژی سـەر برینی ئاژەڵ دەشێ

رواوگـە: کوردسـتان (١٣و)؛ وەکـوو سـلێمانی و دەشتی شارەزوور (٦و؛ ٢٠و)

چاوپانکە ☜ چاوکوتکە

چاوپۆڕ: چاوەسووسکە، چاوەسوێسکە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ پۆڕ پـەلـەوەرێکە؛ ژێدەری سەدرەدین بە گوڵەجامی داناوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

چاوچەرمیلە ☜ چاوچەرمێڵە

چاوچەرمێڵە: چاوچەرمیلە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: گوندی حەسەناوا لای سنە (٩٤و)

چاورگ: چاوێر، چەوێر

راڤە: ناوی رووەکێکی بۆن و بەرامە خۆشە کـە لە رۆنی زەنگ (رۆنـی کـوردی کرماشـان)ی دەکـەن هەتا بۆنخۆش بێت؛ رەنگە هـەمـان گـیای چنـوور بێـت؛ ژێـدەری (١٠و) بـە نـاوی زانسـتی گـیـای بەهەکی زەردە (Dorema aureum) هێناویەتـی و بە (گیاه روغـن) و چنـووریش دایناوە، خـزریش تۆمـاری کـردووە، بـەڵام ئـەم لێکدانـەوەگـەلـە سەرلێشێواوی دێنن چونکـا یـەکـەم: چنـوور و

به‌هه‌ک دوو جنسی روه‌کی لێک‌جودان، هه‌رچه‌ن گه‌لاکانیان لێک‌نزیکن، دووهه‌م: چنوور فره‌تر تایبه‌تی زاگرۆسه و فارس وشه‌ی هه‌مبه‌ری (چویل)ی داناوه که به چنوور و چه‌ویر نزیکه
رواوگه: ناوچه‌ی کرماشان (٤٩و)

چاوڕۆکه: چه‌ڤرچه‌ڤرۆکه
راڤه: ناوی روه‌کێکه به عه‌ره‌بی (ابوالرشح)ی پێ‌ئێژن و ریشه‌که‌ی ده‌خورێ؛ ویده‌چێ هه‌مان گیای چاوروگه بێت
رواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (١٦و)

چاوڕه‌شکه‌ره
راڤه: ناوی روه‌کێکه
رواوگه: گوندی زۆنج لای مه‌ریوان (٤٩و)

چاوڕه‌شکه‌ڵه
راڤه: ناوی روه‌کێکه
رواوگه: گوندی میانه لای مه‌ریوان (٤٩و)

چاوزه‌رده
راڤه: ناوی روه‌کێکه، به فارسی (بابونه پرزدار)
رواوگه: لای مه‌هاباد (٤٩و)

چاوزه‌قه ☜ چاوکوتکه

چاوکتکانه
راڤه: ناوی روه‌کێکه؛ ویده‌چێ هه‌مان گیای چاوکتکه بێت
رواوگه: گوندی موسماوای لای خورخوره‌ی سه‌قز (٤٩و)

چاوکوتکه: چاوپانکه، چاوزه‌قه
راڤه: ناوی روه‌کێکی گه‌لاپانی گوڵ زه‌رده
رواوگه: کوردستان (٩٥/٣و)

چاوکه‌سکه
راڤه: ناوی روه‌کێکه به فارسی (بابونه کوچک)ی پێ ئێژن
رواوگه: لای مه‌هاباد (٤٩و)

چاوگایه
راڤه: ناوی روه‌کێکه، هه‌ندێ به جۆرێ گیای به‌یبوون ئێژن؛ ویده‌چێ هه‌مان چاڤه‌گا بێت
رواوگه: رۆژهه‌لاتی کوردستان (٤٩و)

چاومه‌سته
راڤه: ناوی روه‌کێکه
رواوگه: باشووری کوردستان (١و)

چاومسوێسکه ☜ چاوپۆڕ

چاومسووسکه ☜ چاوپۆڕ

چاومگا ☜ چاڤه‌گا

چاویر ☜ چاورگ

چاییه‌مار ☜ قرێژه‌به‌رد

چریش‌مه‌ڕ: خوزه‌تاڵه
راڤه: ناوی جۆرێکی خوزه که په‌لکه‌کانی له خوزه چریش ئه‌ستوورتره
رواوگه: کوردستان (٧٨و)

چل‌تابزه‌ن
راڤه: ناوی روه‌کێکی کوێستانیه تامی چه‌شنی هی گیای شنگه و مه‌یله‌و شیرین، ئاوه‌ها به‌ناوبانگه که خواردنی هێزی پیاوه‌تی پیاو فره ده‌کا و خواردنی پیاو وا لێ ده‌کات به زۆری هه‌تا چل جار نزیکی بکات له‌ته‌ک ژنه‌که‌ی؛ وشه‌که فارسیه به واتای چل جار لێده
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

چل‌ڕۆژه
راڤه: ناوی روه‌کێکه
رواوگه: گونده‌کانی وتره‌زه‌وی و ئه‌ویهه‌نگ لای سنه و رێگای سه‌قز بۆ بانه (٤٩و)

چنارۆک
راڤه: ناوی روه‌کێکه؛ ویده‌چێ هه‌مان گیای چنارۆکه و چناره‌که‌ڵه بێت
رواوگه: کوردستان (١٣و)

چناره گه‌ون

ڕاڤە: ناوی جۆرێک گەونی بەرزە
ڕواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩ڤو)

چنگنە
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

چنگە پشیلە
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای پاپشیلە بێت
ڕواوگە: گوندی میانەی لای مەریوان (٩ڤو)

چنگەمریشکە ☜ پێ‌مریشکە

چنگی‌مریەم
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە ئەوسا لە ناویان دەهاویشت هەتا بە هۆی خووسان و کرانەوەی، ژنی دووگیان زوو لێ‌دەبووەوە؛ ویدەچێ هەمان گیای پەنجەی مریەم بێت
ڕواوگە: لای کرماشان (٩ڤو)

چونگ ☜ جونگ

چونگەلە
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

چویر: چیویر
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە چەشنی گیای ڕازیانە، لە کوێستان و لای بەفراندا هەیە و بۆنی چەشنی هی ڕازیانەس؛ ویدەچێ هەمان گیای چنوور بێت، ویدەچێ هەمان گیای چاورگ، چنوور یا بەهەک بێت
ڕواوگە: کرماشان و مەڵبەندی هۆزی لەک لە ئیلام و لوڕستان (٢و؛ ٩ڤو)

چۆخەڕەشی
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: گوندی ڕەشنەشی لای سنە و میانەی لای مەریوان (٩ڤو)

چۆرین
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی بۆنخۆشە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

چۆڕین
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانییە، گەڵاکانی سێ سووچە چەشنی پیواز بەرز ئەوێت و بە شینی و ویشکی بە هەموو چێشتێکەوە دەخورێت
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

چۆزین
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی بۆنخۆشە؛ ڕەنگە هەمان گیای چۆرین بێت کە بە هەڵە نووسرابێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

چۆغان ☜ بەلۆچە

چۆنەڕلە ☜ ئاسن‌سەرە

چووزەشوانە
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاری و کێفسانیە، پەلکەکانی بە چەشنی گیای بەڕەزایە و لاسکەکەی بە ناسکی و شینی دەخورێت
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

چەپچەپی
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، هەندێ ئێژن جۆرێکە لە گیای چنارەکەڵە
ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩ڤو)

چەپۆڵەشێرە
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانییە کە لقەکانی بە چەشنی چنگی شێر ڕوو دەکەنەوە یەک
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

چەدەنە ☜ ڕیحانەکێفیلە

چەرخی
کـڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە گوڵە ئینجانەییەکان
ڕواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

چەرمە گەون
راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە
رواوگە: ناوچەی هەورامان وەکی گوندی ژیوار (٩ئو)

چەز ☜ گوێورچە

چەڤر
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ بە واتای چەورە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەڤرچەڤرۆکە ☜ چاورۆکە

چەڤرەبی
راڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەقالەکێویلە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری داری بادام کە بەرەکەی چەشنی چوالەیە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەقالەهەرجن
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری داری بادام
رواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٩ئو)

چەقچەقۆک
راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکی بەهاریە بەرەکەی چەشنی گوێزە بەڵام چووکتر ٢. ناوی ڕوەکێکی لک باریکی بەرزی بێگەڵا و ئاڵی پلنگی پێوە ئەنیشێ
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

چەقچەقۆکە: کەرکوروژە، مراویی، چەقچەقە گوڵەسوورە، چەقچەقە باریکە، چەقچەقە چەرمگە

چەقچەقە باریکە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای چەقچەقۆکەیە، گەڵای باریک و روونترە، لاسکی باریکە، گوڵەکەی شینی ئاسمانییە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩ئو)

چەقچەقە چەرمگە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای چەقچەقۆکەیە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩ئو)

چەقچەقە گوڵەسوورە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای چەقچەقۆکەیە، لاسکی ئەستوورترە و بەرزە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩ئو)

چەقچەقۆکە کەرکوروژە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای چەقچەقۆکەیە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩ئو)

چەقچەقۆکە مراویی
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای چەقچەقۆکەیە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩ئو)

چەقەبی
راڤە: ناوی جۆرێکی دارەبی خۆڕسکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ڕۆژهەڵات (٩ئو)

چەقەلۆ
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، تفاقێکی باش نییە بۆ ئاژەڵ و کەمتر لە کوێستانیش لەوەڕ دەژمێردرێت
رواوگە: ناوچەی قوروە و بان لەیلاخ (٩ئو)

چەقەنە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دارچک
رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەقیلۆک
راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکی گوڵ سپییە ٢. ناوی‌تری چواڵە بادام
رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەقیلە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری خاشخاشی کێوی؛ وێدەچێ هەمان چارەچەقیلە بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەگەن

راڤە: ناوی روەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای جەگەن بێت کە لە بێژەدا گۆڕاییێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

چەلینگ

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

چەمرەشک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

چەمەرەدێمیلە ☜ ترۆزیدەیمی

چەنگەڤیلا

راڤە: ناوی روەکێکی خوڕسک، بە رەنگی دالی مەیلەو سوورە و بۆ خواردنیش دەشێ؛ ویدەچێ هەمان گیای پێقەلە بێت، بە واتای فارسی (چنگ کلاغ)

رواوگە: لای دیلۆران (٦٠و)

چەورک ☜ بەرخۆلە

چەورکە ☜ بەرخۆلە

چەورۆکە

راڤە: ١. ناوی روەکێکی بەهاریە و گەلاکانی چەشنی گەلای تەرەتیزەن؛ گیایکی داوەهام دیتوە لە گوندی خۆمان (باقلاوای شێخ حسەین) بە ناوی گیاکووزەلە کە بزارەو ناشخورێ، ژێدەری روەک لە عێراق ناوی زانستیەکەی (Nemarura frukto) نووسیوە و خزریش هێناویەسی، بەلام موزەفەریان نەیهێناوە، وشەکەی لە وشەی گیای چاورۆکە نزیکە ٢. ناوی‌تری روەکی مێشەگیرەیە، وێدەچێ هەمان بێت چونکا چەورەلووە و لە ناو دیەری پیوازا دیتوومە چەپکێ لە گیای مێشەگیرەیان داهۆل کردووە بۆ تەلەی مێشی پیواز ٣. ناوی روەکێکە چەشنی گیای پوونگە ٤. ناوی‌تری گیای پەپەچەورە

رواوگە: کوردستان ١. وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ ٢. و ڕۆژهەلات ٣. گوندی چاڵ یا مەحموواوای هەوەتووی سەقز ٤. باقلاوای شێخ حسێن لای مەریوان (٤٩و)

چەورە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

چەورەبی ☜ بەرخۆلە

چەورینە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٠٩/٣و)

چەویر ☜ ١. چاورگ ٢. ناوی‌تری گیای جاترەی مێرگ: (**رواوگە:** لای دیلۆران (٦٠و))

چیاکەرۆز: چیاکەرەوز، گیاداڕوو

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

چیاکەرەوز ☜ چیاکەرۆز

چیالیک

راڤە: ناوی روەکێکە، باشترین دەرمانە بۆ شەکرە، بۆ خواردن مرخ ساف دەکا، مێشک و بیناییش بەهێز دەکا، ئێژن ژن چەن کاتژمێر پێش نزیکی ئەگەر ئەم گیایە بخوات ئەگەری دووگیانی بە مندالی کوڕەوە فرەتر ئەبێ؛ ویدەچێ هەمان گیای چلیک یا تووەفەرەنگی بێت

رواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

چیچر

راڤە: ناوی روەکێکە شیلەیکی لینجی هەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

چیرەگەون

راڤە: ناوی جۆرێک روەکی هەنگەونە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

چیل

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

چیویر

راقە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای ڕازینەیە لە کوێستاندا دەڕوێ و بۆنی خۆشە و دەکرێتە ناو ڕۆنی زەنگ (ڕۆنی زەردی کرماشانی)؛ وێدەچێ هەمان گیای چاورگ، چنوور یا بەهەک بێت

ڕواوگە: لای کرماشان (٩کو)

چیویر ☜ چویر

چێتی

راقە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

چێلووکا ☜ قارچک

حاجیبایف: حاجیبایەف، حاجیبایەڤ

راقە: ١. ناوی جۆرێک بادامی وردە ٢. چوالە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

حاجیبایەڤ ☜ حاجیبایف

حاجیبایەف ☜ جاجیبایف

حاجیبەیان

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە ناو دەخڵ و دانا ئەڕوێ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

حاجیلۆکە

راقە: ناوی ڕوەکێکە بە پیری گوڵەکانی چەشنی لۆکە دەرئەکەن

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

حارک

راقە: ناوی ڕوەکێکە کە بە جوانی و شینی دەخورێت و لەوەڕ و گزرەیکی لەباریشە بۆ پاتاڵ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

حمیر حمیرۆکە

راقە: ناوی ڕوەکێکە کە چەشنێکی یەک لینجی هەیە

ڕواوگە: دەڤەری شاروێران (٢٠و)

حوسنیخان

راقە: ناوی ڕوەکێکە خۆڕسک و دەسنیای هەیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

حەپەلۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

حەتحەتۆک ☜ حەتحەتە

حەتحەتە: حەتحەتۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

حەرامەلۆ

راقە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)

ڕواوگە: ناوچەی قوروە و بان لەیلاخ (٩کو)

حەرزەگۆ

راقە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

حەشەتوورە

راقە: ناوی ڕوەکێکە کە لە کاتی بێتووتنیدا بە جێ تووتن دەیکێشن

ڕواوگە: دەڤەری سەقز و سنە (٢٠و)

حەشەنوورە

راقە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناویتری گیای بناوەتۆم ٣. ناوی ڕوەکێکە چەشنی تووتن؛ وێدەچێ هەمان گیای حەشەتوورە بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت یا هەمان ڕوەکەکانی جیڕجیڕۆک، تووتنە کێوی یا تووتنەکەڵە بێت

ڕواوگە: ١. باشووری کوردستان (٦و)؛ و کوێستانی چلچەمە و گوندی بست لای دیواندەرە ٢. گوندی میانە و کوێستانی کورەمیانەی لای مەریوان (٩کو)؛ ٣. کوردستان (١٣و)

حەلالەلۆ

راقە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)

ڕواوگە: ناوچەی قوروە و بان لەیلاخ (٩کو)

حەفتۆقە ☜ حەفتپۆس

حەفتپۆس: حەوتپێس، حەفتۆقە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

حەلوا

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە مانگی گولانا شین دەبێ، لە گەرمیان دەبینرێت، تامی ترشە و مەڕ چاکی دەخوات

رواوگە: باشووری کوردستان، ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٦٥و)

حەنجۆر ☜ خرچەکاڵ

حەوتپێس ☜ حەفتپۆس

حەوتتۆکە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ناوچەی ڕوانی ئەم گیایە بە پێست و تویکڵ ئێژن تۆک، جا بۆیە ویدەچێ هەمان گیای حەفتپێس بێت، خزری ئێژێت پیاوی لە شێخشەروەتی ئەم ناوەی بە گیای گاگوراڵدا دەگوت

رواوگە: بەرزایەکانی بەردی سپی، باخان و شێخ شەروەتی لای مەریوان (٩٤و)

حەوتجرە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە وشکەوکراوی بۆ کوشتنی کرمی گەدە دەبێت

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

حەوتگرێ: خاڵەلەمل

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لاسکی حەوت جومگەی هەیە؛ ویدەچێ هەمان گیای خاڵلەملە بێت

رواوگە: باشوور (او؛ ٢٩و)؛ و ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

حەوینجە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە دانەکەی بۆ کردنەوەی مرخی خواردن، دریا کردنی قوونێر و دمەڵ و دەرمانی قەبزی و سک کار نەکردن دەشێ؛ دەم وشەیە بە وشەی گیای حەوینج نزیکە

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

حەوینج

راڤە: ناوی ڕوەکێکە تۆی زەرد و بۆنخۆشی هەیە و بە سەر کولێرە و نانا دەکرێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

خاچک ☜ قارچک

خارۆزە ☜ شۆکە

خارچک ☜ قارچک

خارسەچک

راڤە: ناوی ڕوەکێکی دڕکاویە بە چەقڵێکی سێشاخەوە؛ ویدەچێ هەمان پەیکوڵ بێت

رواوگە: لای کرماشان (٩٤و)

خارکەشەک

راڤە: ناوی ڕوەکێکی خۆڕسکی قەراخ ئاوە، لاسکی نییە، ریشەی کورت و لە سەر خاکە، گەلای چەشنی گەلا توورە و لە سەر زەمین بلاو دەبێتەوە

رواوگە: لای دێلۆران (٦٠و)

خارەزەردە

راڤە: ناوی ڕوەکێکی دڕک زەردە و تایبەتی دەڤەری گەرمیانە

رواوگە: پارێزگای ئیلام (٦٠و)؛ و کرماشان (٩٤و)

خازەپەلەکلی

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی کاردووە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٩٤و)

خازەسیاوێ ☜ کاردووەڕەشە

خاسەڕەنگ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە گولی سووری مەیلەو قاوەییە، دەیکوتن و تێکەڵ بەرەنگەکانی تری دەکەن ئەو ڕەنگانە سەقام دەگرن و ناگۆڕن

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ او)

خاشیک

راقه: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای هەرزن

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

خافر

راقه: ناوی ڕوەکێکە بۆ دەرمانی نەخۆشیی مایەسیری دەشێ؛ ویدەچێ هەمان ڕوەکی گیامایەسیری یا شانۆکە بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)؛ و باشوور (٦و)

خاکشین

راقه: ناوی ڕوەکێکە؛ ڕەنگە خاکشین هەمان خاکشی یا خاکشیر بێت کە لە بێژەدا گۆڕاوە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

خالۆزە ☜ شوکە

خاڵەمل ☜ حەوتگرێ

خاڵەمله

راقه: ناوی ڕوەکێکە ١٣ سانتیمتر بەرزە، ناوەڕاستی هەموو گەلاکانی نیشانەی دڵ یا پەنجەمۆری پێوەیە بۆ نەخۆشی گورچیلە دەبێ؛ ویدەچێ هەمان گیاکولیە بێت، لە کاک عوسمانی سیسێری لە شاری ڕەبەتم بیست لە چەمی کەلوێ سەردەشت گیایک هەیە بۆ نەخۆشی گورچیلە هەر بە چەشنی ڕاقەی خاڵەملە بوو، ناوەکەشی هەمان گیاکولیە بوو

رواوگە: خورخوڕەی سەقز (٤٩و)

خاڵەڕەش ☜ خالەڕەشە

خاڵەڕەشە: باریزە، خالەڕەش

راقه: ناوی ڕوەکێکی کێوی و هی ناوچە شاخاویەکانە، لاسکی درێژ و ڕەشباوە، گەلای ورد و سێگۆشەیە، چەشنی کەرەوزە، لە کوردەواری بۆ نەخۆشی میزگیران کەڵکی لێوەردەگرن؛ زۆر ژیدەر هەمان گیای بەڕەزایان هێناوە و هەندێکیش بە قەیتەرانیان زانیوە، لای خانیش بیستوومە کە خەڵکی قەندیل بۆ بەڕەزایان داناوە

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٢و)

خانالی

راقه: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٤٩و)

خاوەخاو

راقه: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیاخاوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

خرچە ☜ کاڵەکەکومیزە

خرچەکاڵ: ئەنجور، حەنجور

راقه: ناوی جۆرێکی کاڵەکی کومیزە کە توکنە و بە کاڵی و فەریکەیی دەخورێ چەشنی هاروێ

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

خرندال

راقه: ناوی ڕوەکێکە کە بۆ خواردن دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی دێرسیم، سندووس، خەرپووت، سیوەگرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

خزیمۆک

راقه: ناوی ڕوەکێکە لە مانگی ئاداردا شین دەبێ، گوڵی سپی یا زەردە و بۆنخۆشە

رواوگە: باشووری کوردستان، ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٤٦/٣و)

خشخشکەرە

راقه: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

خلۆلک

راقه: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی

رواوگە: کوردستان (١٣و)

خنجرلێ

راقە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

خورما کوردەکوژە

راقە: ناوی جۆرێکی خورما

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

خورما: بەربەن، بەڕبەن، کوردەکوژە، شەهبەلووت

خورماسیچان

راقە: ناوی ڕووەکێکیە؛ ویدەچێ هەمان گیای بۆگەنکە بێت

رواوگە: کوردستان (٨و)

خورماییلە

راقە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە چەشنە هالیکۆکە بەلام گەلای شینترە و سەلکەکەشی لە هی هالیکۆک شیرینترە و بەرەکەی دەخورێ

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

خوژە: خوژە چریش بزن، خوژە خوەشە، چریش مەڕ، خوژە تالە

خوژەتالە ☜ چریش‌مەڕ

خوژەچریش: خوژەخوەشە

راقە: ناوی جۆرێکی خوژە کە پەلکەکانی لە خوژە تالە ناسک‌ترە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

خوژەخوەشە ☜ خوژەچریش

خوشیلک: گاخوشیل، قەلەشۆتی، زەردەخوشیل

خوەشەلۆ ☜ لۆخۆشە

خوێن‌دووبراکە

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دار کە بەرەکەی سوورە و بۆ ڕەنگرێژی دەشێ؛ بە عەرەبی (دم‌الاخوین) و بە ئینگلیزی (Dragon tree) پێ ئێژن، ناوی‌تری دارئەژدیهایە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

خۆشەتالە

راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای تالگەخوەشە بێت، فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە بە فارسی (کاهوی بیابانی) تۆماری کردووە

رواوگە: ناوچەی خورخوڕەی سەقز (٤٩و)

خۆشەگەون

راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ ویدەچێ گەونەخۆشە بێت بەلام خزری ئاماژەی بە هەنگەون نەکردووە

رواوگە: گوندی قولقولەی میرەدێ و پیرعومەرانی سەقز (٤٩و)

خۆڵوەسەر

راقە: ناوی ڕووەکێکە، بە عەرەبی (الغبیراء)

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

خەتمی برای‌بامیە

راقە: ناوی ڕووەکێکە سوودی دەرمانیەکەی چەشنی هی بامیەیە؛ ویدەچێ ژیدەری (٦و)، کە دوای ژیدەری (١و) هاتووە، بە هەلەدا چووبێ، چونکا چنگیانی ناوێ گیاکانی لە پەرتووکەکەیدا بە هونراوە هیناوە و ویستوویە گیای خەتمی بلێ بە بۆنەی پێداویستی شیعری بامیەی هیناوە، هەر دوو گیا (خەتمی یا هێرۆ و بامیە) لە یەک جنس و بنەماڵەی ڕووەکی‌دان، بۆیە بە بۆچوونی من گیای وەها لە کوردستان نییە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

خەجخەجک

راقە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی سوورە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

خەجیجۆک: خەجیجووک

راقە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی سوورە؛ ویدەچێ هەمان گیای خەجخەجک بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١و؛ ٢٩و)؛ و مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

خەجیجووک ☜ خەجیجۆک

خەرتۆم

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩ئو)

خەرخور

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە و دڕکاویە، گوڵی تۆپی سپی و بەنەوشی هەیە و مەژگێکی بەقەد فنەقێکی لە ناو گوڵەکەیدایە، بابەتی لەوەڕی کەر و مانگایە، بۆ توونیایەتی لە کاتی ناچاردا بەکەڵکە؛ وێدەچێ هەمان گیای شەکرۆکە بێت چونکا بیستوومە شتێ وەها بۆ شەکرۆکە گاهەزیش گیای کێوار بێت کە بابەتی گوێدرێژە بەڵام خۆ گاو مانگا نایخوات

ڕواوگە: لای کرماشان (٩ئو)

خەڕنووک

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکی دڕکاویە و هی گەرمیانە، بەرێکی چەشنی مازوو دەگرێ شێخ ڕەزای تاڵەبانی ڕەحمەتی گوتوویە: " کەبابی گۆشتی بزن، فاکیهەی بەری خەڕنووک/ لە من بپرسە سەفای شارەحی کەرکووک" ٢. ناویتری گیای شافێر، ناوی گوندێکیشە لای پێنجوێن

ڕواوگە: کوردستان (٨و؛ ٣/١٠٩و)

خەزێم

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ ئەم گیای چەشنی گیای خەزیمە کێوی یا شاڕێحان بێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

خەزەرۆک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: لە ڕووەکەکانی ؟ (٩ئو)

خەزەڵ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ بە واتای پەلک و گەڵایە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

خەزیمۆک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی زەردە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

خەسک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی زەردە؛ وێدەچێ لە جۆرەکانی کاهوو (خاس، خەس) بێت دوو جۆری گسکەپووشینە و جەواشێر گوڵەکانیان زەردە، بە واتای ڕواڵەتی کاهووی چکۆلەیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

خەشیل

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

خەلیلە: خەڵتانە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بالابەرزە؛ وادیارە قازانجی ددانئاژنی هەیە، خزری وەهای لە ژێدەرەکانی دیکە تۆمار کردووە کە ئەم گیایە هەمان دارسیواک یا داری حەیزەرانە و فارسیەکەی (گیاە خلال)ی هێناوە بەڵام خۆ حەیزەران دارە و بۆ ددانئاژن بەناویە نیە و دارسیواکیش لە دەستەی دار و دارچکە و ڕووەکی ئالیک نیە، بە بۆچوونی من خەلیلە هەمان گیای گێزەرە جافیە (فارسیەکەی: خلال دندان) چوونکا بۆ وشەی فارسی (گیاە خلال) بەم هۆکارانەوە نزیکە و دەیچەسپێنێت یەکەم: هەر دوو ڕووەکی ئالیکین، دووهەم: واتای فارسی و ئینگلیسی گێزەرە جافی هەمان ددانئاژن ئەگەیێنێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١و؛ ٢٩و)

خەڵتانە ☜ خەلیلە

خەنجەرە ☜ پیزۆک

خەنجەلیس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە سەلکە پیازەکەی دەخورێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

خەنوو

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

خەیارتۆم

راڤە: ناوی جۆرێکی هارووییە، بۆ تووی چاندن و چەرەس دەبێ

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

خەیارچەمبەر: بامیەپێچ

راڤە: ١. ناوی دیکەی گیای سینامەکی ٢. ناوی دارێکی ناوچەی گەرمیان؛ بە فارسی (فلوس) و ناوی زانستی (*Cassia fistula* L)ی پێ ئێژن، لە کوردەواری باوە کە بەری ئەم دارە بە وشکی دێنن و ناوەکەی جوان ئەکوتن و لەتەک شیری دایکدا تێکەڵی ئەکەن و بە کەمی منداڵی ساوای دەدەن بۆ ژانەسکی هەروەها لە دەمووچاوی هەڵەسوون بۆ نەرمونیانتر کردنی

رواوگە: لای کرماشان (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

خەیارشنگ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ دەرمان دەشێ؛ لای ناوچەی هۆزی لەک لە ئیلام و کرماشان (٢و) بە ترۆزی ئێژن خەیار شینگ، گاهەز یەکێ بن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

خەیارە ئاجووڕێ: خەیارە ئەجووڕێ

راڤە: ناوی جۆرێکی هارووییە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

خەیارە ئەجووڕێ ☜ خەیارە ئاجووڕێ

خەیارە چەرمووە ☜ هارووێ سپی

خەیارە کێوێلە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: کوردستان (٩٤و)

خەیارە کووتە

راڤە: ناوی جۆرێکی هارووییە

رواوگە: کوردستان (٩٤و)

خەیارە کەکرە

راڤە: ناوی جۆرێ هارووێ دەیمیە کە فرە تاڵە

رواوگە: کوردستان (٨و)

خەیارێ بەڕووڵە

راڤە: ناوی جۆرێکی هارووییە، هارووێ دەمبەگوڵ و سەوز و تەرچک، بۆ ترشەمەنی بەکەڵکە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

خەیارێ دڕکە

راڤە: ناوی جۆرێکی هارووییە، پێستی دڕکدارە، گۆشت و توێکڵەکەی ڕەقە و بۆنی تایبەتییە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

خەیارێ کوردی ☜ هارووێ سپی

خیلۆک

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

خیلۆنگ: خیلانگ

راڤە: ناوی ڕوەکێکی دڕکیە بۆ سووتەمەنی دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

خیلانگ ☜ خیلۆنگ

دادەک

راڤە: ناوی بنە دارێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

دارئاڵینگ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار و دارچک

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

دارارەش ☜ ڕەشەدار

دار ژارماسی ☜ پیقل

داراتی شەمبێی

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار، لە کوردستان زۆرە، دیمەکارە، گەڵاکانی مەزن و بازنەییە، بەرهەمی وەسە تووەغەرەنگی بەڵام چکوولەترە، دەخورێ، بۆ نەخۆشی گورچیلە

بەکار دیت؛ ویدەچێ هەمان توورە سوورە بێت

رواوگە: باشووری کوردستان، ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٢/٣ ٤و)

دارا گولشیلاڤێ: داراگولێ

راڤە: ناوی بنە دارێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

داراگولێ ☜ دارا گولشیلاڤێ

دارباسقەنگە ☜ باسقەندە

دارباسقەنە ☜ باسقەندە

داربەروین

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی دار، لق‌وپۆی فرەی هەس و بلاویشە، بەری لە گوێز چکوولەترە، چوار ساڵ جارێ گەلای دەکەن بۆ پاتاڵ

رواوگە: باشووری کوردستان، ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٠ ٠و)

داربی: سەلپ، بیکۆل، لاوین، کۆلەبی، بی‌چەم، ترتەبی، بی‌چنار، توولەبی، چەقرەبی، چەقەبی، کەوەبی یان کەوەتوول، بیەکوولەکە

داردیدار ☜ سوورەدار

دارسۆرک

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ سوورە کە دارەکەش سوورە

رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

دارفشفشە ☜ فشفشە

دارقەڵەم ☜ قەڵەمە

دارکۆلک

راڤە: ١. ناوی روەکێکە لە دەستەی دار و دارچک

٢. ناوی روەکێکی بنچکیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

دارکەبۆت

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی دار، لە کوێستان و چیا شین دەبێ، قلیان و دەملەسیگار و کەوچکی لێ درووس ئەکەن؛ ویدەچێ هەمان دار شرێ یا کێکف بێت

رواوگە: باشووری کوردستان، ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٠ ٥و)

دارگوڵ

راڤە: ناوی بنە دارێکە چەشنی دار بناوچە، گوڵی سپیە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

دارۆیی

راڤە: ناوی بنە دارێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

دارەبۆق

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی دارێ لێرەواری، گەلا و بەرەکەی چەشنی هی تاوکن؛ فلۆری ئازربایجان بەرگی یەکەم ل ٩٢، نووسیویە، دارەبۆق جۆرێکی دار مێخورە

رواوگە: کوێستانی هەوار خراپ و نۆمالانی گوندی کانیەرەشی مەهاباد و گوندی شاتمانی سەردەشت (٧٨و)

دارەرەش ☜ رەشەدار

دارەسکینە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

دارەشینکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

داریلانک

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانەیی، ئێژن ئەگەر لە سەر ئەم گوڵە ستران بخوێنی یا بیلاوێنی گوڵەکانی هەڵدەوەرێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)

دارِووجان: دنان

راقە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی دان و دانەوێڵە، لە ناو مەرەزەجارِ شین دەبێ، بالابەرزە و دەنکی وەسە هی کەردرِە؛ ژێدەری سەدرەدین هەمان برامەرەزەی داناو

رواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

دالکەپیران

راقە: ناوی رووەکێکە تەنیا دوو گەلای هەیە و لە سەر زەوی بلاوە و ئەبێت و لاسکی نییە، بە تەشەر بە پیاوی لەجەر و ناحەز بش ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٥٢/٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١و)

دالیا

راقە: ناوی رووەکێکە؛ هەمبەری ئینگلیسی گوڵە شەسپەرِ واتا داهلیا بەم وشە نزیکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

داناورد

راقە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ ئەم وشەیە دانەورد بێت چونکا داناورد بە بادینی دەخوات

رواوگە: گوندی تەنگیوەر لای کامیاران (٩٤و)

دانِدانۆکە

راقە: ناوی رووەکێکە؛ بە وشەی دانوکە نزیکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی رِۆژهەلات (٩٤و)

دانۆکەرەشە

راقە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دانوکە

رواوگە: ئیبرایماوای پشت سەلواتاوای سنە (٩٤و)

دانوولە

راقە: ناوی رووەکێکە و ئاژەل دەیخوات؛ بە واتای دانەکولانە کە چێشتێکە شلەی سەوزی و نۆکاوی کوردەواریە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەی ئەردەلان (٨و)

دانەپەنیرە

راقە: ناوی رووەکێکی بەهاریە کە گوڵە نەپشکوتووەکەی دەخۆن

رواوگە: لای کرماشان (٩٤و)

دانەجووجەڵە

راقە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان دانەجووچک یا دانەقەتێ بێت

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

دانەجووچک ☜ دانەقەتێ

دانەچۆلەکە

راقە: ناوی رووەکێکی بەهاریە، بەریکی دەگرێ چەشنی کەلووی گیای نۆکە کە پرِە لە دانی وردیلە ـ وردیلە کە چۆلەکە دەیخوات؛ ویدەچێ هەمان گیای دانەمەلووچکانە بێت، چونکا مەلووچک و چۆلەکە هاوواتان

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ رِۆژهەلات (٩٤و)

دانەقەتێ: دانەجووچک

راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای دانە چۆلەکە کە پێنج و شەش لقی لێدەبێتەوە و لکەکانی بە دەورە گڵی زەرد دەرئەکەن و وشکەوە بوو دانی وەکوو کونجی لێ دەردێت و قەتێ دەیخوات

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەی هۆزی دەربەندی لە گوندی سێگردکان، ئۆمەر گونبەت و مام کورانەی لای کۆیە (٢٠و)

دانەقەل

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

ددانەسەیە

راقە: ناوی رووەکێکە بە جوانی دەخورێت و بە پیری چەقلاوی دەبێت؛ بە واتای ددانی سەگە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

درەهی

راڤە: ناوی بنە داریکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

درکئاسن: درکەئاسنینە

راڤە: ناوی رووەکێکی دارچکیە و درکاوی، ئەم رووەکە دارئاسن نییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی کورانی، قزلاخی بیجار و دوەیسەی سنە (٩ع‌و)

درکە پوورئایشێ

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای پوورئاشۆکە بێت

رواوگە: باشووری کوردستان (او؛ ٢٩و)

درکەئاسنینە ☜ درکئاسن

درکەئاڵەت: زوریێ

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای زرویێ بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

رواوگە: باشووری کوردستان (١٩و)

درکە پیرەژنە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٩ع‌و)

درکەتالە

راڤە: ناوی رووەکێکی درکاوییە و دەخورێ، گوڵی زەردە؛ رەنگە هەمان درکە زەردە بێت

رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

درکەزەردە

راڤە: ناوی رووەکێکە کە دوو جۆری لە کوێستانی کۆسالانە؛ ویدەچێ هەمان درکەزەردە (زردخار) و درکە قاخلی بن

رواوگە: کوێستانی کۆسالانی لای سەولاوا و گوندی رەشنەش لای سنە (٩ع‌و)

درکەشینە

راڤە: ناوی رووەکێکە لاسک و گەلا و گوڵەکەی درکاوییە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

درکەنێرە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

درێ

راڤە: ناوی رووەکێکی ئاویە، لە لای چرم و کانیاوا شین دەبێ، گەلاکانی هەندێ بازنەیی و گورجی‌گورجیە، تەمەنی بەردەوامە، رەنگی گوڵی سپی و بەنەوشە، گوڵەکانی پاشی مانگێ رەش هەڵدەگەرێ، بەرەکەی چەشنی هەنارە و درکاویە

رواوگە: باشووری کوردستان، ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٢/٣ع‌و)

دڤرێ

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

دلیمە

راڤە: ناوی رووەکێکی مێملی بنکی هارویێ، باینجان و شووتیە و لە کن ریشەکەیان دێنە بان؛ تەنیا رووەکێ بە نیشانەگەلەوە بێت گوڵەک یا گیاکەڵەیە

رواوگە: لای کرماشان (٩ع‌و)

دڵەشێر: گونکەڵەشێرە، گونکەڵەبابە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ رەنگە هەمان ژمارە ٥ لە سێفەلۆکەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (او؛ ٢٩و)؛ و کێوی قەڵەمان، نایسەر و دووشان لای سنە، باخان لای مەریوان، کانی‌سەیی لای خورخورەی سەقز (٩ع‌و)

دمەڵان ☜ دۆمەلان

دنان ☜ دارووجان

دوڤسۆرک ☜ هەرمێ لاسوورە

دوگمەی خانم

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی

رواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

دومبەلان ☜ دۆمەلان

دونگز

راقە: ناوی روەکێکی بۆنخۆشە کە بنک و سەلکەکەی چێویە

رواوگە: کوردستان (١٣او)

دۆبەسەرە: سەربەدۆ

راقە: ناوی روەکێکە بۆ دەرمان دەشێ؛ ژێدەری سەدرەدین بە تالەگەزەی داناوە

رواوگە: کوردستان (١٣او؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦او)

دۆچ

راقە: ناوی روەکێکە بەهارانە لە نێو مووچە و پەرێز شین دەبێ و بە گژ دەخڵ و دانا دەچێت و کزیان دەکات؛ رەنگە دۆچ هەمان گورگە، مرۆر یا زریزانە بێت کە وەها زیان دەگەیێنێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

دۆچ ☜ دووچی

دۆخواخەسکەرە

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ناوچەی تیلەکۆی سەقز و گوندی ئێرانخای لای هەوەتوو (٩٤و)

دۆخولێنکە

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

دۆشاوڵە

راقە: ١. ناوی‌تری گیای گیاپەمگ یا کوزپیرەژن لە جنسی گیای گێنوو ٢. ناوی روەکێکە؛ خزری بە خاڵێکی زەقی داناوە کە ئەم جۆرە هەمان جۆری گیاپەمگ نییە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

دۆشلەقێنە

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ناوچەی خورخورەی سەقز (٩٤و)

دۆمەلان: دومبەلان، دمەلان

راقە: ١. ناوی روەکێکە لە عەرەبی‌دا (نبات‌الرعد، کماه) و خزری ناوی زانستیەکەیشی (*Truffle*) هێناوە کە لە موزەفەریاندا نەبوو ٢. ناوی کارگێکی ناوچەی گەرمیانە و بەهارانە لە زەوی هەڵەتۆقێ

رواوگە: باشووری کوردستان (٨و؛ ٢٩و)

دووپەرە: دووپەلە

راقە: ناوی روەکێکی بەهاریە

رواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ڕۆژهەلات (٩٤و)

دووپەلە ☜ دووپەرە

دووترەکێن

راقە: ناوی روەکێکە؛ وشە واتای ئەوەیە مەڕ لێی بلەوەڕێت دووی دەترەکێنێت یانێ بەهێزە

رواوگە: گوندی کۆل لە ناوچەی سارالی دیواندەرە (٩٤و)

دووچ ☜ دووچی

دووچی: دووچ، دۆچ

راقە: ناوی روەکێکە مێملی گەنم و خەلەیە، یانێ گیابژارێکی بەملە

رواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و گوندی سەڵواتاوا، هەشەمێز، تەکیە، رەشنش لای سنە و زۆنج، میانە، هەورامان لای مەریوان (٩٤و)

دوورنۆیلە: دووقەرۆقی

راقە: ناوی روەکێکە دوو لاسکی وەک کلکی ریوی هەیە

رواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

دووزک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
دووڤەرۆڤی ☜ کلکەڕێوی
دەبیە
ڕاڤە: جۆرێکە لە دەستەی پرتەقاڵ و نارنگی
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
دەرار
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، گەردیلە و پوودرەکەی بۆ دەرمانی برینان دەبێ، بۆ ڕاوەماسیش بەکاری دەبەن؛ ویدەچێ هەمان گیای گادەمە یا ژارماسی بێت، بۆ گادەمە دیتوومە لە نێو شتێ دەیکوتن کەف و پەسای کوتراوەکەی لە گۆمی مەند دەکەن ماسی گێژ دەکات و ڕاوی ئاسان دەبێت
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)
دەرزەدیسینەک
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی درکییە، ئەگەر چەقڵەکەی بە شتێکەوە نووسا دێر لێیدەبێتەوە؛ ویدەچێ هەمان گیای پەرمێشکە بێت
ڕواوگە: لای دیلۆران (٦٠و)
دەرمانە گمێز
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، خزری فارسیەکەی (سنبل ختائی کوهی) و شەهبازیان ناوی زانستی (*Archangelica officinalis*) هێناوە
ڕواوگە: کوردستان (٣١و)
دەرمانەچەرمگ ☜ دەرمانەچەرمووە
دەرمانە چەرمووە: دەرمانە چەرمە، دەرمانە چەرمگ
ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمانی کرمۆڵی ئاژەڵ دەشێ ٢. ناوی ڕووەکێکە گەلاکانی چەشنی هی لوولووپەرە
ڕواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە و مەولاناوی لای سەقز(٤٩و)
دەرمانەچەرمە ☜ دەرمانەچەرمووە

دەرمانەسەوزە ☜ گیاوەسەوزە
دەستڤانک
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
دەسگرە
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)
دەڤاق
ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە ٢. ناویتری گوڵی دەقاق یا گوڵەتیکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)
دەڤدەلاڤ
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی ئاوژیە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
دەلووبیبەر
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی بیبارە کە بەرێکی زۆر تن و تیژی هەیە و بە تەڕی پتر بە ترشیاتەوە ئەخورێ و فرە مایەوسوورە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)
دەلاو
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی ئاوژیە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
دهمک
ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی داری لێرەواری ٢. ناویتری دهمک (بە فارسی: درخت راش)
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)
دمەشێر
ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، بە عەرەبی (حلق السج)ی پێ ئێژن
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و؛ ١و)
دهندار
ڕاڤە: ناوی بنە دارێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

دەندەلۆشک

ڕاقە: ١. ناوی ڕووەکێکە، هەمان کاروانکوژە ٢. تووی وشکی قەلۆشکە (کەنگری پیر)

ڕواوگە: کوردستان (٦و)

دەنووک لەگلەگ ☜ دەنووکی حاجی لەگلەگ

دەنووکە لەقلەق

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی سوورن

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

دەنووکەلەقلەق

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی وردە چەشنی دەندووکی لەقلەق

ڕواوگە: پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)

دەنووکی حاجی لەگلەگ: دەنووک لەگلەگ

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٩و)

دەوۆرک ☜ هەرمێ لاسوورە

دەواچەرموو

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گوڵ بەیاخ؛ ویدەچێ هەمان گیای دەرمانە چەرموو بێت

ڕواوگە: گوندی ماسیەر لای مەریوان (٤٩و)

دەومقولاخی

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە بۆ ناو دۆخەوا دەبێ؛ ئەو گیاگەلە لە ناو دۆکولیو دەکرێ فرەتر ئەمانەن لووشە، پنگ، جافری، پیچک و شویت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

دیسەنەک

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دارچکی درکاوی؛ گیای دیسینەکیش درکاویە و بەم ڕووەکەوە نزیکە و هەر دوو هی ناوچەیکن

ڕواوگە: لای دیلۆڕان (٦٠و)

دیغا

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی خۆڕسک و بژاری مووچە و بێستانە

ڕواوگە: لای دیلۆڕان (٦٠و)

دیقلۆک

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە مانگی ئایاردا ئەڕوێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٤٦و)

دیندار ☜ سوورەدار

دێرۆ

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی کەژی و شاخستانیە، گەزێ باڵا دەکات، گەڵای لە کەرەوزی دەچێت، هەر گوڵەی گوڵمێکی دان تێدایە و بە شینی لە گیرفان یان لە ناو نوێنانی دەنێن ئیدی کێچی بۆ ناچێ

ڕواوگە: لە ڕووە کە کانی ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

دێرکی: دیرەکی

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)؛ وەکی ناوچەی بادینان (٨و)

دێرەکی ☜ دیرکی

دێمیلە

ڕاقە: ١. ناوی‌تری گاڵ یا کوڕی‌تەنگانە ٢. ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی ٣. ناوی‌تری ترۆزس دیمیلە ٤. ناوی‌تری گەنمەشامی ٥. ناوی‌تری هەرزن

ڕواوگە: ١ و ٢. بەشی باشووری (٦و؛ ١و)؛ ٣، ٤ و ٥. کوردستان (١٣و)

دێوەدەبانی

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لاسک و گەڵای وردە و فرە بەرز ناوێت و سەلکەکەیشی وەسە کارگ

ڕواوگە: پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)

رازیانک ☜ تاولەکێفیلە؛ فرە نزیکە بە وشەی ڕزیانک یا ڕەزیانک کە هەمبەری رازیانەن

رابیج

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری دارسپیدار، قەدی بەرز و ڕاست و ڕێکە و بۆ حەماڵ و تیرەکی بانماڵ دەبێ؛ ویدەچێ هەمان تەوریزی بێت

ڕواوگە: ناوچەی لاجانی خانێ (وەکی پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (وەکی قەلاتەڕەشە، دۆلەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)

رفێنی

راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترش کە سماقی باش و بەبازاڕ دەگرێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

رفسە: ڕەفسە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی پەلک دەرزیلەییە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)

ڕۆرس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ڕۆریس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ڕۆناسەگیا

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گوڵە رازاو؛ ویدەچێ هەمان گوڵە رازوای پەلکدار (گل استکانی برگەدار) بێت ٢. ناوی‌تری دووگنە

ڕواوگە: گوندی حەسەناوای لای بیجاڕ (٩٤و)

ڕۆنەنیش

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ڕۆیندا

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی سیر و پیواز کە بۆ خواردن ناشێ

ڕواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

ڕەبنالۆک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بە فارسی (سُعد هندی) پێ ئێژن؛ بە عەرەبی بە گیای سێ‌سووچکە ئێژن سُعد هەروەها بۆ گیای سمل هەمبەری فارسی (گیاه سُعد)یان نووسیوە

ڕواوگە: لای مەهاباد (٩٤و)

ڕەبەڵ ☜ کلاوبنە

ڕەبەن

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بێ‌گوڵە، پیاوی سەڵت و بێ‌ژن و ماڵ بەم گیایە دەشوبهێنن

ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٦٦و)

ڕەبەنیک: بیکژۆک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە دوو جۆرە، ١. جۆرێکی گوڵ‌سوورە، لە مانگی نیساندا شین دەبێ، نزیکی ١٥ تا ٢٠ سانتیمتر بەرز دەبێ ٢. بیکژۆک، لە جۆرێکی دیکە گوڵەکەی گەورەترە

ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٤٢و)

ڕەزریفیک: ڕەشریفیک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بەرەکەی بە قەی نۆکێ دەبێ و لە نێو بێستانی باینجانا شین دەبێ

ڕواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

ڕەزک ☜ ڕێزەکە

ڕەزلەپێچ: پێچ‌ڕەزلە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بە زۆری هی شەخەڵ و دارستانە کە بە دار و چلاکدا هەڵدەگەڕێ، بەری

تریئاسای هەیە و لە دەباغی و خوەشە کردن مەشکە و پێسە بە کار دەچێ، بە فارسی (سگ انگور، هزارافشان، برابران)ی پێ ئێژن
رواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ٣٣و)

ڕەزوو
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی داری خۆڕسک و هی گەرمیانە، بەرەکەی ناخورێ و دەنکەکانی لە ترێ چووکترە و بە تلەقاوی لە سەر برین و جێ ئێشی لەش دایدەنن هەتا چاک بێتەوە
رواوگە: لای دیلۆڕان (٦٠و)

ڕەسە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لکی زۆرە، شینە و نیو گەز بەرز ئەبێ و کاتی دروون زەرد هەڵدەگەڕێ
رواوگە: دەڤەری بارزان، زیبار، میرگەسۆر، شیروان مازن و نەهلێ (٢٠و)

ڕەشریڤیک ☜ ڕەزریڤیک

ڕەشڕەشک: ڕەشکەڵەک، ڕەشکیکەڵەکێ
راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ ڕەنگ دەبێت و لە ڕەنگ کردنی بەن و بەڕدا بە کار دەچێت
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

ڕەشکەڵەک ☜ ڕەشڕەشک

ڕەشکی کەڕەکی
راڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهاریە؛ ویدەچێ هەمان گیای ڕەشکی کەڵەکێ بێت
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ٢٩و)

ڕەشکیکەڵەکێ ☜ ڕەشڕەشک

ڕەشە گەون ☜ مەنیژە گەون

ڕەشەدار: دارەڕەش، داراڕەش
راڤە: ١. ناویتری وزم ٢. ناویتری داری بووز
رواوگە: کوردستان (١٣و)

ڕەشەدەرمان
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دارچکی کێوی؛ گیای دەرمانە چەرمووشمان (دەرمانە سپی) هەیە
رواوگە: باشووری کوردستان (١٩و)

ڕەشەڕێحانە ☜ ڕیحانەڕەشە

ڕەشەقەیاخ
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای چەوان، قەیاخ یا قومام بێت
رواوگە: ناوچەی خورخورەی سەقز (٤٩و)

ڕەشەک
راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ دەرمان دەشێ
رواوگە: کوردستان (١٣و)

ڕەشەگیا: قەیاخ
راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گەنم سەوز و بەرزە و بە وێنەی گیای قومامە کە هەندێ ئێژن قومامە؛ ویدەچێ هەمان گیای چەوان بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ٢٩و)؛ و ڕۆژهەلات (٤٩و)

ڕەشەلۆ: سیاولۆ
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، بەهارانە کارگی لۆی بەناوبانگە
رواوگە: ناوچەی قولقولەی میرەدێ سەقز، گوندی گلیە، کەماڵە، هەورامان تەخت، ژیوار، کۆسالان، شیان و هەشەمێز لای سنە (٤٩و)

ڕەشەوێنجە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ هەمان قەرەونجە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

ڕەفسە ☜ رفسە

ڕەقەپوار
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

ڕەمانە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ناوێکیتری گیای هەرزن، گاڵە ڕەمانەیە، ڕەنگە هەمان هەرزن بێت
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

ڕەندۆلک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای کەنگرە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ڕەنگەڕژێلە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە گوڵی ڕەنگاوڕەنگە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ڕەهێنسیابۆ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لاسک و پەلکێکی بە چێژ و تامی هەیە و لە ناو ماس و دۆی دەکەن

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

ڕیشە پێنغەمبەرانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە پزیشکی کوردەواریدا هاڕدراوی بۆ سەر برینی تەڕ و وشک دەبێ، کولاتەکەشی بۆ میزەپرتە باشە، لەتەک هەویرا وەک نیمەنمەک لە سەر دمەڵی دانێی زوو ئەیگەیێنێت و باز ئەوێت، توێژینەوەی پزیشکی ئیسا ئێژێت سەدی شەستی ئانتیهیستامینی بۆ مەرهەمەکانی دژەبرین لەم گیا سازی ئەکەن

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ڕیشیلۆک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بە عەرەبی (ذیل الحصین) و ناوی زانستیەکەی (*Lastis lusitaica*) هاتووە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

ڕێحانۆک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ڕێحانە ئەستەمبووڵی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی ڕیحانە، گەڵا وردی مەیلەو سپیە ڕەنگی

ڕواوگە: کوردستان (٨و)

ڕێحانەبەرزە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی ڕیحانەیە

ڕواوگە: بەندەنی زمزیران بەرەو مەهاباد (٤٩و)

ڕێحانەدێمە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی ڕیحانەیە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

ڕێحانەڕەشە: ڕەشەڕیحانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی ڕیحانەیە؛ من پێم وایە ئەم گیایە هەمان جۆری ڕیحانەیە چونکا ڕیحانە جاری وا هەیە فورمی گەڵاکانی سەبز بەرەو ڕەشی تێدایە کە بە جۆرێکی جودا خۆ دەنوێنێ، هەروەها لە فەرهەنگ و فولکلۆری کوردەواریدا ڕیحان و ڕەشەڕیحانە وەک دوو گیا هاتوون " ڕەشەڕیحانە خوەمی پێ ڕەش کەم/ لە دوای بالاکەت دڵ بە کێ خوەش کەم" (ماموستا مەزهەر خالقی)

ڕواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و گوندی میانەی لای مەریوان (٤٩و)

ڕێحانەکێفیلە: جەدەنە، چەدەنە، گوڵووکەفەقیان

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی ڕیحانەیە

ڕواوگە: کوردستان (٨و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)؛ و کەل زمزیران سەردەشت هەتا گوندی کانیەڕەش مەهاباد (٤٩و)

ڕێحانەکوێلە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی ڕیحانەیە؛ ویدەچێ هەمان ڕیحانە کێفیلە بێت

ڕواوگە: کوردستان (٤٤و؛ ١٣و)؛ وەکی گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

ڕێزەکە: ڕەزک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ڕێڤینگ

ناوی جۆرێکی گیای وەنەوشە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

رێناس

راڤه: ناوی ڕووەکێکی کوێستانییە

ڕواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

رێنج

راڤه: ناوی ڕووەکێکە هەر ئاژەڵێ بیخوات دەبیرێت و دەمرێت وەکوو گیای مافەتە

ڕواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

رێـــواس: لـەقلـەقـە، سـوورە، نێرتکـەڕیـواس، بنبەردووکە، کلاوبن، کلاوبنە، باسـکلاو، قالـەقنگ، قالاوقن، قالاقنگ، قالەقنگ، قالاوقنگ، زەڕنیلە، رەبەڵ، نێر (ڕیواسی لاسکدار)

رێواسەبنبەردووکە

راڤه: ناوی جۆرێکی ڕیواسە کە لە نێو دووبەردا دەردێ و زۆ ئەستوور و ناسک و خۆشە

ڕواوگه: کوردستان (٧٨و)

رێواسەسوورە: سوورەڕیواس

راڤه: ناوی جۆرێ ڕیواسی لاسک سوورە

ڕواوگه: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشـی باشـوور (٦و)

رێواسەلەقلەقە

راڤه: ناوی جۆرێکی ڕیواسە

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

رێواسی ☜ مامڕیواس

زاڤل

راڤه: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

زامرووس

راڤـه: نـاوی ڕووەکێکـی بۆنخۆشـە کـە بـۆ بخـور دەبێ، بە فارسی (گیاه مر)ی پێ ئێژن

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

زبانەگا

راڤـه: نـاوی ڕووەکێکـە؛ وێـدەچـێ هـەمـان گیـای گاوزوان یا گوزروان بێت

ڕواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرۆ

راڤه: ناوی ڕووەکێکی؛ وێدەچێ گیای زرویَ یـا زوریَ بێت

ڕواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرشکەکێوی

راڤـه: نـاوی ڕووەکێکـە لـە جـۆری دارچکـی زریشک

ڕواوگه: دەربەندی قۆتوور لای خۆی (٩٤و)

زرچک

راڤه: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

زرکۆ

راڤه: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

زرکەتاڵ

راڤه: ناوی جۆرێکی کاڵەکە

ڕواوگه: کوردستان (٧٨و)

زرکەتاڵکە: تەحلک

راڤـه: نـاوی جـۆرێکی زرکـە؛ وێدەچـێ هـەمـان زرکەتاڵ بێت

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

زرکەتاڵە

راڤه: ناوی جۆرێکی گرکەیە کە ناوکەکەی تاڵـە و فرە جار گۆشتەکەشی تاڵ دەبێ

ڕواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرو

راڤه: ١. ناوی ڕووەکێکـی گـەڵا باریکـە؛ وێـدەچێ زرویَ یا زوریَ بێ ٢. ناوی ڕووەکێکی کوێسـتانیە گەڵاکانی چەشنی گەڵای دارچکی تەڕەبنەیە

ڕواوگـه: ١. کوردسـتان (١٣و) ٢. وەکـی بـەشـی باشوور (٦و)

زروانه

راڤە: ناوی ڕوەکێکی ئالیکیە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زروکلە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: گوندی تەکیە لای سنە (٩٤و)

زرەگەنە
راڤە: ناوی ڕوەکێکی کەژی و کوێستانیە، گەلای وەسە یای سلق، بەری چەشنی گوێزە و ناخوریێ و تووێ وەهی وێنجەیە و تڕهێنەرە، گولی سپی، زەرد و بە بۆن و بۆسارە کە بە وشکیش گولەکانی دڕکاویە
ڕواوگە: ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

زری
راڤە: ناوی بنە دارێکە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زریانە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گولە خەشخاشە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زریز
راڤە: ناوی دارچکێکی دڕکاویە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

زریوەنی
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٩٤و)

زرزرە: زەرزەڕ
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (٩٤و)

زرگێزەر
راڤە: ناوی ڕوەکێکە سەلکەکەی چەشنی گێزەرە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

زرنیسک
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ لە دەستەی نۆک و نیسک بێت و چەشنی نیسک بێت
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

زرە هەمرۆ
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرەتالوو
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای تالگ
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرەتوو ☜ تووەتوێلک

زرەجاترە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گیای جاترە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرەزریشک
راڤە: ناوی ڕوەکێکە، بە فارسی (کشمیشی کولی) پێ ئێژن
ڕواوگە: دەڤەری مەهاباد (٩٤و)

زرەمەندێ: زیزرەمەندێ
راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای پەلەشوانەیە و ژەهراوی و گیابڕە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زرەوەلی
راڤە: ناوی ڕوەکێکی ئاوییە لە دەستەی گەنم و قامیش کە گیایەکی درێژی توکمەییە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ و ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

زرەهەلامە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای هەلامەیە
ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

زرەهەلاوە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای هەلامەیە؛

ویدەچێ هەمان زڕەهەلامە یا هەلاوە کێویلە بێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زڕەهەویدار
راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ هەویدار گەلای فرە پانە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زلکە
راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە بنەمالەی چەوەندەر
رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

زلفدار
راڤە: ناوی ڕووەکێکە بە چێژ و تامی تالەوە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زلفنج
راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ کرمۆلی ئاژەل دەبێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)

زمانەچۆلەکە: زوانەمەلیچک
راڤە: ناوی ڕووەکێکە و دەخورێت؛ ویدەچێ هەمان گیای توورەکە شوانە یا دار بناوچ بێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زناریشک
راڤە: ناوی ڕووەکێکی پەلک پانە و بە قەدەر بەری دەست پانن، بۆنێکی تایبەتی نیە، بێ گولە و بۆ گزرە و تفاقان دەبێ
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

زوانمار
راڤە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: بیجار، هوویە، سەرهوویە، هەشەمێز و تەکیە لای سنە (٩٤و)

زوانەخەسوو
راڤە: ناوی ڕووەکێکە، بە فارسی (زبان مادر شوهر)؛ گیایکی دڕکدڕکاویە و لە جۆری گولی کاکتووسە
رواوگە: گوندی میانە لای سنە، ناوچەی خورخورەی سەقز (٩٤و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

زوانەمەلیچک ☜ زمانەچۆلەکە

زوخم
راڤە: ناوی ڕووەکێکە بنێکی تالی بۆنخۆشی هەیە، گەلای پان و درێژە، گولی زەرد و لاسکی ڕاست هەلدەچێ، ڕیخەی بنی وەهی زەنجەفیلە بەلان گەورەترە و بۆر و توند و تیژە، کاتێ گەلاکانی ویشک بوون سەلکەکەشی بۆ کەلکی دەرمان دەشێ
رواوگە: لای سنە و سەقز (٢٠و)

زورێ ☜ دڕکەئالەت

زۆتا: زوونا
راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە، گەلا پانە بە چەشنی گیای ڕێحانە و گولێکی شین دەگرێ
رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

زۆز
راڤە: ناوی ڕووەکێکی ئاوژیە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

زۆفا: زووفا
راڤە: ١. ناوی ڕووەکی گیازۆفا ٢. ناوی ڕووەکێکە بە بەرزی ٣٠ سانتیمتر، گولی بەنەوش و لە هی وەنەوشە کەمترە کە خۆڕسک و دەسنیا هەیە، ڕەنگە هەمان گیا زۆفا بێت ٣. ناوی ڕووەکێکە بە بەرزی ٢٠ سانتیمتر و گولەکانی قاوەیی کە لە چواردەور لاسکەکەیە و هەن، بۆ دەرمانی هەناسەسواری دەشێ
رواوگە: ١و ٢. ناو باخی شێخ موحەممەد لە سوورکەوڵ لای مەریوان (٩٤و) ٣. و باشووری کوردستان (٦و)

زووز
راڤە: ناوی ڕووەکێکی ئاویە، گەلای وەسە پیزل،

بەڵام ئەم ئاودارتر و باریکترە؛ ڕەنگە زووز هەمان گیا زووسکە بێت کە هەم لە بێژەدا گۆڕابێت و هەم شرۆڤەی بە گیا زووسکە دەخوات

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

زووزووتەخ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

زووڤا ☜ زۆڤا

زوونا ☜ زۆتا

زەربیون

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانیە، سەلکەکەی بە وشکەوکراوی پوودر دەکرێ و لە سەر برین دایەنن و دەیهێنێتەوە یەک و سارێژی ئەکات

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

زەردە بەی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار بەهێیە کە بەریکی زەرد، گەورە و شیرینی هەس بەڵام خواردنی گیرە و هەندێ تفتە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

زەردەجۆ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای جۆ، چاندنی لە بەهاردایە، دوو شانە، ڕەنگی وەسە کەوە جۆ

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

زەردەخوشیل

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری خوشیلک

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

زەردەسیری

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

زەردە گەون

ڕاڤە: ناوی جۆرێک ڕووەکی هەنگەونە

ڕواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)

زەردەلۆ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، بەهارانە کارگی بەناوبانگە، شیلەی تازەی بۆ سارێژ کردنەوەی برین و براوی دەس و پا سوودمەندە

ڕواوگە: گوندی ڕەشنەش و تەکیە لای سنە، دەرەویان فارس لای دیواندەرە و گڵیە لای مەریوان (٩٤و)

زەردەوەلی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای زڕەوەلی بێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

زەرزڕە ☜ زڕزڕە

زەرسک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دار کە توێکڵەکەی بۆ دەرمان دەبێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

زەرکووز: ناوی بنە داریکە؛ ڕەنگە زەرکووز هەمان زەڕگوێز بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زەرکەزەوی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بندار و شیرینە، پەلکی وەهی کەرەوزێ دەچێ، بەرز نابێت و بە سەر زەویدا رادەکشێ و پەخشان دەبێت و سەلکەکەی پاکی ئەکەن و دەخورێت

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

زەرنۆک ☜ نۆکە زەردە

زەرەکەت

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە تۆوەکەی ئەچێنرێ و ئەبێتە گزرە بۆ ئاژەڵ؛ وێدەچێ وێنجە بێت چونکا لە فرە جێگا بە جێگای ئەم وشە تورکیەی وێنجە، وشەی کوردی کەت و زەرەکەت بەکار دەبەن

ڕواوگە: کوردستان (٨و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

زەرهەلی ☜ هەڵووچەزەردە

زەریجەک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زەریوەن

راڤە: نـاوی روەکێکـی کـەژی و کوێـستانیە، بـۆ دەرمـان دەشـێ و بنج و سـەلکەکـەی بـە وشـکی دەیهاڕن و بۆ گۆشتەوزوونی برینان دەبێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بـەشـی باشـوور (٦و)؛ و ناوچەی هەورامان (هەڵـەبجە، باخـەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سـەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

زەرپنۆک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵـەبجە، باخـەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشـە، پاوە، سـەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

زەرنیلە ☜ کلاوبنە

زەرهە نجیر

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

رواوگە: کوردستان (١٣و)

زەغەلی

راڤە: ناوی روەکێکە لە نێو دەخڵ و بێسانا شین دەبێ و دەوری گیابزار دەگێڕێت

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زەلاگوولی

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زەنگۆڵکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

زەنگۆڵە

راڤە: نـاوی روەکێکـە؛ ویدەچـێ هـەمـان روەکـی زەنگۆڵە و بنچک بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بـەشی باشـوور (٦و)

زەنگۆڵە و بنچک

راڤە: نـاوی روەکێکی بنجکدارە، وەک گـەسـک تۆمی زەنگۆڵەیی دەگرێ

رواوگە: کوردستان (٨و؛ ٢٠و)

زیرگوڵ

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

زیزرەمەندێ ☜ زرەمەندێ

زیزەفوون

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

زیوان

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی دانـەوێڵـە لـە نـاو گەنما شین دەبێ

رواوگە: کوردستان (٣/١٠٩و)

ژارماسـی: ژەهرماسـی، مـەرگـەماسـی، کوچولـە، کچوولە، ژەحروماساوی

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری گوڵە گادەمە

رواوگـە: کوردسـتان (١٣و)؛ وەکـی گونـدەکـانی کـانیمشـکان، کێلانـە، کـەرجـۆ و دادانـەی لای سنە، ناوچـەی خورخـورەی سـەقز، دۆڵـەرەش و مـایینـدۆڵ، زەردەوان، دەرەویـان خـواروو و کەکەوسانی لای دیواندەرە و میانـە و هـەوراما‌ن لای مـەریـوان و تـەنگیـوەر لای کامیاران (٩٤و)

ژاژ

راڤە: ١. ناوی روەکێکی کوێـستانی بۆنخۆشـە ٢. ناویتری روەکی زەل

رواوگـە: کوردسـتان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وەکـی بـەشـی باشوور (٦و)

ژاغ

راڤه: ناوی ڕوەکێکه

ڕواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

ژاڵه گه‌ون

راڤه: ناوی جۆرێک ڕوەکی هه‌نگه‌ونه، به‌رزه، دڕکی تەنکه، کەتیرەی کەمه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و)؛ وەکی گوندەکانی ڕەشنەش، زەنان لای سنه، پیرعومەران و کێوی نەکەرۆز لای سەقز، تا، هەنیمن، سەرچی، شاهۆی پاڵنگان و لۆنی سادات و ویژیەر لای کامیاران و کۆسالان، زۆنج لای مەریوان (٤٩و)

ژاڵەی زەرد

راڤه: ناوی ڕوەکێکه لە جۆری گوڵە ژاڵه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ژلک

راڤه: ناوی ڕوەکێکه چەشنی گیای کوڕادەیه و بنەکەی وەکوو کیفۆکی وایه

ڕواوگه: سلێمانی و دەشتی شارەزوور (٢٠و)

ژەحروماساوی ☜ زارماسی

ژەنگاری: ژەنگاڵی

راڤه: ناوی ڕوەکێکه لە جۆری هەنجیری ڕەش

ڕواوگه: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)

ژەنگاڵی ☜ ژەنگاری

ژەهرماسی ☜ زارماسی

ژێل

راڤه: ناوی ڕوەکێکه

ڕواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

سابووناقەلێ

راڤه: ناوی ڕوەکێکه کەف دەکا؛ ویدەچێ گیای سپۆن، سەونچک یا زروێ بێت

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

سابەنە

راڤه: ناوی ڕوەکێکه

ڕواوگه: گوندی ژیوار لای مەریوان (٤٩و)

ساردۆنیا

راڤه: ناوی ڕوەکێکه لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، گوڵی سوور و جوانی گەڵا پانی هەیه

ڕواوگه: کوردستان (٢٠و)

ساردونیا

راڤه: ناوی ڕوەکێکه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

سارده

راڤه: ناوی ڕوەکێکه چەشنی گیای گەنمه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

ساردەگیا

راڤه: ناوی ڕوەکێکه لە دەستەی پووش و گەنم، گوڵەکەی چەشنی گوڵی گیای جۆیه و لە نێو دەخلانیشدا شین دەبێ

ڕواوگه: کوردستان (٢٠و)

سالمەپەنجە: سالمەی مێرگ

راڤه: ناوی ڕوەکێکه لە جۆری گیای سالمه

ڕواوگه: گوندی کۆڵ لای دیواندەره (٤٩و)

سالمەگردە

راڤه: ناوی ڕوەکێکه لە جۆری گیای سالمه

ڕواوگه: گوندی کۆڵ لای دیواندەره (٤٩و)

سالمەی‌مێرگ ☜ سالمەپەنجە

سبت

راڤه: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشه

ڕواوگه: کوردستان (١٣و)

سبیلەخووگانە

راڤه: ناوی ڕوەکێکه

ڕواوگه: دەوروبەری کوێستانی کۆسالانی لای سەولاوا (٤٩و)

سبێر

راڤه: ناوی ڕوەکێکه بە فارسی (گل خنجری، گل مار)ە؛ ویدەچێ هەمان خنجیرە بێت

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

سبێلۆک

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی و ئینجانەیی کە فرە بۆنخۆشە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سپندک

راڤە: ناوی روەکێکە بۆ خواردن دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سپۆنەکێویلە

راڤە: ناوی روەکێکە .

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سپیلک

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە لە کەژ و کوێستانا دەژی، گوڵەکانی سپیە و بێ پەڵەیە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

ستریبەلۆق: ستریبەلۆک

راڤە: ناوی روەکێکی کێویە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

ستریبەلۆک ☜ ستریبەلۆق

ستریمشک

راڤە: ناوی روەکێکی دڕکاویە؛ واتای دڕکی مشکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکوو بەشی باکوور (٢٠و)

ستک: سەرتیکە، هاتیکە

راڤە: ناوی روەکێکە بە ئەندازەی سێ بست بەرز دەبێت، بەرەکەی چەشنی نۆکە و بۆ خواردن دەشێ (روەکێکی بەهاریە کە لە کاتی ناودرەوانی جۆدایە و هێشووداره و شیرینە و دەخورێ)

رواوگە: ناوچەی ئەردەڵان، سنە و سەقز و پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خوێلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)

سجاوڵە

راڤە: ناوی روەکێکی ئالیکیە؛ سجاوڵەڕەشە هەمان زریزانەیە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

سرینچک: سرینچکە پەشماخی، سرینچکە کوڵەلووت

سرینچکە پەشماخی

راڤە: ناوی جۆرێکی دار سرینچکە، بەرەکەی درێژکەلەیە و گەورەس

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سرینچکەکوڵەلووت

راڤە: ناوی جۆرێکی دار سرینچکە، بەرەکەی ئەندازەی چکوولەیە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سڤانک

راڤە: ناوی روەکێکە واتای عەرەبیەکەی گونەریویە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سفتە

راڤە: ناوی روەکێکی ئالیکیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سلماستک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سمایلۆک

راڤە: ناوی روەکێکە کە لە دەستەی گەنم و دانەوێڵە، لە پیرخەنی (برنج و ساوەر) وردترە و لە ئاردی ساوەر درشترە، بە چێشتی سمایلۆک پیرخەنی، پیرخەنیلە، پیرخەلیلە، پیرنی یان سمیتک ئێژن

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، هانەگەرمەڵە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) و چۆمان، خەلیفان و ڕەواندز (٢٠و)

سمبەری
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی داری بێبەر
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

سمسا
راڤە: ناوی ڕوەکێکی بە بۆن و بەرامە خۆشەوە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەی هۆزی لەک لە ئیلام و کرماشان (٢و)؛ پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خوێلێن، کفری، تووزخورماتوو، حەویجە) (٢٠و)

سمڵە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە ناو مووچەی تووتندا ئەڕوێ و مێملی سەرەکی تووتنە
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

سمکۆک: ناوی ڕوەکێکی پزیشکی؛ وێدەچێ هەمان گیای سمکاک بێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

سمکاک
راڤە: ناوی ڕوەکێکە کە دەنکی گیایەکەی سوورە و بۆ دەرمانیش دەشێ
ڕواوگە: ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

سمورلە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ هەمان سرۆلە یا دووسمۆە بێت
ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سمورچکە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سنپنک
راڤە: ناوی ڕوەکێکە بە لاسک و پەلکی بەرامە و بۆنخۆشەوە کە بۆ خۆشتامی لە پەنیری دەکەن
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری زازانشین (سندووس، دێرسیم، دیاربەکر، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری ئەرزنجان) (٢٠و)

سنگرە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

سوربازەڵە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

سوڵتانوەرد ☜ شایگوڵان

سونبولیکێوی
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سوێس
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی و کوێستانی، بۆن و بەرامەیکی خۆشی هەیە
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

سۆراو
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی کنیواڵ و پیواز کە نیو گەزێ باڵا ئەکات و کەڵکی دەرمان و خواردنی هەیە و لە نێو چێشتی ساوەری دەکەن؛ بەواتای سووراوە
ڕواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقڵاوا (٢٠و)

سۆرسپیک
راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ بەواتای سوور و چەرمووە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

سۆرەدار
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار یا دارچەک کە سوور بێت؛ بەواتای سوورەدارە، ئەگەر وابێت هەمان داری دیندارە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

سۆستی
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە، گوڵێکی زەرد و بۆنخۆشی هەیە، گەڵای چەشنی

هی گوڵە نێرگزە و بە قەد ویش بەرز دەبێت
رواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقڵاوا (٢٠و)

سووتەکە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە تێکەڵی شیریژی دەکەن
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٤٩و)

سووراو

راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە چەشنی پوونگەیە، گوڵەکانی بەنەوشە و تا گەزێ بەرز دەبێ ٢. ناوی جۆرێ ترێ سوورە ٣. ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانەیی کە لە دۆکوڵیوی دەکەن ٤. گوڵی سەوڵ یا پۆپەکەڵەشێرە
رواوگە: ١. گوندی سەهۆلان و عیساکەند لای مەهاباد (٤٩و) ٢، ٣ و ٤. کوردستان (٣٣و؛ ٤٩و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و؛ ٢٠و؛ ٢٩و)

سوورپا

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهاری کێویە کە لاسکی سوورە و بۆنی ناخۆشە، بە بۆنەی سوودی پزیشکیەوە بۆرانی دەکەن و دەخورێ یا وشکی دەکەن و بۆ نەخۆشی ئالامەت و سەرما لە شلە و دانوولەی دەکەن، ڕوەکێکی میزهێنەرە؛ ویدەچێ هەمان سوورەبنە بێت
رواوگە: ناوچەی هۆزی لەک لە ئیلام، کرماشان و لوڕستان (٢و)

سوورکە

راڤە: ١. ناویتری ویژەبرە ٢. ناویتری هەرزن
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

سوورگوڵ

راڤە: ١. ناویتری گیای گوڵەباخ ٢. ناوی جۆرێکی گیای گەنم ٣. ناوی ڕوەکێکی بەهاریە، لەم بارەوە ماموستا ئەحمەدی خانی لە شاکاری مەموزیندا هێناویەتی" سوورگوڵ لە سەری لکان روا بوو/ تاتای موو بە سەریەکا رژا بوو/ کچ سورگوڵی دەسچنی خودایە/ کوڕ ناوی ژیان و ژینی لایە"
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

سوورۆونە

راڤە: ناوی ڕوەکێکی کەژی و کوێستانیە کە سەری دەرهێناو شین بوو وەکی چنگی باڵندەی کەو سوورە؛ ڕەنگە هەمان گیای سوورەونە بێت
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سوورە گەون

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە
رواوگە: کوێستانی کوڕەمیانەی گوندی میانەی لای مەریوان (٤٩و)

سوورەپیاز ☜ پیوازەسوورە

سوورەتوو ☜ تووەگایە

سوورەدار: دیندار، داردیدار
راڤە: ناوی بنە دارێکە چەشنی دار مازووە؛ ویدەچێ هەمان داربەروین بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ و عەینسفنی، چۆمان، خەلیفان و ڕەوانـدز (٢٠و)؛ ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٠ە)

سوورەرێواس ☜ ریواسەسوورە

سووس

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لاسک و پەلکی شیرین و تاڵی هەیە و ئاوەکەی دەگرن و بۆ دەرمان دەشێ
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سووش

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بە لاسک و پەلکی بەرامە و بۆنخۆشەوە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەکانی زاراوەی زازا (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)؛ و بەشی باشوور (٦و)

سووڵا

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سووورەبنە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دارچک کە گەڵاکانی چەشنی هی سێوە، خزری ئێژێت لە خەڵکی لای کوێستانی کۆساڵانم بیستووە بەڵام ئەمن لە کۆساڵان نەمدیتووە

رواوگە: کوێستانی کۆساڵان لای سەوڵاوا (٩٤و)

سەپاترێنە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی وەسە گوڵ قاخڵی و دەور کێلانەی گوڵەکەی دڕکاویە و بەرزایی ئەم گیا تا ٦٠ سانتیمترە؛ وێدەچێ هەمان دڕکەقاخڵی یا تاڵگە ئاسنەسەرە بێت، گیای سەپاترێنەی چکوولە هەمان کانیژەیە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سەتک ☜ سەتەک

سەتەک: سەیدک، سەیدووکە، سەیدۆکە، سەتک

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهارییە و بەری هێشوویی دەگرێ، دەنکەکانی چەشنی نۆکە و بە تام و خۆشە

رواوگە: کوردستان (٣/١٤٢و؛ ١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٩٤و)؛ و باشوور (٦و)

سەدپەلک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە گوڵی زەرد و زلی تۆپی هەیە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سەرئاسنینە ☜ ئاسنسەرە

سەربەدۆ ☜ دۆبەسەرە

سەربەدووکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانییە، گەڵا و تامی چەشنی هی گیای کاهوویە و بر خواردن دەشێ

رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

سەربەکڵاوە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سەرتاڵەی بنشیرین

راڤە: ناوی ڕووەکێکە نێرتکەکەی بەژنی بەرز دەبێ، سەرەکەی گوڵێکی تۆپی و سپی خڕی هەیە، پەڕەی گوڵەکانی دڕکاوین، لاسک و گەڵاکانی تاڵن و بنەکەی شیرینە، ئەم گیایە بە پیری دەبێتە چەقڵ

رواوگە: دەڤەری باڵەکایەتی (وەکی گەڵاڵە، چۆمان، برادۆست و بەشی باکووری ڕۆژاوای ڕەواندز) (٢٠و)

سەرتیکە ☜ ستک

سەرحورچنە ☜ پیرباوە

سەرخەت

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

سەرکوتیلک

راڤە: ناوی ڕووەکێکی ئالیکیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سەرکەشکۆرە ☜ بنەگۆزەڵە

سەرگاویلک

راڤە: ناوی ڕووەکێکی سەلکدارە چەشنی پیشۆک بەڵام گەڵای ئەم کورتترە و بۆ خواردنیش دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات و ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەوڵاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و؛ ٨و)

سەرگەزێ ☜ بنەگۆزەڵە

سەفرابەر: باوەشێنەگیا

راڤە: ناوی ڕووەکی نێرینەی گیای فرەپێیە؛ گیایکیتر هەیە بۆ سەفرا بە ناوی گیازەرداو یا گیاسەفرا

رواوگە: کوردستان (٣١و)

سەکووز: سەکووزە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ ئەم وشەیە هەڵە نووسرا بێت یانێ بڕگەی (سە) فارسی نووسراوی (سێ) بێت بە گشتی وشەی سێ‌کووز بووبێت و هەمان گیای سێ‌کووز بێت

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سەکووزە ☜ سەکووز

سەگەران

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٩٤و)

سەلپ

راڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سەلکەخرە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی قولقولەی میرەدێ لای سەقز (٩٤و)

سەڵمۆکەکەرانە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی سەڵمکە و دەخورێت

رواوگە: کوردستان (٣/١٤٢و)

سەمیرە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە سەلکەکەی چەشنی گێزەرە بەڵام چکوولەتر؛ وێدەچێ یەکێ لەم گیاگەلە بێت ڕەشەگێزەر، گێزەرە جافی یا گێزەرە مشکانە

رواوگە: گوندی سەیفاوای ناوچەی خورخورە لای سەقز (٩٤و)

سەنایمەکی

راڤە: ناوی ڕوەکێکە ریشە سەلکەکەی وشک دەکەن و هاڕدراوی لە سەر برینی ئاژەڵ دایدەنن، خزری ئێزێت ئەم ڕوەکەم نەدیتووە؛ ئەم ڕوەکە داری بامیەپێچ یا سینامەکی نییە

رواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٩٤و)

سەنجر

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی؛ ڕوەکی سەنجرکە یا زلفانیش هەیە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

سەوزە گەون

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سەوزەگیا ☜ گیاوەسەوزە

سەونچکە بێدرک

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سەونچک

رواوگە: خورخورەی لای سەقز (٩٤و)

سەویلەخووگانە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: دەگاکانی لای کوێستانی کۆساڵان (٩٤و)

سەیدۆکە ☜ سەتەک

سەیدک ☜ سەتەک

سەیدووکە ☜ سەتەک

سەیرا ☜ سەیرارا

سەیرارا: سەیرا

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە گوڵێکی باریکی لاسک درێژە، ڕووس دەشتەوەی پەڕەکانی سوورە و هی ناوەی ڕەش و سەوزە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

سیابۆ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ خواردن دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

سیازاخ

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهاریە لە گەرمێن‌دا

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

سیانهۆ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

سیاوپووزە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لاسکی ڕەشە و لە ناودا دەزی و گەڵاکانی چەشنی گەڵای گیای کەرەوزن

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

سیاوداری

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دارچک؛ ناوی دیکەی داروزم و داربووزیش، داریڕەشە

ڕواوگە: ناوچەی هەورامان (٩٤و)

سیاوگوون ☜ مەنیژە گەون

سیاولۆ ☜ ڕەشەلۆ

سیاوەحش

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمانی ناڕێکی سووڕی مانگانەی ژن و لابردنی بالووکە بەکەڵکە؛ ویدەچێ هەمان ڕووەکی پەڕسیاوەحش یان سیاوەش بێت

ڕواوگە: شاخەکانی هەورامان لە هەڵەبجە، بیارە، تەویڵە و باخەکۆن، پێنجوێن، سۆلاڤ و کوێستانی قەندیل (٦و)

سیپالینە ☜ گوێچکەمشک

سیرفسک: سیرەبۆگەنە، سیرەسەگانە، سیرۆسەگ، پیازەسەگانە، سیرەسەگ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی سیر و پیواز

ڕواوگە: کوردستان (١٤١/٣و)؛ دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) و مەڵبەندی هۆزی سوورچی (٢٠و)

سیرقن: سیرقینگ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە، هەندێ جێگا بە ڕووەکی سوورەبنە ئێژن ٢. ناوی جۆرێکی سیرەکێویە

ڕواوگە: ١. کوێستانی بەورووپەڕێشانی لای قوروە ٢. کوێستانی چلچەمە و گوندەکانی ناوچەی تیلەکۆ لای سەقز (٩٤و)

سیرقینگ ☜ سیرقن

سیرکامارا

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکی بۆگەنە،

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

سیرکەسە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بە زەویدا پان ئەبێتەوە، گوڵەکەی دەنک- دەنکەی ناشیرینە و شیلەی ناوی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

سیرۆسەگ ☜ سیرفسک

سیرەباخی: سیرەدەشتیلە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە

ڕواوگە: گوندی سەڵواتاوای لای سنە (٩٤و)

سیرەبنە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە؛ ویدەچێ هەمان سیرقن یا سوورەبنە بێت

ڕواوگە: گوندی کۆرکۆرە لای سنە (٩٤و)

سیرەبۆگەنە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە

ڕواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

سیرەبۆگەنە ☜ سیرفسک

سیرەبۆوەنکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە

ڕواوگە: گوندی نشوور لای سنە (٩٤و)

سیرەدەشتیلە ☜ سیرەباخی

سیرەسەگ ☜ سیرفسک

سیرەسەگانە ☜ سیرفسک

سیرەقورۆڵە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە؛ ویدەچێ هەمان سیرەکلۆرە بێت چونکا هاوواتان

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

سیرەقولۆلە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە؛ وێدەچێ هەمان سیرەقورۆلە بێت چونکا هاوواتان
رواوگە: گوندی ئێرانشای لای سەقز (٩٤و)

سیرەکێفی: سیرەکوێلە، سیرەکێفیلە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە؛ وێدەچێ هەمان سوورەبنە یا سیرە کێویلە بێت
رواوگە: گوندەکانی حەسەناوا، رەشنەش، ئەوێهەنگ، وێسهر، ئاویەر، قەڵەمان، نایسەر لای سنە، گلیە، کوێستانی عەوالان و سوڵتانئەحمەو لای مەریوان، کەوبگار و مووچش لای کامیاران، پاوە و روانسەر (٩٤و)

سیرەکێفیلە ☜ سیرەکێفی

سیرەکێویلە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە؛ وێدەچێ هەمان سیرە کێفی بێت
رواوگە: کوردستان (٩٤و)

سیرەکلۆر
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە
رواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی گوندی عیساکەند و سەهۆلانی مەهاباد (٩٤و)

سیرەکوێلە ☜ سیرەکێفی

سیرەگەنکە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە، چەشنی گیای سیری خواردنە؛ وێدەچێ لە تەک سیرە بۆنکە و بۆگەنە هەمان پیازەگەنە بن
رواوگە: گوندەکانی لای سنە و هەزارکانیان لە ناوچەی سارالی دیواندەرە، ناوچەی سەرشیوی مەریوان، حسێناوای کونگرە و کوێستانی پەنجەعەلی لای قوروە (٩٤و)

سیریپڵنگ
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێوییە
رواوگە: باشووری کوردستان (او؛ ٢٩و)

سیریخۆمانە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیریکێویە
رواوگە: باشووری کوردستان (او؛ ٢٩و)

سیریکێوی: سیرەباخی، سیرقن، سیرەکۆیلە، سیرکێفی، سیرەکێفیلە، سیرەکوێلە، سیرەگەنکە، سیرەبنە، سیرەبۆگەنە، سیرەبۆوەنکە، سیرەدەشتیلە، سیرەکلۆرە، سیرکامارا، سیرەقورۆلە، سیرەقولۆلە، سیرەخۆمانە، سیریپڵنگ، سیری ورچ

سیریورچ
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای سیری کێویە
رواوگە: باشووری کوردستان (او؛ ٢٩و)

سیسەبان
راڤە: ناوی رووەکێکە لە ناوچەی گەرمێنا دەڕوێ
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سیسەقومام
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای قومام کە کەم بەرز دەبێ و نەرم و لاوازترە بە پێی قومام
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سیسەمبەر
راڤە: ناوی رووەکێکە بۆنخۆشە و لێدەنرێ دەخورێ؛ وێدەچێ هەمان گیای سیسعومەر بێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

سیسی
راڤە: ناوی رووەکێکی دەشت و مەزرایە بە هەر روهکێ بئالێ وشکی دەکا؛ ئەم ناونیانە تەنیا لە گیای مێملی مێوەخوەرکە دیتەوە، هەروەها سیسی لە تەک هەمبەری فارسی مێوەخوەرکە یانێ (سِس) نزیکن
رواوگە: باشووری کوردستان (او؛ ٢٩و)

سیفهەلووک
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

سیکەڕۆ

راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی داری لیرەواری، گەڵاو لاسکەکانی چەشنی هی هاڵووباڵووکن، بەرەکەی لە هی هەڵووژە گەورەترە و بە ڕەنگی سوور، ڕەش و زەردە، بۆ مەرەبا، شەربەت و خواردن دەبێ، لە سەرەتای هاوینا دەگات

رواوگە: سەردەشت و میراوێ (گوندەکانی گوێزێڵی، مووسالان، سپیداری، ئەڵوەتان، بناوێ، نەلاس، کوێستانی گردینە، ئاڵیەمەران، کاولان، گۆمان، گرژاڵ، واوان، شاتمان، ئاغەلان) و خانێ (پردانان، قەبریحوسەین، شێوەمێرە) (٧٨و)

سینانداری

راقە: ناوی ڕووەکێکی خۆڕسکە، لاسکەکانی خرزکە و چەشنی برکە خەیارن و وەکی گیای لوولووپەڕ بە ڕووەک دەئاڵێت و ریشەی وەسە تەشی و ریشەکەی بۆ دەرمان دەشێ، خزری نووسیویەتی بە فارسی (داروی سرطان) دەبێ

رواوگە: کوێستانی کوور (کبیرکوە) لە ئیلام (٩٤و)

سێبسکۆڵە ☜ سێڤۆک

سێبەلگووک

راقە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

سێبەلەک: سێوەرە

راقە: ناوی ڕووەکێکە ئاژەڵ خۆشی دەخوات، گەلاکانی سێگۆشە و گوڵی چەشنی گوڵی سالمەیە بەلام بووچک و باریکتر

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)

سێپۆڵکە

راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ ویدەچێ سێپۆڵکە هەمان گیای سێفۆڵکە بێت کە لە بێژەدا گۆڕاوە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سێپەڕەدەیمی

راقە: ناوی جۆرێکی سێپەڕە کە لە کەژ و کوێستانا دەڕوێت

رواوگە: گوندی بستی لای سنە و کوێستانی چلچەمە (٧٨و)

سێپەڕەسپی

راقە: ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی سوودی بەهێزی بۆ مرۆڤیان هەیە و دەرمانی نەخۆشی رۆماتیسمە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)؛ و ئامێد، ڕەواندز و سلێمانی (٦و)

سێپەڕەیدەیمی

راقە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: گوندی بست و کوێستانی چلچەمە لای دیواندەرە (٩٤و)

سێتەڕازەن

راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ گیای تەڕازەنیشمان هەیە بەم نێوە نزیکە

رواوگە: گوندی کۆرکۆرە لای سنە(٩٤و)

سێسەری

راقە: ناوی ڕووەکێکە پتر لە مووچەی گەنما شین دەبێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

سێڤرشک: سێوەکێویلە

راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوی کێویە

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

سێڤک ☜ سێڤۆک

سێڤۆک: سێڤک

راقە: ناوی ڕووەکێکە بەرێکی وەکوو سێوی شین و سوور دەگرێ و دەخورێ بەلام تفاقێکی باش نییە بۆ ئاژەڵ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

سێفزەمینیڕووسی

راقە: جۆرێ لە گیای سێفۆکە، درێژە وەکوو

خەیار، گۆشتەکەی چەرمووە، پاش نەورۆز و سێ‌شەش دەیکەن و لە گەنم درەوان هەتا ناوەڕاستی هاوین دەیکەنن
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سێفزەمینیکرکرۆک
راقە: ١. ناوی ڕوەکێکە چەشنی کەلەم ٢. ناوی جۆریک سێفۆکە، بە فارسی (سیب زمینی استانبولی) پێ ئێژن
رواوگە: کوردستان (١٣و)

سێفزەمینیکوردی
راقە: جۆرێ لە گیای سێفۆکە، خرتە، چاوکە و چاڵی زۆە، گۆشتەکەی کەمێ زەردە، سەلکەکەی فرە گەورە نابێت، گوێژ گوڵ ئەکات ئەیچێنن، سەرەتا و ناوەڕاستی پاییز دەیکەنن
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سێفۆک: کوردی، رووسی، کرکرۆک

سێفەپاییزە
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٤٩و)

سێفەترشە تاوسانە
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە، لە شێوەجۆری سێوە ترشەیە
رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٤٩و)

سێفەچەرمووە
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سێفەڕێ
راقە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

سێفەزەردە: سێوی لوبنان
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سێفەسوورە
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٤٩و)

سێفەشەکەری ☜ شەکرەسێو

سێفەقپاقە
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٤٩و)

سێفەقەرمیاس
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٤٩و)

سێفەقەنێ
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە، وێدەچێ هەمان سێوەشەکرە بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٤٩و)

سێفەلاسوورە: سێوەقولێر، سێوەلاسوورە، سێوەنالێۆر
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە، لە شێوەجۆری سێوە سوورەیە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور و دەقەری بارزان، زیبار، مێرگەسۆر، شێروان مازن و نەهلێ (٢٠و)

سێفەمیرزایی
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٤٩و)

سێفەووس
راقە: ناوی جۆرێکی دار سێوە
رواوگە: پارێزگای کرماشان و ئیلام (٤٩و)

سێکبۆنە ☜ سێفۆک

سێگرێ
راقە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

سێو: شەکرەسێو، سێفەشەکەری، سێفەقەنێ،

سێفەچەرمووە، سێفەلاسوورە، قولێر، سێفەسوورە، سێفەزەردە یان سێویلوبنان، سێوەگولاوی، سێو هەرمێ، سێوەمەلتیک، سێویترشی پاییزە، سێفەشەکرە، سێفەقپاقە، سێفەقەرەیاس، سێفەمیرزایی، سێفەپاییزە، سێفەترشە تاوسانە، سێفەووس، سێفزشک، سێوەکێویلە

سێووک: سێوەرەزەردە

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی وێنجە و شەوەرگ

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ناکرێ، نامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

سێوەئالیۆر ☜ سێفەلاسوورە

سێوەرەزەردە ☜ سێووک

سێوەرمێ ☜ سێوهەرمێ

سێوەرووچک ☜ سێوەلووکە

سێوەرە ☜ سێبەلەک

سێوەقولێر ☜ سێفەلاسوورە

سێوەکێویلە ☜ سێفزشک

سێوەگولاوی

راڤە: ناوی جۆرێکی دار سێوە؛ وێدەچێ هەمان سێوهەرمێ بێت چونکا لە فرە ناوچە گولاوی هەمان هەرمێیە

رواوگە: لای دیلۆران (٦٠و)

سێوەلاسوورە ☜ سێفەلاسوورە

سێوەلووکە: سێوەرووچکە

راڤە: ١. ناوی روەکێکە بستێک لە زەوی بەرز ئەبێت، گەلای وەهی تووی دەچێ و دانە- دانە چەشنی کۆتالی دانە- دانە وایە، نێرە و مێی هەیە، نێرەکەی نێرتکی دەرئەکات و گولێکی سپی چەشنی گولی سۆلەدرەی دەچێ و پەری وەکوو گونی مرۆیە و مێیەکەی وەسە چەقالە؛ وێدەچێ سێوەلووکە هەمان سێفۆلکە بێت کەلە بێژەدا گۆڕاوە ٢. ناویتری روەکی سێفۆلکە ٣. ناوی روەکێکە بەرەکەی سپی و خڕ و چکوولەیە و دەخورێت ٤. ناوی روەکێکە پیازێکی شیرین هەیە و دەخورێ ٥. ناوی روەکێکە هی دەشتە، دوو گەلای سەوز و پانی هەیە و لە ناوەڕاستی ئەم دوو گەلا دوو دانە سپی دەردێن کە هەر کامیان بەقەد گوێزێ ئەبن، بۆیە پێی ئێژن سێفەلۆکە یا گون کەلەشێرە؛ جۆرێکی گیای شلەجافە

رواوگە: کوردستان (١٤٢/٣و)؛ وەکی دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا (٢٠و)؛ ٣ و ٤. گوندی کەکەوسان و ماسیەر (٩٤و)؛ ٥. و بەشی ڕۆژهەلات (٦و)

سێوەمەلتیک: سێوی ترشیپاییزە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار سێوی ترشی پاییزە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ و باشوور (٦و؛ ١٦و)

سێوهەرمێ

راڤە: ١. ناوی جۆرێکی دار سێوە ٢. ناوی جۆرێکی هەرمێ

رواوگە: ١. بەشی باشووری (٦و)؛ ٢. کوردستان (١٣و)

سێوهەرمێ: سێوەرمێ

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

سێویترشی پاییزە ☜ سێوەمەلتیک

سێویلوبنان ☜ سێویلوبنان

شابانە: شاوانە

راڤە: ناوی روەکێکە؛ وێدەچێ شابانە هەمان شادانە یا شاگانە بێت کە لە بێژەدا گۆڕاوە

رواوگە: سنە و سەقز (٢٠و)

شابانە: شاوانە

راڤە: ناوی روەکێکە، بە فارسی (شابانک)ە؛ ئەم ناوە فارسیە لە ژێدەری مۆزەفەریان نەهاتووە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شابلغان

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شاپنگ

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شاپەڕە

راقە: ناوی رووەکێکە گەلاکانی چەشنی بێژانە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شاپەلە

راقە: ناوی رووەکێکە دەخورێ

رواوگە: دینەوەر و سەحنە لای کرماشان (٤٩و)

شاتانەسەرە

راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی بڕکە شووتیە و بەرەکەی بەقەد سێویکە؛ گیایک هەیە بە ناوی شاپانەسەر

رواوگە: کوردستان (١٤٢/٣و)

شاترنج

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شاتڵ

راقە: ناوی رووەکێکی دەرمانییە بە فارسی دەبێتە (روشنک)

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شاتل

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

شاتەڕەدەیمی

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (٣١و)

شاجەگەن

راقە: ناوی رووەکێکی بە فارسی دەبێتە (اکیر ترکی، قصب‌الزیره)؛ وێدەچێ هەمان لوولە جەگەن یا سێ‌سووچکە (جەگەن) بێت

رواوگە: لای مەهاباد (٤٩و)

شاروتی

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٤٩و)

شاز

راقە: ١. ناوی رووەکێکە بەرەکەی چەشنی شەیتانۆکەیە ٢. ناوی رووەکێکە لە جۆری زەل

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شازدەخان

راقە: ناوی جۆرێکی رووەکی چلچاوکەیە

رواوگە: لە ڕووەکەکانی ؟ (٤٩و)

شاشنگ

راقە: ناوی جۆرێکی گیای ئەسپینگە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

شافر

راقە: ناوی پنجە رووەکێکە پڕ بە ئامێزێکی چڵ‌چڵ بەرز ئەبێت و زارۆکان لاسکەکانی دەکەنە تیر لە کایەی تیروکەواندا

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شامەڵحەم ☜ شامەڵهەم

شامەڵهەم: شامەڵحەم

راقە: ناوی رووەکێکە بە فارسی (پنیرک بزرگ)ی پێ ئێژن

رواوگە: لای مەهاباد (٤٩و)

شامی تووزەرد

راقە: ناوی جۆرێکی رووەکی شووتیە، ناوەزێل و گۆشتەکەی زەردە

رواوگە: ناودەرووەنی کرماشان (٤٩و)

شانەکولێ

راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای پێ‌گورگە (فارسیەکەی: پنجە گرگ)

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شانەگورگ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

شاوارە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی کەرجو لای سنە و کوێستانی ئاربەبا لە بانە (٩٤و)

شاوانە ☜ شابانە

شاوانە ☜ شابانە

شاهەنمەلە

راڤە: ناوی جۆرێکی گوڵی هێرۆ

ڕواوگە: ناوچەی بەوروپەرێشانی قوروە (٩٤و)

شاهەمرۆ

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی

ڕواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٩٤و)

شایگولان: سولتان وەرد

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵ کە لە ناو گولاندا نازناوی سولتان وەرد (یانێ سولتانی گوڵ)ی پێدراوە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

شرت

راڤە: ناوی ڕووەکێکی دارچکە کە لە لق‌وپۆی گەسک چێ دەکەن؛ لە ناوچەی کۆماسی و کەلاتەرزانی مەریوان دارچکی گزگەتوولینە گەسکی لێ درووس ئەکەن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شروەهەلالە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵ چەشنی گوڵە شلێرە بەلام چکوولەتر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و) و ناوچەی هەورامان (٨و)

شریاز

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شڕوهەوالْ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانەیی چەشنی سویسنەیە و ناوی گوڵەکانی ئالە و کەناری سپیە و هێلێکی باریک و ڕەش و جوانی بە ناوەڕاستی سوور و سپیەکەی کێشراوە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

شڤێری

راڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای جۆ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شفتیچکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

شلمە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە ناو گەنمدا شین دەبێ و مێملی گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شلنگ

راڤە: ناوی جۆرێکی ترۆزیە، کە زل بووە و گەیوە؛ ڕەنگە هەمان شلۆر بێت

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شلۆر

راڤە: ناوی جۆرێکی ترۆزی زل و گەیوە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شلەجاف ☜ بنگەژیلە

شلێر

راڤە: ناوی جۆرێکی دەخلە، لە گەنم باریکترە، نانی لێ ساز ئەکەن، نانەکەی بۆر و ڕەشە؛ وێدەچێ گیای چەوان یا گەنمە شلێل بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٤/١٢٥و)

شلێل

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای جۆ

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ وەکی

مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

شمقاڕ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە کە ناشخورێ

ڕواوگە: کوێستانی ئاویەری گەوڕە لە سنە (٩٤و)

شناک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار یا دارچک

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شنگ: شنگەمارانە، شنگەشێخانە، شنگەمارینە، کەرهێ، کورەشنگ، شاشنگ، ئەسپینگەماینە

شنگەشێخانە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای ئەسپینگە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شنگەکەرهێ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای ئەسپینگە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

شنگەمارانە: شنگەمارینە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای شنگی گەلا باریکە

ڕواوگە: بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (او)

شنگەمارینە ☜ شنگەمارانە

شنگەمانیانە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای دانەڕۆنی هەڵەچێت، گەلای باریکە و ئەخورێت

ڕواوگە: لای شاهیندژ (گوتەی کاک عوسمانی کەریمی خەڵکی ساروجە) (٧٨و)

شوارشینک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ بە وشەی شواشبینک و شواشینگ نزیکە؛ ژێدەری سەدرەدین بە گیابەندی داناوە

ڕواوگە: دەڤەری پژدەر، قەلادزێ، شارباژێر و دووکان (٢٠و)

شواشبینک

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری جۆرێکی دارچکی ترێ و هەنجیر ٢. ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شواشینگ

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری جۆرێکی دارچکی ترێ و هەنجیر؛ ویدەچێ ئەم وشە لەتەک وشەی شواشبینکدا یەک بن بەلام هەڵەی نووسینیان تێکەوتبێ ٢. ناوی ڕوەکێکە دار بادامە تاڵە، شەواشینگ

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

شواڵبەکۆڵ: شەرواڵ بەکۆلێ، شەرواڵە کۆڵ، شەواڵە سوورە، شەرواڵە کۆن، شەواڵە بەمۆرد، تریە کێفی، شواڵەکۆڵە، شەلەمە

ڕاڤە: ١. ناوی ڕوەکێکی کوێستانییە، گەزێ بەرز دەبێ، چەشنی گیای کۆکلاشک و هالیکۆکە، بنەکەی وەسە هی هالیکۆک و تامی چەشنی شێلمە، فرە ڕەوانە و بە فرە خواردنی ڕەوانیەکە بەرەو کێشە دەبات و مرۆڤ تووشی سکچوونی تەواو دەکات و مەترسیدار دەبێت، خواردنی دەرمانی بر ڕەوانی وایە کە شیلەکەی بە قەندێکا بژەنیت و بیخوەیت یا کەوچکێ لەو شیلەیە، (ناوی ڕوەکێکە لە جۆری خەرتەل و ترێۆکە کە چەشنی جۆرێکی ترشۆکەیە لە پزیشکی ئەوسادا بۆ بەهێزی دل، نەخۆشیەکانی دڵی مرۆڤ و ڕەوانی گەدە کەڵکیان لێ وەردەگرت)

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی گوندەکانی کۆڵ، بست و دەرەویان فارسی لای دیواندەرە، مەولاناوا، مووسماوا، خورخورە و چلچەمەی لای سەقز، سەلواتاوا و ئیبرایماوای (کێوەکانی کانی شەلەمان و کانی چۆنەران) سنە و رامۆڵ لای قوروە (٩٤و)؛ و بەشی باشوور (او؛ ٢٩و)

شوالدڕە

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری گیای ئالەکیفیلە یا

دووسمۆرکە ٢. ناوی‌تری گیای جوالدڕە
رواوگە: لادێکانی لای کوێستانی شاهۆ، گوندی هوویە، وێسەر، کۆرکۆرە لای سنە و خواشت و چەم دەرەزەنجیر لای سەولاوا (٤٩و)

شوالدرەی دەیمی

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ شوالدرە هەمان گیای دووسمۆرکە و جوالدڕەیە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شوالەشڕە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شوالەکۆلە ☜ شوالبەکول

شوانکارە

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە
رواوگە: کوردستان (١٣او)

شورە گەون

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شوەشینە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە بنەماڵەی گیای گەزگەسک؛ وێدەچێ هەمان گیای شۆشینە بێت
رواوگە: کوردستان (١٣او)

شویتەکێفی

راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: گوندی حەلوایی لای بیجاڕ (٤٩و)

شویتەکێفیلە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە، بە فارسی (شوید صحرائی) هاتووە؛ ڕەنگە هەمان شویتە کێفی بێت
رواوگە: کێوی شنگەجاڕ و ئالفەلفێ گوندی پایگەلان لای سەولاوا و کوێستانی شاهۆ (٤٩و)

شویتەگولە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: لای هەورامان (٤٩و)

شۆڕە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچی هەمان گیای شۆرە بێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شۆرە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لاسکی گرنی گرنیە و گوپکەی وردیلەی هەیە، گەلانی فرە وردن، لق و پۆی زوو لێ‌دەبنەوە، بە زەویدا رادەکشێ و بۆ دەرمانی چلکی برین دەشێ، ژێدەری سروە گیلی شۆرە و شۆڕەی یەکێ هێناون
رواوگە: کوردستان (٣/١٤٢او؛ ٢٠و)

شۆشینە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شۆکە: خالۆزە، خارۆزە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە هووکارەی نشونمای وایە بە دار و بەردا دەئالێت و بەرەکەی بۆ دەرمان و خواردن ویشک ئەکەن
رواوگە: کۆیە، سلێمانی، دەشتی شارەزوور، کەرکووک، دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە، ڕەواندز، خەلیفان، چۆمان (٢٠و)

شۆمالە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای گەنمە و هەتا ٦٠ سانتیمتر بەرز دەبێ
رواوگە: کوێستانی کۆسالانی لای سەولاوا (٤٩و)

شووتی: هەنیەکۆلە، شووتیەسپیکە، هەنیەچەرمووە، شووتیە قەپە، هەنیە سەوزە، شووتی، لۆراسی، شامی تووزەرد، هیندوویی، کۆلە

شووتی لۆراسی: شووتیە لۆریاسی
راڤە: ناوی جۆرێ شووتی سپیکە و درێژە
رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

شووتی لۆریاسی ☜ شووتی لۆراسی

شووتیه سپیکه ☜ هەنیه چەرمووه

شووتیه قه‌په ☜ هەنیه سەوزە

شووتیه کۆڵه ☜ هەنیه کوڵه

شووتیه هیندوویی

راڤه: ناوی جۆرێکی ڕوەکی شووتیه

رواوگه: کوردستان (٤٩و)

شووشینکه

راڤه: ناوی بنە دارێکی کێویە چەشنی دار ئەرخەوانە؛ وێدەچێ هەمان داری شواشینگ بێت

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

شوول

راڤه: ناوی ڕوەکێکه

رواوگه: کوردستان (١٣و)

شه پەلووح

راڤه: ناوی بنە دارێکە لە ناوچەی گەرمیان کە بەرێکی وەکوو هەنجیر دەگرێ و دەخورێ و لکە گەورەکانی وەک شووتی تەرز و تووڵە دەهاوێت

رواوگه: ناوچەی گەرمیان (وەکی ئیلام، بەشی خوارووی کرماشان، خانقین، دوبس، بەلەدرووز، مەندەلی، بەدرە، جەلەولا، سەعدیە، مەخموور، کەرکووک، دوزخورماتوو) (٢٠و)

شەرڤۆک

راڤه: ناوی ڕوەکێکە ئێژن دەس لە هەر گەڵایکی بدەیت شۆرِ دەبێتەوە

رواوگه: کوردستان (٢٠و)

شەرمین: گوڵەزەنگ

راڤه: ناوی ڕوەکێکی دەسنیایە

رواوگه: باشووری کوردستان (١٩و)

شەرواڵ بەکۆڵێ ☜ شواڵبەکوڵ

شەروانە کۆڵ ☜ شواڵبەکوڵ

شەروانە کۆن ☜ شواڵبەکوڵ

شەریب

راڤه: ناوی ڕوەکێکە ئاژەڵ دەیخوات

رواوگه: لای دێلوڕان (٦٠و)

شەشپەڕە

راڤه: ناوی ڕوەکێکە ئەوسا بۆ دەرمانی باژێڵە (زیپکەی ورد) دەبوو کە هاڕدرواى لەتەک شەکردا تێکەڵ دەکرا؛ باژێڵە واتای نەخۆشی ناوسک ئێشەی منداڵی ساواش ئەدا

رواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

شەفتە

راڤه: ناوی ڕوەکێکە دڕکاویە، گوڵی سپیە، پاش وشک بوونی تۆپی گوڵەکەی بە بۆنەی شیرینیەوە مێشوولە تێی ئەمرۆشێ

رواوگه: کوردستان (٢٠و)

شەڤبێهن

راڤه: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی ئێنجانە

رواوگه: کوردستان (١٣و)

شەڤبشکێڤ

راڤه: ناوی گوڵێکە لە شەوانە گوڵەکانی دەژیێنەوە

رواوگه: کوردستان (١٣و)

شەڤخشت: شەڤخشک

راڤه: ناوی جۆرێکی ترۆزیە، کە زل بووە و گەیوە، لە جۆری کالیارە

رواوگه: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

شەڤخشک ☜ شەڤخشت

شەڤگەش

راڤه: ناوی گوڵێکە لە شەوانە گوڵەکانی دەژیێنەوە؛ وێدەچێ هەمان گیای شەڤبشکێڤ بێت

رواوگه: کوردستان (١٣و)

شەقشەقۆک ☜ گەپلە-١

شەقووق

راڤه: ١. ناوی جۆرێکی دار هەرمێ ٢. ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار کە قەزوانی زرِ دەناسرێت

رواوگە: باکووری کوردستان وەکی مەلبەندی زاری زازا (٨و)

شەقەلۆر

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی داری لێرەواری

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شەکرۆکە: کەرتەشیتۆپزدار، کەرتەشیما، کەرتەشیچەرمە، گەنمەپشیلە (تۆمی کەرتەشی)

شەکرەبەی

راڤە: ناوی جۆرێکی دار بەهێیە کە بەرێکی زەرد، گەورە و شیرینی هەس

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

شەکرەسێو: سێفەشەکری

راڤە: ناوی جۆرێکی دار سێوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ و باشوور (٦و)

شەکەرەتۆسی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای تێسووە، لاسکەکەی ئەستوورە و وەکی ریواس دەخورێ

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

شەلاخەگیا

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای قەمچیشەلاق یا بەنگلەلێزە بێت

رواوگە: گوندی زەنان لای سنە(٩٤و)

شەلمە

راڤە: ١. ناوی رووەکێکە ٢. ناوی رووەکێکە دەنکەکانی لەتەک گەنما تێکەڵ ئەبێت

رواوگە: ١. گوندی گلیە لای مەریوان (٩٤و)؛ ٢. کوردستان (١٣و)

شەلەگەڤری

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شەلەمە ☜ شوالبەکوڵ

شەلەنگۆ

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شەمبلیلک

راڤە: ١. ناویتری قومام ٢. ناویتری شملی

رواوگە: باکووری کوردستان وەکی مەلبەندی زاری زازا (٨و)

شەمبەلوولک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شەمێلە

راڤە: ناوی رووەکێکی دەسچێنە، بە بۆن و بەرامە خۆشە، تۆوەکەی چەشنی تووی بەزەرەکی زەرد و گەورەیە و بە کولاتەیی بە کەلان دەدرێ؛ ویدەچێ هەمان گیای گلێنە یا گاوان بێت

رواوگە: کوردستان (٣/٣٩و؛ ١٣و؛ ٢٠و)

شەواشینک

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ژێدەری سەدرەدین بە گیایکی لە جۆری گیابەرک داناوە کە عەرەبییەکەی (شیح) هێناوە

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

شەوال

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

شەواڵە بەمۆرد ☜ شوالبەکوڵ

شەواڵە سوورە ☜ شوالبەکوڵ

شەواڵەمۆر

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

شەوبۆی زەرد

راڤە: ناوی رووەکێکە ئەوسا تووەکەیان بۆ پێش خستنی سووری مانگانە بەکار دەهێنا، هێزدەری دڵە، پاڵێوەری خوێنە، ئەم گیایە ژەحراوی و گیابڕە بۆیە بێ نواندنی پزیشک نەخورێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

شەوبشکف

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گەڵێک گوڵ دەکات، لە مانگی ئادار شین دەبێ، گوڵەکانی شەوانە دەپشکون

ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٤٦و)

شەوشین ☜ ترنج

شەونم

راڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای سپیەڕەیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

شەوەرگ: شەوەری یەکتاش، شەوەری دووتاش

شەوەری دووتاش

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی شەوەرگە کە وەرزی پاییز بە جاڕ و پەریزا دایەوەشینن و بوومیری دەکەن و تاشی بەرینی پاش مانگی جۆزەردان دەیبڕن و بۆ گزرە دەبێ و تۆی نیە، هەڵدانەوە و واشبڕی پاش ماوەی لە سەرەتای گەلاوێژدا تۆم دەکات و دەیدروون

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شەوەری یەکتاش

راڤە: ناوی جۆری شەوەرگە کە وەرزی پاییز بە جاڕ و پەریزا دایەوەشینن و بوومیری دەکەن پاش مانگی جۆزەردان دەیبڕن و هەڵدانەوە و واشبڕی تەنکە و سوودی ئاوداشتن و دروونی نیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شەهبەلووت

راڤە: ناوی جۆرە خورمایکی ڕەشە؛ ویدەچی شەهبەلووت هەمان شابەلوت یا شابەڕوو بێت و لە جۆری دار خورما نەبێت

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شەهتەجووسک

شیافیک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە ڕەوانی ناوسک دێنێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شیراز

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دارچک کە چەشنی برالووکە

ڕواوگە: لە ڕووەکەکانی ؟ (٤٩و)

شیرامە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شیریمار

راڤە: ناوی ڕووەکێکی شیرەدارە؛ ویدەچێ شیریێ مار هەمان گیای خوشیلک بێت

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

شیرک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

شیرمژە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە گوڵ شینە و منداڵان گوڵەکانی هەڵدەکێشن و دەیمژن شیری لێدێ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

شیرمشاق

راڤە: ناوی ڕووەکێکە پەلک باریکەلەیە و ڕەنگ شینە، گوڵەکانی سپیە و قامکێک بەرز دەبێ و بە لاسکی بە پاککراوی دەخورێ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

شیرمل

راڤە: ناوی ڕووەکێکی شیلەدارە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شیرمسەگانە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

شیریشیرینەک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە پاش بڕینی بنکەکەی

شیلەیکی سپی دێتە دەرێ و ئەگەر لەتەک قەند بخورێت ڕەوانی ناوسک دێنێ و باشە؛ وێدەچێ ڕووەکی کۆکلاشک بێت

ڕواوگە: لای دیلوڕان (٦٠و)

شیرین‌شەوق

ڕاڤە: ناوی جۆرێک ڕووەکی گوڵاڵە سوورە

ڕواوگە: گوندی باخان لای مەریوان (٤٩و)

شیری‌هەراڵ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی پیازدارە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

شیری‌هەراڵ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، بەهاریە و بۆنخۆش و جوان

ڕواوگە: لە ڕوە کە کانی شارۆچکەی بیارە لای هەورامانی شێخان (١و؛ ٢٩و)

شیشان

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی گوڵ زەرد و بۆنخۆشە لە دەستەی گوڵی ئینجانەیی

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

شیلاڤ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی و گوڵەکانی بێ‌بۆوە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شیلاق

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە کە ئاژەڵ دەیخوات

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شیلمێ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

شیلەپانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای کاڕووش (هەڵیتری)، لە نێو مەرەزە (مووچەی برێنج) شین دەبێ و بە قەد ویش حەوا ئەکەوێت

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

شیلەشوانانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

شینک

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری داری کوفیزی ٢. ناوی دارێکی لێرەواری

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شینۆک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێ لە جۆری دارە وەن؛ وێدەچێ هەمان جۆری دار قەزوانی زۆرە لە کوردستان

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

شێلک ☜ شێلم‌شاتەڕە

شێلم‌شاتەڕە: شێلک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای تۆڵەکە لە گەڵ ساوەر لێدەنرێ؛ وێدەچێ شێلم شاتەڕە هەمان شاتەڕە بێت

ڕواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا (٢٠و)

شێلانە: زووڕەس، گەلاوێژی، دیرڕەس، چەرمووە، مێژووکی، قەیسی نوقڵە، سوورە، زەردە، خۆشە یان هاڵوێن، تاڵە، قەیسی شینە، سوورە، ڕێخە؛ جۆری بەری لەت‌کراو و وشکەوەبووگی شێلانە لە ناوچەی هەورامان و سنە (بن‌زاراوەی ئەردەڵانی)، قەیسی، قەیسی کوت، شێلانە لەت و قەیسی وشکی پێ‌ئێژن، بەلام لای خەڵکانی‌تری کوردەواری بە دارەکەی قەیسی و بە لەت و وشک‌کراوەکەی قەیسی لەت، لەتکە قەیسی و قەیسی وشک دەڵێن

شێلانەتاڵە

ڕاڤە: ناوی جۆرێک شێلانەیە، ناوکەی تاڵە و تایبەتی دانگووی زستانە، ڕەنگ و گۆشتی جۆراجۆرە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەچەرمووە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە، ڕەنگی سپی ئاماڵ زەرد و تامی شیرین و ئەندازەی گەورەیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەخۆشە: هالوین

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە، ناوکەی شیرینە و ڕەنگ و گۆشتی جۆراجۆرە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەدێرڕەس

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەڕێخە

ڕاڤە: ناوی جۆری شێلانەیە، سوورە، بەلام دەور پێشەکەی بەرەو دیوی گۆشتەکەی بەڵخدار و ڕیشۆڵدارە کە بۆ خواردن فرە لەبار نیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەزووڕەس

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ڕۆژهەلات (٩٤و)

شێلانەزەردە

ڕاڤە: ناوی جۆرێک شێلانەیە، ڕەنگی زەردی تێکەڵ سوورە، تامی شیرین و ئەندازەی گەورەیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەسوورە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە، ڕەنگی سووری ڕەنگار و تامی مەیلەو مزرە و بۆ چێشتی قەیسیوڕۆن لەبارە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەسوورە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

شێلانەگەلاوێژی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە، لە جۆری شێلانە دێرڕەسە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ڕۆژهەلات (٩٤و)

شێلانەمێژووکی: قەیسی نوقلە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە، ڕەنگی سووری ئاماڵ زەردە و ئەندازەی وردە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

عەترەنواڵە ☜ پنگەڕیحانە

عەرەبقۆزی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە پێنج شەش قوڵی هەیە، بە زەویدا پان ئەبێتەوە، بەر و پشت و کەناری گەلاکانی تووکدار و دڕکاوین، ڕەنگی پەلکەکانی کەسکێکی سپیە و گوڵێکی شینی تۆپی دەگرێ

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

عەزرۆکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، سەلکەکەی بە پاخلێر کراوی دەخورێ

ڕواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٩٤و)

عەلەومانی ☜ ئەلەولەمانی

عەمرۆکەلیلق: گیالیلقە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی عەمرۆکەس

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

عەنتەرتووک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

عیسادەم

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

غەرداره

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

فاتمەشوالکەن

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: لای کرماشان (٤٩و)

فاتمەهاروو

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

فاتەبارە ☜ وارنە

فاتەبۆرە

راڤە: ١. ☜ **فاتەبۆرێ** ٢. ناوی ڕوەکێکی گەلا پانە و جۆرێ بەر وەکوو بەری کالەکی فاتەبۆرێ دەگرێ

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

فاتەبۆرێ: فاتەبۆرە

راڤە: ناوی جۆرێکی کالەکە، بۆر و ڕەش، خەتخەت و ئاودارە

رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

فترک ☜ قارچک

فریسک

راڤە: ناوی ڕوەکێکی کێوی و بەهاریە؛ ژێدەری ماجد، فریسکی بۆ گیای (مارەچووکە، مارپێچووکە: بهمنی) هێناوە، ژێدەری خزریش هەمبەری فارسی بۆ نەدیوەتەوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

فسفسک

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بۆن و بۆسار ناخۆشە؛ ویدەچێ فسفسک هەمان گیای فسفسۆک بێ

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

فسفسۆک: فسەگۆگانە، فسکاگورگێ، تسەگورگانە

راڤە: ناوی ڕوەکێکی پاییزیە چەشنی کوارگ لە زەوی دەردێ و بە قەد دوومەلانێکە و فرە بۆگەنیشە، بە وشکی نێوەکەی وەک ئاردی بەمبایە و بۆ برینی پاتاڵ چاکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و باکوور (٢٠و) وەکوو مەلبەندی زاری زازا (٨و)

فسکاگورگێ ☜ فسفسۆک

فسەگورگانە ☜ فسفسۆک

فشفشە: دارفشفشە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار؛ هەندێ سەرچاوە ئاماژە دەکەن فشفشە جۆرێ بێیە و بە فارسی (بید بادامی) دەبێت، لە زاراوەی بادینی، فشفشە واتای مرۆڤ و گیانداری گەورە و ئەستوورە و بە دەنگی ماریش ئێژن

رواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٤٩و)؛ باکووری کوردستان (٢٠و)

فشلە گەون

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە، هەندێ لادێ بە جۆری گەون جەباری ئێژن

رواوگە: گوندی زەنان و حەسەناوای سنە (٤٩و)

فشلەگەون: تەقلەگەون؛ گەون تەقە

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە، هەندێ لادێ بە جۆری گەون جەباری ئێژن

رواوگە: گوندی زەنان و حەسەناوای سنە (٤٩و)

فشێ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

فیالە

راڤە: ناوی ڕوەکێکی کێوی بۆنخۆشە کە لە ماستی ئەکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەی هۆزی لەک لە ئیلام، لوڕستان و کرماشان (٢و)

فیچقه ☜ گیامۆسک

ڤینکا

راقه: ناوی ڕووەکێکە، ئێژن ماک و سوودی دژەشێرپەنجەی تێدایە

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

ڤێڤار ☜ قارچک

ڤاپقاپه

راقه: ناوی ڕووەکێکە

رواوگه: گوندی خواشت لای سەولاوا (٤٩و)

ڤاپکزێنه

راقه: ١. ناوی ڕووەکێکی بەهاریە و گەلا وردەکانی بە کولاتەیی دەخورێن ٢. ناوی ڕووەکێکە بۆ ناو شلە و دانوولە ئەوێت

رواوگه: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

ڤاپەشکێنه: گوڵەبەڕۆژەی چویتی

راقه: ناوی ڕووەکێکە

رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

ڤاپەکەوەڵه: قاپی‌کەوەڵە

راقه: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

رواوگه: کوێستانی کۆسالان لە هەورامان (٤٩و)

ڤاپی‌کەوەڵه ☜ قاپەکەوەڵە

ڤاچ

راقه: ١. ناوی‌تری دارکاژ ٢. ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی داری دڕکاوی

رواوگه: کوردستان (١٣و)

ڤاچەکوله

راقه: ناوی ڕووەکێکە لە گیای هەرێز دەچێ؛ ویدەچێ هەمان گیای پەنجەهەرێز یا پێ‌مریشکانە بێت

رواوگه: باشووری کوردستان (او؛ ٢٩و)

ڤارچک: خارچک، خاچک، کارگ، گوارک، کوارگ، کفارک، کفارگ، کاڤیرک، کاڤیلک، کدارک، کورگ، ڤێڤار، کوولاڤک، کارک، کڤارک، کڤارگ، کولافک، کومبەلۆک، چێلووکا، کەیارک، هەڵچ، فترک، هەڵچێ

راقه: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گیا سەرەتاییەکان، چەن دەستەی خواردن، ژەحراوی و دەرمانیان هەیە

رواوگه: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٢٠و؛ ٢٩و)؛ کێوەکانی شاهۆ، عەوالان، شاهۆ، دالاهوو، مانشت، سارال، کۆسالان و ئاربەبا (٤٩و)

ڤارچکەچەرمگه: قارچکەسپیلکانە

راقه: ناوی کارگێکە لە بن گیای هەڵزدا هەڵەتۆقێ؛ ڕەنگی کلاوە و پەڕەکانی سپیە، دەخورێت

رواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

ڤارچکەڕەشه

راقه: ناوی کارگێکە لە بن داری چنارد‌ا هەڵەتۆقێ؛ ڕەنگی کلاوەی بۆری سپیە و پەڕەکانیشی ڕەش و بۆرە، دەخورێت

رواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

ڤارچکەسپیلکانه ☜ قارچکەچەرمگە

ڤارچکەسووره

راقه: ناوی کارگێکە لە ناو خاکدا هەڵەتۆقێ؛ ڕەنگی کلاوە و پەڕەکانی سوورە، دەخورێت

رواوگه: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

ڤارچکەگولانه: قارچکەمارانە، قارچکەگولانە، کارگەگولە

راقه: ناوی کارگێکە لە بن دارانداا بەتایبەت داری بی (بێژگە لە داری چنار) هەڵەتۆقێ؛ ڕەنگی کلاوەی بۆر و ڕەشە و پەڕەکانی ڕەشە، کلاوەکەی جوان داشۆڕاوە و پەڕەکانی داشاردووە، ناخورێت و قارچکی ژەحراویە

رواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٤٩و)؛ و باشوور (٦و)

قارچکەمارانە ☜ قارچکەگولانە

قارقومە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ خواردن دەشێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)

قارووش

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای کاڕووش بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)

قاڕوومە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قازەخوەرە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

قاسم

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قاشم

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

قاقجۆک

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قاقل

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قالەقنگ ☜ کلاوبنە

قالا: نقوزیلێ

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهاری سوورە؛ ویدەچێ زێدەری خزری لەم وشە بە هەڵەدا چووبێ، چونکا زێدەری (٢٠و) قالانقوزیلێی بە یەک وشە هێناوە بەلام خزری بە دوو وشەی جیا

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

قالاقنگ ☜ کلاوبنە

قالانقوزیلێ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، گوڵێکی فرە سووری بەهارانە و لە چەشنی دارچکی گوڵەباخ دەچێ بەلام گچکەترە

ڕواوگە: ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم زاوەرۆ) (٢٠و)

قالاوێن ☜ کلاوبنە

قالاوقنگ ☜ کلاوبنە

قالەقنگ ☜ کلاوبنە

قامر

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری قامیش و زەل کە باریکە، لەم ڕوەکە پێنووس و قەڵەمزەل چێ دەکەن؛ ویدەچێ هەمان شاز یا پیکە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)

قجیلە: پێقەلە، نانەقەلە، قنجیلە، گولمەشک، پێقەلۆکە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە گەلاکانی وەکوو چنگ و پێ باڵندەی قەل (لای سنە، قەل باڵندەی قەلەڕەشەیە و ناخورێ) وایە یانێ چەشنی پەلکی گیای نیسکیش دەنوێنێ و کەلی وەک پۆلکە دەچێ، قامکێ درێژە و بۆ خواردنیش ناشێ، تامی گەلاکانی وەسە هێ تووە؛ زێدەرێ سەدرەدین بە گیای شیرنۆکەی داناوە

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣او)؛ وەکی سەقز و سنە و مەلبەندی هۆزی لەک (٢٠و؛ ٤٩و)؛ و باشوور (٦و)

قرام

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی ڕیسەمەنی

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قربیجە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قرێژەبەرد: چاییەمار، قوزەبەرد، گلەوەز

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گیاکانی سەرەتاییە، بە عەرەبی (حزاز الصخر) و فارسی (گل‌سنگ)ی پێ ئێژن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قرف

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار یا دارچک

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قرباشان

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

قزڵمامەسی

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی درووە، گوڵەکانی سوورمەیی و سپیە و لە جێ شێدارا شین دەبێ

ڕواوگە: لای شاهیندژ (گوتەی کاک عوسمانی کەریمی خەڵکی سارووجە) (٧٨و)

قزمەمەسی

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە، ئەم وشە تورکیە و بە واتای مەمکەی کچە

ڕواوگە: ناوچەی کورانی بیجاڕ (٩٤و)

قشقەرە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیای قشقەڕە (گوڵەپوورانی بەنەوش) بێت

ڕواوگە: لای گوندی گەڵێن لە سنە (٩٤و)

قشلک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قلۆنچک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قلێچر

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهاری گەڵا ورد و گوڵ زەردە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

قلێچە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی بەهارییە، گەڵای ورد و گوڵ زەردە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

قلێژەنگی: قلیە، قلیە، قلی

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە تێژە سابوونی پێدەکرێ

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٦و)؛ دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

قلخان

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ سووتان دەشێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قلقل

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بەرەکەی چەشنی نیسکە و بە برێشکەیی دەخورێ

ڕواوگە: ناوچەی کوودەشت (٢٠و)؛ و مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

قلیە ☜ **قلێژەنگی**

قلی ☜ **قلێژەنگی**

قلیە ☜ **قلێژەنگی**

قنجەزەردە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قنجیلە ☜ **پێقەلە**

قورتن

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی داری لێرەواری

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قورسی کەمەر: کورسی‌کەمەر، گوڵشەیتان، گونشەیتان

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ و ناوچەی گەرمێنە بە فارسی (بلادر) دەبێت؛ وێدەچێ هەمان سێوەخووگانە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

قورینگان

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)

قورینگە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لاسک و گوڵی چەشنی گیای لەولاوە بەلام گوڵەکانی سپییە

ڕواوگە: ناوچەی کۆیە (٢٠و)

قوڕاڵە ☜ هیرسومل

قوزمار

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قولەڕەش

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە نێو قوپی و مێرگاندا دەڕوێ و تفاق و ئالیکێکی باشە بر ئاژەڵ

ڕواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

قولەشین

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە نێو مێرگاندا دەڕوێ و بۆ ئالیکی ولاخان دەس ئەدات

ڕواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

قولەک

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی گەلا پانە و لە سەر زەوی بلاو دەبێتەوە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

قولەک

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە گەلا پانە و بە سەر زەویا پان ئەبێتەوە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)؛ وەکی مەلبەندی زاری زازا (٨و)

قولیجان ☜ قولیجان

قولیجان: قولیجان، قۆریجان

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە تامی فرە تالە و بۆ کۆلنج و سەرماخورگی و ڕوماتیسم بەسوودە و کولاتەکەی دەخورێت، بە فارسی (گیاە خولنجان) دەبێت؛ وێدەچێ هەمان ڕووەکی قورینگان بێت، ژێدەری موزەفەریان ئێژێت ئەم گیایە هەندەرانیە و لە ئێران و کوردستان ڕوانی نییە و تەنیا لە گیادەرمانیەکان هەیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ٥و)

قوناولە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە، جۆرێکی دار ئەسپیندارە؛ یان وێدەچێ هەمان گیای قنگاولە بێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

قونسوور

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە تایبەتی ناو شلە و دۆکولیوە؛ وێدەچێ هەمان سوورقوون یا سوورەبنە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قۆبەهەدەر

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قۆچبەهەدەر

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە برەوانی ناوسک دێنێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قۆچسبە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەویلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) و ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

قۆریجان ☜ قولیجان

قۆزەبەرد ☜ قریژەبەرد

قۆقمیش

راڤە: ناوی رووەکێک لە ناو شلە و دۆکولیو دەکرێ؛ لە رەبەت ناوی گیایکم بیستووە کە چەشنی پنگە و قۆقمیشی پێ ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

قوونچر

راڤە: ناوی رووەکێکە بە سەر زەوی بلاو دەبێتەوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەباخ

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

قەبقەبۆک

راڤە: ناوی رووەکێکە بەرێکی خڕی ورد و سوور دەگرێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

قە پقەبۆک: هەبهەبۆک، تێولتەقێنە

راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای هەنگەون، ناوی پووچەڵ و چۆلە و منداڵان لە ناوچاوانیان دەدەن دەتۆقێ؛ وێدەچێ قەپقەبۆک هەمان گیای قەبقەبۆک بێت کە لە بێژەدا گۆڕاوە

رواوگە: مەڵبەندی هۆزی دەربەندی لە گوندەکانی سێگردکان، ئۆمەر گونبەت، مام کوڕانە و کانیلەلە لای کۆیە و دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

قەدقەدۆک

راڤە: ناوی رووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەدیفە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی

رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەراج

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی داری لێرەواری

رواوگە: لە ڕووەکەکانی ؟ (٩٤و)

قەرپیس

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قەرغوو

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری زەل و قامیش کە ئامێری مووسیقایی دووزەلەی لێ چێ دەکەن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەرقەف

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی دار یا دارچک

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەویلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

قەرەخرچە

راڤە: خرچەکاڵ

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

قەرەدار

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی داری کاژ؛ وشەی قەرە تورکیە بە واتای رەش، بۆیە وشەکە واتای رەشداری هەیە، دارێک لە هەورامان هەیە بە ناوی سیاوداری هەرووەها لە بادینان و موکریان بە داری بووز و وزم ئێژن داری‌ڕەش

رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەرەژاڵە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دارچک

ڕواوگە: دەشتی لامەر لە گوندی باقلاوای شێخ حسەینی لای مەریوان (٧٨و)

قەرەسی: گێلاسی کێویە

راڤە: ناوی دارێکی کێویە لە دەستەی گێلاس

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قەرەڵوو

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری هەڵووژە ڕەشە بەلام لە وی گەورەترە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

قەرەقاج: قەرەقاچ، قەزک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دارچکی کێوی کە لە لقە و تووڵەکانی بۆ سەوەتەچنین کەڵکی لێ وەردەگرین؛ دارێکیتر لە کوردستان هەیە بەم ناوە نزیکە، قەرەتاج

ڕواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەی بادینان (٨و)

قەرەقاچ ☜ قەرەقاج

قەرەونجە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ ئەم وشە ـ کە بە پێکهاتەی وشەی تورکی قەرە و شکانی وشەی وێنجە، قەرەوێنجە بێت ـ قەرەوێنجە بێت واتای ڕەشەوێنجەیە

ڕواوگە: گوندی کۆڵ لە ناوچەی سارالی دیواندەرە (٩٤و)

قەرنابیت

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان کەلەم بێت

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

قەزک ☜ قەرەقاج

قەزوان: بەنەشیشۆک، بەرمێشک

قەسپەتوو ☜ تووەقاسپە

قەشقە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە ڕواڵەتێکی چڵچڵی هەیە و باڵای بەرزە بە قەد گیای گەنم هەڵەچێت و گوڵی سپیە و ئاژەڵیش دەیخوات

ڕواوگە: ناوچەی کۆیە (٢٠و)

قەقەفە

راڤە: ١. ناویتری گیای فیزۆک ٢. ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: لای مەهاباد (٩٤و)

قەلۆخان

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

قەلۆغان

راڤە: ناوی ڕووەکێکە هێندەی گوڵەبەڕۆژە بەرز دەبێ و دەیسووتێنن و بەڕۆنەوە بە برینی دەکەن

ڕواوگە: ناوچەی کۆیە (٢٠و)

قەلۆکاکۆ ☜ پۆلکەگایانە

قەلۆکە

راڤە: ١. ناویتری گیای لووبیا ٢. ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای پۆلکەیە، دەخورێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قەلە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قەلەخان

راڤە: ناوی ڕووەکێکی دڕکاویە؛ کاک کەمالی ڕەحمانی مامۆستای قوتابخانە لە میراوێ کە خەڵکی لای خانێیە و لە گوندەکانی داوێتی قەندیل وانەی گوتووە دەیگوت وشەی قەڵخانم بۆ گیای (خواجەباشی: فارسییە، گیایکە دڕکاویە) بیستووە، جا بە وشەی گیاکانی قەلەخان و قلخانەوە نزیکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

قەلەشۆتی

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی خوشیلکە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

قەلەفسە: گوڵچیچک
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە، گوڵی زەرد و گەورەیە و پێنج شەش پەڕی هەیە
رواوگە: کوردستان (٢٠و)

قەلیپ
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

قەڵپنک ☜ کەرخنکێنە

قەلەمە: دارقەلەم
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری دارسپیدار، قەدی ڕاست و ڕێکە نیە و پەڵپەڵاویە ؛ ویدەچێ هەمان کوولەکەدار بێت
رواوگە: ناوچەی لاجانی خانێ (گوندەکانی پەسوێ، گردەکشانێ، زەنگیاوێ، کاسەکەران، شێلمجاڕان، مێشەدێ، پردانان)، قەندیلی مامەکۆیە (گوندەکانی قەلاتەرەشە، دۆڵەنێ، بادیناوێ)، پیران، مامەش و مەنگوڕایەتی (٧٩و)

قەمچی‌خوشیل
راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ خوشیل (خوشیلک) هەمان گیایە بە فارسی (فرفیون) دەبێت
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

قەمچیلەگیا
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای تالگ
رواوگە: گوندەکانی لای بیجاڕ، ناوچەی سارالی دیواندەرە و گوندی تازاوای ئاسەف (٤٩و)

قەمقەمچۆکە
راقە: ناوی ڕووەکێکە گوڵێکی بەنەوشی هەیە و منالان کلاوە گوڵینەی پێ ساز ئەکەن
رواوگە: کوردستان (٩٥/٣و)

قەنجەلیسک
راقە: ناوی ڕووەکێکە بنەکەی دەخورێ، چەورە و تامی گوێزی هیندی (نارگیل) ئەدا؛ بە وشەی گیای قونجلیسکەوە نزیکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەندرخە
راقە: ناوی ڕووەکێکی زیاندەرە و لە نێو دەغڵ و دانا شین دەبێ و دەبێتە هۆی زیانی مشەمەر بە ڕووەک و بە قەد گیای گەنم هەڵەچێت و بێبەرە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قەندرخە ☜ قەندرغە

قەندرغە: قەندرخە
راقە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیا گەنمە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

قەهرفراڤینک
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

قەیاخ ☜ ڕەشەگیا

قەیسی‌شینە
راقە: ناوی جۆرێکی دار شێلانەیە، وەکی هالوێن وایە بەلام پێستەکەی مەیلەو کەسکە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

قەیسی‌نوقلە ☜ شێلانەمێژووکی

قەیناخ
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

قیزک
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی داری لیرەواری
رواوگە: کوردستان (١٣و)

قیست
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

قیرەگیا
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

قێزبەلە: گوێزبەلە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە، گوڵی سپیە و هی زەردیش دێنێ، سەلک و پەلکی وەهی ئەسپینگ دەچێ، بنکی بەلان پانترە و بە خوێ و بە پاککراوی دەخورێ، سەلکەکەی بۆ پێشتی دۆینەش دەبێ و بە کالیش دەخورێ؛ وێدەچێ قێزبەلە هەمان گیای گێزبەلە بێت؛ ژێدەری سەدرەدین گێزبەلۆکی جۆرێ گوڵەزیوا داناوە بەلام خزری بە جۆرێ شنگی نووسیوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ مەڵبەندی هۆزی دەربەندی لە گوندەکانی سێگردکان، ئۆمەر گونبەت، مام کورانە و کانیلەلە لای کۆیە، پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خویلین، توززخورماتوو، کفری، حەویجە) و ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

قێزبنە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە کە دەخورێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کارتیس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە ئێژن لە دەستەی گیابڕە و ئەگەر ئاژەڵ بیخوات ئەمرێت

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

کاردوو: کاردووە دەوەنە، کاردووە بسکە، هازە برکێ، کاردووە قوڕە، کاردووە ڕەشە، هازە خووگانە، هازە ڕەشە، هازە مارانە، هازە کوڕانە، هازە کوڕە، هازە قوڕە، هازە بەلک، هازە پەلک، کاردیە ڕێخنە، گوێ بە ڕیشۆڵە، خازە پەلەکلی، خازە سیاوێ، هازە سەگانە

کاردووەبسکە: هازەبرکێ

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کاردووە، لە جێگای وشک و تەڕی بێشەلان و مەزرا دەبێ، لاسکی بەرەو سوور دەچێ، لە سەرەتای پەلکەوە لە سەر لاسکەکانی دوو پەلکچەی مووئاسای هەیە، بۆ خواردن دەشێ

رواوگە: گوندی حەسەناوای لای سنە (٤٩و)

کاردووەدەوەنە

راڤە: ناوی جۆرێ کاردووە، زۆرتر لە جێگای تەڕ و بێشەلاندا شین دەبێ، لاسکی بەرەو سوور دەچێ، پەلکی شینی پڕ ڕەنگە، بەرزی لاسکی لە کاردووە بسکە درێژترە، بۆ خواردن دەشێ

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کاردووەڕەشە: خازەسیاوێ

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کاردووە، گەلای پانە، بۆ خواردن و دۆڵمە دەشێ؛ وێدەچێ هەمان هازە خووگانە بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەی هەورامان و گوندی ژیوار (٤٩و)

کاردووەقوڕە

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کاردووە، لاسکی سپی بەرەو زەردە، پەلکی پان و گەورەترە، لێوارەی پەلکەکانی بەرەو ناو هەڵگەڕاوەتەوە؛ وێدەچێ هەمان هازە کوڕە یا هازە کوڕانە بێت

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کاردیەڕێخنە

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کاردووە دەخورێ و بۆ ڕەوانی دەشێ

رواوگە: دەشتی هەولێر (٤٩و)

کاردیە گوێبەریشۆڵە

راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کاردووە

رواوگە: دەشتی هەولێر (٤٩و)

کارک ☜ قارچک

کارگ ☜ قارچک

کارگەبۆترەکێنە
راڤە: ناوی جۆرێکی کوارگە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کارگەشێتە: هەلچەجنانێ
راڤە: ناوی کارگێکە، قەراخی کلاوەکەی هێڵهێڵی رەشی تێدایە، ژەهراویە (کەسێ بیخوات، میز و پیسایی فرەی دەکات بۆی مەترسیدارە) و ناخورێت تەنانەت ئاژەڵیش بۆ مردن دەبات بە فارسی (قارچ آمانیت)ی پێ ئێژن
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)
کارگەشیری: هەلچەشۆتی
راڤە: ناوی کارگێکە لە جێگای پڕ پەیین و قۆتەی داری رزاودا هەڵەتۆقێ لە ژەحراوی دەچێت و ناخورێت، تێکەڵ کردنی لەتەک هاڕدراوی ئێسک و سرکە، لە سەر جێگای ڕۆماتیسم و ژانی ئێسک داینێی بەسوودە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)
کارگەگولانە ☜ قارچکەگولانە
کارگەگولە ☜ قارچکەگولانە
کارگی‌دار ☜ هەلچەگاوی
کارماخ
راڤە: ناوی روەکێکی کێفسانی و خۆراکییە
رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکی ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)
کارووس
راڤە: ناوی روەکێکە تێکەڵ بە چێشت دەکرێ و دەخورێ؛ وێدەچێ کارووس گیای کاراس یا کارس بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت بەلام وادیارە کاراس (هەڵیترگ) و کارس (گاڵەتاڵە) ناخورێن
رواوگە: کوردستان (٢٠و)
کاری
راڤە: ١. ناوی‌تری کاردوو ٢. ناوی روەکێکی زەهراوی و گیابڕە؛ بە واتای چاندراو و کێڵدراوە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کاشوور
راڤە: ناوی روەکێکە بۆ خواردن دەشێ و کەناری گەلاکانی دیانەدارە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کاڤیرک ☜ قارچک
کاڤیلک ☜ قارچک
کاکل
راڤە: ناوی جۆرکێکە لە جۆری ریحانی کێوی
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کالیارە
راڤە: ناوی جۆرێکی ترۆزیە، کە زل بووە و گەیوە وەکی کالەکی لێ‌هاتیە و دەخورێ
رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)
کالیارەترۆزی
راڤە: ناوی جۆرێکی ترۆزیە، بە بەروولەیی رەنگی سەوزە، پاشان سپی یان زەرد دەبێ و وەک کالەک دەگات، ئەندازەی درێژی چەمیلە دەبێت
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
کالەک: قەرەوی، قەرەیی، فاتەبۆرێ، فاتەبورە، لاقوسە، ئاڵتی‌ئای، کالەکی کوردی، شەکرۆک، کالەکی دیمەکار، خرچە، کومیزە، خرچەکاڵ، حەنجور، قەرەخرچە، فولتیک، قولتیک، کۆتەری، لاقوزە، مەرەندی، دەمک، زرکەتاڵ، پردو، کالەکە شامی، نۆمانگی، فنک، کۆتەری، ئەنجوڕ، تالکە، دندک (تۆمی کالەک و هەنی)، ئەرما یا یارەما (برکەی کالەک، هەنی و ترۆزی)
کالەکەئاڵتی‌ئای
راڤە: ناوی جۆرێکی کالەکە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کاڵەکەپردو
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کاڵەکەدەمک
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

کاڵەکەرووشە
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، وەکی مەحمواغاس بەلام توێکڵەکەی رووش رووشە و قاشەکانی دیارە
رواوگە: ناوچەی سەردەشت و بانە وەکی گوندی شوێ (٧٨و)

کاڵەکەشامی
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکی درێژۆکەیە
رواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهیندژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

کاڵەکەشەکرۆک
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کاڵەکەفتک
راڤە: ١. ناوی جۆرێکی کاڵەکە ٢. کاڵەکێکە بە رەنگ نەبووبێ کەچی ناوەکەی گەیشتبێ
رواوگە: لای چۆمان، خەلیفان و رەواندز (٢٠و)

کاڵەکەفولتیک: کاڵەکەقولتیک
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، رەنگی زەردە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کاڵەکەقولتیک ☜ کاڵەکەفولتیک

کاڵەکەقەرەوی: کاڵەکەقەرەیی
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، سەوزە و فرە گۆشتن و خۆشە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و باکوور (مەڵبەندی زاری زازا) (٨و)؛ ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

کاڵەکەقەرەیی ☜ کاڵەکەقەرەوی

کاڵەکەکۆتەری
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکی شیرینە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کاڵەکەکۆتەری
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، تامی فرە شیرینە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کاڵەکەکومیزە: خرچە
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، جۆرێکی خۆوڵاتی و نەگەیشتووە

کاڵەکەلاقوزە
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: کوردستان (٤٩و)

کاڵەکەلاقوسە
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کاڵەکەمەحمواغا
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، درێژ و گەورەیە، توێکڵی رەق و بۆ
رواوگە: ناوچەی سەردەشت و بانە وەکی گوندی شوێ (٧٨و)

کاڵەکەمەرەندی
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کاڵەکەنۆمانگی
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە، زەرد رەنگە و هەتا زستان لەماڵەوە هەڵدەکات
رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

کاڵەکی دێمەکار ☜ کاڵەکی کوردی

کاڵەکی کوردی: کاڵەکی‌دیمەکار
راڤە: ناوی جۆرێکی کاڵەکە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
کانبژۆک ☜ کانیژۆک
کانترۆک ☜ کانیژۆک
کانیژۆک: کانترۆک، کانبژۆک
راڤە: ناوی رووەکێکە بۆ کەچەڵی دەشێ
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
کاووز ☜ پۆلکەگایانە
کتافە
راڤە: ناوی رووەکێکی کوێستانیە، باریک و پتەوە شەتڵ و چەپکی پێ‌ئەبەسن؛ وێدەچێ هەمان سیاسەرە بێت
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)
کچوولە ☜ زارماسی
کدارک ☜ قارچک
کدوولیفکە: لفکەشامی، لیفکە
راڤە: ناوی برکە رووەکێکە چەشنی کوولەکەس و بە قەد باینجانێکی رەش دێنێ لە ناو کوولەکە
رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)
کرتوو
راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی قامیش و زەل کە گیایکی فرە پتەوە و چەشنی گیای زەل دەسە گوڵ و شەتڵی پێ ئەبەسن؛ وێدەچێ کرتوو هەمان تەرکە، پیک یان سیاسەرە بێت
رواوگە: ناوچەی کۆیە و سلێمانی و دەشتی شارەزوور (٢٠و)
کرکرۆک
راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای کەلەرمە
رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)
کرمکوژە: وێنجەبۆگەنە
راڤە: ١. ناوی رووەکێکە دەرمانی کرمی ناوسکە
٢. ناوی‌تری گیای رێواس
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و گوندی قوڵقوڵەی میرەدێ سەقز (٤٩و)
کریزمتین ☜ پات
کزبەلۆک ☜ کزیلۆک
کزنگ
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: کوردستان (٢٠و)
کزێرە
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
کزیلۆک: کزبەلۆک
راڤە: ناوی رووەکێکە بنەکەی سپی دەکرێت و دەخورێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور و ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)
کشکە
راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گیابژاری ناو بێستان و دێمەر
رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)
کشمش‌کاولی
راڤە: ناوی رووەکێکە دەرمانی دریا کردنی سەر دمەڵ و پیزۆکەی پێ درووس ئەکەن؛ ناوێکی‌تری گیای دەمووکانە، کشمیشی کاوڵیانە
رواوگە: دەڤەری کرماشان (٤٩و)
کڤارک ☜ قارچک
کڤارگ ☜ قارچک
کفارک ☜ قارچک
کفارگ ☜ قارچک

کفر: کفری

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دەوەن یا دارچک کە لە قەراخی چۆمدا دەڕوێ و بەرێکی ڕەش و وردی هەیە؛ ئەم ناونیشانە و ڕاڤەیە تەنیا بە دارچکی مران دەخوات، هەرچەن بە وشەی گیای کوفیریشەوە نزیکە ٢. ناوی‌تری تەڕەبنە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

کفری ☜ کفر

کلچیوکەگورگانە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای مێل و کلدان بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کلسم

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کلسین

راڤە: ناوی ڕووەکێکە، بە فارسی دەبێتە (کَنَف)

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کلکەئەسپ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ هەلامەت، گیرکەرو، میزپیکەرو و بادەرکەروو باشە بە ئینگلیزی دەبێتە (Tail-corn horse)؛ ئەم ناوە ئینگلیزیە (Tail horse) بە گیای جەوڕنە یا قەفقەفۆکە (فارسیەکەی: دم اسب) دەخوات

رواوگە: لای ڕەواندز (٦و)

کلکەڕێوی ☜ گیازەرداو

کلکەگەون

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: گوندی گەلین لای سنە (٤٩و)

کلۆلاش: کولالاش

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ بە وشەی کورالاشەوە نزیکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

کلاوین ☜ کلاوبنە

کلاوبنە: کلاوبن، قالاقنگ، قالەقنگ، قالاولن، قالەقنگ، قالاوقنگ، زەڕنیلە، ڕەبەل، باسکلاو

راڤە: ناوی جۆری ڕیواسی بێ‌نێرتکە واتا سالێ کە گولی نێری نیە

رواوگە: باشوور (١و؛ ٢٩و)؛ و ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

کلاوسوور ☜ کالاوەسوورە

کلاوەسوورە: کلاوسوور

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکی تام خۆشە، گولی لە بەراییدا زەردە و پاشان سوور هەلدەگەڕێ چەشنی گولی کولێک نیسانێ بەلام گولەکەی گەورەترە ٢. ناوی ڕووەکێکە کە بۆ سووتەمەنی کوورە و کوانگ دەشێ، هەروەها بۆ ناو شلە و دانوولە و دۆخواش دەبێ، بنەکەی سوورە؛ وێدەچێ هەمان سوورەبنە بێت

رواوگە: ١. کوردستان (٢٠و)؛ ٢. وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

کلۆلاش

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بالا بەرز و قۆزاخێکی دەنک دەنکی باریک دەگرێ و دانی پێ‌دەئاژنەو؛ وێدەچێ کلۆلاش هەمان گیای گێزەرە جافی بێت چونکا ئەم گیایەش دیانی پێ دەئاژنەو، گیای کۆرالاشیش (کۆکلاش) هەیە لە تەک وشەی کلۆلاشدا لێک نزیکن

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەڕۆ) (٢٠و)

کلۆکەگورگە ☜ کلووکەگورگە

کلووکەگورگە: کلۆکەگورگە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گولی ئینجانەیی، گولێکی تۆپی و سوور وەکی گولی سەولی هەیە

و لە سەرەتای هاوینا سەر دەر دێنێ و بستێک بەرز دەبێ
رواوگە: کوردستان (٢٠و)
کمبەر
راقە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کناری
راقە: ناوی رووەکێکە دڕکاوی؛ وێدەچێ هەمان سیتر یان عەناو بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کنێرۆک
راقە: ناوی رووەکێکە؛ بە گیای کەنیرەوە نزیکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کوارگ ☜ قارچک
کوتکەسەرئاسنینە
راقە: ناوی رووەکێکە؛ گیای سەرئاسنینە جۆرێ گیای تالگە
رواوگە: گوندی نیەر لای کامیاران (٩٤و)
کوچوڵە ☜ ژارماسی
کوچیلە
راقە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کورۆچەڵە
راقە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: گوندی دەرەکێ لای هەورامان (٩٤و)
کورسیکەمەر ☜ قورسیکەمەر
کورگ ☜ قارچک
کورمشنگ
راقە: ناوی جۆرێکی گیای ئەسپینگە
رواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)
کورمگۆشە
راقە: ١. ناوی رووەکێکە لاسک و گەڵاکانی تووسی رەنگی مەیلەو سپین، لە قەراخی ڕێگاکاندا شین دەبێ ٢. ناوی رووەکێکە تەپ و تۆزی فرە ئەگرێتە خۆی، هەمان گیای کاسەشۆرە ٣. ناوی رووەکێکە لە جۆری گیای گادەمە کە لقوپۆی فرەیە ٤. ناوی رووەکێکە چەشنی پنگە و بۆ دەرمانی سکچوون بەسوودە
رواوگە: ١و ٤. رۆژهەڵاتی کوردستان وەکی ٢. گوندی نیەر لای کامیاران ٣. گوندەکانی مەریوان (٩٤و)
کوریت
راقە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کورینگان
راقە: ناوی رووەکێکە ئاژەڵ چاکی دەخوات؛ هەرچەن بە وشەکانی گیای قولنجان، خولنجانە، قوریجان، قیلنجان، خوڵنگانەوە نزیکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
کوڕەتۆسی
راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای تزسی حەوا کەوتووە و لاسکێکی راستی هەطە و لقیشی لێ بووەتەوە، هەتا دوو گەز و نیم بەرز دەبێت
رواوگە: گوندی هەشەمێز لای سنە (٩٤و)
کوڕەتاڵوو
راقە: ناوی رووەکێکە؛ وێدەچێ کوڕەتاڵوو لە جۆرەکانی گیای تاڵوو بچێت
رواوگە: کوردستان (٢٠و)
کوڕەپۆشە
راقە: ناوی جۆرێک رووەکی گوڵە پووران
رواوگە: ناوچەی هەورامان (وەکی هەورامان تەخت، ژیوار، بڵبەر، کەل ژاڵانە) و کەل سەڵواتاوای سنە (٩٤و)
کوزپیرەژن
راقە: ١. ناوی رووەکێکە بەهارانە لە جوانیدا بە لێنراوی دەخورێ، هەمان گوڵە پوورانی

ئازربایجانی ٢. ناویکی‌تری گیای سیفۆکە ٣. ناوی جۆری (*Salvia sclarea*)ی گوڵە پووران ٤. ناوی ڕووەکێکە گوڵی سپی چەشنی شادانەی هەیە و گەڵاکانی بۆ سارێژی سەر برینان دەبێ ٥. ناوی‌تری گیای پەمگ لە جنسی گیای گێنوو

رواوگە: ١. گوندی ویسەر، ڕەشنەش، کەرجۆ، کورە میانە، هەشەمێز، ئارێز، ڕێگەی سنە بۆ کەرەسی و سەربناو، ڕێگەی کەڵەکان بۆ بست، کەل سەڵواتاوا، تەکیە، شیان لای سنە و کوێستانی نەکەرۆز، پیرعومەران، ناوچەی سەرشیو، ڕێگەی سەقز بۆ بانە، کوێستانی عەوالان، زۆنج، باقلاوای شێخ حسەین، کۆڵ، دزێڵە، بنیەر، پیرخیران، کوێستانی قەڵەبەرد، خواشت، ناوچەی سەرشیو، بلچەسوور، دگاگا، مازیبن، چەم دەرەزنجیر، سڵتان ئەحمەو لای مەریوان، بەورویەریشان لای قوروە، تەنگی‌سەر لای کامیاران، ڕوانسەر، پاوە، جوانڕۆ، سەردەشت، میراوێ، شنۆ و مەهاباد ٤. کوێستانی کۆسالان و هتد (٩کو)

کوفکارک

راڤە: ناوی کارگێکە بە فارسی (قارچ دشتی)

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کولافک ☜ قارچک

کولالاش ☜ کلولاش

کولکنک

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کولکاوییە و بۆ دەرمانە

رواوگە: لای کرماشان (٩کو)

کولیکبووک: کولیک‌پاقژە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە وەسە گووژالک، گوڵی سوورە، لاسکی گوڵەکانی زۆر درێژن و خاڵی ڕەشی پێوەیە و لە ناوەڕاستی گوڵەکاندا زەردە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

کولیک‌پاقژە ☜ کولیکبووک

کولیک‌جوانەمەرگ

راڤە: ناوی ڕووەکێکی وەرزی پاییزە، گوڵێکی سپی هەیە و بنی سەلکدارە؛ دوو ڕووەکی‌تر هەیە بەم وشەوە نزیکن، گیای جانی مەرگ و جوانە مەرگ؛ ژێدەری سەدرەدین جوانەمەرگی بە گیای پیشۆک هێناوە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

کولیل‌هرچ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە مانگی نیساندا شین دەبێ، مانگی گوڵان گوڵ ئەدا، هەتا ٢٠ سانتیمتر بەرز دەبێ و ڕەنگی گوڵی سوور و بەنەوشن

رواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٢کو)

کولکینە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩کو)

کولولاس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: گوندی کۆلەسارەی لای سنە (٩کو)

کومبەلۆک ☜ قارچک

کومکی‌شقان

راڤە: ناوی ڕووەکێکی دەشتیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کونجی دەیمی: کونجی‌کێوی، کونجی‌کێفی، کونجی‌کێویلە، کونجی‌کەرک، کونجی‌خۆڕسک

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە بە فارسی (کنجد خودرو، کنجد وحشی، کنجد کوهی) دەبێت ٢. ناوی ڕووەکێکە بە ڕوالەت چەشنی گیای کونجیە بەلام جۆرێکی گیای گوڵە ڕەبەنۆکە، ژێدەری خزری نووسیویەسی لە جۆری گوڵەڕەنۆکی مانتیایە (وێدەچێ مەبەستی بووە مانتیا، جۆرێکی جنسی گوڵە ڕەبەنۆکە) بەلام موزەفەریان وەها جۆرێکی نەهێناوە، کەوابوو کونجی دەیمی لە جۆرەکانی گوڵە ڕەبەنۆکە

رواوگـە: ١. کوردسـتان (١٣و)؛ وەکـی گونـدی مەڵەکشانی سنە، ناوچەی سەرشیو و گوندی نێ مەریوان (٤٩و)

کونجی خۆڕسک ☜ کونجیدەیمی

کونجیکێفی ☜ کونجیدەیمی

کونجیکێوی ☜ کونجیدەیمی

کونجیکێویلە ☜ کونجیدەیمی

کونجیکەرک ☜ کونجیدەیمی

کونجیلە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

کوندکێ کۆسە: کوولەکەی دۆڵمە

راڤـە: نـاوی جـۆرێ کوولـەکـە بـە فارسـی (کـدو دُلمه)یە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کوێزرک

راڤە: ناوی روەکێکی بەهاری و کێویە، لە سەر بنی پار شین دەبێ، بۆ ژانی گەدە دەرمانە، لە ئاوی هەنارا لێینیت و شەربەتی لێ ساز کەیت خواردنی بر وریایی زۆر باشە

رواوگـە: باشـووری کوردسـتان و ورمـێ، مـاکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٥٤و)

کۆخەتووکنە: هەشتاڵوو پاییزە

راڤـە: نـاوی جـۆرێ کۆخـە، رەنگـی پێسـت و گۆشتەکەی سپییە، ئەندازەی گچکە و مامناوەندیە، لە جۆری کۆخی دەندوو نەچەسپاوە و گۆشتەکەی بە ساکاری لە دندووەکە لێدەبێتەوە، لە رەزبەری پـاییزا دەگـات، جـۆری هـەشتاڵـووی خۆمانـە و خۆولاتیـە، کـاتی گـەیشـتنی بـە هاسـانی تووکـە سـپیەکانی توێکڵـەکـەی لادەچێـت، توێکڵـەکـەی خۆشـخۆر نیـە و لـە گۆشـتەکـەی جـوێ دەبێتـەوە، گۆشـتەکـەی بنـەچێـژێ تاڵـی هـەیـە، بـەری زۆر دەگرێ

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کۆخهەنجیری: هەشتاڵوو هەنجیری

راڤە: نـاوی جـۆرێکی هـەشتاڵـووەی ئـەمڕۆیی و تازە بـاوە، شیرین و ئـاودارە، ئـەندازەی گـەورە و پانە، رەنگی گۆشتەکەی هـەندێ سـوورە، دەندوو چەسپاوە، دەندووەکەی زۆر لـە نـاو گۆشـتەکـەی نەشاردراوەتەو، سەرەتای هاوین دەگات (فارسی: هلو انجیری)

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کۆخیسوور

راڤە: ناوی جۆرێکی هەشتاڵووەی ئەمڕۆییـە کـە زۆر کشـتوکاڵ دەکـرێ، دەنـدوو نـەچـەسـپاوە و چەسپاوی هـەیـە، توێکڵـەکـەی هـەنـدێ تـووکی هەیە و خۆشخۆرە و کەمێ سووری بەرەو سپیە، ئەندازەی گەورە و هێلکەییە، بنەچێژی تاڵی نیە و زۆر ئاودارە، لە سەرەتای هاوین دەگات

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

کۆرزیوان

راڤە: ناوی روەکێکە بستێ بڵیند دەبێ، گەڵاکانی لاسکی دائەپۆشن و گەڵای وەسە زوانـی مـالات، تـووکن و تۆزاویـە و گوڵـێکی سـپی و شـین دەر ئەکات و لە نێو گوڵەکانی زیوانی تێدایە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

کۆرەلاش

راڤـە: نـاوی روەکێکـە، وێـدەچێ هـەمـان گیـای کلۆلاش یا کورالاش بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

کۆفرک

راڤە: ناوی روەکێکە لە شیناورد و مێرگا شین دەبێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

کۆلۆزپانە

راڤە: ناوی روەکێکی بەهاریە، گوڵی زەردە و بە

کولاتەیی بۆ ژانەسک دەشێ
رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

کۆڵۆزبانە
راقە: ناوی روەکێکی بەهاری و دارووییە، گوڵەکانی زەردە، کولاتەکەی بۆ ژانەسک باشە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

کۆڵنجان
راقە: ناوی روەکێکی لای گەرمیانە، هارپاوەی بۆ ڕەقینەی ئەندام دەبێت
رواوگە: کوردستان (٨و)

کۆڵوو
راقە: ناوی روەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩و)

کۆڵەبی ☜ بیکۆڵ

کۆڵەزوانە
راقە: ناوی روەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای کۆڵۆزبانە بێت
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

کۆڵەسوور
راقە: ناوی روەکێکە چەشنی ڕیحانەبەرزەیە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩و)

کۆنکۆڵ
راقە: ناوی روەکێکە لە دەستەی داری لێرەواری بەرەکەی چەشنی پەمووە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کۆیە
راقە: ناوی روەکێکە؛ ناوی شارێکی باشووری کوردستان و زێدی هەستیار و کەڵەپیاوی داوێتی کوێستانی هەیبەت سوڵتان، حاجی قادری کۆیی
رواوگە: لای هەورامان (٩و)

کووشک
راقە: ناوی روەکێکە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

کوولاڤک ☜ قارچک

کوولەکە: کوولەکە ترشی، کوولەکە ترشیانە، کوولەکە خانمی، کوولەکە خانمانێ، کوولەکە دۆشاویی،کوولەکە دەروێشی، کوولەکە باڵقەباغی، کوولەکە سەنەڵی، کوولەکە بوتڵی، کوولەکە سپی، کوولەکە سوورە، کوولەکە شیرینە، کونەدکێ کۆسە، کوولەکەی دۆڵمە، قاقەڕەش، قاقرەش، فاتەڕەش، لۆراسی، کوولەکە شاقەباغی، کوولەکە ئاوی، دورملک

کوولەکە ئاوی
راقە: ناوی جۆرێکی کوولەکەی چکۆلەی سپیکەلانە
رواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

کوولەکە بارزانی ☜ کوولەکە شاقەباغی

کوولەکە باڵقەباغی
راقە: ناوی جۆرێکی گیای کوولەکە، ملدرێژە ناوەکەی دەرتێرتن و شمەکی تێئەکەن
رواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

کوولەکە بوتڵی
راقە: ناوی جۆرێکی گیای کوولەکە
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

کوولەکە ترشی
راقە: ناوی جۆرێکی گیای کوولەکە؛ وێدەچێ هەمان کوولەکە ترشیانە بێت
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

کوولەکە ترشیانە
راقە: ناوی جۆرێکی گیای کوولەکە
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که خانمانێ
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که
رواوگه: کوردستان (٧٨و)

کووله‌که خانمی
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که؛ ویده‌چێ هه‌مان کووله‌که خانمانێ بێت
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که‌دار
راڤه: ناوی روه‌كێكه له جۆری سپیدار، هه‌موو شتێكی چه‌شنی ئه‌سپیداره به‌لام كاتێ هه‌لده‌چێ پڕ له‌ق‌وپۆوه و به كۆمه‌ڵ له بنه‌وه لق ده‌هاوێ؛ له ناوچه‌ی كۆماسی و كه‌لاته‌رزان به تایبه‌ت گوندی زه‌نووری، باقلاوای شێخ‌حسه‌ین و زۆنج جۆرێكی وه‌ها ئه‌سپیدار هه‌یه به‌لام له بنه‌وه وه‌ها له‌ق ناهاوێت، كووله‌كه چناری پێ ئێژن
رواوگه: گوندی كانیه‌ڕه‌ش و كانیه‌سپی مه‌هاباد (٧٨و)

کووله‌که دورملک
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که
رواوگه: کوردستان (١٣و)

کووله‌که دۆشاویی
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که، جۆرێکی سوور و شیرینی گه‌وره بۆ چێشت ده‌بێ
رواوگه: کوردستان (٢٠و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

کووله‌که دۆلمه
راڤه: ناوی جۆرێکی کووله‌که‌یه که بۆ چێشتی دۆلمه ده‌شێ و به عه‌ره‌بی (القرع الكوسه)یه
رواوگه: باشووری کوردستان (١٦و)

کووله‌که ده‌روێشی
راڤه: ١. ناوی جۆرێکی کووله‌که‌ی بنخڕی مل باریكه، ده‌روێشان ئه‌وسا ڕۆنی سوالیان تێده‌كرد؛ یده‌چێ هه‌مان کووله‌که بالقه‌باغی بێت ٢. ناوی روه‌كێكه له ناو گه‌نما شین ئه‌وێت و به‌رێکی وه‌کوو کووله‌که ده‌روێشی ئه‌گرێت
رواوگه: کوردستان (٢٠و؛ ٨و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

کووله‌که زه‌رده
راڤه: ناوی جۆرێکی کووله‌که‌یه به عه‌ره‌بی (القرع العسلی)ی پێ ئێژن
رواوگه: باشووری کوردستان (١٦و)

کووله‌که‌سپی
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که، ڕۆن و ترمه‌که‌ی بۆکوژتنی کرمی ناوسک چاكه به ئینگلیسی (White gourd) ده‌بێت
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که‌سووره
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که بۆ ده‌رمان ده‌شێ، به ئینگلیسی (Red gourd) ده‌بێت
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که سه‌نه‌ڵی
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که، گه‌وره‌ی سه‌رخڕه و قاش‌قاش ده‌کرێ بۆ چێشت
رواوگه: کوردستان (٢٠و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

کووله‌که شاقه‌باغی: کووله‌که بارزانی
راڤه: ناوی جۆرێ کووله‌که، ئه‌ندازه‌ی گه‌وره‌یه و ره‌نگی زه‌رد و زه‌ردی به‌ره‌و سووره که چێشت ده‌بێ، هه‌ڵکری هه‌تا به‌هار له ماڵه‌وه ده‌بێ
رواوگه: کوردستان (١٣و)

کووله‌که شیرینه
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که فاته‌ڕه‌ش
راڤه: جۆرێ کووله‌که‌ی مه‌یله‌و ره‌شه؛ ویده‌چێ هه‌مان کووله‌که ڤافه‌ڕه‌ش یا کووله‌که قاقڕه‌ش

بێت که له بێژه‌دا گۆڕابێت
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که قاقه‌ڕه‌ش
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که، وێده‌چێ هه‌مان کووله‌که قاقڕه‌ش بێت
رواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وه‌کی به‌شی باکوور له مه‌ڵبه‌ندی زاری زازا (٨و)

کووله‌که قاقڕه‌ش
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که
رواوگه: کوردستان (١٣و)

کووله‌که لۆراسی
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌ک درێژه
رواوگه: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وه‌کی به‌شی باشوور (٦و)

کووله‌که‌ی چێشت
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای کووله‌که
رواوگه: باشووری کوردستان (٦و)

کووله‌که‌ی دۆڵمه ☜ کوندکێ کۆسه

که‌بۆت
راڤه: ناوی رووه‌کێکه له ده‌سته‌ی داری لێره‌واری
رواوگه: کوردستان (١٣و)

که‌ربۆزک
راڤه: ناوی رووه‌کێکه
رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

که‌ربه‌ش: که‌لبه‌ش، که‌ڵبه‌ش
راڤه: ناوی رووه‌کێکه گه‌ڵای وه‌کی که‌نگره، قه‌راخی گه‌ڵاکانی دڕکاوی و په‌ڵه‌په‌ڵه و خاڵی سپی تێدایه و نێوی گه‌ڵاکانی خونچه‌یه‌کی سپی هه‌یه، که‌ر زۆری ده‌خوا؛ وێده‌چێ که‌ربه‌ش هه‌مان کیوار یا براکیوار بێت
رواوگه: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)؛ وه‌کی به‌شی باکوور له مه‌ڵبه‌ندی زاری زازا (٨و)

که‌رتاڵ
راڤه: ناوی رووه‌کێکه چه‌شنی گیای که‌نگره
رواوگه: کوردستان (١٣و)

که‌رترینه‌ی چه‌رمگ
راڤه: ناوی رووه‌کێکه گوڵه‌کانی سپیه؛ گیای که‌رترینه هه‌مان کاشمه کێویه
رواوگه: ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان (٤٩و)

که‌رترینه‌ی زه‌رد
راڤه: ناوی رووه‌کێکه گوڵه‌کانی زه‌رده؛ گیای که‌رترینه هه‌مان کاشمه کێوی یا که‌میره‌که‌رانه‌یه
رواوگه: شاره‌کی بیجاڕ، که‌ل سه‌ڵواتاوا و ره‌شنه‌ش لای سنه، پیرعومه‌ران، قوڵقوڵه‌ی میره‌دێ، کوێستانی نه‌که‌رۆز، ناوچه‌ی سه‌رشیوی سه‌قز و مه‌ریوان (٤٩و)

که‌رته‌ڕ
راڤه: ١. ناوی جۆرێکی هارویی کێوی تاڵه ٢. به‌ری رووه‌کێکه تاڵه و چه‌شنی گیای هارویه
رواوگه: کوردستان (١٣و)

که‌رته‌شی تۆپزدار: که‌رته‌شی ما
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای شه‌کرۆکه‌یه
رواوگه: گوندی زه‌نان لای سنه (٤٩و)

که‌رته‌شی چه‌رمه
راڤه: ناوی جۆرێکی گیای شه‌کرۆکه‌یه
رواوگه: گوندی هوویه، سه‌رهوویه، ئه‌ویهه‌نگ و ویسه‌ر لای سنه (٤٩و)

که‌رته‌شی ما ☜ که‌رته‌شی تۆپزدار

که‌رته‌وڵ
راڤه: ناوی رووه‌کێکه؛ ژێده‌ری خزری ئێژێت چه‌شنی گاده‌مه‌یه، به‌ڵام من ئه‌م رووه‌که‌م له ناو گه‌نم و جۆی به‌هارا له لادییه‌کانی جه‌بره‌ند، وه‌رگێل، وه‌ڵیو، ده‌شتێ، پاراستان، نواوێ، شیوه‌جۆ، دۆڵه‌توو و چوالانی سه‌رده‌شت دیتووه خه‌ڵک به‌م نێوه ناسیویانه به‌ڵام له گاده‌مه ناچێت به‌ڵکوو له گێزه‌ری کێوی ده‌چێت (گوڵه‌کانی

چەشنی هی گێزەرە و سپیە بەڵام زۆر بۆگەنە، زۆر جوانە بەڵام نزیکی کەوتی لە بۆیا دەرەچی)
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کەرچیچەک
راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی داری لێرەواری
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کەرخنکێنە: کەرکوژە، کەردڕ، قەڵپنک
راڤە: ١. ناوی روەکێکە چەشنی لوولووپەڕ یا گوڵەنەورۆزەیە و گەڵای چەشنی سیرە ٢. ناوی روەکێکە بە فارسی (گیسو چمن) ٣. ناوی جۆرێک جۆیە یا گیایەکە چەشنی جۆ کە کەردڕ و کەرکوژەشی پێ ئێژن؛ ویدەچێ گیای کەرخرکێنەش ناوەکەی کەرخنکێنە بێت
رواوگە: ١. پاڵنگان، کوێستانی شاهۆ و پاوە ٣. خورخورەی لای سەقز، بیجاڕ و تەنگیوەر لای کامیاران (٤٩و)؛ کوردستان (٣/٩٥و)

کەرخوو
راڤە: ناوی روەکێکی زەلی کلفت و ئەستوور
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کەردڕ ☜ هەرزنەتاڵە، ٣. کەرخنکێنە

کەرکرووژە
راڤە: ١. ناوی روەکێکە چەشنی گیای چەقچەقۆکە کەرکرووژەیە، هەنێ لە خەڵکی بان لەیلاخی دیولان و قوروە پێیان وایە هەمان جۆری چەقچەقۆکەیە ٢. ناوی جۆرێکی چەقچەقۆکە ٣. ناوی روەکێکە
رواوگە: ١. ناوچەی بان لەیلاخی دیولان و قوروە ٣. گوندی نشووری لای سنە (٤٩و)

کەرکوژە ☜ ٣. کەرخنکێنە

کەرمخ
راڤە: ناوی روەکێکە گەڵای باریکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کەروێشکە گەون
راڤە: ناوی جۆرێک روەکی هەنگەونە
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

کەرەپی
راڤە: ناوی روەکێکە بە فارسی (پنبە کوهی) دەبێت
رواوگە: کرماشان و ئیلام (٢و)

کەرەتاو
راڤە: ناوی روەکێکە بە فارسی (پنبە کوهی)یە
رواوگە: گوندی زۆنج و رەشنەش لای سنە (٢و)

کەرەس
راڤە: ناوی روەکێکە کەژی و کوێستانیە، چەشنی گیای بیزا، لاسکەکەی سوورە، زۆر بۆنی خۆشە، بۆ ترشیات دەبێ و گەڵاکەی لە کەرەوز فرەترە؛ لای مەریوان ئێژن کەرەس بۆ ژان و کوچکی گورچیلە بەسوودە
رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

کەریمکاشۆل
راڤە: ناوی روەکێکە بە فارسی (سنبل خطائی ایران) دەبێت
رواوگە: کوردستان (٤٩و)

کەزان
راڤە: ناوی روەکێکە لە کوردەواریدا زۆرە، بەرهەمی دەخورێ، دارێکی زۆر بەتەمەنە، بێنشتێ سپی بە دارەکەوە دەردێت و بۆ دەرمانە
رواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٤٢و)

کەزلۆق ☜ کەزلۆک

کەزلۆک: کەزلۆق
راڤە: ناوی روەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

کەزیک

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەژەسەر

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەشۆڵ: پاقلەدەیمی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی باقیلەیە

ڕواوگە: ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەربووت، سیوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٨و؛ ٢٠و)

کەڤچک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە ناو دۆ، ماس، پەنێر و ژاژی دەکرێ

ڕواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

کەڤزان

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دار یا دارچک

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

کەڤی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەفەشۆر

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

کەلبەش ☜ کەربەش

کەلدڕ ☜ هەرزنەتاڵە

کەلکە مارە ☜ پۆلکەمارانە

کەلکەخوەشە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای پۆلکە

ڕواوگە: گوندی زۆنج لای مەریوان (٤٩و)

کەلوەچنە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

کەڵوو

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

کەڵە پەز: توخلیباشی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: بەشی کوڕانی لای بیجاڕ (٤٩و)

کەڵەمی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای تووتنە؛ ویدەچێ هەمان ڕووەکەکانی جیڕجیڕۆک، حەشەنوورە، تووتنە کێوی یا تووتنەکەڵە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەڵبەش ☜ کەربەش

کەڵبەهەنجیر: باقوو، باتسکە

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە جۆری هەنجیر ٢. ناوی هەنجیرێکە کە بێتامە و نەگەیشتووە

ڕواوگە: کوردستان (٩و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

کەڵواڵ

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهارییە، بنکی دەخورێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

کەڵواڵک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، بەهارانە هەس و گوڵێکی سووری وەک پیاڵەی هەیە؛ ویدەچێ کەڵواڵک هەمان گوڵە ڕازاو (گوڵە پیاڵە) بێت

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

کەڵەدرک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی کەرجۆ و کۆڵەسارە لای سنە (٤٩و)

کەڵەشیشە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی حەسەناوا لای سنە (٩٤و)

کەڵەوێ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی گەڵا پانی بەرزە و دڕکەکانی فرە تیژن

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

کەڵەوێ: گرگاز، گرگازۆلە، گرگازوڵە

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکی بەهارییە کە بە کوڵاوی و سوورەوکراوی دەخورێ، بە پیری دەبێت بە چەقڵ، خوێنی خەست تراو دەکا؛ ئەم ڕووەکەم لە گوندەکانی نواوێ، شیوەجۆ، چوالان، دۆڵەتوو، پاراستان و جەبرەندی سەردەشت لە ناوی گەنم و جۆدا دیت، چەشنی گێزەرە جافی و گێزەرە کێوییە ٢. ناوی ڕووەکێکی دڕکاویە ٣. ناوی ڕووەکێکی گەڵا پانە کە بە زەویدا بڵاو دەبێتەوە ٤. ناویتری ڕووەکی دڕکەکەڵەوێ

ڕواوگە: ١و ٣. بەشی باشوور (٦و؛ ١و) ٢. کوردستان (١٣و)

کەما: کەمامرۆژە، کەمازەنگ

کەمازەنگ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کەمایە؛ ژێدەری خزری ئێژێت زورهان و پسپۆڕانی کوردستان لە سەر ئەو باوڕن شەش جۆر کەما هەیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و؛ ١و)

کەمامرۆژە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی کەمایە؛ ژێدەری خزری ئێژێت زورهان و پسپۆڕانی کوردستان لە سەر ئەو باوڕن شەش جۆر کەما هەیە

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

کەمبەر

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەمبەڵۆک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە دڕکاویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەنێر ☜ کەنێرە

کەنێرە: کەنێر

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی داری کوێستانی گەڵاکانی چەشنی هی دارچکی کێکفن، کاتی ئاور گرتن بۆنی خۆشی لێوەدێت ٢. ناویتری گیا پلوێن (ئێستێ مەندۆک و گیاخاو و کەنێر/ سوێسن و بەیبوون و شەوبر و شلێر) ٣. ناوی ڕووەکێکە گوڵی جوانی چکووڵەی هەیە و هەتا ١٠ سانتیمتر بەرز دەبێت

ڕواوگە: ١. باشوور (٦و) ٢. ڕۆژهەڵاتی کوردستان ٣. وەکی حەسەناوای لای سنە (٩٤و)

کەوات

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار نارنج

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەورنگان

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری دانەوێڵە کە کاتی قڕەساڵی تێکەڵ بە گەنمیان دەکرد بۆ خواردن، هەروەها بە گەنمی تێکەڵ بە هەرزنیش ئێژن؛ وێدەچێ جۆرێکی گیای هەرزن بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و باکوور (مەڵبەندی زاری زازا) (٨و)

کەوڵەپیر

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی زەردە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

کەوەبی ☜ کەوەتووڵ

کەوەتووڵ: کەوەبی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار بییە، چێوی ئەم بییە ڕەق و ئەستوورە بۆ سەبەتە چنین ناوێت

ڕواوگە: گوندی ڕەشنەش لای سنە(٩٤و)

کەوەجۆ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای جۆ، ڕەنگی بۆرە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

کەوەلۆ ☜ لۆشین

کەویرە

راڤە: ١. ناوی روەکێکە بە فارسی (کهورک) دەبێت ٢. ناوی روەکێکی خۆڕسکی بێروونە

رواوگە: لای دیلۆران (٦٠و)

کەیارک ☜ قارچک

کیارک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

کیرف

راڤە: ناوی روەکێکە گەڵای چەشنی هی دارەبییە و بۆ دەرمانی کوتیاگ و مانیاگی ماسوولکە و ئەنام دەبێت کە لە سەری دایدەنن

رواوگە: ناوچەی هۆزی لەک لە ئیلام، کرماشان و لوڕستان (٢و)

کیرکەخەرانە

راڤە: ناوی روەکێکە چەشنی گیای گنۆرە و ناشخورێت

رواوگە: لای کرماشان (٤٩و)

کیسوفس

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

کیوال

راڤە: ناوی روەکێکی شیلەدارە کە ئەگەر ببڕیت جەوێکی لێ دیت، وشکەوە بێت وەک بنێشت دەجاوێت؛ ڕەنگە هەمان کۆکلاش یا گیابنێشت بێت، ئەگەرچی وشەکە بە کیوارەوە نزیکە

رواوگە: لای کرماشان (٤٩و)

کێرات

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری دارچک

رواوگە: کوردستان (١٣او)

کێرقازی

راڤە: ناوی روەکێکی گەڵاپانی بەنەوشە

رواوگە: کوردستان (١٣او)

گابرە

راڤە: ناوی روەکێکە لە زەلکاو و مێرگاندا شین دەبێت؛ وێدەچێت گیای گاورە بێت چونکا گاورەش لە وەها جێگای شین دەبێ و ناوەکەشیان لێک نزیکن

رواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٤٩و)

گابرەسەوزە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گاپلووک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣او)

گاپەرچۆک: گاپەرچێڤک، گاپەرچینکە

راڤە: ناوی روەکێکە مانگا خۆشی لێ دێ؛ گیای گاوانەش مانگا خۆشی لێ دێت

رواوگە: کوردستان (١٣او)

گاپەرچێڤک ☜ گاپەرچۆک

گاپەرچینکە ☜ گاپەرچۆک

گاتۆسی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای تێسووە، دڕکەکانی ڕەق و گەورەترە

رواوگە: کوێستانی شاهۆ و گوندی لۆن لە کامیاران (٤٩و)

گاخوشیل

راڤە: ناوی جۆرێکی روەکی خوشیلکە کە لە هەموو جۆرەکانی گەورەترە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گارنگا

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گارنگان

راقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گاسۆس

راقە: ناوی ڕووەکێکە تێکەڵی شیرێژی دەکەن تام و بۆنی خۆش بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گاکوێرکەرە: ناویتری گیای کاسەشۆرە

گاگلێنکە

راقە: ١. ناویتری وێنجە دڕکینە ٢. ناویتری گوراڵە جنانە ٣. ناوی ڕووەکێکە، ئەگەر گا و مانگا بیخوات گێژی دەکا

ڕواوگە: گوندی میانە و زۆنج و کوێستانی کۆسالان لای مەریوان (٩٤و)

گاگوێ: گوێبەرازە

راقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی گوندی باخان، بەردی سپی لای مەریوان (٩٤و)

گاگوڵەک

راقە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گاگۆز

راقە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای لوبیا ٢. ناویتری گیای ولێرە

ڕواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)

گاگەون

راقە: ناوی جۆرێ گەونە، لە ڕەشە گەون بووچکترە، پەلوپۆی کراوەترە، بۆ تفاقی ئاژەڵە لە زستاندا دەبێت، لقەکانی هەتا ١٦٠س.م ئەندازە گیراوە

ڕواوگە: گوندی گواز، کوێستانی شاهۆ، کوێستانی قەڵەبەرد، بلچەسوور، کوێستانی کۆسالان، کانیحسێنبەگ، هەجیج لای مەریوان، پاڵنگان، لۆنی سادات لای کامیاران، ڕەشنەش، زەنان لای سنە و پاوە (٩٤و)

گاگیلە

راقە: ناوی ڕووەکێکی سوێرە و لە شۆرەکاتی ناوچەکانی بێروونەدا شین دەبێ

ڕواوگە: لای دیلۆڕان (٦٠و)

گالووف

راقە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گاودومە

راقە: ناوی ڕووەکێکە بێخەکەی چەشنی دار و چیلکە بەکار دێت؛ لە ناوچەی کۆماسی و کەلاتەرزانی سنە و مەریوان بێخی گیای تالگ، پێلوێژەی پێ ئێژن کە بۆ سووتەمەنی کوانوو دەبێت، وێدەچێ هەمان گیای گادەمە بێت، ئەویش بنێکی وەک پێلوێژەی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گاورمە

راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای گادەمە (گاورمە) بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گاوڕ ☜ **گاورە**

گاورە: گاوڕ

راقە: ناوی ڕووەکێکە گەڵای چەشنی هەڵیترگە و هێڵێ سپی لە ناو گەڵاکانیدایە و لاسکی چەشنی گیاپیزڵی قەراخە چەمە، پتەوە و گران لە زەوی هەڵدەکنرێت، لە مێرگ و زۆنگدا شین دەبێت

ڕواوگە: مێرگەکانی کێوی شێخاڵی و قشلاخی گوندی باقلاوای شێخ حسەین لای مەریوان (٧٨و)

گاوەدمە

راقە: ناوی ڕووەکێکە گەڵاکانی چەشنی گوڵە گوارە گوارەن و گەڵاکانی ئەستوورن؛ وێدەچێ

هەمان گیای گادەمە بێت

رواوگە: خورخورەی سەقز (٩٤و)

گاوەسپووک

راڤە: ناوی رووەکێکە کێوی و سەلک و پیوازەکەی دەخورێ، پیوازەکەی سپیە و چەشنی هی پیشۆکە، گەڵاکانی درێژە و چەشنی هی پیچکن بەڵام چوار سووچن

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گاوەسیرۆک

راڤە: ناوی رووەکێکی گوڵ زەردی کوێستانیە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

گردیشک

راڤە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای هالیکۆکە و لە شاخ و کێو شین دەبێ

رواوگە: کوردستان (١٤٢/٣و)

گرژاڵک: گوژالک

راڤە: ناوی رووەکێکە نیو گەز پتر بەرز نەبێت، تامی تاڵە و دەکرێتە گەسکی لای خەرمان و جەز؛ وێدەچێ گرژالک هەمان گیای گووژالک بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

گرکەدەیمی ☜ گرکەکوردی

گرگاز ☜ ١. کەڵەوێ

گرۆچەڵی

راڤە: ناوی رووەکێکی کێویە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گریشک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (٩٤و)

گرکە: زرکەتاڵە، گرکەکوردی، گرکەدەیمی

گرکەدەیمی ☜ گرکەکوردی

گرگازۆڵە ☜ ١. کەڵەوێ

گرگازۆڵە ☜ ١. کەڵەوێ

گرگر

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری گیای باقلە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گزرکە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ گزر بە واتای گێزەریش هاتووە

رواوگە: گوندی نیەر لای کامیاران، هەشەمێز لای سنە و ناوچەی هەورامان (٩٤و)

گزرۆکە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ گزر بە واتای تالێتۆز و گێزەریش هاتووە هەروەها گزەرکە بە گیای کراوی ناوبراوە

رواوگە: گوندەکانی ناوچەی هەورامان (٩٤و)

گزگز

راڤە: ناوی رووەکێکی گەڵا وردە و دڕکاوی کە بسووتێ گزەی لێدێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

گزگزە: بڕەسۆرە

راڤە: ١. ناوی بنە دارێکە ٢. ناوی رووەکێکە گەڵای وردێ هەیە و بۆ دالیک و گزرەی پاتاڵ دەشێ ٣. ناوی رووەکێکە بۆ گەسک، چێ کردنی خانووی هاوینی و کەپر کەڵکی لێ وەرئەگرن

رواوگە: ١. ناوچەی گەرمیان (وەکی نیلام، بەشی خوارووی کرماشان، خانقین، دوبس، بەلەدرووز، مەندەلی، بەدرە، جەلەولا، سەعدیە، مەخموور، کەرکووک، دوزخورماتوو) (٢٠و)؛ ٢ و ٣. و بەشی باشووری کوردستان (١٦و؛ ٢٩و)

گزگەقوڵە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گزی چارەکێفی

راقە: ناوی روەکێکە؛ ویدەچێ لە دەستەی دارچکی گزگچار بێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

گزیچکەسەرە

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

گزیخۆشە

راقە: ناوی روەکێکە؛ لە زاراوەی ئەردەلانیدا گزی بە واتای گەسکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

گزیلکەسەرە ☜ ئاسنسەرە

گژنیژەکێویلە ☜ تاولەکێفیلە

گژۆڵ

راقە: ناوی روەکێکە لە دەستەی دار یا دارچکی لێرەواری

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)

گسکەحەوشە

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

گفرژنەک

راقە: ناوی روەکێکی کێویە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گلک

راقە: ١. ناوی روەکێکە ٢. بە واتای لاسکی بێدانەی گەنمەشامی

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گلگل ☜ گلگل

گلۆلۆک ☜ گلۆلە

گلۆلە: گلۆلۆک

راقە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەویلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

گلێخە

راقە: ١. ناویتری گیای گیلاخە ٢. ناویتری گیای گەپلە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گلێنکە

راقە: ناوی روەکێکە؛ ویدەچێ لە گیای گاگلێنکە بچێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

گلاز: گەلاز

راقە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری هەڵووچە سوورە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)؛ ناوچەی هەورامان (هەلەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەویلە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

گلکاس

راقە: ناوی روەکێکە بستێ بەرز ئەبێت، گەلای وەسە تەرەتیزە، بن خڕ و شیرینە و گرێگرێیە و تالیشی هەیە بەلام جۆری شیرینی دەخورێ

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گلگل: گلگل

راقە: ١. ناویتری هەرزنە گەورە ٢. ناویتری گیای گەسک

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گلەوەز ☜ قرێژەبەرد

گنهوور

راقە: ناوی روەکێکە چەشنی گیای شێلمە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوارک ☜ قارچک

گوانەمانگا
راقە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گوانی مانگایە و دەخورێت
ڕواوگە: کوردستان (٣/١٤٢و)

گورگەکوژە
راقە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٩٤و)

گورگەمزە
راقە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گورمزە یا هورمزە بێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گورمزە: مارانگاز
راقە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (٢٠و)

گوڕنووک
راقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دارچکی درکاوی؛ بە وشەی گیای گرنووکەوە نزیکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گوزەرینگ
راقە: ناوی ڕوەکێکی گوڵ سوور و بۆنخۆشە و لە ناو بێسانا ئەڕوێ، بە وشککراوی لە مالاندا هەڵیدەگرن
ڕواوگە: باشووری کوردستان و لای ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٤٢و)

گوژاڵک: گرژالک

گوش
راقە: ناوی ڕوەکێکە لاسکە بە کوتراوی ئەڕێسن و ئەیکەنە بەن وەکی گۆنی بەن و گۆنی وشی لێ ساز ئەکەن؛ ژێدەری سەدرەدین بۆ گیای (گاوێنە) و بامیەی داناوە
ڕواوگە: کوردستان (٨و)

گوشەنەوە ☜ تووتنەکێوی

گولبزا
راقە: ناوی ڕوەکێکی زەردی بەهارییە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گولچیت
راقە: ناوی ڕوەکێکی کێویە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵچیچەک
راقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵ، چەن گوڵ دەرئەکات، گوڵی سوورە و بۆنخۆشە
ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٤٢و)

گولسۆراف
راقە: ناوی ڕوەکێکە گەزێ بڵیند دەبێ، ژیانی مانگ و نیوێکە، فرەتر لە ناو بێستانا شین دەبێ
ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٤٢و)

گوڵسەندەل
راقە: ناوی ڕوەکێکە لە مانگی ئاداردا شین دەبێ
ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٤٦و)

گوڵمەشک ☜ پێقەلە

گولەزەر
راقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵ، بۆنخۆشە، لە مانگی ئادار شین دەبێ و لە گولاندا گوڵ دەکا
ڕواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٤٢و)

گولەفوراگە
راقە: ناوی ڕوەکێکە بە کولاتەیی دەخورێت
ڕواوگە: کوردستان (٣/٥٠و)

گولەک
راقە: ناوی ڕوەکێکە، ئەبێتە هۆی بای ناوسک و باکردنی سکی ئاژەل، هەر ئاژەلێ بیخوات تووشی باکردن ئەبێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گولیفک
راڤە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

گولینە
راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی کێوی کە گوڵەکانی زەردی کەمڕەنگە
رواوگە: لای کرماشان (٩ئو)

گولێ‌گیو
راڤە: ناوی ڕووەکێکی گوڵسپیە کە ئەوسا بۆ سپی کردنـەوەی پـێڵاوی کـڵاش کـەڵـکیان لـێ وەردەگرت، ئیستا بۆ ڕەنگرێژی و خانووسازی بەکاری دەبەن؛ لای کرماشان بە کلاشی کوردی ئێژن گیوە کە چووەتە ناو زوانی فارسیش
رواوگە: دەڤەری کرماشان (٩ئو)

گوڵ‌ئەلما
راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێوی و گوڵ زەردە
رواوگە: دەڤەری کرماشان (٩ئو)

گولالەگورگانە
راڤە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵ باوەڕەزوو: گوڵ باوەرەزوو
راڤە: نـاوی ڕووەکێکـی دەرمانیـە بـە فارسـی (گـل باد) دەبێت
رواوگە: لای کرماشان (٩ئو)

گوڵ باوەرەزوو ☜ گوڵ باوەڕەزوو

گوڵ‌بەندووشکی
راڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گوڵە پۆپەکەڵەشێرە و لە بنەماڵەی ئەسپەناخە
رواوگە: کوردستان (٢٥و)

گوڵ‌تۆپ
راڤە: ١. ناوی‌تری گوڵ هەنگ ٢. نـاوی‌تـری گیـا زەڕنێقە ٣. ناوی دارچکێکە
رواوگـە: ڕۆژهـەلاتـی کوردسـتان ٣. وەکـی قولقولەی میرەدێ لای سەقز (٩ئو)

گوڵ‌چیچک ☜ قەلەفسە

گوڵ‌خاینە
راڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە کە لەتەک چێشتی خاگینە و کووکوو لێی‌دەنن
رواوگە: لای کرماشان (٩ئو)

گوڵ‌خنجەر
راڤە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: ڕێگای بیجاڕ بۆ تیکاب (٩ئو)

گوڵخەنی
راڤە: ناوی ڕووەکێکی داروویە، بـە واتـای چێشـتی بڕێشینی وردە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵدەخوێن
راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جـوانی یـا ئینجانەیی، گوڵێکی سوور و فرە بۆنخۆشی هەیـە، هـی کـەژ و کوێسـتانە، چـەنـد لقێـک و چـەنـد نێرتکێک دەرئەکات و گوڵی هەموویان سەرشۆڕ ئەکـەنـەوە و ڕەنگـی سـوور و ئـاڵ و پرتـەقاڵـیە؛ ڕەنگە گوڵە شلێر بێت
رواوگە: باکووری کوردسـتان و دەڤەری بادینـان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)

گوڵڕنە
راڤە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵڕەش
راڤە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵشەیتان ☜ قورسی‌کەمەر

گوڵ‌عەزرەتی
راڤـە: نـاوی ڕووەکێکـە؛ وێـدەچـێ هـەمـان گوڵـە ئاوەنیا بێت

ڕواوگە: گوندی باخان لای مەریوان (٩ئو)

گوڵقاخلی ☜ ئاسنسەرە

گوڵکالانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گوڵکەماسە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری داری بادام

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵکێژۆڵە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، گوڵی بێبۆن و شین و شپی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

گوڵکیسەڵ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ گولالە سوورەی دەشت

ڕواوگە: گوندی نشوور لای سنە (٩ئو)

گوڵ گەوەن

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵگەوەند

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵماسی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵمیئاڤ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گوڵمێخەک

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی جوان و سووری ئاڵ تا سووری تاڵ، هەمان گیای لیفەشرِیە ٢. ناوی ڕووەکی گوڵی مێخەک ٣. ناوی‌تری گیای سمل

ڕواوگە: کوردستان (٩ئو؛ ١٣او)؛ وەکی مەڵبەندی زاری ئەردەلانی (٨و)

گوڵمێو

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)

گوڵنکەسپیکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گوڵنۆکە ☜ گەپڵە

گوڵنووکەفەقیان ☜ ڕیحانەکێفیلە

گوڵەئەرخەوان

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری پووشەکەوە (زرەشەوبۆ) ٢. ناوی‌تری گوڵبەهار ٣. ناوی‌تری گوڵە ئەروانە ٤. ناوی‌تری گوڵە ڕازاوە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵەبابردەڵە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ گیای‌ترمان بە ناوی بابردەلە هەیە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گوڵەبۆرە: گیاگوڵەبۆرە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی فەتاحاوا و بست لای دیواندەرە (٩ئو)

گوڵەبەبەشە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٨و)

گوڵەبەبەشە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)

گوڵەبەرۆژەی چویتی ☜ قاپەشکێنە

گوڵە پێغەمبەرە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵ، لە ماڵەوە بەخێوی دەکەن، بە چوار دەوری گوڵە درێژەکانی شتۆکەی خڕ دەر ئەکات چەشنی نۆکە فەریکەیە

دەخورێ، وشکی دەکەن و دەیهاڕن و ئەیکەنە نان؛ هەمان گوڵەدانە بەڵام ژێدەری (٨و) پێموابێ چاکی ڕاقە نەکردووە و لەگەڵ گوڵەدانا جیاوازی داناوە

رواوگە: کوردستان (٨و)

گوڵەپەرێزە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی، گوڵی ڕەنگاوڕەنگی جوانی دێنی و پەڕی گوڵەکانی و لاسکی هەموو خاڵخاڵە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

گوڵەپیاڵە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی دەرمانیە؛ ویدەچێ هەمان گوڵە ڕازاو بێت بەڵام گیایێکیتر هەیە بە ناوی کەلواڵک کە گوڵەکانی وەسە پیاڵە

رواوگە: بەرزاییەکانی بەمۆ و سەرتەک لای جوانڕۆ (١٩و)

گوڵەتاڵە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی دەرمانیە چەشنی مەڵهەم لە برینی چڵکاوی دایدەنێ ساڕێژی دەکاتەوە؛ چەند جۆر گیامان هەیە بە ناوێ تاڵگ

رواوگە: باشووری کوردستان (١٩و)

گوڵەتگەرە ☜ بنگەژیلە

گوڵەچاوڕەش

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی بۆنخۆشە بە بەرزایی ٢٠ سانتیمتر، گوڵەکانی سێ یا چوار پەلیان هەیە

رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٤٩و)

گوڵەچاوێشە

ڕاقە: ١. ناویتری گوڵەحاجیانە ٢. ناویتری گوڵە هێرۆ

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان ١. وەکی گوندی گڵیە لای مەریوان (٤٩و)

گوڵەحاجیانە

ڕاقە: ١. ناوی گشتی بۆ جۆرەکانی بەیبوون ٢. ناویتری گوڵەحاجیلێ ناوبەرد ٣. ناویتری گوڵەحاجیلێ زەرد و بەرز ٤. ناویتری گوڵاڵە چەرمەی مەڵهەمی

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گوڵەخەنە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٤٩و)

گوڵەدۆمە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە گوڵی زەرد و زلە دەگرێت؛ ویدەچێ هەمان گیادۆمە بێت

رواوگە: کوردستان (٨و)

گوڵەڕنە

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای بایناجانە ڕەشەیە؛ ویدەچێ لە جۆری تەڕەسێڵمانە بێت

گوڵەڕۆمی

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە مێرووی هەنگ فرە پێی خۆشە و هەنگەوانان لە بەر دریای خەڵەف و گۆزەی هەنگدا دایدەنێ؛ لە گوندەکانی چواڵان، زمزیران، گۆڵێ، سوێرێ، نستان، چواڵان، پاراستان، دەشتێ، نواوێ، دۆڵەتوو، بێوران، کانیزەرد و شەڵماش لای سەردەشت، کەڵەکاوێ، کاوڵان، کانیەسپی و کانیەڕەش لای مەهاباد ئەم ڕووەکەم بەو قازانجەوە کە خزری هیناویە، دیتووە، ویدەچێ هەمان گوڵەڕۆنە بێت

رواوگە: گوندی تووارمەڵا، گەڵێن، کەل تەیتوور، خانەگای گەڵێن، دادانەی کەمانگەر، ڕەشنەش لای سنە و کوڕەمیانە و زۆنج لای مەریوان (٤٩و)

گوڵە ڕەحەتی

ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە بە عەرەبی (زهرە القمـع)ی پێئێژن؛ ویدەچێ هەمان گیاڕەحەتی یا کاسەگوڵ بێت

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

گوڵەڕێحانە

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گوڵەزەرد

راقە: ١. ناوی‌تری گوڵماس ٢. ناوی‌تری زەرنیقە ٣. ناوی‌تری ولەزەرد ٤. ناوی‌تری گوڵەهەنگ ٥. ناوی رووەکێکی دڕکاویە لە کێو

رواوگە: ١. گوندی خەناناوای نزیک کێوی بەوروپەریشانی قوورەوە، حسێناوای نزیک کوێستانی پەنجەعەلی لای قوورەوە، خواشت لای سەولاوا ٢ و ٣. تەنگی‌سەر، نیەر و کۆلەسارە لای کامیاران (٩٤و)؛ ٥. کوردستان (١٣و)

گوڵەزمق

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گوڵەزەنگ ☜ شەرمین

گوڵەزەنگیانە

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گوڵەسێ‌کووزە

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گوڵەسەعاتی

راقە: ناوی رووەکێکە بۆ ژانەسک و سووری مانگانە و سکچوون بەسوودە، خەوهێنەریشە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گوڵەسەگانە

راقە: ١. ناوی رووەکێکە چەشنی گوڵ کەوو بەڵام بۆنی نیە و گوڵەکانی چەشنی گوڵەگوارەن، ئێژن تەنیا کرمێ لەسەری ئەنیشێت ٢. ناوی رووەکێکە ٣. ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی ٤. ناوی‌تری دارچکی دلیق

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور و ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٦و؛ ٩٤و)

گوڵە شاخۆچکە: گوێ‌مشکە

راقە: ناوی رووەکێکە بە عەرەبی (قرنیە، زهرە القرون)ی پێ‌ئێژن

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

گوڵە شەوکوێرە

راقە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گوڵەعەجووزە

راقە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گوڵەگورگە

راقە: ناوی رووەکێکی پاییزی و گوڵ‌سوورە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵە گەون

راقە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گوڵەلێوە

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٩و)

گوڵەمار

راقە: ناوی رووەکێکە بە عەرەبی (عین البزون) و ناوی زانستیەکەی (*Vinca herbacia*) هاتووە

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

گوڵەمارانە

راقە: ١. ناوی جۆرێکی بێژان کە گەڵاکانی باریکە چەشنی کرم؛ وێدەچێ هەمان بۆژانە کوێستانی بێت چونکا ناوی زانستیەکەی وشەی لاتینی کرمی تێدایە ٢. ناوی‌تری گوڵە هەنگ

رواوگە: گوندی خەرکە لای دیواندەرە (٩٤و)

گوڵە مەشقانە ☜ چارەچەقیلە

گوڵەمەنیجە

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە بەخێوی دەکەن

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

گوڵەمێش

راڤە: ناوی روەکێکە بۆ کوشتنی کرم دەبێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵەنار

راڤە: ناووی روەکێکی دەشتیە کە گوڵەکەی چەنی گوڵ هەنارە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵە نیسانۆک

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە لە مانگی ڕۆمی نیساندا دەردێ

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

گوڵەهرچ

راڤە: ناوی روەکێکی گەلا پان و گوڵ بەنەوش؛ لای کرماشان هرچ بە واتای ئاژەڵی ورچە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵهەسێڵ: بێڤیزان

راڤە: ناوی روەکێکە؛ لە بنزاراوەی ئەردەلانیدا هەسێل بەواتای ئستێری ئاو

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوڵهەناری

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: گوندەکانی لای قوروە و دیولان (٩٤و)

گوڵی باجیقەدری

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

گوڵیشووشان

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی؛ گیای شیشانیش هەیە کە وشەکەی فرە گوڵی شووشانەوە نزیکە

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

گوڵیمەرۆ

راڤە: ناوی روەکێکە گوڵەکانی چەشنی سرنایە و زەرد رەنگە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

گونپسیک

راڤە: ناوی روەکێکە، بەرەکەی چەشنی گونی پشیلەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گونحاجیلەقلەق

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری گیای شلەجاف

رواوگە: گوندەکانی دووشان، سەڵواتاوا، نایسەر لای سنە (٩٤و)

گوندک

راڤە: ناوی روەکێکی ژەحراویە، بەواتای گونکە هەویرە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و)

گونشەیتان ☜ قورسیکەمەر

گونقەلاخ

راڤە: ناویتری گیای شلەجاف

رواوگە: دەڤەری بیجاڕ (٩٤و)

گونکاورکە ☜ گونکاورە

گونکاورە

راڤە: ناوی روەکێکی ئالیکیە بە جوانی دەخورێ

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

گونکاورێلە ☜ گونکاورە

گونکەسەگانە ☜ گونگونە سەگانە

گونکەڵەبابە ☜ دڵەشێرە

گونکەڵەشێرە ☜ دڵەشێرە

گونگونەسەگانە: گونەڵەسەگانە، گونەڵەسەگان، هێلکەسەگانە، گونکەسەگانە

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای گونەسەگانە بێت کە ئەگەری شەیە جۆرێکی هەنگەون بێت، لە هەندی شوێنی کوردستانی خۆشەویستدا ناوی‌تری گیای شلەجافە ٢. ناوی ڕووەکێکە بە فارسی (پیاز موشی) دەبێت، بۆ ڕەنگاندنی بەن بەکار دەچێت

ڕواوگە: ٢. کوردستان (١٣و)؛ وەکی گوندی سوورکەوڵ لای مەریوان و ناوچەی خوڕخوڕەی سەقز (٤٩و)

گونە پشیلە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی گەلا زۆر ورد و گوڵ سپیە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

گونە ئەسەگان ☜ گونگونە سەگانە

گونە ئەسەگانە ☜ گونگونە سەگانە

گوهبزن

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ بەواتای گوێبزنە؛ لە هەندێ شوێنی کوردستانا بە گیای ڕکێشە ئێژن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گوهکتک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ واتای سۆرانی گوهکتکی بادینی هەمان گوێپشیلەیە

ڕواوگە: باکووری کوردستان و دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و؛ ١٣و)

گوهکەرک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمانی نەخۆشی مایەسیری دەشێ؛ وێدەچێ هەمان ڕووەکی خاقز، گیامایەسیری یا شانۆکە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گـویژ: سوورە، زەردە، ڕەشە، سایلە، هەویرە، ڕیخە، کۆڵ، چەرمگ، کوردەکوژە، جنانە، گەرەگۆیژ، بلچەسوورە، بلچەڕەشە، بلچەزەردە، مەرە، خاڵخاڵی، سنجە، ڕەشباڵە

گویژەتەعەد

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: ناوچەی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

گویژەجنانە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە، ڕەنگی ڕەشی ورد و ناڵەبارە

ڕواوگە: گوندی نشوور لە چەمشاری سنە (٤٩و)

گویژەچەرمگ

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گویژەڕێخە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گویژەڕەشە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: گوندی بلچەسوور و کێوی قەڵەبەردی مەریوان (٤٩و)

گویژەزەردە: بلچەزەردە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: گوندی بلچەسوور و کوێستانی قەڵەبەرد لای مەریوان، بەرزایەکانی بەنیگەز، ئیسلاماوای ڕۆژاوا، کرماشان، سەرپێڵی زەهاو، کەنرووڵە، کێوی شاهۆ، کەل قەڵاجێ (٤٩و)

گویژەسایلە ☜ گویژەهەویرە

گویژەسوورە: بلچەسوورە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: گوندی بلچەسوور و کێوی قەڵەبەردی لای مەریوان (٤٩و)

گویژە کوردەکوژە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە، ڕەنگی ڕەش و ئەندازەی گەورەیە

ڕواوگــە: کوردســـتان (١٣او)؛ وەکـــی گونـــدی مەڵەکشان و ڕەشنەش لای سنە (٤٩و)

گویژکۆڵ: گیژکوڵ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار گۆیژە

ڕواوگە: گوندی ڕەشنەشی سنە و گوندەکانی لای مەریوان (٤٩و)

گوێبەرازە ☜ گاگوێ

گوێبەرخە: میلەوەڕ، گیامەڕانە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە، ئەم گیایە ڕوەکی گۆشت بەرخیلە نیە بەڵکوو فرەتر بە گیای مێشەگیرەوە نزیکە کە لاسکەکانیشی چەسپناکن

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (او؛ ٢٩و)؛ و گونـدی هـەرمێدۆڵـی سـەبەتلوو و کیلەشین لای سەقز (٤٩و)

گوێچکەکەر ☜ بنگەزیلە

گوێچکەمشک: سیپالینە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە گوڵـەکـانی هـەنێ چەشنی گوڵی گیای لیفەشرەن؛ ویدەچێ هـەمـان ڕوەکی لیفـەشـرە یـا ویـزەورە بێـت، هـەرچـەن ڕوەکـی گوڵەدەوری ناوی‌تری گوێ‌مشکەیە

ڕواوگە: کوێستانی ئاویەری گەورە لە سنە (٤٩و)

گـوێز: گـوێزی ئـازا، گـوێزە گـەڵـوازە، گـوێزە بێ‌تۆکڵ،گوێزە هێشـوو، گوێزە کوێرە، کوێرۆک، کوێرک، گوێزە گەلاوێژی، گوێزە سپیکە، گوێزە چـەرمـەڵـە، گـوێزە چـەورە، گـوێزە ڕۆنـە، گـوێزە درێژکە، گوێزە کۆماری

گوێزبەلە ☜ قێزبەلە

گوێزە بێ‌تۆکڵ ☜ گوێزە گەڵوازە

گـوێزە چـەرمـەڵـە: نـاوی جـۆرێکی دار گـوێزە، جۆرێ گوێز لە دەسـتەی ئـازا یـان گـەڵـوازە کـە کاکڵەیکی سپی هەیە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزە چەورە: گوێزە ڕۆنە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێزە، جۆرێ گـوێز لـە دەستەی ئازا یـان گـەڵـوازە کـە کاکڵـەی چـەوری هەیە بە جۆرێ کە کاکڵەکەی تەڕ و چەور دیارە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزە درێژکە ☜ گوێزە کۆماری

گوێزە ڕۆنە ☜ گوێزە چەورە

گوێزە سپیکە ☜ گوێزە چەرمەڵە

گوێزە کوێرۆک ☜ گوێزە کوێرە

گوێزە کوێرک ☜ گوێزە کوێرە

گـوێزە کـوێرە: گـوێزە کـوێرۆک، گـوێزە کـوێرک، وەزەکۆر

ڕاڤـە: نـاوی جـۆرێکی دار گـوێزە، کاکڵـەی زەرد یان هەندێ بەرەو بۆری هەیە، توێکڵـە ڕەقـی زۆر ئەستوور و پتەوە کە بە تـەوژم کاکڵـەی داپۆشـیوە و دێر کاکڵە دەرتێت، بۆ بازاڕ و کاکڵە لەبـار نیـە، کەمکۆڵەکەشی دێر زەرد دەبێ و لێ‌دەبێتەوە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزە کۆماری: گوێزە درێژکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێزە، جۆرێ گـوێز لـە دەستەی ئازا یان گەڵوازە بەلام ئەندازەی هـەنـدێ درێژ و بەڕوویيە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزە گەلاوێژی

ڕاڤە: دەستەیکی گوێزی جیاواز نیە بەڵکوو لە نێو هەموو جۆرە گـوێزەکـانی نـاوبراودا دەبێـت، تـەنیـا ئەوەیکە ئەندازەی بچووکە و کاکڵـەی بـە کـەمـی لێ بەرهەم دێت

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزە گەڵوازە: گوێزە بێ‌توێکڵ

ڕاڤە: ناوی جۆرێک گـوێزە، وەکـی گـوێزە ئازایـە بـەلام کـەمکۆڵـەکـەی زۆرتـر دەمتـرەک و جـوێ دەبێتەوە و هەندێکیش توێکڵی ڕەقی ئەستوورترە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزی ئازا
راڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێزه، کاکڵە سپی یان زەرد، مەژگ چەور، کاکڵەی بەبازاڕ و پەسەند، کانی گەیشتن هەموو یان لای لە کەمکۆلەکەی زەردی بەرەو رەش و دەمترەک دەبێ، بە خێرایی کاردۆژه دەکرێ
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

گوێزیکێوی
راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی داری لێرەوارێ بەرێز خزری لە خەڵکی ئاوایەکانی نێ و ولەژێری لای مەریوانی بیستووە، گوایە لێرەوارێ لای زریوار و ئەم گوندانە گوێزی کێویان هەیە، من پێموایە هەمان داری شەقالە کە بە فارسی (گردو کوهی) دەبێت
رواوگە: گوندی نێ و ولەژێر لای مەریوان (٩٤و)

گوێ مشکە ☜ ١. گوڵە شاخۆچکە ٢. ناویتری رووەکێ گوڵەدەوری

گوێورچە: چەز
راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری گیای گادەمە؛ زیدەری سەدرەدین بە گیای تاتوولەی داناوە
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گۆپارۆک
راڤە: ناوی رووەکێکی گەڵا وردە
رواوگە: چۆمان، خەلیفان و رەواندز (٢٠و)

گۆترکە
راڤە: ناوی رووەکێکی دڕکاویە، لاسکی ئەستوورە و سەر پڕ لە دڕکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

گۆزروان
راڤە: ١. ناویتری گۆزربانە ٢. ناویتری گیای گەماڵدووە ٣. ناویتری گیای دوودووکەرە
رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گۆزروانگورگی
راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری گیای گۆزروان
رواوگە: گوندی حەسەناوای لای سنە (٩٤و)

گۆزەرەبک
راڤە: ناوی رووەکێکە دەخورێت
رواوگە: کوردستان (٩٤و)

گۆزەڵە گەون
راڤە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە
رواوگە: کێوی نەکەرۆز، پیرعومەران و قولقولەی میرەدێ سەقز (٩٤و)

گۆسان
راڤە: ناوی رووەکێکی کێویە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

گۆنک
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گۆیژەهەویرە: گوێژەسایلە
راڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێژه، رەنگی رەشە و گۆشتی تڵ و نەرمە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)

گووتک
راڤە: ناوی رووەکێکە بۆ خواردن دەشێ
رواوگە: کوردستان (١٣و)

گوورز
راڤە: ناوی رووەکێکی کێویە
رواوگە: کوردستان (١٣و)

گووژان
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقڵاوا (٢٠و)

گهاڕەنگ
راڤە: ناوی رووەکێکە؛ رەنگە ئەم وشەیە هەڵەی پیتچنی تێدا بێت و راستەکەی گیارەنگ بێت
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گەبلە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گەپلە: شەقشەقۆک، گەڵۆکە

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە پیازەکەی دەخورێ ٢. ناوی‌تری گیای هەمیشە بەهار ٣. ناوی ڕووەکێکە گوڵ ئاڵ و خڕە کە بۆ خواردنیش دەشێ؛ لای بۆکان و شاهین‌دژ ڕووەکێ بە ناو گیاگەپلە هەیە گەلاکانی باریکە و بۆ ناو دۆکولیو دەبێ ٤. ناوی ڕووەکێکە گەڵا باریکە و بۆ ناو دۆکولیو دەشێ

ڕواوگە: ١. ڕۆژهەلاتی کوردستان ٢. وەکی لای مەهاباد (٩٤و)؛ ٣. کوردستان (١٣و)؛ دەڤەری شاهیندژ (گوتەی کاک عوسمانی کەریمی خەڵکی ساروجە) (٧٨و)؛ ٤. دەڤەری کۆیە و پارێزگای کەرکوک (وەکوو دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) و پارێزگای ئادیەمەن، شارۆچکەی ئالدووش و گەرگەر، شارویران (٢٠و)

گەرمڵە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی کێویە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گەرنگ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گەرینەک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە هووکارەی وایە هەڵدەچێت

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

گەرەگوێژ

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێژە کوڵە

ڕواوگە: گوندی کەوبگاری لای کامیاران (٩٤و)

گەزەر

راڤە: ١. ناوی‌تری ڕووەکێ گێزەر ٢. ناوی ڕووەکێکە لاسکەکەی شیرینە و هەڵدەمژرێت

ڕواوگە: کوردستان (٩٤و)

گەسک ☜ جەریفک

گەسکەکێوی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ لە بنەماڵەی گسگە پووشینە بێت

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

گەسکەوشان

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٣/١٤٧و)

گەڤەس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە شمەکی پێ دەڕەنگێنن

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گەلاس

راڤە: ١. ناوی‌تری داری هەڵووژە سوورە ٢. ناوی‌تری هەڵووژە زەرد ٣. ناوی‌تری داری گێلاس

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گەلابارام

راڤە: ناوی ڕووەکێکە، ئەوسا بۆ دەرمانی برین کەڵکیان لێ وەرئەگرت

ڕواوگە: گوندی مەولاناوای ناوچەی خورخورەی سەقز (٩٤و)

گەلاڕێواسە: گەلاڕیواسی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ خواردن دەشێ و گەلاکانی چەشنی گەلای مێوە، ئەوسا بۆ دەرمانی کرمی ناوسک دەیاننواند؛ وێدەچێ هەمان گیا بێت کە لە سەردەشت هومێوی پێ ئێژن

ڕواوگە: گوندی بندۆڵ لای مەریوان (٩٤و)

گەلاڕێواسی ☜ گەلاڕیواسە

گەلاز ☜ گلاز

گەلاکووان

راڤە: ناوی ڕووەکێکە، چوونکوو گەلاکانی بۆ برینارەش بەکار دەچێت، پێی ئێژن گەلاکووان،

کووان بەواتای دومەلە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ځو)

گەلاوارِنە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای وارِنە بێت

رواوگە: گوندی قەبلووجەی سەقز (٩ځو)

گەلاوەرِەنە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ رِەنگە هەمان گەلاوارِنە بێ

رواوگە: لای خورِخورِەی سەقز (٩ځو)

گەلوالک

راڤە: ناوی رووەکێکی کوێستانیە و پیازەکەی دەخورێت؛ وێدەچێ هەمان گیای کەلوالک بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گەندەلۆ: گەنەلۆ

راڤە: ١. ناوی رووەکێکە لە جۆری گیای هەڵز ٢. ناوی‌تری گیابۆگەنە ٣. ناوی رووەکێکی زەحراویە؛ لە گوندی نواوێ و شیوەجۆی سەردەشت بە گیابۆگەنە ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی گوندی بست لای دیواندەرە و گوندەکانی لای بانە (٩ځو)

گەنم: حەوت گوڵە، زەرتکە، زەردکە، سەمەوەج، سوورگوڵ، سیارە، سیسا، گیلانە، لارە، مروشی، موریشی، مریشی، موریش، مەنجکی، میرج، مرج، وشتردانە، وشتر دیانە، هەویدی، گوڵە رووتە، گوڵرووت، دەیمی، رەشگوڵ، کوردی، رەزاوی، تارگان، رەقی، زۆردە، خووردە، سەحرایی، کوێستانی، قەندەهاری، قەنداری، سابریەگی، یەخەدادراوی، حۆلە، بەهاروو، هەژدان، ئەبدا، بزەنگ، تارگان، تاریگان، سپیوک، ستووخوار، سۆرکەڵە، شلێل، فەرەجە، گوڵ‌پەرِشە؛ سپیکە، پەریوەش، حەندولە، کاکول، مەلا

گەنم‌گیا

راڤە: ١. ☜ گەنمە، ٢. ناوی رووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای گەنمۆڵکە بێت کە دەنکی وەسە تۆی گەنم، یا گیای گەنم‌گیاو

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ځو)

گەنمە: گیاگەنم، گەنم‌گیا

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جوانیدا وەسە گەنم؛ ژێدەری سەدرەدین هەمان گەنمۆکەی داناوە

رواوگە: گوندی حسێناوای لای سنە (٩ځو)؛ و باشووری کوردستان (٦و)

گەنمە ئەبدا

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گەنمە بزەنگ

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گەنمە بەهاروو

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (٩ځو)؛ وەکی بەشی باشوور (١و)

گەنمە پەریوەش

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (٩ځو)

گەنمە تارگان

گەنمە تاریگان

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (٩ځو)؛ وەکی بەشی باکوور و ناوچەکانی زاراوەی زازا (وەکی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

گەنمە تاریگان ☜ **گەنمە تارگان**

گەنمە حۆلە

راڤە: ناوی جۆرێ گەنمە، دەنکەکەی گەورەس

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)

گەنمە حەندولە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گەنمە حەوتگوڵە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گەنمە خوردە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە دەیمی

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە ڕەزاوی

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە ڕەشگوڵ

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، لە گەنمە حۆلە وردترە، گوڵی ڕەش و دەنکی سپیە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و؛ ٢٠و)

گەنمە ڕەقی

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە زۆردە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە زەرتکە ☜ گەنمە زەردکە

گەنمە زەردکە: گەنمە زەرتکە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، دەنک گەورە و زەرد ڕەنگە و دەنکەکانی فرە ڕەقن

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و باکوور (٢٠و)

گەنمە سپێوک

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گەنمە سپیکە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە ستووخوار

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گەنمە سمەوەج: گەنمە سمەوەج، گەنمە سمەوەژ

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، هی ناوچەی کوێستانیە و بە دژواری لە کەلووی دێتە دەر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی خانی (٣/٠٩/١٠و)

گەنمە سمەوەچ ☜ گەنمە سمەوەج

گەنمە سمەوەژ ☜ گەنمە سمەوەج

گەنمە سۆرکەڵە: گەنمە سوورکە

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە کە سوورە و وردە، بۆ نان باشە، یەکێکە لە جۆرەکانی گەنمی قەندەهاری

ڕواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

گەنمە سوورکە ☜ گەنمە سۆرکە

گەنمە سوورگوڵ

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە لە جۆری گەنمە ڕەشگوڵ کە بۆ پێشتی ساوەر دەبێ

گەنمە سۆرگوڵ: گەنمە سوورگوڵ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)

گەنمە سەحرایی

ڕاقە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە سیارە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

گەنمە سیسا

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گەنمە شلێل

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

گەنمە فەرەجە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە کە دەنکەکەی خڕ و رەق و رەش بێت

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

گەنمە قەنداری ☜ گەنمە قەندەهاری

گەنمە قەندەهاری: گەنمە قەنداری

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، تایبەتی گەرمیانە، بۆ نان باشە، لە حومەیرەی سپی‌ترە و دەنک وردی بە پێزە، سێ جۆرە: سابریەگی، یەخەدادڕاوی، سۆرکەڵە

رواوگە: کوردستان (٤٩و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گەنمە کاکول

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گەنمە کوردی: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (٤٩و)

گەنمە کوێستانی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)

گەنمە گوڵ پەڕشە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهین‌دژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

گەنمە گوڵڕووت ☜ گەنمە گوڵەڕووت

گەنمە گوڵەرووتە: گەنمە گوڵڕووت

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە بڕژانگی نیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەی موکریان (وەکی مەهاباد، بۆکان، شاهین‌دژ، شنۆ، نەغەدە، سەردەشت و خانێ) (٢٠و)

گەنمە گیلانە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ و مەڵبەندی زاری دەردەلانی (٨و)

گەنمە لارە

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (١٠٩/٣و؛ ٤٩و)؛ وەک پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خوێلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)

گەنمە مروشی ☜ گەنمە مریشی

گەنمە مریشی: گەنمە مروشی، گەنمە موریشی، گەنمە موریش

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، گەنمێکی باش نیە، جۆرێکی کەم بەرهەمی بەهارە

رواوگە: ناوچەی بادینان (١٣و)

گەنمە موریشی ☜ گەنمە مریشی

گەنمە موریش ☜ گەنمە مریشی

گەنمەمرج ☜ گەنمە میرج

گەنمەمەلا

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (٩٥/٣و)

گەنمە مەنجکی

راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گەنمە میرج: گەنمە مرج
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە
رواوگە: کوردستان (١٣او)
گەنمە وشتردانە ☜ گەنمە وشتردیانە
گەنمە وشتردیانە: گەنمە وشتردانە
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە کە دەنکەکانی گەورەیە
رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣او؛ ٤٩و)
گەنمە هەژدان
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، بەهارانە ئەیوەشێنن؛ وێدەچێ هەمان گەنمە بەهاروو بێت
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
گەنمە هەوێدی
راڤە: ناوی جۆرێکی گیای گەنمە، جۆرێ گەنمی زەردە
رواوگە: کوردستان (١٣او؛ ٤٩و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)
گەنۆ
راڤە: ناوی رووەکێکە
رواوگە: گوندەکانی ناوچەی هەورامان (٤٩و)
گەنەدار
راڤە: ناوی بنە دارێکە چەشنی دار عەرعەر، بۆ شمشاڵ و بلوێر دەبێ و ناوی لاسکەکەی کلۆرە؛ وێدەچێ گەنەدار هەمان داری گەنۆک (کەسنەزان) بێت، هەروەها نێوی گوندێکە لای هەنگەوێ خانێ
رواوگە: مەڵبەندی بڵباس لای هۆزەکانی مەنگوڕ، مامەش، پیران (لە نێوان لاجان و حاجی عومەران)، وەجاجی کاخدری و ئاکۆ (دەڤەری پشدەر، دووگۆمانە و ئینذزە) (٢٠و)
گەنەلۆ ☜ گەندەلۆ
گەنەمە
راڤە: ١. ناوی رووەکێکە بەرەکەی بە مانگا دەدەن؛ وێدەچێ هەمان گلێنە و گاوانە بێت ٢. ناوی رووەکێکی کەژی و کوێستانیە وەسە گیای گەنم و بە قەد ویش بەرز ئەبێت، بەڵام گوڵەکەی چەشنی گوڵی جۆیە و ئالیکی زستانیشە
رواوگە: ١. کوردستان (١٣او)؛ مەڵبەندی بڵباس لای هۆزەکانی مەنگوڕ، مامەش، پیران (لە نێوان لاجان و حاجی عومەران)، وەجاجی کاخدری و ئاکۆ (دەڤەری پشدەر، دووگۆمانە و ئینذزە) (٢٠و)
گەورز
راڤە: ناوی رووەکێکی کێویە
رواوگە: کوردستان (١٣او)
گەورک
راڤە: ١. ناوی رووەکێکە وشتر چاکی دەخوات؛ وێدەچێت هەمان وشترخۆرکە بێت ٢. ناوی جۆرێکی دار هەرمێیە
رواوگە: کوردستان (١٣او)
گەون تەقە ☜ فشڵە گەون
گەون جەباری: تەشەنەک، گێزەگەون، گەون شەکرە
راڤە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە، باشترین جەوی گەونی لێدەگیرێ
رواوگە: کوردستان (١٣او)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و گوندی رەشنەش تا لای سنە، شاهۆی وێژیەر و پاڵنگان، کوێستانی نەکەرۆز و پیرعومەران لای سەقز (٤٩و)
گەون شەکرە ☜ گەون جەباری
گەون کەتیرە
راڤە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە
رواوگە: هەورامان و گوندی زەنان لای سنە (٤٩و)
گەون کەتیرەی جەباری
راڤە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە

رواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)

گەونە تاڵە ☜ مەنیژە گەون

گەونە خۆشە

راڤە: ناوی جۆرێک روەکی هەنگەونە

رواوگە: قوڵوقڵەی میرەدێ و پیرعومەرانی لای سەقز (٩٤و)

گەونە خانمەرەنجێنە

راڤە: ناوی جۆرێک روەکی هەنگەونە

رواوگە: گوندی قوڵقوڵەی میرەدێ لای سەقز (٩٤و)

گەونە زەردە

راڤە: ناوی جۆرێک روەکی هەنگەونە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)

گیا ئاڵەت

راڤە: ناوی روەکێکە دەنکەکانی چەشنی گیای ماش گەورە و رەشن و زۆر تامی تیژە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گیابارزانی

راڤە: ناوی روەکێکە، بۆ دەرمانی برین بە تایبەت برینی سەر جێگە دەینوێنن

رواوگە: بۆگەبەسی و باخی میراوای نزیک بۆکان (٩٤و)

گیاباریکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کێوەکانی لای کۆرکۆرەی سنە (٩٤و)

گیابالووکە

راڤە: ناوی روەکێکە؛ ناویتری گیای مەڵهەمی، بالووکەگیایە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گیابرژۆکە

راڤە: ناوی روەکێکە بۆ گەدە و ناوسک چاکە؛ لای سەردەشت، مەهاباد، خانێ و شنۆ بە روەکی بەهاری کە بۆ خواردن لە دەشت و مەزرا خڕی دەکەنەوە، گیابرژیوە یا گیابرژۆکەی پێ ئێژن

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گیابرژاو

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گیابرین

راڤە: ناوی روەکێکی بەهاری، گوڵ زەرد و داروویە، وشکەوەکراوی لە سەر برین دایدەنن

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گیابرکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوێستانی چلچەمە و بست لای دیواندەرە (٩٤و)

گیابرە

راڤە: ناوی روەکێکە، زەحراویە؛ لە کوردەواریدا هەر گیایکی ئاژەڵ و مرۆڤ بکوژێ گیابرەی پێ ئێژن

رواوگە: گوند و قەڵای حەسەناوا لای سنە (٩٤و)

گیابرین: گیادەرمانە

راڤە: ناوی روەکێکە بستێ لە زەوی بەرز ئەبێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

گیابۆگەنە

راڤە: ١. ناویتری گیای تاتوڵە ٢. ناویتری گیای پیرەژنانە ٣. ناویتری گیای لۆگەن ٤. ☜ پیرەژنانە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٩٤و)

گیابەرزە

راڤە: ناوی روەکێکە چەشنی تیسوییە، مۆسک و قالۆرە

ڕواوگە: کوردستان (٥/١٤)

گیابەن

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بەنی لێ چێ ئەکەن؛ ویدەچێ بەم ڕاڤەوە گیابەندی بۆنخۆش نەبێت چونکا ئەو گیا دەرمانە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

گیاپالّوانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی بەهاریە

ڕواوگە: لە ڕووەکەکانیپارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خویلێن، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و)

گیاپرچ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاپزگ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، لاسکی نێرۆکی لە مل مەڕ هەڵدەواسن نەخۆشی مشەیان لە کوڵ دەبێ

ڕواوگە: کوێستانی شاهۆ (٩ڵو)

گیاپەترۆکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ڵو)

گیاپەڕۆ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ڵو)

گیاترکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، دەکرێتە ناوش لە و دانوولە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاترمقە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی ئالیکیە

ڕواوگە: کوێستانی شاهۆ (٩ڵو)

گیاتووکنە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە گەلای تووکنە و خرتە چەشنی نینرک، وەک هێشووە ترێ گەلا و بەر گوڵەکەی هەڵەچێت، بۆ ناو دۆکولیو دەشێ

ڕواوگە: لای شاهیندژ (گوتەی کاک عوسمانی کەریمی خەڵکی سارووجە) (٧٨و)

گیاتەماکۆ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە کاتێ گەلاکانی وشک دەکەیە چەشنی گەلای توونە؛ ویدەچێ هەمان ڕووەکەکانی جیرجیرۆک، حەشەنوورە، توونە کێوی یا توونەکەڵە بێت

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ڵو)

گیاچاوانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی دەرمانیە

ڕواوگە: ڕۆژهەلات و باشووری کوردستان (١٩و؛ ٩ڵو)

گیاچنارە

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکی داروویە و برین چاک دەکاتەوە ٢. ناویتری گوڵماس ٣. ناوی ڕووەکێکە ئەگەر لە سەر برین فرە وەمێنێ دەیسووتێنێ، بۆ دەرمانی نەخۆشی مایەسیری دەشێ

ڕواوگە: کوردستان (٨و؛ ١٣و)

گیاچنگە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ڵو)

گیاچەتوون

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گیاچەقۆڵە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گیاخوەشکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی ڕەشنەش لای سنە و میانە لای مەریوان (٩ڵو)

گیادۆخوا

ڕاڤە: ١. ناویتری پسل ٢. ناویتری سوورەبنە ٣. ناویتری خوژە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ئو)

گیادۆمە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بە فارسی (گیاه مگرین) دەبێت

ڕواوگە: لای مەهاباد (٩ئو)

گیادارِوو ☜ چیاکەرۆز

گیادراویلکە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە ڕەوانی ناوسک تێریێ

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گیادمارەکوڵ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ گاهەز هەمان گیادووپشکە بێت چونگا هەر دوو یەک واتان؛ بە واتا هەمان گیادووپشکەیە چونکا لەم ناوچە دمارەکوڵ هەمان دووپشکە

ڕواوگە: لای مەریوان (٩ئو)

گیادو

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: گوندی کۆڵ لای دیواندەرە (٩ئو)

گیادووپشکە

ڕاڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گەنم و جۆ، گەلاکانی دڕکاوی و زۆر ئەستوورە، چەشنی گیای گەنمە، بەلام باریکترە و کورتتر، گولی وەسە گولی گەنم بەلام درێژترە و بە وشکی دەبێتە دڕوو؛ هەنێ زێدەر ئێژن، ئەم گیایە هەمان ڕوەکی کانیزەیە بەلام بە گوێرەی ڕاڤەی دووپشکە، کانیزە چەشنی دەستەی گەنم نیە؛ ویدەچێ هەمان ڕوەکی دووپشکە بێت ٢. ناوی ڕوەکێکە دەرمانی دووپشک پێوەدانی لێ ئەگرن

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

گیادەرمانە ☜ گیابڕین

گیاڕۆنیاس: گیاڕۆنیاسی

ڕاڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناویتری ڕۆنیاس

ڕواوگە: قولقولەی میرەدێ و خوڕخوڕەی لای سەقز (٩ئو)

گیاڕۆنیاسی ☜ گیاڕۆنیاس

گیاڕەش

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە کە بۆ خواردن ناشێ

ڕواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)

گیاڕەشە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بە عەرەبی (سلهو) و ناوی زانستیەکەی (*Paspalum paspaloides*) هاتووە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

گیاڕەنج

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاڕەنگ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی درێژۆکەیە چەشنی زەل، گەلای وەکوو سیسعەمبەرە، بۆ ڕەنگاندنی جلک و بەن بەکاری دەبەن، ڕەنگی زەردی کەمڕەنگی لێ دەگرن؛ ناوی چیایکە کەوتووەتە دەڤەری نێوان مێراوی و بێورانی سەردەشت، لە گەڵ چیای دووپەز و هومل لە سەردەشتەوە دیارە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

گیاڕیشالۆک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی ئالیکیە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاڕیحانە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی ڕیحانەس

ڕواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە (٩ئو)

گیاڕێش
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
گیاڕێواسی
راقە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانیە و بەهاری، گەڵای وەسە هی کلاوبنە، بەڵام لاسکی باریکترە و بۆ کوشتنی کرم دەبێ
رواوگە: کوردستان (٨و)
گیازاڤا
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
گیازراڤک
راقە: ناوی ڕووەکێکە
رواوگە: کوردستان (١٣و)
گیازربە: گیاوەزربە
راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیازروە بێت چونکا لە کوردیدا بە تایبەت زاراوەی هەورامی و ئەردەڵانی پیتی (ب) لەتەک پیتی (و) جێگۆڕکێ دەکەن
رواوگە: کوێستانی کوڕەمیانە لای مەریوان (٩٤و)
گیازروە
راقە: ١. ناوی ڕووەکێکی ئالیکی فرە باشە چەشنی گیای مەرزەیە ٢. ناوی ڕووەکێکە چەشنی گۆزروانە، بەڵام گەڵاکانی کەمتر پانە و چکوولەیە ٣. ناوی‌تری گوڵەزیوار
رواوگە: پارێزگای ڕۆژهەڵاتی کوردستان ١. وەکی کوێستانی کوڕەمیانە لای مەریوان و کوێستانی شاهۆ (٩٤و)
گیازۆفا
راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان زۆفا بێت
رواوگە: لای هەورامان (٩٤و)
گیازەرداو: گیاسەفرا، کلکەڕێوی
راقە: ناوی ڕووەکێکە هی هاوینانە و ئەژنۆیێک بڵیند دەبێ، قەدی هەندێ خوارە و لە بنەوە تا ناوقەدی گەڵای باریکی سێ چوکڵە دەر ئەکات و لە ناوقەدیەوە تا سەر چشتێ وەکی کلکەڕێوی پەیا ئەبێت ئەم گیایە بە وشکی یا تەڕی بخورێ بۆ سەفرا باشە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکوو سلێمانی و دەشتی شارەزوور (٢٠و)
گیازەرکە
راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ لە زاراوەی بادینی جارجار وشەی زەرد دەبێتە زەر
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)
گیازەنگلۆک
راقە: ناوی ڕووەکێکە بەرەکەی چەشنی زەنگوڵەی چکوولەیە؛ وێدەچێ هەمان گیایە بە فارسی (کله گنجشکی) پێ ئێژن
رواوگە: کوردستان (١٣و)
گیاژان
راقە: ١. ناوی‌تری گوڵەحاجیانەی زەرد ٢. ناوی ڕووەکێکە ئەوسا بۆ ژانەسک بەکاریان دەبرد
رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان ٢. وەکی گوندی گلیە لای مەریوان (٩٤و)
گیاسپڵ
راقە: ناوی ڕووەکێکە، بۆ دەرمانی سنگ و کرمی ناوسک دەشێ؛ سپڵ هەمان (طحال)ی عەرەبییە
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)
گیاسپی
راقە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمانی برین، گیایکی بەهاری و پیوازدارە، پیازەکەی کەمێ هەڵەفلیقێنن و لە سەر برینی دائەنن چاک دەبێ
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)
گیاسمڵ
راقە: ناوی ڕووەکێکە؛ وێدەچێ هەمان سمڵ بێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ٸو)

گیاسوێره

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

گیاسەدر

راڤە: ناوی رووەکێکی کێویە؛ ویدەچێ هەمان گیاسەدری بێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ٸو)

گیاسەفرا ☜ گیازەرداو

گیاسەمەک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

گیاشاوەر

راڤە: ناوی رووەکێکی ئالیکیە

رواوگە: کوێستانی ئاربەبا لای بانە (٩ٸو)

گیاشلە: گیاگێلە

راڤە: ناوی رووەکێکە بە سەر زەویدا دەکشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاشەقاق

راڤە: ناوی رووەکێکی کێویە؛ شەقاق جۆرێ نەخۆشی پێستیە کە شەقارشەقار دەبێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ٸو)

گیاشیرێژە

راڤە: ناوی رووەکێکێی بۆنخۆشە لە شیرێژ دەکرێ

رواوگە: کوردستان (١٤٢/٣و)

گیاشیرە

راڤە: ١. ناوی رووەکێکە، خواردنی شیلەکەی بە کلێژیک قەندەوە بر قەبزی ناوسک باشە ٢. ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیاشیلە بێت کە چەشنی گیا گەنمۆلکەیە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ٸو)

گیافیقنە: گیاهپاتیک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: لای بیجاڕ (٩ٸو)

گیاقشقەڕە

راڤە: ١. ناوی‌تری رووەکی لیفەشرە ٢. ناوی‌تری گوڵەپووورانی بەنەوش ٣. ناوی‌تری گیای قشقەڕە ٤. ناوی رووەکێکە گەڵاکانی پانە، لاسکی وەسە هی گیای پەلەشوانە، دەخورێت، لاسکی لقاوی نییە و گوڵەکانی شین و کەوەن

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان ٤. وەکی گوندی زۆنج و کوێستانی کوڕەمیانە لای مەریوان (٩ٸو)

گیاقوڕمدرە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: لای هەورامان (٩ٸو)

گیاقۆڕی

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: لە روە کە کانی باشووری کوردستان وەکی دەڤەری سنجار (٦و)

گیاقەندیلە

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (او)

گیاکرمۆک

راڤە: ناوی رووەکێکی ئالیکیە؛ لە گوندی زمزیرانی سەردەشت گیاکرمە بە رووەکی (توت روباە) ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاکزینک

راڤە: ناوی رووەکێکە بۆ سووتان دەشێ

رواوگە: کوردستان (٩ٸو)

گیاکوریشک

راڤە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاکولیە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ ویدەچێ هەمان گیا خاڵلەملە بێت، لە کاک عوسمانی سیسێری لە شاری رەبەتم بیست، لە چەمی کەلوێ سەردەشت گیایک هەیە

بۆ نەخۆشی گورچیلە هەر بە چەشنی راڤەی خالّلەمله بوو، ناوەکەشی هەمان گیاکولیه بوو

رواوگە: گوندی قەبغلووجە لای سەقز (٤٩و)

گیاکولکنە

راڤە: ١. ناوی روەکێکی دەرمانیە ٢. ناوی‌تری روەکی گوڵ‌کەوو (گیاچایی)

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاکۆ

راڤە: ناوی روەکێکە بە عەرەبی (خفج)

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

گیاکەفە

راڤە: ١. ناوی روەکێکە گەڵاکانی وردن و لە سەر زەوی پان دەبێتەوە، چەشنی سابوون کەف دەکا؛ ویدەچێ هەمان ئەسپۆن یا کەفکەفۆک بێت ٢. ناوی‌تری ئەسپۆن

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

گیاکەلوە

راڤە: ناوی روەکێکە؛ کەلوە هەمان پێلە و بەری نۆک و نیسکە، دەعبایک هەیە پێلەی نۆک دەخوا پێی دێژن کەلوەخۆرە یا پێلەخوەرە

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاکەڵەشێرە

راڤە: ناوی روەکێکە گوڵەکانی زەرد، سوور و سپین

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاکەواوی

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاکەوڵە

راڤە: ١. ناوی‌تری گیای چل‌رۆژە ٢. ناوی روەکێکە پێش هەموو روەکێ لە بەهارا شین دەبێ و لە پێش هەموانیش زەرد هەڵدەگەرێ ٣. ناوی روەکێکە ئەوسا کەسێ قەبز دەبوو دەنکەکانیان چەشنی شافی ئێستا لە کۆمی دەخست و سکی رەوان دەکرد

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاکەوڵەی داندار

راڤە: ناوی روەکێکە بۆ دەرمانی نەخۆشی مایەسیری دەشێ؛ ویدەچێ هەمام گوهکەرک، خاقر، گیامایەسیری یا شانۆکە بێت

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاگێسک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاگێلە ☜ گیاشلە

گیاگرێ

راڤە: ناوی روەکێکە بە عەرەبی (عصى الراعی) و ناوی زانستیەکەی (*Bursa postoris*) هاتووە

رواوگە: باشووری کوردستان (٢٣و)

گیاگلێنکە

راڤە: ناوی روەکێکە ئاژەڵ بیخوات تووشی سەرەگێژە دەبێت تا ماوەیکی کورت؛ ویدەچێ هەمان گاگلێنکە بێت

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاگوتگوت

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاگوڵبۆرە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کێوی چل‌چەمە لای دیواندەرە (٤٩و)

گیاگوڵشوێتە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: رۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

گیاگوڵەبۆرە ☜ گوڵەبۆرە

گیاگوڵەک

راڤە: ناوی روەکێکە؛ گوڵەک هەمان گیاکەڵەیە

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گیاگەڕۆڵە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گیاگەنم ☜ گەنمە

گیاگە نمینە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە: ڕەنگە هەمان گیاگەنمە بێ

ڕواوگە: گوندی کۆرکۆرە لای سنە (٩٤و)

گیالوولە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە تەک هەزبی و هەزبێلە بۆ ناو دانوولە دەبێ

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

گیالیلق: گیالیلقە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای عەمرۆکە

ڕواوگە: گوندی ڕەشنەش لای سنە (٩٤و)

گیالیلقە ☜ عەمرۆکەلیلق، گیالیلق

گیالیمۆ ☜ ترنج

گیامار

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە دژەژەحری ماری تێدایە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاماست

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە، بر ئێشی گورچیلە و لابردنی بەردی گورچیلە دەبێت؛ ویدەچێ هەمان گیای گیاکولیە یا خاڵەملە بێت ٢. ناویتری گیاهەوین یا دووگنە

ڕواوگە: لای سلێمانی (٦و)

گیامامزە ☜ ماشەرە

گیامانگا

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە نێرتکی دەخورێت

ڕواوگە: کوردستان (٣/٠هو)

گیامسک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی بە بۆن و بەرامە خۆشە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

گیامۆسک: فیچقە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی لاسک کلۆر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)

گیامەڕانە ☜ گوێبەرخە

گیامەلیچک

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گیامێش

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە ٢. ناویتری گوڵەداویتی

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)

گیامێشوولە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، بۆ بەستی باقە و مەڵۆی ئالیک دەبێ؛ گیاگەلێ کرتوو، کتافە، سیاسەرە، پیزڵ و چەقچەقەش بۆ بەستن دەبن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

گیانەرمۆکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لکەکانی وەسە کلکەڕیوی، ئەژنۆیک پتر بەرز ئەبێت و گوڵی تۆیی و سپیە؛ ویدەچێ گیا نەرمۆکە هەمان گیای کلکەڕیوی بێت

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

گیانێری

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: دەڤەری باڵەکایەتی (وەکی گەلاڵە، چۆمان، برادۆست و ڕەواندز) (٢٠و)

گیاواڵەمەن

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، وشکەوەکراوی لە سەر برین بە ماستەوە دەیماڵن؛ واڵەمەن یا والامەن هەمان پیزرک یا نەخۆشی پێستی کارگییە

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

گیاوەزربە ☜ گیازربە

گیاهپاتیک ☜ گیافیقنە

گیاهوون

راڤە: ناوی ڕوەکێکە شیلەیکی سووری هەیە ئاژەڵ بیخوات فرە قەڵەوی دەکاتەوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گیاهەنگووستیلە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ گیا هەنگووستیلە هەمان گیای کاسەگوڵ بێت کە بە مانای (انگشتانە)ی فارسیە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

گیایلاوان

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە مانگی نیساندا شین دەبێ

رواوگە: باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٣/٦٥و)

گیایلووت

راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی توتن کە بۆ پژمین هەڵیدەمژن و بە عەرەبی (انفیە) و بە تورکی (بورون اوتی)ی پێ ئێژن

رواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ٩و)

گیزەر

راڤە: ١. ناوی‌تری هەویج ٢. ناوی‌تری عەرزیلە ٣. ناوی گیایەکی لاسک سپی و گوڵ بەنەوشە

رواوگە: ڕۆژهەلات (٤٩و)؛ و باشووری کوردستان (١٩و؛ ٦و؛ ١و)

گیژکۆڵ ☜ گویژکۆڵ

گیژە گەون ☜ گەون جەباری

گیلک

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ گیای ئەسریلکیش (سریش) ماکی چەسپندەی هەیە

رواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٤٩و)

گیواوەسەوزە: سەوزەگیا، دەرمانەسەوزە

راڤە: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە، ئەوسا لە سەر جێ چزەی دووپشک دایاندەنا چاکی دەکردەوە؛ گیای سەوزەگیواو یا بە فارسی (درمنە ترکی) بۆنخۆشە ڕەنگە یەکێ بن

رواوگە: ناوچەی هەورامان و کەل ژالانە (٤٩و)

گێزرکە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ گێزر بەواتای گەزەریشە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

گێزەرتەر

راڤە: ناوی ڕوەکێکە سک ڕەوان دەکا

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گێژلۆک

راڤە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای هەلامەیە

رواوگە: کوردستان (٧٨و؛ ١٣و)

گێلاسیکێویە ☜ قەرەسی

گێلبزانە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە پێش هەموو ڕوەکێ لە بەهارا شین دەبێ و لە پێش هەموانیش زەرد هەڵدەگەڕێ؛ وێدەچێ هەمان گیاکەولە بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

گێوژەخاڵخاڵە ☜ گێوزەمەرە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێژە، ڕەنگی زەردی کاڵە، گەورە و خڕە و لە خۆشترین گوێژەکانە

رواوگە: دەڤەری سەردەشت و میراوێ (گوندەکانی گوێزیلێ، مووسالان، سپیدارێ، ئەڵوەتان، بناوێ، نەلاس، کوێستانی گردێنە، ئالیەمەران، کاولان، گۆمان، گرژاڵ، واوان، شاتمان، ئاغەلان) و خانێ (پردانان، قەبری‌حوسەین، شێوەمێرە) (٧٨و)

گێوژەڕەشباڵە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێژە، ڕەنگی ڕەشی وردی ناوەندیە و لە خۆشترین گوێژەکانە •

رواوگە: دەڤەری سەردەشت و میراوێ (گوندەکانی گوێزیلێ، مووسالان، سپیدارێ، ئەڵوەتان، بناوێ، نەلاس، کوێستانی گردێنە، ئالیەمەران، کاولان، گۆمان، گرژاڵ، واوان، شاتمان، ئاغەلان) و خانێ

(پردانان، قەبری‌حوسەین، شێوەمێرە) (٧٨و)

گێوژەسنجە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار گوێژە، ڕەنگی سوور یان زەردە بەڵام ئەندازەی درشتە

رواوگە: دەڤەری سەردەشت (گوندەکانی بناویلێ کوردان، دارساوێن، بانەزێر، گەنکێ، بناویلێ گەورە، مەکلاوێ و بریسوێ) (٧٨و)

گێوژەمەرە: گێوزەخاڵخاڵە

لارە

راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناوی جۆری گەنم

رواوگە: کوردستان (٩٤و)

لانکەپێچ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بە زەویدا ڕادەکشێ، لە نێو دیبەراندا هەیە، گوڵی زەرد و وردی بە قەد دەنکە جۆیی هەیە

رواوگە: دەڤەری ئاکرێ، دهۆک و ئامێدی (٢٠و)

لاولاوی کێفی: لەولاوی‌کێفی

راڤە: ١. ناوی ڕوەکێکە ٢. ناوی ڕوەکێکە، گەڵاکەی چەشنی لەولاوە بەڵام ڕەقتر و گەورەترە، لاسکەکەی وەک دار ڕەق دەبێت، بە داری جەنگەڵی شەخەڵدا هەڵدەگەڕێ و لە پێستیان دەچەسپێ و مێملیان دەبێ و بەرەو کزی و وشک کردنیان دەبات، بەرەکەی چەشنی کەلووی باقلەیە بەڵام دوو بەر پێکەوە نووساون و چەشنی بیچمی (لوزی)ە، لە لێرەواری شێوەجۆ و قەراخی چۆمی کەڵوێ لای گوندی وتماناوێ سەردەشت دیتوومە و خەڵک بەم ناوە دەیناسن، فلۆری ئازربایجان (ب ١ ل ١١٠) دارچکێکی بەم راڤەوە لە ناوچەی سەردەشت و خانێ لە گوندی حەمران هێناوە و ئێژێت لاولاوی پێ ئێژن

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

لاوێن

راڤە: ١. ناوی جۆرێکی داربیە، چەشنی ڕەشەبی بنچکی زۆر دەهاوێت و لە سەر کۆتەرەی چەن بنچکی هەیە، هێندە نەرمە درەنگ دەشکێتەوە و بۆ گۆچان کەڵکی لێ وەردەگرن ٢. ئەلف: ناوی ڕوەکێکە لە چەشنی دار بی بۆ سەبەتەچنین دەبێ، ب: ناوی جۆرێکی دار بییە

رواوگە: لای سەردەشت وەکی میراوێ، سپیدارە، مووسالان، گوێزێلێ، ئەڵوەتان و نەلاس، دەڤەری خانێ وەکی قەبری حوسەین، سەیرانگای پردانان، زەنگیاوێ، شێلم‌جاڕان، مێشەدێ، بادیناوێ، کاسەکەران، هەنگەوێ، قەلاتەڕەشە، پەسوێ، گردەکشانێ و سۆفیان (٧٩و) ٢. گوندی سەهۆلان و عیساکەندی لای مەهاباد (٩٤و)

لز

راڤە: ناوی ڕوەکێکی ژەحراوییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لفکەشامی ☜ کدوولیفکە

لفلف

راڤە: ناوی ڕوەکێکە پیوازەکەی دەخورێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لڤد: ناوی ڕوەکێکی دڕکاوییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لنگەبەرزە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

لولو

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لۆ: لۆخۆشە، لۆتاڵە، لۆشەکرە، لۆشین، لۆشینە، کەوەلۆ، زەردەلۆ، ڕەشەلۆ یان سیاولۆ، لۆپەلە، پەلە، چەقەلۆ، هەڵیز، حەرامەلۆ، حەلاڵەلۆ، لۆسوورە، لۆگەنە، بۆڕ

لۆپەلە: پەلە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، تفاقێکی باشە بۆ ئاژەڵ، ئاخری بەهار بە تەڕی و شینی هەڵیدەکەنن و کۆگای دەکەن و بە وشکی شیایەکەی دەمێنێت و زستانان تەڕی دەکەن و دەیدەن بە کارژەلە و بەرخ

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

لۆتاڵە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)

ڕواوگە: باشووری کوردستان (او)

لۆخۆشە: خوەشەلۆ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، بەهارانە کارگی لۆی بەناوبانگە

ڕواوگە: گوندی شێخشەروەتی لای مەریوان (٩٤و)

لۆڕ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار کە لە قەراخی چۆمدا شین دەبێ و ریشەکەی بۆ دەرمان دەشێ

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

لۆسۆرە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی گەلا تەسکی زەحراوییە؛ ژێدەری (١٣او) لۆسوورەی بە لۆگەنە هێناوە ڕەنگە وشەی گەنە هەمان واتای قیز و خراپیش بدات، هەروەها ئەوەیکە گەلای باریکە و زەحراوییە، وێدەچێ یەکێ بن، سۆر لە بادینی بە واتای سوورە

ڕواوگە: کوردستان (١٣او)

لۆسوورە: لۆگەنە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، بەهارانە کارگی لۆی بەناوبانگە

ڕواوگە: گوندی مێرەدێ سەقز، کورکوەی لای سنە و گوندەکانی لای بانە (٩٤و)

لۆش

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە

ڕواوگە: کوردستان (٩٤و)

لۆشەکرە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)

ڕواوگە: باشووری کوردستان (او)

لۆشین: لۆشینە، کەوەلۆ

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای هەڵز (لۆ)، بەهارانە کارگی لۆی بەناوبانگە

ڕواوگە: گوندی تەکیە لای سنە، دەرەویان فارس لای دیواندەرە، قوڵقوڵەی مێرەدێ لای سەقز (٩٤و)

لۆشینە

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری کەوەلۆ ٢. ناوی ڕوەکێکە ٣. ناوی دیکەی لۆشین

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

لۆغین

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

لۆگەنە ☜ **لۆسوورە**

لۆلۆ ☜ ٤. هەلاڵ

لووشکە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە

ڕواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٩٤و)

لووشە: لووشەکوردە، لووشەشینە، لووشەخاسە، لووشەگورگانە

لووشەخاسە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای لووشەیە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

لووشەشینە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای لووشەیە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

لووشەکوردە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی گیای لووشەیە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

لووشەگورگانە

راقە: ١. ناوی جۆرێکی گیای لووشەیە، هەمان گیای پسلەکەوەلەیە ٢. ناوی‌تری سیری کێوی

رواوگە: قولقولەی میرەدێ لای سەقز (٩٤و)

لوولک: لەیلووک، لەلوک

راقە: ناوی ڕوەکێکی گەلا پانە بەلام چەشنی گیای پیواز دەچێ

رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

لوولوفەر

راقە: ناوی گیایەکە؛ ڕەنگە هەمان لوولووپەڕ بێ

رواوگە: گوندی دەرەویان فارس لای دیواندەرە (٩٤و)

لوولەجەگەن

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای جەگەن، بێ‌گرێ و گولە هەلدەچێ و ناوی لاسکی پووچەلە بۆ کورتان و پەلخی بانمال دەبێ و پێش بەند و بەریانی ئاویشی پێ‌دەگرن

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

لەبادە گەون

راقە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە

رواوگە: گوندی ڕەشنەش لای سنە (٩٤و)

لەرزانکە

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

لەڤەن

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای زەل کە باریکە؛ وێدەچێ هەمان گیای لەوان بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لەلووک ☜ لوولک

لەوان

راقە: ١. ناوی‌تری گیای قامیش ٢. ناوی‌تری گیای سێ‌سووچکە ٣. ناوی ڕوەکێکە حەسیری لێ چێ‌ئەکەن، جۆرێکی گیای زەلە ٤. ناوی ڕوەکێکی ئاویە؛ لە قەراخی گۆلی زرێباری مەریوان دیتوومە و هەر بەم ناوە دەیناسن

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ ٣. و باشوور (٦و)

لەولاوی کێفی ☜ لەولاوی کێوی

لەوەند

راقە: ناوی ڕوەکێکی بۆنخۆشە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لەوەندە: جەهیدۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکی بە بۆن و بەرامە خۆشە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

لەیلاق

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دارچک، بە عەرەبی (الیلج)ی پێ‌ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)

لەیلانۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکە، گولێکی سوور ئالی هەیە؛ وێدەچێ هەمان گولە لەیلانک بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

لەیلووک ☜ لوولک

لیفکە ☜ کدوولیفکە

لیڤە

راقە: ناوی ڕوەکێکی پاییزی گەلا باریکە بۆ ئاژەلە وردە خراپە

رواوگە: کوردستان (٨و)

لیلک

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی زەل و قامیش

رواوگە: کوردستان (١٣و)

ماراژۆک: مارێژۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکە بۆ ناو چێشتی هێلکەوڕۆن دەشێ و دەخورێ، ئێژن ئەم گیایە هەر دوو

ڕۆژان تەمەنیەتی و ڕۆژی بەرا بە شەوی بەرز دەبێ و ڕۆژیتر بەشەوی پیر دەبێ و وشک دەبێ
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

مارانگاز ☜ گورمزە

مارمارۆشک
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە شیلەیکی ژەحراوی هەیە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ماررووژە: ماریژۆک، ماریژە
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە دەخورێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ماریژۆک ☜ مارووژە

ماریژە ☜ مارووژە

مارین
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

مارێژۆک ☜ ماراژۆک

مازوو: سوێرەکە، مازوو سپیکە، هەمزەبەگی؛ بەرەکانی دار مازوو: قازمەکی، دەنووکە، قلقات، برامازگ، گلەشینکە، تسقل، کول، پانکە، قرگە، پووزەخووگە، قرژالە، گەزۆ، مازوول، خرنووک، قوپچە، سیچکە یا سیچک، گزگل، تسکل، قسکل، قسقل، جەوت یا جەفت، دەقلووک، قزگە، قشکە (بیچمی قزقزاویە)، لوتە خووگانە، بەڕوو، قلقاف یا کلکاف یا گلوان یا مازووە کەوە (بەری خرتی قاوەیی ڕەنگە بە قەد گوێزێ دەبێ، ڕەنگی سەرەتا شینی ئاسمانیە)، زشکە، مازوو ڕوسکا، سیوەرووک (چەشنی سیچکەیە، دەخورێ و سپی ڕەنگە)، بەرەگەلا (لە سەر پەلکەکانەوەیە و سووری سپیواشە)، بۆزەخووگە (چەشنی لمبۆری بەرازە)، ڕەزوو (نەمامی دار بەڕوو، مازوو، ویوڵ)، کەڵەنج (وەسە لەچەکەی هەلاج بەلام کلکی نیە)، کەوەل (تووکنە و پانە)، هەوروبا

مازوو سپیکە
ڕاقە: ناوی شێوەجۆرێکی دار مازووە کە بە مازووەکەی پێسە خوەشە دەکەن
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

مازوو هەمزەبەگی
ڕاقە: ناوی شێوەجۆرێکی دار مازوو
ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

مازووی سوێرەکە
ڕاقە: ناوی شێوەجۆرێکی دار مازوو
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ماساوە
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکی تامتیژە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ماسیکوژە
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای ژارماسی بێت
ڕواوگە: گوندی نشوور لای سنە (٩٤و)

ماشەرە: گیامامزە
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی پووش و گەنم، چەشنی گیای جۆخنکێنەس
ڕواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

ماشەڕەش
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (او)

ماشیلە
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (او)

مافەتە
ڕاقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گیابر کە ئاژەڵ بیخوات پێی دەمرێ؛ لای ناوچەی کۆماسی و کەلاتەرزانی سنە و مەریوان لە ئاژەڵداریانا مافەتە هەیە واتا، بە بەهارانا جار وایە مەڕان لە

لەوەرگە تووشی نەخۆشی دەبن و لەپڕ دەمرن و خەڵکی لەو ساڵە دەزانن ئەم کارەساتە پێش دێ چونکا پێیان وایە تەتلە کرمێ پووشاسا لە سەر هەندێ رووەک هەیە ئەوانەیە مەڕ دەیخوات و دەمرێ، کرمی مافەتە، کەپەلەکی پێ ئێژن

رواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە، خواشت لای سەولاوا (٩٤و)؛ ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

مالیسۆک

راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای ترشۆکەی باش، بەرەکەی وەسە ترش و سماق، بۆ خواردن ناشێ و نیو گەز هەڵەچێت

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

ماگەون

راقە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە؛ وێدەچێ هەمان مێگەون بێت

رواوگە: گوندی زەنان لای سنە (٩٤و)

مام رێواس: تۆڵەترش، تۆلەترش، رێواسی

راقە: ناوی رووەکێکی کوێستانییە چەشنی گیای نانە حاجیلەگلەگە، بەلام گەلای لە هی وی پانترە، بۆ خواردن و دەرمان دەشێ، کەسێ کرمی ناوسکی بێت و بە کالی، کولاتەیی و چێشتی لێنراوی بیخوات پێی خاسەو ئەبێت؛ لە ئالیەمەرانی سەردەشت بیستم کە لەوێ هەیە و تامی وەسە رێواس و ترشە و بە پاککراویش دەخورێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

مامنەبیلە

راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای لەولاوە

رواوگە: دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا (٢٠و)

مایە گەون

راقە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە

رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

مچەسەگانە

راقە: ناوی رووەکێکە، سەرەقەلی لاسکەکەی گوێزۆکەیکی سفت و خڕی پێوەیە

رواوگە: سەڵواتاوا لای سنە (٩٤و)

مرۆر

راقە: ١. ناویتری گلگوێ ٢. ناوی رووەکێکە گەلای چەشنی تورشکەیە

رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

مرەکوژە

راقە: ناوی رووەکێکە؛ لە ناوچەی لای کرماشان و هەنێ لە روانسەر بە مریشک، مر ئێژن یانێ ئەم وشە مریشککوژەیە

رواوگە: لای روانسەر (٩٤و)

مریسۆک

راقە: ١. ناویتری گوڵەگوارە ٢. ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مریسمریسۆک

راقە: ناوی رووەکێکی کێویە بۆنی رێحان دەدا

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مرەکۆڵ: مرەکۆلە

راقە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی دارچک؛ مر هەمان داری مرانە

رواوگە: رۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

مرەکۆلە ☜ مرەکۆڵ

مژمژۆک

راقە: ناوی رووەکێکە، گوڵەکەی دەمژن؛ وێدەچێ گیای شیرنرکە یا گوزروان بێت چونکا ئەم دوانەش گوڵان شیرینە و دەیمژن

رواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٩ڵو)

مژمژه

راقە: ١. ناوی‌تری گوڵـە گـۆزروان ٢. نـاوی‌تـری گوڵەگواره

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ڵو)

مژویلی

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مژۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکی بەهاریە، گوڵەکـانی سپی و بێبۆنە و دڕکاوییە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ملوور

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩ڵو)

موچە: مۆچە

راقە: ناوی ڕوەکێکە چەشنی گیای ئەسپەناخە؛ لە فارسیدا (موچە) جۆرێک گیای تالەگەزەیە

رواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٩ڵو)

موخەلـلەسە

راقە: ١. ناوی‌تری مەڵهەمی ٢. ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە (٩ڵو)

موینە

راقە: نـاوی ڕوەکێکـە لـە هـەرزنـەجـاڕا ئـەڕوێ؛ گیایەک هەیە وەسە هەرزن، گاڵەموینەی پێ ئێژن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مۆچە ☜ موچە

مۆری

راقە: ناوی ڕوەکێکە گەزێ بڵیند دەبێ، بـەژنێکـی شلک و شۆڵێ هەیە و لاسکی بۆ خواردن دەشێ

رواوگـە: دەڤـەری هـیران، خۆشـناو و شـەقـلاوا (٢٠و)

مۆریژان ☜ مۆریژانک

مۆریژانک: مۆریژان

راقە: ناوی ڕوەکێکە مار لێی ئەتلاسێتەوە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مووزیک

راقە: ناوی ڕوەکێکی پەلک خڕ و گچکەیە

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

مەخلی

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی هەشەمێز لای سنە (٩ڵو)

مەران

راقـە: ١. نـاوی ڕوەکێکـە لـە دەسـتەی دار کـە لقـەکانی ئـەکرێـت بـە دار قـەنگـە ٢. نـاوی‌تـری دارچکی یاسەمەن

رواوگە: ١. باکوور (وەکی مەڵبەندی زاری زازا) (٨و)؛ ٢. و باشووری کوردستان (٦و)

مەرجانۆک

راقە: ناوی ڕوەکێکە گوڵەکانی سوور و وردن

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مەرخ

راقە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دار کە بە فارسی (سرو کوهی) پێ ئێژن

رواوگە: لە ڕوەکەکانی ؟ (٩ڵو)

مەرگەماسی ☜ زارماسی

مەرمەند

راقە: ناوی ڕوەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مەریسۆک

راقـە: نـاوی ڕوەکێکـە؛ ویـدەچـێ هـەمـان گـیـای مریسۆک بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مەزلاق

راقە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مەژگلە

راقە: ناوی رووەکێکە چەشنی گیای بزنەڕیشەیە و دەخورێ بە لێندراوی

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

مەژگێلێ

راقە: ناوی رووەکێکە، دەشخورێ؛ وێدەچێ هەمان مەژگلە بێت

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

مەفتوول

راقە: ناوی رووەکێکە؛ واتای تەرزی داری مێویش ئەدا

رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٩٤و)

مەنهەم

راقە: ١. ناویتری دار مێلەو ٢. ناویتری گیا گێوانە ٣. ناویتری گیامێلەم

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

مەمکەکیژانە

راقە: ناوی رووەکێکی هاوینی و دڕکاوییە و گەلاکانی چەشنی چەقۆیە و کەناری بە چەقڵ رازاوەتەوە و پاییزانە پەپووی لێدەبێتەوە و وەکێ پەپووی شەلەمینکەرە و با دەیبات

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

مەندیلان

راقە: ناوی رووەکێکە گەلای چەشنی کوڕادەیە، فرە بەرز نابێت، نێرتکی گەزێک هەلدەچێت و گوڵێکی سووری ناو چەرموویشی دەبێت

رواوگە: دەڤەری کۆیە (٢٠و)

مەندێلکە

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

مەنیجەگەون ☜ مەنیژە گەون

مەنیژە گەون: رەشە گەون، گەونە تالە، مەنیجەگەون، سیاوگوون

راقە: ناوی جۆرێک رووەکی هەنگەونە، بەرزە و لە ژالە گەون نەویترە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری هەورامان (٩٤و)

مەوژۆک

راقە: ناوی رووەکێکە پیازەکەی دەخورێ

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مەویژەگورگانە

راقە: ناوی رووەکێکە؛ مەویژ لە زاراوەی ئەردەلانی بەواتای مێوژە

رواوگە: گوندی حەسەناوای لای سنە (٩٤و)

مەهمەهۆک

راقە: ناوی رووەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

مێشلەزەرگە

راقە: ناوی رووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

رواوگە: مەلبەندی هۆزی لەک لە کرماشان، ئیلام و لوڕستان (٢و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

مێلاق

راقە: ١. ناوی جۆرێکی ترێ ٢. ناویتری هەلالەبرمە ٣. ناویتری گوڵەڕەبەنۆک

رواوگە: کوردستان (٢٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

مێلەوەڕ ☜ گوێبەرخە

مینە

راقە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

میوەمار

راقە: ناوی رووەکێکە لە بن داران هەیە و پێیاندا هەلدەچێت و دەهاڵێت، برینداری کەیت شیری لێئەچۆڕێت؛ لە شەخەڵ و دارستانی نێوان نواوێ و شیوەجۆی سەردەشت گیایکی وەهام دیتووە،

پێم وابێ جۆرێکی گوڵەواژ بێت چونکا لاسکی وەک دڕکی کۆڵ و چزووی هەبوو بۆ نووسان بە کۆتەی دارەوە و گەڵای وەک گوڵەواژیش بوو، بەرێکی وەک بەری گیای ڕێزڵەش دەگرێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

مێخوڕ

راڤە: ١. ناوی‌تری دار شەقال ٢. ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: لای هەورامان (٤٩و)

مێخەکیلە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوند و کوێستانی کوڕەمیانە لای مەریوان (٤٩و)

مێریژان

راڤە: ناوی ڕوەکێکە بۆ ناو شلە و دانوولە دەبێت؛ وێدەچێ هەمان گیای مۆریژان بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مێزەمڕانە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە

رواوگە: گوندی کۆڵ لای دیواندەرە (٤٩و)

مێشلەزەرگون ☜ مێشلەزەرگۆ

مێشلەزەرگۆ: مێشلەزەرگون

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دارچک

رواوگە: کوردستان (١٣و)

مێگەون

راڤە: ناوی جۆرێک ڕوەکی هەنگەونە

رواوگە: دەڤەری بیجاڕ و گوندی تازاوای ئاسەفی ناوچەی ساراڵ (٤٩و)

مێلەوەڕ

راڤە: ناوی ڕوەکێکە ئالیکی چاکی هەیە

رواوگە: کوێستانی چلچەمە لای دیواندەرە و کێوی ئاربەبا لای بانە (٤٩و)

مێومارانە

راڤە: ١. ناوی‌تری تەرزەمارانە ٢. ناوی‌تری گیای هومێو ٣. ناوی‌تری ترێ‌مارانە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

مێویژان

راڤە: ناوی ڕوەکێکی نێرتکدارە، گەزێ بەرز ئەبێت و گوڵێ سوور و بۆنخۆشی هەیە

رواوگە: دەڤەری بادینان (وەکی ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٢٠و)؛ باشووری کوردستان و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەڵماس (٤٦/٣و)

ناربەند

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری داری بی کە خەستیندراوە (؟)

رواوگە: کوردستان (١٣و)

نارنجبۆ

راڤە: ناوی ڕوەکێکی گوڵ سپییە بۆ دەرمانی سەودا دەشێ

رواوگە: باخی شێخ موحەممەد لە گوندی سوورکەوڵی مەریوان (٤٩و)

نازەنین

راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی ئینجانە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

ناسکەرمێ ☜ هەرمێ ناسکە

نانکیژۆڵە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە گەڵاکانی قامکێ پانن

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

نانودۆیر

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ پێم‌وابێ بە گوڵاڵەسوورە ئێژن، وەهام بیستووە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

نانەشوانە

راڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ ژێدەری (٢٣و) بە هالیکۆکی داناوە

رواوگە: پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس،

خویلـتین، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٦و؛ ٢٠و)

نانەقەلە ☜ پێقەلە

نانەکەوە ☜ پۆلکەخاتوونێ

نانەمریچلە

راڤە: ناوی روەکێکە؛ لە زاراوەی هەورامی مریچلە بەواتای چۆلەکەیە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان و گوندەکانی لای کوێستانی کۆسالان لە سەوڵاوا (٩٤و)

ناوپەرچۆکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: چۆمان، خەلیفان و رەواندز (٢٠و)

ناهی

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

نشادر

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

نفشتیلۆک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

نفیشتیلۆک

راڤە: ناوی روەکێکە؛ رەنگە هەمان نفشتیلۆکە

رواوگە: لە روەکەکانی کوردستان (١٣و)

نقورزیلێ ☜ قالا

نوێهەرانە ☜ تۆزانە

نۆک: نۆکە سپیکە، نۆکە سپیلکە، نۆکە سپی، نۆکە چەرمەڵە، نۆکە چەرمووە، نۆکە چەرمە، نۆکە حۆلە، نۆکە حۆلکە، نۆکە سوورە، نۆکە سوورکە، نۆکە زەردە، نۆکە زەردی، زەردە نۆک، زەرنۆک، نۆکی نەخوەشەر

نۆکە چەرمووە ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە چەرمە ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە چەرمەڵە ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە حۆلکە ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە حۆلە ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە زەرتکە ☜ نۆکە زەردە

نۆکە زەردە: نۆکە زەرتکە، زەرنۆک

راڤە: ناوی جۆرێکی نۆکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩٤و)

نۆکە سپی ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە سپیکە: نۆکە سپیلکە، نۆکە سپی، نۆکە چەرمەڵە، نرکە قەزبێن، نۆکە چەرمووە، نۆکە چەرمووە، نۆکە چەرمە، نۆکە حۆلە، نۆکە حۆلکە

راڤە: ناوی جۆرێکی نۆکە، رەنگی سپیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩٤و)

نۆکە سپیلکە ☜ نۆکە سپیکە

نۆکە سوورکە: نۆکە سوورە

راڤە: ناوی جۆرێکی نۆکە، رەنگی سوورە و ئەندازەی مامناوەندیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩٤و)

نۆکە سوورە ☜ نۆکە سوورکە

نۆکە شوانە

راڤە: ناوی جۆرێکی نۆکە رەشەیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

نۆکە قەزبێن ☜ نۆکە سپیکە

نۆکی نەخوەشەر

راڤە: ناوی جۆرێکی نۆکە، رەنگی سووری بەرەو زەرد، ئەندازەی مامناوەندیە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی رۆژهەلات (٩٤و)

نووسەکەو

راڤە: ناوی روەکێکە نیو بەزن بەرز دەبێ، بە

بلاوی چەن کەلێکی دەرئەکات، پەلکی ورد و باریکی هەیە وەکوو هی تەڕەتیزە، سەری هەموو لکەکانی گوڵێکی ورد دێنێ و دیمەنێکی جوانی هەیە، وشک بوو کونجرەی هەیە و چەقڵی بە جل و جواڵەوە دەنووسێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

نەرملە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: گوندی ژیوار لای هەورامان (٤٩و)

نەرمەپوار

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

نەرمەڵە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

نەرمەهیلکە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: کوێستانی کۆسالان لای هەورامان و کێوی ئاویەر لای شاری سنە (٤٩و)

نەرمیڵە: نەرمیلی، نەرمێڵە

راڤە: ناوی روەکێکە بە لێندرواى دەخورێ؛ ویدەچێ گیای نەرمەڵە یا نەرملە بێت

رواوگە: گوندی رەشنەش، کێوی ئاویەر، کوێستانی ئارێز، نایسەر و حەسەناوا لای سنە و ناوچەی هەورامان (٤٩و)

نەرمیلی ☜ نەرمیڵە

نەرمێڵە ☜ نەرمیڵە

نەرۆک

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)؛ و لای کرماشان (٤٩و)

نەعناکێوی

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

نەعناکیفیلە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: گوندی بست و کوێستانی چلچەمەی لای دیواندەرە (٤٩و)

نەفەرە

راڤە: ناوی روەکێکە لە جۆری گیای سێیەڕە، توولەشی دەهاوێ و لە لای سێوەڕەش دەڕوێ

رواوگە: چۆمان، خەلیفان و رەواندز (٢٠و)

نەڤەل

راڤە: ناوی روەکێکی بۆنخۆشە، بەواتای گیای شینە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

نەورۆزە

راڤە: ناوی روەکێکە چەشنی گوڵەگەزیزە؛ ویدەچێ گوڵەزیوای نەورۆزی بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

نەیجوور: نەیجوول، نەیجە، نەیچک، نەیژە، نەیجی، تەرکە

راڤە: ناوی روەکێکە لە دەستەی قامیش کە باریکە و ناوپڕە بۆ چیغ دەبێت و حەسیریشی لێ چێدەکەن، فارسیەکەی (نیشنی) نووسراوە

رواوگە: کوردستان (٢٠و؛ ٣؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

نەیجوول ☜ نەیجوور

نەیجە ☜ نەیجوور

نەیجی ☜ نەیجوور

نەیچک ☜ نەیجوور

نەیژە ☜ نەیجوور

نیسکەکوردی

راڤە: ناوی جۆرێکی روەکی نیسکە، دەنکی ورد و پانە و رەنگی قاوەیی بەرەو بۆرە، تایبەتی

چێشتی نیسکێنە، نیسکێناو و خەستەنیسکێنەیە، باوە لەتکەی ئەم نیسکە دەکەن ڕەنگی لەتکەکەی زەردە، ئەم لەتکە بابەتی چێشتی نیسکوڕۆنە
ڕواوگە: ڕۆژهەلات و باشووری کوردستان (٧٨و)

نێرتکەڕێواس
ڕاقە: ناوی جۆرێکی ڕیواسە کە لە نێو دوو گەلای پاندا دەردێ و هەڵدەچێ
ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

نێروبەند
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

وارنە: فاتەبارە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ و باشووری کوردستان (او)

والوو
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

ورە ☜ ورەبۆسکە

ورەبۆسقە ☜ ورەبۆسکە

ورەبۆسکە: ورە، ورەبۆسقە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ باشووری کوردستان (او)؛ ڕۆژهەلاتی کوردستان وەکی گوندی بلچەسوور، گڵیە لای مەریوان، بست لای دیواندەرە، ئێراخا لای سەقز (٩٤و)

ورچ وەستێن
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە کە گەلاپان و لاسکی گرێگرێیە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (او)

ورگەشینە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە دەخورێت
ڕواوگە: کوردستان (٣/٠٥و)

وروەتوول
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)

ورەبۆڵکە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

ولەتووتانە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

ولێرەکێفی
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی پۆلکە و ولێرە کە دوو جۆرە (دەنک ورد و دەنک گەورە وەکی دەنکی لووبیا)
ڕواوگە: گوندی باقلاوای لای دیواندەرە (٩٤و)

ولێرەمارانە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی پۆلکە و ولێرە
ڕواوگە: گوندی مەڵکشان لای سنە (٩٤و)

ولگرنە
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: گوندی ماسیەر لە ناوچەی خورخورەی سەقز (٩٤و)

وەردێنەکێفی
ڕاقە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی وەردێنەیە
ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

وەرەک
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانیە، بە بەرزی ٥٠ سانتیمتر، گوڵەکانی ورد و جوانن
ڕواوگە: لای کرماشان (٩٤و)

وەزلەوین
ڕاقە: ناوی ڕووەکێکە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

وەزمەژگلێ ☜ وەزمەژگلی

وەزمەژگلی: وەزمەژگلیێ
راڤە: ناوی ڕوەکێکە، دەشخورێ
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)
وەزمکۆر ☜ گوێزە کوێرە
وەڵگەڕنە
راڤە: ناوی ڕوەکێکە
رواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە (٩٤و)
وەنەوشە
راڤە: ١. ناوی‌تری گوڵەبەنەوشە ٢. ناوی‌تری گیای پەڵەوشە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)
وەنەوشەکێفی
راڤە: ناوی ڕوەکێکی کێویە گوڵەکانی چەشنی هی سالمەیە
رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)
وەنەوڵە ☜ بندۆک
وێرینگە: وێرینگە
راڤە: ناوی ڕوەکێکی ئالیکیە، شیلەکەی بۆ دەرمان دەشێ؛ وێدەچێ هەمان کەمای وێلنگە بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١و؛ ٢٩و)
وێرینگە ☜ وێرینگە
وێلوو
راڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی داری کێوی؛ وێدەچێ هەمان دارویول بێت
رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)
وێنجەبۆگەنە ☜ ١. کرمەکوژە
هاتیکە ☜ ستک
هارۆێ: سپی، کوردی، چەرمووە، دڕکە، ڕەقە، بەرِوولە، خەیارتۆم، کووتە، ئەجووڕێ، ئاجووڕێ، قتک، قەتک، کەرتەڕ، کەکرە
هارۆێ‌ڕەقە
راڤە: ناوی جۆرێکی هارۆییە، ڕەنگی کەسکی مەیلەو سپیە، گۆشت و توێخڵەکەی کرچ و ڕەقە، بۆنیشی تایبەتیە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
هارۆێ‌سپی: خەیارە کوردی، خەیارە چەرمووە
راڤە: ناوی جۆرێکی هارۆییە
رواوگە: کوردستان
هارۆێ‌قتک
راڤە: ناوی جۆرێکی هارۆییە؛ وێدەچێ هەمان هارۆێ قەتک بێت
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی مەڵبەندی زاری زازا (٨و)
هارۆێ‌قەتک
راڤە: ناوی جۆرێکی هارۆییە بە فارسی (خیار دیم، خیار دیمی) پێ ئێژن
رواوگە: کوردستان (١٣و)
هازەبرگێ ☜ کاردووەبسکە
هازەبەلک: هازەچەلک
راڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی کاردووە، گەڵاکانی پەل‌پەلە
رواوگە: کوردستان (٨و)
هازەپەلک ☜ هازەبەلک
هازەخووگانە: هازەمارانە
راڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی کاردووە، گەڵاکەی فرە پانە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)؛ و باشوور (٦و)
هازەسەگانە
راڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی کاردووە کە دوای گەڵاوێژ مانگ نێرتکێکی لە ناو دەردێت
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
هازەقورە ☜ هازەکورە
هازەکوڕانە ☜ هازەکورە

هازەکوڕە: هازەقوڕە، هازەکوڕانە
ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕوەکی کاردووە، پەلکەکانی وەکی پەلکی خوژەیە بەلام گەلای خوژە دوو تۆیە و کلۆر و لە ناوەڕاستەوە نووشتاوەتەو بەلام ئەم هازە وەها نییە، لە شاهۆ لە پەنای شلەجاڤدا زۆر دەبینرێ (گەلای وەسە هی قامیش)
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی کوێستانی شاهۆ و لۆن لای کامیاران (٩٤و)

هازەمارانە ☜ هازە خووگانە

هاس
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی ئەستوورە و کەناری پەلکەکانی دڕاویە و ڕەنگی کەسکی ترخە؛ گیایکیترمان بە ناوی هاز هەیە
ڕواوگە: باشووری کوردستان (مەلبەندی بابان وەکوو سلێمانی و دەشتی شارەزوور) (٢٠و)

هاڤلیک ☜ جەریفک

هالۆێن ☜ شێلانەخوشە

هالەڕەشە
ڕاڤە: ناوی جۆرێ ترێی دێرڕەسە، دوای پەلەی پاییز دەگات، گلارەکانی ورد و سوورە، تۆمەکەی فرە وردە، بە پێچەوانەی ترێکانیتر هالە بە توو دەیچێنن و قەلەمەی ڕیشە ناکوتێ
ڕواوگە: جۆلەی جۆگەورێ و کۆلان مەرقای باقلاوای شێخ حسێن و بەرپێلەی سوورکەوڵ لە ناوچەی کۆماسی مەریوان (٧٨و)

هالێکۆکەتووکنە ☜ ئالەکوکەپرچنە

هزارپاش
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە
ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

هزارگەز
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە بە فارسی (هزارگوشان)
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هلیرە
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی دانەوێلە کە چەشنی گلێنەیە بەلام گەورەترە؛ وێدەچێ هەمان ولیرە بێت
ڕواوگە: لای کرماشان (٩٤و)

هنترش
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی تامچێژ و داروویە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هندوبا
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە ناو شلە و دانوولە دەکرێ و دەخورێ؛ وێدەچێ هەمان وشەی عەرەبی (هِندباء) یە بۆ گوڵەبەیبوونە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هنگڤینۆ
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە میوە و بەرەکەی شیرینە؛ بەواتای هەنگوینە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هنگڤینۆک
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە؛ وێدەچێ هەمان گیای هنگڤینۆ بێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هوسل ☜ هوسەمیل

هوسەمیڵ: هوسل
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکی کێوییە پیازەکەی بابەتی خواردنی بەرازە؛ ڕەنگە هەمان پیازەخووگانە بێ
ڕواوگە: مەلبەندی هۆزی لەک لە ئیلام، کرماشان و لوڕستان (٢و)

هول
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە گوڵەکەی زەردە؛ وێدەچێ هەمان گوڵی ول (گوڵ خونچە) بێت
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هۆدار
ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە هەڵدەچێ؛ وێدەچێ هۆدار

هەمان گیای هەویدار بێت کە لە بێژەدا گۆڕابێت

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

هۆزەڕوو

راڤـە: نـاوی ڕووەکێکـی ئاویـە و گـەڵا وردە، گەڵاکانی وەسە هی کەرەوز و کەمێک سوێرە

رواوگـە: کوردسـتان (٨و؛ ١٣و)؛ وەکـی بـەشـی باکوور (٦و)

هەبی

راڤە: ١. نـاوی‌تری گیـای کـەنگر ٢. نـاوی‌تری گیای لۆکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەپلووک

راڤـە: ١. نـاوی‌تری هالـیکۆکی نـەخجـەوانی ٢. ناوی ڕووەکی پیازی کێوی

رواوگە: دەڤەری دیلۆڕان (٦٠و)

هەپۆکە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: چۆمان، خەلیفان و ڕەواندز (٢٠و)

هەپەپۆک ☜ **قەپقەبوک**

هەرابی

راڤە: ناوی ڕووەکێکە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

هەراو: هەلاو

راڤە: نـاوی ڕووەکێکـە لـە دەسـتەی گیابڕ، گەڵای وەسە هێن ئەسپیندار و گەزێک بێیند دەبێ، ئاژەڵ بیخوات پێی‌دەمرێ چونکا لە ناو بـەری گیاکـەیدا کرمێکـی کـوژەنـدە هـەیـە و ئـاژەڵ گیاکـە بـە کرمەکـەوە دەخـوات؛ وەکـی باسـی مافـەتـە لـە ناوچەی کۆماسی و کەلاتەرزان

رواوگە: چۆمان، خەلیفان و ڕەواندز (٢٠و)

هەربەنگی‌ڕەش

راڤە: نـاوی ڕووەکێکـە، هـەنـدێ ژێدەر هـەمبـەری فارسی بـە (خربق سیاه، سینه دارو، سـفید دارو، شش گیاه) هێناوە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

هەرجایی

راڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە چەشنی وەنەوشە؛ وەکوو پەلەوشە ٢. ناوی جۆرێکی وەنەوشەیە

رواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

هـەرزن: ڕەملـس، سـامیر، هـەرزنـەگێلـۆش، خاشـیک، خـۆژە، کورێـک، هـەرزنـەگـەورە، هەرزنەتاڵە، کەردڕ، کەلدڕ، هەرزنەمێینە، خۆژە، گلگل، گلگل، پاچیک، هەرزنەکێویلە

هەرزنە

راڤە: ناوی ڕووەکێکی بژارە لـە مـەزرای تووتنـدا؛ بەواتای خونچەی گوڵی ڕەز

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بـەشـی باشـوور (٦و)

هەرزنەپاچیک

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای هەرزن

رواوگە: کوردستان (٣٣و)

هەرزنەتاڵە: کەردڕ، کەلدڕ

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیـای هـەرزن کـە تۆمـەکـەی ئـەشـێ لـەبـەرا بیبرژێنـی و پاشـان لـە چێشتی شلەمەنی دەکەن

رواوگـە: کوردسـتان (٢٠و؛ ٤٩و)؛ وەکـی بـەشـی باشوور (٦و)

هەرزنەخۆژە

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیـای هـەرزنـە کـە دەنکی دروشت و سپیە و بۆ چێشت و نان دەشێ؛ ویدەچێ هەمان هەرزنە مێینە بێت

رواوگـە: دەشـتی شـارەزوور، کۆیـە، چۆمـان، خەلیفان و ڕەواندز (٢٠و)

هەرزنەرەملس

راڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیای هەرزن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەرزنەسامیر

ڕاڤە: ١. ناوی جۆری هەرزن ٢. گیای ژاڵە

ڕواوگە: باشوور (٦و)؛ و باکووری کوردستان (٨و؛ ٢٠و)

هەرزنەکورێک

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای هەرزن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەرزنەکێویلە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای هەرزن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەرزنەگلگڵ ☜ هەرزنەگەورە

هەرزنەگلگل ☜ هەرزنەگەورە

هەرزنەگەورە: هەرزنەگلگل، هەرزنەگلگڵ

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای هەرزن

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا، مەڵبەندی هۆزی دەربەندی لە گوندەکانی سێگردکان، ئۆمەر گونبەت، مام کوڕانە لە کۆیە (٢٠و)

هەرزنەگێلۆش

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای هەرزن کە گوڵەکانی وەسە گوڵەکایە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەرزنەمێینە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە جۆری گیای هەرزن کە باش و خۆش و شیرینە

ڕواوگە: ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەنیخان، شارباژێر، ڕانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)

هەرمێ: هەرمێ کرۆسک، کرۆسک، کرووسک، گرسک، گیرسک، سەربی، کووجیلە، کێویلە، کوچکینە، هەرمێ کرووزوو، کرووزی، هەرمێ مامسارمە، سێوهەرمێ، هەرمێ نێو شینە، هەرمێ ڕەشە، هەرمێ نێو ڕەشە، هەمرۆ پاییزە، هەرمێ تالاوە، هەرمێ لاسوورە، ئالیسۆرک، ئالیسۆر، دوف سۆرک، هەرمێ ڕیخنەک، هەرمێ ڕیخنە، هەرمێ گولاوی، هەرمێ باڵەکی، هەرمێ هوودی، هەرمێ سپیکە، هەرمێکوڵ، هەرمێ زەردە، هەرمێ ناسکە، هەرمێ قەمەری، هەرمێ ورمێ، هەرمێ هورمێیە، شەقوق، شقووق، شەوکێل، شکۆلە، شکووک، شکۆکە، شکۆکێ، چویلە، هەمرۆ سیاوڵە، سۆرانی، سێوەرمێ، شاهەمرۆ، شەلق، کارچین، کۆشکە، کەورک، ناسکەرمێ، مەلاقی، مەلاقی، هەمرۆ زەردەڵە، هەمرۆ شۆتە، هەمرۆ شۆخە، هەمرۆ کووجە، هەمرۆ کوییژە، هەمرۆ کووزە، گەورک، کەورک، بێلووژە، تالک، تۆمانی، کارچکێ، دارسۆرک، غەرییۆک، خەرییۆک، مهرانی، بەیهەمرۆ، بێلوز، بێلووز، تالک، حەیزەرانی، زرەهەمرۆ، شاهەمرۆ، شتوو، هەرمێ شینکە، هەزیرانی، هەمرۆ تلیرە، هەمرۆ سوورە، هەرمێ گۆرەڵە، هەرمێ دەقە، هەرمێ بلام

هەرمێ باڵەکی

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، لە هەموو هەرمێک گەورەترە، ڕەنگی زەردی تەواوە، لە لای خەرمانان و پاییزا دەگات

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

هەرمێ بلام

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، لە هەرمێ گولاوی چکوولەترە بەلام لووس و ئاودارە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

هەرمێ بیکۆڵ ☜ هەرمێ کرووزوو

هەرمێ بێلوز: هەرمێ بێلووز

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٨و)

هەرمێ بێلووز ☜ هەرمێ بێلوز

هەرمێ بێلووژە
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: باكووری كوردستان (٢٠و)

هەرمێ تالاوە
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی، وەكی سێوهەرمێ دێر دەگات بەلام هی زستان نییە، رەنگی سوورە و گەورەیە
رواوگە: كوردستان (٧٨و)

هەرمێ تالك
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی، لە مانگی ئاخری پاییزدا دەگات
رواوگە: كوردستان (٧٨و؛ ١٣و؛ ٣٣و؛ ٩٤و)

هەرمێ تۆمانی
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (٣٣و)؛ وەكی بەشی باكوور و دەڤەری بادینان (وەكو ئاكرێ، ئامێد، دهۆك، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٦و؛ ٢٠و)

هەرمێ چوێلە
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: دەڤەری سەردەشت (٥و)

هەرمێ حەیزەرانی: هەرمێ هەزیرانی
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (١٣و)

هەرمێ دەقە
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (١٥٢/٣و)

هەرمێ رەشە ☜ **هەمرۆ پاییزە**

هەرمێ رێخنە: هەرمێ رێخنەك
راقە: ناوی جۆرێكی هەرمێ كێویی پاییزانە، وەكی كرووسك وایە بەلام گەورەتر و پانتر
رواوگە: كوردستان (١٥٢/٣و)

هەرمێ رێخنەك ☜ هەرمێ رێخنە

هەرمێ زەردە
راقە: ناوی جۆرێكی هەرمێ كێوی سپیكەی چكوولەیە و خواردنی هەندێ گیرە
رواوگە: كوردستان (٧٨و)

هەرمێ سپیكە
راقە: ناوی جۆرێكی هەرمێ كێوییە، گەورە و ئاودارە، زەردی كەم رەنگ، هی سەرەتای پاییزە
رواوگە: كوردستان (٧٨و)

هەرمێ سۆرانی
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (١٣و)

هەرمێ سەربی ☜ هەرمێ كرۆسك

هەرمێ شتوو
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (١٣و)

هەرمێ شقووق ☜ هەرمێ شەقۆق

هەرمێ شكۆكێ ☜ هەرمێ شەقۆق

هەرمێ شكۆكە ☜ هەرمێ شەقۆق

هەرمێ شكۆلە ☜ هەرمێ شەقۆق

هەرمێ شكووك ☜ هەرمێ شەقۆق

هەرمێ شەقۆق: هەرمێ شقووق، هەرمێ شكۆلە، هەرمێ شكووك، هەرمێ شكۆكە، هەرمێ شكۆكێ، هەرمێ شەوكێل
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (١٣و)؛ وەكی دەڤەری بادینان (ئاكرێ، ئامێد، دهۆك، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی)، و ناوچەكانی زاری زازا (وەكی سندووس، دێرسیم، خەربووت، سێوەرەك، ئادیەمەن، باكووری دیاربەكر، ئەرزنجان) (٢٠و)

هەرمێ شەلق
راقە: ناوی جۆرێكی دار هەرمێ كێوی
رواوگە: كوردستان (١٣و)

هەرمێ شەوكێل ☜ هەرمێ شەقۆق

هەرمێ شینکە
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
رواوگە: گوندی بست لای دیواندەرە (٩٤و)
هەرمێ غەریبۆک ☜ هەرمێ خەریبۆک
هەرمێ قەمەری
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، لە کۆتایی گەلاوێژەوە پێدەگات، چکوولەی درێژە، ڕەنگی کەسک و زەردە، بە گەیشتنی خۆی لە بەنیای چلەکەی بەر دەبێتەوە
رواوگە: ناوچەی کەلاتەرزانی سنە و کۆماسی مەریوان (٧٨و)
هەرمێ کارچک ☜ هەرمێ کارچکی
هەرمێ کارچکێ: هەرمێ کارچک
راڤە: ناوی جۆرێکی هەرمێ کێوییە؛ ژێدەری (١٣و) ناویتری هەرمێ کرۆسکی نووسیوە
رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)
هەرمێ کارچین
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)
هەرمێ کروکس ☜ هەرمێ کرۆسک
هەرمێ کرۆسک: هەرمێ کرۆسک، هەرمێ کرووسک، هەرمێ گرسک، هەرمێ گیرسک، هەرمێ کروکس، هەرمێ سەربی
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
رواوگە: کوردستان (٩٤و)؛ وەکی دەڤەری بادینان (ئاکرێ، نامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین‌سفنی) (٢٠و)
هەرمێ کرۆسک ☜ هەرمێ کرۆسک
هەرمێ کرووزوو ☜ هەرمێ کرووزی
هەرمێ کرووزی: هەرمێ کرووزوو، هەرمێ بیکۆڵ
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، لە پاییزا پێدەگات، ئەندازەی خڕ و گەورەیە، لایکی سوور و ئەویتری کەسک و ئاڵە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)
هەرمێ کرووسک ☜ هەرمێ کرۆسک
هەرمێ کۆشکە
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەکانی زاراوەی زازا (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)
هەرمێ کۆڵ
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
رواوگە: کوردستان (٢٥و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)
هەرمێ کەورک: هەرمێ گەورک
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی مەڵبەندی زاری زازا (٨و)
هەرمێ گرسک ☜ هەرمێ کرۆسک
هەرمێ گولاوی
راڤە: ناوی جۆرێکی هەرمێ کێوییە لە سەرەتای گەلاوێژ دەگات، ڕەنگی سوور و زەرد و کەسکی تێکەڵە، ئەندازەی مامناوەندیە، قونچکی کورتە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەلات (٩٤و)
هەرمێ گۆرەڵە
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێیە، شیرینە، چەشنی گۆرەڵە هەڵکەوتووە
رواوگە: کوردستان (١٠٨/٣و)
هەرمێ گەورک ☜ هەرمێ کەورک
هەرمێ گیرسک ☜ هەرمێ کرۆسک
هەرمێ لاسوورە: دوڤسۆرک، دەوۆرک، ئالیسۆر
راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، لە ناو

خەرمانان دەگات، ئەندازەی مامناوەندیە، لایکی سوورە و ئەویکەشی زەردە

رواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٤٩و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)

هەرمێ مامسارمە

راڤە: ناوی جۆریکی دار هەرمێ کێوی، لە گەرمەی گوێز تەکاندنی پاییزانە و پاشی یەکەمین بارانە دەگات، رەنگی سپی بەرەو بۆرە، ئەندازەی مامناوەندی و خڕە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

هەرمێ مهرانی

راڤە: ناوی جۆریکی دار هەرمێ کێوی

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

هەرمێ مەلاڤی: هەرمێ مەلاقی

راڤە: ناوی جۆریکی دار هەرمێ کێوی، جۆری پاییزە گەورە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و؛ ١٦و)

هەرمێ مەلاقی ☜ **هەرمێ مەلاڤی**

هەرمێ ناسکە: ناسکەرمێ

راڤە: ناوی جۆریکی دار هەرمێ کێوی، هی سەرەتای پاییزە، ئەندازەی مامناوەندیە، رەنگی زەردی بەرەو سپیە، خواردنی نەرم و شل و شیرینە، گیری نیە، تویکڵی ناسکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

هەرمێ نیوڕەشە ☜ **هەمرۆ پاییزە**

هەرمێ نیوشینە ☜ **هەمرۆ پاییزە**

هەرمێ ورمێ: هەرمێ هورمێیە

راڤە: ناوی جۆریکی هەرمێ کێوی خڕ و زەردە، قونچکەکەی راست لە گۆشتەکەی بێزیادە دەرهاتووە، لە سەرەتایی خەرمانانەوە دەگات

رواوگە: دەڤەری سەردەشت (٧٨و)

هەرمێ هورمێیە ☜ **هەرمێ ورمێ**

هەرمێ هوودی

راڤە: ناوی جۆریکی دار هەرمێ کێوی، لە باڵەکی چکوولەترە، گەیشتنی لە سەرەتای پاییزایە، رەنگی لە زەرد کەمێ بەرەو کەسک دەڕوات

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

هەرمێ هەزیرانی ☜ **هەرمێ حەزیرانی**

هەرمی خەریبۆک: هەرمێ غەریبۆک

راڤە: ناوی جۆریکی دار هەرمێ؛ ویدەچێ هەمان هەرمێ گەورک یا کۆشکە بێت

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری بادینان (ئاکرێ، ئامێدی، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەینسفنی) (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)؛ و مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

هەزارگەلا

راڤە: ناوی روەکێکە بۆ ژانی گورچیلە دەشێ و بادەرکەرە و بەهێزکەرە

رواوگە: لای هەولێر، مووسڵ و کەرکووک (٦و)

هەزبێ

راڤە: ١. ناویتری جاترە کێویلە ٢. ناویتری جاترەی مێرگان ٣. ناویتری مەرزە کێفی

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

هەزبێلە

راڤە: ناوی روەکێکە لە تەک هەزبی و گیالوولە بۆ ناو دانوولە دەبێ

رواوگە: باشووری کوردستان (١و)

هەزماز: ناوی روەکێکە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

هەزوێ

راڤە: ١. ناویتری جاترە کێویلە ٢. ناویتری مەرزە کێفی

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان وەکی ١. گوندی دەرەویان فارس لای دیواندەرە و گوندەکانی مەریوان ٢. گوندی وێسەر لای سنە (٤٩و)

هەژیره

راقه: ناوی رووەکێکه لە شێوەجۆری دار هەنجیر، جۆرێ هەنجیره کێویله

رواوگه: کوردستان (٧٨و)

هەژیرەبینەکار

راقه: ناوی رووەکێکه لە شێوەجۆری دار هەنجیر

رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

هەژیرەسۆره

راقه: ناوی رووەکێکه لە شێوەجۆری دار هەنجیر، جۆرێکی کێوی و سووره

رواوگه: کوردستان (١٣و)

هەسپست: هەسپک

راقه: ١. ناوی رووەکی وینجەی خۆڕسک ٢. ناویتری رووەکی وینجه

رواوگه: کوردستان (١٣و)

هەسپک ☜ هەسپست

هەسووک

راقه: ناوی رووەکێکه

رواوگه: کوردستان (١٣و)

هەشتاڵوو: کۆخەتووکنە، کۆخیپاییزە، کۆخی سوور، هەشتاڵووهەنجیری، کۆخهەنجیری، هەشتاڵووزەرده

هەشتاڵووپاییزه ☜ کۆخەتووکنە

هەشتاڵووزەرده

راقه: ناوی جۆرێکی هەشتاڵووەی ئەمرۆیی و تازە باوە، شیرین و ئاودارە، ئەندازەی گەورە و پانە، رەنگی گۆشتەکەی هەندێ زەردە، دەندوو نەچەسپاوە، سەرەتای هاوین دەگات (فارسی: هلو زعفرانی)

رواوگه: کوردستان (٧٨و)

هەشتاڵووهەنجیری ☜ کۆخهەنجیری

هەشتپەڕ

راقه: ١. ناوی جۆرێکی گیای جۆ، کە گوڵەکەی شەش ریز جۆی هەیە ٢. ناوی جۆرێکی جۆ: بەهارهەژدان، پاییزهەژدان

رواوگه: کوردستان (١٣و؛ ٧٨و)

هەفسۆدان

راقه: ناوی رووەکێکه

رواوگه: باکووری کوردستان (٢٠و)

هەگر

راقه: ناوی رووەکێکه

رواوگه: گوندی تەکیە لای سنە (٤٩و)

هەلال

راقه: ١. ناویتری گیای سمڵ ٢. ناویتری گیای پیشۆک ٣. ناوی رووەکێکی کێویە، بەهاریە و لە بنی پار شین دەبێ، لە سەر چیای بڵیند و سارد و بەفردا هەیە، گۆرانییکیان بۆی داناوە بە بادینی " هەلالان و بەیبوونا/ دێ بکەن کاری هەلالا"

رواوگه: کوردستان (١٣و)؛ وەکی کێوەکانی بەشی باشوور (مەتینا، هنداقی زیوێ، بێلویزانی، بێشیلی، بامەرنێ و کەلبێدیرا) و ورمێ، ماکۆ، خۆی، سۆمای برادۆست و سەلماس (٣/٤٥و)

هەلامەگوڵزەرد

راقه: ناوی رووەکێکه چەشنی گیای هەلامەیە، ناخورێت

رواوگه: گوندی هەشەمیز لای سنە (٤٩و)

هەلاو ☜ هەراو

هەلچەجنانێ ☜ کارگەشێتە

هەلچەشۆتێ ☜ کارگەشیری

هەلچەگاوی: کارگیدار

راقه: ناوی کارگێکه بە فارسی دەبێتە (آغاریقون و قارچ چمن)

رواوگه: کوردستان (٣١و)

هەله

راقه: ناوی رووەکێکه لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی لە چەند رەنگی جیاوازدا

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەڵەز

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ ویدەچێ هەڵەز هەمان هەڵز یا هەرێز بێت کە لە بێژەدا گۆڕاوە

ڕواوگە: باکووری کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

هەڵەزەر

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە فرە جوانە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەڵەسۆر

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی کە ڕەنگی سوورە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەڵیزار

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گیابڕ کە ئاژەڵ یاکوو مرۆڤ بیخوات دەمرێ، بە واتای خودی گیابڕیش هاتووە

ڕواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

هەڵاڵ: لۆلۆ، هەلالە

ڕاڤە: ١. ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا ئینجانەیی بەهاریە کەگوڵی زەرد و بۆنخۆشی هەیە، لە تەرازنان و جێی زۆنگا دەبێ و دوو بست بڵیند دەبێ ٢. ناوی‌تری گیای گوڵەمێلاق ٣. ناوی‌تری گیای گوڵەبەری ٤. ناوی ڕووەکێکە جوان و بۆنخۆشە و هەنگ خۆشی لێ دێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

هەڵاڵە ☜ هەڵاڵ

هەڵاڵە پیرەژنە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

هەڵاڵە زەردە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی گوڵە خاشخاشە

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

هەڵاڵەهەنگان

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری بۆژانە ٢. ناوی‌تری گوڵە هەنگ

ڕواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

هەڵاڤی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە، گیای زەحراویە بۆ ئاژەڵ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەڵاکۆکەمارانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و)

هەڵاکۆمارانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی کوێستانیە

ڕواوگە: باشووری کوردستان (٦و)

هەڵپاچان

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بۆ دەرمان دەشێ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەڵج ☜ قارچک

هەڵچێ ☜ قارچک

هەڵکێشۆکە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە چەشنی گیای پێچووکەیە، گەلاکەی بگرێت زوو هەڵدەکێشرێت، گوڵەکەی سپیە و کۆگایە و هەرمێبێچمە

ڕواوگە: ناوچەی سەردەشت، خانێ، ڕەبەت و مەهاباد (٧٨و)

هەڵووچە پاوەیی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

هەڵووچەترقە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەڵووچەزەردە: زەرهەڵی

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە، بەری زەردی چکوولە و مامناوەندی هەیە، بە شێوەی خۆرسکیش دەڕوێت، بۆ وشک کردن فرە بە کاری دەبەن، لقەکانی دڕکاوین بە گشتی هەڵووژەیکی خۆولاتییە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٤٩و)؛ دەڤەری بارزان، زیبار، میرگە-سۆر، شیروان مازن، نەهلێ (٢٠و)

هەڵووچەسوورە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە، بەری سووری چکوولە و مامناوەندی هەیە، بە شێوەی خۆرسکیش دەڕوێت، بۆ وشک کردن فرە بە کاری دەبەن، لقەکانی دڕکاوین بە گشتی هەڵووژەیکی خۆولاتییە

رواوگە: باشووری کوردستان (١٦و)

هەڵووچەسەوزە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە، بەری سەوزی رەق و چکوولە و مامناوەندی هەیە، ئەگەرچی ئەم جۆرە هەڵووژەی دیرڕەسە و لە ئاخردا رەنگی گەیشتنی کەسکێکی بەرەو زەرد دەڕوات، بە شێوەی خۆرسک دەڕوێت، بۆ وشک کردنیش بە کاری دەبەن، لقەکانی دڕکاوین بە گشتی هەڵووژەیکی خۆولاتییە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

هەڵووچە قازمانە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە

رواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەڵووژە: گاوالوو، هەڵووچەسوورە، هەڵووچە زەردە، گلاز، مامۆک، مامۆخ، ترقە، حالووک، حولیچک، حولیچکە، حولووک، حولیک، قازمانە، قەرەڵوو، گەلاس، هەڵووژەسیخەتۆرەیی

هەڵووژەحالووک: هەڵووژەحولیک، هەڵووژە حولیچکە، هەڵووژەحولووک، هەڵووژەحولیچک

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە کە دارەکەی گەورەترە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

هەڵووژەحولووک ☜ هەڵووژەحالووک

هەڵووژەحولیچک ☜ هەڵووژەحالووک

هەڵووژەحولیچکە ☜ هەڵووژەحالووک

هەڵووژەحولیک ☜ هەڵووژەحالووک

هەڵووژەسیخەتۆرەیی

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە، بەرێکی سەوزە و خڕ و گەورە و رەقی هەیە؛ سیخەتۆرە هەمان کولەزرکی مریشک و پەلەوەرە

رواوگە: کوردستان (٨و)

هەڵووژەکێویلە

راڤە: ناوی رووەکێکە؛ رەنگە لە دەستەی دار هەڵووژە بێت

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٤٩و)

هەڵووژەگاواڵوو

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە، بەرێکی گەورەی هەیە

رواوگە: ناوچەی کرماشان (٤٩و)

هەڵووژەمامۆخ ☜ هەڵووژەمامۆک

هەڵووژەمامۆک: هەڵووژەمامۆخ

راڤە: ناوی رووەکێکە لە جۆری دار هەڵووژە

رواوگە: باکووری کوردستان (٢٠و)

هەڵووشە

راڤە: ١. ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی بۆنخۆشی کوێستان ٢. ناوی رووەکێکە

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی ڕۆژهەڵات (٤٩و)؛ و باشوور (٦و)

هەڵەڕەش

راڤە: ناوی رووەکێکە لە دەستەی گوڵی جوانی یا

ئینجانەیی کە فرە جوانە

رواوگە: کوردستان (١٣و)

هەڵیز

راڤە: ناوی جۆرێکی هەڵزە، چەشنی زەردەڵوییە، کاتی گەیشتن لاسک و گەڵاکانی سوور دەبێ

رواوگە: ناوچەی قورووە و بان لەیلاخ (٩٤و)

هەڵیژ: باژەڵە

راڤە: ناوی روەکێکە لە نێو دەخڵ و دانا شین دەبێ، بنەکەی سپی و گچکەیە، گەڵاکانی تیژە، بەژنێک بەرز دەبێ و بۆ خواردنیش دەشێ

رواوگە: ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

هەڵیژگ

راڤە: ناوی روەکێکە لە ناو گۆل و دێراوی تووتنا سەوز ئەبێت و مێملی تووتنە و لە ناوی دەبا، مالیات بیخوا دەیتەقێنێ

رواوگە: کوردستان (٢٠و)

هەمرۆ پاییزە: هەرمێ نێورەشە، هەرمێ رەشە، هەرمێ نێوشینە

راڤە: ناوی جۆرێ هەرمێ کێوی، دێررەس، پاش پەڵە لە نێو گەڵای پنگ و مازواری دەکەن و هەتا نیوەی زستان هەڵدەکات، شیرینە و نێوی کەمێ رەش دەبێ، ئەندازەی گەورەیە

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

هەمرۆ تلیرە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

هەمرۆ زەردەڵە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی جۆرێکە لە میانەی لای مەریوان هەس

رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٩٤و)

هەمرۆ سوورە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی

رواوگە: گوندی میانە لای مەریوان (٩٤و)

هەمرۆ سیاوڵە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، پاییزانە دەگات، ناوەکەی وەک کووجیلە ریخی هەیە، تۆمەکەی رەشی رەشە

رواوگە: کوردستان (٧٨و)

هەمرۆ شۆتە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی؛ ویدەچێ هەمان هەمرۆ شۆخە بێت

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

هەمرۆ شۆخە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی

رواوگە: ڕۆژهەڵاتی کوردستان (٩٤و)

هەمرۆ کوچکینە: هەمرۆ کێویلە، هەمرۆ کویژە، هەمرۆ کووژە، هەمرۆ کووجە، هەمرۆ کووجیلە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، گوێزێ گەورەترە، تامی خۆش و بۆندارە، گۆشتەکەی کەمێ گیرە و زیخدارە، رەنگی زەردە و تایبەتی دیمەکارە، ترمەکەی دارووییە

رواوگە: کوردستان (٢٤)؛ وەکی گوندی خواشت لای سەولاوا (٩٤و)

هەمرۆ کووجە ☜ **هەمرۆ کوچکینە**

هەمرۆ کووجیلە ☜ **هەمرۆ کوچکینە**

هەمرۆ کووژە ☜ **هەمرۆ کوچکینە**

هەمرۆ کویژە

راڤە: ناوی جۆرێکی دار هەرمێ کێوی، دەنک و تووەکەی بۆ دەرمانە

رواوگە: گوندی خواشت لای مەریوان (٩٤و)

هەمرۆ کویژە ☜ **هەمرۆ کوچکینە**

هەمرۆ کێویلە ☜ **هەمرۆ کوچکینە**

هەنار: هەنارەدەندووکچە، هەنارەسەرلق، هەنارەکەیپان، هەناریبێستوون، هەناریفەراد،

هـەنـارەکۆڵـە، هـەنـارەکێفیلـە، هـەنـاریکافـری، هەنارەنارۆک، هەنارەمـەلیسـی، هـەنـارەمـەلەسـی، هەنارەمێخوشە، هەنارەسـوورە، هـەنـارەبێدەنکـە، هەنارەخاسەسوورە، هەنارەبۆرە، هەنارەچۆڵـەکـە، هەنارەچوێلەکانی، باپیری، بەحشینک، حەپلەری، گوێزیعەرەب، هەنارەکێویلـە، نـالبێر یـا هـەنـارێر (بنەداری هەنار)

هەنارە

راڤە: ناوی روەکێکە

رواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٤٩و)

هەنارەباپیری

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار کە مزرە و چێژی ترشیەکەی زۆرە

رواوگـە: کوردسـتان (٨و)؛ وەکـی بـەشـی بـاکـوور (٢٠و)

هەنارەبۆرە

راڤە: ناوی روەکێکە لـە شـێوەجـۆری دار هـەنـار، وەکـی هـەنـارە مێخوشـە وایـە بـەلام قـەد قـەڵـش نابـات، توێکڵـەکـەی ئـەندازەی ئـەسـتوورە، دوای هەنارە خاسەسوورە باشترین بازاڕی هەیە

رواوگـە: سـەردەشـت هـەتـا خانـێ و سـنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنارەبەحشینک: ناوی هەنارێکە کالە و نەگەیشتووە

هەنارەبێدەنکە

راڤـە: نـاوی روەکێکـە لـە شـێوەجـۆری هـەنـاری خاسـە سـوورە، بـەلام دەنکـەکـانی بـێ رەقینـە و دندوون، ئاودارە

رواوگـە: سـەردەشـت هـەتـا خانـێ و سـنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنارەچوێلەکانی

راڤە: ناوی روەکێکە لـە شـێوەجـۆری دار هـەنـار، دەنک و توێکڵەکەی سووری تۆخە، ئەندازەی لە خاسەسوور چکوولەترە، تامی شیرینە

رواوگـە: سـەردەشـت هـەتـا خانـێ و سـنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنارەچۆڵەکە

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار

رواوگە: دەڤەری سەردەشت (٤٩و)

هەنارەحەپلەری

راڤـە: نـاوی روەکێکـە لـە شـێوەجـۆری دار هەنار

رواوگە: باشـووری کوردسـتان (دەڤـەری بادینـان وەکـوو ئـاکرێ، ئامێـد، دهـۆک، زاخـۆ، شـنگار، شێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

هەنارەخاسەسوورە: ١. هـەنـارەسـوورە ٢. هـەنار بێدەنکە

هەنارەدەندووکچە

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری بادینان (ئـاکرێ، ئامێـد، دهـۆک، زاخـۆ، شـنگار، شـێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

هەنارەسوورە: هەنارەخاسەسوورە

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار کە بە بازاڕترین هەنارە، پێستی سووری ئاڵ و تاڵـە، دەنکەکانی براڵووکی رەنگ و ئەندازەیە

رواوگـە: سـەردەشـت هـەتـا خانـێ و سـنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنارەسەرلق

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار

رواوگە: کوردستان (١٣و)

هەنارەکۆڵە ☜ هەنارەکێفیلە

هەنارەکەپیپان

راڤە: ناوی روەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار

رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی دەڤەری بادینان (ئـاکرێ، ئامێـد، دهـۆک، زاخـۆ، شـنگار، شـێخان و عەینسفنی) (٢٠و)

هەنارەکێفیلە: هەنارەکۆڵە
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار، کە بەرێکی چکوولە، ترش و ڕەق دەگرێ
ڕواوگە: سنە و مەریوان (٧٨و)

هەنارەکێویلە: گوێزیعەرەب
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری هەنار، هاڕدراوی ریشەکەی بۆ قوزەڕەشە دەشێ
ڕواوگە: باشووری کوردستان و داوێنی چیاکانی مووسڵ (٦و)

هەنارەمەلیسی: هەنارەمەلەسی
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری هەنار کە تامی مزرە و فرە ترش نابێ، ڕەنگی دەنک و توێکڵی سووری بەرەو سپیە، هاوین بەدوا دەگات
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەڵادزێ (٧٨و)

هەنارەمەلەسی ☜ **هەنارەمەلیسی**

هەنارەمێخۆشە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری هەنار کە تامی ترش و شیرینی هەیە، ڕەنگی دەنک و توێکڵەی سپی و بۆرە، پێش مەلیسی دەگات
ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەڵادزێ (٧٨و)

هەنارەنارۆک
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار، ئەندازەی چکوولەیە و بەرێکی باش نیە
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەناریبێستوون: هەناری فەراد
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار
ڕواوگە: دەڤەری بێستوون (٩٤و)

هەناریفەراد ☜ **هەناریبێستوون**

هەناریکافری
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنار
ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باکوور (٢٠و)

هەنجیر: هەنجیری مەلابرایمە، هەنجیری هاجیهاڵکە، هەنجیرەتۆپە، هەنجیرەشڵە، هەنجیرەسوورە، هەنجیرەسپیکە، هەنجیرەپانکە، هەنجیرەڕەشە، هەنجیرەشینکە، هەنجیرەبۆڕۆنە، هەنجیرەنوقڵە، هەنجیرەمیرانە، هەنجیرەپاییزە، هەنجیرەبایە، ئەلەولەمانی، تفسک، تەفزک، تەوسکە، تەویسکە، ڕژکی، ڕژک، زەردیزلێخا، زەڕهەنجیر، هەژیرەسۆرە، شنگالی، ژەنگاری یان ژەنگالی، شواشبینک، کوچەکار، کۆچە، کەررە، دێرەکی یان دێرکی، ڕێژاو، ڕیخکێ یان ڕیخک، هەژیرە، عەلەومانی، کاهەرزانی، کۆچەکاو، کۆچە، کوولەکەدمە، کەڕەفوو، یەحیابەگی، مجیفی، مەجیدی، وەزیری، هەرکەڤانی، باتسکە، کەڵبەهەنجیر، باهەنجیر، بینەکار، تەفاری، زەیرە، شواشینگ، تەقلەهەنجیر، تەفاری، ئەرزەنی، باقوو، بێنافتی، بینافتی، توتسکە، تەفارە، تەفاری، زەرە، قێرە، کێفیلە، حاجیهڵیکەندی، ئەرزنی، بێنایی

هەنجیرەئەرزنی
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر
ڕواوگە: دەڤەری بادینان (وەکوو ناکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) (٨و)

هەنجیرەبایە
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، لە گەڵ هەنجیرە شڵە دەگات، زەرد و گەورەیە
ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەڵادزێ (٧٨و)

هەنجیرەبۆڕۆنە
راقە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، وەک هەنجیری شینکە دەگات، بۆنی تایبەتی هەیە، تەمەنی دارەکەی کورتە
ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەڵادزێ (٧٨و)

هە نجیرە بێنایی

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

رواوگـە: ناوچـەکـانی زاراوەی زازا (وەکـی سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

هە نجیرە پانکە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، زوو پێدەگات، بیچمی گەورەی پانەو بووی هەیە، قونچک و بەنیاکەی بەرچاون

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هە نجیرە پاییزە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، رەنگی زەردە، چکوولەیە و هەتا دەگات فرە رەقە، بابەتی کشتوکالی دێمەکارە

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هە نجیرەتۆپە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، پاشی گەلاوێژ پێدەگات، گەورەترین هەنجیری کوردستانە، رەنگی قاوەیی بەرەو زەردە

رواوگـە: کوردستان ئێران وەکی دەڤەری سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٤٩و)

هە نجیرەحاجیهڵیکەندی

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٤٩و)

هە نجیرەرەشە

راڤە: ناوی جۆرێ هەنجیر، رەنگی رەشە و تۆزێ سووری کاڵ، ئەندازەی مامناوەندیە، کۆتایی هاوین دەگات، ئاودارە و کەم شیرین

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هە نجیرەسپیکە

راڤە: ناوی جۆری هەنجیر، ئەندازەی لە هەموو هەنجیرەکان وردترە، نێوی سوورە و تامی شیرینە، بابەتی مورەبایە، کرمۆڵ بوونی لێ دوورە

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٤٩و)

هە نجیرەسوورە

راڤە: ناوی جۆرێ هەنجیر، لە هەنجیری شلە گەورەترە و لە هەنجیرە سپیکە درشتتر، رەنگی سوورە، کرمۆڵ بوونی لێ دوورە

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هە نجیرەشلە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، رەنگی سووری کەم رەنگە، شیرین و گەورەیە، کرمۆڵ بوونی لێ دوورە، سەرەتای هاوین دەگات

رواوگـە: گوندی تەنگیسەری لای کامیاران و دەڤەری سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٤٩و)

هە نجیرەشینکە

راڤە: ناوی جۆرێ هەنجیر، ئەندازەی چکوولەیە، بە گەیشتوویی رەنگی سەوزی کاڵە

رواوگـە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هە نجیرەقێرە ☜ **هەنجیرەقێرە**

هە نجیرەقێرە: هەنجیرەقێرە

راڤە: ناوی رووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

رواوگـە: کێوەکانی گوندی تەنگیسەری لای کامیاران (٤٩و)

هە نجیرەکاهەرزانی

راڤە: ناوی جۆرێ هەنجیری رەشی گەورە

رواوگـە: کوردستان (١٣و؛ ٢٥و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەی هەورامان (هەڵەبجە،

باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کێمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

هەنجیرەکێفیلە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

هەنجیرەکەڕک: هەنجیری نەگەیشتوو

هەنجیرەکەڕەفوو

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەنجیرەمەلابرایمە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، ڕەنگی سپی و تۆزقاڵێ زەردە، ئەندازەی بە قەد مستێ دەبێت، گەیشتنی درەنگ دەس پێ دەکات

ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنجیرەمیرانە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، کە هەنجیری زۆربەی بازارە، زەرد و گەورەیە

ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنجیرەنۆقڵە

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، ڕەنگی توێکڵی سپیە، دەنکەکانی فرە وردن، ئەندازەی چکوولەن و بابەتی مورەبایە

ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەلادزێ (٧٨و)

هەنجیری ئەرزەنی

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ باشووری کوردستان (٦و)

هەنجیری ئەلەولەمانی: هەنجیری عەلەومانی

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەنجیری بینافتی ☜ **هەنجیری بینافتی**

هەنجیری بینافتی: هەنجیری بینافتی

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (٣٣و؛ ١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەنجیری تفسک: هەنجیری تەفزک، هەنجیری تەوسکە، هەنجیری توتسکە، هەنجیری ڕژکی، هەنجیری تەویسکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیری کێوی و وردە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ کۆیە، دەڤەری بادینان (وەکوو ئاکرێ، ئامێد، دهۆک، زاخۆ، شنگار، شێخان و عەین سفنی) و دەڤەری هیران، خۆشناو و شەقلاوا (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)؛ دەڤەری سەردەشت تا خانێ و سنووری قەلادزێ (٩٤و)

هەنجیری توتسکە ☜ **هەنجیری تفسک**

هەنجیری تەفارە ☜ **هەنجیری تەفاری**

هەنجیری تەفاری: هەنجیری تەفارە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیرە کە نایابە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٣٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (١٦و)؛ و ناوچەکانی زاراوەی زازا (سندووس، دێرسیم، خەرپووت، سێوەرەک، ئادیەمەن، باکووری دیاربەکر، ئەرزنجان) (٢٠و)

هەنجیری تەفزک ☜ **هەنجیری تفسک**

هەنجیری تەوسکە ☜ **هەنجیری تفسک**

هەنجیری تەویسکە ☜ **هەنجیری تفسک**

هەنجیری ڕێژاو

ڕاڤە: ناوی ڕوەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هەنجیری ڕیخک: هەنجیری ڕیخکێ

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیری نالەبار و زڕ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هه نجیری ڕیخکێ ☜ هه نجیری ڕیخک

هه نجیری ڕژک ☜ هه نجیری تفسک

هه نجیری ڕژکی ☜ هه نجیری تفسک

هه نجیری زەردی زلێخا

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هه نجیری زەرە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر؛ وێدەچێ هەمان هەنجیرە زەیرە بێت

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هه نجیری زەیرە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیرە کە بەری سەرەتایی دەوەرێنێ تەنیا چەن دانەیکی پێوە ئەمێنێ، بەهاران لە پێش هەموو هەنجیرێ دەگات

ڕواوگە: دەڤەری مەریوان و مەڵبەندی هۆزی شێخ بوزەینی لای کەرکووک (٢٠و)

هه نجیری شواشینگ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)

هه نجیری عەلەومانی ☜ هه نجیری ئەلەولەمانی

هه نجیری کۆچە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیری ورد و کێوییە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و هەورامان (هەڵەبجە، باخەکۆن، بیارە، تەوێڵە، کیمنە، نەوسوو، نۆدشە، پاوە، سەولاوا، بێساران، باینگان و چەم ژاوەرۆ) (٢٠و)

هه نجیری کۆچەکار: هەنجیری کۆچەکار

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیری وردە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)؛ و ناوچەی هەورامان (٨و)

هه نجیری کۆچەکاو ☜ هه نجیری کۆچەکار

هه نجیری کوولەکەدمە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیرە چەشنی هەرمێیە

ڕواوگە: کوردستان (٢٠و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هه نجیری کەڕە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیری کێوییە

ڕواوگە: لای دیلوڕان و ناوچەی هۆزی لەک لە ئیلام، لوڕستان و کرماشان (٦٠و)

هه نجیری مجێفی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر، سەوزە و دەنک شیرین

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هه نجیری مەجیدی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی بەشی باشوور (٦و)

هه نجیری وەزیری

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (٢٥و؛ ١٣و)؛ وەکی مەڵبەندی زاری زازا (٨و)

هه نجیری هاجی هاڵکە

ڕاڤە: ناوی جۆرێ هەنجیرە، وەکی هەنجیری مەلابرایمەیە بەڵام توێکڵی ناسک و زارخۆشە

ڕواوگە: سەردەشت هەتا خانێ و سنووری قەڵادزێ (٧٨و)

هەنجیری هەرکەڤانی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (٤٩و)

هه نجیری یەحیابەگی

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە شێوەجۆری دار هەنجیر

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی ناوچەی بادینان (٨و)

هەندرێنە
راڤە: ناوی ڕووەکێکە شیرەکەی دەبێتە لاستیک
رواوگە: کوردستان (٢٠و)
هەنگوورە چیلچیلی
راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، خرتە و گەورەیە، رەنگی سوورکارە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
هەنگوورە دەرەبۆڵی: ترێدەرەبۆڵە
راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، جۆری سوور و چەرمووی هەیە، درێژ و گەورەیە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ ناوچەی سلێمانی (وەکی دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٢٠و)
هەنگوورە سوورسنەیی ☜ **هەنگوورە سنەیی**
هەنگوورەفەرخی: ترێتایەفی
راڤە: ناوی جۆرێکی دارچکی ترێیە، دەنکی چەشنی ئەنگوتە گەورەیە و هەندێ سفت گۆشتە، سوور و سپی بەرەو سووری هەیە، نووکی گلارەکەی کەمێ دەندووکیە
رواوگە: کوردستان (٣٣و)؛ وەکی ناوچەی سلێمانی (دووکان، چەمچەماڵ، کەلار، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)
هەنگوورە گەزنەیی ☜ **هەنگوورە سەوزە**
هەنگوورە مەرەیی
راڤە: ناوی جۆرێ ترێیە، پێستەکەی ئەستورە، گلارەکانی سەوز و وردە، هێشووەکەی پڕە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
هەنگوورە یاقووتی: ترێزووڕەزە
راڤە: ناوی جۆرێ ترێ زووڕەسی سوور و وردە
رواوگە: کوردستان (١٣و)؛ وەکی لای دیلوڕان (٩٤و؛ ٢و)؛ و ناوچەی سلێمانی (دووکان، کەلار، چەمچەماڵ، عەربەت، دەربەندیخان، شارباژێر، رانیە، پێنجوێن، پژدەر، قەلادزێ و شارەزوور) (٦و؛ ١٦و؛ ٢٠و)
هەنگەوانە
راڤە: ناوی ڕووەکێکە هەنگ خۆشی لێدێ، گەڵاکانی وەسە هی گیای زروانە، هەتا ٥٠ سانتیمتر بەرز دەبێ؛ وێدەچێ هەمان هەلالەهەنگان (گوڵەهەنگ) بێت
رواوگە: گوندی کالیسەر و کوێستانی کۆسالان لای سەولاوا (٩٤و)
هەنگەون: گەون جەباری، گیژە گەون، گەونە زەردە، فشڵە گەون، گەون شەکرە، گەون تەشەنەک، گەون تەقە، تەقلە گەون، فشڵە گەون، گەون کەتیرە، گەونە خۆشە، گاگەون، رەشە گەون، گەونە تاڵە، سیاوگوون، مەنیژە گەون، تەپلە گەون، چنارە گەون، چەرمە گەون، خانم مەڕەنجێنە، زەردە گەون، سوورە گەون، سەوزە گەون، شوڕە گەون، کەروێشکە گەون، گۆزەڵە گەون، لەبادە گەون، مایە گەون، ماگەون، مێگەون، گەون کەتیرەی جەباری، گوڵە گەون، بۆرە گەون، جنانە گەون، بەرزە گەون، بزن گەون، چیرەگەون، بزلەگەون
هەنیە چەرمووە: شووتیە سپیکە
راڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی شووتیە، رەنگی توێلکەکەی سپی بەرەو کەسکە، ئەندازەی درێژ و گەورەیە، گۆشت و ناوەزێلەکەی سووری خوێنی و سووری کاڵە، دەنکەکانی رەش یان بۆری سپیە، بەرهەم و بازاڕی چاکی هەیە
رواوگە: کوردستان (٧٨و)
هەنیە سەوزە: شووتیە قەپە
راڤە: ناوی جۆرێ شووتییە، رەنگی توێکڵەکەی سەوزە و خێرخێری سپی تێدایە، ئەندازەی گەورە و خڕە، رەنگی گۆشت و دەنکەکانی وەکی

شووتی سپیکەیە و بەرهەم و بازاڕی چاکە

ڕواوگە: کوردستان (٧٨و)

هەنیە کۆڵە: شووتیە کۆڵە

ڕاڤە: ناوی جۆرێکی ڕووەکی شووتیە، خڕ، ئەندازەی مامناوەندی، ڕەنگی توێکلی ڕەشی بەرەو کەسکە، گۆشت و ناوەزێلەکەشی سووری خوێنی یان زەردە، دەنکەکانیشی ڕەشە، بەرهەمی کەمە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و؛ ٢٠و)

هەنیەمارانە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە؛ لە زاراوەی ئەردەلانی هەنی بەواتای شووتیە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

هەوجوودە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە هی کوێستان و شاخە بەرزەکانە، هەر بنێ هەتا ٢٠ لقی هەیە، ئەم گیا پڕە لە ویتامینی (C) و باشترین دەرمانە بۆ کوشتنی کرمی ئاسکاریسی گەدە و ژانەسک

ڕواوگە: باشووری کوردستان (١و؛ ٢٩و)

هەوجە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هەوشار: ئەوشان، هەوشان

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە جۆری گیاگەسک؛ واتای گیاکەسکیش هاتووە

ڕواوگە: باکووری کوردستان و پارێزگای کەرکووک (وەکوو دووبس، خوێلین، تووزخورماتوو، کفری، حەویجە) (٢٠و؛ ١٦و؛ ٢٩و)

هەوشان ☜ ١. هەوشار ٢. ناوی ڕووەکێکە بە عەرەبی (الشیح)ی چێ ئێژن؛ الشیح لە دەستەی ڕووەکی گیاخاو و گیابەرکە

هەوڵ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە لە دەستەی دار بەری چەشنی شیلان دەگرێ، زەردە و کێویە و دەخورێ

ڕواوگە: کوردستان (٣/١٠٨و)

هیرسومل: قوڕاڵە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە پیازەکەی دەخورێ؛ لە گیای هوسەمیل دەچێ

ڕواوگە: مەڵبەندی هۆری لەک لە ئیلام، کرماشان و لوڕستان (٢و)

هیزا

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکی بۆنخۆشە لە دەستەی پنگ

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هێشەمارێ: هێشەمارە

هێشەمارە: هێشەمارێ

ڕاڤە: ١. ناوی‌تری قایش‌قران ٢. ناوی ڕووەکێکە گوڵەکانی سپی و بچووکە ٣. ناوی‌تری لێفەشڕە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

هێل‌پسینگ

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (١٣و)

هێلکەسەگانە ☜ گونگونە سەگانە

هێلکەکەو

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە بەرەکەی وەسە هێلکە کەو

ڕواوگە: کوێستانی کوڕەمیانە لای مەریوان (٩٤و)

یاندز

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: ڕۆژهەلاتی کوردستان (٩٤و)

یەکلنگە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: کوردستان (٨و؛ ١٣و)

یەوەلنگە

ڕاڤە: ناوی ڕووەکێکە

ڕواوگە: گوندی کۆڵەسارە لای سنە (٩٤و)

بەشی چوارەم

فارسی به کوردی

آب‌تره وحشی: زرەکەرەوز، پاچناری، کەرەوسی کانی
آب‌تره: کووزەڵە، بێزەروو، کویزەڵە، کووز، کووزی، کویز، تووز، بەرگەمێ، بەریەمێ، پیز
آب‌چکان: ؟
آبرود ☜ به
آبرون: زرەناز، گەلاماسی
آبنوس: ئاونووس، دار ئابنووس، ئەبانووس، ئەبانۆس، عەبەنووس،
آبی ☜ به
آپرا: شاوەر، پووشەوارە بەرزە، زرەکاران، زرە کارام
آتریپلکس ☜ اسفناج وحشی
آتشک کُردی: پرووزۆکە، پرووزە
آتشین: گوڵە ئەرخەوانکە، گوڵەئەرخەوانە، گوڵ ئەرخووان، زرە شەوبۆ، پووشەکەوە
آجیل مزرعه: ؟
آدمک: دانۆکە، نۆکیلە
آدونیس ☜ چشم خروس
آذربو ☜ برنجاسف
آذربو ☜ چوبک
آذرگون ☜ همیشه بهار
آذریون ☜ همیشه بهار
آرتیشوی سوری ☜ کنگر فرنگی کُردی
آردوج ☜ أرس
آرنیکا ☜ همیشه‌بهار کوهی

آروس ☜ أرس
آزُربه ☜ آویشن
آس ☜ مورد
آس‌بویه ☜ آویشن
آسه: چاڵێ، تاوکەتاڵە
آشکینه ☜ زلف‌عروسان
آفتاب پرست ماکویی: گوڵە سنگەی ماکۆیی
آفتاب‌پرست: گوڵەسنگ، مراوکە، کاڵە شینکە، مراووکە، مارڕفێن، قاپشینکە
آفتابگردان: گوڵەبەڕۆژە، ڕوزیارپەرەس، گوڵە بەڕۆژ، گۆکباخان، هەتاوپەرس، گوڵەبەرئافتاو، گولابەربەرۆژکێ، ڕۆژیارپەرەس، ڕۆژگارپەرەس، ڕۆژانپەرەس، ڕۆجیارپەرەس، ڕۆژانپەریز، ڕۆزامپەرەس، ڕۆجیاپەرشت، ڕۆجیارپرێس، بەرئافتاو، پاڵەوی
آفتیمون ☜ سِس
آقطی سیاه: ورەبۆنکە، وڕ
آقطی: گیابۆگەنە، لۆگەن، کەستران، کەزنەزان، گەنۆک، گێجەگیا، لۆگەنکە، گیابۆگەنە، کەسنەزان
آقونیطون ☜ اقونیطون
آگاو: گاوگوراڵە، پەزکوژە، گاوگوراڵ
آلاله ایلامی: گوڵە مێرگە ئیلامی
آلاله سنقری: گوڵە مێرگە سونقوری
آلاله: گوڵەمێرگ، گوڵەبووک، چنارەکەڵە، چنارکەڵە، چنارە، چنارکڵە، گوڵماساوە، سپیچنە، گوڵماس، پاپشیلە، هەلالە، پاگورگانە، پاگوریانە

آلالەزهری ☜ **اقونیطون**

آلبالو تلخه: دار مەلهەم، دار میلەو، دار مەلەم، دار مەلحەم، مەلحوو، مەلوو، دار کەنرە، دار کەنیرە

آلبالو کوهی: برالووک، برالیک، بلالووک، بەلالووک، بەرالووک، برالوێ، برالوو، بلالوێ، وەلالیک، بەلالیک، بلالک، برالوویی، هەلالک، هەلالووک، باچک، بلالووکە کیفیلە، بلالووک دەیمی، بلالووک کێفی، هەلوونە، گلیاز

آلبالو وحشی ☜ **آلبالو کوهی**

آلبالو: ئالووبالووک، هالەبلالووک، برالووکە باخی، ئاریباری، ئالووبالوو، هالووبالوو، ئالۆبالۆ، هالووبلالووک، هالەبەلالووک، هەلهەلۆک

آلو بخارا: هەلووژە فشنە، فشنە، قەرەلی، قەرەلی، قەرەلوو، قاترداشاغی

آلو زرد ☜ **آلوی زرد کردستان**

آلو سیاه ☜ **گوجه وحشی**

آلو کک ☜ **گیلاس**

آلو: هەلووژە، هەلوو، هەلوو، ئەلی، ئەلوو، ئەلووکە، حالووک، حولیک، حەلووک، حەلۆکا، حولووک، عەلووک، عەلووکە، ئالووچ، هێرووگە، هەلووژە، حولچەک، هەلوویچکە، حەلووچکە، حولیچەکە، حولیترشک، هەلووچکە، هەلویچکە، هەرووک، هەلووچە، هەلووجە، ئەلووجە، ئەلووژە، هەلووژقە، عەلووچە، هەردووک

آلوبالو ☜ آلبالو

آلوچه ☜ **گوجه وحشی**

آلوشک ☜ **پیچک صحرایی**

آلوی اروپایی ☜ **آلوی زرد کردستان**

آلوی زرد کردستان: هەلووژە زەردە، هەلووجە زەردە، گەراس، هێرووگە زەردە، حەلووکا زەر، حەتحەتۆک

آلوی میروبالان ☜ **آلو**

آلیسون ☜ **قدومه**

آناغالس ☜ **آناغالیس**

آناغالیس: گولەجام، گولەدووشان، دۆشان، گولەزاما

آناغورس ☜ **قره تاج**

آنقوزه: بەرەژە، بەرەژەکەما، هەنگەژە

آنگوزاکما ☜ **آنقوزه**

آنمون ☜ **شقایق نعمانی**

آونـدول: نینۆر، گونۆر، گندۆر، گنۆر، تنوور، گونۆر، گتور، قەلەندۆر، دۆریە، دیرۆ، دۆرێ، خەلەندۆر، خەلەندوور، قەلەندوور، قەلەندۆر

آویشن آذربایجانی: جاترەکێویلەی ئازربایجانی

آویشن برگ باریک ☜ **کاکوتی کوهی**

آویشن شیرازی ☜ **مرزنگوش**

آویشن قرەباغی: جاترەکێویلەی قەرەباغی

آویشن کوهی: جاترەکێویلە، هەزبی کیفیلە، هەزبی کێفیلە، هەزبێ کێفی، ئەزبی کێفی، هەزبۆلە، ئەزبۆلە، هەزبۆوەکێفی، هوزبێ کێوی، هەزبەکێفی، هەزبۆکێوی، هەزبی کیفی، هەزبی کێفیلە، هەزبی کیفیلێ، هەزبەکویلێ، هەزوێ کێفیلە، هەزوەکێفی، هەزوەکێویلە، ئەزبووەکێفیلە، ئەزوەکێفی، جاترە کێویلکە، جاتیرەکێوی، جاتیرەکێویلکە، ئەزبی شاخی، جاترەکێوی، جاترەشاخی

آویشن واقعی ☜ **آویشن**

آویشن: سویسنەبەر، سۆسنەمەر، سیسعومەر، سیسعەنبەر، سیسعەمر، سیسعەمەر، سووسەنبەر، سیسەنبەر، سویسنبەر، بۆخۆشکە

آویشنک: ؟

آهار: گولەدەقاق، گولەتیکە، شەسپەرە فەرەنگی

آهوماش اعلاگلی: کرمەکوژە، سەقلەوینجە، گیاکرمە، هەسیزە، وینجە بۆگەنە

آهوماش: شاگولەبەند، گیازەردەلە، گولەبەند، وینجۆکە

آینه ونوس: ؟

ابرونی دالاهو ☜ **ابرونی کرندی**

ابرونی زاگرسی: ؟

ابروئی کردستانی: ؟

ابروئی کردی: ؟

ابلک ☜ بادآورد

ابول ☜ أرس

ابهل ☜ أرس

اختر: گوڵە بەرازە، لووشەگوڵ، گوڵەدرەوش، دووگەگورگ

ارجن کرمانشاهی: هەرژنی بێستوون، بایەمە کێوی کرماشان

ارجن: هەرژن، بەهێڤە کێویلە، هەرژن، هەرژنگ، هەرجن، ئەرژن، ئەرجن، ئەرجە، ئەرجین، هەرجنگ، ئەرجەن، ئەرژەنگ، ئارژەنگ، ئارژنگی، هەرجانە، بایەمە کێفیلە، وامە کەشین، بەهێڤ ئاژنگ، چلدسە، تەنگەژی

ارجنک ☜ بادام زاگرسی

اَردوج ☜ أرس

ارزن چسبک ☜ دمروباهی سبز

ارزن دانەدرشت ☜ ارزن

ارزن دانەریز ☜ ارزنی ایتالیایی

ارزن رسمی ☜ ارزنی ایتالیایی

ارزن زرد ☜ ارزنی ایتالیایی

ارزن سفید ☜ ارزن

ارزن وحشی ☜ دمروباهی سبز

ارزن: هەرزن، باچیک، هەرزین، هەرزنی، ئەرزن، کۆرەک، کوریک، سۆرک، رەمەرانە، گەلدوو، گەنمەشامیە سوورە، موویندکە، زەڕاتە کێویلە، گاڵە رەمانە، گەنمەشامیە سوورە

ارزنک بهارە: ؟

ارزنی ☜ گاورس

ارزنی ایتالیایی: گاڵ، هەرزنگاڵ، کوری تەنگانە، دیمیلە، گیەڵ، گاڵەزەردە

ارزنی سبز ☜ دمروباهی سبز

ارژن ☜ ارجن

أرس: ناژوەن، ناژوون، سەوڵە کێوی

ارشتە خطائی: گوڵەچکانە، گوڵیچکانە

ارغوان افغانی: ئەرخەوانی ئەفغانی

ارغوان: ئەرخەوان، دار ئەرخەوان، ئەرغوو

ارکیدە ☜ ثعلب

اُرمک: جەوڕنە، خوم، ژانوبا، خومە

اروای بزرگ: پووشەوارە، پووشە چۆلەکە، پووشە مەلووچکە، پووشە چۆلچۆلە

ازرق درختچەای: کوچگەچورە، گوڵەکەو، هەروالە

اُزمک: تالەگەزە، تالیتووک، قوناولە، دووپەلە، قنگاولە، قنگاولی، قوناگرە

اُزمکی: ؟

اسب سمبک ☜ پایخر

اسپرزە ☜ اسفرزە

اسپرس ایلامی: خاشە ئیلامی

اسپرس سلماسی: خاشە سەلماسی

اسپرس شاهوئی: خاشە شاهۆیی

اسپرس قصرشیرینی: خاشە قەسرشیرینی

اسپرس کردستانی: خاشە کوردستانی

اسپرس: خاشە، شەوەرگە، شەوەن، شەوەرە شەوەن

اسپرسی ایلامی: نیسکە تالە، نژوە مارە

اسپرسی سوری ☜ اسپرسی کردی

اسپرسی کردی: نیسکەتالەی کردی

اسپرک: پیزگ، هەسپەرە

اسپست ☜ اسپرس

اسپغل ☜ اسفرزە

اسپغول ☜ اسفرزە

اسپند: گیاقانگ، ئەسپەندەر، ئەسپەند، ئەسپەن، ئسبەن، دیدی، ملوانەگیا، وزەلگ

اسپیرە: گوڵپەری، تەولەقوو، تەپلەهەلالە، تەولەکێ، تەپلەقۆ

استبرق: ؟

استپی طناز ☜ بهمن سفید

استرنک ☜ مهرگیاه

استوخودوس ☜ اسطوخودوس

اسطوخودوس: شارێحانه، خەزێمەکێوی، ڕێحانەڕۆمی، هەسپەرە ڕۆمی

اسفاناج ☜ اسفناج

اسفاناخ ☜ اسفناج

اسفرزه: رکێشە تەسکە، ئەسپەرزە، رکێشە درێژە، یاوز، گیاسنگ‌ئێشه

اسفناج وحشی: سەڵمکە، سووریتکە، کاچۆنەرێ

اسفناج: ئەسپەناخ، ئەسپیناخ، ئەسفەناج، ئەسپەناغ، ئسپناخ، سپناخ، سپەناغ، سپیناغ، سپێناخ، ئاسپەناخ، ئیسفەناج، ئەسپەناج، ئسپەناج، ئەسپیناغ

اسفند رومی بی‌خار: ؟

اسفند ☜ اسپند

اسفیدش ☜ اسفرزه

اسک ☜ ترشک مواج

اسکنبول رودباری ☜ اسکنبیل ایرانی

اسکنبیل ایرانی: ریڤاسەک، ریواسە، راوەند

اسکوتر ☜ گل آفتابی اروپائی

اشترخار ☜ خارشتر

أشنان: شۆرەک، گیاکەفە، کەفکەفۆک، زرویێ، زرۆی، زرووی، زروی، دڕەی زرو

اشنون ☜ أشنان

اشنیان ☜ أشنان

اطلسی: گوڵە ئەتڵەسی، گوڵە حەریرە، گولبۆری

اعلاگلی ☜ آهوماش اعلاگلی

افتیمون ☜ سِس

افدرا ☜ أرمک

افرا: هەڤرست، ئافرا، ئەفرا، هەفرس، هەفرەس، هەفرەست، هێڤرست، هەوریس، هەوریس، هەڤریس، ئیرڤست، هێرڤست

افرای کردستانی ☜ کیکم کردستانی

افسانی ☜ اسپرک

افسنتین ☜ افسنطین

افسنطین: گیاخاو، گوڵەمەشکە، ئەبسەنتین

افسون‌گر شب: ؟

افعی گیاه وحشی ☜ گل گاوزبان ایتالیایی

افیثیمون ☜ سِس

اقاقیا: عەناوە، ئاقاقیا، دار بیسمیلا، دار جەوی، دار دەرزی، ئەکاکی

اقونیطون: گیاگوڵە، گیاژار، هەلایهەل، هەلاهل، هەلاهەل

اکالیپتوس: قەڵەمتۆس، ئوکالیپتووس، ئوکالیتووس، قەڵەمتووس، قەڵەمتۆز، ئەلامەشکێن

اکلیل کوهی ☜ روزماری

اکیش ☜ خارچرخه

آلاملیک ☜ فاشرا

الوانی بیابانی: ؟

امرود ☜ گلابی

انار خوراکی ☜ انار

انار وحشی: هەنارە کۆڵە، هەنارە کێوی، نارۆک، زڕەنار، هەنارە چۆلەکە

انار: هەنار، هناریر، نار، ئەنار، هنار، نالبیڕ

انبله ☜ تمرهندی

انبه: ئەنبە، ئەمبە، عەمبە، عەنبە

انجبار ☜ انگبار

انجمک ☜ پیاز کلاغ

انجیر خودرو ☜ انجیر وحشی

انجیر خوراکی صخره‌ای: هەنجیری کۆسالان، هەنجیری شاخی

انجیر خوراکی ☜ انجیر

انجیر معمولی ☜ انجیر

انجیر وحشی: هەنجیرە کێفی، هەژیرە کێویلە، هەنجیرە کێویلکە، هەنجیرە کیفیلە، هەنجیرە تفسک، هەنجیرە تووتسکە، تەوسکە، تفشک

انجیر: هەنجیر، هەنزیر، هەژیر، هنجیر، ئەنجیر، هژیر، هژیان، زەرک، درهی، هێژیر

انگبار: مارەوڵە، مێوژە هەواری

انگژه ☜ آنقوزه

انگنار ☜ خارلته

انگور روباه ☜ **تاجریزی سیاه**

انگور فرنگی: ترێ‌مارانه، مێوه‌مارانه، ترێ ماره، گیزوگوڵه‌نگ

انگور مار ☜ **انگور فرنگی**

انگور: ترێ، هه‌نگوور، هه‌نگۆر، هه‌نویر، هه‌نوور، هه‌نگیر، هنگوور، هه‌نگه‌ریر، ئه‌نوویر، ئه‌نیوور، هه‌وور، ئه‌نگوور، ئه‌نگیر، هه‌نگووری، تره، تری، هه‌نگووره، هنگور، مێو، مێڤ

انگور کولی ☜ **آقطی سیاه**

انگیران ایلامی: شه‌په‌ڵۆی ئیلامی

انگیران کرندی: شه‌په‌ڵۆ، شه‌فه‌ڵه، شه‌په‌ڵۆح، شفلح، شه‌فه‌لاح، شێفه‌ڵه‌ته، شێفه‌ڵه، شه‌فه‌ڵه کرندی

انگیون ☜ **کمای ساورزی**

انیس ☜ **رازیانه رومی**

انیسون ☜ **رازیانه رومی**

اوجا: کوڵه وزم، وزمه هه‌ورامی

اورس ☜ **أرس**

اولیله ☜ **سنبله‌ای ارغوانی**

اویارسلام ارغوانی ☜ **اویارسلام قرمز**

اویارسلام زرد: ناردینی زه‌رد

اویارسلام قرمز: ناردین، ناردینی سوور، گیا زووسکه، زه‌ڵمه، تووڵه جه‌گه‌ن، سیرۆشه، فیزفیزۆک، گیاده‌لاڤ

ایده ☜ **سنجد**

باباآدم خونی: بناوه‌تۆمی خۆیی

باباآدم: بناوه‌تۆم، هه‌وێدار، ویسار، گه‌لا بناوه‌تۆم، به‌ناوه‌تۆم، گه‌لاهه‌واره، هه‌وادار، ولگه‌ڕنه، جل‌گره، کزنیکه‌سه‌ره، ڕێوی‌گره

بابونه آناتولی: به‌یبوونی ئاناتوولی

بابونه اروپایی ☜ **بابونه دارویی**

بابونه ایرانی ☜ **بابونه دارویی**

بابونه بزرگ ☜ **بابونه‌گاوی**

بابونه بهاری ☜ **بابونه گاوچشم**

بابونه تاج‌دندانی لوله‌ای ☜ **بابونه کوهی**

بابونه حقیقی ☜ **بابونه**

بابونه دارویی: به‌یبوونه‌خاسه، چاوپشیله، گوڵه حاجیلێ چاوپشیله

بابونه رسمی ☜ **بابونه دارویی**

بابونه رومی یا انگلیسی ☜ **بابونه**

بابونه زاگرسی: به‌یبوونی زاگرۆسی

بابونه زرد: به‌یبوونه زه‌رده، گیاژان، گوڵه‌حاجیلێ زه‌رد و به‌رز

بابونه سگ ☜ **بابونه گاوچشم**

بابونه سوری ☜ **بابونه زاگرسی**

بابونه شیرازی ☜ **بابونه دارویی**

بابونه صحرایی یا وحشی: به‌یبوونی کێوی

بابونه کاذب: زڕه‌بێژان، گیالووته‌وانه، بزنه‌ڕیشه

بابونه کوچک ☜ **بابونه زرد**

بابونه کوهی: به‌یبوونی شاخی، گوڵه‌حاجیلێ ناوبه‌رد

بابونه گاوچشم: کارتیمۆک، به‌یبوونه گه‌وره، کارتیمۆڵ، کارتمۆڵ، کارتمۆک، قه‌وان

بابونه گاوی: گوراڵه چه‌رمه‌ی مه‌ڵهه‌می

بابونه گل سفید بزرگ ☜ **بابونه گاوچشم**

بابونه هنگری ☜ **بابونه دارویی**

بابونه: به‌یبوون، گوڵه به‌یبوون، گوڵه چاوێشه، باواینه، بابوون، بووینه، باینه‌پێچ، گوراڵه که‌چه‌ڵێ، بابن، گوڵه چه‌رمگه، گوڵه چه‌رمه‌ڵه، حاجی به‌یان، حاجیله، گوڵه حاجیله، گوڵه حاجیانه، گوڵه چاوێشانه، گوڵه‌فه‌قێ، گوڵ تووتک، گوراڵه حاجیانه، باوه‌ینه،گوڵه چه‌مێشه، گوراڵه چه‌مێشاڵێ، گوڵه‌حاجی، گوڵه تووتک، گوڵه کانی، گوراڵه‌مێری

بابونه‌گاوی: به‌یبوونه سپیکه، گوڵه حاجیله چه‌رمه، گوڵه‌حاجیلێ چه‌رمگ و به‌رز، گوراڵه چه‌رمێ

باتلاقی شور: ؟

باتنگان ☜ **بادمجان**

بادآورد: پوورئاشۆکه، پوورئاشۆ

بادام اراکی ☜ بادام زاگرسی
بادام ارومیه‌ای: بایەمە ورمێیی
بادام تلخ: بایەمەتاڵە، چواڵە تاڵە
بادام خاتونی ☜ بادام کاغذی
بادام خارآلود وحشی ☜ بادام خارآلود
بادام خارآلود: تەنگس تەنگەس، تەنگسک، تەنگسەک، تنگێز، تنگیز، تەنگیز، تەنگگس، تەنگەزی، تەنگسی، تەنگەزی، تەنگگز، تەنگز، تینگز، تنگس، تنگیز، تنگەس، تیکان
بادام خاکستری: چالووک، تەنگەزەکوڵێ، چەقیلۆک، چواڵە گوریانە
بادام خاکی ☜ بادام زمینی
بادام رواندوزی: بایەمە ڕەواندزی، چواڵە کاردۆکی
بادام زاگرسی: بایەمە زاگرۆسی، هەرژنکە، شەواشینگ، کاڵەشین، چواڵە شینکە، شفشینگ، شقهەشینگ
بادام زمینی: بەهێڤە شامی، بایەم زەوینی، زڕە پستە
بادام شرقی: بایەمە ڕۆژهەڵاتی
بادام شیرین: بایەمەخۆشە، چواڵە شیرین، بامە خوەشە، بەهێڤە شیرینە، شەکرەباوی
بادام طاووسی: بایەمە تاوسی
بادام قره‌باغی: بەهێڤی قەرەباغی
بادام کاردوکی ☜ بادام رواندوزی
بادام کاغذی: بایەمە گەڵوازە، بایەمە ئازا، پستە بەهێڤ، پوستە
بادام کردستانی: بایەمە کوردستانی
بادام کوهی سردشتی: بایەمە کێوی سەردەشتی
بادام کوهی کرمانشاهی ☜ ارجن کرمانشاهی
بادام کوهی مریوانی ☜ بادام خارآلود
بادام کوهی هورامانی: بایەمە کێوی هەورامان
بادام گنوئی ☜ ارجن
بادام مخملی: بادەمە کەرۆس، حاجی بایولک
بادام منقا ☜ بادام کاغذی
بادام هندی ☜ لوز هندی
بادام: بەهێڤ، بادەم، بادام، بام، بایام، بایيم، باوی، بادۆم، بایەم، چواڵە، بەعیف، بەهیف، دار وام، بەهیف، دەینەک، دینەک، ڤادام، ڤیمە، بعیف، بهیف، بایەف، بەیف، باهیف، واهام، واهانی
بادام‌تلخ کوهی ☜ ارجن
بادامک ☜ بادام خارآلود
بادام‌کوه‌گنوئی ☜ ارجن
بادبُر: ؟
بادبَر ☜ بادبُر
بادرنجبویه ☜ بادرنگبویه
بادرنگ مادی ☜ بالنگ
بادرنگ ☜ بالنگ
بادرنگبویه: گیاسەودا، فاتمەداروو باخی، ڕیحانۆکە
بادروج ☜ ریحان
بادروک ☜ ریحان
بادکنکی: ؟
بادمجان: باینجانەرەشە، بامجان، باینجانە، بایمجۆ
بادنجان ☜ بادمجان
بادیان رومی ☜ زنیان
بادیان سبز ☜ رازیانه
بارانک ایرانی: سوورەچێو، سوورەچوو، زڕە برالیک، تەڤری
بارتنگ بزرگ ☜ بارهنگ بزرگ
باردان ☜ باباآدم
بارهنگ آبی: ڕکێشەئاوی، گوڵەچەمچە، لێفەشرەی ئاوی
بارهنگ برگ‌پهن ☜ بارهنگ بزرگ
بارهنگ بزرگ: ڕکێشە، هەرکێشە، گەلارگێشە، ڕکیشە، ڕهکێشە، ڕەکێشە، ڕاکێشە، رووکێشە، هلەگشە، گەلادمەل، زمانەبەرخە
بارهنگ سرنیزه‌ای ☜ بارهنگ کوچک
بارهنگ شور سفید: ؟

بارهنگ کاردی ☜ بارهنگ کوچک

بارهنگ کتانی ☜ اسفرزه

بارهنـــگ کوچـــک: رکێشــه باریکــه، رکێشــه گەلاتەسک

بارهنگ معطر: رکێشە تووکنە، رکێشە کوڵکنە

باریجه: چەقەلۆ، کەمازەنگ، کەماشیلە، کەمیرە شیلەی

باریقون ☜ شوکران کبیر

باقالی ☜ باقلا

باقلا: باقلە، پاقلە، بلوول، بەرێ، باقیلە، کاکرۆس

بالنگ: باروونە، باڵەنگ، بارۆن، باتوو، شەوشین، ترنجۆک

بالنگو شهری ☜ کنجده

بـــامبو: قامیشــی گــەرمیــان، ئــارج، خــەیــزەران، گوهیش، هەیزەران، حەیزەران، بامبوو، هـەزیـران، هزیران

بامیا ☜ بامیه

بامیه: بامێ، بامیە

باهوشاه ☜ شب‌بوی صحرایی

بخـــورالاکراد: بخـوری کـوردی، بـرارەزیانـە، رازیانە بەرازە

بخورک ☜ بادام شرقی

بداغ جنگلی ☜ بداغ

بداغ: نەویران، گولادووف

بدل چنار ☜ تبریزی

بذرالبنج ☜ بنگدانه

بذربنگ ☜ بنگدانه

برف‌ریم ☜ آلاله

برگ آردی ☜ برگ نقره‌ای

برگ بیدی: گوڵەمریەمێ، گوڵەمریەمە

برگ پنبه‌ای: ؟

برگ سدابی: ؟

برگ نقره‌ای: ؟

برگ‌بو: تیروو شاری، تیرووی پەرژین

برگ‌بوئی: تەرەبنە

برگ‌بوی زاگرسی: تـەرەبنـە، تـەروو، تـەرەونـە، تـەرەون، تـەرەونـە، تـەرینـە، تـەرەینـە، تـەرینـێ، تەرەبن، تەرۆنە، تێروو، تیروێ، تـەیروێ، تـروو، تیروو، تەریو، تەریولەک، تەریی، تەرینێ، تەرینە، تـەرینـە، تـەرپی، تـەرەوەن، تـەرەون، تـەرەبـەنـە، تیرێک، تەریۆلک، تەرەبنە، تەری، تەروانە

برنج ارزنی ☜ سوروف

برنج: برێنج، برینج، برنج، مەرەزە، گرینج، ڤرینج، فیرینج، ئورفیج، ڤریهی

برنجاســـف: گیابــەرانــە، کــلاوزرە، گیابــەرانــە، برینجداسە، وردەگیواو

برنجک ☜ علف پشمکی

برودار: بەڕوودار، دار بەڕوو، بەڕوار، بەڕوو

بزرالبنج ☜ بنگدانه

بزَرَک ☜ کتان

بســپایک: فـرەپـێ، بـاوەشـێنکە (جـۆری نێـری)، پەلەکەرگ، ڤژەکەنیشکە، خزۆک

بستان‌افروز: گوڵەمەخموورە، گوڵەبادروو

بســتان‌گلــی: گوڵــە دیـزڵ، زەنگـەشـۆرە، گوڵـە زەنگۆلە

بسفایج ☜ بسپایک

بشقابی ☜ سپرک ارومیه‌ای

بگونیا: گوڵەهەزار، گوڵەپەژیوانە

بلادانه ☜ شابیزک

بلادن ☜ شابیزک

بلادون ☜ شابیزک

بلقیس ☜ أزمک

بلوت ☜ بلوط

بلوط ایرانی کردستانی: بەڕووی کوردستان

بلـــوط حلبـــی: مـازوو، دارمـازوو، دارمـازوول، دارمـــازی، مـــازووار، مـــازی‌دار، مـــازوودار، دارمازگ، مازیر، دارکلکاف، داردەقلووک

بلوط زاگرسی ☜ برودار

بلوط لبنانی: ویۆڵ، ویوڵ، وەیوڵ، وهۆڵ، ویهۆڵ، ویۆلە، ویولە، ویوول

بلوط مازو ☜ **بلوط حلبی**

بلــوط: بەڕوو، دار بەڕوو، بەلی، بەڕی، بەری، نەرە، بەڕوار، نەڕە، بەلووت، سەق، بەروو، بەڕوی، شەکی، دار شەکی، دار دەمەل

بنج ☜ **بنگدانە**

بندک‌واش: قەفقەفۆکەی لقاوی

بندواش ☜ **علف هفت بند**

بنفشه سه رنگ: وەنەوشە چاوڕەنگ، وەنەوشە فەرەنگی

بنفشه کوتاه ریشه ☜ **بنفشه موصلی**

بنفشه معطر ☜ **بنفشه**

بنفشه موصلی: وەنەوشە مووسلی

بنفشه: وەنەوشە، بەنەوشە، وەناوشە، بەناوشە، بنەوشە، بەنەوشە، وەنەوش، بنەفش، مەنەوەشە، نەڤش، مانووشە، بەنۆشە، بەنۆش، وەنۆشە، گوڵە وەنەوشە

بنگدانه زاگرسی: هەربەنگی زاگرۆسی

بنگدانه سیاه: هەربەنگی رەش

بنگدانه کرمانشاهی: هەربەنگی کرماشانی

بنگدانه معمولی ☜ **بنگدانه سیاه**

بنگدانــه: هەربەنگ، بەنگ، خەربەنگ، خەروەنگ، خەربەن، خەربنگ، غەربەنگ، خەرەبەنگ، خەربەند، گیابەنگ، هەرەبەنگ، هەرەوەنگ، غەربەن، غەربەند، غەروەنگ، گیاقاولەمە، بەنگی کوردی، دنیب، برایمە بۆگەنە

بنگــرو: دار ئاڵەت، ئاڵەت، ئاڵەتە چەرمگ، وەرهەم

بنگله ☜ **بنگرو**

بَنو ☜ **زبان گنجشک**

بنه جاتلانقوش ☜ **چاتلانقوش**

بنــه خینجــوک: نەرمەوەن، نەرمە کولەنگ، وەنەمشک، وەنەمشکی، وەناوشەک، وەنەوش، کینجووک، کینجک

بنه کردستانی ☜ **بنه کُردی**

بنه کُردی: وەن، دار قەزوان، دار وەن، قسقەوان، قەسقەوان، قزوان، قەسوان، قەسکەوان، قەسخەوان، وەنی، دارەوەن، دارەبەن، دار کەسکانی، وەنەتەق، قەزقەوان، شینوک، قەسقان، دار بنیشت، دار جاچکە، دار داچکە، قەزکوان، قەزکەوان، کەژوان، وەنەتاق

بوریا: هەشیر، ژاژ، قامیشکە، لەقەل، ژاژیلۆک

بوریای رسمی ☜ **نی**

بوف تاج پایدار: ؟

بوقناق: تۆسی، توێسوو، تێسوو، تووسی، تووس، تیسوێ، توویسی، تسوێ، توێسی، توسی، تیس، تیسوو، کرۆزرۆ

بولاغ اوتی وحشی ☜ **آب‌تره وحشی**

بولاغ اوتی ☜ **آب‌تره**

بومــادران تماشــایی: بۆژانە چەرمە، بۆژانە چەرمووە

بومادران حلبی ☜ **بومادران کرمانشاهی**

بومادران خزری ☜ **بومادران زاگرسی**

بومــادران زاگرســی: گوڵ هەنگ، هەلالە هەنگان، هەلالە هەنگ

بومادران سیاه: بۆژانەڕەشە، بێژانەسیاوە

بومادران شریف ☜ **بومادران تماشایی**

بومــادران کرمانشــاهی: بۆژانەی کرماشانی، بۆژانەی حەڵەبی

بومادران هزاربرگ: بۆژانە کێفی، بۆگڵە، گوڵ تۆپ، بۆگڵە، بۆگڵەوکەشی

بومادران: بۆژانە، بێژان، بۆژان، بۆریژانگ، بێژانە، بیـژان، بـۆیژان، بێـژەن، بیـویژان، بـووژان، بیژانـە، بووژانە، نۆویژان، بیڤیژان، ئەنیـژ، ژابیـژ، بوومارنـە، بوومـــاران، بوومـــاروو، بۆمـــاران، بۆمارانـــە، بوویمارانە، بۆمایران، گوڵەمارانێ، گوڵەهەسێل، هەزارگەڵا، زەردەشابەنگ، بێژانگ، بۆژانگە، بۆژانگ، شابەنگ

بوماران ☜ **بومادران**

بونو ☜ **چمن شور**

بونی ☜ چمن شور

به: بەهێ، بەی، دار بەی، بهێ، بوی، بیە، بیوو، هێوە، هەیوە، بهۆک، بەهۆک، بەە، بەیانە، بیۆک، بینۆک، حەیوا، حەیوە

بهارآمد حلبی ☜ بهارآمد کردستانی

بهارآمد کردستانی: مێلەگورگانە، مێلەگوریانە، مێڵوکلدان، مێلەخووانە، میلەگورگانە، مێڵ وکلەدان

بهاردوست: ؟

بهمن سفید: پووشە نەرمە، پووشەپەخشانە

بهمنی سفید کردستانی: پووشەنەرمەی کوردستانی

بهوه شور: ؟

بیابان گندمی: ؟

بی‌تی‌راخ ☜ شیرپنیر

بید بادامی: بی

بید زرد ☜ زرد بید

بید سفید: بیەسپیکە، بی‌چەرمە

بید سمرقندی ☜ پده

بید سه‌پرچمی ☜ بید بادامی

بید علفی فروتن: ؟

بید فراتی ☜ پده

بید فرانسوی ☜ بید بادامی

بید مجنون: شۆڕەبی، شەنگەبی، شینەبی، بیە شەنگ، پیتک، پێتگ، ماشەبهی، شنگەبهی

بید: بی، بزوو، دار بی، دارەبی، بیک، بهۆکێ، دارا بنابێ، وی، ڤێ، ڤی، بێ، ویرۆڵ

بیدسرخ: سوورەبی، ویرۆڵەسووری، سۆرەبی

بیدسیاه: رەشەبی، بیەرەشە، سیابی، سیاویرۆڵ

بیدطبری ☜ بیدمشک

بیدگیاه: فریزوو، چایەر، زرەهەریز، فریس، فریز

بیدمرتفع ☜ بیدسیاه

بیدمرجان: بی‌مروار، بی‌مرواری

بیدمرجانی ☜ بیدمرجان

بیدمشک: شابی، بی‌میسک، بی‌مشک، شاویرۆڵ، شەکەرەبی

بیوەرزا ☜ جراء

پالوت ☜ بلوط

پامچال جویباری ☜ پامچال طناز

پامچال طبی ☜ پامچال طناز

پامچال طناز: گوڵەتووتیا، گوڵبەهار، رۆح تووتیا، تۆتیا، گوڵەبەنەنێ

پای خرس نرم: گیائالۆش، گیواوە سەودا

پای‌خر: گۆڵەشامۆر، سەلکەمۆر، تەپلەرەش

پای‌خرس: پەلەورچە، پەلەپسە، پەلەپسێ، پەڵەپسێ

پتاسی: ؟

پدونه ☜ پونه

پده: پەلک، زرگویز، دارپەلک، ویرۆڵەشیرین، بی‌کانی، سوورەچنار، پەلک، زەرگویز، شاتۆن، شاتان، گویزەرەش

پده‌بید ☜ پده

پرپهن ☜ خرفه

پرتقال: پرتەقاڵ، پرتەقار، پرتەقال، فلتەقاڵ

پرسیاوشان: قەیتەران، رەشەدەرمان، گیاقەتران، چەمەسیاولە، پەلی‌سیاوەش، پەرسیاوەش، خارەرەشە، سیاوەشان، سیاوشان، پەرسیاوەحش، پەمەسیاولە، پەلی‌سیاوشان، چیچێ، سیاکووز، قالەرەشە، سیاپووز، سیاپۆس، گیابلووک

پرند ایلامی: ؟

پرند تهرانی ☜ پَرند

پَرند: ؟

پروین ☜ خرفه

پستنک ☜ سنجد

پسته زمینی ☜ بادام زمینی

پسته شامی ☜ بادام زمینی

پسته: پستە، فستق، بستە، پسە

پُک ☜ اسکنبیل ایرانی

پلاخور: شەهێن، شرۆ، شرپ، دار شرۆ، شروی، شروو، شروێ

پلخون ☜ آقطی

پلم ☜ آقطی
پنبه: پەموو، گیالۆکە، پەمۆ، پەمە، پەمبێ، پـەمبی، پەمبۆ، پەمگ، پەنبۆ، پەنبی، لۆکە
پنج‌انگشت ☜ بنگرو
پنجه انگشت غازی ☜ علف‌نقره‌ای
پنجه شیر: ؟
پنجه‌انگشت ☜ علف‌نقره‌ای
پنجه‌انگشتی: سیسـەهـەرێز، زرەهـەرێز، پـەنجـە هەرێز
پنجه‌برگ ☜ علف‌نقره‌ای
پنجهک: کەندرە، گیاشیلە، شیلەڕوە
پنجه کلاغ ☜ پنجه‌انگشتی
پنجـه‌مرغـی: هـەرێز، هیرز، هیریز، هـەریـس، گزیەپێغەمبەرانە
پنیرک برگ گرد ☜ قوزک
پنیرک جنگلی: نانەحاجیلەی سوور
پنیـرک صـحرایی: نانـەحاجیلـە، توولـەکـە، پەپەچـەورە، پـەپکـەچـەورە، پـەپکـەمـەلیچکـە، پەپکەچۆلەکە، پەپکەمەلووچک، پەپکەمەلیچکانە، پەپکەمەلووچکانە، پامەلووچکانە، کـولێرەچـەورە، نانـیچـۆرک، نانـەچۆلـەکـە، باقلـەمـەلووچکانـە، نانکیچووچکا، نانیمێچکا، نـانحـاجیلـەقلـەق، عەبەچەورە، پاکیشکانە، توولە، تۆلک، تەولـەکـە، تۆرکـە، تۆلـەکـێ، پـەنیرۆکـە، پـەپـەلـەچـەورە، نانەمەلیچلێ، نانـەمـەلیچکـە، پـەیکـە، قـەرەتـوورە، نانکێچووچکـا، نـانکیچویکـا، نـانیحـاجیلـێ، نانـیچووچـک، پـەپکـەچـەورە، تولیـە، تۆلـکە، پەنیرە، پەنیرە
پنیرک قرمز ☜ پنیرک جنگلی
پنیرک معمولی ☜ پنیرک صحرایی
پوتار ☜ کاەمکی
پودنه ☜ پونه
پورچینگ ☜ پونه
پوشینه چاک: ؟
پونه آبی: پوونگە ڕێوی، تـەهتـاوک، تـەتاقـک، تهتاقک، تەهتاقک، تهتاوک
پونه معطر: پوونگەی بۆنخۆش
پونه: پوونگە، پنگ، پووینگە، پنگە، پۆنـە، پوونـە، پووینـە، پوودینـە، پونـگ، پونگـە، پینگـە، پوییـنە، پوینە، پوینگە، پوونگ، پینە
پونه‌سا: براپوونگە، مووپەرە، مافەڕە، گیامافەڕکـە، مافەڕکە، براپوونگ
پونه‌سای اشتران کوهی ☜ پونه‌سای ایلامی
پونه‌سای ایلامی: براپوونگەی ئیلامی
پونه‌سای کرندی: براپوونگەی کرێندی
پونه کوهی ☜ مرزنگوش
پیاز آشپزخانه ☜ پیاز
پیاز باغی ☜ پیاز
پیاز بدون کرک ☜ پیاز کوهدشتی
پیـاز بـرگ کرکـی دریـده: پیچـک، پیچکـە، پنچووکە، پیوچکـە، پیپچـک، پیوچـک، پیپچکـە، فستیش، ئەندریشە، هەندریشە، پیچکی کەلانە
پیاز برگ کرکی: پیچکە کولکنە
پیاز بنفش ☜ پیاز منگوله
پیاز بین‌النهرینی: پیوازی ناوچۆمان
پیاز تابستانه: ؟
پیاز ترکیه‌ای ☜ پیاز زاگرسی
پیاز تلخ ☜ پیاز موسیر
پیاز خونین رنگ غول‌آسـا ☜ پیـاز خـونین رنگ
پیاز خونین رنگ: کوول، کوڵ، کۆڵ، کۆلێ
پیاز دریایی ☜ نجم آبی بیستونی
پیاز دشتی: سیرەقوڕاتە، سیرقوراتە، سیرەقوراتە
پیاز رسمی ☜ پیاز
پیاز زاگرسی: پیوازی زاگرۆسی
پیاز زنگوله‌ای: پاچە سورخە، پاچە سورخ
پیاز غول ☜ پیاز غول‌آسا
پیـاز غـول‌آسـا: لووشـە، پسـڵ، پسـڵـەشـاخی، گیالووشـە، گیـادۆخوا، گیادۆخـەوا، گیادۆکولـیو، گیالۆشە، پسلـی، لۆشـە، لـوش، پسلـە، گیاپسـڵ،

لوشه‌خاسه، قوله‌میره
پیاز کاردوکی ☜ پیاز گیلانی
پیاز کُردی: پیوازی کریندی
پیاز کـلاغ: کنیـوال، کـوڕاده‌کیـوی، کنیوالـی، کنیواڵه هه‌ردیله، کوڕاد، کوڕاده، کوڕایه، کـوراده، کورایـه، کـه‌وه‌ره کنیویلـه، کـه‌وه‌ری کیـوی، سیره خاسه، قوڕاڵه، هیرسومل
پیاز کوهدشتی: پیوازی کویه‌شتی
پیاز گل حسرتی: پیواز فیفوکه‌یی
پیاز گل زرد: پیازی گوڵزه‌رد
پیاز گل‌درشت ☜ پیاز برگ‌کرکی
پیاز گیلانی: پیوازی کاردۆکی
پیاز مزرعه‌روی ☜ پیاز منگوله
پیاز معمولی ☜ پیاز
پیاز منگوله: پیازه‌گه‌نه، پیازه جنانه
پیاز موسیر: سیرۆکه، پیازه‌مووسڵی، زیسک، سیرۆک، مووسڵی، سیره‌عه‌جه‌می، زیزک، زیل
پیاز: پیواز، پیاز، پیفاز، پیازی خۆماڵی
پیازچه: پیازۆک پیازۆکه، پیوازۆک، پیازه کیفیله
پیازکوهی ☜ پیازچه
پیام بهار ☜ پیر گیاه رایج
پیچ امین الدوله: دار خه‌لات، سیاوده‌رمانه
پیچک صحرایی: مـه‌لـه‌ویچـه، مـه‌لـه‌گـه‌وێ، مه‌لـه‌ویچ، مالـه‌ویـچ، مالـه‌ویچـه، مالـه‌گـه‌وێ، مالویچه، ملویچه، مله‌ویچه، مه‌له‌وینچه، مالوینچه، مالونچه، مالۆنچه، مه‌له‌گه‌وه، مله‌گه‌وێ، مالۆچ، مله‌گه‌وێ، مه‌له‌گه‌وی، مله‌گه‌وی، له‌ولاوه کیفی، له‌ولاوی کێلگه، مالۆچه، له‌ولاوی کیفی، له‌فلاقی که‌ڤی، مالۆنچه
پیچک ☜ پیچک صحرایی
پی‌چوب ☜ پده
پیرگیاه ارزرومی: پشیلۆکه‌ی ئه‌رزه‌ڕۆمی
پیرگیاه بهاره ☜ پیرگیاه زمستانه
پیرگیاه رایج: پشیلۆکه
پیرگیاه زمستانه: پشیلۆکه‌ی زستانه

پیرگیاه ☜ زلف پیر
پیزر دریایی: سیاسه‌ره، سرینگ، گیاقه‌ندره
پیزر ☜ بوریا
پیکل آناتولی ☜ پیکل زاگرسی
پیکـل زاگرسـی آنـاتولی: بێلـه‌هـاڕه ره‌شـه‌ی ئاناتوولی
پیکل زاگرسی: بێله‌هاڕه ره‌شه، بێله‌هاره گولانه
پیکَل: بێله‌هار، بێز، بیلـه‌هـار، بێله‌هـار، بیلـه‌هـاڕ، بیله‌هه‌ڕ، بێله‌هه‌ڕه، بێله‌هه‌ڕ
تاتاری ☜ خارمَشک
تـاتوره: تاتوولـه، تاتویلـه، تاتوولـه، تاتیولـه، تاتیولـه، تـاتووره، تاتۆلـه، گولـه‌بـوقی، براباجـان، زووزیله
تاج خروسی: گوله‌سه‌ول، سه‌ول، سۆول
تـاج‌الملـوک: یـه‌زان‌پـه‌ره‌س، پرچـه‌تاوسـی، کلکه‌تاوسه
تاج‌خروس خـون‌فـام: پۆپـه‌کـه‌لـه‌شیره، گوله سووراوک، گوله‌پۆپنه‌که‌له‌شیره، گوله‌باقله‌ک
تاج‌خروس قرمز ☜ تاج‌خروس خون‌فام
تاج‌خروس ☜ زلف‌عروسان
تاج‌خروسی ☜ بستان‌افروز
تاجریزی ایرانی ☜ تاجریزی پیچ
تاجریزی پیچ: ڕێزڵه‌پێچ
تاجریزی سیاه: ڕێزڵه، هه‌ڵه‌ڕیزه، ره‌زڵه، ره‌زڵێ، ڕێزه‌ڵه، ره‌زره‌زۆک، هـه‌ره‌زاڵـه، تـه‌ماتـه‌مرۆژه، تووله‌زه‌رده، ڕێزڵه‌مارانه، ترێ‌مام‌ڕێوی، ره‌سڵی رووڤی، هه‌لاله و زه‌مزه‌مه
تاج‌مُلوک ☜ تاج‌الملوک
تادار ☜ داغداغان
تاری تیکانی ☜ بادبُر
تاغ‌بره ☜ پتاسی
تاغوت ☜ داغداغان
تاک ☜ انگور
تاک‌بیابانی ☜ تاجریزی پیچ
تبریـزی: چنـار، دار شـوخ، دار چنـار، چـه‌نـار،

خوور، شەلی

تخم شربتی ☜ ریحان

ترات: ؟

ترب بدل ☜ تُرُب وحشی

ترب تابستانه ☜ تُرُبچه

ترب زمستانه ☜ تُرُب سیاه

تُرُب سفید ☜ تُرُب

ترب سیاه: تووره‌ڕەشه، ترەوەسیاوێ، ترپەڕەشه

ترب شیر ارمنستانی ☜ ترب شیر صغیر

ترب شیر صغیر: تەق‌تەقه، گیاتەقه، گوڵ‌تەقه، شەقیله

ترب شیر ☜ چشم شیر

ترب علوفه‌ای ☜ تُرُب وحشی

ترب وحشی: تیژتیژووکه، ترپە زۆنجی، ترپە کێفی، تووره کێوی

تُرُب: توور، ترپ، ترەو، ترەوی، تووری، تیرپ، تێرپ، تڤر، توێر، ترپه، گۆر، ترپە پاییزه، تووره پاییزه، تووره سپیکه، ترپە چەرموو، تەڤرک، تەڤر

تربچه: تووره‌سووره، ترپچه

ترتیزک آبی ☜ آب‌تره

ترتیزک تلخ ☜ تره‌تیزک چمنی

ترتیزک جویباری: ؟

ترتیزک ☜ شاهی

ترخون: ریشالوو، توونەگیا، ریشالووک، توونه گیواو، تەرخون، تەرخوون، تەرخوین، تەرخان، تەلخون، تەلخوون، تەرخۆ، تارخوون، تەڵخوون

ترش‌خال ☜ ترشک واریزه‌ای

ترشک ایرانی ☜ ترشک حلبی

ترشک باغی: ترشکەگایه

ترشک حلبی: ترشۆکە حەڵەبی

ترشک سه‌برگی ☜ شبدر ترشک

ترشک شبدری ☜ شبدر ترشک

ترشک غده‌دار ☜ ترشک

ترشک فرانسوی ☜ ترشک واریزه‌ای

ترشک کوهی ☜ ترشک واریزه‌ای

ترشک مواج: ترشۆکە بزنەشەلانه، ترشکە لوول

ترشک واریزه‌ای: ترشۆکە کێوی

ترشک: ترشۆکه، سیچک، ترشکه، ترشک، ترشۆک، ترشکەی، ترشینک، تووشکه، ترشکێ، توریشکه، تورشکێ، تورشینەک، ترشکی، تێرشک، توریشکه، سیچکی، بەرەسماق

ترش‌واش ☜ شبدر ترشک

ترنج ☜ بالنگ

ترنجان ☜ بادرنگبویه

ترنجبین: ترنجەبین، ترەنجەمین

تره فرنگی کوهی: لوشەگورگانه، پسلە کەوەڵه، براپسل، پسلە کەوه، پسلە کەوڵه، پسلە شینه، پسلە بۆوەنکه، سیرەخرته، پسلە بۆوەنه، کۆڵە بۆوەنه

تره: کەوەرگ، کەوەری، کەوەر، کاراد، کەرەسا، کورگ، کەرەوزان، تەڕه

تره‌تیزک باتلاقی ☜ تره‌تیزک چمنی

تره‌تیزک چمنی: تووزەک، تالەتیزه، گیاتووزەکه

تره‌تیزک وحشی: گیاکووزەڵه، دێزنکەتاڵه

تره‌تیزک ☜ شاهی

تره‌فرنگی ☜ تره

تریاک ☜ خشخاش

تَزک ☜ بوریا

تسبیحی: ؟

تغتغک ☜ دغدغک

تق‌تقو ☜ ترب شیر صغیر

تلخ‌بیان: برامیکوکه، زڕەمیکووک، ورەبەلەک، بەلەکەتاڵه

تلخک کُردی: تالینتووسی کوردی

تلخک معمولی ☜ تلخک

تلخک: تالینتووس، سیبلۆکه، تالیگه، تالینتۆس، تالیتووس، تالیتووس، تالینتووس، تالیتووز، تالینتووز، تالینتۆز، تالیتۆز، کورەلۆس، لۆس، لۆسی، تاریتۆسک، تالیتۆسک، تانتۆز، تالیندوس

تلخه: کەکرە، کرژەڵە، تەحلی، کەرتەر

تلخه‌گیجه ☜ تلخه

تله‌ای ☜ کمندی

تمرهندی: تەمری هیندی، خورماهیندی

تمشک کبود ☜ تمشک

تمشک: توودڕک، تووڕک، دڕدووک، تووڕکە، تووترک، تووتڕک، تووتەڕگ، تووتەرگ، تیڕک، تیڕگ، تیرە، توودڕە، توودڕەی، توودڕی، دڕووک، تـوورک، تـوورگ، دەڕدووک، دەڕدووگ، توودزیە، توودلقی، تفەدڕەی، دوریڕشک، دڕدڕی

تمشکین برگ آبی: پیازە خووگانە، پیازە خوانە، پیازە خووانە، پیازە خووکانە، پیازە خۆیانە، پیازە خووان، پیازە خووگان، پیازە خیوانە، سێڤنۆ، سێڤۆک

تمشکین بیرنگ ☜ تمشکین کرمانشاهی

تمشکین دجله‌ای ☜ تمشکین

تمشکین کرمانشاهی: جەوالووی کرماشانی

تمشکین: جەوالوو، چاوکەجیلان، کەژیلان، چاوکەژیلان

تمیس: تەرزەمارانە، تەرزەمارانکە

تنباکو ☜ توتون

تنباکو ☜ توتون کردستانی

تنباکوی قلیان ☜ توتون کردستانی

تنباکوی کوهی ☜ همیشه‌بهار کوهی

تنگرس ☜ بادام خارآلود

توپی زیره ☜ زیره وحشی

توت سرخ ☜ توت سیاه

توت سفید ☜ توت

توت سیاه: سوورەتوو، تووەگایە، تووەڕەشە، تفەڕەوەن، تفەسیاوێ، تیشەمەب، هەویرک، تووشەمی

توت مجنون: شۆڕەتوو، شەنگەتوو، شۆڕەتفی

توت هراتی ☜ توت

توت: توو، تفی، تیو، تی، تیت، تفی، تفێ، تفە، تفی، تۆ، شمی، تووەچەرمە، تووەچەرمەوو، تووە چەرمگ، تووەسپیکە، تووەسپی، دار توو

توت‌روباه: تووەمارانە، تووەمارە

توت‌فرنگی: تووەفەرەنگی، شیلەک، تووفەرەنگی، چلیک، شلیک

توتون کردستانی: تەماکۆ، تەنبەکی

توتون: تووتن، تتن، تتوون

توربید ☜ برگ‌بولی

توس ☜ غان

توق: حەشەگیرە، هەشەگرە، پووزپێچ، حەچەگیرە، هەچەگیرە، گیاپژ، گیاژژوو

تیغ تولوخ ☜ خوشاریزه

تیغ گرگی ☜ گلرنگ مقدس

ثعلب آناتولی: سالمەی ئاناتوولی

ثعلب باتلاقی: سالمەی ئاوی، سالمە پەنجە، سالمەی میرگ

ثعلب مخروطی ☜ هرمی

ثعلب معطر: سالمەدەیمی، سالمە گردە

ثعلب منقوط: سالمە خاڵدارە

ثعلب: سالمە، سارمە، سالم، گیاسالمە، گیاسەلمە

جارو پنجه‌ای ☜ سازه

جارو پیغمبر ☜ سبط پاکوتاه

جارو روستایی: گەسکەسپیلکە، گزگەپووشینە، گزیەپووشینە، گزگەتاڵە، گزگەتاڵ، گزیەکێفیلە، گزکتاڵە، گەسکەکێویی، گزیەکیفیلە، گزگەسپی

جارو علفی ☜ علف پشمکی

جارو نرمه ☜ سازه

جاروب ☜ جاروی قزوینی

جاروی زمینی ☜ جاروی قزوینی

جاروی قزوینی: ؟

جاروی کوهی ☜ جارو روستایی

جاروی مشهدی ☜ درمنه شرقی

جاشیر زاگرسی: هەڵزی زاگرۆس

جاشیر صخره‌روی: رەشەلۆ

جاشیر کرجی: سەرتیکە

جاشیر کُردی: هەڵزی کوردی
جاشیر: هەڵز، لۆ، هەڵس، هەڵەز، هەلیز، هەلەز، ئەڵز، ویڕ
جام زرین کلیبری: ؟
جراء: بیزا، بیزا، بیزوو
جز ☜ **کلپوره**
جزرشیطانی ☜ **گزرشیطانی**
جزه ☜ **کاهوی جارویی**
جعده همدانی ☜ **لبدیسی منگوله‌ای**
جعفرنگی فرنگی معطر: مەندێ، بەنا، مەندۆک، مەنێ، مەنی، مەندک، مەند، بەنێ، مەندگ، بەندک، مەندی
جعفری فرنگی کرک‌آلود: پیتۆکە، پیتووکە، پیتۆکە، ئاخچەواش، ئاغچەواش، ئاخچەباش
جعفری فرنگی کوهستانی: بەناشوانە، پەلەشوانە، بەلبەلەشوانە، بەلبەلەشوانانە، بەلەشوانە
جعفری فرنگی ☜ **جعفرنگی فرنگی معطر**
جعفری کوهی حلبی: شانۆکەی حەڵەبی
جعفری کوهی زاگرسی: شانۆکە، گیامایەسیری، شانۆکێ، جافری کیفیلە، گوهکەرک، گوهکەرۆک، هەلاوە کێویلە
جعفری کوهی کردستانی: شانۆکەی کوردستانی
جعفری کوهی مهرانی: شانۆکەی مێهرانی
جعفری کوهی میوه کرکی ☜ **جعفری کوهی حلبی**
جعفری وحشی: هەلامە، هەلاوە، گیاهەلاو، هەللامە، هەرامە
جعفری: جافری، شانۆکەباخی، زۆرک، جەفەری، مەیدنۆز
جغجغک ☜ **صابونک**
جغجغه: کەویرە، کەویرکە
جگردارو ☜ **پرسیاوشان**
جگن نهری ☜ **هزار نی**
جگن: سێسووچکە، سێسوو، سێکووز، سێپالوو، سێکووزە
جنتیانا: کۆجیلە، کۆجیلەبەرزە، تەشیمل گیواو
جو پیازدار: قومام، جۆیدار، قەمامە، کەیاخ، قەیاخ، قەمام، قومامە، قومامەگیا
جو دوسر پوچ ☜ **یولاف پوچ**
جو دوسر ☜ **یولاف**
جو صحرایی ☜ **جو موشک**
جو موشک: جۆکێفیلە، جۆداس، جۆ پێغەمبەرانە، جەهداسی، جەهداسک
جو وحشی: جۆ خۆرسکە
جو هرز: جۆتالە، یەوەتالێ، جووچکارە
جو: جۆ، جەە، جاو، جیو، جە، جوویە، یەو، یەوی، یەوە، ئێو
جوالدوزک: دار درەوشە، دار درەوشک، کاتالپا
جوجک ☜ **فلفلی**
جوخودروی ☜ **جو وحشی**
جودِره ☜ **جو وحشی**
جوز هندی ☜ **نارگیل**
جوقاسم ☜ **زعفران جوقاسم**
چاتلانقوش: بنەوەشیلە، کولەنگ، کولینگ، کولنگ
چارچار شاهویی: ؟
چارچار کردستانی: ؟
چارچار: ؟
چاق‌چاق‌کُنک ☜ **چشم شیر**
چالمه: کاسەشۆرە، سیپالینە، تۆزەکەرە، گاگێن
چاودار آناتولی: چەوانی ئاناتوولی
چاودار پوشه مژه‌ای ☜ **چاودار زاگرسی**
چاودار زاگرسی: چەوانی زاگرۆسی
چاودار گندمی: پەرشت، پەرشە، پەرش، پەرشت، پەرش، گیابرویش، گیابریش، فرووشەک، شلێر، ولۆشە
چاودار وحشی: ؟
چاودار: چەوان، چەودەر، چەودەن، چاویار،

چەودار، چەولەک

چای علفی ☜ چای کوهی

چای کوهی کردستانی: گوڵە ڕێویلکەی کوردستانی

چای کوهی کُردی: گوڵە ڕێویلکەی کوردی

چای کوهی کرمانشاهی: گوڵە ڕێویلکەی کرماشانی

چای کوهی نقره‌ای: گوڵەڕێویلکەی زیوین

چای کوهی: گوڵەڕێویلکە، گوڵەچایی، گوڵە کەوو، گیاژانۆکە، گوڵەکەوە، گوڵەکەوگ، گیاکەوە، گیاکەوو، گیابرکوژان، دوڤرۆڤی، دووڕێویلە، کلکەڕێوی، چایی‌کێوی، گوڵەچایی، گوڵ‌چایی، گیاکوڵکنە، گیاچایی، گیواوەحەشانە، چاییەکێفی، سکسارێژ، گیابا، گوێ‌کارێلە

چای: چایی، چا، چای

چَبَر: چیمەن

چپقک: کاڵەکەمارانە، هەنیەمارانە، کالەکەماران، کاڵەکەماران، کالیارەمارانە، کالیارەتاڵە، کارەکەمارانە، زەرەند، زەرەنگ، خەیارکیسەڵ

چتر زمین: ؟

چتر گندمی کردستانی: ؟

چَچَم ریشکدار ☜ چَچَم

چچم سخت: گەنمۆڵکە ڕەقە

چچم شکننده ☜ چَچَم سخت

چچم مُسکر ☜ چَچَم

چچم: گەنمۆڵکە، گەنمۆکە

چرغول ☜ بارهنگ بزرگ

چسبک: پەرمێشکە، کونجرە، پەرنێشکە، پەرەمێشکە، پەرەنێشکە، پەرمیشکە، پەرنێشە، پەمرێشکە، پەرەنشک، پەرەنێشک، پەرەنیشک، پەنرێشکە، پەنگەرێشک، کونجرکە، کوونجرە، کوونجرکە، پەنگرێشکە، پنرێشکە، پنرێشک، پەنیرشک، پزیشکە، پنرێشکە، هەرواڵە، مەرواڵە، دیسنەک، دیسینەک، چەسپۆک، مچقاسە، پەندەرێشک، کەتەوڵ

چشم بلبلی: دەمووکانە، مێوژۆکە، دەمووکە، دەمکانە، دمکانە، دمکانا، دمکانە، دمووکە، دەنووکە، دێکانە، بەردەمووکە، بەردەمووکە، بەردەمووکانە، دەبووقان، نانی شڤانێ، نانێ شوانی، هۆداخ، کشمیشی کاوڵیان

چشم خروس: چاوکەڵەشێرە، گوڵەکەڵەشێرە، گوڵەنەورۆزان، چاوکەرەشێرە، وەڵوەڵەشێرە

چشم شیر: تەقلۆکە، گرنووک، گرنووکە، تەقلەی کشمیشی

چشم قرقاول ☜ چشم خروس

چشم گربه‌ای کرمانشاهی ☜ چشم گربه‌ای

چشم گربه‌ای: دووشاومژە، دووشاوەمژە

چشمکی ☜ گل دندان

چغالک ☜ بادام رواندوزی

چغندر برگی: سلق، زلق، بەقل، باقلک

چغندر بنه‌ای ☜ چغندر معمولی

چغندر لبو ☜ چغندر معمولی

چغندر معمولی: چۆنەری سەلک، چۆنەرە سوورە، سلکی‌سۆر

چغندر: چەوەندەر، شەوانەر، چۆنەر، شەواندەر، سەوانەر، سەواندەر، چەواندەر، چۆنەری، چەوەنەر، چەنەوەر، سلک

چفا ☜ توت‌روباه

چلوواش ☜ پرسیاوشان

چلیپا: زیزرە شەوبۆ

چلیپایی ☜ چلیپا

چمن آراراتی: چیمەنی ئاگری

چمن بز ☜ شال تسبیحی

چمن بیابانی ☜ پوشینه چاک

چمن پیازکدار: واشیرە، واشێڵە، واشێرە، گیواو واشیرە

چمن پیکانی ساحلی ☜ سه سیخک

چمن جاروی جنگلی: ؟

چمن جو ☜ ریش سنبل

چمن جویبار ☜ علف جویبار

چمن ریشی ☜ کیاک یکساله
چمن شور: پێمریشکه، چیمەهەرێز
چمن غلافی ساحلی ☜ سه سیخک
چمن فتان قرمز ☜ علف بره
چمن کنتاکی ☜ چَبَر
چمن مرتعی ☜ چَبَر
چمن معمولی: چیمەن، چیم، سەوزە
چمن هرز ☜ چمن معمولی
چمن‌پری ☜ بهمن سفید
چمن‌سوزنی ☜ بهمن سفید
چمن‌گندمی کردستانی: فریزووی کوردستانی
چمن‌گندمی ☜ بیدگیاه
چنار: جۆهەر، دار جۆهەر، هۆلێ، جەوهەر
چنگ مریم: گیاپەنجەک، پەنجۆلەژەن
چنگکی: ؟
چوب نظر ☜ داغداغان
چوب‌چیق ☜ آلبالو کوهی
چوبک ایرانی ☜ چوبک
چوبک بوته‌ای ☜ چوبک
چوبک سوزنی: سەونچکی درکدار
چوبک کُردی: سەونچکی کوردی، سەونچکی کرماشانی
چوبک کرمانشاهی ☜ چوبک کُردی
چوبک: سەونچک، جەوشەن، سەونجە، یەوشە، هلۆت، هیلۆ، پووش‌عەنتەر، پووشە نەورۆزە، چەوغان، تۆسینە
چوج ☜ درخت مسواک
چوچاخ ☜ بوقناق
چویل آذربایجانی ☜ چویل آناتولی
چویل آناتولی: بزنەریشە، ریشەبزنە، ریش‌بزن، بزنەریش، ریشەبزن
چویل سقزی: چنوورە سەقزی
چویل سه‌پاره کردستانی ☜ چویل
چویل: چنوور، گوڵەچنوور
چیچ چاپ چند ساله ☜ طارون

حبابی: ؟
حسن یوسف: گوڵە مەخمەلی، گوڵەمەخمەرە، چاڤرەشۆک، گوڵە چاورەشۆک، گوڵەئاشقان
خشیش ☜ شاهدانه
حلفه: گیاکرتی، گیاکرتکە
حنا: خەنە، هونە، هەنە، خنیە، خەنێ
حنظل: گووژاڵک، تاڵەشووتی، تەحلەسێف، تەحلەسێف، گووژڵ، کوزارک، گوهێ‌شەیتانک، تاڵگەشمتی، تاڵگەگووژاڵک، ژووزاڵک، شووتیەمارە، شوومی شەیتوونی، زرکەتاڵ، زرکەتان، هەنزەل
خار ایتالیایی ☜ خارمَشک
خار بشقابی ☜ خار زن بابا
خار پنبه فرچه‌ای ☜ فرچه سوگند
خار پنبه ☜ خار زن بابا
خار پیرزن ☜ خار زن بابا
خار زردک: درووزەردە، درکەچەورە، درکەچاو زەردە، درەتاڵێ، درکەزەردە، چقڵەکەڵەوێ، زەرسیری
خار زن بابا: درووشینکە، کەرکۆڵ، کەرکووڵ، کەرکووڵ، کەرکۆڵێ، کەرکۆلی، کەرکۆلک، سەرتۆپز، بۆخەڵە، خووێرک، کەربەشە
خار مریم: چاوبازە، کەلووخان
خار مُغیلان ☜ خارخسک
خارپنبه شاهویی: درووەشینکەی شاهۆیی، درووەشینکەی کاردۆکی
خارتیغال: درکەژاڵ، کۆڵەوار
خارچرخه: درکەجیکەنە، درکەبنیشتە، درکەشینکە
خارخر ☜ خارتیغال
خارخرون ☜ گلرنگ وحشی زرد
خارخسک: پەیکول، درەسووچە، گوڵەچامە، گوڵەرێزان، پێکۆڵ، پەیکۆڵ، پەیکولی، پەیکولێ، پەیکول، قونجر، قونجرکە، قونجریسکە، قونجلیسکە، سێ‌چوکل، سێ‌ددانە، سێددانکە،

پەیکولە

خارشتر ماندار ☜ ترنجبین

خارشتر: حوشترالووک، وشترخورە، وشتردڕوو، وشترخوار، وشترخوەرە، وشترخۆر، حوشترخۆر، وشترخوەرکە، حوشترالووک، حوشترئالووک، شیرحوشتر، وشترخۆر، هوشترالۆک، وشترخار، عەگۆل، ستریشینک، گەورک، یانداخ

خارشکر ☜ شکرتیغال

خارکو: براسەونچکە، سەونجە

خارگوزن ☜ سیاه تنگرس کُردی

خارگونی ☜ خارکو

خارلته سهندی ☜ کنگر زاگرسی

خارلتــه: براکیوار، کیوارەبووچکە، چقڵەکەرە، قەڵەمەشینە

خارلنگری میوەریز: ؟

خارمرجان: ؟

خارمَشــک: دڕیلـە، دڕکێلە، دڕکەکەوە، دڕێلـە، دڕێلـێ، دڕیلـە، دڕێلە، چقڵـەبزار، دڕەبوولـینە، دەرزیگیا

خارمقــدس: براکوشەنەر، دڕکەدەوا، کەراوی، دڕێهەرانە

خاکشیر ایرانی ☜ خاکشیر شیرین

خاکشیر بی کرک ☜ خاکشیر تلخ

خاکشیر تلخ اصفهانی: ؟

خاکشیر تلخ بیابانی ☜ خاکشیر تلخ اصفهانی

خاکشیر تلخ: زرەخاشیرە، خاکشیرەتاڵە

خاکشیر حلبی: زرەخاشیرەی حەڵەبی

خاکشیر شــیرین: شیوەران، خاکشیر، خاکشیل، خۆڵوشیر، خاشیرە

خالواش ☜ پونه معطر

خاتک ☜ فراسیون

ختمی اربیلی: هێرۆی هەولێری

ختمی ارزرومی: هێرۆی ئەرزەڕۆمی

ختمی ارمنستانی: هێرۆی سپی

ختمی درختی: دار هێرۆ، دارە هەرمەڵە

ختمی سەرنگ ☜ بستان‌گلی

ختمی قطوری: هێرۆی قەتووری

ختمی کُردی: هێرۆی کوردی، هێرۆی باشووری

ختمی گل‌سرخی: هێرۆی گوڵەسوور

ختمی موصلی: هێرۆی مووسڵی

ختمی مهابادی: هێرۆی مەهابادی

ختمــی: هێرۆ، هـەرمـەڵـە، گوڵـە هێـرۆ، گوڵـە هەرمەڵە، هێروو، هەڵمەڵە، هەرمەڵێ، گوڵحێرو، هەرملێ، هەیرۆ

خربزه عطری ☜ دستنبو

خربــزه: کاڵـەک، کـارەک، کـارەک، کاڵـەک، قەرپوز، قاپوز، خەرقیزە، هەربزە، خەرویزە، تولە

خربقی: ؟

خــردل بیابــانی: شێلمۆکەکێوی، وتوونـەگیـا، گەرمەژن، شەڵەمەباخی

خردل زاگرسی: ترپۆکە، گۆرمزەک، ئاهووری، تیرپووکە

خردل سپری دوشاخەای: ؟

خردل سفید ☜ خردل

خردل سیاه: شێلمۆکە رەشە

خردل کاذب ☜ خردلی

خردل وحشی ☜ خردل بیابانی

خــردل: شێلمۆکەسپی، خـەرتـەڵە، خـەرتـەڵ، غەرتەڵ، خەردەڵ، خاردەڵ، خەردالە، تاس‌ئەور، چووزرکە

خردلی: ؟

خرزهره معطر: ژاڵک، رووێل، رێل، روول

خرزهــره: ژاڵـە، رووڵـک، ژەڵـە، ژەڵـە، لـووڕ، لۆرک، لوۆرک، لوولک، لوێر، کەرکوژە، قرژانک

خرفه زینتی: گوڵەنازنازی، گوڵەنازنـازی، گوڵـە شەرمینۆک، گوڵەنازی

خرفه: پەڵپینە، پەرپینە، پرپرە، پەڵپینـە، پـەڵپین، پەرپین، پەرپینە، پەڵـپین، پـەرەپـەڵیک، پرپریـک، پرپلیک، پەرەپیلیـک، پیرپیلیک، پرپرە، پارپـارە، پەرپین، پلپینە، پرپینە، دگان‌تیژکەرە

خَرک ☜ استبرق

خرکول ☜ جاشیر صخره‌روی

خرگوشک: گادەمە، پەلۆش، گایمە، گاومە، گایەمە، گاولمە، گاوەمە، گاورمە، گامە، گۆگەم، تۆم‌گیر، بالووک‌بڕ، گادوومە

خرما: خورما، قەسپ، هورما، خورمە، خوورما، خورماوی، خورماوە

خرمالو: خورمالوو، خورمەلوو، خورمالە، خورمالوو

خرنوب: شافێر، ئەستری، پاکەمتیارە، خڕنووک، خەرنووک، سەرپنج، حەچەمچە، مەحچە، شوک

خسرودارو ☜ خولنجان

خشخاش استوانه‌ای: گوڵەگلێنکە، گوراڵەجنانە، گوڵەگاوێنکە، گاوەگلێنکە

خشخاش بوشهری ☜ خشخاش کردستانی

خشخاش پرچم درشت ☜ خشخاش کردستانی

خشخاش تریاک ☜ خشخاش

خشخاش زراعی: کاسەشکێنکە، نان‌ودۆبرە

خشخاش سیاه: خاشخاشەرەشە، هەراڵە چاورەشە، گوڵەتریاک

خشخاش شرقی: گوڵەخاشخاشە، خەشخاشکە، خاشخاش، خاشخاشە، خاشخاشک، خەشخاش، خاشخاشکە، خەشخاشک، خەشخاشەک، خاشخاشە

خشخاش شن‌روی: گوڵە مێللورە، مەنگە کێوی

خشخاش طناز ☜ خشخاش سیاه

خشخاش کبیر ☜ خشخاش سیاه

خشخاش کردستانی: خاشخاشە کوردستانی

خشخاش کرمانشاهی: خاشخاشە کرماشانی

خشخاش منثور ☜ شقایق

خشخاش: گوڵە خاشخاشە، خەشخاشە، سەبیلە گیا، مەنگەگیا، خورماچیچان

خشخاشی ☜ شقایق شاخدار

خطمی طبی ☜ ختمی

خطمی ☜ ختمی

خلال دندان: گێزەرە جافی

خلر برگ درشت ☜ خلر گل سبز

خلر بی‌برگ: کەلکە زەردە، پۆلکە زەردیلە

خلر زاگروسی: هێشەبرە، هێشەورە

خلر زراعی ☜ خلر

خلر قرمز: کەلکە سوورە

خلر گل سبز: کەلکە شینە

خلر گلسرخی ☜ خلر قرمز

خلر معمولی ☜ خلر

خلر: ولێرە، مرۆرە، ولیرە، هولێرە، ولەرە، خولێرە، خلێرە، خلیرە، کەلکە، زیوان، گنە، قەنە

خلنگی دریائی: ؟

خنجه ☜ تمرهندی

خواجه‌باشی: گیاقەڵخان، شانەجنی

خوراکما ☜ آنقوزه

خورشید صبح: ؟

خوشاریزه: کوشەندەر، کوشندەر، کوشەنەر، درکی‌دۆ، درکی ناودۆ

خوشک ☜ برگ‌بوی زاگرسی

خوش‌نما: شاپانەسەرە، شاپانەسەر

خولنجان: قولنجانە، خولنجانە، قۆریجان، قیلنجان، خوڵنگان، کوڵنجان

خون سیاوش: خوێنی سیاوەشان، خوێن سیاوەشان، هوونەسیاوەش

خون فام ☜ فَرندَل

خون گون: ؟

خونی واش: شیلەگاڵ، گیاشیلکە، کەپەنەک بەشان

خیار: هاروێ، خەیار، ئاروێ، ئاروو، هاروو، ئارو، خیار، سەوزەخەیار، خنیار، هارو، یارو

خیار آب‌پزان ☜ خیارخر

خیار چنبر: ترۆزی، چەمەرە، ترێزوو، تروزی، تەرۆزی، خەیار چەمبەر، کالیاری فەریک‌وکاڵ، چەمیلە، چەماو، چەمەرە، چەمەرە خەیار، خەیار چەمەر، خەیار شینگ، خیار شین، خەیار

چەمەلە، ترۆزی چەمیلە، شارۆخ، شارۆق

خیارخر: خەیارەمارانە، قەتک، گیاقتی

خیار سبز ☜ خیار

خیارک: گوڵە خەیارۆکە

خیزران ☜ بامبو

خیش ☜ برگ‌بوی زاگرسی

خینجوک ☜ بنه خینجوک

داتوره ☜ تاتوره

دارچین: دارچین، توونەدار، دارچینی

داردوست ☜ عشقه

دارمازو ☜ بلوط حلبی

دارواش: دارخوەرک، چەسپەڵووک

داغ آرموت ☜ گلابی برگ بیدی

داغ آلچسی ☜ سیاه تنگرس کُردی

داغداغان: تایلە، تاوگ، تاووگ، تایلێ، تەیلە، تاووت، تاوی، تاووک، تەیلێ، تاویی، تێوک، تاخلیقینگ

دافنه ☜ برگ‌بوی زاگرسی

دانه پرستوی بین‌النهرینی: ؟

دانه سیاه: ؟

دانه قناری رایج: ؟

دانه مرغ: ؟

داودی ☜ گل داودی

دبق ☜ چشم بلبلی

درخت آبنوس ☜ آبنوس

درخت آزاد: رەشەوزم، دار بەوز، دار تۆفانە، دار مینشوولە، دار بقز

درخت آقاقیا ☜ اقاقیا

درخت ارغوان ☜ ارغوان

درخت اکالیپتوس ☜ اکالیپتوس

درخت انبه ☜ انبه

درخت انگور ☜ انگور

درخت اوجا ☜ اوجا

درخت بادام ☜ بادام

درخت بلوط ☜ بلوط

درخت به ☜ به

درخت بید ☜ بید

درخت پاکدامن ☜ بنگرو

درخت پسته ☜ پسته

درخت تا ☜ داغداغان

درخت تبریزی ☜ تبریزی

درخت توت ☜ توت

درخت عرعر ☜ عرعر

درخت کاتالپا ☜ جوالدوزک

درخت کشمش ☜ انگور

درخت کندر ☜ کُندَر

درخت گز ☜ گز معمولی

درخت گزانگبین ☜ گز معمولی

درخت گل ابریشم: دار حەریرۆ، دار هەریرۆ، شەڤگەشە

درخت مسواک: سیواک، دار سیواک، سیواکی دیان

درخت نارون ☜ نارون

درخت هوم ☜ أرمک

درمنه ترکی ☜ سلمک اورشلیمی

درمنه زاگرسی: بەرزەڵنگ، وەرکەمەر، بەرزەلنگ، بەرزەڵینگە

درمنه شرقی: گیابەندی رۆژهەڵاتی

درمنه صخره‌ای ☜ درمنه زاگرسی

درمنه کوهی: پووشەسوورە، بتەسوورە

درمنه معطر: گیابەند، گیابەن

درمنه معمولی ☜ برنجاسف

درمنه: گیابەرک

درمنه ☜ درمنه زاگرسی

دست‌انبویه ☜ دستنبو

دستنبو: شەمامە، شەماموک، شەمام، شمامە، شمام، شەمامۆ، شەمامۆکە، شەموومە، شماموک، دەساموو، کەموو، دەسەمبۆ، کەمۆ

دغال اخته وحشی: مران، دار مر، مرانە

دغدغک: ؟

دگرگل گندمی: ؟
دلپسند ☜ آناغالیس
دم اسب پرشاخه ☜ بندکواش
دم اسب: قەفقەفۆکە، فیزۆک، قەفقەفە، قەقفە
دم روباهک: ؟
دم روباهی کشیده ☜ دمروباهی سبز
دُم روباهی: گیاخاوێنکە، گیادڵژان
دم شیر: ؟
دم عقربی: مێزەرۆک، کلک دووپشکە
دم ماری: ؟
دمروباهی زرد ☜ گاورس
دمروباهی سبز: گاڵەموونە، هەرزنە چۆلەکە، گاڵەنووسنەک، کوڕی رویفی
دوبندی: ؟
دودندان: دووچزە، دووچەقڵە
دورَج: گوڵە زەردگ
دونیش ☜ دودندان
دهیر ☜ آسه
دیوآلبالو ☜ بارانک ایرانی
دیوخار ☜ آسه
دیوسفید ☜ ناز بیابانی جنگلی
دیوک ☜ چاودار
ذرت خوشه‌ای: گزیەشامی، گەسکەهەرزنە، باچک، گزیهەرزنە، گزیەشاری، گزگەشاری، گزیەزەڕات، زوڕاتە دیمیلە، دەرە
ذرت: گەنمە شامی، گوڵەکابە، گەرمەشامی، گەرمەشانی، گەنمەکابە، گوڵەپێغەمبەرە، گەنمە پێغەمبەرانە، گەنمشامی، گەنمشام، گەنمەکابی، گەنمەپێغەمبەرە، زەڕاتە، زوڕات، کۆرە، گوڵەدان
ذغال‌اخته: شینک، کوفیری، کفیری
راخ پاتی ☜ سوروف
رازقی: گوڵەڕازقی، راسقی
رازیانه اسبی: ؟
رازیانه خوک ☜ رازیانه کوهی صخره‌روی
رازیانــه رومـــی: رازیانە کێوی، هەبۆسان، هەبۆسان
رازیانه کوهی تاق‌بستانی: بەرەزای تاقەوسان
رازیانه کـوهی صـخره‌روی: بەرەزا، گیاڵاوە، بەرێزە، بارێزە، بەرێزا، بەرێزای شاخان، خەزەرۆک
رازیانــه کـــوهی غشـــایی: ئەیالەکەرەسێ، کەرەوزی کۆساڵان
رازیانه کوهی ☜ بخورالاکراد
رازیانه: رازیانە، راژانە، رەزنە، رەزیانە، رێزیانە، رەزیانک، رزیانک، رەزیانگ، ماردۆس، کەرەس
راسن آناتولی: سوێتکەی ئاناتوولی
راسن فراتی ☜ راسن ماکویی
راسن ماکویی: سوێتکەی ماکۆ
راسن: سوێتکە، سیاوسەرە، خەرواش
راش: دێهمک، دەمک، دێهمەک، راش
راناس ☜ آلبالو کوهی
رُز ایرانی ☜ نسترن ایرانی
رُز سفید: ولەچەرمووە، شیلانی سپی، ولەسپی، ولەکەچەڵە، ولەچەرمە
رُز عنبر ☜ نسترن شیراز
رُز معطر ☜ نسترن زرد
رُز ☜ گل رُز
رزک: ؟
رَزک ☜ تمیس
رزماری ☜ روزماری
رَشاد حلبی: ؟
رَشاد قفقازی: ؟
رشادی: ؟
رشکک ☜ توت‌روباه
رملیک: داردیریک، دەررە، دارتیتیکە
رنگینک درختچه‌ای ☜ ازرق درختچه‌ای
روباه تربک ☜ تاجریزی سیاه
رودک ☜ روناس
روزمـاری: گەلاپەژم، کولیلکە کێوی، گیواوە نانەشان

رومارن ☜ **روزماری**

روناس: رۆنیاس، سۆرنگ، روونیاس، روێناس، رۆناس، رۆیناس، رونی، رۆناسەگیا، روونەڕیس

ریحان: ریحانە، ریهان، ریحان، رحان، ریحان، رەشەریحانە، ریحانە، ریوون، ریوەن، ژیون، رووحانۆکە، رووخانۆکە

ریش سنبل: ؟

ریش قوش ایلامی: گوڵە چونگی ئیلامی

ریش قوش شاهوئی: گوڵەچونگ، چونگ، کولیکەزار

ریش قوش کرمانشاهی: گوڵە چونگی کرماشانی

ریش میش: براشنگە، زڕەهەسپینگ

ریش‌بز ☜ **أرمک**

رینگ فلاور: ؟

ریواس: ریواس، ریڤاس، ریواس، ربیس، ربیز، ریواو، ریواوی، ریواوی، رمبیز، رمبیس، ربیز، ربیس، ریواسی، ریڤاس، راوەند، رمیز، نیر

ریوند چینی: ریوەنی چینی

زاغک ☜ **علف قوش قد بلند**

زالزالک برگ ریز: گویژەڕیخە، گویژە سوورەی ڕیخە، گویژەکەژە، سۆبلەتی، سۆربلەتی

زالزالک خارتیز: گویژکوڵ، گیزکوڵ، بلچەکوڵێ

زالزالک خونین ☜ **زالزالک قرمز تیره**

زالزالک زرد طلایی: گویژەزەردە، گێوژەزەردە، بلچەزەردە، گێوژەباغیلە

زالزالک زرد ☜ **کیالک**

زالزالک سیاه: گویژەڕەشە، گێوژەڕەشە، گویژە کوردەکوژە، گویژەجنانە

زالزالک قرمز تیره: گویژەسوورە، گێوژەسوورکە

زالزالک گرجی ☜ **زالزالک زرد طلایی**

زالزالک وحشی ☜ **زالزالک خارتیز**

زالزالک: گویز، بلچ، گێوز، گویچ، گووز، گیژ، گویژ، گۆییز، گۆیچ، گوهیز، گیووز، گۆییچ، گوومش، کێوز، گڤیز، گڤیر، گڤیش، گووچ، گووچ، گوچ، گوز، گوهێز، گهووژ، گڤیشک، گۆشک، گڤویشک، گهیشک، گوهیشک، گوهووشک، گومش، گیچ، گیژۆک، گیژەلە، گوشک، بلچ، بلچی، بلەت، بلت، بلەتی، بەلەچ، دیژەلە، ریلی، گوویژ

زبان آهو ☜ **زنگی دارو**

زبان پس قفا ☜ **زبان پس قفای زاگرسی**

زبان پس قفای زاگرسی: گوڵەشێخانی، گوڵە ئالۆز، گوڵی زوانەبووکە، دەنووکەمەل

زبان پس قفای سنندجی: گوڵە شێخانی سنەیی

زبان پس قفای غریبه ☜ **زبان پس قفای کرندی**

زبان پس قفای کرندی: گوڵە شێخانی کرێندی

زبان در قفا: ؟

زبان در قفای شرقی ☜ **زبان در قفا**

زبان گنجشک گُل: بووز، گەژم، بقز، دار تۆفانە، دار مێشوولە، بەوز، بزی

زبان گنجشک: بناوچ، بەناف، بەناوچ، بناو، بناوەچ، بناوی، بەناف، وناو، وناوچ، دار بناوچ

زبان‌بره ☜ **بارهنگ بزرگ**

زبان‌بره ☜ **چای کوهی نقره‌ای**

زبرینه: ؟

زراوند زاگرسی: کاڵەکەمارانەی زاگرۆسی

زراوند ☜ **چپقک**

زرد بید: زەردەبی، پەلەبی، زەربی، زەرەبی

زرد پیازک ☜ **نجم طلائی**

زرد تی‌تی ☜ **پیر گیاه رایج**

زرد خار ☜ **خار زردک**

زرد مرغک: سەیران، سێ‌یەران

زرد مرغک ☜ **آلاله**

زردآلـو: شێلانە، دار قەیسی، شێلان، شلانە، شێلانە، شلانێ، شەلانی، زەردەلی، زەردەلوو، زەردەلێ، ئاروونگ

زردچوبـه: زەردەچێوە، زەردەچۆ، زەردەجوە، زەردەچەوە، زەرەچەوە، ڕەهازەر، ژەرژووە،

کرکم، زەردەچووە

زردک ☜ هویج

زردکیش: ؟

زردینه ☜ توق

زرشـک زرافشـانی: زریسـکەکێفی، سەرچـک، زریشکەکێوی

زرشک وحشی ☜ زرشک زرافشانی

زرشک: زریسک، زریشک، زرێشک

زرک کوهی: ؟

زِره ☜ آتشک کُردی

زعفـران جوقاسـم: هـاپلۆک، زرەپیشـۆک، براپیژک

زعفران دو گلی: پیشۆکی دووگوڵە

زعفران زاگرسی: پیشـۆک، پیژۆک، پیشـۆکی، پیشـۆکە، پیشـووک، پیشـوکی، پیفـۆک، پیفۆکـە، پاقک، پیقەلۆک، کیفۆک، خرخندۆک، شیرین شۆک، پەفک، پیزک، پشۆک

زعفران کم گل ☜ زعفران دو گلی

زعفران وحشی ☜ زعفران زاگرسی

زعفـران: زەفیروو، زافەران، زەعفەران، زافران، زەحفەران، زەردیباخ

زلـف پیـر: پشـیلۆکە، گوڵـەقاریـە، پشـیلۆک، گیاپیرەژنە

زلف شیطان ☜ حلقه

زلفعروسان: گوڵەقەیفە

زمین گستر میدیا: ؟

زمین گستر: ؟

زنبق ارومیه‌ای: گوڵە زیوای ورمێیی

زنبق برگ داسی ☜ زنبق سفید قصر شیرینی

زنبق رشتی ☜ سوسن زرد

زنبق زرد: گوڵەزیوای زەرد

زنبـق سـفید قصـر شـیرینی: گوڵـە زیـوای قەسرشیرینی

زنبق سفید: گوڵەزیوای سپی

زنبق کمانی: گوڵەگەزیزە، گوڵبەیـاخ، بەلازیر، دەرمانـەچـەرمـە، خنجێـرە، کـولیزک، کلبـازک، دەرمانەسپیە، کولووکشوان

زنبق لوب تیز ☜ زنبق سفید

زنبق مادی: گوڵە زیوای مادی

زنبق مردابی ☜ زنبق زرد

زنبق مشبک: گوڵە نەورۆزی، گولاڵە نـەورۆزی، گوراڵە نەورۆزێ

زنبق: گوڵەزیوا، لەیلانکە، زەمەق، گوڵـەزەمـەق، زەمبەقە، زەمەقە، گالر، لەیلانک، گوڵەقازانگ

زنجبیل شامی ☜ راسن

زنجبیـــل: زەنجـەفیـل، هـەلـەزە، زەنجـەفـێل، زەنجەپیل

زنگوله‌ای ایلامی: مریسۆکی ئیلامی

زنگوله‌ای دانه‌ریز ☜ زنگوله‌ای زرد

زنگولـــه‌ای زرد: مریسـۆک، مریسـۆکی زەرد، گوڵەگوارە، شۆتیلە، گیاشیرینی، مەمکەمژە

زنگوله‌ای کرمانشاهی: مریسۆکی کرماشانی

زنگوله‌ای کرندی: مریسۆکی کرێندی

زنگوله‌ای مریوانی: مریسۆکی مەریوانی

زنگوله‌ای ☜ زنگوله‌ای زرد

زنگی دارو: ؟

زنیان: رازیانەتوونە، رازیانەوردە، دوگەقەڵێش

زوفا: سەنجرکە، زلفە، زلفان

زول مخروطی: توسیە خوشە، توێسوو خاسە

زول: توسیە هەرانە، زرە توسی، توێسیە کەرانە

زول ☜ بوقناق

زولک: ؟

زیبا کوتوله: ؟

زیباسپر: ؟

زیبای شوره‌زار: ؟

زیتون: زەیتوون، زەیتن

زیرک ☜ سردار شاهویی

زیره سبز ☜ زیره

زیره سیاه اروپایی: ژیرەرەشە، زیرەی کرمان

زیره وحشی: ژیرە کێویلکە، ژیرە کێفیلە

زیره هرز زراعی: گەزرۆکە، گیزەرۆکە
زیره: زیره، زیرن، زیره
ژرک: پیزلک
سازو: پیزلک، پیزل، پیزینگ، پیزینل، پیزلک، پیزال، پووزەل، پیزەل، پووزل، پسنچک
سازه: ؟
ساس واش ☜ **عاقرقرحا**
ساق گره‌ای: ؟
سالوی ☜ **مریم گلی**
ساماری چهاربال ☜ **ساماری خامه‌دار**
ساماری خامه‌دار: ؟
سبط پاکوتاه: ؟
سبط پر مرغی ☜ **سبط پاکوتاه**
سپرسپری: ؟
سپرک ارومیه‌ای: ؟
سپرک اورومانی: ؟
سپرک قزل اوزنی: ؟
سپری: ؟
سپستان: سیپەسوو، سیپیسوو
سپند ☜ **اسپند**
سپیدار: ئەسپیندار، سپیدار، سپیندار، ئەسپیدار، ئەسپین، ئەسپندار، کووە، کییەوە، سپیەچنار، هەڤران، هەوران
سپیده: گولەباویلکە، بابردەلە، باویلێ، باییلکە، بافرێنکە، باویلی
ستاره طلائی: ؟
سداب وحشی ☜ **اسپند**
سُداب: گیاپەچکە، پێچکە، پێچێ، پێچن
سدابی بین‌النهرینی: برامۆرتکەی ناوچۆمانی
سدابی مزوپوتامیا ☜ **سدابی بین‌النهرینی**
سُدابی ☜ **مورد کاذب**
سدر ☜ **کُنار**
سدوم ☜ **آبرون**
سذاب ☜ **سُداب**
سُراحی ☜ **کدو قلیانی**
سربال خوئی: ؟
سربال عراقی ☜ **سربال کرندی**
سربال کُردی: ؟
سربال کرندی: ؟
سرپستان ☜ **سپستان**
سرخ بید ☜ **بیدسرخ**
سرخار: ؟
سرخس بسفایج ☜ **بسپایک**
سرخه ولیک ☜ **زالزالک برگ ریز**
سردار شاهویی: گەسکە فەقیلە، گزیەشوانە، گەندەزیوان
سرزنگی: ؟
سرشاخی ☜ **بادبُر**
سرشکافته ☜ **سردار شاهویی**
سرطلائی: چاوبازەلکە، چاوسپیکە
سرفیلی ☜ **آتشک کُردی**
سرمه کلاغ ☜ **کلاغک**
سرو: سەوڵ، دار سەوڵ، ئەسروو، ئەسرو، سەلقی، ئاژەوەن، ئارەوەن، سەلوو، سەلو، دار ناژ، سەروی شاتان
سروناز: سەروەناز، سەولەناژ، دار دەماخ
سرهویجک ☜ **هویج خودرو**
سریش تماشایی: خوژە، چریش، گیاسریش، سریش، سریش، ئەسرێلک، گوولک، بۆخۆشە، گوولک، کوولک، سریژ، شریز، سترک، حوژە
سریشک: ماسریشمە، سریشمە، جافلقینە، سریشم
سس آناتولی: میوەخوەرکەی ئاناتوولی
سس کُردی: میوەخوەرکەی کوردی
سِس: میوەخوەرکە، زنج، جلە، میوەوەرە، میوەخورە، سەراجە، سوەیل، ئالیک‌پێچ، جلەلاوین، کالوسە
سفید پلت: کوولەکەچنار
سفید خار ☜ **بادام خارآلود**
سفید سریش ☜ **سریشک**
سفیدار ☜ **سپیدار**

سقز ☜ بنه کُردی
سکبینج ☜ کمای ایرانی
سگ زبان: ؟
سگ‌انگور ☜ تاجریزی سیاه
سلبکو ☜ درمنه شرقی
سلمان ☜ درمنه شرقی
سلمک اورشلیمی: سەوزەگیواو، سەوزەڵە
سلمک ☜ سلمه‌تره
سلمک‌سا ☜ اسفناج وحشی
سلمکی برگ پیکانی ☜ اسفناج وحشی
سلمکی ☜ اسفناج وحشی
سلمه‌تره: تەرەسیمانە، سەلمۆکە، تەرەسلیمانە، سەلیمکی، تەرەسریمانە، سلیمانکە، سەلمکە، سلیمان‌تەرە، شەلمکە، سمرکە
سماق: ترش، توتم، تمتم، سقۆک، سفووک، شۆک، تومتم، سپووک، ترشەسماق، سوماق، سماق، سوماخ، سماقی، تووتووم، تەتەری، سفووک
سمنه ☜ شیرینک
سنا ☜ سنای مکی
سنای مکی: سینامەکی، سەنا، خەیارچەمبەر، خەیار چەمەر، بامیەپێچ
سنبل الطیب طبی: ئەشەدبۆ، ئاورێژە، سملەتیف
سنبل الطیب کوهستانی: گیامێلەم، مەڵەم، گیامەلەم
سنبل الطیب: ڕێخەداروو، گیاکتکە
سنبل باتلاقی پرگل ☜ سنبل باتلاقی توچالی
سنبل باتلاقی توچالی: ؟
سنبل بیابانی پاره برگ: گینوو، زەرتک، گینۆ، گینۆ، گینو، ورەبۆز، گینگۆ
سنبل بیابانی: دۆشاوڵە
سنبل خوشه‌ای واژگون: ؟
سنبل رومی ☜ سنبل الطیب
سنبل: سمڵ، گوڵەسۆتکە، هەلال، سمل، سۆتک، سەرەشە، ڕەبناوگ
سنبله‌ای ارغوانی: مریەم مەتورە، گوڵە مەتۆرێ
سنبله‌ای بادکنکی ☜ سنبله‌ای ارغوانی
سنبله‌ای فراسیون‌آسایی ☜ چای کوهی کردستانی
سنبله‌ای ☜ چای کوهی
سنجد تلخ: سرینچکەتاڵە، تەرەژیە
سنجد: سرینچک، سنجوو، سرنچک، سیرینجی، سرنجی، سینچک، لاس، سەنجیە، سنج، سنجۆ، گووسنج، سنجید، سنجەی، سنجی، سنجۆک
سندر ☜ غان
سنگ فرش کُردی: ؟
سنگدانه خودروی: ؟
سنگدانه: ؟
سَنگِنَک ☜ خلر
سنگینک وحشی ☜ خلر بی‌برگ
سورگوم ☜ ذرت خوشه‌ای
سورنجان: گوڵەئاوەنیا، فیفۆکە، گوڵە جووتیارە، گوڵە جووتیرە، جووتیارۆک، گوڵاڵە پاییزە، گوڵە پاییزۆکێ، بکێڵومەکێڵ، بکێڵیەی پاییز، گوڵە عەزرەتی
سوروف: برامەرەزە، مەرەزەوڵە، مەرەسەوڵە، دژگاڵ
سوزن چوپان: گوڵە دەرزیلە، سووژنەڵە، گوڵە کالیلێ، دڕکە دەرزیلە، چەقڵە دەندووکە، سووژنە شوانە
سوزنک ☜ شمعدانی عطری هرز
سوسن حنایی ☜ سوسن زرد
سوسن زرد: سوێسنەزەردە، گوڵەسوێسنی زەرد
سوسن سفید ☜ سوسن
سوسن: سوێسنە، گوڵەسوێسن، سوێسنەسپیکە، سۆسەنێ، سۆسەن، سیسەن، سێسنە
سوسنبر ☜ پونه آبی
سوسن‌عنبر ☜ آویشن
سوسن‌کوهی ☜ همیشه‌بهار کوهی
سوف ☜ سازو

سوگند اراکی ☜ سوگند مادی
سوگند خوئی: ؟
سوگند لب نازک ☜ سوگند خوئی
سوگند مادی: ؟
سوگندگون ☜ سوگندنما
سوگندنما: ؟
سویا: سۆیا، سوویا
سه سیخک: ؟
سه کوهه ☜ خارخسک
سه‌پستان ☜ سپستان
سه‌زبانکی: ؟
سه‌لوئی ☜ سه‌زبانکی
سیااه آل ☜ دغال اخته وحشی
سیاه تخمه: مرۆر، گلگوێ، زیڤان، گورگه‌و، گورگاو، گورگه
سیاه تلو: ته‌ڵووکه، دڕکه‌زیی، ته‌ڵووک، ته‌لووک، ته‌ڵووکی، دڕکه‌زی، زیی، دڕه‌باخی، زینه، ئه‌سترِی
سیاه تنگرس شیروانی: شه‌قالی شیروانی
سیاه تنگرس صخره‌روی: شه‌قالی سه‌خته‌ڵان، گوێزه‌کێوی
سیاه تنگرس کُردی: شه‌قال، مێخوڕ
سیاه تنگرس: داره‌بۆق، دار بۆق
سیاه تنگرس ☜ سیاه تنگرس کُردی
سیاه چوب ☜ شیرخشت
سیاه شور رفیع: ؟
سیاه شور منقاری: ؟
سیاه فندق ☜ دانه سیاه
سیاه ناو افشان: ؟
سیاه ولیک ☜ زالزالک سیاه
سیاهدار ☜ درخت آزاد
سیاهدانه ایرانی: سیاوڵه کێفیله، سیاسوونی، سیاسه‌نج
سیاهدانه: سیاوڵه، ڕه‌شکه، سیاوله، ڕه‌شکه‌ی نان، هه‌برِه‌ش، هه‌برِه‌شک، کوره، بۆندۆ

سیاه‌کرکو: کێکفی قه‌فقازی
سیاه‌گینه: ؟
سیب بیستون: سێوی بێستوون
سیب ترش ☜ سیب جنگلی
سیب جنگلی: سێفه‌تاڵه، سێفه‌تاڵ، سێوه‌ترشه
سیب زمینی ترشی: عه‌رزیله، گوڵه‌سێو، سێوه عه‌رزیله، سێوه‌بن‌عه‌رزیله، سێوه‌بن‌عه‌رز، سێفنه‌هه‌رد، سێ‌بنه‌هه‌رد، سێوه‌بن‌عه‌رزیله، په‌ڵووکه‌باخی، سێوکه
سیب زمینی: سێفۆک، سێف‌زه‌وینی، سێفه‌ڕۆک، سێفه‌ڕۆک، سێفه‌زه‌وینه، سێف‌زه‌مینه، سێفه‌زه‌مینه، سێف‌زه‌مینی، سێفه‌زه‌منه، سێفی، سێوخاکی، سێوه‌خاکی، زه‌مینه، زه‌مینا، گازۆڵه، کارتێنه، کارتۆڵ، که‌رتۆف، که‌رتۆپه، کرکرووک، کرتۆپل، کرتۆفل، کارتۆفل، که‌رتۆڤل، کرتوپ، پاکه‌پاکه، خرکه‌گازووله، ڕتاخ، په‌تاته، پتات، پته‌پته، پوتێته، پتێته، هێلەرماسی، هێلەماسی، هێرەڵماسی، یارەڵماسی
سیب وحشی: سێوی‌کێوی
سیب: سێو، سێف، سێڤ، ساوی، سام، سێڤ، سیو، ساوێ
سیر جنگلی ☜ سیر کوهی
سیر کوهی: سووره‌بنه، سیره‌ونه، بنه‌سۆریه، سیره ورچه، سیره ورچانه، سیردم، سوورم، سیرپڤک، سیره‌کێفیله، سۆریاس، سۆرپاس، سۆریاز
سیر معمولی ☜ سیر
سیر: سیر، سیرێ، سیرک، سیری بازاڕ
سیر سفید ☜ پیاز کلاغ
سیرک چاک پیاز ☜ پیاز گل زرد
سیرک زنگوله‌ای ☜ پیاز زنگوله‌ای
سیزاب آبی جویباری: ماکووز، ماکووس، کوسه‌ماسه
سیزاب آناتولی: شیرنۆکه‌ی ئاناتوولی
سیزاب اوروماني: شیرنۆکه‌ی هه‌ورامانی
سیزاب حلبی ☜ سیزاب دالاهویی

سیزاب خوئی: شیرنۆکەی خۆیی
سیزاب دالاهویی: شیرنۆکەی دالاهوویی
سیزاب دیاربکری: شیرنۆکەی دیاربەکری، شیرنۆکەی ئامێدی
سیزاب زاگرسی ☜ سیزاب اورومانی
سیزاب کُردی ☜ سیزاب
سیزاب کرندی: شیرنۆکەی کرێندی
سیزاب مدیترانەای ☜ سیزاب کرندی
سیزاب: شیرنۆکە، شیرین شیرینۆکە
سیسنبر ☜ آویشن
سیکلامن ☜ گل نگونسار
سیلن آراراتی: مێشەگرەی ئاگری
سیلن اورومانی ☜ سیلن
سیلن برفی ☜ سیلن شاهویی
سیلن بین‌النهرینی: مێشەگرەی ناوچۆمان
سیلن حبابی: تەقلەچەرمووە، بنچکەتەقلە
سیلن زاگرسی: مێشەگرەی زاگرۆسی
سیلن شاهویی: مێشەگرەی شاهۆ
سیلن فانوسی ☜ سیلن حبابی
سیلن گل دراز ☜ سیلن زاگرسی
سیلن گل مخروطی ☜ سیلن سیلن بین النهرینی
سیلن مزرعەروی ☜ سیلن هرز
سیلن هرز: نەقیزەسەرە، گیاکەشکوڵ
سیلن: مێشەگرە، چەورۆکە، مێشگرە، مێشەگیرە، مەشەگیرە
سینە کبکی: باڵەکەویلە، تەقلەسەرە، تۆقتۆقیلە
شابیزک: سێوەخووگانە، تووڵەزەرە، هەسەنبەگی، هەنگوورە تاڵە، باینجانە مارانە
شاخ به سر: ؟
شاطرا ☜ چای کوهی
شال تسبیحی: گەنمەپووچکە، گەنمەپووشکە، گیاقەدقەدک
شالک ☜ تبریزی
شانە ونوس: سۆڵەکە، سۆڵەکێ، سۆڵکێ

شانەچوپان ☜ خواجەباشی
شاه اسپرم کوهی ☜ شاه اسپرم
شاه اسپرم: گوڵەهەنگوینە، زرووەزەردە
شاه افسر سفید: ؟
شاه بلوط: بەرووخاسە، شەمبەلوو، شابەروو
شاه‌افسر زرد: ؟
شاه‌افسر یکساله ☜ یونجه زرد هندی
شاه‌بید ☜ بیدمشک
شاه‌پسند: تەوقەگوڵ، گیادەرمانە، گیاماملە
شاه‌تره ایرانی ☜ شاه‌تره
شاه‌تره: مامجێژنۆکە، شاتەرە، زوورکە، خوێن پاڵێن، شاتەرە، شەتەرە، شاپاقاه، لیرا، شاتەرەتاڵە، مامجێژنە، مامجەژنە، جەژنۆکە
شاه‌توت ☜ توت سیاه
شاهدانه وش: بەنگەکێوی، زرەشادان
شاهدانه: بەنگ، شادان، شاگانە، گوڵەلێوە، شەدانە
شاهسپرم رومی ☜ اسطوخودوس
شاهی آبی ☜ آب‌تره
شاهی: تەرەتوورە، تەرەتیزە، دێژنک، تەرەتوولە، رەشادۆک
شب خسب ☜ درخت گل ابریشم
شب‌بوی ایرانی کُردی ☜ شب‌بوی ایرانی
شب‌بوی ایرانی کرندی: شەوبۆی کرێندی
شب‌بوی ایرانی: شەوبۆ، گوڵەشەوبۆ، شەقبۆ، شەهبوو، قاچمووک
شب‌بوی شن‌روی ☜ ماهوشای ایلامی
شب‌بوی صحرایی: ؟
شب‌بوی کوهی: ؟
شبت ☜ شوید
شبدر پاخرگوشی ☜ شبدر صحرایی
شبدر ترشک: سێپەرە ترشە، براترشکە
شبدر چمن‌زار ☜ شبدر قرمز
شبدر خزنده ☜ شبدر سفید
شبدر خودروی ☜ شبدر صحرایی

شبدر زرد: سێپەڕە زەرتکە، سێپەڕە زەردەڵە

شبدر سفید: سێپەڕە سپی

شبدر شور: ؟

شبدر شیرین ☜ **شاه افسر سفید**

شبدر صحرایی: شەوەرگی خۆڕسک

شبدر قرمز: سێپەڕە سوورکە، سەپر، شەوەرە سەپرە

شبدر گاوی ☜ **شبدر مادی**

شبدر لوبیا ☜ **قره تاج**

شبدر مادی: شەوەرگی مادی

شبدر مزرعه روی ☜ **شبدر زرد**

شبدر: شەوەرگ، شەوەری، شەوەر، شەورگ، شەودەر، شاودەر، شاوێر، شەڤدەر، شوور، هەندەکۆ، حەندەگۆ، هەندەقۆ، هندکۆ، هەنەکە

شبنمی مودار ☜ **خلنگی دریائی**

شبه زول ☜ **زولک**

شبه شاهدانه ☜ **شاهدانه وش**

شبه تاک ☜ **رزک**

شبه‌رز: ؟

شبه‌ناز: ؟

شرنگ ☜ **حنظل**

شش پر تیغ ☜ **گل گندم چمن‌زار**

شصت عروسان بالدار: ؟

شصت عروسان کاغذی ☜ **شصت عروسان بالدار**

شغال‌دم ☜ **جو پیازدار**

شفتالو ☜ **هلو**

شقاقل صحرایی: ڕەشەگێزەر، گیاچەپۆڵە، گێزەرە دێمی، گزەرگە سیاوێ

شقایق جویباری: خەرکووس، خەرکووز

شقایق خانقینی: گوڵە خەندەرانی خانەقینی

شقایق سرخ ☜ **شقایق**

شقایق شاخدار: گوراڵەسوورە، سوورەگوڵ

شقایق نعمانی: گوڵەمزیانی، گوڵەمزانی

شقایق: گوڵەخەندەران، گوڵەمەمۆڵە، گوڵەبەوی، کورکەنیسان، شیشاتەڕە کێفی

شقایق ☜ **خشخاش زراعی**

شکاعی ☜ **خار زن بابا**

شکرتیغال آراراتی: شەکرۆکەی ئاراراتی

شکرتیغال ایلامی: شەکرۆکەی ئیلامی

شکرتیغال قصرشیرینی: شەکرۆکەی قەسرشیرینی

شکرتیغال کردستانی: شەکرۆکەی کوردستانی

شکرتیغال کُردی ☜ **شکرتیغال**

شکرتیغال کرمانشاهی: شەکرۆکەی کرماشانی

شکرتیغال موصلی ☜ **شکرتیغال قصرشیرینی**

شکرتیغال: شەکرۆکە، سەرتەشیلە، شەکرووکە، شەکەرۆکە، شەکرۆک، شەکرۆ، شەکرەشوانە، قەن شەکیرووک، قەنشەکرۆک، شەکروو، دڕکە گورزە، سەرتەشی، سەلکەتەشی، کەرتەشی، شەکرەشوانە، کەرخوەر

شکرین چین‌دار ☜ **علف شیرین**

شَلدُم پیازی ☜ **چمن پیازکدار**

شَلدُم ☜ **چمن معمولی**

شلغم: شێلمە، شێلم، شەلەم، شەلم، شێلەم، شەلەمێ، شەللم، شێمێ، تینۆک، تێتوو

شلوه خضراء: سوارەدڕە، دەمارەتووتن

شلیل: شلۆر، حەمشین، حەمەدەشین، شەلیل

شلیل ☜ **گیاه شلیل**

شمبلیله ☜ **شنبلیله**

شمعدانی ارغوانی ☜ **شمعدانی کردستانی**

شمعدانی بلوطی ☜ **شمعدانی کردستانی**

شمعدانی عطری هرز: پیرەسکەی بژارە

شمعدانی عطری: پیرەسکە: دەرزیلە، دەرزیلۆکە، قلەوە، پێلەگلەگە، گیاچەلێ، گیزینگ

شمعدانی غده‌دار: گوڵە دەرزیلەی لوودار

شمعدانی قرمز ☜ **شمعدانی معطر**

شمعدانی کردستانی: گوڵەبۆنیان، گوڵەعەمبەربۆ

شمعدانی معطر: گوڵە بۆنیان

شمعدانی معمولی ☜ گل شمعدانی
شمعدانی وحشی ☜ سوزن چوپان
شِن ☜ پَلاخور
شنبلیله بیضوی: شملیه کێفی
شنبلیله شیرازی ☜ شنبلیله بیضوی
شنبلیله: شملـی، شـەمێلـە، شملـیـی، شملیـە، شـەمبلیلک، شـەمبـەلیـک، شـەمبلیـک، شـەملـیـە، حەوینج
شنگ اربیلی: هەسپنگی هەولێری
شنگ ارومیه‌ای: هەسپنگی ورمێیی
شنگ اسبی آناتولی: هالیکۆکی ئاناتوولی
شنگ اسبی برگ پهن: کۆکلاش، کۆکلاشکە، کورالاش، کۆرەلاش، کۆکلاخ، کەرهێ
شنگ اسبی بلوری: پالدم، پالمە، پالدمە، پالدمە، پالمە، پالدومە، پالدمە
شنگ اسبی ترگوری: هالیکۆکە تەرگەوەڕی
شنگ اسبی جقه‌دار ☜ شنگ اسبی کُردی
شنگ اسبی خربقی ☜ شنگ اسبی موصلی
شنگ اسبی خوئی: هالیکۆکی خۆیی
شنگ اسبی رفیع: جاچکەقولاچکە، وەشـەلاش، جاچکەقولاجە، گیای جاچکەتاڵ
شنگ اسبی رگه‌دار ☜ شنگ اسبی رفیع
شنگ اسبی شکننده: شێنی دالاهوو
شنگ اسبی کاکُلی ☜ شنگ اسبی کُردی
شنگ اسبی کُردی: شـویرتک، گێزبـەلۆک، شەویرتک، گێزبەلە
شنگ اسبی موصلی: هالیکۆکی مووسڵی
شنگ اسبی: هالیکۆک، ئالـەکۆک، هالـەکۆک، هەلاکۆک، هـەلـەکۆک، هالـەکۆکی، هـەلاکوو، کەپـەلـووک، ئالـەقـوق، ئالـیقۆق، هـەپلـۆک، هـەپیلووک، هـەلـەکۆکی، هـەپوولیـک، هپلـوک، هەپولیک، هەمپەلووک، ئەپلۆک، گیابزنە، گێیزنە
شنگ خوئی: هەسپنگی خۆیی
شنگ رضائیه‌ای: هەسپنگی ڕەزایەیی
شنگ سردشتی: هەسپنگی سەردەشتی
شنگ عراقی: هەسپنگی عێراقی
شنگ کپه ارغوانی ☜ شنگ ارومیه‌ای
شنگ کوهی: هەسپنگی کێوی
شنگ گرجستانی ☜ شنگ خوئی
شنگ: هـەسپنگ، شـنگ، هـەسپین، حـەسپنگ، ئەسپنگ، حەسپینگ، حەسپن، حەسپین، شنگی، ئەسپینگ، شن، شێنگە، شێنگ
شنگار: دۆشاومژەڵە، گیائەشکەوت، دانۆکەقەلا
شنگال زرد ☜ شنگار
شنگال شرقی ☜ شنگار
شنگرفی: گیای مارانگەستە، گیای مارانگاز
شوخ ☜ خارکو
شور خاردار ☜ علف شور خاردار
شوکران باغی: ؟
شوکران کبیر: دووڕەست، حـەکـیمکـوژە، دورەست، مارەکوژە، زڕەگێژنۆک
شون ☜ آقطی
شوند ☜ آقطی
شونیز ☜ سیاهدانه
شوید اسبی ☜ رازیانه اسبی
شوید کوهی زبر: دووسمۆرکە، دمەڕیواسڵە، دمـەڕواسڵـە، دووسمـۆرە، تیسـمۆرکە، سرۆڵـە، دمسـمۆرە، دووسمـۆر، سمـۆرە، دووسمـوورە، دمسمۆر، شواڵـەدڕە، ئاڵـەتـە کێفیلـە، کـراوی، کراویە، گزەرکە
شوید: شـویتە، تـۆراخ، شـویت، شـێوت، شـووتە، دۆوراخ، دۆراخ، بەلبەنی
شیپورک ☜ زبان پس قفای زاگرسی
شیپوری شرقی: کـاردوو، هـاز، خـازی، هـاس، هـازە، خـاز، کـاردی، کـاری، کـاردک، کـەردوو، کێردی، گوڵەخاز، سورمەسەگ، قلانقۆزان
شیپوری غول پیکر: کاردووە زلە
شیر تلخک ☜ ریش میش
شیر دندان زبر: ؟
شیرآور کرندی: ؟

شیرافزای کُردی ☜ شیرآور کرندی

شیرپنیر سه شاخی: نووسەکە: نووسنە، نووسەنگ، نووسەنەک، نووسنەک، نووسنەگ

شیرپنیر کُردی: دووگنەی کوردی

شیرپنیر: دووگنە، سۆتیچکە، دووگونە، ئامیان دەڵەمە، ئامیان پەنیر، شۆتگرستین، خویمێ، مێزەرەمەلا، گیای دووسەرە، رۆناسەگیا، گرگتک

شیرتیغک رطوبت پسند ☜ شیرتیغک معمولی

شیرتیغک معمولی: شیرشیرۆکە، شیرشیرە، شیرمارە، شیرۆکە، شیرکتکە، شیرکوتک

شیرخرس ☜ تره فرنگی کوهی

شیرخشت زاگرسی: دار ئاسنی زاگرۆسی

شیرخشت: دارئاسن، گزیەتووڵینە، تووڵەگزی، گزگەتووڵینە

شیرسگ: خوشیلک، شیرخوژیلک، شیرقولی، قوشیلک، خوشیلکە، خوژیلکە، شیرخوشیلک، خوشیل، خوژیل، خشیلک، سفتیچک، شفتیچکە، شوتکیلە، شیردێو، خوشوول، مامووتە، شۆتەژیە، شۆتریچکە، ژێرتیشگ، دەرمانوڕەوانی

شیرشیرک ☜ شیرسگ

شیرمرغ ایرانی: رووسکە، رووزقە، روزقە، رۆسقە، روسکە

شیرمرغ: گیلاخە، سێبسکە، سێبسکوک، سێپکۆکە، سێبسکۆلە، سێکبۆلە، گێلاخە، گێلەخ، گلێخە

شیرین بیان: مێکووک، بەلەک، بەلێک، شیرۆ، بەلەکەشیرینە، شیرینبەلەک، مێکیک، مێکووکە، مەکووک، مەکێک، مەلێم، مەلیم

شیرین چمن چین‌دار ☜ علف شیرین

شیرینک خویی: گەلامیرانی خوێی

شیرینک: گەلامیران، گەلاکولەکە

شیز ☜ آبنوس

شیطره ☜ تره‌تیزک وحشی

صابونک: زریزانە، زیزانە، زوان، زریزان، سجاولەڕەشە

صابونی: کەفکەفۆکە،کەفێنە، دەرمانەدیان، گلێنەڕەشە

صدفی دنائی ☜ صدفی کوتوله

صدفی کوتوله: ؟

صلیبک گیلانی ☜ سبط پاکوتاه

صلیبی: ؟

صندلک خوئی ☜ کتانک خوئی

صنوبر لرزان ☜ صنوبر

صنوبر: سنۆبەر، ناژین، سنەووەر، سنەوەر، سنەوبەر، ناژوو، نەوژ، ناجوو

صوراسرافیل ☜ چای کوهی

صبر زرد طبی: تالیشاری، ژەقنەمووت، تالشاری، تالیشار، ژەقنە

طاتوره ☜ تاتوره

طارون

طالبی: گندۆرە، تالبی، گندوورە، گوندۆڕ، حەنجۆر، گوندۆر

طرخون ☜ ترخون

طلم ☜ پیاز کلاغ

طوسک بیابانی ☜ خواجه‌باشی

طوسک کردستانی: ؟

عاقرقرحا: گوڵەدەوری، گوڵەچەمێشە، گوێمشکە

عجوه ایرانی: ؟

عدس تلخ بویر احمدی ☜ اسپرسی ایلامی

عدس شرقی ☜ عدس وحشی

عدس وحشی: نیسکە کێفیلە، نیسکی کێوی، گلێنە کێفی

عدس: نیسک، نژوو، نژی، نووژی، نوژووی، نوویژی، مێژوی، نووپژی، میشەوش، مەرجوو، مەرجی، رۆژیک

عدسک آبی: قەوزە، کەفز، کەفز، کەفس، گول کەفرۆک، کەوز، کەژەوە، کەژاو، گاوەک، لیم، قەوزەقورواق، جلقورواق، گیوقوراواق، خوری پەچنە، کەز، کەزی، خوریەجندە

عرطنثیا ☜ گل نگونسار

عرعـــر: عـەرعـەر، هـەوریسـک، هاڤرسـک، هەڤریسک، هەویس، وەهل، ئەرز، مەرخ

عروس سنگ زاگرسی: ؟

عروس سنگ کرندی: ؟

عروس شوره‌زار باریک سنبل ☜ بارهنگ شور سفید

عروس صحرائی ☜ سبط پاکوتاه

عروس مزرعه ☜ سیاه تخمه

عروسک پشت پرده: بزگیلە، تەماتەجنانە، گزگیلە

عسلک ☜ سپیده

عسلی: پلاوسەدری، برێنجۆنە

عشرق ☜ افسون‌گر شب

عشقه: گولـەواژ، گولـەسەرکێش، گولـەباداک، گولەئالینک

عقربک کُردی: ؟

عقربک ☜ مریم گلی تماشایی

عقربی ☜ گل عقربی

علف باغ ☜ پَنجهک

علف بره: پووشە لەرزانە، پووشە چۆلە

علف بیدی ستاره‌ای: ؟

علف پشمکی دروغین ☜ چمن جاروی جنگلی

علف پشمکی: ئەسپەک، جۆمشکە، پوارەکوزە، کەرخەنۆک، سیازاخ

علف پنیر بی‌تی‌راخ ☜ شیرپنیر

علف تابستانی درخشان: ؟

علف جالیز ☜ گل جالیز

علف جویبار: ؟

علف چسبک: ؟

علف چشمه ☜ آب‌تره

علف چنگ ☜ سیاه تخمه

علف حلقه ☜ علف جویبار

علف خر فروتن ☜ بید علفی فروتن

علف دندان: ؟

علف راعی آفتابی ☜ علف راعی زاگرسی

علف راعی زاگرسی: چلچاوکەی زاگرۆسی

علف راعی علف بیدی ☜ علف راعی کردستانی

علف راعی کردستانی: چـلچاوکـەی کوردستانی

علف راعی کرمانشاهی: چـلچاوکـەی کرماشانی

علف راعی: چـلچاوکـە، سـورناتک، گیاخوێنبەس، زڕناقە، زڕناتەک، زڕینکە، زڕنیقە، سرناتک، زورناتە، زەڕنیقە، قلینچکە هەوریشە، ڕەشەک، بۆژانەگوڵزەرد

علف سربی ☜ علف دندان

علف سریش ☜ سریش تماشایی

علف شور خاردار: ؟

علف شور: ؟

علف شیرین: ؟

علف عقربک ☜ عقربک کُردی

علف فتق نقره‌ای: ؟

علف قوش قد بلند: ؟

علف کبکی ☜ سینه کبکی

علف گربه ☜ سنبل الطیب

علف مار کرندی ☜ انگیران کرندی

علف مار: مـارگیرە، مـارەگـرە، دڕەیخـانی، دڕیخانی، تەڵەمار

علف مبارک سایه پسند: ؟

علف نی: ؟

علف نیزار ☜ اروای بزرگ

علف هفت بند: سیچڕۆکە، گرێچکە، سیچڕۆ

علف‌انگشتی ☜ پنجه‌انگشتی

علف‌ترنجبین ☜ ترنجبین

علف‌تلخ ☜ تلخک

علف‌خرس ☜ نسترن ایرانی

علف‌خونی ☜ خونی واش

علف‌گندمی ☜ بیدگیاه

علف‌نقره‌ای زاگرسی: براتوورکه‌ی زاگرۆسی
علف‌نقره‌ای کُردی: براتوورکه‌ی کوردی
علف‌نقره‌ای: براتوورکه، گوڵه‌په‌نجۆڵه
علی‌جونک ☜ أرمک
عناب: سنجرازی، سووراف، سنجه‌ی، سینجه‌ی، سنجی، ونوو، عه‌ناو، عه‌ناف، ئه‌ناف، ئه‌ناو
عنصل: پیازه‌مشکانه، پیازه‌مازنه
غازپا ☜ سلمه‌تره
غازیاغی دوساله ☜ غازیاغی
غازیاغی: قازیاخه، قازیانه، پاقازه، قازیاوه، قازی‌ئاغا، قازیاخه خوه‌شه، لیشرێ
غاسول ☜ صابونی
غافث: رۆنه‌ک، رۆنۆک، گیاجه‌رگ
غان: دار تووس، دار تووز
غربیلک ☜ گزنه سفید
غَلَبلَب ☜ استبرق
الف ☜ برگ‌بوئی
فاشرا: هومێو، هومیوه، هوومیو، ته‌ماته‌مارانه، ده‌رمانه‌مارانه، ترێ‌رزیفی
فانوس آبی: ؟
فتیله‌ای ☜ گوش بره
فراسیون آسای سیاه: ؟
فراسیون حلبی: ؟
فراسیون: ؟
فراموشم مکن: گوڵه‌ئه‌وین، خه‌لاته‌گیا
فرچه سوگند: ؟
فرچه‌ای: ؟
فرفیون حلبی: خوشیلکی حه‌ڵه‌بی
فرفیون سوری ☜ فرفیون حلبی
فرفیون شاخه ضخیم ☜ شیرسگ
فرنجمشک: به‌نۆشه‌ک، هه‌نگه‌وه‌ر
فَرنـدَل: زره‌پنگ، پنگه‌بۆره، پووینه‌هه‌رانه، خه‌رپوونگه، خه‌رپوونگ، خه‌رپنگ، خه‌رپنه، خه‌رپۆن، خه‌رپونگ، خه‌رپۆنه، خه‌رپۆنگ، زره پوونگه، گوریز

فستوکا ☜ علف بره
فک ☜ بید سفید
فلفل سبز: بیبه‌ر، بیبار، بیوه‌ر، بیوار، پیپه‌ر، بیپه‌ر، گیزگ، هچهار، هیچهار
فلفل سیاه: بیبه‌ری ره‌ش، ئاڵه‌تی ره‌ش، ده‌رمانک، ئاڵه‌ت، گووزه‌ک، بیباری ره‌ش، ئیسوت، ئیسیوه‌ت
فلفل قرمز ☜ فلفل سبز
فلفلی: په‌نجه‌له‌ک، په‌نج‌په‌لک
فندق: فه‌نده‌ق، که‌لووز، که‌لوز، فنق، فه‌نوق، فنوق، فنقی، بنده‌قێ
فوکا ☜ بیدسیاه
فیجن ☜ سُداب
فیل گوش: گوێچکه‌فیلی، گوێفیله
قازیاغی چمن‌زاری: وله‌شیره، چاوکه‌سکه، خوله‌شیره، گوله‌شیره، وه‌ره‌شیلێ، خوره‌شیله، چاوکتکه، چاوکتکانه
قاسقک ☜ سپرک ارومیه‌ای
قاسنی ☜ باریجه
قاشق واش سرنیزه‌ای ☜ بارهنگ آبی
قاصد بهار ☜ پیر گیاه زمستانه
قاصدک اربیلی: گوڵه په‌پووی هه‌ولێری
قاصدک کردستانی: گوڵه په‌پووی کوردستانی
قاصدک ماکوئی: گوڵه په‌پووی ماکۆیی
قاصدک مریوانی: گوڵه په‌پووی مه‌ریوانی
قاصدک: گوڵه‌په‌پوو، په‌پووله‌پاییزه، په‌پووپاییزه، شه‌له‌مین‌که‌ره، گوڵه‌بلاو، گوڵه‌که‌رگ، پشی‌پاییزه، شه‌له‌مه‌که‌ره، که‌وکه‌فۆک
قبیده بادام ☜ سنجد
قدومه کوهی ☜ کیسه چوپان
قدومه: وه‌ردینه، وردینه‌ک، وه‌ردیته، وردیته، وردینک، وه‌روینک، وردینۆک، وردینۆکه
قرنفل بستانی ☜ بادرنگبویه
قرنفل: گوڵه ئه‌سریل، ئه‌سریله‌ک، گریشک
قره تاج: قه‌ره‌تاج، که‌ژۆک

قره‌ماش: مژیوه‌ردی زستانه
قسنی ☜ **باریجه**
قصیده ☜ **سپرک ارومیه‌ای**
قلیا: ؟
قمیش: له‌بان، قامیش، له‌وان، له‌به‌ن، قه‌میش
قندرون: براوکه، گیابنیشت، گیاچه‌قه
قنطریون: کانیژه، گاله‌به‌نگ، تاله‌مارانه
قنطوریون صغیر: کانیژه‌ی چکوله، سه‌پانترینه
قوزک: نانه‌حاجیله‌ی په‌لک خرت
قهوه: قاوه، قاوه‌ی، قه‌فه، قه‌هوه
قیاق: هه‌ڵیترگ، کاڕووش، هه‌ڵیتر، هه‌ڵیتری، هه‌ڵیته‌ر، هه‌ڵیت، هه‌ڵیته، هیڵیت، کاراس، کاڕۆش، قاڕووش، کاڕووش، کاریش
قیچ لوبیائی: ؟
قیطره ☜ **توت‌روباه**
کاج جنگلی ☜ **کاج**
کاج: کاژ، کاژی، دار کاژ، دار چام
کاجیره ☜ **گلرنگ**
کارده کُردی: ؟
کاروانکش: ده‌نده‌لۆشک، زڕه‌سالمه، ده‌نه‌لۆشک، کاروانکوژه، کارکوشه
کاروک ☜ **اسکنبیل ایرانی**
کاسنی بری ☜ **قاصدک**
کاسنی زرد: تالیشک، تالـژگی، تالیش، تالیشکێ، تالیشکه، تالیشک، شیرمار، تالیشکه که‌وه، تالیشکی‌که‌و، تالیشکه، تالیشکه، تالشک
کاسنی صمغی ☜ **قندرون**
کاسنی: چه‌قچه‌قۆکه، چه‌قچه‌قه، چه‌قه‌نه، چه‌قچه‌نه‌ک، شیره‌چاو، گیاشیلاو، واشیلاش
کاسه‌دار ☜ **سپرک ارومیه‌ای**
کافشه ☜ **گلرنگ**
کافور: کاپوور، کافوور
کاکنج ☜ **عروسک پشت پرده**
کاکوتی کوهی: زیزڕه مه‌رزه، مه‌رزه کێفی، چاییه‌شاخی، مه‌رزه کێفیله، زڕه‌مه‌رزه

کاکوتی: زیزڕه مه‌رزه
کالو ☜ **ماشک**
کالو ☜ **ماشک گوناگون**
کاه‌مکی: کای‌وشتره، کای‌مه‌ککه
کاهو منقاری زاگرسی: ؟
کاهو: کیوه‌ر، کیوور، کاهوو، کوور، کاهی، گاسنه
کاهوک ☜ **گاو چاق‌کُنک**
کاهوی جارویی: ؟
کاهوی خاردار ☜ **گاو چاق‌کُنک**
کاهوی دنائی ☜ **گاو چاق‌کُنک**
کاهوی صخره‌ای: ؟
کاهوی وحشی ☜ **گاو چاق‌کُنک**
کبوده ☜ **سپیدار**
کتان بین‌النهرینی: گیاکام، هه‌ڵاوه
کتان زرد آشوری ☜ **کتان زرد کرکوکی**
کتان زرد ارزرومی: که‌تانی ئه‌رزه‌ڕۆمی
کتان زرد کرکوکی: که‌تانی که‌رکووکی
کتان سفید ☜ **کتان هرز**
کتان کرمانشاهی: که‌تان کرماشانی
کتان وحشی: هه‌میشه‌جوان، مێلووره‌گیا، هه‌میشه‌گوڵ، که‌رکوو، که‌رکۆ
کتان هرز: که‌تانی سپی
کتان: که‌تان، به‌رزه‌ک، به‌زه‌ره‌ک، لۆکه‌کێوی، گیابڕه
کتانک خونی: ؟
کتان‌کُش ☜ **منداب شتری**
کتانی ایلامی: هه‌میشه جوانی ئیلامی
کتانی تماشائی ☜ **کتان وحشی**
کتانی حلبی: هه‌میشه جوانی حه‌ڵه‌بی
کتانی رایج ☜ **کتان وحشی**
کتانی کُردی: هه‌میشه جوانی کوردی
کتانی ☜ **کتان وحشی**
کتنجک ☜ **منداب شتری**
کَتو ☜ **جو پیازدار**

کُتوس ☜ **گیشتر**

کدو تنبل: کوولەکە ئاگری، کوولەکەگاویێ، کوولەکە تەنوورە، کوولەکە ئاوی، کوندکێ‌ئاڤی

کدو حلوایی: کوولەکە بارزانی، کوولەکە سەراوی، کودیبارزانی، کوولەکەمیرانی، کوندرێ‌میرانی، شاقەباغی، کودیمقەور، میڤەور، کوولەکەشامی، قەومک

کدو رشتی ☜ **کدو حلوایی**

کدو قلیانی: کوندکە سەبیلە، کوولەکەشیتە، کوولەکە کەشکوولّ، مەمێ‌کودوو

کدو مسمایی: کوولەکەزەردە، کوولەکەبەرِوولە، کودیهارویێ، کوولەکەچەرمە

کدو: کوولەکە، کوندک، کولیندک، کوندر، قوندک، قووندک، کۆندک، کۆلند، کولەندەر، کوولەکێ، کودی، کۆدوو، کودوو، کوو، کدوو، کوی، کولّند، کولند، قولند، کریتی، ئاڤۆک

کدوی گرزی ☜ **کدو قلیانی**

کرچک: گەرچەک، کرنوو، کرنک، کرنوو، کرنک، کرنی، کرنی، کرنە، کەلال، گەرچک، گەرچە، گەرچەگ

کَرسَنه ☜ **ماشک معمولی**

کرسوم: کاشمە، کەلەمەکاشی

کرفس آبی ☜ **شقایق جویباری**

کرفس معمولی ☜ **کرفس**

کرفس وحشی ☜ **آب‌تره وحشی**

کرفس: کەرەوز، کەرەوس، کەرەز، کەرەس، کەرەسپ، کەرەسب

کرفو ☜ **لونی**

کرکاش ☜ **بابونه‌گاوی**

کِرکِرو ☜ **حلفه**

کرکیش ☜ **بابونه‌گاوی**

کشوت ☜ **سِس**

کشوثای رومی ☜ **افسنطین**

کف مریم ☜ **چنگ مریم**

کفشک ☜ **ریش قوش شاهونی**

ککِ کش: ؟

کلاغک: عەمرۆکە، عەمرعەمرۆکە، سامرێژ، قالاوگیر، گوراڵە مووسایانە

کلاه میرحسن ارومیه‌ای: ئەولیاگەونی ورمێیی

کلاه میرحسن پرخار ☜ **کلاه میرحسن ارومیه‌ای**

کلاه میرحسن جارو علفی ☜ **کلاه میرحسن کرمانشاهی**

کلاه میرحسن فراتی: ئەولیاگەونی فوراتی

کلاه میرحسن کرمانشاهی: ئەولیا گەونی کرماشانی

کلاه میرحسن کوه بمو: ئەولیاگەونی کێوی بەمۆ

کلاه میرحسن موصلی: ئەولیاگەونی مووسڵی

کلاه میرحسن: ئەولیاگەون، سەرپنجە

کلپوره: سێبەرۆکە، مێمنوخنە، مێمیخوونە، مێمی‌نوخنی، گیای دایکە و باوکە

کُلخُنگ ☜ **بنه کُردی**

کلزا: دانەرۆنیە، شێلمەرۆنە، کولزا

کِلک ☜ **کلماتیس سفید**

کلم بروکسل: کەلەرمە بەنەوشە

کلم پیچ: تۆپە کەلەرم

کلم زراعی: شەلەمە باخیلە، کەلەرمە کێویلکە، توپلەگیا

کلم سگ: ؟

کلم صحرایی ☜ **کلم زراعی**

کلم فندوقی ☜ **کلم بروکسل**

کلم قمری: کەلەمووک، کەلەمۆ، داش‌کەلەرم

کلم گل: گوڵەکەلەرم

کلم معمولی: کەلەرمەشینکە، کەلەرمی دۆڵمە

کلم: کەلەرم، کەلەرمە، کەلەم، کەلەیی

کلماتیس سفید: گوڵەکاویان، گوڵەفەرهاد

کما کندل ☜ **کندل کوهی**

کُما: کەما، کەمێ، کەمیر

کماذریوس ☜ **کلپوره**

کماشیر: ؟
کمای اصل: کەمازەردە، زەرەکەما
کمای ایرانی: هەنگوان، هەنوان
کمای خونی: ترتەکەما
کمای ساورزی: کەماخۆشە، خاسەکەما
کمای شرقی: ویلنگە، ویلنگە، ویرینگە
کمای شکننده ☜ کمای خونی
کمای غلافدار: کەماکەوەلە، چەکمەڕەشە، کەماشینە، چەکمەشینە، کەماکەوگ، کەما هەورامیانە، کەماکەوە
کمندی: ؟
کُنار: کینار، تەعەو، کونار، ونار، کناری، سیتر، زەرک، نەبگ
کنجد شیطانی ☜ انگیران کرندی
کنجد: کونجی، شەیدانک، کونجیە، کونجە، کونجیت، قونجی، کتاف، کونجەو
کنجده: گیاملوور، نەرۆکە
کُندَر: تیرە، کوندەر، کونەر
کندل کوهی: بەهەک، زمانە، زمان، زۆ، زو، زووی‌کرماشانی، کەمارەشە
کنگان بوته ☜ دوبندی
کنگر خوراکی ☜ کنگر
کنگر زاگرسی: کیوار، کیڤار، کیفار، کیمار، کیفوار، قیڤار
کنگر صحرایی انبوه: دڕکەهەرانە، دڕکەکەرانە، قنگەرەکەرانە
کنگر صحرایی متراکم ☜ کنگر صحرایی انبوه
کنگر صحرایی ☜ خارلته
کنگر علوفه‌ای ☜ کنگر
کنگر فرنگی کُردی: ؟
کنگر هرز ☜ خارلته
کنگر: کەنگر، کندێلە، ستانگ، هەبی، کولیندک، کنر، کندرە، کینێر، کنگەر، کنگر، قەنگەری، قنگەر، قنگەری، قۆلک، قنگر
کوت‌کوتی ☜ پونه معطر
کَوَر ☜ علف مار
کورار ☜ رملیک
کورون‌کما ☜ آنقوزه
کوزه قلیانی ☜ سیلن هرز
کوشنه ☜ خولنجان
کوکب: گولەبزوێن، گولە ئەستەمبولی، گولەشێستپەڕ، شەسپەڕ
کوکنار ☜ خشخاش
کولیر ☜ کارده کُردی
کهام ☜ سنجد تلخ
کهربائی: ؟
کهلیک‌اوتی ☜ آویشن آذربایجانی
کهورک ☜ جغجغه
کیاک یکساله: کلکەپشیلە، گیادووچکە
کیالک: گویژە زەردە
کیسه چوپان: شیرڕێژ، وەردینە کێوی، بنجیلە کەشیە
کیسه کشیش: زوانە مەلووچکە، خواخورکە، توورەکەشوانە، گیاقجی، گولەسەرکراو
کیش ☜ خرزهره معطر
کیکم آشوری ☜ کیکم کردستانی
کیکم قفقازی ☜ سیاه‌کرکو
کیکم کردستانی: کێکف، کەکەو، کەکەو، کەیکو، کەیکووم، ککەو، کەوت، کەڤۆت، کێکو، کاکیف، کفکێ، بێزبالووک
گالش انگور قرمز ☜ انگور فرنگی
گاو چاق کُنک: جەواشیر، جەواشیلە، گۆشەنوەنە
گاودانه: خاسەمزیوەرد، گلێنە، گاوانە، گادانە، گایانە، گاینە، ولێرەگایە، کزن، کرسنە، کوشن، زنگل‌زاوا
گاورس ایتالیایی ☜ ارزنی ایتالیایی
گاورس زرد ☜ ارزنی ایتالیایی
گاورس سبزرنگ ☜ دم‌روباهی سبز
گاورس: گالەتالە، هەرزنرەنگ، گاریس،

کارس، کارسن، کاریز، خوروقی
گاوزبان اروپایی: هورمزه، ورمزه، وەرمزه، وەرمز
گاوزبان بدل: دوودووکەره، دوودکەره، دوودیکەره، گوڵگۆشە
گاوزبان خارکدار ☜ **گاوزبان بدل**
گاوزبان طبی ☜ **گاوزبان**
گاوزبان کُردی: گوزروانی کوردی
گاوزبان وحشی ☜ **گل گاوزبان ایتالیایی**
گاوزبان: گوزروان، گۆزریان، گۆزروانە، گۆزربان، گۆزربانە، گۆزریانە، گازوانە، گازوانکە، مژمژە، چاورۆگە، سادی، مژمژۆکە، مژمژووک
گاوگندم: ؟
گایاب ☜ **علف تابستانی درخشان**
گچ دوست اربیلی: ئەسپۆنی هەولێری
گچ دوست الوان ☜ **گچ دوست اربیلی**
گچ دوست برگ پهن ☜ **گچ دوست کرمانشاهی**
گچ دوست پشته‌ای ☜ **گچ دوست ماکوئی**
گچ دوست دورنگ ☜ **گچ دوست مزرعه‌روی**
گچ دوست کرمانشاهی: ئەسپۆنی کرماشانی
گچ دوست ماکوئی: ئەسپۆنی ماکۆیی
گچ دوست مزرعه‌روی: گۆشتبەرخیلە، گۆشتبەرغیلە (بەجوانی)، سوالەپژینە (بەپیری)، گۆشتبەرخۆک، گۆشتەبەرخیلە، گوێبەرخە، بەرخیلە، گوهبەران، گیامەڕانە، سوالەپژینە، سوالەشێوێنکە
گچ دوست: ئەسپۆن، سپۆن، هەسپۆن، گلۆکە، گلوان
گراموز ☜ **گل آفتابی درختچه‌ای**
گربه‌بید ☜ **بیدمشک**
گردو: گوێز، گردەکان، وەزی، گووز، گیز، جیز، وەزێ، گۆزەک، گویز، گۆزیر، گاوز
گردوی کوهی ☜ **سیاه تنگرس**
گردوی کوهی ☜ **سیاه تنگرس صخره‌روی**
گُرز ☜ **لوئی**
گرگ‌تیغ ☜ **آسه**
گرگ‌کش ☜ **اقونیطون**
گرمک: گرکە، زرکە، گرکەگ، زرک، کاڵەکە زرک
گرمینه زرد: براخوژە، پیازەمارانە، شێلاخە، گیاشەلاخە، قەمچیشەلاق
گریپ فروت: گریفرووت
گز پر شاخه: گزگەچار، گزیەچار، گزگچار، گزیچار، گزچار، گزکچار، دار گزم، گەزمازگ
گز خوانساری ☜ **گون گز**
گز فرانسوی ☜ **گز معمولی**
گز معمولی: گەز، دار گەزگ، شویتەدار
گزر بری ☜ **شقاقل صحرایی**
گزرشیطانی: گیزەرەجافی، گیزنۆک، بەرددانکە
گزنه دوپایه کردستانی: گەزگەسکی کوردستانی
گزنه دوپایه ☜ **گزنه**
گزنه سفید: گەزنە کیفیلە، براگەزنەک، گیاقولۆرە
گزنه: گەزگەسک، گەزنەک، گەزنە، گەزنی، گەزنگ، گەزگەس، گەزینگ، گەزگەزک، گەزگەزۆک، گەزنک، گەزندەک، گزگزە، گەزگەزک، خەلەنگ، دەسخورێن، دوزیلە، کزنەک، کزینکە، ئالۆشە، زرگەزۆک
گزنه‌سا ☜ **گزنه سفید**
گشنیز: گژنیژە، گژنیژ، کوزلۆک، تاولە، گژنژە، گژنێژ، تاولە، بەنارۆمی، گشنیش، تاولێ
گل آفتاب‌رو ☜ **شاخ به سر**
گل آفتابی اروپائی: دانە مەلوچکانە، دانە مەلوچێک، دانە مەلووجک، دانە مەلووچکە
گل آفتابی درختچه‌ای: دارچکی دانە مەلووچکە
گل آهار ☜ **آهار**

گل ابری: گوڵەشلە، لۆکەتاڵە
گل اختر ☜ اختر
گل اروانه اورامانی: گوڵەهەراڵە، سوورەهەڵاڵە
گـل اسـتکانی آبلـەدار ☜ گـل اسـتکانی کردستانی
گل استکانی زاگرسی: گوڵە رازاوی زاگرۆسی
گـل اسـتکانی طـاق‌بسـتانی: گوڵـە رازاوی تاقەوسانی
گـل اسـتکانی کردسـتانی: گوڵـە رازاوی کوردستانی
گل استکانی کوتاه ☜ گل استکانی طاقبستانی
گـل اسـتکانی: گوڵـەڕازاو، گوڵـەپیاڵـە، گوڵـە ئەرخەوانەی دەیمی
گل اطلسی ☜ اطلسی
گل انگشتانه: کاسەگوڵـە، ورەگیـا، دەرمانـەدڵـە، دەسکێشی‌ڕێوی، گیاڕەحەتی، گوڵەئەمووستیلەی درووومان
گل بابونه ☜ بابونه
گل بهار: ؟
گل بـی‌مـرگ ارمنسـتانی: گوڵـەڕێزان، گوڵـە ڕۆمی، گوڵەڕۆنە، گوڵەمارانە، گوڵەڕۆمینە، گوڵـە ڕۆنینە، گوڵەڕۆنی
گل تاج: ؟
گل توپی: ؟
گل جالیز آناتولی: گوڵەکی ئاناتوولی
گل جالیز شاهوئی ☜ گل جالیز کُردی
گل جالیز کُردی: گوڵـەکی کـوردی، گوڵـەکی شاهۆیی
گـل جـالیز: گوڵـەک، گیاکـەڵـە، بـۆمترەکـە، بوومەترکە، کەڵە، گیابێ‌ڕێ
گل جالیزی: ؟
گل چاک: گوڵەژیوار، گیازروە
گل چایی ☜ علف راعی
گل حسرت ☜ سورنجان
گل حسرت سفید: گوڵە ئاوەنیای سپی
گل حسرت کُردی: گوڵە ئاوەنیای کوردی
گل حسن یوسف ☜ حسن یوسف
گل حضرتی ☜ گل حسرت سفید
گل ختمی ☜ ختمی
گل خشک ☜ گل بی‌مرگ ارمنستانی
گل خورشیدی: ؟
گـل داودی: گوڵـەداویـتی، داویـتی، گیامێشـە، گوڵەقەرە، گوڵەقوزە، گوڵەقوز
گل دندان: ؟
گل رازقی ☜ رازقی
گل راعی بین‌النهرینی: چڵچاوکەی ناوچۆمان
گل راعی لرستانی ☜ گل راعی بین‌النهرینی
گل راعی ☜ علف راعی
گـل رُز: شـیلان، گوڵـەشـیلان، شـیلانە، مـاوەرد، گوڵەوڵ، گوڵەچیا، گوڵاڵە
گل زبان پس قفا ☜ زبان پس قفای زاگرسی
گل زنبق ☜ زنبق
گل ساعتی: گوڵەتانجۆکە، گوڵەشیرین‌توو
گل سپاس ☜ جنتیانا
گل ستاره‌ای: گوڵەئاسۆ، گۆسارە، بسۆک
گل سجافی: گوڵەشنگیلە، گوڵەشنگی
گل سگ ☜ گلسرخ وحشی
گل سنبله ☜ گل حسرت سفید
گل سوسن ☜ سوسن
گل شرابی: گوڵەشەرمین، گوڵەزەنگ
گل شمعدانی: گوڵەشەماڵی
گل شهناز: چڵچاوکە
گل صد تومانی: تاقەگوڵە، گوڵەپەڕاوە
گل عروس: ؟
گل عروسـک: گوراڵـەمشـکیلە، شـیرین‌شـاتەڕە، شیرین شاتریلە
گل عسلی: ؟
گل عقربی: گیاپڵاو، گیابرینجە، گیابرینجی
گل قاصد ☜ قاصدک
گل قرنفل ☜ قرنفل

گل کبوتر ☜ **طوسک کردستانی**

گـل گاوزبـان ایتالیـایی: گولـە کـویزرۆک، گەمالدوو، دووەگەماڵ، گەمالدۆ

گل گاوزبان ☜ **گاوزبان**

گل گُلاب ☜ **گل محمدی**

گل گندم آبی: گولەگۆچیلە، تالگەشینە

گل گندم اشرافی: تالگەتوپزە، تالگەسیاوە

گل گندم انبوه: گرالک، راوارە، سمیتک

گل گندم اورامانی: تالگی هەورامـانی، تالـگی نەوسوویی

گل گندم ایرانی: تالگە کاردۆیی

گل گندم چمن‌زار: تالـووە چاوزاقلـە، تالـووە کـەلـەمـێ، تالـیە چـاوزاقلی، سـتری جاڤـیلۆف، ستریزەرک

گل گندم خوئی: تالگە خۆیی

گل گندم راژانی: تالگە راژانی

گل گندم زاگرسی: تالـوو، تالـووەتالـە، تالـگە چەقە

گل گندم زاگرسی: تالووک

گل گندم زرد: تالیە چاوزەردە

گل گندم سلماسی ☜ **گل گندم وانی**

گل گندم سنبله‌ای ☜ **گل گندم سنندجی**

گل گندم سنندجی: تالگەخۆشـە، کـورەتالـوو، تالگەوەشە، تالیەخوەشە

گل گندم طاق‌بستانی: تالگی تاقەوسان

گل گندم طلائی کُردی: تالگە تالەی کوردی

گل گندم عاجی ☜ **گل گندم قطوری**

گل گندم قطوری: تالگە قەتووری

گل گندم کاردوئی ☜ **گل گندم ایرانی**

گل گندم کرمانشاهی: تالگی کرماشانی

گل گندم ماکوئی: تالگی ماکۆیی

گل گندم نوسودی ☜ **گل گندم اورامانی**

گـل گنـدم وانـی: تالـگی وانی، تالـگی سەلماسی

گـل گنـدم: تالـگ، تالـی، تیـەلـە، تالـوەتالـە، تالـگە، تالـوو، تالـە، تالـک، تیلـگ، تیـەلـگ، تەحلک

گل گندمی ارومیه‌ای: تالگی ورمێیی

گل گندمی برگ بزرگ ☜ **وریکه کُردی**

گل گندمی لب‌قرمز ☜ **وریکه کردستانی**

گل گندمی ☜ **وریکه**

گل لاله سرنگون ☜ **لاله واژگون**

گل لاله عباسی ☜ **لاله عباسی**

گل لاله ☜ **لاله**

گل ماهور الوندی: گادەمە ئەلوەندی

گل ماهور حلبی ☜ **گل ماهور نفت شهری**

گل ماهور ساقه عریان ☜ **گل ماهور الوندی**

گل ماهور سنبله برگی ☜ **گل ماهور کوه شاهو**

گل ماهور عراقی ☜ **گل ماهور مریوانی**

گل ماهور کرمانشاهی: گادەمە کرماشانی

گل ماهور کوه شاهو: گادەمە شاهۆیی

گل ماهور مریوانی: گادەمە مـەریـوانی، گـادەمـە کاردۆکی

گل ماهور نفت شهری: گادەمە نەفتشاری

گل ماهور ☜ **خرگوشک**

گل محمدی: گولباخی، گولەباخ، گولـەبـاخی، گولاسۆر، سۆرگوڵ، هەلەسۆر

گل مرو ☜ **مریم گلی گرمسیری**

گل مریم: پەلەوشان، گولەبۆسار

گل ملیچی ☜ **زبان در قفا**

گل میخک ☜ **میخک**

گل میمون: گولەئاوات، گولەشەفا

گل میمون وحشی: گولە ئاواتی کێفی

گل میمونی خونین ☜ **مخلصه بیستونی**

گل میمونی راژانی: گولەکاژەی کوردی

گل میمونی سازویی ☜ **مخلصه**

گل میمونی شیاردار ☜ **مخلصه**

گل میمونی مومی: گولەکاژە، مەخەللەسە

گل مینا: گوراڵە چـەرمـە، بۆژانـەعـەتری، بۆژانـە خوەشە، گولەمینا

گل ناز ☜ خرفه زینتی
گل نرگس: گوڵەنێرگز، نەرگس، نێرگس، نەرگز، نەرێنس، نێریس، گوڵەزەریم
گل نگونسار: گوڵەناگرین، گوڵەعەرعەری
گل نگین ☜ لاله واژگون
گل هزار چشم ☜ علف راعی
گل یاس ☜ یاس
گل یک‌ساعته ☜ بستان‌گلی
گلابی برگ بیدی: هەرمێ
گلابی جنگلی: هەرمێ کێویلە، هەمرۆ کووجیلە
گلابی سوری ☜ گلابی جنگلی
گلابی کوهی ☜ گلابی جنگلی
گلابی: هەرمێ، هەمروو، هەمرۆ، هەرمە، هەمرۆە، هرمێک، ئەمرۆ، هرمێ، هارمێ، هورمێ، هەرمی، هرمیک، هەرمۆ، مروێ، مرۆی، مەروێ، مەروە، موریە، مووروو، گولاوی، گولاوەی
گلاغه ☜ شیرمرغ
گلایول صحرائی: گوڵەدیاری کێوی
گلایول مزرعه‌ای ☜ گلایول صحرائی
گلایول: گوڵەدیاری، شالانگ، شالان، چەم قالاو، گوڵەخنجیری
گل‌بیدک ☜ بیدمشک
گلپر اربیلی: سۆلانی هەولێری
گلپر برفی ☜ کرسوم
گلپر سبلانی ☜ گلپر اربیلی
گلپر کوهستانی ☜ کرسوم
گلپر: سۆلان، سوولان، گوڵەسۆ، سۆ، پلەسۆ، سەرتیپە
گلپرک چسبناک ☜ گلپرک عراقی
گلپرک عراقی: کاشمەکێوی، کەرترێنە، پەلەشوانەکەرانە، کەمیرەکەرانە
گل‌تاج خروس پرورشی ☜ بستان‌افروز
گل‌خروسک ☜ چشم خروس
گل‌دنبه ☜ بداغ
گلرنگ مقدس: درکەقاخلی، درووەکاژیرە
گلرنگ وحشی زرد: کاخلیە کێفی، زەردییە
گلرنگ: قاخلی، کاژیلە، کاخلی، قاقلی، کاژیرە
گل‌ریز ☜ ئُلک
گلسر کُردی: ؟
گلسرخ وحشی: گوڵەنەسرین، ولەتووتی، ولەکالە
گلسرخ ☜ گل رَز
گُلک: ؟
گل‌که ☜ کلاه میرحسن
گلوسیوم: گوڵە خەندەران
گلیم‌شوی ☜ چوبک
گندم کاهو ☜ یولاف پوچ
گندم نیای تخم‌مرغی: قەلتاس، قەلاس، قەڵلاس، قەلداس، قەلاسوو، قالاس، قالداس
گندم نیای سخت: قەلتاسەرەقە
گندم: گەنم، گەنمە، خەلە، گەنەم
گندمک ☜ دانه قناری رایج
گندمکی کوهی: ؟
گندم‌نیا ☜ شال تسبیحی
گندم‌واش ☜ یولاف
گندمی ☜ گل سجافی
گندنا ☜ تره
گندنای کوهی ☜ فراسیون
گنه گنه: دارەیاوکوژ، دەرمانەلەرز
گواتک ☜ زرک کوهی
گوجه وحشی: هەلووژە رەشە، هەلووژە کێویلە، هەلووچە رەشە، ئەلی سیە، عەلووکا رەش، هیروو
گوجه: گۆیژە، گۆیجە، گۆگجە
گوجەفرنگی: باینجانەسوورە، باینجان، بایجان، باجان، بازان، بازاناسوور، باجانیسوور، تماتێ، تەماتە، تومatیز، باینجانی، بالجانە، بالدرجانە

گوش بره صخره‌روی ☜ **گوش بره عراقی**
گوش بره عراقی: کاسەشۆرە، پەڵەوشە
گوش بره کُردی: کاسەشۆرەی کوردی
گوش بره: کاسەشۆرە، حەشەلوورە، حەشەلۆرە، کورەگۆشە، گاکوێرکەرە
گوش بزغاله ☜ **چای کوهی**
گوش موش افشان: ؟
گوش‌خر ☜ **هماور کُردی**
گون (گونه‌ای): تەقلەگەون
گون (گونه‌ای): رەقەگەون
گون (گونه‌ای): گیاگەون
گون (گونه‌ای): ورەتووڵ، رەوەتووڵ
گون (گونه‌ای): وشترگەون
گون (گونه‌ای): هێلکەسەگانە، گونەسەگانە، گونەلەسەگانە، گونگونەسەگانە، گونەسەگان
گون اسپرسی: گەونەگوڵەک، خاشەگەون
گون اکباتانی: هەنگەونی ئێکباتانی
گون پنبه‌ای: گەونەچەرمە، چەرمگەگەون
گون زرد: هەنگەونەزەردە
گون طلایی: هەنگەونە زەردۆیی
گون کاردوکی: هەنگەونە کاردۆکی
گون کُردی: هەنگەونی کوردی
گون کرمانشاهی: هەنگەونی کرماشانی
گون کرندی: هەنگەونی کرێندی
گون گز: گەزە هەنگەون
گون مریوانی: هەنگەون مەریوانی
گون ناخنک ☜ **ناخنک**
گون: هەنگەون، گوێنوو، گەون، گوینی، گاون، گوینو، گوێنە، گۆنی، گوینی، گوونی، هەنگەوەن، هەنگون، هەنگەونە
گیاه جباره ☜ **آگاو**
گیاه جیوه ☜ **شنگرفی**
گیاه شلیل: تەرازەن، تەرەژەن، تەرەزەن، تەرەزن
گیج‌دانه ☜ **چَچَم**

گیس بافته: ؟
گیس‌چسبک ☜ **چسبک**
گیس‌میماسی ☜ **چسبک**
گیسو چمن: کەرخنکێنە، کەرکوژە
گیشتر: دار لاولاو، لاولاوە
گیشدر ☜ **گیشتر**
گیشدرپیچ ☜ **گیشتر**
گیلاس: گێلاس، گلیار، گەلاز، گێلاس، گەلاس
لاجوردی: ؟
لادن: گوڵەمووری، گوڵەموورگ
لاله آتشین: خورماسویلک
لاله ارومیه‌ای: گوڵە رەبەنۆکی ورمێیی
لاله سرنگون الوندی: شلێرەی ئەڵوەندی
لاله سلماسی: گوڵە رەبەنۆکی سەڵماسی
لاله عباسی: گوڵەخوەردۆس، لالۆباسی، لالە عەباسی، لالەباشی، لالەباشی
لاله کوهی: گوڵە رەبەنۆکی کێوی
لاله مردابی سفید ☜ **نیلوفر آبی سفید**
لاله واژگون زاگرسی: شلێرەی زاگرۆسی
لاله واژگون کُردی: شلێرەی کوردی
لاله واژگون معمولی ☜ **لاله واژگون**
لاله واژگون: شلێرە، هەلالەبرمە، گوڵەشلێر، هەلالەبرمبرم، هەلالەبرایمە، هەلالەبرەیم، هەرالەبرمە، قلقلەبازیی، قەقلەبازی، گوڵە حەسەن‌وحوسەین، گوڵبزن، نخین
لاله هفت رنگ: گوڵە رەبەنۆکی حەوت‌رەنگ
لاله: گوڵە رەبەنۆک، گولالە، گوڵەمێلاقە، کولیک، کولێر، گوڵەکولووک، کولیک‌ئاگرۆ، کولیک‌نیسان، کولیک‌نیسانێ، کولیکانیسانێ، گاگوراڵ، گاگولالە، گوڵەمێلاق، دایەوگولالە، گولالەسوورە، دایکەگولالەسوورە، شەکەرەگوڵ، گولاسوورە، گونگلۆک، گۆنگیلۆک، گانگلۆک، هالهاڵ، گوڵەبووک و زاوا
لب خرگوشی آزادبری: ؟
لب خرگوشی کندوانی ☜ **لب خرگوشی**

آزادبری
لبدیسی منگوله‌ای: ؟
لبلاب (نوعی) ☜ پیچک صحرایی
لبو ☜ چغندر معمولی
لرزانک قرمز ☜ علف بره
لعل کوهستان: ؟
لگجی ☜ علف مار
لوئی: کەرەپوو، گیامەترەق، کەرەپۆ، کەرەپووی، کەرەپوە
لوبیا چشم بلبلی: ژاژۆک، ماشکەگەورە، ماشک، لۆپکەچاورەشکە
لوبیا چیتی: لۆپکەچیتی، لۆپکەشلە
لوبیا سبز: لووبیاشینکە، لۆپکەسەوز
لوبیا سفید: لۆپکەچەرمە، لووبیاچەرمووە، ماشەسپیکە
لوبیا قرمز: لۆپکەسوورکە، ماشەسوورکە
لوبیا: لۆپک، لۆبیا، لووبیە، لووبی، لۆڤک، لۆوک، فاسۆلیا، قەلووکە
لوبیای دریایی ☜ قلیا
لوبیای روغنی ☜ سویا
لوبیای شیطان ☜ خارتیغال
لوز هندی: بەهێڤیهیندی، بادەمهیندی
لوزه ☜ پنبه
لولا ☜ پیچک صحرایی
لیمو ترش: لیمۆ ترش، مسکی
لیمو شیرین: لیمۆ شیرین
مارچوبه: مارچیوە، تەرچکە، ترچکە، مارچۆوە، چاومارە، گەولەزەر، گیاگولەنگ
مارزبان: ؟
مازارد ☜ گیلاس
مازوج ☜ بلوط حلبی
مازوریون ☜ برگ‌بوی زاگرسی
ماستونک ☜ چسبک
ماش معطر ☜ اسپرسی ایلامی
ماش وحشی: دەمگەنکە، مژیوەردەپانە

ماش: شۆلک، ماش، ماشە
ماشک آسوری ☜ ماشک مریوانی
ماشک برگ پهن ☜ ماش وحشی
ماشک خزری: هولیرە مایەشتی
ماشک زاگرسی: مژیوەردی زاگرۆسی
ماشک زمستانی ☜ قره‌ماش
ماشک گاودانه ☜ گاودانه
ماشک گل خوشه‌ای ☜ قره‌ماش
ماشک گوناگون: مژیوەرد، میژوەرد، میژوەر، میژوەرد، مژیوەر، مێژوەرد
ماشک متنوع ☜ ماشک گوناگون
ماشک مریوانی: مژیوەردی مەریوانی
ماشک معمولی: گیندەڵ، گینداڵ
ماشک: مژیوەرد، گینداڵ، گلێنە
ماميران كبير ☜ ماميران
ماميران: گیاناران، پەنجەداڵ، مامیران
ماميسا ☜ طوسک کردستانی
ماهوشای ایلامی: ؟
مُچه ☜ تره‌تیزک وحشی
محلب ☜ آلبالو تلخه
مخلصه بیستونی: مەلهەمی بێستوونی
مخلصه خوبی: مەلهەمی خۆیی
مخلصه: مەلهەم، مەلهەمە، گێوانە، گولەکاژە، زەنگۆلەبچک
مرجانی ☜ ارشته خطائی
مرجی ☜ عدس
مردم گیاه ☜ مهرگیاه
مرزنجوش ☜ مرزنگوش
مرزنگوش وحشی ☜ مرزنگوش
مرزنگوش: جاترە، هەزبی، هەزبی مێرگ، جاترەئاوی، هەزبیمێری، هەزوەباخی، هەزبی باخی، هەزوەتاڵە، هەزویتاڵە، هەزبیتاڵە، هەزوەمێرگی، ئەزبووەئاوی، گۆشەملە، هەزبی گوێمشکە، مەرزەنگۆش، مەرزەنجۆش، چەویر، گیادانوو

مرزه کرمانشاهی: مەرزۆکەی کرماشانی

مـرزه: مـەرزۆک، مـەرزە، مـەرسـە، مـەرزەک، فلفلەک

مرغ خزنده ☜ بیدگیاه

مَرغ ☜ پنجه‌مرغی

مرمرشک ☜ مریم گلی گرمسیری

مرمره: برالووک

مرواریدی ارومیه‌ای: ؟

مروه ☜ افسنطین

مـریم گلـی ارغـوانی: لیفـەشـرە، ویـژەبـرە، ویژەورە

مریم گلی ارومیه‌ای: گوڵە پوورانی ورمێیی

مریم گلی اصفهانی ☜ مریم گلی وحشی

مریم گلی ایلامی: گوڵە پوورانی ئیلامی

مـریم گلـی بـنفش: گوڵـە پـوورانی بـەنـەوش، گیاقشقەرە

مریم گلی بوته‌ای: نەعنا کێفیلە

مریم گلی پرساقه ☜ مریم گلی ارغوانی

مریم گلـی تماشـایی: گـاوەسنشـکێنە، پێرەق شکێنە، قایش‌قران

مریم گلی حلبی: گوڵە پوورانی حەڵەبی

مریم گلی خاردار: بۆوەوەشی

مریم گلی سنندجی: گوڵە پوورانی سنەیی

مـریم گلـی سـوری: سێفۆڵـکە، سـێفۆکە، سێفۆڵـکە، سـێفەلۆکـە، سـێفەلووکـە، سـێفەڵـۆکە، کونجی کێفی

مریم گلی کرکدار ☜ مریم گلی ایلامی

مـریم گلـی کرمانشـاهی: گوڵـە پـوورانی کرماشانی

مریم گلی کرندی: گوڵە پوورانی کرێندی

مریم گلی گرمسیری: تۆم‌قفە، چەورەکە

مریم گلی گل درشت: گیاسەودای دەیمی

مریم گلی وحشی: چوریلگ

مریم گلی: گوڵەپووران، گوڵەداماگ

مریم نخودی بـاتلاقی: سیرمۆکە، سیرمووک، سیرمووکە

مـریم نخـودی فرنجمشـکی: سێبەرۆکـەی بەنۆشەکی

مریم نخودی ☜ کلپوره

مریم ☜ گل مریم

مریمی ☜ مریم گلی

مزدکی ☜ کُندَر

مِشبد ☜ بیدمشک

مشک طرامشیح ☜ فراسیون آسای سیاه

مشک فیک ☜ بیدمشک

مشک‌طرامشک ☜ کاکوتی کوهی

مُشکک بادبزنی: ؟

مصفا ☜ راسن

مفرح ☜ پونه‌سا

مَک ☜ شیرین بیان

مگس‌گیر ☜ سیلن

مگو ☜ تره‌تیزک وحشی

ملیکا: گەنمەپوار، گەنمەگیا

منداب شتری: ؟

منداب: شێلمەبۆرە، شێلمەک

مندابی: ؟

منگله ☜ پیاز منگوله

مو ☜ انگور

موئین چمن: ؟

موخور ☜ چشم بلبلی

مورد کاذب: برامۆرتکە

مورد: مۆرتک، کەیرە، مۆرت، مێرت، مووتک، موورت، مێتگ

مورغا ☜ چمن پیازکدار

موز: مۆز

موسیر اسپانیایی ☜ پیازچه

موسیر ☜ پیاز موسیر

مویزک ☜ چشم بلبلی

مهرگیاه: هەسەبەگی، گیائادەمە، حەسەنبەگی

میخک ایلامی: مێخەکی ئیلامی

میخک خویی: مێخەکی خۆیی
میخک سنندجی: مێخەکی سنەیی
میخک شرقی: مێخەکی کێفی، هوولیمە، هولێمە
میخک عراقی ☜ میخک کرمانشاهی
میخک کرمانشاهی: مێخەکی کرماشانی
میخک کوهی ☜ میخک شرقی
میخک مارگونی ☜ میخک ایلامی
میخک: مێخەک، گوڵە خەوناوکە، مێخەکی
مینا چمنی: گوڵنیشان، گوراڵە مەمێشە
مینای آذربایجانی ☜ مینای قره‌باغی
مینای پرکپه‌ای ☜ گل مینا
مینای ترکیه‌ای ☜ مینای ماکویی
مینای قره‌باغی: گوراڵە چەرمەی ئازربایجانی
مینای ماکویی: گوراڵە چەرمەی ماکۆیی
میوه شاخی ☜ بادبُر
ناخنک: نینۆرکە، گالۆکە، گۆچانەگیا
نارگیل: گوێزە هێندی، کەشکۆڵ، نارگیل
نارنج: نارنج، نارینج، نارنجە، نارنگ
نارنگ ☜ نارنج
نارنگی: نارینگی، نارنجی، نارنگی، نارەنگی
نارون چتری ☜ نارون
نارون مجنون: شۆڕە وزم، شەنگە وزم
نارون: وزم، وەزم، ناروەند، دار گوزم، دارارەش، دارەڕەش
ناز بیابانی جنگلی: ؟
ناز بیابانی درختچه‌ای ☜ پنجه شیر
ناز سفید ☜ آبرون
ناز طوقه‌ای ایلامی: ؟
ناف ونوس لادنی: ؟
ناگرد ☜ کاەمکی
نانخواه ☜ زنیان
نانکش ☜ بنه کُردی
نان‌کلاغ ☜ پنیرک صحرایی
نجم آبی بیستونی: سمڵەکێوی، سمڵەکیفیلە
نجم آبی‌سان: ؟
نجم طلائی تخت سلیمانی: ؟
نجم طلائی ترکستانی ☜ نجم طلائی سُنقُری
نجم طلائی سُنقُری: ؟
نجم طلائی: ؟
نخل ☜ خرما
نخود آبگوشتی ☜ نخود
نخود چسبناک ☜ نخود کوهی آناتولی
نخود درختی جلفائی: ؟
نخود رسمی ☜ نخود
نخود سبز ☜ نخود فرنگی
نخود سیاه: نۆکەرەشە، نۆکەڕەشکە، نەهەی‌سیا، نخەسیە
نخود فرنگی: گاگوز، پۆلکە، پۆلکەفەرەنگی، گاگرووس
نخود کوهی آناتولی: نۆکە کێفیلە، نۆکە دێمیلە، نخەکێفی، نۆکە دەیمی
نخود لپه‌ای ☜ نخود سیاه
نخود: نۆک، نۆهک، نخە، نووک، نوهۆ، نوخە، نوخۆ، نها، نخۆ، نوخووت، نوەیە، نەهەی
نرمو ☜ عقربک کُردی
نریشت: ؟
نسترن ایرانی: شیلانی کێوی، ولەکێفی، ولەتسێ، ولەتسنە، وەرەک، وەرەق
نسترن ایلامی: دلیق، دلیغ، دلێق، دلیک، دلقی، دلیق، دلق، گوڵەسەگانە
نسترن زرد: گوڵخونچە، ولەزەردە، شیلانەزەردە
نسترن شیراز: ولەعەترە، ولەگوڵباخی
نسترن کوهی ☜ گلسرخ وحشی
نعل اسبی حلقوی: ؟
نعل‌اسبی یک‌نیامی: ؟
نعنا: نەعنا، پوونگە باخی، بۆین، هێزا، نەنا، نانا، نەعنە
نعناع پرورشی ☜ نعنا
نعناع چمنی: زۆفا، پنگەزۆفا
نعناع زیبای گل درشت: ؟

نعناع صحرائی ☜ پونه آبی
نعناع کوهی ☜ پونه آبی
نعناع معمولی ☜ نعنا
نوک لک‌لکی زاگرسی: پیرەسکەی زاگرۆسی
نوک لک‌لکی کلمی رنگ ☜ نوک لک‌لکی زاگرسی
نوک لک‌لکی ☜ شمعدانی عطری
نی هندی ☜ قمیش
نی: زەل، چیتک، لیک، لەیلک، قەرەم، کامر، نەیجێ، نەی
نیشکر: نەیجەشەکەر، نەیشەکر، نەیچین، نەیجەقەن
نیل: نیل، شینۆک
نیلوفر آبی زرد: لەولاوی زەرد، شلێرەی چۆم، لەولاوی ئاوی
نیلوفر آبی سفید: شلێرەئاوی سپی
نیلوفر صحرایی ☜ پیچک صحرایی
نیلوفر: لاولافۆک، پەرپەرۆک، لاولاوکە، لافلافۆک، لاقلافک، لولپەر، لولفەر، لوولووپەڕ، لوولفەڕ، لیلووپەڕ، رووتاج، هەنگ کوژ، شەفبشکێف، گوراڵ، بهنوونی، لەیلان
وارنگ‌بو ☜ فرنجمشک
والرین کاذب گل بلند: ؟
والک ☜ تره فرنگی کوهی
وامچک ☜ بادام طاووسی
وانیل: وانیل، وانیلە
وایه ☜ گزرشیطانی
ورث ☜ اسپرک
وَرد ☜ گل رُز
وَرک ☜ نسترن ایرانی
وریکه شاهویی: تالەکرەی شاهۆیی
وریکه کردستانی: تالەکرەی کوردستانی
وریکه کُردی: تالەکرەی کوردی
وریکه: تالەکرە، تالۆرکە، تالەرکە

وسمه: وسمە، خمە، تەتەران، وزمە، خم، خمە هەردە
وشا ☜ کندل کوهی
وشق ☜ کندل کوهی
ولیک ☜ زالزالک
وَن ☜ زبان گنجشک
الونی ارمنستانی ☜ الوانی بیابانی
هرمی: ؟
هزارخار آهک دوست ☜ هزارخار پارک بمو
هزارخار ارومیه‌ای: جوالدڕەی ورمێیی
هزارخار ایلامی: جوالدڕەی ئیلامی
هزارخار برگه‌دار ☜ هزارخار قصرشیرینی
هزارخار بلوطستانی ☜ هزارخار ایلامی
هزارخار پارک بمو: جوالدڕەی باخی بەمۆ
هزارخار چهل‌چشمه‌ای: جوالدڕەی چل چەمە
هزارخار خویی: جوالدڕەی خۆیی
هزارخار سردشتی: جوالدڕەی سەردەشتی
هزارخار سقزی: جوالدڕەی سەقزی
هزارخار سلماسی: جوالدڕەی سەلماسی
هزارخار سلیمانیه‌ای: جوالدڕەی سلێمانیەیی
هزارخار سنندجی: جوالدڕەی سنەیی
هزارخار سوته‌ای ☜ هزارخار سقزی
هزارخار صحنه‌ای: جوالدڕەی سەحنەیی
هزارخار قصرشیرینی: جوالدڕەی قەسرشیرینی
هزارخار کرندی: جوالدڕەی کرێندی
هزارخار مریوانی: جوالدڕەی مەریوانی
هزارخار نخجوانی ☜ هزارخار سلماسی
هزارخار: جوالەدڕە، چاودڕکە، گیادڕکاوی
هزار نی: قامیشەڕەشە، زەلەڕەشکە
هزارخار آناتولی: جوالدڕەی ئاگری
هزارخار بانه‌ای: جوالدڕەی بانەیی
هزارخار بیجاری: جوالدڕەی بیجاڕی
هزارخار سروئی: جوالدڕەی سیرۆیی
هزارخار قره تپه‌ای ☜ هزارخار آناتولی
هفت‌بند اروپائی ☜ انگبار

هفت کول ☜ بداغ

هل: هێل، حێل، هل، حل

هلاله ☜ گوجه وحشی

هلاهل ☜ اقونیطون

هلو: هەشتاڵوو، کۆخ، قۆخ، هەشاڵوو، قۆخی، خۆخ

هماور کُردی: ؟

همند ☜ ملیکا

همیشک: ؟

همیشه با گل ☜ بگونیا

همیشه بهار: هەمیشەبەهار. گوڵەکەسکە، هەمیشەوەهار، گوڵەباچکە، بەیبوونە کێویلە

همیشه‌بهار کوهی: گوڵەپزمین، گوڵەپشمین

هندوانه ابوجهل ☜ حنظل

هندوانه: شووتی، شقتی، شامی، هەنی، شۆتی، شتی، شبتی، شمتی، شمـتی، شفتی، شمتوو، شمتن، شیتوو، شووتوو، شوومی، سمتوو، سمتن، سمتی، هەینی، هندی، هەنگی، هیندوویی، هەننی، جەبەش، زەبەش، زەربەش، جەبەژ، شەبەش، ژەبەش، زەبەز، ژەبەژ

هوفاریقون ☜ علف راعی

هویج خودرو: گێزەرەمشکانە، گێزەرە کێوی، گەزەرە کێفیلە

هویج صحرائی ☜ هویج خودرو

هویج فرنگی ☜ هویج

هویج کوهی: ؟

هویج: گێزەر، گزەرکی، گزەر، گەزەر، گزر، یارکۆک، هەویج ☜ هویج

هیوسیامین ☜ بنگدانه

یاس بنفش ☜ یاس رسمی

یاس خوشه‌ای ☜ یاس رسمی

یاس رازقی ☜ رازقی

یاس رسمی: یاسەکەوە

یاس سفید ☜ یاسمن سفید

یاس: پوورەگوڵ، گوڵەیاس

یاسمن سفید: ئاسەمین، گوڵەمەرانە، یاسمەنە، یاسەمەنە، یاسەمین، یاسەمەن، سەمەن، سیمەک، سیمەسا، سمنسا

یال اسبی: ؟

یرالماسی ☜ سیب زمینی ترشی

یوشان ☜ درمنه زاگرسی

یولاف پوچ: کارانە پووچەڵە

یولاف وحشی: کارام

یولاف: کاران، گیاڵەرزانە، جۆشامی، جۆی هوورچ، کارام، چەپەترووکە، چەپەترۆک

یولافک پرسپولیسی: ؟

یونجه: وێنجە، ئەسپست، کەتی، قەت، زەرەک، هەسپسک، سێپکۆک

یونجه اسپانیایی ☜ یونجه‌سکه‌ای

یونجه باغی: سێپەرەتاڵە، تاڵۆکە، تاڵەک، گیاکیسەڵ

یونجه بخارا ☜ شاه افسر سفید

یونجه پاکلاغی ☜ آهوماش

یونجه تاجی ☜ یونجه باغی

یونجه تکمه‌ای: سێپەرە خرتە

یونجه چندشکلی: داناره، سێپەرە داناره

یونجه خاردار ☜ یونجه چندشکلی

یونجه دایره‌ای ☜ یونجه تکمه‌ای

یونجه رازکی ☜ یونجه زرد

یونجه زراعی: وێنجە، کەت

یونجه زرد هندی: ؟

یونجه زرد: سێپەرە زەردە

یونجه زرد: کەنێرە، پلوێن، کەنێر، کنێر، کنێرە، بێنخۆشکە

یونجه سخت: وێنجە درکینە، سێپەرە درکینە، گاگلێنکە

یونجه‌سکه‌ای: ؟

یونجه سیاه ☜ یونجه زرد

یونجه کردستانی: سێپەرە کوردستانی

یونجه کوهی ☜ یونجه زرد

بەشی پێنجەم

عەرەبی بە کوردی

آبنوس الهندی: ئاونووس، دار ئابنووس، ئەبانۆس، عەبەنووس، ئەبانوو

آدان الفار النبطی ☜ اناغالس

آذان الحِمار: ؟

آذان الدّب ☜ اذانُ الدَب

آذان العَنز: رکێشەئاوی، گوڵەچەمچە، لێفەشڕەی ئاوی

آذان الغزال: ؟

آذان الکیش ☜ لسانالحمل صغیر

آذریون: هەمیشەبەهار، گوڵەکەسکە، هەمیشە وەهار، گوڵەباچکە، بەیبوونە کێویلە

آرنیقه: گوڵەپژمین، گوڵەپشمین

الآزادرِخت ☜ أزدَرَخت

آلامیه ☜ زَهرَهُ الساعَه

آلِس: چەوان، چەودەر، چەودەن، چاویار، چەودار، چەوڵەک

آلوسَن: وەردینە، وردینەک، وەردینە، وردینە، وردینک، وەروینک، وردینۆک، وردینۆکە

آنوبَروخیس: خاشە، شەوەرگە، شەوەن، شەوەرە شەوەن

آنیسون ☜ رازیانج شامی

آبره الراعی ☜ غارانیون

آبرَه العَجوز: پیرەسکە، دەرزیلە، دەرزیلۆکە، قلەوە، پێلەگلەگە، گیاچەڵێ، گێژینگ

ابسنت: گیاخاو، گوڵەمەشکە، ئەپسەنتین

ابوخلسا: دۆشاومژەڵە، گیا ئەشکەوت، دانۆکە قەڵا

اَبوخَنجَر ☜ لاذَن

ابودمیم ☜ فالریس

ابورکبه ☜ دهنان

ابوغلام: ؟

اَبوقانس ☜ شَوک القَصار

اَبهُل: ناژوەن، ناژوون، سەوڵە کێوی

اترج: باروونە، باڵەنگ، بارۆن، باتوو، شەوشین، ترنجۆک

الاثل ☜ طَرفَه المَن

اَثلَق ☜ فِلفِل البری

اجاص: هەڵووژە، هەلوو، هەڵوو، ئەڵی، ئەڵوو، ئەلووکە، حالووک، حولیک، حەلووک، حەلۆکا، حولووک، عەلووک، عەلووکە، ئالووچ، هێرووگە، هەڵووژە، حولچەک، هەلوویچکە، حەلووچکە، حولیچەکە، حولیترشک، هەڵووچکە، هەڵویچکە، هەڕووک، هەڵووچە، هەڵووجە، ئەلووجە، ئەڵووژە، هەلووژقە، عەلووچە، هەردووک

احریض ☜ عصفر

اخیلیا: بۆژانە، بێژان، بۆژان، بۆریژانگ، بێژانە، بیژان، بۆیژان، بێژەن، بیویژان، بووژان، بیژانە، بووژانە، نۆویژان، بیڤیژان، ئەنیژ، ژابیژ، بوومارنە، بوومااران، بووماروو، بۆماران، بۆمارانە، بوویمارانە، بۆمایران، گوڵەمارانێ، گوڵەهەسێل،

هـەزارگـەلا، زەردەشـابەنـگ، بێژانـگ، بۆژانگـە، بۆژانگ، شابەنگ

اخیون: گوڵە کویزرۆک، گەمالدوو، دووەگەماڵ، گەمالدۆ

اذانُ الـدّب: گـادەمە، پـەلـۆش، گایـمە، گاومـە، گایەمە، گاولمە، گاوەمە، گاورمە، گامە، گۆگـەم، تۆمگیر، بالووکبڕ، گادوومە

اذان الفار الجَبَلی جیز ☜ لاتـنـانی

اذن الارنب ☜ آذان الغزال

اذن‌الحمار ☜ القنادیل

اذینه ☜ أوزینە

اراک ☜ شجرەالسواک

اَرته ☜ فُق

ارجـوان العـرب: ئـەرخـەوان، دار ئـەرخـەوان، ئەرغوو

اُرز: برنج، برینج، برنج، مەرەزە، گرینج، قـرینج، قیرینج، ئورقیج، قریهی

اَرُز ☜ اُرز

اُرُز ☜ اُرز

الاِرزَن: هـــەرژن، بــەهێقــە کێویلــە، هــەرژن، هـەرژنگ، هـەرجـن، ئـەرژن، ئـەرجـن، ئـەرجـە، ئـەرجین، هـەرجنـگ، ئـەرجـەن، ئـەرژەنـگ، ئارژەنگ، ئارژنگی، هەرجانە، بایەمە کێفیلە، وامە کەشیێ، بەهێف ئاژنگ، چلدسە، تەنگەژی

ارقیطــون: بنـاوەتـۆم، هـەویـدار، ویـسـار، گـەلا بنـاوەتۆم، بـەنـاوەتـۆم، گـەلا هـەوارە، هـەوادار، ولگەڕنە، جلگرە، کزنیکەسەرە، ڕیویگرە

اَروِیا ☜ داوودی

اَزدَرَخــت: ڕەشـەوزم، دار بـەوز، دار تۆفانـە، دار مێشوولە، دار بقز

الاس: مۆرتک، کەیرە، مۆرت، مێرت، مووتـک، موورت، مێتگ

اسد الارض ☜ اشخیص

الاسر ☜ اسفندان

اَسطیر: گوڵەئاسۆ، گۆسارە، بسۆک

اسفاقس ☜ مَریَمیه

اسفناج ☜ السبیناغ

اسفندان المونبولیـه: کێکف، کـەکـەو، کـەکـەو، کـەیکـوو، کـەیکـووم، ککـەو، کـەوت، کـەفـۆت، کێکۆ، کاکیف، کفکێ، بێزبالووک

اسـفندان: هـەڤرسـت، ئـافرا، ئـەفـرا، هـەڤـرس، هەڤـرەس، هـەڤـرەسـت، هێڤرسـت، هـەوریـس، هەوریس، هەڤریس، ئیرفست، هێرڤست

اسقال ☜ اشقیل

اسل ☜ سَمار

اشخیص: دڕکەجیکەنە، دڕکەبنێشتە، دڕکەشینکە

اَشراس: ماسریشمە، سریشمە، جافلقینە، سریشم

اَشراش ☜ اَشراس

اُشَـقِ البَـری: بـەهـەک، زمانـە، زمـان، زۆ، زو، زووی‌کرماشانی، کەمارەشە

اشقیل: پیازەمشکانە، پیازەمازنە

اصبع العذراء ☜ زَهرُالکَشـاتِبین

اصبع العذراء: کەندرە

اَصَف ☜ شفلح

اَصفورُن ☜ شاهتَرَج

اصل الطرخون الجبلی ☜ عاقِرقَرحا

اصـل الکرمـهُ الـسـودا: تـەرزە مارانـە، تـەرزە مارانکە

اضافر الجن ☜ زند العروس

اضراس الکلب ☜ بسفایج

اِطباء الکَلبه ☜ سِبجِستان

اطریلال ☜ قَرطُم البَرّی

اَعطا ☜ فُق

افسنطین بحری: گیابەرکی بەفری

اَفلوس ☜ غَضاء

افیثیمون: مێـوەخـوەرکـە، زنـج، جلـە، مێـوەوەرە، مێـوەخـۆرە، سـەڕاجـە، سـوەیـل، ئالیـک‌پـێچ، جلەلاوین، کالوسە

اقاقیا: عـەنـاوە، ئاقاقیـا، دار بیـسـمیلا، دار جـەوی، دار دەرزی، ئەکاکی

أُقحوان كبير ☜ بابونج كبير

اقحوان متعفن: كارتيمۆک، بەيبوونە گەورە، كارتيمۆڵ، كارتمۆڵ، كارتمۆک، قەوان

أقحَوان ☜ بابونج

اقنثا ☜ شَوكَت الهَيوُد

اكليل الجَبَل: گەلاپەژم، كولیلكە كێوی، گیواوە نانەشان

اكليل الملك: ؟

اَلحاج ☜ عاقول

اَلحَنوَه ☜ آذريون

اَلشُـــوكه المَبُرَكَـــه: براكوشــەنــەر، درکــەدەوا، كەراوی، درێهەرانە

اَلعِتر ☜ غارانيون

ام وجالكبد ☜ نبات الشيخ

ام الشعور ☜ الصفصاف الباكى

امسوخ ☜ ذَنب الفرس

امليس ☜ السدر الكُردى

امليلس ☜ الــدر الكُردى

انارف ☜ انجبار

اناغــالس: گوڵــەجــام، گوڵــەدووشــان، دۆشــان، گوڵەزاما

اَنبَج: ئەنبە، ئەمبە، عەمبە، عەنبە

انبرباريس: زريسک، زريشک، زرێشک

اَنجاص ☜ كمثرا

انجبار: مارەوڵە، مێوژە هەواری

اَنجدان البِرى: چەقەلۆ، كەمـازەنـگ، كەماشیلە، كەمیرەشیلەی

اَنجرهَ الكَبيــر: گـەزگـەسـک، گـەزنـەک، گـەزنـە، گەزنێ، گەزنگ، گەزگەس، گەزینگ، گەزگەزک، گـەزگـەزۆک، گـەزنـک، گـەزنـدەک، گزگـزە، گەزگـەزک، خـەلـەنـگ، دەسـخورێن، دوزیلـە، كزنەک، كزینكە، ئالۆشە، زرگەزۆک

انس الارواح ☜ خزامى

اَنفُ الثَّور: گوڵەئاوات، گوڵەشەفا

اَنف العِجل ☜ اَنفُ الثَّور

اَنيســـون البِــرى: رازیانـەتوونـە، رازیانـەوردە، دووگەقەڵێش

انيليا: يەزانپەرەس، پرچەتاوسی، كلكەتاوسە

اَوزينه: ركێشە

اونوما ☜ القناديل

ايدوصارون ☜ عدس المر

بابونَج اَبيَض: گوراڵـە چـەرمـە، بۆژانـەعـەتری، بۆژانەخوەشە، گوڵەمینا

بــابونج اصــغر: بـەيبوونـە زەردە، گيـاژان، گوڵـە حاجیلێ زەرد و بەرز

بابونَج الطيوُر: پشیلۆكە، گوڵـەقارپـە، پشـیلۆک، گیاپیرەژنە

بــابونج كبيــر: بـەيبوونـە سپیكە، گوڵـەحاجیلـە چەرمە، گوڵە حاجیلێ چەرمگ و بەرز، گوراڵـە چەرمێ

بابونَج: بـەيبـوون، گوڵـەبـەيبـوون، گوڵـەچاوێشـە، باواینــە، بــابوون، بووینــە، باینــەپــێچ، گوراڵــە كەچەڵێ، بابن، گوڵـەچـەرمگە، گوڵـەچـەرمەڵـە، حاجیبەیان، حاجیلە،

بابونج ☜ عين القط

بابونق ☜ عين القط

بادرنجبويــــه: گیاســەودا، فاتمــەداروو بــاخی، ڕیحانۆكە

باميَه: بامێ، باميه

الباهره: گاوگوراڵە، پەزكوژە، گاوگوراڵ

بتونيه: گوڵە ئەتلەسی، گوڵە حەريرە، گولبۆری

البَتونيَه ☜ بتونيه

بخــور الاكــراد: بخـوری كـوردی، بـرارەزیانـە، رازيانە بەرازە

بــذرالبنج: هـەربـەنـگ، بـەنـگ، خـەربـەنـگ، خـەروەنگ، خـەربـەن، خـەربنگ، غـەربـەنـگ، خەرەبەنگ، خەربەند، گیابەنگ، هـەرەبەنگ، هـەرەوەنـگ، غـەربـەن، غـەربـەنـد، غـەروەنـگ، گیاقاولەمە، بەنگی كوردی، دنێب، برايمە بۆگەنە

بذرالرازيانج رومى ☜ رازيانج شامى

بربينا ☜ رعيُ الحمام

بُرتَقال: پرتەقاڵ، پرتەقار، پرتەقال، فلتەقاڵ

بردقوش ☜ فودنج الجبلي

بَردِي ☜ بوط

برسيم احمر ☜ شبذر

برسيم الحجازي ☜ بَرسِيم

بَرسِيم: وێنجە، ئەسپست، کەتی، قەت، زەرەک، هەسپسک، سێپکوک

برشين ☜ بَرسِيم

برقـــوق: هـەڵـووژە زەردە، هـەڵـووجە زەردە، گـــەراس، هێرووگـــە زەردە، حـــەلووکــا زەر، حەتحەتۆک

برنجاســـف: گیابـەرانـە، کـلاوزرە، گیابـەرانـە، برینجداسە، وردەگیواو

برواق ☜ أشراس

بروسوبس: کەویرە، کەویرکە

بُرهام: دار حەریرۆ، دار هەریرۆ، شەڤگەشە

البزاليا: گاگۆز، پۆلکە، پۆلکەفەرەنگی، گاگرووس

بزر بلدی ☜ مصاصه

بزر قطوناء ☜ حشيشه البراغيث

بزر الخمخم ☜ آلوسَن

بســفايج: فـرەپـێ، بـاوەشـێنکە (جـۆری نێـری)، پەلەکەرگ، قژەکەنیشکە، خزۆک

بسفنج: وەنەوشـە، بـەنەوشـە، وەناوشـە، بـەناوشـە، بنەوشە، بەنەوشە، وەنەوش، بنـەفش، مـەنـەوەشـە، نەڤش، مانووشە، بەنۆشە، بەنـۆش، وەنۆشـە، گوڵـە وەنەوشە

بسيله ☜ خُلر

بشجير ☜ شجره النبع

بصل الجائفه ☜ بَصَل الخَنزير

بَصَل الخَنزير: جەواڵوو، چاوکەجیلان، کەژیلان، چاوکەژیلان

بصل الذئب: پیچک، پیچکە، پێچووکە، پیوچکە، پیپچـک، پیوچـک، پیپچکـە، فسـتیش، ئەندرێشـە، هەندرێشە، پیچکی کەلانە

بصل الذهب ☜ زعفران اصفر

بَصَل العُنصُل ☜ اشقيل

بَصَلَ المِسك: عەمرۆکە، عەمرعەمرۆکە، سامرێژ، قالاوگیر، گوراڵە مووسایانە

بَصَل: پیواز، پیاز، پیڤاز، پیازی خۆماڵی

بصل الحيه: سملەکێوی، سملەکیفیلە

بصل الذيب ☜ بَصَلَ المِسك

بصل العفريت ☜ كُراث نَبطى

بَطـــاطس: سـێفۆک، سـێفـزەوینـی، سـێفەرۆک، سێڤەرۆک، سێفەزەوینە، سێفـزەمینە، سێفەزەمینـە، سـێفـزەمینـی، سـێفەزەمنـە، سـێفی، سـێوخاکی، سـێوەخـاکی، زەمینـە، زەمینـا، گازۆڵـە، کارتێنـە، کارتۆل، کەرتۆف، کەرتۆپە، کرکرووک، کرتۆپل، کرتۆفل، کارتۆفل، کەرتۆفل، کرتـوپ، پاکـەپاکـە، خڕکەگازوولە، رتاخ، پەتاتە، پتات، پتەپتە، پوتێتە، پتێتـە، هێلـەرماسـی، هێلـەماسـی، هێـرەلماسـی، یارەلماسی

بَطاطه ☜ بَطاطس

بطم الاطلسى كبير ☜ حَبەالخضرا

بُطم ساقِس ☜ حَبەالخضرا

بطـــم الاخضـــر: نـەرمـەوەن، نـەرمـە کولـەنـگ، وەنەمشـک، وەنـەمشـکی، وەناوشـەک، وەنـەوش، کینجووک، کینجک

بطـيخ المليــون: گرکـە، زرکـە، گرکـەگ، زرک، کالەکەزرک

بَطيخ صَيفى ☜ قرع ملطى

بَطيخ: کالەک، کارەک، کارەک، کالەک، قەرپوز، قاپوز، خەرفێزە، هەربزە، خەرویزە، تولە

بِطّيخ ☜ رَقى

بغدنوس ☜ مقدنوس

بغونيا: گولەهەزار، گولەپەژیوانە

بقـــدنوس البــــرى: شـانۆکە، گیـا مایـەسـیری، شـــانۆکێ، جـــافری کیفیلـــە، گوهکـــەرک، گوهکەرۆک، هەلاوە کێویلە

بقس ☜ حورالاسود

بقله الانصار ☜ قُنبیط
بقله الحامضه: سێپەرە ترشە، براترشکە
بُقله الحُمقاء ☜ حَرفه
بُقله الخاطیف ☜ عُروق صفر
بقله الزهرا ☜ حَرفه
بقله اللبن ☜ عاقِداللَّبَن
بُقله اللینه ☜ حَرفه
بُقله المُبارَکه ☜ حَرفه
بقله الملک ☜ شاهتَرَج
بقله الیَهُودیه ☜ هِندِباء البَری
بقله فاطمه ☜ حَرفه
البَقله ☜ دفنه
بقله الامهات ☜ تفیل
بقله الملوک ☜ شاهتَرَج
بکونیا ☜ بغونیا
بُل ☜ غُبیرا
بلغ الرئیس ☜ خبه
بَلوطُ المُلک ☜ الکستناء
بلوط عفصی ☜ مازوج
بلـوط: بـەڕوو، دار بـەڕوو، بـەلی، بـەڕی، بـەری، نەرە، بەڕوار، نەڕە، بەلووت، سەق، بەروو، بەڕوی، شەکی، دار شەکی، دار دەمەل
بلوطه ☜ فراسیون اسود
بلیحه ☜ زایر
بلیلج: بەهیلی هێندی، بادەمهێندی
بلیله ☜ بلیلج
بنتومه ☜ دبق
بنج ☜ بذرالبنج
بَنجَر ☜ سِلق
بُندُق: فـەنـدەق، کـەلـووز، کـەلـوز، فنـق، فـەنوق، فنوق، فنقی، بندەقێ
البندوره ☜ طَماطِم
بَنطافُلن: براتوورکە، گوڵەپەنجۆلە
بوص ☜ قَصب
بوصیر ☜ اذانُ الدَب
بوط: کەڕەپوو، گیامەترەق، کەڕەپۆ، کـەڕەپووی، کەڕەپوە
بوطانیه ☜ فاشرا
بولوغان: ؟
بَهرامَج ☜ خِلاف البَلخی
بَهمَن ابیض ☜ مُرّار
بَهمَن الاحمر: ؟
تاغ ☜ غَضاء
تحفه ☜ کَرَفس الجَبَلی
تُرنج ☜ اترج
ترنجان ☜ بادرنجبویه
تَریاق: کاردوو، هاز، خـازی، هـاس، هـازە، خـاز، کاردی، کاری، کـاردک، کـەردوو، کێـردی، گوڵـە خاز، سورمەسەگ، قلانقوزان
التشبتشاب: ؟
تشتیوان ☜ بسفایج
تفاح بری: سێفەتاڵە، سێفەتاڵ، سێوەترشە
تفاح ماهی ☜ اترج
تَفاح: سێو، سێف، سێڤ، ساوی، سام، سیف، سیو، ساوێ
تَقده ☜ کُمونَ أَسوَد
تکی الشام ☜ توث الشام
تَنُوب ☜ حور الجراج
توت الثعلب: تووەمارانە، تووەمارە
توت الشوکی ☜ عُلیق
توث ☜ فَرصاد
توث الشام: سـوورەتـوو، تـووەگایە، تـووەڕەشـە، تفـەڕەوەن، تفـەسـیاوێ، تیشـەمـب، هـویرک، تووشەمی
تیس ☜ شجره التامول
تیل ☜ شاهدانَج
تین: هەنجیر، هەنژیر، هـەژیر، هـنجیر، ئـەنجیر، هزیر، هژیان، زەرک، درهی، هێژیر
ثاقب الحجر ☜ بسفایج
الثامول ☜ شجره التامول

ثَری ☜ دَنقه

ثعلب: سالمه، سارمه، سالم، گیاسالمه، گیاسەلمه

ثمرالفواد ☜ بلوط

ثَوم الحیه: سیرمۆکه، سیرمووک، سیرمووکه

ثوم جبلی ☜ کراث ابوشوشه

الثّوم: سیر، سیرێ، سیرک، سیری بازاڕ

ثیل صغیر: فریزوو، چایەر، زرەهەریز، فریس، فریز

ثیل کبیر: هەریز، هیرز، هیریز، هەریس، گزیەپێغەمبەرانە

جائفه ☜ عفنه

جاورس: هەرزن، باچیک، هەرزین، هەرزنێ، ئەرزن، کۆرەک، کوریک، سۆرک، رەمەرانە، گەلدوو، گەنمەشامیە سوورە، مووینەکە، زەڕاتە کێویلە، گالە رەمانە، گەنمەشامیە سوورە

جُبُل الهِندی: بەنگەکێوی، زڕەشادان

جَبن ☜ زقوم

جَبین ☜ زقوم

الجت ☜ افیثیمون

الجت ☜ بَرسیم

جدع ☜ کرفس البری

جراء: بیزا، بێزا، بێزوو

جراسیا ☜ قراصیا

جرجر ☜ فول

جرجیر ☜ شَلجَم البَری

جرجیرالما ☜ سیسارون

جَرود ☜ خَرنوب الخَنازیر

جزر اقلیطی ☜ شَقاقل

جَزَر البِری ☜ شَقاقل

جَزَر: گێزەر، گزەرکی، گزەر، گەزەر، گزر، یارکۆک، هەویج

جَسمی ☜ زوفا

جعضیض: براوکە، گیابنێشت، گیاچەقە

جَل اَحمَر ☜ عُرفُ الدیک

جلاجله ☜ ابوغلام

جلبان: مزیوەرد، گیندالْ، گلێنە

جُلبان ☜ خُلر

جَلجَلان ☜ کُزبَرە

جلوز ☜ بُندُق

جُنطیانا: کۆجیلە، کۆجیلەبەرزە، تەشیمل گیاو

جنیبره: تالەگەزە، تالیتووک، قوناولە، دووپەلە، قنگاولە، قنگاولێ، قوناگرە

جَوز: گوێز، گردەکان، وەزی، گووز، گیز، جیز، وەزێ، گۆزەک، گویز، گۆزێر، گاوز

جوزالمائل: تاتوولە، تاتویلە، تاتوولە، تاتیولە، تاتیولە، تاتوورە، تاتۆلە، گولەبوقی، براباجان، ژووژیلە

جَوزالمزج ☜ کاکنج

جَوزالهند ☜ نارجیل

جوزق ☜ قُطن

جوزماثا ☜ جوزالمائل

جوزماثم ☜ جوزالمائل

حاج ☜ عاقول

حاشابری ☜ نمامالملک

حافظ النخل ☜ قاتل النفسه

حافظ الاطفال ☜ قاتل النفسه

الحامول ☜ افیثیمون

حب الحِلوه ☜ رازیانج شامی

حب الشوم ☜ زقال

حب الغار ☜ شَجَره الغار

حُبَ اللهو ☜ کاکنج

حَبُّ الهال: هێل، حێل، هل، حل

حُباجِب ☜ کتانیه شائعه

حب الزلم ☜ سُعد

حب الملوک: برالووک، برالیک، بلالووک، بەلالووک، بەرالووک، برالوێ، برالوو، بلالوێ، وەلالیک، بەلالیک، بلالک، برالوویی، هەلالک، هەلالووک، باچک، بلالووکە کیفیلە، بلالووک دەیمی، بلالووک کێفی، هەلوونە، گلیاز

حَبَقُ الرَاعی ☜ اخیلیا

حَبق ☜ فوتنج
حبق الراعی ☜ برنجاسف
حبل المساکین ☜ لبلاب کبیر
حبه البرکه ☜ حَبَهُ السوداء
حَبَهُ السوداء: سیاوڵە، ڕەشکە، سیاوڵە، ڕەشکەی نان، هەبرەش، هەبرەشک، کورە، بۆندۆ
حبه البرکه ☜ حبەالسوداء
حَبـــه الخضـــرا: وەن، دار قـــەزوان، دار وەن، قسقەوان، قەسقەوان، قزوان، قەسوان، قەسکەوان، قــەســـخەوان، وەنـــی، دارەوەن، دارەبـــەن، دار کەسکانی، وەنەتەق، قەزقەوان، شینۆک، قەسقان، دار بنێشت، دار جاچکە، دار داچکە، قـەزکـوان، قەزکەوان، کەژوان، وەنەتاق
حبه الســوداء: مـرۆر، گلگوێ، زیڤـان، گورگـەو، گورگاو، گورگە
حبه العضفور: دانۆکە، نۆکیلە
ححله: ؟
حدج ☜ حَنظَل
حرش البری ☜ عکوب
حَرشا ☜ خَردَل اَبیَض
حُرص ☜ خرءالصغیر
حرض ☜ التشبتشاب
حُــرف اَبــیض: گـەزنـە کیفیلـە، براگـەزنـەک، گیاقوڵۆرە
حُرفُ الماء: کووزەڵە، بێزەروو، کویزەڵـە، کـووز، کووزی، کویز، تووز، بەرگەمێ، بەریەمێ، پیز
حُرف بابلی ☜ حُرف
حُرف: تووزەک، تاڵەتیزە، گیاتووزەکە
حرف المشرقی ☜ شیطرج
حَرفه: پەڵپینە، پەرپینە، پرپرە، پـەڵپینـە، پـەڵپین، پەرپین، پەرپینە، پەڵـپین، پـەرەپـەڵیـک، پرپریـک، پرپلیک، پەرەپیلیـک، پیرپیلیـک، پرپرە، پارپـارە، پەرپین، پلپینە، پرپینە، دگان تیژکەرە
حَرمل: گیاقانگ، ئەسپەندەر، ئەسپەند، ئەسپەن، ئسبەن، دیدی، ملوانەگیا، وزەڵگ

حُرمل ☜ حَرمل
حریق ☜ اَنجرهَ الکَبیر
حَزاء ☜ مقدنوس
حَسَـــک: پـەیکـوڵ، درەســووچە، گوڵـەچامـە، گوڵەڕێزان، پێکۆڵ، پەیکۆڵ، پەیکولی، پەیکولێ، پــەیکــوڵ، قونجــر، قونجرکــە، قونجریســکە، قونجلیســکە، ســێ‌چـوکڵ، ســێدانە، ســێدانکە، پەیکوڵە
حسل ☜ زوفا
الحشیش الدودیه ☜ ذنب الحداء
حشیش السودان: هەڵیترگ، کـاڕووش، هەڵـیتر، هـەڵـیتری، هـەڵـیتەر، هـەڵـیت، هـەڵـیتە، هیڵـیت، کاراس، کاڕۆش، قاڕووش، کارووش، کاریش
حَشیشُ القِطَه: ڕیخەداروو، گیاکتکە
حشیشه البراغیــث: ڕکێشـە تـەسکە، ئەسپەرزە، ڕکێشە درێژە، یاوز، گیاسنگ‌ئێشە
حَشیشَه الحَجَل: شلێرە، هەلالەبرمە، گوڵە شـلێر، هـەلالـەبرمـبرم، هـەلالـەبرایمـە، هـەلالـەبـرەیم، هەراڵـەبرمـە، قلقڵـەبـازیی، قـەقڵـەبـازی، گوڵـە حەسەن و حوسەین، گوڵبزن، نخین
حَشیشه الخطاطیف ☜ مِمران
حَشیشَــه الخَنــازیر: حـەشـەگـیرە، هـەشـەگـرە، پووزێنج، حەچەگیرە، هەچەگیرە، گیاپێز، گیاژژوو
حشیشه الداحس: ؟
حشیشه الرمل ☜ حشیشه الزجاج
حشیشه الزجاج: ؟
حشیشه السعال ☜ دوسته الحمار
حشیشه السلطان ☜ کیس الراعی
حشیشه الطوخ ☜ ذَنب الفرس
حَشیشَه اِلقط ☜ قَطرَم
حَشیشَهُ القَلب ☜ هوفاریقون
حشیشه المسک: شلێرەئاوی سپی
حَشیشَه النَحل: بەنۆشەک، هەنگەوەر
حشیشه النحل ☜ بادرنجبویه
حَشیشَه الهَر ☜ قَطرَم

حشیشه قزازه: ؟

حشیشه اریح ☜ مسک الجن

حشیشه الافعی ☜ عاقِدالَلبَن

حشیشه‌البَرص: پلاوسه‌دری، برینجۆنه

حَشیَه الحَلیب ☜ بولوغان

حصالبان ☜ اکلیل الجَبَل

حضض ☜ لوقیون

حضیه الثعلب ☜ ثعلب

حَطَب الاَحمَر ☜ طَرفَه المَن

حفوظه ☜ شَوکَران

حَلبوب: گیای مارانگه‌سته، گیای مارانگاز

حُلبَه: شملی، شه‌میله، شملیی، شملیه، شه‌مبلیلک، شه‌مبه‌لیک، شه‌مبلیک، شه‌ملیه، حه‌وینج

حَلبه ☜ حُلبَه

حلفا: گیاکرتی، گیاکرتکه

حلوه‌مُره ☜ یاسمن بری

حلیان ☜ حشیش السودان

حَلیب: که‌ما، که‌مێ، که‌میر

حلیب‌البقر: ؟

حلیتت طیب ☜ حلیتت

حلیتت منتن ☜ حلیتت

حلیتت: به‌رەژه، به‌رەژه‌که‌ما، هه‌نگه‌ژه

الحماض کبیر: ترشکه‌گایه

الحَماض ☜ حماضه

حماض‌لارنب ☜ افیثیمون

حماضه: ترشۆکه، سیچک، ترشکه، ترشک، ترشۆک، ترشکه‌ی، ترشێنک، تووشکه، ترشکێ، تورێشکه، تورشکێ، تورشێنه‌ک، ترشکی، تێرشک، تورێشکه، سیچکی، به‌ره‌سماق

حَمبَلاس ☜ الاس

حَمَّص: نوک، نۆهک، نخه، نووک، نوهۆ، نوخه، نوخۆ، نها، نخۆ، نوخووت، نوویه، نه‌هه‌ی

حمظ ☜ رغیله

حَمَل ☜ سُورَنجان

حمیر ☜ المرجیه

حمیضه ☜ بقله الحامضه

حَنا الغُول ☜ ابوخلسا

حندقوق ☜ هندقوق

حِنطَه: گه‌نم، گه‌نمه، خه‌له، گه‌نەم

حَنظَل: گووژالک، تاله‌شووتی، ته‌حله‌سێف، ته‌حله‌سێف، گووژڵ، کوزارک، گوهێ‌شه‌یتانک، تالگه‌شمتی، تالگه‌گووژالک، ژووزالک، شووتیه ماره، شوومی شه‌یتوونی، زرکه‌تاڵ، زرکه‌تان، هه‌نزه‌ل

حنکریس ☜ عین القط

حنیطه ☜ زوان

الحوذان ☜ طرخون

الحور الابیض: ئه‌سپیندار، سپیدار، سپیندار، ئه‌سپیدار، ئه‌سپین، ئه‌سپندار، کووه، کییه‌وه، سپیه چنار، هه‌فران، هه‌وران

حور الجراج: سنوبه‌ر، نازین، سنه‌ووه‌ر، سنه‌وه‌ر، سنه‌وبه‌ر، نازوو، نه‌وژ، ناجوو

الحـــور: په‌لک، زرگوێز، داربه‌لک، ویرۆله شیرین، بی‌کانی، سووره‌چنار، په‌لک، زه‌رگوێز، شاتۆن، شاتان، گوێزه‌ره‌ش

حَور ازرق ☜ الحور الابیض

حور الاسود: چنار، دار شۆخ، دار چنار، چه‌نار، خوور، شه‌لی

حورومی ☜ الحور

حوشا ☜ خَردَل اَبیَض

حومر ☜ شجره الصبار

حویره: گوڵه زه‌ردگ

حی‌العالم الصغیر ☜ فاوانیا

خانق الفهد ☜ آرنیقه

خانق‌الذئب ☜ هَلاهِل

خانق‌النِمر ☜ هَلاهِل

خافور ☜ هرطمان البری

خالِف والِدیه: گوڵه‌شێخانی، گوڵه‌ئاڵۆز، گوڵی زوانه‌بووکه، ده‌نووکه‌مه‌ل

خُبـازی: نانـه‌حاجیلـه، توولـه‌کـه، پـه‌پـه‌چـه‌وره، په‌پکه‌چه‌وره، پـه‌پکـه‌مـه‌لیچکه، پـه‌پکـه‌چۆله‌کـه، په‌پکـه‌مـه‌لووچـک، پـه‌پکـه‌مـه‌لیچکانـه، پـه‌پکـه مه‌لووچکانـه، پامـه‌لووچکانـه، کـولێره‌چـه‌وره، نانێچۆرک، نانه‌چۆله‌که، باقله‌مه‌لووچکانه، نانکێ چووچکا، نانێ‌مێچکا، نـان‌حـاجی‌له‌قله‌ق، عـه‌بـه چـه‌وره، پاکیشـکانه، توولـه، تۆلـک، تـه‌ولـه‌کـه، تورکه، تۆله‌کێ، پـه‌نیرۆکـه، پـه‌پـه‌لـه‌چـه‌وره، نانـه مه‌لیچلێ، نانه‌مه‌لیچکه، په‌یکه، قه‌ره‌تووره، نانکێ چووچکـا، نـانکی‌چویکـا، نـانی‌حاجیلـێ، نانـێ چووچک، په‌پکه‌چه‌وره، تولیـه، تۆلـکه، پـه‌نێره، په‌نیره

خُبازی ☜ خَطمی

خبزالخنزیر ☜ شَجَرَه المَرَیَم

خبـه: شیـوه‌ران، خاکشـیر، خاکشـیل، خۆلوشـیر، خاشیره

خَترَق ☜ ابسنت

خرءالصـغیر: شـۆره‌ک، گیاکـه‌فـه، کـه‌فکـه‌فۆک، زروێ، زرۆی، زرووی، زروی، دڕه‌ی زرو

خَردَل اَبیَض: شێلمۆکه‌سپی، خه‌رته‌له، خه‌رتـه‌ل، غه‌رته‌ل، خه‌رده‌ڵ، خارده‌ڵ، خه‌رداله، تاس‌ئـه‌ور، چووزرکه

خَردَل اَسوَد: شێلمۆکه ره‌شه

خَــردَل بــری: شـێلمۆکه‌کێـوی، وتوونـه‌گیـا، گه‌رمه‌ژن، شه‌له‌مه‌باخی

خَردَل ☜ خَردَل اَبیَض

خرز بنت الفلاح ☜ فول العرب

خرزهرج ☜ زقوم

خَرشــوف: کـه‌نگـر، کندێلـه، سـتانگ، هـه‌بـی، کولینـدک، کنـر، کنـدره، کینێـر، کنگـه‌ر، کنگـر، قه‌نگه‌ری، قنگه‌ر، قنگه‌ری، قۆلک، قنگر

خرطــال: گـه‌نمـه‌پووچکـه، گـه‌نمـه‌پووشـکه، گیاقه‌دقه‌دک

خَرنوب الخَنازیر: قه‌ره‌تاج، که‌ژۆک

خرنوب الشامی ☜ خَرنوُب

خَرنوُب: شاقێر، ئه‌ستری، پاکه‌متیاره، خـڕنووک، خه‌رنووک، سه‌رپنج، حه‌چه‌مچه، مه‌حچه، شوک

خَرنه ☜ مسک الجن

الخروع ☜ طَمرا

خزامی: شارێحانه، خه‌زیمه‌کێوی، ڕێحانه ڕۆمی، هه‌سپه‌ره ڕۆمی

خزریق ☜ ارجوان العرب

خَس الحِمار ☜ ابوخلسا

خس الزیت: جه‌واشیر، جه‌واشیله، گۆشه‌نوه‌نه

خَس: کیوه‌ر، کیوور، کاهوو، کوور، کاهی، گاسنه

خَشب الحیه ☜ هِلیون

خشــخاش اَســوَد: خاشخاشـه‌ره‌شـه، هـه‌رالـه چاوره‌شه، گوڵه‌تریاک

خشخاش البحری ☜ خشخاش المقرن

خشخاش المقرن: گوڵه‌خه‌نده‌ران، گوڵه مه‌مۆله، گوڵه‌به‌وی، کورکه‌نیسان، شیشاته‌ره کێفی

خَشخاش بُستانی: کاسه‌شکێنکه، نان‌ودۆبره

خَشخاش زبدی ☜ خَشخاش

خَشـــخاش: گوڵــه خاشخاشــه، خــه‌شخاشــه، سه‌بیله‌گیا، مه‌نگه‌گیا، خورماچیچان

خصی هرمس ☜ حَلبوب

خضاوی البغل ☜ زرواند ظیانی

خطری ☜ نیل البَری

خطمی عظیم: دار هێرۆ، داره هه‌رمه‌ڵه

خَطمــی: هێـرۆ، هـه‌رمـه‌ڵـه، گوڵـه‌هێـرۆ، گوڵـه هه‌رمه‌ڵه، هێروو، هه‌ڵمه‌ڵه، هه‌رمه‌ڵی، گوڵ‌حیرو، هه‌رملی، هه‌یرۆ

خف الارنب: کلکه‌پشیله، گیادووچکه

خِـلاف البَلخــی: شـابی، بیمیــک، بیمشـک، شه‌که‌ره‌بی، شاوێرۆڵ

خِلاف بان ☜ خِلاف البَلخی

خَلاف ☜ صفصاف

خِلاف ☜ صفصاف

خُلر: ولێره، مرۆره، ولیره، هولێره، وله‌ره، خـولێره، خلێره، خلیره، که‌لکه، زیوان، گنه، قه‌نه

خله البلديه: گیزەرە جافی

خله ☜ زند العروس

خمان صغیر: گیابۆگەنە، لۆگەن، گەنۆک، گێجەگیا، لۆگەنکە، کەستران، کەزنەزان، گیابۆگەنە، کەسنەزان

خمان کبیر: ورەبۆنکە، ور

خمیرەالدار ☜ طحیج

خُوخ: هەشتالوو، کوخ، قوخ، هەشالوو، قۆخی، خۆخ

خولنجان: قولنجانە، خولنجانە، قۆریجان، قیلنجان، خۆلنگان، کۆلنجان

خیبطه ☜ فاشرا

خیثره ☜ عاقِد اللَّبَن

خیرو ☜ خُبازی

خَیزَران: قامیشی گەرمیان، ئارج، گوهیش، هەیزەران، خەیزەران، حەیزەران، بامبوو، هەزیران، هزیران

الخَیزُران ☜ القَنا

خیزره ☜ هویصله

داذی ☜ هوفاریقون

دارصینی: دارچین، توونەدار، دارچینی

داوودی: گوڵەداویتی، داویتی، گیامێشە، گوڵەقەرە، گوڵەقۆزە، گوڵەقۆز

دبشه ☜ سحل

دبق: دەمووکانە، مێوژۆکە، دەمووکە، دەمکانە، دمکانە، دمکانا، دمکانە، دمووکە، دەنووکە، دیکانە، بەردەمووکە، بەردەمووکە، بەردەمووکانە، دەبووقان، نانێ شڤانێ، نانێ شوانی، هۆداخ، کشمیشی کاولیان

دخان الفوح ☜ آرنیقه

دُخان: تووتن، تتن، تتوون

دخن البری ☜ عدس المر

دخن ☜ جاورس

دخین: گاڵ، هەرزنگاڵ، کوڕی تەنگانە، دیمیلە، گیەڵ، گاڵەزەردە

الدردار العادی ☜ لِسانَ العَصافیر

الدردار: وزم، وەزم، ناروەند، دار گوزم، دارارەش، دارەرەش

دِفلی ☜ زقوم

دفنه: تەرەبنە، تەروو، تەرەونە، تەرەون، تەرەونە، تەرینە، تەرەینە، تەرینێ، تەرەبن، تەرۆنە، تێروو، تیروێ، تەیروێ، تروو، تیروو، تەریو، تەریولەک، تەریێ، تەرینێ، تەرینە، تەرینە، تەرپێ، تەرەوەن، تەرەون، تەرەبەنە، تیریک، تەریۆلک، تەرەبنە، تەرێ، تەروانە

دفیره ☜ عنق الثیل

دلبوث ☜ ذَلَبُوت

دلوق ☜ سویده

دم الاخوین: خوێنی سیاوەشان، خوێن سیاوەشان، هوونەسیاوەش

دَمیله ☜ الزینیا

دَنقه: ئەسپەک، جۆمشکە، پوارەکۆرە، کەرخەنۆک، سیازاخ

دواء الحیه ☜ جُنطیانا

دوار الشمس: گوڵەسنگ، مراوکە، کاڵە شینکە، مراووکە، ماررفین، قاپشینکە

دورخولی ☜ ذَلَبُوت

دوسته الحمار: گۆڵەشامۆر، سەلکەمۆر، تەپلەرەش

دهق ☜ زَنَبَق

الدهماء: نانەحاجیلەی سوور

دهنان: برامەرەزە، مەرەزەولە، مەرەسەولە، دزگاڵ

دهیر ☜ لوقیون

دَهیله: گوڵەبزوین، گوڵە ئەستەمبۆلی، گوڵەشێستپەر، شەسپەر

الذره البیضاء: گزیەشامی، گەسکەهەرزنە، باچک، گزیهەرزنە، گزیەشاری، گزگەشاری، گزیەزەرات، زوراتە دیمیلە، دەرە

الذره الصفراء ☜ ذُرَه

ذره حمراء ☜ جاورس

ذُرَه: گەنمە شامی، گولەکابە، گەرمەشامی، گەرمەشانی، گەنمەکابە، گەنمشامی، گەنمشام، گولەپێغەمبەرە، گەنمەپێغەمبەرانە، گەنمەکابی، گەنمەپێغەمبەرە، زەڕاتە، زوڕات، کۆرە، گولەدان

ذقن الباشا ☜ بُرهام

ذَلبُوت: گولەدیاری، شالانگ، شالان، چەمقالاو، گولەخنجیری

ذنب الحداء: ؟

ذنب الخیل ☜ ذَنب الفرس

ذنب الخیل ☜ سلسفیل

ذَنب الفرس: قەفقەفۆکە، فیزۆک، قەفقەفە، قەقفە

ذنب الایل ☜ عَسنَب

ذنب السبع ☜ شوکه البواسیر

ذوخمسه اجنجه ☜ بَنطافُلن

ذوخمسه اوراق ☜ بَنطافُلن

ذوخمسه اوراق ☜ فِلفِل البری

ذیل البزون ☜ خف الارنب

ذیل السبع ☜ خف الارنب

ذیل العقرب ☜ دوار الشمس

ذیلُ الفار: گیاخاوێنکە، گیادلۆڕان

راحته الاسد ☜ طحیج

رازیانج بری: بەڕەزا، گیالاوە، بەڕێزە، باڕێزە، بەڕێزا، بەڕێزای شاخان، خەزەڕۆک

رازیانج شامی: رازیانە کێوی، هەبۆسان، هەپۆسان

رازیانَج: رازیانە، راژانە، رەزنە، رەزیانە، ریزیانە، رەزیانک، رزیانک، رەزیانگ، ماردۆس، کەرەس

رازیانه البری الکبیر: ؟

راس العصفور: ؟

راس الشیخ ☜ شکاعی

راسقی: گولەڕازقی، راسقی

راسَن: سوێتکە، سیاوسەرە، خەرواش

رامرام ☜ فساءالکلاب

راوند الصینی: ریوەنی چینی

راوند ☜ راوند الصینی

رجل الحَمامَه ☜ ابوخلسا

رَجَلُ الوَز: قازیاخە، قازیانە، پاقازە، قازیاوە، قازیئاغا، قازیاخە خوەشە، لێشرێ

رسو ☜ فُق

رَشاد: تەڕەتوورە، تەڕەتیزە، دێژنک، تەڕەتوولە، رەشادۆک

رطبه ☜ بَرسیم

رطبه ☜ شبذر

رعیُ الحمام: تەوقەگوڵ، گیادەرمانە، گیاماميله

رعی الابل ☜ شَوکُ الجِمال

رغل ☜ قَطَف البحری

رغیلە: تەڕەسێمانە، سەلمۆکە، تەڕەسلێمانە، سەلێمکی، تەڕەسرێمانە، سلێمانکە، سەڵمکە، سلێمانتەرە، شەڵمکە، سمرکە

رقان: خەنە، هونە، هەنە، خنیە، خەنی

رقف ☜ طحیج

رقون ☜ رقان

رَقی: شووتی، شڤتی، شامی، هەنی، شۆتی، شتی، شبتی، شمتی، شمستی، شفتی، شمتوو، شمتن، شیتوو، شووتوو، شوومی، سمتوو، سمتن، سمتی، هەینی، هندی، هەنگی، هیندوویی، هەننی، جەبەش، زەبەش، زەربەش، جەبەژ، شەبەش، زەبەش، زەبەز، ژەبەژ

رُمان: هەنار، هنارێر، نار، ئەنار، هنار، نالبیر

رمث: ؟

الرویینیا ☜ اقاقیا

الروجه ☜ هوفاریقون

روناس: رۆنیاس، سۆرنگ، روونیاس، رووێناس، رۆناس، رۆێناس، رونی، رۆناسەگیا، روونەڕیس

ریباج: رێواس، رێڤاس، رێواس، ربیس، ربیز، رێواو، رێواوی، رمبێز، رمبێس، ربێز، ربێس، رێواسی، رێڤاس، راوەند، رمێز، نێر

ریباس ☜ ریباج

رَیحانُ الملک: رێحانە، رێهان، رێحان، رحان،

ریحـان، رەشـەریحانـە، ریحانـە، ریـوون، ریـوەن، ژیون، رووحانۆکە، رووخانۆکە

ریحان الداوود ☜ فودنج الجبلی

الزان الشرقی ☜ شجره النبع

زان ☜ شجره النبع

زاویته ☜ الصنوبر البروتی

زایر: پیژگ، هەسپەرە

زبل المعیز ☜ هویصله

زبیب البری ☜ خالِف والِدِیه

زبیب الجب ☜ خالِف والِدِیه

زُبَیدَه ☜ آذریون

زرق الطیر ☜ دبق

زروانـد طیـانی: کالـەکـەمارانـە، هـەنیـەمارانـە، کالەکـەمـاران، کالـەکـەمـاران، کالیـارەمارانـە، کالیارەتالـە، کـارەکـەمارانـە، زەرەنـد، زەرەنـگ، خەیارکیسەڵ

زریج: کوچگەچورە، گولەکەو، هەروالە

زعتـر البـری: جـاترەکێویلـە، هـەزبـیکیفیلـە، هەزبیکیفیلە، هەزبیکێفی، ئەزبیکیفی، هـەزبۆلـە، ئەزبۆلە، هەزبۆوەکێفی، هوزبیکێوی، هەزبەکێفی، هـەزبۆکێـوی، هـەزبـیکیفـی، هـەزبـیکێفیلـە، هـەزبیکیفیلـێ، هـەزبـەکوێلـێ، هـەزویکێفیلـە، هـەزوەکێفـی، هـەزوەکێویلـە، ئـەزبـووەکێفیلـە، ئـەزوەکێفی، جـاترەکێویلکـە، جـاتیرەکێـوی، جـاتیرەکێویلکـە، ئـەزبـیشـاخی، جـاترەکێـوی، جاترەشاخی

زُعـرورُ الادوِیَـه: گـویژەرێخـە، گـویژە سـوورەی رێخە، گویژەکەژە، سۆبلەتی، سۆربلەتی

زُعرورُ الجرمانی: گویژەمازەنی

زُعـرُور: گـویژ، بلـچ، گێـوژ، گـویچ، گـووز، گیـژ، گـوێژ، گـۆییز، گـۆیچ، گـوهیز، گێـووژ، گـۆییچ، گـوومش، کێـوژ، گڤـیز، گڤـیر، گڤـیش، گـووچ، گـووج، گـوچ، گـوچ، گـوژ، گـوهێز، گهـووز، گڤیشـــک، گۆشـــک، گڤویشـــک، گهیشـــک، گوهیشک، گوهووشک، گومش، گیچ، گیژۆک،

گیژەلە، گوشک، بلچ، بلچی، بلەت، بلت، بلەتی، بەلەچ، دیژەڵە، ریلی، گوویژ

زعفر: مێشەگرە، چەورۆکە، مێشگرە، مێشەگیرە، مەشەگیرە

زَعفَران اَصغَر: هاپلۆک، زرەپیشۆک، براپیژک

زعفـران اصـفر: پیشـۆک، پیـژۆک، پیشـۆکی، پیشـۆکە، پیشـووک، پیشـوکی، پیفـۆک، پیفۆکـە، پافـــک، پیڤـــەلـــۆک، کیفـــۆک، خرخنـــدۆک، شیرینشۆک، پەفک، پیژک، پشۆک

زَعفَران المروج ☜ سُورَنجان

زَعفَـران: زەفیروو، زافەران، زەعفەران، زافران، زەحفەران، زەردیباخ

زعید ☜ ارجوان العرب

زغلَتَه: گولـەمێرگ، گولـەبووک، چنـارەکـەلـە، چنارکـەلـە، چنـارە، چنارکلـە، گـوڵماسـاوە، سپیچنە، گوڵماس، پاپشیلە، هەلالە، پاگورگانە، پاگوریانە

زغلیله ☜ اناغالس

زفرین ☜ السدر الکُردی

زقال: شینک، کوفیری، کفیری

زقوم: ژاڵە، رוولک، ژەلـە، ژەلە، لـوور، لۆرک، لوورک، لوولک، لوێر، کەرکوژە، قرژانک

زلایف الملوک ☜ ودنه

الزِلزَلَخت ☜ اُزدَرَخت

زُمارَه اراعی ☜ آذان العَنز

زُمَیر ☜ هرطمان البری

زَنبَق: گولەزیوا، لەیلانکە، زەمەق، گولـەزەمـەق، زەمبەقە، زەمەقە، گالر، لەیلانک، گولەقازانگ

زَنجَبیل: زەنجەفیل، هەلەزە، زەنجەفێل، زەنجەپیل

زند العروس: گێزەرەجاف، گێزنۆک، بەرددانکە

زِوان: گەنمۆلکە، گەنمۆکە

زوفا: سەنجرکە، زلفە، زلفان

زوفرا: کوشەندەر، کوشندەر، کوشەنەر، درکی دۆ، درکی ناودۆ

زَهرَةُ الربَیع: گوڵنیشان، گوراڵە مەمێشە

زَهرَةُ الرَبیع العِطرِی: گوڵەتووتیا، گوڵبەهار، ڕۆح تووتیا، تۆتیا، گوڵەبەنەنێ
زَهرَةُ العسل: شەهێن، شرۆ، شرپ، دار شرۆ، شروی، شروو، شروێ
زَهرَةُ الکَشاتِبین: کاسەگوڵە، ورەگیا، دەرمانەدڵە، دەسکێشی ڕێوی، گیارەحەتی، گوڵەئەموستیلەی دروومان
زَهرَةُ الساعَه: گوڵەتانجۆکە، گوڵەشیرین‌توو
زَهرَةُ اللُولوء ☜ زَهرُ الربَیع
زَهرَةُ المساء ☜ الشبوی
زَهرَةُ الالام ☜ زَهرَةُ الساعَه
زَهرَةُ الجرب ☜ کَتله
زَیتوُن: زەیتوون، زەیتن
زیرک ☜ لوقیون
زیزفون ☜ غُبیرا
زیزیفُرا: زیزرە مەرزە، مەرزە کێفی، چاییەشاخی، مەرزە کێفیلە، زرەمەرزە
زیطه: ڕووسکە، ڕووزقە، ڕوزقە، ڕۆسقە، ڕوسکە
زینه الریاحین: گوڵەمەخموورە، گوڵەبادروو
الزینیا: گوڵەدەقاق، گوڵەتیکە، شەسپەرە فەرەنگی
ساتراج ☜ شاهتَرَج
ساعد ☜ سُعد
ساق الاسود: قەیتەران، ڕەشەدەرمان، گیاقەتران، چەمەسیاوڵە، پەلی‌سیاوەش، پەڕسیاوەش، خارەڕەشە، سیاوەشان، سیاوشان، پەڕسیاوەحەش، پەمەسیاوڵە، پەلی‌سیاوشان، چیچێ، سیاکووز، قاڵەڕەشە، سیاپووز، سیاپۆس، گیابلووک
سبجستان: سپەسوو، سپیسوو
سبوقه ☜ خمان صغیر
السبیناغ: ئەسپەناخ، ئەسپیناخ، ئەسفەناج، ئەسپەناغ، ئسپیناخ، سپناخ، سپەناغ، سپیناغ، سپێناخ، ئاسپەناخ، ئیسفەناج، ئەسپەناج، ئسپەناج، ئەسپیناغ
سِتُّ الحُسن: ستیوەخووگانە، تووڵەزەرە، هەسەنبەگی، هەنگوورە تاڵە، باینجانە مارانە
سجلاط ☜ یاسَمَن
سحل: هەشیر، ژاژ، قامیشکە، لەقەل، ژاژیلۆک
السدر الکُردی: شەقاڵ، مێخوڕ، دارەبوق، دار بوق
سداب: گیاپەچکە، پێچکە، پێچێ، پێچن
سراج القلوب ☜ لُفاح
سرس ☜ هِندُباء
سَرمق ☜ فودنج الجبلی
سُرنجان الخریف ☜ سُورَنجان
سرو العمودی ☜ السرو
السرو: سەوڵ، دار سەوڵ، ئەسروو، ئەسرۆ، سەلقی، ئاژەوەن، ئارەوەن، سەلوو، سەلو، دار ناژ، سەروی شاتان
سَریش: خوزە، چریش، گیاسریش، سریش، سریش، ئەسرێلک، گوولک، بۆخۆشە، گوولک، کوولک، سریژ، شریژ، سترک، حوژە
سطرونیون ☜ غاسول
سَعادِی الماء: قامیشەڕەشە، زەلەڕەشکە
سعالی ☜ دوسته الحمار
سُعد: سینووچکە، سیسوو، سیسوو، سیکووز، سێپالوو، سێکووزە
سُعدکوفی ☜ سُعد
سَفرجَل: بەهێ، بەی، دار بەی، بهێ، بوی، بیە، بیوو، هێوە، هەیوە، بهۆک، بەهۆک، بەە، بەیانە، بیۆک، بینۆک، حەیوا، حەیوە
سفرنده ☜ حشیش السودان
سقیط ☜ هویصله
سِکران ☜ بذرالبنج
سلبین ☜ شَوک عَنتَر
سَلجم: ١- شێلمە، شێلم، شەلەم، شەلم، شێلەم، شەلەمێ، شەللم، شێمێ، تینۆک، تێتوو ٢- دانەڕۆنیە
سلسفیل: هەسپنگ، شنگ، هەسپین، حەسپنگ، ئەسپنگ، حەسپینگ، حەسپن، حەسپین، شنگی، ئەسپینگ، شن، شێنگە، شینگ
سُلطانُ الجُبُل: دار خەلات، سیاودەرمانە

سِلق: چەوەندەر، شەوانەر، چۆنەر، شەواندەر، سەوانەر، سەواندەر، چەواندەر، چۆنەری، چەوەنەر، چەنەوەر، سلک

سَلَق ☜ سِلق

سليخه ☜ دارصینی

سَمار: پیزلک، پیزل، پیزینگ، پیزینل، پێزلک، پیزال، پووزەل، پیزەل، پووزل، پسنچک

سَماره: زڕەخاشیرە، خاکشیرەتاڵە

سُماق الرباغین ☜ سُماق

سماق: ترش، توتم، تمتم، سفۆک، سفووک، شۆک، تومتم، سپووک، ترشەسماق، سوماق، سماق، سوماخ، سماقی، تووتووم، تەتەری، سفووک

سم الحمار ☜ زقوم

سِمسِم: کونجی، شەیدانک، کونجیە، کونجە، کونجیت، قونجی، کتاف، کونجەو

سَمَن ☜ راسقی

سَمه ☜ نُسیل

سَنا مکّی: سینامەکی، سەنا، خەیار چەمبەر، خەیار چەمەر، بامیەپێچ

سنبل البری: سمل، گوڵەسۆتکە، هەلال، سمل، سۆتک، سەرەشە، رەبناوگ

سَنحم المَرج ☜ خَطمی

سندیان الارض ☜ فراسیون اسود

سندیان ☜ بلوط

سنسفیل ☜ سلسفیل

سنوت ☜ کُمون أرمَنی

السوربس ☜ غُبیر البری

سُورَنجان: گوڵەئاوەنیا، فیفۆکە، گوڵەجووتیارە، گوڵەجووتیرە، جووتیارۆک، گولالەپاییزە، گوڵەپاییزۆکێ، بکێڵومەکێل، بکێڵیەی پاییز، گوڵەعەزرەتی

سُوس: مێکووک، بەلەک، بەلێک، شیرۆ، بەلەکەشیرینە، شیرینبەلەک، مێکیک، مێکووکە، مەکووک، مەکیک، مەلێم، مەلیم

سُوسَن أبیَض: سوێسنە، گوڵەسوێسن، سۆسەنێ، سۆسەن، سیسەن، سوێسنەسپیکە، سێسنە

سوسن احمر ☜ ذَلُوت

سُوسَن: سوێسنەزەردە، گوڵەسوێسنی زەرد

سوفارعه ☜ سوفورا

سوفورا: برامێکووکە، زڕەمێکووک، وڕەبەلەک، بەلەکەتاڵە

سویده: ؟

سویلا ☜ برنجاسف

سیاف ☜ زَنبَق

سیسارون: خەرکووس، خەرکووز

سیسم: گوڵە ئاواتی کێفی

سیف الغراب ☜ ذَلُوت

شاتراج ☜ شاهتَرَج

شاطریون ☜ ثعلب

شالبیه ☜ مَریَمیه

شاهتَرَج: مامجێژنۆکە، شاتەرە، زوورکە، خوێنپالێن، شاتەرە، شەتەرە، شاپاقاهـ لیرا، شاتەڕەتاڵە، مامجێژنە، مامجەژنە، جەژنۆکە

شاهدانَج: بەنگ، شادان، شاگانە، گوڵەلێوە، شەدانە

شایَ البری: گوڵەریویلکە، گوڵەچایی، گوڵەکەوو، گیاژانۆکە، گوڵەکەوە، گوڵەکەوگ، گیاکەوە، گیاکەوو، گیابرکوژان، دوقرۆقی، دووڕیویلە، کلکەڕیوی، چایی‌کێوی، گوڵەچایی، گوڵچایی، گیاکولکنە، گیاچایی، گیواوەحەشانە، چاییەکێفی، سکسارێژ، گیابا، گوێ‌کاریلە

شای: چایی، چا، چای

شب اللیل: گوڵەخوەردۆس، لالۆباسی، لالەعەباسی

شِبِت: شویتە، تۆراخ، شویت، شێوت، شووتە، دۆوراخ، دۆراخ، بەلبەنی

شبذر: شەوەرگ، شەوەری، شەوەر، شەورگ، شەودەر، شاودەر، شاوێر، شەڤدەر، شوور، هەندەکۆ، حەندەگۆ، هەندەقۆ، هندکۆ، هەنەکە

شبط الغول ☜ طُرنە

الشبوی: شەوبۆ، گوڵەشەوبۆ، شەڤبۆ، شەهبوو،

قاچمووک
الشبه ☜ صامُور
الشبیت ☜ شِبِت
شجر البلوط ☜ بلوط
شجر الحیا ☜ عفص
شجره ابراهیم ☜ فِلفِل البری
شجره ابوکبیر ☜ حلیتت
شجره البراغیث ☜ راسَن
شجره التامول: دار تووس، دار تووز
شَجره الحَیات ☜ السرو
شجره الدبق: دارخوەرک، چەسپەلّووک
شَجَره الدَم ☜ ابوخلسا
شجره الرُستم ☜ زرواند ظیانی
شَجَره السَماء: عەرعەر، هەوریسک، هاڤرسک، هەڤریسک، هەویس، وەهل، ئەرز، مەرخ
شجره الطول ☜ زهرالعسل
شَجَره الغار: تیروو شاری، تیرووی پەرژین
شَجَره الله ☜ شَجَره السَماء
شَجَرَه المَریَم: گوڵەئاگرین، گوڵەعەرعەری
شجره النبع: دیهمک، دهمک، دیهمەک
شَجَرَه النبق: کینار، تەعەو، کونار، ونار، کناری، سیتر، زەرک، نەبگ
شَجَرَه فُصطل ☜ الکستناء
شجره الادریس ☜ محلب
شجره الأُشَق: بەهەک
شجره البق ☜ الدردار
شجره الدکن ☜ السدر الکُردی
شجره السواک: سیواک، دار سیواک، سیواکیدیان
شجره السوس ☜ سُوس
شجره الصبار: تەمری هیندی، خورماهیندی
شرابه الراعی ☜ عنابالبری
شَراج: گوڵەکاویان، گوڵەفەرهاد
شرخات ☜ یاسَمَن
الشرش: دڕکەزاڵ، کوڵەوار
شَرعُوف: شەمامە، شەمامۆک، شەمام، شمامە، شمام، شەمامۆ، شەمامۆکە، شەموومە، شمامۆک، دەساموو، کەموو، دەسەمبۆ، کەمۆ
شعر البنات ☜ ساقالاسود
شعر البنت ☜ الصفصاف الباکی
شعر الجبال ☜ ساق الاسود
شعر الجن ☜ ساق الاسود
شَعیر: جۆ، جەهـ، جاو، جیو، جە، جوویە، یەو، یەوی، یەوە، ئیو
شفتره ☜ خبه
شـفلح: مارگیرە، مارەگرە، درەی خانی، دڕی خانی، تەڵەمار
شَقاقل: رەشەگێزەر، گیاچەپۆڵە، گێزەرە دیمی، گزەرگە سیاوێ
شقر ☜ شقر الحمار
شقر الحمار: سەوزەگیواو، سەوزەڵە
شقواص ☜ قستوس لاذن
شـکاعی: دڕووشینکە، کەرکۆڵ، کەرکوول، کەرکوول، کەرکۆلی، کەرکۆلی، کەرکۆلک، سەرتۆپز، بۆخەڵە، خوویرک، کەربەشە
شکوریه ☜ هِندُباء
شَلجَم البَری: شیلمەبۆرە، شیلمەک
شَمار ☜ رازیانَج
شَمَر ☜ رازیانَج
شَمَرمُره ☜ آلوسَن
شمره الخنازیر ☜ بخورالاکراد
الشمریر ☜ عفص
شوفان البری ☜ هرطمان البری
شَـوکُ الجِمـال: شەکرۆکە، سەرتەشیلە، شەکرووکە، شەکەرۆکە، شەکرۆک، شەکرۆ، شەکرەشوانە، قەنشەکیرووک، قەنشەکرۆک، شەکروو، دڕکەگورزە، سەرتەشی، سەلکەتەشی، کەرتەشی، شەکرەشوانە، کەرخوەر
شوک الحقول ☜ شوکه البواسیر
شوک الحمار ☜ شفلح
شَوک الحَمیر ☜ عاقول

شوك الدهن ☜ عكوب

شوك العلك ☜ اشخيص

شَوك القَصار: سرینچکەتاڵە، تەڕەژیە

شَوك عَنتَر: دڕیلە، دڕکێلە، دڕکەکەوە، دڕیلە، دڕیلێ، دڕیلە، دڕیلە، چقلەبژار، دڕەبوولینە، دەرزیگیا

شَــوك مَســكی: دڕوەزەردە، دڕکەچەورە، دڕکەچاو زەردە، دڕەتالێ، دڕکەزەردە، چقلەکەلەوێ، زەڕسیری

شَوك مَسكی ☜ عصفر

شوك الاحمر ☜ التشبتشاب

شَوك الجمال ☜ عاقول

شوك الحمير ☜ قردون

شَوكَت الهَیوُد: پەلەورچە، پەلەپسە، پەلەپسێ، پەلەپسێ

شَــوكَران: دووڕەست، حەکیمکوژە، دورەست، مارەکوژە، زڕەگێژنۆک

شَــوكَه الاِبــراهیم: تۆسی، تویسوو، تێسوو، تووسی، تووس، تیسوێ، توویسی، تسوێ، توێسی، توسی، تیس، تیسوو، کرۆزرۆ

شــوكه البواســیر: براکیوار، کیوارەبووچکە، چقلەکەرە، قەڵەمەشینە

شوكه البیضا ☜ شکاعی

شوكه الدراجین ☜ مشط الراعی

شونیز ☜ حَبَهُ السوداء

شویلا ☜ برنجاسف

شَهیباء: گیاملوور

شَیح البِری ☜ شَیح خُراسانی

شَیح الرومی ☜ ابسنت

شَیح خُراسانی: پووشبەسوورە، بتەسوورە

شَــیح: بەرزەلنگ، وەرکەمەر، بەرزەلنگ، بەرزەلینگە

شیحه الیعقوبیه: شیرنۆکە، شیرین شیرینۆکە

شیح الربیع ☜ بابونَج الطیوُر

شیطرج: گیاکووزەلە، دێزنکەتالە

شیلم ☜ زوان

صابون الثیاب: ئەسپۆن، سپۆن، هەسپۆن، گلۆکە، گلوان

صابونیه ☜ غاسول

صائبونیه ☜ فول العرب

صاصل ☜ زیطه

صافنیا ☜ اَبهُل

صامریوما ☜ دوار الشمس

صامُور: تەلووکە، دڕکەزیی، تەلووک، تەلووک، تەلووکی، دڕکەزی، زیی، دڕەباخی، زینە، ئەستڕی

صباح الخیر ☜ سُعد

صبار ☜ شجره الصبار

صباره ☜ الصَبر

الصَــبر: تالیشاری، ژەقنەمووت، تالشاری، تالیشار، ژەقنە

صبغ روحو ☜ زریج

صریمه الجری ☜ زهر العسل

صعتر هندی ☜ رَیحانُ الملک

صعتر ☜ نَدغ

صعترالبری ☜ زعترالبری

صَف صاف الذئب ☜ دفنه

الصفصاف الباکی: شۆڕەبی، شەنگەبی، شینەبی، بیەشەنگ، پیتک، پێتگ، ماشەبهی، شنگەبهی

الصفصاف الحزین ☜ الصفصاف الباکی

الصفصاف المصری ☜ خِلاف البَلخی

صفصــاف: بی، بزوو، دار بی، دارەبی، بیک، بهۆکێ، دارا بنابێ، وی، ڤێ، ڤی، بێ، ویرۆڵ

صفیر السلطان ☜ جوزالمائل

صلایه ☜ عفص

صمعه: پووشە نەرمە، پووشەپەخشانە

صِنار: جۆهەر، دار جۆهەر، هۆلێ، جەوهەر

الصنوبر البروتی: کاژ، کاژی، دار کاژ، دار چام

صوف الارض ☜ فراسیون ابیض

ضَرسُ العَجُوز ☜ حَسَک

ضرع الكلبه ☜ غُبیرا
ضریع ☜ زایر
ضَمیران ☜ رَیحانُ الملک
ضیمران ☜ رَیحانُ الملک
الطاوق القفقاسی: تایله، تاوگ، تاووگ، تایلێ، تەیلە، تاووت، تاوی، تاووک، تەیلێ، تاویی، تێوک، تاخلیڤینگ
طباق‌منتن ☜ راسَن
طحلب: قەوزە، کەڤز، کەفز، کەفس، گولکەڤرۆک، کەوز، کەژەوە، کەژاو، گاوەک، لیم، قەوزەقورواق، جلقورواق، گیوقوراواق، خوریەچنە، کەز، کەزی، خوریەجندە
طحماء ☜ شَوکَران
طحیج: تەقلۆکە، گرنووک، گرنووکە، تەقلەی کشمیشی
طرخون: ریشالوو، توونەگیا، ریشالووک، توونەگیواو، تەرخون، تەرخوون، تەرخوین، تەرخان، تەلخون، تەلخوون، تەرخۆ، تارخوون، تەلخوون
طَرفاء ☜ طَرفه المَن
طَرفه المَن: گەز، دار گەزگ، شوینەدار
طُرنه: سیچرۆکە، گریچکە، سیچرۆ
طلح: مۆز
طَماطِم: باینجانەسوورە، باینجان، بایجان، باجان، باژان، باژاناسوور، باجانیسوور، تماتێ، تەماتە، تۆماتیز، باینجانی، بالجانە، بالدرجانە
طَمرا: گەرچەک، کرنوو، کرنک، کرنوو، کرنک، کرنی، کرنی، کرنە، کەلال، گەرچک، گەرچە، گەرچەگ
طوبه ☜ شکاعی
طوقریون ☜ مسک الجن
طیفی ☜ بوط
عاقِد اللَبَن: دووگنە، سۆتیچکە، دووگونە، ئامیاندەلەمە، ئامیانپەنیر، شۆتگرسێن، خوێمێ، مێزەرەمەلا، گیای دووسەرە، رۆناسەگیا، گرگتک
عاقِرقَرحا: گولەدەوری، گولەچەمێنشە، گوێمشکە
عاقول: حوشترالووک، وشترخۆرە، وشتردڕوو، وشترخوار، وشترخوەرە، وشترخۆر، حوشترخۆر، وشترخوەرکە، حوشترالووک، حوشترئالووک، شیرحوشتر، وشترخۆر، هوشترالۆک، وشترخار، عەگول، ستریشینک، گەورک، یانداخ
عِبادُ الشَمس: گولەبەرۆژە، رۆزیارپەرەس، گولەبەرۆژ، گۆکباخان، گولەبەرئافتاو، گولابەربەرۆژکێ، رۆژیارپەرەس، رۆژانپەرەس، رۆجیارپەرەس، رۆژگارپەرەس، هەتاوپەرس، رۆزامپەرەس، رۆژانپەریز، رۆجیاپەرشت، رۆجیارپریس، بەرئافتاو، پالەوی
عبهر ☜ نَرجس
عَتم ☜ زَیتوُن
عَدَس: نیسک، نژوو، نژی، نووژی، نوژووی، نوویژی، مێژوی، نوویژی، میشەوش، مەرجوو، مەرجی، رۆژیک
عدس الماء ☜ طحلب
عدس المر: نیسکە تالە، نژوە مارە
عراد ☜ سویدە
العران ☜ هوفاریقون
عَرطنیثا ☜ غاسول
عُرفُ الدیک: گولەسەوڵ، سەوڵ، سۆوڵ
عرف الدیک: پۆپەکەڵەشێرە، گولە سووراوک، گولەپۆپنەکەڵەشێرە، گولەباقلەک
عرفج: دارئاسن، گزیەتوولینە، توولەگزی، گزگەتوولینە
عرق الحلاوه ☜ صابون الثیاب
عرق السوس ☜ سُوس
عرقد ☜ لوقیون
عَرن ☜ آنوبَروخیس
عروق الصباغین ☜ روناس
عُروق الصباغین ☜ مِمران
عُروق صفر: زەردەچێوە، زەردەچۆ، زەردەجوە،

زەردەچـــەوە، زەرەچـــەوە، رەهـــازەر، ژەرژووە، کرکم، زەردەچووە

عَريف ☜ ياسَمَن

عَسَنب: گولەڕازاو، گولەپیالە، گولەئەرخەوانەی دەیمی

عصاب ☜ شيطرج

عصفر: قاخلی، کاژیلە، کاخلی، قاقلی، کاژیرە

عفص: شیرڕێژ، وەردینە کێوی، بنجیلە کەشیە

عَفص ☜ مازوج

عفنــه: شەپەلۆ، شەفەلە، شەپەلوح، شفلح، شەفەلاح، شێفەلەتە، شێفەلە، شەفەلە کرندی

عقده ☜ انبرباريس

العقربان: مێزەرۆک، کلکە دووپشکە

عقربان ☜ ذنب الحداء

عقيد هندي ☜ عُروق صفر

عکوب: چاوبازە، کەلووخان

عکيده ☜ خرطال

عَلد: جەوڕنە، خوم، ژانوبا، خومە

عَلقم ☜ حَنظَل

عَلقَما ☜ فراسيون ابيض

عُليَض ☜ شَوک عَنتَر

عُليق الجبل ☜ عُليق

عُليــق: تـوودڕک، تـوورک، دڕدووک، توورکـە، تووترک، تووترک، تووتەرگ، تووتەرگ، تیرک، تیــرگ، تــیرە، تــوودڕە، تــوودڕەی، تــوودڕی، دڕووک، تــــوورک، تــــوورگ، دەڕدووک، دەڕدووگ، توودزیـــە، تــوودلقی، تفـــەدڕەی، دوریڕشک، دڕدڕی

عُناب: سنجرازی، سووراف، سنجەی، سینجەی، سنجی، ونوو، عەناو، عەناف، ئەناف، ئەناو

عناب البري: ؟

عنب الثعلب مُجنن: ڕێزلە، هـەلـەڕیزە، ڕەزلـە، ڕەزلـــێ، ڕیـــزەلـــە، ڕەزرەزۆک، هـــەڕەزالـــە، تەماتـــەمرۆژە، تولـــەزەردە، ڕێزلـــەمارانـــە، ترێمامڕیوی، ڕەسلی رووڤی، هەلالە و زەمزەمە

عنب الحيه ☜ فاشرا

عِنَب: ترێ، هەنگوور، هەنگۆر، هەنویر، هەنوور، هەنگیر، هنگوور، هەنگەریر، ئەنوویر، ئەنیوور، هەوور، ئەنگوور، ئەنگیر، هەنگووری، تـرە، تـری، هەنگوورە، هنگور، منو، میڤ

عنبالحيه: ترێمارانە، مێوەمارانە، ترێ مـارە، گیزوگولەنگ

عنب النصاري ☜ عنبالحيه

عُنصُـــل: براخــوژە، پیـــازەمارانـــە، شـــێلاخە، گیاشەلاخە، قەمچیشەلاق

عنق الثيل: سیسەهەرێز، زرەهەرێز، پەنجەهەرێز

عُود الريح: تاقەگولە، گولەپەڕاوە

عود مُنتن ☜ خَرنوب الخَنازير

عُودُ الريَح ☜ انبرباريس

عود الصليب ☜ عُود الريح

عوسج ☜ السدر الكُردي

عَينَ الديک: چاوکەلـەشێرە، گولـەکەلـەشێرە، گولەنەورۆزان، چاوکەرەشێرە، وەلوەلەشێرە

عين الجمل ☜ اناغالس

عـــين القـــط: بـەیبوونـەخاسـە، چاوپشـــیلە، گولەحاجیلێ چاوپشیلە

عين الهدهد ☜ لاتتـانی

عينون زرقا ☜ عينون

عينون: ؟

غـابُ الرَمـال: لـەبـان، قـامیش، لـەوان، لـەبـەن، قەمیش

غاب ☜ قَصب

غابالبَلَدي ☜ غابُ الرَمال

غارانيون: گولەدەرزیلە، سووژنەلە، گولەکالیلێ، دڕکەدەرزیلە، چەقلەدەندووکە، سووژنەشوانە

غاسول رومي ☜ شَوک القَصار

غاسول: سەونچک، جەوشەن، سەونجە، یـەوشـە، هلۆت، هیلۆ، پـووشعـەنتـەر، پووشـە نـەورۆزە، چەوغان، تۆسینە

غاسول ☜ خرءالصغير

غاف ☜ بروسوبس

غافت ☜ غافث

غافث: رۆنەک، رۆنۆک، گیاجەرگ

غُبیــــر البــــری: ســوورەچێــو، ســوورەچــوو، زرەبرالیک، تەڤری

غُبیرا: سرینچک، سنجوو، سرنچک، سیرینجی، ســرنجی، ســینچک، ســەنجیــە، ســنج، ســنجۆ، گووسـنج، سنجید، سـنجەی، سـنجی، سـنجۆک، لاس

غَرب ☜ الحور

غَرب ☜ الحور الابیض

غرغاج ☜ غرغار

غرغار: کوڵە وزم، وزمە هەورامی

غریر ☜ حویره

غزیزنه ☜ هویصله

غزیل ☜ اَبرَه العَجوز

غسل ☜ عینون

غَضاء: نەویران، گولادووف

غَفو ☜ نَرجِس

غلقه الذئب ☜ حَرمل

غَملوُل: ئەولیاگەون

غیطل ☜ فاسَقَندُلیُون

فاسَـقَندُلیُون: سـۆلان، سـوولان، گوڵـەسـۆ، سـۆ، پلەسۆ، سەرتیپە

فاشــرا: هومێـو، هومێـوە، هوومێـو، تـەماتـەمارانـە، دەرمانەمارانە، ترێرزیڤی

فاصــولیا: لۆبـک، لۆبیـا، لووبیـە، لـووبی، لۆڤـک، لۆوک، فاسۆلیا، قەلووکە

الفاصولیه ☜ فاصولیا

فالریس: شیلەگاڵ، گیاشیلکە، کەپەنەک بەشان

فاوانیا: زرەناز، گەلاماسی

فُجـل البـری: تیژتیژووکـە، ترپـە زۆنجـی، ترپـە کێڤی، توورە کێوی

فُجل مزروع ☜ فُجل

فُجل: توور، ترپ، ترەو، ترەوی، تووری، تیرپ، تیرپ، تڤر، توبر، ترپە، گۆر، ترپـە پـاییزە، تـوورە پاییزە، توورە سپیکە، ترپە چەرموو، تەڤرک، تەڤر

فُجل الحار: توورەڕەشە، ترەوەسیاوێ، ترپەڕەشە

فراسیون ابیض: ؟

فراسیون اسود: ؟

فراسیون القلب ☜ قفیل

فراولـه: تـووەفـەرەنگـی، شـیلەک، تووفـەرەنگـی، چلیک، شلیک

فَرصاد: توو، تڤی، تیو، تی، تیت، تڤی، تڤێ، تفە، تڤی، تـۆ، شمـی، تـووەچـەرمـە، تـووەچـەرمـوو، تووەچەرمگ، تووەسپیکە، تووەسپی، دار توو

فَرفَره ☜ دوسته الحمار

فَرنــدَل: زرەپنـگ، پنگـەبـۆرە، پووینـەهـەرانـە، خەرپوونگە، خـەرپوونگ، خـەرپنـگ، خـەرپنـە، خـەرپـۆن، خـەرپونـگ، خـەرپۆنـە، خـەرپۆنـگ، زرەپوونگە، گوریز

فروه الراعی ☜ فالریس

فریاس ☜ شَوک عَنتَر

فساء الکلاب: تەرەسیمانەی گەزگەزی

فستق الحقل ☜ فُول سُودانی

فستق السودانی ☜ فُول سُودانی

فُستَق: پستە، فـستق، بسـتە، پسە

فِستوُکه: پووشەلەرزانە

فِطراسیالون ☜ مقدنوس

فُق: ڕێڤاسەک، ڕێواسە، ڕاوەند

قِثّــوس: تـرۆزی، چـەمـەرە، ترێـزوو، تـرووزی، تەرۆزی، خەیار چەمبەر، کالیاری فەریکوکاڵ، چەمیلە، چەماو، چەمەرە، چەمەرە خەیار، خەیـار چـەمـەر، خـەیـار شـینگ، خیـار شـین، خـەیـار چەمەلە، ترۆزی چەمیلە، شارۆخ، شارۆق

فقوس الحمیر ☜ قثاء الحمار

فقیع ☜ شَوکَه الابراهیم

فَل ☜ راسقی

فِلفِل الأَحمَر: بیبـەر، بیبـار، بیـوەر، بیـوار، پیپـەر، بیپەر، گیزگ، هچهار، هیچهار

فِلفِل الأَسوَد: بیبەری ڕەش، ئالەتی ڕەش، دەرمانک، ئالەت، گووزەک، بیباری ڕەش، ئیسوت، ئیسیوەت

فِلفِل البری: دار ئالەت، ئالەت، ئالەتە چەرمگ، وەرهەم

الفلفل الحلو ☜ فِلفِل الأَحمَر

فُلفُل الکارولینا: گولەشەرمین، گولەزەنگ

فُلیجا ☜ فوتنج

فنجیون ☜ دوسته الحمار

فوتنج: پوونگە، پنگ، پووینگە، پنگە، پۆنە، پوونە، پووینە، پوودینە، پونگ، پونگە، پینگە، پویینە، پوینە، پوینگە، پوونگ، پینە

فودنج الجبلی: جاترە، هەزبی، هەزبیمێرگ، جاترەئاوی، هەزبیمێری، هەزوەباخی، هەزبیباخی، هەزوەتالە، هەزویتالە، هەزبیتالە، هەزوەمێرگی، ئەزبووەئاوی، گۆشەملە، هەزبیگویمشکە، مەرزەنگۆش، مەرزەنجۆش، چەویر، گیادانوو

فودنج ☜ فوتنج

فُوطَه ☜ طَماطِم

فول العرب: کەفکەفوکە، کەفینە، دەرمانەدیان، گلێنەڕەشە

فُول سُودانی: بەهێقە شامی، بایەم زەوینی، زرە پستە

فُول صوُیَه: سۆیا، سوویا

فول: باقلە، پاقلە، بلوول، بەری، باقیلە، کاکرۆس

فوه الصباغین ☜ روناس

فُوَه ☜ روناس

فِیجَن ☜ سذاب

فیل زَهرَج ☜ لوقیون

فیلجوش ☜ ارقیطون

قاتل النفسه: خوشیلک، شیرخوژیلک، شیرقولی، قوشیلک، خوشیلکە، خوژیلکە، شیرخوشیلک، خوشیل، خوژیل، خشیلک، سفتیچک، شفتیچکە، شوتکیلە، شیردیو، خوشوول، ماموتە، شۆتەژیە، شۆتریچکە، ژیرتیشک، دەرمانوڕەوانی

قاتل النمر ☜ هَلاهِل

قاره ☜ شایَ البری

القان ☜ شجره التامول

قاون ☜ بَطیخ

قثاء البری ☜ قثاءالحمار

قِثاء: هاروی، خەیار، ئاروی، ئاروو، هاروو، ئارو، خیار، سەوزەخەیار، ختیار، هارو، یارو

قثاء الحمار: خەیارەمارانە، قەتک، گیاقتی

قُثَد ☜ قِثاء

قراسیا ☜ قراصیا

قراصیا: ئالووبالووک، هالەبلالووک، برالووکەباخی، ئالووبالوو، هالووبالوو، ئالۆبالۆ، ئارییاری، هالووبلالووک، هالەبەلالووک، هەلهەلۆک

قرانیا ☜ زقال

قردمانا ☜ کراوینه البری

قردون: ؟

قرصنه زرقاء ☜ شَوکَه الابِراهیم

قُرط ☜ شبذر

قُرطُم البَرّی: دڕکەقاخلی، دڕووەکاژیرە

قُرطُم ☜ عصفر

قُرطمان: کاڕان، گیالەرزانە، جۆشامی، جۆی هوورچ، کارام، چەپەترووکە، چەپەترۆک

قرع اسلامبولی ☜ قرع ملطی

قرع البَری: کوندکە سەبیلە، کوولەکەشێتە، کوولەکە کەشکوول، مەمێکودوو

قرع حلو ☜ قرع ملطی

قرع عَسَلی: کوولەکەزەردە، کوولەکەبەڕوولە، کودیهاروی، کوولەکەچەرمە

قرع مسکی: کوولەکەبارزانی، کوولەکەسەراوی، کودیبارزانی، کوولەکەمیرانی، کوندریمیرانی، شاقەباغی، کودیمقەور، میقەور، کوولەکەشامی، قەومک

قرع ملطی: کوولەکەئاگری، کوولەکەگاوی،

کوولەکەتەنوورە، کوولەکەئاوی، کوندکیٔئاقی
قَرع ☜ يَقطِين
قرفه ☜ دارصيني
قرقهان ☜ آذريون
قَرن الغَزال: شاگولەبەند، گیازەردەلە، گولەبەند، وینجوکە
قرن ☜ زقال
قَرَنفل ☜ قَرَنفول
قَرَنفول: مێخەک، گولەخەوناوکە، مێخەکی، گولەئەسریل: ئەسریلەک، گریشک
قرنيه: گولەبۆنیان، گولەعەمبەربۆ
قُرَه العَين ☜ شيحه اليعقوبيه
قُريص ☜ أنجرة الكَبير
قستوس لاذن: ؟
قُسط ☜ خولنجان
قسطل الارض ☜ سنبل البرى
قسطنه هندى ☜ الكستناء
قسوس ☜ لبلاب كبير
القسيس ☜ ودنه
قصب السكر: نەیجەشەکەر، نەیشەکر، نەیچین، نەیجەقەن
قَصب: زەل، چیتک، لیک، لەیلک، قەرەم، کامر، نەیجێ، نەی
قصطل ☜ الكستناء
قصوان ☜ شوكه البواسير
قَصيده: ؟
قَطرَم: براپوونگە، مووپەرە، مافەرە، گیامافەرکە، مافەرکە، براپوونگ
قَطَف البحرى: سەلمکە، سووریتکە، کاچۆنەری
قُطن: پەموو، گیالۆکە، پەمۆ، پەمە، پەمبێ، پەمبی، پەمبۆ، پەمگ، پەنبۆ، پەنبی، لۆکە
قُطيفَه ☜ عرف الديك
قفاز مريم: گولەگەزیزە، گولبەیاخ، بەلازیر، دەرمانەچەرمە، خنجیرە، کولبزک، کلبازک، دەرمانەسپیە، کولووکشوان
قفيل: ؟
قلقاس ☜ تَرياق
قلوب الدجج: هەلووژە رەشە، هەلووژە کێویلە، هەلووچە رەشە، ئەلی سیە، عەلووکا رەش، هیروو
قُلومس ☜ اذانُ الدَب
قمام ☜ الاس
القَنا: گولە بەرازە، لووشەگول، گولەدرەوش، دووگەگورگ
قنابرى ☜ شيطرج
القناديل: مریسوک، مریسوکی زەرد، گولەگوارە، شۆتیلە، گیاشیرینی، مەمکەمژە
قِنب ☜ شاهدانَج
قَنبيط البَرى: شەلەمە باخیلە، کەلەرمە کێویلکە، توپلەگیا
قُنبيط: کەلەرم، کەلەرمە، کەلەم، کەلەیی
قُنطريُون: کانیژە، گالەبەنگ، تالەمارانە
قُنطُوريُون ☜ قُنطريُون
قنه ☜ أنجدان البرى
قنبيره ☜ جنبيره
القوغ الاسود ☜ حورالاسود
القوغ الفضى ☜ الحور الابيض
قوقحان ☜ آذريون
قهوه: قاوە، قاوەی، قەڤە، قەهوە
قَيصوم اُنثى: مەلهەم، مەلهەمە، گیوانە، گولەکازە، زەنگۆلەبچک
كارسون مائى ☜ حُرفُ الماء
كافُور: کاپوور، کافوور
كاكنج: بزگیلە، تەماتەجنانە، گزگیلە
الكاكى ☜ آبنوس الهندى
كاوشير ☜ حليب البقر
كَباد ☜ نارنج
كَبار ☜ شفلح
كباش ☜ مشيطه
كَبَر ☜ شفلح

کتالبا: دار درەوشە، دار درەوشک، کاتالپا

کَتان: کەتان، بەرزەک، بەزەرەک، لۆکەکێوی، گیابرە

کتانیه شائعه: هەمیشەجوان، مێلووورەگیا، هەمیشەگوڵ، کەرکوو، کەرکۆ

کَتله: ؟

کتم ☜ نیل البَری

کَتیراء: هەنگەون، گوێنوو، گەون، گوێنی، گاون، گوێنو، گوێنە، گۆنی، گوینی، گوونی، هەنگەوەن، هەنگون، هەنگەونە

کثیرالروس ☜ زیزیفُرا

کحلاء ☜ ابوخلسا

کراث ابوشوشه: سیرۆکە، پیازەمووسلی، زیسک، سیرۆک، مووسلی، سیرەعەجەمی، زیزک، زیل

کُراث الدُب: سوورەبنە، سیرەونە، بنەسۆریە، سیرە ورچە، سیرە ورچانە، سیردم، سوورم، سیرپڤک، سیرەکێفیلە، سۆریاس، سۆرپاس، سۆریاز

کراث بری ☜ کراثالدب

کراث رومی ☜ کراث

کُراث نَبطی: کنیواڵ، کورادەکێوی، کنیوالی، کنیواڵە هەردیلە، کوراد، کورادە، کوراپە، کورادە، کوراپە، کەوەرە کێویلە، کەوەری کێوی، سیرە خاسە، قوراڵە، هیرسومل

کراث: کەوەرگ، کەوەری، کەوەر، کاراد، کەرەسا، کورگ، کەرەوزان، تەرە

کراث البقل ☜ کراث

کراث الثوم ☜ کراث

کراث الثوم ☜ کراثالدب

کراث الدب: لووشەگورگانە، پسلە کەوەڵە، براپسل، پسلە کەوە، پسلە کەولە، پسلەشینە، پسلە بۆوەنکە، سیرەخرتە، پسلە بۆوەنە، کۆڵە بۆوەنە

کراث المائده ☜ کراث

کراویه البری: ژیرە کێویلکە، ژیرە کێفیلە

کَرَز بَری ☜ محلب

کرز: گێلاس، گلیار، گەلاز، گێلاس، گەلاس

کَرَفس الجَبَلی: هەڵز، لۆ، هەڵس، هەڵەز، هەلیز، هەلەز، ئەڵز، ویڕ

کرفس الماء ☜ سیسارون

کَرَفس: کەرەوز، کەرەوس، کەرەز، کەرەس، کەرەسپ، کەرەسب

کرفس البئر ☜ ساقالاسود

کرفس البری: نینۆڕ، گونۆڕ، گندۆڕ، گنۆڕ، ننووڕ، گونۆر، گتوڕ، قەلەندۆر، دۆریە، دیرۆ، دۆرێ، خەلەندۆر، خەلەندوور، قەلەندوور، قەلەندۆر

کرفس مقدنوس ☜ مقدنوس

الکرکم ☜ عُروق صفر

الکرم البری ☜ اصل الکرمۀ السودا

کَرمَه البَیضا ☜ فاشرا

کُرنب الماء ☜ نیلوفَر اَصفَر

کُرنُب ☜ قُنبیط

کَرَویا ☜ کُمون اَسوَد

کریب فروت: گریفرووت

کزبره الحبشه: ؟

کُزبَره: گژنیژە، گژنیژ، کۆزلۆک، تاولە، گژنژە، گژنێژ، تاولە، بەنارۆمی، گشنیش، تاوڵێ

کزبره البئر ☜ ساق الاسود

کزر القدس ☜ کاکنج

کِسُ الراعی ☜ کیس الراعی

الکستناء: بەڕوەخاسە، شەمبەلوو، شابەڕوو

کسفره الحمار ☜ شاهتَرَج

کعب الغزال ☜ کَتله

کف الثور ☜ اخیون

کَف الصَباغ ☜ زَنبَق

کَف العَذرا ☜ کف المَریَم

کف المَریَم: گیاپەنجەک، پەنجۆڵەژەن

کف النسر ☜ ذنب الحداء

كف الهر ☜ زغلَنَته

كلغان ☜ خَرشوف

كمثرا: هەرمێ، هەمروو، هەمرۆ، هەرمە، هەمرۆە، هرمێک، ئەمرۆ، هرمێ، هارمێ، هورمێ، هەرمی، هرمیک، هەرمۆ، مروێ، مرۆی، مەروێ، مەروە، موریە، مووروو، گولاوی، گولاوەی

الكمثرى ☜ كمثرا

كُمونَ أرمَنى: ژیرە، زیرن، زیرە

كُمونَ أسوَد: ژیرەڕەشە، زیرەی کرمان

كُمونَ البِرى: گەزرۆکە، گێزەرۆکە

كُمون رومى ☜ كُمونَ أسوَد

كندس ☜ صابون الثياب

كوشاد ☜ جُنطيانا

كيس الراعى: زوانە مەلووچکە، خواخورکە، توورەکەشوانە، گیاقجی، گولەسەرکراو

كينين: دارەیاوکوژ، دەرمانەلەرز، گولەحاجیلە، گولەحاجیانە، گولەچاوێشانە، گولەفەقێ، گولتووتک، گوراڵە حاجیانە، باوەینە، گولەچەمێشە، گوراڵە چەمێشالێ، گولەحاجی، گولە تووتک، گولەکانی، گوراڵەمیری

لاتنسانى: گولەئەوین، خەلاتەگیا

لاذَن: گولەمووری، گولەموورگ

لاغيه ☜ تِرياق

اللالنجى: نارینگی، نارنجی، نارنگی، نارەنگی

لالِه حَمراء: گولەمزیانی، گولەمزانی

لبـان: مێلەگورگانە، مێلەگوریانە، مێلوکلدان، مێلەخووانە، میلەگورگانە، مێلوکلەدان

لبان الذكر: تیرە، کوندەر، کونەر

لَبخ ☜ بُرهام

اللبلاب ☜ نيلُوفَر

لَبلاب البرى: مەلەویچە، مەلەگەوێ، مەلەویچ، مالەویچ، مالەویچە، مالەگەوێ، مالویچە، ملویچە، ملەویچە، مەلەوێنچە، مالوێنچە، مالونچە، مالۆنچە، مەلەگەوە، ملەگەوێ، مالۆچ، ملەگەوێ، مەلەگەوی، ملەگەوی، لەولاوە کیفی، لەولاوی کێلگە، مالۆچە، لەولاوی کیفی، لەڤلاڤی کەڤی، مالۆنچە

لبلاب الحقول ☜ لَبلاب البرى

لبلاب كبير: گولەواژ، گولەسەرکێش، گولەباداک، گولەئالینک

اللحلاح ☜ شوک مَسکی

لحيانى ☜ مشط الراعى

لحيه التيس: هالیکۆک، ئالەکۆک، هالەکۆک، هەلاکۆک، هەلەکۆک، هالەکۆکی، هەلاکوو، کەپەلووک، ئالەقوق، ئالیقۆق، هەپلۆک، هەپیلووک، هەلەکۆکی، هەپوولیک، هپلوک، هەپولیک، هەمپەلووک، ئەپلۆک، گیابزنە، گیزنە

لِحيَه التيس ☜ سلسفيل

لحيه التيس ☜ ملک المروج

لَذن ☜ لاذَن

اللزيج الايطالى ☜ حَشيشَه الخَنازير

اللزيج: پەرمێشکە، کونجرە، پەرنێشکە، پەرەمێشکە، پەرەنێشکە، پەرمیشکە، پەرنێشە، پەمریشکە، پەرەنشک، پەرەنێشک، پەرەنیشک، پەنریشکە، پەنگەریشک، کونجرکە، کوونجرە، کوونجرکە، پەنگریشکە، پنریشکە، پنریشک، پەنیرشک، پزیشکە، پنریشکە، هەرواڵە، مەرواڵە، دیسنەک، دیسینەک، چەسپۆک، مچقاسە، پەندەریشک، کەتەوڵ

لزيق ☜ دخين

لِسانِ الثَور: هورمزە: ورمزە، وەرمزە، وەرمز

لسان الحمل أوزينه ☜ أوزينه

لسان الحمل صغير: رکێشە باریکە، رکێشە گەلاتەسک

لسان الحمل ☜ ورد الماوى

لِسانَ العَصافير: بناوچ، بەناف، بەناوچ، بناو، بناوەچ، بناوی، بەناف، وناو، وناوچ، دار بناوچ

لِسانَ العصفور ☜ لِسانَ العَصافير

لِسانُ الكَلب ☜ اللزيج

لسان الحمل كبير ☜ لسانالحمل

لسان الحمل: رکێشه، هەرکێشه، گەلارگێشه، رکیشه، رهکێشه، رەکێشه، راکێشه، رووکێشه، هلەگشه، گەلادمەل، زمانەبەرخه

لسان الضب ☜ شوک عَنتَر

لسلس ☜ جنیبره

لُفاح: هەسەبەگی، گیائادەمە، حەسەنبەگی

اللفان: هەناره کۆله، هەناره کێوی، نارۆک، زرەنار، هەناره چۆلەکە

لِفت ☜ سَلجم

لقمه‌النعجه ☜ مشیطه

اللّمام ☜ نَعناع

لوبیا بلدی: شۆلک: ماش، ماشه

لَوز: بەهیڤ، بادەم، بادام، بام، بایام، بایيم، باوی، بادوّم، بایەم، چواله، بەعیف، بەهیف، دار وام، بەهیف، دەینەک، دێندک، قادام، ڤییمه، بعیف، بهیف، بایەف، بەیف، باهیف، واهام، واهانی

لوز الحلوه: بایەمەخۆشه، چواله شیرین، بامه خوەشه، بەهیڤە شیرینه، شەکرەباوی

لوز المر: بایەمەتاله، چواله تاله

لُوطُس ☜ حشیشه المسک

لوف کبیر ☜ ارقیطون

لوف ☜ لبان

لوقیون: چالی، تاوکەتاله

لوند اصلیه ☜ خزامی

لیلاق ☜ لیلَج

لیلَج: پوورەگول، گولەیاس

لیمُون بَلَدی: لیمۆ ترش، مسکی

لیمون حامض ☜ لیمُون بَلَدی

لیمُون حُلُو: لیمۆ شیرین

لیمون هندی ☜ کریب فروت

لین السودا ☜ قاتل النفسه

مازوج: مازوو، دارمازوو، دارمازوول، دارمازی، مازووار، مازیدار، مازوودار، دارمازگ، مازیر، دارکلکاف، داردەقلووک

المـازه: عەرزیله، گولەسێو، سێوعەرزیله، سێوەبن‌عەرزیله، سێوەبن‌عەرز، سێف‌نەهەرد، سێ‌بنەهەرد، سێوەبن‌عەرزیله، پەلووکەباخی، سێوکه

الماش: ژاژۆک، ماشکەگەوره، ماشک، لۆپکه چاورەشکه

محلب: دار مەلهەم، دار مێلەو، دار مەلەم، دار مەلحەم، مەلحوو، مەلوو، دار کەنره، دار کەنێره

مخزن ☜ کَرَفس الجَبَلی

مخلصه ☜ کتانیه شائعه

مخیط ☜ سِبجستان

مخیطا ☜ سِبجستان

مُـرّار: تالگ، تالی، تیەله، تالوەتاله، تالگه، تالوو، تاله، تالک، تیلگ، تیەلگ، تەحلک

مراره الحصاری ☜ حَنظَل

مراره الحنش ☜ قُنطریُون

المرجیـه: پووشەواره، پووشه چۆلەکه، پووشه مەلووچکه، پووشه چۆلچۆله

مردقوش ☜ فودنج الجبلی

مرسیس ☜ الحور

مرسین ☜ الاس

مروریه ☜ جعضیض

مریر: گەسکه فەقیله، گزیەشوانه، گەندەزیوان

مریره ☜ بابونَج الطیوُر

مَریَمیه صَغیره ☜ مَریَمیه

مَریَمیه: گولەپووران، گولەداماگ

مسک الجن: سێبەرۆکه، میمنوخنه، میمی‌خوونه، میمی‌نوخنی، گیای دایکه و باوکه

مسک الجن ☜ شقر الحمار

مسکت ☜ بروسوبس

مسواک الراعی ☜ شیطرج

مشط الراعی: گیاقەڵخان، شانەجنی

مشط الذئب ☜ قناء الحمار

مشط الراعی ☜ مشیطه

مشطه ☜ مشیطه

مَشعَلیه: گوله ئەرخەوانکه

مِشـمِش: شيِلانه، دار قـهيسـی، شـيِلان، شـلانه، شيِلانه، شـلانێ، شـهلانـی، زەردەلـی، زەردەلـوو، زەردەلێ، ئاروونگ

مشيطه: رکێشه تەسکەی هێلکەیی

مشيطه: سۆڵەکە، سۆڵەکێ، سۆڵکێ

مصاصه: رکێشه تووکنه، رکێشه کولکنه

مصاله ☜ طُرنه

مَغد ☜ وَغد

مغدانوس ☜ مقدنوس

مَغده ☜ لُفاح

مفرح القلب ☜ بادرنجبویه

مقــدنوس: جـافری، شـانۆکەبـاخی، زۆرک، جەفەری، مەیدنۆز

المَقر ☜ الصَبر

ملسج ☜ کَتان

ملعه ☜ شَراج

ملك المروج: گوڵپەری، تەوڵەقوو، تەپلەهەلالە، تەوڵەکێ، تەپلەقۆ

ملوتيا ☜ بطيخ المليون

ملوخيا ☜ خُبازی

مليس ☜ حَشيشَه النَحل

مليون ☜ بطيخ المليون

مِمران: گیائاران، پەنجەداڵ، ماميران

ممسك الارواح ☜ خزامی

المنتنه ☜ حُرف أبيض

منثور الليلي: زیزرە شەوبۆ

منجو ☜ أنبَ

منقار الطير ☜ خالِف والِديه

الميس ☜ الطاوق القفقاسی

مَيس ☜ الطاوق القفقاسی

الميشميش ☜ مِشمِش

ناب الجَمَل ☜ عَينَ الديک

نارجِيل: گوێزە هیندی، کەشکۆڵ، نارگيل

نارِنج: نارنج، نارینج، نارنجه، نارنگ

نبات الشيخ: ؟

نَباتُ النار ☜ أنجرهَ الكَبير

نَبَع ☜ شجره النبع

نبق ☜ شجَرَه النبق

نجم ☜ ثيل صغير

نجيل ☜ ثيل صغير

نجيل ☜ ثيل كبير

نَخل: خورما، قەسپ، هورما، خورمه، خوورما، خورماوی، خورماوه

نَـدغ: مـەرزۆک، مـەرزە، مـەرسـە، مـەرزەک، فلفلەک

نَرجِس: گوڵـەنێرگز، نـەرگـس، نێرگس، نـەرگز، نەرییس، نێریس، گوڵەزەریم

نُسيل: گەنمۆڵکەی چەنساڵە

النَشم الابيض ☜ الطاوق القفقاسی

نعناع الاحمر ☜ مَريَميه

نَعناع البَری: پوونگە ڕێوی، تەهتاوک، تەتاڤک، تهتاڤک، تەهتاڤک، تهتاوک

نَعناع: نەعنا، پوونگە باخی، بۆین، هێزا، نەنا، نانا، نەعنە

نَفاش ☜ نارنج

النفل ☜ هندقوق

نُقد ☜ غُبيرا

نمام الملك: سوێسنەبەر، سۆسنەمەر، سیسعومەر، سیسعەنبەر، سیسعەمر، سیسعەمەر، سووسەنبەر، سیسەنبەر، سوێسنبەر، بۆخۆشکە

نيل البَری: وسمـه، خمـه، تـەتـەران، وزمـه، خـم، خمەهەردە ☜ نيل البَری

نيل ☜ نيلنج

نيلنج: نيل، شینۆک

نيلـوفَر أصـفَر: لـەولاوی زەرد، شـلێرەی چـۆم، لەولاوی ئاوی

نيلُـــوفَر: لاولاڤـۆک، پـەرپـەرۆک، لاولاوکـە، لاڤلاڤۆک، لاڤلاڤک، لوولپەر، لوولفەر، لوولووپەڕ، لوولفــەڕ، لیلووپــەڕ، رووتــاج، هــەنگ‌کــوژ، شەڤبشکێڤ، گوراڵ، بهنوونی، لەیلان

والِيريانَه: ئەشەدبۆ، ئاورێژە، سمڵەتیف
وانيلا: وانیل، وانیله
ودنه: ؟
وَردَ أحمَر: شیلان، گوڵەشیلان، شیلانە، ماوەرد، گوڵەول، گوڵەچیا، گولاڵە
وَردَ الاصفر: گوڵخونچە، ولەزەردە، شیلانەزەردە
وَردَ السياج: گوڵەنەسرین، ولەتووتی، ولەکاڵە
وَردَ القثد: گوڵە خەیارۆکە
وَردَ المـــاوي: گـۆزروان، گۆزریـان، گۆزروانـە، گۆزربان، گۆزربانە، گۆزریانە، گازوانە، گازوانکە، مژمژە، چاورۆگە، سادی، مژمژۆکە، مژمژووک
وَردَ المَيغ: گوڵەشلە، لۆکەتاڵە
وَردَ حودان: گوڵەچونگ، چونگ، کولیکەزار
وَردَ رَياح: گوڵە بۆنیان
وَردَ فتن ☜ ورد الاصفر
وَردَ نيسان ☜ لالِه حَمراء
وَردَ البرى ☜ ورد السياج
وَردَ الحمار ☜ زقوم
وَردَ الرقم ☜ خالِف والِدِيه
وَردَ الصينى ☜ ورد السياج
وَردَ النبل ☜ نيل البَرى
ورطورى ☜ شاىَ البرى
وَغد: باینجانەڕەشە، بامجان، باینجانە، بایمجۆ
وغل ☜ خف الارنب
ويبه ☜ زاير
هالُوك رَيحـــى: گوڵـەک، گیاکـەڵـە، بۆمترەکە، بوومەترکە، کەڵە، گیابێڕێ
هرطمان البرى: کاڕانە پووچەڵە
هُرطَمان ☜ قَرطمان
هَلاهِـل: گیاگوڵە، گیـاژار، هـەلایهـەل، هـەلاهـل، هەلاهەل
هِليون: مـارچێوە، تـەرچکـە، ترچکـە، مـارچۆوە، چاومارە، گەولەزەر، گیاگوڵەنگ
الهَنا ☜ رقان
هَنان ☜ خزامى

هِنــدِباء البَــرى: گوڵـەپـەپـوو، پـەپوولـەپـاییزە، پەپووپاییزە، شەلەمینکەرە، گوڵەبلاو، گوڵـەکەرگ، پشیپاییزە، شەلەمەکەرە، کەوکەڤۆک
هندباء مره: تالیشک، تالۆگی، تالیش، تالیشکی، تالیشـــکە، تالیشـــک، شـــیرمار، تاڵیشـــکەکەوە، تالیشکیکەو، تالیشکە، تاڵیشکە، تالشک
هِنـدُباء: چـەقچـەقۆکـە، چـەقچـەقـە، چـەقـەنـە، چەقچەنەک، شیرەچاو، گیاشیلاو، واشێلاش
هنـدقوق: کـەنێرە، پلـوێن، کـەنێر، کنێر، کنێرە، بێنخۆشکە
هوفـــــاريقون: چـــلچاوکـــە، ســـورناتک، گیاخوێنبەس، زڕناقە، زڕناتەک، زڕینکە، زڕنیقە، سرناتک، زورناتە، زەڕنیقە، قلینچکە هەوریشـە، ڕەشەک، بۆژانەگوڵزەرد
هويصله: ناردین، ناردینی سوور، گیا زووسکە، زەڵمە، توولە جەگەن، سیرۆشە، فیزفیزۆک، گیا دەلاف
هيشر ☜ قردون
ياسمن برى: ڕێزڵە پێچ
ياسَـــمَن: ئاســەمـین، گوڵـەمـەرانـە، یاسمـەنـە، یاسەمەنە، یاسەمین، یاسەمەن، سەمەن، سیمەک، سیمەسا، سمنسا
يانسون ☜ أنيسون البرى
يبروح ☜ لُفاح
يَتُوع ☜ قاتل النفسه
يعضيض ☜ جعضيض
يعميصا ☜ ريباج
يَقطِـين: کوولەکـە، کونـدک، کولینـدک، کونـدر، قونـدک، قوونـدک، کۆنـدک، کۆلند، کولـەنـدەر، کوولەکێ، کـودی، کۆدوو، کـودوو، کـوو، کـدوو، کوی، کولند، کولند، قولند، کریتی، ئاڤۆک
ينسون ☜ رازيانج شامى
يُوسِف اَفَندى ☜ اللالنجى
اليوكـــاليبتوس: قـەلـەمتـووس، قـەلـەمتۆس، ئوکالیپتووس، ئوکالیتووس، قەلەمتۆز، ئەلامەتشکێن

بەشی شەشەم

ئینگلیزی بە کوردی

Abele tree ☞ White poplar

Absinthium ☞ Common wormwood

Ach ☞ Garden celery

Aconitum ☞ Acontin

Acontin:

گیاگولە، گیاژار، هەلایهەل، هەلاهل، هەلاهەل.

Acroptilon:

کەکرە، کرژەلە، تەحلی، کەرتەر.

Adam apple ☞ Cedrat tree

Adam flannel ☞ Mullein

Adam needle ☞ Scandix

Adder meat ☞ Black bryony

Adder poison ☞ Black bryony

Adder tongue ☞ Common adder-tongue

Adonis flower ☞ Summer Adonis

Aeluropus:

پیمریشکە، چیمەهەریز.

Aethionema ☞ Stone cress

African rue ☞ Wild rue

Agave:

گاوگوراله، پەزکوژە، گاوگورال.

Ageratum:

گولەشلە، لۆکەتالە.

Agrimony:

رۆنەک، رۆنۆک، گیاجەرگ.

Agriot tree:

برالووک، برالیک، بلالووک، بەلالووک، بەرالووک، برالوێ، برالوو، بلالوێ، وەلالیک، بەلالیک، بلالک، برالوویی، هەلالک، هەلالووک، باچک، بلالووکە کیفیلە، بلالووک دەیمی، بلالووک کیفی، هەلوونە، گلیاز.

Ailanto:

عەرعەر، هەوریسک، هاڤرسک، هەڤریسک، هەویس، وەهل، ئەرز، مەرخ.

Ailantus ☞ Ailanto

Ajowam caraway ☞ Bishop weed

Alecost:

گولەهەنگوینە، زرووەزەردە.

Alekengi:

بزگیلە، تەماتەجنانە، گزگیلە.

Aleppo grass ☞ Juhnson grass

Aleppo oak ☞ Gall oak

Aleppo sanna plant:

سینامەکی، سەنا، خەیار چەمبەر، خەیار چەمەر، بامیەپێچ.

Alexanders:

نینۆر، گونۆر، گندۆر، گنۆر، نوور، گونۆر، گتور، قەلەندۆر، دۆریە، دیرۆ، دۆرێ، خەلەندۆر، خەلەندوور، قەلەندوور، قەلەندۆر.

Alexandrian laurel:

Alfalfa:

وینجە، کەت.

Algeian wheat:

گەنمی ماکاروونی.

Alison ☞ Alyssum

Alkanna:

دۆشاومژەلە، گیا ئەشکەوت، دانۆکەقەلا.

Allspice ☞ Common sweet allspice

Almond:

بەهێف، بادەم، بادام، بام، بایام، باییم، باوی، بادۆم، بایەم، چوالە، بەعیف، بەهیف، دار وام، بەهیف، دەینەک، دینەک، قادام، قیمە، بعیف، بهیف، بایەف، بەیف، باهیف، واهام، واهانی.

Alpine violet ☞ Ivy leaved cyclamen

Althaea:

هیرۆ، هەرمەلە، گوڵەهیرۆ، گوڵەهەرمەلە، هیروو، هەلمەلە، هەرمەلی، گوڵحیرو، هەرملی، هەیرۆ.

Alyssum:

وەردینە، وردینەک، وەردێنە، وردێنە، وردینک، وەروینک، وردینۆک، وردینۆکە.

Alyssun ☞ Alyssum

Amaranth:

پۆپەکەڵەشێرە، گوڵە سووراوک، گوڵەباقلەک، گوڵەپۆپنەکەڵەشێرە.

American aloe ☞ Agave

Ammi:

گێزەرەجافی، گێزنۆک، بەرددانکە.

Ammoniac plant ☞ Gum ammoniac plant

Amoes ☞ Ammi

Ampelopsis: ?

Anacamptis ☞ Pyramidal orchis

Andrachne: ?

Anemone:

گوڵەمزیانی، گوڵەمزانی.

Anemony ☞ Anemone

Anet ☞ Common dill

Angelica tree:

بناوچ، بەناف، بەناوچ، بناو، بناوەچ، بناوی، بەناف، وناو، وناوچ، دار بناوچ.

Angel-wings ☞ Caladium

Anise seed:

رازیانە کێوی، هەبۆسان، هەپۆسان.

Anise ☞ Anise seed

Annual beard grass:

کلکەپشیلە، گیادووچکە.

Annual darnel grass ☞ Darnel

Annual mercury ☞ Herb mercury

Annual mock cypress ☞ Belvedere

Annual savory:

مەرزۆک، مەرزە، مەرسە، مەرزەک، فلفلەک.

Annual yellow clover: ?

Apera:

شاوەر، پووشەوارە بەرزە، زڕەکاران، زڕەکارام.

Apple of perou ☞ Datura

Apple pie ☞ Mugwort

Apple quince ☞ Quince

Apple tree:

سێو، سێف، سێف، ساوی، سام، سیف، سیو، ساوێ.

Apricot tree ☞ Apricot

Apricot:

شێلانە، دار قەیسی، شێلان، شلانە، شێلانە، شلانێ، شەلانی، زەردەلی، زەردەلوو، زەردەلێ، ئاروونگ.

Arabian coffee tree ☞ Coffee

Arabian jasmine:

گوڵەڕازقی، راسقی.

Arnebia: ?

Arnica:

گوڵەپزمین، گوڵەپشمین.

Arrow grass ☞ Shore pod grass

Artemisia ☞ Sagebrush

Artichoke: ?

Artist acanthus ☞ Bear breech

Asafetida giant fennel:

بەڕەزە، بەرەزەکەما، هەنگەزە.

Ascalonian garlic:

سیرۆکە، زیسک، زیزک، زیل سیرۆک، مووسلی، پیازە مووسلی، سیرەعەجەمی.

Asia poppy: ?

Asia Poppy:

گورالەمشکیلە، شیرینشاتەرە، شیرین شاتریلە.

Asparagus:

مارچیوە، تەرچکە، ترچکە، مارچۆوە، چاومارە، گەولەزەر، گیاگولەنگ.

Aspen ☞ Trembling aspen

Asphodel:

ماسریشمە، سریشمە، جافلقینە، سریشم.

Asphodil ☞ Asphodel

Assaeoetida ☞ Asafetida giant fennel

Ass-plum ☞ Damson-tree

Aster:

گولەئاسۆ، گۆسارە، بسۆک.

Asteraceae: ?

Astragal ☞ Locoweed

Aubrietia: ?

Austraian fleabane ☞ Inula

Australian gum tree ☞ Eucalyptus

Australian spinach ☞ Nettle-leaf goosefoot

Austrian briar rose:

گولخونچە، ولەزەردە، شیلانەزەردە.

Autumn crocus:

گولەئاوەنیا، فیفوکە، گولەجووتیارە، گولەجووتیرە، جووتیارۆک، گولالەپاییزە، گولەپاییزۆکێ، بکێلومەکێل، بکێلیەی پاییز، گولەعەزرەتی.

Avens: ?

Azarole thorn ☞ Azarole

Azarole:

گویژە زەردە.

Aztec tobacco ☞ Real tobacco

Babies breath:

گۆشتبەرخیلە، گوهبەران، گیامەرانە، بەرخیلە، گۆشتبەرغیلە (بەجوانی)، سوالەپژنە (بەپیری)، گۆشتبەرخۆک، سوالەشیویتکە، گۆشتە بەرخیلە، گویبەرخە.

Babies breath ☞ Gypsophila

Babylon weeping willow:

شۆڕەبی، شەنگەبی، شینەبی، بیەشەنگ، پیتک، پیتگ، ماشەبهی، شنگەبهی.

Bachelor-button ☞ Cornflower

Balm:

بەنۆشەک، هەنگەوەر.

Balsam herb ☞ Alecost

Balum-balm ☞ Balm

Bamboo-reed:

لەبان، قامیش، لەوان، لەبەن، قەمیش.

Banana tree ☞ Banana

Banana:

مۆز.

Bank thyme:

سوێسنەبەر، سۆسنەمەر، بۆخۆشکە، سیسعومەر، سیسعەنبەر، سووسەنبەر، سیسەنبەر، سوێسنبەر، سیسعەمر، سیسعەمەر.

Barb goat grass:

گەنمە پووچکەی سێچزە.

Barberry bush ☞ Berberry

Barberry ☞ Berberry

Barley grass ☞ Mouse barley

Barley:

جۆ، جەهـ جاو، جیو، جە، جوویە، یەو، یەوی، یەوە، ئیو.

Barn grass ☞ Italian millet

Barnaby thistle ☞ Yellow centaurea

Barnyarad grass ☞ Panic grass

Barren brome grass:

ئەسپەکی نەزۆک.

Base horehound ☞ Hadge nettle

Basil Thyme: ?

Basil thyme ☞ Calamint

Basil:

ڕیحانە، ریهان، ریحان، رحان، ریحان، ریحانە، رەشەریحانە، ریوون، ریوەن، ژیون، رووحانۆکە، رووخانۆکە.

Bastard alkanet ☞ Corn gromwell

Bastard almond ☞ Indian almond

Bastard cardamom:

هێل، حێل، هل، حل.

Bastard hawkweed ☞ Hawk-beard

Bastard hemp:

بەنگەکێوی، زرەشادان.

Bastard mespilus ☞ Bastard quince

Bastard mustard ☞ Spider herb

Bastard orpine ☞ Andrachne

Bastard orpine ☞ False orpine

Bastard quince:

دار ئاسنی کێوی.

Bastard senna: ?

Bastard tamarind ☞ Silk-tree albizzia

Bastard toad flax: ?

Bay tree ☞ Sweet bay

Bean caper: ?

Bean clover:

قەرەتاج، کەژۆک.

Bean trefoil ☞ Bean clover

Bean ☞ Common bean

Bear breech:

گیائالۆش، گیواوە سەودا.

Bear foot ☞ Beare briche

Bear garlic:

سوورەبنە، سیرەونە، بنەسۆریە، سیرە ورچە، سیرە ورچانە، سیردم، سوورم، سیرپقک، سیرەکێفیلە، سۆریاس، سۆرپاس، سۆریاز.

Bear garlic:

لوشەگورگانە، پسلە کەوەلە، براپسل، پسلە کەوە، پسلە کەولە، پسلەشینە، پسلە بزووەنکە، سیرەخرتە، پسلە بزووەنە، کۆلە بزووەنە.

Bear wort:

بەرەزا، گیالاوە، بەرێزە، بارێزە، بەرێزا، بەرێزای شاخان، خەزەرۆک.

Bearbind:

مەلەویچەی لێرەواری.

Bear-breech ☞ Beare briche

Bearded oatgrass ☞ Wild oat grass

Bearded pink:

گولەئەسریل، ئەسریلەک، گریشک.

Bearded wheat ☞ Algeian wheat

Beare briche:

پەلەورچە، پەلەپسە، پەلەپسێ، پەلەپسی.

Beaten woman herb ☞ Black bryony

Beech tree ☞ Beech

Beech:

دیهمک، دەمک، دیهمەک.

Beet:

چەوەندەر، شەوانەر، چۆنەر، شەواندەر، سەوانەر، سەواندەر، چەواندەر، چۆنەری، چەوەنەر، چەنەوەر، سلک.

Beet-root ☞ Redroot amaranth

Beggar ticks ☞ Agrimony

Begger rose:

ولەچەرمووە، شیلانی سپی، ولەسپی، ولەکەچەلە، ولەچەرمە.

Begonia ☞ Wax begonias

Belladonna:

سـێوەخووگانــە، باینجانــە مارانــە، توولــەزەڕە، هەسەنبەگی، هەنگوورە تاڵە.

Bellevalia:

جەوالوو، چاوکەجیلان، کەژیلان، چاوکـەژیـلان، پیازە خووگانە پیازە خوانە، پیازە خووانە، پیـازە خووکانـە، پیـازە خۆیانـە، پیـازە خـووان، پیـازە خووگان، پیازە خیوانە، سیڤۆسیڤۆک.

Bellflower:

گوڵەڕازاو، گوڵەپیاڵە، گوڵەئەرخەوانەی دەیمی.

Belvedere: ?

Bengal grass ☞ Italian millet

Benne oil plant ☞ Oriental seasamum

Bentgrass ☞ Reed grass

Berberry:

زریسک، زریشـک، زرێشک.

Bermuda grass:

هەرێز، هیرز، هیرێز، هەریس، گزیەپێغەمبەرانە.

Bethlem star ☞ Star-of-Bethlehem

Biebersteinia:

دانۆکە، نۆکیلە.

Bifoil ☞ Ophrys

Big-sting nettle:

گـەزگـەسـک، گـەزنـەک، گـەزنـە، گـەزنـی، گـەزنـگ، گەزگەس، گەزینگ، گەزگەزک، گەزگەزۆک، گـەزنک، گەزندەک، گزگزە، گەزگـەزک، خـەلەنـگ، دەسخورێن، دوزیلە، کزنەک، کزینکە، ئاڵۆشە، زرگەزۆک.

Bindweed nightshade ☞ Enchanter nightshade

Binweed ☞ Common bind

Bird eye ☞ Summer Adonis

Bird foot trefoil ☞ Deervetch

Bird lime:

دەمووکانە، مێوژۆکە، دەمووکە، دەمکانـە، دمکانـە، دمکانا، دمکانە، دمووکە، دەنووکە، بەردەمووکانـە، دەبووقان، دیکانە، بەردەمووکە، بەردەمووکە، نانێ شوانی، نانێ شڤانێ، هۆداخ، کشمیشی کاوڵیان.

Birthwort:

کاڵـەکـەمارانـە، هـەنیـەمارانـە، کاڵـەکـەمـاران، کالیارەمارانە، کالیارەتاڵە، کاڵەکەماران، زەرەنگ، کارەکەمارانە، زەرەند، خەیارکیسەڵ.

Bishop weed:

رازیانەتوونە، رازیانەوردە، دوگەقەڵێش.

Bishop weed ☞ Ammi

Bishop-weed ☞ Ammi

Bistort snackweed ☞ European bistort

Bistort ☞ European bistort

Bitter almond:

بایەمەتاڵە، چواڵە تاڵە.

Bitter apple ☞ Colocynth

Bitter chamomile ☞ Common chamomile

Bitter cress:

تووزەک، تاڵەتیزە، گیاتووزەکە.

Bitter nightshade:

رێزلەپێچ.

Bitter orange ☞ Sour orange

Bitter vetch:

خاسـەمژیـوەرد، گلێنـە، گاوانـە، گادانـە، گایانـە، گاینە، ولێرەگایە، کزن، کرسنە، کوشن، زنگڵزاوا.

Bittersweet ☞ Bitter nightshade

Bitterwort ☞ Gentiana

Black archangel ☞ Black ballota

Black ballota: ?

Black bent ☞ Cloud grass

Black bindweed ☞ Black bryony

Black bindweed ☞ Dull-seed cornbind

Black bryony:

تەرزەمارانە، تەرزەمارانکە.

Black cherry ☞ Belladonna

Black cherry ☞ Sour cherry

Black cumin:

سیاوڵە، ڕەشکە، سیاوڵە، ڕەشکەی نان، هەبڕەش، هەبڕەشک، کورە، بۆندۆ.

Black heart ☞ Curltrop lady-thumb

Black henbane:

هەربەنگ، بەنگ، خەربەنگ، خەروەنگ، خەربەن، خەربنگ، غەربەنگ، خەرەبەنگ، خەربەند، گیابەنگ، هەرەبەنگ، هەرەوەنگ، غەربەن، غەربەند، غەروەنگ، گیاقاوڵەمە، بەنگی کوردی، دنیب، برایمە بۆگەنە.

Black henbane ☞ Henbane

Black horehound ☞ Black ballota

Black maiden hair ☞ Maidenhair

Black medick ☞ Hop clover

Black mint:

نەعنا، پوونگە باخی، بۆین، هێزا، نەنا، نانا، نەعنە.

Black mulberry:

سوورەتوو، تووەگایە، تووەڕەشە، تفەڕەوەن، تفەسیاوی، تیشەمب، هویرک، تووشەمی.

Black mustard:

شێلمۆکە ڕەشە.

Black pepper:

بیبەری ڕەش، ئاڵەتی ڕەش، دەرمانک، ئاڵەت، گووزەک، بیباری ڕەش، ئیسۆت، ئیسیوەت.

Black poplar ☞ Lambardy poplar

Black radish:

توورەڕەشە، ترەوەسیاوی، تریەڕەشە.

Black saltwort: ?

Black thorn:

هەڵووژە ڕەشە، هەڵووژە کێویلە، هەڵووچە ڕەشە، ئەڵی سیە، عەلووکا ڕەش، هیروو.

Black turnip ☞ Lion leaf

Black twitch ☞ Hard festue grass

Blackberry ☞ Raspberry

Black-eye pea ☞ Catjang

Black-spot horn poppy:

گوراڵەسوورە، سوورەگوڵ.

Black-wheat: ?

Bladder ketimia ☞ Flower of an hour

Bladder senna ☞ Bastard senna

Blader-seed: ?

Blanket-leaf:

گوڵەریویلکەی زێوین.

Blessed thistle of the Parisians ☞ Woolly safflower

Blessed thistle ☞ Cnicus thistle

Blood marigold ☞ Zinnia

Bloodwort ☞ Common yarrow

Blubber grass ☞ Brome grass

Blue gum ☞ Eucalyptus

Blue passion flower ☞ Blue-crown passion flower

Bluebottle ☞ Cornflower

Blue-crown passion flower:

گوڵەتانجۆکە، گوڵەشیرین‌توو.

Blue-wild-vine leek ☞ Summer leek

Blugrass:

چیمەن، چیم، سەوزە.

Blush-wort ☞ Centaurium

Boar thistle ☞ Cannada thistle

Bog rush ☞ Hard rush

Boissiera:

ریشاڵکە، گیاریشاڵ.

Bokhara clover ☞ White sweet clover

Bolgan leaves ☞ Nipple-wort

Bombast ☞ Cotton plant

Bombay sumbul ☞ Gum ammoniac plant

Bonny rabbit ☞ Snapdragon

Borage ☞ Boragewor

Boragewor:

باڵەکەویلە، تەقلەسەرە، تۆق تۆقیلە.

Borago ☞ Ox-tongue

Bottle gourd ☞ Calabash gourd

Bottle grass ☞ Here foot

Bottle grass ☞ Yellow foxtail

Bouncing bet ☞ Crowsoap

Bow kail ☞ Headed cabbage

Box thorn ☞ Buckthorn

Box thorn ☞ Wolf berry

Bramble ☞ Raspberry

Brank ursine ☞ Bear breech

Briar rose ☞ Dog rose

Bristle thistle:

درێلە، درکێلە، درکەکەوە، درێلە، درێلێ، درێلە، درێلە، چقلەبژار، درەبوولینە، دەرزیگیا.

Broad bean:

باقلە، پاقلە، بلوول، بەری، باقیلە، کاکرۆس.

Broad caucalis, ☞ Cat tail

Broad-leaved cress ☞ European pepperwort

Broad-leaved epipactis: ?

Broad-leaved hedge- mustard ☞ London rocket

Broad-leaved vetch:

دەمگەنکە، مژیوەردەبانە.

Brome grass:

ئەسپەک، سیازاخ، جۆمشکە، پوارەکورە، کەرخەنۆک.

Brome ☞ Brome grass

Brook grass ☞ Whorl grass

Brook-betony:

گوڵە کاژەی نەرمی.

Brookmint ☞ Horsemint

Broomcorn mille ☞ Millet

Broomrape:

گوڵەک، گیاکەڵە، بۆمترەکە، بوومەترکە، کەڵە، گیابێری.

Brown mustard ☞ Black mustard

Brown-wort:

مەڵهەم، مەڵهەمە، گێوانە، گوڵەکاژە، زەنگۆڵەبچک.

Bruiswort ☞ Crowsoap

Brussels sprouts:

کەلەرمە بەنەوشە.

Bryony ☞ Wild hops

Buckhorn plantain ☞ Narrow-leaved plantain

Buckler mustard: ?

Buckthorn:

شەقاڵ، مێخوڕ، دارەبۆق، دار بۆق.

Buckwheat sage ☞ White sage

Buffalo clover:

شەوەرگی مادی.

Bugle weed ☞ Bugle

Bugle: ?

Bugloss:

گۆزروان، گۆزریان، گۆزروانە، گازوانە، گۆزربان، گۆزربانە، گۆزریانە، گازوانکە، مژمژە، چاورۆگە، سادی، مژمژۆکە، مژمژووک.

Bulby barley:

قومام، جۆیدار، قەمامە، کەیاخ، قەیاخ، قەمام، قومامە، قومامەگیا.

Bullrush:

سیاسەرە، سرینگ، گیاقەندرە.

Bullwort ☞ Bishop weed

Bunch-flowered narcissus tazette ☞ Narcissus

Buplever ☞ Thorough-wax

Bur beggar-ticks:

دووچزە، دووچەقلە.

Bur marigold ☞ Bur beggar-ticks

Burdock clotweed ☞ Lesser burdock

Burdock:

بناوەتوم، هەویدار، ویسار، گەلا بناوەتوم، بەناوەتوم، گەلا هەوارە، هەوادار، ولگەرنە، جلگرە، کزنیکەسەرە، ریویگرە.

Burnet saxifrage ☞ Pimpinella

Burnet ☞ Common burnet

Burning thorny plant ☞ Euphorbia

Burstwort: ?

Bush red pepper ☞ Red pepper

Bushy blue gum ☞ Eucalyptus

Butter-bur:

گوڵەشامۆر، سەلکەمۆر، تەپلەرەش.

Buttercup:

گوڵەمیرگ، گوڵەبووک، چنارەکەلە، چنارکەلە، چنارە، چنارکلە، گوڵماساوە، سپیچنە، گوڵماس، پاپشیلە، هەلالە، پاگورگانە، پاگوریانە.

Button clover ☞ Snail medick

Button snake-root ☞ Eryngo

Cabbage rape:

کەلەرم، کەلەرمە، کەلەم، کەلەیی.

Cabbage sprout ☞ Brussels sprouts

Cabbage ☞ Cabbage rape

Cabbage ☞ Cootslock

Calabash gourd:

کوندکە سەبیلە، کولەکەشیتە، کولەکە کەشکول، مەمیٚ‌کودوو.

Caladium:

گوێچکەفیلی، گویٚ‌فیلە.

Calamint: ?

Calaminth ☞ Calamint

Calf snout ☞ Corn snapdragon

Calligonum:

ریڤاسەک، ریواسە، راوەند.

Caltrapn ☞ Caltrop

Caltrop:

پەیکول، درەسووچە، گوڵەچامە، گوڵەریزان، پیکۆل، پەیکۆل، پەیکولی، پەیکولیٚ، پەیکول، قونجر، قونجرکە، قونجریسکە، قونجلیسکە، سیچوکل، سیددانە، سیددانکە، پەیکولە.

Camel hay: ?

Camel thorn:

داردیریک، دەررە، دارتیتیکە.

Camel-thorn:

حوشترالووک، وشترخورە، حوشترئالووک، وشترخوەرە، وشترخوار، وشتردڕوو، وشترخۆر، حوشترخۆر، وشترخوەرکە، حوشترالووک، شیرحوشتر، وشترخۆر، هوشترالوک، وشترخار، عەگۆل، ستری‌شینک، گەورک، یانداخ.

Cammock ☞ Common yarrow

Camomile:

بەیبوون، گوڵەبەیبوون، گوڵەچاویشە، باواینە، بابوون، بووینە، باینەپیچ، گوراڵە کەچەڵیٚ، بابن، گوڵەچەرمگە، گوڵەچەرمەلە، حاجی‌بەیان، حاجیلە، گوڵەحاجیلە، گوڵەحاجیانە، گوڵەچاویشانە، گوڵەفەقیٚ، گوڵتووتک، گوراڵە حاجیانە، باوەینە، گوڵەچەمیشە، گوراڵە چەمیشالیٚ، گوڵەحاجی، گوڵە تووتک، گوڵەکانی، گوراڵەمیری.

Camphire of Japan ☞ Camphor tree

Camphor laurel ☞ Camphor tree

Camphor tree:

کاپوور، کافوور.

Campion ☞ Catchfly

Canada potato ☞ Jerusalem artichoke

Canary grass:

شیلەگاڵ، گیاشیلکە، کەپەنەک بەشان.

Canary reed ☞ Reed Cannary grass

Canary seed ☞ Canary grass

Cancerwort ☞ Speedwell

Cane brack ☞ Cane

Cane:

قامیشی گەرمیان، ئارج، گوهیش، هەیزەران، خەیزەران، حەیزەران، بامبوو، هەزیران، هزیران.

Cane ☞ Bamboo-reed

Canna Lity ☞ Canna

Canna:

گوڵە بەرازە، لوشەگوڵ، گوڵەدرەوش، دووگەگورگ.

Cannada parrot feather ☞ Cannada thistle

Cannada thistle:

براکیوار، کیوارەبووچکە، چقلەکەرە، قەلەمەشینە.

Cantaloup:

گرکە، زرکە، گرکەگ، زرک، کالەکەزرک.

Cantalupe melo ☞ Cantaloup

Canterbury bell ☞ Bellflower

Canton ginger ☞ Officinal ginger

Caper plant ☞ Common capers

Caprifole ☞ Sweet honeysuckle

Caraway:

زیرەرەشە، زیرەی کرمان.

Cardon:

کەنگر، کندیلە، ستانگ، هەبی، کولیندک، کنر، کندرە، کینیر، کنگەر، کنگر، قەنگەری، قنگەر، قنگەری، قولک، قنگر.

Careless weed ☞ Redroot amaranth

Carline thistle:

چاوبازەڵکە، چاوسپیکە.

Carnation:

میخەک، گوڵەخەوناوکە، میخەکی.

Carob tree:

شاقیر، ئەستری، پاکەمتیارە، خرنووک، خەرنووک، سەرپنج، حەچەمچە، مەحچە، شوک.

Carolinia allspice ☞ Common sweet allspice

Carpet cinquefoil:

براتوورکەی پەلک بلاو.

Carraway ☞ Caraway

Carrot fruit ☞ Carrot

Carrot:

گیزەر، گزەرکی، گزەر، گەزەر، گزر، یارکوک، هەویج.

Cashaw:

کەویرە، کەویرکە.

Caspian milhfoil:

گوڵ هەنگ، هەلالە هەنگان، هەلالە هەنگ.

Castor bean:

گەرچەک، کرنوو، کرنک، کرنوو، کرنک، کرنی، کرنی، کرنە، کەلال، گەرچک، گەرچە، گەرچەگ.

Castor-oil plant ☞ Castor bean

Cat tail:

پەرمیشکە، کونجرە، پەرنیشکە، پەرەمیشکە، پەرنیشە، پەرەنیشکە، پەرمیشکە، پەمریشکە، پەرەنشک، پەرەنیشک، پەرەنیشک، پەنریشکە، پەنگەریشک، پەنگریشکە، پنریشکە، پنریشک، پەنیرشک، پزیشکە، پنریشکە، کونجرکە، کوونجرە، کوونجرکە، هەروالە، مەروالە، دیسنەک، دیسینەک، چەسپۆک، مچقاسە، پەندەریشک، کەتەوڵ.

Cat thyme ☞ Germander

Cat thyme ☞ Germander

Cat valerian:

ریخەداروو، گیاکتکە.

Catchfly:

میشەگرە، چەورۆکە، میشگرە، میشەگیرە، مەشەگیرە.

Catchweed ☞ German madwort

Catjang cowpea ☞ Catjang

Catjang:

زاژۆک، ماشکەگەورە، ماشک، لۆپکەچاورەشکە.

Catmint ☞ Nepeta

Catnep ☞ Nepeta

Cat-tail grass ☞ Common cat-tail

Caucasian hackberry ☞ Nettle tree

Caucasian zelkova ☞ Elm zelkova

Cayenne pepper ☞ Red pepper

Cedrat tree:

لیمۆ ترش، مسکی.

Celandine:

گیاثاران، پەنجەدال، ماميران.

Celery ☞ Garden celery

Cellender ☞ Coriander

Centaurea:

تالگ، تالی، تیەلە، تالوەتالە، تالگە، تالوو، تالە، تالک، تیلگ، تیەلگ، تەحلک.

Centaurium:

کانیژە، گالەبەنگ، تالەمارانە.

Centaury ☞ Centaurea

Centranthus ☞ Spur Valerian

Century plant ☞ Agave

Cepa ☞ Onion

Cephalaria:

گەسکە فەقیلە، گزیەشوانە، گەندەزیوان.

Ceratocarpus: ?

Cerisier ☞ Sweet cherry

Ceylon bony ☞ Ebony

Ceylon cinnamon tree ☞ Cinnamon tree

Chalk plant ☞ Gypsophila

Chalock ☞ Wild radish

Chamomile ☞ Roman chamomile Camomile

Charlock:

شێلمۆکەکێوی، وتوونەگیا، گەرمەژن، شەلەمەباخی.

Charlock ☞ Radish

Cheat ☞ Brome grass

Checkered lily ☞ Fritillary

Cheese recent ☞ Yellow bedstraw

Cherlys tryacle ☞ Garlic

Cherry plum ☞ Plum tree

Cherry plume:

گۆیژە، گۆیجە، گۆگجە.

Cherry tree ☞ Sweet cherry

Cherry ☞ Sweet cherry

Cherry-pie ☞ Heliotope

Chervil:

مەندێ، بەنا، مەندۆک، مەنێ، مەنی، مەندک، مەند، بەنێ، مەندگ، بەندک، مەندی.

Chess broom grass ☞ Brome grass

Chibbal ☞ Onion

Chicken panic grass ☞ Panic grass

Chicken pea:

نۆک، نۆهک، نخە، نووک، نوهۆ، نوخە، نوخۆ، نها، نخۆ، نوخووت، نۆیە، نەهەی.

Chickling vetch ☞ Pea vine

Chick-pea ☞ Chicken pea

Chickweed ☞ Common chickweed

Chicory ☞ Common chicory

Childing pink ☞ Tunica

China orange ☞ Common orange tree

China squash ☞ Winte squash

China-maple ☞ Montpellier maple

Chinese date ☞ Kaki oersimmon

Chinese lantern plant ☞ Alekengi

Chinese persimmon ☞ Kaki oersimmon

Chinese tea ☞ Tea plant

Chive garlic:

پیازۆک، پیازۆکە، پیوازۆک، پیازە کیفیلە.

Chive ☞ Chive garlic

Chokeweed ☞ Broomrape

Christ eye ☞ Inula

Christ thorn:

کینار، تەعەو، کونار، ونار، کناری، سیتر، زەرک، نەبگ.

Christmas daisy ☞ Aster

Christmas flower ☞ Winter aconite

Christ-thorn paliurus ☞ Christ-thorn

Christ-thorn:

تەلووکە، درکەزیی، تەلووک، تەلووک، تەلووکی، درکەزی، زیی، درەباخی، زینە، ئەستری.

Chrysanthemum:

گولەداویتی، داویتی، گیامیشە، گولەقەرە، گولەقۆزە، گولەقۆز.

Church-steeple ☞ Agrimony

Cinchona tree:

دارەیاوکوژ، دەرمانەلەرز.

Cinnamon tree:

دارچین، توونەدار، دارچینی.

Cinquefoil ☞ Potentil

Citron tree:

باروونە، بالەنگ، بارۆن، باتوو، شەوشین، ترنجۆک.

Citron tree ☞ Cedrat tree

Citron ☞ Citron tree

Cive ☞ Chive garlic

Clammy plantain ☞ Psyllium seed

Clary ☞ Sage

Clasping pepperweed ☞ Whitlow-grass

Clematis:

گولەکاویان، گولەفەرهاد.

Cleome ☞ Spider herb

Climbing dig bane ☞ Silk vine

Clock-seave:

پیزلک.

Clock-sives ☞ Clock-seave

Closs ☞ Clock-seave

Clot-bur ☞ Burdock

Cloud grass:

پووشەوارە، پووشە چۆلەکە، پووشە مەلووچکە، پووشە چۆلچۆلە.

Clover sorrel ☞ Creeping oxalis

Clover ☞ Trefoil

Clown treacle ☞ Garlic

Clustered grape hyacinth ☞ Musk

Clypeola: ?

Cnicus thistle:

براکوشەنەر، درکەدەوا، کەراوی، دڕێ هەرانە.

Cock comb:

گولەسەول، سەول، سۆول.

Cock comb:

گولەمەخموورە، گولەبادروو.

Cock head ☞ Hedysarum

Cock head ☞ Sainfoin

Cock-foot ☞ Orchard grass

Cockle bur ☞ Agrimony

Cockle companion ☞ Corn cockle

Cocklebur ☞ Lesser burdock

Cockspur ☞ Panic grass

Coco nut palm:

گویزە هیندی، کەشکۆل، نارگیل.

Cocoa nut palm ☞ Coco nut palm

Coconut tree ☞ Coco nut palm

Coffee bush ☞ Coffee

Coffee pea ☞ Chicken pea

Coffee plant ☞ Coffee

Coffee shrub ☞ Coffee

Coffee tree ☞ Coffee

Coffee:

قاوه، قاوەی، قەڤە، قەهوە.

Cogon grass ☞ Cogon stain tail

Cogon stain tail:

گیاکرتی، گیاکرتکە.

Cole ☞ Caladium

Coleus ☞ French nettle

Cole-wort:

گوڵەباویلکە، بابردەڵە، باویلێ، باییلکە، بافرِتکە، باویلی.

Colocynth gourd ☞ Colocynth

Colocynth plant ☞ Colocynth

Colocynth:

گووزاڵک، تاڵەشووتی، تەحلەسیڤ، تەحلەسیڤ، گووزڵ، کوزارک، گوهێشەیتانک، تاڵگەشمتی، تاڵگەگووزاڵک، ژووزاڵک، شووتیەمارە، شوومی شەیتوونی، زرکەتاڵ، زرکەتان، هەنزەل.

Colsca ☞ Cootslock

Colt foot ☞ Butter-bur

Columbine:

یەزانپەرەس، پرچەتاوسی، کلکەتاوسە.

Colza:

دانەرۆنیە، شێلمەرۆنە، کولزا.

Comfrey ☞ Kurdish Comfrey

Commmon birch ☞ European white birch

Commom garden Plum ☞ Plum tree

Common adder-tongue fern ☞ Common adder-tongue

Common adder-tongue: ?

Common agrimony ☞ Agrimony

Common aloe:

تالیشاری، ژەقنەمووت، تالشاری، تالیشار، ژەقنە.

Common apricot ☞ Apricot

Common asparagus ☞ Asparagus

Common balm ☞ Balm

Common banana tree ☞ Banana

Common bastard hellebore ☞ Broad-leaved epipactis

Common bean:

لۆبک، لۆبیا، لووبیە، لووبی، لۆڤک، لۆوک، فاسۆلیا، قەلووکە.

Common beet ☞ Beet

Common berberry ☞ Berberry

Common bind:

مەلەویچە، مەلەگەوی، مەلەویچ، مالەویچ، مالەویچە، مالەگەوی، مالویچە، ملویچە، ملەویچە، مەلەوینچە، مالوینچە، مالونچە، مالۆنچە، مەلەگەوە، ملەگەوی، مالۆچ، ملەگەوی، مەلەگەوی، ملەگەوی، لەولاوە کیفی، لەولاوی کێلگە، مالۆچە، لەولاوی کیفی، لەڤلاڤی کەڤی، مالۆنچە.

Common black mulberry ☞ Black mulberry

Common borago ☞ Ox-tongue

Common briar ☞ Dog rose

Common bryony ☞ Black bryony

Common burnet:

توووەمارانە، توووەمارە.

Common capers:

مارگیرە، مارەگرە، درەیخانی، درِیخانی، تەڵەمار.

Common carlina ☞ Carline thistle

Common cat-tail:

کەرەپوو، گیامەترەق، کەرەپۆ، کەرەپووی، کەرەپوە.

Common chamomile:

بەیبوونەخاسە، چاوپشیلە، گولەحاجیلێ چاوپشیلە.

Common chickweed: ?

Common chicory:

چەقچەقۆکە، چەقچەقە، چەقەنە، چەقچەنەک، شیرەچاو، گیاشیلاو، واشێلاش.

Common corn cockle ☞ Corn cockle

Common cucumber ☞ Cucumber

Common cynodon ☞ Bermuda grass

Common cypress ☞ Cypress

Common dahlia:

گولەبژوێن، گولە ئەستەمبۆلی، گولەشێستپەڕ، شەسپەڕ.

Common day lily ☞ Common yellow day lily

Common dill:

شوێتە، تۆراخ، شوێت، شێوت، شووتە، دۆوراخ، دۆراخ، بەلبەنی.

Common duckweed:

قەوزە، کەڤز، کەفز، کەفس، گولکەڤرۆک، کەوز، کەژەوە، کەژاو، گاوەک، لیم، قەوزەقورواق، جلقورواق، گیوقوراواق، خوریپەچنە، کەز، کەزی، خوریەجنە.

Common elder ☞ Elder

Common falcaria:

قازیاخە، قازیانە، پاقازە، قازیاوە، قازیئاغا، قازیاخە خوەشە، لێشرێ، ولەشێرە، چاوکەسکە، خولەشێرە، گولەشێرە، وەرەشێلێ، خۆرەشیلە، چاوکتکە، چاوکتکانە.

Common fennel ☞ Fennel

Common fenugreek ☞ Fenugreek trigonella

Common field bean ☞ Broad bean

Common fig ☞ Fig tree

Common flea-bane: ?

Common four-oclock:

گولەخوەردۆس، لالۆباسی، لالەعەباسی، لالەباشی، لالەباشی.

Common garden oarsley ☞ Parsley

Common garden petunia ☞ Petunia

Common globe daisy: ?

Common globularia ☞ Common globe daisy

Common gromwell: ?

Common groundsel:

پشیلۆکە، گولەقاڕیە، پشیلۆک، گیاپیرەژنە.

Common hog-fennel:

بخوری کوردی، براڕەزیانە، رازیانە بەرازە.

Common horehound: ?

Common hound-tongue: ?

Common hyacinth ☞ Hyacinth

Common hyssop:

سەنجرکە، زلفە، زلفان.

Common inula ☞ Inula

Common ivy ☞ English ivy

Common jasmine:

ئاسەمین، گولەمەرانە، یاسمەنە، یاسەمەنە، یاسەمین، یاسەمەن، سەمەن، سیمەک، سێمەسا، سمنسا.

Common jujube tree ☞ Jujuba

Common lavender ☞ Lavader

Common lentils ☞ Lentils

Common licorice ☞ Licorice

Common lilac:

یاسەکەوە.

Common madder ☞ Madder

Common mango:

ئەنبە، ئەمبە، عەمبە، عەنبە.

Common marvel of peru ☞ Common four-oclock

Common melilot ☞ Yellow sweet clover

Common millet ☞ Millet

Common morning-glory:

لاولاڤۆک، پەرپەرۆک، لاولاوکە، لافلافۆک، لاڤلاڤک، لوولپەر، لوولفەر، لوولووپەر، لوولفەر، لیلووپەر، رووتاج، هەنگکوز، شەڤبشکێڤ، گوراڵ، بهنوونی، لەیلان.

Common motherwort: ?

Common myrtle ☞ Myrtle

Common nasturtium:

گوڵەمووری، گوڵەموورگ.

Common nightshade ☞ Nightshade black

Common nipplewort ☞ Nipple-wort

Common oat:

کاران، گیالەرزانە، جۆشامی، جۆی هەوورج، کارام، چەپەترووکە، چەپەترۆک.

Common oil nut tree ☞ Castor bean

Common oleander:

زاڵە، روولک، زەڵە، زەلە، لوور، لۆرک، لوورک، لوولک، لویر، کەرکوژە، قرژانک.

Common olive ☞ Olive tree

Common orange day lily ☞ Common yellow day lily

Common orange tree:

پرتەقاڵ، پرتەقار، پرتەقال، فلتەقاڵ.

Common pea ☞ Garden pea

Common pine ☞ Pine

Common pistache:

پستە، فستق، بستە، پسە.

Common polypody:

فرەپێ، باوەشێنکە (جۆری نیری)، پەلەکەرگ، قژەکەنیشکە، خزۆک.

Common poolmat: ?

Common potato ☞ Potato

Common purslane ☞ Purslan

Common reed:

زەل، چیتک، لیک، لەیلک، قەرەم، کامر، نەیچی، نەی.

Common rue ☞ Rue plant

Common rye ☞ Rye

Common sawwort ☞ Cannada thistle

Common sea buckthorn:

سرینچکەتاڵە، تەرەژیە.

Common self-heal:

زوفا، پنگەزۆفا.

Common shop jasmine ☞ Common jasmine

Common snapdragon ☞ Snapdragon

Common sow thistle:

شیرشیرۆکە، شیرشیرە، شیرمارە، شیرۆکە، شیرکتکە، شیرکوتک.

Common sperage ☞ Asparagus

Common spiderwort ☞ Virginia spiderwort

Common sweet allspice:

گوڵەشەرمین، گوڵەزەنگ.

Common tamarisk ☞ Tamarisk

Common tea ☞ Tea plant

Common thistle ☞ Cnicus thistle

Common toadflax ☞ Toadflax

Common tobacco:

تەماکۆ، تەنبەکی.

Common tobacco ☞ American tabacco

Common tomato:

باینجانەسوورە، باینجان، بایجان، باجان، باژان، باژاناسوور، باجانیسوور، تماتێ، تەماتە، توماتیز، باینجانی، بالجانە، بالدرجانە.

Common valerian:

ئەشەدبۆ، ئاورێژە، سملەتیف.

Common vanilla ☞ Vanille

Common vetch:

گیندەل، گیندال.

Common white jasmine ☞ Common jasmine

Common wild bugloss ☞ German madwort

Common wild Cummin:

زیرە کێویلکە، زیرە کێفیلە.

Common wormwood:

گیاخاو، گولەمەشکە، ئەپسەنتین.

Common yarrow:

بۆژانە کێفی، بۆگلە، گوڵتوپ، بۆگلە، بۆگلەوکەشی.

Common yellow day lily:

سوێسنەزەردە، گولەسوێسنی زەرد.

Common zinnia ☞ Zinnia

Compass lettuce ☞ Prickly Lettuce

Congo tobacco ☞ Diamba plant

Continental mistletoe ☞ Bird lime

Cootslock:

کەلەرمەشینکە، کەلەرمی دوڵمە.

Coriander:

گژنیژە، گژنیژ، کوزلوک، تاولە، گژنژە، گژنیژ، تاولە، بەنارۆمی، گشنیش، تاولی.

Corn bedstraw:

نووسەکە، نووسنە، نووسەنگ، نووسەنەک، نووسنەک، نووسنەگ.

Corn chamomile ☞ Field chamomile

Corn cockle:

مرۆر، گلگوێ، زیڤان، گورگەو، گورگاو، گورگە.

Corn field sword lily ☞ Corn flag gladiolus

Corn flag gladiolus:

گوڵە دیاری کێوی.

Corn flag ☞ Glaiolus

Corn gromwell: ?

Corn poppy:

کاسەشکێنکە، نانودوبرە.

Corn radish ☞ Wild radish

Corn rose ☞ Corn poppy

Corn salad:

گەلامیران، گەلاکوولەکە.

Corn snapdragon:

گولە ئاواتی کێفی.

Cornel tree:

شینک، کوفیری، کفیری.

Cornel ☞ Cornel tree

Cornelian cherry ☞ Cornel tree

Cornflower:

گولەگوچیلە، تالگەشینە.

Cornilla ☞ Crown-vetch

Costmary ☞ Alecost

Costmary ☞ Tansy

Cotoneaster:

دارئاسن، گزیەتوولینە، توولەگزی، گزگەتوولینە.

Cotton plant:

پەموو، گیالۆکە، پەمۆ، پەمە، پەمبێ، پەمبی، پەمبۆ، پەمگ، پەنبۆ، پەنبی، لۆکە.

Cotton ☞ Cotton plant

Cotton-thistle:

درووشینکە، کەرکۆل، کەرکوول، کەرکوول، کەرکۆلی، کەرکۆلی، کەرکۆلک، سەرتۆیز، بۆخەلە، خوویرک، کەربەشە.

Couch grass:

فریزوو، چایەر، زرەهەریز، فریس، فریز.

Cough wort ☞ Butter-bur

Country almond ☞ Indian almond

Country man treacle ☞ Garlic

Country senna ☞ Aleppo sanna plant

Countryman treacle ☞ Rue plant
Cousinia:
جوالەدرە، چاودرکە، گیادرکاوی.
Cow lingwort ☞ Mullein
Cow parsely ☞ Wild chervil
Cow parsley ☞ Chervil
Cow parsnip:
سۆلان، سوولان، گولەسۆ، سۆ، پلەسۆ، سەرتیپە، کاشمە، کەلەمەکاشی.
Cow weed chervil ☞ Wild chervil
Cow weed ☞ Wild chervil
Cow-clover ☞ Buffalo clover
Cowflop ☞ Foxglove
Cow-weed ☞ Chervil
Cow-wheat ☞ Black-wheat
Crab grass ☞ Finger grass
Crane bill ☞ Geranium
Crane bill ☞ Heron-bill
Cranesbill ☞ Geranium
Creeping cinquefoil:
براتوورکەی خزۆک.
Creeping crowfoot ☞ Goldballs
Creeping double-flowered crowfoot ☞ Goldballs
Creeping festuca ☞ Red sheep fesque
Creeping oxalis:
سێیەرە ترشە، براترشکە.
Cress ☞ Water cress
Cretan hemp plant ☞ Bastard hemp
Crocus ☞ Saffron
Crosswort: ?
Crowfoot ☞ Geranium
Crown imperial fritillary ☞ Fritillary
Crown imperial ☞ Fritillary
Crown-vetch:
سێیەرەتالە، تالۆکە، تالەک، گیاکیسەل.
Crowroot ☞ Buttercup
Crowsoap:
کەفکەفۆکە، کەفێنە، دەرمانەدیان، گلێنەرەشە.
Crow-toe ☞ Locoweed
Crucianella ☞ Crosswort
Crupina ☞ Starry scabious
Cuba grass ☞ Juhnson grass
Cuckoo caps ☞ Acontin
Cuckoo-pint ☞ Wake robin
Cucumber:
هاروێ، خەیار، ئاروێ، ئاروو، هاروو، ئارو، خیار، سەوزەخەیار، خێیار، هارو، یارو.
Cullak ☞ Onion
Cultivated eruca ☞ Eruca
Cultivated lentil ☞ Lentils
Cultivated medick ☞ Alfalfa
Cultivated radish ☞ Garden radish
Cultivated vetch ☞ Common vetch
Cumin:
ژیرە، زیرن، زیرە.
Cummin ☞ Cumin
Curled dock ☞ Curly dock
Curled sorrel ☞ Curly dock
Curltrop lady-thumb:
سیچرۆکە ترشۆکەیی.
Curly dock:
ترشۆکە بزنەشەلانە، ترشکە لوول.
Currant barriers ☞ Red currant
Currant-fruited rhubarb ☞ Rhubarb
Cushaw ☞ Winte squash
Cut leave teasel ☞ Teasel
Cypress grass:
ناردین، ناردینی سوور، گیا زووسکە، زەلمە، توولە جەگەن، سیرۆشە، فیزفیزۆک، گیادەلاف.

Cypress:

سەوڵ، دار سەوڵ، ئەسروو، ئەسرۆ، سەلقی، ئازەوەن، ئارەوەن، سەلوو، سەلو، دار ناژ، سەروی شاتان.

Daffadowndilly ☞ Asphodel

Daffodil ☞ Narcissus

Daisy:

گوڵنیشان، گوراڵە مەمیشە.

Dalmatian cap ☞ Tulip

Dalmatian toadflax:

هەمیشە جوان.

Damask rose:

گوڵباخی، گوڵەباخ، گوڵەباخی، گوڵاسۆر، سۆرگوڵ، هەڵەسۆر.

Damson-tree:

هەڵووژە زەردە، هەڵووجە زەردە، گەراس، هێرووگە زەردە، حەلووکا زەر، حەتحەتۆک.

Dandelion:

گوڵەپەپوو، پەپوولەپاییزە، پەپووپاییزە، شەلەمینکەرە، گوڵەبلاو، گوڵەکەرگ، پشیپاییزە، شەلەمەکەرە، کەوکەڤۆک.

Daneweed ☞ Elder

Daphne:

تەرەبنە، تەروو، تەرەوئنە، تەرەون، تەرەونە، تەرینە، تەرەینە، تەرپنێ، تەرەبن، تەرۆنە، تیروو، تیروێ، تەیروێ، تروو، تیروو، تەریو، تەریولەک، تەریی، تەرینێ، تەرینە، تەرپنە، تەرپی، تەرەوەن، تەرەون، تەرەبەنە، تیریک، تەریۆلک، تەرەبنە، تەری، تەروانە.

Darnel rye grass ☞ Darnel

Darnel:

گەنمۆلکە، گەنمۆکە.

Date palm:

خورما، قەسپ، هورما، خورمە، خوورما، خورماوی، خورماوە.

Date ☞ Date palm

Datura:

تاتوولە، تاتویلە، تاتوولە، تاتیولە، تاتیولە، تاتوورە، تاتۆلە، گوڵەبۆقی، براباجان، ژووژیلە.

Day lily ☞ Common yellow day lily

Dayer woad ☞ Isatis

Deadly dwale ☞ Belladonna

Deadly nightshade ☞ Belladonna

Death herb ☞ Belladonna

Deervetch:

شاگوڵەبەند، گیازەردەڵە، گوڵەبەند، وینجۆکە.

Deft-berries ☞ Belladonna

Delt orach ☞ Lamb quarters

Desert candle ☞ Majestic eremurus

Desert rod:

گێنوو، زەرتک، گێنۆ، گینۆ، گینو، ورەبۆز، گینگۆ.

Desert thorn ☞ Wolf berry

Devil apple ☞ Datura

Devil milk ☞ Euphorbia

Devil wood ☞ European elder

Dew grass ☞ Orchard grass

Diamba plant:

بەنگ، شادان، شاگانە، گوڵەلیوە، شەدانە.

Diarthron: ?

Dill ☞ Common dill

Dill-seed ☞ Common dill

Distaff thistle:

درکەجیکەنە، درکەبنێشتە، درکەشینکە.

Dittander ☞ European pepperwort

Dock:

ترشۆکە، سیچک، ترشکە، ترشک، ترشۆک، ترشکەی، ترشینک، تووشکە، ترشکێ، توریشکە، تورشکێ، تورشینەک، ترشکی، تیرشک، تورێشکە، سیچکی، بەرەسماق.

Dock-cresses ☞ Nipple-wort
Dod bane ☞ Acontin
Dodder:
میوەخۆرکە، زنج، جلە، میوەوەرە، میوەخۆرە، سەراجە، سوەیل، ئالیک‌پێچ، جلەلاوێن، کالوسە.
Dog cabbage: ?
Dog chamomile:
کارتیمۆک، بەیبوونە گەورە، کارتیمۆل، کارتمۆل، کارتمۆک، قەوان.
Dog cods ☞ Orchis
Dog mouth ☞ Snapdragon
Dog rose:
گوڵەنەسرین، ولەتووتی، ولەکاڵە.
Dog tooth grass ☞ Bermuda grass
Dog-berry tree ☞ Cornel tree
Doges dugs ☞ Sebestan
Dogwood ☞ Cornel tree
Dolphin-flower ☞ Larkspur
Donkey ear ☞ Blanket-leaf
Dorema:
بەهەک، زمانە، زمان، زۆ، زو، زووی کرماشانی، کەمارەشە.
Double-flowered althaea ☞ Shrubby althea
Double-flowered moss-rose ☞ French parsley
Dragon mouth ☞ Snapdragon
Dragonhead:
گیاسەودا، فاتمەداروو باخی، ڕیحانۆکە.
Dragonwort ☞ European bistort
Drake ☞ Barren brome grass
Drake ☞ Wild oat grass
Dropwort ☞ Water drowort
Drug centaurium ☞ Little centaury
Dry flower ☞ Immortal herb

Duck-pondweed ☞ Common duckweed
Dulcamara myrtle vine ☞ Bitter nightshade
Dull-seed combind:
سیچرۆکە مەلەویچەیی.
Dunny nettle ☞ Black ballota
Durum wheat ☞ Algeian wheat
Dutch clover ☞ White clover
Dutchman-pipe ☞ Birthwort
Dwale ☞ Belladonna
Dwarf mallow ☞ Northern mallow
Dwarf quince-leaved medlar ☞ Bastard quince
Dwarf-flowered wild bugloss ☞ Nonea
Dyer chamomile ☞ Yellow chamomile
Dyer east-Indian indigo plant ☞ Indigo plant
Dyer oak ☞ Gall oak
Dyer safflower ☞ Safflower
Dyer saffron ☞ Safflower
Dyer weed ☞ Reseda
Earth almond ☞ Underground kidney bean
Earth-smoke:
مامجیژنۆکە، شاتەرە، زوورکە، خوێن‌پاڵێن، شاتەرە، شەتەرە، شاپاقاهـ لیرا، شاتەرەتاڵە، مامجیژنە، مامجەژنە، جەژنۆکە.
East Indian oleander:
ژالک، رووێل، ریل، روول.
East Indian tobacco ☞ Real tobacco
Eatable hibiscus ☞ Orka
Ebony:
ئاونووس، دار ئابنووس، ئەبانۆس، عەبەنووس، ئەبانووس.
Edible rocket ☞ Eruca

Egg plant:

باینجانەرەشە، بامجان، باینجانە، بایمجۆ.

Eglantine ☞ Austrian briar rose

Egyptian willow:

شایی، بی‌میسک، بی‌مشک، شەکەرەبی، شاویرۆل.

Elder:

گیابۆگەنە، لۆگەن، گەنۆک، گیجەگیا، لۆگەنکە، کەستران، کەزنەزان، گیابۆگەنە، کەسنەزان.

Elecampane ☞ Inula

Elephant ear ☞ Caladium

Elephant ear ☞ Wax begonias

Ellen tree ☞ European elder

Elm of Siberia ☞ Elm zelkova

Elm tree:

وزم، وەزم، ناروەند، دار گوزم، دارارەش، دارەرەش.

Elm zelkova:

رەشەوزم، دار بەوز، دار تۆفانە، دار میشوولە، دار بفز.

Elm ☞ Elm tree

Elm-leaved blackberry:

تووەدرکە وزمە.

Elm-leaved sumach ☞ Sicilian sumac

Eminium:

میلەگورگانە، میلەگوریانە، میلۆکلەدان، میلەخووانە، میلەگورگانە، میلۆکلەدان.

Enchanter nightshade: ?

English chamomile ☞ Camomile

English daisy ☞ Daisy

English elm ☞ European elm

English garlic ☞ Garlic

English ivy:

گولەواز، گولەسەرکیش، گولەباداک، گولەئالینک.

English rye grass ☞ Perennial rye grass

Ephedra:

جەورنە، خوم، ژانوبا، خومە.

Epilobium ☞ Willow weed

Eruca:

شیلمەبۆرە، شیلمەک.

Eryngo:

تۆسی، تۆیسوو، تیسوو، تووسی، تووس، تیسوێ، توویسی، تسوێ، تۆیسی، توسی، تیس، تیسوو، کرۆزرۆ.

Estragon ☞ Tarragon

Etrnal flower ☞ Everlasting flower

Eucalyptus:

قەلەمتوس، ئوکالیپتووس، ئوکالیتووس، قەلەمنووس، قەلەمتۆز، ئەلامەتشکێن.

Euphorbia:

خوشیلک، شیرخوژیلک، شیرقولی، قوشیلک، خوشیلکە، خوژیلکە، شیرخوشیلک، خوشیل، خوژیل، خشیلک، سفتیچک، شفتیچکە، شوتکیلە، شیردیو، خوشوول، مامووتە، شوتەژیە، شوتریچکە، ژیرتیشک، دەرمانورەوانی.

Euphrates popolar:

پەلک، زرگویز، دارپەلک، ویرولە شیرین، بی‌کانی، سوورەچنار، پەلک، زەرگویز، شاتون، شاتان، گویزەرەش.

Eurcuma:

زەردەچێوە، زەردەچو، زەردەجوە، زەردەچەوە، زەرەچەوە، رەهازەر، زەرژووە، کرکم، زەردەچووە.

European ash:

بناوچ.

European aspen, ☞ Trembling aspen

European barberry ☞ Berberry

European bistort:

مارەولە، میوژە هەواری.

European bittersweet ☞ Bitter nightshade

European chestnut:

بەروەخاسە، شەمبەلوو، شابەروو.

European cow lily:

لەولاوی زەرد، شلێرەی چۆم، لەولاوی ئاوی.

European cranberry bush ☞ Guelder rose

European elder:

ورەبۆنکە، ور.

European elm:

کولە وزم، وزمە هەورامی.

European filbert ☞ Filbert

European glorybind ☞ Common bind

European grape ☞ Grape

European leadwort ☞ Toothwort

European mistletoe ☞ Mistletoe

European pepperwort:

گیاکووزەلە، دیژنکەتالە.

European plive ☞ Olive tree

European plum ☞ Damson-tree

European sea-side Plantain:

رکێشەی سەوزەلانی.

European verbena:

تەوقەگوڵ، گیادەرمانە، گیامامیلە.

European white birch:

دار تووس، دار تووز.

European white water lily:

شلێرەئاوی سپی.

Eurppean strawberry ☞ Strawberry

Evergreen cypress ☞ Cypress

Everlasting flower:

گوڵەرێزان، گوڵەرۆمی، گوڵەرۆنە، گوڵەمارانە، گوڵەرۆمینە، گوڵەرۆنینە، گوڵەرۆنی.

Everlasting pea ☞ Pea vine

Fabbit flower ☞ Foxglove

Fagonoa: ?

False acacia ☞ Locust tree

False orpine: ?

False pondweed ☞ Common poolmat

False saffron ☞ Safflower

False wall-flower ☞ Mustard treacle

Farfara ☞ Butter-bur

Fasle hoarhound ☞ Black ballota

Fat hen ☞ Lamb squarters goosefoot

Faverel: ?

Faverel ☞ Onion

Faxtail grass ☞ Faxtail

Faxtail:

گیاخاوێنکە، گیادلزان.

Feal broom ☞ Locoweed

Feather cockacomb ☞ Cock comb

Feather grass ☞ Needdle grass

Fennel gaint ☞ Giant fennel

Fennel giant ☞ Galbanum plant

Fennel:

رازیانە، راژانە، رەزنە، رەزیانە، ریزیانە، رەزیانک، رزیانک، رەزیانگ، ماردۆس، کەرەس.

Fenugreek trigonella:

شملی، شەمێلە، شملیی، شملیە، شەمبلیلک، شەمبەلیک، شەمبلیک، شەملیە، حەوینج.

Fenugreek ☞ Fenugreek trigonella

Feralago:

چنوور، گوڵەچنوور، بزنەریشە، ریشەبزنە، ریش‌بزن، بزنەریش، ریشەبزن.

Fever few Chrysanthemum ☞ Feverfew

Fever few:

بەیبوونە سپیکە، گوڵەحاجیلە چەرمە، گوڵەحاجیلی چەرمگ و بەرز، گوراڵەچەرمی.

Fever wort ☞ Eryngo

Feverfew:

گوراڵە چەرمەی مەلهەمی.

Feverfew ☞ Fever few

Field cabbage:

شەلەمە باخیلە، کەلەرمە کێویلکە، توپلەگیا.

Field chamomile:

بەیبوونی کێوی.

Field crane bill ☞ Heron-bill

Field crane bill ☞ Pin grass

Field falcaria ☞ Common falcaria

Field fennel-flower:

سیاوڵەی بزار.

Field penny cress:

شیرڕێژ، وەردینە کێوی، بنجیلە کەشیە.

Field-basil ☞ Ziziphora

Fig tree:

هەنجیر، هەنزیر، هەژیر، هنجیر، ئەنجیر، هژیر، هژیان، زەرک، درهی، هێژیر.

Fig ☞ Fig tree

Figwort ☞ Brown-wort

Filbert:

فەندەق، کەلووز، کەلوز، فنق، فەنوق، فنوق، فنقی، بندەقی.

Fine-leaved clover:

سێپەرە، سێوەرە.

Fine-leaved water drowort ☞ Water drowort

Finger grass:

سیسەهەرێز، زڕەهەرێز، پەنجەهەرێز.

Fireweed ☞ Carline thistle

Fish geranium:

گوڵەشەمالی.

Fish mint ☞ Water mint

Five-finger ☞ Potentil

Flame nettle ☞ French nettle

Flat sedge ☞ Cypress grass

Flax ☞ Line

Flaxseed plantain ☞ Psyllium seed

Flea mint ☞ Pudding grass

Flea-bane mullet ☞ Common flea-bane.

Flea-bane ☞ Mugwort

Fleaseed ☞ Psyllium seed

Fleawort ☞ Psyllium seed

Fleur-de-lis ☞ Iris

Flewort ☞ Gentiana

Flixweed tansy mustard ☞ Flixweed

Flixweed:

شیوەران، خاکشیر، خاکشیل، خۆلوشیر، خاشیرە.

Floating meadow grass: ?

Flossflower ☞ Ageratum

Flower de luce ☞ Iris

Flower of an hour:

گوڵەدیزڵ، ژەنگەشۆرە، گوڵەزەنگۆلە.

Flower service-tree ☞ Service tree

Flowering ash:

بووز، گەزم، بقز، دار تۆفانە، دار مێشـوولە، بـەوز، بزی.

Flowering rush:

قامیشەرەشە، زەلەرەشکە.

Fluelling ☞ Speedwell

Fly flowers ☞ Orchis

Fly oat ☞ Wild oat grass

Forget-me-not:

گوڵەئەوین، خەلاتەگیا.

Forrest day lily ☞ Common yellow day lily

Four oclock plant ☞ Common four-oclock

Foxglove:

کاسەگوڵە، وڕەگیا، دەرمانەدڵە، دەسکێشی ریوی، گیارەحەتی، گوڵە ئەموستیلەی دروومان.

Foxtail panic ☞ Yellow foxtail

Frankicense tree ☞ Incens

French bean ☞ Common bean

French cotton: ?

French garden sorrel ☞ French Sorrel
French honeysuckle ☞ Hedysarum
French leek:
کـەوەرگ، کـەوەری، کـەوەر، کـاراد، کـەرەسـا، کورگ، کەرەوزان، تەرە.
French mercury ☞ Herb mercury
French nettle:
گوڵە مەخمەلی، گوڵەمەخمەرە، چاڤرەشۆک، گوڵە چاورەشۆک، گوڵەئاشقان.
French parsley:
گوڵەنازنازی، گوڵەنازنازی، گوڵەشەرمینۆک، گوڵەنازی.
French rose ☞ Rose
French Sorrel:
ترشۆکە کێوی.
French tamarisk ☞ Tamarisk
Fringed gentian ☞ Gentiana
Fritillary:
شلێرە، هەلالەبرمە، گوڵەشلێر، هەلالەبرمبرم، هەلالەبرایمە، هەلالەبرەیم، هەرالەبرمە، قلقلەبازی، قەقلەبازی، گوڵەحەسەن و حوسەین، گولبزن، نخین.
Frog flower ☞ Buttercup
Frogwort ☞ Orchis
Frost weed ☞ Rock rose
Fumitory ☞ Earth-smoke
Gagea: ?
Gaint reed ☞ Bamboo-reed
Galangal:
قولنجانە، خولنجانە، قۆریجان، قیلنجان، خۆلنگان، کۆلنجان.
Galbanum plant:
چەقەلۆ، کەمازەنگ، کەماشیلە، کەمیرەشیلەی.
Galingale ☞ Cypress grass
Gall oak:
مازوو، دارمازوو، دارمازوول، دارمازی، مازووار، مازیدار، مازوودار، دارمازگ، مازێر، دارکلکاف، داردەقلووک.
Gallow grass ☞ Diamba plant
Gambo ☞ Orka
Garden asparagus ☞ Asparagus
Garden barnet ☞ Common burnet
Garden bean ☞ Broad bean
Garden beet ☞ Beet
Garden carrot ☞ Carrot
Garden celery:
کەرەوز، کەرەوس، کەرەز، کەرەس، کەرەسپ، کەرەسب.
Garden chervil ☞ Saad chervil
Garden cicely ☞ Saad chervil
Garden cypress ☞ Sea wormwood
Garden dahlia ☞ Common dahlia
Garden daisy ☞ Daisy
Garden Eggplant ☞ Egg plant
Garden fennel-flower ☞ Black cumin
Garden hyacinth ☞ Hyacinth
Garden lavender ☞ Lavader
Garden lettuce:
کیوەر، کیوور، کاهوو، کوور، کاهی، گاسنە.
Garden nasturtium ☞ Common nasturtium
Garden onion ☞ Onion
Garden pea:
گاگۆز، پۆلکە، پۆلکەفەرەنگی، گاگرووس.
Garden plum ☞ Damson-tree
Garden radish:
توورەسوورە، تریچە.
Garden rocket ☞ Rocket
Garden rue ☞ Rue plant
Garden sorrel:
ترشکەگایە.

Garden spinach ☞ Spinach

Garden-cress:

تەرەتووره، تەرەتیزه، دێژنک، تەرەتووله، رەشادۆک.

Garden-leek ☞ French leek

Garlic hedge-mustard ☞ Sisymbrium

Garlic:

سیر، سیرێ، سیرک، سیری بازار.

Garlik germander:

سیرمۆکه، سیرمووک، سیرمووکه.

Gay mallows ☞ Lavatera

Gebelia lotus:

کرمەکوزه، سەقلەوێنجە، گیاکرمە، هەسپزە، وێنجە بۆگەنە.

Gentiana:

کۆجیلە، کۆجیلەبەرزە، تەشیمل گیواو.

Gentianella:

کانیژەی جوان.

Geranium:

گولەدەرزیلە، سووژنەلە، گولەکالیلێ، درکەدەرزیلە، چەقلەدەندووکە، سووژنەشوانە.

German chamomile ☞ Common chamomile

German madwort: ?

Germander:

سێبەرۆکه، مێمنوخنە، مێمیخوونە، مێمینوخنی، گیای دایکە و باوکە.

Giant brome grass:

پووشە لەرزانەی بەرز.

Giant fennel:

کەما، کەمێ، کەمیر، کەماخۆشە، خاسەکەما، کەماکەوەلە، چەکمەرەشە، کەماشینە، چەکمەشینە، کەماکەوگ، کەماهەوراميانە، کەماکەوە، وێلنگە، وێلنگە، وێرینگە، بیزا، بێزا، بێزوو.

Giant fennel ☞ Galbanum plant

Giant fescue grass ☞ Giant brome grass

Giant parsnip hogweed ☞ Cow parsnip

Gilliflower ☞ Stock

Gingelly ☞ Oriental seasamum

Ginger ☞ Officinal ginger

Glaiolus:

گولەدیاری، شالانگ، شالان، چەمقالاو، گولەخنجێری.

Glass wort:

شۆرەک، گیاکەفە، کەفکەفۆک، زرویێ، زرۆی، زرووی، زروی، درەی زرو.

Glasswort ☞ Marsh samphire

Glasswort ☞ Marsh Samphire

Glidewort ☞ Irowort

Globe amaranth: ?

Globe thistle:

شەکرۆکه، سەرتەشیلە، شەکرووکە، شەکەرۆکە، شەکرۆک، شەکرۆ، شەکرەشوانە، قەنشەکیرووک، قەنشەکرۆک، شەکروو، درکەگورزه، سەرتەشی، سەلکەتەشی، کەرتەشی، شەکرەشوانە، کەرخوەر.

Goat beard ☞ Vegetable-oyster

Goat grass:

گەنمەپووچکە، گەنمەپووشکە، گیاقەدقەدک، قەلتاس، قەلاس، قەللاس، قەلداس، قەلاسوو، قالاس، قالداس.

Goat-wheat:

دەندەلۆشک، زرەسالمە، دەنەلۆشک، کاروانکوژه، کارکوشە.

Gold of pleasure: ?

Goldballs:

گولە مێرگە خزۆک.

Golden osier ☞ White willow

Golden starwot: ?

Golden sunflower ☞ Everlasting flower

Gold-of-pleasure ☞ Myagrum

Gourd ☞ Squash

Grace of god:

چل‌چاوکە، سورناتک، گیاخوین‌بەس، زرناقە، زرناتەک، زرینکە، زرنیقە، سرناتک، زورناتە، زەرنیقە، قلینچکە هەوریشە، رەشەک، بۆزانەگوڵزەرد.

Gram chick-pea ☞ Chicken pea

Grammosciadium:

دووسمۆرکە، دمەرێواسلە، دمەرواسلە، دووسمۆرە، تیسمۆرکە، سرۆلە، دمسمۆرە، دووسمۆر، سمۆرە، دووسمووره، دمسمۆر، شوالەدرە، ئالەتە کێفیلە، کراوی، کراویە، گزەرکە.

Grape vine ☞ Grape

Grape:

ترێ، هەنگوور، هەنگۆر، هەنویر، هەنوور، هەنگیر، هنگوور، هەنگەریر، ئەنوویر، ئەنیوور، هەوور، ئەنگوور، ئەنگیر، هەنگووری، ترە، تری، هەنگوورە، هنگور، مێو، مێف.

Grapefruit:

گریفرووت.

Grass pea vine ☞ Pea vine

Grass poly ☞ Lythrum

Graund needle:

پیرەسکەی بۆندار.

Graymill ☞ Corn gromwell

Great aloe ☞ Agave

Great bulrush ☞ Bullrush

Great burparsely ☞ Cat tail

Great goose grass ☞ German madwort

Great morel ☞ Belladonna

Great pendulous sedge ☞ Sedge

Great plantain:

رکێشە، هەرکێشە، گەلارگێشە، رکیشە، رهکێشە، رەکێشە، راکێشە، رووکێشە، هلەگشە، گەلادمەل، زمانەبەرخە.

Great pumplin:

کوولەکەئاگری، کوولەکەگاوێ، کوولەکەتەنوورە، کوولەکەئاوی، کوندکێئاقی.

Great reed ☞ Bamboo-reed

Great round-headed garlic ☞ Summer leek

Great scarlet poppy:

خاشخاشەرەشە، هەراڵە چاورەشە، گوڵەتریاک.

Great snapdragon ☞ Snapdragon

Great stonecrop ☞ White stonecrop

Greater ammi ☞ Ammi

Greater celandine ☞ Celandine

Grecian Silk vine ☞ Silk vine

Greek juniper ☞ Tall Crimean juniper

Green bristle grass:

گالەمووینە، هەرزنە چۆلەکە، گالەنووسنەک، کوری رویقی.

Green foxtail ☞ Green bristle grass

Green giager ☞ Mugwort

Green gram:

شۆلک، ماش، ماشە.

Green pigeon grass ☞ Green bristle grass

Green savoy cabbage ☞ Savoy cabbage

Gromwell ☞ Common gromwell

Ground ivy ☞ Nepeta

Ground needle ☞ Geranium

Ground pine ☞ Bugle

Groundsel ☞ Common groundsel

Guelder rose:

نەویران، گولادووف.

Guinea grass ☞ Juhnson grass

Guinea pepper ☞ Red pepper

Gum ammoniac plant:

بەهەک.

Gum cistus ☞ Rock rose

Gum succor ☞ Rush skeleton weed

Gum tree ☞ Eucalyptus

Gypsophila:

ئەسپۆن، سپۆن، هەسپۆن، گلۆکە، گلوان.

Hackberry ☞ Nettle tree

Hadge nettle:

گوڵەریویلکە، گوڵەچایی، گوڵەکەوو، گیاژانۆکە، گوڵەکەوە، گوڵەکەوگ، گیاکەوە، گیاکەوو، گیابرکوژان، دوفرۆقی، دووڕیویلە، کلکەڕیوی، چاییکێوی، گوڵەچایی، گوڵچایی، گیاکوڵکنە، گیاچایی، گیواوەحەشانە، چاییەکێفی، سکساڕێژ، گیابا، گوێکاریلە.

Hadge-mustard ☞ Sisymbrium

Hag-berry Sugar-berry ☞ Nettle tree

Hairy crab grass ☞ Finger grass

Hairy mint ☞ Water mint

Hairy plantain:

ڕکێشە تووکنە، ڕکێشە کوڵکنە.

Hairy vetch:

مژیوەردی زستانە.

Haloxylon: ?

Hang bean ☞ Black henbane

Haplophyllum:

برامۆرتکە.

Hard festue grass:

پووشە لەرزانەی چکوولە.

Hard grained wheat ☞ Algeian wheat

Hard grass: ?

Hard grass ☞ Goat grass

Hard rush:

پیزلک، پیزل، پیزینگ، پیزینل، پیزلک، پیزال، پووزەل، پیزەل، پووزل، پسنچک.

Hardy catalpa:

دار درەوشە، دار درەوشک، کاتالپا.

Hare ear ☞ Perfoliate cabbage

Harebell ☞ Musk

Hare-ear ☞ Thorough-wax

Haricot bean ☞ Common bean

Harmal ☞ Wild rue

Hart thorn ☞ Buckthorn

Hart tongue: ?

Hartwort ☞ Birthwort

Hawk nut:

گەزرۆکە، گێزەرۆکە.

Hawk-beard:

گوڵەچونگ، چونگ، کولیکەزار.

Hawkweed: ?

Hawthorn:

گویژ، بلچ، گێوژ، گویچ، گووژ، گیز، گویژ، گۆییژ، گۆیچ، گوهێز، گێووز، گۆییچ، گوومش، کێوژ، گفیژ، گفیر، گفیش، گووچ، گووچ، گوچ، گوچ، گوژ، گوهێژ، گهووز، گفیشک، گوشک، گفویشک، گهیشک، گوهیشک، گوهووشک، گومش، گیچ، گێژۆک، گیژەلە، گوشک، بلچ، بلچی، بلەت، بلت، بلەتی، بەلەچ، دیژەڵە، ریلی، گوویژ.

Hay plant ☞ Prangos

Hazel ☞ Filbert

Headed cabbage:

گوڵەکەلەرم.

Heart wort ☞ Birthwort

Heartsease ☞ Pansy

Heart-spot knotweed ☞ Persicaria

Heatr ease:

وەنەوشە، بەنەوشە، وەناوشە، بەناوشە، بنەوشە، بەنەوشە، وەنەوش، بنەفش، مەنەوەشە، نەفش، مانوشە، بەنۆشە، بەنۆش، وەنۆشە، گوڵەوەنەوشە.

Heavenly blue ☞ Common morning-glory

Hebit dead nettle ☞ White dead nettle

Hebrew manna plant:

ترنجەبین، ترەنجەمین.

Hedge Glorybind ☞ Bearbind

Hedge mustard ☞ Mustard treacle

Hedge parsly ☞ Wild chervil

Hedge pink ☞ Crowsoap

Hedgethorn ☞ Hawthorn

Hedysarum:

نیسکە تالە، نژوە مارە.

Helianthemum ☞ Rock rose

Heliotope:

گولـەسـنگ، مراوکـە، کالـە شـینکە، مراووکـە، مارڕفین، قاپشـینکە.

Helleborine ☞ Phantom orchid

Helmet-flower ☞ Skullcap

Hemlock dropwort ☞ Water drowort

Hemlock stock-bill ☞ Pin grass

Hemlock stork-bill ☞ Heron-bill

Hemlock:

دووڕەسـت، حـەکیمکـوژە، دورەسـت، مـارەکـوژە، زڕەگێژنۆک.

Hemp ☞ Diamba plant

Hen bill ☞ Sainfoin

Henbane:

هەربەنگی ڕەش.

Henbane ☞ Black henbane

Henbit ☞ White dead nettle

Henna bush:

خەنە، هونە، هەنە، خنیە، خەنی.

Henna plant ☞ Henna bush

Herb Bennet ☞ Avens

Herb carpenter ☞ Common self-heal

Herb mercury:

گیای مارانگەستە، گیای مارانگاز.

Herb of grace ☞ Rue plant

Herb of memory ☞ Rosemary

Herb-bane ☞ Broomrape

Here foot:

شەوەرگی خۆرسک.

Heron bill ☞ Graund needle

Heron-bill:

پیرەسکە، دەرزیلە، دەرزیلۆکە، قلەوە، پێلەگلەگە، گیاچەلی، گیژینگ.

High mallow:

نانەحاجیلەی سوور.

Highland pine ☞ Pine

Hill mustard: ?

Hip-rose ☞ Dog rose

Hoary cress ☞ Pepperweed whitetop

Hoary flea-bane ☞ Inula

Hoary plantain ☞ Hairy plantain

Hock herb ☞ Mauls

Hock-herb ☞ Althaea

Hog-fennel ☞ Bear wort

Holly rose ☞ Rock rose

Holly rose ☞ Rock rose

Hollyhock ☞ Althaea

Holy clover ☞ Sainfoin

Holy herb ☞ European verbena

Holy thistle ☞ Milk thistle

Holy wormwood ☞ Sea wormwood

Holyrose ☞ St. Mary flower

Honeysuckle:

شەهێن، شرۆ، شرپ، دار شرۆ، شروی، شروو، شروی.

Honeysuckle ☞ Columbine

Hood-wort ☞ Skullcap

Hooked bristle grass:

گالەمووینەی خولکەیی.

Hookheal ☞ Common self-heal

Hop clover:

سیپەرە زەردە.

Horehound ☞ Common horehound

Horn poppy:

گولەخەندەران، گولەمەمۆلە، گولەبەوی، کورکەنیسان، شیشاتەرە کێفی.

Horned pondweed ☞ Common poolmat

Horse fennel: ?

Horse foot ☞ Butter-bur

Horse gowan pers ☞ Field chamomile

Horse tail:

قەفقەفۆکە، فیزۆک، قەفقەفە، قەقفە.

Horse thistle ☞ Cnicus thistle

Horse vetch ☞ Horse-shoe vetch

Horse-gogs ☞ Damson-tree

Horseheale ☞ Inula

Horsemint:

پوونگە، پنگ، پووینگە، پنگە، پۆنە، پوونە، پووینە، پوودینە، پونگ، پونگە، پینگە، پویینە، پوینە، پوینگە، پوونگ، پینە.

Horse-shoe vetch: ?

Horsetail ☞ Ephedra

Hound-tongue ☞ Common hound-tongue

Hover ☞ Wild oat grass

Huntingdon willow ☞ White willow

Hyacinth:

سمل، گولەسۆتکە، هەلال، سمل، سۆتک، سەرەشە، رەبناوگ.

Hypericum ☞ Grace of god

Hyssop ☞ Common hyssop

Immortal herb: ?

Immortelle flower ☞ Everlasting flower

Immortelle flower ☞ Immortal herb

Incens:

تیرە، کوندەر، کونەر.

Indian almond:

بەهێفی‌هیندی، بادەم‌هیندی.

Indian corn ☞ Maize

Indian cress ☞ Common nasturtium

Indian date ☞ Tamarind

Indian millet ☞ Italian millet

Indian red and white sorrel ☞ Orka

Indian shot ☞ Canna

Indian valerian ☞ Cat valerian

Indigo plant:

نیل، شینۆک.

Ingan ☞ Onion

Ingowne ☞ Onion

Insect orchis ☞ Ophrys

Insectiferous orchis ☞ Ophrys

Inula:

سوێتکە، سیاوسەرە، خەرواش.

Iranian rosa:

شیلانی کێوی، ولەکێفی، ولەتسی، ولەتسنە، وەرەک، وەرەق.

Iris:

گولەزیوا، لەیلانکە، زەمەق، گولەزەمەق، زەمبەقە، زەمەقە، گالر، لەیلانک، گولەقازانگ، گولەگەزیزە، گوڵبەیاخ، بەلازیر، دەرمانەچەرمە، خنجیرە، کولبزک، کلبازک، دەرمانەسپیە، کولوک‌شوان.

Iron wounwort ☞ Irowort

Iron-weed ☞ Centaurea

Iron-weed ☞ European verbena

Irowort: ?

Isatis:

وسمە، خمە، تەتەران، وزمە، خم، خمەهەردە.

Italian bugloss ☞ Bugloss

Italian cypress ☞ Cypress

Italian millet:
گاڵ، هەرزنگاڵ، کوڕی تەنگانە، دیمیلە، گیەل، گاڵەزەردە.
Italian vineyard cane ☞ Bamboo-reed
Ivvy ☞ English ivy
Ivy leaved cyclamen:
گوڵەئاگرین، گوڵەعەرعەری.
Ivy ☞ English ivy
Ixia lily:
گوڵە خەیارۆکە.
Ixiolirion ☞ Ixia lily
Jacinth ☞ Hyacinth
Japanese date plum ☞ Kaki oersimmon
Japanese false brome: ?
Japanese maple ☞ Montpellier maple
Japanese persimmon ☞ Kaki oersimmon
Jericho resurrection mustard ☞ St. Mary flower
Jersey cudweed: ?
Jersey everlasting ☞ Jersey cudweed
Jersey livelong ☞ Jersey cudweed
Jersey orckis:
سالمەی ئاوی، سالمە پەنجە، سالمەی مێرگ.
Jerusalem artichoke:
عەرزیلە، گوڵەسێو، سێوەعەرزیلە، سێوەبنعەرزیلە، سێوەبنعەرز، سێفنەهەرد، سێبنەهەرد، سێوەبنعەرزیلە، پەڵووکەباخی، سێوکە.
Jerusalem oak ☞ Jerusalem-oak goosefoot
Jerusalem sage:
کاسەشۆرە، حەشەلوورە، حەشەلۆرە، کورەگۆشە، گاکوێرکەرە، پەلەوشە، سیپالینە، تۆزەکەرە، گاگین، کورەگۆشە.
Jerusalem sage ☞ Tuberous
Jerusalem-oak goosefoot:
سەوزەگیواو، سەوزەڵە.
Jew apple brinjal ☞ Egg plant
Jimson-weed datura ☞ Datura
Joint fir ☞ Ephedra
Jointed ferns ☞ Horse tail
Jointed goat grass:
گەنمە پووچکە قەقفە.
Jordan almond tree:
بایەمە گەڵوازە، بایەمە ئازا، پستە بەهێف، پوستە.
Joseph coat ☞ French nettle
Judas tree ☞ Love tree
Juhnson grass:
هەڵیترگ، کاڕووش، هەڵیتر، هەڵیتری، هەڵیتەر، هەڵیت، هەڵیتە، هیلیت، کاراس، کاڕۆش، قاڕووش، کارووش، کاریش.
Jujuba:
سنجرازی، سووراف، سنجەی، سینجەی، سنجی، ونوو، عەناو، عەناف، ئەناف، ئەناو.
Julibrissin ☞ Silk-tree albizzia
Jungle senn ☞ Aleppo sanna plant
Jurinea: ?
Kakee ☞ Kaki oersimmon
Kaki oersimmon:
خورماڵوو، خورمەلوو، خورماڵە، خورمالوو.
Kaki ☞ Kaki oersimmon
Kau apple ☞ Kaki oersimmon
Kentish longtails ☞ Wild oat grass
Kentucky bluegrass ☞ Blugrass
Keuleria ☞ Koeleria
Kidney bean ☞ Common bean
Kikule oil plant:
سیواک، دار سیواک، سیواکی دیان.
Kill-bane ☞ Broomrape
Knapweed ☞ Centaurea

Knotweed:

سیچرۆکە، گرێچکە، سیچرۆ.

Koeleria: ?

Kohlrabi:

کەلەمووک، کەلەمۆ، داش‌کەلەرم.

Kurdestanica Oak:

بەڕووی کوردستان.

Kurdish Comfrey: ?

Laday slipper ☞ Columbine

Ladies mantle ☞ Lion foot

Lady cushion ☞ Wall rock cress

Lady laces ☞ Dodder

Lady smock ☞ Bitter cress

Lady-comb ☞ Scandix

Ladyhair ☞ Maidenhair

Lagotis: ?

Lallemantia:

گیاملوور، نەرۆکە.

Lamb lettuce ☞ Corn salad

Lamb quarters:

سەڵمکە، سووریتکە، کاچۆنەری.

Lamb squarters goosefoot:

تەرەسیمانە، سەلمۆکە، تەرەسلیمانە، سەلیمکی، تەرەسریمانە، سلیمانکە، سەڵمکە، سلیمان‌تەرە، شەڵمکە، سمرکە.

Lambardy poplar:

چنار، دار شوخ، دار چنار، چەنار، خوور، شەلی.

Lamb-mint ☞ Black mint

Lamb-tongue ☞ Blanket-leaf

Lamb-tongue ☞ Narrow-leaved plantain

Land caltrop ☞ Caltrop

Large gourd ☞ Great pumplin

Large hop clover:

سێپەرە زەرتکە، سێپەرە زەردەڵە.

Larkspur:

گوڵەشێخانی، گوڵەئالۆز، گوڵی زوانەبووکە، دەنووکەمەل.

Laurel herb ☞ Daphne

Laurel ☞ Sweet bay

Lavader:

شاریحانە، خەزێمەکێوی، ریحانەرۆمی، هەسپەرە رۆمی.

Lavatera: ?

Lavender cotton:

بۆژانە کرمانی.

Lavender cotton:

بۆژانە کوێستانی.

Lawsonia ☞ Henna bush

Lebanon oak:

ویزل، ویول، وەیول، وهول، ویهول، ویولە، ویولە، وێوول.

Leek ☞ French leek

Lemon day lily ☞ Common yellow day lily

Lemon grass ☞ Oligrass

Lentils:

نیسک، نژوو، نژی، نووژی، نوژووی، نوویژی، مێژوی، نووێژی، میشەوش، مەرجوو، مەرجی، رۆژیک.

Leontice ☞ Lion leaf

Leopard bane ☞ Arnica

Lesser burdock:

حەشەگیرە، هەشەگرە، پووزپیچ، حەچەگیرە، هەچەگیرە، گیاپژ، گیاژژوو.

Lesser cardamom ☞ Bastard cardamom

Lesser galangal ☞ Galangal

Lesser honeywort:

پلاوسەدری، برێنجۆنە.

Lettuce ☞ Garden lettuce

Levant plant ☞ Cotton plant

Lesser celandine:

سەیران.

Licorice:

مێکووک، بەلەک، بەلێک، شیرۆ، بەلەکەشیرینە، شیرینبەلەک، مێکیک، مێکووکە، مەکووک، مەکیک، مەلێم، مەلیم.

Lilac:

پوورەگوڵ، گوڵەیاس.

Lily ☞ Lilywort

Lilywort:

سوێسنە، گوڵەسوێسن، سوێسنەسپیکە.

Lime:

لیمۆ ترشی عەممانی.

Line:

کەتان، بەرزەک، بەزەرەک، لۆکەکێوی، گیابرە.

Lion foot: ?

Lion leaf:

تەقلۆکە، گرنووک، گرنووکە، تەقلەی کشمیشی.

Lion snap ☞ White dead nettle

Lion tooth ☞ Dandelion

Lion ☞ Lion leaf

Liquorice ☞ Licorice

Little centaury:

کانێزەی چکوولە، سەپانترینە.

Little quaking grass: ?

Little sunflower ☞ Rock rose

Little-seeded Canary grass ☞ Canary grass

Locoweed:

هەنگەون، گوێتوو، گەون، گوێتی، گاون، گوێتو، گوێتە، گۆنی، گوینی، گوونی، هەنگەوەن، هەنگون، هەنگەونە.

Locust tree:

عەناوە، ئاقاقیا، دار بیسمیلا، دار جەوی، دار دەرزی، ئەکاکی.

London rocket:

زرەخاشیرەی لەندەنی

London tuft ☞ Bearded pink

London-Pride ☞ Bearded pink

Long turkey cucumber ☞ Snake melon

Loosestrife: ?

Loosestrife ☞ Lythrum

Lousewort: ?

Love apple ☞ Common tomato

Love tree:

ئەرخەوان، دار ئەرخەوان، ئەرغوو.

Love-lies-bleeding ☞ Amaranth

Low meadow rue: ?

Lucerne ☞ Alfalfa

Lyme grass ☞ Wild rye

Lythrum:

زرەپنگ، پنگەبۆرە، پوونەهەرانە، خەرپوونگە، خەرپوونگ، خەرپنگ، خەرپنە، خەرپۆن، خەرپونگ، خەرپۆنە، خەرپۆنگ، زرەپوونگە، گوریز.

Madder:

رۆنیاس، سۆرنگ، روونیاس، روێناس، رۆناس، رۆیناس، رونی، رۆناسەگیا، روونەرپیس.

Mader-wort ☞ Common wormwood

Maderwort ☞ Mugwort

Madwort ☞ Alyssum

Madwort ☞ German madwort

Mahlab cherry:

دار مەلهەم، دار مێلەو، دار مەلەم، دار مەلحەم، مەلحوو، مەلوو، دار کەنرە، دار کەنیرە.

Maidenhair:

قەیتەران، رەشەدەرمان، گیاقەتران، چەمەسیاولە، پەلیسیاوەش، پەرسیاوەش، خارەرەشە، سیاوەشان، سیاوشان، پەرسیاوەحش، پەمەسیاولە،

پەلیسیاوشان، چیچیێ، سیاکووز، قالەڕەشە، سیاپووز، سیاپۆس، گیابلووک.

Maize:

گەنمە شامی، گولەکابە، گەرمەشامی، گەرمەشانی، گەنمەکابە، گولەپێغەمبەرە، گەنمەپێغەمبەرانە، گەنمشامی، گەنمشام، گەنمەکابی، گەنمەپێغەمبەرە، زەڕاتە، زوڕات، کۆرە، گولەدان.

Majestic eremurus:

خوژە، چریش، گیاسریش، سریش، سرێش، ئەسرێلک، گوولک، بۆخۆشە، گوولک، کوولک، سریژ، شریز، سترک، حوژە.

Malabar almond ☞ Indian almond

Malcolm stock: ?

Male fern ☞ Common polypody

Mallow ☞ Mauls

Mandarin orange ☞ Tangerine orange

Mandarke ☞ Enchanter nightshade

Mandrake:

هەسەبەگی، گیائادەمە، حەسەنبەگی.

Mangel ☞ Red beet

Mango ☞ Common mango

Mangold root ☞ Beet

Manna ash ☞ Flowering ash

Manna grass ☞ Floating meadow grass

Maple ☞ Scotch plane

Mare tail ☞ Horse tail

Marginate sand spurrey: ?

Marigold ☞ Chrysanthemum

Marigold ☞ Pot marigold

Marish mallowe ☞ Althaea

Marjoram ☞ Origanum

Marsdenia: ?

Marsh mallow ☞ Althaea

Marsh mallow ☞ High mallow

Marsh samphire: ?

Marsh Samphire: ?

Marsh wort:

زڕەکەرەوز، پاچناری، کەرەوسیکانی

Marvel-of-Peru ☞ Common four-oclock

Mauls:

نانەحاجیلە، توولەکە، پەپەچەورە، پەپکەچەورە، پەپکەمەلیچکە، پەپکەچۆلەکە، پەپکەمەلووچک، پەپکەمەلیچکانە، پەپکەمەلووچکانە، پامەلووچکانە، کولێرەچەورە، نانیچۆرک، نانەچۆلەکە، باقلەمەلووچکانە، نانکیچووچکا، نانیمێچکا، نانحاجیلەقلەق، عەبەچەورە، پاکیشکانە، توولە، تۆلک، تەولەکە، تۆرکە، تۆلەکی، پەنێرۆکە، پەپەلەچەورە، نانەمەلیچلی، نانەمەلیچکە، پەیکە، قەرەتووڕە، نانکیچووچکا، نانکیچویکا، نانیحاجیلی، نانیچووچک، پەپکەچەورە، تولیە، تۆلکە، پەنێرە، پەنیرە.

Meadow clover ☞ Red clover

Meadow cress ☞ Bitter cress

Meadow grass ☞ Blugrass

Meadow saffron ☞ Autumn crocus

Meadow sorrel ☞ Garden sorrel

Meadow sweet:

گوڵپەری، تەولەقوو، تەپلەهەلالە، تەولەکی، تەپلەقۆ.

Medic:

وینجە، ئەسپست، کەتی، قەت، زەرەک، هەسپسک، سێپکوک.

Medicinal squill ☞ Shore sea onion

Medicine aleo ☞ Common aloe

Medicine plant true aloe ☞ Common aloe

Medick vetch ☞ Sainfoin

Medick ☞ Medic

Mediterranean tree mallow ☞ Bean clover

Melampyrum ☞ Black-wheat

Melic grass:

گەنمەپوار، گەنمەگیا.

Melilot ☞ Yellow sweet clover

Melon:

کاڵەک، کارەک، کارەک، کاڵەک، قەرپوز، قاپوز، خەرقیزە، هەربزە، خەروزیزە، تولە.

Mexican lime ☞ Lime

Mexican rose ☞ French parsley

Mezereon ☞ Daphne

Mezereum ☞ Daphne

Micrantha: ?

Micromeria: ?

Mignonette ☞ Reseda

Milifoil:

بۆژانـە، بێـژان، بـۆژان، بۆرێژانـگ، بێژانـە، بیـژان، بـۆیژان، بێژەن، بیـویژان، بـووژان، بێژانە، بووژانە، نۆویژان، بیڤیژان، ئەنیژ، ژابیژ، بوومارنە، بووماران، بوومـاروو، بۆمـاران، بۆمارانـە، بـووی‌مارانـە، بۆمایران، گوڵەمارانێ، گوڵەهەسێڵ، هەزارگەڵا، زەردەشـابەنـگ، بێژانـگ، بۆژانگـە، بۆژانـگ، شابەنگ.

Milk thistle:

چاوبازە، کەلووخان.

Milk thistle ☞ Common sow thistle

Milk-vetch ☞ Locoweed

Milkwort ☞ Euphorbia

Milkwort ☞ Polygala

Milky-green bristle grass ☞ Yellow foxtail

Millet grass: ?

Millet:

هـەرزن، باچیـک، هـەرزیـن، هـەرزنـێ، ئـەرزن، کـۆرەک، کوریـک، سـۆرک، رەمـەرانـە، گـەلـدوو، گەنمەشـامیە سـوورە، مووینـەکە، زەڕاتـە کێویلـە، گاڵە رەمانە، گەنمەشامیە سوورە.

Millet ☞ Millet grass

Mingwort ☞ Common wormwood

Misleto ☞ Mistletoe

Misseltoe ☞ Mistletoe

Mist ☞ Babies breath

Mistletoe:

دارخوەرک، چەسپەلووک.

Monkey-nut ☞ Underground kidney bean

Monkshood ☞ Acontin

Montara planto ☞ Feralago

Montpellier maple:

کێکف، کـەکـەو، کـەکـەو، کـەیکـوو، کـەیکـووم، ککەو، کـەوت، کـەڤۆت، کێکۆ، کـاکیف، کفکێ، بێزبالووک.

Moorish mallow ☞ Althaea

Moorwort ☞ Rosemary

Morel ☞ Nightshade black

Mother of thyme ☞ Bank thyme

Mother-in-law plant ☞ Caladium

Motherwort ☞ Common motherwort

Mount Atlas pistache ☞ Pistacia Kurdica

Mountain almond:

هەرژنی بێستوون، بایەمە کێوی کرماشان.

Mountain ash:

سوورەچێو، سوورەچوو، زرەبرالیک، تەڤری.

Mountain ash ☞ Service tree

Mountain germander ☞ Germander

Mountain rye:

چەوانە کێوی.

Mountain snow ☞ Wall rock cress

Mountain tobacco ☞ Arnica

Mouse barley:

جۆکێفیلە، جۆداس، جۆ پێغەمبەرانـە، جـەهداسـی،

جەهداسک.

Mouse faxtail ☞ Faxtail

Mouse-ear chickweed: ?

Mudar plant ☞ French cotton

Mugweed ☞ Mugwort

Mugwood ☞ Mugwort

Mugwort:

گیابەرانە، کـلاوزرە، گیابـەرانـە، برینجداسـە، وردەگیاو.

Mugwort ☞ Common wormwood

Mugwort ☞ Sagebrush

Mulberry tree ☞ Black mulberry

Mulberry:

توو، تفی، تیو، تی، تیت، تفی، تفن، تفە، تفی، تۆ، شمی، توومچەرمە، توومچەرموو، توومچـەرمگ، توومسپیکە، توومسپی، دار توو.

Mullein:

گادەمە، پەلۆش، گایمە، گاومە، گایـەمـە، گاولـمە، گـاوەمـە، گاورمـە، گامـە، گۆگـەم، تـۆمگیر، بالووکبر، گادوومە.

Mungbean ☞ Green gram

Musk melon ☞ Melon

Musk rose:

ولەعەترە، ولەگولباخی.

Musk scented rose ☞ Musk rose

Musk thistle ☞ Prickly parsnip

Musk:

عـەمرۆکە، عـەمرعـەمرۆکـە، سـامرێز، قـالاوگیر، گورالە مووسایانە.

Musk-mallow ☞ Orka

Musky afilerilla ☞ Graund needle

Musky gourd ☞ Winte squash

Musquit bean ☞ Cashaw

Mustard treacle: ?

Mustard ☞ White mustard

Mustard-seed of Scripture ☞ Kikule oil plant

Mustard-seed ☞ Kikule oil plant

Myagrum: ?

Myrobalan cherry ☞ Plum tree

Myrobalan ☞ Indian almond

Myrtle tree ☞ Myrtle

Myrtle:

مۆرتک، کەیرە، مۆرت، میرت، مووتک، موورت، میتگ.

Nailwort: ?

Naked weed ☞ Rush skeleton weed

Narbonne vetch ☞ Broad-leaved vetch

Narcissus:

گولەنێرگز، نەرگس، نێرگـس، نـەرگز، نـەرێیس، نێریس، گولەزەریم.

Narrow-leaved oleaster ☞ Oleaster

Narrow-leaved plantain:

رکێشە باریکە، رکێشە گەلاتەسک.

Nasturtium ☞ Common nasturtium

Navelwort: ?

Nectarine ☞ Smooth peach

Needdle grass:

پووشە نەرمە، پووشەپەخشانە.

Neesewort ☞ Phantom orchid

Nepeta:

براپوونگـە، موویـەرە، مافـەرە، گیامافـەرکـە، مافەرکە، براپوونگ.

Neslia: ?

Netted melon:

گنـدۆرە، تـالبی، گنـدوورە، گونـدۆر، حـەنجـۆر، گوندۆر.

Nettle tree:

تایلـە، تـاوگ، تـاووگ، تایلێ، تـەیلـە، تـاووت، تاوی، تاووک، تەیلێ، تاویی، تتۆک، تاخلیفینگ.

Nettle ☞ Big-sting nettle

Nettle-leaf goosefoot:

تەرەسیمانەی گەزگەزی.

Nightshade black:

ریزلـە، هـەلـەریـزە، رەزلـە، رەزلـێ، ریـزەلـە، رەزرەزۆک، هەرەزالە، تەماتەمرۆژە، توولەزەردە، ریزلەمارانە، ترێمامرێوی، رەسلی رووقی، هەلالە و زەمزەمە.

Nipple-wort: ?

Noaea:

براسەونچکە، سەونجە.

Noble orange ☞ Tangerine orange

Nonea:

دووشاومزە، دووشاوەمزە.

Northern catalpa ☞ Hardy catalpa

Northern mallow:

نانەحاجیلەی پەلک خرت.

Nose-bleed ☞ Common yarrow

Nubk tree ☞ Christ thorn

Nut tree ☞ Filbert

Nutmeg flower ☞ Black cumin

Oak manna tree:

بەروودار، دار بەروو، بەروار، بەروو.

Oak tree:

بـەروو، دار بـەروو، بـەلـی، بـەری، بـەری، نـەرە، بـەروار، نـەرە، بـەلـووت، سـەق، بـەروو، بـەروی، شەکی، دار شەکی، دار دەمەل.

Oak ☞ Oak tree

Oakleaved geranium ☞ Pelargonium

Oat ☞ Common oat

Oat-grass: ?

Oat-like grass ☞ Oat-grass

Oats ☞ Common oat

Officinal ginger:

زەنجەفیل، هەلەزە، زەنجەفیل، زەنجەپیل.

Officinal gromwell ☞ Common gromwell

Oleander ☞ Common oleander

Oleaster:

سرینچک، سنجوو، سرنچک، سیرینجی، سرنجی، سـینچک، سـەنجیـە، سـنج، سـنجۆ، گووسـنج، سنجید، سنجەی، سنجی، سنجۆک، لاس.

Oli banm tree ☞ Incens

Oligrass:

کای وشترە، کای مەککە.

Olive tree:

زەیتوون، زەیتن.

Olive ☞ Olive tree

Omum plant ☞ Bishop weed

Onion grass ☞ Melic grass

Onion:

پیواز، پیاز، پیڤاز، پیازی خۆمالی.

Onosma:

مریسۆک، مریسۆکی زەرد، گولـەگـوارە، شـۆتیلە، گیاشیرینی، مەمکەمژە.

Ophrys: ?

Opium plan ☞ Poppy

Opium poppy ☞ Poppy

Opopnax: ?

Orange ☞ Common orange tree

Orchard grass:

کەندرە، گیاشیلە، شیلەرۆە.

Orchis:

سالمە، سارمە، سالم، گیاسالمە، گیاسەلمە.

Oriental gall oak ☞ Gall oak

Oriental hyacinth ☞ Hyacinth

Oriental letuce:

گـەسـکەسـپیلکە، گزگـەپووشـینە، گزیـەپووشـینە، گزگـەتالـە، گزگـەتـال، گزیـەکیفیلـە، گـزکتالـە، گەسکەکیویی، گزیەکیفیلە، گزگەسپی.

Oriental plane tree ☞ Plane-tree

Oriental poppy:

گوڵـەخاشخاشـە، خـەشخاشـکە، خاشـخاش، خاشخاشە، خاشخاشک، خەشخاش، خاشخاشکە، خەشخاشک، خەشخاشەک، خاشخاشە.

Oriental seasamum:

کونجی، شـەیدانک، کونجیە، کونجە، کونجیت، قونجی، کتاف، کونجەو.

Origanum:

جـاترە، هـەزبـی، هـەزبـیمێـرگ، جـاترەئـاوی، هەزبیمێری، هەزوەباخی، هەزبیباخی، هەزوەتاڵە، هـەزویتاڵـە، هـەزبـیتاڵـە، هـەزوەمێرگـی، ئـەزبووەئاوی، گۆشـەملـە، هـەزبـیگوێمشـکە، مەرزەنگۆش، مەرزەنجۆش، چەویر، گیادانوو.

Orka:

بامێ، بامیە.

Orobanch ☞ Broomrape

Osier ☞ Willow

Ox-eye ☞ Chrysanthemum

Ox-tongue:

تاڵـێنتووس، سێڵـوکە، تاڵـێگە، تاڵـێنتۆس، تاڵـێتووس، تـاڵیتووس، تـاڵینتووس، تاڵـێتووز، تاڵینتووز، تاڵینتۆز، تاڵـێتۆز، کورەلۆس، لۆس، لۆسـی، تارێتۆسـک، تاڵیتۆسـک، تـانتۆز، تالیندوس.

Ox-tongue:

هورمزە، ورمزە، وەرمزە، وەرمز.

Paeony:

تاقەگوڵە، گوڵەپەراوە.

Pagoda tree:

برامێکووکـە، زرەمێکـووک، ورەبـەلـەک، بەلەکەتاڵە.

Painted leaves ☞ French nettle

Pale flowered persicaria ☞ Curltrop lady-thumb

Pale perfoliate honeysuckle ☞ Sweet honeysuckle

Palma Christi ☞ Castor bean

Panic grass:

برامەرەزە، مەرەزەوڵە، مەرەسەوڵە، دژگاڵ.

Panic grass ☞ Millet

Paniculate tamarisk:

گزگەچار، گزیەچار، گـزگچـار، گـزیچـار، گزچار، گزکچار، دار گزم، گەزمازگ.

Pansy:

وەنەوشە چاورەنگ، وەنەوشە فەرەنگی.

Paper flower ☞ Everlasting flower

Paper flower ☞ Immortal herb

Parietory ☞ Wall pellitory

Paris circaea ☞ Enchanter nightshade

Parsley:

جافری، شانۆکەباخی، زۆرک، جەفەری، مەیدنوز.

Parsnip Chervil ☞ Turnip-rooted Chervil

Parsnip ☞ Wild parsinp

Pasque flower ☞ Anemone

Pea tree ☞ Siberian pea tree

Pea vine:

ولێـرە، مـرۆرە، ولـیرە، هـولێرە، ولـەرە، خـولێرە، خلێرە، خلیرە، کەلکە، زیوان، گنە، قەنە.

Peach tree:

هەشتالوو، کۆخ، قۆخ، هەشالوو، قۆخی، خۆخ.

Peach ☞ Peach tree

Peachwort ☞ Persicaria

Pear tree ☞ Pear

Pear:

هـەرمـێ، هـەمـروو، هـەمـرۆ، هـەرمـە، هـەمـرۆە، هرمێک، ئەمرۆ، هرمێ، هارمێ، هورمێ، هـەرمـی، هرمیک، هەرمۆ، مروێ، مرۆی، مـەروێ، مـەروە، موریە، مووروو، گولاوی، گولاوەی.

Pearl leek ☞ Summer leek

Pearl-plant ☞ Common gromwell

Pelargonium:

گوڵەبۆنیان، گوڵەعەمبەربۆ.

Pellitory of the wall ☞ Pellitory

Pellitory of the wall ☞ Wall pellitory

Pellitory: ?

Peltaria ☞ Shieldwort

Penny cress ☞ Field penny cress

Penny royal ☞ Pudding grass

Pennywort ☞ Navelwort

Peony ☞ Paeony

Peper gras ☞ Whitlow-grass

Pepper wort ☞ Whitlow-grass

Pepper ☞ Black pepper

Peppergrass ☞ Garden-cress

Peppermint ☞ Black mint

Pepperweed whitetop:

تالەگەزە، تالیتووک، قوناوڵە، دووپەڵە، قنگاوڵە، قنگاولێ، قوناگرە.

Perennial darnel ☞ Perennial rye grass

Perennial rye grass:

گەنمۆڵکەی چەنساڵە.

Perennial sweet leek ☞ Summer leek

Perfoliate cabbage: ?

Perfumed cherry ☞ Mahlab cherry

Periploca ☞ Silk vine

Persian apple ☞ Citron tree

Persian asafetida:

هەنگوان، هەنوان.

Persian cow-parsnip ☞ Cow parsnip

Persian cyclamen ☞ Ivy leaved cyclamen

Persian jasmine ☞ Persian lilac

Persian lilac:

یاسەبەنەوشە.

Persian manna plant ☞ Camel-thorn

Persian rose ☞ Damask rose

Persian vine:

مێوی ئێرانی.

Persian walnut:

گوێز، گردەکان، وەزی، گووز، گیز، جیز، وەزێ، گۆزەک، گویز، گۆزێر، گاوز.

Persica Oak manna tree:

بەڕووی ئێرانی.

Persicaria:

سیچرۆکە هەشتالووبی.

Persicaria ☞ Knotweed

Peruvian bark tree ☞ Cinchona tree

Petty Madder ☞ Crosswort

Petunia:

گوڵە ئەتلەسی، گوڵە حەریرە، گولبۆری.

Phantom orchid: ?

Pheasant eye ☞ Summer Adonis

Pheasant foot ☞ Summer Adonis

Phorams ☞ Dock

Piegen grass ☞ Yellow foxtail

Pigeon pea ☞ Bitter vetch

Pigweed ☞ Redroot amaranth

Pimpernel:

گوڵەجام، گوڵەدووشان، دۆشان، گوڵەزاما.

Pimpinella:

شانۆکە، گیامایەسیری، شانۆکێ، جافری کیفیلە، گوهکەرک، گوهکەرۆک، هەلاوە کێویلە.

Pin grass ☞ Heron-bill

Pin grass:

پیرەسکەی بزارە.

Pincushion flower ☞ Scabious

Pine thistle ☞ Distaff thistle

Pine:

کاژ، کاژی، دار کاژ، دار چام.

Pink mustard: ?

Pink siris ☞ Silk-tree albizzia

Pink ☞ Carnation

Pipe orivet ☞ Lilac

Pipe tree ☞ Lilac

Pipe-flower ☞ Tuberose

Pipperidage ☞ Berberry

Pistache nut tree ☞ Common pistache

Pistacia Kurdica:

وەن، دار قەزوان، دار وەن، قسقەوان، قەسقەوان، قزوان، قەسوان، قەسكەوان، قەسخەوان، وەنی، دارەوەن، دارەبەن، دار كەسكانی، وەنەتەق، قەزقەوان، شینۆک، قەسقان، دار بنێشت، دار جاچكە، دار داچكە، قەزكوان، قەزكەوان، كەزوان، وەنەتاق.

Plane-tree:

جۆهەر، دار جۆهەر، هۆلێ، جەوهەر.

Plantain ☞ Great plantain

Plum tree:

هەڵووژە، هەلوو، هەڵوو، ئەلی، ئەلوو، ئەلووكە، حالووک، حولیک، حەلووک، حەلۆكا، حولووک، عەلووک، عەلووكە، ئالووچ، هێرووگە، هەڵووژە، حوڵچەک، هەلوویچكە، حەلووچكە، حولیچەكە، حولیترشک، هەڵووچكە، هەڵویچكە، هەرووک، هەڵووچە، هەڵووجە، ئەلووجە، ئەڵووژە، هەلووژقە، عەلووچە، هەردووک.

Plumeless thistle ☞ Bristle thistle

Poa ☞ Blugrass

Poision poppy ☞ Corn poppy

Poison hemlock ☞ Hemlock

Pole reed ☞ Bamboo-reed

Poley ☞ Germander

Polyanthus narcissus ☞ Narcissus

Polygala: ?

Pomegranate tree:

هەنار، هنارێر، نار، ئەنار، هنار، نالیر.

Pomegranate tree:

هەنارە كۆڵە، هەنارە كێوی، نارۆک، زرەنار، هەنارە چۆلەكە

Poor man treacle ☞ Garlic

Poor oats ☞ Wild oat grass

Poppy:

گوڵە خاشخاشە، خەشخاشە، سەبیلەگیا، مەنگەگیا، خورماچیچان

Port Royal senna ☞ Aleppo sanna plant

Portugal ☞ Common orange tree

Pot marigold:

هەمیشەبەهار، گوڵەكەسكە، هەمیشەوەهار، گوڵەباچكە، بەیبوونە كێویلە

Potato:

سێفۆک، سێفزەوینی، سێفەرۆک، سێفەرۆک، سێفەزەوینە، سێفزەمینە، سێفەزەمینە، سێفزەمینی، سێفەزەمنە، سێفی، سێوخاكی، سێوەخاكی، زەمینە، زەمینا، گازۆڵە، كارتینە، كارتۆل، كەرتۆف، كەرتۆپە، كركرووک، كرتۆپل، كرتۆفل، كارتۆفل، كەرتۆفل، كرتوپ، پاكەپاكە، خڕكەگازوولە، رتاخ، پەتاتە، پتات، پەتەتە، پوتێتە، پتێتە، هێلەرماسی، هێلەماسی، هێرەلماسی، یارەلماسی

Potentil:

براتوورکە، گوڵەپەنجۆلە

Pourett ☞ Garlic

Poverty brome ☞ Barren brome grass

Prangos:

هەلز، لۆ، هەلس، هەلەز، هەلیز، هەلەز، ئەلز، ویز

Prickluy caterpillar plant ☞ Scorpion-tail

Prickly Lettuce:

جەواشیر، جەواشیلە، گۆشەنوەنە

Prickly parsnip:

کوشەندەر، کوشندەر، کوشەنەر، دڕکیدۆ، دڕکی ناودۆ

Prickly samphire ☞ Prickly parsnip

Prickly thrift:

ئەولیاگەون، سەرپنجە

Primrose peerless ☞ Narcissus

Primrose:

گولەتووتیا، گولبەهار، ڕۆحتووتیا، تۆتیا، گولەبەنەنێ

Proliferous pink ☞ Tunica

Proso ☞ Millet

Psyllium seed:

ڕکێشە تەسکە، ئەسپەرزە، ڕکێشە درێژە، یاوز، گیاسنگێشە

Puccoon ☞ Corn gromwell

Pudding grass:

پوونگەی بۆنخۆش

Pudding herb ☞ Pudding grass

Pumpkin ☞ Great pumplin

Pumpkin ☞ Squash

Puncture vine ☞ Caltrop

Purple egg plant ☞ Egg plant

Purple loosestrife ☞ Lythrum

Purple osier willow ☞ Rose willow

Purple willow ☞ Rose willow

Purret ☞ French leek

Purslan:

پەلپینە، پەرپینە، پرپرە، پەلپینە، پەلپین، پەرپین، پەڕپینە، پەلپین، پەرەپەلیک، پرپریک، پرپلیک، پەرەپیلیک، پیرپیلیک، پڕپڕە، پارپارە، پەڕپین، پلپینە، پرپینە، دگانتیژکەرە

Puschkinia ☞ Striped squill

Pussy foot ☞ Ageratum

Pyramidal orchis: ?

Quailgrass ☞ Cock comb

Queen of the meadows ☞ Meadow sweet

Quince:

بەهێ، بەی، دار بەی، بهێ، بوی، بیە، بیوو، هێوە، هەیوە، بهۆک، بەهۆک، بەهـ بەیانە، بیۆک، بینۆک، حەیوا. حەیوە

Quince-leaved medlar ☞ Cotoneaster

Quinine-flower ☞ Centaurium

Quinsy-wort: ?

Rabbit mouth ☞ Snapdragon

Radish:

توور، ترپ، ترەو، ترەوی،تووری، تیرپ، تێرپ، تڤر، تویر، ترپە، گۆر، ترپە پاییزە، توورە پاییزە، توورە سپیکە، ترپە چەرموو، تەڤرک، تەڤر

Rain-bow flower ☞ Iris

Ramsons broad-leaved garlic ☞ Bear garlic

Rape seed ☞ Colza

Rape ☞ Colza

Raspberry:

توودڕک، تووڕک، دڕدووک، تووڕکە، تووترک، تووتڕک، تووتەڕگ، تووتەرگ، تیڕک، تیڕگ، تیرە، توودڕە، توودڕەی، توودڕی، دڕووک، تووڕک، تووڕگ، دەڕدووک، دەڕدووگ، توودزیە، توودلقی، تفەدڕەی، دوریڕشک، دڕدڕی

Rattail fescue: ?

Rattlesnake root ☞ Polygala

Ravenella ☞ Wild radish

Real tobacco:

تووتن، تتن، تتوون

Red beet:

چۆنەری سەلک، چۆنەرەسوورە، سلکیسۆر

Red bud ☞ Love tree

Red celandine ☞ Black-spot horn poppy

Red cherry ☞ Sour cherry
Red clover:
سیپەرە سوورکە، سەپر، شەوەرە سەپرە
Red currant:
ترێمارانە، میوەمارانە، ترێ مارە، گیزوگولەنگ
Red festuca ☞ Red sheep fesque
Red gum tree ☞ Eucalyptus
Red horned poppy ☞ Black-spot horn poppy
Red morning-glory ☞ Common morning-glory
Red pepper:
بیبەر، بیبار، بیوەر، بیوار، پیبەر، بیپەر، گیزگ، هچهار، هیچهار
Red sheep fesque:
پووشە لەرزانە، پووشە چۆلە
Red showy broom rape:
خوێنی سیاوەشان، خوێن سیاوەشان، هوونە سیاوەش
Red top ☞ Cloud grass
Redroot amaranth:
گولەقەیفە
Reed Cannary grass:
شیلەگالە سوورە
Reed grass: ?
Reed ☞ Common reed
Reed ☞ Reed grass
Reedplant ☞ Cane
Reflexed salt-mash-grass: ?
Reseda:
پیزگ، هەسپەرە
Resurrection plant ☞ St. Mary flower
Rhabdosciadium:
تەرازەن، تەرەژەن، تەرەزەن، تەرەزن
Rhamnus sea buckthorn ☞ Common sea buckthorn
Rhapontic:
شاپانەسەرە، شاپانەسەر
Rhubarb:
ریواس، ریڤاس، ریواس، ربیس، ریز، ریواو، ریواوی، ریواوی، رمیز، رمبیس، ریز، ربیس، ریواسی، ریڤاس، راوەند، رمیز، نیر
Rhynchocorys:
پرووزۆکە، پرووزە
Ribwort ☞ Narrow-leaved plantain
Rice plant ☞ Rice
Rice:
برنج، برینج، برنج، مەرەزە، گرینج، قرینج، فیرینج، ئورفیج، قریهی
Rie ☞ Rye
Ringflower: ?
Ripple-seed plantain ☞ Great plantain
Rock cherry ☞ Mahlab cherry
Rock rose: ?
Rock rose:
دانە مەلووچکانە، دانە مەلووچیک، دانە مەلووجک، دانە مەلووچکە
Rocket salad ☞ Eruca
Rocket:
شەوبۆ، گولەشەوبۆ، شەڤبۆ، شەهبوو، قاچمووک
Rocket ☞ Eruca
Rocket ☞ Hill mustard
Roman coriander ☞ Black cumin
Roound-leaved thorough-wax: ?
Ropuette ☞ Eruca
Rose acacia ☞ Locust tree
Rose bush ☞ Rose
Rose laurel ☞ Common oleander
Rose of Jericho ☞ St. Mary flower
Rose of Sharon ☞ Shrubby althea

Rose pelargonium ☞ Pelargonium

Rose willow:

سوورەبی، ویرۆلەسووری، سۆرەبی

Rose:

شیلان، گولەشیلان، شیلانە، ماوەرد، گولەول، گولەچیا، گولالە

Rosemary:

گەلاپەزم، کولیلکە کێوی، گیواوە نانەشان

Rose-moss ☞ French parsley

Rosy-flowerd crown-vetch ☞ Crown-vetch

Rough bristle-grass ☞ Hooked bristle grass

Rough panic grass ☞ Hooked bristle grass

Rough-fruited corn bestraw ☞ Corn bedstraw

Rough-stalk bluegrass ☞ Blugrass

Rough-stalked meadow-grass ☞ Blugrass

Round leaved hare-ear ☞ Roound-leaved thorough-wax

Round-leaf ash ☞ Angelica tree

Round-rootedsea club-rush ☞ Salt marsh club-rush

Royal walnut tree ☞ Persian walnut

Rue anemone ☞ Low meadow rue

Rue plant:

گیاپەچکە، پێچکە، پێچی، پێچن

Rue ☞ Rue plant

Rupture-wort ☞ Burstwort

Rush garlic ☞ Chive garlic

Rush leek ☞ Chive garlic

Rush skeleton weed:

براوکە، گیابنێشت، گیاچەقە

Rush ☞ Hard rush

Rush-leaved onion ☞ Chive garlic

Russian knapweed:

کەکرە

Russian olive ☞ Oleaster

Russian thistle: ?

Russian vetch ☞ Hairy vetch

Rye grass ☞ Darnel

Rye:

چەوان، چەودەر، چەودەن، چاویار، چەودار، چەولەک، پەرشت، پەرشە، پەرش، پەرشت، پەرش، گیابرویش، گیابریش، فرووشەک، شلێر، ولۆشە

Rye-grass ☞ Perennial rye grass

Saad chervil:

هەلامە یەکسالە

Safflower:

قاخلی، کازیلە، کاخلی، قاقلی، کازیرە

Saffron:

زەفیروو، زافەران، زەعفەران، زافران، زەحفەران، زەردیباخ

Sage brush ☞ White sage

Sage of Jerusalem ☞ Jerusalem sage

Sage:

گولەپووران، گولەداماگ، سیفۆلکە، سێفۆکە، سیفۆلکە، سێفەلۆکە، سێفەلووکە، سێفەلۆکە، کونجی کێفی، چوریلگ

Sage ☞ Sagebrush

Sagebrush:

بەرزەلنگ، وەرکەمەر، بەرزەلنگ، بەرزەلینگە

Sainfoin:

خاشە، شەوەرگە، شەوەن، شەوەرە شەوەن

Salad burnet ☞ Common burnet

Salsify ☞ Vegetable-oyster

Salt goose-foot ☞ Seeweed

Salt marsh club-rush:

هەشیر، ژاژ، قامیشکە، لەقەل، ژاژیلۆک

Saltbush ☞ White sage

Saltwort ☞ Russian thistle

Salty sage ☞ White sage

Salvia ☞ Sage

Sand spurry: ?

Sandweed ☞ Sandwort

Sandwort:

گولەچکانە، گولیچکانە

Santalin yarrow ☞ Lavender cotton

Santalin yarrow ☞ Lavender cotton

Sapistan ☞ Sebestan

Saussurea: ?

Savoy cabbage:

تۆپە کەلەرم

Scab-wort ☞ Inula

Scallion ☞ Ascalonian garlic

Scallion ☞ French leek

Scandix:

سۆلەکە، سۆلەکێ، سۆلکێ

Scarlet pimpernel ☞ Pimpernel

Scenath Geranium ☞ Camel hay

Scented trefoil ☞ Annual yellow clover

Scabious: ?

Scorpion-grass ☞ Forget-me-not

Scorpion-tail:

مێزەرۆک، کلک دووپشکە

Scorpion-wort ☞ Forget-me-not

Scotch fir ☞ Pine

Scotch pine ☞ Pine

Scotch plane:

هەفرست، ئافرا، ئەفرا، هەفرس، هەفرەس، هەفرەست، هێفرست، هەوریس، هەوریس، هەفریس، ئیرفست، هێرفست

Scotch thistle ☞ Cotton-thistle

Scotch:

پیشۆکی دووگولە، پیشۆک، پیژۆک، پیشۆکی، پیشۆکە، پیشووک، پیشوکی، پیفۆک، پیفۆکە، پاقک، پیفەلۆک، کیفۆک، خرخندۆک، شیرینشۆک، پەفک، پیژک، پشۆک

Scots pine ☞ Pine

Screw bean ☞ Cashaw

Sea Artemisia ☞ Sea wormwood

Sea buckthorn ☞ Common sea buckthorn

Sea cabbage ☞ Cole-wort

Sea grape ☞ Ephedra

Sea heath: ?

Sea holly ☞ Eryngo

Sea lavender: ?

Sea milkweed ☞ Black saltwort

Sea milkwort ☞ Black saltwort

Sea Plantain ☞ European sea-side Plantain

Sea rocket ☞ Hill mustard

Sea side barley:

جۆی شۆرەکاتی

Sea wormwood:

گیابەرکی بەفری

Sea-beach orach ☞ Lamb quarters

Seave ☞ Hard rush

Sebestan tree ☞ Sebestan

Sebestan:

سیپەسوو، سیپیسوو

Sedge:

سینسووچکە، سیسوو، سیکووز، سیپالوو، سیکووزە

Seeded plantain ☞ Hairy plantain

Seeweed: ?

Self-heal ☞ Common self-heal

Seno prazo:

پیچـک، پیچکـه، پێچووکـه، پیوچکـه، پییچـک، پیوچک، پییچکه، فستیش، ئەندریشه، هەندریشه، پیچکی کەلانە

Sepistan plum ☞ Sebestan

Serpent cucumber ☞ Snake melon

Serpent root:

هالـیکۆک، ئالـەکۆک، هالـەکۆک، هـەلاکۆک، هەڵەکۆک، هالـەکۆکی، هـەلاکوو، کـەپەلووک، ئالـەقـوق، ئالـیقوق، هـەپلـۆک، هـەپیلـووک، هەلـەکۆکی، هـەپوولیـک، هیلـوک، هـەپولیـک، هەمپەلـووک، ئەپلـۆک، گیابزنه، گیابزنـه، پالدم، پالمه، پالدمه، پالـدمه، پالـمه، پالـدومه، پالدمـه، شـویرتک، گیزبـەلـۆک، شـەویرتـک، گیزبـەلـه، کـۆکلاش، کۆکلاشـکه، کـورالاش، کـورەلاش، کۆکلاخ، کەرهێ، جاچکەقولاچکه، وەشەلاش، جاچکەقولاجه، گیای جاچکەتال

Serpollet ☞ Bank thyme

Service tree:

سوورەچێوی پەلکشانەیی

Service tree ☞ Mountain ash

Service-tree mountain ash ☞ Service tree

Seville orange ☞ Sour orange

Shad scale ☞ White sage

Shallot ☞ Ascalonian garlic

Sheep beard:

براشنگه، زرەهەسپینگ

Sheep festue ☞ Hard festue grass

Shemma:

شـەمامـه، شـەمـامۆک، شـەمـام، شمامـه، شمـام، شـەمامۆ، شـەمامۆکـه، شـەمووەمـه، شمـامۆک، دەسامبوو، کەموو، دەسەمبۆ، کەمۆ

Shepherd needle ☞ Geranium

Shepherd-needle ☞ Scandix

Shepherd-purse:

زوانـه مـەلووچکه، خواخورکـه، تـوورەکـەشـوانه، گیاقجی، گوڵەسەرکراو

Shieldwort: ?

Shore pod grass: ?

Shore sea onion:

پیازەمشکانه، پیازەمازنه

Shrubby althea:

دار هێرۆ، دارە هەرمەڵە

Shrubby ☞ Ephedra

Siberian pea tree: ?

Sicilian sumac:

تـرش، تـوتم، تمـتم، سفـۆک، سفـووک، شـۆک، تـومتم، سـپووک، ترشـەسمـاق، سـوماق، سمـاق، سوماخ، سماقی، تووتووم، تەتەری، سفووک

Silberian oilseed ☞ Gold of pleasure

Silk tree ☞ Silk-tree albizzia

Silk vine:

دار لاولاو، لاولاوە

Silk-tree albizzia:

دار حەریرۆ، دار هەریرۆ، شەفگەشە

Sinde popolar ☞ Euphrates popolar

Sisymbrium:

زرەخاشیره، خاکشیرەتاڵە

Skirret water parsnip ☞ Skirret

Skirret:

خەرکووس، خەرکووز

Skullcap: ?

Slender false brome: ?

Sloe ☞ Black thorn

Slough grass: ?

Small centaury ☞ Little centaury

Small elm ☞ European elm

Small grass ☞ Reed grass

Small purple century ☞ Little centaury
Small toadflax ☞ Corn snapdragon
Smell smock ☞ Bitter cress
Smooth frankenia ☞ Sea heath
Smooth peach:
شلۆر، حەمشین، حەمەدەشین، شەلیل
Snail clover ☞ Medic
Snail medick:
سیپەرە خرتە
Snake cucumber ☞ Snake melon
Snake melon:
ترۆزی، چەمەرە، تریزوو، تروزی، تەرۆزی، خەیار چەمبەر، کالیاری فەریکوکال، چەمیلە، چەماو، چەمەرە، چەمەرە خەیار، خەیار چەمەر، خەیار شینگ، خیار شین، خەیار چەمەلە، ترۆزی چەمیلە، شاروخ، شارۆق
Snake taill ☞ Hard grass
Snapdragon:
گولەئاوات، گولەشەفا
Sneezewort ☞ Common yarrow
Soapwort ☞ Crowsoap
Soft acanthus ☞ Bear breech
Soja ☞ Soybean
Sole tree ☞ Black thorn
Somerwort ☞ Birthwort
Sorghum:
گزیەشامی، گەسکەهەرزنە، باچک، گزیەرزنە، گزیەشاری، گزگەشاری، گزیەزەرات، زوراتە دیمیلە، دەرە
Sorrel ☞ Dock
Sorrel ☞ Garden sorrel
Sour cherry:
ئالووبالووک، هالەبلالووک، برالووکەباخی، ئاریباری، ئالووبالوو، هالووبالوو، ئالۆبالۆ، هالووبلالووک، هالەبەلالووک، هەلهەلۆک

Sour grass ☞ Sedge
Sour orange:
نارنج، نارینج، نارنجە، نارنگ
Sour Seville orange ☞ Sour orange
Southern maidenhair ☞ Maidenhair
Sow fennel ☞ Common hog-fennel
Sow thistle ☞ Common sow thistle
Sowlers ☞ Wild oat grass
Sow-wort:
تالەکرە، تالۆرکە، تالەرکە
Soya bean ☞ Soybean
Soybean:
سۆیا، سوویا
Spanish aniseed ☞ Anise seed
Spanish carrot ☞ Toothpick ammi
Spanish chestnut ☞ European chestnut
Spanish liquorice ☞ Licorice
Spanish medick: ?
Spanish pepper ☞ Red pepper
Spanish pick-tooth ☞ Toothpick ammi
Spanish reed ☞ Bamboo-reed
Spanish-radish ☞ Black radish
Sparrow wort: ?
Sparrowgrass ☞ Asparagus
Spear thistle ☞ Cotton-thistle
Speedwell:
شیرنۆکە، شیرین شیرینۆکە
Speerhawk ☞ Hawkweed
Sperhauke ☞ Hawkweed
Spider herb:
شەپەلۆ، شەفەلە، شەپەلۆح، شفلح، شەفەلاح، شیفەلەتە، شیفەلە، شەفەلە کرندی
Spider plant:
گولەشنگیلە، گولەشنگی
Spider-flower ☞ Spider herb

Spikenard ☞ Cat valerian

Spimy rest harrow ☞ Thorny ononis

Spinach:

ئەسپەناخ، ئەسپیناخ، ئەسفەناج، ئەسپەناغ، ئسپناخ، سپناخ، سپەناغ، سپیناغ، سپیناخ، ئاسپەناخ، ئیسفناج، ئەسپەناج، ئسپەناج، ئەسپیناغ

Spinage ☞ Spinach

Spiny clotbur ☞ Spiny cocklebur

Spiny cocklebur:

حەشەگیرەی درکدار

Spirea ☞ Meadow sweet

Spoawort:

سەونچک، جەوشەن، سەونجە، یەوشە، هلۆت، هیلۆ، پووشعەنتەر، پووشە نەورۆزە، چەوغان، تۆسینە

Spogel seed plantain:

رکێشە تەسکەی هێلکەیی

Spreading plum ☞ Plum tree

Spreat ☞ Clock-seave

Spring barley ☞ Barley

Sprot ☞ Clock-seave

Spruge-laurel ☞ Daphne

Spur valerian: ?

Squash:

کوولەکە، کوندک، کولیندک، کوندر، قوندک، قووندک، کۆندک، کۆلند، کولەندەر، کوولەکێ، کودی، کۆدوو، کودوو، کوو، کدوو، کوی، کوڵند، کولند، قولند، کریتی، ئاقۆک

Squawbush ☞ Wolf berry

Squaw-weed ☞ Common groundsel

Squil:

سملەکێوی، سملەکیفیلە

Squinancy ☞ Woodruff

Squirrel-tail grass ☞ Sea side barley

Squirting cucumber:

خەیارەمارانە، قەتک، گیاقتی

Squrge ☞ Euphorbia

St. Barnaby thistle ☞ Yellow centaurea

St. John bread ☞ Carob tree

St. John-wort ☞ Grace of god

St. Mary flower:

گیاپەنجەک، پەنجۆلەژەن

Stachys ☞ Hadge nettle

Standelwort ☞ Orchis

Standergrass ☞ Orchis

Star thistle ☞ Centaurea

Star-of-Bethlehem:

رووسکە، رووزقە، روزقە، رۆسقە، روسکە، گیلاخە، سیبسکە، سیبسکۆک، سێپکۆکە، سیبسکۆلە، سیکبۆلە، گیلاخە، گیلەخ، گلێخە

Starry scabious: ?

Starwort ☞ Aster

Starwot ☞ Golden starwot

Sternbergia: ?

Sticking Roger ☞ Henbane

Stickle-wort ☞ Agrimony

Stickseed: ?

Stingingass ☞ Asafetida giant fennel

Stining horehound ☞ Black ballota

Stining nettle ☞ Big-sting nettle

Stinking wood ☞ Bean clover

Stock gilliflower ☞ Stock

Stock nut ☞ Filbert

Stock:

زیزرە شەوبۆ

Stock-bill ☞ Pelargonium

Stone cress:

گوڵە ئەرخەوانکە، گوڵەئەرخەوانە، گوڵئەرخووان، زرە شەوبۆ، پووشەکەوە

Stonecrop: ?

Stonefern ☞ Pellitory

Stork bill ☞ Heron-bill

Strangle weed ☞ Dodder

Strangle-weed ☞ Broomrape

Strawberry blite:

تەرەسیمانە

Strawberry ground cherry ☞ Alekengi

Strawberry:

تووەفەرەنگی، شیلەک، توفەرەنگی، چلیک، شلیک

Striped squill: ?

Succory ☞ Common chicory

Sugar beet:

چۆنەرقەن

Sugar cane:

نەیجەشەکەر، نەیشەکر، نەیچین، نەیجەقەن

Sulphur-wort ☞ Bear wort

Summer Adonis:

چاوکەلەشێرە، گولەکەلەشێرە، گولەنەورۆزان، چاوکەرەشێرە، وەلوەلەشێرە

Summer cypress ☞ Belvedere

Summer leek:

کنیوال، کورادەکێوی، کنیوالی، کنیواله هەردیلە، کوراد، کورادە، کورایە، کورادە، کورایە، کەوەرە کێویلە، کەوەری کێوی، سیرە خاسە، قوراڵە، هیرسومل

Summer savory ☞ Annual savory

Summer squash:

کولەکەزەردە، کولەکەبەڕوولە، کودیهاروی، کولەکەچەرمە

Sun plant ☞ French parsley

Sun rose ☞ Rock rose

Sunflower:

گولەبەڕۆژە، رۆزیارپەرەس، گولەبەڕۆژ، گۆکباخان، گولەبەرئافتاو، گولابەربەرۆژکێ، رۆژیارپەرەس، رۆژانپەرەس، رۆجیارپەرەس، رۆژگارپەرەس، هەتاوپەرس، رۆژامپەرەس، رۆژانپەریز، رۆجیاپەرشت، رۆجیارپریس، بەرئافتاو، پالەوی

Suttle wood ☞ Sagebrush

Swallowwort ☞ Celandine

Sweet almond:

بایەمەخۆشە، چواله شیرین، بامە خوەشە، بەهیڤە شیرینە، شەکرەباوی

Sweet basil ☞ Basil

Sweet bay:

تیروو شاری، تیرووی پەرزین

Sweet cherry:

گیلاس، گلیار، گەلاز، گیلاس، گەلاس

Sweet chestnut ☞ European chestnut

Sweet grass ☞ Floating meadow grass

Sweet honeysuckle:

دار خەلات، سیاودەرمانە

Sweet lemon:

لیمۆ شیرین

Sweet lime ☞ Sweet lemon

Sweet mellon ☞ Melon

Sweet orange ☞ Common orange tree

Sweet plantain ☞ Hairy plantain

Sweet scented rose bay ☞ East Indian oleander

Sweet vetch ☞ Hedysarum

Sweet Wiliam ☞ Bearded pink

Sweet-John ☞ Bearded pink

Sweet-rose geranium ☞ Pelargonium

Sweet-scented oleander ☞ East Indian oleander

Sweet-smelling melon ☞ Shemma

Swiss centaury ☞ Rhapontic

Sword grass ☞ Sedge

Sword lily ☞ Glaiolus
Sycamine ☞ Mulberry
Syria ixioliron ☞ Ixia lily
Syrian bean caper ☞ Bean caper
Syrian rue ☞ Wild rue
Syrian tobacco ☞ Real tobacco
Syringa ☞ Common lilac
Tabacco ☞ Common tobacco
Table top elm:

شۆرە وزم، شەنگە وزم

Tall Adonis ☞ Summer Adonis
Tall Crimean juniper:

ناژوەن، ناژوون، سەولە کێوی

Tall fescue grass ☞ Giant brome grass
Tall wild nettle ☞ Big-sting nettle
Tamarind tree ☞ Tamarind
Tamarind:

تەمری هیندی، خورماهیندی

Tamarisk:

گەز، دار گەزگ، شویتەدار

Tangerine orange:

نارینگی، نارنجی، نارنگی، نارەنگی

Tangerine ☞ Tangerine orange
Tanner sumach ☞ Sicilian sumac
Tansey ☞ Tansy
Tansy:

گوراڵە چەرمە، بۆژانەعەتری، بۆژانەخوەشە، گوڵەمینا

Tare ☞ Common vetch
Tare ☞ Vetch
Tare ☞ Vetchling
Tare-tyne ☞ Vetch
Tarragon:

ریشالوو، توونەگیا، ریشالووک، توونەگیواو، تەرخون، تەرخوون، تەرخوین، تەرخان، تەلخون، تەلخوون، تەرخۆ، تارخوون، تەڵخوون

Tasmanian blue gum ☞ Eucalyptus
Tawny day lily ☞ Common yellow day lily
Tea plant:

چایی، چا، چای

Tea ☞ Tea plant
Teasel:

گیاقەڵخان، شانەجنی

Teel oil plant ☞ Oriental seasamum
Tessel woolblad ☞ Mullein
Teuss oil plant ☞ Underground kidney bean
Thistle ☞ Bristle thistle
Thistle ☞ Milk thistle
Thorn-apple ☞ Datura
Thorny ononis:

دڕکەژاڵ، کۆلەوار

Thorny rest harrow ☞ Thorny ononis
Thorough-wax: ?
Thorowax ☞ Thorough-wax
Thorow-wax ☞ Roound-leaved thorough-wax
Thrash ☞ Hard rush
Three coloured hibiscus ☞ Flower of an hour
Thuringian tree mallow ☞ Lavatera
Thyme:

جاترەکێویلە، هەزبی‌کیفیلە، هەزبی‌کێفیلە، هەزبێ‌کێفی، ئەزبی‌کێفی، هەزبۆلە، ئەزبۆلە، هەزبۆوەکێفی، هوزبێ‌کێوی، هەزبەکێفی، هەزبۆکێوی، هەزبی‌کیفی، هەزبی‌کێفیلە، هەزبی‌کیفیلی، هەزبەکویلی، هەزوێ‌کێفیلە، هەزوەکێفی، هەزوەکێویلە، ئەزبووەکێفیلە، ئەزوەکێفی، جاترەکێویلکە، جاتیرەکێوی،

جـاتيرەكێويلكـە، ئـەزبـیشـاخی، جـاترەكێـوی، جاترەشاخی

Tiger mouth ☞ Snapdragon

Tiger mouth ☞ Toadflax

Toadflax:

هەمیشەجوان، مێلوورەگیا، هەمیشەگوڵ، كەركوو، كەركۆ

Tomato ☞ Common tomato

Tooth brush tree ☞ Kikule oil plant

Toothpick ammi:

گێزەرە جافی

Toothpicker carrot ☞ Toothpick ammi

Toothwort: ?

Touch me not ☞ Squirting cucumber

Trailing bindweed ☞ Dull-seed cornbind

Traveller joy ☞ Clematis

Treacle hare-ear ☞ Perfoliate cabbage

Treacle mustard ☞ Clypeola

Tree of heaven ☞ Ailanto

Trefoil:

شەوەرگ، شەوەری، شـەوەر، شـەورگ، شـەودەر، شـاودەر، شـاوێر، شـەڤـدەر، شـوور، هـەنـدەكـۆ، حەندەگۆ، هەندەقۆ، هندكۆ، هەنەكە

Trembling aspen:

سـنۆبەر، نـاژین، سـنەووەر، سـنەوەر، سـنەوبـەر، ناژوو، نەوژ، ناجوو

Trigonosciadium ☞ Virginia spiderwort

Tribulus ☞ Caltrop

True anise ☞ Anise seed

True bitter vetch ☞ Bitter vetch

True indigo ☞ Indigo plant

True lavender ☞ Lavader

True millet ☞ Millet

True myrtle ☞ Myrtle

True pines ☞ Pine

True pistache tree ☞ Common pistache

Trumped narcissus ☞ Narcissus

Tuberose:

پەلەوشان، گوڵەبۆسار

:Tuberous

كاسەشۆرەی سوور

Tuberous-rooted Chervil ☞ Turnip-rooted Chervil

Tulip:

گوڵـە رەبـەنـۆك، گولاڵـە، گوڵـەمێلاقـە، كولیـك، كـولێر، گوڵـەكولـووك، كولیـكـئـاگرۆ، كولیـكنیسـان، كولیـكنیسـانێ، كولیكـانیسـانێ، گـاگوراڵ، گاگولاڵـە، گوڵـەمێلاق، دایـەوگولاڵـە، گولاڵەسوورە، دایكەگولاڵەسوورە، شەكەرەگوڵ، گولاسـوورە، گونگلۆك، گۆنگیلۆك، گـانگلۆك، هالهال، گوڵەبووك و زاوا

Tumbleweed ☞ Amaranth

Tunic flower ☞ Tunica

Tunica: ?

Turk cap ☞ Tulip

Turk terebinth pistache:

بنەوەشیلە، كولەنگ، كولینگ، كولنگ

Turkey tobacco ☞ Real tobacco

Turkey-blossom ☞ Caltrop

Turmeric ☞ Eurcuma

Turnip:

شێلمە، شێلم، شـەلـەم، شـەلم، شـێلەم، شـەلـەمێ، شەللم، شێمێ، تێنۆك، تێتوو

Turnip-rooted Chervil:

مەندی سەلكدارە

Turnsole:

كوچگەچورە، گوڵەكەو، هەروالە

Turnsole ☞ Heliotope

Underground kidney bean:

بەهێقە شامی، بایەم زەوینی، زرە پستە

Unginea:

براخـوزه، پيـازه‌مارانـه، شـێلاخه، گیاشـه‌لاخـه، قه‌مچی‌شه‌لاق

Valerian ☞ Common valerian

Vanille:

وانیل، وانیله

Vegetable-oyster:

هه‌سپنگ، شنگ، هه‌سپین، حه‌سپنگ، ئه‌سپنگ، حه‌سپینگ، حه‌سپن، حه‌سپین، شنگی، ئه‌سپینگ، شن، شینگه، شینگ

Venus looking glass: ?

Venus-comb ☞ Scandix

Venus-hair ☞ Maidenhair

Vervain ☞ European verbena

Vetch:

مژیـوه‌رد، گینـدال، گلێنـه، مژیـوه‌رد، میـژوه‌ر، میژوه‌ر، میژوه‌رد، مژیوه‌ر، میژووه‌رد

Vetchling:

که‌لکه زه‌رده، پۆلکه زه‌ردیله

Vetchling ☞ Pea vine

Vine tree ☞ Grape

Vine grape:

میوه که‌وی

Vine ☞ Grape

Violet ☞ Heatr ease

Viper bugloss:

گوڵه کویزرۆک، گه‌مالدوو، دووه‌گه‌مال، گه‌مالدۆ

Viper grass ☞ Serpent root

Virgin Mary pinch ☞ Persicaria

Virginia spiderwort:

گوڵه‌مریه‌مێ، گوڵه‌مریه‌مه

Virginian silk ☞ Silk vine

Virginian sillk ☞ Silk vine

Virginian stock ☞ Malcolm stock

Wake robin:

کاردوو، هاز، خازی، هاس، هازه، خـاز، کـاردی، کـاری، کـاردک، کـه‌ردوو، کێـردی، گوڵـه‌خـاز، سورمه‌سه‌گ، قلانقوزان

Walf bane ☞ Acontin

Wall barley ☞ Mouse barley

Wall pellitory:

گوڵه‌ده‌وری، گوڵه‌چه‌مێنه، گویْ‌مشکه

Wall rock cress: ?

Wall rocket:

گوڵه زه‌ردگ

Wallfern liverwort ☞ Common polypody

Wallwort ☞ Pellitory

Walnut ☞ Persian walnut

Wart flower ☞ Celandine

Wart weed ☞ Celandine

Warted-leaved ☞ Rhubarb

Water agrimony ☞ Bur beggar-ticks

Water cress:

کـووزه‌ڵـه، بێـزه‌روو، کـویزه‌ڵـه، کـووز، کـووزی، کویز، تووز، به‌رگه‌مێ، به‌ریه‌مێ، پیز

Water cucumber ☞ Water melon

Water drowort: ?

Water elder ☞ Guelder rose

Water figwort ☞ Brook-betony

Water germander ☞ Garlik germander

Water gladiole ☞ Flowering rush

Water hemlock ☞ Water drowort

Water melon:

شووتی، شقتی، شامی، هه‌نی، شۆتی، شتی، شبتی، شمتی، شمستی، شـفتی، شمتوو، شـمتن، شـیتوو، شووتوو، شوومی، سمتوو، سمتن، سمتی، هه‌ینی، هنـدی، هـه‌نگـی، هینـدوویی، هـه‌ننی، جـه‌بـه‌ش، زه‌بـه‌ش، زه‌ربـه‌ش، جـه‌بـه‌ز، شـه‌بـه‌ش، زه‌بـه‌ش، زه‌به‌ز، زه‌به‌ژ

Water mint:

پوونگە ڕێوی، تەهتاوک، تەتاقک، تهتاقک، تەهتاقک، تهتاوک

Water willow ☞ White willow

Water-betony ☞ Brook-betony

Water-plantain:

ڕکێشەئاوی، گوڵەچەمچە، لیفەشرەی ئاوی

Wax begonias:

گوڵەهەزار، گوڵەپەزیوانە

Waxflower ☞ Lesser honeywort

Way barley ☞ Mouse barley

Waybread ☞ Great plantain

Weeping birch ☞ European white birch

Weeping plum ☞ Plum tree

Weeping willow ☞ Babylon weeping willow

Western catalpa ☞ Hardy catalpa

Wheat grass ☞ Couch grass

Wheat:

گەنم، گەنمە، خەلە، گەندم

Whicks ☞ Cloud grass

White archangel ☞ White dead nettle

White cabbage:

گوڵە کەلەرمی سپی

White clover:

سێپەرە سپی

White cucumber ☞ Cucumber

White dead nettle:

گەزنە کیفیلە، براگەزنەک، گیاقولۆرە

White fruited mulberry ☞ Mulberry

White mallow ☞ Althaea

White mililot ☞ White sweet clover

White mistletoe ☞ Mistletoe

White mulberry ☞ Mulberry

White mustard:

شێلموکەسپی، خەرتەلە، خەرتەل، غەرتەل، خەردەل، خاردەل، خەردالە، تاس‌ئەور، چووزرکە

White poplar:

ئەسپیندار، سپیدار، سپیندار، ئەسپیدار، ئەسپین، ئەسپندار، کووە، کییەوە، سپیەچنار، هەفران، هەوران

White poppy ☞ Poppy

White sage:

سەلمکەی سپی

White stonecrop:

زرەناز، گەلاماسی

White sweet clover: ?

White tansy ☞ Agrimony

White thorn:

گویزکوڵ، گیزکوڵ، بلچەکوڵێ

White water lily ☞ European white water lily

White willow:

بیەسپیکە، بی‌چەرمە

Whitebeam mountain ash:

سوورەچێوی خۆلەمێشی

White-flowerd Indian jasmine ☞ Arabian jasmine

White-flowered calabash gourd ☞ Calabash gourd

White-flowered gourd ☞ Calabash gourd

Whitlow wort ☞ Nailwort

Whitlow-grass:

گیاکووزەلە

Whorl grass: ?

Whorled panic grass ☞ Hooked bristle grass

Wild basil ☞ Calamint

Wild beed ☞ Redroot amaranth

Wild camomile ☞ Dog chamomile

Wild carrot:

گیزەرەمشکانە، گیزەرە کێوی، گەزەرە کیفیلە

Wild chervil:

هەلامە، هەلاوە، گیاهەلاو، هەللامە، هەرامە

Wild chervil ☞ Chervil

Wild cucumber ☞ Squirting cucumber

Wild Cummin ☞ Common wild Cummin

Wild dragon ☞ Tarragon

Wild einkorn:

گەنمی یۆنانی

Wild hops:

هومێو، هومێوە، هوومێو، تەماتەمارانە، دەرمانە مارانە، ترێرزیقی

Wild hyacinth ☞ Squil

Wild marjoram ☞ Origanum

Wild Marsh beet ☞ Sea lavender

Wild mustard ☞ Charlock

Wild myrobalan plum ☞ Cherry plume

Wild oat grass:

کارانە پووچەڵە

Wild olive ☞ Oleaster

Wild pansy ☞ Pansy

Wild parsinp:

رەشەگیزەر، گیاچەپۆلە، گیزەرە دیمی، گزەرگە سیاوی

Wild pink ☞ Catchfly

Wild pistacia ☞ Pistacia Kurdica

Wild prick madam ☞ White stonecrop

Wild radish:

تیژتیژووکە، ترپە زۆنجی، ترپە کیفی، توورە کێوی

Wild red currant ☞ Red currant

Wild rue:

گیاقانگ، ئەسپەندەر، ئەسپەند، ئەسپەن، ئسبەن، دیدی، ملوانەگیا، وزەلگ

Wild rye: ?

Wild service tree ☞ Hawthorn

Wild squirting ☞ Squirting cucumber

Wild strawberry ☞ Strawberry

Wild sunflower ☞ Inula

Wild Syrian rue ☞ Wild rue

Wild tansy ☞ Agrimony

Wild turnip ☞ Turnip

Wild-leek ☞ Bear garlic

Willd mallow ☞ High mallow

Willow herb ☞ Loosestrife

Willow herb ☞ Willow weed

Willow of the brook ☞ Common oleander

Willow weed: ?

Willow:

بی، بزوو، دار بی، دارەبی، بیک، بهۆکێ، دارا بنابێ، وی، ڤێ، ڤی، بێ، ویرۆل

Willows ☞ Euphrates popolar

Willow-thorn ☞ Common sea buckthorn

Willow-weed ☞ Curltrop lady-thumb

Windflower ☞ Anemone

Winghead: ?

Winte squash:

کوولەکەبارزانی، کوولەکەسەراوی، کودی بارزانی، کوولەکەمیرانی، کوندریمیرانی، شاقەباغی، کودیمقەور، میقەور، کوولەکەشامی، قەومک

Winter aconite: ?

Winter cherry ☞ Alekengi

Winter cress: ?

Winter fat: ?

Winter melon ☞ Melon

Winter rape ☞ Colza

Winter vetch ☞ Hairy vetch

Wireweed ☞ Knotweed

Witch grass ☞ Millet

Woad ☞ Isatis

Woak ☞ Oak tree

Woats ☞ Common oat

Wocks ☞ Common oat

Wolf berry:

چالێ، تاوکەتالە

Wood betony ☞ Lousewort

Wood fern ☞ Common polypody

Wood reed ☞ Reed grass

Wood sorrel ☞ Creeping oxalis

Wood-broney ☞ European ash

Woodliand beaked chervil ☞ Wild chervil

Wood-nep ☞ Ammi

Woodroof ☞ Woodruff

Woodruff: ?

Woody nightshade ☞ Bitter nightshade

Woolly safflower:

درکەقاخلێ، درووەکاژیرە

Woolly wounwort ☞ Blanket-leaf

Wormwood ☞ Mugwort

Wormwood ☞ Sagebrush

Woundwort ☞ Hadge nettle

Wrought melon ☞ Netted melon

Yaits ☞ Common oat

Yarrow ☞ Milifoil

Yarrows ☞ Milifoil

Yellow bedstraw:

دووگنە، سۆتیچکە، دووگونە، ئامیاندەڵەمە، ئامیانپەنیر، شۆتگرسێن، خوێمێ، مێزەرەمەلا، گیای دووسەرە، ڕۆناسەگیا، گرگتک

Yellow bugloss ☞ Alkanna

Yellow centaurea:

تالیە چاوزەردە

Yellow chamomile:

بەیبوونە زەردە، گیاژان، گوڵەحاجیلێ زەرد و بەرز

Yellow clover ☞ Large hop clover

Yellow day lily ☞ Common yellow day lily

Yellow foxtail:

گالەتالە، هەرزنڕەنگ، گاریس، کارس، کارسن، کاریز، خورووقی

Yellow gromwell ☞ Alkanna

Yellow mingnonette ☞ Reseda

Yellow plume thistle:

درووزەردە، درکەچەورە، درکەچاو زەردە، درەتالێ، درکەزەردە، چقلەکەلەوی، زەرسیری

Yellow rocket ☞ Winter cress

Yellow seed mustard ☞ White mustard

Yellow starwot ☞ Golden starwot

Yellow succor ☞ Ox-tongue

Yellow sweet clover:

کەنیرە، پلوێن، کەنیر، کنیر، کنیرە، بێنخۆشکە

Yellow trefoil ☞ Hop clover

Yellow vetchling ☞ Vetchling

Yellow water lily ☞ European cow lily

Yellow woad ☞ Reseda

Yellow wood sorrel ☞ Creeping oxalis

Yellow-flowered aloe ☞ Common aloe

Yets ☞ Common oat

Zinnia:

گوڵەدەقاق، گوڵەتیکە، شەسپەرە فەرەنگی

Ziziphora:

زیزرە مەرزە، مەرزە کێفی، چاییەشاخی، مەرزە کێفیلە، زرەمەرزە

بەشی حەوتەم

لاتین بە کوردی

Acantholepis orientalis Less.: ?

Acantholimon asphodelinum Mobayen.:

ئەولیاگەونی کێوی بەمۆ

Acantholimon brachystachyum Boiss.:

ئەولیاگەون سەرحەدی

Acantholimon gokunicum...:

ئەولیاگەونی مەرعەشی

Acantholimon bracteatum (Girard.) Boiss.:

ئەولیاگەونی پەلکدار

Acantholimon bromifolium Boiss. var platyphyllum Bornm.:

ئەولیاگەون

Acantholimon caryophyllaceum Boiss.:

ئەولیاگەونی مووسڵی

Acantholimon erinaceum (Jaub. & Spach.) Lincz. = Acantholimon parsianum Lincz. = A. purpureum Parsa. = Acantholimon roseum Boiss .:

ئەولیاگەونی سیچڕی

Acantholimon festucaceum Jaub. & Hausskn. Ex Bunge.:

ئەولیاگەون، سەرپنجە

Acantholimon genistoides (Jaub. & Spach.) Boiss.:

ئەولیاگەونی فوراتی

Acantholimon hohenackeri (Jaub. & Spach.) Boiss.:

ئەولیاگەون

Acantholimon iranicum Bornm.= Acantholimon bromifolium Boiss.:

ئەولیاگەونی کرماشانی

Acantholimon karelinii (Stschegl.) Bge. = Acantholimon szovitsii Boiss. & Buhse.:

ئەولیاگەونی نەخجەوانی

Acantholimon olivieri (Jaub. & Spach.) Boiss.: ئەولیاگەونی هەمەدانی

Acantholimon tragacanthinum (Jaub. & Spach.) Boiss.:

ئەولیاگەونی ورمێیی

Acantholimon venustum Boiss.:

ئەولیاگەونی ونووسی

Acanthophyllum acerosum Sosn.:

سەونچکی دڕکدار

Acanthophyllum bracteatum (Girard.) Boiss.:

سەونچکی پەلکدار

Acanthophyllum caespitosum Boiss.:

سەونچکی تەپلەیی

Acanthophyllum crassifolium Boiss.:

سەونچکی پەلکئەستوور

Acanthophyllum kurdicum Boiss. & Hausskn.:

سەونچکی کوردی، سەونچکی کرماشانی

Acanthophyllum microcephalum Boiss.:

سەونچک، جەوشەن، سەونجە، یەوشە، هلۆت، هیلۆ، پووشعەنتەر، پووشە نەورۆزە، چەوغان، تۆسینە

Acanthophyllum squarrosum Boiss.:

سەونچکی زرۆ

Acanthus dioscoridus L.:

پەلەورچە، پەلەپسە، پەلەپسێ، پەڵەپسێ

Acer campestre L.:

هەڤرست، ئافرا، ئەفرا، هەڤرس، هەڤرەس، هەڤرەست، هێڤرست، هەوریس، هەوریس، هەڤریس، ئیرڤست، هێرڤست

A. ibericum M. B. Acer monspessulanum L. subsp. ibericum (M.B.) Yaltirik. Rech. f.:

کێکفی قەفقازی

Acer assyriacum Pojark. = Acer monspessulanum L. subsp. assyriacum (Pojark.) Rech. f.:

کێکف، کەکەو، کەکەو، کەیکوو، کەیکووم، ککەو، کەوت، کەڤۆت، کێکۆ، کاکیف، کفکێ، بێزبالووک

Acer cinerascens M. B. = Acer monspessulanum L. subsp. cinerascens (Boiss.) Yaltirik.:

کێکفی شیرازی

Achillea aleppica DC. subsp. aleooica:

بۆژانەی کرماشانی

Achillea filipendula Lam. = Achillea haussknechtii Boiss.:

گوڵ هەنگ، هەڵاڵە هەنگان، هەڵاڵە هەنگ

Achillea kellalensis Boiss. & Hausskn. = Achillea haussknechtii Boiss. = Achillea micrantha Willd.:

بۆژانەی بەختیاری

Achillea millefolium L.:

بۆژانە، بێژان، بۆژان، بۆرێژانگ، بێژانە، بیژان، بۆیژان، بێژەن، بیوێژان، بووژان، بێژانە، بووژانە، ئۆویژان، بیڤیژان، ئەنیژ، ژابیژ، بوومارنە، بووماران، بووماروو، بۆماران، بۆمارانە، بوویمارانە، بۆمایران، گوڵەمارانێ، گوڵەهەسێل، هەزارگەڵا، بێژانگ، زەردەشابەنگ، بۆژانگە، بۆژانگ، شابەنگ

Achillea millefolium L. subsp. millefolium:

بۆژانە کێفی، بۆگڵە، گوڵتۆپ، بۆگڵە، بۆگڵەوکەشی

Achillea nobilis L.:

بۆژانە چەرمە، بۆژانە چەرمووە

Achillea santolina L.:

بۆژانەرەشە، بێژانەسیاوە

Achillea tenuifolia Lam.:

بۆژانە بیاوانی

Achillea vermicularis C. Koch.:

بۆژانە کوێستانی

Achillea wilhelmsii C. Koch. = Achillea kermanica Gand. = Achillea santolina...:

بۆژانە کرمانی

Acinus graveolens (M. B.) Link. = Thymus graveolens M. B. = Calamintha graveolens Benth.: ?

Aconitum napellus L.:

گیاگوڵە، گیاژار، هەڵایهەل، هەڵاهل، هەڵاهەل

Acroptilon repens Cass.:

کەکرە، کرژەڵە، تەحلی، کەرتەر

Actinolema eryngioides Fenzl.: ?

Actinolema macrolema Boiss.: ?

Adianthum capilus-veneris L.:

قەیتەران، رەشەدەرمان، گیاقەتران، چەمەسیاوڵە،

Hoffm.: ?

Aethionema fimbriatum Boiss.:

گوڵه ئەرخەوانکە

Aethionema grandiflorum Boiss. & Hohen.:

گوڵه ئەرخەوانکە، گوڵەئەرخەوانە، گوڵ‌ئەرخووان، زرە شەوبۆ، پووشەکەوە

Aethionema graveolens L Herit. = P. roseum R. Br.:

گوڵه بۆنیان

Agave legora:

گاوگۆراڵە، پەزکوژە، گاوگوراڵ

Ageratum conyzoides L.:

گوڵەشلە، لۆکەتاڵە

Agrimonia eupatoria L.:

رۆنەک، رۆنۆک، گیاجەرگ

Agropyron caucasicum (C. Koch.) Grossh.:

فریزووی قەفقازی

Agropyron elongatiforme Drobov. = Elymus elongatiformis (Drobov.) Assadi.:

فریزووی ئاسیای ناوەراست

Agropyron intermedium (Host.) P. Beauv.:

فریزووی نیونجی

Agropyron kosaninii Nab.:

فریزووی کوردستانی

Agropyron repens (L.) P. Beauv.:

فریزوو، چایەر، زرەهەریز، فریس، فریز

Agropyron tauri Boiss. & Bal. = A. pretence (C. A. Mey.) Nevski.:

فریزووی تاوری

Agropyron trichophorum (Link.) Richter. = A. aucheri Boiss. = Elymus hispidus var. villosus.:

فریزووی کوڵکاوی

Agrostemma githago L.:

مرۆر، گلگوێ، زیڤان، گورگەو، گورگاو، گورگە

پەلی‌سیاوەش، پەرسیاوەش، خارەرەشە، سیاوەشان، سیاوشان، پەرسیاوەحش، پەمەسیاولە، پەلی سیاوشان، چیچێ، سیاکووز، قاڵەرەشە، سیاپووز، سیاپۆس، گیابلووک

Adonis aestivalis L.:

چاوکەڵەشێرە، گوڵەکەڵەشێرە، گوڵەنەورۆزان، چاوکەرەشێرە، وەڵوەڵەشێرە

Adonis carneum (Banks. & Soland.) B. Fedtsch.:

چاوکەڵەشێرەی ئەرخەوانی

Adonis dentata Jacq. subsp. persica (Boiss.) H. Riedl. = A. persica Boiss.:

چاوکەڵەشێرەی ئێرانی

Adonis flammea Jacq. subsp. flammea:

چاوکەڵەشێرەی ئاگرین

Aegilops columnaris Zhuk.:

گەنمەپووچکە

Aegilops crassa Boiss.:

قەڵتاسەرەقە

Aegilops cylindrica Host.:

گەنمە پووچکە قەفقەفە

Aegilops ovate L. = A. persica Boiss.:

قەڵتاس، قەلاس، قەڵلاس، قەلداس، قەلاسوو، قالاس، قالداس

Aegilops speltoides Tausch. = A. squarrosa Auct. non L.:

گەنمەپووچکە، گەنمەپووشکە، گیاقەدقەدک

Aegilops triuncialis L. = A. bushirica Roshev.:

گەنمە پووچکەی سێ‌چزە

Aegilops umbellulata Zhuk.:

گەنمەپووچکەی چەترۆکی

Aegopordon berardioides Boiss. = Onopordon berardioides (Boiss.) Schults-Bip. = Jurinea berardioides (Boiss.) O.

Alcea hohenackeri (Boiss. & Huet.) Boiss. = Althaea hohenackeri Boiss. & Huet.:

هێرۆی سپی

Alcea koelzii I. Riedl.:

هێرۆی لوڕستانی

Alcea kurdica (Schlecht.) Aleff. = Althaea kurdica Schlecht.:

هێرۆی کوردی

Alcea lavateriflora (DC.) Boiss. = Althaea lavateriflora DC.:

هێرۆی لوبنانی

Alcea mosulensis I. Riedi.:

هێرۆی مووسڵی

Alcea scabridula I. Riedi.:

هێرۆی مەهابادی

Alcea sulphurea (Boiss. & Hohen.) Alef. = Althaea sulphurea Boiss. & Hohen. = Alcaea kazerouni Parsa.:

هێرۆی گۆگردی

Alcea tholozani Stapf.:

هێرۆی هەمەدانی

Alcea wilhelminae I. Riedl.:

هێرۆی قەتووری

Alchemilla retinervis Buser.: ?

Alhagi mannifera Desf.:

ترنجەبین، ترەنجەمین

Alhagi persarum Boiss. & Buhse. = A. camelorum Fisch.:

حوشترالووک، وشترخۆرە، وشتردڕوو، وشترخوار، وشترخوەرە، وشترخۆر، حوشترخۆر، وشترخوەرکە، حوشترالووک، حوشترئالووک، شیرحوشتر، وشترخۆر، هوشترالۆک، وشترخار، عەگۆل، ستریشینک، گەورک، یانداخ

Alianthus altissima (Mill.) Swingle.:

عەرعەر، هەوریسک، هاڤرسک، هەڤریسک،

Agrostis gigantean Roth.:

پووشەوارە، پووشە چۆلەکە، پووشە مەلووچکە، پووشە چۆلچۆلە

Ajuga austro-iranica Rech. f. = A. chia (Poir.) Schreb. = A. tridaclylites Ging.: ?

Ajuga chamaecistus Ging. subsp. chamecistus.: ?

Ajuga chamaecistus Ging. subsp. scopria (Boiss.) Rech. f. = A. scoparia Boiss.: ?

Ajuga comata Stapf. = A. chamaepitys (L.) Schreb.: ?

Albizzia julibrissin Durazz.:

دار حەریرۆ، دار هەریرۆ، شەڤگەشە

Alcea angulata (Freyn. & Sint.) Freyn ex Iljin. = Althaea angulata Freyn.:

هێرۆی گۆشەدار

Alcea arbelensis Boiss. & Hausskn. var. rechingeri Zohary. = A. rechingreri (Zohary.) I. Reidi.:

هێرۆی هەولێری

Alcea aucheri (Boiss.) Aleff. = Althaea aucheri Boiss.:

هێرۆی باشووری

Alcea calverti (Boiss.) Boiss. = Althaea calverti Boiss.:

هێرۆی ئەرزەڕۆمی

Alcea crassicaulis I. Rirdi.:

هێرۆی لاسک ئەستوور

Alcea ficifolia L.:

هێرۆ پەلک هەنجیری

Alcea flavovirens (Boiss. & Buhse.) Lljin. = Althaea flavovirens Boiss. & Buhse.:

هێرۆی دەمارکدار

Alcea hirsute:

هێرۆ

هەویس، وەهل، ئەرز، مەرخ

Alisma lanceolatum With.:

رکێنشەئاوی، گوڵەچەمچە، لیفەشرەی ئاوی

Alisma plantago-aquatica L.:

رکێنشە ئاوی

Alkanna orientalis (L.) Boiss.:

دۆشاومژەڵە، گیائەشکەوت، دانۆکەقەلا

Allium akaka Gmel.:

لووشەگورگانە، پسلە کەوەلە، براپسل، پسلە کەوە، پسلە کەولە، پسلەشینە، پسلە بۆوەنکە، سیرەخرتە، پسلە بۆوەنە، کۆلە بۆوەنە

Allium ampeloparasum L. subsp iranicum Wendelbo.:

کنیوال، کوڕادەکێوی، کنیوالی، کنیوالە هەردیلە، کوراد، کوڕادە، کوڕایە، کورادە، کورایە، کەوەرە کێویلە، کەوەری کێوی، سیرە خاسە، قوڕالە، هیرسومل

Allium atroviolaceum Boiss.:

پیازەگەنە، پیازە جنانە

Allium aucheri Boiss. = A. carduchorum C. Koch. = A. bakhtiaricum Regel.:

پیوازی کاردۆکی

Allium cepa L.:

پیواز، پیاز، پیفاز، پیازی خۆماڵی

Allium colchicifolium Boiss. = A. haussknechtii Nab. = A. straussii Bornm.:

پیوازە فیفۆکەیی

Allium derderianum Regel.:

لووشەگورگانەی چکوولە

Allium eriophyllum Boiss. var eriophyllum:

پیچکە کولکنە

Allium eriophyllum Boiss. var laceratum (Boiss. & Noe.) Wendelbo.:

پیچک، پیچکە، پێچووکە، پیوچکە، پیپچک، پیوچک، پیپچکە، فستیش، ئەندریشە، هەندریشە، پیچکی کەلانە

Allium giganteum Regel.:

لوشە، پسل، پسلەشاخی، گیالووشە، گیادۆخوا، گیادۆخەوا، گیادۆکولیو، گیالۆشە، پسلی، لۆشە، لوش، پسلە، گیاپسل، لوشەخاسە، قولەمیرە

Allium haemanthoides Boiss. & Reut ex Regel.:

کوول، کول، کۆل، کۆلێ

Allium hirtifolium Boiss. = A. atropurpureum Waldst. & Kit. = A. ascalonicum L.:

سیرۆکە، پیازە مووسلی، زیسک، سیرۆک، مووسلی، سیرەعەجەمی، زیزک، زیل

Allium jesdianum Boiss. & Buhse. = A. kazerouni Parsa.:

پیوازی یەزدی

Allium kharputense Freyn & Sint. = A. kopeetdagense Verd.:

پیوازی زاگرۆسی

Allium kirindicum Bornm.:

پیوازی کرێندی

Allium leave Wendelbo & von Bothmer.:

پیوازی کویەشتی

Allium noeaum Reut. & Regel. = A. dilutum Stapf. = A. jenischianum Regel.:

پیاز

Allium olivieri Boiss.:

پیوازی ناوچۆمان

Allium paradoxum (M. B.) G. Don.:

باچە سورخە، باچە سورخ

Allium porrum L.:

کەوەرگ، کەوەری، کەوەر، کاراد، کەرەسا، کورگ، کەرەوزان، تەرە

Allium rotundum L.:

پیاز

Alrawia Nutans (Wendelbi.) K. Persson. & Wendelbo. = Hyacinthella nutans Wendelbo.: ?

Althaea cannabina L.:

هێرۆی شادانەیی

Althaea officinalis L.:

هێرۆ، هەرمەلە، گوڵەهێرۆ، گوڵەهەرمەلە، هێروو، هەڵمەلە، هەرمەلی، گوڵ‌حێرو، هەرملی، هەیرۆ

Althaea rosea L.:

هێرۆی گوڵەسوور

Alyssum desertorum Stapf. = A. gnaphalodes DC.:

وەردینەی دەشتی

Alyssum hirsutum M. B.:

وەردینـە، وردینـەک، وەردیتـە، وردیتـە، وردینـک، وەروینک، وردینۆک، وردینۆکە

Alyssum linifolium Stepf. ex Willd.:

وەردینەی پەلک‌تەسک

Alyssum murale Waldst. & Kit.:

وەردینە دیواری

Alyssum strigosum Banks. & Soland. = A. micropetalum Fisch ex DC.:

وەردینە زروە

Amaranthus cruentus L.= A. paniculatus L.:

پۆپەکەڵەشێرە، گوڵە سووراوک، گوڵەباقلەک، گوڵەپۆپنەکەڵەشێرە

Amaranthus littoralis (Gouan.) Parl.:

پێ‌مریشکەی کناریێی

Amaranthus macrostachys Hack. = A. repens (Desf.) Parl.:

پێمریشکە، چیمەهەریز

Amaranthus retroflexus L.:

گوڵەقەیفە

Amberboa amberboi (L.) Tzvel. = A. suaveolens (Willd.) Lljin. = A. atropatanus

Allium sativum L.:

سیر، سیری، سیرک، سیری بازاڕ

Allium scabriscapum Boiss. & Ky.:

پیازی گوڵ‌زەرد

Allium scabriscapum Boiss. & Ky.:

سیرە دێمیلە، سیرە کاخلی، سیرکە دێمیلکە

Allium schelvinkovii:

پیواز

Allium schoenoprasum L.:

پیازۆک، پیازۆکە، پیوازۆک، پیازە کیفیلە

Allium stamineum Boiss.:

سیرەقوڕاتە، سیرقوراتە، سیرەقوراتە

Allium synthamanthum C. Koch.:

پیازی ئێروانی

Allium ursinum L.:

سوورەبنە، سیرەونە، بنەسۆریە، سیرە ورچە، سیرە ورچانـە، سیردم، سـوورم، سیرپڤک، سـیرەکێفیلـە، سۆریاس، سۆرپاس، سۆریاز

Acanthophyllum versicolor Fisch. & C. A. Mey. = Allochrusa versicolor (Fisch. & C. A. Mey.) Boiss.: ?

Aloe vera L.:

تالیشاری، ژەقنەمووت، تالشاری، تالیشـار، ژەقنە

Alopecurus agrestis L.:

گیاخاوێنکەی دەشتی

Alopecurus arundinaceus Poir. = A. ventricosus Pers.:

گیاخاوێنکەی خشۆک

Alopecurus myosuroides L.:

گیاخاوێنکە، گیادلزان

Alopecurus pratensis L.:

گیاخاوێنکەی سەوزەلان

Alpinia officinarum Hance.:

قولنجانە، خولنجانە، قوریجان، قیلنجان، خۆلنگان، کۆلنجان

A. Grossheim.: ?

Ammi majus L.:

گیزەرەجافی، گیزنوک، بەردانکە

Ammi visnaga (L.) Lam.:

گیزەرە جافی

Ampelopsis vitifolia (Boiss.) Planch.: ?

Amygdalus arabica:

بایەمە تاوسی

Amygdalus carduchorum Bornm.:

بایەمە رەواندزی، چوالە کاردۆکی

Amygdalus communis L. var. amara:

بایەمەتاڵە، چوالە تاڵە

Amygdalus communis L. var. dulcis:

بایەمەخۆشە، چوالە شیرین، بامە خوەشە، بەهێڤە شیرینە، شەکرەباوی

Amygdalus communis L. var. fragilis:

بایەمە گەڵوازە، بایەمە ئازا، پستە بەهێڤ، پوستە

Amygdalus fenzliana (Fotsch) Lipsky. = Prunus fenzliana Fritsch.:

بەهێڤی قەرەباغی

Amygdalus haussknechtii Bornm.:

بایەمە زاگرۆسی، هەرژنکە، شەواشینگ، کاڵەشین، چوالە شینکە، شقهەشینگ، شفشینگ

Amygdalus kotschyi Boiss.:

بایەمە کوردستانی

Amygdalus lychoides spach. var. horrida (Spach.) Browicz. = A. horrida Spach.:

تەنگسی مەریوانی

Amygdalus lychoides spach. var. lychoides:

تەنگس، تەنگەس، تەنگسک، تەنگسەک، تنگیز، تنگیز، تەنگیز، تەنگگس، تەنگەزی، تەنگسی، تەنگەزی، تەنگگز، تەنگز، تینگز، تنگس، تنگیز، تنگەس، تیکان

Amygdalus nairica:

بایەمە کێوی هەورامان

Amygdalus orientalis Duh.:

بایەمە رۆژهەلاتی

Amygdalus pabotii:

بایەمە کێوی سەردەشت

Amygdalus scoparia Spach.:

هەرژنی بیستوون، بایەمە کێوی کرماشان

Spach. Amygdalus eburnean:

چالـووک، تەنگەزەکوڵن، چەقیلۆک، چوالە گوریانە

Amygdalus spp.:

بەهێڤ، بادەم، بادام، بام، بایام، باییم، باوی، بادۆم، بایەم، چوالە، بەعیڤ، بەهیڤ، دار وام، بەهیڤ، دەینەک، دیندک، ڤادام، ڤییمە، بعیڤ، بهیڤ، بایەف، بەیف، باهیڤ، واهام، واهانی

Amygdalus trichamygdalus (Hand-Mazz) Woronow.:

بادەمە کەرۆس، حاجی بایولک

Amygdalus urumiensis (Bornm.) Browicz.:

بایەمە ورمێیی

Amygdalus wendelboi Freitag.:

هەرزن، بەهێڤە کێویلە، هەرژن، هەرژنگ، هەرجن، ئەرژن، ئەرجن، ئەرجە، ئەرجین، هەرجنگ، ئەرجەن، ئەرژەنگ، ئارژەنگ، ئارژنگی، هەرجانە، بایەمە کێفیلە، وامە کەشیێ، بەهێڤئاژنگ، چلدسە، تەنگەژی

Anacamptis pyramidalis (L.) L. C. Rich. = Orchis pyramidalis L.: ?

Anacyclus nigellifolius L.: ?

Anagallis arvensis L.:

گوڵەجام، گوڵەدووشان، دۆشان، گوڵەزاما

Anagyris foetida L.:

قەرەتاج، کەژۆک

Anastatica hierochuntica L.:

گیابەنجەک، بەنجۆڵەژەن

کارتیمۆک، بەیبوونە گەورە، کارتیمۆل، کارتمۆل، کارتمۆک، قەوان

Anthemis gayana Boiss.:

بەیبونی ئیسفەهانی

Anthemis haussknechtii Boiss. & Ky.:

بەیبوونی زاگرۆسی

Anthemis haylin DC.:

بەیبوونی شەفا

Anthemis nobilis L.:

بەیبوون، گولەبەیبوون، گولەچاویشە، باواینە، بابوون، بووینە، باینەپێچ، گوراڵە کەچەڵێ، بابن، گولەچەرمگە، گولەچەرمەلە، حاجیبەیان، حاجیلە، گولەحاجیلە، گولەحاجیانە، گولەچاویشانە، گولەفەقێ، گوڵتووتک، گوراڵە حاجیانە، باوەینە،گولەچەمێشە، گوراڵە چەمێشاڵێ، گولەحاجی، گولە تووتک، گولەکانی، گوراڵەمیری

Anthemis odonotostephana Boiss. var. tubicina (Boiss. & Hausskn.) Bornm.:

بەیبوونی شاخی، گولەحاجیلێ ناوبەرد

Anthemis tinctoria L.:

بەیبوونە زەردە: گیاژان، گولەحاجیلێ زەرد و بەرز

Anthemis triumfettii (L.) All. subsp. triumfettii = A. rigescens Willd. = A. dumetorum Sosn.:

بەیبوونی شەخەلانی

Anthemis wiedemanniana Fisch. & C. A. Mey.:

بەیبوونی ئاناتوولی

Anthriscus cerefolium (L.) Hoffm.:

هەلامە یەکسالە

Anthriscus nemorosa (M. B.) Spreng.:

هەلامە، هەلاوە، گیاهەلاو، هەللامە، هەرامە

Anthriscus sylvestris (L.) Hoffm.:

هەلامە جەنگەلی

Anchonium elichrysifolium DC.: ?

Anchusa italica Retz. = A. azurea Mill. = A. macrocarpa Boiss. & Hohen.:

گۆزروان، گۆزریان، گۆزروانە، گۆزربان، گۆزربانە، گۆزریانە، گازوانە، گازوانکە، مژمژە، چاورۆگە، سادی، مژمژۆکە، مژمژووک

Anchusa italica Retz. var kurdica Gusuleac.:

گۆزروانی کوردی

Anchusa strigosa Labill.:

دوودووکەرە، دوودکەرە، دوودیکەرە، گوڵگۆشە

Andrachne colchica Fisch. & Mey.: ?

Andrachne fruticulosa Boiss.: ?

Andrachne telephioides L. = A. nummularifolia Stapf.: ?

Anemome biflora DC.:

گولەمزیانی، گولەمزانی

Anemome coronaria L. var persica Hausskn.:

گولە مزیانی

Anethum graveolens L.:

شویتە، تۆراخ، شویت، شێوت، شووتە، دۆوراخ، دۆراخ، بەلبەنی

Anisosciadium orientale DC.: ?

Anopolon coccineum (M. B.) H. Riedi et Schiman-Czeika. = Phelypaea coccinea (M. B.) Poir.:

خوێنیسیاوەشان، خوێنسیاوەشان، هوونەسیاوەش

Anthemis altissima L.:

بەیبوونی بالابەرز

Anthemis arvensis L.:

بەیبوونی کێوی

Anthemis brachystephana Bornm. & Gauba.:

بەیبوونی کەرەجی

Anthemis cotula L.:

Antirrhinum majus L.:

گوڵەئاوات، گوڵەشەفا

Antirrhinum orontium L. = Misopates orontium (L.) Rafin.:

گوڵە ئاواتی کێفی

Apera intermedia Hack.:

شاوەر، پووشەوارە بەرزە، زڕەکاڕان، زڕەکاڕام

Apium graveolens L. var. dulce:

کەرەوز، کەرەوس، کەرەز، کەرەس، کەرەسپ، کەرەسب

Apium nodiflorum (L.) Lag.:

زڕەکەرەوز، پاچناری، کەرەوسیکانی

Aquilegia olympica Boiss.:

یەزانپەرەس، پرچەتاوسی، کلکەتاوسە

Arabidipsis pumila (Steph.) N. Busch. = Sisymbrium pumilum Steph.: ?

Arabis aucheri Boiss.: ?

Arabis caucasica Willd.= A. albida Stev.: ?

Arabis nova Vill. = A. auriculata Lam. = A. montbretiana Boiss.: ?

Arachis hypogaea L.:

بەهێڤە شامی، بایەم زەوینی، زڕە پستە

Arctium lappa L.:

بناوەتۆم، هەویدار، ویسار، گەلا بناوەتۆم، بەناوەتۆم، گەڵاهەوارە، هەوادار، ولگەڕنە، جلگرە، کزنیکەسەرە، ڕیویگرە

Arctium palladindd (Macrow.) Grossh.:

بناوەتۆمی خۆیی

Arenaria leptocladus (Reichenb.) Guss. = A. lineate C. A. Mey.:

گوڵەچکانە

Arenaria persica Boiss.:

گوڵەچکانە، گوڵیچکانە

Aristolochia bottae Jack. & Spach. = A. maurorum L.:

کالەکەمارانە، هەنیەمارانە، کالەکەماران، کالەکەماران، کالیارەمارانە، کالیارەتاڵە، کارەکەمارانە، زەرەند، زەرەنگ، خەیارکیسەڵ

Aristolochia olivieri Collegno. = A. bruguieri Jaub. & Spach.:

کالەکەمارانەی زاگرۆسی

Arnebia decumbens (Vent.) Coss. & Kral.:?

Arnica montana L.:

گوڵەپزمین، گوڵەپشمین

Arrhenathrum kotschyi Boiss.: ?

Artedia squamata L.: ?

Artemisia absinthium L.:

گیاخاو، گوڵەمەشکە، ئەپسەنتین

Artemisia aucheri Boiss.:

پووشەسوورە، بتەسوورە

Artemisia chamaemelifolia Vill.:

گیابەندی بەیبوونی

Artemisia dracunculus L. = A. eriocarpa Bunge.:

ریشاڵوو، توونەگیا، ریشاڵووک، توونەگیواو، تەرخون، تەرخوون، تەرخوین، تەرخان، تەلخون، تەلخوون، تەرخۆ، تارخوون، تەڵخوون

Artemisia fragrans Willd.:

گیابەند، گیابەن

Artemisia haussknechtii Boiss. = A. herba-alba Asso. var. densiflora Boiss.:

بەرزەڵنگ، وەرکەمەر، بەرزەڵنگ، بەرزەڵینگە

Artemisia incana (L.) Druce. = A. fasciculate (L.) M. B. = Tanacetum incanum L.:

گیابەندی خۆڵەمێشی

Artemisia lehmanniana Bunge. = A. maritima L.:

گیابەرکی بەفری

Artemisia persica Boiss.:

گیابەرکی دینایی

Artemisia scoparia Waldst. & Kit.:

گیابەندی ڕۆژهەلاتی

Artemisia sieberi Besser. subsp. sieberi. = A. herba-alba Asso. var. laxiflora Boiss.:

گیابەرک

Artemisia vulgaris L.:

گیابەرانە، کلاوزرە، گیابەرانە، برینجداسە، وردەگیواو

Arum conophalloides Ky. ex Schott. = A. orientale M. B.:

کاردوو، هاز، خازی، هاس، هازە، خاز، کاردی، کاری، کاردک، کەردوو، کیردی، گولەخاز، سورمەسەگ، قلانقوزان

Arum giganteum A. Ghahreman.:

کاردووە زلە

Arundinaria donax Michx.:

قامیشی گەرمیان، ئارج، گوهیش، هەیزەران، خەیزەران، حەیزەران، بامبوو، هەزیران، هزیران

Arundo donax L. = A. plinia Turra.:

لەبان، قامیش، لەوان، لەبەن، قەمیش

Asparagus officinalis L.:

مارچیوە، تەرچکە، ترچکە، مارچۆوە، چاومارە، گەولەزەر، گیاگولەنگ

Asparagus persicus Baker. = A. oligophyllus Baker. = A. leptophyllus Schischk.:

مارچیوەی ئیرانی

Asperugo procumbens L.: ?

Asperula insignis: ?

Asperula orientalis Boiss. & Hohen. = A. azurea Jaub. & Spach. = A. arvensis L. subsp. orientalis (Boiss. & Hohen.)Thieb.: ?

Asperula setosa Jaub. & Spach.: ?

Asphodelus tenuifolius Cav.:

ماسریشمە، سریشمە، جافلقینە، سریشم

Aster amellus:

گولەئاسۆ، گۆسارە، بسۆک

Asteriscus pygmaeus Miller.: ?

Astragalus adscendens Boiss. & Hausskn.:

گەزە هەنگەون

Astragalus aegobronus.:

ورەتوول، رەوەتوول

Astragalus aleaefolius:

هەنگەون

Astragalus ankylotus Fisch. & Meyr.:

هەنگەون

Astragalus aureus Willd.:

هەنگەونە زەردۆیی

Astragalus brachycalyx Fisch.:

هەنگەون

Astragalus candolleanus Boiss.:

هەنگەون

Astragalus caraganae F. et M.:

هەنگەون

Astragalus carduchorum Boiss. & Hausskn.:

هەنگەونە کاردۆکی

Astragalus caryolobus.:

هێلکەسەگانە، گونەسەگانە، گونەلەسەگانە، گونگونەسەگانە، گونەسەگان

Astragalus cemerinus Beck.:

هەنگەون

Astragalus cephalanthus DC.:

هەنگەون

Astragalus chrysosachys.:

هەنگەون

Astragalus cyclophyllon.:

هەنگەون

Astragalus dictyolobus C. A. Mey.:

هەنگەون

هەنگەونی کوردی

Astragalus macrophyllum = A. cordatus Bunge.:

وشترگەون

Astragalus marivanensis:

هەنگەون مەریوانی

Astragalus michauxianus Boiss.:

هەنگەون

Astragalus mollis:

گیاگەون

Astragalus muchlanus:

هەنگەون

Astragalus myriacanthus Boiss.:

هەنگەون

Astragalus obtusifolius DC.:

هەنگەون

Astragalus odoratus Lam.:

هەنگەونە بۆنیارە

Astragalus oleaefolium:

هەنگەون

Astragalus onobrychium:

گەونەگولەک، خاشەگەون

Astragalus ovinus:

هەنگەون

Astragalus paralurgis:

هەنگەون

Astragalus parrowianus Boiss. & Hausskn.:

هەنگەونەزەردە

Astragalus peristerus Boiss.:

هەنگەون

Astragalus persicus:

هەنگەون

Astragalus piptocephalus Boiss.:

هەنگەون

Astragalus dolius Boiss. & Hausskn.:

هەنگەون

Astragalus ecbatanus:

هەنگەونی ئیکباتانی

Astragalus echinops:

هەنگەون

Astragalus effusus Bunge.:

هەنگەون

Astragalus eriosphaerus:

هەنگەون

Astragalus eriostylus:

هەنگەون

Astragalus fasciculifoius:

هەنگەون

Astragalus glaucomatous:

هەنگەون

Astragalus globiflorus:

هەنگەون

Astragalus gossypinus Fisch.:

گەونەچەرمە، چەرمگەگەون

Astragalus gummifer Labill.:

هەنگەون

Astragalus hamosus L.:

نینۆرکە، گالۆکە، گۆچانەگیا

Astragalus hohenackeri Boiss.:

هەنگەون

Astragalus jazdicus:

هەنگەون

Astragalus kahiricus DC.:

هەنگەونە کەهیری

Astragalus kermanshahanicus:

هەنگەونی کرماشانی

Astragalus kirrindicus Boiss.:

هەنگەونی کرینندی

Astragalus kurdicus Boiss.:

هەنگەون
Astragalus yueksekovae:
هەنگەون
Astrodaucus orientalis (L.) Drude. = Caucalis orientalis L.: ?
Astrodaucus persicus (Boiss.) Drude. = Daucus persicus Boiss.: ?
Asyneuma amplexicaule (Willd.) Hand-Mzt. = Phyteuma amplexicaule Willd. = Podanthum amplexcaule (Willd.) Boiss.:
گولە ژیوار
Asyneuma persicum (DC.) Bornm. = Campanula persica DC. = Podanthum persicum (DC.) Boiss.:
گولەژیوار، گیازروە
Asyneuma pulchellum (Fisch. & Mey.) Bornm. = Podanthum pulchellum Boiss.:
گولە ژیوار
Atractylis cancellata L.:
درکەجیکەنە، درکەبنێشتە، درکەشینکە
Atraphaxis spinosa L.:
دەندەلۆشک، زرەسالمە، دەنەلۆشک، کاروانکوژە، کارکوشە
Atriplex canescens James.:
سەلمکەی سپی
Atriplex hastata L.:
سەلمکە، سووریتکە، کاچۆنەرێ
Atriplex leucoclada (Boiss.) Aellen.:
سەلمکەی لاسک سپی
Atriplex tatarica L.:
سەلمکە تاتاری
Atriplex verrucifera M. B. = Halimone verrucifera (M. B.) Aellen.:
سەلمکەی زەلکاوی
Atropa belladonna L.:

Astragalus ponticus Pall.:
هەنگەون
Astragalus poterium Vahl.:
تەقلەگەون
Astragalus pseudobecki Srij. et. Rech. f.:
هەنگەون
Astragalus pycnocephalus Fischer.:
هەنگەون
Astragalus raddei:
هەنگەون
Astragalus rhacophorus:
رەقەگەون
Astragalus rhodosemius Boiss.:
هەنگەون
Astragalus singarensis:
هەنگەون
Astragalus spp.:
هەنگەون، گویتوو، گەون، گویتی، گاون، گویتو، گویتە، گۆنی، گوینی، گوونی، هەنگەوەن، هەنگون، هەنگەونە
Astragalus strictifolius:
هەنگەون
Astragalus supervisus:
هەنگەون
Astragalus szovitsii:
هەنگەون
Astragalus tawllicus.:
هەنگەون
Astragalus tomentellus:
هەنگەون
Astragalus tricholobus:
هەنگەون
Astragalus tuoruosus.:
هەنگەون
Astragalus verus Oliv.:

سیوەخووگانە، تووڵەزەرە، هەسەنبەگی، هەنگوورە
تالە، باینجانە مارانە

Aubrieetia parviflora Boiss. var kurdica Boiss. = A. kotschyi Boiss. = A. parviflora Boiss.: ?

Avena barbata Pott. ex Link. = A. strigosa Schreb. = A hirsute Moench.:

کارانی برژانگدار

Avena eriantha Durieu.:

کارام

Avena fatua L. = A. flavescens L.:

کارانە پووچەڵە

Avena ludoviciana Durieu. = A. persica Steud.:

کارانی زستانە

Avena sativa L. = A. sterilis L.:

کاران، گیالەرزانە، جۆشامی، جۆی هوورچ، کارام، چەپەترووکە، چەپەترۆک

Avena wiestii Steud.:

کارانە بیروونی

Ballota nigra L.: ?

Barbarea plantaginea DC.: ?

Beckmannia eruciformis Host.: ?

Begonia semperflorus Link & Otto.:

گولەهەزار، گولەپەژیوانە

Bellevalia decolorans Bornm. = B. elwendica Hausskn ex Bornm. = B. dichrosa Hausskn ex Bornm.:

جەوالووی کرماشانی

Bellevalia glauca (Lindl.) Kunth. = Muscaria glaucum Lindl.:

پیازە خووگانە، پیازە خوانە، پیازە خووانە، پیازە خووکانە، پیازە خۆیانە، پیازە خووان، پیازە خووگان، پیازە خیوانە، سیفێ‌سیفۆک

Bellevalia sarmatica (Pall. ex Georgi.) Woron. = B. speciosa Woron.:

جەوالوو

Bellevalia longistyla (Miscz.) Grossh. = B. araxina Woron. ex Bornm.:

جەوالووی ئازەری

Bellevalia olivieri Baker.=B. persica (Boiss. & Buhse.) Boiss. = Muscaria pseduomuscai (Boiss. & Buhse.) Wendelbo.:

جەوالوو، چاوکەجیلان، کەژیلان، چاوکەژیلان

Bellevalia pycantha (C. Koch.) A. Los. = B. elwendica Hausskn. ex Bornm. = Muscaria pycanthum C. Koch.:

جەوالووی پرگوڵ

Bellis perennis L.:

گوڵنیشان، گوراڵە مەمێشە

Berberis integerrima Bge. = B. densiflora Boiss. & Buhse.:

زریسکەکێفی، سەرچک، زرێشکەکێوی

Berberis vulgaris L. var. orientalis (Schn.) Grossh.:

زریسک، زریشک، زرێشک

Beta corolliflora:

چەوەندەر

Beta lomatogona Fisch. & Mey. = B. longespicata Moq.:

چەوەندەر

Beta vulgaris L. subsp. Esculenta (Salisb.) Gurke. var. altissima Boissig.:

چۆنەرقەن

Beta vulgaris L. subsp. esculenta (Salisb.) Gurke.:

چۆنەری سەلک، چۆنەرەسوورە، سلکێ‌سۆر

Beta vulgaris L. subsp. foliosa (Ehrnb.) Asch. et Schweinf.:

سلق، زلق، بەقل، باقلک

Beta vulgaris L.:

چەوەندەر، شەوانەر، چۆنەر، شەواندەر، سەوانەر، سەواندەر، چەواندەر، چۆنەری، چەوەنەر، چەنەوەر، سلک

Betula pendula Roth.:

دار تووس، دار تووز

Biarum carduchorum (Schott.) Engl. = B. platyspathum Bornm.: ?

Bidens tripartite L.:

دووچزە، دووچەقلە

Biebersteinia multifida DC.:

دانۆکە، نۆکیلە

Biscutella didyma L. = B. ciliata DC. = B. apula L.: ?

Blysmus compressus Panz. = Scirpus compressus: ?

Boissiera squarrosa (Soland.) Nevski.:

ریشالکە، گیاریشال

Bongardia chrysogonum (L.) Boiss. = Leontica chrysogonum ...:

باڵەکەویلە، تەقلەسەرە، تۆق‌تۆقیلە

Borago officinalis L.:

هورمزە، ورمزە، وەرمزە، وەرمز

Boswellia sacra Fluek.:

تیرە، کوندەر، کونەر

Bothriochloa ischaemum (L.) Keng. = Andropogon ischaemum L.: ?

Brachypodium pinnatum (L.) P. Beauv.: ?

Brachypodium sylvaticum (Huds.) P. Beauv.: ?

Brassica campestris L.:

شەلەمە باخیلە، کەلەرمە کێویلکە، توپلەگیا

Brassica napus L.:

دانەرۆنیە، شێلمەرۆنە، کولزا

Brassica nigra (L.) Koch.:

شێلمۆکە رەشە

Brassica oleraceae L. var. capitata:

گوڵەکەلەرم

Brassica oleraceae L. var. capitata-alba:

گوڵە کەلەرمی سپی

Brassica oleraceae L. var. gemmifera:

کەلەرمە بەنەوشە

Brassica oleraceae L. var. gongylodes:

کەلەمووک، کەلەمۆ، داش‌کەلەرم

Brassica oleraceae L. var. sabauda:

تۆپە کەلەرم

Brassica oleraceae L.:

کەلەرمەشینکە، کەلەرمی دۆلمە

Brassica rapa L.:

شێلمە، شێلم، شەلەم، شەلم، شێلەم، شەلەمی، شەلم، شێمێ، تینۆک، تێتوو

Brassica spp.:

کەلەرم، کەلەرمە، کەلەم، کەلەیی

Brassica tournefortii Gouan.:

کەلەمووکی ئورووپایی

Briza minor L.: ?

Bromus danthoniae Trin.:

ئەسپەک

Bromus erectus Hudson.:

ئەسپەکی راس

Bromus japanicus Thunb.:

ئەسپەکی ژاپۆنی

Bromus madritensis L. = Bromus mollis L.:

ئەسپەکی ئیسپانیایی

Bromus spp.:

ئەسپەک، جۆمشکە، پوارەکورە، کەرخەنۆک، سیازاخ

Bromus sterilis L.:

ئەسپەکی نەزۆک

Bromus tectorum L. var. hirsutus Regel.:
ئەسپەک
Bromus tectorum L.:
ئەسپەک
Bromus tomentellus Boiss.:
ئەسپەکی ئالیکی
Brossardia papyracea Boiss.: ?
Brunella vulgaris Moench. = B. laciniata Moench.: ?
Bryonia aspera Stev. ex Ledeb. = B. haussknechtiana Bornm. = B. macrostylis Hilbr. & Bilger. = B. afghanica Podlech.:
هومێوی زرۆ
Bryonia dioica Jacq. = B. multiflora Boiss. & Heldr.:
هومێو، هومێوە، هوومێو، تەماتەمارانە، دەرمانەمارانە، ترێرزیقی
Buffonia calycina Boiss. & Hausskn.: ?
Buffonia capsularis Boiss. & Hausskn.: ?
Buffonia oliveriana Ser.: ?
Bungea trifida C. A. Mey. var. latisecta.: ?
Bungea trifida C. A. Mey.: ?
Bunias orientalis L.: ?
Bunium elegans (Fenzi.) Freyn. = Carum elegans Fenzi. = C. noeanum Boiss. = C. pupurascens Boiss.:
گەزرۆکە
Bunium luristanicum Rech. f.:
گەزرۆکەی لورستانی
Bunium paucifolium DC.:
گەزرۆکە، گێزەرۆکە
Bupleurum kurdicum Boiss.: ?
Bupleurum lancifolium Hornem. = B. heterophyllum Link.: ?
Bupleurum rotundifolium L.: ?

Butomus umbellatus L.:
قامیشەرەشە، زەلەرەشکە
Caladium hortulanum Birdesy.:
گوێچکەفیلی، گوێفیلە
Calamagrostis pseudophragmites (Hall. f.) Koel. = Arundo pseudophragmites Hall. f.:?
Calamintha grandiflora (L.) Moench. = Melissa grandiflora (L.) Scheele. = Satureja grandiflora (L.) Scheele. = Clinopodium grandiflorum (L.) O. Kuntze.: ?
Calendula alata Rech. f.:
هەمیشە بەهاری باڵدار
Calendula officinalis L.:
هەمیشەبەهار، گولەکەسکە، هەمیشەوەهار، گولەباچکە، بەیبوونە کێویلە
Calendula persica C. A. Mey.:
هەمیشە بەهاری ئێرانی
Callhgonum persicum (Boiss. & Buhse) Boiss.:
ریڤاسەک، ریواسە، راوەند
Callipeltis cucullaria (L.) Stev. = C. cucullaris (L.) Rothm. = Valantia cucullaria L.: ?
Calotropis procera (Willd.) R. Br. = C. persica Gand. = Asclepias procera Willd.: ?
Calycantyus floridus L.:
گولەشەرمین، گولەزەنگ
Calystegia sepium (L.) R. Br. = Convolvulus sepium L.:
مەلەویچەی لێرەواری
Camelina rumelica Velen. subsp. rumelica.: ?
Camelina sativa (L.) Crantz.: ?

Campanula cecilli Rech. f. & Schiman-Czeika.:

گوڵه رازاوەی بەڕووستانی

Campanula codilla:

گوڵەرازاوە

Campanula erinus L.:

گوڵه رازاوەی ئیتالیایی

Campanula flaccidula Vatke. = C. singarensis Boiss. & Hausskn.:

گوڵه رازاوەی کەفتی

Campanula humillima DC.:

گوڵه رازاوەی کورتیلە

Campanula perpusilla DC.:

گوڵه رازاوی تاقەوسانی

Campanula phyctidocalyx Boiss. & Noe.:

گوڵه رازاوی کوردستانی

Campanula propinqua Fisch. & Mey.:

گوڵه رازاوەی پڕ گوڵ

Campanula reuteriana Boiss. & Bal.:

گوڵه رازاوی زاگرۆسی

Campanula spp.:

گوڵەڕازاو، گوڵەپیاڵە، گوڵەئەرخەوانەی دەیمی

Campanula stevenii M. B. = C. simplex Stev. = C. beauverdiana Forn.:

گوڵه رازاوەی تاقە گوڵ

Canna indica L.:

گوڵـە بـەرازە، لووشـەگـوڵ، گوڵـەدرەوش، دووگەگورگ

Cannabis sativa L.:

بەنگ، شادان، شاگانە، گوڵەلیوە، شەدانە

C. sicula Veill. = Capparis parviflora Boiss. = C. spinosa L. var. parviflora (Boiss.) Boiss.:

مارگیرەی شاخان

Capparis spinosa L. var. leucophylla (DC.) Boiss.:

مارگیره

Capparis spinosa L.:

مارگیره، مارەگرە، درەی‌خانی، دڕی‌خانی، تەڵەمار

Capsella bursa-pastoris (L.) Medicus.:

زوانـە مـەلووچکـە، خواخورکـە، تـوورەکـەشـوانە، گیاقجی، گوڵەسەرکراو

Capsicum annum L. = C. frutescens L.:

بیبـەر، بیبـار، بیـوەر، بیـوار، پیپـەر، بیبـەر، گیـزگ، هچهار، هیچهار

Caragana grandiflora (M. B.) DC. = C. ulicina Stocks.: ?

Cardamine hirstuta L.:

توورەکە کولکنە

Cardamine pratensis L.:

تووزەک، تاڵەتیزە، گیاتووزەکە

Cardaria draba (L.) Desv.:

تاڵەگەزە، تاڵیتووک، قوناوڵـە، دووپەلـە، قنگاوڵـە، قنگاوڵێ، قوناگره

Carduus hamulosus Ehrn. Subsp. Hystrix (C. A. Mey.) Kazmi. = C. nutans L.:

دڕیلـە، دڕکێلـە، دڕکـەکـەوە، دڕیلـە، دڕیلـێ، دڕیلـــە، دڕیلـــە، چقلـــەبـــزار، دڕەبوولـــینە، دەرزی‌گیا

Carduus onopordiodes Fisch. ex M. B.:

دڕیلە کەرکوڵی

Carduus pycnocephalus L.:

دڕیلەی پڕ گوڵ

Carduus syriacua L. = Notobasis syriaca (L.) Cass.:

پوورئاشۆکە، پوورئاشۆ

Carex pendula Huds.:

سێسووچکە، سێسوو، سێکووز، سێپالوو، سێکووزە

Carex glaucus:

سێسووچکە

Carex melanostachya:

سینسووچکە

Carex physodes L.:

سینسووچکە

Carlina vulgaris L.:

چاوبازەلکە، چاوسپیکە

Carrichtera annua (L.) DC.: ?

Carthamus lanatus L.:

درکەقاخلی، درووەکاژیرە

Carthamus oxyacantha M. B.:

کاخلیە کێفی، زەردیبە

Carthamus tinctorius L.:

قاخلی، کاژیلە، کاخلی، قاقلی، کاژیرە

Carum carvi L.:

ژیرەرەشە، زیرەی کرمان

Cassia italic (Miller.) F. W. Andrews.:

سینامەکی، سەنا، خەیار چەمبەر، خەیار چەمەر، بامیەپێچ

Castanea sativa Mill.:

بەروەخاسە، شەمبەلوو، شابەروو

Catabrosa aquatic (L.) Beauv.: ?

Catalpa speciosa Warder.:

دار درەوشە، دار درەوشک، کاتالپا

Celosia argentea Cristata.:

گولەسەول، سەول، سۆول

Celosia cristata L.:

گولەمەخموورە، گولەبادروو

Celtis australis L.:

تایلە

Celtis caucasica Willd.:

تایلە، تاوگ، تاووگ، تایلێ، تەیلە، تاووت، تاوی، تاووک، تەیلێ، تاویی، تتۆک، تاخلیفینگ

Celtis glabrata Stev . ex Planch. = C. tournefortii Lam. Var. glabrata (Stev.) Boiss.:

تایلە گورجستانی

Celtis tournefortii Lam. = C. orientalis Miller.:

تایلەی رۆژهەلاتی

Centaurea aggregate Fisch. & C. A. Mey. ex DC.:

گرالک، راوارە، سمیتک

Centaurea albonitens Turrii.:

تالگی درەوشاوە

Centaurea amadanensis Schultz-Bip. var amadanensis.:

تالگە هەمەدانی

Centaurea aucheri (DC.) Wagenitz. subsp. aucheri:

تالوو، تالووەتالە، تالگەچەقە

Centaurea aucheri (DC.) Wagenitz. subsp. szowitssm.:

تالووک

Centaurea aziziana Rech. f.:

تالگ

Centaurea behen L. var. kurdica Ghahreman.:

تالگە تالەی کوردی

Centaurea behen L.:

تالگ

Centaurea bruguieriana (DC.) Hand.-Mzt. subsp. belangerana (DC.) Bornm.:

تالگە کۆچەری

Centaurea carduiformis DC.:

تالگە کاردۆیی

Centaurea cyanus L.:

گولەگۆچیلە، تالگەشینە

Centaurea depressa M. B.:

تالگ

Centaurea glastifolia L.:

Centaurea regia Boiss. subsp. regia:

تالگی کرماشانی

Centaurea solstitialis L.:

تالیه چاوزەردە

Centaurea spp.:

تالگ، تالی، تیەلە، تالوەتالە، تالگە، تالـوو، تالـە، تالک، تیلگ، تیەلگ، تەحلک

Centaurea triumfettii All.:

تالگە رەنگوارەنگ

Centaurea urvillei DC. = C. urvillei DC. var. longicaulis Parsa.:

تالگە رازانی

Centaurea ustulata DC.:

تالگی ورمێیی

Centaurea vanensis Wagenitz.:

تالگی وانی، تالگی سەلماسی

Centaurea virgata Lam.:

تالگە دەوەنە

Centaurium minus Moench. = Erythrea centaurium (L.) Pars. = E. turcica Velen. = Gentiana centaurium L.:

کانیژەی چکوولە، سەپانترینە

Centaurium pulchellum (Swartz.) Druce. = Erythraea ramosissima Pers.:

کانیژەی جوان

Centaurium spicatum (L.) Fritsch. = Gentiana spicata L. = Erythera spicata Pers.:

کانیژە، گالەبەنگ، تالەمارانە

Cephalanthera kurdica Bornm. & Kranzl. = Cephalaria cucullata Boiss. & Heldr.: ?

Roemeria refracta DC.: ?

Cephalaria dichaetophora Boiss.:

گەسکە فەقیلەی بەلووتستانی

Cephalaria juncea Boiss.:

گەسکە فەقیلەی پیزلکی

تالگە خۆیی

Centaurea iberica Trev-ex Spreng.:

تالوە چاوزاقلە، تالوەکەلەمێ، تالـیە چـاوزاقلی، ستریجاقیلۆف، ستریزەرک

Centaurea imperialis Hausskn. ex Bornm.:

تالگەتوێزە، تالگەسیاوە

Centaurea incanescens (DC.) Schultz-Bip.:

تالگە قەتووری

Centaurea intricata Boiss. subsp. kermanshahensis Wagenitz.:

تالگە گێچەلانی

Centaurea irritans Wagenitz.:

تالگی تاقەوسان

Centaurea koeieana Bornm.:

تالگە خورەماوایی

Centaurea kotschyi (Boiss. & Heldr.) Hayek. var. persica (Boiss.) Wagenitz.:

تالگە دەماوەندی

Centaurea leuzeoides (Jaub. & Spach.) Waip.:

تالگە ئەرخەوانی

Centaurea nemecii Nab.:

تالگەخۆشە، کورەتالوو، تالگەوەشە، تالیەخوەشە

Centaurea phaeopappoides Bordzil.:

تالگی ماکۆیی

Centaurea phlomoides Boiss. & Hausskn.:

تالگی هەورامانی، تالگی نەوسوویی

Centaurea polypodiifolia Boiss. var. polypodiifolia:

تالگە پەلەکەرگی

Centaurea pseudoscabiosa Boiss. & Buhse.:

تالگە

Centaurea pulchella Ledeb.:

تالگە قەشەنگە

Cephalaria microcephala Boiss. = C. sublanata (Bornm.) Szabo. = C. subindivisa (Boiss.) Szabo.:

گەسکە فەقیلەی سەر بووچکە

Cephalaria setosa Boiss.:

گەسکە فەقیلە، گزیەشوانە، گەندەزیوان

Cephalaria syriaca (L.) Schrad.:

گەسکە فەقیلە

Cephalaria transsylvanica (L.) Schrad.:

گەسکە فەقیلەی موغانی

Cephalorrynchus microcephalus (DC.) Schchian. = Lactuca microcephalus DC.: ?

Cephalorrynchus rechingerianus Tuisl.: ?

Cerastium dichotomum L.: ?

Cerastium inflatum Link ex Desf.: ?

Cerasus avium (L.) Moench. = Prunus avium L.:

گیلاس، گلیار، گەلاز، گیلاس، گەلاس

Cerasus incana (Pall.) Spach. = Amygdalus incana Pall. = Prunus incana (Pall.) Batsch.:

برالووک

Cerasus mahaleb (L.) Miller.:

دار مەلهەم، دار میلەو، دار مەلەم، دار مەلحەم، مەلحوو، مەلوو، دار کەنرە، دار کەنیرە

Cerasus microcarpa (C. A. Mey) Boiss. subsp. microcarpa:

براڵووک، براڵیک، بلاڵووک، بەلاڵووک، بەراڵووک، براڵوێ، براڵوو، بلاڵوێ، وەلالیک، بەلالیک، بلالک، برالوویی، هەلالک، هەلالووک، باچک، بلاڵووکە کیفیلە، بلاڵووک دەیمی، بلالووک کیفی، هەلوونە، گلیاز

Cerasus vulgaris Mill. = Prunus cerasus L.:

ئالووباڵووک، هاڵەبلاڵووک، براڵووکەباخی، ئاریاری، ئالووباڵوو، هالووباڵوو، ئالۆباڵۆ، هالووبلالووک، هالەبەلالووک، هەلهەلوک

Ceratocarpus arvenarius L.: ?

Ceratocephalus falcate (L.) Pers. = Rannunculus falcatus L.: ?

Ceratonia siliqua L.:

شافیر، ئەستری، پاکەمتیارە، خرنووک، خەرنووک، سەرپنج، حەچەمچە، مەحچە، شوک

Cercis griffihii Boiss.:

ئەرخەوان ئەفغانی

Cercis siliquastrum L.:

ئەرخەوان، دار ئەرخەوان، ئەرغوو

Cerinthe minor L.:

پلاوسەدری، بریتجۆنە

Chaenorhinum calycinum (DC.) Reichenb.: ?

Chaenorhinum rubrifolium (DC.) Reichenb.: ?

Chaerophyllum bulbosum L.:

مەندی سەلکدارە

Chaerophyllum crinitum Boiss. = C. gracile Freny.:

پیتۆکە، پیتووکە، پیتۆکە، ئاخچەواش، ئاغچەواش، ئاخچەباش

Chaerophyllum macropodum Boiss.:

بەناشوانە، پەلەشوانە، بەلیەلەشوانە، بەلبەلەشوانانە، بەلەشوانە

Chaerophyllum macrospermum (Sperng.) Fisch. & C. A. Mey.:

مەندێ، بەنا، مەندۆک، مەنێ، مەنی، مەندک، مەند، بەنێ، مەندگ، بەندک، مەندی

Chamaesciadium acaule (M. B.) Boiss. = C. flavescens C. A. Mey. = Bunium acaule M.B. = Trachydium acaule (M. B.) Hiroe.:?

Chardinia orientalis Desf.: ?

Chelidonium majus L.:

گیائاران، پەنجەدال، مامیران

Chenopodium album L.:

تەرەسیمانە، سەلمۆکە، تەرەسلیمانە، سەلیمکی، تەرەسریمانە، سلیمانکە، سەلمکە، سلیمان‌تەرە، شەلمکە، سمرکە

Chenopodium botrys L.:

سەوزەگیواو، سەوزەلە

Chenopodium foliosum (Moench.) Aschers.:

تەرەسیمانە

Chenopodium murale L.:

تەرەسیمانەی گەزگەزی

Chenopodium urbicum:

تەرەسیمانە

Chenopodium vulgaris:

تەرەسیمانە

Chlorophytum comosum Baker.:

گولەشنگیلە، گولەشنگی

Chondrilla juncea L.:

براوکە، گیابنێشت، گیاچەقە

Chorispora tenella R. Br. ex DC.: ?

Chrozophora oblique (Vahl.) Juss ex Sperng.:

کوچگەچورە، گولەکەو، هەروالە

Chrozophora tinctoria (L.) Juss.:

کوچگەچورە

Chrysanthemum morifolium Ramat.:

گولەداویتی، داویتی، گیامێشە، گولەقەرە، گولەقۆزە، گولەقۆز

Cicer anatolicum Alef. = C. glutinosum Alef.:

نۆکە کێفیلە، نۆکە دیمیلە، نخەکێفی، نۆکە دەیمی

Cicer arietinum L. = C. sativum Schkuhr.:

نۆک، نۆهک، نخە، نووک، نوهۆ، نوخە، نوخۆ، نها، نخۆ، نوخووت، نوەیە، نەهەی

Cicer arietinum L. var. nigrum = C. caucasicum Bornm.:

نۆکەرەشە، نۆکەرەشکە، نەهەی‌سیا، نخەسیە

Cicer oxyodon Boiss. & Hohen.:

نۆکە دگانتیژە

Cichorium intybus L.:

چەقچەقۆکە، چەقچەقە، چەقەنە، چەقچەنەک، شیرەچاو، گیاشیلاو، واشیلاش

Cinchona officinalis L.:

دارەیاوکوژ، دەرمانەلەرز

Cinnamomum camphora L.:

کاپوور، کافوور

Cinnamomum zeylanicum Nees. = Laurus cinnamomun L.:

دارچین، توونەدار، دارچینی

Circaea lutetiana L.: ?

Cirsium aduncum Fisch. & C. A. Mey. = C. yamense Turill. = C. calvescens Sojak. = C. fallax Fisch. & C. A. Mey.:

براکیوار

Cirsium alatum (S. G. Gmelin.) Bobrov.:

براکیواری باڵدار

Cirsium arvense (L.) Scop. var. incanum.:

براکیوار

Cirsium arvense (L.) Scop. var. iranicum (S. G. Gmelin.) Ledeb.:

براکیواری ئێرانی

Cirsium arvense (L.) Scop.:

براکیوار، کیوارەبووچکە، چقلەکەرە، قەلەمەشینە

Cirsium ciliatum (Murry.) Moench. subsp. ciliatum.:

براکیواری برژانگدار

Cirsium congestum Fisch. & C. A. Mey. ex DC.:

درکەهەرانە، دڕکەکەرانە، قنگەرەکەرانە

Cirsium elodes M. B.:

براکیوارە زۆنگی

Cirsium haussknechtii Boiss. = C. sahaendi Boiss.:

کیوار، کیڤار، کیفار، کیمار، کیفوار، قیڤار

Cirsium hygrophilum Boiss.:

براکیواری تووچاڵی

Cirsium strihosum (M. B.) M. B. var. strigosum.:

براکیواری ریشۆڵدار

Cistanche tubulosa (Schrenk.) R. Wight. = Phelioaea tubulosa Schrenk.: ?

Cistus salviaefolius L.: ?

Citrullus colocynthis (L.) Schrad.:

گووژاڵک، تاڵەشووتی، تەحلەسیف، تەحلەسیف، گووژڵ، کوزارک، گوهێشەیتانک، تاڵگەشمتی، تاڵگەگووژاڵک، ژووزالک، شووتیەمارە، شوومی شەیتوونی، زرکەتاڵ، زرکەتان، هەنزەل

Citrullus vulgaris Schrad. = C. lanatus (Thunb.) Matsum. & Nakai. = C. edulis Pang.:

شووتی، شفتی، شامی، هەنی، شۆتی، شتی، شبتی، شمتی، شمستی، شفتی، شمتوو، شمتن، شیتوو، شووتوو، شوومی، سمتوو، سمتن، سمتی، هەینی، هندی، هەنگی، هیندوویی، هەنتی، جەبەش، زەبەش، زەربەش، جەبەژ، شەبەش، ژەبەش، زەبەز، ژەبەژ

Citrus aurantifolia (Christm.) Swingle. =C. limetta Risso.:

لیمۆ ترشی عەممانی

Citrus aurantium L. = C. amara Link. = C. bigaradia L. = C. vulgaris Loisel.:

نارنج، نارینج، نارنجە، نارنگ

Citrus limon (L.) Burm. f. = C. medica var. lumia:

لیمۆ شیرین

Citrus medica L. var. cedrata:

لیمۆ ترش، مسکی

Citrus medica L.:

بارووئە، باڵەنگ، بارۆن، باتوو، شەوشین، ترنجۆک

Citrus nobilis Loureire. var. deliciosa Ten. = C. aurantium L. var. deliciosa = C. reticulata Blanco. :

نارینگی، نارنجی، نارنگی، نارەنگی

Citrus paradise Macfardane.:

گریفرووت

Citrus sinensis (L.) Osbeck.:

پرتەقاڵ، پرتەقار، پرتەقال، فلتەقاڵ

Clastopus vestitus Pesv. var. genuinus Bomm.: ?

Clematis orientalis L.:

گوڵە کاویانی ڕۆژهەلاتی

Clematis vitalba L.:

گوڵەکاویان، گوڵەفەرهاد

Cleome glaucescens DC.:

شەپەلۆی ئیلامی

Cleome iberica DC.:

شەپەلۆی قەفقازی

Cleome noeana Boiss. = C. ornithopodiodes L.:

شەپەلۆ، شەفەلە، شەپەلۆح، شفلح، شەفەلاح، شیفەلەتە، شیفەلە، شەفەلە کرندی

Clypeola aspera (Grauer.) Turrill. = C. chaetocarpa Jaub. & Spach. = C. echinata DC.: ?

Clypeola dichotoma Boiss. = C. minima Stapf.: ?

Clypeola jonthlaspi L.: ?

Clypeola lappacea Boiss.: ?

Cnicus benedictus L.:

براکوشەنەر، درکەدەوا، کەراوی، درِێ هەرانە

Cocos nucifera L.:

گوێزە هیندی، کەشکۆل، نارگیل

Codoncephalum peacockianum Aitch. & Hemsl.: ?

Coffea Arabica L.:

قاوە، قاوەی، قەڤە، قەهوە

Colchicum kotschyi Boiss.:

گوڵە ئاوەنیای سپی

Colchicum kurdicum (Bornm.) Stefanov. = C. luteum Baker. = Merendera kurdicum (Bornm.) Stefanov.:

گوڵە ئاوەنیای کوردی

Colchicum persicum Baker.:

گوڵەئاوەنیا، فیفۆکە، گوڵەجووتیارە، گوڵەجووتیرە، جووتیـارۆک، گوڵاڵـەپـاییزە، گوڵـەپاییزۆکـێ، بکێڵومەکێل، بکێلیەی پاییز، گوڵەعەزرەتی

Colchicum szovitsii Fisch. & C. A. Mey. = C. bifolium Freyn. & Sint. = C. novale Boiss. & Hute ex Stefanov. = C. montanum L. = Merendera nivalis Stapf.:

گوڵە ئاوەنیای بەفری

Coleus blumei Benth.:

گوڵە مەخمەلی، گوڵـەمـەخمـەرە، چـاڤرەشۆک، گوڵە چاورەشۆک، گوڵەئاشقان

Colutea persica Boiss.: ?

Comperia comperiana (Stev.) Ascherson. & Graebner.: ?

Conium maculatum L. = Conopodium alliodes Regel & Schmalh. = Scaligeria alligides (Regel & Schmalh.) Boiss.:

دوورەسـت، حـەکـیمکـوژە، دورەسـت، مـارەکـوژە، زرەگێژنوک

Conringia orientalis (L.) Andrz.: ?

Consolida oliveriana (DC.) Schrod. = Delphinium oliverianum DC.: ?

Consolida orientalis (Gay.) Schrod. = Delphinium orientale Gay.: ?

Consolida regalis S. F. Gray. = Delphinium consolida L.: ?

Consolida tomentesa … subsp. oligantha (Boiss.) Davis.: ?

Convolvulus arvensis L.:

مـەلـەویچـە، مـەلـەگـەوێ، مـەلـەویـچ، مالـەویـچ، مالەویچە، مالەگەوێ، مالویچە، ملویچە، ملەویچە، مەلەوینچە، مالوینچە، مالونچە، مالۆنچە، مەلەگـەوە، ملەگەوێ، مالۆچ، ملەگەوێ، مەلەگەوی، ملەگەوی، لەولاوە کیفی، لەولاوی کێلـگە، مالۆچـە، لەولاوی کیفی، لەڤلاڤی کەڤی، مالۆنچە

Convolvulus betonicaefolius Mill. subsp. peduncularis (Boiss.) Parris.:

مەلەویچەی پەلک رمبی

Convolvulus commutatus Boiss. = C. modestus Boiss.:

مەلەویچەی کۆمەیی

Convolvulus hetoni… Mill.:

مەلەویچە

Convolvulus oxyphyllus Boiss.:

مەلەویچەی پەلکتیژ

Convolvulus reticulatus Choisy. = C. waltherioides Boiss. & Hausskn.:

مەلەویچەی پەلکمەخمەلی

Convolvulus schirazianus Boiss.:

مەلەویچەی شیرازی

Convolvulus stachydifolius Choisy.:

مەلەویچە ئەرخەوانی

Cordia myxa L.:

سیپەسوو، سیپیسوو

Coriandrum sativum L.:
گژنیـژه، گژنیـژ، کۆزلـۆک، تاولـه، گژنـژه، گژنیـژ، تاوله، بەنارۆمی، گشنیش، تاولێ
Cornulaca monacantha Delile.: ?
Cornus australis C. A. Mey. = C. iberica Woron.: مران، دار مر، مرانه
Cornus mascula L.:
شینک، کوفیری، کفیری
Coronilla varia L.:
سێپەرەتاڵە، تالۆکە، تاڵەک، گیاکیسەل
Corylus avellana L.:
فەندەق، کەلووز، کەلوز، فنق، فەنوق، فنـوق، فنقـی، بندەقێ
Coteneaster luristanica Klotz.:
دار ئاسنی لورستانی
Cotoneaster morulus Pojark. = C. multiflora Bunge.:
دار ئاسنی زاگرۆسی
Cotoneaster nummularioides Fisch. & C. A. Mey.:
دار ئاسن، گزیەتوولینە، توولەگزی، گزگەتوولینە
Cotoneaster ovata Pojark.:
دار ئاسنی خوراسانی
Cotoneaster tytthocarpa Pojark. = C. vulgaris Lindl.:
دار ئاسنی کێوی
Cousinia bijarensis Rech. f.:
جوالدڕەی بیجاڕی
Cousinia bobeckii Rech. f.:
جوالدڕەی کنارێنی
Cousinia boissieri Buhse.:
جوالدڕەی گێچەڵانی
Cousinia calcitrapa Boiss. var. interrupta Heimerl in Stapf. = C. larvae Bornm. & C. Winki. = C. xiphacantha C. Winkl. & Strauss.:
جوالدڕەی باخی بەمۆ
Cousinia calocephala:
جوالدڕە
Cousinia concinna Boiss. & Hausskn.:
جوالدڕەی مەزن
Cousinia cylindracea Boiss.:
جوالدڕەی گلیلی
Cousinia elwenensis Bornm.:
جوالدڕەی ئەلوەندی
Cousinia eriocephala Boiss. & Hausskn.:
جوالدڕەی ئاگری
Cousinia fursei Rech. f.:
جوالدڕەی مەریوانی
Cousinia grantii Rech. f.:
جوالدڕەی سیرۆیی
Cousinia incompta DC. = C. inflata Boiss. & Hausskn.:
جوالدڕەی نارێک
Cousinia iranshahriana Altar. & Maroofi.:
جوالدڕەی ئێرانشاری
Cousinia jacobsii Rech. f.:
جوالدڕەی ئیلامی
Cousinia kirrindica Bornm. & Rech. f.:
جوالدڕەی کرێندی
Cousinia kopi-karadaghensis Rech. f.:
جوالدڕەی سلێمانیەیی
Cousinia lurorum Bornm.:
جوالدڕەی سەحنەیی
Cousinia macroptera C. A. Mey. = C. compacta Turrill. = C. obovata Boiss.:
جوالدڕەی سەلماسی
Cousinia microcephala C. A. Mey. = C. grossheimii Bornm.:
جوالدڕەی خۆیی

Cousinia millefontana Rech. f.:
جوالدڕەی چلچەمەیی
Cousinia pergamacea Boiss. & Hausskn.:
جوالدڕەی بانەیی
Cousinia sanandajensis Rech. f.:
جوالدڕەی سنەیی
Cousinia sardashtensis Rech. f.:
جوالدڕەی سەردەشتی
Cousinia spp.:
جوالەدڕە، چاودڕکە، گیا دڕکاوی
Cousinia stenocephala Boiss. = C. involucrate Boiss.:
جوالدڕەی قەسرشیرینی
Cousinia stroterolepis Rech. f.:
جوالدڕەی سەقزی
Cousinia tenuifolia C. A. Mey.:
جوالدڕەی ناسک
Cousinia urumiensis Bornm. = C. azarbaijanensis Parsa.:
جوالدڕەی ورمێیی
Crambe orientalis L. = C. persica Boiss.:
گوڵەباویلکە، بابردەڵـە، باویلـێ، بایـلکـە، بافرێتکـە، باویلی
Crataegus atrosanguinea A. Pojark.:
گویژەسوورە، گێوژەسوورکە
Crataegus azarollus L. = C. ambigua C. A. Mey. = C. pectinata C. A. Mey. ex Hohen.:
گویژە زەردە
Crataegus melanocarpa M. b.:
گـویژەڕەشـە، گێـوژەڕەشـە، گـویژە کـوردەکـوژە، گویژەجنانە
Crataegus meyeri A. Pojark.:
گویژە سوورەی ئەرمەنی
Crataegus microphylla C. Koch. = C. monogyna Jacq. var. Dolichocarpa:
گـویژەڕیخـە، گـویژە سـوورەیڕیخـە، گـویژەکـەژە، سۆبلەتی، سۆربلەتی
Crataegus oxacantha L.:
گویژکوڵ، گێزکوڵ، بلچەکوڵێ
Crataegus pontica C. Koch.:
گویژەزەردە، گێوژەزەردە، بلچەزەردە، گێوژەباغیلە
Crataegus pseudoheterophylla A. Pojark.:
گویژە سوورەی ئێروانی
Crataegus spp.:
گویژ، بلچ، گێوز، گویچ، گووژ، گێـژ، گـوێژ، گـۆیـژ، گـۆیچ، گـوهیز، گێـووز، گـۆیـچ، گـوومش، کێـوژ، گفـێز، گفیر، گفیش، گـووچ، گـووج، گـوچ، گـوچ، گوژ، گوهێز، گهووژ، گفیشک، گۆشک، گفویشـک، گهیشـک، گوهیشـک، گوهووشـک، گـومش، گـیچ، گێژۆک، گێژەلە، گوشک، بلچ، بلچی، بلەت، بلت، بلەتی، بەلەچ، دیژەڵە، ریلی، گوویژ
Crepis connexa Babcock.:
گوڵەچونگ، چونگ، کولیکەزار
Crepis elymaitica Bornm.:
گوڵە چونگی ئیلامی
Crepis kotschyana (Boiss.) Boiss. = C. bureniana Boiss.:
گوڵە چونگی یەکساڵانە
Crepis quercifolia Bornm. & Gauba.:
گوڵە چونگی بەڕوویی
Crepis sancta (L.) Babcock.:
گوڵە چونگ
Crepis straussii Bornm.:
گوڵە چونگی کرماشانی
Crinitaria villosa Cass.: ?
Crocus biflorus Miller.:
پیشۆکی دووگوڵە
Crocus cancellatus Herb.:
پیشـۆک، پیـژۆک، پیشـۆکی، پیشـۆکە، پیشـووک، پیشـوکی، پیفـۆک، پیفۆکـە، پاڤـک، پیفـەلـۆک،

کوولەکەئاگری، کوولەکەگاوێ، کوولەکەتەنوورە، کوولەکەئاوی، کوندکێئاقی

Cucurbita moschata Duchartre.:

کوولەکەبارزانی، کوولەکەسەراوی، کودیبارزانی، کوولەکەمیرانی، کوندرێمیرانی، شاقەباغی، کودیمقەور، میقەور، کوولەکەشامی، قەومک

Cucurbita pepo L.:

کوولەکەزەردە، کوولەکەبەڕوولە، کودیهاروێ، کوولەکەچەرمە

Cucurbita spp.:

کوولەکە، کوندک، کولیندک، کوندر، قوندک، قووندک، کۆندک، کۆلند، کولەندەر، کوولەکێ، کودی، کۆدوو، کودوو، کوو، کدوو، کوی، کوڵند، کولند، قولند، کریتی، ئاقۆک

Cuminum cyminum L.:

ژیرە، زیرن، زیرە

Cupressus sempervirens L. var. Cereiformis:

سەرووەناز، سەوڵەناز، دار دەماخ

Cupressus sempervirens L.:

سەوڵ، دار سەوڵ، ئەسروو، ئەسرۆ، سەلقی، ئاژەوەن، ئارەوەن، سەلوو، سەلو، دار ناژ، سەروی شاتان

Curcuma longa L.:

زەردەچێوە، زەردەچۆ، زەردەجوە، زەردەچەوە، زەرەچەوە، رەهازەر، ژەرژووە، کرکم، زەردەچووە

Cuscuta approximate Babingt.:

مێوەخوەرکە، زنج، جلە، مێوەوەرە، مێوەخۆرە، سەراجە، سوەیل، ئالیک‌پێچ، جلەلاوێن، کالوسە

Cuscuta babylonica Auch. & Choisy var. bablonica:

مێوەخوەرکەی هەنگوور

Cuscuta balansae Boiss. & Reux. ex Yuncker.:

مێوەخوەرکەی ئاناتوولی

کیفۆک، خرخندۆک، شیرین‌شۆک، پەفک، پیژک، پشۆک

Crocus haussknechtii Boiss. = C. korolkowii Redgel ex Maw.:

هاپلۆک، زرەپیشۆک، براپیژک

Crocus sativus L.:

زەفیروو، زافەران، زەعفەران، زافران، زەحفەران، زەردیباخ

Crucianella gilanica Trin. = C. glauca A. Rich.: ?

Cruciata corotona Mill. subsp. persica.: ?

Crupina crupinastrum (Moris.) Vis.: ?

Cucumis melo L. = C. callosus (Rotti.) Cogn.:

کالەک، کارەک، کارەک، کالەک، قەرپوز، قاپوز، خەرقیزە، هەربزە، خەرویزە، تولە

Cucumis melo L. var. cantalupensis:

گرکە، زرکە، گرکەگ، زرک، کالەکەزرک

Cucumis melo L. var. flexuosus:

ترۆزی، چەمەرە، ترێزوو، ترووزی، تەرۆزی، خەیار چەمبەر، کالیاری فەریک‌وکاڵ، چەمیلە، چەماو، چەمەرە، چەمەرە خەیار، خەیار چەمەر، خەیار شینگ، خیار شین، خەیار چەمەلە، ترۆزی چەمیلە، شاروخ، شارۆق

Cucumis melo L. var. reticulates:

گندۆرە، تالبی، گندوورە، گوندۆر، حەنجور، گوندور

Cucumis sativus L.:

هاروێ، خەیار، ئاروێ، ئاروو، هاروو، ئارو، خیار، سەوزەخەیار، خنیار، هارو، یارو

Cucumis shemma L.:

شەمامە، شەماموک، شەمام، شمامە، شمام، شەمامۆ، شەمامۆکە، شەموومە، شماموک، دەساموو، کەموو، دەسەمبۆ، کەمۆ

Cucurbita maxima Duchartre.:

Cuscuta kurdica Engelm.:

مێوەخوەرکەی کوردی

Cuscuta monogyna Vahl.:

مێوەخوەرکە

Cyclamen persicum Miller. = C. indicum Miller.:

گوڵەئاگرین، گوڵەعەرعەری

Cydonia oblonga Mill.:

بەهێ، بەی، دار بەی، بهێ، بوی، بیە، بیوو، هێوە، هەیوە، بهۆک، بەهۆک، بەهـ بەیانە، بیۆک، بینۆک، حەیوا، حەیوە

Cymbopogon olivieri (Boiss.) Bor. = C. schoenanthus Spreng.:

کایوشترە، کایمەککە

Cynara syriaca Boiss. = C. kurdica Hand. – Mzt.: ?

Cynodon dactylon (L.) Pers.:

هەرێز، هیرز، هیریز، هەریس، گزیەپێغەمبەرانە

Cynoglossum creticum Miller.: ?

Cynoglossum officinalis L.: ?

Cyperus esculentus L.:

ناردینی زەرد

Cyperus globorus All.:

ناردین

Cyperus rotundus L.:

ناردین، ناردینی سوور، گیا زووسکە، زەڵمە، تووڵە جەگەن، سیرۆشە، فیزفیزۆک، گیادەلاف

Dactylis glomerata L.:

کەندرە، گیاشیلە، شیلەروە

Dahlia pinnata Cav.:

گوڵەبزوێن، گوڵە ئەستەمبۆلی، گوڵە شیسپەر، شەسپەر

Danae racemosa (L.) Moench. = Ruscus racemosus L.: ?

Daphne mucronata Royel.:

تەرەبنە، تەروو، تەرەونە، تەرەون، تەرەونە، تەرینە، تەرەینە، تەرینێ، تەرەبن، تەرۆنە، تێروو، تیروێ، تەیروێ، تروو، تیروو، تەریو، تەریولەک، تەریی، تەرینێ، تەرینە، تەرینە، تەربی، تەرەوەن، تەرەون، تەرەبەنە، تیرێک، تەریۆلک، تەرەبنە، تەری، تەروانە

Daphne oleoides Schreb.:

تەرەبنە

Datisca cannabina L.:

بەنگەکێوی، زرەشادان

Datura stramonium L.:

تاتوڵە، تاتویلە، تاتوولە، تاتیوڵە، تاتیولە، تاتوورە، تاتۆلە، گوڵەبۆقی، براباجان، ژووژیلە

Daucus carota L. subsp. carota:

گێزەرەمشکانە، گێزەرە کێوی، گەزەرە کێفیلە

Daucus carota L. var. sativys = D. sativus (Hoffm.) Rohl.:

گێزەر، گزەرکی، گزەر، گەزەر، گزر، یارکۆک، هەویج

Delphinium cyphoplectrum Boiss.:

گوڵەشێخانی، گوڵەئاڵۆز، گوڵی زوانەبووکە، دەنووکەمەل

Delphinium jacobsii Iranshahr.:

گوڵە شێخانی سنەیی

Delphinium peregrinum L. = D. persicum Boiss.:

گوڵە شێخانی کرێندی

Delphinium saniculifolium Boiss.:

گوڵە شێخانی دینایی

Delphinium szowitsianum Boiss.:

گوڵە شێخانی ئازربایجانی

Dendrostellera lessertii (Wikstr.) Van Tigeh. = Stellera lessertii (Wikstr.) C. A. Mey.: ?

Descurainia sophia (L.) Schur. = Sisymbrium sophia L.:

شیوەران، خاکشیر، خاکشیل، خۆلوشیر، خاشیرە

Dianthus barbatus L. = Caryophylus barbatus Moench.:

گوڵەئەسریل، ئەسریلەک، گریشک

Dianthus basianicus Boiss. & Hausskn.:

مێخەکی کرماشانی

Dianthus crinitus Sm. subsp. crinitus.:

مێخەکی کوڵکاوی

Dianthus elymaiticus Hausskn. & Bornm. ex Bornm.:

مێخەکی ئیلامی

Dianthus jacobsii Rech. f.:

مێخەکی سنەیی

Dianthus libanotis Labill. = D. atomarius Boiss.:

مێخەکی لوبنانی

Dianthus liboschitzianus Ser.:

مێخەکی ئەرمەنی

Dianthus macranthoides Hausskn. ex Bornm.:

مێخەکی سپی

Dianthus orientalis Adams. subsp. brachyodontus.:

مێخەکی کێفی

Dianthus orientalis Adams. subsp. orientalis:

مێخەکی کێفی، هوولیمە، هولیمە

Dianthus persicus Hausskn.:

مێخەکی ئێرانی

Dianthus spp.:

مێخەک، گوڵەخەوناوکە، مێخەکی

Dianthus szowitsianus Boiss. = D. pallens Sibth. & Sm.:

مێخەکی خۆیی

Dianthus tabrisianus Bienert. ex Boiss. = D. pachypetalus Stapf.:

مێخەکی تەوریزی

Dianthus tabrisianus Bienert. ex Boiss. = D. pachypetalus Stapf.:

مێخەکی تەوریزی

Diarthron vesiculosum (Fisch. & C. A. Mey. ex (Kar. & Kir.) C. A. Mey.: ?

Diarthron vesiculosum (Fisch. & C. A. Mey. ex (Kar. & Kir.) C.A. Mey.): ?

Didymophysa aucheri Boiss.: ?

Digitalis purpurea L.:

کاسەگوڵە، ورەگیا، دەرمانەدڵە، دەسکێشی ڕێوی، گیارەحەتی، گوڵە ئەمووستیلەی دروومان

Digitaria sanguinalis (L.) Scop.:

سیسەهەریز، زرەهەریز، پەنجەهەریز

Dionysia bornmulleri (Pax.) Clay. = Primula bornmulleri Pax.: ?

Dionysia zagrica Grey-Wilson.: ?

Diopsacus laciniatus L.:

گیاقەڵخان، شانەجنی

Diospyros kaki L.:

خورماڵوو، خورمەلوو، خورماڵە، خورمالوو

Diospyrus ebenum Koenig.:

ئاونووس، دار ئابنووس، ئەبانۆس، عەبەنووس، ئەبانووس

Diplotaxis harra (Forssk.) Boiss. = Sinapis harra Forssk.:

گوڵە زەردگ

Dorema ammoniacum D. Don.:

بەهەک

Dorema aucheri Boiss.:

بەهەک، زمانە، زمان، زۆ، زو، زووی کرماشانی، کەمارەشە

Draba pulchella Willd. = D. persica Boiss. = D. armena Boiss.: ?

Dracocephalum aucheri Boiss.:

گیاسەودا، فاتمەداروو باخی، ڕیحانۆکە

Ducrosia flabellifolia Boiss.: ?

Ecballium elaterium (L.) Rich.:

خەیارەمارانە، قەتک، گیاقتی

Echinochloa crus-galli (L.) P. Beauv.:

برامەرەزە، مەرەزەولە، مەرەسەولە، دژگال

Echinophora orientalis Hedge. & Lamond. = E. trichophylla Smith.:

کوشەندەری پەلک تەسک

Echinophora platyloba DC.:

کوشەندەر، کوشندەر، کوشەنەر، دڕکی دۆ، دڕکی ناودۆ

Echinops bithynicus Boiss.:

شەکرۆکە

Echinops cephalotes DC. = E. candidus Boiss. = E. stapfianus Parsa.:

شەکرۆکە

Echinops elymaiticus Bornm.:

شەکرۆکەی ئیلامی

Echinops haussknechtii Boiss.:

شەکرۆکەی کوردستانی

Echinops kermashanicus:

شەکرۆکەی کرماشانی

Echinops kurdicus Boiss.:

شەکرۆکە، سەرتەشیلە، شەکرووکە، شەکەرۆکە، شەکرۆک، شەکرۆ، شەکرەشوانە، قەنشەکیرووک، قەنشەکرۆک، شەکروو، دڕکەگورزە، سەرتەشی، سەلکەتەشی، کەرتەشی، شەکرەشوانە، کەرخوەر

Echinops mosulensis Rech. f.:

شەکرۆکەی قەسرشیرینی

Echinops orientalis Trautv. = E. horridus Desf.:

شەکرۆکەی ڕۆژهەلاتی

Echinops pachyphyllus Rech. f.:

شەکرۆکە

Echinops pungens Trautv. = E. persicus Stev & Fisch. ex Fisch.:

شەکرۆکەی چزەدار

Echinops quercetorum:

شەکرۆکە

Echinops ritrodes Bunge.:

شەکرۆکەی مەشەدی

Echinops robustus Bunge.:

شەکرۆکەی دیواسا

Echinops tourneforti Ledeb. ex Trautv.:

شەکرۆکەی ئاراراتی

Echinops viscidulus:

شەکرۆکە

Echium italicum L.:

گوڵە کویزرۆک، گەماڵدوو، دووەگەماڵ، گەماڵدۆ

Elaeagnus angustifolia L.:

سرینچک، سنجوو، سرنچک، سیرینجی، سرنجی، سینچک، سەنجیە، سنج، سنجۆ، گووسنج، سنجید، سنجەی، سنجی، سنجۆک، لاس

Elettaria cardamomum Marton.:

هێل، حێل، هل، حل

Elymus hispidus (Opiz.) Meldris. var. villosus (Hackel.) Assadi. = Agropyrom pulcherrimum Grossh.: ?

Eminium heterophyllum (Blume.) Schott. = Helicophyllum aucheri schott.:

مێلەگورگانە، مێلەگوریانە، مێلوکلەدان، مێلەخووانە، میلەگورگانە، مێلوکلەدان

Ephedra foliata Boiss. et Ky. var. ciliata. = E. ciliata Fisch. et Mey. ex C. A. Mey.:

جەورنەی خشۆک

Ephedra intermedia Schrank et C. A. Mey.:

جەوڕنە، خوم، ژانوبا، خومە

Ephedra major Host.:
جەوڕنەی گەورە
Ephedra mucronata:
جەوڕنە
Ephedra procera Fisch. Et Mey.:
جەوڕنە
Ephedra transitora Riedi.:
جەوڕنە
Epilobium minutiflorum Hausskn. = E. modestum Hausskn.: ?
Epipactis helleborine (L.) Crantz. = E. atrorubens Hoffm. = E. latifolia All.: ?
Epipactis veratrifolia Boiss. & Hohen.: ?
Equisetum arvense L.:
قەفقەفۆکە، فیزۆک، قەفقەفە، قەقفە
Equisetum ramosissimum Desf. = E. multicaule Ledeb. = E. elongatum Willd.:
قەفقەفۆکەی لقاوی
Eranthis hyemalis Salisb.: ?
Eremopoa persica (Trin.) Roshev. = E. oxyglumis (Boiss.) Roshev. = E. sangarica (Schrenk.) Roshev.: ?
Eremopyrum confusum Melderis.: ?
Eremostachys laciniata (L.) Bunge.:
گینوو، زەرتک، گینۆ، گینۆ، گینو، ورەبۆز، گینگۆ
Eremostachys laevigata Bunge.:
گینووە بەرزە
Eremostachys macrophylla Montbr.:
دۆشاولە
Eremostachys mollucelloide L.:
گینوو
Eremurus spectabilis M. B.:
خـوژە، چـریش، گیاسـریش، سـریش، سـریش، ئەسریلک، گوولک، بۆخۆشـە، گوولـک، کوولـک، سریژ، شریز، سترک، حوژە

Erodium ciconium (Jusl.) L Her. ex Aiton.:
پیرەسکە
Erodium cicutarium (L.) L Her.:
پیرەسکەی بژارە
Erodium glaucophyllum (L.) Aiton.:
پیرەسکەی زاگرۆسی
Erodium gruinum (L.) L Her. ex Aiton.:
پیرەسکە
Erodium moschatum (L.) L,Her ex Aiton.:
پیرەسکەی بۆندار
Erodium oxyrrhynchum M. B.:
پیرەسکەی تیژ
Erodium spp.:
پیرەسکە، دەرزیلە، دەرزیلۆکە، قلەوە، پێلەگلەگە، گیاچەلێ، گیژینگ
Erophila minima C. A. Mey.: ?
Eruca sativa L.:
شیلمەبۆرە، شیلمەک
Erucaria hispanica (L.) Druce. = Sinapis hispanica L.: ?
Eryngium billardiere F. Delaroche.:
تۆسیە هەرانە، زرە تۆسی، تویسیە کەرانە
Eryngium bungei Boiss.:
تویسیە خوراسانی
Eryngium pyramidale Boiss & Hausskn.:
تۆسیە خۆشە، تویسوو خاسە
Eryngium spp.:
تۆسی، تویسوو، تیسوو، تووسی، تووس، تیسوێ، توویسی، تسوێ، تویسی، توسی، تیس، تیسوو، کرۆزرۆ
Eryngium thyrsoideum Boiss.:
تویسیە گورزە
Erysimum crassicaule (Boiss.) Boiss.: ?
Eucalyptus globules Labill.:
قـەڵـەمتـوس، ئوکـالیپتووس، ئوکـالیتووس،

قەڵەمتووس، قەڵەمتۆز، ئەلامەتشکێن

Euphorbia aellenii Rech. f.:

خوشیلکی قووچانی

Euphorbia aucheri Boiss. = E. kurdica Boiss. & Hausskn ex Boiss.:

خوشیلکی کوێستان

Euphorbia aleppica L.:

خوشیلکی حەڵەبی

Euphorbia boissieiana (Woron.) Prokh. = E. virgata Waldst. & Kit. var. orientalis:

خوشیلک

Euphorbia chamaesyce L.:

خوشیلک

Euphorbia cheriadenia Boiss. & Hohen. ex Boiss. = E. bothriosperma Boiss. & Ky. ex Boiss.:

خوشیلکی هێشوویی

Euphorbia condylocarpa M. B. = E. amplexicaulis Ledeb. = cardiophylla Boiss. & Heldr. ex Boiss.:

خوشیلک

Euphorbia decipiens Boiss. et Buhse.:

خوشیلک

Euphorbia denticulate Lam.:

خوشیلکی دیانەدار

Euphorbia falcate L.:

خوشیلکی داسوولکەیی

Euphorbia graeca L.:

دارلاولاو

Euphorbia macroclada Boiss.:

خوشیلک، شیرخوژیلک، شیرقولی، قوشیلک، خوشیلکە، خوژیلکە، شیرخوشیلک، خوشیل، خوژیل، خشیلک، سفتیچک، شفتیچکە، شوتکیلە، شیردیو، خوشوول، ماموونە، شۆتەژیە، شۆتریچکە، ژیرتیشک، دەرمانورەوانی

Euphorbia macrostegia Boiss.:

خوشیلکی بەلووتستانی

Euphorbia maculate L.:

خوشیلکی خەوتوو

Euphorbia megalantha Boiss. = E. isfahanica Boiss.:

خوشیلک

Euphorbia myrsinites L.:

خوشیلکی فەرانسەوی

Euphorbia petiolata Banks. & Soland. = E. lanata Seib. ex Spreng.:

خوشیلکی تووکاوی

Euphorbia petiolata Banks. & Soland.:

خوشیلکی کولکاوی

Euphorbia sibthorpiana Guss. = E. tenuifolia L.:

کوشەندەرە بۆنخوەشە

Euphorbia squamosa Willd. = E. aspera M. B. = E. muricata M. B.:

خوشیلکی پوولەکدار

Euphorbia variegate Heyne. ex Roth. = E. elegans Spreng. = E. marginata Pursh. = E. virgata Waldst. & Kit. var. orientalis.:

خوشیلک

Euphorbia szovitsii Fisch. & C. A. Mey.:

خوشیلک

Euphorbia trichophila Huber-Morath.:

دۆشاومژەلە کولکنە

Eurotia ceratoides (L.) C. A. Mey. = Kraschenіnnikovia ceratoides Guldenst.: ?

Fagonia indica Burm. f.: ?

Fagus orientalis Lipsky.:

دیهمک، دەمک، دیهمەک

Falcaria falcarioides (Bornm. & Wolff.) Wolff. = Pimpinella falcarioides Bornm. &

Wolff. = Gongylosciadium falcarioides (Bornm. & Woiff.) Rech. f. = Scaligera falcarioides (Bornm. & Wolff.) Parsa.:

ولـەشـیرە، چاوکـەسـکە، خولـەشـیرە، گولـەشـیرە، وەرەشیلێ، خۆرەشیلە، چاوکتکە، چاوکتکانە

Falcaria vulgaris Bernh.:

قازیاخـە، قازیانـە، پاقـازە، قازیـاوە، قـازیئاغـا، قازیاخە خومشە، لیشری

Ferula assa-foetida L.:

بەرەژە، بەرەژەکەما، هەنگەژە

Ferula gomusa Boiss.:

چەقەلۆ، کەمازەنگ، کەماشیلە، کەمیرەشیلەی

Ferula haussknechtii Wolff. ex Rech. f. = F. physokoleos Rech. f.:

کەماخوشە، خاسەکەما

Ferula kurdica Pol.:

بیزا، بێزا، بێزوو

Ferula oopoda (Boiss. & Buhse.) Boiss.:

کەماکەوەلە، چەکمەرەشە، کەماشینە، چەکمەشینە، کەماکەوگ، کەماهەورامیانە، کەماکەوە

Ferula orientalis L. = F. schlechtendalii Boiss.:

ویلنگە، ویلنگە، ویرینگە

Ferula ovina (Boiss.) Boiss.:

کەمازەردە، زەرەکەما

Ferula persica Willd. var. persica:

هەنگوان، هەنوان

Ferula rigidula DC. = F. rubricaulis Boiss.:

ترتەکەما

Ferula spp.:

کەما، کەمێ، کەمیر

Ferula szowitsiana DC. = F. hirtella Rech. f. & Aell. = F. microloba Boiss.:

کەمای بیرووني

Ferulago angulata (Schiecht.) Boiss. subsp. angulata.:

چنوورە سێپەلکە

Ferulago angulata (Schlecht.) Boiss. Subsp. carduchorum (Boiss. & Hausskn.) Chamberlain.:

چنوور، گولەچنوور

Ferulago bernardi Tomk. & M. Pimen.:

بزنـەریشـە، ریشـەبزنـە، ریـش..زن، بزنـەریـش، ریشەبزن

Ferulago macrocarpa (Fenzl.) Boiss. = F. lophoptera Boiss.:

چنووری تۆم ئەستوور

Ferulago phialocarpa Rech. f.:

چنوورە سەقزی

Ferulago stellata Boiss. = F. koelziana Rech. f.:

چنوورە شویتە

Ferulago tenuisectum:

چنوور

Festuca arundinaceae Schreb.:

پووشە لەرزانەی زەلی

Festuca gigantuea (L.) Vill. = F. myuros L.:

پووشە لەرزانەی بەرز

Festuca ovina L. = F. bornmulleri (Hauk.) Krecz. & Bobrov. = F. vallesiaca Schlech. ex Gaud.:

پووشە لەرزانەی چکوولە

Festuca vallesiaca Schlech ex Gaud. = Festuca rubra L.:

پووشە لەرزانە، پووشە چۆلە

Fibiga macrocarpa Medicus.: ?

Fibigia macrocarpa Medicus.: ?

Fibigia suffruticosa.: ?

Ficaria ficarioides Bory et Chaub.:

سەیران، سێیەران

Ficus carica L. subsp. genuine Boiss.:

هەنجیر

Ficus carica L. subsp. rupestris (Hausskn. ex. Boiss.) Browicz.:

هەنجیری کوسالان، هەنجیری شاخی

Ficus carica L. var. carica:

هەنجیر، هەنزیر، هەژیر، هنجیر، ئەنجیر، هژیر، هژیان، زەرک، درهی، هێژیر

Ficus johanins Boiss.:

هەنجیرە کێفی، هەژیرە کێویلە، هەنجیرە کێویلکە، هەنجیرە کیفیلە، هەنجیرە تفسک، هەنجیرە تووتسکە، تەوسکە، تفشک

Foeniculum vulgare Miller. = F. officinale All.:

رازیانە، راژانە، رەزنە، رەزیانە، رێزیانە، رەزیانک، رزیانک، رەزیانگ، ماردۆس، کەرەس

Fragaria vesca L.:

تووەفەرەنگی، شیلەک، تووفەرەنگی، چلیک، شلیک

Frankenia hirsuta L. = F. aucheri Jaub. & Spach.: ?

Frankenia pulverulenta L.: ?

Fraxinus excelsior L. subsp. coriariifolia (Scheele.) E. Murray. = F. coriariifolia Scheele.:

بناوچ

Fraxinus ornus L.:

بووز، گەزم، بقز، دار تۆفانە، دار مێشوولە، بەوز، بزی

Fraxinus rotundifolia Miller. subsp. rotundifolia = F. parvifolia Lam. = F. oxyphylla M. B. = F. syriaca Boiss. = F. oxycarpa Willd.:

بناوچ، بەناف، بەناوچ، بناو، بناوەچ، بناوی، بەناف، وناو، وناوچ، دار بناوچ

Fritillaria chlorantha Hausskn. & Bornm.:

شلێرەی رەنگین

Fritillaria imperialis L. = F. karadaghensis Turill.:

شلێرە، هەلالەبرمە، گولەشلێر، هەلالەبرمبرم، هەلالەبرایمە، هەلالەبرەیم، هەرالەبرمە، قلقلەبازیی، قەقلەبازی، گولە حەسەن و حوسەین، گولبزن، نخین

Fritillaria kurdica Boiss. & Noe. = F. crassifolia Boiss. & Huet. Subsp. kurdica (Boiss. & Noe.) Rix.:

شلێرەی کوردی

Fritillaria olivieri Baker.:

شلێرەی ئەلوەندی

Fritillaria persica L. = F. eggeri Bornm.:

شلێرەی ئێرانی

Fritillaria zagrica Stapf.:

شلێرەی زاگرۆسی

Fumaria asepala Boiss.:

مام جێژنۆکەی بێ تاسپەرە

Fumaria parviflora Lam.:

مام جێژنۆکەی گول ورد

Fumaria vaillantii Loisel. = F. schrammuii (Hausskn.) Pugsely.:

مامجێژنۆکە، شاتەرە، زوورکە، خوێنپالێن، شاتەرە، شەتەرە، شاپاقاه، لیرا، شاتەرەتالە، مامجێژنە، مامجەژنە، جەژنۆکە

Gagea soleimani Bornm. ex Retch f.: ?

Gagea chlorantha (M. B.) Schuites. & Schultes. = G. damascene Boiss. & Gaill. = G. caucasica Stapf.: ?

Gagea dashungarica Regel.: ?

Gagea ova Stapf.: ?

Gagea reticulata (Pall.) Schultes.: ?

Gagea spp.: ?

Galium aparine L.:

دووگنه

Galium humifusum:

دووگنه

Galium kurdicum:

دووگنەی کوردی

Galium pseudokurdicum:

دووگنەی کوردیئاسا

Galium setaceum:

دووگنه

Galium spurium:

دووگنه

Galium subvelutnum = G. mite ...:

دووگنه

Galium tricorne Stokes.:

نووسەکە، نووسنە، نووسەنگ، نووسەنەک، نووسنەک، نووسنەگ

Galium verum L.:

دووگنە، سۆتیچکە، دووگونە، ئامیان دەلەمە، ئامیان پەنیر، شۆتگرسێن، خوێمن، مێزەرەمەلا، گیای دووسەرە، رۆناسەگیا، گرگتک

Garhadiolus angulosus Jaub. & Spach. = G. hedypnois (Fisch. & C. A. Mey.) Jaub. & Spach. = G. minutissimus (Bge.) Kitm. = Rhagadiolus hedypnois Fisch. & C. A. Mey. = Hedypnois minutissimus Bge.: ?

Gentiana ciliate L. = G. cordifolia C. Koch.:

کۆجیلە، کۆجیلەبەرزە، تەشیمل گیواو

Gentiana septemfida Pall.:

کۆجیلە کوێستانی

Geranium dissectum L.:

گوڵە دەرزیلە

Geranium lucidum L.:

گوڵە دەرزیلەی درەوشاوە

Geranium persicum Schonbeck-Temesy.:

گوڵەدەرزیلە، سووژنەڵە، گوڵەکاڵیلێ، دڕکەدەرزیلە، چەقلەدەندووکە، سووژنەشوانە

Geranium tuberosum L.:

گوڵە دەرزیلەی لوودار

Geum heterocarpum Boiss. = G. umbrosum Boiss.: ?

Glaiolus atroviolaceus Boiss. = G. aleppicus Boiss. = G. communis L.:

گوڵەدیاری، شالانگ، شالان، چەمقالاو، گوڵەخنجیری

Glaiolus halophilus Boiss. & Heldr. = G. szovitsii Grossh.:

گوڵە دیاری شۆرەکاتی

Glaiolus kotschyanus Boiss. = G. imbricatus L.:

گوڵە دیاری سەوزەلانی

Glaiolus segetum Ker-Gawi. = G. turkmenorum Czernjak.:

گوڵە دیاری کێوی

Glaucium corniculatum (L.) Rudolph.:

گوراڵەسوورە، سوورەگوڵ

Glaucium elegans Fisch. May.:

گوڵە خەندەران

Glaucium grandiflorum Boiss. & Fedde.:

گوڵەخەندەران، گوڵەمەمۆلە، گوڵەبەوی، کورکەنیسان، شیشاتەرە کێفی

Glaucium haussknechtii Bornm. & Fedde. = G. leiocarpum Boiss.:

گوڵە خەندەرانی خانەقینی

Glaux maritime L.: ?

Globularia trichosantha Fisch. & C. A. Mey. = G. vulgaris Lam.: ?

Glyceria plicata Fries.: ?

Glycine max (L.) Merrill. = G. hispida

Moench. = Soja max (L.) Piper. = Phaseolus max L.:

سۆیا، سوویا

Glycrryrrhiza aspera Pall. = G. asperrima L.:

مێکووکی درکدار

Glycrryrrhiza glabra L. var. glabra:

مێکووک، بەلەک، بەلێک، شیرۆ، بەلەکەشیرینە، شیرینبەلەک، مێکێک، مێکووکە، مەکووک، مەکیک، مەلیم، مەلیم

Gnaphalium luteo-album L.: ?

Goldbachia laevigata DC.: ?

Gossypium herbaceum L.:

پەموو، گیالۆکە، پەمۆ، پەمە، پەمبێ، پەمبی، پەمبۆ، پەمگ، پەنبۆ، پەنبی، لۆکە

Grammosciadium scabridum Boiss. = G. longilobum Boiss. & Hausskn.:

دووسمۆرکە، دمەڕێواسلە، دمەرواسلە، دووسمۆرە، تیسمۆرکە، سرۆلە، دمسمۆرە، دووسمۆر، سمۆرە، دووسموورە، دمسمۆر، شوالەدرە، ئالەتە کێفیلە، کراوی، کراویە، گزەرکە

Gundelia tournefortii L.:

کەنگر، کندیلە، ستانگ، هەبی، کولیندک، کنر، کندرە، کینێر، کنگەر، کنگر، قەنگەری، قنگەر، قنگەری، قۆلک، قنگر

Gypsophila bicolor (Freyn. & Sint.) Grossh. = Gypsophila paniculata L.:

گۆشتبەرخیلە، گۆشتبەرغیلە (بەجوانی)، سوالەپژنە (بەپیری)، گۆشتبەرخۆک، گۆشتەبەرخیلە، گوێبەرخە، بەرخیلە، گوهبەران، گیامەرانە، سوالەپژنە، سوالەشێویتکە

Gypsophila boissiernia Hausskn. & Bornm.:

ئەسپۆنی هەولێری

Gypsophila caricifolia Boiss.:

ئەسپۆنی گەلا ناردینی

Gypsophila pallida Stapf.. var. pallida.:

ئەسپۆنی ڕەنگکاڵ

Gypsophila platyphylla Boiss.:

ئەسپۆنی کرماشانی

Gypsophila pulvinaris Rech. f.:

ئەسپۆنی ماکۆیی

Gypsophila spp.:

ئەسپۆن، سپۆن، هەسپۆن، گلۆکە، گلوان

Halerpestes salsuginosa (Pall.) Greene. = Ranunculus salsuginosus Pall.: ?

Halocharis sulphurea Moq.: ?

Halocharis sulphurea Moq.: ?

Halocnemum strobilaceum M. B.: ?

Halothamnus glaucus (Bieb.) Aellen. subsp. glacus. = Aellenia glauca (Bieb.) Aellen. = S. glauca Bieb.: ?

Halothamnus iranicus Botsch.: ?

Hammada salicornica (Moq.) Iljin. = Haloxylon salicornicum (Moq.) Bge. ex Boiss.: ?

Haplophyllum buxbaumii (Poir.) G. Don. subsp. mesopotamicum (Boiss.) C. C. Townsend. = H. mesopotamicum Boiss. = H. pycnanthum Boiss. & Hausskn.= Ruta buxbaumii Poir.:

برامۆرتکەی ناوچۆمانی

Haplophyllum perforatum (M. B.) Kar. & Kir. = H. acutifolia DC. = Ruta perforate M. B.:

برامۆرتکە

Haplophyllum tuberculatum (Forssk.) Juss. = H. dichotomum(DC.) G. Don. = H. kotschui (Spach.) Pau. = H. filifolium Spach. = H. eremophilum Boiss. &

Hausskn. = H. propinquum Spach. = H. stocksianum Boiss. = H. trichostylum Bge. ex Boiss. = H. haussknechtii Boiss. = Ruta tuberculata Forssk.:

برامۆرتکەی باشووری

Hedra helix L.:

گولەواز، گولەسەرکێش، گولەباداک، گولەئالینک

Hedysarum criniferum Boiss. = H. ecbatanum Beck.:

نیسکەتالەی ئیکبەتانی

Hedysarum elymaiticum Boiss. & Hausskn.:

نیسکە تالە، نژوە مارە

Hedysarum varium Willd. subsp. syriacum (Boiss.) Twonsend.:

نیسکەتالەی کریتدی

Hedysarum wrightianum Aitch. & Baker.:

نیسکەتالەی پەخشان

Helhanthus annus L.:

گولـەبـەڕۆژە، ڕۆزیارپـەرەس، گولـەبـەڕۆژ، گۆکباخـان، گولـەبەرئافتـاو، گولابـەربەڕۆژکێ، ڕۆژیارپـەرەس، ڕۆژانپـەرەس، ڕۆجیـارپـەرەس، ڕۆژگارپـەرەس، هـەتاوپـەرس، ڕۆژامپـەرەس، ڕۆژانپـەرێـز، ڕۆجیاپـەرشـت، ڕۆجیـارپرێس، بەرئافتاو، پالەوی

Helianthemum ledifolium (L.) Miller. = H. lasiocarpum Willk.:

دانە مەلوچکانە، دانە مەلووچێک، دانە مەلووجک، دانە مەلووچکە

Helianthemum lippii (L.) Pers.:

دارچکی دانە مەلووچکە

Helianthemum salicifolium (L.) Miller.:

دانە مەلووچکانەی پەلکە بی‌ئاسا

Helianthus tuberosus L.:

عەرزیلە، گولەسیو، سیوەعەرزیلە، سیوەبن‌عەرزیلە، سـیوەبـن‌عـەرز، سـیفنـەهـەرد، سـێ‌بنـەهـەرد، سیوەبن‌عەرزیلە، پەلووکەباخی، سێوکە

Helichrysum araxinum Takht. ex Kirp.:

گولەڕێزانی ئەرەسی

Helichrysum armenium DC.:

گولـەڕیزان، گولـەڕۆمی، گولـەڕۆنە، گولـەمارانە، گولەرۆمینە، گولەرۆنینە، گولەرۆنی

Helichrysum globiferum Boiss.:

گولەڕێزانی گردەواری

Helichrysum oligocephalum DC. = H. kotshyi Boiss. = H. kandavanense Bornm. & Gauba.:

گولەڕێزانی کەم کۆمە

Helichrysum palasii (Spreng.) Ledeb.:

گولەڕێزانی سیبریایی

Helichrysum plicatum DC. = H. anatolicum Boiss.:

گولەڕێزانی گنج‌دار

Helichrysum pseudoplicatum Nab.:

گولەڕێزانی دەماوەندی

Helichrysum rubicundum (C. Koch.) Bornm. = H. eichwaldii Boiss. & Buhse.:

گولەڕێزانی سوور

Heliotropium aucheri DC.:

گولـەسـنگ، مراوکـە، کالـە شـینکە، مراووکـە، مارڕفین، قاپشینکە

Heliotropium ellipticum Ledeb. = H. eichwaldii Stev. = H. stricum Ledeb. = H. littorale Stev.:

گولە سنگەی تورکمانی

Heliotropium europaeum L.:

گولە سنگەی ئورووپایی

Heliotropium gypsaceum Rech. f. & H. Riedi.:

گولە سنگەی ماکۆیی

Heliotropium kaserunense Bornm. = H. lasiocarpum Fisch. & Mey.:

گوڵە سنگەی کازروونی

Heliotropium ramosissimum (Lehm.) DC. = H. crispum Desf. = H. sarothroclados Bornm. = H. persicum Boiss.:

گوڵە سنگەی پەلکاوی

Heliotropium suaveolens M. B. = H. confertiflorum Boiss.:

گوڵە سنگەی بۆنیار

Hemerocallis flava L.:

سویسنەزەردە، گوڵەسویسنی زەرد

Henradia persica (Boiss.) V. E. Hubb.: ?

Heptaptera anatolica Margot & Reut.: ?

Heptaptera anatolica Margot & Reut.:

بێلەهارە رەشەی ئاناتوولی

Heptaptera anisoptera Margot & Reut.: ?

Heptaptera anisoptera Margot & Reut.:

بێلەهارە رەشە، بێلەهارە گوڵانە

Heracleum lasiopetalum Boiss. = Tetraenium lasiopetalum (Boiss.) Manden.:

کاشمە، کەلەمەکاشی

Heracleum persicum Desf. ex Fischer. = H. glabrescens Boiss. & Hohen. = H. pubescens Rech. f.:

سۆڵان، سووڵان، گوڵەسۆ، سۆ، پلەسۆ، سەرتیپە

Heracleum rawianum C.C. Townend.:

سۆڵانی هەولێری

Herniaria incana Lam. = H. macrocarpa Sibth. & Sm. = H. multicaulis Kit. ex Kanitz. = H. densiflora Willams.: ?

Hesperis kurdica Dvorak et Hadac.:

شەوبۆ، گوڵەشەوبۆ، شەفبۆ، شەهبوو، قاچمووک

Hesperis persica Boiss. = H. media Stapf.:

شەوبۆی ئێرانی

Hesperis straussii Bornm.:

شەوبۆی کرێندی

Heteranthelium piliferum (Banks & Soland.) Hochst.: ?

Heterocaryum macrocarpum A. DC.: ?

Heterocaryum szovitsianum A. DC.: ?

Hibiscus esculentus L. = Abelmoschus esculentus Moench.:

بامیێ، بامیە

Hibiscus syriacus L.:

دار هێرۆ، دارە هەرمەڵە

Hibiscus trionum L.:

گوڵەدێڕل، ژەنگەشۆرە، گوڵەزەنگۆلە

Hieracium procerum Fries. = H. persicum Boiss.: ?

Hippocrepis bicontorta Loisel. = H. cornigera Boiss.: ?

Hippocrepis unisiliquosa L. = H. monocarpa M. B. = H. pusilla Fisch. & C. A. Mey. ex Hohen.: ?

Hippomarathrum microcarpum (M. B.) B. Fedtsch. = H. crispum (Pers.) Boiss.: ?

Hippophae rhamnoides L.:

سرینچکەتاڵە، تەرەژیە

Hirschfedia incana (L.) Lag. = Sinapis incana L.: ?

Hordeum balbosum L.:

قومام، جۆیدار، قەمامە، کەیاخ، قەیاخ، قەمام، قومامە، قومامەگیا

Hordeum glaucum Link.:

جۆتاڵە، یەوەتالێ، جووچکارە

Hordeum leporinum Link. = H. murinum L. var. leporinum:

جۆکێفیلە، جۆداس، جۆ پێغەمبەرانە، جەهداسی، جەهداسک

Hordeum marinum Hudson. = H. maritimum Witth. = H. violaceum Boiss. & Huet.:

جۆ شۆرەکاتی

Hordeum spontaneum C. Koch.:

جۆ خۆڕسکە

Hordeum vulgar L.:

جۆ، جەهـ جاو، جیو، جە، جوویە، یەو، یەوی، یەوە، ئیو

Hyacinthus orienthalis L.:

سمل، گوڵەسۆتکە، هەلال، سمل، سۆتک، سەرە-شە، ڕەبناوگ

Hymenocarpus circinnatus (L.) Stavi. = Medicago circinnata L.: ?

Hymenocrater longiflorus Benth.:

گوڵەهەراڵە، سوورەهەلاڵە

Hyoscyamus kurdicus Bornm.:

هەربەنگ، بەنگ، خەربەنگ، خەروەنگ، خەربەن، خەربنگ، غەربەنگ، خەرەبەنگ، خەربەند، گیابەنگ، هەرەبەنگ، هەرەوەنگ، غەربەن، غەربەند، غەروەنگ، گیاقاولەمە، بەنگی کوردی، دنیب، برایمە بۆگەنە

Hyoscyamus leptocalyx Stapf.:

هەربەنگی کرماشانی

Hyoscyamus malekianus Parsa. = H. muticus Bornm.:

هەربەنگی تەفتانی

Hyoscyamus niger L.:

هەربەنگی ڕەش

Hyoscyamus pojarkovae Schonbeck-Temesy.:

هەربەنگی زاگرۆسی

Hyparrhenia hirta (L.) Stapf. = Andropogon hirtum L.: ?

Hypericum asperulum Jaub. & Spach. = H. luristanicum Rech. f. & Spach.:

چلچاوکەی ناوچۆمان

Hypericum helianthemoides (Spach.) Boiss.:

چلچاوکەی زاگرۆسی

Hypericum hyssopifolium Chaix. Subsp. elongatum (Ledeb.) Woron.:

چلچاوکە

Hypericum lysimachioides Boiss. & Noe.:

چلچاوکەی کوردستانی

Hypericum oliviere (Spach.) Boiss.:

چلچاوکەی کرماشانی

Hypericum perforatum L.:

چلچاوکە

Hypericum scabrum L.:

چلچاوکە

Hypericum spp.:

چلچاوکە، سورناتک، گیاخوێنبەس، زڕناقە، زڕناتەک، زڕینکە، زڕنیقە، سرناتک، زورناتە، زەڕنیقە، قلینچکە هەوریشە، ڕەشەک، بۆژانە گوڵزەرد

Hypericum triquetrifolium Turra.:

چلچاوکەی مووچەلانی

Hyssopus angustifolius M. B. = H. officinalis L. var. angustifolius:

سەنجرکە، زلفە، زلفان

Imperata cylindrical (L.) Beauv.:

گیاکرتی، گیاکرتکە

Indigofera tinctoria L.:

نیل، شینۆک

Inula acaulis Schott et Ky.:

سوێتکەی ئاناتولی

Inula aucheriana DC. = I. seidlitizii Boiss. = I. armena Bordzii.:

سوێتکەی شورەکاتی

subsp. leptoneura.:
گوڵە زیوای دەمار زیوینە
Iris meda Stapf.:
گوڵە زیوای مادی
Iris ochroleuca L.:
گوڵە زیوا
Iris paradoxa Stev.:
گوڵە زیوا
Iris pseudoacorus L.:
گوڵەزیوای زەرد
Iris pseudocaucasica Grossh.:
گوڵەزیوای شەفاف
Iris reticulate M. B. = I. bakerana Foster.:
گوڵە نەورۆزی، گولاڵە نەورۆزی، گوراڵە نەورۆزی
Iris reticulate M. B. var. bakerana Foster.:
گوڵە نەورۆزی
Iris songarica Schrenk.:
گوڵە زیوایی بیاوانی
Iris spp.:
گوڵەزیوا، لەیلانکە، زەمەق، گوڵەزەمەق، زەمبەقە، زەمەقە، گالر، لەیلانک، گوڵەقازانگ
Iris spuria L. subsp. albulus Ghahreman.:
گوڵە زیوای سەوزەلانی
Iris spuria L. subsp. musulmanica (Fomin.) Takht.:
گوڵە زیوای سەوزەلانی
Isatis cappadocica Desv. Subsp. cappadocica = I. atropatana Grossh.:
وسمە
Isatis cochlearis:
وسمە
Isatis gaubae Bornm.:
وسمە

Inula helenium L.:
سوێتکە، سیاوسەرە، خەرواش
Inula montbretiana DC.:
سوێتکەی ماکۆ
Inula oculus-christi L. = I. montana M. B.:
سوێتکە
Inula salicina L. subsp. aspera:
سوێتکە
Inula thapsoides (M. B. ex Willd.) Spreng. = Conyza thapsoides Willd.:
سوێتکە لێرەواری
Ipomea purpurea (L.) Roth.:
لاولاڤۆک، پەرپەرۆک، لاولاوکە، لافلافۆک، لاڤلاڤک، لولپەر، لولفەر، لولولوپەر، لوولفەر، لیلووپەر، رووتاج، هەنگکوژ، شەڤبشکێڤ، گوراڵ، بهنوونی، لەیلان
Iris acutiloba C. A. May.:
گوڵەزیوای سپی
Iris aucheri (Baker.) Sealy.:
گوڵەگەزیزە، گوڵبەیاخ، بەلازیر، دەرمانەچەرمە، خنجێرە، کولبزک، کلبازک، دەرمانەسپیە، کولووک شوان
Iris barnumae Baker & Foster. subsp. barnumae.:
گوڵە زیوای ورمێیی
Iris falcifolia Bunge. = I. florentiana L.:
گوڵە زیوای قەسرشیرینی
Iris germanica L.:
گوڵە زیوا
Iris halophila Pall.:
گوڵە زیوای سێلەک
Iris hymenospatha Mathew & Wendelbo subsp. hymenospatha = I. persica Dykes.:
گوڵە زیوای دەمار زیوینە
Iris hymenospatha Mathew & Wendelbo

Isatis lusitanica L.:
وسمە ئیسپانیایی
Isatis raphanifolia Boiss.:
وسمە گەلا تووری
Isatis tinctoria L.:
وسمە، خمە، تەتەران، وزمە، خم، خمەهەردە
Isolepis setacea R. Br. = Scirpus setaceus:?
Ixiolirion tataricum (Pall.) Herb. = Ix. montanum (Labill.) Herb.:
گولە خەیارۆکە
Jasminum officinale L.:
ئاسەمین، گولەمەرانە، یاسمەنە، یاسەمەنە، یاسەمین، یاسەمەن، سەمەن، سیمەک، سێمەسا، سمنسا
Jasminum sambac Soland.:
گولەرازقی، راسقی
Johrenia aromatica DC.: ?
Johreniopsis peucedanum L. = J. seseloides (C. A. Mey.) M. Pimen.: ?
Juglans regia L.:
گوێز، گردەکان، وەزی، گووز، گیز، جیز، وەزی، گۆزەک، گویز، گۆزێر، گاوز
Juncus articulates Ehrh.:
پیزلک
Juncus bufonius L.:
پیزلکە قربۆقی
Juncus inflexus L.:
پیزلک، پیزل، پیزنگ، پیزنل، پێزلک، پیزال، پووزەل، پیزەل، پووزل، پسنچک
Juncus turkestanicus V. Krecz. & Gontsch.:
پیزلکی تورکستانی
Juniperus excels M. Bieb.:
ئاژوەن، ئاژوون، سەولە کێوی
Jurinea meda Bornm. = J. microcephala Boiss.: ?
Jurinea pulchella DC.: ?
Jurinea teptoloba DC.: ?
Kaldium capsicum (L.) Ung.-Stenb. = Saliconica caspia L.: ?
Kentranthus longiflorus Stev.: ?
Kochia prostrate Schrad. var. prostrate: ?
Kochia prostrate Schrad.: ?
Kochia scoparia (L.) Schrad.: ?
Koeleria nitidula Velen. = K. phleoides (Vill.) Persoon.: ?
Lachnophyllum noeanum Boiss.: ?
Lactuca glauciifolia Boiss. = L. orientalis Boiss.:
گەسکەسپیلکە
Lactuca orientalis Boiss.:
گەسکەسپیلکە، گزگەپووشینە، گزیەپووشینە، گزگەتالە، گزگەتال، گزیەکێفیلە، گزکتالە، گەسکەکێویی، گزیەکیفیلە، گزگەسپی
Lactuca sativa L.:
کیوەر، کیوور، کاهوو، کوور، کاهی، گاسنە
Lactuca scarioloides Boiss. = L. kotschyana Reut.:
جەواشیر، جەواشیلە، گۆشەنوەنە
Lactuca serriola L. = L. scariola L.:
جەواشیر
Lactuca undulata Ledeb.:
کیوەر
Lagenaria vulgaris Ser. = L. siceraia Standl.:
کوندکە سەبیلە، کوولەکەشێتە، کوولەکە کەشکوول، مەمێ‌کودوو
Lagochilus kotschyanus Boiss.: ?
Lagoecia cuminoides L.:
زیرە کێویلکە، زیرە کێفیلە

Lathyrus roseus Stev.:

کەلکە سوورە

Lathyrus sativus L.:

ولیرە، مرۆرە، ولیرە، هولیرە، ولەرە، خولیرە، خلیرە، خلیرە، کەلکە، زیوان، گنە، قەنە

Laurus nobilis L.:

تیروو شاری، تیرووی پەرژین

Lavandula stricta Del. = L. corronopifolia Poir.:

شارێحانە، خەزێمەکێوی، رێحانە ڕۆمی، هەسپەرە ڕۆمی

Lavatera thuringiaca L.: ?

Lawsonia inermis L.:

خەنە، هونە، هەنە، خنیە، خەنی

Legoucia speculum-veneris (L.) Chaix. = Specularia speculum A. DC.: ?

Lemna minor L.:

قەوزە، کەڤز، کەفز، کەفس، گوڵکەفرۆک، کەوز، کەژەوە، کەزاو، گاوەک، لیم، قەوزەقورواق، جڵقورواق، گیوقوراواق، خوریپەچنە، کەز، کەزی، خوریەجنە

Lens culinaris Medicus.:

نیسک، نژوو، نژی، نووژی، نوژووی، نوویژی، مێژوی، نوویژی، میشەوش، مەرجوو، مەرجی، رۆژیک

Lens orientalis Boiss.:

نیسکە کێفیلە، نیسکی کێوی، گلێنە کێفی

Leontice armeniaca Boivin. = L. minor Boiss.:

تەقتەقە، گیاتەقە، گوڵتەقە، شەقیلە

Leontice leontopetalum L. subsp. leontopetalum:

تەقلۆکە، گرنوک، گرنووکە، تەقلەی کشمیشی

Leontodon asperrimus (Willd.) Boiss. ex Ball.: ?

Lagotis stolonifera Gaerth.: ?

Lagotis stolonifera Gaertn.: ?

Lallemantia iberica (M. B.) Fisch.:

گیاملوور، نەرۆکە

Lallemantia royleana Benth.:

گیاملووری شیرازی

Lamium album L. subsp. crinitum (Montbr. & Auch. ex Benth.) Mennaema. = L. crinitum Montbr. & Auch. ex Benth. = L. robertsonii Boiss.:

گەزنە کیفیلەی کولکنە

Lamium amplexicaule L.:

گەزنە کیفیلە

Lamium garganicum L. subsp. Pictum (Boiss. & Heldr. ex Boiss.) P. W. Wall. = L. stenosiphori Boiss. & Hausskn. ex Boiss.:

گەزنە کیفیلەی کووهسەری

Lamium spp.:

گەزنە کیفیلە، براگەزنەک، گیاقولۆرە

Lappula barbata (M. B.) Gurke. = Echinospermum barbatum Lehm. = Myosotis barbata M. B.: ?

Lappula microcarpa (Ledeb.) Gurke. = Echinospermum microcarpa Ledeb.: ?

Lapsana communis L.: ?

Lathyrus aphaca L.:

کەلکە زەردە، پۆلکە زەردیلە

Lathyrus boissieri Sirj.:

هێشەبرە، هێشەورە

Lathyrus chloranthus Boiss.:

کەلکە شینە

Lathyrus inconspicuous L. = L. erectus Lag.:

کەلکە راسە

Leonurus cardiaca L.: ?

Lepidium draba L.:

گیاکووزەڵە

Lepidium latifolium L.:

گیاکووزەڵە، دیژنکەتاڵە

Lepidium perfoliatum L.:

گیاکووزەڵە

Lepidium persicum Boiss.:

گیاکووزەڵەی شاخان

Lepidium sativum L.:

تەرەتوورە، تەرەتیزە، دیژنک، تەرەتوولە، رەشادۆک

Leutea gracillima M. Pimen. = L.petiolare (DC.) M. Pimen.: ?

Lilium candidum L.:

سویسنە، گوڵەسویسن، سویسنەسپیکە، سۆسەنی، سۆسەن، سیسەن، سیسنە

Limonium meyeri (Boiss.) O. Kuntze.: ?

Limonium thouini (Viv.) O. Kuntze. = Statica thouini Viv.: ?

Linaria chalepensis (l.) Miller.:

هەمیشە جوانی حەڵەبی

Linaria dalmatica (L.) Mill. var. grandiflora. = Antirrhinum dalmaticum L.:

هەمیشە جوان

Linaria elymatica (Boiss.) Kuprian.:

هەمیشە جوانی ئیلامی

Linaria fastigiata Chav.:

هەمیشە جوانی پەلاوی

Linaria grandiflora Desf.:

هەمیشە جوان

Linaria kurdica Boiss. & Hohen.:

هەمیشە جوانی کوردی

Linaria lineolata Boiss.:

هەمیشە جوانی گەڵا تەسک

Linaria pyramidata (Lam.) Spreng.:

هەمیشە جوانی سێپالوویی

Linaria vulgaris Miller.:

هەمیشەجوان، میلوورەگیا، هەمیشەگوڵ، کەرکوو، کەرکۆ

Linum album Ky. ex Boiss.:

کەتانی سپی

Linum glaucum Boiss. & Noe.:

گیاکام، هەڵاوە

Linum mucronatum Bertol. subsp. armenum (Bordzil.) P. H. Davis.:

کەتانی ئەرزەرۆمی

Linum mucronatum Bertol. subsp. assyriacum P. H. Davis.:

کەتانی کەرکووکی

Linum nodiflorum L.:

کەتان

Linum peyronii Post.:

کەتان کرماشانی

Linum strictum L. var. spicatum Pers.:

کەتانی گەرمێنی

Linum usitaitissimum L. = L. humile Miller.:

کەتان، بەرزەک، بەزەرەک، لۆکەکێوی، گیابرە

Lisaea heterocarpa Boiss.: ?

Lisaes heterocarpa (DC.) Boiss.:

پەنجەلەک، پەنجیەلک

Lithospermum arvense L.: ?

Lithospermum officinale L.: ?

Lolium perenne L.:

گەنمۆلکەی چەنساڵە

Lolium rigidum Gaudin.:

گەنمۆلکە رەقە

Lolium temulentum L.:

گەنمۆلکە، گەنمۆکە

Malabaila porphyrodiscus Stapf. & Wettst. = Peucedanum porphyrodiscus (Stapf. & Wettst.) Hiroe.:

ڕەشە گێزەری جەنگەلی

Malabaila secacul (Miller.) Boiss.:

ڕەشەگێزەر، گیاچەپۆلە، گێزەرە دێمی، گزەرگە سیاوێ

Malcolmia africana (L.) R. Br.: ?

Malcolmia behboudiana Rech. f. & Esfand.: ?

Malus communis Desf. = M. pumila Mill. var. praecox.:

سێوی کێوی

Malus communis Desf. = M. pumila Mill.:

سێوی بێستوون

Malus domestica Borkh.:

سێو، سێف، سێڤ، ساوی، سام، سیف، سیو، ساوێ

Malus orientalis Ugl.:

سێفەتاڵە: سێفەتاڵ، سێوەترشە

Malva neglecta Wallr.:

نانەحاجیلە، تووڵەکە، پەپەچەورە، پەپکەچەورە، پەپکەمەلیچکە، پەپکەچۆلەکە، پەپکەمەلووچک، پەپکەمەلیچکانە، پەپکەمەلووچکانە، پامەلووچکانە، کولێرەچەورە، نانێچۆرک، نانەچۆلەکە، باقلەمەلووچکانە، نانکێچووچکا، نانێمێچکا، نانحاجیلەقلەق، عەبەچەورە، پاکیشکانە، تووڵە، تۆلک، تەولەکە، تۆرکە، تۆلەکێ، پەنێرۆکە، پەپەلەچەورە، نانەمەلیچلێ، نانەمەلیچکە، پەپکە، قەرەتوورە، نانکێچووچکا، نانکیچویکا، نانیحاجیلێ، نانێچووچک، پەپکەچەورە، تولیە، تۆلکە، پەنیرە، پەنیرە

Malva parvifolia L.:

نانەحاجیلەی گوڵ ورد

Malva rotundifolia L.:

نانەحاجیلەی پەلک خرت

Lonicera caprifolium L.:

دار خەلات، سیاودەرمانە

Lonicera nummulariifplia Jaub. & Spach. = L. kurdestanica Schlecht.:

شەهێن، شرۆ، شرپ، دار شرۆ، شروی، شروو، شروێ

Loranthus europeaus Jacq.:

دەمووکانە، مێوژۆکە، دەمووکە، دەمکانە، دمکانە، دمکانا، دمکانە، دمووکە، دەنووکە، دێکانە، بەردەمووکە، بەردەمووکە، بەردەمووکانە، دەبووقان، نانێ شقانێ، نانێ شوانی، هۆداخ، کشمیشی کاولیان

Loranthus grewinkii Boiss. et. Buhse.:

دەمووکانە

Lotus corniculatus L.:

شاگوڵەبەند، گیازەردەڵە، گوڵەبەند، وێنجۆکە

Lotus gebelia Vent.:

کرمەکوژە، سەقلەوێنجە، گیاکرمە، هەسپزە، وێنجە بۆگەنە

Lycium depressum Stocks.:

چالێ، تاوکەتالە

Lycium ruthenicum Murr.:

چالێ

Lycopersicum esculentum Mill.:

باینجانەسوورە، باینجان، بایجان، باجان، باژان، بازاناسوور، باجانێسوور، تماتێ، تەماتە، تۆماتێز، باینجانی، بالجانە، بالدرجانە

Lysimachia linum-stellatum L. = Asterolinum Linum-stelletum (L.) Duby.:?

Lythrum salicaria L.:

زرەپنگ، پنگەبۆرە، پووینەهەرانە، خەرپوونگە، خەرپوونگ، خەرپنگ، خەرپنە، خەرپۆن، خەرپونگ، خەرپۆنە، خەرپۆنگ، زرەپوونگە، گوریز

Lythrum vulgaris …:

زرەپنگ

Malva sylvestris L.:

نانەحاجیلەی سوور

Mandragora officinarum L.:

هەسەبەگی، گیائادەمە، حەسەنبەگی

Mangifera indica L.:

ئەنبە، ئەمبە، عەمبە، عەنبە

Marrubium astracanicum Jacq. = M. kotschyi Boiss. & Hohen. = M. purpureum Bunge.: ?

Marrubium cuneatum Russell. = M. polyodon Boiss. ex DC. = M. gamododn Stapf.: ?

Marrubium parviflorum Fisch. & C. A. Mey.: ?

Marrubium vulgar L.: ?

Marsdenia erecta (L.) R. Br. ex DC. = Cionura erecta (L.) Griseb. = Cynanchum erectum L.: ?

Matricaria recutita L. = Chamomilla vulgaris S. F. Gray.:

بەیبوونەخاسە، چاوپشیلە، گولەحاجیلێ چاوپشیلە

Matthiola longipetala (Vent.) DC. = M. oxyceras DC. = Cheiranthus longipetalus Vent.:

زیزرە شەوبۆ

Medicago lupulina L. = M. macolata Willd.:

سێپەرە زەردە

Medicago noeana Boiss.:

سێپەرە کوردستانی

Medicago orbicularis (L.) Bartalini.:

سێپەرە خرتە

Medicago polymorpha L. = M. denticulate Willd. = M. hispida Gaertn.:

دانارە، سێپەرە دانارە

Medicago rigidula (L.) All. = Trigonella radiate (L.) Boiss.:

وینجە دڕکینە، سێپەرە دڕکینە، گاگلێتکە

Medicago sativa L.:

وینجە، کەت

Medicago spp.:

وینجـە، ئـەسپـسـت، کـەتـی، قـەت، زەرەک، هەسپسک، سێپکوک

Melampyrum caucasicum Bunge. = Melanderium persicum (Boiss. & Buhse.) Bornm.: ?

Melica jacquemontii Decne. ex Jacquem. subsp. hohenackeri. = M. hohenackeri Boiss.:

گەنمە پوار

Melica jacquemontii Decne. ex Jacquem. subsp. jacquemontii:

گەنمە پواری بەردەلانی

Melica persica Kunth.:

گەنمەپوار، گەنمەگیا

Melica schischkinii Iljiinsk.:

گەنمە پواری کوێستانی

Melilotus albus Desr.: ?

Melilotus indicus (L.) All.: ?

Melilotus officinalis (L.) All.:

کەنێرە، پلوێن، کەنێر، کنێر، کنێرە، بێنخۆشکە

Melilotus officinalis (L.) Lam.: ?

Melissa officinalis L. = Calaminta officinalis Monech.: بەنۆشەک، هەنگەوەر

Mentha aquatic L. = M. arvensis L.:

پوونگـە ڕێـوی، تـەهتـاوک، تـەتاقـک، تهتاقـک، تەهتاقک، تهتاوک

Mentha longifolia (L.) Huds. var. asiatica (Boriss.) Rech. f. = M. asiatica Boriss.:

پوونگەی ئاسیایی

Morus alba L. var. pendula Dipp.:

شۆڕەتوو، شەنگەتوو، شۆڕەتفی

Morus alba L.:

توو، تفی، تیو، تی، تیت، تفی، تفێ، تفە، تفی، تۆ، شمی، توەچەرمە، توەچەرموو، توەچەرمگ، توەسپیکە، توەسپی، دار توو

Muretia amplifolia Boiss.: ?

Musa sapientum L.:

مۆز

Muscari caucasicum (Griseb.) Baker. = Bellevalia caucasica Griseb.:

عەمرۆکەی قەفقازی

Muscari longipes Boiss.:

عەمرۆکە بەرزە

Muscari neglectum Guss. = M. leucostomum Woron. = M. nivale Stapf. = M. racemosum L.:

عەمرۆکە، عەمرعەمرۆکە، سامرێ، قالاوگیر، گوراڵە مووسایانە

Muscari pseudomuscari (Boiss. & Buhse.) Wendelbo. = M. racemosum L.:

عەمرۆکە هێشووکی

Myagrum perfoliatum L.: ?

Myosotis arvensis Lam.:

گوڵەئەوین، خەلاتەگیا

Myrtus communis L.:

مۆرتک، کەیرە، مۆرت، مێرت، مووتک، موورت، مێتگ

Narcissus pseudo-narcissus L.:

گوڵە نێرگز

Narcissus tazetta L.:

گوڵەنێرگز، نەرگس، نێرگس، نەرگز، نەرییس، نێریس، گوڵەزەریم

Nardostachys jatamansii DC.:

ڕیخەداروو، گیاکتکە

Mentha longifolia (L.) Huds.:

پوونگە، پنگ، پووینگە، پنگە، پۆنە، پوونە، پووینە، پوودینە، پونگ، پونگە، پینگە، پوینە، پوینە، پوینگە، پوونگ، پینە

Mentha longifolia (L.) Hudson var. kotschyana (Boiss.) Briquet. = M. sylvestris L. subsp. kotschyana (Boiss.) Briquet.:

پوونگەی لێرەواری

Mentha piperita L.:

نەعنا، پوونگە باخی، بۆین، هێزا، نەنا، نانا، نەعنە

Mentha pulegium L.:

پوونگەی بۆنخۆش

Mercurialis annual L.:

گیای مارانگەستە، گیای مارانگاز

Mesostemma kotschyanum (Fenzl) Vved. subsp. kotschyanum. = Stellaria kotschyana Fenzl. = Lepyroiclis paniculata Stapf.: ?

Micrantha multicaulis (Boiss.) Dvorak.: ?

Micromeria persica Boiss. = Satureja persica (Boiss.) Briq.: ?

Milium vernale M. B.: ?

Minuartia picta Bornm.: ?

Minuartia urumiensis Bornm. = Alsine urumiensis Bornm.: ?

Mirabilis jalapa L.:

گوڵەخوەردۆس، لالۆباسی، لالەعەباسی، لالەباشی، لالەباشی

Moltkia coerulea (Willd.) Lehm.: ?

Moriera spinosa Boiss.: ?

Morus alba L. var. nigra = M. nigra L.:

سوورەتوو، توەگایە، توەڕەشە، تفەڕەوەن، تفەسیاوێ، تیشەمب، هویرک، تووشەمی

Nasturtium officinale (L.) R. Br.:

کووزەڵە، بێزەروو، کویزەڵە، کووز، کووزی، کـویز، تووز، بەرگەمێ، بەریەمێ، پیز

Nectaroscordum tripedale (Trautv.) Grossh. = N. persicum Bornm. = Allium tripedale Trautv.: ?

Nepeta assadii Jamzad.:

براپوونگەی کرێندی

Nepeta cataria L.:

براپوونگەی پشیلەیی

Nepeta crispa Willd.:

براپوونگە، مووپەرە، مافەرە، گیامافەرکە، مافـەرکـە، براپوونگ

Nepeta elymaitica Bornm.:

براپوونگەی ئیلامی

Nepeta fissa C. A. Mey. = N. microphylla Stapf. = N. trautvetteri Boiss. & Buhse. = N. teucriifolia sensu Boiss. = N. carmanica Bornm.:

براپوونگەی پەلکورد

Nepeta heliotropifolia Lam. = N. callichria Haussk. & Briq.:

براپوونگەی مراوکەیی

Nepeta humilis Bunge.:

براپوونگەی کورتیلە

Nepeta persica Boiss.:

براپوونگەی ئێرانی

Nepeta racemosa Lam. = N. elbursensis Rech. f.:

شەوبۆی بەنەوش

Nepeta saccharata Benth.:

براپوونگەی شیرین

Nerium indicum Miller. = M. odorum Saland.:

ژالک، ڕوویل، ڕیل، ڕوول

Nerium oleander L.:

ژاڵە، ڕوولک، ژەڵـە، ژەلە، لـوور، لۆرک، لـوورک، لوولک، لوێر، کەرکوژە، قرژانک

Neslia apiculata Fisch. et Mey.: ?

Nicotiana rustica L.:

توووتن، تتن، تتوون

Nicotiana tabacum L. = Nicotiana persicum:

تەماکۆ، تەنبەکی

Nigella arvensis L.:

سیاوڵەی بژار

Nigella oxypetala Boiss. = N. persica Boiss.:

سیاوڵە کێفیلە، سیاسوونی، سیاسەنج

Nigella sativa L.:

سیاوڵە، ڕەشکە، سیاوڵە، ڕەشکەی نـان، هـەبرەش، هەبرەشک، کورە، بۆندۆ

Noaea mucronata (Forsk.) Aschers. et Schweinf. subsp. tournefortii.:

براسەونچکە

Noaea mucronata (Forsk.) Aschers. et Schweinf.:

برا سەونچکە، سەونجە

Nonnea caspica (Willd.) G. Don. subsp. zygomorpha H. Riedi.:

دووشاومژەی مازەنی

Nonnea caspica (Willd.) G. Don.:

دووشاومژەی مازەنی

Nonnea hypoleia Bornm.:

دووشاومژە، دووشاوەمژە

Nonnea persica Boiss.:

دووشاومژەی ئێرانی

Notholirion koeiei Wall. ex Boiss.: ?

Nuphar luteum (L.) Smith.:

لەولاوی زەرد، شلێرەی چۆم، لەولاوی ئاوی

Nymphaea alba L.:

شلێرەئاوی سپی

Ocimum basilicum L.:

ڕیحانــە، ڕیهــان، ڕیحــان، ڕحــان، ڕیحــان، ڕەشــەڕیحانە، ڕیحانــە، ڕیــوون، ڕیــوەن، ژیــون، ڕووحانۆکە، ڕووخانۆکە

Odontites aucheri Boiss.= Bommuellerantha aucheri (Boiss.) Rothm.:?

Oenanthe aquatic (L.) Poir. = O. phellandrium Lam.: ?

Oenanthe fistulosa L.: ?

Oenanthe silaifolia M. B. = O. media Griseb.: ?

Olea europaea L.:

زەیتوون، زەیتن

Oliveria decumbens Vent. = O. orientalis DC. = Carum orientale (DC.) Hiroe.: ?

Onobrychis altissima Grossh. = O. sativa L.:

خاشە، شەوەرگە، شەوەن، شەوەرە شەوەن

Onobrychis ardalanica Bornm.:

خاشە کوردستانی

Onobrychis bungei Boiss.:

خاشە گورگانی

Onobrychis cornuta (L.) Desv. subsp. cornuta.:

خاشە کێوی

Onobrychis crista-galli (L.) Lam. = O. squarrosa Viv.:

خاشە سەولی

Onobrychis elymaitica Boiss.:

خاشە ئیلامی

Onobrychis haussknechtii Boiss.:

خاشە قەسرشیرینی

Onobrychis melanotricha Boiss.:

خاشە کولک ڕەشە

Onobrychis schahuensis Bornm.:

خاشە شاهۆیی

Onobrychis shahpurensis Rech. f.:

خاشە سەلماسی

Ononis spinosa L.:

دڕکەژاڵ، کولەوار

Onopordon acanthium L.:

دڕووشــینکە، کــەرکــۆل، کــەرکــوول، کــەرکــوول، کەرکۆلــی، کــەرکــۆلی، کــەرکۆلــک، ســەرتــۆیز، بۆخەڵە، خوویرک، کەربەشە

Onopordon carduchorum Bornm. & Beauv.:

دڕووەشـــــینکەی شــــاهۆیی، دڕووەشـــــینکەی کاردۆکی

Onopordon heteracanthum C. A. Mey.:

دڕووەشینکەی دڕک نابار

Onosma asperrimum Bornm.:

مریسۆکی زرۆ

Onosma bulbotrichum DC. = O. echinatum DC.:

مریسۆک

Onosma cardiostegium Bornm.:

مریسۆکی کرێتدی

Onosma hebebulbum DC.:

مریسۆکی ئیلامی

Onosma iranshahrii:

مریسۆکی ئیرانشاری

Onosma microcarpum DC. var. microcarpum. = O. microspermum Stev. = O. spathulatum Wettst. = O. stapfii Wettst.:

مریسۆکی پەلک ئەستوور

Onosma microcarpum DC.:

مریسـۆک، مریسـۆکی زەرد، گوڵـەگـوارە، شـۆتیلە، گیاشیرینی، مەمکەمژە

Onosma rechingeri H. Riedi.:

مریسۆکی مەریوانی

Onosma rostellatum Lehm. = O. oxalifloum Parsa.:

مریسۆکی بەردەلانی

Onosma sericeum Willd. = O. flavum (Lehm.) Vatke. ex Boiss. = O. brachysolen Boiss.:

مریسۆکی تووکە هەوریشمی

Onosma subsericeum Freyn. = O. syriacum Labill.:

مریسۆکی کرماشانی

Ophioglossum vulgatum L.: ?

Opopanax persicus C. Koch.: ?

Orchis anatolica Boiss.:

سالمەی ئاناتوولی

Orchis coriophora L.:

سالمەدەیمی، سالمە گردە

Orchis palustris Jacq. = O. persica Schltr.:

سالمەی ئاوی، سالمە پەنجە، سالمەی میرگ

Orchis punctulata Stev. ex Lindl.:

سالمە خالدارە

Orchis latifolia L.:

سالمە

Orchis simia Lam.:

سالمە

Orchis spp. = Dactylorhiza umborsa (Kar. & Kir.) Nevski.:

سالمە، سارمە، سالم، گیاسالمە، گیاسەلمە

Origanum vulgar L.:

جاترە، هەزبی، هەزبیمیرگ، جاترەئاوی، هەزبیمیری، هەزوەباخی، هەزبیباخی، هەزوەتالە، هەزویتالە، هەزبیتالە، هەزوەمیرگی، ئەزبووەئاوی، گۆشەملە، هەزبیگوێمشکە، مەرزەنگۆش، مەرزەنجۆش، چەویر، گیادانوو

Ormosciadium aucheri Boiss.: ?

Ornithogalum arcuatum Stev. = O. schelkovnikovii Grossh.:

رووسکە کەوانی

Ornithogalum brachystachys C. Koch.:

رووسکە

Ornithogalum platyphyllum Boiss. = Ornithogalum persicum Haussk. ex Bornm.:

رووسکە، رووزقە، روزقە، رۆسقە، روسکە

Ornithogalum sp.:

گیلاخە، سیبسکە، سیبسکۆک، سیکۆکە، سیبسکۆلە، سیکبۆلە، گیلاخە، گیلەخ، گلیخە

Orobanche aegyptica Pers.:

گولەکی میسری

Orobanche alba Steph. var. bidentata G. Beck. = O. radeanna G. Beck. = O. glabrata C. A. Mey.:

گولەکی سپی

Orobanche anatolica Boiss. & Reut.:

گولەکی ئاناتوولی

Orobanche coelestis (Reut.) G. Beck. = Phelipaea coelestis Reut. = P. tricholoba Reut.:

گولەک

Orobanche kurdica Boiss. & Hausskn.:

گولەکی کوردی، گولەکی شاهۆیی

Orobanche lutea Baumg. = O. rubens Wallr.:

گولەکی زەرد

Orobanche spp.:

گولەک، گیاکەلە، بۆمترەکە، بوومەترکە، کەلە، گیابێ‌ڕێ

Orobanche vulgaris Poir. = O. buhsei Reut. = O. galli Duby. = O. caryophyllacea

Smith.:

گوڵەک

Orphys carmeli Fleischm. & Bornm.: ?

Orphys kurdistanica Renz. = O. lutea Cav.:?

Orphys reinholdii Fleischm. Subsp. Straussii (Fleischm. & Bornm.) Nelson: ?

Oryza sativa L.:

برێنج، برینج، برنج، مەرەزە، گرینج، قرینج، ڤیرینج، ئورقیج، قریهی

Outreya carduiformis Jaub. & Spach. = Jurinea carduiformis (Jaub. & Spach.) Boiss.: ?

Oxalis corniculata L.:

سێیەرە ترشە، براترشکە

Paeonia wittmanniana Hartw.:

تاقەگوڵە، گوڵەپەڕاوە

Paliurus spina-christi Miller. = P. paliurus L.:

تەڵووکە، دڕکەزیی، تەڵووک، تەلووک، تەڵـووکی، دڕکەزی، زیی، دڕەباخی، زینە، ئەستری

Pallenis spinosa (L.) Cass. = Buphthalmum spinosum L.: ?

Panicum miliaceum L.:

هـەرزن، باچیـک، هـەرزیـن، هـەرزنـی، ئـەرزن، کـۆرەک، کوریـک، سـۆرک، ڕەمـەرانـە، گـەڵـدوو، گەنمەشامیە سوورە، مووینەکە، زەڕاتە کێویلە، گاڵە ڕەمانە، گەنمەشامیە سوورە

Papaver arenarium M. B.:

گوڵە مێللورە، مەنگە کێوی

Papaver argemone L. = P. desertorum Grissh. = P. belangeri Boiss.:

خاشخاشە کاڵە

Papaver bornmuelleri Fedde.:

خاشخاشە کرماشانی

Papaver bracteatum Lind.:

خاشخاشەڕەشە، هەراڵە چاوڕەشە، گوڵەتریاک

Papaver caucasicum M. B.:

گوڵە خاشخاشەی قەفقازی

Papaver cylindricum Cullen.:

گوڵـەگلێنکـە، گوراڵـەجنانـە، گوڵـەگاوێنکـە، گاوەگلێنکە

Papaver decaisnei Hochst. & Steud. ex Boiss.:

گوڵە خاشخاشە

Papaver dubium L. = P. laevigatum M. B.:

خاشخاشە

Papaver fugax Poir.:

خاشخاشە

Papaver kurdistanicum Fedde. = P. macrostomum Boiss. & Huet ex Boiss.:

خاشخاشە کوردستانی

Papaver lacerum Popov.:

خاشخاشە

Papaver orientale L.:

گوڵـەخاشخاشـە، خـەشخاشـکە، خاشـخاش، خاشخاشە، خاشخاشک، خەشخاش، خاشخاشکە، خەشخاشک، خەشخاشەک، خاشخاشە

Papaver rhoeas L.:

کاسەشکێنکە، نانودۆبرە

Papaver somniferum L.:

گوڵە خاشخاشە، خەشخاشە، سەبیلەگیا، مەنگەگیا، خورماچیچان

Papaver tenuifolium Boiss. & Hohen. ex Boiss.:

خاشخاشە ئەلبورزی

Paracaryum rugulosum Boiss.: ?

Parapholis incurve (L.) C. E. Hubb. = Lepturus incurvatus Trin.: ?

Parietaria alsinifolia Delile.: ?

Parietaria judaica L.: ?
Parietaria officinalis L.:
گولەدەوری، گولەچەمێشە، گوێمشکە
Parlatoria cakiloidea Boiss.: ?
Paronychia kurdica Boiss. Var. kurdica = P. lenticulata (Forsk.) Asch & Schweinf.: ?
Passiflora caerulea L.:
گولەتانجۆکە، گولەشیرینتوو
Pedicularis pycnatha Boiss. = P. mobayenii Parsa.: ?
Peganum harmala L.:
گیاقانگ، ئەسپەندەر، ئەسپەند، ئەسپەن، ئسبەن، دیدی، ملوانەگیا، وزەلگ
Pelargonium × hortorum Bailey.:
گولەشەمالی
Pelargonium quercetorum Agnew.:
گولەبۆنیان، گولەعەمبەربۆ
Peltaria angustifolia DC.: ?
Periploca aphylla Decne.:
دار لاولاو، لاولاوە
Persica nucipersica Borkn. = Prunus persica var. nucipersica Schneid. = Amugdalus nectarine Aiton.:
شلۆر، حەمشین، حەمەدەشین، شەلیل
Persica vulgaris Mill. = Prunus persica (L.) Batsch. = Amygdalus persica L.:
هەشتالوو، کۆخ، قۆخ، هەشالوو، قۆخی، خۆخ
Petrorhagia prolifera (L.) Ball. & Heywood. = Tunica prolifera (L.) Scop.: ?
Petroselinum hortense Hoffm. = P. sativum Hoffm.:
جافری، شانۆکەباخی، زۆرک، جەفەری، مەیدنۆز
Petunia hybrid grandiflora Juss.:
گولە ئەتلەسی، گولە حەریرە، گولبۆری
Peucedanum aucheri Boiss. = Zeravschanica aucheri (Boiss.) M. Pimen. :
بەرەزا، گیالاوە، بەریزە، بارێزە، بەرێزا، بەرێزای شاخان، خەزەرۆک
Peucedanum membranaceum Boiss. = Zeravschanica membranaceum (Boiss.) M. Pimen.:
ئەیالەکەرەسێ، کەرەوزی کۆسالان
Peucedanum officinale L.:
بخوری کوردی، برارەزیانە، رازیانە بەرازە
Peucedanum oligactis Rech. F. & H. Riedl. = Johemiopsis oligactis (Rech. F. & H. Riedl.) M. Pimen.: بەرەزای تاقەوسان
Phagnalon rupestre Cass.: ?
Phalaris arundinaceae L.:
شیلەگالە سوورە
Phalaris brachystachys Link.:
شیلەگالی کورتەگول
Phalaris minor Retz.:
شیلەگال، گیاشیلکە، کەپەنەک بەشان
Phaseolus vukgaris L.:
لۆبیک، لۆبیا، لوبیە، لوبی، لۆفک، لۆوک، فاسۆلیا، قەلووکە
Philitis scolopendrium (L.) Newm. = Scolopendrium officinale (L.) Lam. & DC. = Asplenium scolopendrium L.: ?
Phlomis anisodonata Boiss.:
کورەگۆشە
Phlomis bruguieri Desf.:
کاسە شۆرەی تووکاوی
Phlomis herba-venti L.subsp. lenkoranica (Knorring.) Rech. f. = P. lenkoranica Knorring.:
کاسە شۆرەی بەنەوشی لەنکەرانی
Phlomis kurdica Rech. f.:
کاسەشۆرەی کوردی

acarna Moench.:

دڕوەزەردە، دڕکــەچــەورە، دڕکــەچــاو زەردە، دڕەتالی، دڕکەزەردە، چقلەکەلەوی، زەڕسیری

Picris strigosa M. B. subsp. kurdica Lack.:

تالینتووسی کوردی

Picris strigosa M. B. subsp. strigosa = P. persica Gand.:

تالـینتووس، سیبلـوکە، تالـیگە، تالـینتوس، تالـیتووس، تـالیتووس، تـالینتووس، تالـیتووز، تالینتووز، تالینتوز، تالیتوز، کورەلوس، لوس، لوســی، تاریتوســک، تالیتوســک، تــانتوز، تالیندوس

Pilostyles haussknechtii Boiss.: ?

Pimpinella anisum L.:

رازیانە کێوی، هەبۆسان، هەپۆسان

Pimpinella aurea DC. = P. ramosissima Dc. = P. flava C. A. Mey. = Reutera. cervaiaefolida Boiss. = Reutera aurea (DC.) Boiss.:

شانۆکە زەردە

Pimpinella eriocarpa Banks. & Soland.:

شانۆکەی حەلەبی

Pimpinella kotschyana Boiss.:

شانۆکەی کوردستانی

Pimpinella olivieri Boiss.:

شانۆکەی میهرانی

Pimpinella tragium Vill. subsp. lithophila (Schischk.) Tutin.:

شانۆکەی بەردەلانی

Pimpinella tragium Vill. subsp. pseudotragium (DC.) Mathews.:

شـانۆکە، گیامایـەسیری، شـانۆکێ، جـافری کیفیلـە، گوهکەرک، گوهکەرۆک، هەلاوە کێویلە

Pinus sylvestris L.:

کاژ، کاژی، دار کاژ، دار چام

Phlomis olivieri Benth. = P. armeniaca var. olivieri = P. orientalis Boiss.:

کاسەشۆرە

Phlomis olivieri Benth. = P. armenica Willd. var. olivieti = P. orientalis Boiss.:

سی‌پالینە، تۆزەکەرە، گاگێن

Phlomis persica Boiss.:

کاسە شۆرەی ئێرانی

Phlomis polioxantha Rech. f. = P. pungens Willd.:

کاسەشۆرە، پەلەوشە

Phlomis rigida Labill.:

کاسەشۆرە

Phlomis spp.:

کاسەشۆرە، حەشەلوورە، حەشـەلۆرە، کـورەگۆشـە، گاکوێرکەرە

Phlomis tuberose L.:

کاسەشۆرەی سوور

Phoenix dactylifera L.:

خورمــا، قــەســپ، هورمــا، خورمــە، خوورمــا، خورماوی، خورماوە

Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud. = P. Communis Trin.:

زەل، چیتک، لیک، لەیلک، قەرەم، کـامر، نـەیجی، نەی

Physalis alkekengi L.:

بزگیلە، تەماتەجنانە، گزگیلە

Physocaulis nodosus (L.) W. D. Koch. = Myrrhoides nodosus (L.) Cannon. = Scandix nodosa L.: ?

Physoptychis gnaphalodes (DC.) Boiss. = Vesicaria gnaphalodes Boiss. = Alyssum gnaphalodes DC.: ?

Physospermum cornubiense (L.) DC.: ?

Picnomon acarna (L.) Cass. = Cirsium

Piper nigrum L.:

بیبەری رەش، ئالـەتـی رەش، دەرمانـک، ئالـەت، گووزەک، بیباری رەش، ئیسۆت، ئیسیوەت

Pistacia atlantica Desf. subsp. kurdica (Zohary.) Rech.:

وەن، دار قـەزوان، دار وەن، قسقەوان، قـەسقەوان، قزوان، قەسوان، قەسکەوان، قەسخەوان، وەنی، دارەوەن، دارەبەن، دار کەسکانی، وەنەتەق، قەزقەوان، شینۆک، قەسقان، دار بنێشت، دار جاچکە، دار داچکە، قەزکوان، قەزکەوان، کەژوان، وەنەتاق

Pistacia atlantica Desf. subsp. mutica (Fisch. & C. A. Mey.) Rech. f. = P. mutica Fisch. & C. A. Mey:

بنەوەشیلە، کولەنگ، کولینگ، کولنگ

Pistacia khinjuk Stocks.:

نەرمەوەن، نەرمە کولەنگ، وەنەمشک، وەنەمشکی، وەناوشەک، وەنەوش، کینجووک، کینجک

Pistacia vera L.:

پستە، فستق، بستە، پسە

Pisum sativum L. = P. etalius M. B. = P. humil Boiss. & Noe.:

گاگۆز، پۆلکە، پۆلکەفەرەنگی، گاگرووس

Plantago amplexicaulis Cau. subsp. bauphula.:

رکێشە

Plantago bellardi All. subsp. deflexa (Pilger.) Rech. f.:

رکێشەی فەرانسەوی

Plantago boissieri Hausskn. & Bornm. = P. albicans Boiss.:

رکێشەی خیزەلانی

Plantago cornopus L.:

رکێشە

Plantago cornopus subsp. commutate:

رکێشە

Plantago cornopus subsp. cornopus:

رکێشە

Plantago exigu Murray.:

رکێشە کورتەلە

Plantago lanceolata L.:

رکێشە باریکە، رکێشە گەلاتەسک

Plantago major L.:

رکێشە، هەرکێشە، گەلارگێشە، رکیشە، رهکێشە، رەکێشە، راکێشە، رووکێشە، هلەگشە، گەلادمەل، زمانەبەرخە

Plantago maritima l. = P. eucoronopus pilger. = P. crassifolia Forssk. var. trichopoda.:

رکێشەی سەوزەلانی

Plantago media L.:

رکێشە تووکنە، رکێشە کولکنە

Plantago ovata Forssk. = P. trichophylla Nab.:

رکێشە تەسکەی هێلکەیی

Plantago psyllium L.:

رکێشە تەسکە، ئەسپەرزە، رکێشە درێژە، یاوز، گیاسنگێشە

Platanus oreintalis L.:

جۆهەر، دار جۆهەر، هۆلێ، جەوهەر

Plumbago europaea L. = Plumbago lapathifolia Willd.: ?

Poa annua L.:

چیمەنی یەکسالە

Poa araratica Trautv.:

چیمەنی ئاگری

Poa balbosa L. var. vivipara Koel.:

واشێرە

Poa balbosa L.:

واشێرە، واشێلە، واشێرە، گیواو واشییرە

Poa maritimus Wild.:

چیمەی کناریی

Poa nemoralis L.:

چیمەنی لێرەواری

Poa pratensis L.:

چیمەن

Poa sinaica Steud. = P. reuterana Boiss. & Buhse.:

چیمەنی سینایی

Poa trivialis L.:

چیمەن، چیم، سەوزە

Polianthes tuberose L.:

پەلەوشان، گوڵەبۆسار

Polygala kurdica Townsend. subsp. bornmulleri: ?

Polygonum alpestre C. A. Mey.:

سیچڕۆکە کوێستانی

Polygonum aviculare L.:

سیچڕۆکە، گریچکە، سیچڕۆ

Polygonum barbatum L. = P. bellardi Boiss. = P. bellardi Boiss. var. typicum.:

سیچڕۆکە ریشۆڵەدار

Polygonum bistorta L.:

سیچڕۆکە ئورووپایی

Polygonum bistortr.I .:

مارەوڵە، مێوژە هەواری

Polygonum convolvulaceae L.:

سیچڕۆکە مەلەویچەیی

Polygonum lapathifolium L.:

سیچڕۆکە ترشۆکەیی

Polygonum luzuloides Jaub. & Spach.:

سیچڕۆکە کێلانی

Polygonum paronychioides C. A. Mey. ex Hohen.:

سیچڕۆکە متهەنگی

Polygonum patulum M. B.:

سیچڕۆکەی بلاو

Polygonum persicaria L.:

سیچڕۆکە هەشتالوویی

Polygonum polycnemoides Jaub. & Spach. = P. olivieri Jaub. & Spach.:

سیچڕۆکەی بەغایی

Polypodium vulgare L.:

فرەپێ، باوەشێنکە (جۆری نێری)، پەلەکەرگ، قژەکەنیشکە، خزۆک

Polypogon monspelinsis (L.) Desf.:

کلکەپشیلە، گیادووچکە

Populus alba L.:

ئەسپیندار، سپیدار، سپیندار، ئەسپیدار، ئەسپین، ئەسپندار، کووە، کیبەوە، سپیەچنار، هەقران، هەوران

Populus caspica Bornm.:

کوولەکەچنار (ئەم جۆرە ژێر گەلاکانی سپیە)

Populus euphratica Oliv.:

پەلک، زرگوێز، داربەلک، ویرۆڵەشیرین، بیکانی، سوورەچنار، پەلک، زەرگوێز، شاتون، شاتان، گوێزەرەش

Populus nigra L. var. pyramidalis = Populus nigra L. var. italic :

چنار، دار شۆخ، دار چنار، چەنار، خوور، شەلی

Populus tremula L.:

سنۆبەر، ناژین، سنەوور، سنەوەر، سنەوبەر، ناژوو، نەوژ، ناجوو

Portulaca grandiflora Hock.:

گوڵەنازنازی، گوڵەنازنازی، گوڵەشەرمینۆک، گوڵەنازی

Portulaca mollis L.:

گیائالۆش، گیواوە سەودا

Portulaca oleraceae L.:

پەڵپینە، پەرپینە، پرپرە، پەلپینە، پەلپین، پەرپین،

پەرپینە، پەلـپین، پـەرەپـەلیـک، پرپریـک، پرپلیـک، پـەرەپیلیـک، پیرپیلیـک، پرپـرە، پارپـارە، پـەرپین، پلپینە، پرپینە، دگانتیژکەرە

Postia puberula Boiss. = Chrysophthalmum leptocladum Rech. f.: ?

Potentilla argentea L.:

براتوورکە، گوڵەپەنجۆلە

Potentilla canescens Besser.:

براتوورکەی خۆڵەمێشی

Potentilla discipulorum Davis.:

براتوورکەی زاگرۆسی

Potentilla kurdica Boiss. & Hohen.:

براتوورکەی کوردی

Potentilla reptans L.:

براتوورکەی خزۆک

Potentilla speciosa Willd. = P. straussil Bornm.:

براتوورکە

Potentilla supine L. = P. cicutariaefolia Willd.:

براتوورکەی پەلک بلاو

Prangos acaulis (DC.) Bornm. = P. szovitsii Boiss. = P. odontoptera Boiss. = P. cinerea Boiss.:

هەڵزی کورتیلە

Prangos asperula Boiss. subsp.haussknechtii (Boiss.) Hermst. & Heyn. = Prangos haussknechtii Boiss.:

هەڵزی ساورزی

Prangos crossoptera Herrnstadt & Heny.:

هەڵزی زاگرۆس

Prangos ferulacea (L.) Lindi.:

هەڵز، لۆ، هەڵس، هەڵەز، هەلیز، هەلەز، ئەڵز، ویڕ

Prangos gaubae (Bornm.) Herrnstadt & Heyn.:

سەرتیکە

Prangos scabra Nabelek.:

هەڵزی کوردی

Prangos uloptera DC.:

ڕەشەڵو

Primula auriculata Lam.:

گوڵـەتووتیـا، گوڵـبەهـار، ڕۆحتووتیـا، تۆتیـا، گوڵەبەنەنێ

Prosopis farcta (Banks & Soland.) Macbr. = P. stephaniana (M. B.) Kunth ex Spreng.:

کەویرە، کەویرکە

Prunella vulgaris L. = Brunella Vulgaris Moench.:

زوفا، پنگەزوفا

Prunus armeniaca L.:

شـێلانە، دار قـەیسـی، شـێلان، شـلانە، شـێلانە، شلانێ، شەلانـی، زەردەڵی، زەردەڵوو، زەردەڵێ، ئاروونگ

Prunus cerasifera Ehrh.:

هەڵووژە، هەلوو، هەڵوو، ئەلی، ئەڵوو، ئەلووکە، حالووک، حولیک، حەلووک، حەلۆکا، حولووک، عەلووک، عەلووکە، ئالووچ، هێرووگە، هەڵـووژە، حولچەک، هەلوویچکە، حەلووچکە، حولیچەکە، حولیترشک، هەڵـووچکە، هەڵـویچکە، هەرووک، هەڵـووچە، هەڵـووجە، ئـەلووجـە، ئـەڵـووژە، هەلووژقە، عەلووچە، هەردووک

Prunus divaricata Ledeb.= P. phoeniocarpa Hausskn. ex Bornm.:

گۆیژە، گۆیجە، گۆگجە

Prunus domestica L. var. insititia Bailey.:

هەڵووژە فشنە، فشنە، قەرەڵوو، قەرەلی، قەرەڵی، قاترداشاغی

Prunus domestica L.:

هـەڵـووژە زەردە، هـەڵـووجە زەردە، گـەراس، هێرووگە زەردە، حەلووکا زەر، حەتحەتۆک

Prunus spinosa L.:
هەڵووژە رەشە، هەڵووژە کێویلە، هەڵووچە رەشە، ئەلی سیە، عەلووکا ڕەش، هیروو

Psathyrostachys fragilis (Boiss.) Nevski. = Hordeum fragile Boiss.: ?

Pseudocamelina aphragmodes (Boiss.) N. Busch. = Cochlearia aphragmodes Boiss.:?

Pseudosedum multicaule (Boiss. & Buhse.) Boiss. = Umbilicus multicaulis Boiss. & Buhse.: ?

Psylliostachys leptostachya (Boiss.) Roshk.: ?

Pteranthus dichotomus Forssk.: ?

Pterocephalus gedrosiacus Rech. f. , Aell. & Esfand. = P. involucratus (Sibth. & Sm.) Spreng.: ?

Pterocephalus kurdicus Vatke. = P. putkianus Boiss. & Kotschy.: ?

Pterocephalus nestorianus Nab.: ?

Pterocephalus pyrethirfolius Boiss. & Bohen.: ?

Pterocephalus szovitsii Boiss.: ?

Pteropyrum noeanum Boiss. ex Meisner.: ?

Pteropyrum olivieri Jaub. & Spach.: ?

Puccinellia distans (L.) Parl. = Poa distans L.: ?

Pulicaria dysenterica (L.) Bernh. = P. gracilis Heimerl. = Inula dysenterica L.: ?

Punica granatum L. var. sativa K.:
هەنار، هنارێر، نار، ئەنار، هنار، نالبیڕ

Punica granatum L.:
هەنارە کۆلە: هەنارە کێوی، نارۆک، زرەنار، هەنارە چۆلەکە

Puschkinia scilloides Adam.: ?

Puschkinia scilloides Adams. = P. hyacinthoides Bak. = P. libanotica Zucc.: ?

Pyrus communis L. = P. cordata Decne.:
هەرمێ، هەمروو، هەمرۆ، هەرمە، هەمرۆە، هرمێک، ئەمرۆ، هرمێ، هارمێ، هورمێ، هەرمی، هرمیک، هەرمۆ، مروێ، مرۆی، مەروێ، مەروە، موریە، موورووو، گولاوی، گولاوەی

Pyrus elaeagnifolia Pall.:
هەرمێ سرنچکی

Pyrus grossheimii Fedor.:
هەرمێ تالشی

Pyrus salicifolia Pall.:
هەرمێ

Pyrus syriaca Boiss.:
هەرمێ کێویلە، هەمرۆ کووجیلە

Quercus brantii Lindl. subsp. belangeri (DC.) Zohary.:
بەڕووی کوردستان

Quercus brantii Lindl. subsp. persica (Jaub. & Spach.) Zohary.:
بەڕووی ئێرانی

Quercus brantii Lindl.:
بەڕوودار، دار بەڕوو، بەڕوار، بەڕوو

Quercus infectoria Oliv. Subsp. boissieri (Reut.) O. Schwarz.:
مازوو، دارمازوو، دارمازوول، دارمازی، مازووار، مازیدار، مازوودار، دارمازگ، مازێر، دارکلکاف، داردەقلووک

Quercus libani Oliv. = Q. carduchorum C. Koch.:
وێۆل، ویول، وەیول، وهۆل، ویهۆل، وێولە، ویولە، وێوول

Quercus libani Oliv. var. magnosquamata Ghaheman. & Iranshahr.:
وێۆل

Quercus longipes Steven.:

بەڕوو

Quercus robur L. = Q. sessiliflora Salisb.:

بەرووی ئینگلیسی

Quercus spp.:

بەڕوو، دار بەڕوو، بەلی، بەڕی، بەری، نەرە، بەڕوار، نەرە، بەلوت، سەق، بەروو، بەڕوی، شەکی، دار شەکی، دار دەمەل

Ranunculus arvensis L.:

گولەمێرگ، گولەبووک، چنارەکەلە، چنارکەلە، چنارە، چنارکلە، گولماساوە، سپیچنە، گولماس، پاپشیلە، هەلالە، پاگورگانە، پاگوریانە

Ranunculus asiaticus L.:

گولە مێرگە ئاسیایی

Ranunculus dalechanensis Rech.:

گولە مێرگە سونقوری

Ranunculus elymaiticus Bossi. & Hausskn.:

گولە مێرگە ئیلامی

Ranunculus lingua L.= R. lomatocarpus Fisch. & C. A. Mey.:

گولە مێرگی زەلکاوی

Ranunculus repens L.:

گولە مێرگە خزۆک

Ranunculus trichophyllus Chaix.:

گولە مێرگە ئاوزی

Reaumuria oxiana (Ledeb.) Boiss. var cornifolia.: ?

Reichardia glauca Roth.: ?

Reseda aucheri Boiss. subsp. bracteata (Boiss.) Rech. f. = R. bracteata Boiss.:

پیزگی بیروونی پەلکدار

Reseda lutea L.:

پیزگ، هەسپەرە

Rhabdosciadium aucheri Boiss. = R. stenophyllum Boiss. & Hausskn. ex Boiss.:

تەرازەن، تەرەژەن، تەرەزەن، تەرەزن

Rhamnus cornifolia Boiss. & Hoh. = R. elbursensis Gauba & Rech. f.:

شەقالی سەختەلان، گوێزەکێوی

Rhamnus kurdica Boiss. et Hohen. = R. kurdica Boiss. et Hohen. var. persica:

شەقال، مێخوڕ

Rhamnus pallasii Fisch. & Mey. Subsp. sintenisii (Rech. f.) Browicz & J. Zielinski.:

شەقالی شیروانی

Rhamnus sp.:

دارەبۆق، دار بۆق

Rhaphanus maritiimus Sm.:

توورەڕەشە، ترەوەسیاوێ، ترپەڕەشە

Rhaphanus raphanistrum L.:

تیژتیژووکە، ترپە زۆنجی، ترپە کێفی، توورە کێوی

Rhaphanus sativa L.:

توورەسوورە، ترپچە

Rhaphanus spp.:

توور، ترپ، ترەو، ترەوی، تووری، تیرپ، تێرپ، تڤر، تویر، ترپە، گۆر، ترپە پاییزە، توورە پاییزە، توورە سپیکە، ترپە چەرموو، تەڤرک، تەڤر

Rhaponticum insigne (Boiss.) Wagenitz. = Centaurea insignis (Boiss.) Autran. & Durand.:

شاپانەسەرە، شاپانەسەر

Rheum officinale Baill. = Rh. palmtum L.:

ریوەنی چینی

Rheum ribes L.:

ریواس، ریڤاس، ریواس، ریبیس، ریبیس، ریبز، ریواو، ریواوی، ریواوی، رمبیز، رمبیس، ریبز، ریبیس، ریواسی، ریڤاس، راوەند، رمیز، نیر

Rhus coriaria L.:

ترش، توتم، تمتم، سفۆک، سفووک، شۆک، تومتم،

Rosa moschata Mill.:

ولەعەترە، ولەگوڵباخی

Rosa persica Michx. ex Juss. = Hultemia persica (Michx. ex Juss.) Bornm.:

شیلانی کێوی، ولەکیفی، ولەتسێ، ولەتسنە، وەرەک، وەرەق

Rosa spp.:

شیلان، گولەشیلان، شیلانە، ماوەرد، گولەول، گولەچیا، گولالە

Rosmarinus officinalis L.:

گەلاپەزم، کولیلکە کێوی، گیاوە نانەشان

Rosularia elymaitica (Boiss. & Haussk.) Berger. = Cotyledon elymaiticus (Boiss. & Hausskn.) Bornm.: ?

Rosularia sempervivoides (Fisch.) Boiss.:?

Rubia tinctorum L.:

رۆنیاس، سۆرنگ، روونیاس، رویناس، رۆناس، رۆیناس، رونی، رۆناسەگیا، روونەریس

Rubus caesius L.:

توودرک، تورک، دردووک، توورکە، تووترک، تووترک، تووتەرگ، تووتەرگ، تیرک، تیرگ، تیرە، توودرە، توودرەی، توودری، درووک، توورک، توورگ، دەردووک، دەردووگ، توودزیە، توودلقی، تفەدرەی، دوریرشک، دردری

Rubus sanctitus Kuntze. = R. anatolicus (Focke.) Fooke ex Hausskn.:

توودرکە وزمە

Rumex acetosa L.:

ترشکەگایە

Rumex chalepensis Miller.:

ترشۆکە ئێرانی

Rumex crispus L.:

ترشۆکە بزنەشەلانە، ترشکە لوول

Rumex cyprius Murb. = R. roseus L.:

ترشۆکە سوورە

سپووک، ترشەسماق، سوماق، سماق، سوماخ، سماقی، تووتووم، تەتەری، سفووک

Rhynchocorys kurdica Nab.:

پرووزۆکە، پرووزە

Ribes rubrum L.:

ترێمارانە، مێوەمارانە، ترێ مارە، گیزوگوڵەنگ

Ricinus communis L.:

گەرچەک، کرنوو، کرنک، کرنوو، کرنک، کرنی، کرنی، کرنە، کەلال، گەرچک، گەرچە، گەرچەگ

Robinia pseudoacacia L.:

عەناوە، ئاقاقیا، دار بیسمیلا، دار جەوی، دار دەرزی، ئەکاکی

Rochelia cardiosepala Bge.: ?

Rochelia persica Bge. ex Boiss.: ?

Roemeria refracta DC.:

گورالەمشکیلە، شیرینشاتەرە، شیرین شاتریلە

Rosa beggeriana Schrenk. = R. anserinaefolia Boiss. = R. lacerans Boiss. & Buhse. = R. latispina Boiss.:

ولەچەرمووە، شیلانی سپی، ولەسپی، ولەکەچەڵە، ولەچەرمە

Rosa canina L.:

گوڵەنەسرین، ولەتووتی، ولەکالە

Rosa damascene Mill.:

گوڵباخی، گولەباخ، گولەباخی، گولاسۆر، سۆرگوڵ، هەلەسۆر

Rosa elymaitica Boiss. & Hausskn. = R. albicans Godet.:

دلیق، دلیغ، دلێق، دلیک، دلقی، دلیق، دلق، گولەسەگانە

Rosa foetida Herm. = R. lutea Miller.:

گوڵخونچە، ولەزەردە، شیلانەزەردە

Rosa iberica Stev. = R. aucheri Crepin. = R. rechingeri Klast. = R. rubiginos L.:

شیلانی قەفقازی

بی، بزوو، دار بی، دارەبی، بیک، بهۆکێ، دارا بنابێ، وی، ڤێ، ڤی، بێ، ویرۆل

Salix triandra L. subsp. triandra:

بی

Salsola canescens (Moq.) Boiss. = S. boissieri Botsch. = S. titovii Botsch. = S. podlechii Botsch. = Noaea canescens Moq.: ?

Salsola dendroides Pall. = S. suaedoides Moq. = S. olivieri (Moq.) Bunge. = S. georgicus (Moq.) Bunge. = Halogeton georgicus Moq. = H. olivieri Moq.: ?

Salsola imbricata Forssk. = S. baryosma (Schult.) Dandy. = S. foetida Del. ex Moq. = Chenopodium baryosma Schult.: ?

Salsola jordanicola Eig.: ?

Salsola kali L. subsp. ruthenica: ?

Salsola kali L.: ?

Salsola lachnantha (Botsch.) Botsch. = S. tomentosa (Moq.) Spach. subsp. lachnantha Botsch.: ?

Salsola laricina Pall.: ?

Salsola nitratia Pall. = S. spissa M. B. = S. macera Litw. = S. micranthera Botsch. = S. pseudonitraria Aellen. & Rech. f.: ?

Salsola tomentosa Moq. = S. crassa M. B.:?

Salsola vermiculata L. = S. rigida Pall.: ?

Salvadora persica L.:

سیواک، دار سیواک، سیواکی دیان

Salvia atropatana Bange. = S. kourossia Parsa.:

گولە پووران

Salvia bazmanica Rech. f. & Esfand.:

گولەپوورانی بەزمانی

Salvia brachyantha (Bordz.) Pobed. = S.

Rumex elbursnsis Boiss.:

ترشۆکە ئەلبورزی

Rumex epheddroidws Bornm.:

ترشۆکە ریشۆڵەدار

Rumex ponticus E. H. L. Krause.:

ترشۆکەی بەختیاری

Rumex scutatus L.:

ترشۆکە کێوی

Rumex tuberosus L.:

ترشۆکە، سیچک، ترشکە، ترشک، ترشۆک، ترشکەی، ترشینک، تووشکە، ترشکێ، توریشکە، تورشکێ، تورشینەک، ترشکی، تیرشک، توڕیشکە، سیچکی، بەرەسماق

Ruta graveolens L.:

گیاپەچکە، پێچکە، پێچێ، پێچن

Saccharum officinarum L.:

نەیچەشەکەر، نەیشەکر، نەیچین، نەیچەقەن

Salicornia europaea L. = S. herbacea L.: ?

Salicornia europaea L. = S. herbacea L.: ?

Salix acomophylla Boiss.:

زەردەبی، پەلەبی، زەربی، زەرەبی

Salix aegyptiaca L. var. longifrous:

شابی، بی‌میسک، بی‌مشک، شەکەرەبی، شاویرۆل

Salix alba L. = S. angustifolia Willd.:

بیەسپیکە، بی‌چەرمە

Salix babylonica L.:

شۆڕەبی، شەنگەبی، شینەبی، بیەشەنگ، پیتک، پیتگ، ماشەبهی، شنگەبهی

Salix carmanica Bornm. ex. Gorz.:

بی‌مروار، بی‌مرواری

Salix elbursensis Boiss. = S. purpurea L.:

سوورەبی، ویرۆڵەسووری، سۆرەبی

Salix excels S. G. Gmelin.:

ڕەشەبی، بیەڕەشە، سیابی، سیاویرۆل

Salix spp.:

گوڵە پووراني حەڵەبی
Salvia sclarea L. = S. altilabrosa Pau.:
گوڵە پووراني
Salvia sclareopsis Bornm. ex Hedge.:
گوڵە پووراني کریتندی
Salvia spinosa L. = S. doryophora Stapf.:
بۆوەوەشی
Salvia spp.:
گوڵەپووران، گوڵەداماگ
Salvia suffruticosa Montbr. & Auch. ex Benth. = S. sulcata Parsa.:
گوڵە پووراني بنچکی
Salvia syffruticosa Montbr. & Auch ex Benth.:
نەعنا کێفیلە
Salvia syriaca L.:
سێفۆڵکە، سێفۆکە، سیفۆڵکە، سێفەلۆکە، سێفەلوکە، سێفەڵۆکە، کونجی کێفی
Salvia trichoclada Benth.:
گوڵەپووراني لق‌کوڵکاوی
Salvia urumiensis Bunge. = S. brachysiphon Stapf. = S. verbenaca L.:
گوڵە پووراني ورمێیی
Salvia verticillata L. = S. amasiaca Freyn. & Bornm.:
گوڵە پووراني بەنەوش، گیاقشقەرە
Salvia wendelboi Hedge.:
گوڵە پووراني سنەیی
Sambacus ebulus L.:
گیابۆگەنە، لۆگەن، گەنۆک، گێجەگیا، لۆگەنکە، کەستران، کەزنەزان، گیابۆگەنە، کەسنەزان
Sambacus nigra L.:
ورەبۆنکە، ور
Sameraria stylophora (Jaub. & Spach.) Boiss. = Tetrapterygium stylophorum Jaub.
modesta Boiss. = S. brachycalyx Boiss.:
گوڵە پووران
Salvia bracteata Banks. & Soland.:
گوڵەپووراني پەلک‌دار
Salvia ceratophyla Banks. & Soland. = S. semilanta Czernjak.:
گوڵە پووراني شاخە گاکێوی
Salvia compressa Vent. = S. macrosiphon Boiss.:
تۆمقفە، چەورەکە
Salvia hydrangea DC.:
گاوەسن‌شکێنە، یێرەق‌شکێنە، قایش‌قران
Salvia kermanshahensis Rech. f. = S. kourossia Parsa.:
گوڵە پووراني کرماشانی
Salvia lanigera Poir.:
گوڵە پووراني ئیلامی
Salvia limbata C. A. Mey. = S. chrysadenia Freyn.:
گوڵە پووراني لچ‌دار
Salvia macrochlamys Boiss. & Kotschy.:
گیاسەودای دەیمی
Salvia multicaulis Vahl. = S. bodeana Bunge. = S. acetabulosa Vahl.:
لیفەشرە، ویژەبرە، ویژەورە
Salvia nemorosa L. var. pseudo-sylvestris Bornm.:
گوڵە پووران
Salvia officinalis L.:
گوڵە پووراني دارووییی
Salvia palaestina Benth.:
گوڵە پووراني فلستینی
Salvia reuterana Boiss.:
چوریلگ
Salvia russellii Benth.:

& Spach. = S. macrocarpa Boiss. & Haussskn.: ?

Sanguisorba minor Scop. subsp. lasicarpa. = Poterium sanguisorba L.:

تووەمارانە، تووەمارە

Saponaria officinalis L.:

کەفکەفۆکە، کەفێنە، دەرمانەدیان، گلێنەڕەشە

Saponaria orientalis L.:

کەفکەفۆکەی ڕۆژهەلاتی

Saponaria viscose C. A. Mey.:

کەفکەفۆکەی چەسپی

Satureja hortensis L.:

مەرزۆک، مەرزە، مەرسە، مەرزەک، فلفلەک

Satureja kermanshahensis Jamzad.:

مەرزۆکەی کرماشانی

Satureja macrantha C. A. Mey.:

مەرزۆکی گوڵ گەورە

Saussurea hetromalla (D. Don.) Hand-Mzt. = S. brassicifolia (Bornm.) Rech. f. = S. candicans (DC.) C. B. Clarke. = Cnicus heteromalla D. Don. = Jurinea brassicifolia (Bornm.) Rech. f. = J. malacophylla Rech. f. & Esfand.: ?

Scabiosa argentea L. = S. ucranica L. = S. eburnean Sm.: ?

Scabiosa calocephala Boiss. = S. palaestina L. var. calocephala (Boiss.) Boiss.: ?

Scabiosa flavida Boiss. & Hausskn.: ?

Scabiosa macrochaete Boiss. & Hausskn.:?

Scabiosa rotata M. B.. = S. anatolica Boiss.: ?

Scandix iberica M. B. = S. falcate Lond.:

سۆڵەکە قەفقازی

Scandix pectin-veneris L.:

سۆڵەکە، سۆڵەکێ، سۆلکێ

Scariola orientalis (Boiss.) Sojak. = Lactuca orientalis Boiss.: ?

Schismus arabicus Nees.: ?

Scilla bisotunsis Speta. = S. koelzi Meikie.:

سملەکێوی، سملەکیفیلە

Scilla hohenackeri Fisch. et C. A. Mey.:

سملە کێوی

Scilla persica Hausskn.:

سملە کێوی

Scirpus lacustris L.:

سیاسەرە، سرینگ، گیاقەندرە

Scirpus maritimus L.:

هەشیر، ژاژ، قامیشکە، لەقەل، ژاژیلۆک

Scorpiurus muricatus L.:

مێزەرۆک، کلک دووپشکە

Scorzonera calyculata Boiss.:

پالدم، پالمە، پالدمە، پالدمە، پالمە، پالدومە، پالدمە

Scorzonera cinerea Boiss. = S. eleta Boiss. = S. eriosperma M. B.:

جاچکەقولاچکە، وەشەلاش، جاچکەقولاجە، گیای جاچکەتاڵ

Scorzonera latifolia (Fisch. & C. A. Mey.) DC.:

کۆکلاش، کۆکلاشکە، کورالاش، کۆرەلاش، کۆکلاخ، کەرهێ

Scorzonera luristanica Rech. f.:

هالیکۆکی لوڕستانی

Scorzonera papposa DC. = S. kurdica Boiss. & Noe.:

شویرتک، گێزبەلۆک، شەویرتک، گێزبەلە

Scorzonera phaeopappa (Boiss.) Boiss.:

هالیکۆکە ڕیشۆڵ قاوەیی

Scorzonera ramossima DC.:

هالیکۆکە پەلکاوی

Scorzonera renzii Rech. f.:

هالیکۆکە تەرگەوەری

Scorzonera rigida Auch.:

شێنی دالاهوو

Scorzonera spp.:

هالیکۆک، ئالەکۆک، هالەکۆک، هەلاکۆک، هەڵەکۆک، هالەکۆکی، هەلاکوو، کەپەلووک، ئالەقوق، ئالیقوق، هەپلۆک، هەپیلووک، هەڵەکۆکی، هەپوولیک، هپلوک، هەپولیک، هەمپەلووک، ئەپلۆک، گیابزنە، گێبزنە

Scorzonera szovitsii DC.:

هالیکۆکی خۆیی

Scorzonera turkeviczii Krasch. & Lipsch.:

هالیکۆکی ئاناتوولی

Scorzonera veratrifolia Fenzi.:

هالیکۆکی مووسڵی

Scrophularia azerbaijanica Grau. = S. benthamiana Boiss.:

مەڵهەمی خۆیی

Scrophularia deserti Del. = S. marginata Boiss. = S. cabulica Benth.:

گوڵەکاژەی بیروونی

Scrophularia kurdica Eig. subsp. glabra.:

گوڵەکاژەی کوردی

Scrophularia leucoclada Bunge. = S. fruticosa Bornm.:

مەڵهەمی چلە سپی

Scrophularia nervosa Benth. subsp. nervosa. = S. digitalifolia C. Richter. = S. polybotrys Boiss.:

گوڵە کاژەی دەمارکدار

Scrophularia pruinosa Boiss. = S. haematantha Boiss. & Heidr.:

گوڵەکاژە، مەخەڵلەسە

Scrophularia sanguine Grau. = S. scabiosifolia Benth.:

مەڵهەمی بێستوونی

Scrophularia striata Boiss. = S. juncea C. Richter. ex Stapf.:

مەڵهەم، مەڵهەمە، گیوانە، گوڵەکاژە، زەنگوڵەبچک

Scrophularia umbrosa Dumort. = S. aquatica L. = S. robusta Pennell. = S. alata Gilib.:

گوڵە کاژەی نسرمی

Scrophularia variegata M. B. subsp. rupestris (M. B.) Grau. = S. rupestris M. B.:

گوڵە کاژە

Scutellaria albida L.: ?

Scutellaria araxensis Grossh.: ?

Scutellaria bornmueiieri Hausskn. ex Bornm. subsq. mianensis Rech. f. = S. chorassanica Bunge.: ?

Scutellaria nepetifolia Benth.: ?

Scutellaria orientalis L. subsp. pichleri (Stapf.) Edmondson.: ?

Scutellaria pinnatifida A. Hamilt. subsp. pichleri (Stapf.) Rech. f. = S. pichleri Stapf.: ?

Scutellaria theobromina Retch. f.: ?

Scutellaria velenovskyi Retch. f. subsp. subsimilis Retch. f. = S. pichleri Velen.: ?

Secale anatolicum Boiss.:

چەوانی ئاناتوولی

Secale cereal L.:

چەوان، چەودەر، چەودەن، چاویار، چەودار، چەولەک

Secale ciliatiglume (Boiss.) Grossh.:

چەوانی زاگرۆسی

Secale montanum Guss.:

چەوانە کێوی

Secale spp.:

پەرشت، پەرشە، پەرش، پەرشت، پەرش، گیابرویش، گیابریش، فرووشەک، شلێر، ولۆشە

Sedum album L.:

زرەناز، گەلاماسی

Sedum annuum L.:

زرەنازی یەکسالە

Sedum hispanicum L. = S. pallidum M. B.:

رەنازی ئیسپانیایی

Sedum rubens L. = S. steudelli Boiss.:

زرەنازی سوور

Seidlitzia florida (M. B.) Boiss.:

شۆرەکی پڕ گوڵ

Seidlitzia rosmarinus (Ehrh.) Bge.:

شورەک، گیاکەفە، کەفکەفۆک، زروێ، زرۆی، زرووی، زروی، درەی زرو

Senecio glaucus L. = S. gallicus Chaix. = S. coronopifolius Desf. = S. subdentatus Ledeb. = S. lacerus Boiss. = S. noeanus Rupr. = S. desfontainei Druce.:

پشیلۆکە

Senecio lorentii Hochst.:

پشیلۆکەی ئەرزەرۆمی

Senecio mollis Willd. = S. calvertii Boiss.:

پشیلۆکەی جۆباری

Senecio paucilobus DC. = Iranecio paucilobus (DC.) B. Nord.:

پشیلۆکەی زەرد کێوی

Senecio pseudo-orientalis Schischk. = S. orientalis Willd.:

پشیلۆکەی رۆژهەلاتی

Senecio vernalis Boiss.:

پشیلۆکەی زستانە

Senecio vulgaris L.:

پشیلۆکە، گوڵەقارپە، پشیلۆک، گیاپیرەژنە

Serratula cerinthifolia (Sm.) Boiss. = Centaurea cerinthifolia Sm.:

تالەکرە

Serratula coriacea Fisch. & C. A. Mey.:

تالەکرەی پاییزە

Serratula grandifolia P. H. Davis.:

تالەکرەی کوردی

Serratula haussknechtii Boiss. = Centaurea albinervis Parsa.:

تالەکرەی شاهۆیی

Serratula latifolia Boiss. = Centaurea plumosa Aitch. & Hemsl.:

تالەکرە

Serratula melanochelia Boiss. & Hausskn.:

تالەکرەی کوردستانی

Serratula spp.:

تالەکرە، تالۆرکە، تالەرکە

Sesamum indicum L. = S. orientale L.:

کونجی، شەیدانک، کونجیە، کونجە، کونجیت، قونجی، کتاف، کونجەو

Setaria glauca (L.) P. Beauv.:

گالەتالە، هەرزنرەنگ، گاریس، کارس، کارسن، کاریز، خوروقی

Setaria italic (L.) P. Beauv.:

گال، هەرزنگال، کوری تەنگانە، دیمیلە، گیەل، گالەزەردە

Setaria verticillata (L.) P. Beauv.:

گالەموونەی خولکەیی

Setaria viridis (L.) P. Beauv.:

گالەموونە، هەرزنە چۆلەکە، گالەنووسنەک، کوری رویڤی

Sideritis montana L.: ?

Siebera nana (DC.) Bornm. = S. pungens (Lam.) J. Gay. var. nana DC.: ?

Silene ampullata Boiss.:

تەقلەچەرمووە، بنچکەتەقلە

Silene araratica Schischk.:

مێشەگرەی ئاگری

Silene aucheriana Boiss.:

مێشەگرەی ئێرانی

Silene avromana Boiss. & Hausskn.:

مێشەگرە، چەورۆکە، مێشگرە، مێشەگیرە، مەشەگیرە

Silene bupleuroides L. subsp. bupleuroides. = S. langiflora Ehrh. = S. megalocalyx Freyn. = S. viscariaefolia Boiss.:

مێشەگرەی رمبی

Silene chlorifolia Sm.:

مێشەگرەی پەلکەسک

Silene commelinifolia Boiss. var. commelinifolia.:

مێشەگرەی دەربەندی

Silene compacta Fisch.:

مێشەگرەی گوڵ چڕوپڕ

Silene coniflora Nees ex Otth.:

مێشەگرەی ناوچۆمان

Silene conoidea L.:

تەقیزەسەرە، گیاکەشکووڵ

Silene dichotoma Ehrh. = S. racemosa Otth. = S. thirkeana C. Koch.:

مێشەگرەی دووپەلە

Silene hirticalyx Boiss. & Hausskn.:

مێشەگرەی شاهۆ

Silene longipetala Vent.:

مێشەگرەی زاگرۆسی

Silene morganae Freyn.:

مێشەگرە

Silene odontopetala Fenzi.:

مێشەگرەی ددانۆکەیی

Silene spergulifolia (Wild.) M. B. = S. polyphylla M. B.:

مێشەگرەی پرپەلک

Silene swertiifolia Boiss.:

مێشەگرەی بەستامی

Silene vulgaris (Moench.) Garcke. subsp. vulgaris:

مێشەگرە

Silybum marianum (L.) Gaerth. = Carduus marianus L.:

چاوبازە، کەلووخان

Sinapis alba L.:

شێلمۆکەسپی، خەرتەلە، خەرتەل، غەرتەل، خەردەڵ، خاردەڵ، خەردالە، تاسئەور، چووزرکە

Sinapis arvensis L.:

شێلمۆکەکێوی، وتوونەگیا، گەرمەژن، شەلەمەباخی

Sinapis aucheri (Boiss.) O. E. Schulz.:

ترپۆکە، گۆرمزەک، ئاهووری، تێرپووکە

Sisymbrium irio L.:

زرەخاشیرەی لەندەنی

Sisymbrium loeselii L.:

زرەخاشیرە، خاکشیرەتاڵە

Sisymbrium septulatum DC.:

زرەخاشیرەی حەڵەبی

Sium sisarum DC. = S. sisaroideum M. B.:

خەرکووس، خەرکووز

Smyrniopsis aucheri Boiss.:

بێلەهار، بێژ، بیلەهار، بێلەهاڕ، بیلەهاڕ، بیلەهەڕ، بێلەهەرە، بێلەهەڕ

Smyrnium cordifolium Boiss.:

نینۆڕ، گونۆڕ، گندۆڕ، گنۆڕ، ننووڕ، گونۆر، گنتوڕ، قەلەندۆر، دۆریە، دیرۆ، دۆرێ، خەلەندۆر، خەلەندوور، قەلەندوور، قەلەندۆر

Solanum alatum Moench.:

ڕێژلە سوورە

Solanum dulcamara L. = S. persicum Willd. ex Roemer. & Schultes.:

ریزلە پێچ

Solanum luteum Miller.:

ریزلە زەردە

Solanum melongena L.:

باینجانەڕەشە، بامجان، باینجانە، بایمجۆ

Solanum nigrum L.:

ریزلـە، هـەلـەڕیـزە، رەزلـە، رەزلـێ، ریـزەلـە، رەزڕەزۆک، هەڕەزالە، تەماتەمرۆژە، توولـەزەردە، ریزلەمارانە، ترێمامڕێوی، رەسلی رووقی، هەلالە و زەمزەمە

Solanum tuberosum L.:

سـێفۆک، سـێفزەوینـی، سـێفەرۆک، سێفـەرۆک، سێفەزەوینە، سێفـزەمینە، سێفەزەمینە، سێفـزەمینی، سێفەزەمنە، سێفی، سێوخاکی، سێوەخـاکی، زەمینـە، زەمینـا، گازۆلـە، کارتێنـە، کـارتۆل، کـەرتـۆف، کەرتۆپە، کرکرووک، کرتۆپل، کرتۆفل، کارتۆفل، کەرتۆڤل، کرتوپ، پاکەپاکە، خڕکەگازوولە، رتـاخ، پەتاتە، پتـات، پتـەپتـە، پوتێتـە، پتێتە، هێلـەرماسـی، هێلەماسی، هێرەلماسی، یارەلماسی

Solenanthus circinnatus Ledeb.:

گیاپلاو، گیابرێنجە، گیابرێنجی

Solenanthus stamineus (Desf.) Wettst. = Cynoglossum stamineum Desf.:

گیاپلاو

Sonchus oleraceus L.:

شیرشـــیرۆکە، شیرشـــیرە، شـــیرمارە، شـــیرۆکە، شیرکتکە، شیرکوتک

Sophora alopecuroides L. = Goebelia alopecuroides (L.) Bunge ex Boiss.:

برامێکووکە، زرەمێکووک، ورەبەلەک، بەلەکەتالە

Sorbus aucuparia L. = S. boissieri C. A. Schneider. = S. domestica L. var. boissieri.:

سوورەچێوی پەلکشانەیی

Sorbus graeca (Spach.) Loddiges ex Schauer. = S. aria (L.) Crantz. var. graeca:

سوورەچێوی خۆلەمێشی

Sorbus persica Hedi.:

سوورەچێو، سوورەچوو، زرەبرالیک، تەڤری

Sorghum bicolor L.:

گزیـەشـامی، گـەسـکەهـەرزنـە، باچـک، گزیـەرزنـە، گزیـەشـاری، گزگـەشـاری، گزیـەزەڕات، زوڕاتـە دیمیلە، دەرە

Sorghum halepense (L.) Pers.:

هەلیترگ، کاڕووش، هەلیتر، هـەلـیتری، هـەلـیتەر، هـەلـیت، هـەلـیتە، هیلـیت، کـاراس، کـاڕۆش، قاڕووش، کارووش، کاریش

Spergularia diandra (Guss.) Heldr. & Sart.:?

Spergularia media (L.) C. Presl. = S. marginata (DC.) Kittel.: ?

Spinacia oleracea L.:

ئەسپەناخ، ئەسپیناخ، ئەسفەناج، ئەسپەناغ، ئسپناخ، سـپناخ، سـپەنـاغ، سـپیناغ، سـپێناخ، ئاسـپەنـاخ، ئیـسفەناج، ئەسپەناج، ئسپەناج، ئەسپیناغ

Spiraea crentata L.:

گوڵپەری، تـەولـەقوو، تـەپلـەهـەلالـە، تـەولـەکێ، تەپلەقۆ

Stachys acerosa Boiss.:

گولە ریویلکەی دڕکاوی

Stachys ballotiformis Vatke.:

گولە ریویلکەی کوردستانی

Stachys byzanthina C. Koch. = S. lanata Jacq.:

گولەریویلکەی زیوین

Stachys cretica L. subsp. garana (Boiss.) Rech. f.:

گولە ریویلکەی بەلووتستانی

Stachys fruticulosa M. B.:

گوڵە ڕێویلکەی گێچەڵانی

Stachys inflate Benth. = S. iranica Rech.f.:

مریەم مەتورە، گوڵە مەتورێ

Stachys kermanshahensis Rech. f.:

گوڵە ڕێویلکەی کرماشانی

Stachys kurdica Boiss & Hohen. = S. subnuda Montbr & Auch. var. kurdica Boiss.:

گوڵە ڕێویلکەی کوردی

Stachys lavandulifolia Vahi.:

گوڵەڕێویلکە، گوڵەچایی، گوڵەکەوو، گیاژانۆکە، گوڵەکەوە، گوڵەکەوگ، گیاکەوە، گیاکەوو، گیابرکوژان، دوڤرۆڤی، دووڕێویلە، کلکەڕێوی، چایی‌کێوی، گوڵەچایی، گوڵ‌چایی، گیاکوڵکنە، گیاچایی، گیواوەحەشانە، چاییەکێفی، سکساڕێژ، گیابا، گوێ‌کاریلە

Stachys multicaulis Benth.:

گوڵەڕێویلکەی لقاوی

Stachys spectabilis Choisy. ex DC. = S. germanica L. var. spectabilis.:

گوڵە ڕێویلکە

Stellaria media (L.) Cyr.: ?

Steptorrhamphus persicus (Boiss.) O. & B. Fedtsch. = Lactuca persica Boiss.: ?

Steptorrhamphus tuberosus (Jacq.) Grossh. = Lactuca tuberosa Jacq.: ?

Sterigmostemum sulphureum M. B.:

سوارەدرە، دەمارەتووتن

Sternbergia colchiciflora Waldst. & Kit.: ?

Stipa barbata Desf. = S. szowitsiana Trin.:

پووشەشێخانەی ڕیشۆڵدار

Stipa hohenackeriana Trin. & Rupr.:

پووشەشێخانەی بێرووني

Stipa kurdistanica Bor.:

پووشەنەرمەی کوردستانی

Stipa lessingiana Trin. & Rupr.:

پووشەپەخشانەی کوێستانی

Stipa pulcherrima C. Koch. = S. barbata Desf.:

پووشە نەرمە، پووشەپەخشانە

Stipa pulcherrima C. Koch. = S. capensis Thunb.:

پووشەنەرمەی جوان

Stipagrostis plumose (L.) Munro. ex T. Anders. = Aristida plumosaL.: ?

Suaeda acuminate (C. A. Mey.) Moq.: ?

Suaeda altissima (L.) Pall.: ?

Symphytum kurdicum Boiss. & Hausskn.:?

Syringa persica L.:

یاسەبەنەوشە

Syringa spp.:

پوورەگوڵ، گوڵەیاس

Syringa vulgaris L.:

یاسەکەوە

Taeniatherum crinitum (Schreb.) Nevski.:

کەرخنکێنە، کەرکوژە

Tamarindus indica L.:

تەمری هیندی، خورماهیندی

Tamarix gallica L. = T. mannifera Ehrenbg.:

گەز، دار گەزگ، شویتەدار

Tamarix kotschyi Bge.:

گەزە بووشێری

Tamarix ramosissima Ledeb. = T. bachtiarica Bge. ex Boiss. = T. hohenackeri Bge. = T. pentandra Pallas.:

گزگەچار، گزیەچار، گزگچار، گزیچار، گزچار، گزکچار، دار گزم، گەزمازگ

Tamus commonis L.:

تەرزەمارانە، تەرزەمارانکە

Tanacetum balsamita L. subsp. balsamitades (Schultz-Bip.) Grierson. = Chrydsanthermum balsamitha L. = Pyrethrum balsamitha (L.) Wild.:

گوڵەهەنگوینە، زرووەزەردە

Tanacetum canescens DC. = T. gilliatii (Turill.) Parsa. = T. modestum (Stapf.) Bornm. = Pyrethrum canescens (DC.) Boiss. = Chrysanthemum keredjensis Bornm. = C. elegantulum Bornm. & Gauba. = C. canescens (DC.) Rech. f.:

گوراڵە چەرمەی خۆڵەمێشی

Tanacetum chiliophyllum (Fisch. & C. A. Mey.) Schultz-Bib.:

گوراڵە چەرمەی ئازربایجانی

Tanacetum kotschyi (Boiss.) Grierson. = Pyrethrum kotschyi Boiss. = Chrysanthemum kotschyi (Boiss.) Nab.:

گوراڵە چەرمەی کوهسەری

Tanacetum parthenium (L.) Schultz-Bip. = chrysanthemum. = Chrysanthemum parthenium (L.) Bernh. = Matricaria parthenium L.:

بەیبوونە سپیکە، گوڵەحاجیلە چەرمە، گوڵەحاجیلێ چەرمگ و بەرز، گوراڵەچەرمێ

Tanacetum parthenium (L.) Schultz-Bip. = Matricaria parthenium L. = Chrysanthemum parthenifolium Willd. = C. persicum (Boiss.) Nab. = Pyrethrum parthenium (L.) Sm. = P. persicum Boiss.:

گوراڵە چەرمەی مەڵهەمی

Tanacetum pinnatum Boiss. = Chrysanthemum flavovirens (Boiss.) Bornm. = C. pinnatum (Boiss.) Boiss.:

گوراڵە چەرمەی دەماوەندی

Tanacetum polycephalum Schultz-Bip.:

گوراڵە چەرمە، بۆژانەعەتری، بۆژانەخوەشە، گوڵەمینا

Tanacetum uniflorum (Fisch. & C. A. Mey. ex DC.) Schultz-Bip. = Pyrethrum uniflorum Fisch. & C. A. Mey. ex DC.:

گوراڵە چەرمەی تاقە گوڵ

Tanacetum zahlbruckeri (Nab.) Grieson. = Chrysanthemum zahlbruckeri Nab.:

گوراڵە چەرمەی ماکۆیی

Taraxacum kurdiciforme Hagl. = T. kurdicum Hagl.:

گوڵە پەپووی کوردستانی

Taraxacum montanum (C. A. Mey.) DC.:

گوڵە پەپووی کێوی

Taraxacum neo-spurium V. S.:

گوڵە پەپووی هەولێری

Taraxacum officinale Weber.:

تالیشک، تالژگی، تالیش، تالیشکێ، تالیشکە، تالیشک، شیرمار، تالیشکەکەوە، تالیشکیکەو، تالیشکە، تالیشکە، تالشک

Taraxacum palustre:

گوڵە پەپوو

Taraxacum polyschistum Dahlst.:

گوڵە پەپووی ماکۆیی

Taraxacum spp.:

گوڵەپەپوو، پەپوولەپاییزە، پەپووپاییزە، شەلەمینکەرە، گوڵەبلاو، گوڵەکەرگ، پشیپاییزە، شەلەمەکەرە، کەوکەڤۆک

Taraxacum subecorniculatum Gilli.:

گوڵە پەپووی مەریوانی

Taraxacum syriacum Boiss.:

گوڵە پەپووی سووریایی

= Th. Arvensis Lam. = Ligia passerina (L.) Fas.: ?

Thymus fedtschenkoi Ronneger. = Th. kotschyanus Boiss. & Hohen. var. handelii Ronniger.:

جاترەکێویلەی قەرەباغی

:Thymus kotschyanus Boiss. & Hohen.

جاترەکێویلە

Thymus migricus Klokov. & Desj.-Shost. = Th. kotschyanus Boiss. & Hohen. var. migricus:

جاترەکێویلەی ئازربایجانی

Thymus serpyllum L.:

سوێسنەبەر، سۆسنەمەر، سیسعومەر، سیسعەنبەر، سیسعەمر، سیسعەمەر، سووسەنبەر، سیسەنبەر، سوێسنبەر، بۆخۆشکە

Thymus xylorrhizus Boiss. & Kotschy. = Th. pubescens Boiss. & Kotschy. ex. Celak.:

جاترەکێویلە، هەزبیکیفیلە، هەزبیکێفیلە، هەزبێکیفی، ئەزبیکیفی، هەزبۆلە، ئەزبۆلە، هەزبۆوەکیفی، هوزبێکێوی، هەزبەکیفی، هەزبۆکێوی، هەزبیکیفی، هەزبیکێفیلە، هەزبیکیفیلێ، هەزبەکوێلێ، هەزوێکێفیلە، هەزوەکێفی، هەزوەکێویلە، ئەزبووەکێفیلە، ئەزوەکێفی، جاترەکێویلکە، جاتیرەکێوی، جاتیرەکێویلکە، ئەزبیشاخی، جاترەکێوی، جاترەشاخی، جاترە کێویلکە کولکاوی

Torularia tourlosa (Desf.) O. E. Schulz.: ?

Trachynia distachya (L.) Link. = Brachypodium distachyon(L.) P. Beauv.: ?

Trachyspermum copticum (L.) Link.:

رازیانەتوونە، رازیانەوردە، دوگەقەڵێش

Tradescantia virginiana L.:

گوڵەمریەمێ، گوڵەمریەمە

Terminalia catapa L.:

بەهێڤی‌هیندی، بادەم‌هیندی

Teucrium melissoides Boiss. & Hausskn. ex Boiss.:

سیبەرۆکەی بەنۆشەکی

Teucrium orientale (L.) subsp. orientale.:

سیبەرۆکەی رۆژهەڵاتی

Teucrium orientale (L.) subsp. taylori (Boiss.) Rech. f. = T. taylori Boiss.:

سیبەرۆکەێ رۆژهەڵاتی

Teucrium parviflorum Schreb.:

سیبەرۆکەی گوڵ ورد

Teucrium polium L. var. gnaphalodes Benth. = T. polium L. var. bombycinum Heldr. ex Hyek.:

سیبەرۆکەی ئیسپانیایی

Teucrium polium L.:

سیبەرۆکە، میمنوخنە، میمیخوونە، میمینوخنێ، گیای دایکە و باوکە

Teucrium scordium L.:

سیرمۆکە، سیرمووک، سیرمووکە

Thalictrum minus L.: ?

Thea sinensis L. = Camellia sinensis (L.) Ktze.: چایی، چا، چای

Theligonum cynocrambe L. = Cynocrambe Prostrata Gaertn.: ?

Thesium szowitsii A. DC.: ?

Thevenotia persica DC.: ?

Thlaspi arvensis L.:

شیرڕێژ، وەردینە کێوی، بنجیلە کەشیە

Thlaspi perfoliatum L.: شیرڕێژ

Thymelaea mesopotamica (C. Jeffrey.) B. Peterson. = Ligia mesopotamica C. Jeffery.: ?

Thymelaea Passerina (L.) Cosson & Germ.

Trichodesma incanum (Bge.): ?

Trifolium ambiguum M. B.:

شەوەرگ

Trifolium angustifolium L.:

سێیەرە، سێوەرە

Trifolium arvense L.:

شەوەرگی خۆرسک

Trifolium campestre Schreb. = T. procumbence L.:

سێیەرە زەرتکە، سێیەرە زەردەڵە

Trifolium dasyurum C. Presl. = T. formosum Savi.:

شەوەرگ

Trifolium fragiferum L.:

شەوەرگ

Trifolium grandiflorum Schreb. = T. speciosum Schreb.:

شەوەرگ

Trifolium hybridum L.:

شەوەرگی دووجۆران

Trifolium incarnatum L.:

شەوەرگی گوڵ مێخەکی

Trifolium medium L.:

شەوەرگی مادی

Trifolium pretense L.:

سێیەرە سوورکە، سەپر، شەوەرە سەپرە

Trifolium purpureum Loisel. var. purpureum.:

شەوەرگی ئەرخەوانی

Trifolium repens L. var macrorrhizum.:

سێیەرە سپی

Trifolium resupinatum L.:

شەوەرگی ئێرانی

Trifolium spp.:

شەوەرگ، شەوەری، شەوەر، شەورگ، شەودەر،

Tragopogon bornmuelleri M. Ownbey & Rech. f.:

هەسپنگی عێراقی

Tragopogon buphthalmoides (DC.) Boiss. = T. persicus Boiss.:

هەسپنگی ئێرانی

Tragopogon caricifolius Boiss.:

هەسپنگی زەل ئاسا

Tragopogon collinus DC.:

هەسپنگ

Tragopogon kemulariae Kuthath. = T. khorasanicus Rech. f.:

هەسپنگی خۆیی

Tragopogon marginatus Boiss. & Buhse.:

هەسپنگی لچدار

Tragopogon montanus Nikitin. = T. persicus Boiss.:

هەسپنگی کێوی

Tragopogon porphyrocephalus Rech. f.:

هەسپنگی ورمێی

Tragopogon rechingeri M. Ownbey.:

هەسپنگی هەولێری

Tragopogon rezaiyensis Rech. f.:

هەسپنگی رەزایەیی

Tragopogon spp.:

هەسپنگ، شنگ، هەسپین، حەسپنگ، ئەسپنگ، حەسپینگ، حەسپن، حەسپین، شنگی، ئەسپینگ، شن، شێنگە، شینگ

Tragopogon stroterocarpus Rech. f.:

هەسپنگی سەردەشتی

Tribulus terrestris L.:

پەیکول، درەسووچە، گولەچامە، گولەرێزان، پێکۆل، پەیکۆل، پەیکولی، پەیکولێ، پەیکول، قونجر، قونجرکە، قونجریسکە، قونجلیسکە، سێچوکڵ، سێدانە، سێدانکە، پەیکولە

شـاودەر، شـاوێر، شـەقـدەر، شـوور، هـەنـدەكـۆ، حەندەگۆ، هەندەقۆ، هندكۆ، هەنەكە

Triglochin maritime L.: ?

Trigonella arcuata C. A. Mey.:

شملی كەوانی

Trigonella aurantiaca Boiss. = T. mareschiana Hand.-Mzt.:

شملی نارنجی

Trigonella corulescens(M. B.) Halacsy. = T. azurea C. A. Mey. = T. fasciculata Bertol. = T. coerulescens M. B.:

شملی كەوەروو

Trigonella elliptica Boiss. = T. fasciculate Bertol.:

شملیە كێفی

Trigonella foenum-graecum L.:

شملـی، شـەمێلـە، شملـێی، شملیـە، شـەمبلیـلـک، شەمبەلیک، شەمبلیک، شەملیە، حەوینج

Trigonella monamtha C. A. Mey. subsp. geminiflora (Bge.) Rech. f. = T. germiniflora Bge.:

شملی تاقە گوڵی دوانە

Trigonella monamtha C. A. Mey. subsp. noeana (Boiss.) Huber-Morath.= T. noeana Boiss.:

شملی تاقە گوڵی بابولی

Trigonella spruneriana Boiss. = T. torulosa Griseb.:

شملی

Trigonella tehranica Bornm.:

شملی تارانی

Trigonella uncata Boiss. & Noe.:

شملی چزووداره

Trigonosciadium brachytaenium (Boiss.) Alava. = Malabaila brachytaenia Boiss.:

كاشمە كێوی

Trigonosciadium tubrosum Boiss. = Heracelum mesopotamicum Hiroe.:

كاشمە كێوی

Trigonosciadium viscidulum Boiss. & Hausskn. = Heracelum viscidulum (Boiss. & Hausskn.) Hiroe.:

كاشمـەكێـوی، كـەرتڕێنـە، پـەلـەشـوانەكـەرانـە، كەمیرەكەرانە

Tripelurospemum disciforme (C. A. Mey.) Schultz-Bip.:

زرەبێژان، گیالووتەوانە، بزنەرێشە

Triticum aestivum L.:

گەنم، گەنمە، خەلە، گەنەم

Triticum boeticum Boiss. = T. aegilopides (Link.) Bal.:

گەنمی یۆنانی

Triticum durum Desf.:

گەنمی ماكاروونی

Tropaeolum majus L.:

گوڵەمووری، گوڵەموورگ

Tulipa biflora Pall. = T. polychrome Stapf.:

گوڵە ڕەبەنۆكی حەوتڕەنگ

Tulipa florenskyi Woron. = T. gesneriana Sensu Hall.:

گوڵە ڕەبەنۆكی سەڵماسی

Tulipa humilis Herbert. = T. violacea Boiss. & Buhse. = T. pulchella (Fenzl. ex Regel.) Baker.:

گوڵە ڕەبەنۆكی پێكورتە

Tulipa montana Lindl. var chrysantha (Boiss.) Wendelbo. = T. chrysantha Boiss.:

گوڵە ڕەبەنۆكی كێوی زەرد

Tulipa montana Lindl.:

کەرەپوو

Ulmus campestris L. var. umbraculifera Trautv. = U. umbraculifera Trautv. = U. densa Litw.:

وزم، وەزم، ناروەند، دار گوزم، دارارەش، دارەرەش

Ulmus carpinifolia Gleditsch.:

کولە وزم، وزمە هەورامی

Ulmus glabra Hadson. var. pendula (Loud.) Rehd.:

شۆرە وزم، شەنگە وزم

Umbilicus intermedius Boiss.: ?

Umbilicus tropaeloifolius Boiss. = Cotyledon tropaeolifolius (Boiss.) Bornm. = U. genjnamensis Stapf. = U. oxypetalus Boiss.: ?

Unginea flava Boiss. & Hausskn.:

براخوژە، پیازەمارانە، شێلاخە، گیاشەلاخە، قەمچیشەلاق

Urginea maritime (L.) Baker.:

پیازەمشکانە، پیازەمازنە

Urospermum picroides (L.) Desf. = Tragopogon picroides L. = U. asperum (L.) DC.:

براشنگە، زرەهەسپینگ

Urtica dioica L. subsp. kurdistanica Chrtek. = U. xiphodon Stapf.:

گەزگەسکی کوردستانی

Urtica dioica L. var. dioica:

گەزگەسک، گەزنەک، گەزنە، گەزنی، گەزنگ، گەزگەس، گەزینگ، گەزگەزک، گەزگەزۆک، گەزنک، گەزندەک، گزگزە، گەزگەزک، خەلەنگ، دەسخورێن، دوزیلە، کزنەک، کزینکە، ئالۆشە، زرگەزۆک

Urtica pilulifera L.:

گەزگەسکی رۆمی

گوڵە رەبەنۆکی کێوی

Tulipa spp.:

گوڵە رەبەنۆک، گولالە، گوڵەمێلاقە، کولیک، کولیر، گوڵەکولووک، کولیکئاگرۆ، کولیکنیسان، کولیکنیسانێ، کولیکانیسانێ، گاگوراڵ، گاگولالە، گوڵەمێلاق، دایەوگولالە، گولالەسوورە، دایکەگولالەسوورە، شەکەرەگوڵ، گولاسوورە، گونگلۆک، گۆنگیلۆک، گانگلۆک، هالهال، گوڵە بووک و زاوا

Tulipa stylosa Stapf. = T. caspidate Stapf. = T. stapfi Turii. = T. straussii Bornm. = T. sultanabadensis Spreng.:

خورماسویلک

Tulipa urumiensis Stapf. = T. violacea Boiss. & Buhse.:

گوڵە رەبەنۆکی ورمێیی

Turgenia arvensis Link.:

پەرمێشکە

Turgenia latifolia (L.) Hoff.:

پەرمێشکە، کونجرە، پەرنێشکە، پەرەمێشکە، پەرەنێشکە، پەرمیشکە، پەرنێشە، پەمریشکە، پەرەنشک، پەرەنێشک، پەرەنیشک، پەنریشکە، پەنگەریشک، کونجرکە، کوونجرە، کوونجرکە، پەنگریشکە، پنریشکە، پنریشک، پەنیرشک، پزیشکە، پنریشکە، هەروالە، مەروالە، دیسنەک، دیسینەک، چەسپۆک، مچقاسە، پەندەریشک، کەتەوڵ

Turgeniopsis foeniculacea Boiss.: ?

Tussilago farfara L.:

گوڵەشامۆر، سەلکەمۆر، تەپلەرەش

Typha latifolia L.:

کەرەپوو، گیامەترەق، کەرەپۆ، کەرەپووی، کەرەپوە

Typha minima Funck.:

کەرەپووی بووچک

Typha persica:

Verbascum assurense Boiss. & Hand-Mzt.:
گادەمەی ئاسووری
Verbascum bornmuellerianu Hub-Mor. = Celsia bornmuelleri Murb.:
گادەمە کرماشانی
Verbascum carduchorum Bornm.:
گادەمە مەریوانی، گادەمە کاردۆکی
Verbascum cheirathifolium Boiss.:
گادەمەی خەزەری
Verbascum macrocarpum Boiss.:
گادەمە
Verbascum nudicaule (Wydi.) Takht. = V. persicum (C. A. Mey.) O. Kuntze. = Celsia nudicaule (Wydi.) B. Fedtsch. = Celsia persica C. A. Mey. = Scrophularia nudicaule Wydl.:
گادەمە ئەلوەندی
Verbascum orientale (L.) All. = Clesia orientale L. = V. elegans Salisb.:
گادەمەی رۆژهەلاتی
Verbascum phoeniceum L.:
گادەمەی سوور
Verbascum phyllostachyum Boiss. & Hausskn.:
گادەمە شاهۆیی
Verbascum songaricum Schrenk. ex Fisch. & C. A. Mey. subsp. songaricum. = V. khorassanicum Boiss. = V. daenense Boiss. = V. medum Stapf.:
گادەمەی خوراسانی
Verbascum spp.:
گادەمە، پەلۆش، گایمە، گاومە، گایەمە، گاولمە، گاوەمە، گاورمە، گامە، گوگەم، تومگیر، بالووکبر، گادوومە
Verbascum suworowianum (C. Koch.) O.

Vaccaria graniflora (Fisch. ex DC.) Jaub. & Spach. = V. pyramidata Medicus.:
زریزانە، زیزانە، زوان، زریزان، سجاولەڕەشە
Vaccaria oxyodonta Boiss. = V. pyramidata Medicus. var. oxyodonta Zohary.:
زریزانەی ددانە زەرد
Valeriana officinalis L.:
ئەشەدبو، ئاورێژە، سملەتیف
Valeriana sisymbriifolia Vahl.:
گیامێلەم، مەلەم، گیامەلەم
Valerianella alliarifolia:
گەلامیران، گەلاکولەکە
Valerianella dufresnia Bge. ex Boiss.:
گەلامیرانی بالدارە
Valerianella szowitsiana Fisch. & C. A. Mey.:
گەلامیرانی خۆیی
Valerianella vesicaria (L.) Moench.:
گەلامیرانی ماسیو
Vanilla fragrans Ames.:
وانیل، وانیلە
var. albida. Asperula arvensis L.: ?
var. galanteum Ghahreman. Verbascum alceoides Boiss. & Hausskn.:
گادەمە هیرۆیی
Velezia rigida L.: ?
Verbascum agrimoniifolium (C. Koch.) Hub.-Mor = Clesia agrimoniifolia C. Koch. = Celsia heterophylla Desf.:
گادەمەی رۆنەکی
Verbascum alceoides Boiss. & Hausskn.:
گادەمە هیرۆیی
Verbascum alepense Benth.:
گادەمە نەفتشاری

Kuntze. var. suworowianum Revis. = Celsia suworowianum C. Koch.:

گادەمە ئیروانی

Verbena officinalis L.:

تەوقەگول، گیادەرمانە، گیامامیلە

Veronica acrotheca Bornm. & Gauba.:

شیرنۆکەی پۆپە تیژ

Veronica anagallis-aquatica L. subsp. oxycarpa. = V. oxycarpa Boiss.:

ماکووز، ماکووس، کوسەماسە

Veronica anagalloides Guss. subsp. anagalloides = V. comosa C. Richter. = V. hausskneehtii Boiss.:

شیرنۆکەی گوڵەجامی

Veronica avromanica M. A. Fischer.:

شیرنۆکەی هەورامانی

Veronica bozakmanii M. A. Fischer.:

شیرنۆکەی ئاناتوولی

Veronica cymbalaria Bodard.:

شیرنۆکەی کریتدی

Veronica farinosa Hausskn.:

شیرنۆکەی ئارداوی

Veronica kurdica Benth. subsp. kurdica. = V. kurdica Benth.:

شیرنۆکە، شیرین شیرینۆکە

Veronica macrostachya Vahl. subsp. schizostegia (Bornm.) M. A. Fischer.:

شیرنۆکەی دالاهوویی

Veronica microcarpa Boiss.:

شیرنۆکەی خۆیی

Veronica persica Poir.:

شیرنۆکەی ئیرانی

Veronica rechingeri M. A. Fischer. = V. darlingtonii Parsa.:

شیرنۆکەی دیاربەکری، شیرنۆکەی ئامێدی

Viburnum opulus L.:

نەویران، گولادووف

Vicia assyriaca Boiss.:

مژیوەردی مەریوانی

Vicia ervillia (L.) Willd.:

خاسەمژیوەرد، گلێنە، گاوانە، گادانە، گایانە، گاینە، ولێرەگایە، کزن، کرسنە، کوشن، زنگڵزاوا

Vicia faba L.:

باقلە، پاقلە، بلوول، بەرێ، باقیلە، کاکرۆس

Vicia hyrcanica Fisch. & C. A. Mey.:

هولیرە مایەشتی

Vicia koeieana Rech. f.:

مژیوەردی زاگرۆسی

Vicia narbonensis L.:

دەمگەنکە، مژیوەردەپانە

Vicia pannonica Crantz.:

مژیوەردی مەجارستانی

Vicia peregrine L.:

مژیوەرد

Vicia sativa L.:

گیندەڵ، گینداڵ

Vicia spp.:

مژیوەرد، گینداڵ، گلێنە

Vicia variabilis Fischer ex M. B.:

مژیـوەرد، میـژوەر، میـزوەر، میـزوەرد، مژیـوەر، مێژوەرد

Vicia villosa Roth.:

مژیوەردی زستانە

Vigna unguiculata (L.) Walp. = Dolichos unguiculatus L. = Phaseolus cylindrical L.:

ژاژۆک، ماشکەگەورە، ماشک، لۆپکە چاورەشکە

Vigna radiate (L.) Wilczek. = Phaseolus radiates L.:

شۆلک، ماش، ماشە

Viola modesta Fenzl. = V. ebracteolata

Fenzl.:

وەنەوشە

Viola odorata L.:

وەنەوشە پۆشیا

Viola odorata L.:

وەنەوشە، بەنەوشە، وەناوشە، بەناوشـە، بنـەوشـە، بەنەوشە، وەنەوش، بنەفش، مەنـەوەشـە، نـەڤش، مانووشـــە، بـــەنۆشـــە، بـــەنـــۆش، وەنۆشـــە، گوڵەوەنەوشە

Viola pachyrriza Boiss. & Hohen.:

وەنەوشە مووسڵی

Viola tricolor L. var. arvensis Murr.:

وەنەوشە چاوڕەنگی ئاسایی

Viola tricolor L.:

وەنەوشە چاوڕەنگ، وەنەوشە فەرەنگی

Viscum album L.:

دارخوەرک، چەسپەڵووک

Vitex pseudo-negundo (Hausskn.) Hand-Mzt.:

دار ئاڵەت، ئاڵەت، ئاڵەتە چەرمگ، وەرهەم

Vitis persica Boiss.:

مێوی ئێرانی

Vitis sylvestris Gmelin.:

مێوە کەوی

Vitis vinifera L.:

ترێ، هەنگوور، هەنگۆر، هەنوێر، هەنوور، هەنگێر، هنگوور، هـەنگـەرێر، ئـەنووێر، ئـەنیـوور، هـەوور، ئـەنگوور، ئـەنگـێر، هـەنگـووری، تـرە، تـری، هەنگوورە، هنگور، مێو، مێڤ

Vulpia myuros (L.) J. F. Gmel. = Festuca myuros L.: ?

Xanthium spinosum L.:

حەشەگیرەی دڕکدار

Xanthium strumarium L.:

حـەشـەگیرە، هـەشـەگرە، پـووزپێچ، حـەچـەگیرە، هەچەگیرە، گیاپژ، گیاژژوو

Xeranthemum longipapposum Fisch. & C. A. Mey.: ?

Xeranthemum squarosum Boiss.: ?

Zannichellia palustris L.: ?

Zea mays L.:

گەنمە شامی، گوڵەکابە، گەرمەشامی، گەرمەشـانی، گەنمـەکابە، گوڵـەپێغەمبـەرە، گەنمەپێغەمبـەرانە، گەنمشامی، گەنمشام، گەنمەکابی، گەنمەپێغەمبـەرە، زەڕاتە، زوڕات، کۆرە، گوڵەدان

Zelkova carpinifolia (Pall.) Dipp.:

ڕەشـەوزم، دار بـەوز، دار تۆفانـە، دار مێشـوولە، دار بقز

Zeugandra iranica P. H. Davis.: ?

Zingeria trichopoda (Boiss.) P. Smirn.: ?

Zingiber officinale Rosc.:

زەنجەفیل، هەلەزە، زەنجەفێل، زەنجەپیل

Zinnia elegans Jacq.:

گوڵەدەقاق، گوڵەتیکە، شەسپەرە فەرەنگی

Ziziphora clinopodioides Lam.:

زیزرە مەرزە،

Ziziphora tenuir L.:

زیزرە مەرزە

Ziziphus jujube Mill.:

سنجرازی، سـووراف، سـنجەی، سـینجەی، سـنجی، ونوو، عەناو، عەناف، ئەناف، ئەناو

Ziziphus nummularia (Burm. F.) Wighth & Arn.:

داردیریک، دەررە، دارتیتیکە

Ziziphus spina-chirsti (L.) Willd.:

کینار، تەعەو، کونـار، ونـار، کنـاری، سـیتر، زەرک، نەبگ

Zoegea leptaurea L. = Z. minanesis Boiss.:

Zosimia absinthifolia Hoffm.: ?

Zygophyllum fabago L.: ?

کورتکراوی سەرچاوەکان

(١و) ☜ ئەحمەد چنگیانی، میرزا سدیق

(٢و) ☜ ئیزەدپەنا، حەمید

(٣و) ☜ بێناو: گۆڤاری فەرهەنگی ـ ئەدەبی سروە (شمارە ٥ تا ١٥٢: ٣/٦و، ...، ٣/١٥٢و)

(٤و) ☜ بدلیسی، میرشەرەفخان

(٥و) ☜ ماڵپەڕی ویکیپێدیا

(٦و) ☜ جەلال غەریب، کەمال: ڕوەک و پزیشکی میللی کوردی

(٨و) ☜ خاڵ، شێخ موحەممەد

(٩و) ☜ زەبیحی، عەبدوڕڕەحمان

(١٠و) ☜ سەجادی، عەلائەدین

(١٣و) ☜ عومەر، ئەحمەد

(١٦و) ☜ فەرهادی، حەمەساڵح: خەرمان- فەرهەنگێکی کشتوکاڵی تایبەتمەندە، کوردی- عەرەبی

(١٩و) ☜ موحەممەد نادر، فایەق

(٢٠و) ☜ موکریانی، گیو

(٢٢و) ☜ نانەوازادە، عەلی

(٢٣و) ☜ نوورەدین ئەبووبەکر، سەدرەدین

(٢٥و) ☜ ابراهیم‌پور، محمدتقی

(٢٦و) ☜ ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه ارومیه و نازلو

(٢٧و) ☜ ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه شاهیندژ

(٢٨و) ☜ ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه ماکو

(٢٩و) ☜ ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه مهاباد

(٣٠و) ☜ اسدی، مصطفی

(٣١و) ☜ امینی، امیر

(٣٣و) ☜ اورنگ، مراد

(٣٤و) ☜ بن خَلَف تبریزی، محمد حسین

(٣٥و) ☜ بی‌نام: باغ گیاهشناسی ملی ایران

(٣٦و) ☜ بی‌نام: دائره‌المعارف اسلامی به زبان فارسی

(٣٧و) ☜ بی‌نام: مجله گیاه‌شناسی ایران، (جلد ١۶، شماره ٢، جلد ٢٧ و ٣١: ١۶/٣٧و، ٢٧/٣٧و، ٣١/٣٧و)

(٣٩و) ☜ بی‌نام: مجموعه مقالات دومین همایش علوم علفهای هرز ایران، (٢ جلدی: ١/٣٩و، ٢/٣٩و)

(٤٠و) ☜ بی‌نام: معرفی برخی از گیاهان دارویی شهرستان تکاب

(٤١و) ☜ ثابتی، حبیب‌اله

(٤٥و) ☜ بیگم فقیر، مرضیه

(٤٦و) ☜ دولتی بانه، حامد- آبروش، علی: شناسایی، جمع‌آوری و ارزیابی گونه‌ها و ژنوتیپ‌های محلی بادام

(٤٧و) ☜ حیدری ریکان، مهناز و همکاران (درختان و درختچه‌های دارویی)

(٤٨و) ☜ حیدری ریکان، مهناز و همکاران (تیره آلاله)

(٤٩و) ☜ خضری، سید شهاب: فرهنگ گیاهان دارویی کُردستان

(٥٠و) ☜ دزفولی، محمدامین

(٥١و) ☜ حیدری ریکان، مهناز: گیاهان دارویی استان آذربایجان غربی (سبزیها، میوه‌ها و چاشنی‌های وحشی)

(٥٢و) ☜ زند، اسکندر

(٥٥و) ☜ شرفکندی، عبدالرحمان (ماموستا هەژار)

(٥٨و) ☜ صیامی، عباس

(٥٩و) ☜ عباسی، محمد

(٦٠و) ☜ علیرضایی، کرم

(٦١و) ☜ فتاحی، محمد: پوشش گیاهی شهرستان بانه

(٦٢و) ☜ فتاحی، محمد: گسترشگاه گونه بلوط ویول

(٦٣و) ☜ قهرمان، احمد: فلور رنگی ایران، (۲۵ جلدی: ۱/۶۳و، ...، ۲۵/۶۳و)

(٦٥و) ☜ قیطوری، محمد

(٦٧و) ☜ کریمی، هادی: اسامی گیاهان ایران

(٦٨و) ☜ کریمی، هادی: فرهنگ رستنی‌های ایران (جلد ۵، گراس‌ها)

(٧٠و) ☜ کریمی، هادی: گیاهان هرز ایران

(٧١و) ☜ محمدپور، ماشاالله

(٧٣و) ☜ مردوخ روحانی، محمد ماجد

(٧٤و) ☜ مظفریان، ولی‌الله

(٧٥و) ☜ معروفی، حسین

(٧٦و) ☜ معصومی، محمد

(٧٨و) ☜ توێژینەوەکانی نووسەر (پژوهشهای میدانی نگارنده)

(٧٩و) ☜ توێژینەوەکانی کەماڵ ڕۆحانی مامۆستای قوتابخانەی میراوێ سەردەشت (تحقیقات میدانی کمال روحانی)

سەرچاوەکان

١. ئەحمەد چنگیانی، میرزا سدیق: گژوگیا و ئاژەڵ. سلێمانی، پەخشانگای ئاشتی، ١٩٩١.
٢. ئیزەدپەنا، حەمید: فەرهەنگی لەک و لوڕ (وەرگێڕاوی موحەممەد زامدار). بەغداد، چاپخانەی کوڕی زانیاری کورد، ١٩٧٨.
٣. ابراهیم‌پور، محمدتقی: واژەنامەی فارسی- کُردی. تهران، انتشارات ققنوس؛ چاپ اول، ١٣٧٣.
۴. ابن سینا، شیخ الرئیس ابوعلی (ترجمە: مامۆستا هەژار): قانون در طب، (٧ جلدی). تهران، انتشارات سروش، ١٣٧٠.
۵. ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه ارومیه و نازلو {= اشنویه، سیلوانا، قوشچی، ارومیه، گنگچین} در استان آذربایجان غربی. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٨٣.
۶. ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه شاهیندژ {= صائین قلعه و تکاب} در استان آذربایجان غربی. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٨٩.
٧. ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه ماکو در استان آذربایجان غربی. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٨٢.
٨. ادیشو، سرگون: تیپ‌های گیاهی منطقه مهاباد {= سردشت، پیرانشهر، مهاباد، بوکان، نقده} در استان آذربایجان غربی. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٨۴.
٩. اسدی، مصطفی: تیره اسفناج، فلور ایران، شماره ٣٨. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، چاپ اول، ١٣٨٠.
١٠. امینی، امیر: فرهنگ گیاهان دارویی. کرماشان، اتشارات طاق‌بستان، چاپ سوم، ١٣٧٨.
١١. انوری، حسن: فرهنگ بزرگ سخن، (٨ جلدی). تهران، انتشارات سخن، چاپ دوم، ١٣٨٢.
١٢. اورنگ، مراد: فرهنگ کُردی- فارسی. تهران، ١٣۴٨.

١٣. آذرنوش، آذرتاش: فرهنگ معاصر عربی- فارسی. تهران، نشر نی، چاپ دهم، ١٣٨٨.

١٤. بێناو: گۆڤاری فەرهەنگی- ئەدەبی سروە، ژمارەی ٥ تا ١٥٢. ورمێ، پەخشانگای سەلاحەدینی ئەییووبی، ١٣٧٧.

١٥. بێناو: ماڵپەڕی ویکیپیدیا: کوردی، فارسی، عەرەبی و ئینگلیسی، ٢٠١٣.
(www.ckb.wikipedia.org, www.fa.wikipedia.org, www.ar.wikipedia.org, www.en.wikipedia.org)

١۶. بدلیسی، میرشەرەفخان (وەرگێڕاوی مامۆستا هەژار): شەرەفنامە. هەولێر، پەخشانگای ئاراس، ٢٠٠٦.

١٧. بن خَلَف تبریزی، محمد حسین (به اهتمام دکتر محمد معین): برهان قاطع. تهران، چاپ دوم، ١٣۴٢.

١٨. بیگم فقیر، مرضیه- عطار، فریده- سوجاک، جیری: دو گزارش جدید از خانواده گلسرخ برای فلور ایران. تهران، مجله تاکسونومی و بیوسیستماتیک، سال دوم، شماره دوم (پیاپی ٣)، تابستان ١٣٨٩، صفحه ٣٩- ۴۶.

١٩. بی‌نام: باغ گیاهشناسی ملی ایران. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٨٩.

٢٠. بی‌نام: دائره‌المعارف اسلامی به زبان فارسی. تهران، انتشارات مرکز دائره‌المعارف بزرگ اسلامی، چاپ دوم، ١٣۶٩.

٢١. بی‌نام: مجله گیاه‌شناسی ایران، (جلد ١۶، شماره ٢). تهران، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، موسسه تحقیقات جَنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٨٩ و جلد ٢٧.

٢٢. بی‌نام: مجموعه مقالات دومین همایش علوم علفهای هرز ایران، (٢ جلدی). مشهد، موسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور و انجمن علوم علفهای هرز ایران، ١٣٨۶.

٢٣. بی‌نام: مجموعه مقالات سومین همایش علوم علفهای هرز ایران، (٢ جلدی). بابلسر، موسسه تحقیقات گیاهپزشکی کشور و انجمن علوم علفهای هرز ایران، ١٣٨٨.

٢٤. بی‌نام: معرفی برخی از گیاهان دارویی شهرستان تکاب. ارومیه، سازمان جهادکشاورزی استان آذربایجان غربی مدیریت ترویج، ١٣٨٧.

٢۵. ثابتی، حبیب‌اله: جنگل‌ها، درختان و درختچه‌های ایران. تهران، انتشارات سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی، ١٣۵۵.

٢۶. جزایری، غیاث‌الدین: زبان خوراکی‌ها، جلد سوم. تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ نهم، ١٣٧۶.

٢٧. جفری، ک (C. Jeffery) (مترجم: محبوبه خاتم‌ساز): اصول رده‌بندی گیاهان. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، چاپ اول، ١٣٧١.

٢٨. جلال غریب، کمال: فرهنگ (عربی- انگلیسی- کُردی). سنندج، نشر ژیار با همکاری بانک صادرات استان کردستان، ١٣٧٣.

٢٩. جەلال غەریب، کەمال: القاموس العلمی (عەرەبی- ئینگلیزی- کوردی)، بەشی یەکەم. بەغداد، چاپی یەکەم، ١٩٧٩.

٣٠. جەلال غەریب، کەمال: ڕووەک و پزیشکی میللی کوردی. چاپخانەی هەواڵ، ١٩٩٩.

٣١. جەلال غەریب، کەمال: کەماڵنامە، فەرهەنگی زانستی عەرەبی- ئینگلیزی- کوردی. سلێمانی، چاپی یەکەم، ٢٠٠٣.

٣٢. جەلال غەریب، کەمال: کەڵەفەرهەنگی ڕووەکە ئابوورییەکان بە تایبەتی لە کوردستاندا (کوردی- عەرەبی- ئینگلیسی). هەولێر، پەخشانگای ئاراس، چاپی دووهەم، ٢٠١٢.

٣٣. حنفی، محمد هاشم- لطفی قرائی، علیرضا: آجیل‌های سنتی بیرجند و خواص دارویی آن‌ها. بیرجند، انتشارات دانشگاه بیرجند، چاپ اول، ١٣٨٢.

٣٤. حنفی، محمد هاشم- لطفی قرائی، علیرضا: گیاهان دارویی و درمان‌های خانگی. بیرجند، دانشگاه بیرجند با همکاری انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ اول، ١٣٨٥.

٣٥. حیدری ریکان، مهناز: گیاهان دارویی استان آذربایجان غربی (سبزیها، میوه‌ها و چاشنی‌های وحشی). ارومیه. مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی آذربایجان غربی. www.azaranrc.com

٣٦. حیدری ریکان، مهناز- لارتی- علیزاده- شانکی- قاسم‌پور عابدی: درختان و درختچه‌های دارویی استان آذربایجان غربی (طرح اجرایی فلور فاز ١ و ٢). ارومیه. مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی آذربایجان غربی. www.azaranrc.com

٣٧. حیدری ریکان، مهناز- لارتی- علیزاده- شانکی- قاسم‌پور عابدی: تیره آلاله در استان آذربایجان غربی (طرح اجرایی فلور فاز ١ و ٢). ارومیه. مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی آذربایجان غربی. www.azaranrc.com

٣٨. حییم، سلیمان، (به کوشش محمد ساعت‌چی): فرهنگ بزرگ انگلیسی- فارسی. تهران، انتشارات مجید، چاپ اول، ١٣٨٧.

٣٩. خاڵ، شێخ موحەممەد (مامۆستا خاڵ): فەرهەنگی خاڵ، (٣ بەرگی). سلێمانی، چاپخانەی کامەران، بەرگی یەکەم ١٩٦٠، بەرگی دووهەم ١٩٦٤، بەرگی سێهەم ١٩٧٦.

٤٠. خضری، سید شهاب: فرهنگ گیاهان دارویی (خواص میوه‌ها، گیاهان و سبزیها). سنندج، چاپ اول، ١٣٨٢.

٤١. خضری، سید شهاب: فرهنگ گیاهان دارویی کُردستان. سنندج، مرکز پژوهش‌های کردستان‌شناسی دانشگاه کردستان، چاپ اول، ١٣٨١.

۴۲. دزفولی، محمد امین: گیاهان هرز کشیده برگ گندمیان ایران. تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول، ۱۳۷۶.
۴۳. دولتی بانه، حامد- آبروش، علی: شناسایی، جمع‌آوری و ارزیابی گونه‌ها و ژنوتیپ‌های محلی بادام در استان آذربایجان غربی. ارومیه. مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی آذربایجان غربی. www.azaranrc.com
۴۴. دینی، محمد: اسامی علمی گیاهان دارویی مورد مصرف در طب سنتی. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، چاپ اول، ۱۳۸۴.
۴۵. زند، اسکندر- باغستانی، محمدعلی- تظام‌آبادی، نوشین- شیمی، پرویز: علفکش‌ها و علفهای هرز مهم ایران، (ویراست سوم). تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۹.
۴۶. زەبیحی، عەبدوڕڕەحمان: قامووسی زمانی کوردی. ورمێ، پەخشانگای سەلاحەدینی ئەییووبی، ١٣٦٧.
٤٧. زینلی، ابراهیم- سودمند، محمدعلی: گیاهان هرز تک‌لپه. گرگان، انتشارات دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ۱۳۸۷.
٤٨. سەجادی، عەلائەدین: گێتی زیندەوەر. هەولێر، پەخشانگای ئاراس، چاپی یەکەم، ٢٠٠٠.
٤٩. سەلاح، سەعدوڵڵا: قاموسا سەلاحەدین- ئینگلیزی- کوردی. هەولێر، چاپی یەکەم، ١٩٩٨.
۵۰. شرفکندی، عبدالرحمان (مامۆستا هەژار): هەنبانە بۆرینە (فرهنگ کُردی- فارسی). تهران، انتشارات سروش، چاپ اول، ۱۳۶۹.
۵۱. شهبازیان، محمد صدیق- صابری، محمد: طب سنتی و خواص گیاهان دارویی. سنندج، انتشارات کردستان، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۵۲. صدری‌افشار، غلامحسین- حکمی، نسرین، حکمی- نسترن: فرهنگ معاصر فارسی امروز. (ویرایش چهارم)، تهران، انتشارات معاصر، ۱۳۸۱.
۵۳. صیامی، عباس (با همکاری مهندس بهرام زهزاد): فلور آذربایجان (قسمت اول: درختان و درختچه‌های آذربایجان). ارومیه، انتشارات انزلی و با همکاری واحد جهاد دانشگاهی ارومیه، چاپ اول، ۱۳۶۸.
٥٤. عارف، حەمەکەریم: گۆفەند و زنار (فەرهەنگی فارسی- کوردی). هەولێر، پەخشانگای موکریانی، چاپی یەکەم، ٢٠٠٦.
۵۵. عباسی، محمد: فرهنگ نام‌های ایرانی. تهران، انتشارات بنیاد، ۱۳۶۳.
۵۶. علیرضایی، کرم: فرهنگ واژگان لُری و کُردی. تهران، انتشارات شیداسب، ۱۳۷۷.
۵۷. عومەر ئەحمەد، دوکتور هیوا: دەرمانگەری کوردی. بەغداد، ۱۹۸۵.
۵۸. عیسی، الدکتور احمد: معجم اسماء النبات. قاهیره، دار الرائد العربی، الطبعه الاولی، ۱۳۴۹ (ه.ق).

٥٩. غەفوور، عەبدوڵڵا: فەرهەنگی جوگرافیایی كوردستان. سلێمانی، پەخشانگای سەردەم، ٢٠٠٢.
٦٠. فتاحی، محمد: شناخت جوامع جنگلی و نقشه پوشش گیاهی شهرستان بانه در استان كردستان. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع كشور، ١٣٧٢.
٦١. فتاحی، محمد: گسترشگاه گونه بلوط ویول و تیپولوژی آن در ایران. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع كشور ، چاپ اول، ١٣٧٦.
٦٢. فەرهادی، حەمەساڵح: چەپكێك لە زاراوەگەلی كشتوكاڵ. هەولێر، پەخشانگای ئاراس، چاپی یەكەم، ٢٠٠٧.
٦٣. فەرهادی، حەمەساڵح: خەرمان- فەرهەنگێكی كشتوكاڵی تایبەتمەندە، كوردی- عەرەبی. هەولێر، پەخشانگای ئاراس، چاپی یەكەم، ٢٠٠٩.
٦٤. قهرمان، احمد: فلور رنگی ایران، (٢٥ جلدی). تهران، مركز نشر دانشگاهی با همكاری سازمان حفاظت محیط زیست، ١٣٦٠.
٦٥. قهرمان، احمد: گیاه‌شناسی پایه، (٢ جلدی). تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هفتم، ١٣٨١.
٦٦. قهرمان، احمد- اخوت، احمد رضا: تطبیق نامهای كهن گیاهان دارویی با نامهای علمی (٢ جلدی). تهران، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ١٣٨٣.
٦٧. قیطوری، محمد: تیپ‌های گیاهی استان كرماشان. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع كشور، ١٣٨٢.
٦٨. كریمی، هادی: اسامی گیاهان ایران. تهران، مركز نشر دانشگاهی، چاپ اول، ١٣٧٤.
٦٩. كریمی، هادی: فرهنگ رستنی‌های ایران (جلد ٥، گراس‌ها و جلد ٦، A, B). تهران، نشر علوم كشاورزی ایران، چاپ اول، ١٣٨٧.
٧٠. كریمی، هادی: گیاهان هرز ایران. تهران، مركز نشر دانشگاهی، چاپ دوم، ١٣٨٠.
٧١. كریم‌پور، كریم: خوەرهەڵات، فرهنگ گویش كُردی كلهری (كرماشانی)، كُردی- فارسی، (٣ بەرگی). كرماشان، نشر صبح روشن، ١٣٨٠.
٧٢. كەریم، رزگار: فەرهەنگی دەریا (عەرەبی- كوردی)، (٢ بەرگی). سلێمانی، وەزارەتی رۆشنبیری هەرێمی كوردستان، ٢٠٠٥.
٧٣. گولی، خالد: فەرهەنگی گولی فارسی- كوردی. هەولێر، چاپخانەی وزارەتی پەروەردەی هەرێمی كوردستان، چاپی یەكەم، ٢٠٠٢.
٧٤. محمدپور، ماشاالله: تیپ‌های گیاهی منطقه دهلران {= آبدانان، مورموری، میمه، مهران، بدره، دهلران، ایلام، موسیان، زرین‌آباد} در استان ایلام. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع كشور، ١٣٨٩.
٧٥. مردوخ كُردستانی، آیت‌اله محمد: منتخب‌الخواص. تهران، چاپخانه ارتش، ١٣٣٠.

٧٦. مردوخ روحانی، محمد ماجد: فرهنگ فارسی- کُردی دانشگاه کردستان، (٣ جلدی). سنندج، دانشگاه کردستان، چاپ اول، ١٣٨٧.
٧٧. مظفریان، ولی‌الله: فرهنگ نام‌های گیاهان ایران (لاتین- انگلیسی- فارسی). تهران، موسسه فرهنگ معاصر، چاپ چهارم، ١٣٨٥.
٧٨. معروفی، حسین: تیپ‌های گیاهی استان کردستان. تهران، موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، ١٣٧٨.
٧٩. معصومی، محمد: گیاهان خوراکی خوردو استان کرماشان. کرماشان، انتشارات موسسه فرهنگی، هنری و سینمائی کوثر، ١٣٨٠.
٨٠. موحەممەد نادر، فایەق: چارەسەر کردنی نەخۆشی بە گوڵوگیا، ١٩٩٠.
٨١. موکریانی، گیو: فەرهەنگی کوردستان. هەولێر، پەخشانگای ئاراس، چاپی یەکەم، ١٩٩٩.
٨٢. مەعرووف، مەردۆخی قەرەداغی: فەرهەنگی کشتوکاڵ (٢ بەرگی). بەغداد، پەخشانگای دارولسەلام، ١٩٧٢.
٨٣.میرحیدر، حسین: معارف گیاهی، (٨ جلدی). تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ١٣٧٣.
٨٤. نانەوازادە، عەلی: فەرهەنگی کوردی هەرمان (بەرگی یەکەم ئا- ب، بەرگی دووهەم پ- ت). هەولێر، پەخشانگای موکریانی، چاپی دووهەم، ٢٠٠٥.
٨٥. نوورەدین ئەبووبەکر، سەدرەدین: دەردە کشتوکاڵیەکان و بنەماکانی چارەسەرکردنیان. هەولێر، چاپخانەی ئۆفسێتی هەولێر، چاپی یەکەم، ٢٠٠٠.